

**KAIMANA'O
TOMINKARU PARADAN**

Wapichan Paradan Ida'ana'o

The Suriname Bible Society

Illustrations on pages 9, 22, 41, 52, 83, 89, 93, 100, 137, 143, 147, 180, 188, 207, 234, 237, 241, 245, 249, 261, 280, 286, 310, 318, 331, 333, 339, 345, 364, 389, 396, 619, 621, 624, 629, 630, 691 and 707, used by permission of the ©1978 David C. Cook Publishing Co.

Illustrations on pages 64, 114, 153, 204, 728 and 735, are used by permission of Horace Knowles

©The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages 59, 68, 92, 119, 122, 130, 223, 276, 336, 339, 533, 725, 725 and 735, by Louise Bass

©The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 49, 731 and 733 by Horace Knowles and revised by Louise Bass © The British and Foreign Bible Society, 1994.

The illustrations on pages 34 and 151 by Darwin Dunham,

© The United Bible Societies.

The illustration on page 187 by Nan Pollard

© 1998 Standard Publishing Company. Used with permission.

Part of the funds for publishing the Wapishana New Testament were provided by the Jesuit Missions. Wycliffe Bible Translators also provided part of the funds for publication and typesetting support.

Additional copies available from:

Guyana Bible Society

Lot 83 Albert St.

Bourda, Georgetown Guyana

First edition

The New Testament in the Wapishana language

Guyana, South America

wap 1.6M

© Suriname Bible Society, 2012

© Guyana Bible Society, 2012

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons (Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>

You may copy, redistribute and transmit for non-commercial purposes.

You must include the original copyright notice and license notices.

You cannot sell or modify.

Di'oraz kaarita dau'a'o

Di'oraz saada-kariwai kaarita, New Testament wuru'u. Wapichan ida'an udakota-kao 'Kaimana'o Kuwai' kii. Kaina'a 27 ubuu-tinpan.

Wuru'u saada-kariwaiz, aonaa pidan kuwaa mani karikaonan. Mazan umanawunu'o Tominkaru paradan, ipai pidan ati'o. Jesus poitorunao saadan dono wuru'u Kaimana'o Kuwai, isaadanuz Greek paradan ida'an.

Kotua'iki uruu dauna'an, usaada-kaoa'a naa ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an. Atii dobata amazada uruu dauna'an, uru'u naa usaada-kao English ida'an. Atii kai, pabi'inaaka kida'o parada-karu ida'ana'a naa usaada-kao.

Aizii di'i usaada-kao Wapichan paradan ida'ana'a naa.

Usaada-kao dono wuru'u Kaimana'o Kuwai Wapichan paradan di'iti, pabi'inaaka'o Bible kaduz kaiwaa-kao. Kaina'a'o kapam pidannao aitapa'o Hebrew na'iki Greek paradan, inqqao kaminka'uta'o usaada-kao Wapichan paradan ida'an.

Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwai, saada-kariwaiz Wapichan ida'an, usaada-kao kai'oraz Wapichannao paradauzon kaduz kawana'ati'o, masha'apannaa kizi pidan aitaanuz. Pabi'i kida puikodan nii English ida'ana'o parada-karu kida kaiwaa-kao. Usha'apanum kau'an, kaina'a wadakotan pabi'i kida aimaakan English ida'an. Wuru kaduz kida'a: bread, yeast, wine, bed, lamp, gold na'iki mile. Kaina'a kapam aimaakan kida aonaa waaitapan na'apam udakota-kao Wapichan ida'an, wuru kaduz kida'a: harp, camel, synagogue, Pharisee, Sadducee, bear, dragon, grape, olive, na'iki sulfur. Uruu idi'o usaada-kao English dakotan kawan.

Aizii kaarita tokon itinapu, kaina'a Parada-karu Masha'apannaada-kinao, kaminka'uta'o nii pidan aitapan kaiwaa-kariwai dadara'o parada-karu. Panaadon parada-karu ba'oran kaduz pidannao kaiwauzonii, oo kotua'o pidannao kaiwauzonii.

Aizii, puikodan dono parada-karu bracket [] nazo'a'o usaadinpan, ukainaabata-kao aonaa usaadinpan na'apa kotu'u kida'o saada-kariwai ida'a. Mazan pabi'i kida ba'oran kaarita ida'a, na'apa usaadinpan.

Waaitaan dono di'ora'a kaarita, Tominkaru Paradanz, waaitapan nii Jesus Christ, uruu kakupa'o Tominkaru Paradan. Jesus kowaadan, Tominkaru kainaabatan nii wa'ati Kaimana'o Doronaa ida'an na'apa'oram wuru'u saada-kariwaiz. Ukau'an ipai saadinpa'oraz Tominkaru Paradan di'ora'a kaarita ida'a'oraz, Tominkaru aipan kawana'ati'o usaada-kao wuru'u. (Puawunuta 2 Timothy 3:16-17 ida'a.)

Aonaa bouda'apa'o choochi di'iki'o pidannao mani wuru'u saada'oraz Kaimana'o Kuwai Wapichan ida'an. Ukau'an aonaa bouda'apa'o choochi ati'o mani wuru'u usaada-kaoz. Mazan usaada-kao ipai aitapainao Wapichan paradan ati'o, wamishida kizi Jesus Christ, uruu mishi'o Tominkaru dani. Wamishidan dono, wazaamatan nii karikaonanu'o kakupa-karu.

Kaarita Uu Kida

<i>Di'oraz kaarita dau'a'o</i>	<i>iii</i>
<i>Kaarita Uu Kida</i>	<i>iv</i>
<i>Kaarita Kida Kainaabatanpan</i>	<i>v</i>

Matthew Saadani Kaimana'o Kuwai	Matthew	1
Mark Saadani Kaimana'o Kuwai	Mark	87
Luke Saadani Kaimana'o Kuwai	Luke	140
John Saadani Kaimana'o Kuwai	John	246
Apostlenao Sha'apaapanii Kida Dau'a'o	Acts	307
Paul Kaaritan Rome Iainao Ati'o	Romans	400
Kiwiini'o Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o	1 Corinthians	438
Itamautan Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o	2 Corinthians	479
Paul Kaaritan Galatia Baara Sannao Ati'o	Galatians	506
Paul Kaaritan Ephesus Sannao Ati'o	Ephesians	520
Paul Kaaritan Philippi Sannao Ati'o	Philippians	535
Paul Kaaritan Colosse Sannao Ati'o	Colossians	546
Kiwiini'o Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o	1 Thessalonians	556
Itamautan Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o	2 Thessalonians	566
Kiwiini'o Paul Kaaritan Timothy Ati'o	1 Timothy	572
Itamautan Paul Kaaritan Timothy Ati'o	2 Timothy	585
Paul Kaaritan Titus Ati'o	Titus	596
Paul Kaaritan Philemon Ati'o	Philemon	603
Kaarita Saada-kariwai Hebrewnao Ati'o	Hebrews	606
James Saadani Kaarita	James	637
Kiwiini'o Peter Kaaritan	1 Peter	647
Itamautan Peter Kaaritan	2 Peter	658
Kiwiini'o John Kaaritan	1 John	665
Itamautan John Kaaritan	2 John	675
Idikinautan John Kaaritan	3 John	677
Jude Saadani Kaarita	Jude	679
Jesus Aida-kidani John Ati	Revelation	683
<i>Glossary</i>		<i>724</i>
<i>Tominkaru Dapu na'iki panibazoo tuma'o</i>		<i>737</i>

Kaarita Kida Kainaabatinpan

Matthew

Mark

Luke

John

Acts

Romans

1 Corinthians

2 Corinthians

Galatians

Ephesians

Philippians

Colossians

1 Thessalonians

2 Thessalonians

1 Timothy

2 Timothy

Titus, Philemon

Hebrews

James

1 Peter, 2 Peter

1 John, 2 John, 3 John, Jude

Revelation

Mat

Mark

Luke

John

Acts

Rom

1Cor

2Cor

Gal

Eph

Phil

Col

1Thes

2Thes

1Tim

2Tim

Titus, Phm

Heb

Jas

1Pet, 2Pet

1Jn, 2Jn, 3Jn, Jude

Rev

Matthew

Mat

Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Matthew saadanii Tominkaru na'iki udani Jesus Christ daua'o. Matthew, uruu 12 apostlenao bii iki'o. Uapostle-tinan ua'ii zii, uruu zaamaapauz tax puraatananaa,^a mazan Jesus zaamatan uruu kaudina'o nii pa'ati, uruu idi uwa'akan pakaudin-kizi. (Puawunuuta Matthew 9:9-13 ida'a.) Mark na'iki Luke saadanii kaarita ida'a Matthew uu dakota-ka Levi kii.

Pakaaritan ida'a kiwiitapa Matthew kowaadan kanom Jesus Christ dokoza-daunnao nii. Ukowaadan uruu King David Takaan-daun, ukau'an Matthew dakotan uruu David dani kii. Matthew kowaadan uruu wuru'u Christ, Jewnao zaudapaniaz, prophetnao kowaadauzon idi kotua'a naa i'ati Tominkaru dyuudan nii izannaa nii na'iki inaobanaa nii. (Hebrew paradan ida'an udakota-ka Messiah kii.)

Na'iki ukowaada na'apam Jesus kaudinan ma'ozaka'o ida'an, usha'apata umanawun kida'o aimaakan aona'o pidan ka'iitan pasha'apatan. Ukakuda karinainao pidannao, uso'ota oia'o doronainao pidannao ai, na'iki ukadishita-kida mawakainao.

Iriba Matthew kowaadan Jesus kakinaopan dau'u pidannao. Ukakinaopan sakitapa'o mashaapa-karu daua'o chapter 5, 6 na'iki 7 ida'a; ukakinaotan 12 pa'apostlennao chapter 10 ida'a; ukowaadan di'itinapa-kinai kuwai kida Tominkaru naobanai-tinan daua'o chapter 13 ida'a; utominapa-kidan da'a-nainao paugaru kaimana'o mashaapa-karu daua'o chapter 18, 19 na'iki 20 ida'a; na'iki ukowaadan amazada katokon-tinan daua'o chapter 24 na'iki 25 ida'a.

Matthew kowaada na'apam Jesus zowii-ka, na'iki ukadishitan pamawaka-kizi iki. Ukowaada na'apam udyuudan apostlenao kakuwaapa'anan pa'ati ipai amazada kawana'ati, na'iki uaipan i'zaamatan papidanannao nii. (Puawunuuta Matthew 28:16-20 ida'a.)

^a zaamaapauzo tax puraatananaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Kaarita buutinpan kida

Jesus dokoze-daunnao	1:1-17
Jesus Christ shakatan	1:18—2:23
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi dau'a'o	3:1-12
Jesus chikaawunuu-ka'o na'iki utiwaa-kidapa-ka'o	3:13—4:11
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka	4:12—18:35
Jesus kaudinaan pamakopan dono Jerusalem iti	19:1—20:34
Jesus sha'apatani kida, pazowii-ka'o ua'ii	21:1—26:46
Jesus zaamata-ka'o, na'iki uzowii-ka'o	26:47—27:66
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidanna'o ati	28:1-20

Di'oraz Jesus dokoze-daunnao kainaabatinapa-kinaa (Luke 3:23-38)

1 ¹Di'oraz kuwai ida'a kaku-waapa-karu Jesus Christ dokoze-daunnao sakadinan iki'o dau'ana'o.^b Jesus Christ, uruu King David takaa-daun, na'iki David, uruu Abraham takaa-daun.

²Di'i naa i'uu kida sakadinanu'u Abraham di'iki'o atii King David ida'ati: Abraham dani uu Isaac; Isaac dani uu Jacob; Jacob dani uu Judah na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao; ³Judah dainao uu Perez na'iki Zerah (idaro uu Tamar); Perez dani uu Hezron; Hezron dani uu Ram; ⁴Ram dani uu Amminadab; Amminadab dani uu Nahshon; Nahshon dani uu Salmon; ⁵Salmon dani uu Boaz (Boaz daro uu Rahab); Boaz dani uu Obed (Obed daro uu Ruth); Obed dani uu Jesse; ⁶Jesse dani uu King David.

Aizii di'i Jesus Christ dokoze-daunnao dau'ana'o King David di'iki'o, atii patarubanao na'akan ida'ati Israelitena'o pawiiizi iki Babylon iti: David dani uu Solomon (Solomon daro Uriah daiaro-daun); ⁷Solomon dani uu Rehoboam; Rehoboam dani uu Abijah; Abijah dani uu Asa; ⁸Asa dani uu Jehoshaphat; Jehoshaphat dani uu Jehoram; Jehoram dani uu Uzziah; ⁹Uzziah dani uu Jotham; Jotham dani uu Ahaz; Ahaz dani uu Hezekiah; ¹⁰Hezekiah dani uu Manasseh; Manasseh dani uu Amon; Amon dani uu Josiah; ¹¹Josiah dani uu Jehoiachin^c na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao.

¹²Aizii patarubanao na'akan dauna'ana'o Israelitena'o Babylon iti atii Jesus Christ ida'ati'i dau'ana'o: Jehoiachin dani uu Shealtiel; Shealtiel dani uu Zerubbabel; ¹³Zerubbabel dani uu Abiud; Abiud

b 1:1 Jewnao kaduz umanawunu'o i'ati wuru'u kainaabatinapa-karuz padokoze-daunnao di'iki. **c** 1:11 *Jehoiachin*: ba'oran u'uu Jeconiah

dani uu Eliakim; Eliakim dani uu Azor; ¹⁴Azor dani uu Zadok; Zadok dani uu Achim; Achim dani uu Eliud; ¹⁵Eliud dani uu Eleazar; Eleazar dani uu Matthan; Matthan dani uu Jacob; ¹⁶Jacob dani uu Joseph, uruu Mary daia-ruz; Mary dani uu Jesus, Jesus uruu wuru'u dakota-kariwaiz Christ^d nii. ¹⁷Ukau'an 14 itonazinaa aitinpan Abraham di'iki'o atii David ida'ati. Na'apa uaitinpan iriban koshan 14 David di'iki'o atii itarubanao na'akan dono'o ida'ati'i idyaun Babylon iti; na'iki na'apa uaitinpan iiriban koshan itarubanao na'akan dauna'an idyaun Babylon iti atii Christ ida'ati.

Jesus shakatan daua'o

(Luke 2:1-7)

¹⁸Kaikapa'o da'i Jesus Christ shakatauzonu'u. Jesus daro Mary, Joseph taapani'i naa pazaamatan ni'o paudaiaro nii. Mazan itaama-taakan ua'ii, Mary kaudanin naa. Wuru'u okaudaninuz Kaimana'o Doronaa ida'ana'o. ¹⁹Aizii Joseph kaimana'o pidan uruu, ukau'an aonaa uba'azootin-kida'azon Mary iriba'o pidan bii ii, udi'itinpan pa'ida'a sodi na'apam nii pamari-na'atan pamazida'azon otuma.

²⁰Joseph da'awu'ukan padi'itinpan pu'tu tuukii. Sariapa Tominkaru di'iki'o angel kaawan u'ida'ati uzanda'awun ii. Na'iki ukian u'ati, "Joseph, King David takaa-daun,

aonaa putaria'ana'a pumazidan Mary tuma. Aonaa na'apa'oram ida'ana'o mani karikaonan wuru'u okaudaninuz, mazan Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o wuru'u okaudaninuz. ²¹Okaudani-pan an, daonaiora'o nii odani nii. Na'iki Jesus^e kii pa'i pudakota u'uu, usha'apanum kau'an ukazannaatan nii papidanannao i'oiian ai," ukian u'ati.

²²Aizii wuru'u na'apa'oraz sha'a-pan, Tominkaru Paradan mishiinan ukianuz paprophetin ida'an: ²³"Kai-na'a'o nii bouda'apa pa'ina'o zun, aona'o zii okiitauzo-ka'o kaudanin nii daonaiora idi. Uruu Immanuel kii-karu nii udau'an, wutama'o Tominkaru kia'o wuru'u kii-karuz."

²⁴Joseph pokoda'akan, sariapa umishidan Tominkaru di'iki'o angel paradan pa'ati. Uruu idi umazidan Mary tuma. ²⁵Mazan aonaa na'apainim ukiaapauzon Mary, atii na'apa okaudanipan. Joseph ka'uutan naa wuru'u koraidaonaa Jesus kii.

Aitapaabainao pidannao dorotapa'anan Jesus

2 ¹Aizii Jesus shakatan dono Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz, na'apain Herod king nii na'ii. Uruu dono munapo'o waoko iki'o pidannao kaawan Jerusalem ati. Wuru'u inaouz di'itapauzonao wizi. ²Sariapa ipishaan na'ii san-nao, ikian, "Na'iam dii koraidaonaa

^d 1:16 *Christ*: Uruu Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^e 1:21 *Jesus*: Tominkaru kazannaatan, kia'o wuru'u u'uuaz.

shakatan king ni'oraz Jewnao ati? Watukapa ukainaaribinaa wizi aidinan waoko iki. Uruu idi'o wawa'atin wakodoru'uka'anan u'ati unaobanain idi."

³Aizii King Herod abata wuru'u ipishaanuz pidannao na'apa, aonaa unaudapanuz, tuukii uto'ora'akan. Aizii Jerusalem sannao na'apa kapam. ⁴Ukau'an King Herod baokopatan faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinnaori dau'u. Na'ia'a naa upishaan idyaun, "Na'iam nii dii wuru'u naobanai ni'oraz shakatan, Christ kii-kizaiz?"

⁵"Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz," ikian u'ati. "Na'apa Tominkaru dyuudan paprophetin saadan udau'an. Kaikapa'a ukianu'u:

⁶'Pugaru Bethlehem, Judah Baara^f ia'oraz, umanawunu'o nii, ba'oran wiizainao na'an kida'o ai. Usha'apanum idi pu'idi'iki'o nii naobanai ni'o tominan. Uruu taapa'o nii na'iki na'akapa'o nii kaimana'o ida'an opidanannao Israelitenaouz kaznizo taapiki kawan.'"^g

⁷Sariapa King Herod dapadakidan wuru'u tawarainao aitapaabainauz. Aonaa uaitapa-kaoukadakoinpan ituma. Pa'idiwaru sodi upishautan idyaun, na'apa'oram naa ukotu'an itukapan wuru'u wizi aidinan, naobanai shakatan kinaaribanaaz. Ukau'an ikowaada

u'atiz. ⁸Udauna'an udyuudan naa idyaun Bethlehem iti. Ukian i'ati, "Udorotanka'a naa wuru'u koraidaonaaz. Aizii uikodan donozu, ukowaada pa'i o'ati, omakonaka kizi okodoru'uka kizi u'ati kapam unaobanain idi."

⁹⁻¹⁰Paabatapa'akan dauna'an, na'apam King Herod kian pa'ati, idobatan naa. Sariapa wuru'u itukapauzoniaz wizi aidinan naa i'ati koshan. Uruu idi ukau'an ikonaukian tuukii. Na'iki wuru'u wizi makon i'ua'ati atii umashaadinan doko'o koraidaonaa mashaapakizi kabaun pa'inamun. ¹¹Ikaawan kabaun ida'ati, na'iki imorota'akan naa. Uru'u naa itukapan na'ii wuru'u koraidaonaaz, padaro Mary tuma. Sariapa ikodoru'ukan ukanaapu ati unaobanain idi. Udauna'an iso'ota'akan naa pana'akapanii kida, gold na'iki frankincense na'iki myrrh,^h itaan kidaz mawinipinaadaun u'ati. ¹²Udauna'an ikiwan pana'ana'a naa pawa'ati-kizi ai, aonaa imakoua'akan King Herod ida'an. Isha'apainapanuz kaikapa'a Tominkaru kakinaowan idi'o pazanada'awun ii idyaun.

Joseph na'iki udaiaro Mary kidoapa-kidan paudani Jesus

¹³Tawarainao kiwa'akan dauna'an, Tominkaru dyuudan angel kakuwaapa'anan Joseph ati uzanda'awun ii. Ukian u'ati, "Pumako kai, puna'aka wuru'u koraidao-

^f 2:6 Judah Baara: uruu Judea Baara ^g 2:6 Micah 5:2 ^h 2:11 frankincense na'iki myrrh: kawinipina'o kaduunuribai kida.

naaz padaro tuma, pukidoapa-kida ïdyaun Egypt iti. Usha'apanum kau'an Herod dorotapa-kida'azon naa wuru'u koraidaonaaz na'iki uzowii-kida'azonuz. Puna'ii pa'i atii òdapada-kidan an zii pugaru powaa ati.”¹⁴ Joseph pokoda'akan, una'akan naa wuru'u koraidaonaaz padaro tuma Egypt iti. ¹⁵Na'ii ïmashaapan atii Herod mawakan. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishiinan, ukianuz paprophetin ida'an: “Òdapadan òDani Egypt iki.”ⁱ

***Herod dyuudan
daonaioranao sodi kida zowii-kaò***

¹⁶Aizii Herod aitapankan naa na'apam tawarainao, waoko ikiinaouz mariidan paugaru, ïmakiwakan idi powaa an pa'ida'an, tuukii uto'oran. Uruu idi udyuudan pasoldyaannaò zowian ipai daonaioranaò sodi kida dya'utam wunu kidainao na'iki awutapainao ïwunun kida, ipai Bethlehem iainao na'iki maonapa kida'o ïmashaapan. Usha'apainpan kaikapa'a, usha'apanum kau'an aitapaabainao tawarainao waoko ikiinaouz kowaadan kawana'ati'o na'apam ukotu'an naa ïtukapan wuru'u wizi aidinanuz. ¹⁷Wuru ida'ana'a Tominkaru Paradan mishiinan prophet Jeremiah kiauzonuz.

¹⁸“Ramah^j ii, pidannaò wa'idan abata-kaò,
ïzaadinan na'iki ïmuraapan diiwa'o ida'an.

Rachel^k zaadinan paudainao dau'an,
aonaa omishidauan
pamashaata-kaò
paudainao mawakan idi.”^l

***Josephnaò dyuuda-kaò'a naa
ikiwan Egypt iki***

¹⁹Aizii King Herod mawakan dauna'an, Tominkaru di'iki'o angel aidinan Joseph ati uzanda'awun ii, Egypt ii. ²⁰Angel kian u'ati, “Mawaka'a naa aizii zowia'a-zoinaouz wuru'u koraidaonaaz. Ukau'an puna'aka'a naazu padaro tuma powaa iti Israel iti.” ²¹Joseph pokoda'akan, una'akan naa ïdyaun powaa iti Israel iti. ²²Mazan Joseph abatan idi King Herod dani Archelaus naobanai nii Judea Baara ii, ukau'an utarii pamakon na'iti. Mazan uzanda'awun ii Tominkaru kakinaowanuz, uruu idi ïmakon Galilee Baara iti, ²³na'ia'a naa ukau'an ïmashaapan wiizai Nazareth ii. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishiinan ukianuz paprophetin ida'an: “Udakota-kaò nii Nazareth san.”

***John Chikaawunuupauzo
kaudin-kizi dau'a'o
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18;
John 1:19-28)***

3 ¹Kotua'iki uruu dauna'an John Chikaawunuupauzo sakadan pakaudinan pakakinaopan dau'u mapidantaka'o amazada ii aka,

Mat

ⁱ 2:15 Hosea 11:1 ^j 2:18 *Ramah*: kotua'o wiizai munapo za'o Bethlehem ai.
^k 2:18 *Rachel*: oroo Israelitenaò daro. ^l 2:18 Jeremiah 31:15

Judea Baara ia'oraz. ²Kaikapa'a ukakinaopauzonu'o: "Utanawatina'a naa u'oian ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru Naobanai-tinan pidannao ati." ³Uruu John dau'a-ti'o, tawaru'u kotua'oraz Tominkaru prophetin Isaiah saadanuz. Ukianuz.

"Pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka.

'Usaaba'a naa naobanai mako kizi nii, utoma ua'ii sakitapa'o uponaa nii.' ^m

⁴John kamichan toma-kaao camel idi idi'o, ukazadawutinnan wuzada-kariwai madai idi'o, na'iki uwanyukunuu nii manorunaoⁿ na'iki maaba. ⁵Iriba pidannao wa'atin John ida'ati iabata'anan ukakuwaapan. Jerusalem, Judea Baara'a'oraz donoi iki, na'iki ipai ba'oran wiizai kida Judea Baara'a'oraz di'iki, na'iki Jordan Wa'o za'anainao imashaapan kida kaawan u'ida'ati. ⁶Ikowaadan pa'oian kida, uruu idi John chikaawunuuan idyaun Jordan Wa'o ii.

⁷Iriba Jewnao, idakota-kaao Phariseenao^o na'iki Sadduceenaop^p kaawan John chikaawunuupakizi ati. John tukapan idyaun na'ii, sariapa ukian i'ati, "Unao kowazaznao! Kanom kowaada u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru pataka'uta'azon ai unao? ⁸Usha'apata'a naa kaiman

kida'o aimaakan, uaida kizi mishi utanawatina'a u'oian ai. ⁹Aonaa uzauda-kida'ana'a unao Abraham takaan-daunnaoun ida'ana'o nii mani ukazannaatinan u'oian ai. Okowaadan nii u'ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i. ¹⁰Kaina'a baro, minziwapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukakaan kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kaao, udauna'an ukaboota-kaao nii ipai tikazi wu'iti."

¹¹Udauna'an John kian pidannao ati, "Okhikaawunuupan unao wunu idi utanawatinnan dikan ii u'oian ai Tominkaru ida'ati, mazan wuru dauna'ana'a, kaini'iki'o nii chikaawunuupa'o nii unao tikazi idi na'iki Kaimana'o Doronaa idi pa'an. Uruu kaina'iki uruu powa'a'o zii umanawunun o'ai, aonaa oka'iitan ukaudinkizi. Upu'u zii aonaa oturuan ona'akan udazkidi u'ida'ati." ⁹
¹²Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinnao papaoriba aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-kaao kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kaao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kaao tikazi aona'o umakaduzon wu'iti."

^m 3:3 Isaiah 40:3 ⁿ 3:4 *manorunao*: oo chiwao, iriba'oraz imashaapan.

^o 3:7 *Pharisee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii.

^p 3:7 *Sadducee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii.

^q 3:11 Poitorui kaudin-kizi wuru'u una'akauzonuz panaobanaa dazkidi u'ida'ati.

**John Chikaawunuuan Jesus
Jordan Wa'o ii**

(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

¹³Uruu dono Jesus kaawan Galilee Baara iki Jordan Wa'o ati, uchikaawunu-kidina'anan John ati. ¹⁴Mazan aonaa John ka'iitan paabatan pasha'apatan na'apa'o u'ati, ukau'an utiwaan papana'adan Jesus nyukunuu. Ukian u'ati, "Kanom nii puchikaawunu-kidina'azon ò'ati? Ògaru mishi'oraiman turuu puchikaawunuuan."

¹⁵Mazan Jesus kian u'ati, "Na'apa'o ni'i naa pa'an aizii washa'apatinan, usha'apanum kau'an washa'apatina'azon ipai Tominkaru aipan kawana'ati." Uruu zii John na'apatan panyukunuu.

¹⁶Jesus kodita'akan dauna'an wunu di'iki pachikaawunu-kaodonono, sariapa aokazi da'ata-kaou'ati, na'iki utukapa Tominkaru Doronaa wa'atin orid kawan, aokazi ikinapu. Taau, upakotan u'ida'ati. ¹⁷Masha'apakiaka parada-karu aokazi iki'o kian, "Di'i òDani'i, òmarainapanii manawun, sha'apatina'o ònyukunuu kawana'ati."

Jesus tiwaa-kidapa-kaonono

(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

4 ¹Uruu dauna'an Kaimana'o Doronaa na'akan Jesus mapidantaka'o amazada di'iti, Satan tiwaa-kidapa kizi uruu na'ii. ²Aonaa kanom Jesus nikan 40 kamoo, ukau'an tuukii uzamazin. ³Uru'u

naa Satan kaawan Jesus ida'ati. Sariapa ukian u'ati, "Tominkaru Danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba kida tominan bread nii."

⁴Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, 'Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an mani karikaonan. Mazan aiapa-karu nii Tominkaru di'iki'oraz parada-karu mashaapa-kinai nii.' "^r

⁵Udauna'an Satan na'akan Jesus Jerusalem kaimana'oraz wii-zai iti. Ukadishita-kidanuz doko'a'o Tominkaru Dapu dokoo-dinpan paawa ii manawun, ⁶na'iki ukian u'ati, "Tominkaru Danin an pugaru, puzaka'uta di'iki'i imi'i baara iti. Usha'apanum kau'an Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian, 'Tominkaru awunuutapa-kidan nii pugaru pa'angelinnao ati, òzaamatapan nii pugaru, aona'o nii pukaziwan puki-diba puwaotan an kuba kida di'iti.' "^s

⁷Jesus kian u'ati, "Mazan kaikapa'o sha'atii Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kapam, 'Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru.' "^t

⁸Udauna'an Satan na'akan Jesus doko'a'o midukuo paawa iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai umanawun na'iki konaunam kida'o donoi, ipai amazada tokon iti. ⁹Ukian Jesus ati, "Ipai'o nii òtaan pu'ati wuru kida'a putainan an ò'ati pukodoru'ukan ida'an òkanaapu ati."

¹⁰Sariapa Jesus kian u'ati, "Pumako ò'ai, Satan! Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kian,

Mat

^r 4:4 Deuteronomy 8:3 ^s 4:6 Psalm 91:11 ^t 4:7 Deuteronomy 6:16

'Pukodoru'uka soo bauda'apa'o
Naobanai puTominkarun
ati.

Pusha'apatin soo uruu aipan
kawana'ati.' ^u

¹¹Uruu dauna'an Satan mari-
na'ata'akan naa Jesus. Uru'u naa
angelnao kaawan u'ida'ati ikamin-
ka'utan naazu.

*Jesus sakadan pakaudin-kizi
Galilee Baara ii*

(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

¹²Jesus abatan dauna'an John
taraa-ka, uru'u naa umakon
powaa iti Galilee Baara itinapu,
Nazareth iti. ¹³Mazan na'iki'o
umakon umashaapa'anan Capern-
naum iti, wiizai maonapa'o Galilee
Karishiiz ati. Na'ana'oraz Zebulun
na'iki Naphtali takaan-daunnao
wiizi baara an kida'oraz. ¹⁴Aimaa-
kan sha'apanuz na'apa, parada-karu
mishiinan naa tawuru'u prophet
Isaiah kianuz pakaaritan ida'a:

¹⁵“Pidannao mashaapainao
Zebulun amazadati an,
na'iki Naphtali amazadati
an,
na'iki dobaapa-kizai karishii
an,
atii tarauka Jordan Wa'o,
Galilee an kida'o Gentilenao
mashaapan. Puabata!

¹⁶Puabata pidannao mashaapai-
nao na'ii'aka maruta'o bii'i,
itukapan nii umanawunu'o
kanada'o.

Mashaapainao na'an kichana'-

iki-kia'o maruta'o bii ii,
kanada-karu kanadapan nii
idyau.”^v

¹⁷Na'apaini'i naa Jesus sakadan
pakakuwaapan. Ukian, “Utanawa-
tin u'oian ai, usha'apanum kau'an
ata'azoo Tominkaru naobanai-tinan
pidannao ati.”

*Jesus zaamatan
4 kopautapauzonao
paminauda'unao nii*

(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

¹⁸Jesus makopan pu'u maonapa
Galilee Karishiiz danomata, utukapa
dya'utam kopautapauzonao, Simon,
uruu Peter kia'o udakotapa-ka,
na'iki u'inawuzu Andrew. Izaa-
maapan kopau karishii ii pasairon
ida'an. ¹⁹Jesus kian i'ati, “Uwa'ati
otuma, otominapa-kida kizi unao,
uzaamaapan dau'u pidannao.”
²⁰Sariapa iwa'aka'akan pasairon
kida, na'iki ida'anan naa uruu.

²¹Na'iki'o udobata'akan,
utukapa dya'utam pidannao koshan
kanawa ida'a. Wuru'u inaouz
Zebedee dainao, James na'iki John.
Idaru Zebedee na'ia'o ituma kapam,
iminziwatin-kidan pasairon kida.
Jesus dapadan idyaun. ²²Sariapa
imakon Jesus tuma, iwa'aka'akan
naa padaru pakanawan di'ii.

*Jesus kakudan iriba pidannao
(Luke 6:17-19)*

²³Jesus makon ipai Galilee
Baara an kida'o wiizai kawana'ati.
Utominaapa-kidan pidannao

^u 4:10 Deuteronomy 6:13 ^v 4:16 Isaiah 8:23

Jesus dapadan Peter na'iki Andrew (4:20)

synagogue^w kida kawana'ati. Ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ukakuda pidannao kari-naapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai idi. ²⁴Uunamunaa abata-ka'o ipai Syria Baara ii aka. Uruu idi na'ikinpuinao pidannao na'akan pairibannao karinainao pabi'inaaka'o ĩrinaa kida: kaziwainao, oia'o doronai morotinniinao, mawakaziitapainao, na'iki machi'ika-kainao; ipai Jesus kakudan ĩdyaun. ²⁵Iriba pidannao da'ananuzu Galilee Baara ikiinao, na'iki Decapolis^x Baara ikiinao, Jerusalem ikiinao, Judea

Baara ikiinao, na'iki Jordon-wa'o baza ikiinao.

Jesus kakinaopan naawazi ii

5 ¹Aizii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sariapa uzaidan naawazi daara iti. Na'ia'a naa usakanatan. Pidannao, utominapa-kidaniinaouz maonapadinan u'ida'ati. ²Usakada'akan naa patominapa-kidan ĩdyaun.

Mishi'o konaukii-karu dau'o
(Luke 6:20-23)

Kaikapa'a ukian ĩ'ati'i:

^w 4:23 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^x 4:25 *Decapolis*: Greek paradan ida'an '10 wiizainao' kia'o wuru'u.

- ³ “Konaukia'o wunaou'u
aitapainauz
aona'o paturuan paaipan ati
padoronaa ii,
ĩnao kaduz ati'o
wuru'u Tominkaru
naobanai-tinapanuz.
- ⁴ Konaukia'o wunaou'u
kasha'oratinainauz
ĩnyukunuu,
Tominkaru saabaan nii
ĩnyukunuu.
- ⁵ Konaukia'o wunaou'u aona'o-
raz ĩatadinpauzon,
Tominkaru taan nii ipai imi'i
baara ĩ'idiwau nii.
- ⁶ Konaukia'o wunaou'u tuu-
kia'oraz ĩtaan panyukunuu
ati
pasha'apata'azon Tomin-
karu aiapanii kida
usha'apata-kaos,
Tominkaru turuuda-kidan nii
ĩdyaun kaimanaiman.
- ⁷ Konaukia'o wunaou'u
kamunanbainauz,
Tominkaru kamunanun nii
ĩ'ati.
- ⁸ Konaukia'o wunaou'u
bauda'apatainaouz
panyukunuu Tominkaru
ati,
ĩtukapan nii Tominkaru.
- ⁹ Konaukia'o wunaou'u
kaudinainauz pakaima-
naaka-kidan dau'u
pidannao,
Tominkaru daniitan nii
ĩdyaun.
- ¹⁰ Konaukia'o wunaou'u
pataka'uta-kariwainauz

kaimana'o mashaapa-karu
Tominkaru ati'o dau'an,
ĩnao ati'o nii wuru'u Tomin-
karu naobanai-tinapanuz.

¹¹ “Konaukia'o nii unao, pidan-
nao dakoopan an unao, na'iki
ĩpataka'utan an unao, na'iki
ĩmariidinan an unao dau'u,
soo õpidanannaoun idi'o unao.
¹² Ukonaukii tuukii manawun,
usha'apanum kau'an kaina'a umana-
wunu'u uwini pinaa ni'o aokazi ii.
Kotua'a naa na'apa'o Tominkaru
prophetinnao pataka'utauzo-kaos
kapam.

*Mishidainao na'apa duwu
na'iki kanada'o kawan
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)*

¹³ “Duwu kawanu'o wuru'u
unaouz da'a'a pidannao ati. Mazan
duwu manaun ana'a naa, aona'a naa
na'apam ukuzuban powa'a. Aona'a
naa turuu ukaiwaapa-kaos, mazan
ukaboota'aka-kaos ni'i naa amazada
iti. Uru'u naa dobaapainao na'ii'aka
dakazatanuz.

¹⁴ “Kanada'o kawanu'o wuru'u
unaouz da'a'a pidannao ati. Aonaa
naawazi paawa'a'o donoi toma-
kaos dizinpan. ¹⁵ Aonaa na'iam zii
pidan suuauzon lamp, udauna'an
utaratanuzu boon waranu'u.
Mishi'oraiman lamp muuda-kaos nii
kaimana'o pawiiizi dokoa'o ida'a.
Na'iki'o nii ukanadapan ipai kabaun
nazo ainao. ¹⁶ Na'apa pa'i unao
lamp kawan, upu'ukapan kanada
pidannao kanaapu ati, ĩtukapa kizi
kaimana'o usha'apatanii. Uruu
na'apa'o ida'ana'o nii ĩkonaukii-

kidan uDaru Tominkaru aokazi ia'o umanawunun.

**Jesus tominapa-kidan
kakinaorii dau'a'o**

17“*Aonaa uzauda-kida'ana'a, òmarina'ata-kida'anan mani kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ida'an kida, na'iki kotua'o prophetnao saadanii kida, wuru'u òwa'atinuz da'ati'i. Òwa'atin aonaa òmarina'ata-kida'anan mani ìdyaun, mazan òmishia'anan naa na'iki òsha'apata'anan naa na'apa'oram ìkian kidaz.* 18^a*Òkakuwaapan mishi'o u'ati, atii aokazi na'iki di'ora'a imi'i baara na'an kawana'ati, aona'o nii bouda'apa kakinaorii paradannaa sodi marina'ata-ka'o, atii kaiman-daun kakinaorii mishii-nan.* 19*Ukau'an kanom dikintapan an masakauda'u sodi'o kakinaorii paradannaa, na'iki tominapa-kida'o na'apa baokoinao, awutapa sodi'o nii umanawunun, Tominkaru naobanai-tinan di'ii. Mazan kanom izo'ati'o, sha'apatatina'o kakinaorii kawana'ati, na'iki tominapa-kida'o na'apa baokoinao kapam, umana-wunu'o kii-karu nii udau'an, Tominkaru naobanai-tinan di'ii.* 20*Ukau'an òkian nii u'ati, aona'o nii umorotan Tominkaru naobanai-tinan di'iti, soo umashaapan an kaiman Tominkaru aipan kawana'ati powa'a zii wunao aia'a,*

tiichaapauzonao Moses kakinaorii dau'u na'iki Phariseenao^y ai.”

To'oraba-karu dau'a'o

21 Jesus kian koshan, “Uaitapanii sha'atii na'apam kiauzo-karu pidannao ati kotua'a naa, ‘Mana'a puzowia'ana'a pidan.^z Na'ia'oram pidan zowia'o pidan, pataka'utakaru niizu udikin ii.’^a 22 Mazan aizii òkian nii u'ati, na'ia'oram pidan to'oran an pa'inawuzu ati, pataka'uta-karu niizu udikin ii. Na'ia'oram pidan kia'o pa'ina-wuzu ati ‘pugaru maturuauka'o,’ na'aka-karu niizu kazowautapainao kanaapu ati, marii kizi upataka'uta-ka'o na'ii. Na'iki na'ia'oram dakoopa'o pa'inawuzu, ‘yaakaru, maaitapin-ka'o!’ kii, kaboota-karu niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

23“Ukau'an putaa'inaanano Tominkaru ati, puna'akan ida'an aimaakan u'ati altar uzai kawaodapa-kizinao di'iti, na'iki punyukunuiankan an kaina'a'o da'i pukasharutan pu'inawuzu nyukunuu, 24 puwa'aka'a naa zii wuru'u putaa'a-zooniaz altar dazaba'a, pumako pu'inawuzu di'iti, pusaabaa-kidana punyukunuu utuma. Udauna'an putaa'anan nili naa wuru'u putaa'a-zooniaz Tominkaru ati.

25“*Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan*

^y 5:20 *tiichaapauzonao Moses kakinaorii dau'u na'iki Phariseenao:* Ìnao Jewnao, kaimanaimana'o ìaitapan Tominkaru paradan, na'iki ìkakinaopanii uparadan kawana'ati. Ukau'an kaimana'o pidannao nii ìtukapa-ka'o ba'oran pidannao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^z 5:21 Exodus 20:13 ^a 5:21 Deuteronomy 17:8, 9

pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan puparadan utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti, na'iki utaan nii pugaru kootowapa-kidauzo pidan ati. Udauna'an kootowapa-kidauzo taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai di'iti. ²⁶ Òkian pu'ati, puna'ian nii, aona'o nii pukodita-kida-ka'o atii pukawinipinaatan ana'o nii zii ipai daunuuda'u aiapa-kariwai pukoditakinaa nii.

Ba'orantapa-karu daua'o

²⁷ “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaorii kian, ‘Mana'a puba'orantapa'ana'a.’^b ²⁸ Mazan aizii òkian nii u'ati, kanom awunuutapan zun, na'iki una'azootapanuzo, uba'orantapa'akan naa wuru'u panyukunuu ii. ²⁹ Ukau'an pudiwa'ora antanpu'o puawun sha'apata-kidan dono pu'ati oia'o, puso'ota na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii puwaziwaan bauda'apa karikaonan pusha'apauzin punanaa di'iki'o, pukaboota-kidan ai ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaruo Tikazi wu'iti. ³⁰ Pudiwa'ora antanpu'o puka'u sha'apata-kidan dono pu'ati oia'o, pudukuta na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii puwaziwaan bauda'apa'o puka'u karikaonan, pukaboota-kidan ai

ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaruo Tikazi wu'iti.”

Muudaaka-karu daua'o

(*Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18*)

³¹ Jesus kian koshan, “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinnaori kian, ‘Na'ia'oram pidan muudan an paudaiaro, marii utaan o'ati saada-kariwai muudaaka-karu kaaritannaa.’^c ³² Mazan aizii òkian nii u'ati, daonaiora muudan dono paudaiaro omashaapan pu'u kaiman padamata utuma, ukau'an uba'orantapa-kidan naa oroo wuru'u ba'oran daonaiora tuma omazidan ana'a naa koshan. Na'iki arawu'u daonaiora mazida'oraz naa otuma, utoman naa oia'o kapam uba'oran-daiarotapan idi.

Mishi'o parada-karu sha'apata-ka'o daua'o

³³ “Uaitapanii sha'atii kapam na'apam kiauzo-karu pidannao ati kotua'a naa, ‘Mana'a pumarina'ata'ana'a putaanii puparadan pumishia'azoonii, mazan pusha'apata puparadan Tominkaru ati wuru'u pusha'apata'azooniaz.’^d ³⁴ Mazan aizii òkian nii u'ati, mana'a pudakota'ana'a aimakaan uu puparadan mishida-kinao nii. Mana'a pudakota'ana'a aokazi uu puparadan mishida-kinao nii, usha'apanum kau'an Tominkaru naobanai-tinapa-kizi wuru'u. ³⁵ Mana'a pudakota'ana'a imi'i baara

b 5:27 Exodus 20:14 **c** 5:31 Deuteronomy 24:1 **d** 5:33 Leviticus 19:12; Numbers 30:2; Deuteronomy 23:21

uu, usha'apanum kau'an imi'i baara Tominkaru kidiba wiizi wuru'u. Jerusalem uu na'apa kapam, mana'a pudakota'ana'a puparadan ii, usha'apanum kau'an uruu donoi umanawunu'o King wiizi wuru'u. ³⁶Mana'a pudakota'ana'a puzowau puaipan idi puparadan mishida-ka, usha'apanum kau'an aonaa puka'iitan putoman bauda'apa'o puzowaud baraka oo podidi. ³⁷Ukau'an, turuu pukian 'Oo', umishiin dono, na'iki 'Aonaa', u'aonaan dono. Pudobata-kidan an powa'a zii puparadan, oia'o di'iki'o wuru'u.

Kaunaaka-karu dau'a'o

(Luke 6:29-30)

³⁸“Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Pidan zowitan dono pairiban awun, marii ukaunaatinan uawun ati kapam; pidan zowitan dono pairiban dako, marii ukaunaatinan udako ati kapam.’^e ³⁹Mazan aizii òkian nii u'ati, aonaa pukaunaatina'ana'a pusha'apata-ka, an dikauda'o ida'an. Pidana ta'ikan an puduwa'ora antanpu'o pukaozoo, marii puta'ika-kidan pu'ashabaron antanpu'o pukaozoo kapam. ⁴⁰Pidan kootowapa-kida'anan dono pugaru na'iki uzaamatan pushooton, putaa'aka puchaakitan kapam. ⁴¹Aizii umanawunu'o pidan dyuudan dono pudowautan padopao bauda'apa'o naawazi di'iti, pudobata-kida udopao bauda'apa'a naa naawazi

di'iti. ⁴²Pidan pishaan an aimaa-kan pu'ai, putaa u'ati; ukaiwaa'azon an zii karikaonan puaimaakanuta, putaa'a naa zii u'ati.

Tarubaitapa-kariwainao marainapa-ka, dau'a'o

(Luke 6:27-28, 32-36)

⁴³“Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Pumarainapa pairiban, mazan puto'ora-kizaitapa putarubaitapaniinao.’ ⁴⁴Mazan aizii òkian nii u'ati, pumarainapa pidan to'orainao pu'ati, pukamunan kaiman i'ati; na'iki putoriinapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a, pataka'utainaoz pugaru. ⁴⁵Na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-ka, mishi'o uDaru Tominkaru aokazi ia'o dainao unao. Usha'apanum kau'an uruu kanada-kida kamoo ipai pidannao ati, kaimanainao na'iki dikaudainao ati kapam. Na'iki ukaawa-kida wunu pidannao ati, kaimanainao i'sha'apainpan na'iki dikaudainao i'sha'apainpan ati kapam.

⁴⁶“Aizii kanoma'o nii Tominkaru taa uwinipinaa nii ukaimanan an marainpainao ati unao karikaonan? Upu'u zii zaamaapauzonao tax puraatananaa^f oiainaoz padamata, i'marainapa pairiban kapam. ⁴⁷Ukau'an ukaimanan dono soo marainpainao ati unao karikaonan, na'apa dii upana'an baokoinao pidannao ai? Na'apa pidannao

Mat

^e 5:38 Exodus 21:23-24 ^f 5:46 *zaamaapauzonao tax puraatananaa*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mashaapan kapam mamishida-kainaouz Tominkaru. ⁴⁸Ukau'an aonaa ukasharutina'ana'a ukaimanan ai, uDaru aokazi ia'o makasharutin-kan kawan pakaimanan ai.

Kamunan-karu daua'o

6 ¹“Usha'apatan an kaimana'o aimaakan, mana'a usha'apata'ana'azu iriba'o pidan bii ii, utukapa-kida'azon idi ukaduz ukaimanan karikaonan. Usha'apainpan an na'apa, aona'o nii uwini-pinaa nii uDaru aokazi ia'o di'iki. ²Ukau'an utaan dono aimaakan pataka'utinainao ati, aonaa ukainaabata'ana'azu di'ii'aka kida'a tawunao kawanu'u taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i. Inao, paipan idi pasha'apataniaz pataka'utinainao ati atadapa-kaao, ukau'an ñaidautan pasha'apatanii ipai di'ii'aka kida'a pidannao ati, choochiapa-kizai ii, na'iki ipai dunapota pidannao iriba-kizi an. Mishi'o òkian u'ati, wuru'u ñaouz kaimanaimana'ora'a naa ìkawinipinaatina'akan pa'atadapa-kaao idi. ³Utaan an aimaakan pataka'utinainao ati, mana'a putaapada'ana'a aonaa na'ia'oram pidan aitanpan putaanii dau'an. ⁴Utaa'azon an aimaakan, aonaa kainaaba'o-karu'u mani utaanuzu, uDaru tukapan nii usha'apatanii aona'oraz pidan tukapan, na'iki ukawinipinaatan nii unao.

Toriinapa-karu daua'o

(Luke 11:2-4)

⁵“Utoriinpan dono, mana'a pa'i

utoriinpa'ana'a tawunao kawanu'u taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i. Ìnaudapa pakadishita'anan na'iki patoriinpan choochiapa-kizai ii, na'iki dunapota pidannao iriba-kizi an, ñaipan karikaonan pakaduz tukapa-kaao. Òkian mishi'o u'ati, kaimanaimana'ora'a naa ìkawinipinaatina'akan pa'atadapa-kaao ida'an. ⁶Mazan unao pa'an, utoriinpa'azon dono, umorota udapu nazo iti, utaratina'aka, uru'u naa utoriinpan uDaru aona'oraz tukapa-kaao ati. UDaru tukapa'oraz utoriinpan aona'oraz pidan tukapan, utaan nii uwinipinaa nii.

⁷“Utoriinpan dono, aonaa ukiwa'anapa-kida'ana'a mazanuiman kida'o parada-karu, maaitapa-kainao Tominkaru kawan. Ìtoriinpan dawuu, na'apa ñzauda-kidan patominkarun abatan nii patoriinpan. ⁸Aonaa pa'ì ñnao kawan mani unao. Utoriinpan ua'ii zii uDaru aitanpani'i naa kanom uaiapanii. ⁹Ukau'an di'oraz kawan utoriinapa'a:

‘WaDaru aokazi ia'o,
marii ipai pidannao taapan
pugaru umanawunu'o nii.

¹⁰ Marii kizi punaobanai-tinan.
Marii kizi sha'apatin-karu
puaipan kawana'ati
da'a'a imi'i baara'a,
na'apa aokazi iainao sha'apatin
kawana'ati.

¹¹ Marii putaan wa'ati aizii
wawanyukunuu nii.

¹² Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o
washa'apatanii kidaz,
na'apa wamarina'atan kawan
ipai oii kida'o sha'apata-

kariwaiz wa'ati.

13 Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao oia'o di'iti, mazan kaiman putaapa waunao oia'o ai.^g [Karikaonanu'o pugaru wuru'u naobanaiz, ma'ozaka'oraz, na'iki konaunama'oraz.

Amen.]^h

14 "Umarina'atan an pidannao sha'apatanii oii kida'o u'ati, uDaru aokazi ia'o marina'atan nii ipai u'oian kapam. 15 Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao sha'apatanii u'ati, aona'o nii uDaru marina'atan u'oian kida.

Tominkaru ati'o sanadinapa-karu

16 "Usanadinpanⁱ an Tominkaru ati, aonaa utaapinpa'ana'a kasha'ora'a kawan, tawunao kawanu'u taapinpauzonaouz kaimanainao nii kaikini'i. Ñao ñpana'ada'akan na'apam paaidinpan pataapinpa'akan ida'an manaunam kasha'ora'a kawan, ñaipan karikaonan paaitapaka-pasanadinpan. Òkowaadan nii mishi'o u'ati, ñao na'apainpainaouz ñsha'apainpan, kawinipinaatina'a kainaou'u naa wuru'u pa'atadapa-kao ida'an. 17 Mazan unao, usanadinpan dono Tominkaru ati, uchikaa uawun baara kaiman, uramaudin na'iki umaoda uzowaud. 18 Aonaa kizi baokoinao aitapan usanadinpan Tominkaru

ati, soo uDaru aona'oraz utukapaka-aitapan nii pa'an, na'iki uDaru tukapa'oraz usha'apatan aimakaan aona'oraz baokoinao aitapan, ukawinipinaatan nii unao.

Sha'apauzii aokazi ia'o

(Luke 12:33-34; 11:34-36)

19 "Mana'a ukasha'apauzina'ana'a da'a'a imi'i baara'a, usha'apauz kainin nii, na'iki uwuzaaritan nii, na'iki koidimikinao koidapan niizu. 20 Mazan usaabaa usha'apauz nii aokazi ii, na'ii aona'o nii ukainin, aona'o nii uwuzaaritaazon, na'iki aona'o nii koidimikinao koidapanuz. 21 Aizii na'iam pidan saabaan pasha'apauz, karikaonanu'o nii utapapan panyukunuu, wuru di'iti'i utaapakiziz pasha'apauz.

22 "Wuru'u awunuiz na'apa'o lamp kawan ukanadapan pidan nanaa ati. Aizii puawun kaimanan dono, ipai punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. 23 Mazan puawun makaimankan an, punanaa mashaapan nii maruta'o-karu'u. Ukau'an kanada'o makadan dono u'ida'a, maruta'o manawun ida'a'o pugaru.

Bauda'apa naobanai

(Luke 16:13; 12:22-31)

24 "Aonaa turuu pidan pitoruitapa-kidinan dya'utama'o naobanainao ati. Panaadon uto'orakizaitapan nii bauda'apa'o, na'iki

^g 6:13 *oia'o ai* oo "Satan ai". ^h 6:13 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. ⁱ 6:16 *sanadinpan*: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

umarainpan nii ba'oran; kaimana'o nii uizo'atin bauta'apa'o, na'iki ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an aonaa turuu pidan naobanaitapan Tominkaru na'iki puraata.

*Aonaa kizi nyukunui
kaziwadapa-ka*

25“Uruu idi òkian u'ati. Aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuzan ni'o dau'u ukakupa-kinnaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai.

26“Utukapa mooko kotu'uznao, aonaa ìpaowinan. Udauna'an ìso'otan mani papaoriba aka na'iki ìkasaba'uan maniz padapunaa iti. Mazan upu'a'o uDaru aokazi ia'o paan ìdyaun. Aizii mani unao, aonaa umarainapa-ka mooko powa'a zii kotu'uznao ai? 27Na'ia'oram unao turuu umashaapan powa'a ukotua'ikin ukaziwadapan ida'an unyukunuu udau'an? Aonaa na'ia'oram.

28“Kanom nii ukaziwadapan unyukunuu ukamichan dau'an? Utukapa amazada ii aka'o soosoi kida sodan, na'iki na'apam ìsoosoan. Aonaa ìkaudinan dadara ìtomapan mani pakamichan. 29Mazan òkian u'ati, King Solomon umanawunu'o usha'apauz konaunam kida, upu'u aonaa ukakamichantinan konaunam soosoi kida kawan. 30Tominkaru wuru'u konaunamada'oraz pinidi

kida soda'oraz amazada ii aka. Aizii kakupa utukapa-ka, udauna'an umawaka'akan naa, uru'o ni'i naa ukawaoda-ka. Aona'o nii mooko Tominkaru kakamichantan unao na'apa? Kanom nii mooko umishidapan mapasaka sodi?

31“Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza, oo kanoma'o nii ukamichan nii. 32Na'apa kida'o dau'ana'a maaitapa-kainao Tominkaru kaziwadapauzon panyukunuu. Aokazi ia'oraz uDaru aitapanii uaipan aimakaan na'apa kida'oraz umashaapa-kinnaa nii. 33Mishi'oraiman utaa unyukunuu kiwiitapa zii Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki umashaapa na'iki usha'apatin Tominkaru aipan kawana'ati. Utaan nii ipai na'apa kida'oraz unao idiwau nii. 34Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu waikana'ana'o uaiapanii dau'an. Usha'apanum idi waikana'ana'o aimakaan sha'apainpan nii waikana'ana'o ida'a. Ukau'an aonaa ukaziwadapa'a naa unyukunuu waikana'ana'o aimakaan dau'an.

*Pidan dakotan pairiban
oia'o nii*

(Luke 6:37-38, 41-42)

7 1“Mana'a pudakota'ana'a ba'oran pidannao dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan pugaru dikauda'o nii. 2Usha'apanum kau'an Tominkaru dakotan nii pugaru dikauda'o nii na'apa kapam pudakotan kawan

ba'oran pidannao, na'iki na'apa'oram putaapan ba'oran pidannao, na'apa'o nii Tominkaru taapan pugaru kapam. ³Kanom nii mooko puidi'itapan kaunuba sodi'o kaina'an puriban awun ida'a, pumadi'itapan pu'u atamun idin kaina'an puawun ida'a? ⁴Puka'iita zii pukian puriban ati, 'Oso'ota kizi kaunuba'o puawun ai' atamun idin kaina'an pu'u puawun ida'a? ⁵Pugaru taapinpauzo kaimana'o nii kaikini'i, puso'ota'a naa zii kiwiitapa atamun idin puawun ai. Uruu na'apa kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puriban awun ai.

⁶“Mana'a utaa'ana'a kaimana'o aimaakan Tominkaru di'iki'o arimarakanao ati, itanawatina'akan nii u'ati karikaonan, na'iki i'arautapan nii unao. Mana'a ukaboota'ana'a umanawunu'o kawinipinaa kida'o usha'apauz kooshinao bii iti, idaka-zaabi'ian nii karikaonan kidaz.”

***Pupishaan dono aimaakan taa-
karu nii pu'atiz***
(Luke 11:9-13)

⁷Jesus kian koshan, “Upishaa aimaakan, taa-karu nii u'atiz; udorota aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz; udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati. ⁸Usha'apanum idi ipai pidan pishaa'o aimaakan, taa-karu nii u'atiz; na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uikodan niiz; na'iki dau-daupa'o paniinom da'ata-karu nii paniinom u'ati. ⁹Daruinao, udani pishaan an

pawanyukunuu nii u'ai, utaa mani kuba udani ati? ¹⁰Oo upishaan an kopau u'ai, utaa mani kowazaz u'ati? ¹¹Oia'o unao padamata, upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimaakan udainao ati, aitaniiimana'o nii uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii kaiman kida'o aimaakan pishainao ati paugaru. ¹²Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan aimaakan sha'apata-ka'o pu'ati kapam. Na'apa'o daua'o wuru'u Moses na'iki Tominkaru prophetinnao kakinaori kidaz.

***Mazowa'o dobaapa-kizai
paniinom***
(Luke 13:24)

¹³“Umorota mazowa'o dobaapa-kizai paniinom ida'an, usha'apanum kau'an kazowa'o dobaapa-kizai paniinom Tuubaru'o Tikazi pataka'utin-kizai di'iti'o wuru'u. Na'iki masha'apannaa mako-karu na'an, ukau'an iriba pidannao makon na'an. ¹⁴Mazan dobaapa-kizai paniinom karikaonanu'o kakupa-karu di'iti'o, mazowa'o na'iki kasha'apannaa kapam mako-karu na'an. Ukau'an aonaa iriba'o nii mani pidannao ikodanuzu.

***Atamun, pa'aka ida'ana'o
uaitapa-ka'o***
(Luke 6:43-44)

¹⁵“Uzaudinpauzo pa'i wunao aia'a dakotinpainauz prophetnao nii. Iwa'atin nii u'ida'ati, na'apa masha'apatanu'u kaznizo kawan i'aidinpan, mazan kichana'iki-kia'o

īkaduz wuru'u, na'apa baudokoru kawan. ¹⁶Uaitapan nii īdyaun na'apa'oram īsha'apatanii ida'an, na'apa paoribai aitapa-ka'o kawan pa'aka ida'an. Aonaa na'apainim puikodan kaiwada-karu ida'a grape oo fig aka. ¹⁷Ukau'an ziwu'o atamun kaakan dono, kaimana'o nii u'aka kida, mazan maziwuka'o atamun, u'aka dikauda kida'o nii. ¹⁸Ziwu'o atamun, aona'o nii ukaakan dikauda kida'o idi; na'iki maziwuka'o atamun, aona'o nii ukaakan kaiman kida'o idi. ¹⁹Na'ia'oram paoribai dikauda kida'o u'aka barota-karu niizu, na'iki kaboota-karu niizu tikazi wu'iti. ²⁰Ukau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao aitapan wunaou'u dakotinpainouz prophetnao nii, īsha'apatanii kida ida'an.

Kanoma'o nii morota

Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti
(Luke 13:25-27)

²¹“Aonaa ipai'o nii mani pidanao wuru'u ‘Naobanai, Naobanai,’ kia'oraz īkian ō'ati kawiizin Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, soo wunaou'u sha'apatina'oraz ōdaru aokazi ia'oraz aipan kawana'ati. ²²Na'apain Tominkaru widauan kamoon dono'o naa pidannao, iriba'o nii pidannao kian ō'ati, ‘Naobanai, Naobanai, pu'uu ida'ana'o wakowaadapauzon Tominkaru paradan. Pu'uu ida'ana'o wawaatan oia'o dononai kida, na'iki iriba aimaakan umanawunu'o ukaimanan kida washa'apatanao pu'uu ida'an.’ ²³Mazan ōkian nii ī'ati, ‘Aonaa ōaitapauzon unao. Umako

ō'ai, unao sha'apaapauzonao oii kida'o.’

Dya'utama'o kabaun tomikinao

(Luke 6:47-49)

²⁴“Na'ia'oram pidan abata'o di'oraz ōparadan kida, na'iki sha'apatina'oraz ōparadan kawana'ati, na'apa'o nii uruu aitapina'o pidan kawan, toma'oraz padapu nii dadara'o baara'a. ²⁵Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, uwa'ozi kida paidan naa, utuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, mazan aonaa kabaun dorautan, utoma-ka'o idi dadara'o baara'a.

²⁶“Aizii na'ia'oram pidan abata'o di'oraz ōparadan kida, na'iki aonaa usha'apatinan ōparadan kawana'ati, na'apa'o uruu tawuru kawanu'o maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz padapu kaatu baara'a. ²⁷Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, wa'ozi kida tuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, sariapa kabaun dorautan, ipai daunuuda'u.”

²⁸Aizii Jesus ipaian patominapa-kidan na'apa kida'o dau'an, tuukii pidannao di'itinpan na'apam utominapa-kidan dau'u. ²⁹Powa'a zii umanawunun utominapa-kidan pidannao wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u.

Jesus kakudan

daonaiora kabishopa'o

(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

8 ¹Jesus tokan ana'a naa naawazi daara iki, iriba

pidannao da'anpan udawu'ati. ²Masha'apakiaka daonaiora kaawan u'ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi' idi. Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian u'ati, "Naobanai, punyukunuu na'apan dono, òaitapa pukakudan nii ògaru, kaiman kizi'i naa òsaabainan."

³Jesus pishatan uruu na'iki ukian, "Na'apa ònyukunuu, pukakuda, kaiman pusaabain." Masha'apakiaka ubisho manaka'akan naa, na'iki kaiman usaabaina'akan. ⁴Udauna'an Jesus kian u'ati, "Puabata, mana'a pa'i pukowaada'ana'a na'ia'oram pidan ati, mazan pumako sariapa puawunuuta-kidanaka pumada faadaa di'ii, na'iki putaa'a naa taauzo-kariwaiz Tominkaru ati kakuda-kariwainao taauzoniaz Moses kakinaori kawana'ati. Na'apa'o ida'ana'o nii pidannao mishidan kaimana'ora'a naa pusaabainan."

***Jesus kakudan soldyaanao
zowaunaa poitoru
(Luke 7:1-10)***

⁵Jesus kaawan dono Capernaum iti, Roman soldyaannao zowaunaa kaawan u'ida'ati padopian idi. ⁶Ukian, "Naobanai, kaina'a òpoitoru karinaan òdapu ii, tuukia'ora'a naa, aona'a naa uka'iitan pakiitinan."

⁷Jesus kian u'ati, "Òmakon nii na'iti, òkakudanaka kizi uruu."

⁸Mazan ukian Jesus ati, "Aonaa Naobanai, aonaa umanawunu'o

mani wuru'u ògaruz pumako'ozon mani òdapu iti. Turuu pa'an puparadan karikaonan di'iki'i, kakuda'o nii òpoitoru. ⁹Ògaru na'apa, òkaidinan doko ainao pidannao ò'ai waranu a'o, ògaru na'apa kaina'a soldyaanao kaudina'o òwaranu'u kapam. Òdyuudan dono bauta'apa soldyaa, 'Pumako' òkian an u'ati, umakon nii. Aizii òdapadan dono ba'oran soldyaa, 'Puwa'ati' òkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki òdyuudan dono òpoitoru, 'Pusha'apata wuru'u,' òkian an u'ati, usha'apatan niizu."

¹⁰Jesus abatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u, tuukii udi'itinpa'akan, na'iki ukian wunao ati'i kasaba'ukinpainauz pa'ida'ati, "Òkian mishi'o manawun u'ati, aonaa na'apainim zii òikodauzon pidan Jewnao bii'i kaikapa'a manawun umishidanu'u. ¹¹Uruu idi òkian nii u'ati, iriba'o nii Gentilnao wa'atin di'ikinapa kida'a waoko ikinapu na'iki wakadapu ikinapu, na'iki ìsakanata'anan nii Abraham, Isaac na'iki Jacob tuma konaukia'o aroapa-karu ida'ati, Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. ¹²Mazan unao, Tominkaru pidanannaouz na'ia'o ni'oraz padamata Tominkaru naobanai-tinan dono'o naa, kaboota-karu nii unao maruta'okaru iti. Na'ia'o ni'i naa uzaadan tuukii na'iki ukuzowan nii uudako kida udopian idi."

¹³Uruu dauna'an Jesus kian naa soldyaanao zowaunaa ati,

Mat

Ĵ 8:2 kichana'iki-kia'o bishoi: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

“Pukiwa'a naa pudapu iti, na'apa'oram pumishidan manawun, sha'apata-kao nii na'apa pu'ati.” Na'apain aka manawun poitorui kakuda'akan.

Jesus kakuda iriba pidannao
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

¹⁴Aizii Jesus kaawan dono Peter dapu iti, na'ii utukapan Peter imauzo washatinpan bed paawa'a, tuukia'o omada wiichan pakarinaan idi. ¹⁵Uruu idi Jesus zaamatan oka'u, sariapa omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Na'iki'o okadishitan otaan naa Jesus wanyukunuu nii.

¹⁶Uruu wachuupunin kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao na'akan Jesus ida'ati pairibannao oia'o doronainao zaamatapaniinao kida. Jesus waata oia'o doronainao pidannao ai paparadan ida'an karikaonan. Na'iki ukakuda ipai karinainao. ¹⁷Wuru'u usha'apatan kaikapa kida'orazu'u, uruu umishian naa tawuru'u kotua'oraz prophet Isaiah kianuz, “Pa'ida'a uzaamatan wa'ai wabaia-tin-kinna rinai kida, na'iki uso'ota wa'ai wakarinauzo-kinna kida.”

Da'ana'azoinao Jesus
(Luke 9:57-62)

¹⁸Jesus tukapan idi'i naa iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sariapa ukian patominapa-kidani-

nao ati, “Aushaa watarauka'a naa karishii baza iti.”

¹⁹Bauda'apa pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati. Ukian u'ati, “Tiichaa, òda'anann nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti.”

²⁰Jesus dako'atin na'iki ukian u'ati, “Waruzonao kaina'a ì'uun kida, kotu'uznao kaina'a ìshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwashatinauzo-kizi nii, na'iki aonaa usookapauzo-kizi nii.”

²¹Ba'oran daonaiora tominpa'o Jesus di'iki kian u'ati, “Naobanai, òdidanaka kizi zii òdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an òda'anann pugaru.”^k

²²Mazan Jesus kian u'ati, “Puda'an ògaru. Marii mawakainao didan pairiban mawakan.”^l

Jesus mashaatan
ma'ozaka'o awaru
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

²³Jesus paidinan kanawa zo'iti, utominapa-kidaniinao makon kapam utuma karishii an. ²⁴Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan karishii an, na'iki kanawa kichana'iti-kia'a naa, udaawadainan wunu paran idi. Mazan Jesus, uda'awun. ²⁵Sariapa utominapa-kidaniinao pokowuanuzu. Ìkian u'ati, “Kadiman Naobanai!

^k 8:21 Naobanai, òdidanaka kizi zii òdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an òda'anann pugaru. oo “Naobanai, aona'o nii zii òmakon kai. Kaina'a òdaru tuukian. Aizii umawakan an, òdidan nii zii uruu. Uruu dauna'an òmakon nii pudawu'ati.”

^l 8:22 Marii mawakainao didan pairiban mawakan. oo “Marii pidannao wuru'u mami-shida-kainaouz ògaru didan pairiban mawakan.”

Kadiman! Pukazannaata waunao! Wanaraan ni'i naa!"

²⁶Jesus kian ĩ'ati, "Kanom nii dii utarian? Masakauda'u'o sha'a karikaonan umishidan?" Udauna'an ukadishita'akan, uru'u naa udyuudan ma'ozaka'o awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi amazada mashaadina'akan mashaa.

²⁷Tuukii udi'itinapa-kida'akan patominapa-kidaniinao. "Kanom kaduzu'u naa pidan uruu?" ĩkian. "Atii awaru na'iki wunu paran mishida zii uparadan."

*Jesus kakudan oia'o doronainao
zaamatapaniinao*

(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

²⁸Jesus kaawan dono'o naa karishii baza iti Gadara Baara itinapu, na'ii pamakopa-kizi an, dya'utam pidannao ikodapanuzu, kodita'akainao pamashaapa-kizi baaranai ia'o, ka'unaru kida di'iki.^m Wuru'u ĩnaouz oia'o doronainao zaamatapaniinao, ukau'an to'oraba'o ĩdyaun. Una'apan idi, aonaa kanom makouzon na'ii'aka'o dunapo ida'an. ²⁹Sariapa ĩkadamkon u'ati diiwa'o ida'an, "Pugaru Tominkaru Dani, kanom puaipan wa'ai? Pupataka'uta'anan naa sha'a waunao wapataka'uta-ka'o kamoona'ii zii?"

³⁰Aonaa munapo manawun mani ĩnao di'iki, kaina'a iriba'o kooshinao aroapatinan. ³¹Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus

tuukii. ĩkian u'ati, "Puaipan an wamakon di'iki'i, pudyuuda shoman waunao wamorota'an kizi kooshinao di'iti."

³²"Umako," Jesus kian ĩ'ati. Uruu idi ĩkodita'akan daonaioranao di'iki, na'iki ĩmakon ĩmorota'anan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan karishii danoma katawudapuzun di'iti, ĩwaotan karishii baoko iti, na'iki ipai ĩnaraan. ³³Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan donoi iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan ipai na'apam aimakaan sha'apainpan dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam oia'o doronainao zaamatapaniinao sha'apata-ka'o. ³⁴Uruu idi ipai donoi sannao makon ĩkodapa'anan Jesus. ĩkodapan dono'o naazu, kaziwa'o ida'an ĩdyuudanuzu ĩaipan umakon pawii zi iki.

*Jesus chi'ika-kidan
machi'ikaka'o*

(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

9 ¹Uruu dauna'an Jesus paidinan patominapa-kidaniinao tuma kanawa zo'iti ĩtaraukan karishii an powaa iti'i naa pamashaapa-kizi iti.ⁿ ²Na'ia'a naa pidannao na'akan daonaiora machi'ikaka'o Jesus di'iti pawashatinapa-kizi baara ida'an. Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun paugaru, sariapa ukian machi'ikaka'o pidan ati, "Pusaabaa punyukunuu ödani, ipai öso'otan pu'oian."

^m 8:28 Uruu dono pidan baaranaa, kuba uun ii kida'o pa'an. ⁿ 9:1 Jesus mashaapa-kizi wiizai dakota-ka'o Capernaum.

³Pabi'i kida tiichaapauzo-nao Moses kakinaori dau'u kian panyukunuu ii, “Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an.”

⁴Jesus, uaitapa na'apam ïdi'itinpan, uruu idi ukian ï'ati, “Kandii nii udi'itinpan òdau'u oia'o ida'an?”

⁵Na'ia'oram masha'apannaa: ‘Ipai pu'oian mainaabata-ka'o kii, oo ‘Pukadishita na'iki puchi'ika’ kii?’

⁶Mazan òaidan nii u'ati Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan mainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a.” Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, “Pukadishita, puna'aka puwashatinapa-kizi na'iki pumako'o naa pudapu iti.” ⁷Machi'ikaka'o pidan kadishita'akan na'iki umakon naa padapu iti.

⁸Aizii pidannao tukapan idi kaikapa'o sha'apanu'u, tuukii ïdi'itinpan, na'iki ïkonaukii-kidan Tominkaru utaan idi umanawunu'o ma'ozaka-karu pidan ati.

Jesus dapadan Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

⁹Aizii Jesus makon naa na'iki, pamakopa-kizi an utukapa zaamaapauzo tax puraatannaa, Matthew kia'o u'uu, usakanatapan kabaun pakaudin-kizi nazo ii. “Puwa'ati òtuma,” Jesus kian u'ati. Sariapa Matthew kadishita'akan na'iki umakon naa utuma.

¹⁰Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Matthew dapu ii. Na'ii iriba zaamaapauzonao

tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao aroopan ïtuma. ¹¹Phariseenao tukapan idi uaroopan na'apainao pidannao tuma, sariapa ïkian Jesus tominapa-kidaniinao

Jesus aroopan Matthew dapu ii oiainao pidannao tuma (9:11)

ati, “Kanom nii utiichaan aroopan oiainao tuma?”

¹²Jesus abata ïna'apanuz kaikapa'a, uruu idi ukian ï'ati, “Ziwuinao pidannao, aonaa ïaipan daakataa, soo karinainao pa'an. ¹³Umako utominapa kizi na'apa'oram Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian. Ukianuz, ‘Kamunan-karu òaipan u'ai, aonaa taain-karu kawaoda-kariwai uzai ida'an mani.’^o Ukau'an aonaa kaimanainao mani wuru'u òdapada'ananiinaouz, mazan oiainao.”

Jesus pishaa-ka'o sanadin-karu dau'u

(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

¹⁴Bauda'apa kamoo John

° 9:13 Hosea 6:6

Chikaawunuupauzo tominapa-kidaniinao kaawan Jesus ida'ati. Īpishaan Jesus, ĩkian u'ati, “Kanom nii waunao na'iki Phariseenao sanadinpauzon^P Tominkaru ati, mazan putominapa-kidaniinao, aonaa pa'an ĩsanadinpauzon Tominkaru ati?”

¹⁵ Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Na'apa dii uaitapan mazida'o daonaiora dapadaniinao mashaapan kasha'ora mazida'o aroapa-kizi ii, mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma. Aonaa turuu una'apan. Mazan daonaiora mazida'o zaamata-ka'o dono ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩkasha'oran na'iki ĩsanadinpan.”

¹⁶ Udauna'an Jesus kian koshan, “Aonaa pidan zimindotauzon pakamichan zaam dadotan pa'ina'o kamicha idin idi, usha'apanum kau'an shokota'o nii zii wuru'u pa'ina'oraz kamicha idin uzaama'o ai, na'iki powa'a'o nii zii umanawutan wuru'u udadotanuz.

¹⁷ “Na'iki aonaa pidan kawazotauzon kaiwauzo-kariwai'i naa wine kinnaa^Q pa'ina'o zii wine toma-ka'o idi. Pa'ina'oraz zii wine poodan nii utada'okan nii wuru'u kaiwauzo-kariwaiz naa ukinnaa, uruu wine wakudinan ni'i naa, na'iki ukinnaa pataka'uinan ni'i naa kapam. Uruu idi karikaonan da'i pidan tomauzon pa'ina'o wine kinnaa papaida-kizi nii pa'ina'o wine. Utoma-ka'o dono na'apa, aona'o nii ukinnaa sha'apan.”

**Mawakaiba zunaaba sodi
na'iki izaipa'o zunaaba**
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

¹⁸ Jesus kadakotinan pu'u zii, Jewnao zowaunaa kaawan u'ida'ati. Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian, “Ōdani zunaaba sodi mawakan aizii aka, upu'u mazan puwa'ati pupishata kizi puka'u idi oroo, okakuda kizi.” ¹⁹ Sariapa Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa utuma.

²⁰ Aizii na'a'o zun baiatina'o 12 wunu paizaipan idi. Okaawan Jesus barau ikinapu na'iki opishatan ukamichan danoma karikaonan. ²¹ Usha'apanum kau'an panyukunuu ii okian, “Ōpishatan an uchaakitan karikaonan, ōkakudan nii.”

²² Jesus padantina'akan, sariapa utukapanuzo, na'iki ukian o'ati, “Ma'ozaka putaapa punyukunuu ōdani, pumishidan idi'o, pukakudan.” Na'iki'i naa mishi sariapa okakudan.

²³ Uruu dauna'an Jesus kaawan Jewnao zowaunaa dapu iti. Na'ii utukapan iriba taupauzonao na'iki muraapainao mawaka'o ati. ²⁴ Uruu idi sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Ukodita di'iki'i, aonaa omawakan mani wuru'u, oda'awun karikaonan.” Ipai pidannao shaazootinan una'apan idi. ²⁵ Pidannao koditan dauna'an, uru'u naa Jesus makon zunaaba sodi di'iti, na'iki uzaamatan naa paka'u kadu'ikizo. Sariapa okakuda'akan

Mat

P 9:14 sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **Q 9:17 wine kinnaa:** uzai mada idi'o utoma-ka'o. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki okadishita'akan. ²⁶Pidannao kakuwaapan di'oraz dau'ana'a ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

*Jesus kakudan dya'utam
daonaioranao ishaawunnao*

²⁷Udauna'an Jesus makopan pu'a'a naa na'iki, dya'utam daonaioranao ishaawunnao da'anpan uruu. Īkadakoinan diiwa'o ida'an u'ati. "David Takaan-daun,^r pukamunan-kida waunao," ĩkian.

²⁸Jesus morotan dono'o naa kabaun nazo iti, uru'u naa ishaawunnao kaawan u'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Umishida turuu ōkakudan unao?"

"Wamishida, Naobanai," ĩkian u'ati.

²⁹Uru'u naa Jesus pishatan ĩawun kida, na'iki ukian ĩ'ati, "Umishidan idi, na'apa'o nii usha'apan." ³⁰Sariapa ĩtukapa'akan naa. Uru'u naa Jesus kakinaowan ĩdyaun. Ukian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidan ati kanom sha'apan u'ati." ³¹Mazan upu'u ĩmakon, ĩkakuwaapa'anan udau'an, ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan maparadan-ziiwa

³²Wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao mako'okan pu'u zii, pidannao na'akan Jesus ida'ati maparadanu'o daonaiora, wuru'u umaparadanunuz oia'o doronai kaina'an idi'o u'ida'a. ³³Aizii Jesus waata'akan dauna'an oia'o doronai u'ai, sariapa ukaparadanu'ukan.

Tuukii pidannao, kasaba'ukinpainao na'ii, di'itinpan, na'iki ĩkian, "Aonaa watukapauzon zii kaikapa'ora'a aimakaan sha'apata-ka'o Israel an."

³⁴Mazan Phariseenao kian, "Oia'o doronainao naobanaa taan idi'o u'ati ma'ozaka-karu wuru'u uwaatanuz oia'o doronainao."

Jesus kasha'oran pidannao dau'an

³⁵Jesus makon umorowautapan ipai donoi na'iki wiizai sodi kida kawana'ati. Utominapatin-kidan pidannao synagogue ii kida, na'iki ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki ukakuda pidannao karinainao pabi'inaaka kida'o rinai idi.

³⁶Tuukii ukasha'ora-kidan ipai wuru'u pidannaouz utukapan idi ĩdopian, na'iki aonaa ĩaitapan na'apam naa pasha'apatinan pa'ida'a, na'apa kaznizonao kawan, aona'oraz ĩtaapiki nii. ³⁷Ukau'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Udaru paoribai baawu, dyuua'a naa u'aka, mazan aonaa kaudinainao iriban kasaba'ua'o niizu. ³⁸Utoriinapa kapaoriba'o ati, uzaamata kizi kaudinainao nii kasaba'uupainao nii wuru'u papaoriba aka kidaz."

*Jesus zaamatan 12 pidannao
apostlenao nii*

(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

10 ¹Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati, na'iki utaan ma'ozaka-

^r 9:27 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

karu i'ati iwaata-kinnaa nii oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki ikakuda kizi pidannao karinaapai-nao ipai pabi'inaaka kida'o rinai ai. ²Di'i i'uu kida'a 12 pidannao Jesus zaamatan apostlenao^s nii: kiwiin Simon, dakotapa-kariwaiz Peter kii, na'iki u'inawuzu Andrew; James na'iki u'inawuzu John, inao Zebedee dainao; ³Philip na'iki Bartholomew; Thomas na'iki Matthew, Matthew uruu zaamaapauzoz da'i tax puraatan-naa; James, Alphaeus dani, na'iki Thaddaeus; ⁴Simon, uruu Patriot;^t na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz Jesus.

Jesus dyuudan 12 apostlenao

(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

⁵Aizii Jesus dyuudan naa 12 pazaamataniinao apostlenao nii. Ukakinaowa'akan idyaun, ukian, "Aonaa umako'ona'a Gentilenao^u di'iti, na'iki Samaria Baara sannao,^v mashaapa-kizi kida donoi di'iti. ⁶Mazan umako pa'an opidanannao Israelitenao di'iti, waziwadinainaoz kaznizo kawan. ⁷Umako ukakuwaapa'an ukowaada kizi maonapa'a naa Tominkaru naobanai-tinan. ⁸Ukakuda karinainao, ukadishita-kida mawakainao powaa iti. Ukakuda baiatinainao kichana'iki-kia'o bishoi idi, na'iki uwaata

oia'o doronainao pidannao ai. Otaanii ma'ozaka-kinai u'ati mawinipinaa-daun, ukau'an usha'apata'anaazu mawinipinaa-daun.

⁹"Umakon dono, aonaa una'aka-pa'ana'a upuraatan umashaapa-kinnaa nii; ¹⁰mana'a una'aka'ana'a umako-kizi iti usaakon oo ba'oran ukamichan oo ba'oran udazkidi oo uwadookori nii. Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwiniipinii. ¹¹Ukaawan dono na'ia'oram donoi oo wiizai di'iti, udawata pidan na'ii. Na'ia'oram dapaapan an unao, umashaapa idapu ii atii udobatan na'iki. ¹²Umorowautan dono pidannao dapu iti, ukii i'ati, 'Marii kaiman-karu Tominkaru di'iki'o na'an utuma.' ¹³Idapaapan dono unao kaiman, marii kaimana'oraz uparadan na'ian ituma. Mazan imadapaapakan an unao kaiman, ukiwa-kida powaa iti wuru'uu kaimana'oraz uparadan. ¹⁴Aizii imadapaapakan dono unao kaiman, oo aonaa iabata'azon ukuwaa, udobata na'iki uparanda'aka imi'i ukidiba di'iki iawunuutapan pu'u."^w ¹⁵Jesus kian, "Okowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, Tominkaru pataka'utan nii na'iainao pidannao donoi

Mat

^s 10:2 *apostlenao*: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^t 10:4 *Patriot*: mizaataakapauzoz pawii zi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

^u 10:5 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^v 10:5 *Samaria Baara sannao*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^w 10:14 Kidibai parauda-ka'o, ukainaabatan Tominkaru marina'atan nii inao.

ii, powa'a zii wunao aia'a Sodom na'iki Gomorrah sannaouz.”^x

***Pataka'uta-karu nii kaudinainao
Tominkaru ati***

(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

¹⁶Jesus kian koshan, “Uabata, òdyuudan unao na'apa kaznizonao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. Ukau'an uaitapin na'apa kowazaz kawan, mazan umashaapa kaiman pidannao tuma orid kawan. ¹⁷Uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an pidannao zaamatan nii unao na'iki ìna'akan nii unao kootowapa-kizai iti, na'iki ìba'izian nii unao synagogue ii kida. ¹⁸Na'iki ìna'akan nii unao kazowautapainao wiizai kanaapu ati na'iki kingnao kanaapu ati ògaru dikin ii. Na'apa'o ida'ana'o nii ukowaadan ì'ati, na'iki ba'oran pidannao ati, Kaimana'o Kuwai òdau'ana'o. ¹⁹Aizii uzaamata-kao dono na'iki utiwaa-kidapa-kao dono kootowapa-kizi ii, mana'a udopia'ana'a udawatan dau'u na'apam nii ukian. Taa-karu nii u'ati uaitapa-kinaa nii na'apam nii ukian. ²⁰Ukau'an uparadan an na'apain, aonaa unaou'o ni'i naa mani parada, mazan uDaru Tominkaru Dorona'o nii parada unao ida'an.

²¹“Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao, na'iki daruinao na'apa'o nii ìzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki pudaronao,

na'iki ìzowii-kidan nii ìdyaun. ²²Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao òdikin ii. Mazan kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu. ²³Upataka'uta-kao dono umishidapan dau'an ògaru bauda'apa'o wiizai di'ii, ukidoapa ba'oran wiizai di'iti. Òkian mishi'o manawun u'ati, aona'o nii zii ukaudin-kizi ipain Israel an kida'o wiizai an, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan ua'ii powaa ati.

²⁴“Aonaa tominpa'o pidan umanawunun patiichaan ai, na'iki aonaa poitorui umanawunun panaobanaa ai. ²⁵Ukau'an turua'o wuru'u tominpa'o pidan tominapanuz patiichaan kawan, na'iki poitorui na'apa panaobanaa kawan. Kadapu'o dakota-kao an Beelzebul^y kii, aitaniiiman udapu ainao pidannao powa'a'o nii zii ìdakoapa-kao.

Kanom ai tarii-karu

(Luke 12:2-9)

²⁶“Ukau'an aonaa utaria'ana'a pidannao ai. Ipai dizapa-kariwai, aida-kida-kao niizu, na'iki ipai taapa-kariwai kida mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. ²⁷Wuru'u aimakaan òkowaadaniaz unao ati karikaonan, ukowaada'a naa pa'iz ipai pidannao ati. Kanom aimakaan mashauda'u'o òkowaadan u'ati, ukowaada'a naa pa'iz diiwa'o ida'an pidannao abata kiziz. ²⁸Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a zowia'o-raz pidan, mazan udoronaa, aonaa

^x **10:15** *Sodom na'iki Gomorrah*: kotua'o donoinao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^y **10:25** *Beelzebub*: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

īka'iitan pazowian pa'an. Mishi'o-raiman utarii pa'an Tominkaru ai, ka'iita'oraz pakabootan pidan na'iki udorona Tuubaru'o Tikazi wu'iti. ²⁹Aonaa mooko dya'utama'o parikowarunao toriauzo-kaomasakauda'u sodi'o puraata ida'an karikaonan, mazan upu'u aona'o nii bouda'apa udaru Tominkaru kashaapan īwaotan imi'i baara ati. ³⁰Na'iki Tominkaru aitapanii ipai na'apauda'u'oran uzowaud kida uzowau ida'a. ³¹Ukau'an aonaa utaria'ana'a, usha'apanum kau'an powa'a'o zii umarainapa-kaos iriba'o parikowarunao ai.

³²“Na'ia'oram pidan kowaada'o ōpidanan paugaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam ōkowaadan ōpidanan uruu, ōdaru aokazi ia'o kanaapu'u. ³³Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pamarina'atan ōgaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam ōmarina'atan uruu ōdaru aokazi ia'o kanaapu'u.

***Aonaa kaimanaaka-karu mani,
mazan mizaataaka-karu***
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

³⁴“Aonaa uzauda-kida'ana'a ōkaimanaaka-kida'anan mani pidannao pa'atiaaka wuru'u ōwa'atinuz da'ati'i imi'i baara ati. Ōwa'atin aonaa ōkaimanaaka-kida'anan mani pidannao, mazan ōmizaataaka-kida'anan īdyaun pa'atiaaka. ³⁵Ōwa'atin ōpana'ada'anan daonai-

ora nyukunuu padaru ai, zun padaro ai, dinizoi paimauzo ai. ³⁶Puiribannaou'o nii manawun wuru'u putarubanao ni'oraz. ³⁷Na'ia'oram pidan marainpa'o padaru oo padaro powa'a zii pamarainpan ai ōgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan ōgaru. Na'ia'oram pidan marainpa'o paudani powa'a zii pamarainpan ai ōgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan ōgaru. ³⁸Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,^a aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan oo ukau-dinan ōtuma. ³⁹Na'ia'oram pidan aipa'o pakakupan pa'ida'a, waziwa'o nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai. Mazan kanom marina'ata'o pamashaapauzon kaduz pamishidan dikin ii ōgaru, uikodan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu.

Wawinipa kida
(Mark 9:41)

⁴⁰“Na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan unao, kaimana'o udapaapan ōgaru kapam wuru'u; na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan ōgaru, kaimana'o udapaapan wuru'u dyuuda'oraz ōgaru kapam. ⁴¹Na'ia'oram pidan dapaapa'o prophet, uaitapan idi Tominkaru prophetin uruu, taa-kaos nii uwinipa nii na'apa prophet kawan. Na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan kaimana'o pidan, ukaimanan idi, na'apa'o nii uwinipa nii taa-kaos kaimana'o pidan kawan. ⁴²Na'iki

^z 10:36 Micah 7:6 ^a 10:38 *una'aka'azon pacrossannaa*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kaos nii pada'anpan dikin ii Jesus.

na'ia'oram pidan taa'o wunu bau-
da'apa'o òpidanan tuzan nii, aonaan
pu'u padamata umanawunun,
mazan òpidanan uruu, mishi'o nii
ukawinipinaata-ka'o na'apa'o dikin
ii.”

*John Chikaawunuupauzo dyuudan
papoitorunao Jesus di'iti
(Luke 7:18-35)*

11 ¹Jesus ipaia'akan dauna'an
patominapa-kidan 12 patomi-
napa-kidaniinao, uruu dauna'an
umakon naa, utominapa-kida'an
na'iki ukakuwaapatina'anan wiizai
kida kawana'ati, Galilee Baara an
kida'oraz.

²Taraa-kizai ia'o John Chikaa-
wunuupauzo, uabatan dono Christ
sha'apatanii kida dau'u, uruu idi
udyuudan patominapa-kidaniinao
pishaa'anan Jesus. ³Ikaawan dono'o
naa u'idi'iti ikian u'ati, “Pukowaada
wa'ati, pugaru'u naa mishi wuru'u
wa'ati'o ni'oraz John kowaadauzo-
niaz, oo wazaudapa zii ba'oran?”

⁴Jesus dako'atin idyaun, ukian,
“Umako powaa iti John di'iti,
ukowaada'an kanom uabatanii
na'iki utukapanii òsha'apatani:
⁵ishaawunu'o, turuu utukapan;
machi'ikaka'o, chi'ika; kabisho'o
kichana'iki-kia'o bishoi idi, kaiman
ubisho manakan; makina'o, abata;
mawaka'o, kakuda-ka'o powaa iti;
pataka'utina'o, abata Kaimana'o
Kuwai. ⁶Konaukia'o nii pidan
aona'oraz ukashadan pamishida-
pan ògaru.”

⁷John tominapa-kidaniinao
kiwan dauna'an, Jesus kakuwaapan
naa John dau'u iriba'o pidannao ati.
Ukian i'ati, “Umakonkan dono'o-
raz John di'ii mapidantaka'o baara
ia'oraz, sha'apa'oram pidan uzau-
kida utukapan na'ii uruu dono?
Pidan, pinidi saba awaru dawuapa-
kidanii kawanu'o? ⁸Kanom sha'a
utukapa'azon na'ii umakonkanuz
na'ii? Daonaiora, umanawunu'o
kamicha kida ukaiwadapanii?
Pidan kaiwaadapa'oraz na'apa'o
kamicha, mashaapa'o umana-
wunu'o kabaun ii. ⁹Ukowaada ò'ati,
kanom sha'a utukapa'azon na'ii
umakonkan dono na'ii? Tominkaru
prophetin sha'a? Prophet mishi
uruu, mazan powa'a zii prophet
ai. ¹⁰Uruu John dau'ana'o saada-
kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a.
Ukianuz.

‘Puabata, òdyuudan pidan
pu'ua'ati kakuwaapa'o nii
ò'ati,
uru'o nii saabaa pumako
kizi.’ ”^b

¹¹Udauna'an Jesus kian,
“Mishi'o òkian u'ati, aonaa na'iam
pidan shakata'o da'a'a imi'i baara'a
umanawunu'o nii John Chikaa-
wunuupauzo ai. Mazan pidan,
aona'oraz umanawunun Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u
umanawunu'o uruu John ai.

¹²“John Chikaawunuupauzo
sakadan di'iki'o pakaudinan atii kai,
Tominkaru naobanai-tinan tuubarun-
dinan, dikauda'o pidannao tiwaan

^b 11:10 Malachi 3:1

pu'u pamashaatanuz. ¹³Kiwii-tapa John kakuwaapan ua'ii, ipai kotua'oraz Tominkaru prophetinao kakuwaapan, na'iki kotua'oraz Moses kakinaori kowaadan na'apam nii aimaakan sha'apan. ¹⁴Aizii umishidan an wuru'u ikuwaa kidaz, John, uru'u naa wuru'u Elijahaz, ikowaadaniaz Tominkaru dyuudan nii.^c ¹⁵Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!

¹⁶“Na'apam dii mani okainaabatan kainao pidannao? Na'apa'o idyaun koraiziannao kawan sakanatapainaoz pamaki-naotin-kizi ii, kadakoinpainaouz pa'atiaaka. ¹⁷Ikian kaikapa'a: 'Watauan pu'u mazida-karu kunnaa unao ati, mazan upu'u aonaa ukonaupan. Wakunuian pu'u u'ati baaranai ia'o ukunuu-auzo-ka'o, mazan upu'u aonaa uzaadan.' ¹⁸Ukau'an na'apa'o John, sanadinpauzo uruu, na'iki aonaa utuzapauzon. Uruu idi pidannao kian udau'an, 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' ¹⁹Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o aroopauzon na'iki tuzauzo wine, uru'u naa pidannao kian udau'an, 'Aushaa, utukapa arawu'u kashabakizi na'iki tuzapauzo uruu. Unaudapa pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki ba'oran oiainao pidannao tuma.' Tominkaru aitapaaban wuru'u tukapa-kida-

kariwaiz umishiin wuru ida'ana'a sha'apaapa-kariwaiz.”

*Donoi ii kida'o pidannao,
aonaa imishidan Jesus
(Luke 10:13-15)*

Mat

²⁰Donoi kida, Jesus sha'apata-kiziz iriba umanawun kida'o aimaakan padamata, mazan upu'u aonaa na'ii sannao tanawatinan pa'oian ai. Uruu idi Jesus aidan paparadan na'ii sannao mamishidakan dikin ii. ²¹Ukian, “Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Pugaru Bethsaida, na'apa'o nii pubaiaapan kasha'ora'o manawun! Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-ka'o an mani Tyre na'iki Sidon^d ii, sariapa mani na'ii sannao morokodan kamicha kasha'ora-karu daara kida. Na'iki sariapa mani ikadadainan pariti'i idi, itukapa-kida-kinnaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. ²²Mishi'o okian u'ati, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, wuru kamo'o Tominkaru kootowapa-kidanuz naa pidannao.

²³“Aizii unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa, mazan kii'an ukaboota-ka'o nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan, sha'apata-kariwaiz u'ida'a sha'apata-ka'o an mani

^c 11:14 Malachi 4:5 ^d 11:21 Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapakizi mani.

Sodom^e ii, kaina'a zii mani wuru'u donoiz kai. ²⁴Mishi'o, ukau'an Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan unao, Sodom sannao ai.”

*Uwa'ati ò'ida'ati
usookapa kizi
(Luke 10:21-22)*

²⁵Na'apain uruu dono Jesus toriinpan, ukian, “Òdaru, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao naobanaa, òkonaukii-kidan pugaru, usha'apanum kau'an putukapa-kidan idi'i naa pa'inainao ìtominpan ati, pumataapadaniaz umanawunu'o aitapainao aitapan. ²⁶Mishi'o òdaru, na'apa kida'o sha'apan puaipan kawana'ati'o.”

²⁷Aizii Jesus kian ì'ati, “Òdaru taanii ò'ati ipai aimaakan pa'idi'iki kida'oraz. Aonaa kanom aitapan ògaru uDaniz, soo òDaru. Na'iki aonaa kanom aitapan òDaru, soo ògaru uDani. Na'iki pidannao òzaamataniiinaouz aitapa'o nii uruu.

²⁸“Uwa'ati ò'ida'ati ipai unao mizainainao kimisha'o padowau-tapanii idi, òtaan nii sookapa-karu u'ati. ²⁹Uzaamata òdopawa, una'aka kiziz na'iki utominapa ò'idi'iki, usha'apanum kau'an kaimana'o ònyukunuu na'iki aonaa atadinpa'o mani wuru'u ògaruz. Uruu idi uikodan nii mishi'o manawun sookapa-karu. ³⁰Wuru'u òdopawa

òtaan ni'oraz u'ati masha'apanna'o na'iki shaakada'o.”

Jesus uruu

*Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)*

12 ¹Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan patominapa-kidaniinao tuma zakapu an paoribai wheat baawu an. Na'apain utominapa-kidaniinao zamazin naa, uruu idi ìkaraowaanan wheat aka, na'iki ìnikapaanan naazu. ²Aizii Pharisee-nao tukapan idi ìsha'apatinanuz na'apa, sariapa ìkian Jesus ati, “Putukapa, putominapa-kidaniinao aonaa ìizo'atin mani wakaki-naorinaa wuru'u ìsha'apatanz kaikapa'ora'a Sookapa-karu Kamoon dono.”^f

³Jesus dako'atin ìdyaun, ukian, “Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru dono'o uruu na'iki upidanannao zamazin dono'oraz?^g ⁴Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'iki unikan papidanannao tuma bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Na'apa'oraz wazootapa-karu kakinaorii wuru'u pidan nikanuz wuru'u bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo faadaanao karikaonan taapada-kariwaiz ìnikan wuru'u breadiz. ⁵Na'iki aonaa mooko uaitapan Moses kakinaori ida'a'oraz usaadinpan, ukowaadanuz faadaanao sha'apata pakaudin-kiz, Tominkaru

^e 11:23 *Sodom*: kotua'o donoi mainaabata-kariwaiz pidannao oian idi. (Genesis 19:24-28) ^f 12:2 Pharisee-nao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ìkaraodanz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono. ^g 12:3 1 Samuel 21:1-6

Dapu ii sookapauzo-karu kamoon dono, mazan upu'u aonaa itaapaka-o īsha'apatan oia'o, īmaizo'atikan pu'u kakinaorii? ⁶Ōkowaadan nii u'ati, di'i utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Tominkaru Dapu ai. ⁷Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, 'Kamunanuaba-karu wuru'u ōaipaniaz, aonaa uzai taakariwaiz mani.' Uaitapan an mani kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karuz, aonaa mani udakotan pidannao oiainao nii, masha'apata-kainaouz oia'o. ⁸Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o Sookapa-karu Kamoon naobanaa uruu."

***Jesus kakudan pidan
makiitaka'o paka'u***

(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

⁹Na'iki'o Jesus makon synagogue iti. ¹⁰Na'ii na'a'o daonaiora, aonaa uka'u kiitinan, mawaka'o uka'u. Pabi'i kida pidannao na'ii aipainao pazaamatan Jesus usha'apatinan ida'an pana'iti kakinaorii ai. Uruu idi ipishaanuz, īkian, "Aonaa mani u'oian wakakinaorinaa ati pidan kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono?"

¹¹Jesus dako'atin, ukian ī'ati, "Na'apa dii mani unao sha'apatinan bauda'apa'o u'uza kaznizo waotan an munapo'o ka'unaru di'iti Sookapa-karu Kamoon dono? Aona'o nii mani uso'otankanuz na'apain? ¹²Aizii pidan mani, powa'a'o zii umanawunun kaznizo ai. Ukau'an aonaa u'oian wakakinaorinaa ati, washa'apatan kaimana'o Sookapa-karu Kamoon dono." ¹³Uru'u naa

ukian daonaiora makiitaka'o paka'u ati, "Pusawada puka'u." Sariapa usawada'akanuz, na'iki sariapa uka'u kaimana'akan na'apa ba'orran uka'u kawan.

¹⁴Uruu idi na'iki'o Phariseenao makon ikadakotina'anan pa'idiwaru sodi, īaitapa'azon na'apam kizi pazowian Jesus.

***Tominkaru zaamatanii
papoitoru nii***

¹⁵Jesus abatan naa na'apam pasha'apata'azoo-ka-o, sariapa umakon na'iki. Na'iki iriba pidannao da'ananuzu. Uruu dono ipai ukakudan karinainao na'ii. ¹⁶Ukaki-naowa'akan īdyaun, aonaa kizi ikakuwaapan udau'u ba'orainao ati. ¹⁷Uruu umishian naa na'apa'oram Tominkaru kiauзонuz prophet Isaiah ida'an.

¹⁸"Di'i uruu'u ōzaamataniaz
ōpoitoru nii,
uruu wuru'u ōmarainapanii
na'iki ōnyukunuu-ati'oraz.
Ōtaan nii ōdoronaa u'ida'a,
na'iki ukakuwaapan nii
sakitapa'o mashaapa-karu
Tominkaru tuma'o dau'u,
ipai pabi'inaaka'o pidannao
ati.

¹⁹Uruu wuru'u ōzaamataniaz
ōpoitoru nii,
aona'o nii ukadakowaapa-
pauzon, na'iki aona'o nii
ukadokouzon diiwa.
Aona'o nii uparadan diiwa'o
ida'an dunapo an kida.

²⁰Aona'o nii umanawutan
ramitapa'o,

Mat

na'iki aona'o nii umakadan
suduupa'o upu'ukapan.
Ukau'an karikaonanu'o nii
ukamunanban,
atii udikintan nii oii kida'o
aimaakan mishi'o kaiman-
karu ida'an.

²¹ Na'iki uruu ati'o nii ipai
pidannao donozinaa kida
nyukunuu,
ĩzaudapan pakazannaata-kae.”^h

*Pidannao kian kaina'a oia'o
doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)*

²² Uruu dauna'an pidannao
na'akan Jesus ida'ati ishaawun
na'iki maparadanu'o pidan, wuru'u
una'apaitanuz oia'o doronai kaina'an
idi'o ida'a. Ukau'an Jesus kakuda
uruu. Uruu idi kaimana'a naa upara-
dan, na'iki kaimana'a naa utukapan.
²³ Tuukii pidannao di'itinpan Jesus
sha'apatanii kida dau'an. Uruu idi
ĩkian, “David Takaan-daunⁱ mani
arawu'u?”

²⁴ Aizii Phariseenao abatan
idi ĩna'apan, sariapa ĩkian pa'ati-
aaka, “Oia'o doronainao naobanaa
Beelzebul^j taan idi'o uma'ozaka-
kinaa nii wuru'u uwaatanuz oia'o
doronainao.”

²⁵ Jesus aitapa na'apa'oram
ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati,
“Bauda'apa'o wiizai ida'a'a pidan-
nao mashaapan, ĩmizaataakapan
an pa'atiaaka, aona'o nii wiizai
na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidan-

nao donoi ainao, ĩmashaapan an
buutaaka pairibannao ai, na'iki
ĩmizaataakapan an pa'atiaaka,
aona'o nii donoi na'an kotua'iki.
Na'ia'oram pidannao mashaapainao
bauda'apa'o kabaun ida'a
buutaakapan an pairibannao ai,
na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka,
aona'o nii ĩmashaapan baokopa
kotua'iki. ²⁶ Aizii Satan waatan an
papoitorunao oia'o doronainao,
ĩbuutaakapan na'iki ĩmizaataaka-
pan pa'atiaaka wuru'u. Ukau'an
aona'o nii Satan naobanai-tinpan
kotua'iki. ²⁷ Unao, ukian ōwaatan
oia'o doronainao, oia'o doronainao
naobanaa Beelzebul taan ida'ana'o
ōma'ozaka-kinaa nii. Mazan kanom
taa'oraz mooko unao pidannao ati
ĩma'ozakannaa nii, ĩkaboota-kinaa
nii oia'o doronainao? Beelzebul?
Aonaa. Ukau'an uruu na'apa kida'o-
raz kainaabata u'ati, na'apa'oram
wuru'u upozawatapanuz. ²⁸ Mazan
wuru'u ōwaatanuz oia'o doronainao
pa'an Tominkaru taanii ida'ana'o
ō'ati padoronaa ōma'ozakannaa nii,
na'apa'o kainaabata kaina'a'a naa
Tominkaru naobanai-tinan ubii'i.

²⁹ “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u:
Aonaa na'ia'oram pidan ka'iita'o nii
pamorotinan ma'ozaka'o daonaiora
dapu, una'aka'azon an usha'apauz
kida u'ai udapu iki, soo udodowan
nii zii wuru'u ma'ozaka'oraz pidan
kiwiin. Uruu udauna'an turua'o
ni'i naa una'akan usha'apauz kida
udapu iki.

^h 12:21 Isaiah 42:1 ⁱ 12:23 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian uduyundan
nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. ^j 12:24 *Beelzebul*:
ba'oran kaarita ida'a udakota-kae Beelzebul kii. Uruu Satan.

³⁰“Na'ia'oram pidan aonaa ò'ida'atanpu'u mani, òtaruba uruu. Na'ia'oram pidan aona'o ukasaba'uupan òtuma, pararaa-bi'ita'o òkasaba'uunii wuru'u.

³¹“Ukau'an òkowaadan u'ati, sha'apa'oram pidan sha'apatan an oia'o pairiban ati, na'iki udakoo-pan Tominkaru, marina'ata-karu nii wuru'u u'oianuz u'ai. Mazan udakoo-pan an Kaimana'o Doronaa, aona'o nii u'oian marina'ata-ka'o u'ai. ³²Na'ia'oram pidan dikauda'o uparadan Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, marina'ata-karu nii u'oian u'ai, mazan na'ia'oram pidan dakoo-pan o Kaimana'o Doronaa, aona'o nii na'apainim u'oian marina'ata-ka'o u'ai, kai oo diina'iti'i.

***Paoribai aitapa-ka'o
pa'aka ida'an
(Luke 6:43-45)***

³³“Puaipan an kaimana'o paoribai aka, ziwu'o uaipan pupa-riiba. Paoribai maziwukan dono, dikauda'o nii u'aka. Aitapa-kariwai ziwu'o paoribai pa'aka ida'an. ³⁴Unao kichana'iki-kia'o kowazaz, aonaa na'itim uparadan kaimanan. Kanom nyukunui ia'oraz utaapa-ka'o kida, uru'o nii kodita-kida-kariwaiz. ³⁵Kaimana'o pidan, ukodita-kidan nii kaiman kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu kaimanan di'iki. Dikauda'o pidan, ukodita-kidan nii dikauda kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu dikaudan di'iki. ³⁶Aizii òkowaadan u'ati, Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, ìkootowapa-kida-ka'o

nii ipai dikauda kida'o paparadauzo-nii dikin ii. ³⁷Usha'apanum kau'an uparadauzonii kida ida'ana'o nii ukainaabatanan, kaimana'o unao oo oia'o.”

***Jesus kaiwaan Jonah
pakinaaribanaa nii***

(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

³⁸Udauna'an pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzo-nao Moses kakinaori dau'p kian Jesus ati, “Tiichaa, watukapa'azon pusha'apatan umanawunu'o aimaakan kainaabata'o nii Tominkaru di'iki'o pugaru.”

³⁹Jesus dako'atin ìdyaun, ukian ì'ati, “Soo oia'o na'iki maizo'ati-kainao pidannao wuru'u tukapa'azo'oraz aimaakan kainaabata-ka'o pa'ati. Aona'o nii kanom ida'an ukainaabata-ka'o u'ati, soo prophet Jonah ida'ana'o nii. ⁴⁰Jonah na'ian kawan udaru'o kopau toba nazo ii idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o na'ian kapam idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o imi'i ka'azo ii. ⁴¹Pidannao Nineveh sanna kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki ìdakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an ìnao ìtanawatinanii pa'oian ai Jonah kowaadan dono ì'ati Tominkaru paradan. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai. ⁴²Sheba iki'o Queen naobanaiaba kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru

Mat

kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki odakooapan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an owa'atinii munapo'o amazada tokon ikinapu, oabata'azon idi Soloman aitapaaban dau'u. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz powa'a'o zii umanawunun Soloman ai.

Oia'o doronai padantan powaa ati
(Luke 11:24-26)

43 "Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, 44 uru'u naa ukian paipan ati, 'Ōkiwan nii powaa iti ōdapu iti.' Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda wuru'u padapuz aonaa kanom mashaapa'o nii na'ii, kaiman uparaudapa-ka. 45 Uruu idi umakon una'anana 7 ba'oran oia'o doronainao powa'a'o zii manawun idikaudan kida pa'ai. Uruu idi imorotan na'iki na'ia'a naa imashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o nii zii pidan dikauda'akan kiwiini'o ai. Ukau'an na'apa'o wuru'u oiainauuz pidannao kai'oraz naa imashaapan."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Jesus kadakotinan pu'u zii pidannao ati, udaro na'iki u'inawuzunao kaawa'akan na'iti, ikadishitapan paniba ii iparada'azon u'ati. 47 Uruu idi bouda'apa pidan na'ia'o kian Jesus ati, "Putukapa, pudaro na'iki pu'inawuzunao paniba ii, iparada'azon pu'ati."

48 Jesus kian u'ati, "Kanom ōdaro nii, kanom ō'inawuzunao nii." 49 Usawadan paka'u patominapa-kidaniinao di'iti na'iki ukian, "Di'i ōdaro na'iki ō'inawuzunao. 50 Kanom sha'apatina'o ōdaru aokazi ia'o aipan kawana'ati, inao wuru'u ōdadakoo, ō'inawuzunao na'iki ōdaro."

Di'itinapa-kinai kuwai,
pidan paopa'o daua'o
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

13 1 Na'apain uruu kamoo dono, Jesus makon na'ia'o kabaun di'iki karishii za'iti, na'iki na'ii usakanatan udanoma ii. 2 Iriba pidannao kasaba'ukinan u'ida'ati, uruu idi upaidinan kanawa zo'iti, na'iki usakanatan na'ii pidannao na'ian pu'u karishii za'a. 3 Udauna'an uparadan, ukaiwaa di'itinapa-kinai kuwai kida, patominapa-kida-kinaa nii idyaun. Ukian, "Baukapaiman, pidan makon pazakapun iti upaopa'anana papaoriba uuda kida. 4 Pabi'i kida upaoriba uuda upararaanii

pidan paowan uudai
pazakapun ii (13:4)

kida waotan dobaapa-kizai an, kotu'uznao kaawan na'iti, sariapa ñikanuzu. ⁵⁻⁶Ba'oran kida upara-raan kubata'o imi'i ida'an. Kadiman usoda'akan padamata, mazan kamoo wiicha'akan idi, sariapa uzowian wuru'u soda'aka'oraz zii paoribai sodi kida. Usha'apanum kau'an aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatanan. ⁷Pabi'i kida upaoriba uuda waotan kaiwada-karu bii an. Sariapa ukau'an kaiwada-karu bazobatanuzu. ⁸Mazan pabi'i upararaanii papaoriba uuda kida kaimana'o imi'i ida'an. Uruu idi ukaakan powa'a zii uka'uudan diri'i kida, ba'oran kida uka'uudan diri'i kida manawun. ⁹Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida (Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

¹⁰Uruu dauna'an patominapa-kidaniinao pishaan Jesus. Ñkian u'ati, "Kanom nii pukakuwaapan pidanna'o ati di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an?"

¹¹Udako'atin ñdyaun, ukian, "Unao ati'o karikaonan utaa-kaowuru'u aitapaaba-karuz Tominkaru naobanai-tinpan daua'oraz aona'oraz uaitapanata-kaowuru'u wunao ati'i, aonaa utaa-kaowuru'u aitapaaba-karuz. ¹²Ukau'an pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, aimaakan taa-karu nii diri'i powa'a zii u'ati. Uruu idi powa'a'o nii zii udiri'in u'ida'a. Powa'a zii mana-

wun udiri'in uaiapa-kaowuru'u ai. Mazan wuru'u pidan, aona'oraz kanom u'ida'a, kanom masakauda'u sodi'i u'ida'a, kazata-karu nii u'ai. ¹³Uruu idi'o òkaiwaan wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz òkakuwaapan dono i'ati. Uruu idi awunuutapa padamata ñdyaun, mazan aonaa ñtukapan, na'iki ñabatapan padamata, mazan aonaa ñabatan, na'iki aonaa ñaitapan. ¹⁴Ñnao ukau'an wuru'u mishia'oraz Tominkaru poitoru Prophet Isaiah paradan. Ukianuz kaikapa'a:

'Uabatapan nii mazan aona'o
nii uaitapan uabatanii,
uawunuutapan nii
padamata, mazan aona'o
nii utukapanuz.

¹⁵Usha'apanum idi wuru'u
pidannaouz ñdadaradan
panyukunuu,
aonaa ñabata'azon na'iki
aonaa ñtukapa'azon.

Mazan ñtukapa'azon an mani,
ñabata'azon an mani,
na'iki ñaitapan an mani kai-
man panyukunuu ii,
uruu idi ñtanawatin mani
ò'ida'ati,
na'iki òkakuda mani ñdyaun.'
Tominkaru kian.^k

¹⁶"Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi, na'iki uabatan idi ukinao idi. ¹⁷Mishi'o òkian u'ati. Iriba Tominkaru prophetinnao na'iki kotua'o kaimainainao pidanna'o, tuukia'o padamata ñtukapa'azon wuru'u utukapaniaz usha'apata-kaowuru'u

Mat

^k 13:15 Isaiah 6:9-10

mazan aonaa itukapanuzu. Na'iki ĩabata'azon uabatanii, mazan aonaa ĩabatauzonuzu.

***Jesus kainaabatan pakuwaa
paopa'o daua'oraz***

(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 "Aizii uabatapa uaitapa kizi na'apam ōkainaabatan paopa'o daua'oraz kuwai. 19 Pidannao abatainaouz kuwai, Tominkaru naobanai-tinan dau'an, mazan aonaa ĩaitapanuz. ĩnao na'apa'o uudai kawan pararaa-kariwaiz dobaapakizai an. Satan kaawa'akan na'an, masha'apannaa uzaamata'akan wuru'u paowa-kariwaiz na'an kida. 20 Uudai kida pararaa-kariwaiz kuba baawu an, kainaabata na'apa'o pidannao, ĩabatan dono sodi'o karikaonan, ĩkonaukii-kida'akan Tominkaru daua'oraz kuwai. 21 Mazan aonaa ĩtaapan kuwai kaimanaiman pa'ida'a, uruu idi aonaa umashaapan kotua'iki ĩ'ida'a. Ukau'an na'apainim ĩbai-aapan dono oo ĩpataka'uta-kao kuwai dikin ii, sariapa ukaakinpan. 22 Aizii uudai kida pararaa-kariwaiz kaiwada-karu baawu an, kainaabatan na'apam pidannao abatainaouz kuwai padamata. Mazan ĩdi'itinpan aimakaan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati. 23 Na'iki wuru'u uudai kida paowa-kariwaiz kaimana'o imi'li ida'an, uruu kainaabatan wunaou'u abatainaouz kuwai na'iki kaiman

ĩaitapanuz. Uruu idi ĩmashaapan naa ukawana'ati, paka'iitinan kawana'ati kida, na'apa paoribai kida kawan kaaka'oraz kaiman, ba'oran kaakan powa'a zii udiri'in kida."

***Di'itinapa-kinai kuwai kazamaka'o
paowanaka-kao daua'o***

24 Aizii Jesus kowaadan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai ĩ'ati. Ukian, "Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan paowan kawan kaimana'o paoribai uuda kida pazakapun ii. 25 Aiwaka'an ipai pidan da'awun pu'u, utaruba kaawan uzakapun ii. Upaowankan kazamaka'o uuda kida upaoriba wheat bii an, udauna'an umako'okan naa. 26 Paoribai sodan dono'o naa na'iki ukaakan dono'o naa, kaina'a kazamaka'o kida sodan ĩbii an kapam. 27 Upoitorunao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, 'Naobanai, kaimana'o paoribai uuda kida sha'atii pupaowanii, mazan diina'a'a naa kazamaka'o kida aidinanu'u.'

28 " 'Ōtaruba wuru'u paowanaka'oraz na'apa'o,' ukian ĩ'ati.

"Upoitorunao kian u'ati, 'Puaiapa waso'otan wuru'u kazamaka'oraz?'

29 " 'Aonaa,' ukian ĩ'ati. 'Panaadon uso'otan dono kazamaka'o, uso'otan nii paoribai kida kapam. 30 Marii zii paoribai na'iki kazamaka'o sawatan baikopa atii paoribai dukutapa-kao dono. Aizii udukupata-kao ua'ii, ōdyuudan nii dukutapainao so'otan kazamaka'o na'iki ĩkasaba'uunuzu, na'iki

udauna'an marii ikawaodanuzu. Mazan opaoriba aka, odyuudan nii isaabaanuz padapunaa di'iti.' ”

***Di'itinapa-kinai kuwai, paoribai
mustard uuda daua'o***

(Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

³¹ Jesus kowaadan i'ati ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: mustard uuda paowa-kao kawan zakapu ii. ³²Wuru'u mustard uudaz, uruu duusodi'o manawun ipai ba'oran paoribai uuda kida ai. Mazan usodan dono, udyaupain nii udaru ba'oran paoribai kida ai. Udaru'o paoribai nii utominan, uruu idi kotu'uznao kaawan ikashimakainpan uwaoda an kida.”

***Di'itinapa-kinai kuwai,
yeast daua'o***

(Luke 13:20-21)

³³ Jesus kowaadan i'ati powa'a zii ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan muudan kawanu'o masakauda'u yeast diri'i'o poroom-bi'iti, atii upoodadan ipai diri'i'oraz poroom.”

***Kanom ni'o Jesus kaiwaan
tominapa-kinai kuwai kida***

(Mark 4:33-34)

³⁴ Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida pakakuwaapa-kinai nii iriba'o pidannao ati. Aonaa na'apainim ukakuwaapauzon i'ati makaiwaaka-daun uruu kaduz kuwai. ³⁵Ukakuwaapauzon na'apa

umishii-kinai Tominkaru prophetin kianuz.

“Okaiwaan nii di'itinapa-kinai kuwai kida

oparadinan dono i'ati.

Okowaadan nii i'ati aimakaan kida

aona'o ia'itapauzo-kao kida, amazada tominan di'iki'o.”

***Jesus kainaabatan kazamaka'o
daua'oraz di'itinapa-kinai kuwai***

³⁶ Jesus mako'okan dauna'an iribainnao pidannao di'iki, uruu naa umorotan kabaun nazo iti. Utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ikian u'ati, “Pukowaada wa'ati na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kainaabataniaz zakapu ia'o kazamaka'o daua'oraz.”

³⁷ Jesus kian i'ati, “Wuru'u pawa'oraz kaimana'o paoriba uuda kida, uruu Daonaiora Aokazi Iki'o. ³⁸Wuru'u zakapuz, uruu imi'i baara. Kaimana'o paoribai uuda kida, uruu pidannao naobanaitapainao ni'o Tominkaru. Wuru'u kazamaka'oraz, uruu Satan pidannao. ³⁹Na'iki wuru'u utarubaz paowanka'oraz kazamaka'o, uruu Satan. Wuru'u paoribai so'otapa-kao, uruu amazada katokon-tinan dau'ana'o. So'otapainauz paoribai, inao angelnao wuru'u. ⁴⁰Aizii wuru'u kazamaka'o kasaba'uu-kaoaz na'iki ukawaoda-kaoaz, na'apa'o nii aimakaan sha'apan di'ora'a amazada katokon-tinan dono. ⁴¹Daonaiora Aokazi Iki'o dyuudan nii papoitoru angelnao kaboota'a-

nan panaobanai-tinapa-kizi ai ipai aimakaan sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati, na'iki ipai sha'apata-tainaouz oii kida'o, ⁴²ikabootan nii idyaun Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Na'ia'o nii i'zaadan tuukii na'iki ikuzowan nii paudako padopian idi. ⁴³Mazan kaimanainao, Tominkaru pidanannaouz, i'kanadapan nii na'apa kamoo kawan paDaru naobanai-tinapa-kizi ii. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

*Di'tinapa-kinai kuwai,
kawinipina'o
aimakaan dizapa-ka'o daua'o*

⁴⁴"Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kawinipina'o aimakaan dizapa-ka'o kawan zakapu ii. Pidan ikodanuzu, sariapa uvida'akan powaa itiz. Tuukii ukonaukian, uruu idi usellian ipai pasha'apauz. Udauna'an utorian wuru'u zakapuz pa'idiwau nii.

*Di'tinapa-kinai kuwai,
pearl daua'o*

⁴⁵"Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan dorotapa'o kawan kawinipina'o aimakaan, pearl kia'o u'uu. ⁴⁶Aizii uikodan dono bouda'apa dobata'o uwinipinaa, uru'u naa usellia'anan ipai pasha'apauz, na'iki utorian naa wuru'u pearl pasha'apauz winipinaa ida'an.

*Di'tinapa-kinai kuwai,
kopautapauzono'o daua'o*

⁴⁷"Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz:

na'apa'o kopautapainao sairoopan kawan karishii ii, na'iki i'zaamatan pabi'inaaka kopau. ⁴⁸Aizii i'sairon paidan dono'o naa, i'maaratan naazu unaawa iti, na'iki i'widauan naa wuru'u kopau kidaz. Kaiman kida'o kopau, ipai i'paidan pakinnaa kida zo'iti. Mazan dikauda kida'o kopau, aonaa i'aipan, ipai ikabootan kidaz. ⁴⁹Na'apa'o nii di'ora'a amazada katokon-tinan dono. Angelnao makon nii di'itinapa kida'a i'widaua'anan oiainao pidannao kaimanainao pidannao ai. ⁵⁰Na'iki ikabootan nii idyaun Tuubaru'o Tikazi wu'iti, na'ia'o nii i'zaadan tuukii na'iki ikuzowan nii paudako padopian idi."

*Pa'ina'o na'iki kotua'o kuwai
daua'o*

⁵¹Aizii Jesus kian i'ati, "Uaitapa na'apa'oram dau'ati'o kaiwuru'u okuwaa kidaz?"

"Oo," i'kian u'ati.

⁵²Na'iki ukian i'ati, "Ukau'an pidan tiichaapauzo Moses kakinnaori dau'u, aitapa'oraz naa kapam Tominkaru naobanai-tinpan dau'u, na'apa'o uruu pidan kawan saaba'o umanawun kida'o aimakaan, kotu'u kida'o na'iki pa'inaa kida'o aimakaan pakaiwaan nii."

*Nazareth sannao
manaudapakan Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)*

⁵³Jesus mako'okan naa paipaian dauna'an pakakuwaan di'itinapa-kinai kuwai ida'an. ⁵⁴Ukiwan padyaupai-kizi dono'i

iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan pidannao synagogue ii. Aizii abatainaouz ukakuwaapan, tuukii ïdi'itimpan, na'iki ïkian, "Na'iki'oram uikodan wuru'u aitapa-karuz, na'iki wuru'u umanawun kida'oraz sha'apainapa-karu? ⁵⁵Aonaa mooko uruu mani carpenter daniz? Aonaa mooko Mary mani udaro nii? Na'iki aonaa u'inawuzunao mani James, Joseph, Simon na'iki Judas? ⁵⁶Aonaa udadakoonao mani watumainaoz? Na'apa dii mooko uka'iitan pasha'apatan ipai kaikapa kida'ora'a?" ⁵⁷Uruu idi pidannao to'ora-kizaitapanuz.

Jesus kian ï'ati, "Ipai na'ia'akan prophet taapa-kaao umanawunu'o nii, mazan pawizi'i na'iki pairibanna bi'i, aonaa utaapa-kaao na'apa."

⁵⁸Imamishidakan idi, aonaa Jesus sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan na'ii.

John Chikaawunuupauzo zowii-kaao
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

14 ¹Na'apain uruu dono King Herod abatan kuwai Jesus dau'u. ²Uruu idi ukian paminka'unao ati, "Uruu John Chikaawunuupauzo wuru'u kaku-da'oraz pamawaka-kizi iki. Uruu idi'o wuru'u uka'iitanuz pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan." ³⁻⁴Usha'apanum idi una'apanuz Herod zaamata-kidauzonii da'i John, udodoo-kidanuzu na'iki ukaboota-kidanuzu taraa-kizai di'iti. Usha'apanum idi John para-dauzonii u'ati u'inawuzu Philip daiaro Herodias dau'an. Ukian u'ati,

"Kakinaorii kian kawana'ati, aonaa ukaimanan pumazidan otuma." ⁵Herod zowii-kida'aka mani padamata John na'apain, mazan utarian Jewnao ai, ïmishidan idi Tominkaru prophetin wuru'u uruu.

⁶Mazan Herod shakatan kamoona konaukii-kida-kaao dono'o naa, Herodias dani zunaaba konaupan ipai pidannao na'iainao kanaapu ati. Tuukii Herod konaukii-kidanzuzo. ⁷Ukau'an ukowaadan mishi'o nii utaan kanom opishaa nii u'ai. ⁸Uruu idi okian Herod ati padaro dyuudan kawana'ati na'apam nii okian. "Putaa ð'ati John Chikaawunuupauzo zowau da'a'a paraapa zo'an." ⁹Tuukii king dopia'akan, unyukunuu kasha'oran, mazan utaan idi paparadan o'ati patawaraidanao abatapan pu'u, uruu idi udyuudan naa opishaaniaz taa-kaao o'ati. ¹⁰Ukau'an udyuudan naa John kanau dukuta-kaao taraa-kizai ii. ¹¹Udauna'an uzowau na'aka-kaao paraapa zo'an, na'iki utaa-kaao o'ati. Uru'u naa ona'akanuzu padaro di'iti. ¹²Udauna'an John tominapa-kidaniinao na'akan naa John nanaa, na'iki ïdida'anan naazu. Udauna'an ïkowaada'anan naa udau'an Jesus ati.

Jesus paan 5,000 pidannao
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17;
John 6:1-14)

¹³Aizii Jesus abatan dauna'an John zowii-kaao, sariapa umakon na'iki kanawa zo'an, pidan aonaa-kizi itinapu, patominapa-kidaniinao tuma'o pa'idiwaru uaipinan na'ii.

Mazan pidannao abata Jesus makon, uruu idi imakon pawiiizi iki kida, pakidiba ida'an idaa'ananuzu unaawa an. ¹⁴Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao. Tuukii ukasha'oran idau'an, na'iki ukakuda ipai karinainao. ¹⁵Uruu wachuupunin utominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati. Ikian u'ati, "Wachuupun naa wuru'u, na'iki amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz. Ukau'an pudyuuda'a naa shoman pidannao imako kizi wiizai kida di'iti itorii'an kizi pawanyukunu nii."

¹⁶Mazan Jesus kian i'ati, "Aonaa kanom nii imakon di'iki'i. Utaa iwanyukunu nii."

¹⁷"Kaina'a wa'ida'a baka'iauda'u breadnao na'iki dya'utam kopaunao sodi kida karikaonan," ikian u'ati.

¹⁸Na'iki Jesus kian i'ati, "Ukau'an una'aka da'atizu'u."

¹⁹Uru'u naa Jesus dyuudan pidannao sakanatan pinid paawa an. Udauna'an Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi iti utoriinpan. Ukian, "Kaimana'o pugaru Tomin-karu, putaan idi wawanyukunu nii." Na'iki udushowan naa kidaz, utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Inaou'u naa taa iribainao pidannao ati kidaz. ²⁰Ipai pidannao aroopan abaapa kida. Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan kida wanyukunui wa'akun. ²¹Na'apaini'oraz aroopainaoz ikoda mani 5,000 daonaioranao na'iki iriba'o kapam

na'ii zunnao na'iki koraiziannao, mazan aonaa itaita-ka'o.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

²²Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao taraukan kanawa zo'an powaa iti udaru'o karishii baza iti, udyuudan pu'u kapam iribainnaouz pidannao. ²³Udauna'an umakon paba'oran utoriinpa'anan naawaz paawa iti. Paba'oran uchuapadan na'ii.

²⁴Aizii kanawa ida'anainaoz munapo'o naa imako'okan udaru'o karishii an. Uru'u naa awaru ma'ozaka'o kaawan, uruu idi udaawadaan ikanawan.

²⁵Wakanada'anan di'iti Jesus wa'atipan chi'ikapa wunu paawa an patominapa-kidaniinao ida'ati. ²⁶Itukapankanuz, tuukii itarian u'ai uchi'ikapan idi wunu paawa an. "Wa'ati doronai!" ikian. Ikadako'okan patarian idi. ²⁷Upu'a'a naa mazan Jesus parada'akan i'ati. "Ogaru wuru'u, aonaa utaria'ana'a o'ai," ukian i'ati. ²⁸"Onaobanaa," Peter kia'akan. "Pugaru mishi manawun kaiwuru'u, ukau'an pudapada ogaru, omako kizi wunu paawa an pu'idi'iti."

²⁹"Puwa'ati," Jesus kian u'ati. Uru'u naa Peter maaratina'akan kanawa di'iki, umako'okan naa chi'ikapa wunu paawa an Jesus di'iti. ³⁰Mazan Peter tukapankan naa na'apam ma'ozaka'o awaru toman udaru kida wunu paran, sariapa utariidina'akan. Uru'u naa utipita'ana'akan. Ukadakon Jesus ati patarian idi. "Kadiman

*“Kadiman òNaobanaa,
pukaminka'uta ògaru,” Peter
kian Jesus ati. (14:30)*

òNaobanaa, pukaminka'uta ògaru,”
ukian. ³¹Sariapa Jesus zaamatanuz,
na'iki ukian u'ati, “Oo pidan,
mapasaka mooko pumishidautapan.
Kanom nii mooko aonaa pumishidan
kaimanaiman?”

³²Jesus na'iki Peter paidina'akan
naa kanawa zo'iti. Sariapa awaru
ma'ozaka'oraz mashaada'akan.
³³Uruu idi utominapa-kidaniinao
taapan uruu umanawunu'o nii.
Īkian u'ati, “Mishi'o mishi pugaru
Tominkaru Dani.”

*Jesus kakudan karinainao
Gennesaret ii
(Mark 6:53-56)*

³⁴Īmaaratinan dono'o naa pata-
rauka-kizi iki udaru'o karishii,

Īkaawan Gennesaret Baara ii.
³⁵Na'iainao pidannao aitapan idi
Jesus kaawan, ĩdyuudan papara-
dan na'an kida'o wiizai kawana'ati,
marii kizi pidannao na'akan ipai
karinainao Jesus ida'ati. ³⁶Īdopian
Jesus ati, ĩpishaanuzu marii kizi
karinainao pishatan ukamichan
danoma karikaonan. Ipai pishatai-
nao ukamichan kakudan.

Mat

*Phariseenao na'iki ĩdoko-
daunnao kakinaori dau'o
(Mark 7:1-13)*

15 ¹Aizii pabi'i kida Pharisee-
nao na'iki tiichaapauzonao
kakinaori dau'u kaawan Jerusalem
iki, Jesus ida'ati. Na'iki ĩpishaan
uruu. Īkian u'ati, ²“Kanom nii aonaa
putominapa-kidaniinao sha'apatan
kotua'o wadoko-
daunnao tominapa-kidan
kawana'ati waunao?
Aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan
ua'ii wakaduz kawana'ati?”

³Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii
mooko umaizo'atikan Tominkaru
Paradan uda'ana'azon idi
udoko-
daunnao kaduz kari-
kaonan. ⁴Tominkaru Paradan
kian pu'u padamata, ‘Pumarai-
napa pudaru na'iki pudaro.’¹
Aizii ukian koshan, ‘Na'ia'oram
pidan dakoopa'o padaru oo padaro,
marii uzowii-kao.’^m ⁵Mazan unao,
utominapa-kidan pidannao, turuu
pidan kian padaru na'iki padaro
ati, ‘Kaina'a aimakaan ò'ida'a
òkamin-
ka'uta-kinnao ni'o unao padamata,
mazan Tominkaru ati'o ni'i naa

¹ 15:4 Exodus 20:12 ^m 15:4 Deuteronomy 5:16

ōtaanuzu.’ ⁶Unao aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,’ kia'oraz, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida kakinaorii. ⁷Unao taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Na'apa'o manawun tawuru'u prophet Isaiah saadaniaz kotua'a naa udau'an. Tominkaru kian,

⁸ ‘Di'oraz pidannao, ĩtaapan
ōgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an
karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan
panyukunuu ō'ai.

⁹ Mazanu'o karikaonan wuru'u
ĩmanawuntapanuz ōgaru,
usha'apanum kau'an ĩtomi-
napa-kidanii kida
aonaa ōkakinaori kida'a naa
mani.

Mazan pidannao tomani'i naa
karikaonan kakinaorii.’ ”

Kanom manawun oiida'o pidan
(Mark 7:14-23)

¹⁰Uruu dauna'an Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati. Na'iki ukian ĩ'ati, “Uabatapa na'iki uaitapa pa'i na'apa'oram ōkian u'ati. ¹¹Aonaa pidan dyokorautanii mani wuru'u oiida'oraz uruu, mazan kanom pidan kodita-kidanaiz padako iki, uruu pa'an oiida'oraz pidan, kakinaorii kian kawana'ati.”

¹²Udauna'an utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Puaitapanii pukasharuta'akan Phariseenao nyukunuu puparadan ida'ana'oraz na'apa ĩ'ati?”

¹³Jesus kian ĩ'ati, “Ipai paoribai kida aonaa ōdaru aokazi ia'o paowanii kida mani, so'ota-karu nii kidaz pa'ishitaba'u tuma. ¹⁴Uruu idi ukau'an aonaa unyukunuupa'ana'a ĩdyaun. ĩnao tominapa-kidainao, aonaa ĩtukapan kaiman patominapa-kidanii, ishaawunnao ĩdyaun. Aizii bauda'apa'o ishaawun na'akapan dono pamin-ishaawunun, dya'utamaa kida'o nii ĩwaotan ka'unaru iti.”

¹⁵Mazan Peter kian Jesus ati, “Pukainaabata wa'ati na'apa'oram wuru'u pukuwaaz.”

¹⁶Sariapa Jesus kian u'ati, “Na'apa'o zii mooko umaaitapakan ba'orainao pidannao kawan kapam? ¹⁷Aonaa mooko uaitapan kanom pidan dyokorautanii, utyoodan niizu. ¹⁸Mazan kanom pidan kodita-kidanii padako iki, panyukunuu di'iki'o wuru'u ukodita-kidaniaz, uruu pa'an oiida'oraz pidan. ¹⁹Usha'apanum kau'an pidan nyukunuu di'iki'o, ipai oii kida'o sha'apata'zoo-ka: uzowia'azon pidan, uba'orantapa'azon, ukaminshu'uinpa'azon, ukoidapa'azon, umariidina'azon pairiban dau'u, na'iki udakoomikiti-na'azon. ²⁰Na'apa kida'o aimakaan wuru'u oiida'oraz pidan, mazan pidan machikaakan paka'u paaropan ua'ii, aonaa u'oiidan pidan.”

Zunaaba mishidan
(Mark 7:24-30)

²¹Na'iki'o Jesus makon muna-po'o wiizai kida di'iti, munapo'o donoi kida Tyre na'iki Sidon kida di'itinapa. ²²Canaan sanaaba,

na'ia'o omashaapan kaawan Jesus ida'ati. Padopian idi okian u'ati, "Naobanai, King David Takaan-daun,ⁿ pukamunan-kida õgaru. Oia'o doronai zaamatan õdani zunaaba, tuukia'ora'a naa kai-wuru'u." ²³Mazan aonaa na'apam Jesus kian o'ati.

Uruu idi utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Pudyuuda omakon wa'ai, usha'apanum kau'an kaina'iki okadakoinaan wadawu'ati."

²⁴Jesus kian, "Õdyuuda-kaao Israelitenaoo ida'ati'i karikaonan, waziwadinainaoou kaznizonao kawan, aonaa Gentilenaoo ida'ati'o mani."

²⁵Upu'a'a mazan okaawan Jesus ida'ati, sariapa okodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki okian u'ati, "Pukaminka'uta õgaru, Naobanai."

²⁶Jesus kian, "Aonaa kaiman koraiziannaoo wanyukunuu kazata-kaoo i'rai na'iki ukaboota-kaoo arimarakanaoo ati."

²⁷Sariapa okian u'ati, "Na'apa mishizi, Naobanai, mazan upu'u zii paka'uzatikii taapadan arimarakanaoo nikan wanyukunui unuba waota'o aroapa-kizai baara iki."

²⁸Uruu idi Jesus kian o'ati, "Oo zun, umanawunu'o pumishidan. Uruu idi pupishaaniaz, sha'apa'ata-kaoo nii pu'ati." Na'apain aka odani zunaaba kakuda'akan naa.

Jesus kakudan dau'ana'o iriba pidannao

²⁹Na'iki'o Jesus mako'okan naa, umakopan Galilee Karishiiz danomata, atii uzaidan naawaz iti. Na'ia'anao usakanatan. ³⁰Iriba pidannao kaawan u'ida'ati, ina'akan pidannao machi'ika-kainao, ishaawunnao, u'achoonnao,^o maparadan-ziiwanao, na'iki iriba karinaa-ziiwanao. Ìmuudan ìdyaun Jesus kanaapu iti, na'iki ipai Jesus kakudan ìdyaun. ³¹Tuukii pidannao di'itinpan itukapan idi maparadano'o, paradan naa; achainao, kaimana'a naa inanaa; machi'ika-kainao chi'ikan naa, na'iki ishaawunnao tukapan naa. Uruu idi tuukii ìkonaukii-kidan Israelitenaoo Tominkarun.

Jesus paan 4,000 pidannao (Mark 8:1-10)

³²Uruu dauna'an Jesus dapadan patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. Na'iki ukian i'ati, "Õkasha'ora-kida õtukapan wuru'u pidannaou, ina'an idi idikinauda'u'u naa kamoo õtuma. Aizii aonaa kanom inikan ni'i naa. Aonaa turuu õdyuudan ìdyaun ìzamazin pu'u manawun. Panaadon ìdorautan pakapatin idi'i naa pamakopa-kizi an padapu iti kida."

³³Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'iam nii dii waikodan diri'i'o wanyukunui da'a'a mapidan-

Mat

ⁿ 15:22 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bouda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. ^o 15:30 *u'achoonnao*: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'o-ram karikaonan usha'apauzin.

taka'o amazada ida'a wapaa-kinaa nii wuru'u iriba'oraz pidannao?"

³⁴Jesus pishaan ĩdyaun. "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a?" ukian ĩ'ati.

"7 bread na'iki masakauda'u kopaunao sodi kida," ĩkian u'ati.

³⁵Uru'u naa Jesus dyuudan iriba'oraz pidannao sakanatan imi'i baara an kida. ³⁶Udauna'an uzaamatan 7 bread na'iki kopau-nao sodi kida na'iki utoriinpan udau'an Tominkaru ati. "Kaiman" ukian u'ati. Udushowan kidaz na'iki utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Na'iki ĩnaou'u naa taa iriba'o pidannao ati kidaz. ³⁷Ipai pidannao aroopan kaimanaiman abaapa kida. Udauna'an utominapa-kidaniinao saabaan wanyukunui wa'akun. ĩpaidada 7 dazowan kida. ³⁸Aroopainaoz na'apain 4,000 daonaioranao aitaa-ka, iriba'o kapam na'ii zunnao na'iki korai-ziannao mazan aonaa ĩaitaa-ka. ³⁹Uruu dauna'an Jesus dyuudan naa pidannao. Uru'u naa upaidinan kanawa zo'iti, na'iki umako'okan naa wiizai Magadan itinapu.

*Jesus umanawunun tukapa'azoo-
kao*

(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

16 ¹Uruu dauna'an Pharisee-nao na'iki Sadduceenao kaawan Jesus ida'ati ĩtiwaa-kidapa'ananuzu. ĩaipan usha'apatan umanawunu'o aimaakan pa'ati uaida-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o Tominkaru di'iki'o wuru'u uruuz. ²Jesus kian ĩ'ati, "Unao, ukian

amazada chuupun dono wuza, kaimana'o nii amazada, ukian. ³Aizii amazada kanadan dono chaapi'iki wuza na'iki kashaba, uruu ukian aona'o nii amazada kaimanan, tuukia'o nii wunu kaina'iki. Uaitapa utukapan amazada sha'apanum ida'an ukainaabata-kinaa nii na'apam nii amazada sha'apan. Mazan aonaa uaitapan kai'i kainaabatapanii. ⁴Kainaouz oiainao pidannao, maizo'ati-kainaouz Tominkaru, ĩaipan patukapan umanawunu'o aimaakan sha'apata-ka, mazan aona'o nii kanom sha'apata-ka ĩ'ati, soo wuru'u umanawunu'oraz sha'apan prophet Jonah ati."

Udauna'an Jesus mako'okan naa ĩ'ai.

*Pidannao kakinoo-ka Phariseenao
na'iki Sadduceenao kaduz ai*

(Mark 8:14-21)

⁵Udauna'an, ĩtaraukan karishii baza iti, tominapa-tinainao manyukunuutan pana'akan bread panikan nii. ⁶Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudinapa pa'i Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai."

⁷ĩparadaakan pa'atiaaka. ĩkian, "Wamana'akakan idi'o bread wanikan nii wuru'u ukianuz na'apa."

⁸Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Unao, masakauda'u'o umishidan. Kanom nii ukadakotinan umana'akan dau'an bread uwanyukunuu nii? ⁹Aonaa zii uaitapan, aonaa unyukunuitapan tawuru'u, baka'iauda'u'oraz breadnao opaa-kinaz

5,000 daonaioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan uwa'akun paidinan? ¹⁰Oo tawuru'u 7 bread òpaa-kinaaz 4,000 daonaioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan uwa'akun paidinan? ¹¹Na'apa dii manawun aonaa uaitapan, tawuru'u òkadakotinanz, aonaa bread dau'o mani, mazan uzaudin Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai.”

¹²Uruu zii ìaitapankan aonaa uaipan mani ìzaudinpan yeast ai, mazan Phariseenao na'iki Sadduceenao tominapa-kida-kinaa aia'o.

Peter kowaadan kanom wuru'u

Jesus

(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

¹³Jesus makon Caesarea Philippi Baara iti. Na'ii upishaan patominapa-kidaniinao. Ukian ì'ati, “Na'apa dii pidannao kian Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an?”

¹⁴Ìdako'atinuzu, ìkian, “Pabi'i kida pidannao kian John Chikaa-wunuupauzo. Ba'orainao kian prophet Elijah. Ba'orainao kian prophet Jeremiah oo ba'oran prophet.”

¹⁵“Unao mani?” ukian ì'ati. “Na'apam ukian òdau'an?”

¹⁶Simon Peter dako'atin, ukian, “Pugaru Christ,^p Tominkaru Dani, uruu Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan.”

¹⁷“Kaiman konaukia'o pugaru, Simon, Jonah dani. Usha'apanum

idi wuru'u mishi'oraz puparadan aonaa na'ia'oram pidan kainaa-batanii mani pu'ati, mazan òdaru aokazi ia'o aipan ati'o puaitapan. ¹⁸Ukau'an òkowaadan nii pu'ati, pu'uu Peter, kuba kia'o wuru'u, na'iki uruu ida'a'o nii òtoman òchoochin, aona'o nii mawakakaru ka'iitan pasha'apatanuzu. ¹⁹Òtaan nii pu'ati Tominkaru naobanai-tinapa-kizi da'ata-kinoo kida, kanom aonaa pukashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapakaokao aokazi ii. Kanom pukashaapanii da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-kaoniizu aokazi ii.”

²⁰Udauna'an Jesus kakinaowa'akan patominapa-kidaniinao aonaa kizi ìkowaadan pidan ati uruu wuru'u Christ.

Jesus kakuwaapan

pazowia'azoo-kaoo dau'an

(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

²¹Uruu na'apain ni'i di'iki'inaa, Jesus sakadan pakowaadan patominapa-kidaniinao ati kaimanaiman na'apam nii pasha'apata-kaoo. Ukowaadan ì'ati na'apam pamakon nii Jerusalem iti. Na'ia'o nii kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzoo naoo Moses kakinaoori dau'ubaiapa-kidan kaziwa'o u'ati, ìpataka'utan niizu, na'iki ìzowii-kidan niizu. Mazan idikinauda'u kamoo udauna'an, ukadishita-kida-kaoo nii, kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki.

Mat

P 16:16 *Christ*: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

²²Jesus kowaadan idi kaikapa'ora'a, sariapa Peter na'aka'akanuz pana'itinapu pairibannao ai, na'iki utowauda'uunuz na'apa'oram ukian kida dau'an, "Aonaa Tominkaru taapadan na'apa, Naobanai, aonaa turuu na'apa'o sha'apan pu'ati," ukian Jesus ati.

²³Mazan utanawatinan Peter di'iti, na'iki ukian u'ati, "Pu'ati ò'ai, Satan. Puawautapan ògaru òsha'apatinan ai Tominkaru aipan kawana'ati'o. Aonaa putaan punyukunuu Tominkaru dau'ati'i aimaakan kida dau'an, mazan punyukunuu pidannao sha'apainpan dau'ati'o karikaonan."

²⁴Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kanom da'ana'azo'o ògaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, una'akan pacrossannaa,[¶] na'iki uda'an an ògaru. ²⁵Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan aipa'o pamashaapan paaipan kawana'ati karikaonan, uwaziwaan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai, mazan na'ia'oram pidan marina'ata'o paai-pan kawana'ati'o pamashaapan pada'ana'azon idi ògaru, uikodan nii karikaonanu'oraz mashaapakaru. ²⁶Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu ai. Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-ka'o karikaonanu'o kakupa-karu ai? ²⁷Usha'apanum

kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii udaru umanawunun ida'an uangelinnao tuma, na'iki uruu dono ukawinipinaatan nii ipai pidannao na'apa'oram isha'apainpan kawana'ati. ²⁸Òkowaadan u'ati mishi'o, pabi'i kida unao kadishitapainnaouz da'a'a, aona'o nii umawakan utukapan ua'ii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin unaobanai-tina'anan king nii."

Jesus aidan pamanawunun

(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

17 ¹Aizii 6 kamoo dauna'an, Jesus na'akan patuma Peter na'iki James na'iki u'inawuzu John. Ukau'an una'akan idyaun dokoa'o midukuo paawa iti, pa'idiwaru sodi'i inao na'ii. ²Na'ia'a naa patominapa-kidaniinao awun za'a upana'adinan. Uawun baara na'apa kamoo kawan ukanada'akan, na'iki ukamichan baraka'akan na'apa kanada'o kawan. ³Masha'apakiaka Moses na'iki Elijah aidinan i'ati, ikadakotinan Jesus tuma. ⁴Sariapa Peter kian Jesus ati, "Naobanai, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a. Puaipan an, òtoman nii idikinauda'u kabaun sodi kida, bouda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Elijah ati."

⁵Peter kadakotinan pu'u zii, kanada'o isha'iz bazobatan ipai idyaun, na'iki parada-karu isha'iz bii iki'i kian, "Di'i òdani'i, òmarainapanii manawun, sha'apatina'o

¶ 16:24 *una'akan pacrossannaa*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-ka'o nii pada'anpan dikin ii Jesus.

õnyukunuu kawana'ati. Uabata na'apam ukian u'ati."

⁶Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan wuru'u parada-karuz, tuukii ïtarian. Uruu idi ïkodoru'ukan na'iki ïpazakodinan, ïawun baara imi'i baara iti kida. ⁷Mazan Jesus wa'ati'ikan ï'ida'ati upishatan ïdyaun, na'iki ukian ï'ati, "Ukadishita, aonaa utaria'ana'a." ⁸Sariapa ïawunuupa'akan, ïtukapa Jesus paba'orantina'a naa uruu. ⁹Udauna'an ïtokapaanan pu'u midukuo iki, Jesus kakinaowan ïdyaun. Ukian ï'ati, "Aonaa pa'ï ukowaada'ana'a pidan ati utukapanii dau'an, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishita-kida-ka'o dauna'an pamawaka-kizi iki."

¹⁰Udauna'an patominapa-kidaniinao pishaanuzu. ïkian u'ati, "Kanom nii mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kowaadan Elijah'o nii wuru'u wa'ati'oraz kiwii-tapa Christ ua'ii?"

¹¹Jesus dako'atin ïdyaun, ukian ï'ati, "Mishi'o mishi, Elijah kaawa'o ni'oraz kiwiin uminzii-wata'anan ipai aimaakan. ¹²Aizii õkowaadan u'ati, kaawanka'a naa wuru'u Elijah, mazan aonaa pidannao aitapanaatanuz. Mishi'o-raiman ïantamikitanuzu na'apam paaipan kawana'ati. Na'apa'o nii ïantamikitan Daonaiora Aokazi Iki'o."

¹³Uruu dauna'an utominapa-kidaniinao aitapankan naa John Chikaawunuupauzo dau'ana'o wuru'u Jesus kadakotinanuz na'apa.

***Jesus kakudan daonaiora oia'o
doronai zaamatapanii***

(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

¹⁴Ïkaawan dono'o naa midukuo iki powaa ati iriba'o pidannao ida'ati. Na'ii pidan kaawan Jesus ida'ati, na'iki ukodoru'ukan ukanaapu ati. ¹⁵Ukian Jesus ati, "Naobanai, pukamunan-kida õdani ukarinaan mawakaziitapa-karu idi, dikauda'ora'a naa manawun ubaiatan, panaadon kida da'i uwaotan tikazi di'iti oo panaadon wunu baoko iti. ¹⁶Õna'akanii wuru'u õdaniz padamata putominapa-kidaniinao di'iti, mazan aonaa ïturan pakakudanuz."

¹⁷Jesus kian, "Unao, kainao pidannao, mamishida-ka'o na'iki pana'iti'o usha'apaapan aimakaan kida. Na'apam naa mooko ukotua'ikin uaipan õna'an utuma? Na'apam naa mooko ukotua'ikin uaipan õtiwainan utuma? Una'aka wuru'u daonaioraz õ'ida'ati." ¹⁸Udauna'an uru'u naa Jesus dyuudan oia'o doronai koditan mawakaziitapa'o daonaiora di'iki. Sariapa ukoditan daonaiora di'iki, na'iki sariapa ukakudan.

¹⁹Udauna'an pa'idiwaru'u Jesus tominapa-kidaniinao kaawan Jesus ida'ati, na'iki ïkian u'ati, "Kandii ni'o mooko aonaa waka'ii-tan wakodita-kidan wuru'u oia'o doronaiz?"

²⁰Uruu idi Jesus kian ï'ati, "Umamishidikan idi'o wuru'u. Aizii õkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan dono mani Tominkaru

masakauda'u, duusodi'o uudai kawan, aonaa mani kanom kasha'apanna'o nii usha'apatan. Turuu ukian di'ora'a midukuo ati, 'puzikadin di'iki'i, atii di'iti'i,' uzikadinan nii u'ati wuru'u. ²¹ [Mazan di'oraz kaduz oia'o doronaiz, aonaa turuu udyuuda-ka'o na'apa, soo kari-kaonanu'o toriinapa-karu na'iki sanadinapa-karu ida'an.]^r

*Jesus kowaadan koshan
pamawakan dau'an*

(Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

²² Uruu dauna'an Jesus na'iki ipai utominapa-kidaniinao baokopatinpan pu'u Galilee Baara ii, ukian i'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-ka'o nii pidannao ati. ²³ Izowian nii uruu mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishita-kida-ka'o nii pamawaka-kizi iki."

Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi.

Jesus kadakotinan tax dau'u

²⁴ Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan Capernaum iti. Ina'ian pu'u pidannao zaamaapauzono tax puraatanana Tominkaru Dapu ati'i kaawan Peter ida'ati, na'iki ipishaan Peter, "Na'apa dii punaobanaa, ukawinipinaatauzonii tax Tominkaru Dapu ati?"

²⁵ "Oo, utaa," Peter kian.

Peter kaawan dono kabaun ati Jesus di'iti, Jesus parada'aka kiwiin. Upishaan Peter, ukian u'ati, "Na'apam pu'itiiman Simon, kanomnao

ai di'i kingnao zaamaapan tax puraatanana, papidanannao ai, oo ba'oran pidannao ai?"

²⁶ "Ba'oran pidannao ai," Peter kian u'ati.

"Ukau'an aonaa kandii nii upidanannao taapan tax puraatanana nii," Jesus kian u'ati. ²⁷ "Mazan aonaa kizi wakasharutan inyukunuu, ukau'an pukobawuupanaka karishii ii. Aizii na'ia'oram kopau puzaamatanii kiwiitapa, puda'ata udako na'iki puikodan nii wizi'i'o puraata udako ida'a. Puzaamata wuru'u puraa-taz na'iki putaa zaamaapauzonao tax puraatanana atiz. Uruu idi'o nii wakawinipinaatan tax."

Kanom umanawunu'o nii

Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii

(Mark 9:33-37, 42-48;

Luke 9:46-48; 17:1-2)

18 ¹ Na'apain uruu dono Jesus tominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ipishaanuzu. Ikian, "Kanoma'o nii umanawunu'o nii manawun pidan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii?"

² Uruu idi Jesus dapadan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz ibii'i. ³ Ukian i'ati, "Okowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii uturuudinan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, soo upana'adinan umanawuntinpan ai, na'iki aonaa utaapinpan atadinapa, na'apa di'oraz koraidaonaa kawanu'u. ⁴ Ukau'an na'ia'oram pidan, di'oraz koraidaonaa kawanu'o, aonaa u'atadinpan, uruu

^r 17:21 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

umanawunu'o Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. ⁵Na'iki na'ia'oram pidan marainpa'o padapaapan kaikapa'o koraidaona'a oġaru dikin ii, dapaapa'o oġaru wuru'u.

⁶“Mazan na'ia'oram pidan sha'apata-kida'o oia'o wunao sodi kida ati'i, mishidainaouz oġaru, kaiman mani udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kaoukanau iki na'iki unaraada-kaouparan baoko iti. ⁷Kasha'ora'o nii manawun wunao baiaapanu'u pidannaouz, i'isha'apata-kidan idi oia'o pidannaou ati. Na'apa'oraz aimaakan kida sha'apatina'o nii, mazan kichana'iki-kia'o nii manawun wuru'u atizu'u pidanz sha'apata-kida'oraz na'apa kida'o. ⁸Ukau'an puka'u oo pukidiba sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, pudukuta pu'ai kidaz na'iki pukaboota pu'ai kidaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puka'u na'iki bada'ii pukidiba, pukaboota-kaou ai ipai puka'u na'iki pukidiba tuma tikazi wu'iti. ⁹Na'iki puawun sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, puso'ota pu'aiiaz, na'iki pukaboota pu'aiiaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puawun, pukaboota-kaou ai ipai dya'utama'o puawun tuma Tuubaruo Tikazi wu'iti.

***Di'itinapa-kinai kuwai kaznizo
waziwadina'o daua'o
(Luke 15:3-7)***

¹⁰“Ukau'an mishiiman pa'i uzau-

din, aonaa ukashada'ana'a wunao sodi kida'a mishidainaouz oġaru. Oġian u'ati kaikapa'a usha'apanum kau'an angelnao awunuutapai-naouz i'dyaun, karikaonanu'o da'i i'tukapauzon oġaru aokazi ia'oraz. ¹¹[Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin ukazannaata'anan pidannaou waziwadina'o.]⁵

¹²“Na'apam mani pu'itiiman pidan sha'apatinan ka'uza'o 100 kaznizonao idi, bouda'apa'o u'uza waziwadinan dono pairibannaou ai? Aona'o nii mani uwa'akan zii wunaou'u na'ainaouz na'iki udorota'anan wuru'u waziwadina'oraz pairibannaou ai? ¹³O'kowaadan u'ati mishi'o, uikodan dono'o naazu tuukia'o nii ukonaukian wuru

pidan ikodan pa'uza waziwadina'o (18:13)

dau'ana'a bouda'apa'oraz kaznizo, iriba'o mawaziwadin-kainao dau'ati'o ai. ¹⁴Na'apa'o kapam ukau'an o'Daru aokazi ia'o, aonaa bouda'apa uaipan wunao sodi kida waziwadinanu'u.”

⁵ 18:11 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Umin-mishidan sha'apatan an oia'o u'ati

¹⁵Jesus kian koshan, “Pumin-mishidan sha'apatan dono oia'o pu'ati, puparadanaaka u'ati, mazan soo unao sodi karikaonan. Puparada kizi u'ati usha'apatan dau'an oia'o pu'ati. Aizii uabatan dono puparadan, puna'akan pu'inawuzu powa'a ati kaimana'o ida'ati wuru'u. ¹⁶Mazan aonaan an uabata'azon puparadan, puzaamata bouda'apanaa oo dya'utama'a naa pidannao puna'akan nii putuma u'idi'iti. Uruu na'apa wuru'u dya'utama'o oo idikinauda'u'o pidannao aidan nii pakowaadan ida'an mishi'o wuru'u puparadan usha'apatan dau'an oia'o pu'ati. ¹⁷Aizii aonaan an uabata'azon iparadan, pukowaada baokopa pumin-mishidannao ati. Mazan aizii aonaan an uabata'azon iparadan putaapa uruu na'apa putaapan kawan mamishida-ka'o Tominkaru oo zaamaapauzonao tax puraatan-naa kawan.”

¹⁸“Ökowaadan unao ati mishi'o: Kanom aona'o unao kashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapa-ka'o aokazi ii. Kanom ukashaapanii da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-karu niizu aokazi ii. ¹⁹Ökowaadan u'ati koshan: Na'apainim dya'utama'o unao, una'apatan an unyukunuu na'apa kida utoriinapa kizi dau'an da'a'a imi'i baara'a, ödaru Tominkaru

sha'apatan nii u'atizu. ²⁰Usha'apanum kau'an na'ian dya'utama'o oo idikinauda'u'o baokopatinpainao imishidan idi ögaru, na'ia'o nii Ögaru ituma.”

Pidan mawinipinaatapainao dau'a'o

²¹Udauna'an Peter wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ukian Jesus ati, “Naobanai, na'apauda'um nii öpowa'atan kida ömarina'atan ö'ina-wuzu sha'apatanii oii kida'o ö'ati? Atii 7 di'iti?”

²²Jesus dako'atinuzu, ukian u'ati, “Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-ka'o kawana'ati.^t

²³“Ukau'an kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa king pishainan kawan papoitornao ai imawinipinaatapanii kida dau'an. ²⁴Usakada'akan ana'a naa papishainpan, bouda'apa'o upoituru na'aka-ka'o u'ida'ati dobata'o manawun puraata umawinipinaatapanuz. ²⁵Wuru'u upoituru aonaa upuraatan turuan ukawinipinaatan wuru'u umawinipinaatapaniaz. Uruu idi king dyuudan naa usellika'o paudaiaro na'iki paudainao tuma, na'iki ipai usha'apauz kida, umawinipinaatapanii kawinipinaata-kinao ni'i naa. ²⁶Sariapa udopian kowas wuru'u upoituruz, uruu idi ukodoru'ukan uawun baara imi'i baara iti king kanaapu ati. ‘Puzaudapa'a naa zii shoman, ökawinipinaatan nii zii ipai ömawinipinaatapanii kidaz,’ ukian u'ati.

^t 18:22 Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-ka'o kawana'ati: Greek paradan ida'an, 7 times 70 kii.

²⁷Una'apan idi king kasha'ora-kidanzu, uruu idi umarina'atan naa umawinipinaatapanii kida, na'iki kaiman utaapadan umakon naa padapu iti.

²⁸“Aizii na'iki'o umako'okan wuru'u upoitoruz, uikoda pamin-kaudinan mawinipinaatapa'o paugaru, aonaa dobata'o manawun mani. Uzaamatanuz na'iki udyukuruutanuzu, 'Pukawinipinaata ò'ati pumawinipinaatapanuz ògaru,' ukian u'ati. ²⁹Uruu idi umin-kaudinan dopian kowas, ukodoru'ukan ukanaapu ati. Ukian, 'Puzaudapa'a naa zii shoman, òkawinipinaatan nii pugaru.' ³⁰Aonaa mazan arawu nyukunuu na'apanu'u. Mishi'oraiman ukaboota-kidan naa pamin-kaudinan taraa-kizai iti, atii uipaian dono zii pakawinipinaatan pamawinipinaatapanii.

³¹“Ba'orainao poitoruinao tukanpan idi usha'apatan na'apa'o, tuukii ìnyukunuu kasha'oran. Uruu idi ìmakon King di'iti na'iki ìkowaada king ati ipai aimaakan usha'apatanii kida dau'an. ³²Udauna'an King dapada-kidan wuru'u poitoruiz. King kian u'ati, 'Pugaru dikauda'o poitorui. Òmarina'ata pu'ai ipai pumawinipinaatapanii ò'ai, pudopian idi puparadan ò'ati. ³³Aonaa mooko pukasha'orakidan pumin-kaudinan kapam, òkasha'ora-kidan kawan pugaru?' ³⁴King to'oran tuukii, uruu idi ukaboota-kidan wuru'u poitoruiz taraa-kizai iti, na'ii upataka'utakao atii ukawinipinaatan ipai pamawinipinaatapanii.”

³⁵Udauna'an Jesus kian, “Na'apa'o nii òdaru aokazi ia'oraz sha'apatan ipai unao ati, umamarina'atakan dono unyukunuu ii u'inawuzu sha'apatanii dikauda'o u'ati.”

Mat

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Mark 10:1-12)

19 ¹Aizii Jesus ipaian dono'o naa pakakuwaapan na'ii, umakon naa Galilee Baara iki, Judea Baara iti, Jordan Wa'o baza itinpu'u di'itinapa. ²Na'ii iriba pidannao da'ananuzu na'iki ukakuda karinainao na'ii. ³Pabi'i kida Phariseenao wa'atin u'ida'ati ìtiwaa-kidapa'ananzu. Ìpishaanzu kaikapa'a: “Wakakinaorinaa taapada daonaiora muudan paudaiaro na'apa'oram dikin ii karikaonan?”

⁴Jesus dako'atin ìdyaun, ukian, “Aonaa mooko uaitauzon Tominkaru Paradan saada-kariwaiz tawuru'u ukianuz, usakadin-kizi iki Tominkaru toman daonaiora na'iki zun. ⁵Na'iki Tominkaru kian, ‘uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai ubauda'apatinan paudaiaro tuma. Ukau'an dya'utamaou, bauda'apatinan nii.’ ⁶Uruu idi aonaa dya'utama'ora'a naa mani ìdyaun, mazan bauda'apa'ora'a naa. Kanom Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan.”

⁷Phariseenao pishaan Jesus koshan. Ìkian, “Kanom nii Moses kakinaori, kashaapan daonaiora muudan paudaiaro pasaadan ida'an muudaaka-karu kaaritannaa?”

⁸Jesus dako'atin, ukian, “Moses kashaapan umuudan udaiaronao, usha'apanum kau'an kasha'apan-naa u'ati utominapa-kida-kinao ukashadamikin idi, mazan usaka-din-kizi iki, aonaa Tominkaru kashaapan na'apa'o. ⁹Ōkowaadan u'ati, na'ia'oram unao muuda'o paudaiaro omashaapan pu'u kaiman utuma, udauna'an ukaudaiaron ba'oran zun idi, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan ida'an.”

¹⁰Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, “Una'apan idi kaikapa'a daonaiora kaudaiaron dau'an, kaiman zii mani aonaa kaudaiaro-karu.”

¹¹Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa pidan nyukunuu na'apan ipai pamashaapa'azon dau'u na'apa, kaiwuru'u uparadan kian kawana'ati, soo wunaou'u Tominkaru taaniaz ĩ'ati ĩturuuda-kinaa nii, pamashaapan maudaiaro-daan. ¹²Pabi'i kida daonaioranao, aonaa ĩkaudaiarouzon, usha'apanum kau'an na'apa'o karikaonan ĩtominan makuuta-kariwai kawanu'o ĩdyaun pashakatan di'iki'o; ba'orainao, ĩmakuuta-kaao idi'o aonaa ĩkaudaiaron; ba'orainao, ĩkaudina'azon idi pa'an karikaonan Tominkaru ati. Kanom mashaapa'azon na'apa, marii umashaapan na'apa.”

Jesus na'iki koraiziannao daua'o
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

¹³Udauna'an pidannao na'akan duusodi kidainao koraiziannao Jesus ida'ati ĩaipan upishatan ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun.

Mazan Jesus tominapa-kidaniinao mashaatan pidannao na'akainaoz ĩdyaun. ¹⁴Una'apan pu'u mazan Jesus kian, “Marii koraiziannao wa'atin ō'ida'ati, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun, usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panyukunuu naobanaa nii.” ¹⁵Ukau'an upishatan naa ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun. Udauna'an umakon naa na'iki.

Jesus kian, “Marii koraiziannao wa'atin ō'ida'ati....” (19:14)

Jesus kakinaopan daua'o
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

¹⁶Baukapaiman pa'ina'o daonaiora kaawan Jesus ida'ati. Ukian, “Tiichaa, kanom kaimana'o ōsha'apatan nii ōkoda-kinaa nii karikaonanu'o kakupa-karu?”

¹⁷Jesus kian u'ati, “Kanom nii pupishaan oġaru kaimana'o dau'an? Kaina'a bauda'apa kaimana'o, soo Tominkaru. Puaipan dono kari-kaonanu'o kakupa-karu, puizo'ati Tominkaru kakinaori kida.”

¹⁸“Na'ia'oram kakinaorii kida,” daonaiora kian.

Jesus dako'atin, ukian u'ati, “Aonaa puzowia'ana'a pidan, mana'a puba'orantapa'ana'a, aonaa pukoidapa'ana'a, aonaa pumarii-dina'ana'a, ¹⁹pumarainapa pudaru na'iki pudaro, na'iki pumarainapa ba'oran pidan na'apa pumarain-pinan kawan.”

²⁰“Ökoraidaonaan iki'o ipai öizo'atin uruu kida kakinaorii. Kanoma'a naa ösha'apata powa'a?” pa'ina'o daonaiora kian.

²¹Jesus kian u'ati, “Puaipan dono mishi'o pukaimanan, pumako puselliinaka ipai pusha'apauz putaa kizi upuraatannaa pataka'utinainao ati. Na'apa kasha'apauzi'o nii pugaru aokazi ii. Na'iki puda'ana'a naa oġaru.” ²²Aizii wuru'u pa'ina'o daonaiora abatan Jesus kian kaikapa'a, tuukii ukasha'oran umakon na'iki, usha'apanum kau'an umanawunu'o ukasha'apauzin wuru'u uruuz.

²³Udauna'an Jesus kian patomina-kidaniinao ati, “Ökowaadan u'ati mishi'o: Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-ka. ²⁴Ökian powa'a koshan u'ati: Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-ka, camel

ka'iitan ai pamorotan akosa awun shaawata.”

²⁵Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii manawun idi'itinpan. Uruu idi ikian, “Kanoma'o nii mooko turuu ukazannaatinan?”

²⁶Sariapa Jesus awunuupa'akan i'idi'iti, na'iki ukian i'ati, “Kai-wuru'u kasha'apanna'o pidan ati, mazan Tominkaru ati aonaa na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o nii.”

²⁷Uruu dauna'an Peter paradan, ukian, “Putukapa, ipai wawa'akan waaimaakanutu kida wada'anan idi pugaru. Aizii kanoma'o ni'i naa waikoda wa'ati?”

²⁸Jesus kian i'ati, “Ökian u'ati mishi'o: Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunu'o nii unaobanai-tinan diina'iti'i amazada pa'inaada-ka. ²⁹Aizii ipai pidannao wa'akainao padapu, wa'akainao pa'inawuzunao oo padadakoonao, wa'akainao padaru oo padaro oo paudainao oo pazakapun pada'anan idi oġaru, taakaru nii i'ati powa'a'o zii udiri'in, pakasha'apauzin ai aka kiwiitapa. Na'iki karikaonanu'o nii imashaa-pan Tominkaru tuma. ³⁰Mazan iriba pidannao umanawunu'o itaapa-ka kai, diina'iti'i aona'o nii itaapa-ka umanawunu'o nii. Na'iki pidannao aona'o itaapa-ka umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii itaapa-ka pa'an.”

*Kapaoriba'o kawinipinaatan
daua'o papoitorunao*

20 ¹Jesus kian koshan, “Kaika-pa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kapaoriba'o naobanai kawan, mako'oraz chaapi'ikiiman upidanaapa'anan kaudinainao ni'o dau'an pa'ati. ²Ukowaadan papoitorunao ati pakawinipinaatan nii ïdyaun bauda'apa wizi'i'o puraata,^u bauda'apa'o kamoo kaudin-karu kawana'ati. ïnyukunuu na'apan idi, uru'u naa udyuudan ïkaudina'anan papao-riba grape baawu iti. ³Udauna'an 9 o'clock umakon koshan, uikoda market ii baokoinao daonaioranao kadishitapan, aonaa kanom ïsha'apaapan. ⁴Uruu idi ukian ï'ati, ‘Umako ukaudina'an òpaoriba baawu iti. Ukaudinan kawana'ati'o nii òkawinipinaatan unao.’ Ukau'an ïkaudina'anan naa u'ati. ⁵Aizii sakitapa kamoo na'apa koshan usha'apatan. Udauna'an 3 o'clock, na'apa koshan. ⁶Udauna'an 5 o'clock, umakon naa koshan market iti. Kaina'a zii uikodan pidannao na'ii, aonaa kanom ïsha'apaapan. Sariapa upishaan ïdyaun, ‘Kanom nii una'an da'a'a bauda'apa kamoo? Aonaa ukaudina'anan?’ ⁷Ïkian u'ati, ‘Aonaa mazan kanom zaamatan waunao kaudina'ana'o nii.’ Uruu idi ukian ï'ati, ‘Ukau'an umako ukaudina'an ò'ati òpaoriba baawu ii.’

⁸“Aizii kamoo tipitanin kapaoriba'o kian pafoomaanan

ati, ‘Pudapada'a naa kaudinainao da'ati'i wakawinipinaata kizi'i naa ïdyaun. Kiwiitapa'o nii wakawinipinaatan dawu'itiiniinao ïsakadan pakaudinan, na'iki waipaian nii kiwiitapainao ïsakadan pakaudinan di'iti.’ ⁹Aizii kaudinainao 5 o'clock di'iki, kiwiin ïkawinipinaata-ka. Bauda'apa wizi'i'o puraata kida ïzaamatan. ¹⁰Ukau'an kiwiitapainao ïsakadan pakaudinan zauda-kidan dobata-kida'o nii pakawinipinaata-ka. Makaudin-kainao ai bauda'apa kamoo. Mazan na'apa kida kapam ïkawinipinaata-ka, bauda'apa wizi'i'o puraata kida ïzaamatan.

¹¹“Pazaamatan dauna'an papuraatan, ïparada-paradaapan ïto'oradinan kapaoriba'o ati. ¹²Ïkian u'ati, ‘Dawu'itiiniinao ïkaudinan masakauda'u'o ïkaudinankan, bauda'apa hour sodi, mazan waunao bauda'apa kamoo wakaudinan wabaiaapan wiicha'o kamoo, mazan upu'u zii pukawinipinaatan ïdyaun na'apa kida manawun waunao kawan.’ ¹³Kapaoriba'o kian bauda'apa'o ati, ‘Òpaonaruu, aonaa òkoidapan pugaru, puna'apatani punyukunuu òkawinipinaata'azon dau'an pugaru bauda'apa wizi'i'o puraata bauda'apa'o kamoo. ¹⁴Pumako'o naa pudapu iti, kaina'a'a naa puzaamatan pupuraatan. Òaipan kawana'ati'o òkawinipinaatanuz dawu'itiini'oraz ïkaudinan, na'apa òkawinipinaatan kawan pugaru. ¹⁵Aonaa turuu mooko òsha'apa-

^u 20:2 wizi'i'o puraata: Greek paradan ida'an udakota-ka. denarius.

tan òpuraatan na'apam òaipan kawana'ati? Oo pukishauzin òkawinipinaatan idi kaiman wunaou'u dawu'itiiniinaouz ìkaudinan?" "

¹⁶Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an, "Pidannao aona'o ìtaapa-kaoumanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ìtaapa-kaou. Na'iki pidannao umanawunu'o ìtaapa-kaou kai, diina'iti'i aona'o nii ìtaapa-kaoumanawunu'o nii."

Idikinautan Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan

(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

¹⁷Aizii Jesus makon naa Jerusalem iti. Pamakopa-kizian udapadan wuru'u 12 patominapa-kidaniinaouz pana'itinapu ba'orainao pidannao ai, na'iki ukian ì'ati. ¹⁸"Wamakon wuru'u Jerusalem iti, na'ia'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaou patarubanao ati, faadaanao zowaunaanaouz, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. Na'iki ìtaan nii uruu zowii-karu nii, ¹⁹na'iki udauna'an ìtaan nii uruu Gentilenaov ati. Ìnaou'o ni'inaa dakoapa uruu, pabankiitinan ida'an udau'an na'iki ìba'izian nii tuukii uruu. Udauna'an ìtaukan nii uruu cross di'iti na'iki umawakan nii, mazan idikinauda'utan kamoo dauna'an, Tominkaru kadishitakidan nii uruu kakupa powaa iti pamawaka-kizian iki."

Daroi pishaan Jesus oaipan usha'apatan paaiapanii

(Mark 10:35-45)

²⁰Uruu dauna'an James na'iki John daro, Zebedee daiaroz, kaawan paudainao daonaioranao tuma Jesus ida'ati. Sariapa okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu ati. Opishaanuzu, oaipan usha'apatan paaiapanii. ²¹Jesus kian o'ati, "Kanom puaipan òsha'apatan pu'ati?"

Sariapa okian u'ati, "Òaipan pusakanata-kidan di'oraz òdainaou'u naobanai nii punaobanai-tinan dono. Marii pusakanata-kidan bauda'apa pudiwa'ora antanapu, na'iki ba'oran pu'ashabaron antanapu."

²²Jesus tanawatinan daonaioranao na'iki ìdaro di'iti. Ukian ì'ati, "Aonaa uaitapanii dau'ana'o mani wuru'u upishaanuz ògaru. Uka'iitan nii mooko wuru'u òbaiaapan ni'oraz?"^w

"Oo, waka'iitan nii," ìkian u'ati.

²³Jesus kian ì'ati, "Mishi'o nii ubaiaapan òbaiaapan ni'oraz. Mazan kanoma'o nii sakanata òdiwa'ora antanapu na'iki òashabaron antanapu, aonaa turuu òsha'apatan, mazan òdaru aokazi ia'o minziwata-kidanii wuru'u sakanata-kizaiz pazaamataniinao ati."

²⁴Aizii 10 ba'orainao utominapa-kidaniinao abatan na'apa'oraz

^v 20:19 *Gentilenaou*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Paradakaruu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^w 20:22 *Uka'iitan nii mooko wuru'u òbaiaapan ni'oraz?* oo "Uka'iitan nii mooko utuzan wuru'u òtuzan ni'oraz baiaianapa-karu koopowazoo?"

dau'u, tuukii ĩto'oran dya'utamainao ati, makonkainouz padarotuma. ²⁵Uruu idi Jesus dapadan baokopa ĩdyaun na'iki ukian ĩ'ati, "Uaitapanii na'apam ba'oran pidannao zowaunaanao, mamishida-kainouz Tominkaru, waranuitapan papidanannao ĩnaobanai-tinpan ida'an ĩ'ati. ²⁶Mazan unao, aonaa umashaa-pa'ana'a na'apa, mishi'oraiman kanom aipa'o panaobanai-tinpan, marii ukaudinan unao ati poitorui kawan. ²⁷Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai, marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati. ²⁸Na'apa Daonai-ora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan pidannao pa'oi'an ai umawakan ida'an."

***Jesus kakudan
dya'utam ishaawunnao***
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

²⁹Ba'oran dono Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon dono'o naa Jericho iki, iriba pidannao makon Jesus dawu'ati. ³⁰Aizii na'apain na'ii dya'utam ishaawunu'o daonaioranao sakanatapan dunapo daawa ii. ĩabatan idi Jesus dobatapan kowaada-ka'o, uruu idi ĩkadakon. ĩkian, "David Takaan-daun,^x waNaobanaa, pukamunan-kida waunao." ³¹Sariapa pidannao towauda'uan

ĩdyaun, ĩdyuudan ĩmashaadinan, mazan powa'a zii manawun ĩkadakon diiwa'o ida'an. ĩkian, "David Takaan-daun, wanaobanaa, pukamunan-kida waunao." ³²Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i, na'iki udapadan ĩdyaun pa'ida'ati. Upishaan ĩdyaun, ukian, "Kanom uaipan osha'apatan u'ati?" ³³ĩkian u'ati, "Wanaobanaa, waaipan pusaa-baan waawun watukapa kizi." ³⁴Jesus kamunan-kida ĩdyaun, uruu idi upishatan ĩawun kida. Sariapa ĩtukapa'akan amazada, na'iki ĩmakon naa Jesus tuma.

***Jesus konaukii-kida-ka'o ukaawan
dono Jerusalem ati***

(Mark 11:1-11;

Luke 19:28-40; John 12:12-19)

21 ¹Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao maonapatan naa Jerusalem iti, ĩkaawan Bethphage iti, wiizai Olive Naawa ia'oraz. Na'iki'i naa udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao pa'ua'ati. ²Ukian ĩ'ati, "Umako wakanaapu ia'oraz wiizai di'iti. Na'ia'o nii uikodan ko'idinpa'o chaakashi,^y kaina'a'o nii odani ko'idinpa'o kapam odazaba'a. Ubuzuuta ĩdyaun na'ii, udauna'an una'akan ĩdyaun o'ida'ati. ³Pidan pishaan an unao kanom nii una'akan ĩdyaun, 'Naobanai aipan ĩdyaun,' ukii u'ati. Sariapa'o nii utaapadan una'akan ĩdyaun." ⁴Na'apa'oraz Tominkaru prophetin kuwaa mishiin-kina'a naa. Ukianuz:

^x 20:30 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. ^y 21:2 *chaakashi*: English ida'an, donkey.

5 “Pukowaada Zion iainao pidannao^z ati.
 ‘Utukapa king, unaobanaa,
 wa'atin u'ida'ati.
 Aonaa u'atadinpan, chaakashi
 barau an uwa'atin,
 pa'ina'o chaakashi
 uzaidapan.’”

6 Udauna'an tominpainao, udyuudaniinaouz makon, na'iki ish'a'apata ipai na'apa Jesus dyuudan kawana'ati. ⁷Īna'akan chaakashi paudani tuma, na'iki ĩtaan pakamichan kida utabanaa nii, uru'u naa Jesus zaidanuzu. ⁸Iriba pidannao, makopainao Jesus tuma, kadamara-dan pakamichan kida dunapota. Ba'orainao dukutan pu'u atamun waoda kaanaba sodi kida'a, ĩmuudan kidaz dunapota Jesus mako kizi nii. ⁹Iribainaoz pidannao makopainao u'ua'ati, na'iki udawu'ati, kadakoinaan konaukii diiwa'o ida'an. Īkian,

“Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun dau'an.

Marii Tominkaru kaimanan, di'oraz Naobanai ati'o, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.

Wakonaukii-kida Tominkaru aokazi ia'oraz.”

10 Jesus morotan dono'o naa Jerusalem iti, tuukii na'iainao pidannao di'itinpan udau'u. Uruu idi ĩkian Jesus dau'an, “Kanom wuru'u uruuz?”

11 Sariapa Jesus tumainao kian ĩ'ati, “Jesus wuru'u, uruu Nazareth san, Galilee Baara iki'o prophet.”

Jesus makon Tominkaru Dapu iti
 (Mark 11:15-19; Luke 19:45-48;
 John 2:13-22)

12 Udauna'an Jesus kaawan Tominkaru Dapu iti. Na'ii uwaa-taabi'ian selliipainao kida uzainao na'iki toriipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Udorau-kidan shakataaka-kidauzonoa puraata miisan^a kida, na'iki selliipainao wakokoonao taba kida. ¹³Ukian ĩ'ati, “Tominkaru Paradan saadinpa'o kian, ‘Ōdapu dakotakao nii toriinapa-kizai dapunaa nii, mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii.’”

¹⁴Na'ii Tominkaru Dapu ii, ishawunnao na'iki machi'ika-kainao kaawan Jesus ida'ati. Ukakuda ipai ĩdyaun. ¹⁵Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinnaori dau'u, tuukii ĩto'oran na'iki ĩkashanau-kidan Jesus patukapan idi Jesus sha'apatan konaunama'o na'iki umanawun kida'o aimakaan, na'iki paabatan idi koraiziannao kadakoinpan Tominkaru Dapu ii aka. “Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun^b dau'an,” ĩkian.

¹⁶Uruu idi ĩpishaan Jesus. Īkian, “Puabatanii na'apa'oram koraizian-nao kadakoinpan pudau'an?”

“Oo, ōabata,” Jesus kian ĩ'ati. “Aonaa mooko uaitauzon na'apa'o

Mat

^z 21:5 *Zion iainao pidannao*: Jerusalem sannao, oo ipai Israelitena. ^a 12:12 *miisa*: English ida'an, table. ^b 21:15 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

dau'u Tominkaru Kaaritan ida'a? Ukianuz, 'Putominapa-kidani koraiziannao sodi kida aitapa'o nii pakonaukii-kidanz.' ”

¹⁷Uruu dauna'an umakon naa ĩ'ai, umakon na'iki patominapa-kidaniinao tuma uda'awu'anan Bethany iti.

Fig kadunaa mawakan

(Mark 11:12-14, 20-24)

¹⁸Ba'oran chaapi'iki Jesus kiwan naa patominapa-kidaniinao tuma Jerusalem iti. Pakiwapa-kizi an uzamazin naa. ¹⁹Utukapa fig kadunaa dunapo daawa ii. Sariapa umakon na'iti utukapa'azon ukakaan, mazan aonaa bouda'apa uikodan u'aka, soo uanaba pa'idiwaru. Uruu idi ukian fig kadunaa ati, "Aizii marii aonaa na'apainim pukaakauzon powa'a." Una'apan idi, masha'apakii fig kadunaa mariri'ikan na'iki umawakan naa. ²⁰Kaimanaiman utominapa-kidaniinao tukapan na'apam atamun mawaka'akan kadimana'o ida'an, na'iki tuukii ĩdi'itinpan udau'u. Uruu idi ĩpishaan Jesus. ĩkian u'ati, "Na'apa'oran naa fig kadunaa mawaka'akan kadimana'o ida'an manawun?"

²¹Jesus kian ĩ'ati, "Ōkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan an kaimanaiman, aonaa umamishidakan bii an mani, uka'litan nii usha'apatan powa'a zii ōsha'apata'aka nii ai. Turu'o nii ukian midukuo ati, 'Midukuo, puzikadin di'iki'i paran baoko iti.' Na'apa'o nii usha'apatinan u'ati. ²²Ukau'an taa-karu nii u'ati

upishaanii utoriinpan ida'an Tominkaru ati, umishidan an ōgaru."

Jesus pishaa-kaom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

²³Aizii Jesus kaawan naa powaa ati Tominkaru Dapu iti. Utominapa-kidan pu'u pidannao na'ii, faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaawan na'iti u'idi'iti. ĩpishaanuz, ĩkian, "Kanom aipan ati'o pusha'apatan kaikapa'oraz aimaakan kida'a? Kanom dyuudanii pusha'apatan na'apa kida'o?"

²⁴Jesus kian ĩ'ati, "Ukowaada ō'ati bouda'apa'o aimaakan dau'u ōpishaan an unao. Ukowaadan an ō'ati, ōkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'i ōsha'apatanuz na'apa kida'o aimaakan." ²⁵Uru'u naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Kanom aipan ati'i John chikaawunuupauzon pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidannao aipan ati'o?"

Sariapa ĩparadan pa'atiaaka kida Jesus pishaanii dau'an. ĩkian, "Wakian dono u'ati Tominkaru aipan ati'o John chikaawunuupauzon pidannao, sariaapa'o nii ukian wa'ati, 'Kanom nii mooko aonaa umishidanuz.' ²⁶Aizii wakian an 'pidannao aipan ati'o,' mazan watarii panaadon pidannao sha'apatan nii waunao dikauda'o ida'an, usha'apanum kau'an ipai pidannao mishidani John, Tominkaru prophetin uruu." ²⁷Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan," ĩkian.

Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an aona'o nii òkowaadan u'ati kanom aipan ati'o òsha'apaapan di'oraz aimaa-kan kida'a."

*D'iitinapa-kinai kuwai
dya'utama'o daniinao daua'o*

28 "Na'apam u'itiiman," Jesus kian. "Baukapaiman kaina'a pidan, dya'utama'o udainao daonaioranao. Umakon kiwiini'o paudani di'iti, na'iki ukian u'ati, 'Òdani, pumako pukaudina'an aizii òpaoriba grape baawu iti.' 29 Udani dako'atin uparadan. Ukian, 'Aonaa òkaudina'azon.' Mazan udauna'an udi'itinpan sariapa upana'adan panyukunu, uru'u naa ukaudina'anan padaru paoriba grape baawu iti. 30 Aizii udaru makon naa udawu'ichan di'itili' naa. Na'apa koshan udyuudanzu. 'Òmakon nii òkaudina'anan,' ukian pa'an padaru ati. Mazan upu'u, aonaa umakon ukaudina'anan. 31 Na'ia'oram udani u'itiiman sha'apata'o padaru aiapanii?"

"Kiwiini'o udani usha'apata padaru aipan kawana'ati," ĩkian u'ati.

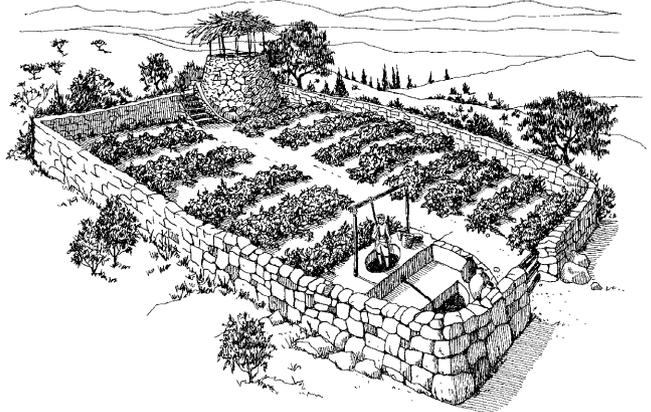
Jesus kian ĩ'ati, "Òkowaadan u'ati mishi'o, zaamaapauzono tax puraatanana na'iki zunnao kaminshu'u-shorono, c kiwiita'a naa ĩdyaun

unao ai Tominkaru naobanaitinan di'iti. 32 Usha'apanum idi John Chikaawunuupauzo kaawan-kan, utukapa-kidankan na'apam tanawatin-karu mashaapa-karu kaimana'o di'iti Tominkaru ati, upu'u aonaa umishidanuzu. Mazan zaamaapauzono tax puraatanana na'iki zunnao kaminshu'u-shorono, ĩmishida uruu pa'an. Unao, utukapan pu'u zaamaapauzono tax puraatanana na'iki zunnao kaminshu'u-shorono tanawatinan pa'oiian ai, mazan upu'u zii aonaa utanawatina'azon u'oiian ai."

*Dikauda'o pidannao taapa'o
grape baawu*

(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 "Uabata ba'oran di'itinapa-kinai kuwai koshan," Jesus kian. "Baukapaiman kaina'a pidan paowan paoribai grape baawu pa'amazadati di'ii. Ukorarata awauta wuru'u papaoriba baawuz. Udauna'an

grape baawu (21:33)

c 21:31 zunnao kaminshu'u-shorono: ĩnao zaamaapauzono puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

ukichadan ka'unaru dadara'o baara'a, grape uu sararoo-kizinao nii. Udauna'an utoman doko'a'o kabaun grape baawu watchmantapa-kizinao nii. Udauna'an utaan naa grape baawu pidannao ati, ñawunuutapa kizi zii u'atizu. Uru'u naa umakon naa ba'oran wiizai iti.

³⁴“Grape ozokan kawana'ati'i naa, udyuudan papoitorunao wunao di'titi'i awunuutapainaoz papo-riba grape baawu, ñana'an naa uka'idiwaun-kinaa nii papaoriba aka winipinaa idi. ³⁵Mazan uzaamatanii-naouz awunuutapa'o nii papaoriba grape baawu zaamatan upoitorunao, ñba'iziatapa bauda'apa'o, ñzowii ba'oran, na'iki ñbowautapa kuba idi ba'oran. ³⁶Udauna'an udyuuda papoitorunao na'iti ñidi'iti koshan. Powa'a zii ñiriban kiwiitapa'o padyuudaniinao ai. Na'apa kiwiitapa'o kawan koshan awunuutapainao upaoriba baawu sha'apatan ñdyaun.

³⁷“Dawu'itin, udyuudan naa paudani ñidi'iti. Ukian paudani dau'an, 'Ïmanawuntapan nii pa'an ñdani.’

³⁸“Mazan awunuutapainao upaoriba baawu tukapan kapaoriba'o dani'i naa kaawan pa'ida'ati. Sariapa ñkian, 'Di'i naa kapaoriba'o dani. Uru'o nii wuru'u kaidiwau'oraz padaru di'iki upaoriba baawu idi. Baushaa, wazowii uruu, wazaa-mata kizi wuru'u u'idiwau ni'oraz.’ ³⁹Uruu idi ñzaamata'akan na'iki ñkozoota'akanuz paoribai baawu iki, na'iki ñzowian naazu.

⁴⁰“Aizii kapaoriba'o kaawan dono'o naa powaa ati, na'apam nii usha'apatan pazaamatanii-nao awunuutapa'o nii papaoriba baawu?” Jesus kian.

⁴¹Kazowautapainao pidannao dako'atin Jesus paradan. Ñkian, “Upataka'utan nii na'iki uzowian nii wuru'u oiainaouz pidannao. Udauna'an utaan nii papaoriba baawu ba'oran pidannao ati, kaimana'o nii pa'an ñawunuutapanuzu. Ñnaou'o ni'i naa kaiman ñtaan u'idiwau nii upaoriba aka di'iki, upaoriba kaakan dono.”

⁴²Jesus kian ñ'ati koshan, “Aonaa mooko uaitauzon saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'orazu'u?

‘Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz, madiwautapa-ka'oraz ñtukapan, uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba ipai ba'oran kubanao ai. Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u, umanawunu'oraz utukapa-ka.’^d

⁴³“Ukau'an ñkowaadan u'ati, kazata-ka'o nii uwiizi ni'o Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki utaa-ka'o nii pidannao ati kaimanai-naouz ñsha'apainpan Tominkaru aipan kawana'ati. ⁴⁴[Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'idon.’]^e

^d 21:42 Psalm 118:22-23 ^e 21:44 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

⁴⁵Aizii faadaanao zowaunaa-nao na'iki Phariseenao abatan Jesus kowaadan kuwai kaikapa'a, ãaitapa wuru'u kuwai kidaz ãnao dau'ana'o wuru'u. ⁴⁶Uruu idi ãtiwaan pazaamatanuzu, mazan tuukii ãtarian pidannao ai, usha'apanum kau'an pidannao kian Jesus dau'an, Tomin-karu prophetin wuru'u uruuz.

King taapan aroapa-karu paudani mazidan ati
(Luke 14:15-24)

22 ¹Udauna'an Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an koshan pidannao ati. Ukian. ²“Kaikapa'o wuru'u Tomin-karu naobanai-tinapanuz: na'apa king minziiwata-kidan kawan umanawunu'o aroapa-karu paudani mazidan ati. ³Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, uduyudan naa papoitorunao dapada-kariwainao pidannao di'iti ãwa'ati kizi'i naa aroapa-karu ida'ati, mazan aonaa ãwa'ati'izon. ⁴Uruu idi uduyudan ba'oran papoitorunao dapada-kariwainao di'iti koshan. Ukian papoitorunao ati, ‘Ukowaadanka'a naa dapada-kariwainao ati, ipai'i naa õminziiwa-kidan aroapa-karu da'a'a. Õzowii-kida'a naa kakiwin kida'o õ'uza tapi'izanao, ukau'an marina'a naa ãwa'atin kadiman.’ ⁵Ukowaada-kaoa'a naa dapada-kariwainao ati, mazan aonaa ãtaan panyukunu u ati padapada-ka. Usha'apanum idi kaina'a ãsha'apata'azoonii kida pa'ati: bauda'apa'o mako'ozon pazakapun iti; ba'oran papuraataapauzon dau'ati. ⁶Aizii

ba'orainao zaamatan wuru'u poi-toruinaouz, ãantamikitan ãdyaun na'iki ãzowii wuru'u king poi-torunaouz. ⁷King to'oran tuukii, uruu idi uduyudan pasoldyaannao na'iti ãzowii ipai zowiainaouz upoitorunao, na'iki ãkawaoda zowii-mikinao mashaapa-kizi dono'i.

⁸“Uruu dauna'an king dapadan ba'oran papoitorunao na'iki ukian ã'ati, ‘Aizii mazida'o aroapa-kinaa ni'o, ipai'i naa uminziiwa-kida-ka, mazan õdapadaniinao, ãtukapa-kida ãmawa'ati'izookan ida'an, aonaa ãturuan pawa'atin. ⁹Ukau'an umako pidan iriba-kizi iti, udapada kizi ipai pidannao uikodan kawana'ati, ãwa'ati kizi mazida-karu aroapa-kida-ka ida'ati.’ ¹⁰Uruu idi poi-toruinao makon di'iti kida'a pidan iriba-kizi iti. ãdapada iriba pidannao paikodan kawana'ati. Sha'apa'oram karikaonan pidan, kaimanainao na'iki dikaudainao, mazan iriba ãikodan pidannao, ãpaidada kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz.

¹¹“Aizii King tukapa'anan padapada-kidaniinao. Utukapa bauda'apa daonaiora na'ii, aona'a ukaiwadapan mazida-karu di'iti'o daara. ¹²Uruu idi King kian u'ati, ‘Õpaonaru, na'apa'oram pumorotan da'ati'i pumakaiwadapakan pu'u mazida-karu di'iti'o daara?’ Aonaa na'apam daonaiora kian u'ati. Umaparadaniita'akan. ¹³Udauna'an king kian papoitorunao ati, ‘Udodoo uruu na'iki ukaboota uruu paniba iti maruta'o-karu iti. Na'ii zaadin-karu nii tuukii, na'iki pidannao kuzowan

nii paudako padopian idi.’” ¹⁴ Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an kaikapa'a: “Iriba'o nii pidannao dapada-kae padamata, mazan masakauda'u'o nii ĩzaamata-kae.”

*Jesus pishaa-kae tax
kawinipinaapa-kae dau'u
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)*

¹⁵ Uruu dauna'an Pharisee-nao makon naa ĩparaadaaka'an pa'atiaaka. ĩdi'itinpa'an na'apam nii pazaamatan Jesus uparadan ida'an. ¹⁶ Pana'apainpan idi ĩdyuudan patominapa-kidaniinao, Herod pidanannao tuma Jesus di'iti. Aizii dyuuda-kariwainao kian Jesus ati, “Tiichaa, waaitapa pugaru kaimana'o, mishi'o puparadan. Putominapa-kidan pidannao kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki na'apa kida putaapan pidannao, aonaa na'ia'oram umanawunu'o nii ba'oran ai. ¹⁷ Aizii pukowaada wa'ati, kaimana'o mani wataanuzu tax puraatan naobanai Caesar ati,^f oo aonaa ukaimanan?”

¹⁸ Mazan Jesus aitapa ĩdi'itimpan oii, uruu idi ukian ĩ'ati, “Unao, utaapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Kanom nii utiwaan uzaamatan o'garu o'paradan dikiin ii? ¹⁹ Uaida-kida mooko o'ati puraata ukawinipinaata-kinaaz tax.” ĩna'aka u'ida'ati wuru'u puraataz. ²⁰ Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, “Kanom dikiin wuru'u, na'iki kanom uu wuru'u saada-kariwaiz puraata ida'a?”

²¹ “Naobanai Caesar” ĩkian ĩdako'atinuzu.

Udauna'an ukian ĩ'ati, “Utaa ukau'an Caesar ati kanom wuru'u Caesar idiwau kidaz. Aizii Tominkaru ati utaa Tominkaru idiwau kida.” ²² ĩabatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii ĩdi'itimpan na'iki ĩmakon naa u'ai.

*Jesus pishaa-kae mawakainao
kadishitan dau'an*

(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

²³ Na'apain uruu dono pabi'i kida Sadduceenaoo kaawan Jesus ida'ati. ĩnao aonaa ĩmishidan kakupakaru nii mawaka-karu dauna'an. ²⁴ ĩpishaanuzu. ĩkian u'ati, “Tiichaa, Moses kian wa'ati, daonaiora mawakan dono, aona'o zii udani nii, marii u'inawuzu zaamatan udaiaro-daun paudaiaro nii. Uruu ida'ana'o nii mawaka'o u'inawuzu kaudanin. ²⁵ Aizii dii mani kaina'a pidan 7 udainao daonaioranao. ĩtuuniz mazidan, mazan umawakan paudairo ai aonaa zii udani nii, uruu idi udawu'iti'o u'inawuzu daiarotapan naa oroo. ²⁶ Na'apa koshan umawakan o'ai. Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mawaka koshan o'ai. Atii na'apa ipai ĩmawakan. Ukau'an ipai 7 ĩdyaun daiarotapan oroo. Mazan aonaa bauda'apa'o kaudanin otuma. ²⁷ Dawu'itin uru'u naa zunaaba mawakan naa kapam.” ²⁸ Aizii ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati, “Aizii pidannao kadishita-kida-kae dono

^f 22:17 *Caesar*: tuubaruo naobanai Rome ia'o.

pamawaka-kizi iki, na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazi-da'o òtuma?"

²⁹Jesus dako'atin ìdyaun. Ukian, "Upozawatan kaiwuru'u umaaitapakan idi saada-kariwaiz Tominkaru Paradan na'iki aonaa uaitapan Tominkaru ma'ozakan. ³⁰Mawakainao kadishitan dono, aona'o ni'inaa kaudaiaro-karu na'apain, mazan na'apa'o nii angelnao aokazi iainao kawan ìdyaun. ³¹Aonaa mooko uaitapan na'apam Tominkaru Paradan kian kadishita-karu dau'an mawaka-karu di'iki? ³²Tominkaru kian, 'Ògaru wuru'u Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarunuz.' Ukau'an aonaa mawakainao pidanao Tominkarun mani uruu, mazan kakupainao pidannao Tominkarun."

³³Pidannao abatan idi Jesus tominapa-kidan kaikapa'a, tuukii ìdi'itinpan utominapa-kidanii kida dau'an.

***Umanawunu'oraz manawun
Tominkaru kakinaori***

(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

³⁴Aizii Phariseenao abatan idi aonaa Sadduceenao aitapan na'apam naa pakian powa'a Jesus ati, utominapa-kidan idi kaimana'a naa manawun, sariapa ìbaokopatinan. ³⁵Na'iki bauda'apa ìiriban tiichaa-pauzo Moses kakinaori dau'u pishaan Jesus, patiwaa-kidapa-kinaa niizu. ³⁶Ukian u'ati, "Tiichaa, na'ia'oram dii

manawun umanawunu'o kakinaorii?"

³⁷Jesus kian u'ati, " 'Pumarainapa tuukii Naobanai puTominkarun ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, na'iki ipai pudi'itinpan ida'an.'

³⁸Uruu wuru'u umanawunu'oraz manawun kakinaorii. ³⁹Ba'oran kakinaorii, udawu'ati'o umanawunun, kaikapa'ora'a: 'Pumarainapa ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.' ⁴⁰Ipai Tominkaru kakinaori kida Moses ida'ana'oraz utaa-kaao, na'iki kakinaorii prophet-nao tominapa-kidanii kida, zaamatinpan patumaaka wuru'u ida'ati'i dya'u-tama'oraz kakinaorii."

Kanom dani wuru'u Christ

(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

⁴¹Phariseenao kasaba'ukinpan pu'u, Jesus pishaan ìdyaun kaikapa'a: ⁴²"Na'apam ukian Christ^g dau'an? Kanom takaan-daun uruu?"

"David takaan-daun," ikian u'ati.

⁴³Jesus kian ì'ati, "Mazan kanom nii mooko Tominkaru Doronaa aipan ati David dakotan uruu paNaobanaa nii. Ukianuz da'i u'ati:

⁴⁴'Naobanai Tominkaru kian

õnaobanaa ati,

pusakanata da'a'a òdiwa'ora

antanapu

atii õwaranuita-kidan

putarubanao ipai pukidiba

waranu ati.'

⁴⁵Aizii David dakotan pu'u uruu paNaobanaa nii, na'apam naa mooko utakaan-daun wuru'u uruuz?"

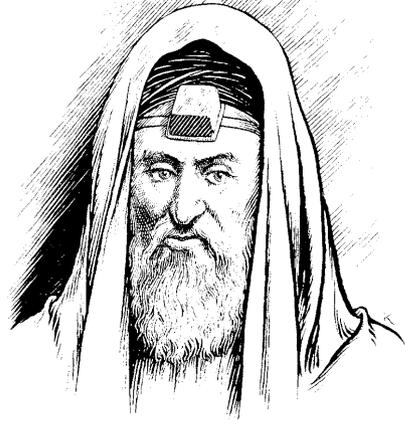
g 22:42 *Christ*: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

⁴⁶Aonaa na'ia'oram aitapa'o nii na'apam naa pakian powa'a Jesus ati. Na'iki uruu dauna'an aonaa kanom ka'iitan naa papishaan powa'a uruu.

*Phariseenao na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u*

(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46;
20:45-46)

23 ¹Udauna'an Jesus para-dan pidannao ati baokopa patominapa-kidaniinao tuma. ²Ukian "Wuru'u tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kakinaopan Tominkaru taanii Moses ati'o kakinaorii di'iki'o. ³Ukau'an uizo'ati na'iki usha'apata ikowaadapanii kida kawana'ati, mazan aonaa utamakapa'ana'a ikaduz kida. Usha'apanum kau'an aonaa isha'apatinan pakowaadani kakinaorii kida kawana'ati. ⁴Idobatadan powa'a zii kakinaorii kida, aona'a naa pidannao ka'iitan pasha'apatinan ukawana'ati, mazan upu'u aonaa ikaminka'utan idyaun, aonaa masakauda'u. ⁵Ipai aimaa-kan isha'apatanii kida, soo iaipan pidannao tukapan, na'iki iaipan pa'atadapa-ka. Na'iki udaru kida'a naa itoman saada-kariwai Tominkaru Paradan mashaapa-kizi kida, ikaiwadauzonii kidaz patawu'u na'iki paanoba kida ida'a.^h Ikamichan ziishinaa kida, dawuu itoman kida kapam.ⁱ ⁶Kaiman i'ati pataapa-ka. ⁷Udaru'o pidan nii aroapa-kizai

pharisee tawu ida'a saada-kariwai Tominkaru Paradan (23:5)

ii aka, na'iki inaudapa pasakanatan umanawunu'o tabai ida'a synagogue kida di'ii. ⁷Kaiman i'ati pataapa-ka umanawunu'o nii market ii pidannao iriba-kizi ii aka. Na'iki inaudapa padakotapa-ka. Tiichaa kii.

⁸"Aizii unao, aonaa udakota-kidina'ana'a Tiichaa nii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa utiichaan, ipai unao na'apa kida'o pa'an uiribannao tuma. ⁹Aonaa udakota'ana'a pidan da'a'a imi'i baara'a'o 'wadaru' kii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa udaru, uruu aokazi ia'oraz pa'an. ¹⁰Aonaa utaapada'ana'a udakota-ka. Naobanai nii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa unaobanaa, uruu Christ. ¹¹Kanom manawun-tina'o pakazowautapan ida'an unao, marii ukaudinun unao

^h 23:5 Deuteronomy 6:6-8 ⁱ 23:5 Numbers 15:37-41

ati. ¹²Na'ia'oram pidan umanawun-
tinpa'o, waranuita-ka'o nii uruu.
Na'iki na'ia'oram pidan waranui-
tapa-kidina'o, Tominkaru toman
nii uruu umanawunu'o pidan nii.”

***Kasha'ora'o nii Phariseenao na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u baiaapan***

(Mark 12:40; Luke 11:39-52; 20:47)

¹³“Kasha'ora'o nii manawun
ubaiaapan, unao tiichaapauzo-
nao Moses kakinaori dau'u, na'iki
unao Phariseenao, taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Uwau-
tapan pidannao morota'azon
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti.
Mazan unao, na'apa, aonaa umoro-
tan na'iti, na'iki aonaa utaapadan
pidannao morotan, tiwautinai-
naouz padamata pamorotan na'iti.
¹⁴[Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao
tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, ta-
pinpainao karikaonan kaimana'o
nii. Ukashadapan zunnao mawaka'o
īdaiarunao, na'iki ukazatan īdapu
na'iki īsha'apauz kida. Mazan uai-
pan idi utaapa-ka'o kaimanainao nii,
uruu idi utoriinpauzon tomunu'iki
kida. Una'apan idi powa'a'o nii zii
upataka'uta-ka'o.]^j

¹⁵“Kasha'ora'o nii ubaiaa-
pan, unao tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, na'iki unao
Phariseenao, taapinpainao kai-
manainao nii kaikini'i. Umakon
munapo atii utarauka paran
uzaamata'azon idi bauda'apa saba'o

pidan mishidapa'o nii ukakinaori
kida. Udauna'an utominapa-kidan
naazu, powa'a zii udikaudan unao
ai, kaboota-karu nii tikazi wu'iti.

¹⁶“Kasha'ora'o nii manawun
ubaiaapan, unao ishaawunnao,
na'akapa'o pidannao. Ukian, 'Pidan
dakota'o Tominkaru Dapu uu
paparadan mishida-kinao nii, aona'o
nii usha'apan umasha'apatakan
anaz, mazan na'ia'oram pidan dako-
ta'o gold, Tominkaru Dapu ia'oraz,
paparadan mishida-kinao nii, marii
usha'apatan pakowaadaniaz mishi'o
pasha'apata'azon.’ ¹⁷Unao maai-
tapin-ka'o ishaawunnao, kanom
powa'a'o zii umanawunun, wuru'u
gold, oo Tominkaru Dapu saabaa'o-
raz gold kaimana'o nii? ¹⁸Unao
kian, 'Na'ia'oram pidan dakota'o
altar paparadan mishida-kinao nii,
aona'o nii usha'apan umasha'apata-
kan anaz, mazan na'ia'oram pidan
dakota'o taa-kariwai kawaoda-
karu nii altar paawa'a paparadan
mishida-kinao nii, marii usha'apatan
pakowaadaniaz mishi'o pasha'apa-
ta'azon.’ ¹⁹Unao ishaawunnao!
Kanom powa'a'o umanawunun,
taa-kariwai altar paawa'a oo altar,
saabaa'oraz taa-kariwaiz kida
kaimana'o nii? ²⁰Ukau'an pidan
dakota'o altar paparadan mishida-
kinao nii, udakotan altar na'iki
ipai upaawa'a'o kapam wuru'u.
²¹Aizii pidan dakota'o Tominkaru
Dapu paparadan mishida-kinao
nii, udakotan Tominkaru Dapu uu
na'iki Tominkaru kapam wuru'u

Mat

Ĵ 23:14 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

paparadan mishida-kinao nii, Tominkaru mashaapan idi na'ii. ²²Pidan dakota'o aokazi paparadan mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru taba na'iki sakanatapa'oraz upaawa'a kapam wuru'u.

²³“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao! Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'! Utaa 1/10 ipai wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida di'iki. Mazan unao, umarina'atan usha'apatan kaiman-karu, kamunan-karu, na'iki mishida-karu. Uruu kida kaimana'o manawun kakinaorii umanyukunuutaniaz. Usha'apatina'oraz mani padamata ipai ukakinaorinaa kida kawana'ati. ²⁴Unao, u'ishaawunnao na'akapan kawanu'o papidanannao. Mishi unao uzaudinauzonii udyokorautan ai masakauda'u kaniriba'o utuzan ni'o di'iki, upu'u zii mazan aonaa uaitapan udyokorautan udaru'ora'a naa aimakaan kawaro kawanu'o u'ударun.

²⁵“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Uchikaan ukoopon na'iki uparaapin, aonaa ukaniriban uaidinpan pabarau iki kida, mazan unazoo kida paida kaniriba'o idi. Na'apa'o unao, upaidadina'o dikauda'o idi, uaipan ida'an uzaamatan ipai aimakaan u'ati'o nii karikaonan. ²⁶Unao ishaawunnao Phariseenao, uchikaa kiwiitapa ukoopon na'iki uparaapin

nazoo kida, uruu idi ubarau kida, aona'o ni'i naa ukaniriban kapam.

²⁷“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Na'apa unao mawaka'o kinnaa zichida-kao kawan baraka'o idi. Konaunam uaidinpan, mazan unazoo paida mawaka'o pidannao niwa'uz idi, na'iki kaniriba'o, dyupusha kida'o idi. ²⁸Na'apa'o kapam pidannao tukapan unao, kaimana'o kawan, mazan unyukunuu ii, oia'o unao, taapinpainao karikaoonan kaimana'o nii.

²⁹“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpa'azoinao kaimanainao nii kaikini'i. Utoman kaiman kida Tominkaru prophetinnao baaranaa nii, na'iki kaimanainao pidannao baaranaa nii, kaiman ukonaunamadan kidaz. ³⁰Aizii ukian, ‘Wamashaapan dono mani kotua'a naa wadokozaunnao mashaapankan dono, aonaa mani wazowian Tominkaru prophetinnao inao kawan.’ ³¹Ukau'an uaipan ati ukainaabainan, unao wuru'u zowii-mikinao takaan-daunnaouz. ³²Ausha'a naa, uipaida'a naa usha'apatan udokozaunnao sakadaniaz naa pasha'apatan oii kida'o.”

³³Jesus kian koshan i'ati, “Unao kowazaznao oia'o manawun na'iki unao kowazaz dainao. Na'apam nii ukazannaatinan ukaboota-kao ai Tuubaru'o Tikazi wu'iti? ³⁴Ukau'an

ōdyuudan nii u'idi'iti prophetnao, aitapaaba'o pidannao na'iki tominapa-kida'o nii pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u. Mazan uzowian nii pabi'i kida ĩdyaun utauka-kidan ida'an ĩdyaun cross di'iti. Ba'orainao uba'izian nii synagogue kida di'ii. Na'iki umakon nii uantamiki-ta'anan kidoopainao ba'oran donoi iti kida. ³⁵Uruu idi unaou'o nii kabaiaapan ipai wunao zanna'a Tominkaru pidanannao zowii-kariwainao kidaz. Abel kaimana'oraz pidan zowii-ka'o di'iki, atii Zechariah Berechiah dani zowii-ka'o di'iti. Uruu unao zowianiaz, Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapakizinao sakoda'a. ³⁶Ōkowaadan u'ati mishi'o, ipai wuru'u dikauda'o sha'apatauzo-kariwaiz kida, unao kai'oraz pidannaou'o ni'i naa pataka'uta-ka'o udikin ii ĩwinipinaa nii.”

Jesus kasha'oran tuukii Jerusalem dau'ati

(Luke 13:34-35)

³⁷Jesus kian, “Oo Jerusalem, Jerusalem. Pu'ida'ainao pidannao zowia'oraz prophetnao na'iki zowia'oraz pabooan ida'an kuba idi dyuuda-kariwai pidannao kakuwaan pu'idi'iti. Karikaonanu'u da'i padamata ōaipan ōkazannaatapan pu'ida'ainao pidannao, na'apa kuruku kazannaatapan kawan paudainao pakutuba kida waranu'u. Mazan aonaa putaapadan ōkazannaatan ĩdyaun. ³⁸Putukapa, Tominkaru wa'akan padapu, aona'o

nii kanom puzannaa nii. ³⁹Aizii ōkowaadan pu'ati, aona'o nii powa'a putukapan ōgaru atii kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'apaini'o nii pukian ‘Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.’ ”

Jesus kowaadan na'apam nii amazada sha'apam

(Mark 13:1-13; Luke 21:5-19)

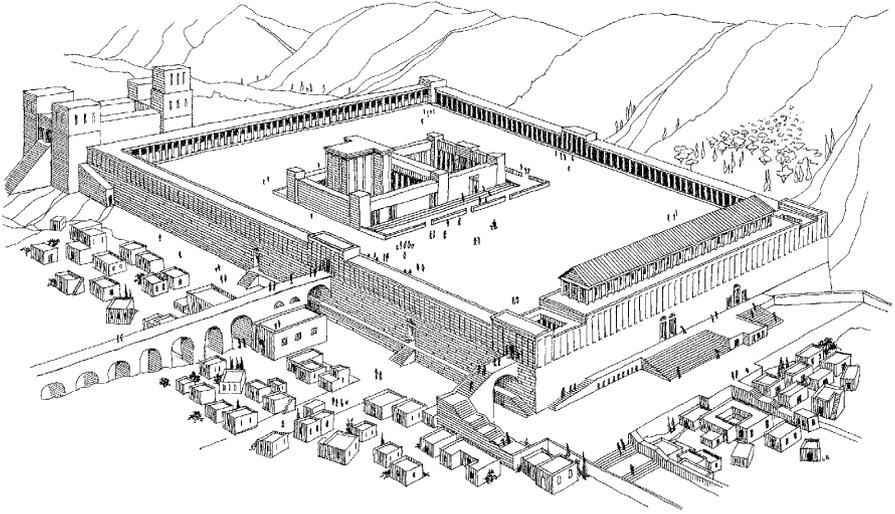
24 ¹Udauna'an Jesus koditan naa Tominkaru Dapu iki, na'iki umakopan pu'a'a naa, utominapa-kidaniinao tukapa-kidan u'ati wuru'u kabaun kidaz Tominkaru Dapu ia'oraz, na'apam utoma-ka'o udaru na'iki konaunam. ²Jesus kian, “Utukapa ipai wuru'u kabaun kidaz. Ōkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii bauda'apa kuba mashaa-pan papaawa atiaaka kida na'ii, ipai'o nii ukaboobi'ii-ka'o.”

³Udauna'an Jesus sakanatapan pu'u Olive Naawa ii, utominapa-kidaniinao wa'atin ĩnao pa'idiwaru u'ida'ati. ĩkian u'ati, “Pukowaada wa'ati na'apainim nii kaiwuru sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa kainaabata'o nii puwa'atin na'iki di'oraz amazada ikodan patokon?”

⁴Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudin pa'i, aonaa umariidapa-kidina'ana'a pidannao ati. ⁵Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao kaawan, ĩkian nii, ‘ōgaru Christ,’^k na'iki ĩmariidan nii iriba pidannao. ⁶Uabatan nii mizaataaka-karu kida dau'an na'iki kadakotin-karu nii mizaataaka'a-

Mat

^k 24:5 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tominkaru Dapu (24:2)

zoo-karu kida dau'an, mazan aonaa utaria'ana'a. Na'apa kida'o aimaa-kan sha'apan nii, mazan aonaa amazada ikodan zii mani patokon wuru'u. ⁷Bauda'apa'o wiizai iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran wiizai iki'o pidannao tuma, na'iki bauda'apa'o donoi iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran donoi iki'o pidannao tuma. Zamazi kaawan nii, na'iki ipai amazada kawana'ati kaina'a'o nii kichana'iki-kia'o amazada nakainan. ⁸Kaikapa kida'orazu'u, kasha'ora'o baiaapa-kaao sakadinan zii karikaonan wuru'u.

⁹“Udauna'an unao, uzaamata-kaao nii, uantamikita-kaao nii, na'iki uzowii-kaao nii. Ipai pidannao to'orakizaitapan nii unao, oġaru dikiin ii. ¹⁰Uruu dono iriba'o nii pidannao tanawatinan pamishidapan ai oġaru, uruu idi ikaakapaakan nii na'iki i'to'ora-kizaitapaakan nii.

¹¹Na'iki iriba'o nii dakotinpainao prophetnao nii kakuwaapa'anan, imariidan nii iriba pidannao. ¹²Pidannao oiidinan idi tuukia'a naa manawun, aona'o ni'i naa marainpaaka-karu. ¹³Mazan kanomnao ma'ozaka'o imishidapan atii utokon iti, inaou'o nii kazannaata-kaao. ¹⁴Aizii di'oraz Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan daua'oraz kowaada-kaao nii ipai amazada kawana'ati. Marii kizi zii ipai pidannao abatan na'iki iaitapan udau'an. Udauna'an uru'o ni'i naa di'oraz amazada ikodan patokon.”

Tariidin-karu daua'o

(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

¹⁵Jesus kian koshan, “Na'apa prophet Daniel kowaadauzoniaz sha'apa'o nii, utukapan nii aimaa-kan oia'o Tominkaru Dapu nazo ii, pataka'ua'o nii Tominkaru Dapu,

aonaa kizi na'itim choochiapa-karu na'ii.^l (Marii pidan tukapa'o kaa-rita ida'a udau'ana'o, aitapanuz.)¹⁶ Utukapan dono'o naazu, marii kizi Judea Baara iainao pidanao kidoopan midukuo baawu iti.¹⁷ Marii na'ia'oram pidan paniba ia'o padapu ai, aonaa kizi umorotan uminziiwa-kida'anan zii mani paaiapanii pasha'apauz padapu nazo iti.¹⁸ Na'iki pazakapun ia'o pidan, aonaa turuu ukiwan padapu iti pakamichan dau'ati.¹⁹ Uruu dono dikauda'o na'iki kasha'ora'o nii ka'azootinpainao na'iki dokoba-tinpainao zunnao baiaapan.²⁰ Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi ukidoopan amazada wadidiizon dono,^m oo Sookapa-karu Kamoon dono.²¹ Usha'apanum kau'an uruu dono tuukia'o nii udikaudan, na'iki ukichana'iki-kian pidan baiaapan. Aonaa na'apainim na'apa'o manawun baiaapauzo-kaoo amazada tominan iki'o atii kai, na'iki aona'o nii na'apainim pidan baiaapan na'apa'o koshan.ⁿ ²² Mazan pazaamatanii pidannaoo dikiin ii, Tominkaru awutadan nii uruu dono'oraz baiainapa-karu. Aizii aonaan dono uawutadanuz, aona'o nii pidan wa'akinan kakupa uruu dono.

²³ "Uruu dono na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'di'i wuru'u Christ,' oo 'kaidi'iizu'u,' aonaa umishida'ana'a. ²⁴ Usha'apanum kau'an

kaina'a'o nii dakotinpainao Christ nii na'iki dakotinpainao prophetnao nii. Īsha'apatan nii umanawun kida'o aimakaan, na'apa'o ida'an ĩtiwaan nii padamata pamariidan Tominkaru zaamataniiinaouznaa papidanannaoo nii.

²⁵ "Ukau'an uabata, u'ua'ia'o zii kaiwuru'u ōkowaadanuz u'ati.²⁶ Ukau'an na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'kaidi'iizu'u baara ii,' aonaa umako'o naa na'iti. Oo ukian an u'ati, 'Kaina'a uruu, udizinpan kaida'a'a,' aonaa umishida'ana'a.²⁷ Toroanaru kan-kanan kawan waoko iki, turuu utukapa-kaoo wakadapu iti kapam. Na'apa'o nii utukapa-kaoo kapam wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atinuz. ²⁸ Na'iam aimakaan mawakan, na'ia'o nii watonao katonainpan tukapa-kaoo.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dau'o

(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

²⁹ "Kadiman aka dikauda'oraz baiainapa-karu dauna'an, kamoo marutan nii, na'iki kauzu aona'o nii ukanadapan. Wizinoo waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimakaan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan.^o ³⁰ Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i naa doko ii. Na'iki ipai pabi'inaaka kida'o pidannaoo imi'i baara an kidainao zaadan nii tuukii. Udauna'an uru'o ni'i naa ĩtukapan Daonaiora Aokazi Iki'o

^l 24:15 Daniel 9:27; 11:31; 12:11 ^m 24:20 amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kaoo 'winter.' ⁿ 24:21 Daniel 12:1; Revelation 7:14 ^o 24:29 Isaiah 13:10; 34:4; Joel 2:10, 31; Joel 3:15; Revelation 6:12-13

wa'atin naa usha'uza kida paawa an doko iki, aokazi iki, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonaunaman ida'an.^{P 31} Na'iki diiwa'o kuwudii^Q dapaapa-kinai poota-ka'o, na'iki udyuudan nii pa'angelinnao dapaapa'anan na'iki i'baokopatan Tominkaru zaamatanii papidanannao nii, ipai di'ikinapa kida'a imi'i baara ana'o amazada kawana'ati.”

³² Jesus kian koshan, “Aushaa udi'itapa fig kadunaa. Na'apainim upa'inaadinan na'iki uanaba pa'ishizo-dinan, uaitapa kamoo dono'o maonapatan naa wuru'u.³³ Ukau'an na'apa'o nii utukapan dono ipai kaikapa kida'o sha'apanu'u, ukainaabatan maonapa'a naa o'wa'atin, aonaa tomunu'iki'o ni'i naa mani.³⁴ O'kowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai.³⁵ Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'o nii, mazan o'paradan kidaz aona'o nii umainaabatanin.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-ka'o
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

³⁶ “Mazan aona'o nii pidan aitapan na'apainim nii manawun kaiwuru kida sha'apanu'u. Angelnao aokazi iainao, aona'o nii iaitapan. O'garu Tominkaru Dani na'apa, aona'o nii o'aitapan. Soo o'daru karikaonan aitapa'o nii udau'an.³⁷ Na'apa'o nii Noah dono'o kawan

amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.^{r 38} Na'apain amazada naraan ua'ii, pidannao aroopan, i'tuzapan, na'iki i'kaudaiaropan. Imashaapan na'apa atii Noah morotan, upaidinan pakanowan zo'iti.³⁹ Mazan upu'u aonaa iaitapan kanom sha'apan atii udaru'o wunu kaawan na'iki unaraadan ipai i'dyaun. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.^s

⁴⁰ “Aizii uruu dono, kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao zakapu ii, bauda'apa'o nii una'aka-ka'o, ba'oran wa'aka-karu nii.⁴¹ Na'iki zunnao, dya'utamaa kida'o i'boodapan, bauda'apa'o nii na'aka-ka'o, ba'oran wa'aka-ka'o nii.⁴² Ukau'an uzaudinaapa umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii uNaobanaa kaawan.⁴³ Una'apan idi uaitapa pa'i wuru i'da'anazu'u: Kadapu'o aitapan an mani wa'ati'o nii koidimiki, uruu aiwaka'an pokodapa mani umashaapan, uawunuutapan padapu. Na'iki aona'o nii koidimiki morotinan udapu.⁴⁴ Ukau'an na'apa pa'i unao, karikaonan uzaudinapa, usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii na'apainim karikaonan umazaudinkan pu'u.

Poitoruinao daua'o
(Luke 12:41-48)

⁴⁵ “Na'ia'oram poitorui mishi'o ukaudinauzon kaiman na'iki aita-paaba'o, uru'o nii panaobanaa zaamata na'iki uwa'aka awunuuta-

P 24:30 Daniel 7:13; Revelation 1:7 **Q 24:31** *kuwudii*: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **r 24:37** Genesis 6:5-8 **s 24:39** Genesis 7:6-24

pa'o nii ba'oran poitoruinao. Na'iki kaimana'o nii utaan ĩwanyukunu, ipai wanyukunui taauzo-kaokawana'ati. ⁴⁶Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunu, unaobanaa kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudin, ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii kidaz usha'apatan. ⁴⁷Ōkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii uawunuutapan ipai aimakan wuru'u pa'idiwau kidaz. ⁴⁸Mazan aizii poitorui dikaudan an, sariaapa'o nii ukian, 'Aona'o nii ōnaobanaa wa'atin kadiman.' ⁴⁹Ukau'an uru'u naa uba'izitapan paawunuutapanii pamin-kau-dinannao. Uaroapatinan naa na'iki utuzapatinan naa po'idipauzonao tuma. ⁵⁰Bauda'apa kamoo kaawa'o nii unaobanaa wuru'u poitoruiz, aonaa uzaua-kidan dono'o nii mani ukaawan. ⁵¹Una'apan idi, tuukia'o nii panaobanaa pataka'utanuzu, na'iki ukabootan niizu tawunao tuma'a taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi."

10 pa'inainao zunnao daua'o

25 ¹Jesus kian koshan, "Uruu dono kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa'o nii 10 pa'inainao zunnao kawan, na'akapainao palampan kida ĩzauropa'anan mazida'o daonaiora. ²Aizii baka'iauda'u ĩdyaun, aonaa ĩaitapinan, ba'oran baka'iauda'ui-naouz, aitapina'o ĩdyaun pa'an. ³Maaitapin-kainao zunnao na'akan

palampan kida, mazan aona'a naa ĩna'akan palampan uu nii patuma. ⁴Aitapinainao zunnao, ĩna'aka pa'an palampan uu nii powa'a zii. ⁵Tomunu'iki zii aonaa mazida'o daonaiora kaawan, uruu idi zaudapainao zunnao da'awununun naa na'iki ĩda'awu'ukan naa.

⁶"Tomun-zikon di'titi uru'u naa pidan kian diiwa'o ida'an, 'Wa'ati'i naa mazida'o daonaiora. Uwa'ati'i naa, uikodapa'an kizi'i naa uruu.'

⁷"Ipai pa'inainaozunnao pokoda'akan, na'iki ĩkadishitan ĩpu'ukadan naa palampan kida. ⁸Aizii maaitapin-kainao zunnao kian aitapinainao ati, 'Walampin kida makada'anan naa, ukau'an utaa ulampin uu masakauda'u wa'ati, waka'uuta-kinaa nii walampin kida.'

⁹"Aitapinainao zunnao kian, 'Aonaa. Aona'o nii walampin uu turuan wataan an u'atiz. Mishi'o-raiman utoriinaka ulampin uu kida nii.' ¹⁰Mazan ĩtoria'anan pu'u zii palampin uu kida nii, mazida'o daonaiora kaawa'akan naa. Aitapinainao zunnao zaudapainaoz morota'akan naa pa'an mazida'o daonaiora tuma aroopa'azoo-kizai iti, na'iki paniinom tarata'akakao'a naa. ¹¹Udauna'an zii maaitapin-kainaozunnao kaawan powaa ati. Sariapa ĩkian mazida'o daonaiora ati, 'Naobanai, Naobanai, puda'atin wa'ati.' ¹²Mazan ukian, 'Ōkowaadan u'ati mishi'o, aonaa ōaitapan unao.'

¹³Udauna'an Jesus kian naa patominapa-kidaniinao ati,

“Ukau'an uzaudinapa umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan.”

***Idikinauda'u'o poitoruinao
daua'o***

(Luke 19:11-27)

14“Kaikapa'o nii koshan Tomin-karu naobanai-tinapanuz: na'apa umanawunu'o daonaiora makon kawan munapo'o wiizai di'iti. Pamakon ua'li udapadan papoitoru-nao, na'iki utaan naa ĩkaudin-kizi nii, marii kizi ĩdiri'idan upuraatan pamakon daida. 15Utaa ĩ'ati papuraatan ĩka'iitan kawana'ati kida pasha'apatanuzu. Bauda'apa'o ati utaa baka'iauda'u saako puraata, gold idi'o utoma-kao. Ba'oran ati utaa dya'utam saako puraata, na'iki ba'oran ati utaa bauda'apa saako. Uruu dauna'an umakon naa. 16Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata, makon sariapa ukaudina'an ukaiwaan naa wuru'u puraataz. Uruu idi udiri'idan papuraatan ikoda baka'iauda'u'a naa saako powa'a zii. 17Ba'oran poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata, na'apa kapam, ukaudinanan ukaiwaan puraata taa-kariwaiz, na'iki uikoda dya'utama'a naa saako puraata powa'a zii. 18Mazan poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata, umakon sariapa udidan wuru'u panaobanaa taaniaz puraata pa'ati, aonaa ukaiwaanuzu.

19“Kotua'iki udauna'an uru'u naa ĩnaobanaa kaawan powaa ati, udapadan ĩdyaun koshan. Na'iki

upishaan ĩdyaun na'apam naa ĩsha'apatan papuraatan. 20Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata na'akan naa 10 saako puraata panaobanaa ida'ati. Sariapa ukian panaobanaa ati, ‘Ōnaobanaa, putaanii sha'atii ō'ati baka'iauda'u saako puraata. Putukapa na'apam ōdiridanuz. Ōikoda powa'a zii baka'iauda'u saako u'ida'an.’ 21Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru, kaimana'o pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan ōtaanii pu'ati, ukau'an ōtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa, pukonaukii kizi'i naa ōtuma.’

22“Udauna'an poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian, ‘Ōnaobanaa, putaanii ō'ati dya'utam saako puraata, putukapa na'apam ōdiridanuz powa'a'o zii, ōikoda dya'utama'a naa saako u'ida'an.’ 23Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru, kaimana'o pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan ōtaanii pu'ati, ukau'an ōtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa pukonaukii kizi'i naa ōtuma.’

24“Udauna'an poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian panaobanaa ati, ‘Ōnaobanaa, ōaitapa dadara'o pidan pugaru, pukasaba'uan paoribai aka kida aonaa pupaoriba kida mani. 25Uruu idi ōtarian pu'ai, ukau'an ōdida-

naka wuru'u pupuraatanuz imi'i ka'azo ii. Mazan putukapa, di'i naa pakawan wuru'u pupuraatanuz.'²⁶Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru maturuauka'o, na'iki zoonzio poitorui. Puaitapanii padamata òkasaba'uan paoribai aka kida aonaa òpaoriba kida di'iki'o mani.²⁷Mazan upu'u aonaa putaan òpuraatan puraata dapunaa iti udiri'idin kizi na'ii. Di'i òkawanu'o diri'idina'a naa mani òikodan òpuraatan.'²⁸Uruu idi unaobanaa kian ba'oran papoitorunao ati. 'Uzaamata bauda'apa'oraz saako puraata u'ai na'iki utaa arawu atizu'u, kaina'a'oraz 10 saako u'ida'a.²⁹Usha'apanum kau'an ipai pidan kaimana'o ukaiwaan taa-kariwai pa'ati, powa'a'o nii zii utaa-ka'o u'ati, dobata'o nii manawun. Mazan pidan aona'oraz ukaiwaan kaiman taa-kariwaiz pa'ati, kanom taa-kariwaiz u'ati, zaamata-karu nii u'ai.'³⁰Ukau'an ukaboota wuru'u maturuauka'oraz poitorui paniba iti, maruta'o-karu iti. Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi."

Pidannao buuta-kaoa'a naa

³¹"Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono umanawunu'o naobanai nii, ipai pa'angelinnao tuma. Uruu dono usakanatan nii umana-wunu'o pataba ida'a, king nii.³²Ipai'o nii pidannao baokopata-ka'o u'ida'ati. Uru'o ni'i naa ubuutan ìdyaun, na'apa kaznizo taapiki

buutan kawan kaznizonao booginao^t ai.³³Umuudan nii kaznizo kawanu'o pidannao padiwa'ora antanapu. Boogi kawanuinao pidannao pa'ashabaron antanapu.³⁴Udauna'an king kian ni'i naa padiwa'ora antanpu'o pidannao ati, 'Uwa'ati, òdaru kamunan-kidaniinao, uzaamata kizi'i naa kaiman kida'o aimaakan ònaobanaitapakizi ii, minziwa-kida-kariwaiz naa u'ati amazada toma-ka'o di'iki'o.³⁵Usha'apanum kau'an unao utaauzionii da'i òwanyukunuu nii òzamazin dono. Utaauzionii da'i òtuzan nii òmaradakon dono, na'iki kaiman da'i udapaapan ògaru òtawaraitan dono u'idi'iti.³⁶Òmakamichaniitan dono, utaauzionii da'i òkamichan nii. Òkarinaan dono, uawunuutapanii ògaru. Na'iki utukapa da'i ògaru òtaraapa-ka'o dono.'

³⁷"Uruu idi kaimanainao kian nii u'ati, 'Naobanai, na'apainim da'i watukapauzon puzamazin na'iki wataan puwanyukunuu nii, oo pumaradakon na'iki wataan putuzan nii?³⁸Na'apainim da'i watukapan putawaraitan wa'ida'ati na'iki wadapaapan kaiman pugaru, oo pumakamichaniitan na'iki wakakamichantan pugaru?³⁹Na'apainim da'i waawunuutapan pukarinaan, oo watukapa'apan pugaru putaraapa-ka'o dono?'

⁴⁰"King kian nii ì'ati, 'Òkowaa-dan u'ati mishi'o, na'apainim usha'apatan na'apa'o aimaakan bau-

Mat

^t 25:32 *boogi*: English ida'an, goat.

da'apa'o òpidanan ati, aona'oraz umanawunun padamata, ògaru ati'lo wuru'u usha'apatanuz aimaakan.'

⁴¹“Udauna'an king kian nii pa'ashabaron antanpu'o pidannao ati, ‘Unao Tominkaru dakotanii papataka'utan nii, umako ò'ai mamakadauzoko tikazi wu'iti, min-ziiwa-kida-kariwaiz Satan na'iki uangelinnao ati. ⁴²Usha'apanum kau'an unao, aonaa da'i utaaazon òwanyukunuu nii òzamazin dono; aonaa da'i utaaazon òtuzan nii òmaradakon dono. ⁴³Na'iki aonaa da'i udapaapan kaiman ògaru òtawaraitan dono u'idi'iti; òmakamichaniitan dono, aonaa da'i utaaazon òkamichan nii. Òkarinaan dono, aonaa da'i uawunuutapan ògaru; na'iki aonaa da'i utukapa'anauzon ògaru òtaraapa-kao dono.’

⁴⁴“Udauna'an ìkian nii u'ati, ‘Naobanai, na'apainim da'i watukapauzon puzamazin, pumaradakon oo putawaraitan oo pumakamichaniitan oo pukarinaan oo putaraa-kizai ii, na'iki wamanyukunuupakan pugaru?’

⁴⁵“Ukian nii, ‘Òkowaadan u'ati mishi'o, kanom umasha'apatakannii bauda'apa'o òpidanan ati, aona'oraz umanawunun kowas, umasha'apatakan aimaakan ò'ati wuru'u. ⁴⁶Ukau'an ìdyuuda-kao nii karikaonanuo pataka'utin-kizai iti. Mazan kaimana'o pidannao, karikaonanuo kakupa-kizai iti'lo nii pa'an.’ ”

Jesus zowia'azoo-kao
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2;
John 11:45-53)

26 ¹Aizii Jesus ipaian naa pakakuwaapan ipai aimaakan kida dau'an patominapakidaniinao ati. Uru'u naa ukian ì'ati. ²“Uaitapanii sha'atii dya'utam kamoo dauna'ana'o ni'i naa Passover Kamoon. Na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o taa-kao ni'i naa tauka-karu nii cross di'iti.”

³Uruu dono Faadaanao zowau-naanao na'iki kazowautapainao Jewnao baokopatinan Caiaphas, Umanawunu'o Faadaa dapu ii. ⁴Ìkadakotinan na'ii pazowia'azon dau'u Jesus, ìaitapa'azon na'apam nii pazaamatan Jesus pidannao daida'an. ⁵Ìkian, “Mazan aonaa washa'apata'ana'a uruu amazada konaukii-kida-kao dono, panaadon wato'orataaka-kidan nii pidannao.”

Zunaaba ramaudan Jesus
Bethany ii
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

⁶Aizii Jesus sookadinpan Bethany ii pidan Simon kia'o u'uu dapu ii, kabishopankauzo kichana'iki-kizai bishoi idi. ⁷Jesus na'ian dono zunaaba kaawan u'ida'ati, ona'akapan kawinipina'o kaduunuribai pakinnaa zo'an, kuba^u idi'lo utoma-kao. Sariapa oshootan ipai wuru'u kaduunuribai Jesus zowau an uaroapatinan pu'u. ⁸Jesus tominapakidaniinao tukapan wuru'u

^u 26:7 *kuba*: wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

oshootanuz kaduunuribai, uruu idi tuukii ïto'oran udau'an. Sariapa ïkian, “Ei! Kanom ni'i naa owakudanuzu. ⁹Wuru'u kaduunuribaiz, turua'o utaa-ka'o dobata'o puraata dikin ii, na'iki upuraatannaa taa-ka'o mapuraataniinao ati.”

¹⁰Jesus aitapa na'apa'o-ram ïkian, uruu idi ukian ï'ati, “Kanom nii ukian aonaa ukaimanan osha'apataniaz? Kaimana'o aimaakan mishi'oraiman wuru'u osha'apataniazu ò'ati. ¹¹Karikaonanano'o nii ïna'an utuma wuru'u mapuraataniinaouz, mazan ògaru, aonaa karikaonanano'o nii mani òna'an utuma. ¹²Wuru'u oshootanuz ònanaa an kaduunuribai, ominziwatan naa ònanaa òdida-ka'o ua'ii. ¹³Mishi'o òkowaadan u'ati, ipai na'ia'akam amazada kawana'ati, di'oraz Kaimana'o Kuwai kowaadapa-ka'o an, ipai wuru'u osha'apataniaz ò'ati, ukowaada-ka'o nii kapam. Na'iki karikaonanano'o nii onyukunuitapa-ka'o wuru ida'ana'a osha'apataniaz ò'ati.”

Judas kaakapaan Jesus

(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

¹⁴Udauna'an bauda'apa pidan 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, Judas kia'o u'uu, makon faadaanao zowaunaanao di'iti. ¹⁵Na'iki upishaan ïdyaun, ukian, “Kanomaa'o nii utaa ò'ati òzaamata-kidan winipinaa nii Jesus u'ati?” Sariapa ïaitaan 30 wizi'i kida'o puraata, na'iki ïtaan naa u'atizu. ¹⁶Uruu na'iki'o Judas di'itinpapan naa na'apam nii na'iki na'iam nii pazaamata-kidan Jesus ï'ati.

Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Passover dono

(Mark 14:12-26; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

¹⁷Kiwiitapa'o kamoo Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-ka'o Kamoon kida dono, Jesus tominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati, na'iki ïkian u'ati, “Na'iam nii puaipan waminziwa-kidan Passover Kamoon wanyukunuunaa ni'o pu'ati?”

¹⁸Jesus kian ï'ati, “Umako donoi iti Jerusalem iti. Kaina'a pidan na'ii, na'iki ukii u'ati, ‘Tiichaa kian, Aizii amazada aitinpa'o ò'ati kaawan naa, ukau'an òtaapan nii Passover Kamoon òtominapa-kidaniinao tuma pudapu ii.’” ¹⁹Uruu idi ïmakon ïsha'apata'an naa Jesus paradan kawana'ati. ïminiziwa-kidan naa Passover wanyukunuunaa.

²⁰Aizii masakauda'u kamoo tipitan dauna'an, Jesus sakanatan naa 12 patominapa-kidaniinao tuma ïarooopa'azon naa. ²¹Ëarooopan pu'a'a naa Jesus kian, “Òkowaadan nii u'ati mishi'o, bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii ògaru òtarubanao ati.” ²²Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi pa'ati, uruu idi padawu'atiaka kida ïkian u'ati, “Aonaa mazan ògaru mani, mishii ònaobanaa?” ²³Sariapa Jesus kian ï'ati, “Bauda'apa pidan unao bii iki'o, damota'oraz bread patumaaka òtuma, uruu zaamata-kida'o ni'oraz ògaru. ²⁴Mishi aimaakan sha'apan nii Daonaiora

Mat

Aokazi Iki'o ati, wuru kawana'ati'o Tominkaru Paradan saada-kariwaiz udau'u. Mazan dikauda'o nii manawun wuru baiaapanu'upidan zaamata-kida'oraz Daonaiora Aokazi Iki'oraz. Kaiman zii mani aonaa ushakatauzon.”²⁵ Udauna'an Judas, zaamata-kida'o ni'oraz uruu kian, “Kanom mookoz, õgaru sha'a, Tiichaa?” Sariapa Jesus kian u'ati, “Oo, na'apa'o pukianuz.”

²⁶ Īaroopan pu'a'a naa, Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapakidanz. Udauna'an udushoonuzu, uru'u naa utaanuzu ipai patominapakidaniinao kawana'ati, na'iki ukian ĩ'ati, “Unika di'i, õnanaa wuru'u õtaaniaz u'ati.”

²⁷ Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapakidanz. Udauna'an utaanuzu ĩ'ati na'iki ukian ĩ'ati, “Ipai unao utuza di'i. ²⁸ Di'oraz õizain kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati. ^v Uruu õizain shootan ida'an Tominkaru marina'atan iriba pidannao oian. ²⁹ Õkowaadanz u'ati aona'o nii õtuzanz wine powa'a atii õtuzanz pa'ina'o wine utuma õdaru Tominkaru naobanaitinapakizi ii.”

³⁰ Aizii ĩpaian dauna'an paaroo-pan, ĩkunuia'akan naa Tominkaru ati. Uru'u naa ĩmakon Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter taapa-kidanz paaitapan paugaru

(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34;
John 13:36-38)

³¹ Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, “Aizii wuru wamarutan ida'a, ipai'o nii uwa'akan õgaru. Na'apa usaadinpan kawan kotua'oraz Tominkaru Paradan ida'a, ukianuz: ‘Õzowian nii kaznizonao taapiki, na'iki ipai'o nii kaznizonao makoodanainan.’”³² Mazan õkadishitan dauna'an õmawaka-kizi iki õmakon nii u'ua'ati Galilee Baara iti.”

³³ Sariapa Peter kian u'ati, “Bao-koinao mani wa'akan nii pugaru, mazanz õgaru, aona'o nii õwa'akan pugaru!”

³⁴ Jesus dako'atin Peter, ukian u'ati, “Õkowaadan pu'ati mishi'o, wuru maruta'o ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii pukian pidannao ati, aonaa puaitapan õgaru.”

³⁵ Mazanz Peter ma'ozakadinanz powa'a zii. Ukian, “Aonaa na'apainim nii õkian aonaa õaitapan pugaru, atii õzowii-kaopotuma!” Ipai ba'oranz tominapakida-kariwainao, na'apa ĩkian kida kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii

(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

³⁶ Udauna'an Jesus na'iki utominapakidaniinao makon naa

^v 26:28 Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: Uruu dakota-kaopai'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ^w 26:31 Zechariah 13:7

Gethsemane^x iti. Na'ii ukian i'ati, "Da'a'a naa zii pa'i usakanata-pa'a otoriinpan pu'u di'itanpu'u." ³⁷Una'aka Peter na'iki dya'utam Zebedee dainao, James na'iki John patuma. Uruu na'ia'a naa Jesus kasha'oran tuukii, udopian panyukunuu ii. ³⁸Sariapa ukian patumainao ati, "Okaikapanuzuu tuukii kasha'ora-karu dikintan ogaru, mawaka-karu di'iti manawun obatanuz. Una'a da'a'a upokodapa kizi otuma."

³⁹Jesus makon masakauda'u umunapodinan i'ai, na'ia'a naa ukodoru'ukan udawukan uawun imi'i baara iti, na'iki utoriinpan. Ukian, "Odaru, turuu mani, udobata-kida-ka'o o'ai wuru'u di'oraz obaiaapa'azooniaz, mazan aonaa oaipan kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati pa'an."

⁴⁰Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan idyaun da'awu'u naa. Uruu idi ukian Peter ati, "Aonaa mooko turuu upokodapan uawunuutapan masakauda'u karikaonan otuma?" ⁴¹Na'iki Jesus kian i'ati, "Upokodapa na'iki utoriinapa aonaa kizi ukaakinpan oia'o tiwaa-kidapan an unao. Udoronaa minziiwa padamata, mazan unanaa ii aonaa uturuuan."

⁴²Udauna'an Jesus makon koshan utoriinpa'anan. Ukian, "Odaru, aizii aonaa na'itim dono udobata-kida-ka'o o'ai wuru'u

obaiaapan ni'oraz, ukau'an marii mooko obaiaapanuz, usha'apa kizi puaipan kawana'ati." ⁴³Ukaawan powaa ati i'ida'ati, uikodan idyaun da'awu'u naa koshan, aona'a naa ika'iitan papokodapan.

⁴⁴Uruu idi umakon koshan baukapa'a naa. Uruu idikinautan naa utoriinpa'anan. Utoriinpan na'apa kiwiitapa'o patoriinpan kawan. ⁴⁵Udauna'an ukaawan naa powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati koshan, na'iki ukian i'ati, "Ei, pakawan zii uda'awupan, usookapan zii? Uabata, kaawa'a naa aita-kariwai amazada aizii, na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati. ⁴⁶Ukau'an ukadishita'a naa, wamako'o naa. Kaawa'a naa kaakapao'oraz ogaru!"

Judas zaamata-kidan Jesus

(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53;

John 18:3-12)

⁴⁷Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Una'aka patuma iriba pidannao kamarian za'aba'i kida'o na'iki kazowintinapa kida'o atamun idi. Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao dyuudanii inao zaamata'o nii Jesus. ⁴⁸Aizii Judas kowaada'akani'i naa na'apam nii pakainaabatan Jesus i'ati. Ukian i'ati, "Pidan okissitaniaz ukaozoo, uruu wuru'u uaipaniaz." ⁴⁹Ukau'an

Mat

^x 26:36 *Gethsemane*: uruu olive baawu dakota-kariwaiz Gethsemane, Olive Naawa ia'o. Puawunuuta Luke 22:39 di'ii.

sariapa Judas makon Jesus di'iti, ukian u'ati, "Kaiman, Tiichaa," na'iki ukissita'akan naa ukaozoo. ⁵⁰Uruu idi Jesus kian u'ati, "Ōpaonararu, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz." ^Y Uruu'u naa Judas na'akapaniinao pidannao kaawa'akan na'iki i'zaamata'akan naa Jesus. ⁵¹Una'apan idi bauda'apa Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o so'ota'akan pamarian za'aba'i na'iki usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitu ru tain, uwaota'aka. ⁵²Sariapa Jesus kian u'ati, "Pupaida pumarian powaa iti, usha'apanum kau'an kanomanao mizaataaka'o marii ida'an, i'mawakan nii marii idi. ⁵³Aonaa mooko puaitapan turuu ōdaru dyuudan iriba angelnao kaminka'uta'o nii ōgaru ōpishaan an uruu? ⁵⁴Mazan una'apan dono, aona'o ni'i naa kotua'o prophetnao saadanii kidaz Tominkaru Paradan mishiinan, wuru'u sha'apa'o ni'oraz uaita-ka'o."

⁵⁵Udauna'an Jesus kian zaamatainao ati paugaru, "Kandii nii uwa'atin ōdau'ati kaikapa'a, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan? Wurru'u una'akanuz marii za'aba'i kida na'iki uzowin kida? Ipai kamoo ōgaru Tominkaru Dapu ii ōtominapatin-kidan pidannao, mazan aonaa uzaamatan ōgaru na'apain. ⁵⁶Mazan di'ora'a aimaa-kan sha'apan kaikapa'a, Tominkaru prophetinnao saadanii kida mishiinkina'a naa," ukian.

Udauna'an utominapa-kidaniinao kidoopan naa, i'wa'aka'akan naa uruu.

Jesus kootowapa-kida-ka'o Jewnao zowaunaanao kanaapu ati
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

⁵⁷Udauna'an pidannao zaamatainaouz Jesus na'akan naa uruu Caiaphas Umanawunu'oraz Faadaa dapu iti. Na'ia'a naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki ba'orainao kazowautapainao Jewnao baokopatinan. ⁵⁸Peter na'iti uda'anan Jesus, mazan munapo uwa'akinpan. Umakopaanan atii ukaawan Umanawunu'oraz Faadaa panibazoota iti. Umorotan panibazoo ati, na'ii usakanatan watchmannao tuma, utukapa'azon na'apam Jesus sha'apata-ka'o.

⁵⁹Aizii na'ia'a naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao tiwaan paikodan pidannao mariidina'o nii Jesus dau'u, pazowii-kida-kinaa niiz, ⁶⁰mazan aonaa iikodan. Iriba padamata pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan upu'u aonaa iikodan na'apa kida'o imariidinan. Udauna'an zii dya'utam daonaianaonao kadishitan na'ii ikakuwaapan, na'apa kida imariidinan Jesus dau'u. ⁶¹Ikian, "Waabatanii di'oraz daonaiora kian, 'Turuu ōmainaabatan Tominkaru Dapu, na'iki ōkadishita-kidanuz powaa iti idikinauda'u kamoo ida'a.'"

^Y 26:50 Ōpaonararu, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz oo "Ōpaonararu, kandii nii puwa'atin?"

⁶²Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kadishita'akan na'iki ukian Jesus ati, "Aona'o nii karikaonan na'apam pukian kaiwuru dau'ana'a pukaakapaa-kaoz?" ⁶³Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. Udauna'an Umanawunu'oraz Faadaa kian u'ati koshan, "Öpishaan pugaru kakupa'oraz Tominkaru awun za'a, pukowaada wa'ati mishi'o mishi pugaru Christ,^z Tominkaru Dani?" ⁶⁴Jesus kian, "Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz. Wuru dauna'ana'a utukapan nii Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu na'iki uwa'atin nii aokazi iki isha'iz paawa an." ⁶⁵Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kuzuuta'akan pakamichan pato'oran idi, na'iki ukian, "Uabata na'apam uwazootapa'azon Tominkaru! Ukau'an kanom zii wazaudapa kaakapa'o nii uruu, waabatan pu'a'a naa na'apam uwazootapa'azon Tominkaru! ⁶⁶Aizii mani na'apam ukian udau'an?" Pidannao kian, "Turuu uzowii-kaoz."

⁶⁷Udauna'an isopiautapanuz paawun baara ati na'iki itiniautapanuz, ba'orainao ta'ianuzu. ⁶⁸Ikian Jesus ati, "Pugaru Christ, ukau'an pokowaada wa'ati na'ia'oram pidan tinika'oraz pugaru?"

Peter taapa-kidan paaitapan Jesus

(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62;
John 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Aizii Peter una'ian usakanatapan panibazoo ii. Poitoruiaba

wa'atin u'ida'ati na'iki okian u'ati, "Pugaru kapam Jesus, Galilee Baara san, tuma'o da'i." ⁷⁰Mazan Peter taapa-kidapa paaitapan Jesus. Ipai na'iainao kanaapu ati ukian, "Aonaa öaitapan kanom daua'o kaiwuru'u pukadakotinanuz."

⁷¹Udauna'an umakon panibazoo paniinomizi itinapu. Na'ii ba'oran poitoruiaba tukapanuz na'iki okian na'iainao ati, "Di'oraz pidan, Jesus Nazareth san tuma'o uruu." ⁷²Peter taapa-kida koshan, ukian, "Mishi'o öparadan, aonaa öaitapauzon wuru'u pidanaz."

⁷³Masakauda'u udauna'an pidannao na'iainao ikadishitapan wa'atin Peter ida'ati na'iki ikian u'ati, "Mishi'o uiriban wuru'u pugaruz, usha'apanum kau'an na'apa pukaduz, puparadan ida'an pukainaabatan." ⁷⁴Udauna'an Peter kian "Mishi'o kaiwuru'u ökianuz aonaa öaitapan wuru'u uruuzu, aizii aonaa öparadan mishiin dono, marii Tominkaru pataka'utan ögaru." Masha'apakii kuruku ka'aranpa'akan naa. ⁷⁵Sariapa Peter nyukunuu'a'akan na'apam Jesus kiauzon pa'ati, "Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii putaapa-kidan puaitapan ögaru." Uruu idi Peter kodita'akan naa paniba iti na'iki uzaadan tuukii.

Jesus na'aka-kaoz Pilate di'iti

(Mark 15:1; Luke 23:1-2;
John 18:28-32)

27 ¹Uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman ipai faadaanao

^z 26:63 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

zowaunaanao na'iki ipai kazowautapainao Jewnao miitiniipan naa Jesus dau'u, na'apam nii pazowii-kidanuzu. ²Uruu dauna'an ïdodowa'akan naa Jesus na'iki ïna'akan naazu naobanai Pilate di'iti.

Judas zowiinan

(Acts 1:18-19)

³Judas kaakapaamikitina'oraz abatan naa Jesus zowia'azoo-kaao, udi'itinpan na'iki tuukii ukasha'orran pakaakapaan dau'an Jesus. Uruu idi sariapa umakon faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao di'iti ukiwa-kida'an anan ïpuraatan. ⁴Ukian ï'ati, "Õ'oi'an, òkaakapan idi kaimana'o pidan, umasha'apatakan pu'u oia'o."

"Aonaa usha'apan wa'ati, pugaru kii'an, pugaru wuru'u sha'apaapa'oraz na'apa'o," ïkian u'ati.

⁵Judas kaboota'akan naa puraata na'ii Tominkaru Dapu nazo ii. Udauna'an umakon uduyukuruutina'an naa.

⁶Sariapa faadaanao zowaunaanao zawadan wuru'u puraataz, na'iki ïkian, "Di'oraz puraata'a pidan zowii-kinao winipinaa wuru'u, ukau'an kakinaorii kawana'ati, aonaa ukaimanan umuuda-kaao Tominkaru Dapu'u ia'o puraata wiizi ii." ⁷Uruu idi ïkadakotinan udau'an atii ïna'apatan na'apa kida panyukunuu na'apam nii pakaiwaan wuru'u puraataz. ïkian, ïkaiwaan niizu patorii-kinnaa nii ka'uz tomiki amazadati, tawarainao baaranaa nii. ⁸Una'apan idi udakota-kaao Izai Baara kii. Atii kai pakawan udako-

tapa-kaao na'apa. ⁹Uruu prophet Jeremiah paradan mishiinan naa. Kaikapa'oraz ukian: "Ïzaamata 30 wizi'i kida'o puraata, Israelitenaoo aitan kawana'ati'o uwinipinaa ni'o. ¹⁰Na'iki ïkaiwaanuz patorii-kinnaa nii ka'uz tomiki amazadati, Tomin-karu dyuudan kawana'ati ògaru."

Jesus tiwaa-kidapa-kaao Pilate

kanaapu ati

(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

¹¹Uruu dono'o naa Jesus kadi-shita-kida-kaao Pilate, Romannao naobanaa kanaapu iti, na'iki upishaan Jesus, ukian, "Pugaru wuru'u naobanaiz, King ni'oraz Jewnao ati?"

"Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz," Jesus kian u'ati.

¹²Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaakapaan dono mazzanuiman uruu, aonaa udako'atin ïdyaun. ¹³Uruu idi Pilate kian u'ati, "Puabata na'apam ïkowaadanii ipai dikauda kida'o pudau'an? Upu'u zii aonaa pudako'atinuz?" ¹⁴Mazan aonaa Jesus dako'atin na'apa'oram ïkian padau'an, ukau'an tuukii Pilate di'itinpan.

¹⁵Ipai wunu Passover Kamoona dono, naobanai kodita-kidauzon bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidannao aiapanii ukodita-kida-kaao, uruu naobanai kaduz wuru'u. ¹⁶Uruu dono ïtaraapanii pidan, Barabbas kia'o u'uu, uruu kaimanaimana'o uaitapa-kaao usha'apatan dikauda kida'o aimaakan. ¹⁷Aizii

pidannao kasaba'ukinan dono'o naa, Pilate pishaan ïdyaun, ukian ï'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan òkodita-kidan u'ati, Barabbas oo Jesus dakota-kariwaiz Christ^a kii?"¹⁸ Una'apanuz paaitapan idi'o kazowautapainao Jewnao na'akanuz Jesus pa'ida'ati, ìkishauzin idi'o karikaonan Jesus ati.

¹⁹Pilate sakanatapan pu'u pakootoopauzo-kizi taba ida'a, udaiaro dyuudan paradan u'ida'ati, okian, "Aonaa pa'i pusha'apata'ana'a wuru'u pidanaz masha'apata-ka'oraz oia'o, kichana'iki-kii shaa òzanda'awun uruu dau'an, aonaa utaa'pan ònyukunuu kaiman."

²⁰Mazan faadaanao zowaunanao na'iki kazowautapainao Jewnao kakinaowan ipai pidannao, marii kizi ìpishaan Pilate kodita-kidan Barabbas, na'iki marii uzowii-kidan pa'an Jesus. ²¹Udauna'an Pilate pishaan naa mishi pidannao. Ukian ï'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan òkodita-kidan u'ati?"

"Barabbas," ìkian u'ati.

²²"Na'apam nii òsha'apatan naa Jesus dakota-kariwaiz Christ nii?" Pilate kian koshan ï'ati.

"Marii utauka-ka'o cross di'iti," ìkian.

²³"Kandii nii, kanom mooko usha'apata dikauda'o nii?" Pilate kian upishaan ìdyaun.

Mazan powa'a zii ìkadokon diiwa'o ida'an, ìkian, "Marii utauka-ka'o cross di'iti."

²⁴Aizii Pilate tukapan idi aonaa na'iti'i naa na'apam pakian powa'a udau'an, mazan mishi'oraiman tuukia'a naa manawun pidannao to'oradinan, uruu idi'i naa uchikaan paka'u wunu idi iriba'o pidannao awunuutapan pu'u, na'iki ukian ï'ati, "Wuru ida'ana'a òaidan u'ati, aonaa òaipan ati'o mani wuru di'oraz kaimana'oraz pidan zowia'azoo-kaoz."

²⁵Una'apan idi, pidannao kadakon u'ati, "Marii mooko uzowii-ka'o winipinaa waotan wa'ati na'iki waudainao ati," ìkian.

²⁶Uru'u naa Pilate kodita-kidan Barabbas pidannao ati, mazan Jesus uba'izii-kidan naa pa'an, udauna'an utaa'akan naa Jesus tauka-karu nii cross di'iti.

Soldyaanao antamikitan Jesus pabanikian bii an

(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

²⁷Udauna'an Pilate soldyaanao zaamatan naa Jesus, ìna'akanuzu soldyaanao mashaapa-kizi iti. Uru'u naa ìbaokopatan ipai soldyaanao na'ii Jesus ida'ati. ²⁸Na'ii ìnarakadan ukamichan, na'iki ìkakamichantanz wuza'o kamicha, naobanai kamichan kaduz idi. ²⁹Udauna'an ìtoman kowamai kaiwada-karu idi, na'iki ìkakowamtan naaz u'idi. Ìtaan naa u'ati kapam uwadookori nii atamun idi uzaamatapan nii padiwa'ora antanapu, na'apa king zaamata-

Mat

^a 27:17 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pauzon kawan pawadookori. Uru'u naa ikodoru'ukan ukanaapu ati na'iki ibanikiitan naazu. Ikian, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!" ³⁰Udauna'an isopiautapanuzu na'iki izaamatan u'ai atamun pataaniaz uwadookori nii. Uruu idi'i naa izowiautapan uzowau. ³¹Iipaijan dauna'an pa'antamikitan uruu, inarakadan naa u'ai pakaiwaada-kidaniaz kamicha u'ati, na'iki ikaiwada-kidan naa ukamichan powaa iti. Udauna'an ina'akan naazu, itauka'anan naazu cross di'iti.

Jesus tauka-ka'o cross di'iti

(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43;

John 19:17-27)

³²Aizii ikoditan pu'u dono'i iki, pamakopa-kizi an iikodapan pidan Cyrene san,^b Simon kia'o u'uu. Sariapa soldyaanao dyuudan una'akan Jesus crossanna. ³³Imakon atii ikaawan amazada iti dakota-kariwai Golgotha kii, na'apa'oraz amazada uu Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u. ³⁴Na'ia'a naa itaan Jesus tuzan nii wine idi, kawiki'itakariwai aimaakan kibia'o idi, mazan patiwaan dauna'an masakauda'uzu, aonaa uaipapanuzu.

³⁵Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ibuutan naa ukamichan kida. Udauna'an imaki-naotan makinaonii, itukapa'azon na'ia'oram nii zaamata ukamichan buutinpan kida.^c ³⁶Udauna'an isakanatapan naa iawunuuta-

pan Jesus na'ii. ³⁷Doko antanapu uzowau paawa'a saada-kariwai atamun muna'a ikainaabata-kinaa kanom dikini'ia'o uzowii-ka'o. Kaikapa'o isaadaniaz: "Di'i wuru'u Jesus, uruu King Jewnao ati." ³⁸Na'apain uruu dono dya'utam koidimikinao tauka-ka'o cross di'iti kapam. Imuudan bouda'apa'o Jesus diwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu.

³⁹Pidanna'o dobatapainao na'an maonapa Jesus ida'an, iwa'uan pazowau kida, uruu ibanikiitan naazu. ⁴⁰Ikian, "Pugaru mainaabata'azoz'oraz Tominkaru Dapu na'iki udauna'an pukadishita-kida'azoonuz idikinauda'utan kamoo ida'a, ukau'an aizii pukazannaatina'a naa. Umishiin dono pugaru Tominkaru dani, putoka'a naa pucrossanna di'iki!"

⁴¹Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kiki-naori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'apa kapam ibankiitanuz. ⁴²Ikian, "Ukazannaata ba'orainao pidanna'o, mazan aonaa uka'iitan pakazannaatinan pa'ida'a. Uruu King ni'o kaikini'i Israel ati! Ukau'an marii utokan aizii cross di'iki, uruu wamishidan niizu! ⁴³Umishidanii Tominkaru, ukau'an marina'a naa Tominkaru aidan pakazannaatan uruu kai, usha'apanum kau'an ukiinii 'Ogaru Tominkaru dani!" ⁴⁴Na'apa kapam koidimikinao tauka-kariwai-naouz cross di'iti Jesus dazaba'a, na'apa kapam ibankiitanuz.

b 27:32 *Cyrene*: Africa ia'o wiizai. **c** 27:35 Psalm 22:18

Jesus mawakan dau'o

(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49;

John 19:28-30)

⁴⁵Aizii sakitapa kamoo di'iki aka amazada maruta'akan atii daawadata kamoo 3 o'clock di'iti.

⁴⁶Aizii 3 o'clock mani, uru'u naa Jesus kadakon diiwa, “Eli, Eli, lama sabachthani?” ukian. “Ōtomin-karun, ōtominkarun, kanom nii aonaa punyukunuupan ōgaru?” kia'o wuru'u ukianuz.

⁴⁷Pabi'i kida pidannao maonapa'o ikadishitapan na'ii, iabata na'apam Jesus kian. Uruu idi ikian, “Udapadan prophet Elijah.”

⁴⁸Sariapa bauda'apa pidan dima'akan sponge dau'ati, na'iki udamotanuzu katama'o wine di'iti, na'iki usawadan naaz atamun ida'an Jesus di'iti, Jesus tuzan nii. ⁴⁹Mazan baokoinao pidannao kian, “Marii una'ian pa'ida'a, watukapa kizi Elijah wa'atin ukaminka'uta'ananuzu.”

⁵⁰Upu'a'a naa Jesus kadako'okan diiwa koshan, uruu umanizowanta'akan, umawakan naa.

⁵¹Na'apain aka kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo^d buutapa-kinao kida kuzuuta'akan ipai pazikon an, doko iki atii apowa ati. Imi'i baara nakainan, uruu idi kuba kida tada'oan. ⁵²Baaranai kida ipai ida'atina'akan na'iki iriba Tominkaru pidannao kadishitan ikakudan powaa iti. ⁵³Ikoditan baaranai iki kida. Aizii Jesus

Mat

*kamicha mada Tominkaru
Dapu nazoo buutapa-kinao
kuzuuta'akan (27:51)*

kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki, uru'u naa wuru'u kadishitainouz pabaaranaa iki makon Jerusalem iti, na'iki iriba pidannao tukapan i'dyaun na'ii.

⁵⁴Aizii soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma awunuutapainouz Jesus, itukapa wuru'u amazada nakainanuz na'iki ipai amazada sha'apanuz. Tuukii itarian! Uruu idi ikian Jesus dau'an, “Wuru'u pidanaz, mishi'o mishi Tominkaru Dani uruu.”

⁵⁵Iriba zunnao awunuutapan Jesus na'ii, mazan munapo ikadishitapan. Wuru'u zunnaouz Galilee Baara iki'o i'wa'atin Jesus dawu'ati kaminka'uupainao uruu, sha'apata'o kanom uaiapanii kida. ⁵⁶Na'iainao zunnao bii ii Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary (oroo James

d 27:51 *kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo*: Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki Joseph daro), na'iki Zebedee daiaro.

Jesus dida-kao daua'o

(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56;

John 19:38-42)

⁵⁷Aizii kamoo tipita'anan di'iti'i naa, Arimathea san kaawan, uruu kapuraatanu'o pidan, Joseph kia'o u'uu na'iki tominpa'o kapam Jesus di'iki. ⁵⁸Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an, uvida'azonuzu. Pilate dyuuda Jesus nanaa taa-kao u'ati. ⁵⁹Uruu idi Joseph toka-kidan naa Jesus nanaa cross di'iki, upapidan naazu kaimana'o, pa'ina'o kamicha mada idi. ⁶⁰Udauna'an umuudanuz diiki'i'o pakichada'akanii kuba pabaaranaa ni'o nazo iti. Udauna'an ukida'ukan udaru'o kuba, udoroduraa-kidanzu, utaratan naa baaranai paniinomizinaa u'idi, udauna'an umako'okan naa. ⁶¹Mary Magdala sanaaba na'iki ba'oranuaba Mary, isakanatapan na'ii maonapa ubaaranaa ii.

Soldyaanao awunuutapan

Jesus baaranaa

⁶²Ba'oran kamoo uruu Sookaparkaru Kamoon dono faadaanao zowaunaanao na'iki Pharisee-nao makon Pilate di'iti. ⁶³Ikian u'ati, "Naobanai, wanyukunuian na'apam tawuru kianu'o mariidinauzoz pakakupan dono zii. Ukian, 'Idikinauda'u kamoo omawakan dauna'an, okadishitan nii kakupa koshan.'" ⁶⁴Ukau'an pudyuuda ubaaranaa awunuutapaka kaimanaiman atii idikinauda'u

kamoo dauna'an. Panaadon utominapa-kidaniinao wa'atin nii ikoidapa'ananuz. Udauna'an ikowaada'anan nii pidannao ati, ikian nii kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki. Uruu dawu'itiini'o mariidin-karu, powa'a'o nii zii udikaudan kiwiitapa'o mariidin-karu ai."

⁶⁵Pilate kian i'ati, "Una'aka mooko soldyaanao, uawunuutapaka-kida'a naa wuru'u baaranaiz kaimanaiman." ⁶⁶Uruu idi imakon naa baaranai iti. Na'ii imuudan naa pakainaariba kuba kida ukita-kao ai, na'iki iwa'akan naa soldyaanao awunuutapa'o nii wuru'u baaranaiz.

Jesus kadishitan

pamawaka-kizi iki

(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12;

John 20:1-10)

28 ¹Aizii Sookapa-karu Kamoon dauna'an, na'iki Sunday wakanada'anan di'iti, Mary Magdalene na'iki ba'oran Mary awunuuta'anan naa baaranai. ²Masha'apakiaka imi'i baara nakainan ma'ozaka'o ida'an na'ii, Tominkaru angelin kaawan idi aokazi iki na'iki umakon baaranai iti, udoroduraa-kida kuba baaranai ai, na'ii usakanatan uruu kuba paawa'a. ³Aizii angel aidinpan na'apa toroanaru kankanaapan kawan na'iki ukamichan umanawunu'o ubarakan. ⁴Tuukii soldyaanao awunuutapainao nakanaan patarian idi u'ai, na'iki idorauta'akan naa mawakauanaka.

⁵Aizii angel kian zunnao ati,

“Aonaa utaria'ana'a, òaitapa wuru'u uwa'atinuz utukapa'anan Jesus, tauka-kariwaiz cross di'iti. ⁶Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'apa pakiauzon kawana'ati. Uwa'ati mooko da'ati'i utukapa di'i wuru'u umuuda-kizinaoaz. ⁷Ukau'an umako kadiman, ukowaada'an utominapa-kidaniinao ati kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'iki mako'o naa uruu Galilee Baara iti. Na'ia'o ni'i naa utukapanuz. Uruu òkuwaa unao ati,” angel kian.

⁸Uruu idi zunnao makon naa dopiauda'u'o ida'an, ìtarian mazan ìkonaukian pu'u kapam. Aizii ìmakon dimapa ìkakuwaapa'anan naa Jesus tominapa-kidaniinao ati. ⁹Masha'apakii Jesus aidina'akan ìkanaapu ii, “Kaiman,” ukian ì'ati. Sariapa ìaitapa'akanuz, uruu idi ìmako'okan u'idi'iti, ìkodoru'ukan na'iki ìzaamatinan ukidiba iki, ìmanawuntapanuz. ¹⁰Udauna'an Jesus kian ì'ati, “Aonaa utaria'ana'a. Umako, ukowaada'an ò'inawuzunao ati marii ìmakon Galilee Baara iti, na'ia'o nii ìtukapan ògaru.”

Soldyaanao kakuwaapan paawunuutapankan dau'u

¹¹Aizii zunnao makopan pu'a'a naa, uru'u naa soldyaanao awunuutapainaoz baaranai makon naa Jerusalem iti, ìkakuwaapa'anan naa faadaanao zowaunaanao ati ipai aimaakan sha'apa'o dau'an baaranai ii. ¹²Sariapa faadaanao zowaunaanao baokopatinan kazowautapainao Jewnao tuma.

Uru'u naa ìmiitiniipan ìaitapa'azon naa na'apam pasha'apatinan. Ìtaa dobata puraata soldyaanao ati. ¹³Ìkian ì'ati, “Kaikapa pa'i ukakuwaapa'a, ‘Upoiturunao koidapanka'a naa uruu aiwaka'an wada'awun daida.’ ¹⁴Aizii Pilate abatan an udau'an, waparadan nii u'ati unao dikin ii, aonaa kizi usha'apatan unao.” ¹⁵Uruu idi soldyaanao zaamata'akan naa puraata, ìmakon ìkakuwaapa'anan naa padyuuda-kaokawana'ati. Una'apan idi'o kaikapa'oraz kuwai kowaadapa-kaoa'a naa ipai Jewnao kawana'ati atii kai.

Jesus taan papoiturunao sha'apatan ni'o udaru'o kaudin-kizai

(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49;
John 20:19-23; Acts 1:6-8)

¹⁶Udauna'an 11 Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Baara ia'o midukuo iti, Jesus dyuuda kizi iti ìdyaun. ¹⁷Ìtukapan dono'o naa Jesus na'ii, sariapa ìmanawuntapanuz. Mazan pabi'i kida ìdyaun aonaa ìmishidan Jesus wuru'u patukapaniaz. ¹⁸Upu'a'a naa Jesus wa'atin ì'ida'ati, ukian ì'ati, “Aizii ipai òma'ozakannaa taa-kaokao ò'ati, turuu òkazowautapan aokazi ii na'iki imi'i baara'a. ¹⁹Ukau'an umako ipai pidannao di'iti utominapa-kida kizi ìdyaun òtominapa-kidani dau'u. Uchikawunu ìdyaun òDaru uu ida'an, na'iki ògaru uDani uu ida'an na'iki Kaimana'o Doronaa uu ida'an. ²⁰Utomina-kida òpidanannao, ìizo'ati kizi kaimanaiman ipai

wuru'u ōparadanuz ō dyuudaniaz | nanu'o nii ōgaru utuma, atii di'oraz
uizo'atin. Na'iki mishi, karikao- | amazada ikodan di'iti patokon.”

Mark

Saadanii Kaimana'o Kuwai

Mark

Di'oraz kaarita dau'a'o

Di'oraz kaarita Mark saadani. Jesus mawakan na'iki ukadishitan dono pamawaka-kizi iki, pa'ina'o zii Mark uruu dono. Apostle Peter minauda'uitapauzonii uruu pakakuwaatinan dono. Wuru'u Mark saadaniaz, Peter tukapanii na'iki uabatanii kida Jesus di'iki. Rome iki'o wuru'u usaadanuz pakaaritan mishidainao Gentilenao ati'o, pataka'uta-kariwainauz.

Dobata Mark saadan Jesus sha'apatanii kida dau'an, na'iki utominapakan dau'u pidannao kapam. Karikaonan da'i Mark dakotauzon Jesus Tiichaa kii.

Kiwiitapa, pakaaritan ida'a, Mark kowaadan Jesus uruu Tominkaru dani. Udauna'an ukowaadan na'apam Jesus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai, aona'o turuu pidan sha'apatan, soo Tominkaru pa'an. Na'iki ukowaadan Jesus, uruu Jewnao zaudapauzoniaz kazannaata'o ni'oraz paugaru. Uruu Jewnao dakotaniaz Messiah kii Hebrew paradan ida'an; Greek paradan ida'an udakota-ka'o Christ kii. Na'iki Jesus dakotan paugaru Daonaiora Aokazi Iki'o^a kii, utukapa-kidan Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru aokazi iki. Na'iki utukapa-kida mishi'o pidan paugaru, na'iki Tominkaru kapam.

Mark kowaada kapam na'apam pidannao sha'apatinan, oo na'apam ikian Jesus kuwaa na'iki usha'apatanii kida dau'an. Mark saadan pakaaritan, utukapa-kida'azon idi mishi Jesus aipan ipai pidannao (Jewnao na'iki Gentilenao) tominpan pa'idi'iki. Uaipan pidannao aitapan, pidan tominpa'o Jesus di'iki, umashaapan nii kaimanaaka Jesus tuma, na'iki ubaokopatan nii panyukunuu Jesus tuma.

Kaina'a Mark dau'u kida'o kowaada-ka'o Tominkaru Paradan (New Testament) ida'a. Panaadon udakota-ka'o John Mark kii. (Puawunuuta Acts 12:12, 25 ida'a; Acts 13:5, 13 ida'a; Acts 15:37-39 ida'a; Colossians 4:10 ida'a; 2 Timothy 4:11 ida'a; Philemon 1:24 ida'a.) Iriba pidan zauda-kidan Mark wuru'u dakota-kariwaiz pa'ina'o pidan nii Mark 14:51-52 ida'a'oraz.

^a *Daonaiora Aokazi Iki'o*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaadakinoo di'ii.

Kaarita buutinpan kida

Jesus sakadan pakaudinan	1:1-13
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka	1:14—9:50
Jesus kaudinaan pamakopan dono Jerusalem iti	10:1-52
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kaao ua'ii	11:1—14:42
Jesus zaamata-kaao, na'iki uzowii-kaao	14:43—15:47
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati	16:1-19

John Chikaawunuupauzo kaudin- kizi daua'o

(*Matthew 3:1-2; Luke 3:1-18;
John 1:19-28*)

1 ¹Di'i Kaimana'o Kuwai saka-
dinan Tominkaru Dani Jesus
Christ daua'o. ²Usaadinpan prophet
Isaiah kaaritan kawana'ati:

“Tominkaru kian,
‘Ōdyuudan nii kakuwaapa'o
nii pu'ua'ati,
saabaa'o nii dunapo pu'ati.’

³Kaina'a'o nii pidan kadakoin-
pan diiwa,
mapidantaka'o amazada ii
aka:

‘Putoma dunapo Naobanai ati,
pusaabaa sakitapa uchi'ika
kizi nii!’ ”

⁴Mishi John Chikaawunu-
pauzo aidinan mapidantaka'o
amazada ii, karikaonan ukadako-
tinan chikaawunuin-karu dau'u.
“Utanawatina'a naa u'oian ai na'iki
uchikaawunuina'a naa. Uruu Tomin-
karu mainaabatan nii u'oian,” ukian

pidannao ati. ⁵Iriba pidannao
Judea Baara anainao na'iki donoi
Jerusalem iki kida'o wa'atin ĩabata-
pa'anan John kuwaa. ĩkowaadan
pa'oian kida, na'iki John chika-
wunuuan ĩdyaun Jordan Wa'o
ii. ⁶Ukamichan toma-kaao camel
idi idi'o, kaina'a kapam uzadawu
wuzada-kariwai madai, na'iki
uwanyukunuu nii manorunao^b
na'iki maaba.

⁷Aizii John kian pidannao
ati, “Pidan wa'atipa'o ōdawu'ati
kaina'iki, uruu powa'a'o zii
umanawunun ō'ai. Aonaa ōturan
ōbuzuutan udazkidi zunaa.^c

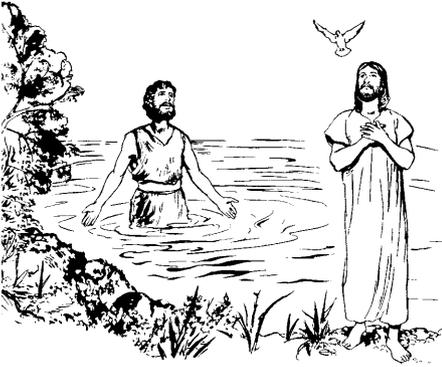
⁸Ōchikaawunuuan unao wunu idi,
mazan uruu, uchikaawunuuan nii
pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi.”

Jesus Chikaawunu-kaao na'iki utiwaa-kidapa-kaao

(*Matthew 3:13—4:11;
Luke 3:21, 22; 4:1-13*)

⁹Aonaa utomunu'ikin Jesus kaa-
wan dauna'an Nazareth iki, Galilee
Baara ia'oraz wiizai. Na'apain John

^b 1:6 *manorunao*: oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ^c 1:7 Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

*Kaimana'o Doronaa kaawan
Jesus ida'ati orid kawan (1:9-11)*

chikaawunuuan uruu Jordan Wa'lo ii. ¹⁰Jesus koditan dauna'an wunu di'iki, sariapa utukapan aokazi da'ata-ka'o, na'iki Kaimana'o Doronaa wa'atin u'ida'ati orid kawan. ¹¹Parada-karu kian aokazi iki, “Pugaru mishi òdani òmarainapanii; kaiman manawun ònyukunuu pu'ati.”

¹²Udauna'an Kaimana'o Doronaa dyuuda'akan naa umakon mapidantaka'o amazada di'iti. ¹³Na'ii umashaapan to'ora kida'o aimaakannao bii an 40 kamoo. Na'ii Satan tiwautan patanawatan uruu oia'o di'iti, mazan angelnao kaawan idi u'ida'ati, ìkaminka'utan naazu.

*Jesus kaawan ukowaada'anan
Kaimana'o Kuwai*

(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴John taraa-ka'o dauna'an, Jesus makon Galilee Baara iti,

ukowaada'anan naa Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o. ¹⁵Ukian pidannao ati, “Aizii kamoo mishii-nan kaawa'azon naa, Tominkaru Naobanai-tinan maonapata'a naa. Utanawatina'a naa u'oian ai kida na'iki umishida wuru'u Kaimana'o-raz Kuwai.”

Mark

Kopautapauzonao da'anan Jesus

¹⁶Jesus makopaanan pu'u maonapa Galilee Karishiiz danomata, utukapa dya'utam kopautapauzonao, Simon pa'inawuzu Andrew tuma. Ìzaamaapan kopau pasairon ida'an karishii baoko iki. ¹⁷Jesus kian ì'ati, “Uwa'ati òtuma òtominapa-kida kizi unao uzaamaapan dau'u pidannao.” ¹⁸Sariapa ìwa'aka'akan pasairon kida na'iki ìda'ana'akan naa uruu.

¹⁹Na'iki'o udobata'akan, sariapa utukapan dya'utam pidannao koshan, James na'iki John, ìnao Zebedee dainao. Ìminziwatan pasairon kida pakanawan zo'o. ²⁰Sariapa Jesus dapadan ìdyaun paminauda'unao nii. Uru'u naa ìwa'aka'akan naa padaru Zebedeez kanawa zo'ii poitoruinao tuma, ìmak'o'okan naa Jesus tuma.

*Ma'ozaka'o ida'an Jesus
tominapatin-kidan pidannao
(Luke 4:31-37)*

²¹Uruu dauna'an Jesus kaawan Capernaum iti patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki Sookapa-karu Kamoon dono'o naa, Jesus makon synagogue^d iti. Na'ia'a naa ukaki-

^d 1:21 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

naopan pidannao. ²²Pidannao abatapainauz uruu, tuukii ïdi'itinpan uparadan dau'u, usha'apanum kau'an utominapatin-kidan idi ïdyaun paaitapan ida'an pa'an, aonaa wunao kawan mani'i tiichaa-pauzonaouz Moses kakinaori dau'u.

²³Upu'u pidan, oia'o doronai zaamatapanii morotan synagogue nazo iti, sariapa ukadakonaa-kan. ²⁴Ukian, "Jesus, Nazareth san, kanom dii pusha'apata'azon watuma? Puwa'atin pumainaa-bata'azon sha'a waunao? Õaitapanii pugaru Tominkaru di'iki'o puwa'atin."

²⁵Sariapa Jesus mashaatan oia'o doronai, ukian, "Pumashaada na'iki pukodita wuru aia'a pidanaz."

²⁶Sariapa wuru'u oia'o doronai zii autapanuzu na'iki ukadako'okan diiwa kapam, uruu mazan uso'otina'akan naa u'idi'iki.

²⁷Uruu dauna'an tuukii manawun pidannao di'itinpan. Na'iki ïpishautaakan pa'atiaaka kida, "Sha'apa'oram kaduz kakinaori'i naa wuru'u? Pa'ina'ora'a naa kinaowapa-karu aona'o waabatauzon? Di'ora'a pidan paradinan pama'ozakan ida'an, atii oia'o doronainao izo'ati zii uparadan."

²⁸Uruu idi kadiman ukaunama-naata-ka ipai wiizainao kawana'ati Galilee Baara ii aka.

Jesus kakudan pidannao

(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

²⁹Jesus ipaian dauna'an pachoochiipan synagogue ii, na'iki ukoditan paminauda'unao

tuma. Ìmakon sariapa Simon na'iki Andrew dapu iti, James na'iki John mako'o kapam ïtuma.

³⁰Uruu dono Simon imauzo karina'o, tuukii omada wiichan pakarinaan idi, aonaa turuu okadi-shitan. Aizii Jesus kaawan pu'u na'iti, sariapa ïkowaadan okarinaan u'ati. ³¹Jesus makon o'idi'iti, sariapa uzaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukadishita-kidanuzo. Uru'u naa okakuda'akan, udauna'an otaan naa ïwanyukunuu nii.

³²Uruu wachuupunin, kamoo tipitan dauna'an, pidannao kaawa-kidan Jesus ida'ati, ipai karinainao na'iki oia'o doronainao zaamatapaniinoo kida kapam. ³³Ipai na'ii sannao kasaba'ukinan kida kabaun panibazoota an. ³⁴Uruu dono Jesus kakudan iriba karinainao na'iki iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao ai kapam. Aonaa utaapadan oia'o doronainao paradan, usha'apanum kau'an ïaitapan idi uruu.

Jesus kakinaopan Galilee Baara ii

(Luke 4:42-44)

³⁵Ba'oran kamoo wakankanaanin, Jesus koditan kabaun iki. Umakon paba'orantin wiizai iki mapidantaka'o amazada iti, na'ia'a naa utoriinpan. ³⁶Simon na'iki uminauda'unao, ïdawatapan naa uruu, ³⁷atii ïikodanuzu. Ìkian u'ati, "Ipai pidannao dawatapan pugaru."

³⁸Jesus kian ï'ati, "Wamako ba'oran wiizai kida di'iti. Na'ii aka'o nii òkakinaopan, usha'apanum kau'an na'apa'o dau'ati'o òwa'atin

da'ati'i." ³⁹Uruu idi Jesus chi'ikapan ipai Galilee Baara an kida'o wiizai kawana'ati, ukakuwaapatinan ipai synagogue kida kawana'ati, na'iki ukodita-kidan ipai oia'o doronainao pidannao ai kida.

Jesus kakudan pidan powaa iti

(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

⁴⁰Pidan kaawan Jesus ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi^e idi. Ukodoru'ukan ukanaapu itinapu, tuukia'o ida'an upishaan, uaipan Jesus kaminka'utan paugaru. Ukian, "Punyukunuu na'apan an, pusaabaa wuru'u òkabishopanuz."

⁴¹Jesus kasha'ora-kida uruu na'iki upishatanuzu paka'u idi, "Oo, na'apa mishi ònyukunuu, òkaminka'utan nii pugaru." Na'iki ukian, "Pusaabain powaa iti koshan!" ⁴²Sariapa mishi umada saabaina'akan. ⁴³Udauna'an Jesus kakinaowa'akan naa uruu, udyuuda'akan naa kapamazu. ⁴⁴Upu'u ukian u'ati, "Puabata, aonaa pa'i pukowaada'ana'a pidan ati. Mazan pumako sariapa faadaa di'titi utukapa kizi pusaabaa-kaao. Na'apain putaa'a naa uzainao faadaa ati, uzowii kizi'i naa ìdyaun kawaodapa-kizai paawa ii, Moses kakinaori kawana'ati,^f na'iki pidannao tukapa kizi mishi kaimana'a naa pusaabaa-kaao."

⁴⁵Uru'u naa mazan pidan mako'okan naa, na'iki ukaku-

waapan ipai amazada kawana'ati na'apam pasaabaa-kaao dau'u. Kuwai abata-kaao idi'i naa ipai wiizai kida kawana'ati, aona'a naa Jesus ka'ii-tan pa'aidinan wiizai kida di'titi. Usha'apanum kau'an uaitapanii iriba'o nii manawun pidannao zaudapan paugaru na'ii. Una'iakapan naa umashaapan mapidantaka'o amazada di'ii. Na'iti'i naa pidannao makon u'idi'iti ipai Galilee Baara iki kida.

Jesus chi'ika-kidan

machi'ikaka'o pidan

(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

2 ¹Jesus kiwan powa'a iti Capernaum iti. Aonaa zii kamoo dobatan iriba, udauna'an, uunamunaa abata-kaao kaina'a uruu pasookapauzo-kizi kabaun di'ii. ²Uruu idi iriba pidannao baokopatinan u'ida'ati, paida kabaun nazoo, atii paniba ii aka. Jesus kowaadautan pu'u Kaimana'o Kuwai ì'ati, ³uru'u naa 4 pidannao kaawa-kidan machi'ikaka'o pidan Jesus ida'ati, ìaipan ukakudanuzu. ⁴Mazan pidannao iriban idi aonaa ìaitapan na'apam pamorota-kidan uruu Jesus di'titi. Uruu idi ìbadakatan kabaun zowau'u, na'iki'i naa ìmorota-kidan wuru'u machi'ikaka'oraz pawashatinapa-kizi baara an.

⁵Jesus tukapan idi mishi ìmishidan tuukii manawun, ukian machi'ikaka'o ati, "Òdani, pu'oian mainaabata'aka-kaoa'a naa."

^e 1:40 *kichana'iki-kia'o bishoi*: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'titi. Putukapa kaarita tokon ii Masha'apannaada-kinao di'ii. ^f 1:44 Leviticus 14:1-18

machi'ikaka'o pidan toka-kida-ka'o Jesus ida'ati (2:4)

⁶Na'a'o kapam tiichaapauzo-
nao Moses kakinaori dau'u ībii'i
īsakanatapan. Sariapa īdi'itinpan.
⁷“Kandii nii uparadan kaikapa'a?
Uwazootapa'azon Tominkaru
paparadan ida'an! Soo bauda'apa
Tominkaru turua'o umainaabatan
pidan oian.”

⁸Jesus aitapa na'apam īdi'itin-
pan, uruu idi ukian ī'ati, “Kandii
nii udi'itinpan ōdau'u kaikapa'a?
⁹Na'ia'oram masha'apannaa:
'ipai pu'oian mainaabata-ka'o' kii,
oo 'pukadishita na'iki puchi'ika'
kii?

¹⁰“Ukau'an, ōaidan nii u'ati
na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o

kaina'a uma'ozakan da'a'a imi'i
baara'a, turuu umainaabatan oii-
karu kida.” Uru'u naa ukia'akan
machi'ikaka'o pidan ati, ¹¹“Ōkian
pu'ati, pukadishita, puzaamata
puwashatinapa-kizi, na'iki pukiwa'a
naa pudapu iti.”

¹²Ipai awunuutapainao
awun za'a, machi'ikaka'o pidan
kadishita'akan, uzaamata'a-
kan pawashatinapa-kizi, na'iki
ukiwa'akan naa padapu iti. Tuukii
īdi'itinpan na'iki ikonaukii-kidan
Tominkaru. Īkian, “Mishi'o mishi
Tominkaru umanawunun! Aonaa
watukapauzon aimakaan sha'apata-
kao kaikapa'a!”

*machi'ikaka'o pidan
kadishita'akan naa
na'iki una'akan naa
pawashatinapa-
kizi (2:11)*

Jesus dapadan Levi

(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

¹³Jesus makon koshan Galilee Karishiiz danoma iti. Iriba pidannao kaawan u'idi'iti, na'iki ukakinaopan ĩdyaun. ¹⁴Udauna'an udobatapan pu'u utukapa Levi, Alphaeus dani, zaamaapauzo tax puraatannaa,^g sakanatapan pakaudin-kizi kabaun nazo ii. Jesus kian u'ati, "Puwa'ati o'tuma." Levi kadishita'akan uda'ana'akan naazu.

¹⁵Aizii Jesus aroopan dono'o naa Levi dapu ii patominapa-kida-

niinao tuma, iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao da'anpan Jesus. Na'ii ĩarootan utuma kapam. ¹⁶Na'a'o kapam ĩbii'i tiichaa-pauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainaouz Phariseenao^h di'iti. Ītukapan idi uarootan wunao tuma'a oiainao pidannao, na'iki zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, sariapa ĩpishaan utominapa-kidaniinao, "Kandii nii Jesus aroopan kaikapainao pidannao tuma'a?"

¹⁷Jesus abata na'apam ĩkian, na'iki ukian ĩ'ati, "Ziwu'o pidan, aonaa uaipan daakataa, soo karina'o. Ōwa'atin aonaa o'dapada'anan mani kaimanainao, mazan o'dapada'anan oiainao pa'an."

Sanadinapa-karu

(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

¹⁸Baukapaiman John Chikaa-wunuupauzo kakinaopauzoniinao na'iki Phariseenao sanadinpan.ⁱ Pidannao pishaan Jesus, "Kandii nii wunao sanadinpanu'u, mazan putominapa-kidaniinao aonaa ĩsanadinpan?"

¹⁹Jesus kian, "Turuu uaitapan dapada-kariwainao kiwan maaroo-paka-daun, mazida'o aroapa-kizi iki? Aonaa! Mazida'o na'an pu'u manawun ĩtuma aona'o nii ĩmaaro-apakan. ²⁰Mazan kamoo kaawan nii, uruu mazida'o na'aka-ka-

^g 2:14 zaamaapauzo tax puraatannaa: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^h 2:16 Pharisee: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ⁱ 2:18 sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ni'i naa i'ai. Na'apaini'o nii pa'an isanadinpan.

²¹“Aonaa na'ia'oram pidan zimindotan pakamichan zaam pa'ina'o kamicha idin idi, uchikaa-kaao dono sariaapa'o nii pa'ina'o kuzuutanuzu powa'a zii manawun. ²²Aonaa pa'ina'o toma-kariwai riwunii paidauzo-kaao kaiwapa-kariwai'i naa riwunii kinnaa' zoi'ti. Upaida-kaao an uzo'iti, riwunii katanan dono, sariaapa'o nii riwunii tada'okanuzu na'iki uwakudinan nii, ukinnaa aona'o ni'i naa ukaiwaa-kaao powa'a kapam. Uruu idi pa'ina'o riwunii toma-kaao an, pa'ina'o nii ukinnaa toma-kaao kapam.”

Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(*Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5*)

²³Jesus dobatapan zakapu zo'an Sookapa-karu Kamoon dono. Utominapa-kidaniinao makopaanan pu'u utuma, ikaraowaanan paoribai wheat aka inikapaanan naazu. ²⁴Na'a'o Phariseenao ituma. Sariapa ikian Jesus ati, “Putukapa, putominapa-kidaniinao, aonaa iizo'atin mani wakakinaorinaa wuru'u isha'apatanuz kaikapa'ora'a Sookapa-karu Kamoon dono.”^k

²⁵Jesus dako'atin idyaun, ukian, “Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru'u uzamazin dono'oraz paminauda'unao tuma? ²⁶David morotan

Tominkaru Dapu iti, na'iki unikan bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Faadaa Abiathar kazowautapan dono'o Tominkaru Dapu, wuru'u ina'apainapanuz. Wakakinaorinaa kiauuzon pu'u soo faadaanaou'o nii nika wuru'u breadiz. Mazan David upu'u unikanuz na'iki utaa kapamaz paminauda'unao ati.”

²⁷Udauna'an powa'a zii ukian i'ati, “Sookapa-karu Kamoon toma-kaao pidan ati'o, aonaa pidan toma-kaao Sookapa-karu Kamoon ati. ²⁸Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu Sookapa-karu Kamoon Naobanaa pa'an.”

Pidan aona'o uka'u kaimanan
(*Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11*)

3 ¹Jesus makon naa powaa iti synagogue iti, na'ia'o pidan aona'o kanom usha'apatan paka'u mawakan idi. ²Na'a'o pidannao Phariseenao bii'i, iaipan patukapan Jesus sha'apatan pana'iti'o aimakaan pakakinaorinaa ai. Uruu idi iaipan naa patukapan ukakudan nii mani wuru'u pidanaz Sookapa-karu Kamoon dono oo aonaa. ³Jesus kian wuru' ati'i pidanaz aona'oraz uka'u kaimanan, “Puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati.” ⁴Udauna'an Jesus pishaan pidannao kaikapa'a: “Na'apa dii kakinaorii aipan wash'a'apatinan Sookapa-karu Kamoon dono? Wakaminka'uta oo wapataka'uta wairiban? Wakakuda oo wazowii pidan?” Mazan aonaa

^j 2:22 *riwunii kinnaa*: wine kinnaa. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^k 2:24 Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ikaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

karikaonan ïdako'atin uparadan. ⁵Uruu idi Jesus to'oran, uawunuudanaan ï'ati. Una'apan pu'u tuukii ukasha'ora-kidan ïdyaun, ïkashadamikin pu'u. Uruu dauna'an ukian pidan ati, "Putunuuta puanoba." Utunuuta'akanuzu, sariapa uka'u saabaina'akan. ⁶Uruu idi'i naa Phariseenao mako'okan naa synagogue iki, ïmiitiniipan Herod pidanannao tuma, na'iki ïbaokopatan padi'itinpan ïaipan pazowian Jesus.

Iriba'o pidannao karishii danoma'a ïbaokopatinan

⁷Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma Galilee Karishiiz danoma iti, na'iki iriba pidannao da'anpan uruu na'iti. ïwa'atin Galilee Baara iki, Judea Baara iki, ⁸na'iki Jerusalem iki kida. Na'iki ba'orainao wa'atin kida Idumea Baara iki, waoko itanpu'oraz Jordan Wa'o ai baara iki, na'iki ba'orainao Tyre na'iki Sidon Baara iki kida. Ipai wuru'u pidannao kaawanuz na'ati ïabatan idi'o Jesus sha'apatan kaiman kida'o aimaakan. ⁹Pidannao iriban idi utukapan, udyuudan patominapa-kidaniinao na'akan kanawa pa'ida'ati, aonaa uaipan pidannao chakatinan pa'ida'ati. ¹⁰Usha'apanum kau'an ukakudan dauna'an iriba karinainao pidannao, na'iki ba'orainao dikintinan ïaipan papishatan uruu. ¹¹Na'apainim karikaonan pidan kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a tukapan Jesus,

sariapa udorauta'akan ukanaapu ati pakadakoinan tuma, ukian u'ati, "Pugaru mishi, mishi'o Tominkaru Dani!"

¹²Mazan Jesus kakinaowan oia'o doronainao ma'ozaka'o ida'an. Ukian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a kanom kaduz wuru'u ôgaruz."

Jesus zaamatan 12 pidannao patominapa-kidaniinao bii iki
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

¹³Jesus makon naawazi paawa iti, na'iki'i naa udapadan pa'ida'ati pidannao paaiapaniinao. Uruu idi ïmakon u'idi'iti. ¹⁴Ïbii iki'i naa uzaamatan 12 pidannao. Udakotan ïdyaun apostlenao¹ nii. Jesus kian pazaamataninao ati, "Ôzamatan unao mashaapa'o nii ôtuma. Ôdyuudan nii unao kakuwaapatinanoo nii kaimana'o parada-karu dau'u, ¹⁵na'iki ôtaan nii uma'ozakakinaa nii uwaata-kinaa nii oia'o doronainao."

¹⁶Kaikapa'o ï'uu kida wuru'u 12 uzaamataninaou: Simon (Jesus ka'uutaniazu Peter kii), ¹⁷James na'iki John, Zebedee dainao (Jesus ka'uutan ïdyaun Boanerges kii, "Toroanaru kawanuinao" kia'o wuru'u ïdakota-kaoz), ¹⁸Andrew, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, James Alphaeus daniz, Thaddeus, Simon uruu zaamatanpauzoz pidannao di'iti, tiwautauzonaou pawaatan Romannao, ¹⁹na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz Jesus.

Mark

¹ 3:14 *apostlenao*: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u.

***Pidannao kian kaina'a oia'o
doronainao zowaunaa Jesus ida'a***
(*Matthew 12:22-32;*
Luke 11:14-23; 12:10)

²⁰ Udauna'an Jesus kiwan pasookapauzo-kizi kabaun itii'inaa. Na'ii iriba pidannao kasa-ba'ukinan u'ida'ati koshan; uruu idi Jesus, patominapa-kidaniinao tuma, aona'a naa ïaitapan na'apam panikan pawanyukunuu.

²¹ Uiribannao abatan idi uunamunaa, sariapa ïmakon ïna'ananuzu, "Madoronaita'a naa uruu, padi'tinpan idi tuukii!" pidannao kian idi.

²² Tiichaapauzonao Moses kakinnaori dau'u, wa'atiinao Jerusalem iki, kian, "Kaina'a Beelzebul^m u'ida'a, oia'o doronainao naobanaaz, uruu taa'oraz pama'ozakan u'ati, uwaata-kinaa nii oia'o doronainao."

²³ Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati, uparadan ï'ati di'itinapakinai kuwai ida'an, "Na'apam nii mooko Satan kodita-kidan Satan?"
²⁴ Aizii wiizai buutinan an mani na'iki ïmizaataakan pa'atiaaka, aona'o nii ïmashaapan kaiman.
²⁵ Pidannao mashaapainao bouda'apa'o kabaun ida'a buutaakapan an mani na'iki ïmizaataakan pa'atiaaka, aona'o nii ïmashaapan kaiman.
²⁶ Ukau'an Satan tonaazinaa mizaataakapan an pa'atiaaka, katokon-tina'o nii unaobanai-tinpan.

²⁷ "Aonaa turuu pidan morotinan na'iki ukoidapan ma'ozaka'o

pidan dapu iki, soo udodoo-kaonan kiwiin zii, udauna'an turuu usha'apauz kida koidapa-kaon.
²⁸ Õkowaadan nii pu'ati turuu pidannao sha'apatanii oii kida'oraz so'ota-kaon ï'ai na'iki ipai wuru'u ïdakomikitinanuz.
²⁹ Mazan na'ia'oram pidan dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aona'o nii u'oian so'otakaon u'ai, karikaonanuu'o nii u'oian naa."
³⁰ Jesus kian kaikapa'a, pidannao kian idi, "Kaina'a oia'o doronai u'ida'a."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(*Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21*)

³¹ Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan, ïna'ian paniba ii ïkadishitapan. ïduudan paparadan u'idi'iti, ïaipan uwa'atin pa'ida'ati.
³² Iriba'o pidannao sakanatapainauz udazaba an kian u'ati, "Kaina'a pudaro, pu'inawuzunao na'iki pudadakoonaon paniba ii, ïaipan pugaru."

³³ Jesus dako'atin na'iki upishaan ïdyaun, "Kanom òdaro nii? Kanom ò'inawuzunao nii?"
³⁴ Uawunuupan padazaba ainao ati, "Dii òdaro na'iki ò'inawuzunao."
³⁵ Kanom sha'apata'o Tominkaru aiapanii, uruu ò'inawuzu, òdada-koo, na'iki òdaro."

Pidan paopauzo daua'o
(*Matthew 13:1-9; Luke 8:4-8*)

4 ¹ Jesus kakinaopan koshan Galilee Karishiiz danoma ii. Pidannao iriban idi, Jesus pai-

m 3:22 *Beelzebul*: ba'oran kaarita ida'a udakota-kaon Beelzebub kii. Uruu Satan.

dinan kanawa zo'iti, na'ia'a naa usakanatapan. Kanawa mashaapan munapo zaa karishii danoma ai, na'iki iribainao pidannao ipai ikadishitapan karishii danomata kida.

²Jesus tominapatin-kidan pidannao di'itinapa-kinao kuwai kida ida'an. Ukian i'ati, ³“Aizii uabata! Kaina'a pidan makon upaowinpa'anan. ⁴Zakapu baara ia'a naa upararaan naa uudai kida. Ba'oran uudai kida waotan dunapota karikaonan. Udauna'an kotu'uznao kaawan na'iki inika'akan naa kidaz.

⁵“Ba'oran kida waotan kuba baara iti, kaina'a'o kapam masakauda'u imi'i upaawa an. Uruu idi kadiman uudai kida sodan. ⁶Mazan udauna'an kamoo wiichan tuukii, sariapa uaradadan pa'ina'o paoribai kida. Kadiman paoribai mawaka'akan, usha'apanum kau'an aonaa iishataba'u kida morotan munapo imi'i ka'azo iti.

⁷“Na'iki ba'oran kida waotan kaiwada-karu bii an. Soda padamata idyaun, mazan aona'a naa ikaakan, kaiwada-karu dikinidan idi idyaun kamoo ai.

⁸“Mazan ba'oran kida waotan kaimana'o imi'i baara iti. Uruu idi uudai kida sodan na'iki ituu-barun atii ikaakan: bouda'apa'o kaakan u'aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran aka 100.”

⁹Jesus kian, “Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

***Kanom ni'o Jesus kaiwaan
di'itinapa-kinai kuwai***

(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

¹⁰Pidannao kiwan dauna'an, Jesus wa'akinan 12 patominapa-kidaniinao tuma, na'a'o kapam baokoinao utominapa-kidaniinao. Iaipan ukowaadan pa'ati masha'apanna'o ida'an wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz. ¹¹Ukian i'ati, “Okainaabatanii u'ati wuru'u aona'oraz ukowaadauzo-ka'o, na'apam Tominkaru naobanaitapa-ka'o, mazan ba'orainao ati okakuwaapan nii soo di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an pa'an. ¹²Ukau'an,

‘Itupakan nii kanom
o'sha'apatanii,
mazan aona'o nii itaitapanuz.
Iabatan nii o'paradan kida,
mazan aona'o nii
itaapanuzu.
Itaitapan an maniz, itanawatin
mani Tominkaru di'iti,
na'iki usototan mani i'oian
kida i'ai.’”ⁿ

***Jesus kainaabatan wuru'u
di'itinapa-kinai kuwaiz***

(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

¹³Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Aonaan an uaitapan wuru'u di'ora'a di'itinapa-kinai kuwai, na'apam nii mooko uaitapan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai kida? ¹⁴Paopauzo paowan kaimana'o kuwai Tominkaru di'iki'o. ¹⁵Pabi'i kida pidan na'apa wuru

Mark

ⁿ 4:12 Isaiah 6:9-10

kawanu'u uudai kida waota'oraz duna-pota; ĩabatan pu'a'a naa Kaimana'o Kuwai, Satan kaawa'akan ĩ'ida'ati, ipai ukazata'akan ĩ'ai wuru'u kaimana'o-raz kuwai paowa-kariwaiz ĩ'ida'a.

16“Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz imi'i di'iti, kuba baara paawa ana'o-raz. ĩabatan dono Kaimana'o Kuwai, konaukii ĩzaamatanuzu, 17mazan aonaa ĩtaapan wuru'u kakinaorii kotua'iki pa'ida'a kida. Masakauda'u karikaonan ĩtaapanuzu. Na'apainim ĩsha'apata'azoo-kaao an oo ĩpataka'uta'azoo-kaao an Kaimana'o Kuwai dikin ii, sariapa ĩtanawatinan powaa iti pamishidan ai wuru'u kaimana'oraz kuwai.

18“Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz kaiwada-karu kida sakodata. ĩnao, ĩabata wuru'u kuwaiz, 19mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kaao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.

20“Mazan baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o waota'oraz kaimana'o imi'i baara iti. ĩabata wuru'u kuwaiz na'iki ĩmishida, tuukii ĩtaan panyukunuu atiz. ĩkaakan bauda'apa'o aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran 100 manawun.”

Lampa, boon waranu a'o
(Luke 8:16-18)

21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, “Pidan suan an lamp kabaun

nazo ii, na'iam umuuda-kaao, boon waranu'u oo bed waranu ii? Aonaa doko'o mani umuuda-kaao, aimaakan paawa'a? 22 Kanom dizinpa'o utaapa-kaao, na'aka-kaao nii kanada'o ida'ati. Na'iki kanom taratapa-kariwai, da'ata-kaao niiz. 23 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

24“Punyukunuuapa pakawan puabatanii; puna'apan an, uruu kawana'ati'o nii puaitapan. Na'iki powa'a'o nii zii manawun puaitapan taa-kaao. 25 Pidan zaamata'o ōkakinaori, powa'a'o nii zii uaitapan taa-kaao. Mazan pidan aona'oraz uabatan ōkakinaori, aona'o nii na'apainim uaitapan taa-kaao.”

Jesus kowaadan kuwai
uudai sodan daua'o

26 Jesus kakinaopan koshan, ukian, “Tominkaru Naobanai-tinan kaikapa'ora'a. Wuru kawanu'u pidan paowanuz uudai pazakapun ii. 27 Udauna'an uda'awun aiwaka'an, wakanadan pu'u upokodapan, mazan uudai sodan naa. Aonaa uaitapan na'apam dii usodan. 28 Paaipan ati'o imi'i soda-kidan uudai, atii ukakaan. Kiwiin shomada sodi'o nii zii ukadunaa koditan atii udyaupain, udauna'an ukaakan. 29 U'aka dyuuan dono'o naa, pidan dukutan naazu pasooparan idi, ukamoon kaawan idi'i naa.”

Kuwai mustard uuda daua'o
(Matthew 13:31-32, 34;
Luke 13:18-19)

30“Kanom kawanu'o dii wuru'u Tominkaru Naobanai-tinanuz?”

Jesus kian. “Kanom kaduz di'itinapa-kinai kuwai mani turuu wakaiwaan wakowaada-kinaa niizu? ³¹Kaikapa'o wuru'u: Pidan paowan papaoriba mustard uuda imi'i di'iti, uruu duusodi'o ipai ba'oran paoribai kida uuda ai. ³²Usodan dono'o naa powa'a zii utuubarun ipai paoribai paowa-kariwaiz zakapu ia'o ai, na'iki ukawaodainan iriba. Uruu idi iriba kotu'uz toman pashimaka kida na'apain idikindinan uwaranu'u.”

³³Jesus tominapa-kidan pidanao soo di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an, wuru kida kawanu'u. Uto minapa-kidan idyaun masakauda'u itaitapan kawana'ati. ³⁴Aonaa na'apainim umakaiwaakan di'itinapa-kinai kuwai pakakinaowapa-kinaa nii, mazan paba'oranin dono patominapa-kidaniinao tuma, na'apaini'o nii zii ukowaadan i'ati masha'apanna'o parada-karu ida'an wuru'u kuwai kidaz.

Jesus mashaadan ma'ozaka'o awaru

(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

³⁵Na'apain uruu wachuupunin, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Wamako'o naa karishii baza iti.” ³⁶Uruu iwa'aka'akan naa pidanna, ipaidinan naa kanawa zo'iti, uruu imakon naa. Kaina'a kapam ba'orainao kanawa zo'an kida makon ituma. ³⁷Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki sariapa udaru'o wunu paran

kida daawadaan kanawa, maonapa kida unaraadanuzu. Atii wunu paidina'aka kanawa zo'iti. ³⁸Jesus, uda'awun pa'an, kaimanaiman ukawiizi-baaratan pazowau kanawa tokon itinapu. Sariapa utominapa-kidaniinao pokowauanuzu, na'iki ikian u'ati, “Tiichaa. Aonaa mooko pudopii-kidan waunao? Taa'azo'o naa wanaraan.”

³⁹Sariapa Jesus pokoda'akan na'iki ukian awaru na'iki wunu paran ati, “Pumashaadin!” Sariapa awaru mashaadina'akan na'iki wunu paran sooka'akan naa kapam. ⁴⁰Udauna'an sariapa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Kanom nii dii utarian? Aonaa zii mooko umishidan?” ⁴¹Mazan tuukii itarian manawun, na'iki sariapa ikian pa'atiaaka kida, “Kandii kaduz dii pidan uruu? Atii awaru na'iki wunu paran izo'ati zii uparadan.”

Jesus kodita-kidan oia'o doronainao pidan di'iki

(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

5 ¹Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan baza ia'o karishii danoma iti, Gerasa Baara itinapu. ²Jesus maratinan pu'u kanawa zo'iki, pidan ikodapan uruu, kodita'aka'o baaranai iki, ka'unaru kida di'iki. ³Wuru'u pidanaz oia'o doronainao zaamatapanii. Una'auzon umashaapan baaranai an. Aona'a naa kanom ka'iitan padodotan uruu powa'a. ⁴Iriba'a naa pidanna tiwaan

Mark

° 5:2 Uruu dono pidan baaranaa, aonaa imi'i ida'a'a mani. Kuba uun ii kida'o pa'an.

oia'o doronainao zaamatapanii pidan diman Jesus ida'ati (5:5)

pawatudan uanoba na'iki utaba'u, mazan ipai ubidita'akan chain, wuru'u pawatudapa-kinao kidaz. Uma'ozakan idi manawun aona'a naa turuu uzaamata-ka. ⁵Una'iakapan baaranai ii aka na'iki midukuo ii aka, wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an ukadakoinpan na'iki ipai utazaubi'ian pamada kuba idi.

⁶Munapo zii utukapan Jesus, sariapa udiman u'ida'ati na'iki ukodoru'ukan ukanaapu ati, ⁷na'iki ukadakon diiwa'o ida'an, "Jesus, Tominkaru Umanawunu'o Dani! Kanom dii puaipan ò'ai? Tomin-

karu uu ida'an, òpishaan pugaru aonaa shoman pupataka'uta'ana'a ògaru," ukian. ⁸Wuru'u uparadanuz kaikapa'a, Jesus dyuudan idi'o oia'o doronainao so'otinan u'ai.

⁹Jesus pishaanuzu, "Na'apam pu'uu?"

Pidan kian, "Ò'uu Iribainao, iriba'o wuru'u waunaouz!" ¹⁰Tuukii upishaan Jesus aonaa kizi udyuudan oia'o doronainao na'ia'o amazada ai.

¹¹Na'ia'o iriba'o kooshinoo kasaba'ukinpan naawazi za'an, ïaroapatinan. ¹²Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii, "Turuu

shoman pudyuudan wamorotan kooshinao di'iti.”

13 “Turuu!” Jesus kian. Uru'u naa ikodita'akan pidan di'iki, imorota'akan naa kooshinao di'iti. Iriba'o wuru'u kooshinaouz ikoda mani 2000 idyaun. Na'iki'o idima'akan atii tawudapu an, atii iwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai inaraan.

14 Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan naa, ikakuwaapa'ana'akan naa donoi ia'o pidannao ati, na'iki baokoinao ati kawii-tinpainaouz donoi dawun ii kida. Sariapa pidannao makon na'iti itukapa ipai wuru'u sha'ap'oraz na'ii. 15 Ikaawan Jesus ida'ati, itukapa wuru'u pidanaz iriba'oraz da'i oia'o doronainao u'ida'a. Na'a usakanatapan kakamichantinp'a naa, aitapina'a naa kapam. Tuukii itarian. 16 Pidannao tukapainaoz kanom sha'apan, ikakuwaapan naa ba'oran pidannao ati wuru dau'ana'a oia'o doronainao zaamatapauzoniaz da'i pidan, na'iki kooshinao dau'u. 17 Uruu idi tuukia'o ida'an ipishaan Jesus, iaipan umakon pawiiizi iki.

18 Jesus paidina'azon pu'a'a naa kanawa zo'iti, pidan so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, kian Jesus ati tuukia'o ida'an, “Omako kizi putuma!”

19 Aonaa Jesus taapadan umakon patuma. Mazan ukian u'ati, “Pukiwa'a naa puiribannao di'iti, pukowaada'an kizi kanom Naobanai sha'apata pu'ati, ukaimanan idi ukaminka'utan pugaru.”

20 Uruu idi pidan kiwa'akan naa, na'iki ukakuwaapaanan 10 wiizai-

nao Decapolis Baara an kidainao pidannao ati. Ipai ukowaadan pidannao ati Jesus sha'apatanii kida pa'ati. Na'iki ipai abatainao ukuwaa, tuukii idititpan udau'u.

Jesus kakudan zun sodi na'iki maskonnao izaipaiba

(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Jesus kiwan patominapa-kidaniinao tuma powaa iti karishii baza iti kanawa ida'an. Na'ii iriba pidannao kasaba'ukinan udazaba an awauta. 22 Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati, uruu kazowautapauzo synagogue pawiiizi ii. Utukapan Jesus, sariapa ukodoru'ukan, udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. 23 Na'iki tuukia'o ida'an manawun upishaanuzu uaipan pakaminka'uta-ka. Ukian Jesus ati, “Odani sodi zun maonapa'a naa omawakan. Turuu pumakon na'iti pupishata kizi puka'u idi oroo, okakuda kizi na'iki oziwu kizi powaa iti.”

24 Udauna'an Jesus makon naa utuma. Iriba pidannao makon kapam ituma, atii chakata imashaa-pan udazaba an kida.

25 Na'a'o zun izaipaiba pidannao bii'i. 12 wunu obaiatinan. 26 Omakon'i naa kiwiin bakadun kida daakataanao di'iti, na'iki ipai'i naa otaan papuraatan i'ati. Oaipan pakakudan padamata, mazan kii'an oizain tuukiidinan naa powa'a zii manawun. 27 Oabatauzon idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimakaan, omakon naa pidannao bii an Jesus dawu'ati. 28 Okian pa'ida'a,

Mark

“Ōpishatan an ukamichan karikaonan, kaimana'o nii ōkakudan.”

²⁹Opishata'akan naa uchaakitan za'aba'i, sariapa oizaipan shabata'akan; na'iki kaiman oabatin'akan paka'azo ii, pasaabaa-kaoidi pabaiatinan ai. ³⁰Sariapa Jesus aitapan pama'ozakan sha'apatan aimaakan umanawunu'o. Utanawatina'akan powaa iti iriba'o pidannao zikonu'u, upishaan ĩdyaun, “Kanom pishata'oraz ōkamichan?”

³¹Utominapa-kidaniinao dako'atin uruu, “Puaitapanii iriba pidannao pudazaba an kasaba'ukinpan. Kanom nii mooko pupishaan kanom pishata'oraz pugaru?”

³²Mazan upu'u Jesus awunuu-danaan utukapa'azon kanom pishata'oraz paugaru. ³³Wuru'u zunaz oaitapanii kanom sha'apan pa'ati, sariapa owa'atin panakanakaan na'iki patarian bii'i Jesus ida'ati. Okodoru'ukan maonapa ukanaapu'u, na'iki okowaadan Jesus ati ipai kanom sha'apan pa'ati. ³⁴Jesus kian o'ati, “Pumishidan idi'o pukakudan. Pumako'o naa, punyukunuu kaimanan tuma, pukakuda-kaoa'a naa shaa pabaiatinan ai.”

³⁵Jesus kadakotinan pu'u zii, pidannao kaawan Jairus dapu iki kuwaita'anainao u'ida'ati. Sariapa ĩkian, “Marina'a naa Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani!”

³⁶Mazan Jesus aonaa utauan panyukunuu ati na'apa'oram ĩparadan, na'iki sariapa ukian Jairus ati, “Mana'a putaria'a naa, mazan pumishida pa'an.” ³⁷Udauna'an

aonaa utaapadan ipai pidannao makon patuma, soo una'aka Peter, James na'iki John James inawuzuz patuma karikaonan.

³⁸Īkaawan Jairus dapu iti, na'ii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinpan na'iki ĩzaadinan diiwa'o ida'an. ³⁹Jesus morotan kabaun nazo iti na'iki sariapa ukian pidannao ati, “Kandii nii mooko uzaadinan kaikapa'a? Mana'a ukasha'ora'ana'a! Aonaa koraidonaa mawakan mani wuru'u. Soo oda'awupan karikaonan.”

⁴⁰Mazan ĩshaazootinan udau'u, pamamishidikan idi uparadan. Sariapa udyuudan ĩkoditan kabaun nazo iki; una'akan soo koraidaonaa daronao na'iki paminauda'unao, umorota-kidan ĩdyaun koraidaonaa washatinpan di'iti.

⁴¹Jesus zaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukian o'ati, “Talitha koum.” Kaikapa'o wuru'u parada-karuz: “Zuna sodi, ōkian, pukadishita,” kia'o wuru'u. ⁴²Sariapa okadishita'akan na'iki ochi'ika'akan naa. (12 owunun wuru'u zun sodiz.) Okakudan idi, tuukii ĩdi'itinpan. ⁴³Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a udau'an.” Na'iki ukian kapam ĩ'ati, “Utaa'a naa owanyukunuu nii.”

Aonaa Jesus aiapa-kaon Nazareth ii
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

6¹Udauna'an Jesus makon padyaupai-kizi wiizai iti patominapa-kidaniinao tuma. ²Sookapa-karu Kamoon dono utominapa-kidan pidannao synagogue ii. Iriba pidannao

na'iainao abatan ukuwaa, tuukia'o ida'an manawun ïdi'itinpan. "Na'iki dii uaitapan ipai wuru'u?" ïkian. "Kanom taanii u'ati uaitapa-kinaa nii? Na'apa dii usha'apatan umanawun kida'o aimaakan, aona'o watukapauzon? ³Aonaa carpenter mani uruu, Mary daniz? Aonaa James, Joseph, Judas na'iki Simon inawuzu mani wuru'u uruuz? Aonaa mooko udadakoonao mashaapan da'a'a?" Aonaa ïmishidan, na'iki aonaa ïnyukunuu-atin wuru'u usha'apaapanii kidaz. ⁴Jesus kian ï'ati, "Tominkaru prophetinnao naubaa-kao ba'oran wiizai ii kida, mazan pawii-zi'i, aonaa uiribannao na'iki ba'oran pidannao naubaan uruu!" ⁵Uruu idi aonaa Jesus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan na'ii, soo masakau-da'u karikaonan, upishatan karinainao paka'u idi na'apain ukakuda ïdyaun. ⁶Tuukii manawun udi'itinpan ïdau'u ïmamishidakan idi paugaru.

Jesus dyuudan
12 patominapa-kidaniinao
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

Udauna'an Jesus makon naa ipai wiizai kida kawana'ati; na'ii ukaki-naopan ipai pidannao. ⁷Udapadan 12 patominapa-kidaniinao baikopa pa'ida'ati. Udauna'an udyuudan naa ïmakon dya'utam kida. Utaan ma'o-zaka-karu ï'ati, ïkodita-kida-kinaa nii oia'o doronai kida.

⁸Udauna'an ukian ï'ati, "Mana'a pa'i una'aka'ana'a aimaakan kida utuma umakon an, soo uwadoo-

kori pa'an. Aonaa una'aka'ana'a wanyukunui, oo usaakon, oo upuraatan kida. ⁹Pukaiwada pudazkidi. Aonaa puna'aka'a naa ba'oran pushooton." ¹⁰Jesus kian ï'ati kapam, "Na'iam udapaapaka-kao kaiman, na'ii usookadin uruu kabaun di'ii atii udobata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti. ¹¹Ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, ïmadapaapakan an unao kaiman oo ïmaabata'azookan an ukuwaa, udobata na'iki uparau-da'aka imi'i ukidiba iki kida, ïaitapa kizi papataka'uta-kao nii." ¹²Uruu idi ïmako'okan kida'a naa ïkakinao-paanan pidannao ïtanawatin kizi'i naa pa'orian kida ai.

¹³Ïkodita-kidan iriba oia'o doronainao kida pidannao ai, na'apain iriba ïramaudan pidannao olive oil^P idi na'iki ïkakudan ïdyaun.

John Chikaawunuupauzo
mawakan daua'o
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

¹⁴King Herod abatan Jesus kauanamaan ipai amazada kawana'ati. Pabi'i kida pidannao kian, "John Chikaawunuupauzo kakuda'oraz powaa iti! Uruu idi'o wuru'u kaina'a uma'ozakan usha'apata-kinaa nii umanawun kida'o aimaakan." ¹⁵Ba'orainao kian, "Uruu Elijah!" Ba'oran kian, "Uruu prophet, kotua'o Tominkaru prophetin kawanu'o." ¹⁶Herod abatan idizu, ukian, "Uruu John Chikaawunu-

Mark

P 6:13 *olive oil*: oil toma-kariwai olive aka di'iki. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

pauzo! Òdukuta-kidani'i naa sha'atii ukanau, mazan kaina'a ukakudan powaa iti."

¹⁷Kaikapa'o da'i wuru'u John zowiauzo-kaoz. Herod dyuudan John zaamata-ka, udodota-ka na'apain utaraa-ka. Herod sha'apatan wuru'u kaikapa'a Herodias aipan ati'o, uzaamataniaz paudairo nii, pa'inawuzu Philip daiaroz. ¹⁸John Chikaawunuupauzo aonaa umashaadan pakadakotinan Herod ati kaikapa'a: "Aonaa Tominkaru kashaapan pidan zaamatan pa'ina-wuzu daiaro!" ¹⁹Uruu idi'i naa Herodias to'ora-kizaitapan John, oaipan pazowii-kidanuzu. Mazan Herod kazannaatapa uruu. ²⁰Herod tarian John ai, uaitapan idi kaimana'o na'iki umanawunu'o pidan uruu. Una'apan idi utaapan uruu kaiman. Unaudapa paabatapan John paradan pa'ati, panyukunuu kasharutinpan pu'u padamata tuukii, ipai John paradan kawana'ati pa'ati.

²¹Herod shakatan kamoo kaawan dono'o naa, Herodias kian, "Aizii turua'o nii òkaunaatinan John ati." Na'apain, Herod dapadan ipai umanawun-tinpainao pidannao, soldyaa zowaunaanao kida na'iki kazowautapainao pairibannao Galilee Baara ii. ²²Herodias dani mawuusa morotan na'iki okonaupan naa. Tuukii Herod na'iki upidananao konaukii-kidanuzo. Uruu idi'i naa King Herod kian o'ati, "Na'ia'oram aimakaan puaipan, òtaan nii pu'ati. Pupishaa ò'ai!" ²³Mishi'o òparadan, òtaan nii pu'ati kanom

puaiapanii, turuu òtaan pu'ati pazikon an òsha'apauz."

²⁴Na'iki'o mawuusaba koditan opishaa'anan padaro kaikapa'a: "Kanom turuu òpishaan u'ai?" Odaro kian, "John Chikaawunuupauzo zowau, pukii." ²⁵Kadimana'o ida'an okiwa'akan king di'iti. Okian, "Òaiapa putaan ò'ati aizii da'a'a John zowau paraapi nazo'o." ²⁶Uruu idi tuukii king kasha'oran, mazan aona'a naa turuu upana'adan paparadan: ipai pidannao abatan wuru'u upishaanuz oroo. ²⁷Sariapa udyuuda'akan soldyaa na'anan John zowau taraa-kizai iki. Soldyaa mako'okan udukuta'akan naa John kanau. ²⁸Udauna'an ukaawa-kidan naa paraapi ida'anaz utaan naa zun atiz. Udauna'an zun taan naazu padaro ati.

²⁹John tominapa-kidaniinao abatan idi'i naa uzowii-ka, ïnankan naa John nanaa, ïdidan naa kapamazuu.

Jesus paan 5000 pidannao

(Matthew 14:13-21;

Luke 9:10-17; John 6:1-14)

³⁰Jesus dyuudaniinao kaawan u'ida'ati powaa ati, na'apain ipai ïkowaadan pakakinaopan dau'u pidannao, na'iki kanom pasha'apata. ³¹Iriba pidannao kaawa-kaawan Jesus ida'ati, baokoinao kiwa-kiwan pu'u kapam, aonaa kowas na'apam naa ïarooapan. Uruu idi Jesus kian ï'ati, "Wamako amazada iti pidannao ai, usookapa kizi masakauda'u na'ii." ³²Uruu ïmako'okan naa baza iti kanawa ida'an pidan aonaa-kizi

itinapu. ³³Upu'u iriba pidannao tukapan ĩmakon, na'apain ĩaitapa ĩdyaun. Uruu idi ipai pidannao makon kadimana'o ida'an wiizai kida iki unaawa an. ĩkaawan kiwiin Jesus makopa-kizi iti.

³⁴Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao, tuukii ukasha'oran ĩdau'an, utukapan idi kaznizonao kawan ĩdyaun, aona'oraz ĩkataapikin. Uruu idi dobata ukakinaotan ĩdyaun. ³⁵Wachuupun idi'i naa, utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Wachuupu'unan naa wuru'u, na'iki da'a'orazu amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz. ³⁶Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz, maonapa'o zakapu oo wiizai kida di'iti ĩtorii'an kizi pawanyukunuu nii."

³⁷"Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii." Jesus kian.

ĩpishaan uruu, "Puaiapa sha'a watoriankan ĩwanyukunuu nii 8 kauzu kaudin-karu winipinaa ida'an?"[¶]

³⁸Uruu idi Jesus pishaan ĩdyaun, "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a? Utukapanaka."

ĩawunuutankan dauna'an, ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u breadnao na'iki dya'utam kopaunao sodi kida."

³⁹Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao sakanata-kidan pidannao, katoontinapa kida ko'ori'o pinidi paawa an. ⁴⁰Uruu idi pidannao sakanatan katoon-

tinapa kida, bauda'apa'o ida'a 100, ba'oran ida'a 50. ⁴¹Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi iti patoriiinpan tuma, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wawanyukunuu nii." Udushowan naa wuru'u bread kidaz, udyuudan naa patominapa-kidaniinao taa-nuzu ipai pidan kawana'ati. Na'apa kapam ubuutan wuru'u kopau kidaz ipai ĩkawana'ati. ⁴²Ipai pidannao aroopan abaapa kida. ⁴³Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan kida wanyukunui wa'akun. ⁴⁴Daonaioranao paa-kariwaiz na'apain, uikoda mani 5000 ĩdyaun.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

⁴⁵Sariapa uruu dauna'an aka Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao kiwiitan pa'ua'ati baza itinapu kanawa ida'an Bethsaida iti. Uruu una'an zii, udyuuda'azon idi pidannao kiwan padapu iti kida. ⁴⁶Pidannao kiwan dauna'an, umakon naawazi paawa iti. Na'ia'a naa utoriinpan. ⁴⁷Kamoo tipitanin, karishii zikon ia'a naa kanawa, Jesus na'ian zii pa'an unaawa ii paba'orantin. ⁴⁸Utukapa aonaa patominapa-kidaniinao ka'iitan papooratan kanawa kadiman, awaru pootan idi ĩdyaun pakanaapu iki.

Aizii wakankanaanin ukaawan ĩ'ida'ati, chi'ikapa wunu paawa

Mark

¶ 6:37 8 kauzu kaudin-karu winipinaa: Greek paradan ida'an 200 denarius ati'o.

an. Uwazoo-wazooan pu'u ĩdyaun,
⁴⁹ĭtukapa uchi'ikapan wunu paawa
 an. "Ma'achai!" ĭkian patarian bii'i.

⁵⁰Ipai ĭtarian tuukii ĭtukapan
 idi uruu. Sariapa Jesus paradan,
 ukian ĭ'ati, "Mana'a utaria'ana'a.
 Ōgaru wuru'u!" ⁵¹Udauna'an upai-
 dina'akan naa ĭtuma kanawa zo'iti.
 Sariapa awaru mashaada'akan, tuu-
 kii manawun ĭdi'itinpan udau'u.
⁵²Usha'apanum kau'an aonaa zii ĭaita-
 pan manawun kanom sha'apa'o 5000
 pidannao paa-ka'o dono'oraz, dadara
 ĭzaamatan aimakaan panyukunuu iti.

Jesus kakudan karinainao

Gennesaret ii

(Matthew 14:34-36)

⁵³ĭtaraukan karishii wakadapu
 itinapu Gennesaret Baara iti. Na'ii
 ĭko'idan pakanawan karishii dano-
 ma'a. ⁵⁴ĭmaaratinan kanawa di'iki,
 sariapa pidannao aitapa'akan Jesus.
⁵⁵Uruu idi ipai pidannao makoo-
 danaan wiizai kawana'ati kida,
 ĭna'akan karinainao pawii zi baara
 ida'an kida paabata-kizi iti na'iam
 Jesus kaawan.

⁵⁶Jesus makon an na'itim kari-
 kaonan, wiizai, donoi, oo zakapu
 kida iti, pidannao na'akan nii kari-
 nainao u'ida'ati, na'apain ĭpishaan
 uruu tuukia'o ida'an ĭaipan upishata-
 kidan pakamichan danoma
 karikaonan karinainao ati. Ipai pisha-
 tainao ukamichan kakudan powaa iti.

Pidan tomanii kakinaorii kida

(Matthew 15:1-9)

7 ¹Phariseenao na'iki tiichaa-
 pazonao Moses kakinaorii

dau'u, Jerusalem iki'o ĭwa'atin, kaa-
 wan Jesus ida'ati. ²ĭtukapa pabi'i
 kida Jesus tominapa-kidaniinao,
 aonaa ĭchikaan paka'u paaroopan
 ua'ii pakakinaorinaa kawana'ati.
³(Phariseenao na'iki ipai ba'orai-
 nao Jewnao taapa zii pakawan
 kakinaorii kotua'oraz ĭdoko-
 daunnao taapan, aonaa ĭaroopan
 machikaaka-daun paka'u kakinaorii
 kawana'ati. ⁴ĭtorian dono aimakaan,
 aona'o nii ĭnikan sariaapazu, mazan
 kiwiin ĭchikaan niizu. Na'apain iriba
 ĭtaapan ba'oran kakinaorii kida,
 wuru kawanu'u ĭchikaakapauzon
 kaduzuz pakoopon kida, ka'uz kin
 kida, boon kida, aroapa-kizai baara
 kida kapam.) ⁵Uruu idi Phariseenao
 na'iki tiichaa-pazonao Moses kaki-
 naori dau'u pishaan Jesus, "Kanom
 ni'o aonaa putominapa-kidaniinao
 taapan kakinaorii wadoko-
 zu-daunnao di'iki'oraz, mazan ĭaroopan
 aonaa ĭchikaan paka'u wakakinaori-
 naa kawana'ati."

⁶Jesus dako'atin ĭdyaun,
 "Mishi'o tawuru'u Isaiah paradan
 kiauzonuz unao dau'an kotua'a naa!
 Mishi'o wuru'u, unao taapinpainao
 kaimanainao nii kaikini'i, na'apa
 usaadinpan kawan:

'Di'oraz pidannao, ĭtaapan
 ōgaru umanawunu'o nii
 paparadan ida'an
 karikaonan,
 mazan munapo'o ĭtaapan
 panyukunuu ō'ai.

⁷Aonaa mishi'o mani ĭmana-
 wuntapan ōgaru,
 mazan ĭtaapan pidan toma-
 nii kakinaorii karikaonan,

aonaa òkakinaori kida
mani!^r

⁸Unao, aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan umishi-dan pidan tomanii kakinaorii karikaonan.”

⁹Jesus kian ì'ati powa'a zii, “Uaitapa mishi udi'itinpan aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan uaipan utaapan umishidauzonii kaduz kakinaorii pa'an. ¹⁰Moses kakinaori kian, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,’ na'iki ‘kanom dakoopa'o padaru oo padaro zowii-karu nii.’ ¹¹Mazan unao kinaopan, turuu pidan kian padaru oo padaro ati kaikapa'a: ‘Kanom òtaa'azooni'i naa pu'ati padamata, aona'o nii òtaan pu'atizu, usha'apanum kau'an òtaani'i naazu “Corban” nii (taa-kariwai Tominkaru ati, kia'o wuru'u).’ ¹²Na'apa'o ida'an aonaa utaapadan ukaminka'utan padaru oo padaro. ¹³Unao, aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida kakinaorii. Na'apain iriba kaina'a ba'oran kida na'apa'o usha'apaapan.”

Kanom toma'o pidan oian
(*Matthew 15:10-20*)

¹⁴Udauna'an Jesus dapadan kasaba'ukinpainaouz pidannao pa'ida'ati, baukapa'a naa ukian ì'ati, “Uabatapa kaimanaiman, uaitapa kizi na'apam òkian. ¹⁵Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan pidan. Mazan, kanom kodita'o pidan

nyukunuu iki, uruu pa'an oiida'oraz pidan. ¹⁶[Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!]”^s

¹⁷Jesus mako'okan naa uwa'aka'akan naa pidannao kasaba'ukinpainaouz, umorotan kabaun nazo iti. Utominapa-kidaniinao pishaan naa uruu na'ii, ìaipan ukowaadan wuru'u di'itinapakinai kidaz kuwai masha'apanna'o ida'an. ¹⁸Jesus kian ì'ati, “Aonaa zii mooko uaitapan kapam? Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan uruu. ¹⁹Usha'apanum kau'an, aonaa umorotan unyukunuu iti, soo utoba nazo iti karikaonan. Udauna'an ukodita'akan ni'i naa u'idi'iki.” (Kaikapa'o kadakotinkaru ida'ana'o, Jesus kowaadan ipai sha'apa'oram wanyukunui turuu unika-ka.)

²⁰Powa'a zii ukian, “Kanom kodita'o pidan di'iki, wuru'u oiida'oraz pidan pa'an. ²¹Usha'apanum kau'an kanom kodita'o pidan nyukunuu iki, uruu wuru'u oiida'oraz pidan di'itinpan, usha'apata-kinanai oii kida'oraz aimakaan kaikapa'oraz kida'a: pidan kaminshu'uinpan, pidan koidimikin, pidan zowian ba'oran pidan, ²²pidan ba'orantapan, pidan misha'oraran, na'iki pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-ka; wuru kawanu'u umariidinauzon, aonaa ukiba'azoo-kidan pasha'apaapan oii kida'o aimakaan, ukishauzi-shorin, udakoomikin, unaudapa pa'atadinpan, na'iki ìmashaapan maaitapinaka-

Mark

^r 7:7 Isaiah 29:13 ^s 7:16 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

daun karikaonan. ²³Ipai wuru'u oii kida'oraz sha'apata-ka, pidan nyukunuu iki'o ukoditan na'iki uruu kida oiida'o pidan."

Gentileaba mishida'o
(*Matthew 15:21-28*)

²⁴Udauna'an Jesus makon muna-po'o amazada di'iti, maonapa'oraz donoi Tyre Baara antanapu. Umorotan kabaun nazo iti, aonaa uaipan pidannao aitapan pana'an, mazan aonaa turuu udizinan. ²⁵Zuna, kaina'a'o oia'o doronai odani sodi zun ida'a, abata Jesus kaina'an na'apain okaawan Jesus ida'ati, odazabadi-nan oawun imi'i baara iti. ²⁶Wuru'u zunaz, Gentile^t oroo, oshakatan Phoenicia Baara ii Syria ia'oraz. Tuukia'o ida'an opishaan Jesus, oai-pan ukodita-kidan oia'o doronai paudani sodi zun ai.

²⁷Mazan Jesus dako'atin oroo, "Wapaa zii kiwiin koraiziannao. Aonaa turuu koraiziannao wanyukunuu taa-ka arimarakanao ati."

²⁸Okian, "Mishi'o, Naobanai, upu'u arimarakanao nikan korai-ziannao wanyukunuu unuba miisa^u waranu'u."

²⁹Ukau'an Jesus kian o'ati, "Pudako'atin idi o'paradan na'apa, pukiwa'a naa pudapu iti puikodan nii pudani sodi kodita'aka'a naa oia'o doronai o'ai!"

³⁰Okiwan padapu iti, oikoda paudani washatinpan bed paawa'a, oia'o doronai kodita'aka'a naa o'ai.

Jesus kakudan makina'o na'iki maparadanu'o daonaiora

³¹Udauna'an Jesus makon Tyre Baara iki, umakon Sidon an atii Galilee Karishiiz iti. Na'iki'o udobatan maonapa Decapolis Baara an. ³²Pidannao kaawa-kidan Jesus ida'ati daonaiora makina'o na'iki aona'o maparadanu'o kapam. Īpishaan Jesus tuukia'o ida'an, ĩaipan upishatanuzu paka'u idi. ³³Uru'u naa Jesus na'akanuzu paba'orantin munapo pidannao ai; na'ii umuudan paka'u shuwu kida ukinao kida di'iti, udauna'an usopitan pazaadako, uruu idi upishatan uninoba. ³⁴Udauna'an Jesus awunuupan aokazi iti na'iki uto'ota'akan panizowan na'iki ukian, "Effatha." "Puda'atin," kia'o wuru'u. ³⁵Uru'u naa mishi ukinao da'atina'akan na'iki uninoba kii-tina'akan; uruu idi kaimana'a naa uparada'akan.

³⁶Udauna'an Jesus kian ipai pidannao ati, "Mana'a pa'i ukowaada'a naa ba'orainao pidannao ati wuru'u." Ukakinaowan pu'u ĩdyaun powa'an kida padamata, powa'a zii manawun ĩkowaadaabi'ian baokoinao ati udau'u. ³⁷Ipai abatainaouz udau'u, tuukii manawun ĩdi'itinpan. Na'iki sariapa ĩkian, "Ipai kanom usha'apatanii kida kaiman zii manawun usha'apatanuzu. Ukakinaoda zii makinao-ziiwa na'iki ukapara-danuta zii maparadanu'o."

^t 7:26 *Gentile*: pidan pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii. ^u 7:28 *miisa*: English ida'an, table.

Jesus paan 4000 pidannao
(*Matthew 15:32-39*)

8 ¹Masakauda'u uruu dauna'an, iriba'o pidannao kaawan Jesus ida'ati koshan. Na'apain uruu dono, aona'ora'a naa iwanyukunuu nii. Uruu idi Jesus dapadan patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. ²Ukian i'ati, "Okasha'ora-kida, otukapan wuru'u pidannaouz, ina'an idi idikinauda'u kamo'o naa otuma na'apain aonaa kanoma'a naa inikan. ³Aonaa turuu odyuudan idyaun maaroopaka-daun, panaadon imadoronaitan pazamazin idi pamakopa-kizi an, usha'apanum kau'an pabi'i kida munapo'o imashaapan."

⁴Utominaapa-kidaniinao pishaan uruu, "Na'apam nii dii mooko pidan ikodan wanyukunui da'a'a, baara'a karikaonan, papaa-kinnaa nii ipai wuru'u iriba'oraz pidannao?"

⁵"Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a," Jesus kian i'ati.

"Kaina'a 7 bread," ikian.

⁶Jesus dyuudan ipai pidannao sakanatan imi'i baara'a. Udauna'an uzaamatan bread kidaz, utoriinapa-kidanuzu. "Kaiman," ukian Tominkaru ati udau'an. Udushowanuzu, udauna'an utaanuzu patominapa-kidaniinao ati, inao kizi'i naa kataanuzu ipai pidannao kawana'ati. Ipai isha'apatan padyuuda-kizinao. ⁷Na'a'o kapam masakauda'u kopaunao. Utoriinapa-kidanuzu. "Kaiman," ukian Tominkaru ati udau'an. Udauna'an utaan naa kidaz patominapa-kida-

niinao ati, inao kizi kataanuzu koshan pidannao ati.

⁸⁻⁹Ipai pidannao aroopan abaapa, ikoda mani 4000 pidannao. Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 7 dazowan kida wanyukunui wa'akun. Udauna'an Jesus dyuudan naa pidannao kiwan padapu iti kida. ¹⁰Sariapa upaidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, imakon munapo'o wiizai Dalmanutha Baara iti.

Phariseenao aipan Jesus aidan
umanawunu'o aimakaan pa'ati
(*Matthew 16:1-4*)

¹¹Phariseenao kaawan Jesus ida'ati. Itiwaa-kidapa'azon uruu, uruu idi ikian u'ati, "Puaida wa'ati, na'apam turuu pusha'apatan umawanun kida'o aimakaan, puaida-kida kizi wa'ati kaina'a mishi mishi'o Tominkaru ma'ozakan kaina'an pu'ida'a." ¹²Mazan Jesus nyukunuu kasha'oran, na'iki ukian, "Kanom nii mooko utukapa'azon umawanun kida'o aimakaan sha'apata-ka? Okowaadan nii u'ati, aonaa turuu oidan umawanun kida'o aimakaan u'ati!" ¹³Udauna'an uwa'aka'akan naa idyaun. Upaidinan koshan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, imakon naa karishii baza iti.

Phariseenao na'iki Herod
yeastin kida
(*Matthew 16:5-12*)

¹⁴Jesus tominapa-kidaniinao manyukunuutan pana'akan iriba bread kida; ina'akapanii

Mark

bauda'apa sodi karikaonan patuma kanawa zo'o. ¹⁵Jesus kakinaotan ïdyaun, "Uzaudin pa'i Phariseenao yeastin ai na'iki Herod yeastin ai kapam."

¹⁶Uruu idi ïkian pa'atiaaka, "Ukian kaikapa'a uaitapan idi'o aonaa bread nii wa'ida'a."

¹⁷Jesus aitapa na'apa'oram wuru'u ïkianuz. Uruu idi upishaan ïdyaun, "Kanom nii ukadakoinapakidan bread aonaan u'ida'a? Aonaa mooko uaitapan? Dadara'o mooko manawun uzowau? ¹⁸Isha'o mooko uawun na'iki aonaa ukakinaon? Aonaa mooko uaitapan ¹⁹tawuru dono'o òdushowauzonuz baka'iauda'u breadnao òpaa-kinaaz 5000 pidannao? Na'apauda'um dazowan kida wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?"

Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'a'o sha'atii 12 dazowan kida wanyukunui wa'akun."

²⁰"Tawuru dono'o mani'i òdushowauzonuz 7 bread 4000 pidannao ati, na'apauda'um dazowan wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?"

"7 dazowan sha'atii," ïkian. ²¹"Upu'u zii, aonaa uaitapan?" ukian ï'ati.

***Jesus saabaan pidan awun
isha'o Bethsaida ii***

²²Udauna'an ïkaawan naa Bethsaida iti. Na'ia'a naa pidannao kaawa-kidan ishaawun pidan Jesus ida'ati, tuukia'o ida'an ïaipan upishatanuzu. ²³Jesus zaamatan wuru'u ishaawunuz paka'u di'iki,

una'aka'akanuzu munapo wiizai ai. Udauna'an usopitan pazaadako uawun kida di'iti, na'iki upishatan uawun kida paka'u kida idi. Udauna'an upishaanuzu, "Putukapa'a naa aimaakan?"

²⁴Daonaiora awunuudanaan, na'iki ukian, "Òtukapa pidannao, mazan òtukapan ïdyaun ikoda tawuru'u atamunnao chi'ikapan kawanu'o."

²⁵Udauna'an Jesus pishatan powa'a zii koshan uawun kida paka'u idi. Uruu uawun kida saabaina'akan naa, kaimanaimana'a naa utukapan koshan. ²⁶Udauna'an Jesus dyuuda'akan naazu sariapa padapu iti. Ukian kapam u'ati, "Mana'a pa'i pumako'ona'a wiizai iti powaa iti."

Kanom dii Jesus?

(Matthew 16:13-20;

Luke 9:18-21)

²⁷Udauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma wiizai kida di'iti, maonapainouz Caesarea Philippi itinapu. Ìmakopaanan pu'u upishautaan patominapa-kidaniinao, "Na'apa dii pidannao kian òdau'an?" ²⁸Ìdako'atin uparadan kaikapa'a: "Pidannao kian pugaru John Chikaawunuupauzoz, na'iki baokoinao kian pugaru prophet Elijah, na'iki baokoinao kian pugaru kotua'oraz prophetnao bii iki'o kaawan powaa ati koshan."

²⁹Udauna'an upishaan ïdyaun, "Unao mani. Na'apa dii ukian òdau'an?"

Sariapa Peter dako'atinuzu, “Pugaru Christ.”^v

³⁰Udauna'an Jesus kia'akan i'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a kanom wuru'u oġaruz.”

*Jesus kowaadan na'apam nii
pamawakan*

(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

³¹Uruu dauna'an Jesus kakuwaapan naa pazowia'azoo-kaou dau'u. Ukian, “Daonaiora Aokazi Iki'o ubaiaapan nii kasha'ora'o manawun. Kazowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, aona'o nii iaipanuzu. Uzowii-kaou nii kapam, mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii powaa iti koshan.”

³²Jesus kakuwaapan idi kaimanaiman manawun i'ati, Peter dapadanuzu pana'itinapu na'iki uto'orauanuz. ³³Sariapa Jesus tanawatinan na'iki uawunuupan ba'oran patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki sariapa uto'orauan Peter. Ukian u'ati, “Pumako o'ai, Satan. Aonaa pud'iitinpan Tominkaru di'itinpan kawan, mazan pud'iitinpan pidan di'itinpan kawan'o karikaonan.”

Jesus pidanan baiaapa'o nii oia'o

³⁴Udauna'an Jesus dapadan iribainaouz pidannao na'iki patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. Ukian i'ati, “Kanom da'ana'azo'o oġaru,

marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki una'akan pacrossannaa,^w na'iki uda'anan oġaru. ³⁵Kanom kazannaata'azo'o pananaa, uwaziwadan niizu; mazan kanom waziwada'o pananaa o'dikin ii, na'iki Kaimana'o Kuwai dikin ii, mishi'o nii uikodan karikaonanuo kakupa-karu pa'ati. ³⁶Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanuo kakupa-karu ai. ³⁷Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-kaou karikaonanuo kakupa-karu ai? ³⁸Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan oġaru, na'iki pakakuwaapan o'kakinaori kida dau'u wunao ati'i, oiainaouz na'iki mami-shida-kainaouz; na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azookidan uruu, ukaawan dono udaru umanawunun tuma na'iki kaimanainao Angelnao tuma.”

9 ¹Udauna'an ukian, “Okowaa-dan nii mishi'o u'ati, pabi'i kida unao kaida'a'a, aona'o nii zii umawakan utukapan ua'ii Tominkaru Naobanai-tinan kamoo kaawan umanawunu'o ida'an.”

*Jesus pana'adinan patominapa-
kidaniinao awun za'a*

(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

²Aizii 7 kamoo dauna'an Jesus na'akan patuma, Peter, James na'iki John doko'a'o midukuo paawa iti. Na'ii ina'ian na'apauda'u sodi

^v 8:29 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^w 8:34 *una'akan pacrossannaa*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kaou nii pada'anpan dikin ii Jesus.

karikaonan. Utominapa-kidaniinao awun za'a upana'adina'akan. ³Ukamichan tanawatinan wizi'i na'iki baraka, ubarakan powa'a zii ipai pidannao chikaapauzonao chikaan nii ai. ⁴Udauna'an itukapa Elijah, Moses tuma, kadakotinan Jesus ati.

⁵Peter kian Jesus ati, "Tiichaa, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a. Turuu watoman idikinauda'u kabaunnao sodi kida, bouda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati na'iki bouda'apa Elijah ati." ⁶Tuukii Peter tarian baokoinao tuma, aonaa uaitapanaatan na'apam pakia'akan.

⁷Udauna'an isha'iz kaawan udikinda'akan naa idyaun, na'iki parada-karu kian isha'iz bii iki, "Di'ora'a odani omarainapanii, uabata na'apam ukian!" ⁸Iawunuudanaa'akan kadimana'o ida'an, aona'a naa ba'oran pidannao nii ituma, soo Jesus karikaonan.

⁹Itokapaanan pu'a'a naa midukuo iki, Jesus kian i'ati, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a wuru'u utukapaniaz, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki." ¹⁰Imishida uparadan, mazan pa'atiaaka ipishautaakapaanan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz, "ukadishitan nii pamawaka-kizi iki," kia'oraz, iaipan paaitapanuzu.

¹¹Uruu dauna'an ipishaan Jesus, "Kanom ni'o tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian, 'Elijah'o nii wa'ati kiwiin.'?"

¹²Ukian i'ati, "Elijah'o nii mishi wa'ati kiwiin uminziwata'anan ipai

aimaakan. Na'apa kotua'o usadauzo-ka'o Tominkaru Paradan ida'a Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, upataka'uta-ka'o nii tuukii na'iki aona'o nii uaiapa-ka'o. ¹³Okowaadan nii u'ati, mishi, Elijah kaawanka'a naa na'iki pidannao pataka'utauzonii uruu, na'apa usaadinpauzon kawana'ati Kaarita ida'a kotua'a naa."

Jesus kodita-kidan oia'o doronai daonaiora di'iki

(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43a)

¹⁴Uruu dauna'an ikaawan naa powaa ati baokoinao tominapa-kidariwainao ida'ati, itukapa iriba pidannao kasaba'ukinpan ituma. Na'a'o kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kadakotinan ituma. ¹⁵Iribainao pidannao tukapan idi Jesus wa'atin, tuukii ikonaukia'akan, na'iki idima'akan u'idi'iti, idapaapan naa uruu kaiman kapam.

¹⁶Jesus pishaan patominapa-kidaniinao, "Kanom dau'ana'o ukadakoinpan wunao tuma'a?"

¹⁷Bouda'apa pidan tunarunao dako'atin uparadan iriba'o pidannao bii iki. Ukian, "Tiichaa, kaina'a onakan odani daonaiora pu'ida'ati. Kaina'a oia'o doronai u'ida'a, na'iki aonaa ukaparadanun. ¹⁸Na'apainim oia'o doronai tuukiida'akan an uruu, ukaboota'akan nii uruu imi'i baara iti, udauna'an bozowa'o koditan udako iki, ukuzowa'akan paidako kida, udauna'an udadara'akan, dadara, dadara. Opishaanii padamata putominapa-kidani-

nao, òaipan ìkodita-kidan wuru'u oia'o dironaiz u'ai, mazan aonaa ìturuun."

¹⁹Jesus kian, "Na'apa dii aonaa zii umishidan? Kotua'iki'i naa òmashaapan utuma? Kotua'iki'i naa òna'an òbaiatinan utuma? Puna'aka na'iki wuru'u daonaioraz ò'ida'ati."

²⁰Uruu idi ìna'akan naa uruu Jesus ida'ati. Aizii oia'o dironai tukapa'akan idi Jesus, sariapa udorauta-kidan na'iki uzii'akan wuru'u daonaioraz. Uwazainan naa na'a imi'i baara'a, udako bozowa'akan naa kapam. ²¹Jesus pishaan daonaiora daru, "Na'apam dii ukotua'ikin naa pudani kaikapanu'u?" Daonaiora daru kian, "Kotu'u uduusodin iki. ²²Panaadon kida, maonapa da'i oia'o dironai zowii-nuzu ukabootan ida'an uruu tikazi di'iti na'iki wunu baoko iti. Pukamunan-kida shoman waunao, na'iki pukaminka'uta waunao, puturuan an pukaminka'utan!"

²³Jesus kian u'ati, "Kanom nii pukian 'puturuan an pukaminka'utan'? Ipai aimaakan sha'apan nii pidan ati, umishidan an."

²⁴Daonaiora daru kian diiwa'o ida'an, "Ògaru, òmishida padamata, mazan òaipan pukaminka'utan ògaru, òmishida kizi kaimanaiman manawun."

²⁵Jesus tukapan idi iriba'a naa pidannao kasaba'ukinan padazaba ati, ukian oia'o dironai ati, "Makina'o na'iki maparadanu'o dironai, òaipan pukoditan wuru di'iki'i daonaioraz, aonaa òaipan pumorotan u'idi'iti powa'a!"

²⁶Uruu oia'o dironai kadako'o-kan, uzii'atapa'akan daonaiora, udauna'an ukodita'akan naa u'ai. Mawaka'o kawanu'o daonaiora tukapa-ka'o, na'iki ipai pidan kian, "Ei, umawakan!" ²⁷Mazan Jesus zaamatan uruu paka'u di'iki, ukadishita-kidan naazu.

²⁸Uruu dauna'an Jesus makon umorotan pasookapa-kizi kabaun nazo iti patominapa-kidaniinao tuma, na'ii ìna'ian na'apauda'u sodi karikaonan. Ìpishaan Jesus, "Kanom ni'o aonaa waturuan wakodita-kidan oia'o dironai?"

²⁹Jesus dako'atin ìdyaun, "Soo toriinapa-karu ida'an turuu na'apainao oia'o dironainao kodita-kida-ka'o."

***Jesus paradan koshan
pamawakan dau'u***

(Matthew 17:22-23; Luke 9:43b-45)

³⁰Uruu dauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma, ìmakon Galilee Baara an. Aonaa Jesus aipan pidannao aitapan na'iam paugaru, ³¹utominapatin-kida'azon idi patominapa-kidaniinao. Ukian ì'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-ka'o nii pidannao ati, ìnaou'u nii zowii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii powaa iti." ³²Aonaa ìaitapanaatan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz, na'iki ìtarii papishaanuzu.

***Kanom tuubaru'o nii manawun
baokoinao ai***

(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

³³Na'apain ìkaawan Capernaum iti, ìmorotan kabaun nazo iti. Na'ia'a

Mark

naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Kanom dau'ana'o ukadakotinan dunapota?" ³⁴Mazan aonaa ĩdako'atin uparadan, usha'apanum kau'an dunapota ĩkadakotinaanan idi pa'atiaaka, kanom tuubaruo'oo nii manawun dau'u.

³⁵Udauna'an Jesus sakanaan na'iki sariapa udapadan 12 patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, "Kanom aipina'o kiwiini'oo nii, marii uruu dawu'itintinan na'iki poitorui nii kapam ipai pidannao ati." ³⁶Udauna'an ukadishita-kidan koraidaonaa ĩkanaapu'u, udokobatanuzu na'iki sariapa ukian ĩ'ati, ³⁷"Kanom dapaapa'o bauda'apa kakaapa sodi'oo koraidaonaa o'uu ida'an, udapaapan o'garu wuru'u. Na'iki kanom dapaapa'o o'garu, udapaapan wuru'u dyuuda'oraz o'garu kapam."

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaruu wuru'u
(Luke 9:49-50)

³⁸John kian u'ati, "Tiichaa, watukapanii pidan kodita-kidan oia'oo doronainao pu'uu ida'an, na'iki wamashaata uruu, usha'apanum kau'an aonaa uzaamatanpan wa'ida'ati."

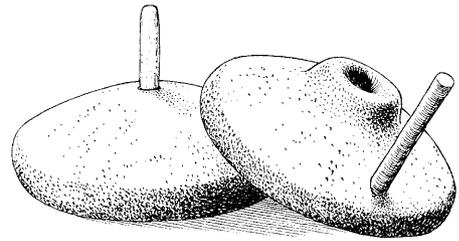
³⁹"Aonaa umashaata'ana'azu," Jesus kian ĩ'ati. "Pidan sha'apata'oo umanawun kida'oo aimakaan o'uu ida'an, aona'oo nii uparadan dikaudan o'dau'an. ⁴⁰Kanom aonaa unyukunuu oian wa'ati, uruu waunao ida'antanpu'oo wuru'u. ⁴¹O'kowaadan nii u'ati na'ia'oram pidan taa'oo wunu tuza-karu nii o'pidanannao ati o'uu ida'an, na'iki

uaitapan idi ĩnao zaamatanpan o'idi'iti, taa-kaoo nii uwinipinaa u'ati.

Kaimana'oo duwu na'iki manau'oo duwu

(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

⁴²"Aizii pidan dyuudan an wunao kawan sodi kidainao sha'apatan oia'oo, na'iki aonaa utaapadan ĩmishidan o'garu, kichana'iki-kia'oo manawun wuru'u pidan sha'apataniaz, wuru aia'a udaru'oo boodapa-kinai kuba sukuruuta-kaooz ukanau kadu'iki. Udauna'an ukaboota-kaoo paran

boodapa-kinai kuba (9:42)

baoko iti. ⁴³⁻⁴⁴Aizii o'kowaadan u'ati, kaawa'a naa wuru'u Elijah, mazan aonaa pidannao aitapanaatanuzu. Ukau'an puka'oo oii-kidan an pugaru, pudukutazu! Kaimana'oo nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'oo puka'oo tuma, putaa-pan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kaoo nii Tuubaruo'oo Tikazi wu'iti, aona'oraz umakadauzon. ⁴⁵⁻⁴⁷Bauda'apa'oo pukidiba oii-kidan an pugaru, pudukutazu! Kaimana'oo nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'oo pukidiba tuma, putaa-pan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kaoo nii Tuubaruo'oo Tikazi

wu'iti. Bauda'apa'o puawun oii-kidan an pugaru, puso'otazu! Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o puawun tuma, putaa-pan ai dya'utam i'dyaun, udauna'an pukaboota-ka'o nii Tuubaruo Tikazi wu'iti.

48 'Na'ii tarabaro dainao nika-pa'oraz pidan nanaa, aona'o nii imawakauzon.

Na'iki wuru'u tikaziz aonaa na'apainim nii umakada-ka'o.^x

49 "Na'apa wanyukunui kuzubada-ka'o kawan duwu idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati.^y

50 "Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa, na'apam nii ukuzubaa-ka'o powaa iti? Marii duwu kuzuba'o kawan unao, umashaapa kizi kaiman uiribannao tuma."

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai (Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

10 ¹Na'iki'o Jesus wa'akan amazada Galilee Baara, umakon Judea Baara an, atii Jordan Wa'o baza iti. Iriba kida pidannao kaawa-kaawan u'ida'ati koshan, na'iki utominapa-kidan i'dyaun patominapatin-kidauzon kawan da'i i'dyaun.

²Phariseenao kaawan u'ida'ati itiwaa-kidapa'azon uruu. Ikian u'ati, "Pukowaada wa'ati, wakaki-

naorinaa taapada pidan muudan paudaiaro?"

³Jesus kian i'ati, "Sha'apa'oram kakinaorii Moses taa u'ati?"

⁴Ikian Jesus ati, "Moses taapadanii pidan saadan muudaaka-karu kaaritannaa, udauna'an turuu umuudan paudaiaro."

⁵Jesus kian i'ati, "Moses saadan wuru'u kakinaorii u'ati unyukunuu dadaran idi'o. ⁶Mazan Tominkaru sakadan dono patoman amazada na'iki pidan, utoman daonaiora na'iki zun. ⁷Una'apan idi, daonaiora muudinan padaru na'iki padaro ai na'iki ubauda'apatinan paudaiaro tuma, ⁸na'iki uruu idi dya'utamainao pidannao bauda'apatinan. Ukau'an aonaa powa'a ipana'a-kidan, soo bauda'apa. ⁹Kanom Tominkaru bauda'apatinii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan."

¹⁰Udauna'an imorotan kabaun nazo iti koshan, Jesus tominapa-kidaniinao pishaan uruu wuru dau'ana'a ukadakotin kiziz. ¹¹Ukian i'ati, "Pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan ba'oran zun tuma, oia'o wuru'u usha'apataniaz paudaiaro ati uba'orantapan idi. ¹²Na'apa kapam zun muudan dono paudaiaru, udauna'an omazidan ba'oran daonaiora tuma, oia'o wuru'u osha'apataniaz paudaiaru ati oba'orantapan idi."

Mark

^x 9:48 Isaiah 66:24 ^y 9:49 Na'apa wanyukunui kuzubada-ka'o kawan duwu idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati Greek paradan ida'an: "Ipai pidan duwuda-karu nii tikazi idi." Tikazi kii-karu, baiatin-karu ati'o kai imi'i baara'a.

Jesus na'iki koraiziannao*(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)*

¹³ Pidannao kaawa-kidan koraiziannao Jesus ida'ati. Ìaipan upishatan ìdyaun. Mazan utominapa-kidaniinao kashadakowauan pidannao.

¹⁴ Jesus aitapan idi ìna'apan, sariapa uto'orauan patominapa-kidaniinao. Ukian ì'ati, “Marii koraiziannao wa'atin ò'ida'ati. Aonaa umashaata'ana'a ìdyaun, usha'apanum kau'an ìnao kawanu'o wuru'u zaamata'o ni'oraz Tominkaru panaobanaa nii. ¹⁵ Òkowaadanii u'ati, kanom aona'o uzaamatan Tominkaru naobanaitinapa-kizi iti koraidaonaa zaamatan kawanuzu, aona'o nii umorotan na'iti.” ¹⁶ Udauna'an udokobatan ipai koraiziannao bauta'apa kida, upishatan ìdyaun paka'u idi, na'iki upishaan Tominkaru kaimanan ì'ati.

Kasha'apauzi'o pidan*(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)*

¹⁷ Jesus makopaanan pu'u koshan dunapota, sariapa pidan wa'atin u'ida'ati zaka-zakaapa. Sariapa ukodoru'ukan ukanaapu ikinapu, na'iki ukian u'ati, “Kaimana'o Tiichaa, kanom dii òsha'apata òikodin-kinaa nii kari-kaonanu'o kakupa-karu?”

¹⁸ Jesus dako'atinuzu, “Kandii nii pudakotan ògaru kaimana'o nii? Aonaa kanom kaimana'o nii, soo Tominkaru bauta'apa. ¹⁹ Puaitapanii Tominkaru kakinaori kidaz. Mana'a puzowia'ana'a pidan;

mana'a puba'orantapa'ana'a; na'iki mana'a pukoidapa'ana'a; mana'a pumariidinauzo'ona'a puiuban dau'u; mana'a pumariidapa'ana'a puiuban puzaamata-kinaa nii usha'apauzi; pumarainapa pudaru na'iki pudaro.” ²⁰ “Tiichaa,” pidan kian u'ati, “Na'apa òmashaapan kotua'iki'i naa, òkoraidaonaan iki òizo'ati wuru'u kakinaorii kidaz.”

²¹ Udauna'an Jesus awunuupan u'idi'iti unaudapa patukapanuzu. Ukian u'ati, “Kaina'a bauta'apa'a naa aimakaan pusha'apatan nii zii. Aizii pumako, pusellian ipai pusha'apauz kida, na'iki puraata puikodanii pusha'apauz kida ida'an, putaa'a naa pataka'utinainao atiz. Pusha'apatin an na'apa, pukapuraatanun nii aokazi ii. Udauna'an puwa'ati ò'ida'ati, puda'an kizi ògaru.” ²² Mazan daonaiaora abatan idi una'apan pa'ati, sariapa unyukunuu kasha'ora'akan, ukiwan manaunam, ukasha'apauzin idi manawun.

²³ Jesus awunuupan patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki ukian, “Dadara'o nii kapuraatanii-nao pidannao morotan Tominkaru naobanaitinapa-kizi iti.” ²⁴ Sariapa utominapa-kidaniinao di'itinpan uparadan dau'u.

Mazan Jesus kian koshan ì'ati, “Òdainao, na'apa dii manawun dadara pidan morotan Tominkaru naobanaitinapa-kizi iti. ²⁵ Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan morotan Tominkaru naobanaitinapa-kizi iti, camel podotan ai akosa awun shaawata.”

²⁶Udauna'an powa'a zii ïdi'itinpan, na'iki ïkian u'ati, "Kanom mooko turuu ukazannaata-ka?"
²⁷Jesus awunuupan ï'idi'iti, na'iki sariapa udako'atin ïdyaun. Ukian ï'ati, "Pidannao aonaa turuu ïsha'apatan wuru'u, soo Tominkaru pa'an turuu usha'apatan ipai aimakaan."

²⁸Udauna'an Peter kian u'ati, "Putukapa waunao, wawa'aka'a naa ipai washa'apauz na'iki aizii wada'apan naa pugaru."
²⁹Sariapa Jesus kian, "Mishi'o wuru'u. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, oo pa'ina-wuzunao, padadagoonao, padaro, padaru, paudainao, oo pazakapun õgaru dikin ii, na'iki Kaimana'o Kuwai dikin ii,
³⁰taa-karu nii u'ati 100 powa'a zii kabaun kida, na'iki u'inawuzunao nii, na'iki udadakoonao nii, na'iki udaronao nii, na'iki udainao nii, na'iki uzakapun nii, na'iki una'apan pu'u upataka'uta-kaoo nii kapam. Na'iki diina'iti'i uikodinanan nii karikaonanu'o kakupa-karu.
³¹Mazan iriba pidannao kiwiiniinao kai, dawu'itintina'o nii. Na'iki iriba dawu'itiiniinao kai, kiwiita-kida-kaoo nii."

**Jesus kakuwaapan koshan
pamawakan dau'u**

(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

³²Aizii udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao, tuukii ïdi'itinpan udau'u, ukiwiitan idi pa'ua'ati Jerusalem iti. Na'iki na'a'o baokoinao pidannao, da'anpainao ïdyaun,

sariapa ïtarian kapam. Udauna'an Jesus dapadan koshan 12 patominapa-kidaniinao pana'itinapu baokoinao ai. Uru'u naa ukakuwaapan na'apam nii pasha'apata-kaoo dau'u.
³³Ukian ï'ati, "Uabata. Aizii wamakon Jerusalem iti, na'ia'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o, kaakapaa-kaoo nii faadaanao zowaunaanao ati, na'iki tiichaapauzonao ati Moses kakinaori dau'u. Na'iki ïtaan nii uruu zowii-karu nii, na'iki ïtaan nii uruu Gentilenao ka'u iti.
³⁴Uruu idi Gentilenao banikiitan niizu, na'iki ïsopiaputapan niizu, na'iki ïba'izian nii uruu. Udauna'an ïzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamootan ida'a, ukadishitan nii powaa iti."

**James na'iki John pishaan Jesus
manawun-tinapa-karu dau'an**
(Matthew 20:20-28)

³⁵Uruu dauna'an James na'iki John, Zebedee dainao, kaawan Jesus ida'ati. ïkian u'ati, "Tiichaa, kaina'a waaipan pusha'apatan aimakaan wa'ati."

³⁶"Kanom dii mooko?" ukian.

³⁷ïkian u'ati, "Pusakanatan dono putaba di'ii punaobanai-tinan dono, pusakanata-kida pa'i waunao putuma. Bauda'apa pudiwa'ora antanapu, ba'oran pu'ashabaron antanapu."

³⁸Jesus kian ï'ati, "Aonaa uaitapan kanom wuru'u upishaaniaz. Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan?^z Turuu

Mark

^z 10:38 Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan? oo "Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?"

mooko uaitapan uchikaawunuu-kidinan òchikaawunuu'azoo-kaowakan?

³⁹“Turuu,” James na'iki John kian.

Jesus kian ì'ati, “Mishi, utuzan nii wuru'u òtuza'azooniaz, na'iki uchikaawunuu-kaowakan òchikaawunuu'azoo-kaowakan'ati. ⁴⁰Mazan aonaa turuu òsakanatakidan unao òdazaba'a, òdiwa'ora antanapu oo òashabaron antanapu. Soo Tominkaru'o nii pa'an taazu, paminziwataniinao ati.”

⁴¹Aizii 10 Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi kaikapa'o parada-karu'u, sariapa ìto'oran James na'iki John ati. ⁴²Uruu idi Jesus dapadan baokopa ìdyaun pa'ida'ati, ukian ì'ati, “Uaitapanii mamishida-kainao Tominkaru, dakotinpa'o naobanainao nii, ìnau-dapa pawaranuitapan ipai pidan na'iki pamanawun-tinpan ida'an ìkazowautapan ìdyaun. ⁴³Mazan aonaa òaipan una'apan. Na'ia'oram unao bii'i aipa'o pamanawunun, marii upoitoruitapa-kidinan ipai baokoinao ati. ⁴⁴Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibanna ai, marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati. ⁴⁵Upu'u zii Daonai-ora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan pidannao pa'oian ai umawakan ida'an.”

Jesus saabaan Bartimaeus awun
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

⁴⁶Jesus kaawan patominapa-kidaniinao tuma Jericho ati. Udauna'an ìdobatapan pu'a'a naa na'iki, iriba pidannao da'anpan ìdyaun. Kaina'a pidan isha'o uawun pishautauzo da'i puraata, na'a usakanatapan dunapo'o, Bartimaeus kia'o u'uu. Uruu Timaeus dani. ⁴⁷Uabatan idi Jesus Nazareth san dobatapan, uruu idi ukadako'okan diiwa'o ida'an. Ukian, “Jesus, David Takaan-daun!^a Pukamunan-kida ògaru!”

⁴⁸Iriba pidannao to'orauanuzu ìaipan umashaadan. Mazan powa'a zii manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David Takaan-daun! Pukamunan-kida ògaru!”

⁴⁹Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i. Ukian, “Udapada uruu da'ati'i.”

Sariapa ìkian u'ati, “Puma'ozakada punyukunuu! Pukadishita, udapadan naa pugaru.” ⁵⁰Uru'u naa ukaboota'akan pachaakitan, uzaka'uta'akan, uwa'ati'ikan naa Jesus ida'ati.

⁵¹Jesus pishaanuzu, “Kanom puaipan òsha'apatan pu'ati?”

Ishaawun kian Jesus ati, “Tiichaa, òaipan pusaabaan òawun.”

⁵²Jesus kian u'ati, “Pukiwa'anaa! Pumishidan idi ògaru, puawun saabainan.” Sariapa mishi utuka-

^a 10:47 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauta'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

pa'akan kaiman, na'iki'o uda'anan naa Jesus.

Jesus morotan Jerusalem iti
(*Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40;*
John 12:12-19)

11 ¹ Īmaonapatapaanan pu'a'a naa Jerusalem iti, wiizai kida Bethphage na'iki Bethany pa'inamun, ĩkaawan Olive Naawa iti. Jesus dyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao, ² ukian ĩ'ati, "Umako wiizai upa'inamunu'o di'iti. Ukaawan dono na'iti uikodan nii chaakashi^b dani ko'idinpan, aona'o zii uzaida-ka. Ubuzuu-tazu, na'iki una'aka uruu da'ati'i. ³ Na'iki na'ia'oram pidan pishaan

an unao usha'apatanii dau'an, ukii u'ati, 'Naobanai aipanuzu, na'iki kadimana'o nii udyuudan powaa atiz.' "

⁴ Uruu ĩmako'okan naa ĩkoda chaakashi dani dunapo'o, uko'idinpan dobaapa-kizai paniinomizinaa di'iki. Ībuzuupan pu'u uzunaa, ⁵ kadishitapainao maonapa na'a kian ĩ'ati, "Kanom nii ubuzuupan chaakashi dani zunaa?" ⁶ Īdako'atin ĩdyaun na'apa Jesus dyuudan kawana'ati paugaru, uruu dau-na'an zii ĩtaapadan ĩna'akanuzu. ⁷ ĩkaawa-kidan naa chaakashi dani Jesus ida'ati, ĩmuudan pachaakitan kida ubarau paawa ati, uruu Jesus zaidan naazu.

Mark

Jesus kaawan Jerusalem iti (11:4-10)

^b 11:2 *chaakashi*: English ida'an, donkey.

⁸Iriba pidannao kadamaradan pakamichan kida dunapota. Baokoinao dukuan pu'u anabai kida, pokoridi anaba kawan kida'o, maonapa kida'o dunapo an, ĩmuudan naa dunapota kidaz Jesus ua'ati. ⁹Pidannao kiwiitapainao Jesus ai, na'iki baokoinao udawu'itinao ĩwa'atipan kadakoinaanan diiwa'o ida'an. ĩkian, “Marii Tominkaru konaukii-kida-kae! Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati!^c ¹⁰Marii Tominkaru kaimanan wuru ati'i King-tina'o ni'oraz King David wadaun nii. Marii Tominkaru aokazi ia'o konaukii-kida-kae!”

¹¹Jesus kaawan dauna'an Jerusalem iti, umorotan Tominkaru Dapu iti, uawunuutan ipai aimakaan kida. Mazan wachuupun idi'i naa ukiwan powaa iti Bethany iti patominapa-kidaniinao tuma.

Jesus paradan fig kadunaa ati
(*Matthew 21:18-19*)

¹²Ba'oran kamoo, ĩwa'atipan pu'u powaa ati Bethany iki Jerusalem ati, Jesus zamazin naa. ¹³Munapo zii utukapan fig kadunaa kaanaba'o. Uruu idi umakon na'iti utukapa'azon kaaka maniz. Mazan ukaawan dono na'iti, aonaa u'aka nii, soo uanaba pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an aonaa ukaakapauzon dono'o zii mani wuru'u. ¹⁴Jesus kian fig kadunaa ati, “Aona'o nii pu'aka dizoowauzo-

kao powa'a!” Utominapa-kidaniinao abatanii wuru'u una'apanuz.

Jesus waatan selliipainao Tominkaru Dapu iki

(*Matthew 21:12-17, 20-22;*
Luke 19:45-48; John 2:13-22)

¹⁵ĩkaawan dono'o naa Jerusalem iti, Jesus makon Tominkaru Dapu iti, na'iki uwaataabi'ian ipai toriipainao kida uzainao, na'iki selliipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Ipai udorau-kidan shakataakakidauzonao puraata miisan^d kida, na'iki ipai selliipainao wakookoonao taba kida, ¹⁶na'iki aonaa utaapadan pidannao dobata-kidan patoriinii kida Tominkaru Dapu baara an.

¹⁷Uruu dauna'an ukaki-naotan pidannao, “Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: ‘Ōdapu dakota-kae nii ipai pidannao toriinaapa-kizi dapunaa nii.’ Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii.”^e

¹⁸Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u abatan idi kaikapa'ora'a, ĩtiwaan paikodan pazowii-kinaa nii Jesus. Usha'apanum kau'an ĩtarian Jesus ai, ĩtukapan idi tuukii manawun ipai pidannao di'itinpan ukaki-naopan dau'u.

¹⁹Wachuupun idi'i naa Jesus kiwan donoi iki patominapa-kidaniinao tuma.

^c 11:9 Psalm 118:25-26 ^d 11:15 *miisa*: English ida'an, table. ^e 11:17 Isaiah 56:7

*Jesus parada kiziz fig
kadunaa mawakan naa*

²⁰Chaapi'iki ba'oran kamoo, ïdobatapan pu'u dunapota koshan, ïtukapa wuru'u fig kadunaa mawaka'aka'a naa atii paoroda iti. ²¹Peter nyukunuu'aka na'apam Jesus kiauzon da'i, uruu idi ukian, "Tiichaa! Putukapa, puparada kiziz fig kadunaa mawaka'aka'a naa."

²²Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Umishida Tominkaru. ²³Mishi òkowaadan nii u'ati, sha'apa'oram pidan turuu udyuudan naawazi so'otinan na'iki ukabootinan paran baoko iti, pamishidan ida'an. Aonaan an umishidan, aona'o nii usha'apan uaipan kawana'ati. ²⁴Ukau'an, òkian ipai unao ati, ipai kanom upishaanii utoriinpan ida'an, taa-ka'o nii u'ati. Soo umishidan ida'an karikaonan. ²⁵Na'iki na'apainim ukadishitan utoriinpan dono, umarina'ata unyukunuu oian ba'oran pidan ati; na'apa'o nii udaru Tominkaru aokazi ia'oraz marina'atan ipai u'oian kapam. ²⁶[Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao sha'apatanii u'ati, aona'o nii unao Daru marina'atan u'oian kida.]"^f

*Jesus pishaa-ka'o kanom aipan ati'o
usha'apaapan aimakaan kida*
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

²⁷Ïkaawan koshan Jerusalem ati, Jesus chi'ika'anpan pu'u Tominkaru Dapu ii, faadaa zowaunaanao,

tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Jewnao zowaunaanao kaawan u'ida'ati. ²⁸Na'iki ïpishaanuzuu, "Kanom dyuudanii pusha'apatan ipai wuru'u aimakaan kidaz? Oo kanom taapadanii pusha'apatan ipai wuru kida'a?"

²⁹Jesus dako'atin ïdyaun, "Ïpishaan nii bouda'apa aimakaan karikaonan u'ai, na'iki udako'atin an ògaru, òkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'o òsha'apatan wuru kida'a. ³⁰Ukowaada ò'ati, na'iki'oram dii John chikaawunuupan taa-ka'o u'ati: aokazi iki'o oo pidan di'iki'o?"

³¹Ïpishautaakapan pa'atiaaka kida, "Wakian an aokazi iki'o, ukian nii wa'ati, 'Kanom ni'o mooko aonaa umishidan uruu?' ³²Mazan wakian an pidan di'iki'o, pidannao to'oran nii wa'ati." (Aonaa ïka'liitan pana'apan, ïtarian idi pidannao ai, ipai pidannao aitapan idi mishi John Tominkaru prophetin.) ³³Uruu idi ïkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan."

Jesus kian ï'ati, "Ïgaru aona'o nii òkowaadan u'ati kapam, kanom taanii òsha'apata-kinaa ipai aimakaan kida."

*Awunuutapainao grape baawu
dau'o*

(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

12 ¹Udauna'an Jesus para-dan ï'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an, "Kaina'a da'i pidan paowa'o grape baawu, ukorarananuzuu, ukichadan ka'unaru kuba ida'a pasararoo-kizi nii

Mark

^f 11:26 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

dokoa'o kabaun grape baawu watchmantapa-kizinao (12:1)

grape uu, na'iki utoman dokoa'o kabaun watchmantapa-kizai ni'o. Udauna'an uzaamatan pidannao awunuutapainao nii grape baawu. Uruu umakon naa ba'oran wiizai iti. ²Grape karaoda-ka'o dono'o naa, udyuudan naa bauda'apa papoitoru awunuutapainao grape baawu di'iti, pa'idiwau grape dau'ati. ³Mazan na'ia'a naa awunuutapainao grape baawu zaamatan wuru'u poitoruiz, iba'izian naa kapamazu, udauna'an idyuudan powaa itizu kana'apan. ⁴Udauna'an udyuudan naa ba'oran poitorui i'idi'iti koshan. Awunuutapainao grape baawu ba'iziinuzu pazowau an kida tuukii, powa'a zii manawun kiwiitapa'o ai. ⁵Udauna'an udyuudan naa ba'oran papoitoru, uruu izowii aka sariapa. Na'apa isha'apatan bao-

koinao kida, iba'iziautapan idyaun na'iki ba'orainao izowii. ⁶Bauda'apa'a naa pidan kaina'a dyuuda-karu nii, naobanai dani umarainpaniaz manawun. Dawu'itiini'i naa udyuudan bauda'apa'o paudani daonaiora awunuutapainao grape baawu di'iti. 'Aona'o nii ika'iitan pasha'apatanuzu,' ukian.

⁷"Mazan awunuutapainao grape baawu kian, 'Aizii di'i naa kapaoriba'o dani'i. Kadiman, wazowiazu, wazaamata kizi grape baawu u'ai wa'idiwau nii!' ⁸Uru'u naa izzaamata'akan naaz, izowian naaz, udauna'an ikabootan naa unanaa munapo grape baawu ai."

⁹Udauna'an Jesus pishaan pidannao, ukian, "Na'apam nii uzauda-kidan kapaoriba'o sha'apatan idyaun? Ipai'o nii uzowiankan

wuru'u awunuutapainaoz grape baawu, udauna'an utaan nii baokoinao atiz. ¹⁰Mishi, unao aitaazoni'i naa saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a?

'Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz, madiwautapa-ka'oraz itukapan,

uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba ipai ba'oran kubanao ai.

¹¹Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u, umanawunu'oraz utukapa-ka'o.' ^g

¹²Jewnao naobanaanao aitapa Jesus kadakotinan padau'u wuru'u ukaiwaanuz di'itinapa-kinai kuwai. Uruu idi iaipan padamata pazaamatan uruu, mazan itarian iriba'o pidannao ai, uruu idi imakon u'ai iwa'aka'akan naazu.

Tax kawinipinaapa-kaodau'a'o

(*Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26*)

¹³Uruu dauna'an Jewnao naobanaanao dyuudan Phariseenao na'iki Herod pidanannao Jesus di'iti, itiwaa-kidapa'ananuzu, iabata'azon uparadan pana'itin. ¹⁴Uruu ikaawan naa ikian Jesus ati, "Tiichaa, waaitapanii pugaru mishi'o puparadan, aonaa turuu pidan tanawatan pud'iitinpan. Umanawun-tinpainao paradan, aonaa punyukunuupan. Mazan mishi'o pa'an pukakinaopan

Tominkaru aipan kawana'ati. Na'apa dii mooko wakakinaorinaa kian? Utaapada wataan tax puraatan-naa kida naobanai Caesar ati, oo aonaa?"

¹⁵Mazan Jesus aitapa i'zaa-mikipa'azon karikaonan, ukian i'ati, "Kandii nii utiwaa-kidapa'azon o'garu? Puna'aka o'ati wizi'l'o puraata sodi, otukapa kiziz."

¹⁶Sariapa ina'akan bauda'apa puraata u'ida'ati. Upishaan naa idyaun, "Kanom dikin, oo kanom uu kida diida'a'orazu'u?"

"Naobanai Caesar wuru'u," ikian.

¹⁷Uruu idi Jesus kian, "Ukau'an utaa naobanai Caesar ati u'idiwau, na'iki utaa Tominkaru ati u'idiwau kapam."

Tuukii manawun idi'itinpan Jesus dau'u na'apain.

Pishauta-karu kadishita-karu dau'u mawaka-kizai iki

(*Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40*)

¹⁸Kaina'a Sadduceenao,^h aonaa imishidan pidan kadishita-kida-kaonii pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Inao kaawan Jesus ida'ati, ipishaanuzu kaikapa'a: ¹⁹"Tiichaa, Moses saadanii di'ora'a kakinaorii wa'ati. 'Aizii pidan mawakan an, uwa'akan paudaiaro maudani-daun, marii pidan mawaka'oraz inawuzu mazidan otuma, ikaudani kizi mawaka'o dani nii.'ⁱ ²⁰Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ituuniz

Mark

^g 12:11 Psalm 118:22-23 ^h 12:18 Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ⁱ 12:19 Deuteronomy 25:5-6

mazidan, mazan aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa. ²¹Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan na'iki umazidan pa'ina-wuzu daiaro-daun tuma, mazan na'apa koshan umawakan, aonaa zii okaudanin pu'u. Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan umawakan, aonaa zii okaudanin pu'u. ²²Ba'oran mazidan otuma na'apa koshan umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai u'ina-wuzunao mazidan otuma. Mazan ipai daunuuda'u imawakan, na'iki aonaa bauda'apa inao wa'aka'o nii paudani otuma. Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u idaiaro daunuz. ²³Aizii pidannao kadishita-kida-ka'o dono pamawakakizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazidan otuma," ikian.

²⁴Jesus dako'atin idyaun, ukian, "Pakawan zii mooko aonaa uaitapan! Umaaitapakan idi'o saadauzo-kariwaiz Tominkaru Paradan, na'iki wuru'u Tominkaru ma'ozakanuz. ²⁵Mawakainao kadishitan dono kakupa-karu di'iti, Angelnao kawanu'o nii idyaun aokazi ii. Aona'o nii powa'a mazidakarun na'ii. ²⁶Okowaadan nii unao ati aizii, mishi mawakainao kadishita-kida-ka'o nii. Aonaa mooko utukapauzon usaadinpan Moses kaaritan ida'a, tikazi tominan dono'oraz ko'ori'o kazamaka'o di'iki? Na'apa sha'atii usaadinpan

Tominkaru paradauzon dono'oraz Moses ati, ukianuz, 'Ogaru Abraham Tominkarun, Isaac Tominkarun, Jacob Tominkarun kapam.' ²⁷Uruu kakupainao Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani. Tuubaruo ida'an manawun upozawatapan!"

***Umanawunu'o manawun
kakinaorii***

(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

²⁸Kaina'a tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u, uabata wuru'u ikadakotinanuz. Utukapan idi kaiman Jesus dako'atin wuru'u Sadduceenao, sariapa uwa'atin Jesus ida'ati upishaanuz, "Na'ia'oram dii umanawunu'o manawun kakinaorii ipai ba'orainao ai?"

²⁹Jesus kian, "Umanawunu'o manawun di'orazu'u, 'Puabata, Israelitenao! Wurru'u Naobanai waTominkarunuz, soo uruu bauda'apa, Tominkaru. ³⁰Pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan ida'an, ipai puma'ozakan ida'an kapam.' ³¹Ba'oran udawu'ati'o umanawunu'o kakinaorii kaikapa'ora'a: 'Pumarainapa ba'oran pidannao na'apa pumarainpan kawan punanaa.'^j Aonaa ba'oran umanawunu'o nii manawun kakinaorii wuru kida aia'a."

³²Tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati, "Kaiman Tiichaa! Mishi'o kaiwuru'u pukianuz.

Uruu mishi bouda'apa'o Naobanai Tominkaru, aonaa ba'oran Tominkaru nii. ³³Na'apa'o mishi kaiwuru'u. Pumarainapa pa'i tuukii Tominkaru ipai punyukunuu iki, ipai puditi'inp-an ida'an, ipai puma'ozakan ida'an. Marii kizi kapam pumarainpan ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa. Uruu dya'utama'oraz kakinaorii, powa'a'o zii umanawunun, pidan taan ai kawaoda-kariwai uzai na'iki ba'oran kida aimakaan taa-kariwaiz Tominkaru ati'o ai," ukian.

³⁴Jesus aitapa kaiman tiichaa-pauzo Moses kakinaori dau'u dako'atin paugaru, uruu idi ukian, "Aonaa pumunapon Tominkaru Naobanai-tinpan ai." Uruu dauna'an ipai ba'orainao tarian papishautan ai uruu.

***Kanom kaduz dii
wuru'u Christ kii-kizaiz***
(*Matthew 22:41-46; 23:1-36;*
Luke 20:41-47)

³⁵Jesus kakinaopan dono Tominkaru Dapu ii, ukian, "Kandii nii mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian wuru'u Christ dyuuda'azoo-kariwaiz, David takaan-daunu'o nii wuru'u uruuz?" ³⁶Kaimana'o Doronaa ida'ana'o tawuru'u David kiauzonuz kaikapa'a: Naobanai Tominkaru kian òNaobanaa ati, 'Pusakanata da'a'a òdiwa'ora antanapu atii òmuudan putarubanao puwaranu'u.^k

³⁷"David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko udani-daun wuru'u uruuz?"

Iriba pidannao kasaba'ukinpainouz, konaukii ïabatapan Jesus kuwaa. ³⁸Ukian naa koshan ï'ati, "Uzaudin pa'i wunao aia'a tiichaa-pauzonao Moses kakinaori dau'u. Ìnaudapa pakaiwadapan pachi'ikapa-kizi kawana'ati dawuu za'abali kida'o kamicha. Na'iki ïaipan pataapa-ka'o umanawun kida'o pidannao nii kasaba'uinapa-kizai ii kida. ³⁹Ïaipan pasakanatan taapa-kariwai umanawun-tinpainao pidannao taba kida ida'a synagoguenao ii, na'iki ïsakanata'azon kiwiin manawun kida'o tabai ida'a aroapa-karu dono. ⁴⁰Mazan upu'u ïpataka'utan zunnao mawakainao ïdaiarunao, ïzaamatan ida'an ïsha'apauz ïdapu iki. Uruu dauna'an ïaipan patukapa-ka'o kaimanainao nii patorinpan ida'an dawuu kida. Na'apainao pidannao pataka'uta-ka'o nii tuukii manawun."

***Zuna, mawaka'o odaiaru
taan puraata***
(*Luke 21:1-4*)

⁴¹Jesus sakanatan Tominkaru Dapu ii maonapa puraata taapa-kizinao dazaba'a, uawunuutapan ipai pidannao paidan papuraatan unazo iti. Iriba kapuraataniinao taan dobata kida puraata. ⁴²Udauna'an mapuraatan-ziiwa maudaiaruiba taan dya'utam sodi isha'o puraata. Aonaa dobata'o mani wuru'u. ⁴³Udapadan patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati, ukian ï'ati, "Òkowaadan nii u'ati di'ora'a

Mark

^k 12:36 Psalm 110:1

mapuraatanu'o zun taan puraata kinnaa zo'iti powa'a zii manawun ipai ba'orainao ai. ⁴⁴Usha'apanum kau'an baokoinao taan, aonaa paaiapani'i naa mani puraata, mazan oroo pamapuraatanun pu'u, ipai otaan pataapanii sodi puraata pamashaapa-kinnaa ni'o padamata.”

*Jesus kian Tominkaru Dapu
kaboobi'ii-karu nii*

(*Matthew 24:1-2; Luke 21:5, 6*)

13 ¹Jesus koditan pu'a'ana Tominkaru Dapu iki, bauda'apa utominapa-kidani kian u'ati, “Putukapa Tiichaa! Konaunam mishi kabaun na'iki ukorarannaa toma-ka, kaiman mishi itomanuzu udaru kida'o kuba idi!”

²Sariapa Jesus kian u'ati, “Putukapa wuru'u udaru'oraz kabaun na'iki ukorarannaa kidaz? Aona'o nii bauda'apa kuba mashapanu pamuuda-kizinao'a, ipai'o nii ikaboobi'ii-ka kida.”

*Jesus tominapa-kidaniinao
baiaapan nii oia'o*

(*Matthew 24:3-14; Luke 21:7-19*)

³Uruu dauna'an Jesus sakanatapan Olive Naawa ii Tominkaru Dapu pa'inamun, sariapa Peter, James, John na'iki Andrew pishaan uruu pairibannao daida'an, ⁴“Pukowaada wa'ati na'apainim nii zii di'ora'a sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa, waaitapa-kinnaa nii usha'apa'azon naa.”

⁵Jesus kian i'ati, “Uzaudin pa'i, aonaa utaapada'ana'a pidan mariidan unao. ⁶Iriba pidannao kaiwaan

nii o'uu, ‘Ogaru uruu!’ ikian nii, imariidan nii kapam iriba ba'oran pidannao kida. ⁷Mana'a utaria'ana'a uabatan dono tarubainao mizaataakapan, na'iki uabatan dono kadakotin-karu munapo'o tarubainao mizaataakatinan dau'u. Na'apa kida'o aimaakan sha'apan nii, mazan aonaa zii amazada ikoda'azon patokon mani wuru'u. ⁸Wiizai kida mizaataakan nii pa'atiaaka; donoi kida mizaataakan nii pa'atiaaka. Kaina'a'o nii imi'i nakainan ipai amazada kawana'ati, kaina'a'o nii zamazi-karu kida kapam. Mazan baiatin-karu kida sakadinan zii karikaonan wuru'u. Shakata'azo'o koraidaonaa kaziwan sakadinan kawanu'u zii wuru'u.

⁹“Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i. Usha'apanum kau'an uzaamata-ka, na'iki una'aka-ka, na'iki kootowapa-kizai iti. Uba'izii-ka, na'iki synagogue ii kida; ukadishitan nii kazowautapainao wiizai kida na'iki kingnao kanaapu ati ogaru dikiin ii; ukowaada kizi kapam Kaimana'o Kuwai odau'ana'o. ¹⁰Mazan amazada tokon kaawan ua'ii, marii kizi kiwiin Kaimana'o Kuwai kowaada-ka, ipai wiizai kawana'ati.

¹¹“Aizii uzaamata-ka, na'iki ukootowapa-kida-ka, na'iki udi'itinpa'ana'a upishaa-ka, na'iki na'apam nii ukian. Mazan upishaa-ka, na'iki dono'o naa, ukowaada'aka kanom dyuuda-kariwai ukowaadan. Usha'apanum kau'an aonaa unaou'o nii mani parada, mazan Kaimana'o Doronaa taan nii uitapa-kinnaa nii na'apam nii ukian.

12“Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao. Daruinao na'apa'o nii ĭzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki padaronao, na'iki ĭzowii-kidan nii ĭdyaun. 13Ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao oġaru dikin ii. Mazan kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaatakaru nii uruu.

Kichana'iki-kia'o aimaakan sha'apan nii

(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14“Mazan utukapan dono'o naa kachama'idiikia'o aimaakan muudakao aonaa uaiapa-kizinaou'u mani, na'iki umana'idii-kidan amazada pidan ai.” (Marii awunuutapa'o kaarita di'itapan na'apa'oram saada-kariwaiz.) “Ukau'an marii mashaapainao Judea Baara ii kidoo-pan naa midukuo kida iti.^l 15Pidan sookapa'o paniba ii, marii kizi aonaa umorotan padapu nazo iti powaa iti aimaakan pana'aka'azoonii dau'ati. 16Pidan kaudina'o pazakapun ii, marii kizi aonaa ukiwan padapu iti pachaakitan dau'ati. 17Kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan ki'iwi-ziiwanao ati uruu dono, na'iki daroinao biidapainaouz zii ĭdainao ati, uruu kmoon kida kaa-wan dono. 18Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi usha'apan amazada wadidiizon dono!^m 19Usha'apanum kau'an wuru'u kichana'iki-kii

kida'oraz aimaakan sha'apan dono, powa'a'o nii zii manawun ukichana'iki-kian aimaakan sha'apa'o, amazada sakadin-kizi iki'o ai, na'iki kai'i aimaakan sha'apan ai. Na'iki aona'o nii aimaakan sha'apan na'apa powa'a koshan. 20Mazan Naobanai awutapadan nii wuru'u usha'apan kmoon kidaz, aonaan an mani, aona'o nii bauda'apa pidan kaku-pan. Upidanannao kaina'an idi'o wuru'u uwutapadanuz kamoo kida. 21Uruu dono, na'ia'oram pidan kian an pu'ati, 'Putukapa, di'i Christ!'ⁿ oo 'Putukapa, kindi'ii zu'u!' mana'a pa'i pumishida'ana'a uruu. Aonaa mishi'o mani wuru'u. 22Dakotinpainao Christ nii na'iki dakotinpainao prophetnao nii kaawan nii, ĩmariidapa'anan pidannao karikaonan. ĩsha'apatan nii umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kida'o nii pidan ĩtanawata-kinaa nii Tominkaru pidanannao pana'iti, ĩturuan an mazan. 23Uzaudin kizi pa'! Őkowaadan u'ati ipai wuru kida'a, usha'apan ua'ia'o zii wuru'u.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dau'o

(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24“Na'apain uruu dono kichana'iki-kia'o aimaakan sha'apan dauna'an, kamoo marutan nii na'iki kauzu aona'o nii ukanadan powa'a. 25Wizinao kida waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimaakan

^l 13:14 Daniel 11:31 ^m 13:18 amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-ka'o 'winter.'
ⁿ 13:21 Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan. ²⁶Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i naa, uwa'atin nii isha'iz bii an, umanawunu'o ma'ozaka-karu na'iki umanawunu'o konaunama-karu ida'an. ²⁷Udyuudan nii pa'angelinnao ipai amazada shakaru ii aka, imi'i baara ana'oraz, i'kasaba'uka kizi ipai Tominkaru zaamatanii papidanannao nii.

²⁸“Marii kizi fig kadunaa tominapa-kidan pugaru. Putukapan dono ukadunaa pa'ishizo-dinan na'iki pa'ina'o uanaba sodi kida koditan, puaitapa pidan paowinpan kamoo maonapatan wuru'u. ²⁹Na'apa kapam kichana'iki-kia'o aimaakan kida sha'apan dono, puaitapan nii okaawa'azon kamoon maonapatan naa wuru'u. ³⁰Okowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. ³¹Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatanan nii, mazan o'paradan kida aona'o nii na'apainim umainaabatanan.

Ukaawan kamoon, aonaa

uaitapa-kao

(Matthew 24:36-44)

³²“Aona'o nii bauda'apa pidan aitapan na'apainim nii oo na'iam nii kamoo wuru sha'apanu'u, aona'o nii Angelnao aokazi ia'o oo Tominkaru Dani aitapan, soo Tominkaru'o nii aitapa pa'anaz. ³³Puawunuutapa, puzaudin, usha'apanum kau'an aona'o nii puaitapan na'apainim nii wuru sha'apanu'u. ³⁴Pidan makon kawanu'o padapu iki na'iki

uwa'akan papoitorunao awunuutapa'o niizu, ipai ukakaudin-kizitan i'dyaun, na'iki udyuudan taapa'o nii paniinom mashaapan zaudinapa. ³⁵Puawunuutapa, ukau'an, aona'o nii puaitapan na'apainim nii kadapu'o kaawan powaa ati, panaadon wachuupunin oo tomunzikon, oo kuruku ka'aranpanin, oo kamoo koditanin. ³⁶Ukaawan dono masha'apakiaka, aonaa kizi pa'i uikodan puda'awupan. ³⁷Na'apam okian u'ati aizii, o'paradan ipai pidan ati'o wuru'u: ‘Uzaudinapa!’ okianuz.”

Jesus zowau kaduunuu-kao

Bethany ii

(Matthew 26:1-16; Luke 22:1-6;

John 11:45-53; 12:1-8)

14 ¹Uruu dono dya'utam kamoo baokopainpauzokaru kamoo kaawan ua'ii, na'apain Jewnao nyukunuitapauzon pakazannaatauzo-kao kamoon, Egypt Baara sannao ai, na'iki na'apain bread nikauzo-kao mawiki'ina'o. Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kinaori dau'u dawatan na'apam kizi pazaamatan Jesus pidannao daida'an, iaipan pazowiinuzu. ²Mazan ikian, “Aonaa kizi pa'i washa'apanuzo baokopainapa-karu dono, panaadon wato'orataaka-kidan pidannao pa'atiaaka na'iki wa'ati kapam.”

³Na'apain Bethany ia'o Jesus, Simon, kabishopankauzo kichana'iki-kizai bishoi idi dapu ii. Jesus aroapatinan pu'u, zun morotan

ona'akapanii moto sodi, kuba idi'o utoma-ka'o, paida'o kaduunuribai kawinipina'o idi, nard kia'o udakota-ka'o. Oda'atan moto sodi, udauna'an oshootan naa wuru'u kaduunuribai Jesus zowau di'iti. ⁴Pabi'i kida pidannao na'a'o to'oran, ikian pa'atiaaka, "Kandii ni'o kaduunuribai wakuda-ka'o? ⁵Turu'a'o padamata usellii-ka'o dobata 300 wizi'i kida'o puraata^o ai, udauna'an uwini-pinaa taa-ka'o pataka'utinainao ati!" Idakoopan kapam oroo wuru'u ina'apanuz.

⁶Mazan Jesus kian i'ati, "Marina'a oroo! Kanom nii unyukunuitapanuzo? Kaimana'o wuru'u osha'apataniaz o'ati. ⁷Karikaonanu'o nii pataka'utinainao pidannao na'an unao tuma, turua'o nii ukaminka'utan idyaun uaipan kawana'ati. Mazan o'garu aona'o nii onan' an utuma karikaonan. ⁸Osha'apatan pasha'apata'azoonii; oshootan kaduunuribai omada di'iti, ominziwatan onanaa odidaka'o ua'ii. ⁹Aizii mishi'o okian u'ati, na'iam dono Kaimana'o Kuwai kowaada-ka'o ipai amazada kawana'ati, wuru'u osha'apataniaz o'ati kowaada-ka'o nii onyukunuitapakinoo nii."

¹⁰Udauna'an Judas Iscariot, uruu 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o makon faadaanao zowaunaanao di'iti, ukaakapa'anan Jesus i'ati. ¹¹Iabatan idi una'apan, sariapa ikonaukian. Na'iki ikian itaan nii puraata u'ati. Uruu dau-

na'an udi'itinpan naa na'apam kizi pakaakapaan Jesus i'ati.

Ubaokapan naa Jesus aroopan

Passover Kamoon dono

(Matthew 26:17-30;

Luke 22:7-23; John 13:21-30;

1 Corinthians 11:23-25)

Mark

¹²Aizii kiwiitapa'o kamoo Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-ka'o Kamoon kida dono, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-ka'o Passover wanyukunuunaa nii. Uruu idi Jesus tominapa-kidaniinao pishaanuzu. Ikian u'ati, "Na'iam nii puaipan waminziwa-kidan Passover wanyukunuunaa?"

¹³Uruu dono udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao, ukian i'ati, "Umako donoi iti, na'ii uikodapan nii daonaiora kapowanka'o wunu moto zo'an. ¹⁴Uda'an uruu atii kabaun iti, umorota-kiziz. Na'ii upishaa kadapu'o, na'iki ukii pa'i u'ati, 'Watiichaan kian, na'ia'oram dii kabaun nazoo putaan nii u'ati, unika-kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa patominapa-kidaniinao tuma?' ¹⁵Udauna'an kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun nazoo na'iki doko'a'o kapam, minziwata-kariwai'i naa unazoo aroapa-karu ua'ii. Na'ia'a naa pa'i uminziwata ipai aimakaan wa'ati."

¹⁶Udauna'an wunaou'u dya'utamainaoz mako'okan naa donoi iti. Ikaawan na'iti, na'apa mishi ipai aimakaan sha'apan Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi

^o 14:5 300 wizi'i kida'o puraata: bauda'apa'o wunu kaudin-karu winipinaa.

Jesus na'iki Apostlenao sakanatan awauta miisa ida'a (14:18)

na'ia'a naa ãminziwatan Passover wanyukunuunaa.

¹⁷Aizii kamoo tipitan daunan, uru'u naa Jesus kaawan 12 patominapa-kidaniinao tuma. ¹⁸Ëaroapatinan pu'a'a naa miisa^P ida'a, Jesus kian ï'ati, "Mishi'o òkian, bauda'apa pidan unao bii iki'o aroapatinano òtuma zaamata-kidan nii ògaru òtarubanao ati."

¹⁹Sariapa ãmanaunama'akan kida na'iki ïpishaanuzu padawu'ati-aaka kida. Ìkian u'ati, "Aonaa mazan ògaru mani, mishii?"

²⁰Sariapa Jesus kian ï'ati, "Bauda'apa pidan unao bii iki'o, damota'oraz bread patumaaka òtuma. ²¹Daonaiora Aokazi Iki'o mawa-

ka'o nii na'apa Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun wuru pidan baiapanu'u zaamata-kida'o ni'oraz Daonaiora Aokazi Iki'o patarubanao ati. Kaiman zii mani aonaa ushakatauzon."

²²Ëaroapatinan pu'u, uzaamatan bread na'iki utoriinpan Tominkaru ati udau'an. Udauna'an udu'uubi'ian bread na'iki utaanuzu ìkawana'ati, na'iki ukian ï'ati, "Unika, ònanaa wuru'u."

²³Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapan-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaanuzu koshan ï'ati na'iki ipai ìtuzan koopo di'iki.

P 14:18 *miisa*: English ida'an, table.

24 Jesus kian, “Di'ora'a òizain shoota'o ni'oraz iriba pidannao ati, uruu wuru'u kainaabata'o ni'oraz mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.^q 25 Òkowaadan u'ati, aona'o nii powa'a òtuzan wine, atii diina'iti'o nii zii òtuzan pa'ina'o wine pa'an Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi ii!”

26 Uruu dauna'an ìkunuian kunui Tominkaru ati, udauna'an ìmakon Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru

(Matthew 26:31-35;

Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Jesus kian ì'ati, “Ipai'o nii uwa'akan ògaru, na'apa usaadinpan kawan Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a:

‘Òzowian nii kaznizonao
taapiki,

na'iki ipai'o nii kaznizonao
makoodanainan pana'iti
kida,' kia'oraz.^r”

28 Mazan òkadishita-kida-ka'o dauna'an òmawaka-kizi iki, òmakon nii u'ua'ati Galilee Baara iti.”

29 Peter kian u'ati, “Baokoinao mani wa'akan nii pugaru, mazan ògaru, aona'o nii òwa'akan pugaru!”

30 Jesus kian Peter ati, “Òkowaadan nii pu'ati, kuruku ka'aranpan ua'ii itamau aizii aiwaka'an, idiki-nau'o nii pukian pidannao ati aonaa puaitapan ògaru.”

31 Powa'a zii Peter ma'ozaka-

dinan, ukian, “Aonaa na'apainim nii òkian aonaa òaitapan pugaru, atii òzowii-ka'o putuma!” Ipai ba'oran tominapa-kida-kariwainao, na'apa kida ìkian kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii

(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Udauna'an ìkaawan amazada Gethsemane kia'o udakota-ka'o di'iti, na'ii Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Usakanatapa zii da'a'a òtoriinpa'anan pu'u di'itanpu'u.”

33 Una'aka Peter, James, na'iki John patuma. Udauna'an tuukii ukasha'oran, udopian panyukunuu ii. 34 Ukian ì'ati, “Tuukii manawun ònyukunuu kasha'oran dikintan ògaru, mawaka-karu di'iti manawun òabatanuz. Una'a da'a'a, upokodapa pa'i.”

35 Masakauda'u umunapon umako'okan ì'ai, uwashatinan paawun baara ikinapu, imi'i baara iti, na'a'a naa utoriinpan, aonaa padamata uaipan pabaiaapan pataka'utin-karu. 36 “Paapaa, Òdaru, ipai aimaakan masha'apannaa pu'ati. Turuu pudobata-kidan wuru'u òbaiaapa'azooniaz ò'ai. Mazan aonaa òaipan kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati pa'an.”

37 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan ìdyaun da'awu'u naa. Ukian Peter ati, “Simon, puda'awun wuru'u? Aonaa puka'iitan pupokodapan masakauda'u karikaonan?”

Mark

^q 14:24 Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: uruu dakota-ka'o Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ^r 14:27 Zechariah 13:7

³⁸Jesus kian ï'ati, "Upokodapa na'iki utoriinapa aonaa kizi oia'o tiwaa-kidapan unao. Udorona min-ziiwa padamata, mazan unanaa ii aonaa uturuuan."

³⁹Udauna'an ukiwan koshan patoriinapa-kizi iti, na'apa koshan utoriinpan kiwiitapa'o kawan. ⁴⁰Uruu dauna'an ukaawan koshan patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan ïdyaun da'awu'u naa; aonaa ïka'iitan papokodapan. Na'iki aonaa ïaitapan na'apam pakian u'ati.

⁴¹Ukaawan dono ï'lida'ati idikinautan ida'a, ukian ï'ati, "Pakawan zii uda'awupan usookapan zii? Turua'a naa! Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati. ⁴²Ukadishita'a naa, wamako'o naa. Utukapa kaawa'a naa kaakapa'oraz ôgaru!"

Jesus zaamata-ka'o dau'a'o

(Matthew 26:47-56;

Luke 22:47-53; John 18:3-12)

⁴³Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12 utominapa-kidaniinao bii iki'o. Utuma iriba pidannao kamarian-tinpainao na'iki ka'utapainao pazowiin kida kaawan. Wunao dyuudaniinaou'u faadaanao zowaunaanao, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao. ⁴⁴Aizii wuru'u kaakapaamikitina'oraz kakinaotani'i naa wuru'u tarubainaouz. Ukian ï'ati, "Pidan ôkissitaniaz, uruu wuru'u uaipaniaz. Uruu pa'i uzaamata

na'iki una'aka'a naazu."

⁴⁵Judas makon sariapa Jesus di'liti, ukian u'ati, "Tiichaa." Na'iki ukissita'akan naazu. ⁴⁶Uru'u naa ïzaamata'akan Jesus.

⁴⁷Mazan bouda'apa pidan na'a'o ukadishitapan so'otan pamarian usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain. ⁴⁸Sariapa Jesus paradan ï'ati, ukian, "Kandii nii uwa'atin ôdau'ati, una'akan umarian na'iki uzowiin kida, uzaamata-kinaa nii ôgaru; zowii-miki nii utaapan ôgaru? ⁴⁹Ipai kamoo ôkakinaopauzon unao Tominkaru Dapu ii, na'iki aonaa uzaamatan ôgaru. Mazan marii saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a'oraz mishiinan." ⁵⁰Udauna'an ipai utominapa-kidaniinao kidoopan, ïwa'aka'akan naa uruu.

⁵¹Pa'ina'o zii daonaiora da'apatinan Jesus dawu'ati, aona'o ukaiwadapan kamicha, soo ushibatapan pamada kamicha idin idi karikaonan. Tarubainao tiwaan pazaamatanuzu, ⁵²mazan udima'akan ï'ai makamichan-daun, uwa'aka'akan naa pashibirinaa kamicha idin ïtuma.

Jesus tiwaa-kidapa-ka'o

(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55,

63-71; John 18:13-14, 19-24)

⁵³Na'iki'o ïna'akan Jesus Umanawunu'o Faadaa dapu iti. Na'ii ipai faadaanao zowaunaanao, ipai kazowautapainao Jewnao, na'iki ipai tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baokopatinan. ⁵⁴Peter na'iti umakon udawu'ati munapo

uwa'akinpan, udauna'an umorota'akan naa Umanawunu'o Faadaa dapu panibazooti iti. Na'ia'a naa usakanatapan awunuutapainao kabaun tuma uwiichadinpan tikazi di'iti.

⁵⁵Uru'u naa faadaanao zowuanaanao na'iki ipai ba'orainao kootowapa-kidauzonao pidannao tiwaan paikodan kowaada-karu nii dikauda'o Jesus sha'apatan pazowii-kida-kinna niizu, mazan aonaa ikodan. ⁵⁶Iriba pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan pana'a kida iparadan karikaonan. ⁵⁷Udauna'an ba'oran pidannao kadishitan imariidinan Jesus dau'u, ikian, ⁵⁸“Waabatanii ukian kaikapa'a: ‘Okaboobi'ian nii wuru'u Tominkaru Dapuz pidannao tomaniaz, idikinauda'u kamoo dauna'an okadishita-kidan nii ba'oran, aonaa pidan tomanii mani.’” ⁵⁹Inao kapam pana'a kida iparadan karikaonan.

⁶⁰Umanawunu'o Faadaa kadishitan ikanaapu ati, upishaan Jesus kaikapa'a: “Aona'o nii pudako'atin kaiwuru'u iparadan pudau'oraz?” ⁶¹Mazan Jesus mashaapan mashaa, aonaa uparadan. Powa'a koshan Umanawunu'o Faadaa pishaan uruu, “Pugaru mishi Christ, Kaimana'o Tominkaru Daniz?”

⁶²Jesus kian, “Mishi ogaru wuru'u. Utukapan nii Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatan Tominkaru umanawunu'oraz diwa'ora antanapu; utukapan nii kapam uwa'atin isha'iz tuma aokazi iki!”

⁶³Jesus na'apan idi, sariapa Umanawunu'o Faadaa kuzuu-

ta'akan pakamichan pato'oran idi, “Aona'a naa waaipan ba'oran paradan powa'a! ⁶⁴Uabata na'apam uwazootapa'azon Tominkaru. Ukau'an na'apam ukian?” Ipai ikian, usha'apatan idi na'apa'oraz oia'o, marii uzowii-ka.

⁶⁵Pabi'i kida pidannao na'ainao sopitan pazaadako Jesus di'iti. Ishibatan uawun, udauna'an izowitanuzu. Ikian u'ati, “Kanom zowita'oraz pugaru?” Na'iki watchmantapainao na'aka'akan naaz, ita'iautapaanan naa uruu kapam.

Peter kian aonaa uaitapan Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62;
John 18:15-18, 25-27)

⁶⁶Peter na'ian pu'u Umanawunu'o Faadaa panibazooti baara ii, bauda'apa poitoruiaba kaawan na'ati. ⁶⁷Otukapan dono Peter tanaapatinan tikazi ida'a, sariapa oawunuupa'akan u'ati. Okian, “Pugaru na'ia'o kapam Jesus Nazareth san tuma. Mishii?”

⁶⁸Sariapa umariidina'akan. Ukian o'ati, “Aonaa oaitapan kanom dau'ana'o wuru'u pukadakotinanuz.” Uruu idi umakon paniinom iti. Uru'u naa kuruku ka'aranpa'akan naa.

⁶⁹Poitoruiaba tukapan uruu na'ii, sariapa okian koshan na'ainao kadishitapan ati, “Mishi'o uruu iminauda'u!”

⁷⁰Mazan Peter mariidan idyaun koshan.

Masakauda'u uruu dauna'an kadishitapainao na'a pishaan naa Peter koshan. Ikian, “Mishi'o pugaru

Mark

ĩminauda'u, pugaru kapam Galilee Baara san.”

⁷¹Udauna'an Peter kian, “Na'apam òkian mishi'o wuru'u! Marii Tominkaru pataka'utan ògaru òmariidinan an! Òkian, aonaa òaitapan kanom dau'ana'o wuru'u ukadakotinanuz!”

⁷²Uru'u naa kuruku ka'aranpan naa koshan itamautannaa; sariapa Peter nyukunuuan na'apam Jesus kiauzon da'i pa'ati, “Kuruku ka'aranpan ua'ii itamau, idikinau'o nii pukian aonaa puaitapan ògaru.” Na'iki'ora'a naa uzaada'akan tuukii.

Jesus na'aka-ka'o Pilate di'iti

(Matthew 27:1-2, 11-14;

Luke 23:1-5; John 18:28-38)

15 ¹Chaapi'ikiiman, faadaanao zowaunaanao baokopatinan kazowautapainao Jewnao tuma, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki ipai koto-wapa-kidauzonao pidannao tuma. Īnaou'u naa baokopatan padi'itinnan kadimana'o ida'an na'apam kizi pasha'apatan uruu. Uruu dauna'an ĩdodotan Jesus anoba kida chain idi, na'iki'o ĩna'akan naazu Pilate di'iti. ²Na'ia'a naa Pilate pishaanuzu, ukian Jesus ati, “Pugaru mishi Jewnao naobanaa king?”

Jesus kian u'ati, “Na'apa'o kai-wuru'u pukianuz.”

³Udauna'an faadaanao zowaunaanao kian Jesus dau'an, “Usha'apatauzonii iriba oii kida'o aimaakan.” ⁴Udauna'an Pilate pishaan koshan Jesus, ukian u'ati, “Aonaa na'apam pukian puka-

zannaatin-kinaa nii? Puabata na'apam ĩparadan kida pudau'an.” ⁵Mazan aonaa na'apam Jesus kian powa'a. Uruu idi Pilate di'itinnan tuukii.

Pilate dyuudan Jesus zowii-ka'o

(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25;

John 18:39—19:16)

⁶Ipai wunu, wuru kaawan dono'o baokopainapa-karuz (ĩnyukunuitapauzonuz da'i pakazannaatauzo-ka'o kamoon), Pilate kodita-kidauzonii bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidannao aipan kawana'ati da'i. ⁷Uruu dono kaina'a'o pidannao mizaataakapauzonao tiwautauzo pawataan Romannao pawiiizi ai, na'iki ĩzowiinii pidannao; uruu idi ĩtaraa-ka'o. Ībii'i kaina'a pidan Barabbas kia'o u'uu. ⁸Ipai kasaba'ukinpainao pidannao wa'atin Pilate kanaapu ati, ĩpishaan uruu ĩaipan ukodita-kidan bauda'apa taraapa-kariwai pidan, na'apa usha'apatauzonii kawana'ati ipai wunu. ⁹Pilate pishaan ĩnao, “Uaiapa sha'a òmuudan na'iki òkodita-kidan wuru'u Jewnao naobanaaz?” ¹⁰Uaitapan idi'o wuru'u faadaanao zowaunaanao kishauzin wuru'u ĩkaakapaanuz Jesus u'ati. ¹¹Mazan faadaanao zowaunaanao dyuudan ipai pidannao pishaan Pilate, ĩaipan Barabbas kodita-kida-ka'o. ¹²Pilate kian koshan kasaba'ukinpainao pidannao ati, “Na'apam mooko uaipan òsha'apatan wuru'u Jewnao naobanaa, king ukii kiziz?”

¹³Ipai ĩparadan diiwa'o ida'an koshan Pilate ati, ĩkian, “Marii

utauka-kaos Cross di'iti!"

14 "Kanom mooko oia'o nii usha'apatan?" Pilate kian.

Powa'a zii manawun ïdiwadan paparadan, ïkian, "Marii utauka-kaos Cross di'iti!"

15 Pilate aipan idi pakaimandan wuru'u iriba'oraz pidannao nyukunu, uruu idi ukodita-kidan naa Barabbas ï'ati taraa-kizai iki. Uruu dauna'an uduyudan soldyaanao ba'izian Jesus atii shashota umada, na'iki uduyudan naa kapam ïtaukanuz Cross di'iti.

Soldyaanao banikiitan

Jesus

(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na'iki'o soldyaanao morotakidan Jesus Romannao dapunaa nazo iti, na'ii ïdapadan ipai baokopa ba'orran soldyaanao. 17 ïkaiwada-kidan wuza'o chaakita Jesus ati, udauna'an ïtoman kowamai kawanu'o kaiwada-karu kadunaa idi, udauna'an ïmuudan naazu uzowau paawa ati. 18 ïbanikiitan Jesus kaikapa'a, ïkian, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!" 19 ïba'iziinuz pazowau an kida atamun idi, ïsopiautapanuz, ïkodoru'ukan na'iki ïdawukan ukanaapu ati. 20 ïpaian dauna'an pabanikiitan Jesus, ïso'otan naa wuru'u wuza-za'oraz chaakita u'ai, ïkaiwada-kidan ukamichan powaa iti u'ati. Uruu dauna'an ïna'akan naa uruu, ïtauka'anan naazu cross di'iti.

Jesus tauka-kaos Cross di'iti

(Matthew 27:32-44;

Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 ïmakopa-kizi an ïkodapan pidan Simon kia'o u'uu, Cyrene san, uruu Alexander na'iki Rufus daru. Soldyaanao dyuudan una'akan Jesus crossannaa. 22 ïna'akan Jesus Golgotha iti, (amazada Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u udakota-kaos). 23 Na'ia'a naa ïtiwaan patuza-kidan u'ati wine, kawiki'ita-kariwai kibia'o myrrh aiba idi, mazan aonaa Jesus tuzanuz. 24 Udauna'an ïtaukan naa Jesus cross di'iti. Udauna'an ïbuutan naa ukamichan pakawana'ati kida, ïmakinaotan makinaonii ïtukapa'azon na'ia'oram nii kida, bauda'apa'o pidan zaamatan.^s 25 Doko'o za'ora'a naa kamoo chaapi'iki wuru'u ïtaukanuz Jesus cross di'iti. 26 Kaina'a saada-kariwai ïmanamikitin-kinaa, "Dii wuru'u King, Jewnao ati," kii. 27 Na'a udazaba'a ïtaukan kapam dya'utam koidimikinao, bauda'apa udiwa'oran antanapu na'iki ba'oran uwashabaron antanapu. 28 [Kaikapa'o ida'ana'a saada-kariwai kaarita ida'a'oraz mishiinan, "Oia'o pidan kawanu'o utukapa-kaos,"^t kia'oraz.]^u

29 Pidannao dobaapainao kida udazaba an banikiitanuz, ïwa'uan pazowau, "Kasha'a!" ïkian. "Pukian pukaboob'ian nii Tominkaru Dapu, udauna'an pukadishita-kidan niizu idikinautan kamoo dauna'an.

Mark

^s 15:24 Psalm 22:18 ^t 15:28 Isaiah 56:12 ^u 15:28 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

³⁰Aizii putoka'a naa pucrossan-naa di'iki pukazannaatina'a naa puaipan ati!"

³¹Na'apa kapam faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u banikiitan Jesus, iikiitaakaan pa'atiaka kida, "Ukazannaata ba'oran pidannao, mazan aonaa turuu ukazannaatinan paaipan ati. ³²Watukapa kizi Christ, wuru'u king, Israelitenaonobanaaz token aizii Cross di'iki, uruu ida'an kizi wamishidan uruu!" Upu'u zii kapam wunao dakoopan uruu'u, taukakariwainauz udazaba'a.

Jesus mawakan

(Matthew 27:45-56;

Luke 23:44-49; John 19:28-30)

³³Sakitapa kamoo di'iki, ipai amazada maruta'akan, atii daawadata kamoo. ³⁴Udauna'an aka, uruu' naa Jesus kadakon diiwa'o ida'an. Ukian, "Eloi, Eloi, lema sabachthani?" Kaikapa'o wuru'u ukianuz: "ŌTominkarun, ōTominkarun, kanom nii aonaa punyukunuupan ōgaru?"

³⁵Ba'orainao pidannao kadishitapainao udazaba'a abata wuru'u uparadanuz. Sariapa ikian, "Aushaa uabata, udapadan pa'ida'ati prophet Elijah." ³⁶Sariapa bauda'apa pidan dima'akan, udamotan sponge kama'o riwunii di'iti. Udauna'an usawadan naa Jesus dako itiz atamun saba ida'an. Sariapa

ukian, "Mashaapa zii! Watukapa kizi panaadon Elijah wa'atin nii utoka-kida'ananuzu."

³⁷Udauna'an Jesus kadakon ma'ozaka'o ida'an, uruu mawaka'akan naa. ³⁸Na'apain na'a'o udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii," sariapa ukuzuuta'akan pazikon an doko iki atii apowa iti.

³⁹Na'a'o soldyaanao zowaunaa kadishitapan Jesus kanaapu'u. Utukapan idi na'apam Jesus mawakan, sariapa ukian, "Mishi'o mishi Tominkaru Danin wuru'u di'ora'a pidana'a."

⁴⁰Na'a'o kapam zunnao munapozaa iawunuutapan. Ibi iainao na'ii Mary, Magdala sanaaba; na'iki ba'oran Mary, oroo James na'iki Joseph daro; na'iki Salome. ⁴¹Īnao da'apatinainauz Jesus ukaudinankan dono'oraz Galilee Baara ii, na'iki ĩnao kaminka'uupauzoz da'i uruu. Na'iki iriba kapam baokoinao zunnao na'ii, wa'atiinao utuma Jerusalem ati.

Jesus dida-kaō

(Matthew 27:57-61;

Luke 23:50-56; John 19:38-42)

⁴²Wachuupun di'iti'i naa, uruu dono minziiwatin-karu kamoo kapam wuru'u, ba'oran kamoo tanna, uruu Sookapa-karu Kamoon. ⁴³Kaina'a Joseph Arimathea san, na'iki uruu umanawunu'o nii pidannao taapan, na'iki uruu zaudapa'o

▼ 15:38 udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii: Putukapa kaarita token ii 'Tominkaru Dapu' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

kapam Tominkaru Naobanai-tinan kamoon kaawan. Kamoo tipitan ua'ii uma'ozakada'akan panyukunu na'iki umakon, upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an.

⁴⁴Sariapa Pilate di'itinpan, uabatan idi Jesus mawaka'aka'a naa. Sariapa udapadan soldyaanao zowaunaa na'iki upishaanuzu, ukian u'ati, "Mawaka'aka'a naa mishi Jesus?"

⁴⁵"Oo, mawaka'aka'a naazu," ukian u'ati. Uruu idi'i naa Pilate taapada Joseph na'akan Jesus nanaa.

⁴⁶Uruu idi Joseph torian naa kawinipina'o kamicha mada, na'iki utoka-kidan naa Jesus nanaa. Udauna'an upapidan naazu kamicha mada idi, na'iki umuudan naazu kichada-kariwai kuba nazo ii. Udauna'an utarata'akan naaz

Jesus nanaa na'aka-ka'o kuba uun, kichada-kariwai baaranai nii di'titi (15:46)

udaru'o kuba idi. ⁴⁷Mary Magdala sanaaba na'iki Mary Joseph daro tukapanii na'ia'oram Jesus nanaa muuda-ka'o.

*Jesus kadishitan
pamawaka-kizi iki*

*(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12;
John 20:1-10)*

16 ¹Sookapa-karu Kamoo dauna'an, Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary James daro, na'iki Salome torian kaduunuribai ikaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa. ²Udauna'an chaapi'ikiiman, Sunday dono kamoo koditanin, uru'u naa imakon baaranai iti. ³Imakopaanan pu'u dunapota, ipishautaakaan pa'atiaaka kida, ikian, "Kanoma'o nii kidu'uka kuba wa'ati paniinom iki?" ⁴Usha'apanum kau'an udaru'o wuru'u kubaz. Udauna'an imaonapatapaanan pu'a'a naa na'iti, itukapa wuru'u kuba tuu'uzuz kida'uka'aka-kaoa'a naa.

⁵Imorotanaakan pu'u ka'unaru nazo iti, sariapa itukapan pa'ina'o zii pidan sakanatapan padiwa'ora antanapu, ukaiwadapanii baraka'o kamicha za'aba'i, na'iki sariapa itarian. ⁶Mazan ukian i'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Oaitapa udorotapan Jesus Nazareth iki'oraz, tauka-kariwaiz cross di'iti. Uruu kakuda'aka'a naa, aona'a naa uruu nii da'a'a. Utukapa, da'a'a tawuru'u umuudauzo-kaoz.

⁷"Aizii ukowaada'ana'a naa di'ora'a kuwai, Peter na'iki ba'oran utominapa-kidaniinao ati. Ukowaada i'ati kiwiita'o ni'i naazu Galilee

Mark

Baara iti. Na'ia'o nii itukapan uruu tawuru kawana'ati'i uparadauzonuz da'i i'ati," ukian. ⁸Udauna'an ikodita'akan baaranai iki idima'akan naa powaa iti. Tuukii itariidinan atii naka-nakaa idyaun, aona'a naa ika'iitan pakakuwaapan patarian idi.

**[Kotua'o saada-kariwai Mark
kaaritan ipain kaikapa'a]**

*Jesus aidinan Mary
Magdala sanaaba ati*

(*Matthew 28:9-10; John 20:11-18*)

⁹[Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki Sunday chaapi'iki, kiwiin uaidinan Mary Magdala sanaaba ati; oroo di'iki'o ukodita-kidauzon da'i 7 oia'o doronainao. ¹⁰Udauna'an omakon okakuwaapa'anan uminauda'uitapaniinao ati, pakawan zii i'zaadinan pakasha'oran idi. ¹¹Mary kowaadan naa i'ati patukapan Jesus, kaku-da'a naa uruu, mazan upu'u aonaa imishidan oroo.

*Jesus aidinan dya'utam
pada'anpikinao ati*

(*Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49;
John 20:19-23; Acts 1:6-8*)

¹²Uruu dauna'an, Jesus aidinan dya'utamainao ati, imakopan pu'u ba'oran wiizainao sodi kida di'iti, mazan aonaa itaitapanaatanuzu. ¹³Na'iki'o sariapa i'kiwan powaa iti ikakuwaapan baokoinao ati, mazan aonaa imishidan i'kuwaa.

¹⁴Uruu dauna'an Jesus aidinan ¹¹patominapa-kidaniinao ati, i'aroapatinan pu'u. Uto'orauazon idyaun imamishidikan na'iki idadaradan idi panyukunuu tuukii manawun, aonaan idi imishidan utukapikinao paradan. ¹⁵Na'apain ukian i'ati, "Umako ipai amazada kawana'ati ukakuwaapa'an kizi Kaimana'o Kuwai dau'u ipai pidannao ati. ¹⁶Kanom mishida'o na'iki chikaawunuina'o kazannaata-karu nii; kanom aona'o umishidan pataka'uta-kaou'o nii. ¹⁷Mishidainao taa-kaou'o nii ima'ozakan isha'apata-kinaa nii umanawun kida'o aimakaan; ikodita-kidan nii pidannao ai oia'o doronainao kida o'uu ida'an; itaitapan nii paparadan bakadun parada-karu kida; ¹⁸izaamatan an kowazaz oo ituzan an mawakinai riwunii, aona'o nii isha'apan; ipishatan nii karinainao paka'u idi, kakuda'o nii idyaun."

Jesus makon Aokazi iti

(*Luke 24:50-53; Acts 1:9-11*)

¹⁹Jesus ipaian dauna'an pakadotinan i'ati, una'aka-kaoa'a naa aokazi iti. Na'ii usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu. ²⁰Uruu dauna'an tominapa-kida-kariwainao makon naa, ikakuwaapa'anan naa Kaimana'o Kuwai dau'u ipai amazada kawana'ati. Uruu dono Naobanai kaudinan idi ituma, mishi'i naa mishi isha'apatan umanawun kida'o aimakaan pidannao mishida-kinaa nii.]^w

^w 16:9-20 Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a kaarita'a, wuru'u verse 9-20 ida'a'oraz.

**[Ba'oran saada-kariwai Mark
kaaritan ipain kaikapa'a]**

⁹⁻¹⁰ [Sariapa zunnao makon
ĩkowaada'anan kuwai dyuuda-
kariwaiz ĩkowaadan, mazaan aonaa
ĩkowaadan ipaiz. Uruu dauna'an

Jesus dyuudan patominapa-kida-
niinao ipai amazada kawana'ati
ĩkowaada'an kizi kaimana'o na'iki
karikaonanu'o kuwai, wuru'u
karikaonanu'o kazannaatin-kinai
daua'oraz.]^x

Mark

^x **16:9-10** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a masakauda'u'oraz saada-kariwai.

Luke

Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadani. Wuru'u Luke, uruu Gentile na'iki daakataa kapam. Aitapa'o pidan uruu, dobata'o utominpan, na'iki uparada Greek paradan kaimanaiman. Uchi'ikapauzonii da'i apostle Paul tuma ukakuwaatinan dono.

Luke saadan kaarita Theophilus ati'o, na'iki ba'oran Gentilenao ati'o mishidainouznaa Jesus. Luke aipan mishidainao aitapan mishi'o wuru'u itominapa-kida-kaoz. Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Jesus kaawanuz imi'i baara ati kazannaata'o nii ipai pidannao oia'o ai, Jewnao na'iki Gentilenao kapam.

Kaina'a iriba Luke kowaadan aimaakan kida dau'an. Soo Luke kaaritan ida'a karikaonan usaadinpan: angelnao kunuupan dau'u, na'iki taapainao kaznizonao tukapankan dau'u Jesus, ushakatan dauna'an; Jesus makon dau'u Tominkaru Dapu iti Upa'inan dono zii; Samaria san kamunanun daua'o; na'iki daonaiora padantan daua'o padaru ida'ati.

Tuukii Luke paradan toriinapa-karu dau'an; Kaimana'o Kuwai konaukii-kida-kaoz dau'an; zunnao kakuda-kaoz dau'an, Jesus na'iki apostlenao kaminka'uapa-kaoz dau'an; mapuraataniinao dau'an; oiainao pidannao dau'an, na'iki Kaimana'o Doronaa dau'an.

Paul saadani kapam masakauda'u Luke dau'an pakaaritan ida'a, 2 Timothy 4:11 na'iki Philemon 24 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan	1:1-4
Jesus na'iki John Chikaawunuupauzo shakatan atii ituubarun	1:5—2:52
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o	3:1-20
Jesus chikaawunu-kaoz na'iki utiwaa-kidapa-kaoz	3:21—4:13
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka	4:14—9:50

Jesus kaudinaanam pamakopan dono Jerusalem iti	9:51—19:27
Jesus sha'apatani kida pazowii-kaou ua'ii	19:28—22:46
Jesus zaamata-kaou, na'iki uzowii-kaou	22:47—23:56
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati	24:1-49
Jesus na'aka-kaou aokazi iti	24:50-53

1 ¹Naobanai Theophilus, Kaina'a iriba pidannao, saadainao ipai Jesus sha'apatani kida aimaakan dau'u, na'iki ipai Jesus sha'apata-kaou dau'an. ²Ïsaada ipai aimaakan, na'apa pakawan waabatan kawan ukowaada-kaou utukapikinao di'iki, ïnao tukapai-nao kidaz ipai aimaakan sha'apan usakadin-kizi iki, na'iki ba'orainao di'iki, kowaadainao kidaz ipai kaiman kida'o usha'apatani dau'u. ³Ukau'an naobanai Theophilus, òdi'itapa kaiman-daun aimaakan wuru'u sha'apata-kariwai kidaz usakadin-kizi iki, na'iki òabata kaiman-daun ipai wuru dau'ana'a aimaakan kida sha'apata-kariwaiz. Uruu idi òaipan òsaadan pu'atizu kaiman-daun usha'apan kawana'ati manawun. Ipai usakadin-kizi iki, atii utokon iti. ⁴Òsaadan pu'atizu kaimanaiman, usha'apanum kau'an òaipan idi puaitapan kaimanaiman, ipai wuru dau'ana'a puabatani kidaz aimaakan sha'apan.

Angel aidinan Zechariah ati

⁵Aizii Herod king-tinpan dono na'iki ukazowautapan dono, ipai

amazada Judea Baara ii aka. Kaina'a faadaa na'ia'o umashaapan, Zechariah kia'o u'uu. Aizii Zechariah dokoza-daunnao, na'apa kapam faadaa-tinpauzonao pa'idiwaru. Kaina'a faadaa, Abijah kia'o u'uu, uruu tuma'o Zechariah dokoza-daunnao kaudinauzon kotua'a naa. Aizii Zechariah daiaro Elizabeth, faadaa-tinpauzonao kapam oiribanna. ⁶Kaiman Zechariah na'iki Elizabeth mashaapan Tominkaru awun za'a. Ipai ïizo'atin Tominkaru dyuuzaa na'iki ukakinaori kida. ⁷Mazan aonaa Elizabeth kaudanin, usha'apanum kau'an maudanich oroo. Aizii na'apain maskonnaou'u naa oroo, na'iki uruu tunarunaou'u naa kapam.

⁸Bauda'apa kamoo Zechariah na'iki umin-kaudinannao, wuru'u faadaa-tinpainao kidaz zaamata-kaou kaudina'o nii Tominkaru Dapu nazo ii. Usha'apanum kau'an Abijah ida'atanpuinao pa'idiwaru faadaanao wuru'u kaudina'oraz uruu dono.^a Uruu idi Zechariah na'iki umin-kaudinannao sha'apata'o nii ipai aimaakan, wuru'u faadaanao sha'apatauzonii kidaz

^a **1:8** Kaina'a iriba faadaanao kaudinauzonao Tominkaru Dapu ii. Ìkaudinannoo nii batonapa kida. Na'iki ìkaudinannoo nii baada'apa sondii. Uruu dauna'an ba'orainao'u'u ìnaa kaudin.

Tominkaru ati. ⁹Aizii faadaanao, kaina'a ĩsha'apatauzonii aimakaan, patukapa-kinaa nii kanoma'o nii aizii kaudin, kawaoda'o nii kaduunu'o Tominkaru ati. Uruu dono Zechariah zaamata-ka. Uruu idi Zechariah morotan naa Tominkaru Dapu iti ukawaoda'anan kaduunu'o shanaribai altar paawa iti, Tominkaru ati. ¹⁰Aizii kaduunuribai kawaodapa-ka pu'u, pidannao kasaba'ukinan paniba itinapu, na'iki ĩtoriinpan naa kapam.

¹¹Upu'a'a naa angel, Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Zechariah di'ii. Angel kadishitan altar wuru'u kaduunu'o kawaodapa-kizinaoaz diwa'ora antanapu. ¹²Tuukii Zechariah taria'akan patukapan idi angel. ¹³Mazan angel kian u'ati, "Zechariah, mana'a putaria'ana'a, Tominkaru abata putoriinpan. Kaudani'o nii pudaiaro, okaudani-pan dono daonaio'ora'o nii odani nii. Pudukota pa'i u'uu John kii. ¹⁴Aizii ushakatan dono tuukia'o nii pukonaukii-kidanz na'iki ipai ba'orainao pidannao tuukia'o nii kapam ĩkonaukii-kidanz. ¹⁵Na'iki umanawunu'o nii pidan uruu, Tominkaru awun za'a. Aonaa kizi pa'i utuzan wine na'iki ma'ozaka'o riwunii. Sariaapa'o nii Kaimana'o Doronaa zaamatan uruu ushakatan dono. ¹⁶Na'iki uru'o nii padanata-kida iriba Israelitenaob powaa ati, Naobanai Tominkaru ida'ati. ¹⁷Na'iki uru'o nii kiwiita Naobanai ua'ati, ma'ozaka'o nii uruu,

na'apa'o nii manawun uma'o-zakan Elijah kawan, Tominkaru prophetiniz. Na'iki ukaimanadan nii daruinao nyukunuu ĩdainao tuma kida. Na'iki pidannao wuru'u dikintapainao kidaz, utanawatan nii ĩnyukunuu, kaiman kizi'i naa ĩaitapan padilitinpan, na'apa izo'atiinao kawan Tominkaru. Na'iki uminziiwa-kidan ni'i naa Tominkaru pidannao nyukunuu, ĩizo'ati kizi uparadan."

¹⁸Sariapa Zechariah kian angel ati, "Kandii ida'ana'o nii mooko ĩaitapan umishiin wuru'u pukowaadaniaz aimakaan ĩ'ati? Usha'apanum kau'an ĩgaru tunaru-naou'u naa na'iki ĩdaiaro na'apa maskonnaou'u naa kapam."

¹⁹Sariapa angel kian u'ati, "ĩgaru Gabriel, Tominkaru di'iki'o ĩwa'ati'ikan. Uduyudanii ĩgaru kowaada'o nii paparadan pu'ati, wuru'u kaimana'oraz kuwai. ²⁰Mazan aonaa pumishidan ĩkuwaa, wuru'u mishi'oraz nii usha'apan paainaa kawana'ati. Pumamishidakan idi ĩkuwaa, pumaparadanun nii aizii. Ukau'an aona'o nii pukaparadanun, atii ĩkuwaa mishiinan dau'ana'o nii zii pukaparadanun koshan."

²¹Upu'a'a naa pidannao zaudapan Zechariah koditan. ĩaitapa'azon usha'apanum naa wuru'u umakoditakanuz kadiman. ²²Udauna'an zii ukoditan ĩ'ida'ati. Mazan aona'a naa uparadan nii. ĩaitapa'aka sariapa, Tominkaru tukapa-kidan aimakaan

b 1:16 *Israelitenaob*: ĩnao dakota-kariwaiz kapam Jewnao nii.

u'ati. Pamaparadanun idi Zechariah tiwaan naa pakakuwaapan i'ati paka'u ida'ana'a naa karikaonan.

²³Uipaiian dauna'an ipai pakau-dinkiz, ukiwan naa padapu iti. ²⁴Aonaa ukotua'ikin uruu dauna'an Elizabeth kaudanin naa mishi. Mazan aonaa okoditan padapu iki, atii baka'iauda'u kauzu dauna'an zii okoditan. ²⁵Uruu idi okian, "Aizii Tominkaru kamunan-kida mishi õgaru. Uruu idi aona'o nii powa'a pidanna dakoopanun."

Jesus shakatan kowaada-kida-ka

²⁶Aizii 6 kauzu Elizabeth kaudanin dauna'an, uru'u naa Tominkaru dyuudan angel, Gabriel kia'oraz u'uu, wiizai Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz. ²⁷Udyuudanuzu na'aka'o nii parada-karu pa'inaiba zun di'iti, Mary kia'o o'uu. Joseph, King David takaan-daunuz, aiapanii oroo na'iki upishaani'i naa oroo padaronao ati pamin-mazidan nii.

²⁸Aizii angel kaawan o'ida'ati, sariapa ukian o'ati, "Kaiman pugaru? Kaina'a Tominkaru putuma, na'iki tuukii ukamunanun pu'ati," ukian o'ati. ²⁹Tuukii Mary tarian, na'iki tuukii odi'itipan ukuwaa dau'u, na'iki tuukii oaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u ukianuz pa'ati. ³⁰Mazan angel kian o'ati, "Mary, mana'a putaria'ana'a, aizii Tominkaru kamunanu'uzon pu'ati. ³¹Ukau'an pukaudanin nii daonaiora idi. Aizii pukaudanipan dono, pudakota pa'i u'uu Jesus kii. ³²Uruu tuubaru'o

nii, na'iki umanawunu'o nii pidan, na'iki udakota-kaonoo nii Tominkaru umanawunu'oraz Dani nii. Na'iki Naobanai Tominkaru zaamatan nii uruu king nii, na'apa kotua'o udokozu-daun King David kawan. ³³Karikaonanuo'o nii uking-tinpan Israelitenao ati, wuru'u Jacob takaan-daunnaouz, na'iki unaobanai-tinapanuz, aonaa na'apainim nii ukatokon-tinan."

Luke

angel paradan Mary ati (1:26-33)

³⁴Udauna'an Mary kian angel ati, "Õgaru pa'ina'o zii zun, aona'o zii daonaiora kiitauzon. Na'apam nii mooko õkaudanin?"

³⁵Angel kian o'ati, "Kaimana'o Dorona'o nii wuru'u kaawa'oraz pu'ida'ati, na'iki Tominkaru taan ida'ana'o nii karikaonan pama'ozakan pu'ida'ati, wuru'u pukaudaninuz. Ukau'an pudani, wuru'u kaimana'oraz manawun koraidaonaa, aona'oraz oia'o nii u'ida'a, udakota-kaonoo nii Tominkaru Dani. ³⁶Puaitapa purriban

taoro'o Elizabeth. Pidannao kian aonaa na'apainim nii okaudaniizon. Mazan kai oroo kaudani'i naa, 6 kauzu'u naa. Omaskonnaoun pu'a'a naa padamata, mazan upu'u zii okaudanin. ³⁷Usha'apanum kau'an Tominkaru ati, aonaa aimaakan kasha'apannan, turuu usha'apatan sha'apa'oram aimaakan, aona'oraz turuu puabatan usha'apata-kae."

³⁸Sariapa Mary kian, "Ōgaru Tominkaru poitoruaba. Marii mooko aimaakan sha'apan ō'ati, puparadan kawana'ati," okian. Udauna'an angel mako'okan naa o'ai.

Mary makon Elizabeth di'iti

³⁹⁻⁴⁰Kadiman aka udauna'an, uru'u naa Mary makon munapo, midukuo-ta'o wiizai di'iti, Judea Baara ia'oraz. Omakon atii Zechariah dapu iti. Aizii okaawan sariapa onaubaan Elizabeth. ⁴¹Mary nau-baan pu'u oroo, sariapa Elizabeth abatan paudani dakazatinan patoba nazo ii. Upu'a'a naa Kaimana'o Doronaa kaawan Elizabeth ida'ati. ⁴²Uruu idi Kaimana'o Doronaa aipan ati okian Mary ati diiwa'o ida'an. "Tuukii manawun Tominkaru kaimanan pu'ati, ipai ba'oran zunnao ai. Na'iki kaiman manawun Tominkaru pudani ati, putoba nazo ia'oraz." ⁴³Okian koshan, "Kandii ni'o pa'an wuru'u kaimana'o manawun aimaakan sha'apanuz ō'ati, wuru'u ōnaobanaa daro morowautapanuz ō'ida'ati? ⁴⁴Punaubaan pu'u ōgaru, sariapa ōabatan ōdani dakazatinan ōtoba nazo ii, ukonaukian idi. ⁴⁵Konaukia'o nii manawun

pugaru, usha'apanum kau'an pumishidan idi wuru'u parada-karuz, na'iki pumishidan idi mishi'o nii umishii-kae wuru'u wanaobanaa kowaada-kidaniaz pu'ati," okian Mary ati.

Mary konaukii-kidan Tominkaru

⁴⁶Uruu idi Mary kian.

"Tuukii manawun ōkonaukii-kidan wanaobanaa.

⁴⁷⁻⁴⁸Tuukii manawun ōnyukunuu konaukian,

Tominkaru ōkazannaatapiki nyukunuitapan idi ōgaru, na'iki ukamunan-kidan idi kowas ōgaru, papoitoruaba.

Aizii ipai'o nii pidannao dii-na'iti'i, idakotan ōgaru konaukiaiba nii.

⁴⁹Usha'apanum kau'an, Tominkaru ma'ozaka'oraz sha'apatan idi kaimana'oraz manawun aimaakan ō'ati. Mishi uruu umanawunu'o ukaimanan.

⁵⁰Ipai pidannao taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii, idokozu-daunnao di'iki atii iwadaunnao di'iti, utukapa-kida pakamunanun i'ati.

⁵¹Mishi uruu ma'ozaka'o manawun, pama'ozakan ida'an ipai uwaataabi'ian pidannao, wuru'u tuukia'oraz itadinpauzon.

⁵²Tuubaru kidainao nao-banainao, na'iki

umanawun-tinpainao
kidaz,

ipai uwaota-kidan ĩdyaun
panaobanai-tinpan ai.

Aizii pidannao

waranuitapa-kariwainao,
uzaamata pa'an ĩdyaun tuu-
baru kidainao nii.

53 Aizii zamazi-tinainao utaa ipai
aimaakan ĩ'ati,
abaapa utaapan ĩdyaun.

Mazan kapuraataniinao, aonaa
kanom utaan ĩ'ati.

54 Mishi pakiauzon kawan
wadokozu-daunnao ati
kotua'a naa,
aizii ukawana'ati mishi
ukaminka'utan papoitoru-
nao Israelitenaouz.

55 Aonaa mishi umanyukunuu-
tan kotua'o paparadan,
ukiauzonuz,
karikaonanuo'nii
ukamunan-kidan Abraham
na'iki udainao diina'iti'i,"
kia'o Mary kian.

56 Mary na'ian idikinauda'u
kauzu Elizabeth tuma. Udauna'an
okiwan naa padapu iti.

***John Chikaawunuupauzo
shakatan daua'o***

57 Aizii Elizabeth kaudanipan
dono'o naa, uru'u naa okaudanipan,
daonaiora mishi odani nii. 58 Aizii
omin-dazabazinao, na'iki oiriban-
nao abatan na'apam Tominkaru
kamunanun na'iki utukapa-kidan

tuukii pakaimanan o'ati. Tuukii
ĩkonaukian paabatan idi okaudani-
pan, uruu idi baokopa ĩkonaukian
otuma.

59 Aizii bouda'apa sondii Eliza-
beth kaudanipan dauna'an, uru'u
naa pidannao kaawan ĩtukapa'a-
nan naa ĩdani choota-kao^c Jewnao
kaduz kawana'ati.^d Aizii wuru'u
pidannaouz aipan naa padako-
tan u'uu Zechariah kii, padaru uu
kawan. 60 Mazan udaro kian ĩ'ati,
"Aonaa, aonaa na'apa'o nii mani
u'uu, John kia'o nii pa'an u'uu."

61 Sariapa ĩkian o'ati, "Mazan
aonaa bouda'apa uiribannao na'a-
pa'o nii ĩ'uu." 62 Udauna'an ĩpishaan
udaru paka'u ida'an, ĩaipan ukowaa-
dan na'apam uaipan paudani uu
dakota-kao.

63 Sariapa Zechariah pishaan
ĩ'ati kaarita, udauna'an usaadan
kaarita ida'a kaikapa'a: "John kia'o
nii u'uu." Tuukii pidannao di'itin-
pan, aonaa ĩzauda-kidan udakotan
u'uu na'apa. 64 Upu'a'a naa mazan
Zechariah kaparadanu'ukan.
Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan
Tominkaru.

65 ĩpai ĩmin-dazabazinao, tuukii
ĩdi'itinpan. Udauna'an ĩkowaadaa-
bi'ia'akan naa ba'orainao ati, ipai
wuru dau'an kida'a patukapanii
kidaz usha'apan. Uruu idi kuwai
makon na'iki una'aka-kao ipai wiizai
kawana'ati, wuru'u midukuo baawu
an kida'oraz wiizainao, Judea Baara
ii aka kida'oraz. 66 Uruu idi ipai

Luke

^c 1:59 *choota-kao*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita token ii, Parada-karu
Masha'apannaada-kinao di'ii. ^d 1:59 Leviticus 12:3

pidannao wuru'u abatainao kidaz kuwai, tuukii manawun ïdi'itinpan, na'iki ïkian, “Ei, kanom kaduzu'o nii wuru'u koraidaonaaz diina'iti'?” Usha'apanum kau'an ïaitapan idi Tominkaru kaina'an utuma.

*Zechariah konaukii-kidan
Tominkaru*

67 Uruu dono Kaimana'o Doronaa kaawan Zechariah ida'ati. Kaimana'o Doronaa aipan ati ukowaadan naa Tominkaru paradan pidannao ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz ï'ati:

68 “Wakonaukii-kida wanaobanaa, Israelitenao Tominkarunuz, ukaawan idi na'iki ukaminka'uta'anan idi papidanannao, na'iki uso'ota'anan idi ïdyaun ïpataka'uta-kaao ai.

69 Utaa zii mishi ipai waunao ati, ma'ozaka'o kazannaatin-kinai nii, papoitoru David takaa-daun idi.

70 Na'apa pakiauzon kawana'ati kotua'a naa, kaimana'o paprophetinnao ida'an.

71 ïkowaadan ukazannaatan nii waunao, na'iki uso'otan nii waunao watarubanao ai, wunao aia'a tuukia'oraz manawun ïto'ora-kizaitapan waunao.

72 Mishi Tominkaru kowaadanii kotua'a naa wadokoza-daunnao ati, ukamunan-kidan nii ïdyaun.

Na'iki aona'o nii umanyukunuutan wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ï'ati.^e

73 Kaimanaiman uwa'akan mishi'oraz paparadan wadokoza-daun Abraham ati kotua'a naa, aona'oraz turuu upana'ada-kaao.

74 Ukowaadauzon u'ati diina'iti'i, ukazannaatan nii waunao watarubanao ai.

Kaiman kizi wamashaapan u'ati aonaa wataritan bi'i mani.

75 Na'iki kaiman kizi manawun wamashaapan soo uruu ati bauda'apa na'iki waizo'ati kizi uparadan karikaonan.”

76 Udauna'an ukian.

“Pugaru ödani, pudakota-kaao nii

umanawunu'o manawun Tominkaru prophetin nii.

Pukiwiitan nii Naobanai ua'ati, pusaaba'anan naa dunapo umako kizi nii.

77 Na'iki pukowaada kizi'i naa upidanannao ati, ïaitapa kizi ukazannaatan nii ïdyaun,

^e 1:72 ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ï'ati: uruu dakota-kaao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

umainaabatan ni'i naa ipai
i'oiian.

78 Mishi kaimana'o na'iki
kamunanu'o manawun
wuru'u waTominkarunuz.
Uruu aipan ati'o nii wuru'u
kazannaatin-kinai wa'a-
tinuz kaina'iki.

Uwa'atin nii kaina'iki kamoo
koditan kawanu'o nii.

79 Na'iki ukanadapan nii ipai
waunao mashaapainou
maruta'o-karu'u,
na'iki kichana'ikitinainou
pamawakan ai.

Na'iki kaimana'o nii una'aka-
pan waunao,
utukapa-kidan nii wa'ati kai-
mana'o mashaapa-karu,"
Zechariah kian.

80 Uruu idi John dyaupain naa,
atii utuubarun. Aizii unyukunuu
ma'ozaka kapam udyaupain Tomin-
karu dau'ati. Aizii umashaapan
mapidantaka'o amazada ii aka.
Atii bauda'apa kamoo, ukandinan

kamoon kaawan naa. Uruu dono
ukakuwaapatinan naa pidannao ati,
wuru'u Israelitena'o kidaz.

Na'apam Jesus shakatan
(Matthew 1:18-25)

2 ¹⁻³Uruu dono kaina'a tuuba-
ru'o king, Caesar Augustus
kia'o udakotapa-ka'o. Ukazowautap-
pan idi ipai amazada atii amazada
tokon iti, udyuuda-kidan papara-
dan ipai pidannao ati, ipai amazada
kawana'ati. Uaipan ipai daunuu-
da'u pidannao saada-kidan pa'uu
padokozu-daunnao shakata-kizi
ii pa'idiwaru. Uruu zi'o pidannao
uu saadapauzo-ka'o na'apa. Uruu
dono, Quirinius kazowautapa'o ipai
wiizainao Syria ii. Uruu dono ipai
pidannao makon padokozu-daunnao
shakata-kizi iti kida, king paradan
kawana'ati.

⁴⁻⁵Aizii Joseph, mashaapan
idi Nazareth ii, sariapa umakon
Bethlehem iti, Judea Baara ia'o-
raz. Na'ia'o King David shakatauzon

Luke

Mary na'iki Joseph makon Bethlehem iti (2:4-5)

kotua'a naa. Aizii wuru'u King Davidiz, uruu kotua'o Joseph dokozu-daunu'u naa manawun. Uruu shakata-kizi iti'o wuru'u Joseph na'iki Mary saada-kida'ananz pa'uu, oroo upishaaniaz pamin-mazidan nii. Na'apain pidannao uu saadapa'azoo-kaoo dono, kaudani'ora'a naa Mary patoba ii.

6-7 Aizii Joseph na'iki Mary kaawan dono Bethlehem iti, ipai kabaun nazoo sookapa-kizai paidan. Uruu idi isookapa-kida-kaoo tapi'izannao dapu nazo ii. Uruu dauna'an Mary kaziwapan naa, atii okaudanipan na'ii, tapi'izannao dapu nazo ii. Uruu baukapan zii Mary kaudanipan, daonaiora odani nii. Okaudanipan dauna'an osaabaan naa paudani sodi na'iki obazobatanuzu kamicha idi. Udauna'an opaidanuzu tapi'izannao wanyukunuu kinnaa zo'iti.

**Angel kakuwaapan
taapauzonao kaznizonao ati**

8 Kaina'a pidannao taapauzonao kaznizonao. Uruu dono ina'ian baara ii aiwaka'an, iawunuutapan pa'uzannao isha'apata-kaoo ai. 9 Iawunuutapan pu'u pa'uzannao, masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawan i'ida'ati. Ipai Tominkaru umanawunun kanada'akan amazada idazaba an kida'o, kanada, kanada kamoo ai. Uruu idi tuukii itarian. 10 Mazan angel kian i'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Owa'atin da'ati'i, okakuwaapa'anan idi u'ati. Aizii okowaadan nii u'ati kaimana'okuwai, na'iki ipai pidannao konau-

kii-kinnaa ni'o. 11 Aizii kai, kaina'a koraidaonaa shakatan Bethlehem ii, kotua'oraz King, David kia'oraz u'uu shakatauzo-kizi ii. Uruu koraidaonaa shakata'oraz, uru'u naa Christ, tuubaruo manawun Naobanai, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii ipai pidannao. 12 Kaikapa'o nii uaitapan wuru'u koraidaonaa. Aizii umakon dono na'iti, utukapan nii koraidaonaa bazobatapa-kaoo kamicha idi, na'iki uwashatapa-kaoo nii tapi'izannao wanyukunuu kinnaa zo'ii. Uruu ida'ana'o nii uaitapanuzu," ukian i'ati.

13 Upu'a'a naa mazan itukapa'akan ba'oran angelnao, aonaa masakauda'u mani, ikaawa'akan pairiban ida'ati. Iabatan angelnao konaukii-kidan Tominkaru pakunipan ida'an. Kaikapa'o wuru'u iabatanuz ikunipan:

14 "Oo Tominkaru aokazi ia'o, umanawunu'o manawun.

Kaimana'o nii manawun
mashaapa-karu da'a'a imili
baara'a,
ipai pidannao ati,
Tominkaru
naudapaniinaouz."

15 Udauna'an angelnao mako'okan naa powaa iti, aokazi iti. Aizii imakon dauna'an, uru'u naa wuru'u uzai taapikinnoo kian pa'atiaaka kida, "Aushaa wamako Bethlehem iti, watukapanaka kizi kaiwuru'u Tominkaru kowaada-kidaniaz wa'ati."

16 Uruu dauna'an imako'okan naa na'iti kadimana'o

ida'an. Īkaawan na'iti, ĩtukapa Mary, Joseph, na'iki wuru'u koraidaonaaz, uwashatapa-kaio tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii. ¹⁷Patukapan idi koraidaonaa, uru'u naa ĩkakuwaapan pidannao ati, na'iki ipai ĩkowaadan wuru'u angel kowaadani kidaz pa'ati koraidaonaa dau'an. ¹⁸Ipai pidannao wuru'u abatainaouz ĩkakuwaapan, tuukii ĩdi'itinpan ĩkuwaa dau'u. ¹⁹Aizii Mary tuukii odi'itapan, na'iki ipai otaan panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. ²⁰Udauna'an uzai taapikinao kiwan naa koshan pataapa-kizi iti pa'uzanao. Mazan ĩkiwan konaukii, tuukii manawun ĩkonaukii-kidan Tominkaru, paabatan idi kaimana'o manawun kuwai angel di'iki, na'iki patukapan idi wuru'u koraidonaaz paawun idi manawun. Uruu idi pamakopa-kizi an ĩkunuian aonaa masakauda'u mani, ĩkonaukii-kidan Tominkaru patukapan idi ipai aimaakan, na'apa angel kowaadan kawana'ati manawun pa'ati.

Jesus uu dakota-kaio

²¹Aizii bauda'apa sondii Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa odani choota-kaof Jewnao kaduz kawana'ati.^g Na'iki u'uu dakotakaoa'a naa Jesus kii, na'apa angel kiauon kawana'ati o'ati okaudanin ua'ia'oraz zii.

Jesus taa-kaio daua'o Tominkaru ati

²²⁻²⁴Aizii bauda'apa kauzu na'iki bauda'apa sondii powa'a Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa omakon Joseph tuma Jerusalem iti Moses kakinaori kawana'ati. ĩna'aka dya'utam wakokoonao pataan nii na'iki zowii-karu nii Tominkaru ati, pasaabainan pakaudanipan dauna'an tanna nii, na'apa kakinaorii kawana'ati. Na'apaini'i naa kapam ĩna'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'an naaz Tominkaru ati, kakinaorii kawana'ati. Kaikapa'a sha'atii tawuru'u kakinaorii kiauonuz: "Marii ipai daonaioranao, kiwiin kidainaouz ĩshakatan taa-kaio Tominkaru ati."^h

²⁵Uruu dono kaina'a tunarunao, Simeon kia'o u'uu, Jerusalem ia'o umashaapan. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o na'iki mashaapa'o Tominkaru ati. Na'iki kotua'iki'ora'a naa uzaudapan na'iki tuukia'ora'a naa utukapa'azon Tominkaru kazaanaatan Israelitenaio ĩpataka'uta-kaio ai. Karikaonan kapam Tominkaru Doronaa mashaapan utuma. ²⁶Uruu idi Kaimana'o Doronaa ida'an Tominkaru kowaada-kidan u'ati, uaitapa patukapan nii zii Christ pamawakan ua'ii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon. ²⁷Kaimana'o Doronaa aipan ati Simeon morotan Tominkaru Dapu iti. Na'apain

Luke

^f 2:21 *choota-kaio*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^g 2:21 Leviticus 12:3 ^h 2:22-24 Leviticus 12:6-8

kapam Joseph na'iki Mary na'akan Jesus na'iti, uruu itaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii dyuudan kawana'ati. ²⁸Uruu idi na'ia'anaa Simeon dokobatan Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. ²⁹Ukian.

“Ōnaobanaa, aizii ōgaru
pupoitoru mawakan nii
konaukii,

usha'apanum kau'an aizii
puparadam mishiinan,

³⁰ ōtukapa mishi aizii ōawun idi
wuru'u kazannaatin-kinai
ni'oraz,

³¹ pudyuudaniaz na'iki puai-
paniaz ipai pidannao
aitapan.

³² Uruu ida'ana'o nii pupida-
nannao Israelitenao
konaukii-kida-ka.

Na'iki uruu kanada'o,
tukapa-kida'o nii mishi'o
parada-karu
ipai ba'oran kaduz pidannao
ati,
wuru'u Gentilenao
kii-kizaiz.”ⁱ

³³Tuukii Mary na'iki Joseph di'itinpan Simeon paradan idi na'apa, Jesus dau'an. ³⁴Na'ia'anaa Simeon toriinapa-kidan naa idyaun, udauna'an ukian Mary ati, “Di'oraz koraidaonaa Tominkaru di'iki'o, udyuuda-ka waota-kida'o nii Israelitenao imamishidakan idi, mazan ba'oran Israelitenao ukadishita-kidan nii pa'an pa'ida'ati imishidan idi uruu. Uruu kaina-

ribai ni'o Tominkaru dyuudan, iriba'o nii pidannao kashadanuz na'iki dakoopanuz. ³⁵Padakoopan ida'ana'o nii uruu, ikainaabainan na'iki ia'idan pa'oian, wuru'u idizapauzonii kidaz panyukunuu ii. Uruu idi tuukia'o nii pubaiaapan kasha'ora'o na'iki kaziwa'o nii punyukunuu iti, na'apa'o nii punyukunuu dakata-ka kawan marii idi.”

Prophetiaba daua'o

³⁶Uruu dono kaina'a maskon-nao, Anna kia'o o'uu. Aizii odaru uu Phanuel, Asher takaan-daun. Na'iki oroo Tominkaru prophetiaba. 7 wunu zii imazidan daua'an odaiaru mawakan. ³⁷Aizii uruu dono, 84 owunun. Na'iki aonaa na'apainim oonauzon Tominkaru Dapu ai. Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpauzion Tominkaru ati, na'iki osanadinpan patoriinpan dono Tominkaru ati. ³⁸Aizii omorotan naa koshan Tominkaru Dapu iti, okaawan na'iti Jesus kaawa-kida-ka kawana'ati manawun. Uruu idi tuukii okonaukii-kidan Tominkaru. Udauna'an okowaadan naa koraidaonaa dau'an ipai pidannao ati, wuru'u Jerusalem sannaouz, zaudapainaouznaa pakazannaata-ka.

Joseph, Mary na'iki Jesus kiwan naa Nazareth iti

³⁹Aizii Joseph na'iki Mary ipaian naa pasha'apaapan ipai wuru'u Tominkaru kakinaori kawana'ati'oraz usha'apata-ka. Uruu daua'an

ⁱ 2:32 Isaiah 42:6; 49:6; 52:10

ĭkiwan naa Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz. ⁴⁰Na'ia'a naa Jesus dyaupain, utominan ma'ozaka na'iki aitapina'o manawun pidan nii. Na'iki powa'a zii Tominkaru kaimanan u'ati.

Jesus wa'akinan Jerusalem ii

⁴¹Ipai wunu Joseph na'iki Mary makouzon Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. ⁴²Aizii Jesus ikodan dono'o naa 12 wunu, ĩmakon naa koshan Jesus tuma Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. ⁴³Īna'ian atii ĩpaian wuru'u pasha'apaapaniaz. Aizii paipaian dauna'an pasha'apainpan, pidannao kiwan naa ipai daunuuda'u pawiiizi iti kida. Aizii Joseph na'iki Mary ĭkiwan naa kapam. Aizii Jesus, una'ian naa uwa'akinan Jerusalem ii. Mazan aonaa Joseph na'iki Mary aitapan wuru'u uwa'akinanuz na'ii. ⁴⁴Īitiiman kaina'a'a naa uwa'atin pairibannao bii'i. Uruu idi ĩmakon naa atii wachuupun, uruu zii ĩsookapan. Aizii pasookapa-kizi ii, uru'u naa ĩdorotan Jesus pidannao bii an, ⁴⁵mazan aonaa ĩikodanuzu. Sariapa ĩpadantan powaa iti Jerusalem iti. Uruu idi ĩdorotinan naa udau'u na'ii'aka. ⁴⁶Atii idikinauda'u kamoo dauna'an zii ĩikodanuzu. ĩikodan uruu Tominkaru Dapu nazo ii, usakanatapan Jewnao tiichaa-nao bii'i, uabatapan ĩkadakotinan Tominkaru Paradan dau'u na'iki upishautan ĩdyaun. ⁴⁷Tuukii ĩdi'tinpan Jesus dau'u, aonaa na'iam zii ĩikodauzon koraidaonaa aitapa'o

manawun uruu kawan na'iki aita-pa'o padako'atin parada-karu.

⁴⁸Aizii Joseph na'iki Mary tuka-pan idi Jesus na'ii tuukii ĩdi'tinpan. Sariapa Mary kian u'ati, “Ōdani, kandii nii pusha'apatan aimakaan wa'ati kaikapa'a? Tuukii wadopian, na'iki tuukii pudorotin-kidan waunao ipai di'ii'aka'a.”

⁴⁹Sariapa Jesus kian padaro ati, “Kandii nii mooko wuru'u udorotapanuz ōgaru di'ii'aka'a? Aonaa mooko uaitapan da'a ōgaru'u, ōdaru dapu'u?” ⁵⁰Mazan aonaa ĩaitapan na'apa'oram ati'o wuru'u una'apanuz.

Illustration by Dawid Durrheim.
© United Bible Societies, 1989 Nairobi Kenya. Used with permission.

Jesus, ukoraidaonaa dono'o, ukadakotinan Tominkaru Dapu naazo ii (2:41-50)

⁵¹Udauna'an Jesus makon naa ĩtuma Nazareth iti. Na'ia'a naa ipai usha'apatan aimakaan padarona'o dyuudan kawana'ati, aonaa udikintapan ĩdyaun. Mazan ipai Mary taapan panyukunuu ii wuru'u aimakaan kida sha'apanuz. ⁵²Aizii Jesus tominan ma'ozaka'o nii, na'iki aitapaaba'o nii. Uruu idi ipai pidan-

nao marainapanuz na'iki Tominkaru tuukii kapam umarainapanuzu.

John chikaawunuupan pidannao

(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8;

John 1:19-28)

3 ¹Aizii 15 wunu, Tiberius kazowautapan ipai dau-nuuda'u amazada, atii utokon iti. Uruu dono Pontius Pilate tuubaru'o naobanai nii Judea Baara ii. Na'iki Herod kazowautapa'o nii amazada Galilee Baara ii aka. Aizii u'inawuzu Philip kazowautapa'o nii kapam amazada Iturea ii aka, na'iki Trachonitis ii aka. Na'iki uruu dono Lysanias kazowautapa'o nii amazada Abilene ii aka. ²Na'iki Annas na'iki Caiaphas Umanawunu'o Faadaanao uruu dono. Aizii na'apain wunao naobanai-tinpan dono kida'a, Tominkaru dyuudan papara-dan John di'iti, Zechariah daniz. Udyuudan paparadan umashaapakizi iti, wuru'u mapidantaka'oraz amazada di'iti. ³Uruu idi John makon na'iki ukakuwaatinan naa ipai amazada kawana'ati, wuru'u Jordan Wa'o itinapu kida'oraz. Na'ii ukakinaopan pidannao kaikapa'a: "Utanawatina'a naa u'oian ai, na'iki uchikaawunuina'a naa, Tominkaru mainaabata kizi u'oian." ⁴Kaikapa sha'atii tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetin Isaiah kiauzonuz.

"Kaina'a pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka kaikapa'a:

'Usaaba'a naa dunapo kai-manaiman Naobanai ati, ukaawan ua'ii, na'iki usakitapada'a naa dunapo u'ati, umako kizi nii.

⁵ Marii ipai kasakodaz-tinapa kida'oraz amazada, na'iki baawuz kida dida-ka'o, na'iki marii ipai naawazi na'iki midukuonao patumaakada-ka'o, na'iki marii ipai dunapo koraudapa kida'o sakitapada-ka'o, na'iki marii ipai dunapo dikauda kida'o na'iki kichadin kida'o patumaakada-ka'o kaimanaiman.

⁶ Ipai'o nii pidannao tukapan na'iki ïaitapan wuru'u Tominkaru kaza-naatanuz pidannao.' ”^j

⁷ Aizii John chikaawunuupan dono, iriba pidannao kaawan ïchikaawunuukidina'anan u'ati. Sariapa John kian ï'ati, "Kowazazunao, kandii kowaadan u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru pataka'uta'azon ai unao? ⁸Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan, utukapa-kida kizi mishi utanawa-tinan u'oian ai. Na'iki aonaa ukia'ana'a u'atiaaka kida, 'Mazan waunao Abraham takaan-daunnao pa'an.' Òkowaadan nii unao ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba

kida idi'li. ⁹Kaina'a baro, minzii-wapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kaao, udauna'an ukaboota-kaao nii ipai tikazi wu'iti."

¹⁰Sariapa pidannao pishaan John, ĩkian u'ati, "Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan?"

¹¹Ukian ĩ'ati, "Kanom kaina'a dya'utama'o ushooton oo uchaakitan, marii utaan bada'apa mashootonu'o pidan ati. Na'iki kanom kawanyukunu'o, marii uka'idiwatan mawanyukunu'o pidan."

¹²Kaina'a pidannao zaamaapauzonao tax puraatan^k, ĩnao kapam kaawan, ĩchikaawunu-kidina'anan John ati. Na'iki ĩkian u'ati, "Tiichaa, waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?"

¹³"Mana'a naa uzaamaapa'ana'a puraata pidannao ai dobata mana-

wun udyuuda-kaao ai."

¹⁴Kaina'a kapam soldyaanao kaawan John ida'ati. "Waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?" ĩkian u'ati.

"Mana'a naa ukazaapa'ana'a puraata pidannao ai, na'iki mana'a naa utoma'ana'a mariidin-karu ĩdau'an, uaipan idi karikaonan ukazatan ĩpuraatan. Turua'o wuru'u ukawinipinaapa-kaaoz," ukian ĩ'ati.

¹⁵Tuukii pidannao di'itinpan John dau'u, na'iki tuukii ĩtukapa'azon aimaakan umanawunu'o sha'apata-kaao. ĩkian panyukunu ii, "Uru'u naa õaitapan Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon."

¹⁶Aizii John kian ipai ĩnao ati, "Õgaru, õchikaawunuupan unao wunu idi karikaonan. Mazan kaini'iki'o nii pidan kaawan powa'a'o zii umanawun õ'ai. Õgaru aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi

*pidan kaudinan uwidau-
pan papaoriba aka (3:17)*

k 3:12 *zaamaapauzonao tax puraatan*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

zunaa.¹ Uruu, uchikaawunuuan nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi na'iki tikazi idi. ¹⁷Kaina'a'anaa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-kaokawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kaoni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kaotikazi wu'iti, wuru'u aona'oraz umakadauzon.”

¹⁸Iriba sodi kida John paradan, utiwaan pakowaadan kaimanaiman pidannao ati Kaimana'oraz Kuwai. Na'iki ukakinaowan idyaun tuukii, uaipan idi ipana'adan pakaduz kida.

¹⁹Aizii Herod naobanai-tinpa'oraz Galilee Baara ii, tuukii John kakinawanuz, ukazatan idi pa'inawuzu daiaro Herodias, na'iki usha'apatan idi ba'oran dikauda kida'o aimakaan. ²⁰Na'iki powa'a zii Herod toman aimakaan dikauda'o, ukaboota-kidan idi John taraa-kizai iti.

Jesus chikaawunu-kaodaau'o
(*Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11*)

²¹Aizii John kaboota-kaoua'ii taraa-kizai iti, uchikaawunuupan ipai pidannao, wuru'u kaawainao kidaz u'ida'ati. Uruu dauna'an uchikaawunuuan naa kapam Jesus. Jesus toriinpan pu'u, sariapa aokazi da'ata-kaokao. ²²Na'iki Kaimana'o Doronaa kaawan u'ida'ati aokazi iki, ukaawan orid nii. Na'iki parada-karu kian Jesus ati aokazi

iki, “Pugaru odani omarainapanii, kaiman manawun onyukunuu pu'ati.”

Jesus dokoza-daunnao uu
(*Matthew 1:1-17*)

²³Aizii Jesus sakadan dono pakaudinan, 30 uwunun na'apain. Aizii pidannao dakotan Jesus Joseph dani nii.

Joseph uruu Heli dani,
²⁴aizii Heli uruu Matthat dani,
aizii Matthat uruu Levi dani,
aizii Levi uruu Melchi dani,
aizii Melchi uruu Jannai dani,
aizii Jannai uruu Joseph dani,
²⁵aizii Joseph uruu Mattathias dani,

aizii Mattathias uruu Amos dani,
aizii Amos uruu Nahum dani,
aizii Nahum uruu Esli dani,
aizii Esli uruu Naggai dani,
²⁶aizii Naggai uruu Maath dani,
aizii Maath uruu Mattathias dani,
aizii Mattathias uruu Semein dani,
aizii Semein uruu Josech dani,
aizii Josech uruu Joda dani,
²⁷aizii Joda uruu Joanan dani,
aizii Joanan uruu Rhesa dani,
aizii Rhesa uruu Zerubbabel dani,
aizii Zerubbabel uruu Shealtiel dani,
aizii Shealtiel uruu Neri dani,
²⁸aizii Neri uruu Melchi dani,
aizii Melchi uruu Addi dani,
aizii Addi uruu Cosam dani,
aizii Cosam uruu Elmadam dani,
aizii Elmadam uruu Er dani,
²⁹aizii Er uruu Joshua dani,
aizii Joshua uruu Eliezer dani,

¹ 3:16 Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

aizii Eliezer uruu Jorim dani,
 aizii Jorim uruu Matthat dani,
 aizii Matthat uruu Levi dani,
³⁰aizii Levi uruu Simeon dani,
 aizii Simeon uruu Judah dani,
 aizii Judah uruu Joseph dani,
 aizii Joseph uruu Jonam dani,
 aizii Jonam uruu Eliakim dani,
³¹aizii Eliakim uruu Melea dani,
 aizii Melea uruu Menna dani,
 aizii Menna uruu Mattatha dani,
 aizii Mattatha uruu Nathan dani,
 aizii Nathan uruu David dani,
³²aizii David uruu Jesse dani,
 aizii Jesse uruu Obed dani,
 aizii Obed uruu Boaz dani,
 aizii Boaz uruu Salmon dani,
 aizii Salmon uruu Nahshon dani,
³³aizii Nahshon uruu Amminadab dani,
 aizii Amminadab uruu Admin dani,
 aizii Admin uruu Arni dani,
 aizii Arni uruu Hezron dani,
 aizii Hezron uruu Perez dani,
 aizii Perez uruu Judah dani,
³⁴aizii Judah uruu Jacob dani,
 aizii Jacob uruu Isaac dani,
 aizii Isaac uruu Abraham dani,
 aizii Abraham uruu Terah dani,
 aizii Terah uruu Nahor dani,
³⁵aizii Nahor uruu Serug dani,
 aizii Serug uruu Reu dani,
 aizii Reu uruu Peleg dani,
 aizii Peleg uruu Eber dani,
 aizii Eber uruu Shelah dani,
³⁶aizii Shelah uruu Cainan dani,
 aizii Cainan uruu Arphaxad dani,
 aizii Arphaxad uruu Shem dani,
 aizii Shem uruu Noah dani,

aizii Noah uruu Lamech dani,
³⁷aizii Lamech uruu Methuselah dani,
 aizii Methuselah uruu Enoch dani,
 aizii Enoch uruu Jared dani,
 aizii Jared uruu Mahalaleel dani,
 aizii Mahalaleel uruu Kenan dani,
³⁸aizii Kenan uruu Enosh dani,
 aizii Enosh uruu Seth dani,
 aizii Seth uruu Adam dani,
 aizii Adam uruu Tominkaru dani.

Satan tiwaa-kidautan

Jesus nyukunuu

(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

4 ¹Udauna'an Jesus kiwan naa Jordan Wa'o iki, pachikaa-wunuu-ka'o dauna'an, ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Uruu dono Kaimana'o Doronaa na'akan naa Jesus atii mapidan-taka'o amazada di'iti. ²Jesus na'ian 40 kamoo. Na'ia'a naa Satan tiwaa-kidapan Jesus nyukunuu ma'ozakan. Aizii wuru'u Jesus na'ianuz aonaa kanom unikan, atii 40 kamoo. Uruu idi tuukia'a naa manawun uzamazin.

³Sariapa Satan kian Jesus ati, "Tominkaru danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba'a tominan bread nii."

⁴Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-ka'o kian: 'Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an karikaonan.'"^m

⁵Udauna'an Satan zaida-kidan Jesus doko'a'o amazada di'iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai daunuuda'u

wuru'u umanawun kida'oraz donoinao, ipai amazada tokon iti. Mazan masakauda'u'o karikaonan wuru'u utukapa-kidankanuz u'ati amazada. ⁶Ukian Jesus ati, “Ōzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii ipai wuru'u amazada putukapanii kidaz, na'iki ōtaan nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan utaaapan. Ipai daunu'o utaa-kaō ō'ati wuru'u amazadaz na'iki ipai wuru'u utaapaniinao kidaz aimaakan. Ukau'an turuu ōtaanuzu na'ia'oram pidan ati. ⁷Aizii pukodoru'ukan an ō'ati, ōtaan nii pu'ati ipai daunuuda'u wuru'u amazadaz, na'iki ipai wuru'u aimaakan kidaz kaina'a'oraz na'a.”

⁸Sariapa Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kian:

‘Pukodoru'uka soo bauda'apa Naobanai puTominkarun ati. Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.’ ”ⁿ

⁹Udauna'an Satan na'akan naa Jesus Jerusalem iti. Uruu idi ikaawa'akan naa Tominkaru Dapuzowau paawa iti, udokoodinpan di'iti manawun. Na'ia'a naa ukian Jesus ati, “Tominkaru danin an pugaru, puzaka'uta kai di'iki'i imi'i baara iti. ¹⁰Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian:

‘Udyuudan nii pa'angelinnao kazannaatapan pugaru, na'iki i'taapan nii pugaru kaiman.

¹¹Īzaamatan nii pugaru na'iki aona'o nii pukaziwan pukidiba puwaotan an kuba kida di'iti.’ ”^o

¹²Mazan Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan saadinpauzo kian: ‘Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru paradan mishiin.’ ”^p

¹³Aizii ipai'i naa Satan tiwaan Jesus nyukunuu. Uipaian dauna'an patiwaitanuz, umako'okan naa, atii ba'oran dono'o nii zii koshan utiwaan Jesus.

*Jesus sakadan pakaudinan
Galilee Baara ii*

(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

¹⁴Uruu dauna'an Jesus kiwan naa Galilee Baara iti, na'iki ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Kuwai Jesus dau'u kida'o abata-kaoa'a naa ipai wiizai kawana'ati wuru'u Galilee Baara ii aka kida'oraz. ¹⁵Na'ii aka'a naa Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u synagogue^q kida kawana'ati. Tuukii pidannao konaukii-kidanuzu.

*Jesus kashanau-kaō padyaupai-kizi
Nazareth ii*

(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

¹⁶Udauna'an Jesus makon Nazareth iti, padyaupai-kizi iti. Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, umakon na'iki umorotan naa syna-

ⁿ 4:8 Deuteronomy 6:13 ^o 4:10-11 Psalm 91:11-12 ^p 4:12 Deuteronomy 6:16
^q 4:15 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

gogue iti. Ukaduz umorotauzonuz na'apa iŝookapan kmoon dono. Umorotan idi, na'ia'a naa pidannao dyuudan uaitan Tominkaru Paradan tawuru'u saada-kariwai kidaz kotua'a naa. ¹⁷Uruu idi itaan naa u'ati kaarita,^r tawuru'u Tominkaru prophetin, Isaiah saadanii kidaz kotua'a naa. Sariapa Jesus buzutan wuru'u papidapa-kariwaiz kaarita, uda'atanuzu atii uikodan wuru'u paaita'azooniaz. Kaikapa'a usaadinapanu'u:

- ¹⁸ “Kaina'a Kaimana'o Doro-naa Tominkaru di'iki'o mashaapan òtuma.
 Uzaamatani ògaru usha'apanum kau'an uaipan idi òkowaadapan Kaimana'o Kuwai pataka'utinainao ati.
 Udyuudan òkowaadan so'otakao nii ipai pidannao wuru'u pataruba zaamatapaniinao kidaz,
 na'iki udyuudan ògaru ishawnunnao ida'ati,
 òkowaada kizi i'ati kaimana'o ni'i naa itukapan, iawun saabaakao idi.
 Na'iki udyuudan ògaru kaminaka'uta'o nii,
 ipai wuru'u pataka'uta-kariwainauz.
¹⁹ Na'iki kowaada'o nii Naobanai kamunanun ni'i naa pa'an aizii,
 papidanannao ati.”^s

²⁰ Udauna'an Jesus papida'akan naa wuru'u kaaritz powaa iti, na'iki utaa'akan naa powaa itiz pidanati, wuru'u taa'oraz u'ati kaarita. Udauna'an usakanata'akan naa. Ipai pidannao, wuru'u synagogue iainao kidaz, awunuupa'akan soo Jesus ati. ²¹ Na'iki ukian i'ati, “Aizii wuru'u uabataniaz Tominkaru Paradan aita-kao, uruu umishiinan naa wuru'u.”

²² Ipai pidannao, abatapainao na'ii, tuukii ìdi'itinpan uparadan dau'u. Kaiman iabatan ukakuwaapan, aitapa'o pidan kawan manawun. Mazan ikian pa'ati-aaka kida, “Kanom dii mooko uruu, aonaa Joseph dani mani karikaonan?”

²³ Sariapa Jesus kian i'ati, “Òaitapa na'apam ukia'azon ò'ati, uparada'azon ò'ati tawuru kawanu'u parada-karu kiauuzonuz. ‘Daakataa, pukasarain puaipan ati pukakuda kizi,’ kii-karuz. Na'iki òaitapa ukia'azon ò'ati. ‘Pusha'apata kapam da'a'a puwiizi'i, tawuru'u kowaada-kariwaiz wa'ati pusha'apatan Capernaum ii.’”

²⁴ Udauna'an Jesus kian koshan i'ati, “Mishi, aonaa na'apainim Tominkaru prophetin naubauzokao, ukaawan an pawiizi ati. ²⁵ Aizii uabata na'apam òkian. Elijah, kowaadapauzoz Tominkaru Paradan, kakupan dono zii, kaina'a iriba zunnao mawaka'o ìdaiarunao, mashaapan Israel ii. Uruu dono idikinauda'u wunu

Luke

^r 4:17 *kaarita*: Di'oraz kaarita'a dakota-kao scroll. Putukapa kaarita token ii 'scroll' waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^s 4:18-19 Isaiah 61:1-2

pazikon an powa'a aonaa wunu kaawan Israel ii, uruu idi aonaa wanyukunui nii, zamazi kaawan ipai wiizai kawana'ati. ²⁶Mazan upu'u zii aonaa Elijah dyuuda-kaokaminka'uta'o nii zunnao Israelite-naouz, wuru'u mawakainaouznaa ïdaiarunao. Mazan udyuuda-kaoso bouda'apa zun di'iti mawakaiba'anaa odaiaru, ba'oran wiizai ia'oraz omashaapan, Zarephath kia'oraz udakota-kaokao, Sidon ia'oraz. ^{t 27}Na'iki Elisha, Tominkaru prophetin kaku-pandan dono zii, kaina'a iriba pidannao Israel ii, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi. Mazan upu'u aonaa bouda'apa pidan Elisha kaku-dan Israel ia'o ïmashaapan. Soo ukakuda bouda'apa pidan Naaman kia'o u'uu, mashaapa'o ba'oran wiizai ii, Syria kia'oraz udakota-kaokao. ^u

²⁸Ipai pidannao wuru'u abata-painaouz Jesus paradan synagogue ii, tuukii ïto'oran u'ati, uparadan idi na'apa ï'ati. ²⁹Uruu idi ïkadishia'akan kida'a naa, udauna'an ïzaamata'akan naa Jesus paanoba kadu'iki kida, na'iki ïna'aka'akan naaz atii pawiiizi tokon iti, doko'o ukatawudapuz-tinpan di'iti. Na'iki'o ni'ï naa ïaipan pakida'ukan Jesus. ³⁰Mazan upu'a'a naa Jesus mako'okan, upodowaana'akan pidannao bii an, atii na'apa umakon ï'ai.

***Oia'o doronai zaamatapanii
daonaiora
(Mark 1:21-28)***

³¹Udauna'an Jesus mako'o-

kan naa Capernaum iti, wiizai Galilee Baara ia'oraz. Na'ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u, Sookapa-karu Kamoon dono synagogue ii. ³²Tuukii pidannao di'itinpan paabatan idi Jesus paradan kaimanaiman manawun, usha'apanum kau'an ïabatan ma'ozaka manawun ukaku-waapan pa'ati.

³³Kaina'a daonaiora na'ii synagogue ii, oia'o doronai zaamatapanii. Sariapa ukadakon diiwa'o ida'an Jesus ati. ³⁴Ukian, "Ei, Jesus Nazareth san. Kandii dau'ati puwa'atin wa'ida'ati, kanom puaipan wa'ai? Oo pumainaabata'anan waunao? Õaitapa pugaru, kaimana'o manawun, Tominkaru di'iki'o puwa'atin."

³⁵Sariapa Jesus kian u'ati, "Pumashaadautapa, pukodita u'ai!" Sariapa oia'o doronai kaboota'akan wuru'u daonaioraz pidannao awun za'a, mazan umuuda'akan naa na'iki ukodita'akan naa u'ai wuru'u ukaboota'akanuz uruu. Mazan aonaa usha'apatan daonaiora kaziwa'o ida'an.

³⁶Tuukii pidannao di'itinpan, na'iki ïkian pairibannao ati, "Ei, na'apa dii pa'an uparadan ma'ozakan manawun? Uka'iita, na'iki ma'ozaka mishi uparadan oia'o doronainao ati, atii udyuuda zii mishi ïkoditan pidan di'iki." ³⁷Uruu idi ipai kuwai makon Jesus sha'apatanii dau'u, uruu wiizai di'ii'aka.

Jesus kakudan iriba pidannao
(*Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34*)

³⁸Aizii Jesus koditan dauna'an synagogue iki, umakon sariapa Simon dapu iti. Na'apain tuukia'o Simon imauzo karinaan, omada wiichan wiicha, wiicha. Sariapa ikowaadan Jesus ati odau'an. ³⁹Uruu idi umakon o'idi'iti. Ukaawan, ukadishitan maonapa owashatinapa-kizi bed ida'a. Sariapa uduyudan orinaa, wuru'u omada wiichanuz koditan o'ai. Sariapa mishi omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Udauna'an okadishitan naa, na'iki otaan naa iwanyukunuu nii.

⁴⁰Aizii kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao kaawa-kidan karinainao pairibannao, pabi'inaaka kida'o irinaa, ipai ina'akan idyaun Jesus ida'ati. Uruu idi ipai Jesus pishatan idyaun, na'iki ipai ukakudan idyaun. ⁴¹Aizii oia'o doronainao, ipai ukoditakidan pidannao ai kapam. Diiwa ikadakon kida ikoditan dono pidannao di'iki. "Pugaru Tominkaru Dani manawun," ikian Jesus ati. Mazan tuukii Jesus mashaatan idyaun, aonaa ukashaapan iparadan. Usha'apanum kau'an itaitapan idi uruu Christ.^v

Jesus tominapa-kidan pidannao
synagogue kida kawana'ati
(*Mark 1:35-39*)

⁴²Aizii ba'oran chaapi'iki ushaawaka zii Jesus makon naa donoi

iki, na'iki umakon mapidantaka'o amazada iti. Uruu idi pidannao dorotapanuz atii ikodanuz. Aonaa padamata itaapadan umakon, tuukii itiwaaan pamashaatanuz. ⁴³Mazan Jesus kian i'ati, "Kaina'a zii okowaada'azon Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, ba'oran wiizainao kida kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu wuru'u Tominkaru dyuudaniaz okowaa-da'anan," ukian.

⁴⁴Uruu idi Jesus makon, na'iki ukakuwaatinan naa synagogue kida kawana'ati.

Jesus zaamatan
pamin-kaudinannao nii

(*Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20*)

5 ¹Bauda'apa kamoo Jesus kadishitapan, Gennesaret Karishiiz^w danoma'a. Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan u'ida'ati. Na'ia'a naa ikasaba'uinan na'iki chakata'a naa ikaawan u'ida'ati, iabata'azon idi ukowaa-dan Tominkaru paradan. ²Upu'u Jesus tukapan dya'utam kanawannao muudapa-kaos karishii danoma ii. Kopautapauzonao muudapanii wuru'u pakanawan kidaz. Aizii wuru'u pidannaouz, ichikaapan naa pasaironnoo na'ii wunu danoma'a. ³Sariapa Jesus makon na'iki upaidinan Simon kanawan zo'iti, na'iki uduyuda ukida'ukan wuru'u kanawaz masakauda'u karishii danoma ai. Uruu idi Jesus sakana-

Luke

^v 4:41 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^w 5:1 *Gennesaret Karishiiz*: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kaos.

tan naa kanawa zo'ii, na'iki'i naa utominapa-kidan pidannao Tomin-karu paradan dau'u.

⁴Aizii uipaian dauna'an pakaku-waatinan, sariapa ukian Simon ati, "Ukida'uka kanawa baukapa'a naa kaana'o-karu iti, utunuuta kizi usaironnoo na'ii, uzaamata kizi kopaunao."

⁵Sariapa Simon kian Jesus ati, "Õnaobanaa, bauda'apa maruta'o watiwautan wazaamatan kopau da'a'a, mazan aonaa kanom wazaamatan. Mazan aizii pudyuudan idi õgaru, õtunuutan nii wuru'u wasaironnooz, puparadan kawana'ati," ukian. ⁶Uruu idi na'ia'a naa itunuutan pasaironnoo. Na'iki sariapa isaironnoo zaamatan diri'i, diri'i kopaunao, aonaa uka'iita-kae kawana'ati. Atii isairon kida aonaa uka'iitan naa pawazoo, maonapa kida isairon dadotan, pawazoo kimishan idi manawun. ⁷Sariapa iawarian pairibannao, wuru'u ba'oran kanawa zo'iainaoz kaminka'uta'o nii paugaru. Uruu idi baokopa'a naa ito'otan wuru'u sairo kidaz, izaamata kopau diri'i, diri'i, ipai ipaidadan pakanawannao, maonapa kida ikanawan tipitan, uwazoo diri'in idi manawun.

⁸Aizii Simon tukapan idi aimaa-kan sha'apan kaikapa'a, sariapa ukodoru'ukan Jesus kanaapu iti, na'iki ukian u'ati, "Marina'a shoman õgaru, õnaobanaa, usha'apanum kau'an oia'o pa'i manawun pidan wuru'u õgaruz." ⁹Tuukii Simon na'iki wuru'u ba'orainaoz di'itinnan, patukapan idi pazaamatan

diri'i manawun kopaunao. ¹⁰James na'iki John wuru'u Zebedee dainaoz na'apa kapam, tuukii kapam di'itinnan.

Sariapa Jesus kian Simon ati, "Mana'a putaria'ana'a, aizii puzaamaapan ni'i naa pa'an pidannao." ¹¹Udauna'an ikozootan naa pakawan kida karishii danoma ati, na'iki iwa'aka'akan naa ipai pa'aimaakanutu kida, na'iki imako'okan naa Jesus dawu'ati.

Jesus kakudan pidan kabishopa'o
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

¹²Aizii Jesus kaawan wiizai iti, na'ii kaina'a'o pidan baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi idi. Utukapan idi Jesus, sariapa ukodoru'ukan ukanaapu iti, uawun baara imi'i baara iti. Na'iki ukian Jesus ati, "Õnaobanaa, õpishaan pugaru tuukii manawun, punyukunuu na'apan an, pukakuda shoman õgaru, puso'ota wuru'u bishoizi o'ai."

¹³Sariapa Jesus pishatanuz na'iki ukian u'ati, "Na'apa mishi õnyukunuu, aizii marii pumada saabainan." Sariapa mishi pidan mada saabaina'akan. ¹⁴Udauna'an Jesus kakinaowan uruu. Ukian u'ati, "Mana'a zii pa'i pukowaada'ana'a pidan ati, wuru dau'ana'a õsha'apantiaz pu'ati. Mazan pumako pa'an kai, faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan pumada, utukapa kizi mishi pumada saabainan. Uruu dauna'an putaa'a naa pa'i pu'uza faadaa ati, utaa kiziz na'iki ukawaoda kiziz Tominkaru ati, Moses kaki-naori kawana'ati. Uruu ida'ana'o

nii pidannao mishidan kaimana'a naa pumada saabainan powaa iti.”

¹⁵Mazan kii'an kuwai Jesus dau'ana'o iribaa'aka-kaoa'a naa manawun ipai di'ii'aka kida'a. Uruu idi pidannao kaawan aonaa masakauda'u mani Jesus ida'ati, ĩabata'azon idi ukuwaa. Ba'orainao ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-ka'o, parinaa kida ai. Uruu idi ipai ukakudan ĩdyaun. ¹⁶Mazan panaadon Jesus makon nii da'i, utoriinpa'anan mapidan-taka'o amazada iti.

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o daonaiora

(*Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12*)

¹⁷Aizii bauda'apa kamoo, Jesus tominapa-kidan dono pidannao, kaina'a pabi'i kida Phariseenao^x sakanatapan na'ii, na'iki na'ii kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ba'oran wiizai iki kida'o ĩwa'atin wuru'u ĩnaouz, tawuru'u Galilee Baara na'iki Judea Baara ii aka kida'oraz wiizainao, na'iki Jerusalem ikiinao kida na'ii kapam. ĩnao kida wuru'u sakanatapa'oraz na'ii. Mazan Tominkaru taani'i naa pama'ozakan Jesus ati, ukakudakinaa nii karinainao pabi'inaaka kida'o rinai ai. ¹⁸Na'apain pidannao kaawan Jesus ida'ati, ĩna'akan pairiban machi'ikaka'o. ĩna'akanuzu pawashatinapa-kizi baara an. ĩaipan pamorota-kidanuz kabaun nazo iti, Jesus kanaapu iti. ¹⁹Mazan pidannao iriban idi manawun, aonaa

na'itim ĩmorota-kidanuzu. Uruu idi sariapa ĩzaida-kidanuz kabaun zowau iti. Udauna'an ĩso'owan naa kabaun zowau, na'iki'i naa ĩtoka-kidanuz pawashatinapa-kizi baara an, atii pidannao sakoda iti, na'iki ĩmuudanuzu Jesus kanaapu'u. ²⁰Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun, sariapa ukian machi'ikaka'oraz pidan ati, “Ōpaonaru, aizii ipai pu'oian mainaabata-ka'o pu'ai.”

²¹Sariapa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao kian pa'atiaaka kida, “Kandii mooko arawu'u, uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an? Soo bauda'apa Tominkaru turua'o umainaabatan pidan oian.”

²²Mazan Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, “Kandii nii udi'itinpan ōdau'u kaikapa'a? ²³Na'ia'oram masha'apanna: 'ipai pu'oian mainaabata-ka'o' kii, oo 'pukadishita na'iki puchi'ika' kii? ²⁴Mazan ōaidan nii u'ati wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan umainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a.” Uru'u naa Jesus kia'akan naa machi'ikaka'o pidan ati, “Ōkian pu'ati pukadishita, puzaamata wuru'u puwashatinapa-kiziz na'iki pumako'o naa pudapu iti.” ²⁵Sariapa mishi pidan kadishita'akan ipai awunuu-tapainao awun za'a, uzaamata'akan naa pawashatinapa-kizi baara, na'iki umako'okan naa padapu iti konaukii. Tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.

Luke

^x 5:17 *Pharisee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

²⁶Aizii wuru'u awunuutapai-nao kidaz, tuukii ïdi'itinpan, na'iki tuukii kapam ïtarian, na'iki tuukii ïkonaukii-kidan Tominkaru. “Ei, watukapa zii aizii konaunam kida'o na'iki umanawunu'o aimaakan sha'apata-ka, wuru'u aona'oraz watukapauzon usha'apata-ka kida,” ïkian.

Jesus dapadan Levi

(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

²⁷Udauna'an Jesus koditan naa kabaun iki na'iki umako'okan naa. Pamakopa-kizi an utukapa pidan Levi kia'o u'uu, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. Jesus ikodan usakanatapan pazaamaapakizi ii puraata. Sariapa ukian u'ati, “Puwa'ati òtuma, òtominapakida kizi pugaru.” ²⁸Sariapa Levi wa'akan wuru'u pakaudinkiz na'iki umako'okan naa Jesus dawu'ati.

²⁹Aizii padapu ii Levi toman naa udaru'o aroapa-karu Jesus ati. Kaina'a iriba ba'orainao zaamaapauzonao kapam tax puraatannaa aroopa'azon ïtuma, na'iki kaina'a iriba kapam ba'oran pidannao kida aroopa'azon ïtuma. ³⁰Kaina'a na'ii pabi'i kida Phariseenao awunuutapan, na'iki na'ii kapam ïribannao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u awunuutapan. Sariapa ïkian utominapa-kidaniinao ati, “Kandii nii arawu aroopa'azon na'iki utuza'azon wunao tuma'a oiainaoz, zaamaapauzonao kidaz tax

puraatannaa, na'iki wuru'u oiainao kidaz pidannao?” Kia'o wuru'u ïkiainapanuz.

³¹Sariapa Jesus kian ï'ati, “Pidannao ziwuinao, aonaa kanom nii ïaipan daakataa, soo karinainao pa'an tuukii ïaipan daakataa. ³²Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u òwa'atinuz da'ati'i, aonaa kaimanainao ida'ati'o mani, soo oiainao ida'ati'o pa'an wuru'u òwa'atinuz ïtanawatin kizi pa'oi'an ai.”

Pidannao pishautan Jesus sanadinapa-karu dau'u

(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

³³Pabi'i kida pidannao, kaa-wainao kidaz Jesus ida'ati, kian u'ati, “John Chikaawunuupauzoz tominapa-kidaniinao mapuda pa'an ïsanadinpauzon,^y na'iki ïtoriinpauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz Phariseenao di'iki, na'apa kapam ïsanadinpan na'iki ïtoriinpan. Mazan aizii wuru'u putominapa-kidaniinaouz, aonaa ïsanadinpauzon, mazan ïarooapan nii na'iki ïtuzan nii atii ïshiitan.”

³⁴Sariapa Jesus kian ï'ati, “Turuu mani u'itiiman pidannao wa'atiinao mazida-karu dau'ati baiatan pazamazin mazida'o daonaiora na'an pu'u ïtuma? Aonaa turuu ïbaiatan pazamazin. ³⁵Mazan bauda'apa kamoo na'aka-karu nii wuru'u mazida'oraz daonaiora ï'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ïsanadinpan na'iki ïbaiatan pazamazin.”

^y 5:33 *sanadinpauzon*: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

³⁶Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai. Ukian i'ati, "Aonaa na'iam zii pidan kuzuutauzon pa'ina'o chaakita pazimindota-kinaa nii uzaama'ora'a naa chaakita. Mazan aizii pidan kuzuuan an pa'ina'o chaakita pazimindoapa-kinaa nii, upataka'uan pa'ina'o chaakita, na'iki pana'a'o nii uaidinpan uzaama'o ai. ³⁷Na'iki aonaa na'apainim pidan paidauzon, pa'ina'o zii wine toma-ka'o, uzaama'ora'a naa wine kinnaaz^z zo'iti. Usha'apanum kau'an pa'ina'o wine paida-ka'o an, upoodan nii uma'ozakan ana'a naa, na'iki utada'okan nii wuru'u uzaama'oraz naa riwunii kinnaaz. Uruu idi ipai'o nii riwunii wakudinan. Aizii wuru'u ukinnaaz ukaboota'aka-ka'o ni'i naa. ³⁸Mishi'oraiman pa'ina'o wine paida-ka'o pa'ina'o ukinnaa zo'iti. ³⁹Na'iki aonaa kanom tuza'azon pa'ina'o zii wine toma-ka'o, patuza'akan dauna'an ma'ozaka'ora'a naa wine. Aizii pidan tuzan an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, 'Kaiman pa'an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, pa'ina'o utoma'aka-ka'o ai,' ukian nii." Uruu kia'o wuru'u Jesus kowaadaniaz kuwai.

Sookapa-karu Kamoon daua'o
(Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

6 ¹Bauda'apa kamoo Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan zakapu an patominapa-kidaniinao tuma, paoribai wheat

baawu an. Na'apain Jesus tominapa-kidaniinao karaowaanan wheat aka. Uruu idi i'zu'uan naa wuru'u wheat aka kidaz paka'u baara iti, iaipan idi umada so'oinan, udauna'an inikan naaz. ²Pabi'i kida Phariseenao pishaan idyaun, "Kandii ni'o udikintapan wuru'u aona'oraz wakakinaorinaa kashaapan usha'apata-ka'o, Sookapa-karu Kamoon dono?"^a

³Jesus kian i'ati, "Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David na'iki uminauda'unao sha'apatauzonii izamazin dono'oraz? ⁴Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'ii uzaamatan bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Udauna'an unikan naaz na'iki utaan naa paminauda'unao atiz. Aonaa ukashaapa-ka'o padamata ba'oran pidan nikan wuru'u bread kidaz, soo faadaanao." ⁵Powa'a zii Jesus kian i'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu pa'an kazowautapa'oraz Sookapa-karu Kamoon."

Jesus kakudan pidan
dadara'o uanoba

(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

⁶Ba'oran dono koshan, Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus morotan synagogue iti. Na'ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan dau'u. Kaina'a bauda'apa pidan na'ii dadara'o uanoba bada'ii, udiwa'oran atanapa na'iki aonaa na'apam

^z 5:37 *wine kinnaa*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^a 6:2 Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ikaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

ukaiwaanuzu. ⁷Kaina'a wunaou'u tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao na'ii kapam. Ñao tuukii ñaipan patukapan Jesus sha'apatan aimaakan, ñaipan pana'apaunuz, usha'apatan an aimaakan, Sookapa-karu Kamoon dono. Uruu idi kaimanaiman ñawunuutapan uruu, ñtukapa'azon usaabaan wuru'u pidan anobaz. ⁸Mazan Jesus aitapa ipai ñdi'itinpan, uruu idi ukian wuru ati'i daonaiora dadara'oraz uanoba, "Pukadishita, na'iki puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati." Sariapa ukadishitan na'iki umako'okan naa pidannao kanaapu iti. ⁹Udauna'an Jesus kian pidannao ati, "Ōpishaan nii unao aizii, na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati aipan washa'apatinan, Sookapa-karu Kamoon dono? Uaipan washa'apatan oia'o oo kaimana'o? Uduyuda wakakudan pidan oo wazowianuzu?" ¹⁰Jesus awunuu-pan ipai pidannao kawana'ati, na'iki sariapa ukian pidan dadara'o uanoba ati, "Pusawada puanoba." Sariapa usawada'akan paanoba, na'iki uanoba saabaina'akan naa. ¹¹Mazan tuukii wunao to'oranu'u, zaudapainauz Jesus sha'apatan aimaakan. Uruu dauna'an ñmiitiniipan naa, ñaitapa'azon na'apam nii pasha'apatan Jesus.

Jesus zaamatan 12 pidannao padyuudan nii

(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹²Uruu dono Jesus makon naawazi paawa iti utoriinpa'anan,

uruu idi una'ian utoriinpan bau-da'apa maruta'o Tominkaru ati. ¹³Aizii ba'oran chaapi'iki, uruu naa udapadan patominapa-kidanniinao. Aizii ñbii iki, uzaamata 12 daonaioranao padyuudan nii kowaadapa'o nii ipai kuwai wuru'u uaiapanii kidaz ukowaada-kaona'iki usha'apata-kaona. Udakotan wuru'u pazaamataniinaouz apostlenao. ^b ¹⁴⁻¹⁶Kaikapauda'u'o wuru'u uzaamataniinaouz: Simon, Peter kia'oraz udakotapa-kaona, na'iki u'inauwuzu Andrew, na'iki kaina'a James, John, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, na'iki James, Alphaeus daniz, na'iki Simon, uruu Patriot, ^c Judas, James daniz na'iki Judas Iscariot zaamata-kida'oraz Jesus.

Jesus tominapatin-kidan na'iki ukaminka'uupan pidannao
(Matthew 4:23-25)

¹⁷Udauna'an Jesus tokan naa naawazi paawa iki, apowa'a'o baara ati, wunao tuma'a pazaamataniinaouz daonaioranao. Na'ia'a naa iriba pidannao wuru'u tominpauzonaona kidaz u'idi'iki kasaba'uinan, na'iki iriba kapam ba'oran pidannao kaawan na'iti. Pidannao wa'atin pabi'inaaka kida'o wiizai iki, ipai Judea Baara ii aka kidainauz wiizainao, Jerusalem ikiinao na'ii kapam. Aizii kaina'a ba'orainao kida kaawan wa'atiinao Tyre na'iki Sidon iki, munapo'o paran danoma

^b 6:13 *apostlenao*: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. ^c 6:14-16 *Patriot*: mizaataakapauzoz pawiiizi dau'an. Ba'oran udakotapainao Zealot kii.

itinapu kida'o wiizainao. ¹⁸Ĩwa'atin ĩabata'azon idi Jesus kuwaa. Ba'orainao, ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-ka'o parinaa ai. Na'iki kaina'a ba'orainao oia'o doronai zaamatapaniinao kida. Uruu dono ipai ukakudan karinainao. ¹⁹Tuukii pidannao aipan papishatan Jesus, usha'apanum kau'an ĩtukapan idi ma'ozaka Tominkaru kaudinan u'ida'a, uso'ota pabi'inaaka kida'o rinai pidannao ai. Uruu idi ukakuda ipai pidannao parinaa kida ai.

Konaukii-karu na'iki
kasha'ora-karu
(*Matthew 5:1-12*)

²⁰Sariapa Jesus awunuupan wunao di'iti'i tominpainao kidaz u'idi'iki. Ukian ĩ'ati.

“Konaukia'o pa'an unao,
mapuraataniinaouz,
usha'apanum kau'an unao
ati'o pa'an
wuru'u Tominkaru
naobanai-tinanuz.

²¹Konaukia'o pa'an unao baiatainaouz pazamazin kai. Usha'apanum kau'an, diina'iti'i abaapa'o nii pa'an unao. Konaukia'o pa'an unao, kasha'oratinainao kidaz kai, usha'apanum kau'an diina'iti'i karikaonanu'o nii pa'an ukonaukiitinan.

²²“Konaukia'o pa'an unao, uto'ora-kizaitapa-ka'o an, na'iki ukashanaukii-kida-ka'o an, na'iki udakowautapa-ka'o an, na'iki udakota-ka'o an oiainao nii Daonaiora Aokazi Iki'o dikin ii.

²³Ukonaukii na'apa kida'o aimaa-kan sha'apan dono u'ati. Ukonaukii tuukii, usha'apanum kau'an kaina'a pa'an umanawunu'o uwiniipinaa ni'o taapa-ka'o aokazi ii. Wuru'u pidannao to'ora-kizaitapa'oraz unao kai, na'apa'o kapam ĩdokoza-daunnao taapauzon Tominkaru prophetinnao kotua'a naa.

²⁴Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kapuraataniinao, kai kaiman manawun uabatinpan.

²⁵Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kawanyukunuinao, mazan diina'iti'i uzamazin nii.

Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao konaukia'oraz umashaapan, konaukii ushaazootinan kai, mazan diina'iti'i ukasha'oratinan nii tuukii, uzaadinan nii na'iki umuraapatinan nii.

²⁶“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, kai tuukii uatadapa-ka'o. Na'apa kotua'a naa ĩdokoza-daunnao atadapauzon pidannao dakotinpaouzonaouz prophetnao nii.

Umarainapa to'oratinainao u'ati
(*Matthew 5:38-48; 7:12a*)

²⁷“Mazan aizii ōkia'azon unao abatapainao ati. Umarainapa ipai utarubanao. Kaiman utaapa na'iki usha'apata kaiman aimakaan

wunao ati'i to'ora-kizaitapa'oraz unao. ²⁸Upishaa Tominkaru marii kizi ukaimanan wunao ati'i, aipainouz dikauda'o sha'apan u'ati. Na'iki utoriinapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a antamikiipauzonaouz unao. ²⁹Aizii pidan tinikan an pugaru pukaozoo ati, marii putinika-kidan ba'oran pukaozoo u'ati. Aizii pidan kazatan an puchaakitan, marii uzaamatan pushooton kapam. ³⁰Na'ia'oram pidan pishaan an aimakaan pu'ai, putaa u'ati. Aizii pidan kazatan an pusha'apauzi, mana'a pupishaa'ana'a powaa itiz. ³¹Pusha'apata kaimana'o aimakaan ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan isha'apat an aimakaan pu'ati.

³²“Aizii pumarainpan an soo wunaou'u marainpainaouz kari kaonan pugaru, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-ka? Upu'u zii oiainao pidannao imarainapa pamarainpikinao. ³³Aizii pusha'apatan an kaiman aimakaan soo wunao ati kari kaonan'u, sha'apatainao kidaz kaiman aimakaan pu'ati, kandii dikin ii puaitapan kaimana'o aimakaan taa-ka? Upu'u zii oiainao pidannao, isha'apata kaiman aimakaan wunao ati'i sha'apatainaouz kaimana'o aimakaan i'ati. ³⁴Aizii putaan an aimakaan oo puraata pidan ati, puaitapan idi ukawadantant niiz, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-ka? Upu'u zii oiainao taan puraata ba'oran oiainao ati, itaitapa kawadaunita-karu nii wuru'u papuraatanuz. ³⁵Ukau'an

umarainapa utarubanao, usha'apata kaiman kida'o aimakaan i'ati. Utaa kapam aimakaan kana'apan i'ati, aonaa uzaudapa'ana'a ukawadanutakao powaa iti. Kaina'a'o pa'an umanawun kida aimakaan taapakao unao ati, usha'apatanii kida winipinaa nii. Uruu idi mishi'o nii Tominkaru umanawunu'oraz daniitan ipai unao. Tominkaru, uruu ipai ukaimanan pidannao ati. Utukapakida pakaimanan wunao ati'i, aona'oraz ikonaukii-kidauzon uruu, utaan pu'u aimakaan i'ati, na'iki wunao ati'i oiainao manawun pidannao. ³⁶Ukau'an ukamunan kapam na'apa udaru Tominkaru kamunanuuzon kawan.

***Mana'a uzaudauzo'ona'a pidan
madiwautapaka
(Matthew 7:1-5)***

³⁷“Mana'a udakotauzo'ona'a pidan dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan unao dikauda'o nii. Mana'a ukaboota-kida'ana'a pidan pataka'uta-karu nii, aonaa kizi kapam uboota-ka. Na'iki umarina'ata wuru'u dikauda kida'oraz sha'apatauzo-ka u'ati, Tominkaru marina'atan nii wuru'u oii kida'oraz usha'apatauzon. ³⁸Utaa aimakaan ba'orainao ati, Tominkaru taan nii aimakaan unao ati. Na'iki diri'i'o nii manawun aimakaan taa-ka u'ati, atii aona'o ni'i naa na'itim upaidinan. Na'apam udiri'in putaauzon aimakaan ba'orainao ati, na'apa'o nii udiri'in Tominkaru taan pu'ati.”

³⁹Udauna'an Jesus kakuwaapan naa, di'itinapa-kinai kuwai ida'an.

Kaikapa'o wuru'u ukianuz: "Aonaa turuu pidan ushaawun na'akan pamin-usaawunun, usha'apanum kau'an ipai daunuuda'u'o nii iwaotan kichada-kariwai nazo iti. ⁴⁰Aonaa na'iam pidan tominpauz umanawunun patiichaan ai, mazan ipai wuru'u tominpauz-naouz iipaian dauna'an patominpan, na'apa'o ni'i naa iaitapan patiichaan kawan.

⁴¹"Kandii nii mooko wuru'u pudi'itapanuz kaunuba'o puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u wuru'u atamun taramtinpa'oraz puawun ida'a? ⁴²Puka'iita zii pukian puiriban ati. 'Da'ati'i ošo'ota kizi kaunuba'oraz puawun ai,' pumatukapakan pu'u kaina'a udaru'o atamun idin puawun ida'a? Pugaru taapinpa'oraz kaimana'o nii kaikini'i, mishi'oraiman puso'ota'a naa zii kiwiin atamun idin puawun ai. Uruu dauna'an kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puiriban awun ai.

Paoribai na'iki u'aka daua'o
(*Matthew 7:16-20; 12:33-35*)

⁴³"Paoribai ziwu'o usodan, aonaa u'aka dikauda'o nii. Mazan aizii paoribai maziwuka'o, ukakaan dono dikauda'o nii kapam u'aka. ⁴⁴Ipai kaimana'o dizookaru kadunaa aitapa-kao pa'aka ida'an kida, na'iki aonaa na'iam zii pidan karaodauzon dizookaru fig oo grape kaiwada-karu kadunaa di'iki. ⁴⁵Aizii kaimana'o pidan, ukodita-kida kaiman kida'o pa'idiwaru aimakaan, utaapan idi

kaiman kida'o aimakaan panyukunu ii. Mazan aizii dikauda'o pidan, ukodita-kida dikauda kida'o pa'idiwaru aimakaan, utaapan idi oii kida'o aimakaan panyukunu ii. Ukau'an sha'apa'oram aimakaan pidan taapanii kida panyukunu ii, uruu kida wuru'u ukodita-kidaniaz paparadan ida'an.

Luke

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(*Matthew 7:24-27*)

⁴⁶"Kandii nii udakotan ogaru unaobanaa nii, umasha'apatakan pu'u odyuudanii usha'apatan? ⁴⁷Na'ia'oram pidan wa'ati'o o'ida'ati, na'iki mishi'o uabata'azon okuwaa, na'iki izo'ati'o o'paradan, okowaadan nii kanom kawanu'o uruu. ⁴⁸Uruu na'apa pidan kawan, toma'o padapu dadara'o baara'a, na'iki kichada'o patoron uun nii munapo. Aizii na'apainim wunu tuubarun na'iki udapu naraan, aona'o nii wunu paran kabootanuz, usha'apanum kau'an dadara'o baara'a'o wuru'u udapuz. ⁴⁹Aizii na'ia'oram pidan abata'o okuwaa mazan aonaa uizo'atinuz, na'apa'o uruu tawuru kawanu'u maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz padapu shomada'o imi'i ida'a. Aizii na'apainim wunu tuubarun, baukapa'o nii wunu paran kida'uka'akan wuru'u kabaunuz, uruu idi sariapa kabaun dorautan ipai daunuuda'u."

Jesus kakudan
soldyaa zowaunaa poitoru
(*Matthew 8:5-13*)

7 ¹Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan pidannao ati,

uru'u naa umakon Capernaum iti. ²Aizii na'ii kaina'a Roman soldyaanao zowaunaa. Uruu dono upoitoru umarainapanii manawun kari-naan tuukii, maonapa'ora'a naa umawakan. ³Uabatan idi Jesus kaawan wuru wiizai ida'ati'i pamashaapa-kiziz, sariapa udyuudan kazowautapainao Jewnao Jesus di'iti. Uaipan ïdapadankan Jesus, uwa'ati kizi padapu ati, ukakudana kizi upoitoru. Aizii uruu aonaa Jew mani. ⁴Udauna'an ïmakon naa Jesus di'iti, atii ïkodonuzu. Na'ia' naa ïkowaadan u'ati parada-karu, na'iki tuukii ïpishaan umakon patuma. ïkian u'ati, "Tuukii manawun waaipan pukaminka'utan wuru'u pidanaz, waaitapanii uruu kaimana'o naobanai. ⁵Usha'apanum kau'an uruu umarainapanii tuukii wairibannao Jewnao, na'iki uruu tomanii wa'ati wuru'u synagogue. Uruu idi tuukii wapishaan pugaru pumako kizi u'idi'iti," ïkian. ⁶Uruu idi Jesus makon ïtuma.

Aizii ïmaonapatapaanan pu'a'a naa, uru'u naa naobanai dyuudan papaonarunao ikodapa'anan Jesus. Na'iki udyuudan ïna'akan papara-dan u'idi'iti, kaikapa'a: "Naobanai, aonaa òaipan pumizidinan, aonaa òaipan puwa'atin òdapu ati. ⁷Na'iki aonaa umanawunu'o mani pidan ògaru, na'iki aonaa òturuan òparada'anan na'iki òmakon pu'idi'iti manawun. Turuu pa'an puparadan, na'iki karikaonan òpoitoru kakuda kizi. ⁸Ògaru na'apa, òkaudinan doko ainao pidannao ò'ai waranu a'o. Ògaru na'apa, kaina'a soldyaa-

nao kaudina'o òwaranu'u kapam. Aizii òkian dono bauda'apa soldyaa ati, 'Pumako,' umakon nii. Aizii òdapadan dono ba'oran soldyaa, 'Puwa'ati,' òkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki òdyuudan dono òpoitoru, 'Pusha'apata wuru'u,' òkian an u'ati, usha'apatan niiz."

⁹Tuukii Jesus di'itinpan uabatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u. Sariapa utanawatinan pidannao di'iti, wuru'u wa'atipainao kidaz udawu'ati. Na'iki ukian ï'ati, "Aizii òkowaadan nii u'ati: aonaa na'iam zii òikodauzon mishidakarmanawun wuru kawanu'ora'a Israelitenao bii an." ¹⁰Udauna'an wunaou'u na'akainauz parada-karu kiwa'akan naa powaa iti, naobanai dapu iti. Aizii ïkaawan ïabatan poitorui kakuda'aka'a naa.

***Jesus kakudan daonaiora
mawaka'ora'a naa***

¹¹Kadiman aka uruu dauna'an Jesus makon wiizai di'iti, Nain kia'o u'uu. Aizii pidannao, tominpauzonnao u'idi'iki na'iti kapam ïmakon utuma. Na'iki iriba kapam ba'orainao pidannao makon udawu'ati.

¹²Aizii Jesus kaawan pu'u wiizai koraratapa-kinao paniinomizinaa ida'ati, upu'u daonaiora mawaka'o na'aka-kaoo baaranai iti. Zuna mawakaiba'a naa odaiaru, odani wuru'u mawaka'oraz, ubauda'apan odani wuru'u uruuz. Na'iki kaina'a iriba, iriba pidannao makon otuma.

¹³Aizii Jesus tukapan oroo tuukii ukamunan-kidanuzo, sariapa ukian o'ati, "Mana'a puzaada'a-

na'a." ¹⁴Udauna'an umakon na'iki upishatan naa wuru'u mawaka'o na'akapa-kinaoaz, sariapa wunaou'u na'akapainaoz mawaka'o mashaadina'akan. Udauna'an ukian mawaka'o ati, "Pa'ina'o daonaiora, òkian pu'ati, pukadishita." ¹⁵Sariapa daonaiora sakanata'akan na'iki uparadan. Udauna'an ukadishitan na'iki Jesus na'akan naaz padaro dazaba iti.

¹⁶Tuukii pidannao tarian na'iki tuukii ìdi'itinpan. Na'iki tuukii kapam ìkonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi ìkian, "Ei! Kaawa zii mishi wabii ati umanawunu'o Tominkaru prophetin. Mishi Tominkaru kaa-wan ukaminka'uta'anan waunao Jewnao, upidanannaouz," ìkian. ¹⁷Aizii kuwai, Jesus sha'apatanii daua'o kowaadaabi'ii-kaoa'a naa ipai Jewnao wiizi kida kawana'ati, na'iki ìwiizi dawun itinapu kida'o pidannao mashaapan, ipai kapam ìabatan wuru'u kuwaiz.

John Chikaawunuupauzo dyuuda-kidan paparadan Jesus di'iti
(*Matthew 11:2-19*)

¹⁸Aizii John abatan idi patominapa-kidaniinao pidannao kakuwaapan ipai wuru dau'a'a Jesus sha'apatanii kidaz aimakaan, sariapa udapadan dya'utam pidannao ìbii iki. ¹⁹Udauna'an udyuudan naa ìdyaun Naobanai Jesus di'iti, na'iki udyuuda ìpishaan Jesus kaikapa'a: "Pugaru'u naa wa'ati'o

ni'oraz kowaadapa-kaoo? Oo marii zii wazaudapan ba'oran wa'atin?"

²⁰Udauna'an ìmakon naa Jesus di'iti, atii ìkaawan u'idi'iti, na'ia'a naa ìkian u'ati, "John Chikaawunuupauzoz dyuudan waunao pu'ida'ati, upishaa-kidan na'iki uaitapa'azon pugaru'u naa tawuru'u wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kaoo? Oo marii zii wazaudapan ba'oran wa'atin kaina'iki?"

²¹Aizii wuru'u ìkaawanuz na'iti, Jesus kaudinan pu'u karinainao dau'u. Ukakudan pu'a'o iriba, iriba pidannao pabi'inaaka kida'o ìrinaa ai, oia'o doronai zaamatapaniinao, ipai ukakudan ìdyaun, na'iki ishaawunnao kida, ipai uda'atan na'iki usaabaan ìawun. ²²Uruu idi Jesus dako'atin wunao paradanu'u John dyuudaniinaouz. Ukian ì'ati, "Aizii ukiwa John di'iti, ukowaada kizi u'ati ipai daunuuda'u wuru'u utukapanii kidaz òsha'apatan, na'iki ukowaada u'ati ipai wuru'u uabatanii kidaz kuwai. Ukowaada u'ati iriba'a naa ishaawunnao awun da'ata-kaoo, na'iki saabaa-kaoo; aizii machi'ika-kainao, chi'ika-kida-kaoo; na'iki kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi, ipai ìkakuda-kaoo. Aizii makinao-ziiwanao, kaimana'a naa ìabatan; na'iki mawakainao kida, kakuda-kaoo powaa iti; aizii pataka'utinainao, kowaada-kaoa'a naa ì'ati Kaimana'o Kuwai.^d ²³Konaukia'o nii manawun wunaou'u sariaapa'oraz ìmishidan

Luke

^d 7:22 Na'apa tawuru ida'a usaadinapanu'u Isaiah saadanii kidaz. (Isaiah 29:18-19; 35:5-6; 61:1-2)

ōgaru, aona'oraz īdi'itinpan pana'iti kida ōdau'u," ukian ī'ati.

²⁴Aizii John di'ikiinao pidannao kiwan dauna'an, sariapa Jesus kian wunao ati'i iribainaouz pidannao, kasaba'ukinpainaouz utuma. Ukian ī'ati, "Kandii dau'ati'o tawuru'u unao makouzonuz John di'iti mapidantaka'o amazada di'iti? Kandii wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Utukapa'azon pidan kakataimana'o unyukunuu, awaru dawuu-kidan kawan pinidi? ²⁵Kanom dii sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Oo utukapa'azon pidan konaunama'o oo umanawunu'o ukaiwadinpan? Pidan umanawunu'o, na'iki kaiwadinpa'o kaimanaiman, umashaapan kabaun umanawunu'o di'ii? ²⁶Oo kanom sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Tominkaru prophetin? Mishi'o wuru'u, pidan utukapaniaz na'ii, powa'a'o zii umanawunun ba'oran prophetnao ai. ²⁷Uruu John, dau'ana'o tawuru'u kotua'o Tominkaru Paradan saadauzo-kaoz kaikapa'a: 'Ōdyuudan nii ōprophetin kiwiin, saabaa'o nii dunapo pu'ua'ati,' " ukianuz.

²⁸Udauna'an Jesus kian koshan ī'ati, "Ōkowaadan nii u'ati aizii aimakaan, John uruu uwazootapanii ipai, ipai pidannao, aonaa bouda'apa pidan kaina'a shakatainao wuru baara'a'a, uruu kawanu'o nii. Mazan pidan, aona'oraz umanawunun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai," Jesus kian ī'ati.

²⁹Ipai pidannao na'iki wuru'u zaamaapauzonao kidaz tax

puraatannaa, abatan Jesus paradan, na'iki īnao tuukii pa'an īmishidan, na'iki īaitapa mishi'o na'iki sakitapa'o wuru'u Tominkaru paradan kidaz. Uruu idi'o pa'an īchikaawunuu-kidinan John ati. ³⁰Mazan kaina'a ba'orainao pidannao, īdakotapa-kaoz Phariseenao na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Īnao aonaa pa'an īsha'apatan wuru'u Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kaoz. Uruu idi aonaa īchikaawunuu-kidinan John ati.

³¹Powa'a zii koshan Jesus kian pidannao ati, "Na'apa dii mani ōkian wunao dau'ana'a kainaouz pidannao mashaapan? Na'apa dii mani ōkowaadan oo ōdakotan īdyaun? Ōkian nii. ³²Īnao mashapan koraiziannao makinaotinan kawanu'o, aonaa īnyukunuu kaimana'azon ba'orainao ati. Aizii pamakinaotin kizi iki, koraizian-nao kadakoinpauzon pa'atiaaka kida kaikapa'a: 'Wakunuian mazida-karu kunnaa unao ati kuwudii ida'an, mazan aonaa ukonaupan. Aizii Wakunuian mawaka-karu kunnaa u'ati, aonaa uzaadan,' īkiitaakapan. ³³Aizii John Chikaawunuupauzo kaawan dono da'ati'i, aonaa unikauzon kaimana'o wanyukunui wuru'u ba'oran pidannao nikauzonii kaduz kidaz, na'iki aonaa utuzan wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' ³⁴Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, ukaawan da'ati'i, ipai pa'an uaroopan, na'iki utuzan bishoa'o wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Aushaa utukapa,

kashabakizi pa'an arawu'u, na'iki tuzapa-shori kapam. Na'iki unau-dapa kapam pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki oiainao pidanna-nao tuma.³⁵ Mazan ipai pidannaou wuru'u da'anainao kidaz Tominkaru paradan, ñnao tukapa-kidan mishilo wuru'u Tominkaru aitapanii kidaz oo wuru'u usha'apaapanii kidaz aimakaan."

*Oia'o zunaaba sha'apatanii
daua'o*

³⁶Aizii kaina'a Pharisee, una'akan Jesus, uaroapa-kida'azoonuzu padapu ii. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti, na'ia'a naa usakanatan na'iki uaroonan naa. ³⁷Uruu wiizai di'lii kaina'a zunaaba madoronaa-daunu'o omashaapauzon. Aizii oabatan idi Jesus aroopa'azon Pharisee dapu ii, sariapa omakon na'iti, ona'akan kaduunuribai pakinnaa zo'an kuba idi'i utoma-kae.^e ³⁸Okaawan Jesus kidiba di'iti ubarau itinapu. Ozaadan tuukii, uruu idi ipai ozabian Jesus kidiba paawunuu idi. Udauna'an oaradan naa ukidiba padizo idi na'iki sariapa okissitan wuru'u ukidiba kidaz, udauna'an oramaudan naa ukidiba kaduunu'oraz ramau idi. ³⁹Aizii Pharisee, wuru'u na'aka'oraz Jesus padapu ati, tukapan wuru'u zun sha'apatanz aimakaan na'apa Jesus ati. Sariapa ukian panyukunuu ii, "Umishiin an mani di'oraz daonai-

ora Tominkaru prophetin, uaitapa mani na'apa'oram okaduz wuru'u zunaz pishata'oraz paugaru. Na'iki uaitapa mani ipai na'apam omashaapauzon na'iki wuru'u oii kida'oraz aimakaan osha'apaapauzon."

⁴⁰Sariapa Jesus paradan, na'iki ukian u'ati, "Simon, kaina'a aimakaan òkowaada'azon pu'ati."

"Tiichaa, na'apa'oram aimakaan wuru'u pukowaada'azooniaz ò'ati?" Simon kian.

⁴¹Jesus kian u'ati, "Kaina'a dya'utam pidannao mawinipinaatapainao pidan. Bauda'apa mawinipinaatapan 500 wizi'i kida'o puraata, ba'oran mawinipinaatapan 50 wizi'i kida'o puraata.^f

⁴²Aonaa bauda'apa ñnao ka'iitan pakawadauntan powaa iti wuru'u pamawinipinaatapaniaz puraata. Uruu idi pidan wuru'u taa'oraz zii puraata i'ati, umarina'ata'akan naa wuru'u ñmawinipinaatapaniaz. Aona'o ni'i naa uaipan uwadaun oo unyukunuupa'akan powa'a wuru'u ñmawinipinaatapaniaz. Ukau'an, na'ia'oram nii puaitapan marainapa tuukii wuru'u marina'ata'oraz pamawinipinaatapa-kae?"

⁴³Simon dako'atin, na'iki ukian, "Õzanda-kidan wuru'u mawinipinaatapa'o uruu dobata manawun, uru'o nii marainapa uruu tuukii."

"Na'apa mishizi, sakitapa'o kaiwuru'u pudi'itinapanuz," Jesus kian Simon ati. ⁴⁴Udauna'an Jesus tanawatinan zunaaba di'iti, na'iki

Luke

^e 7:37 kuba idi'i utoma-kae: Wuru'u kubaz, udakota-kae Alabaster. ^f 7:41 wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an, denarius wuru'u. Bauda'apa denarius, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

ukian Simon ati, “Putukapa di'oraz zunaaba'a, mishii? Òmorotan pudapu ati, aonaa putaan wunu ò'ati òchikaa-kinnaa nii òkidiba. Mazan oroo, okaawan da'ati'i, ozaadan atii ochikaan òkidiba paawun uu idi. Udauna'an oaradan òkidiba padizo idi. ⁴⁵⁻⁴⁶Na'iki aonaa pukissitan ògaru, mazan oroo pakaawan di'iki'o aonaa osookadan pakissiipan òkidiba. Na'iki aonaa putaan òramauda-kinnaa nii òzowau, mazan oroo oramauda zii òkidiba. ⁴⁷Aizii òkowaadan nii pu'ati aimaakan,” Jesus kian. “Wuru'u osha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, otukapa-kidan na'apam pamarainpan ògaru tuukii. Usha'apanum kau'an o'oian wuru'u tuubaru'oraz manawun mainabata-ka'o idi ipai daunuuda'u o'ai. Mazan aizii pidan masakauda'u'o u'oian, aizii u'oian mainabata-ka'o an, masakauda'u'o nii kapam umarainpan ògaru.”

⁴⁸Udauna'an Jesus kian zunaaba ati, “Aizii ipai daunuuda'u'u naa pu'oian mainabata'aka-ka'o, aona'o nii powa'a unyukunuupa-ka'o.”

⁴⁹Sariapa pidannao wuru'u sakanatapainao kidaz utuma kiitaakapan pa'atiaaka kida, “Kandii mooko arawu'u turuu mooko uaitapan pamainaabatan pidan oian?”

⁵⁰Mazan Jesus kian zun ati, “Pumishidan idi'o wuru'u, puka-zannaatinanuz pu'oian ai. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”

Zunnao kaminka'uupauzonao Jesus

8 ¹Udauna'an Jesus makon naa, uchi'ikapan ipai donoi na'iki wiizai kida kawana'ati. Wuru'u uchi'ikapanuz ukowaadapan Kaimana'o Kuwai, Tominkaru naobanai-tinan daua'o. Aizii 12 utominapa-kidaniinaouz, na'ii'aka kapam i'chi'ikapan utuma. ²Na'iki zunnao, tawuru'u ukakudaniinao kidaz parinaa ai, na'iki ba'orainao ukakudaniinao oia'o doronai zaamatapan ai i'dyaun, na'iti kapam pabi'i kida i'nao makon, i'kamin-ka'uupan Jesus na'iki wuru'u utominapa-kidaniinaouz. Mary, Magdala sanaaba, Jesus so'otaniaz 7 oia'o doronainao o'ai, oroo wuru'u kaminka'uupa'oraz i'dyaun, ³na'iki Joanna oroo Chuza kia'oraz odai-aru uu, kazowautapa'oraz pabi'i kida Herod poitorunao. Na'iki Susanna na'ii kapam, na'iki iriba ba'oran zunnao kida na'ii i'tuma. Ipai i'sha'apatan aimaakan, i'taan papuraatan, na'iki aimaakan sodi kida paaipan ati, pakamin-ka'uta-kinnaa nii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao.

*Jesus kowaadan
uudai paowa-ka'o dau'u
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)*

⁴Pidannao kaawan iriba, iriba Jesus ida'ati, na'iki iriba kapam ba'oran wiizai ikiinao kida kaawan. Aizii pidannao baokopatinan dauna'an, uru'u naa Jesus kakuwaa-pan naa i'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an. ⁵Ukian, “Bauda'apa kamoo

pidan makon pazakapun iti upao-wa'anan poroom uuda kida. Aizii kawii-zii-kariwai baara an, uru'u naa upararaan poroom uuda. Pabi'i kida poroom uuda waotan chi'ikapa-kizai an, uruu idi ipai udakazaabi'ii-ka. Udauna'an kotu'uznao wa'atin na'iki ipai ñikan wuru'u uudai kidaz.

6“Ba'oran uudai kida waotan kubata'o baawu an. Mishi kaiman padamata uudai soda'akan mazan aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatanan, udauna'an kamoo wiicha'akan naa, uruu idi sariapa uaradan atii umaririn.

7“Ba'oran uudai kida waotan kaiwada-karu ta'o baara an. Mishi kaiman padamata usoda'akan, mazan udauna'an, kaiwada-karu watuda'akan naa wuru'u pa'ina'oraz usodan kida. Uruu idi aonaa na'itim naa ñyaupain.

8“Ba'oran uudai kida, kaiman pa'an ñwaotan kawii-zii-kariwai baara an. Uruu idi ziwu ñsodan, udauna'an ñkaaka'akan naa mado-waaka kida pa'idiwaru, na'iki diri'i shinibaba kida u'aka. Bauda'apa'o ukadunaa di'iki, uikoda 100 u'aka diri'in.”

Udauna'an Jesus kian naa pidanna'o ati, “Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao pishaan naa uruu, na'apa'oram manawun wuru'u di'itinapa-kinai kuwai, ukowaa-

daniaz ñ'ati. 10Uruu idi ukian ñ'ati, “Soo unao ati'o nii ukainaabata-ka. Wuru'u di'itinapa-kinai kuwai, Tominkaru naobanai-tinan dau'a'oraz. Mazan wunao ati'i ba'orainao kidaz ukowaada-ka. Nii soo di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Uruu idi ñtukapan pu'u padamata wuru'u kadakotin-kizaiz, mazan upu'u aona'o nii ñtukapanuzu. ñabatan pu'u padamatazu, mazan upu'u, aona'o nii ñaitapan na'apa'oram wuru'u parada-karu kianuz.

Jesus kowaadan na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11“Kaikapa'a wuru'u di'itinapa-kinai kuwai,” Jesus kian ñ'ati, “Aizii wuru'u uudai kidaz, Tominkaru paradan kida wuru'u. 12Aizii wuru'u uudai kida wota'oraz chi'ikapa-kizai an, uruu pidanna'o dau'ana'o, wuru'u abatainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan udauna'an Satan kaawan ñ'ida'ati, uruu idi sariapa umainabatan ipai daunuuda'u ñnyukunuu iki wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kida. Usha'apanum kau'an aonaa uaipan ñmishidan, na'iki aonaa uaipan ñkazannaatanan pa'oian ai.

13“Aizii uudai kida wuru'u wota'oraz kubata'o baawu an, uruu pidanna'o dau'ana'o, wuru'u konaukia'oraz ñabatan na'iki ñzaamatan padamata Kaimana'o Kuwai. Mazan aonaa ñzaamatan tuukii panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi masakauda'u aimakaan dikauda'o sha'apa'akan ñ'ati, uruu

Luke

naa ikashadina'akan, aona'a naa powa'a imishidapa'akan.

14 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiwada-karu baawu an kida, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao na'iki mishidainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan idi'itinpan aimakaan aiapa-kaodau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki iaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimakaan. Uruu idi imanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa isha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.

15 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiman, kawiiizii-kariwai baara an, uruu pidannao wuru'u abatainao na'iki zaamatainao kidaz parada-karu kaimanaiman manawun panyukunuu iti. Iizo'ati ipai parada-karu, uruu idi aonaa ikashadinan. Usha'apanum kau'an kaiman inyukunuu dyaupain Tominkaru ati. Uruu idi kaiman mishi imashaapan tukapa-kaodau'u.

Aonaa lamp taratapauzo-kaodau'u

(Mark 4:21-25)

16 "Aonaa na'ia'oram pidan suuazon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi, oo umuudanuz bed waranu iti. Mishi'oraiman lamp suu-kaodono, umuuda-kaodoko'o ukana-dapa kizi kaiman. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii ukanadapan i'ati. 17 Na'iki ipai aimakaan dizapa-kariwai usha'apaapa-kaodau'u, ipai'o nii ukodita-kida-kaodau'u kainaabana'o-karu ati. Na'iki ipai aimakaan dizapa-kariwai ipai'o nii ukodita-kida-kaodau'u kanada'o-karu ati.

18 Ukau'an udi'itapa na'iki uzaamata unyukunuu iti wuru'u uabatanii kidaz parada-karu. Usha'apanum kau'an pidan kaina'a'o utapan aimakaan panyukunuu ii, taa-karu nii u'ati powa'a zii. Aizii wuru'u pidan, aona'oraz utaan aimakaan panyukunuu iti, zaamata-karu nii u'ai ipai daunuuda'u wuru'u masa-kauda'u'oraz aimakaan utapan panyukunuu ida'a."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao dau'u

(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan itukapa'azon uruu. Mazan aonaa na'itim imao-napadinan udazaba iti, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'ukinpan udazaba an kida. 20 Uruu idi bouda'apa pidan kian Jesus ati, "Kaina'a pudaro na'iki pu'inawuzunao kadishitapan paniba ii, itukapa'azon pugaru."

21 Sariapa Jesus kian ipai pidannao ati, "O'daro na'iki o'inawuzunao pa'an wuru'u abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru paradan."

Jesus paradan awaru na'iki wunu paran ati

(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Bouda'apa kamoo Jesus paidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki ukian i'ati, "Aushaa wamako'o naa karishii baza iti." Uruu idi imako'okan naa. 23 Aizii imakopaanan pu'u, Jesus da'awu'ukan naa kanawa zo'ii. Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru

kaawan. Sariapa wunu paran kida daawadaan ĩkanawan, atii wunu paidina'akan naa ĩkanawan zo'iti. Maonapa'a naa kanawa tipitan.

²⁴Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao makon u'idi'iti, ĩpokowauanuzu. Na'iki ĩkian u'ati, “Wanaobanaa! Wanaobanaa! Kadiman! Taa'azo'o naa wanaraan,” ĩkian. Udauna'an Jesus kadishita'akan, na'iki udyuudan awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi awaru na'iki wunu paran mashaadina'akan. ²⁵Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Na'apa'oram mooko wuru'u umishidanuz?”

Mazan tuukii ĩtarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. ĩkian pa'atiaaka kida, “Ei! Kanom kaduz pidan uruu? Udyuuda zii awaru na'iki wunu paran mashaadan, atii ĩizo'ati zii uparadan,” ĩkian.

***Jesus kakudan oia'o doronai
zaamatanii pidan***

(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

²⁶Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makopaanan karishii baoko an, atii ĩkaawan baza itinapu wiizai di'iti, Gerasa Baara kia'o u'uu, Galilee Baara pa'ınamunu'oraz. ²⁷Aizii Jesus maratina'akan zii kanawa zo'iki, uru'u naa pidan, donoi iki'o, oia'o doronainao zaamatanii kaawa'akan Jesus ida'ati. Kotua'iki'ora'a naa aonaa ukaiwadan kamicha, na'iki aonaa umashaapauzon kabaun ii. Umashaapan baaranai ii aka, kuba uun ii aka karikaonan. ²⁸Aizii utukapan Jesus,

sariapa ukadako'okan, udauna'an ukodoru'ukan na'iki umapotinan Jesus kanaapu iti. Na'iki ukian diiwa'o ida'an, “Jesus, Tominkaru umanawunu'o dani, kanom puaipan ō'ai, na'apa dii pusha'apata'azon ōgaru? Aonaa shoman pupataka'u-ta'ana'a ōgaru,” ukian. ²⁹Wuru'u uparadanuz kaikapa'a Jesus dyuudan idi'o oia'o doronainao koditan u'ai.

Kiwiin, mapudu'o da'i oia'o doronainao tuukiidauzonuzu. Pidannao tiwaan pu'u padamata padodowan ipai uanoba na'iki utaba'u chain idi, mazan sariaapa'o nii ubidita'akanuzu. Uruu dauna'an oia'o doronainao na'aka'akan ni'i naa uruu, mapidantaka'o amazada baara iti. Uruu wuru'u parada'oraz Jesus ati.

³⁰Jesus pishaanuzu, “Na'apa dii pu'uu?” “Ō'uu Iribainao,” ukian. Ukowaadan pa'uu na'apa usha'apanum kau'an iriba, iriba manawun oia'o doronainao morotan naa u'idi'iti. ³¹Na'apain tuukii oia'o doronainao pishaan Jesus, aonaa kizi udyuudan ĩdyaun ka'unaru nazo iti, aona'oraz utokon nii.

³²Na'ia'o iriba kooshinao aroapatinan naawazi za'an. Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. “Pukashaapa shoman wamorotan kooshinao di'iti,” ĩkian. Jesus kashaapa ĩmorotan kooshinao di'iti. ³³Uruu idi ĩkodita'akan naa pidan di'iki na'iki ĩmorota'akan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan naa tawudapu an, na'iki ipai ĩwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩmawakan panaraan idi.

Luke

³⁴Aizii pidannao, wuru'u taapai-naouz kooshinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a, sariapa ĩdiman ĩkakuwaapa'anan. Uruu idi ĩkakuwaapan pidannao ati ipai donoi ii aka, na'iki kazakapuntinpainao ati donoi dawun ii aka. Ipai ĩkowaadan patukapan kawana'ati usha'apan. ³⁵Uruu idi iriba pidannao makon na'iti ĩtukapa'anan wuru'u kowaada-kariwaiz aimaakan sha'apan. Aizii ĩkaawan Jesus ida'ati, ĩtukapa pidan wuru'u so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, aona'a naa usha'apan, na'iki kaina'a'a naa ukaiwadapan kamicha. Kaiman usakanatapan Jesus dazaba'a, aita'pina'a naaz, na'iki kaimana'a naa udi'itinpan. Uruu idi tuukii pidannao tarian. ³⁶Pidannao wuru'u tukapainaoz aimaakan sha'apan, ĩkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati. ĩkowaadan ĩ'ati na'apa'oram ukakuda-kaowuru'u oia'o doronai zaamatanianiaz pidan. ³⁷Uruu idi ipai pidannao kawii-tinpainao kidaz donoi Gerasa Baara an kida, tuukii ĩpishaan Jesus makon pawii iki. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ĩtarian.

Uruu idi Jesus paidinan naa kanawa zo'iti na'iki umako'okan naa. ³⁸Wuru'u pidan so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, tuukii upishaan Jesus. “Ōmako kizi putuma,” ukian. Mazan Jesus kian u'ati, ³⁹“Pukiwa'a naa shoman pudapu iti, pukowaada'an kizi'i naa na'apam Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan pu'ati.”

Uruu dauna'an pidan mako'okan naa. Aizii pamakopa-kizi donoi ii aka, ipai ukowaadan pidannao ati wuru'u Jesus sha'apataniaz pa'ati.

Jesus kakudan Jairus dani na'iki izaipaiba zunaaba kapam

(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

⁴⁰Aizii Jesus na'iki utomi- napa-kidaniinao kiwan karishii baza itinapu. Na'ii iriba pidannao dapaapan uruu, usha'apanum kau'an tomunu'ora'a naa ĩzaudapanuz. ⁴¹Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati, uruu kazowautapauzo synagogue Jewnao ati pawii ii. Ukaawan, sariapa ukoduru'ukan, na'iki udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. Tuukii una'akan uruu padapu iti. ⁴²Usha'apanum kau'an, udani zun bauda'apauzo, 7 owunun, karinaan tuukii, maonapa'ora'a naa omawakan.

Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa, iriba pidannao kasaba'uinan udazaba an. ⁴³Aizii pidannao bii'i kaina'a zunaaba, izaipaiba, 12 wunu'ora'a naa obaiatinan. Iriba'a naa omakon daakataanao di'iti. Mazan aonaa bauda'apa daakataa kakuda'o nii oroo. Na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati. ⁴⁴Uruu dono owa'atin pidannao bii an Jesus barau ikinapa. Sariapa opishatan uchaakitan danoma karikaonan. Sariapa oizaipan shabata'akan. ⁴⁵Masha'apakiaka Jesus kian, “Kanom pishata'oraz ōgaru?”

Mazan ipai pidannao wuru'u udazaba an kidainaoz kian, “Aonaa wapishatan pugaru.”

Uruu idi Peter kian, “Wanao-banaa, kaina'a iriba pidannao pudazaba an.”

⁴⁶“Mazan kaina'a pidan pishata'o ôgaru, ôaitapa, usha'apanum kau'an so'otinanaaka ma'ozaka-karu ô'idi'iki,” Jesus kian î'ati. ⁴⁷Aizii zun aitapan idi'i naa paaitapa'akakao, sariapa omaonapadinan panaka-nakaan bil'i Jesus dazaba iti, atii okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu iti, oawun imi'i baara iti. Ipai pidannao abatapan pu'u, uruu naa okowaadan kanom ni'o wuru'u opishatanuz Jesus kamichan. Okowaadan papishatan idi ukamichan karikaonan sariapa oabatan izai dukuta'akan. ⁴⁸Udauna'an Jesus kian o'ati, “Ôdadakoo, pumishidan idi'o pukakudan. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”

⁴⁹Jesus kadakotinan pu'u zii o'ati, uruu naa pidan kaawa'akan kakuwaapa'ana'o Jairus ida'ati, udapu'u iki'o uwa'ati'ikan wuru'u pidanaz. Ukian u'ati, “Marina'a naa Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani.” ⁵⁰Mazan Jesus abata wuru'u pidan kakuwaapanuz Jairus ati. Uruu idi ukian u'ati, “Mana'a putaria'ana'a, mazan pumishida pa'an ôgaru, kakuda'o nii powaa iti wuru'u pudaniz.”

⁵¹⁻⁵³Udauna'an îmak'o'okan naa na'iti atii îkaawan kabaun iti. Na'ii îikoda iriba pidannao zaadinainao, diiwa îkadakoinan, uruu îmuraa-pan naa wuru'u mawakaibazo. Uruu idi Jesus kian î'ati, “Mana'a

uzaada'ana'a, aonaa omawakan mani wuru'u, soo oda'awun kari-kaonan.” Îshaazootinan mazan udau'u, pabanikian nii îtaapan wuru'u uparadanuz, usha'apanum kau'an îaitapa mawaka'aka'ora'a naa wuru'u zunaabaz. Udauna'an Jesus morotan naa mawakaiba di'iti, mazan aonaa utaapadan ba'oran pidannao kida morotan patuma. Soo umorota-kida patuma Peter, John, James na'iki mawakaiba daru na'iki odaro. ⁵⁴Aizii îkaawan mawakaiba di'iti, sariapa Jesus zaamatan oka'u na'iki uparadan o'ati. “Pukadishita koraidaonaa,” ukian o'ati. ⁵⁵Sariapa okakuda'akan powaa iti, udauna'an okadishita'akan. “Utaa owanyukunuu nii,” Jesus kian odaronao ati. ⁵⁶Tuukii odaronao di'itinpan. Uruu idi Jesus kian î'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a wuru dau'ana'a ôsha'apatanuz aimakaan kaikapa'a.”

Jesus dyuudan

12 patominapa-kidaniinao

(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

9 ¹Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati. Na'iki utaa î'ati ma'ozakakaru, îka'iita-kinanaa nii paso'otan oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki turuu kizi îso'otan pabi'inaaka kida'o rinai pidannao di'iki. ²Udauna'an udyuudan naa îmakon îkowaada'an kizi'i naa kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki îkakuda'an kizi ipai karinaapainao kida pidannao.

³Aizii padyuudan ua'ii îdyaun, ukian î'ati, “Mana'a pa'i

una'aka'ana'a aimaakan kida utuma umakon an. Mana'a una'aka'ana'a uwadookori, oo usaakon, oo uwanyukunuu, na'iki aonaa una'aka'ana'a upuraatan kida, na'iki aonaa una'aka'ana'a ba'oran ushootan. ⁴Na'iam udapaapa-kaao kaiman, na'ii usookadin uruu kabaun di'ii, atii udobata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti. ⁵Mazan na'ia'oram pidannao aona'o ĩnaubaan oo ĩaipan ukaawan pawiiizi ati, mana'a usookadina'ana'a na'ii, mazan uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida umakon ua'ii ĩwiizi iki. Uruu ida'an utukapa-kidan ĩ'ati ĩpataka'uta-kaoo nii."

⁶Jesus ipaian dauna'an pakaki-naopan ĩdyaun, ĩmakon naa. Na'iki ĩkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u ipai wiizai kida kawana'ati, na'iki iriba ĩkakudan karinainao pidannao ipai amazada kawana'ati.

Herod nyukunuu kasharutinpan
(*Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29*)

⁷Aizii naobanai Herod kazowau-tapa'oraz ipai amazada Galilee Baara ii aka, uabatan naa kadakotin-karu ipai wuru dau'ana'a Jesus sha'apaapanii kidaz aimaakan. Tuukii kowaadapa-kariwaiz kida kasharutapan unyukunuu. Usha'apanum kau'an kaina'a pabi'i kida uabatan pidannao kian, "John tawuru'u chikaawunuupauzoz, uruu wuru'u kakuda'oraz powaa iti." ⁸Aizii uabatan ba'orainao kian, "Elijah wuru'u kakuda'oraz powaa iti." Ba'orainao kian, "Kotua'o

Tominkaru prophetin wuru'u kaku-da'oraz powaa iti," ĩkian. ⁹Uruu idi Herod kian, "Ei, odukuta-kida'a naa sha'atii John kanau. Kandi'i naa mooko pidannao kadakotinkidaniaz?" Uruu idi tuukii Herod aipan patukapan Jesus.

Jesus paan iriba'o pidannao

(*Matthew 14:13-21;*

Mark 6:30-44; John 6:1-14)

¹⁰Aizii wuru'u 12 Jeusu tominapa-kidaniinaouz, udyuudaniinaouz kaawan naa powaa ati. Uruu idi ĩkakuwaapan naa Jesus ati. Ipai ĩkowaadan u'ati pasha'apatanii kida aimaakan dau'an, pachi'ikapa kizi wiizai kida kawana'ati. Uruu dau'na'an Jesus na'akan ĩdyaun, ĩmakon naa ba'oran pidannao ai. Una'akan ĩdyaun munapo'o wiizai di'iti, Bethsaida kia'o udakotapa-kaoo wiizai dawun itinapu. ¹¹Iriba pidannao abatan wuru'u Jesus makonuz na'iti. Uruu idi iriba, iriba pidannao da'an nan Jesus na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti tuukii Jesus konaukii-kidan ĩdyaun. Na'ia'a naa ukakuwaatinan ĩ'ati, ukowaadapan naa ipai daunuuda'u Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Na'iki ukakuda ipai daunuuda'u pidannao wuru'u aipainao kidaz pakakuda-kaoo parinaa ai. ¹²ĩna'ian utuma atii wachuupun.

Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz, tuukia'a naa ĩdopian ĩtukapan idi'i naa wachuupun. Sariapa ĩwa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz marii kizi'i naa ĩmakon ĩdawata'an kizi pada'awu-

kizi nii na'iki pawanyukunuu nii wunao di'iti'i kawii-zi-tinpainao kidaz kaida'ana'a, na'iki ba'orainao mako kizi maonapa zaa kida'o wiizai di'iti. Usha'apanum kau'an da'a'orazu'u amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz," ĩkian u'ati.

¹³Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii."

Mazan ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u sodi karikaonan bread, na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Oo puaiapa sha'a watoriankan wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai daunuuda'u wuru'u iriba'oraz pidannao?" ĩkian. ¹⁴Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan, aonaa ĩaita-kaowana'ati. Daonaioranao pa'idiwaru ikoda mani 5000 ĩdyaun.

Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Udyuuda ipai pidannao katontinan pana'a kida, marii 50 kida ĩkasaba'ukinan. Na'iki marina'a naa ĩsakanatan kida na'ii."

¹⁵Aizii ĩpaian dauna'an pakatontin-kidan pidannao, ¹⁶uru'u naa Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki wuru'u dya'utama'oraz kopaunao sodi kida. Uzaamatan dauna'anazu, sariapa uawunuupan aokazi iti patorinpan tuma, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wanyukunui." Udauna'an udushowan naa wuru'u bread na'iki kopaunao kidaz, na'iki utaan naaz patominapa-kidaniinao ati, marii kizi'i naa ĩtaanuzu ipai

pidannao kawana'ati kida. ¹⁷Uruu dono ipai pidannao aroopan abaapa kida, atii 12 dazowan udiri'in zii Jesus tominapa-kidaniinao zawadan wanyukunui wa'akun.

Peter kowaadan kanom kaduz

Jesus

(Matthew 16:13-28; Mark 8:27—9:1)

Luke

¹⁸Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan pu'u paba'oran, utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, sariapa upishaan ĩdyaun kaikapa'a: "Na'apa dii pidannao kian ōdau'an, kanom ĩkowaadan ōgaru?"

¹⁹Aizii ĩkian u'ati, "Pabi'i kida pidannao kian pugaru, John Chikaawunuupauzo. Ba'orainao kian pugaru Elijah. Ba'orainao kian pugaru kotua'o Tominkaru prophetin wuru'u, kadishita'oraz pamawaka-kizi iki."

²⁰"Aizii unao mani, kanom uaitapan ōgaru?" ukian ĩ'ati.

Sariapa Peter dako'atin uparadan, "Pugaru Christ,⁸ Tominkaru di'iki'o," ukian u'ati.

²¹Mazan Jesus kian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidannao ati ōgaru dau'an." ²²Na'iki ukian ĩ'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan. Na'iki tuukia'o nii ukashada-kaowana'o, aona'o nii uaiapa-kaowana'o. Kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnaou'o nii wuru'u kashada'oraz uruu. Atii uzowii-kaowana'o

⁸ 9:20 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

nii, mazan idikinauda'utan kamoo ida'a ukadishitan nii ubaaranaa iki," ukian ĩ'ati.

²³Uruu dauna'an Jesus kian ipai ĩnao ati, "Kanom da'ana'azoo' oġaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki marii una'akan pacrossanna, ^h na'iki marii uda'ananao oġaru. ²⁴Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, mazan upu'a'o nii uwaziwadan ipai wuru'u pamamuuda'azookanii. Mazan pidan marina'ata'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o pazowii-ka'o oġikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa kazannaata-ka'o, na'iki karikaonanuo' nii pa'an umashaapan Tominkaru tuma. ²⁵Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanuo' kakupa-karu ai. ²⁶Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'ananao oġaru, na'iki kiba'azoo-kida'o oġakinaori kida, na'apa'o nii kapam Daonai-ora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono pamanawunun tuma, na'iki udaru umanawunun tuma, na'iki kaimanainao angelnao tuma. ²⁷Mishi oġowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Kaina'a pabi'i kida pidanna kaida'a'a, aona'o nii zii ĩmawakan, atii ĩtukapan nii zii Tominkaru naobanai-tinan."

*Jesus kadakotinan Moses na'iki
Elijah tuma*

(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

²⁸Aizii bauda'apa'a naa sondii dobatan Jesus kadakotinan dauna'an, uru'u naa una'akan Peter, John na'iki James patuma. Una'akan ĩdyaun naawazi paawa iti, utoriinpa'anan. ²⁹Aizii utoriinpan pu'a'a

Jesus pana'adinan (9:28-33)

naa masha'apakiaka uawun baara pana'adina'akan, na'iki ukamichan wizi'i, wizi'i. ³⁰Masha'apakiaka dya'utam daonaioranao kaawa'akan u'ida'ati, udauna'an ĩkadakotinan naa utuma. Moses na'iki Elijah wuru'u kaawa'oraz. ³¹Īkaawa'akan aokazi iki, konaunam na'iki Kanada ĩaidinpan. Na'ia'a naa ĩkadakotin-kidan na'apam nii Jesus mawakan Jerusalem ii, maonapa'o ni'i naa umishian wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apata-ka'o.

h 9:23 *una'akan pacrossanna*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-ka'o nii pada'anpan dikin ii Jesus.

³²Aizii Peter na'iki uminauda'unao ipai daunuuda'u ĩda'awun. Aizii ĩpokoda'akan ĩtukapa Kanada Jesus umanawunun kanadapan, na'iki ĩtukapa dya'utam pidannao kadishitapan utuma. ³³Aizii ĩtukapan naa pidannao mako'ozon. Sariapa Peter kian Jesus ati, "Wanao-banaa, kaiman zii wuru'u wana'anuz putuma. Turua'o nii watoman idikinauda'u sookapa-kizai, bauda'apa pugaru ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Elijah ati," ukian. Mazan aonaa Peter aitapan na'apa'oram aimaakan wuru'u pakadakotin kiziz.

³⁴Ukadakotinan pu'u zii, isha'iz kaawa'akan, na'iki sariapa ushibatan Jesus, Moses na'iki Elijah. Tuukii Peter na'iki uminauda'unao tarian ĩtukapan idi isha'iz shibatan ĩdyaun. ³⁵Udauna'an ĩabatan parada-karu kian isha'iz bii'i, "Di'oraz ĩdani ĩzaamatanii, ukau'an uizo'ati uparadan."

³⁶Aizii parada-karu mashaadan dauna'an, ĩtukapa Jesus paba'orantina'a naa. Mazan mashaa ĩtaapan wuru'u patukapaniaz aimaakan, aonaa kanom ati ĩkowaadan wuru'u patukapaniaz na'apain.

***Jesus so'otan oia'o doronai
daonaiora ai***

(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

³⁷Ba'oran kamoo Jesus, Peter, John na'iki James tokapaanan zii naawazi paawa iki. Na'ia'a naa ĩikodan iriba pidannao. Sariapa ĩikodapan Jesus, ³⁸na'iki masha'apakiaka pidan kadako'okan pidannao bii iki, "Tiichaa, tuukii manawun ĩaipan putukapan ĩdani, ubau-

da'apan ĩdani daonaiora wuru'u. ³⁹Masha'apakiika'o da'i oia'o doronai zaamata'akauzonuz, na'iki ukadakoin-kida'akan niiz diiwa. Udauna'an ukaboota'akan niiz imi'i baara iti, na'iki umawakaziita'akan naa, atii ipai'o nii da'i udako bozowan. Kari-kaonan ubaiata-kidauzon kaziwa'o u'ati, umuudan niiz, atii ukapatin ana'o nii zii tuukii. ⁴⁰Tuukia'o da'i ĩpishaan wuru'u putominapa-kidaniinaouz, ĩaipan idi ĩso'otan u'aiaz, ĩtiwaa padamata paso'otanut mazan aonaa uso'otina'azon u'ai."

⁴¹Sariapa Jesus dako'atin uparadan na'iki ukian ipai pidannao ati, "Maam, pakawan zii mooko umamishidakan, pakawan umashaa-pa'azon oia'o ati. Na'apam nii zii ukotua'ikin ĩna'an utuma, ĩbaiatan unao? Puna'aka wuru'u pudaniz da'ati'i," ukian pidan ati.

⁴²Aizii udani wa'atin pu'a'a naa, uru'u naa koshan oia'o doronai zaamata'akanuzu, ukaboota'akanuzu daam kii imi'i baara iti, mazan umawakaziita'akan naa. Mazan upu'a'a naa Jesus dyuudan oia'o doronai so'otinan u'ai. Uruu idi kaiman ukakuda'akan wuru'u daonaiora. Udauna'an utaan padaru atiz kaimana'a naa. ⁴³Ipai pidannao, wuru'u na'iainaouz, tuukii ĩdi'itinpan, Tominkaru tukapa-kidan idi ĩ'ati mishi pama'ozakan, usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a.

***Jesus kakuwaapan pamawakan
dau'u***

(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Pidannao kadakoinapa-kidan pu'u zii wuru'u Jesus sha'apa-

taniaz aimaakan, uru'u naa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. ⁴⁴“Ōaiapa uabatan ōparadan kaimanaiman aizii, aonaa kizi umanyukunuutanuz. Aizii Daonai-ora Aokazi Iki'o, uzaamata-kida-kaonii, atii utaa-kaonii naobanainao ka'u iti, ma'ozaka-tinpainao kidaz.” ⁴⁵Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram dau'o manawun wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u aimaakanuz, aonaa kizi ĩaitapan kanom dau'o wuru'u ukadakotinanuz. Na'iki tuukii ĩtarian papishaan uruu na'apa'oram manawun wuru'u ukadakotinanuz.

***Na'apa dii pidan
umanawunu'o aitapa-kaonii***
(*Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37*)

⁴⁶Baukapaiman Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan, ĩnao pa'idiwaru pa'atiaaka kida. ĩkadakoinapa-kidan na'ia'oram pidan kaina'a ĩbii'i, umanawunu'o ipai ba'orainao ai. ⁴⁷Mazan Jesus, uaitapa ipai ĩdi'itinpan. Aizii ĩbaokopatinpan pu'a'a naa utuma, sariapa una'akan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanz padazaba'a. ⁴⁸Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan wuru'u di'oraz koraidaona'a ō'uu ida'an, konaukia'o kapam udapaapan ōgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan ōgaru, konaukia'o kapam udapaapan wuru'u dyuuda'oraz ōgaru.

Aizii na'ia'oram pidan unao bii'i waranuitapa-kariwai, mazan Tominkaru ati umanawunu'o pa'an wuru'u uruuz.”

***Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan
unao, upaonaru wuru'u***
(*Mark 9:38-40*)

⁴⁹Sariapa John kian Jesus ati, “Wanaobanaa watukapanii pidan so'oopan oia'o doronainao pidan-nao di'iki pugaru uu ida'an. Na'iki wadyuuda usookadan wuru'u una'apainapanuz, usha'apanum kau'an aonaa waunao bii iki'o mani wuru'u uruuz.”

⁵⁰“Mana'a umashaata'ana'a uruu,” Jesus kian John na'iki ba'oran patominapa-kidaniinao ati. “Na'ia'oram pidan aona'a uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u,” Jesus kian ĩ'ati.

***Pidannao maaiapakan Jesus
kaawan pawii'ati***

⁵¹Aizii maonapata'a naa kamoo wuru'u Jesus makon aita-kaoz aokazi iti. Uruu idi Jesus di'itinpan pamakon dau'u Jerusalem iti. ⁵²Na'iki udyuuda pidannao kiwii-tan pa'ua'ati kakuwaapa'ana'o nii pidannao di'iti, pawa'atipan dau'u kaina'iki. Uruu idi pidannao kiwii-ta'akan naa wiizai iti, Samaria ia'oraz. Aizii na'ii'aka'a naa ĩkowaa-dan pidannao ati wuru'u Jesus wa'atinuz kaina'iki, na'iki marii kizi ĩsaabaan usookapa kizi nii. ⁵³Mazan aonaa na'ia'oinao pidannao taa'azon usookapa kizi nii, usha'apanum kau'an ĩaitapa umakopan Tominkaru

karu Dapu iti wuru'u Jerusalem ia'oraz. ⁵⁴Aizii utominapa-kidaniinao James na'iki John abatan idi'i naa wuru'u pidannao mataa'azookanuz Jesus sookapa kizi nii. Sariapa ĩkian u'ati, "Wanaobanaa, puaiapa watoriinpan Tominkaru ati, marii kizi uwaota-kidan tikazi aokazi iki, umainaabata kizi wuru'u pidannaouz?" ⁵⁵Mazan Jesus tanawatinan ĩ'idi'iti sariapa ukashadakowauan ĩdyaun. ⁵⁶Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kora'uka'akan naa ba'oran wiizai iti.

Da'ana'azoinao Jesus daua'o

(Matthew 8:19-22)

⁵⁷Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa patominapa-kidaniinao tuma, bauda'apa pidan kian Jesus ati, "Ōda'anan nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti," ukian.

⁵⁸Sariapa Jesus kian u'ati, "Waruzonao kaina'a ĩ'uun kida, kotu'uznao kaina'a ĩshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa na'iam uwashatin kizi nii, na'iki aonaa usookapaka-kizi nii."

⁵⁹Jesus kian ba'oran pidan ati, "Pumako ōtuma."

Mazan pidan kian, "Naobanai, ōdidanaka kizi zii ōdaru mawakan kiwiin."ⁱ

⁶⁰Mazan Jesus kian u'ati, "Marii mawakainao didan pairiban mawakan,^j mazan pugaru pumako pa'an,

pukakuwaapa'an kizi'i naa Tominkaru naobanai-tinan dau'u," ukian u'ati.

⁶¹Ba'oran kian Jesus ati, "Naobanai, ōgaru ōmakon nii putuma, mazan ōmakon ua'ii, ōkowaadinankan nii zii kiwiin ōiribannao di'ii," ukian.

⁶²Uruu idi Jesus kian u'ati, "Pidan sakada'o pakawiiziippan, udauna'an awunuupa'o powaa iti, madiwautapa-ka'o karikaonan uruu wunao bii ia'a naobanaitapainaoz Tominkaru."

Jesus dyuudan 72 pidannao

10 ¹Aizii uruu dauna'an Jesus zaamatan powa'a zii koshan pidannao, tominapa-tinainao bii iki. 72 pidannao uzaamatan. Wuru'u uzaamataniinaouz pidannao, padyuudan ni'o, kiwiitainao nii pa'ua'ati. Dya'utam kida'o nii uaipan ĩmakon ipai amazada na'iki wiizai kida kawana'ati, wuru'u Jesus mako'ozoo-kizi kidaz.

²Aizii Jesus kian ĩ'ati, "Kaina'a kai diri'i paoribai aka karaoda-karu nii. Mazan kaina'a masakauda'u kaudinainao. Ukau'an utoriinapa, kapaoriba'o ati, udyuuda kizi kaudinainao nii, kasaba'ua'o ni'i naa upaoriba aka. ³Ukau'an umako'o naa. Aizii ōdyuudan unao na'apa kaznizo dainao dyuuda-ka'o kawan baudokorunao bii iti. ⁴Mazan aonaa pa'i una'aka'ana'a upuraatan, na'iki

Luke

ⁱ 9:59 *Naobanai, ōdidanaka kizi zii ōdaru mawakan kiwiin* oo "Naobanai, kaina'a ōdaru tuukian. Umawakan na'iki udida-ka'o dauna'ana'o nii zii, ōmakon pudawu'ati."
^j 9:60 *Mari mawakainao didan pairiban mawakan* oo "Marii pidannao wuru'u mami-shida-kainaoz ōgaru didan pairiban mawakan"

usaakon, na'iki ba'oran udazkidi. Na'iki mana'a pa'i utomunu'ikin-pa'ana'a oo uzaamaaka'uupa'ana'a pidannao uikodapaniinao kida dunapota.

⁵“Aizii ukaawan an kabaun iti, ukian nii. ‘Tosh, kaiman unao? Marii Tominkaru taan kaimana'o mashaapa-karu unao ati.’ ⁶Aizii kadapu'o nyukunuu kaimanan an, marii Tominkaru di'iki'o kaimankaru mashaapan utuma. Mazan aizii pidan nyukunuu makaimankan an, ukiwa-kida'aka powaa iti wuru'u uparadanuz. ⁷Ukau'an usookadinan nii, pidan konaukii-kida'o unao dapu ii. Na'ia'o nii unikan uwanyukunuu na'iki utuzan nii kanom karikaonan taa-kariwai u'ati. Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-ka'o nii u'ati aimakaan uwinipinii. Ukau'an na'ia'o nii usookadinan atii uipaian ukakuwaatinan na'ii'aka.

⁸“Aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, na'iki kawiiiziinao konaukii-kidan an unao, na'iki imorota-kidan an unao padapu iti, unika sha'apa'oram wanyukunui maokoda-kariwai u'ati na'ii. ⁹Na'iki ukakuda ipai karinainao na'ii uruu wiizai di'ii. Na'iki ukii na'ia'inao pidannao ati. ‘Aizii taa'azo'o naa Tominkaru naobanai-tinan kamoan kaawan unao ida'ati.’

¹⁰“Mazan aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'ii, aonaa uaiapa-ka'o na'iki aonaa ukuwaa abata'azoo-ka'o na'ii. Ukiwa powaa

iti dunapo iti, na'iki'i naa ukii i'ati. ¹¹‘Imi'i, wuru'u uwiizi iki'oraz, zaamatina'oraz wadazkida ida'ati, ipai'o nii wawao-kidanuz unao di'iti. Aizii uzaudina'a naa pa'i, maonapa'ora'a naa Tominkaru naobanai-tinan kaawan unao ida'ati,’ ukii i'ati.”

¹²Jesus kian, “Okowaada'azon mishi'o aimakaan u'ati. Diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, awutapa'o nii zii upataka'utan pidannao Sodom^k iainao kidaz wunao aia'a, aona'oraz iabata'azon unao kuwaa.”

Mamishida-kainao pidannao daua'o
(*Matthew 11:20-24*)

¹³“Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Bethsaida. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-ka'o an mani Tyre na'iki Sidon^l ii, sariapa mani na'ia'inao pidannao morokodan kamicha kasha'ora-karu daara kida, na'iki sariapa mani ipariti'ian pazowau. Itukapa-kidakinaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. ¹⁴Mazan, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, ukootowapa-kidan dono'o naa pidannao diina'iti'i. ¹⁵Na'iki unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa. Mazan kii'an ukaboota-ka'o nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti.”

^k 10:12 *Sodom*: kotua'o donoi mainaabata-kariwai pidannao oian idi na'ii. (Genesis 19:24-28) ^l 10:13 *Tyre na'iki Sidon*: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.

¹⁶Udauna'an Jesus kian patomi- napa-kidaniinao ati, "Na'ia'oram pidannao mishida'o unao kuwaa, ïmishidan kapam õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidannao mami- shida-ka'o unao kuwaa, aonaa ïmishidan mani õgaru wuru'u. Na'iki kanomanao mamishida- ka'o õgaru, aonaa ïmishidan mani kapam wuru'u dyuuda'o- raz õgaru."

Jesus dyuudaniinao kaawan naa powaa ati

¹⁷Aizii tawuru'u 72 pidannao Jesus dyuudaniinaouz kaawan naa powaa ati, konaukii ïkakuwaapan. ïkian Jesus ati, "Wanaobanaa, oia'o doronainao izo'ati waparadan. Sariapa mishi ïkoditan pidannao di'iki, wadyuudan idi ïkoditan pu'uu ida'an."

¹⁸Jesus kian ï'ati, "Õtukapa- nii Satan waotan doko iki, na'apa toroanaru pizo-pizowankan kawan doko ii. ¹⁹Uabata na'apam õkian unao ati aizii. Õtaani'i naa õma'o- zakan unao ati, uka'iita-kinaa nii udakazatinan kowazaznao paawa an na'iki kankoorunnao paawa an kapam. Na'iki õtaan idi uma'ozaka- kinaa nii, aona'o nii Satan ka'ilitan pasha'apatan unao. Na'iki aona'o nii kanom sha'apatan unao kaziwa'o ida'an. ²⁰Mazan mana'a ukonaukii- kida'ana'a wuru'u oia'o doronainao izo'atinuz uparadan. Mishi'oraiman ukonaukii pa'an Tominkaru saad- an idi'i naa u'uu pakaaritan ida'a aokazi ii."

Jesus konaukii-kidan Tominkaru (Matthew 11:25-27; 13:16-17)

²¹Uruu dono Kaimana'o Doro- naa taan tuukii konaukii-karu Jesus nyukunuu iti. Uruu idi tuu- kii ukonaukian, na'iki ukian, "Õdaru, Naobanai-tinpa'o ipai aokazi ii, na'iki ipai imi'i baara an, õkonaukii-kidan pugaru tuukii, usha'apanum kau'an puaida-kidan idi wuru'u pudizapauzonii kidaz aimakaan aitaapainao pidannao ai, na'iki wunao aia'a tominpauzonao kidaz pidannao. Mazan aizii puaida- kidanuz maaitapa-kainao pidannao ati, aona'oraz ïtominpauzon. Mishi õdaru, na'apa puaitan kawana'ati'o mishi wuru'u aimakaan sha'apanuz naa aizii."

²²Udauna'an ukian patominapa- kidaniinao ati, "ÕDaru taa'akani'i naa õ'ati kaiman-daun aimakaan, utaa õma'ozaka-kinaa nii, ma'o- zaka kizi õkazowautapan pidannao na'iki utaa õaitapa-kinaa nii. Aonaa kanom aitapan õgaru, Tominkaru Danin, soo õDaru bauda'apa aitapa õgaru kaimanaiman. Na'iki aonaa kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani, õaitapa pa'an uruu kaimanaiman. Na'iki wunaou'u õzaamataniinaouz, ïnao aitapa õDaru kaimanaiman."

²³Udauna'an Jesus tanawatinan patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki ukian soo ïnao ati karikaonan, "Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi ipai aimakaan kida sha'apan. ²⁴Õkowaadan nii unao

ati, kotua'a naa iriba pidannao Tominkaru prophetinno, na'iki kingnao, ñao tuukia'o ñaipan patukapan wuru'u unao tukapanii kidaz kai, mazan aonaa itukapanuz, pamawakan idi'i naa. Na'iki tuukia'o kapam ñabata'azon wuru'u unao abatanii kidaz kai aimaakan, mazan aonaa ñabatanuz.”

Kuwai Samaria san kamunanun dau'o

²⁵Baukapaiman pidan tiichaa-pauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati, uaipan patiwaakidapanuz. Ukian u'ati, “Tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, õzaamata-kinnaa nii wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu diina'iti'i?”

²⁶Sariapa Jesus kian u'ati, “Na'apa dii mooko tawuru'u kotua'oraz Tominkaru kakinaori saadauzo-kariwaiz kian Moses ati? Na'apa'oram puaitapan wuru'u kakinaorii kianuz?”

²⁷Aizii pidan kian Jesus ati, “Kakinaorii kian, pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz manawun ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan ida'an, na'iki ipai puma'ozakan ida'an. Na'iki pumarainapa puiriban, na'apa pumarainpan kawan punanaa.”

²⁸Jesus kian u'ati, “Sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz paradaru. Ukau'an aizii pusha'apatina'a naa ipai ukawana'ati, na'iki pukakupa kizi karikaonan.”

²⁹Mazan wuru'u pidanaz tuukii uaipan patukapa-kaos kaimana'o pidan nii. Uruu idi upishaan Jesus. Ukian, “Kanom wuru'u õiriban õmarainpan ni'oraz?”

³⁰Sariapa Jesus kian u'ati, “Bauda'apa kamoo Jew wa'atipaanan Jerusalem iki, umakon Jericho iti. Aizii umakopaanan pu'u, koidimikinao ikodan uruu, sariapa ñzaamatanuz, na'ia'a naa ñaraka'akan naa ukamichan. Uruu dauna'an ñzowiautapa'akan naaz tuukii, na'iki mawakanaka. Na'iki'o ñwa'aka'akan naaz.

³¹“Upu'u faadaa wa'atipaanan na'an dunapota. Aizii utukapan-kan naa pidan zowiautapa-kariwaiz, sariapa ukora'uka'akan u'ai dunapo daawa ii aka. ³²Kaina'iki koshan ba'oran Jew wa'atipaanan uruu dunapota, uruu Levite, kaudinauzoz Tominkaru Dapu ii. Aizii umaonapatan na'ati, uru'u naa utukapan pidan wuru'u zowiautapa-kariwaiz. Uruu idi umako-makowan udazaba iti, uawunuutaa-kidanuz, udauna'an ukora'uka'akan naa u'ai dunapo daawa ii aka.

³³“Kaina'iki mazan koshan ba'oran pidan wa'atin, uruu Samaria san^m pa'an, uruu dunapota koshan uwa'atin. Aizii na'apa'a naa kapam utukapan pidan wuru'u zowiautapa-kariwaiz. Mazan tuukii pa'an utukapan pakamunan-kidan wuru'u pidanaz. ³⁴Uruu idi sariapa umakon u'idi'iti, udauna'an uchikaan naa wine idi ipai wuru'u izai ba'izi-

^m 10:33 *Samaria san*: ñao kaduz pidannao, aonaa ñaudapaakan Jewnao tuma.

*kamunanba'o Samaria
san (10:25-35)*

daun kidaz. Uipaian dauna'an pachikaanuz, uru'u naa uzichian wuru'u ba'izi-daun kidaz kiwinii idi. Udauna'an uruu ubazobatan naa wuru'u ba'izi-daun kidaz. Uipaian dauna'an pasaabaanuzu, uru'u naa uzaida-kidanuzu pakawaron chaakashiⁿ barau iti. Una'akan naaz atii ikaawan wiizai di'iti. Na'ia'a naa kaiman usaabaanuz, atii ukawinipinaata sookapa-kizai kabaun nazoo u'ati, na'iki ipai utorian uwanyukunu nii.

³⁵“Ba'oran kamoo Samaria san dobatan naa, uruu idi sariapa uso'otan dya'utam wizi'i kidainao papuraatan, na'iki utaan naazu sookapa-kizai kabaun taapiki ati. Ukian u'ati. ‘Ōaiapa putaapan uruu

kaiman, da'ana'o nii koshan ōkiwanu'u, aizii na'apauda'um puraata pukabootan udau'ati, ōkawadauntan nii ipai daunuuda'u pu'ati ōkaawan an powaa ati,' ukian.”

³⁶Uruu idi Jesus kian naa koshan tiichaapauzo Moses kakinnaori ati, “Na'ia'oram dii pidan tukapa-kida'o mishi pamarainpan wuru'u koidimikinao zowiautapaniaz pidan?”

³⁷Ukian Jesus ati, “Wuru'u kamunan-kida'oraz uruu.”

Uruu idi Jesus kian u'ati, “Ukau'an pusha'apatina'a naa pa'i kapam na'apa.”

*Jesus morowautapan Martha
na'iki Mary dapu iti*

³⁸Aizii Jesus na'iki utominapakidaniinao makon atii ikaawan wiizai di'iti. Uruu wiizai di'li kaina'a zunaaba Martha kia'o o'uu. Tuukii okonaukii-kidan Jesus kaawan padapu ati. ³⁹Na'iki kaina'a o'inaozo Mary kia'o o'uu. Aizii Mary, ona'ian naa osakanatapan Jesus dazaba ii oabatapan ukuwaa. ⁴⁰Mazan Martha tuukii pa'an odopiidinan pasha'apata'azoonii sodi kida aimakaan dau'ati. Uruu idi owa'atin Jesus ida'ati, na'iki okian u'ati, “Naobanai, aonaa pukasha'ora-kidan putukapan wuru'u ō'inaozo wa'akanuz ōgaru ōba'oran, sha'apata'o nii ipai aimakaan wuru'u sha'apata'azoo-kariwai kidaz? Pudyuuda oroo, okamin-ka'uta kizi'i naa ōgaru.”

ⁿ 10:34 *chaakashi*: English ida'an, donkey.

Mary na'iki Martha (10:38-42)

⁴¹Sariapa Jesus kian o'ati, "Martha, kandii nii pudopiidinan pusha'apata'azoonii kida dau'an?"
⁴²Kaina'a soo bauda'apa aimakaan tuukia'o uaiapa-ka. Aizii wuru'u Mary sha'apaapaniaz aimakaan, kaimana'o manawun wuru'u, aona'o nii na'apainim ukazata-ka o'ai."

Jesus tominapa-kidan patominapa-kidaniinao toriinapa-karu dau'u
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

11 ¹Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan. Aizii uipaian dauna'an patoriinpan, bauda'apa

pidan utominapa-kidaniinao bii iki kian u'ati, "Wanaobanaa, putominapa-kida waunao toriinapa-karu dau'u, na'apa John tominapa-kidauzon kawan patominapa-kidaniinao."

²Jesus kian i'ati, "Na'apainim utoriinpan an, kaikapa pa'i ukia'a.

'Wadaru,
 marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii manawun.

Na'iki marii kizi punaobanai-tinan.

³Marii kizi putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.

⁴ Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apaapanii kidaz.

Na'apa wamarina'atan kawan wuru'u oii kida'oraz pidan-nao sha'apaapan wa'ati.

Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapaka-o oia'o di'iti.' ”

⁵ Udauna'an Jesus kian koshan patominapa-kidaniinao ati, “Dii mani bouda'apa unao makon tomunzikon pupaonaru dapu iti, na'iki pukian u'ati. “Tosh opaonaru. Ōaipan zii idikinauda'u bread pu'ai. ⁶ Kaina'a opaonaru dobatapa'o kaawa'akan odapu ii. Na'iki aonaa kanom otaan nii u'ati. ⁷ Aizii pupaonaru kian an mani pu'ati padapu nazo iki. ‘Mana'a putowauda'uta'ana'a ogaru. Ipai'i naa paniinom dadaradina'akan. Na'iki ogaru na'iki odainao wasookapan naa wuru'u. Aona'a naa turuu okadishitan na'iki otaan aimakaan pu'ati.’ ⁸ Aizii na'apa dii mani pusha'apatinan? Ōkowaadan nii unao ati. Aonaan pu'u pupaonaru kadishita'azon, utaa'anan bread pu'ati, mazan upu'a'o nii ukadishitan na'iki utaan ipai aimakaan puaiapanii, usha'apanum kau'an aonaan idi pusuokadan pupishautan wuru'u paaipaniaz aimakaan u'ai. ⁹ Ukau'an okian u'ati, upishaa aimakaan dau'an, taakaru nii u'atiz. Udorota aimakaan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz. Udaudauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati. ¹⁰ Pidan wuru'u pishaa'oraz aimakaan, taa-karu

nii u'atiz. Na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimakaan, uikodan niiz. Na'iki kanom dau-daupa'o paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati.

¹¹ “Unao daruinao, utaa mani udani ati kowazaz, upishaan an kopau u'ati? ¹² Oo utaa mani u'ati kankoorun upishaan an kuruku dani u'ati? ¹³ Oia'o unao padamata, mazan upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimakaan udainao ati. Aitaniiman uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii Kaimana'o Doronaa, wunao ati'i pishainaouz uruu udau'an.”

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a (Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

¹⁴ Ba'oran dono Jesus waatan oia'o doronai maparadanu'o pidan di'iki. Aizii oia'o doronai waata-ka'o dauna'an, sariapa ukaparadanu'ukan. Tuukii pidannao kasaba'ukinpainao na'ii di'itinpan aimakaan sha'apata-ka'o idi na'apa. ¹⁵ Mazan pabi'i kida ikian, “Beelzebul,^o oia'o doronainao naobanaa ida'ana'o karikaonan wuru'u ukodita-kidanuz oia'o doronainao. Utaan ida'ana'o pama'ozakan u'ati wuru'u ukaudinanz,” ikian.

¹⁶ Kaina'a ba'orainao tiwaa-kidapa'azoinao karikaonan Jesus. Uruu idi ipishaan Jesus sha'apatan pa'ati umanawun kida'o aimakaan, uruu ida'an kizi utukapa-kidan mishi'o wuru'u ukaudinanz Tominkaru ida'an. ¹⁷ Mazan Jesus aitapa na'apa'oram idi'itinpan. Uruu idi ukian

Luke

^o 11:15 *Beelzebul*: ba'oran kaarita ida'a udakota-ka'o Beelzebub kii. Uruu Satan.

ĩ'ati, "Aizii pidannao mashaapainao udaru'o wiizai di'ii, mizaataakaan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan ĩma'ozakadan pawiiizi? Aizii pidannao mashaapainao bouda'apa'o kabaun ida'a, mizaataakaan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko ĩma'ozakadinan? ¹⁸Aizii Satan poitorunao wuru'u oia'o doronainaoz mizaataakaan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan Satan kaudin-kizi ma'ozakadinan? Aizii unao kian ōdau'an, ōkodita-kidan oia'o doronainao, Beelzebul taan ida'ana'o ōma'ozaka-kinnaa nii. ¹⁹Kanom ida'ana'o mooko pa'an upidanannao, wuru'u da'anainaoz unao kodita-kidauzon oia'o doronainao? Beelzebul ida'ana'o sha'a? Aitapa-kariwai ĩnao na'apa kapam ĩkaudin an ōgaru kaudinan kawan. Ukau'an kaimanaiman ĩtukapakidan na'apam unao pozawatan. Upozawatan wuru'u uparadanuz ōdau'an kaikapa'a. ²⁰Aonaa Beelzebul ma'ozakan ida'ana'o mani wuru'u ōkaudinanz, ōkaudinanz Tominkaru ma'ozakan ida'ana'o, uruu taan ida'ana'o pama'ozakan ō'ati wuru'u ōkodita-kidanz oia'o doronainao pidannao di'iki. Ukau'an wuru'u ōsha'apataniaz Tominkaru ma'ozakan ida'an tukapa-kida unao ati kaina'a'naa naa Tominkaru naobanai-tinan unao bii'i.

²¹"Aizii na'apainim pidan ma'ozaka'o, kazannaatapan an padapu pabairi tuma oo pamarian tuma, usha'apata-ka'o ai. Aona'o nii usha'apauz koidapa-ka'o udapu nazo ii.

²²Mazan aizii pidan, powa'a'o zii manawun uma'ozakan u'ai, kawa'akan an u'ida'ati, ipai'o nii ukazata'akan u'ai, ubairi na'iki umarian na'iki ipai ba'oran aimaakan kida wuru'u uma'ozakatinapa-kinnaa kidaz. Udauna'an ma'ozaka'oraz manawun pidan buutan ni'i naa ba'orainao ati ipai wuru'u pakoidanuu kidaz, ba'oran pidan sha'apauziz.

²³"Na'ia'oram pidan aona'o uaipan ōgaru paminauda'u nii, uto'ora-kizaitapan ōgaru wuru'u. Na'iki pidan wuru'u aona'oraz ukaminka'utan ōkasaba'uupan pidannao, uruu waataabi'ia'o pidannao ō'ai wuru'u uruuz.

Oia'o doronai padantan padapu ati
(Matthew 12:43-45)

²⁴"Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, uru'u naa ukian paaipan ati. 'Ōkiwan nii powaa iti ōmashaapauzo-kizi iti.' ²⁵Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda padapu nazoo kaiman usaaba-ka'o, aonaa ukaniriban. ²⁶Udauna'an umakon, una'anan naa 7 ba'oran oia'o doronainao, powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida u'ai. Uruu idi ĩmorotan, na'iki na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o ni'i naa manawun pidan dikauda'akan kiwiitapa'o ai."

Jesus kadakotinan
konaukii-karu dau'u

²⁷Aizii Jesus kadakotinan idi

na'apa, sariapa zun kadakon u'ati iriba'o pidannao bii iki. Okian, “Konaukia'o manawun pudaro, wuru'u shakata-kida'oraz pugaru, na'iki biida-kida'oraz pugaru.”

²⁸Mazan Jesus dako'atin oparadan kaikapa'a: “Wunao pa'an wuru'u konaukia'oraz, abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru Paradan.”

Pidannao tukapa'azo'o aimakaan sha'apata-ka'o

(Matthew 12:38-42)

²⁹Aizii pidannao kasaba'ukinan pu'a'a naa iriba Jesus ida'ati, uru'u naa ukian koshan i'ati, “Pidannao wuru'u mashaapainao kidaz kai, oia'o manawun i'dyaun. Atii ia'apa zii aimakaan tukapa-kida-ka'o pa'ati kiwiin, pamishida-kinna nii. Mazan aona'o nii bouda'apa aimakaan tukapa-kida-ka'o i'ati. Soo wuru'u aimakaan, Jonah sha'apatauzoniaz kotua'a naa. ³⁰Mishi kotua'a naa Tominkaru kainaatinan Prophet Jonah ida'an Nineveh sanna'o ati, ukowaada-kidan u'ida'an na'apam pasha'apata'azon i'dyaun. Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u Tominkaru kainaatinanuz Daonaiora Aokazi Iki'o ida'an. Na'apa'o kapam wuru'u ukowaadapanuz kuwai kainao pidannao ati. ³¹Aizii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, uruu dono Queen, Sheba sanaaba ba'azootin-kidan nii Tominkaru kanaapu ati wuru'u pidannao mashaapainaoz kai. Usha'apanum kau'an owa'atin pawiiizi iki munapo, munapo, ama-

zada tokon ikinapa, oabata'azon idi na'iki otominpa'azon idi kaiman kida'o aimakaan dau'u King Solomon di'iki. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Solomon ai. ³²Aizii diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa ipai pidannao. Uruu dono Nineveh sanna'o ba'azootin-kidan nii unao Tominkaru kanaapu ati. Usha'apanum kau'an kotua'a naa i'abatan dono Jonah kuwaa, sariapa pa'an i'tanawatinan pa'oian ai. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai.

Na'apam nii wananaa kanadapan

(Matthew 5:15; 6:22-23)

³³“Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi. Mishi'oraiman, lamp suu-ka'o dauna'an, umuudaka'o nii doko'o lamp wiizi ida'a. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii i'tupakan ukanadapan kabaun nazoo. ³⁴Aizii wuru'u puawun kidaz, na'apa'o lamp kawan, ukanadapan punanaa ati. Aizii puawun kanadapan an kaiman, ipai'o nii punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. Mazan aizii puawun ishaan ana'a naa, punanaa mashaapan nii maruta'o ka'azo'o. ³⁵Ukau'an puaitapa kizi pa'i, panadon aonaa kanada'o nii pu'ida'a, soo maruta'o karikaonan. ³⁶Aizii punanaa kanadapan an ipai daunuuda'u, aonaa masakauda'u maruta'o nii na'ii, kaimanaimana'o nii manawun ukanadapan punanaa ipai daunuuda'u. Na'apa'o nii

ukanadapan lamp kawan, tawuru'u kaimana'oraz manawun ukanadapan pu'ida'ati.”

Jesus kashadakowauan

Jewnao zowaunaanao

(*Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40*)

³⁷Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan, Pharisee na'akan uruu padapu iti, uaropanaka kizi patuma. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti. Na'ia'a naa ñsakanatan na'iki ñaropa'azon naa. ³⁸Mazan tuukii Pharisee di'itinpapan Jesus dau'u. Usha'apanum kau'an aonaa Jesus chikaan paka'u paarootan ua'ii, ñnao chikauzon kawan paka'u. ³⁹Mazan sariapa Jesus kian Pharisee ati, “Aizii unao Phariseena, kaiman uchikauzon ukoopon na'iki uparaapin barau. Mazan unyukunuu ka'azo ii, tuukii utaapan misha'oraru-karu, na'iki tuukii uaipan usha'apatan oii kida'o aimakaan. ⁴⁰Mishi unao maaitapin-kainao manawun, uaitapa Tominkaru tomanii ipai wuru'u koopo na'iki paraapi barau kidaz. Kanom tomanii mooko uaitapan wuru'u unazoo kidaz kapam, aonaa Tominkaru mani? ⁴¹Ukau'an utaa mishi'oraiman ukoopon wazoo na'iki uparaapin wazoo kida, mapuraataniinao ati. Usha'apatan an aimakaan kida na'apa, mishi'o pa'an wuru'u uchikainanuz kaiman-daun oia'o ai.

⁴²“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseena! Mishi

minziiwa ubuutan Tominkaru ati 1/10^P wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida. Mazan upu'u zii umarina'atan usha'apatan kaimana'o, na'iki sakitapa'o aimakaan ba'oran pidanna ati. Na'iki aonaa kapam umarainpan Tominkaru. Ipai'o nii padamata usha'apatan kapam wuru'u kaikapa kida'oraz aimakanu'u. Mazan, aonaa ðkian mani u'ati kaiwuru'u, umarina'ata'a naa ubuutan 1/10.

⁴³“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseena! Usha'apanum kau'an synagogue ii, unadapa usakanatauzon umanawun kida'o tabai paawa'a, ba'orainao ai. Na'iki pidanna iribainapa kizi ii aka, tuukii uaipan utaapa-ka'o umanawun kida'o pidanna nii. ⁴⁴Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an unyukunuu ikodanii tawuru'u baaranai aona'oraz ukainaanaban. Uruu idi pidanna chi'ika'anpan baaranai paawa an, usha'apanum kau'an aonaa ñaitapan ubaaranain.”

⁴⁵Uruu idi bouda'apa pidan, tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u bii iki'o kian Jesus ati, “Tiichaa, puparadan idi kaikapa'a, pudakooapan kapam waunao dikauda'o ida'an wuru'u, puparadanuz na'apa.”

⁴⁶Jesus kian u'ati, “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan kapam, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u! Usha'apanum kau'an, utoman kakinaorii dobata'a naa

P 11:42 *ubuutan Tominkaru ati 1/10*: Udakota-ka'o “tithe” English ida'an. Pubuutan bouda'apa pupaoriba aka 10 ni'o pupaoriba aka di'iki Tominkaru ati. Numbers 18:25-32; Deuteronomy 14:22-29.

manawun, atii aona'a naa pidanna ka'iitanuz. Kaina'a unao padamata, mazan aonaa na'apainim zoobaba ukaminka'utan idyaun. ⁴⁷Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an kaiman kida utoman Tominkaru prophetinnao baaranaa kotua'a naa. Inao tawuru'u udokozu-daunnao zowiauzoniinao kidaz kotua'a naa. ⁴⁸Utoman ida'an i'baaranaa, ukainaabainan na'apa unyukunuu kapam udokozu-daunnao kawan, tuukii unaubaapan wuru'u izowii-nuz Tominkaru prophetinnao kotua'a naa. ⁴⁹Tominkaru, paaitapaaban ida'an manawun, uaitapa ipai daunuuda'u i'sha'apatan nii aimaakan kaikapa'a. Uruu idi'o tawuru'u ukianuz. 'Odyuudan nii i'idi'iti prophetnao, na'iki apostle-nao. Pabi'i kida zowii-karu nii na'iki pataka'uta-karu nii wuru'u odyuudaniinao kidaz, kii ukiauzon kotua'a naa. ⁵⁰Ukau'an wuru'u kainaouz pidannao mashaapan, inaou'o ni'i naa kabaiaapan wunao zanna'a Tominkaru prophetinnaouz, zowii-kariwainao kidaz kotua'a naa, amazada sakadinan di'iki. ⁵¹Abel zowiauzo-ka'o di'iki, atii Zechariah di'iti. Uruu Zechariah zowii-kariwaiz Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-kizinao sakoda'a. Ipai inao kida zanna'o nii wuru'u kainaouz pidannao baiaapan. Mishi'o kaiwuru'u okianuz.

⁵²"Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Usha'apanum kau'an unao taapanii padamata

key, wuru'u aitapa-kinai di'iti'oraz. Unao na'apa aona'o nii kapam umorotan. Tuukii manawun uawautapan pidannao, wuru'u morota'azoinaouz padamata na'iti."

⁵³⁻⁵⁴Aizii Jesus koditan dau-na'an Pharisee dapu iki, uru'u naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao, dakoopan uruu tuukii, na'iki tuukii kapam ikashadan wuru'u ukuwaa kidaz. Uruu idi ipishaan naa Jesus pabi'inaaka kida'o aimaakan dau'an. Wuru'u ipishautanuz uruu na'apa, ikimudinan karikaonan iabata'azon na'apam nii udako'atin ipai wuru'u paparadan kidaz. Iaipan pazaamatan uruu na'iki pakaakapaan uruu, udako'atin an iparadan pana'iti.

Pidannao kakinao-ka'o Phariseenao kaduz ai

(Matthew 10:26-27)

12 ¹Aizii pidannao kaawan ikasaba'uinan Jesus ida'ati iriba, iriba, atii ikida'uaakapan. Pidannao kasaba'uinpan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Uzaudin pa'i, aonaa kizi utamakapan wuru'u Phariseenao kaduz kidaz, kadimana'oraz uiribainan na'iki utuubarudinan, na'apa yeast tuubaruda'akan kawan poroom-bi'i. Iaipan karikaonan patukapa-ka'o kaimanainao pidannao kawan, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. ²Mazan ipai dizapa-kariwai kidaz, ipai'o nii uaida-kida-ka'o. Na'iki ipai wuru'u taapa-kariwaiz mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-ka'o. ³Ukau'an na'apam pukiauzon

maruta'o-karu'u, ipai'o nii uabata-kida-ka'o Kanada'o-karu'u. Na'iki kanom mashauda'u'o pukowaa-dan kabaun nazo ii, diiwa'o nii ukowaada-ka'o pidannao baokopai-napa-kizi ii.

Marii kizi kichana'iki-karu

Tominkaru ai

(Matthew 10:28-31)

⁴“Aizii òkian unao ati òpaonarunao. Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a, zowia'oraz pidan. Ìzowian dauna'an pidan, uruu ukaduz ìsha'apatanii. ⁵Mazan òkian u'ati, utarii pa'an Tominkaru ai, uruu mishi'o pa'an uma'ozakan. Uzowian dauna'an pidan, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Ukau'an òkian unao ati, uruu ai pa'an utarii. ⁶Aonaa mooko baka'iauda'u parikowarunao selliauzo-ka'o dono, ìwinipinaa soo dya'utam puraata sodi kida karikaonan? Mazan upu'u zii aonaa bauda'apa Tominkaru manyukunuutan ìdyaun. ⁷Na'iki atii uaitapa zii na'apauda'um uzowauda kida uzowau ida'a. Ukau'an mana'a utaria'ana'a. Aitaniiman unao, powa'a'o zii manawun umarainapaka'o, iriba'o parikowarunao ai.”

Pidan mabaa'azo'o ukakuwaapan

Jesus dau'u

(Matthew 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸“Òkowaadan nii u'ati aimakaan mishi'o. Na'ia'oram pidan kowaada'o òpidanan paugaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o, kowaadan upidanan uruu, ipai Tominkaru

angelinnao abatapan pu'u. ⁹Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pidannao kanaapu'u pamarina'atan ògaru, na'apa'o nii kapam òmarina'atan uruu Tominkaru angelinnao kanaapu'u.

¹⁰“Na'ia'oram pidan dakoopa'o Daonaiora Aokazi Iki'o, upu'a'o nii mazan uDaru mainaabatan wuru'u dikauda kida'oraz uparadan udau'an. Mazan aizii pidan wuru'u dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aonaa na'apainim nii umainaabata-ka'o wuru'u uparadanuz.

¹¹“Aizii, uzaamata-ka'o dono, na'iki una'aka-ka'o dono synagogue iti kida, na'ii kizi upishaa-ka'o. Oo una'aka-ka'o dono naobanainao kanaapu iti. Aizii ìpishaan dono'o naa unao na'ii, mana'a utaria'ana'a, oo udopiidina'ana'a udawatan dau'u na'apam nii udako'atin ìparadan. ¹²Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaminka'utan nii pugaru. Uruu ida'ana'o nii puaitapan na'apam nii pudako'atin pidannao paradan uruu dono.”

Pidan di'itinpa'o

pakapuraatanun dau'u

¹³Aizii pidannao bii iki, bauda'apa pidan kian Jesus ati, “Tiichaa, pudyuuda ò'inawuzu buutan kapam òidiwau nii, wuru di'iki'i aimakaan kida wadaru wa'akaniaz pamawakan idi.”

¹⁴Mazan Jesus kian pidan ati, “Kanom zaamatanii mooko ògaru buuta'o nii aimakaan patumaaka pugaru na'iki pu'inawuzu ati?” ¹⁵Uruu idi powa'a zii koshan Jesus

kian ipai pidannao ati, “Asaki'i, uzaudinapa pa'i. Aonaa kizi uaiapaabi'ian na'iki una'azootapan pabi'inaaka sodi kida aimaakan. Usha'apanum kau'an kasha'apauziku'karu ida'an aonaa pidan ikodan konaukii-karu na'iki kaimana'o mashaapa-karu,” ukian i'ati.

¹⁶Udauna'an Jesus kowaadan naa i'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaa-daniaz i'ati: “Kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a utaapanii udaru'o amazada, uzakapun wiizi kida. Uruu dono ipai upaoriba kida kaakan madowaaka kida pa'idiwaru. ¹⁷Uruu idi udi'itinpan, na'iki ukian panyukunuu ii. ‘Na'apa dii pa'i osha'apatinan, aonaa na'iam nii okasaba'uan opaoriba aka kida.’ ¹⁸Udauna'an ukian panyukunuu ii. ‘Oaitapa na'apam nii osha'apatinan. Oso'oobi'ian nii ipai wuru'u osha'apauz dapunaa kidaz, otoma kizi powa'a zii udaru kida'o manawun uwadaun nii. Uruu kaimana'o ni'i naa na'ii okasaba'uan ipai opaoriba aka, na'iki ipai ba'oran kaduz kida aimaakan. ¹⁹Uruu dauna'an okian nii onyukunuu ii. Aizii kaina'a'anaa diri'i, diri'i wanyukunui, na'iki aimaakan kida kasaba'uu-ka. Turua'o nii omashaapan u'ida'an kotua'iki, iriba'o nii wunu odobatan u'ida'an. Aizii aona'o ni'i naa kanom dau'ati odopian. Ona'an ni'i naa kabaunu'u, soo oaroapatinan naa, na'iki otuzapatinan naa na'iki okonaukiitinan ni'i naa karikaonan.’

²⁰“Mazan uruu dono Tominkaru kian u'ati. ‘Mishi pugaru maaitapin-

ka'o pidan. Aizii wuru wamarutan ida'a'a oso'otan nii punizowan na'iki pumawakan nii. Aizii ipai pupaoriba aka na'iki ipai aimaakan wuru'u pukasaba'uunii kidaz, kanoma'o ni'i naa zaamataz?’ ”

²¹Udauna'an Jesus kian naa koshan pidannao ati, “Na'apa kapam wuru'u pidannao, di'itinpainaouz soo pakapuraatanun dau'u. Kaina'a diri'i'ni naa ikasaba'uan papuraatan na'iki pasha'apauz kida diina'iti'o tannaa ni'i. Mazan Tominkaru tukapan idyaun mapuraatan ziwunao nii, usha'apanum kau'an aonaa isha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati.”

***Mana'a udopiidinauzo'o na'a,
Tominkaru taan nii aimaakan u'ati
(Matthew 6:25-34)***

²²Udauna'an Jesus kian patomina-pana-kidaniinao ati, “Aonaa ukaziwadapa'ana'a uzowau udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuza ukakupa-kinan nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. ²³Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai. ²⁴Aushaa udi'itapa watonao. Aonaa ipaowinan, aonaa ikasaba'uan papaoriba aka, aonaa idapu nii oo aonaa itoman kabaun kida pakasaba'uu kizi nii papaoriba aka. Mazan Tominkaru taapanii, na'iki upaapanii pa'an ipai idyaun. Aitaniiman unao, powa'a'o zii umanawunun kotu'uznao ai.

²⁵“Turuu mani pidan ikodan pakakupa-kinan nii kotua'iki zaa,

padi'itinpan ida'an tuukii wuru dau'a'a aimaakan kidaz? ²⁶Aizii pumaturuukan an puikodan masakauda'u pukakupa-kinan nii, pudi'itinpan ida'an kaziwa. Kandii nii mooko pukaziwadapa'azon zii puzowau ba'oran aimaakan kida dau'ati?

²⁷“Aushaa udi'itapa amazada ii aka'o soosoi, konaunam kida utukapa-ka. Padamata aonaa ikau-dinan, aonaa itoman pakamichan nii. Mazan okowaadan nii unao ati, upu'u zii King Solomon, umanawun kida'o usha'apauz, umanawunu'o umashaapan. Mazan upu'u zii aonaa ukamichan konaunaman wuru kawanu'u konaunam kida'oraz soosoi. ²⁸Tominkaru taapanii na'iki ukakamichantapanii konau-nam pinidi kida baara ii aka'o. Aizii'o putukapa'akan baara ii aka'o pinidi, kaiman na'iki ziwu. Mazan waikana'an ipai'o nii ukawaoda-ka, tikazi sharawaa-kaonii u'idi. Aona'o nii mooko Tominkaru saabaan na'iki ukakamichantan unao powa'a zii? Mishi unao masakauda'u sodi'o karikaonan umishidan. ²⁹Ukau'an aonaa ukaziwada'ana'a uzowau, udi'itinpan idi tuukii, uaitapa'azon idi kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza. ³⁰Soo wunaou'u maaitapa-ka'oraz mishi'o Tominkaru, inao pa'an kaziwada-pauzonao pazowau na'apa. Udaru Tominkaru, ipai uaitapan wuru'u uaipanuz na'apa kida'o aimaakan. ³¹Mishi'oraiman udi'itinapa tuukii Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki umashaapa kaiman uparadan

kawana'ati. Uruu idi utaan nii u'ati wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.

***Na'apam kasha'apauzi-karu
aokazi ii***

(Matthew 6:19-21)

³²“Odainao, aonaa utaria'ana'a una'apauda'u sodin idi karikaonan. Konaukia'o nii pa'an udaru Tominkaru taan kaiman kida'o aimaakan unao ati, wuru'u zaamatainaouz uruu panaobanaa nii. ³³Usellia'a naa usha'apauz kida, utaa kizi puraata pataka'utinainao ati. Ukapuraatan kizi na'iki ukasha'apauz kizi aokazi ii pa'an. Na'ii aona'o nii pa'an uipaiuzon, na'iki aona'o pa'an koidimikinao koidapan wuru'u usha'apauz kidaz. Na'iki aona'o nii pa'an mazinao nikan wuru'u usha'apauziz. ³⁴Aizii na'iam an pidan taapan pasha'apauz, karikaonanu'o nii utaapan panyukunuu wuru di'iti'i, utaapakiziz pasha'apauz.

Zaudina'o poitorui

³⁵“Zaudinpa'a naa pa'i pumashaapa, pukaiwadapa'a naa pukamichan, na'iki tuudinpa'a naa putaapa puzadao. Na'iki maodapa'a naa putaapa pulampan. Panaadon masha'apakiika'o nii aimaakan sha'apa'akan. ³⁶Na'apa puzaudapatin, poitoruinao zaudapauzon kawan panaobanaa kaawan, mazidainao aroapa-kizi iki. Aizii inaobanaa kaawan, udau-dauan paniinom, kadiman ida'ata'akan paniinom u'ati. ³⁷Kaimana'o nii manawun wunao nyukunuu'u poi-

toruinaouz, ĩnaobanaa ikodan idi ĩdyaun pokodapa, na'iki zaudinapa. Ōkowaadan nii unao ati na'apam nii ĩnaobanaa sha'apatinan. Uso'otan dauna'an pachaakitan, udyuudan nii ĩsakanatan. Udauna'an umaokodan ni'i naa poitoruinao wanyukunuu nii miisa[¶] baara'a. Na'iki udyuudan ni'i naa ĩarooapan. ³⁸Kaimana'o nii manawun poitoruinao nyukunuu, panaobanaa ikodan idi ĩdyaun zaudinapa, na'iki pokodapa, ukaawan pu'u tomun-zikon oo tomun-zikon dauna'an.

³⁹“Aizii pidan kadapu'o aitaapan an mani na'apainim koidimiki morotina'azon padapu, aona'o nii uwa'akan padapu. Mazan una'ian nii uzaudapan oo uawunuutapan, na'iki aona'o nii ukashaapan koidimiki shaazoan papaninomiz na'iki aona'o nii ukashaapan umorotan padapu nazo iti. ⁴⁰Aizii unao, na'apa'a naa pa'i kapam umashaapa zaudinapa. Usha'apanum kau'an aona'o nii uaitapan na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Ukaawan nii umazaudinapakan pu'u.”

Poitoruinao daua'o
(*Matthew 24:45-51*)

⁴¹Sariapa Peter kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiwuru'u pukakuwaatinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an, soo waunao ati'o kaiwuru'u? Oo ipai'o baokopa waunao na'iki pidannao ati'o kapam?”

⁴²Jesus kian u'ati, “Na'ia'oram poitorui zowaunaa kaina'a mishi'o

ukaudinauzon kaiman, izo'atiaaba'o, na'iki aitapaaba'o kapam. Uruu'o nii naobanai zaamata kazowautapa'o nii ipai aimakaan, na'iki pidannao wuru'u mashaapainao kidaz udapu ii. Taapa'o nii kaiman ba'oran poitoruinao na'iki taa'o nii ĩwanyukunuu nii kaiman na'iki patumaaka, wanyukunui maokodauzo-kaowawana'ati, na'apa panaobanaa aitan kawana'ati u'ati. ⁴³Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu, unaobanaa kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudin, ipai usha'apatinan wuru'u panaobanaa dyuudanii kidaz usha'apatinan. ⁴⁴Ōkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii uawunuutapan ipai aimakaan wuru'u pa'idiwau kidaz.

⁴⁵“Mazan aizii wuru'u poitoruiz, zaamata-kariwaiz poitoruinao naobanaa nii, kian an panyukunuu ii, ‘Ei, kotua'a naa ōnaobanaa makon, atii di'i aonaa zii ukaawan.’ Uruu dauna'an upataka'utan naa na'iki uba'izitapan naa wuru'u ba'oran poitoruinaouz, daonaioranao na'iki zunnao. Aizii uruu, umashaapan uaroapatinan naa, utuzapatinan naa, na'iki upo'idipan naa karikaonan. ⁴⁶Mazan bauda'apa kamoo unaobanaa kaawan nii. Ukaawa'akan nii masha'apakiaka, poitoruinao naobanaa mazaudinapakan pu'u, aona'o nii uaitapan panaobanaa kaawan. Uruu dono upataka'utan nii wuru'u poitoruinao naobanaaz tuukia'o ida'an manawun. Na'apa'o

Luke

¶ 12:37 miisa: English ida'an, table.

nii upataka'uta-kaō pidannao dikintapainao kawan, aona'oraz ĩmishida'azon.

⁴⁷“Aizii poitorui, wuru'u aita-pa'oraz padamata ipai kanom panaobanaa aiapanii, oo dyuuda-nii kida usha'apatan pa'ati. Mazan upu'u aonaa usha'apatinan sakita, padyuuda-kaō kawana'ati. Uruu dikin ii uba'izii-kaō nii tuukii.

⁴⁸Mazan aizii poitorui, aona'o uaitapan kanom panaobanaa aiapanii sha'apata-kaō pa'ati, mazan upu'u kowas utiwaan pasha'apatan aimaakan, mazan usha'apatanuzu pana'iti karikaonan. Aizii usha'apatan idi aimaakan pana'iti, uba'izii-kaō nii udikin ii masakauda'u. Aizii na'apam udiri'in aimaakan taa-kaō pidan sha'apatan nii, na'apa'o nii kapam uaiapa-kaō usha'apatan aimaakan, utaa-kaō kawana'ati u'ati. Aizii pidan wuru'u taa-kariwaiz u'ati powa'a zii aimaakan usha'apatan nii, powa'a'o nii zii kapam uaiapa-kaō usha'apatan aimaakan, utaa-kaō kawana'ati u'ati.”

Jesus kaawan ubuutaaka-kida'anan pidannao

(Matthew 10:34-36)

⁴⁹Jesus kian, “Ōwa'atin da'ati'i, ōdyuuda-kaō idi ōpu'ukada'anan tikazi imi'i baara an. Kadimana'ora'a naa padamata ōaipan ōmaoda-kidanz. ⁵⁰Na'iki kaina'a zii kapam kasha'ora'o baiaapa-kida'azoo-kaō ō'ati. Na'iki ōapichauta-kida-kaō nii ubaoko iti, pidan apichauta-kida-kaō kawan wunu baoko iti uchikaa-

wunuu-kaō dono. Kasha'ora utaaipan ōnyukunuu, kadimana'ora'a naa padamata ōaipan usha'apata'aka-kaō, uipai aka kizi'i naa. ⁵¹Kanom uzauda-kidan ōsha'apata'anan wuru'u ōkaawanuz da'ati'i? Ōna'akan kaimana'o mashaapa-karu, pidannao mashaapa kizi kaiman baokopa wuru amazada baara ana'a? Ōkowaadan nii unao ati kanom dau'ati'o wuru'u ōwa'atinuz. Ōwa'atin da'ati'i imi'i baara ati, aonaa ōbaokopata'anan mani pidannao, mishi'oraiman ōbuutaaka-kida'anan pa'an pidannao pairibannao kida ai. ⁵²Uruu idi pidannao buutaakapan ni'i naa pairibannao kida ai. Panaadon kaina'a baka'iauda'u pidannao mashaapainao baokopa poudainao tuma bauda'apa'o kabaun ida'a. Panaadon idikinauda'u'o nii pidannao ĩnao bii iki zaamatan ōgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii wuru'u dya'utamainaoz to'oran ni'i naa ĩ'ati. Panaadon dya'utama'o nii ĩzaamatan ōgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii wuru'u idikinauda'uinaouz to'oran nii ĩ'ati. ⁵³Na'iki daruinao to'ora-kizaitapan nii poudainao daonaioranao, ōgaru dikin ii, panaadon ĩdainao kida'o nii to'ora-kizaitapa padarunao ōgaru dikin ii. Na'iki daroinao to'ora-kizaitapan nii poudainao zunnao ōgaru dikin ii. Panaadon ĩdainao zunnao'u'o nii to'ora-kizaitapa padaronao. Na'iki zunnao to'ora-kizaitapan nii padinizonao ōgaru dikin ii, panaadon ĩdinizonaou'o nii to'ora-kizaitapa paimauzonao, ōgaru dikin ii.”

*Jesus kakinaowan pidannao,
abatapainao ukuwaa
(Matthew 16:2-3)*

⁵⁴Udauna'an Jesus kian ipai pidannao abatapainao ati, "Aizii na'apainim utukapan isha'iz marutadinan wakadapu iki, sariapa ukian. 'Akaa wa'ati wunu.' Atii kaawa mishi wunu. ⁵⁵Aizii na'apainim utukapan an awaru wa'atin udaba ikinapa. Uruu idi ukian nii, 'Akaa wiicha'o nii amazada aizii.' Atii wiicha mishi amazada na'apain. ⁵⁶Unao taapinpainao kaimana'o kaikini'! Uaitapa ukowaadan aimaakan sha'apa'azon. Aizii utukapan ida'an isha'iz marutan uaitapa wunu wa'atin. Na'iki awaru ida'an, uaitapa amazada wiichan nii. Mazan kanom ni'o mooko aonaa uaitapan ukowaadan, kanom ni'o wuru'u osha'apaapanuz aimaakan kida kai, da'ana'a imi'i baara an?"

*Pidan saabaa-kidan
pakasharutaakapan
(Matthew 5:25-26)*

⁵⁷Jesus kian koshan, "Kandii nii mooko aonaa uaitapan uaipan ati, na'apam aimaakan sha'apataka'o kaiman na'iki sakitapa? ⁵⁸Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawakidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan punyukunuu utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii uawautan pugaru kootowapa-kidauzo pidan kanaapu iti. Udauna'an kooto-

wapa-kidauzo pidan taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai iti. ⁵⁹Okian pu'ati, puna'ian nii, atii pukawinipinaan ipai daunuda'u aiapa-kariwai pukodita-kinaa nii."

Pidannao zowii-ka'o

13 ¹Uruu dono pidannao kaa- wan Jesus ida'ati, na'iki ikowaadan u'ati, na'apam Pilate zowii-kidauzon Galilee Baara ikiinao pidannao Tominkaru Dapu ii, ikawaodapan pu'u pa'uza Tominkaru ati. ²Sariapa Jesus kian i'ati, "Kaiwuru'u ukakuwaapanuz o'ati kaikapa'a, utiwaan ukowaadan o'ati imawakan kaikapa'a, pa'oian idi'o manawun tuukii, ba'oran Galilee Baara sannao ai? ³Aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai, wuru'u imawakanuz kaikapa'a. Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam. ⁴Aizii mani mooko taonawu'u, 18 pidannao mawakainauz, doko'o kabaun dikian idi idyaun Siloam ii, Jerusalem ia'oraz. I'oian idi'o manawun tuukii puaitapan ipai ba'oran Jerusalem sannao ai? ⁵Ogaru, okian aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai wuru'u kabaun zowianuz idyaun. Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam," Jesus kian i'ati.

*Paoribai makaaka'azoo-
ka'o daua'o*

⁶Jesus kowaadan di'itinapakinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: "Kaina'a pidan paowa'o

Luke

dizoo-karu uuda pazakapun ii. Fig kia'o udakota-ka. Atii ba'oran dono zii kapaoriba'o makon na'iti, utukapa'anan naa papaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka. Ba'oran dono umakon koshan. Atii na'apa umako'anpan aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka. ⁷Uruu idi ukian papaoriba taapiki ati. 'Aizii idikinauda'u'u naa wunu òawunuuta'anpan òpaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa zii òikodauzon u'aka. Ukau'an, aizii pubarota'a naa pa'i ukadunaa. Aonaa kanom ni'i naa utaapa-ka, madiwautapaka'a naa manawun uzaamatapan zakapu baara.' ⁸Mazan paoribai taapiki kian. 'Marina'a zii shoman una'an bauda'apa'a naa wunu. Òsaabaan niiz kaiman, na'iki òkichadan nii uoroda an òkaboota kizi nii tapi'liza diki, uziwu-kinaa nii, panaadon uruu dauna'an kaaka'o niiz. ⁹Aizii ukaakan an ba'oran wunu kaimana'o nii una'an. Mazan aizii, umakaakakan an uruu turua'a naa pa'an ubarota'aka-ka, ukian."

Jesus saabaanii zun daua'o

¹⁰Bauda'apa kamoo Jesus kakuwaapatinan Jewnao ati, synagogue ii, Sookapa-karu Kamoon dono. ¹¹Uruu dono na'ia'o zun, oia'o doronai zaamatapanii. 18 wunu odawu'u koraudinpan, aonaa na'apam kowas osakitapadinan. ¹²Aizii Jesus tukapan oroo, sariapa ukian o'ati, "Òdadakoo, aizii òso'otan purinaa pu'ai." ¹³Udauna'an upishata'akan naa oroo, sariapa kowas

odawu'u sakitapadina'akan. Tuukii okonaukii-kidan Tominkaru.

¹⁴Uruu idi tuukii kazowautapa'o synagogue to'oran, patukapan idi Jesus kakudan wuru'u zunaz Sookapa-karu Kamoon dono. Udauna'an wuru'u kazowautapa'o choochiapa-karu kian ipai pidannao ati, "Kaina'a 6 kamoo taa-ka, pidan kaudin-kinaa nii. Ukau'an uwa'ati uruu dono uaipan an ukakuda-ka urinaa ai. Mazan Sookapa-karu Kamoon dono aonaa turuu uwa'atin," ukian.

¹⁵Sariapa Jesus dako'atin uparadan, na'iki ukian i'ati, "Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i! Aonaa mooko ubuzuutauzon na'iki uawautauzon ubooin, oo ukawaron wunu di'iti, ituza'azon an wunu Sookapa-karu Kamoon dono? ¹⁶Aizii mani mooko aoro'o Abraham takaan-daunuzo, Satan watudapaniaz 18 wunu? Aonaa mooko kapam turuu obuzuuta-ka Sookapa-karu Kamoon dono?" ¹⁷Tuukii pidannao dakoopainao Jesus ba'azoinpan, paabatan idi uparadan na'apa. Aizii ba'orainao tuukii pa'an ikonaukii-kidan patukapan ipai wuru'u Jesus sha'apatanuz kaiman kida'o manawun aimaakan.

Jesus kowaadan dya'utam kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u (Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

¹⁸Jesus kian pidannao ati, "Kanom kawan dii Tominkaru naobanai-tinan, na'apa dii pa'i òkowaadanuz?"

¹⁹Uruu idi ukian, "Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru nao-

banai-tinanuz. Aizii pidan paowan duusodi'o mustard uuda pazakapun ii. Udauna'an usoda'akan naa udaru na'apa zakapu ii aka'o paoribai kida doko'an kawan, atii kotu'uznao wa'atin itoma'anan naa pashimaka nii uwaoda kadu'an kida."

²⁰Udauna'an ukian koshan i'ati, "Kanom kawan dii okainaabatan Tominkaru naobanai-tinan. Na'apa dii pa'i okowaadanuz?" ²¹Uruu idi ukian, "Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Na'apa zun tomauzon kawanu'o bread. Ozaamatan masakauda'u poroom basii zo'ati, udauna'an omuudan masakauda'u yeast upooda-kinnaa nii, masakauda'u dauna'an upooda'akan naa udaru."

Mazowa'o paniinom daua'o

(Matthew 7:13-14, 21-23)

²²Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, utominapakidaan pidannao wuru'u udaru kida'o na'iki duusodi kida'o wii-zainao kawana'ati. ²³Bauda'apa pidan na'ii pishaan Jesus, "Naobanai, na'apauda'um sodi'o nii karikaonan pidannao kazannaa-tinan papataka'uta-ka'o ai pa'oi'an dikin ii?" ukian.

Sariapa Jesus kian ipai abata-painao ati. ²⁴"Ma'ozaka'a naa pa'i utiwain, umorota kizi wuru ida'ana'a mazowa'oraz paniinom. Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao tiwaan pamorotan na'an, mazan aona'o nii ituruan imorotan. ²⁵Usha'apanum kau'an ukaawan nii na'iti, kadapu'o tarata'akan pu'a'a naa

papaniinomiz. Uruu idi una'ian ni'i naa ukadishitapan paniba ii, udaudaupan naa paniinom, na'iki ukian nii, 'Naobanai, puda'ata paniinom wa'ati.' Mazan naobanai kian nii u'ati. 'Aonaa oaitapan unao, aonaa oaitapan na'iki'oram uwa'atin.' ²⁶Uruu idi unao kian nii u'ati. 'Waaroopauzonii na'iki watuzauzonii sha'atii putuma. Na'ii aka sha'atii pukakuwaapatinauzon wawiizi ii aka.' ²⁷Mazan ukian nii koshan unao ati. 'Okii sha'atii u'ati, aonaa oaitapan unao, aonaa oaitapan na'iki'oram uwa'atin. Ukau'an umako o'ai di'iki'i, ipai unao sha'apaapauzonoa oia'o.' ²⁸Tuukia'o nii udopian, uzaadan nii tuukii na'iki ukuzowan nii uudako, utukapan an Abraham, Isaac, Jacob, na'iki ipai kotua'o Tominkaru prophetinnao, mashaapan kaiman Tominkaru naobanai-tinapakizi ii, uwa'aka-ka'o pu'a'a naa paniba ii. ²⁹Uruu dono iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao wa'atin waoko iki, wakadapu iki, na'iki wadabaazi iki kanaapu kida. Na'iki isakanatan nii konaukia'o aroapa-karu ida'ati, wuru'u Tominkaru naobanai-tinapakizi ia'oraz. ³⁰Uruu dono, pidannao aona'o itaapa-ka'o umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii itaapa-ka'o. Na'iki pidannao umanawunu'o itaapa-ka'o kai, diina'iti'i aona'o nii itaapa-ka'o umanawunu'o nii pa'an," Jesus kian i'ati.

Jesus kasha'ora-kidan

Jerusalem sannao

(Matthew 23:37-39)

³¹Na'apain Jesus kakuwaapatinan dono, pabi'i kida Phariseenao

wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ikian u'ati, "Pumako pa'i di'iki'i wawiizi iki. Pumako ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an naobanai Herod dakotan pazowii-kidan pugaru."

³²Mazan Jesus kian i'ati, "Umako Herod di'iti, taapina'oraz aitapa'o nii. Ukowaada u'ati okian, ošo'oopan nii oia'o doronainao pidannao di'iki, na'iki okakudan nii pidannao kida parinaa ai. Okaudinan nii aizii, waikana'an, na'iki idikinauda'utan kamoo ida'a, uruu oka'iita'akan naa okaudin-kizi. Kii pa'i ukowaada u'ati o'paradan. ³³Upu'a'o nii mazan o'dobatapaanan aizii, waikana'an, na'iki ba'oran kamoo. Aonaa turuu Tominkaru prophetin zowii-kaon na'iam kari-kaonan, mazan uzowii-kaon nii soo Jerusalem ii."

³⁴Aizii di'i kaikapa Jesus paradan wiizai Jerusalem ati'i. Ukian, "Jerusalem, Jerusalem, pugaru di'ikiinao pidannao zowiipauzonii Tominkaru prophetinno. Na'iki inao zowiauzonii paboori idi pidannao dyuuda-kariwainauz kakuwaa-pa'anan i'ati. Tuukia'o padamata o'aipauzon o'dokobatan ipai baokopa pidannao, wuru'u mashaapainauz pu'ida'a, na'apa kuruku kasaba'ukan kawan poudainao pakutuba waranu'u. Mazan aonaa ikashaapina'azon o'ati. ³⁵Uruu idi Tominkaru muudan naa idyaun na'iki aona'o ni'i naa powa'a unyukunuupan wuru'u kabaun itoriinapa kiziz. Na'iki okowaadan nii aimakaan mishio, aona'o nii powa'a itukapan

ogaru, atii diina'iti'i, ikian dono'o nii zii o'dau'an, 'Marii Tominkaru kaimanan, wuru ati'i Naobanaiz, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.' "

Jesus kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono

14 ¹Bauda'apa kamoo Jesus makon uaroopa'anan Phari-see dapu iti, uruu kazowautapa'o pamin-Phariseenno. Aizii wuru'u uaroopa'ananuz Sookapa-karu Kamoon dono'o. Uruu idi na'ia'a naa pidannao di'itapan Jesus kaimanaiman, itukapa'azon usha'apatan aimakaan. ²Upu'a'a naa pidan pooda-pa'o utaba'u, na'iki uanoba wa'atin Jesus ida'ati. ³Sariapa Jesus kian wunao ati'i, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao ati. Ukian i'ati, "Na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati dyuudan sha'apatin-karu? Ukashaapa wakakudan karina'o pidan Sookapa-karu Kamoon dono, oo aonaa?" ⁴Mazan aonaa buda'apa pidan dako'atin Jesus paradan. Udauna'an upishata'akan naa wuru'u pidanaz, sariapa ukakuda'akan. Udauna'an udyuudan naa umakon.

⁵Uruu dauna'an ukian naa koshan pidannao ati, "Aizii mani di'i unao dani, oo utapi'izan waotan an muna-po'o mowa'un shaawata, aonaa mani uso'otanzu Sookapa-karu Kamoon dono?" ⁶Mazan aonaa itaitapan na'apam padako'atin Jesus paradan.

Pidan morowautapa'o na'iki kadapu'o daua'o

⁷Jesus tukapan pabi'i kida pidannao tuukii iaipan pasaka-

natan umanawun kida'o tabai ida'a. Uruu idi uparadan i'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an, kaikapa'o wuru'u ukianuz i'ati: ⁸“Na'apainim udapada-ka'o dono aroopa'o nii mazidainao di'iti, mana'a usakanata'ana'a umanawun kida'o tabai ida'a. Panaadon kaina'a kadapu'o dapadan umanawun kidainao pidannao powa'a'o zii u'ai. ⁹Udauna'an kadapu'o, wuru'u dapada'oraz unao wa'atin nii u'ida'ati na'iki ukian nii u'ati, 'Marii pa'an arawu sakanatan da'a'a,' ukian nii. Uruu idi usakanatan ni'i naa na'iam karikaonan. Uruu ida'an uba'azootin-kida-ka'o. ¹⁰Ukau'an na'apainim udapada-ka'o dono, mana'a usakanata'ana'a umanawun kida'o tabai ida'a, mishi'oraiman usakanata pana'itinapu. Aizii kadapu'o wuru'u dapada'oraz unao, utukapan idi usakanatapan na'ii, ukian nii u'ati. 'Da'ati pa'an puwa'ati'i o'paonaruru, pusakanata kizi umanawunu'o tabai ida'a.' Uruu idi ipai'o nii pidannao tukapan putaapa-ka'o umanawunu'o nii. ¹¹Na'ia'oram pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan pidannao, bouda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan bouda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao.”

¹²Udauna'an Jesus kian aroapa-kida'o ati paugaru, “Na'apainim

putoman an aroapa-karu, aonaa pudapada'ana'a pupaonarunao, na'iki pu'inawuzunao, oo puiribannao, na'iki kapuraatan kidainao pidannao wuru'u pudapu dazaba an kidainaouz. Usha'apanum kau'an inao na'apa'o nii kapam i'aroapa-kidan pugaru, uruu na'apa'o ida'an ikawinipinaatan wuru'u paaroopauzonuz pu'ida'a. ¹³Mazan na'apainim putoman an aroapa-karu, pudapada mapuraataniinao, u'achoonnao,^r na'iki machi'ikakainao, na'iki ushaawunnao. ¹⁴Una'apan dono, konaukia'o nii pugaru. Usha'apanum kau'an aona'o nii kowas ika'iitan pakawadauntan wuru'u paaroopa-kida-ka'oaz. Mazan Tominkaru kawinipinaatan nii pa'an pugaru diina'iti'i, ukadishita-kidan dono mawakainao pidannao, wuru'u izo'atiinao kidaz uparadan.”

*Jesus kakuwaapan tuubaru'o
aroapa-karu dau'u
(Matthew 22:1-10)*

¹⁵Aizii bouda'apa pidan Jesus min-aroapatinan, uabatan idi wuru'u Jesus paradanuz kaikapa'a, sariapa ukian Jesus ati, “Konaukia'o nii zii manawun pidannao, i'aroapa-kida-ka'o dono Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.”

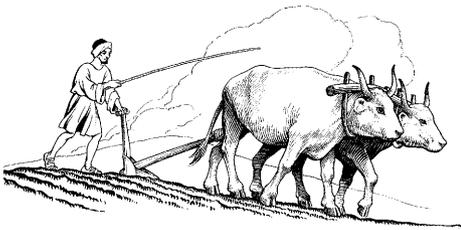
¹⁶Mazan Jesus kian u'ati, “Baukapaiman pidan toman udaru'o aroapa-karu, udapada iriba pidannao. ¹⁷Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, udyuudan naa papoituru

^r 14:13 *u'achoonnao*: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

dapadankan dapada-kariwainao pidannao, marii kizi'i naa ipai iwa'atin, iaroapanaka kizi'i naa. ¹⁸Mazan ipai dapada-kariwainao pidannao, kaina'a iparadan kida.

“Kiwiini'o kian poitorui ati, 'Akarachii, aonaa oturuudinan. Kaina'a pa'i otorian zakapu, ukau'an omako'ozon na'iti wuru'u owawunuutanka'azonuz. Ukau'an aona'o nii omakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’

¹⁹“Ba'oran kian u'ati, 'Akarachii, aonaa oturuudinan. Kaina'a pa'i otorian 10 boinao, kaudinainao nii zakapu ii. Ukau'an omakon wuru'u otiwaa'anan naa ikaudinaban. Ukau'an aona'o nii omakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’

boinao kaudin-kida-kao (14:19)

²⁰“Ba'oran kian, 'Akarachii, aonaa oturuudinan. Diiki'i zii pa'i omazida'akanu'u. Uruu idi aonaa oturuudinan omakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’

²¹“Udauna'an poitorui kiwa'akan naa, na'iki ukowaada ipai panaobanaa ati wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi tuukii unaobanaa to'oran. Udauna'an ukian papoitoru

ati. 'Kadiman, aizii oiaipa pumakon ipai kazoo kida'o dunapo kawana'ati na'iki mazoo kida'o dunapo kawana'ati wuru'u donoi an kida'oraz. Punanaka kizi da'ati wuru'u mapuraataniinao kida pidannao, machi'ika-kainao, ushaawunnao, na'iki tokooza'uupainao kida.’

²²“Uruu idi poitorui makon padyuuda-kao kawana'ati. Udauna'an ukaawan naa, na'iki ukian panaobanaa ati. 'Kaina'a naa okaawa-kidan pidannao puparadan kawana'ati, mazan kaina'a zii tabai mawazoo kida'o.’

²³“Uruu idi naobanai kian papoitoru ati. 'Aizii pumako na'iki pukora'uu donoi tokon ii aka, na'iki donoi dawun ii aka puna'aka kizi pidannao da'ati'i wuru'u mashaa-painao kidaz na'ii'aka. Marii ikawazootan odapu paida.’

²⁴“Pidannao kaawan dauna'an, naobanai kian. 'Aizii okian nii unao ati, aona'o nii buda'apa pidan, wuru'u dapada-kariwainaoz padamata mawa'atilizoo-kainaoz, tiwaan owanyukunuu idionaa, aonaa masakauda'u,' ukian i'ati.’”

Di'itinapa-karu kiwiin kaudin-karu ua'ii Jesus ati

(Matthew 5:13; 10:37-38; Mark 9:50)

²⁵Bauda'apa kamoo, iriba pidannao makon kasaba'u-kasaba'uan Jesus dawu'ati. Pamakopa-kizi an, Jesus mashaadinaan, na'iki ukian i'ati. ²⁶“Na'ia'oram pidan tominpa'o na'iki aipina'o opoitoru nii, mazan tuukia'o manawun umarainpan pairibannao, padaro, paudaiaro,

paudainao, pa'inawuzunao na'iki padadakoonao pamarainpan ai õgaru, na'iki tuukia'o umarainpan pamashaapan kaiman oo tuukia'o ukarodinpan, aonaa turuu uda'an an õgaru, na'iki ukaudinan õtuma. ²⁷Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,^s aonaa turuu uda'an an na'iki ukaudinan õtuma. Aizii na'ia'oram pidan aona'o uaipan pazowii-kaõ õgaru dikin ii, aonaa turuu uda'an an õgaru, na'iki ukau-dinan õtuma.

²⁸“Na'ia'oram bauda'apa pidan unao bii'i kaida'a'a, toma'o udaru'o kabaun, pamadi'itapakan pu'u na'apauda'um nii puraata pakai-waan patoma-kinnaa nii na'iki paipai-kinnaa nii wuru'u padapuz? ²⁹Mazan pamadi'itinapakan pu'u, upu'u zii utoman kabaun wiizi nii, na'iki usakita'akan naa kabaun toronnaa kida nii. Mazan aona'a naa uka'iitan paipaian wuru'u kabaun patoma'azooniaz. Aizii ipai pidannao dobaapainao kida na'an, pakawan zii itupakan utoron kida sakitinpan. Uruu idi iibanikiitan niizu, na'iki iishaazootinan nii wuru dau'a'a pidan toma'azo'oraz padamata kabaun. ³⁰Na'iki ikian nii udau'an. 'Akaa, kotua'a naa arawu sakitan padapu toronna'a, atii di'i aonaa zii usha'apatauanuz, aonaa na'apainim nii uipaianuz' ikian nii udau'an.

³¹“Aizii mani, king dakotan an pamizaataakapan, na'iki kaina'a

10,000 usoldyaannao. Umizaataaka-pa'azon ba'oran king tuma. Aizii wuru'u ba'oran king ida'a 20,000 soldyaannao, powa'a'o zii manawun iiriban usoldyaannao ai. Aona'o nii mani mooko usakanatan na'iki udi'itinpan kiwiin pamizaataakapan ua'ii, utukapa kizi paturuan na'iki paka'iitan pamizaataakapan ba'oran king tuma, dobata'o zii usoldyaannao pa'ai? ³²Aizii uaitapan an pamaturuukan utuma, sariaapa'o nii udyuuda-kidan paparadan ba'oran king di'iti umunapon pu'u zii, ukowaada-kidan u'ati aona'a naa umizaataakapa'azon, mazan ikai-manaaka kizi'i naa powaa iti.”

³³Udauna'an Jesus kian koshan i'ati, “Na'apa kapam pidan kaudina'azon an õ'ati. Marii udi'itinpan kiwiin. Aizii uwa'aka'azon an mishi wuru'u pamarainapanii kidaz, pairibannao na'iki ipai aimakaan kida. Na'apa'o pidan turuu pa'an ukaudinan õ'ati.

³⁴“Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa, aonaa na'apam ukuzubaa-kaõ powaa iti. ³⁵Uruu idi aonaa powa'a ukaimanan, atii paoribai di'iti, aonaa ukaimanan. Uruu idi ukaboota'aka-kaõ ni'i naa. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

Waziwadina'o kaznizo daua'o
(Matthew 18:12-14)

15 ¹Bauda'apa kamoo, iriba pidannao zaamaapauzo-

^s 14:27 *una'aka'azon pacrossannaa*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kaõ nii pada'anpan dikin ii Jesus.

nao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao kaawan ĩabata'ananao Jesus kuwaa. ²Uruu idi Phariseenao, na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnao kadakoinpan pa'atiaaka kida Jesus dau'u. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz: "Arawu naubaa zii pidannao kaawan pa'ida'ati'i, wuru'u aitapa-kariwainao kidaz ĩsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan, atii uaroapa zii ĩtuma," ĩkian.

³Sariapa Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai ida'an ĩ'ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz. ⁴"Dii mani unao aroapatin-kidan an 100 u'uza kaznizonao baara ii aka, aizii mani bauda'apa kaznizo waziwadinan pairibannao ai. Na'apa dii mani pusha'apatinan? Aonaa mani puwa'aka'akan na'ii ipai daunuuda'u wuru'u iribainauz kaznizonao, pudawata'ananao idi wuru'u bauda'apa'oraz kaznizo waziwadinan? Mishi pudawatinan nii udau'u di'ii'aka'a atii puikodanuz. ⁵Aizii puikodan idi wuru'u waziwadina'oraz kaznizo, tuukii pukonaukii-kidanuz na'iki sariapa pudokobatanuz. ⁶Udauna'an pudokobatan naaz atii pudapu iti. Aizii pukaawan sariapa pudapada-kidan pupaonarunao, na'iki pudapu dazaba an kidainao pidannao, na'iki pukian ĩ'ati. "Tuukii manawun ōkonaukian aizii, usha'apanum kau'an ōikodan idi ō'uza waziwadina'o pairibannao ai.

Ukau'an ōaipan aizii wakonaukian baokopa.'

⁷"Aizii ōkowaada'azon aimaakan unao ati. Tuukia'o nii manawun konaukii-karu aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oiian ai. Wunao konaukii-kida-ka'o aia'a, iribainauz pidannao, aona'oraz naa ĩ'tiiman kanom ai patanawatinan powa'a."

Zuna waziwada'o papuraatan

⁸Jesus kian koshan, "Aizii mani zun tiwa'o padiri'idan papuraatan sodi kida. Kaina'a'a naa okasaba'ukan 10 wizi'i kida'o puraata. ^tBauda'apa kamoo odobaa-kidan na'iki owaziwadan bauda'apa papuraatan. Na'apam nii puaitapan osha'apatinan? Sariapa'o nii osuan palampan odorotan wuru'u puraataz, udauna'an oparauan nii ipai padapu nazoo, odorotan papuraatan kaimanaiman ipai kabaun nazo an, atii oikodanuz. ⁹Aizii oikodan dauna'anazu, sariapa odapadan baokopa papaonarunao, na'iki pidannao wuru'u padapu dazaba an kida'oraz ĩmashaapan. Uruu idi okian ĩ'ati. "Tuukii manawun ōkonaukian aizii, ōikodan idi ōwaziwada nii ōpuraatan. Ōaiapa baokopa ukonaukian ōtuma aizii.'" ¹⁰Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii ōkowaadan nii u'ati aimaakan. Na'apa'o nii kapam Tominkaru angelinnao konaukian tuukii aokazi

^t 15:8 10 wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai.”

***Pidan konaukii-kidan paudani
kaawan powaa ati***

¹¹ Udauna'an powa'a zii koshan Jesus kian i'ati, “Kaina'a pidan dya'utama'o udainao daonaioranao. ¹² Aizii dawu'ichan kian padaru ati. ‘Paapaa, kai'i naa òaipan putaan ò'ati aimakaan kida, na'iki pusha'apauz kida, wuru'u òzaamatan ni'oraz kida pumawakan dauna'an.’ Uruu idi idaru buutan naa ikawana'ati ipai wuru'u pazaamapapanii kidaz amazada, na'iki uzainao, na'iki ipai ba'oran aimakaan kida, ubuutan naaz ikawana'ati. ¹³ Aonaa zii na'apauda'um kamoo dobatan, uru'u naa udani wuru'u udawu'ichanuz sellia'akan naa ipai amazada, na'iki ba'oran aimakaan kida, wuru'u buuta-kariwaiz pa'ati. Uruu dauna'an, umakon naa munapo, munapo ba'oran wiizai iti. Una'aka ipai daunuuda'u papuraatan wuru'u taa-kariwai kidaz usha'apauz winipinaa nii. Na'ii aka'a naa umashaapan, ukaiwaan naa na'iki ukabootan naa papuraatan madoronaa-daun. ¹⁴ Aizii uipaian dauna'an kaiman-daun papuraatan, uru'u naa zamazi kaawan tuukii, uruu wiizai di'ii'aka. Aizii uruu udopian naa, aona'a naa uikodan pawanyukunu nii. ¹⁵ Uruu idi umakon pidan na'ii san di'iti, na'iki upishaan naa pakaudin-kizi nii u'ati. Uruu idi pidan zaamatan naa uruu taapa'o nii pa'uza kooshinao. ¹⁶ Na'ia'a naa ukaudinan, na'iki una'azootapan

naa kooshinao wanyukunu idionaa kida. Kia'azoo uaipan panikan abaapa wuru'u kooshinao wanyukunu idionaa kidaz. Mazan aonaa kanom taan uwanyukunu nii.

Luke

*daonaiora wa'aka'o padaru,
udauna'an ukaudinan utaa-
pan kooshinao (15:13-16)*

¹⁷ “Bauda'apa kamoo udi'itipan, uruu idi ukian paaipan ati, ‘Na'apauda'um kaina'a òdaru pitorunao? Ìnao karikaonan pa'an iwanyukunu taa-kaao, na'iki iaroo-pan nii abaapa, atii kaina'a'o nii zii iwanyukunu wa'akun kida. Aizii kaina'a ògaru da'ana'a òpataka'utinan atii na'apa'o nii òmawakan òzamazin idi. ¹⁸ Òkiwan ni'i naa mooko powaa iti òdaru di'iti, na'iki òkian nii u'ati, “Paapaa, òsha'apata zii mishi oia'o aimakaan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati. ¹⁹ Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan ògaru pudani nii, mazan aizii putaapa'a naa ògaru, na'apa putaapauzon kawan pupoitorunao.” Òkian nii òdaru ati, ukian. ²⁰ Uruu

idi ukadishitan, mazan umako'okan naa. Na'iki'i naa umakon atii umaonapatan. Munapo zii udaru tukapan uwa'atin dunapota. Tuukii ukamunan-kidanzu. Uruu idi sariapa umakon u'idi'iti, kadimana'o ida'an. Ukaawan paudani di'iti, sariapa udokobatanuzu na'iki ukissitanuzu pakaozoo ati. ²¹Aizii udani kian u'ati. 'Paapaa, õsha'apata zii mishi oia'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati. Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan õgaru pudani nii.' ²²Mazan sariapa udaru dapadan papoitorunao na'iki ukian ï'ati. 'Kadiman, una'aka umana-wunu'o kamicha ukaiwadan nii, na'iki una'aka ka'usabai u'ati, na'iki una'aka kapam dazkidii ukaiwadan nii. ²³Udauna'an umako pa'i uzowiinaka kizi kakiwini'o tapi'iza, waaroapa kizi aizii, na'iki wakonaukii kizi baokopa. ²⁴Usha'apanum kau'an, di'oraz õdani mainaabatina'ora'a naa, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o wa'ai, mazan masha'apakiaka ukaawan na'iki uikodin waunao powaa ati.' Aizii poitoruinao sha'apatan dauna'an ipai aimaakan, uru'u naa ïaroopan.

²⁵'Aizii ba'oran udani, wuru'u tunarunaouz, mako'o zakapu iti uruu na'apain. Udauna'an upadantan naa, aizii umaonapatan pu'a'a naa padapu ati, uabata shamoraran, na'iki pidannao konaupan. ²⁶Uruu idi udapadan bouda'apa poi-

torui na'iki upishaan uruu. 'Kanom kaiwuru'u kainao sha'apaapaniazu'u?' ukian u'ati. ²⁷Poitorui kian u'ati. 'Kaina'a pu'inawuzu kaawan powaa ati. Uruu idi pudaru zowii-kidan tapi'iza ukakiwinidapaniaz aroapa-kinai nii. Usha'apanum kau'an ukonaukii-kidan idi ukaawan kaiman powaa ati, aonaa kanom sha'apan u'ati.' ²⁸Mazan tuukii uto'oran, uruu idi aonaa umorotan kabaun nazo iti. Sariapa udaru makon u'idi'iti, na'iki tuukii uaipan pamorota-kidanz kabaun nazo iti. ²⁹Mazan sariapa udani dako'atiautapa'akan uparadan. Ukian padaru ati. 'Kotua'iki'i naa õkaudinan pu'ati, na'apa poitorui kawan, na'iki aonaa na'apainim zii õdikintapauzon puparadan, oo õmasha'apatakan pudyuudanii õsha'apatan. Mazan upu'u zii aonaa zoobaba puzowiauzon boogi^u õ'ati, õkonaunamadin-kinaa nii õpaonarunao tuma. ³⁰Mazan aizii dii pudani kaawan, mainaabata'o kaiman-daun aimaakan wuru'u putaanii kidaz u'ati. Ukabootan puraata soo madoronaa-ziiwanao zunnao^v dau'ati. Mazan aizii di'i ukaawan idi, puzowii-kidan kakiwini'o tapi'iza.'

³¹'Õdani,' udaru kian u'ati. 'Mishi pugaru karikaonan puna'an õtuma, ukau'an ipai daunuuda'u wuru'u aimaakan õtaapanii kidaz, pu'idiwau pa'idiwaru wuru'u. ³²Mazan aonaa turuu wamako-

^u 15:29 *boogi*: English ida'an, goat. ^v 15:30 *madoronaa-ziiwanao zunnao*: ïnao zaa-maapauzonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

naukii-kidakan wuru'u pu'inawuzu kaawanuz. Usha'apanum kau'an mainaabatina'o uruu, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o, mazan masha'apakiaka ukaawan powaa ati wa'ida'ati.' ”

Poitorui aitapa'o pasha'apatinan diina'iti'o tannaa nii

16 ¹Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Kaina'a bauda'apa pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a upoitoru awunuutapa'o ipai utaapanii kida aimakaan, na'iki uruu ati'o nii aimakaan kida kawinipinaata-ka. Bauda'apa kamoo, naobanai abatan papoitoru kaiwaapan, puraata mainaaba-daun. ²Uruu idi udapada-kidanuzu na'iki ukian u'ati. ‘Mishii, na'apa'oram kuwai kaiwuru'u oabataniaz pudau'an. Na'apa dii pusha'apaapan opuraatan? Aizii oaiapa otukapan kaiman-daun pusaadani kida aimakaan pukaaritan ida'a. Na'iki ipai oaiapan pusaadan na'apauda'um kaina'a aimakaan kida, na'iki opuraatan. Oaiapa otukapan ipai aimakaan patumaaka. Usha'apanum kau'an uruu dauna'an, aonaa powa'a oaiapan pukaudin o'ati oo aona'o ni'i naa powa'a pukazowautapan aimakaan wuru'u otaapanii kidaz.’

³“Uruu idi poitorui di'itinpan, na'iki ukian paipan ati. ‘Akarachii, aizii onaubanaa muuda-kida'azon ogaru okaudin-kizi ai. Na'apa dii pa'i osha'apatinan? Asaki'i. Aonaa pa'i oturuan okaudinan dadara'o kaudin-kizai dau'u, aonaa oka'iitan okichadan imi'i. Na'iki ogaru

naobanai-tinpauzo, aonaa oka'iitan opishautan aimakaan pidannao ai, kakiba'azonna'o ni'i naa ona'apainpan an.’ ⁴Uruu idi udi'itinpan tuukii. Udauna'an ukian, ‘Aizii oaitapa na'apam nii osha'apatinan. Okapaonarutinan nii kai, aizii pa'i onaubanaa kabootan dono'o naa ogaru okaudin-kizi ai, kaina'a'o nii opaonarunao, kamunanu'o nii o'ati, na'iki morota-kida'o nii ogaru padapu iti,’ ukian.

⁵“Udauna'an udapadan naa bauda'apa kida pidannao wuru'u mawinipinaatapainao kidaz unaubanaa, na'iki upishaan naa idyaun. Kiwiini'o pidan ati ukian. ‘Na'apauda'um dii pumawinipinaatapan onaubanaa?’ ⁶‘100 moto kiwinii omawinipinaatapan u'ai,’ ukian u'ati. Uruu idi uso'otan uadowanchin kaaritannaa. Na'iki ukian u'ati. ‘Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz. Mazan aizii opowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 50 karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a, naobanai tukapan nii.’

⁷“Udauna'an upishaan naa ba'oran. ‘Pugaru mani, na'apauda'um pumawinipinaatapan onaubanaa?’ Ukian, ‘Ogaru, 100 saako poroom, omawinipinaatapan u'ai.’ Uruu idi uso'otan koshan uadowanchin kaaritannaa na'iki ukian. ‘Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz, mazan aizii opowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 80 saako karikaonan.

Luke

Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a kaarita ida'a, naobanai tukapan nii.'

⁸“Uruu idi naobanai kian dikauda'o papoitoru dau'an. ‘Uaitapa mishi na'apam padi'itinpan na'iki uaitapa na'apam pakaiwainan diina'iti'o tannaa nii.’” Jesus kian koshan, “Pidannao di'itinpaazonao soo pakapuraatanun dau'u, ãaitapa pa'an na'apam pakaiwainan, ãaitapa na'apam pasha'apatan aimakaan pairibannao ati pakaimandininaa nii. ãaitapa pa'an na'apam pasha'apatan aimakaan, wunao aia'a pidannao mashaapainouuz Tominkaru ati.”

⁹Powa'a zii koshan Jesus kian ï'ati, “Marii kizi'i naa unao aita-pan aizii na'apam ukaiwaan wuru'u uikodanii kidaz aimakaan. Uaitapa kizi na'apam ukaimandinan, na'iki ukapaonarutin utaapanii kida aimakaan ida'an. Na'iki diina'iti'i aonaan dono'o naa aimakaan kida na'iki puraata kaiwaa-kaao, mazan kaina'a'o nii pa'an kamunanu'o nii pu'ati na'iki morota-kida'o nii pugaru karikaonanu'o mashaapakizai iti.

¹⁰“Na'ia'oram pidan kaimana'o utaapan masakauda'u'o aimakaan taapa-kida-kaao pa'ati, na'apa'o nii kapam kaimana'o nii utaapan diri'i'o aimakaan taapa-kida-kaao an pa'ati. Mazan aizii pidan aona'oraz utaapan kaiman aimakaan wuru'u masakauda'u'oraz taapa-kida-kaao pa'ati, na'apa'o nii kapam aona'o nii utaapan kaiman udaru'o aimakaan, wuru'u taapa-kida-kaao

an pa'ati. ¹¹Aizii unao, umaaitapakan an ukaiwaan oo utaapan kaiman sha'apauzii kai, ukau'an aona'o nii uturuan utaapan wuru'u kaimana'o, oo umanawun kida'o aimakaan taapa-kida-kariwai ni'oraz u'ati, diina'iti'i aokazi ii. ¹²Aizii umataapakan idi kaiman ba'oran pidan sha'apauz kai, aonaa turuu kaimana'o oo umanawunu'o aimakaan taa-kaao u'ati diina'iti'i, wuru'u u'idiwau ni'oraz padamata aokazi ii.

¹³“Aonaa turuu poitorui kaudinan dya'utama'o naobanainao ati. Panaadon uto'ora-kizaitapan nii bauda'apa, na'iki umarainpan nii ba'oran. Kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa, na'iki ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an na'apa kapam kai, aonaa turuu pidan naobanaitapan Tominkaru na'iki puraata.”

Ba'oran kida Jesus kakinaori

(Matthew 11:12-13; 5:31-32;

Mark 10:11-12)

¹⁴Aizii Phariseenao abatan idi wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz kaikapa'a, tuukii ïbanikiitan wuru'u ukuwaa kidaz. Usha'apanum kau'an, ãnao tuukii ïmarainpan kapuraatan-karu. ¹⁵Uruu idi Jesus kian ï'ati, “Unao manawun, kaimanainao pidannao kawanu'o uaipan utukapa-kaao. Mazan Tominkaru aitapanii kaimandaun unyukunuu. Aizii ipai aimakaan kida wuru'u umanawunu'oraz pidannao tukapan kai, mazan Tominkaru tukapan uruu kida aimakaan, madiwautapa-ka'o karikaonan.

¹⁶“Aizii kakinaorii, wuru'u Moses saadauzonii kidaz kotua'a

naa, na'iki wuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz, kaimana'o mashaapa-karu daua'o Tominkaru tuma. Uruu kida kuwai ma'ozaka ukowaadapauzokao, atii John Chikaawunuupauzo kaudinan di'iti. Uruu dauna'an Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan daua'o kowaadapakaoka'a naa ipai pidannao ati. Uruu idi tuukii padamata pidannao tiwaan pamorotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. ¹⁷Masha'apanna'o nii pa'an aokazi na'iki imi'i baara mainaabatinan, mazan wuru'u kakinaorii paradannaa sodi kidaz, aona'o nii bauda'apa umainaabata-kao.

¹⁸“Na'ia'oram pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan ba'oran zun tuma, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan idi. Na'iki na'ia'oram daonaiora zaamatan paudaiaro nii wuru'u muuda-kariwaiz zun, utoman kapam oia'o paba'orantapan ida'an.”

***Pidan kapuraatanu'o
na'iki Lazarus daua'o***

¹⁹Udauna'an Jesus kian naa koshan, “Baukapaiman kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki umanawunu'o umashaapan. Ukamichan umanawun kida na'iki kawinipinaa kida'o pa'idiwaru. Na'iki uwanyukunu ni toma-kao umanawun kida'o kapam.

²⁰“Aizii udapu korarannaa paniinomizinaa ii, kaina'a pataka'utina'o pidan sakanatapauzo na'ii. Aizii wuru'u pidanaz ipai'o

umada kabishon, Lazarus kia'o u'uu. Ipai kamoo da'i una'akauzo-kao na'ati. ²¹Una'azootina'anan kowas kapuraatanu'o wanyukunu unuba kida dau'an. Atii una'ian nii usakanatapan, arimarakanao pizoodapan naa ubisho kida umada ida'an.

²²“Bauda'apa kamoo Lazarus mawakan naa kowas. Mazan sariapa angelnao na'akan uruu aokazi iti. Uruu idi na'ia'a naa kaiman usakanatapan Abraham dazaba'a. Kadiman aka uruu dauna'an, kapuraatanu'o pidan mawakan naa kapam, na'iki udida-kao. ²³Uruu idi sariapa pa'an una'aka-kao oiainao pidannao mashaapa-kizi iti. Na'ia'a naa kapuraatanu'o pidan baiatan tuukii kaziwa'o.

“Aizii uawunuupan aokazi iti. Sariapa utukapan Abraham munapo, na'iki utukapa Lazarus sakanatapan udazaba'a. ²⁴Uruu idi ukadakon. ‘Ōdaru Abraham, pukamunan-kida ōgaru, pudyuuda Lazarus damotan paka'u shuwu wunu di'iti, na'iki marii uwa'atin ō'ida'ati, uwadidii kizi ōninoba. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ōbaiatan wiicha'o, ōmashaapan idi tikazi wu'u.”

²⁵“Mazan Abraham kian u'ati. ‘Ōdani, pukakupan dono puaitapa na'apam pumashaapan kaiman konaukii, na'iki ipai aimakaan pu'ida'a. Mazan Lazarus uruu dono upataka'utinan, aonaa kanom nii u'ida'a. Mazan aizii kaimana'a naa na'iki konaukii pa'an umashaapan da'a'a, pupataka'utinan pu'u, na'iki pubaiatan pu'u kaziwa'o na'ii.

²⁶Na'iki aonaa na'apam wakamin-ka'utan pugaru, diina'a kazowa'o, na'iki munapo'o manawun ka'unaru awautapa'o pugaru wa'ai. Aonaa na'apam pidan makon di'iki'i, pugaru di'iti. Na'iki aonaa na'apam kapam pidan wa'atin da'ati'i pugaru di'iki,' ukian u'ati.

²⁷“Uruu idi kapuraatanu'o kian, Õdaru Abraham, pudyuuda mooko pa'i Lazarus õdaru dapu iti, õiribanna'o di'iti. ²⁸Kaina'ii kai baka'iauda'u õ'inawuzunao. Marii kizi ukakinaowankan ïdyaun ïtanawatin kizi pa'oi'an ai, aonaa kizi ïwa'atin pamawakan dauna'an da'ati'i, pataka'utin-kizai ida'ati.’

²⁹“Mazan Abraham kian u'ati. ‘Kaina'a Moses saadanii na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kakinaorii kida kaarita ida'a. Marii ïabatan na'iki ïizo'atin wuru'u parada-karu kidaz.’

³⁰“Mazan kapuraatanu'o pidan kian. ‘Õdaru Abraham, upu'u aona'o nii ïabata'azon wuru'u parada-karu kidaz. Mazan aizii pidan mawaka'o na'iki tukapa'o wuru'u pataka'utin-kizaiz kadi-shita-kida-ka'o an, kakuwaapa'ana'o nii ï'idi'iti, sariaapa'o nii pa'an ïmishidan ukuwaa, na'iki ïtanawatinan nii pa'oi'an ai.’

³¹“Mazan Abraham kian u'ati. ‘Aizii ïmaabata'azookan an kakinaorii wuru'u Moses, na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, ukau'an na'apa'o nii kapam, aona'o nii ïabata'azon pidan kadishita'o pamawaka-kizi iki kuwaa.’ ”

Pidan sha'apatan daua'o oia'o aimaakan

(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

17 ¹⁻²Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. “Kaina'a'o nii oia'o aimaakan kida sha'apata-kida-ka'o pidanna'o ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan, usha'apata-kidan dikin ii oia'o aimaakan ba'oran pidan ati. Kaiman zii mani padamata udaru'o boodapa-kinai kuba suku-ruuta-ka'o an ukanau kadu iki, udauna'an ukaboota-ka'o paran baoko iti, usha'apata-kidan ai oia'o aimaakan ba'orainao ati. ³Ukau'an uaitapa kizi pa'i na'apam usha'apatinan.

“Aizii na'apainim pu'inawuzu sha'apatan oia'o, pukakinao uruu ma'ozaka'o ida'an. Aizii ukian an pu'ati, ‘Aka, mishi'o mishi wuru'u õsha'apatanuz oia'o aimaakan.’ Uruu dauna'an pumarina'ata'a naa wuru'u usha'apataniaz oia'o. ⁴Aizii usha'apatan an 7 oia'o aimaakan pu'ati, bauda'apa'o kamoo ida'a. Mazan karikaonan pasha'apatan kawana'ati oia'o pu'ati, uwa'atin na'iki ukian pu'ati. ‘Kasha'ora õ'ati õsha'apatan oia'o aimaakan pu'ati.’ Pumishida uparadan, na'iki aonaa puto'ora-kizaitapa'ana'a uruu, na'iki pumarina'ata wuru'u usha'apataniaz oia'o.”

Mishida-karu daua'o powa'a zii

⁵Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz kian u'ati, “Putaa shoman wamishida-kinan nii powa'a zii.”

⁶Jesus kian ï'ati, "Umishidan an masakauda'u, na'apa mani mustard uuda sodi kawan, turuu ukian udaru'o atamun kadunaa ati, 'Puso'otin di'iki, na'iki pusakitin paran baoko ii.' Turuu umishidan puparadan.

Poitorui daua'o

⁷"Aizii mani kaina'a pupoitoru kaudina'o pu'ati zakapu ii, na'iki awunuutapauzo pu'uza kaznizonao, na'iki warakinpauzo pu'ati, na'iki maokodauzo kapam puwanyukunuunuu nii. Aizii mani uruu kaawan zakapu iki, pudyuuda mani sariapa unikan pawanyukunuunuu? ⁸Aonaa, mishii? Mishi'oraiman pudyuudan nii zii uwarakinan pu'ati, udauna'an pudyuudan nii zii umaokodan puwanyukunuunuu nii. Uruu dauna'an puaroopan nii na'iki putuzan nii puriwun. Uruu dauna'ana'o nii zii pudyuudan uaroopan. ⁹Aonaa turuu poitorui zaudapan panaobanaa naubaan paugaru, pasha'apatan dikin ii ipai aimakaan panaobanaa paradan kawana'ati. ¹⁰Ukau'an na'apa pa'i unao kapam, usha'apatan dauna'an ipai aimakaan udyuuda-ka'o kawana'ati. Turuu ukian, 'Waunao poitoruinao karikaonan. Washa'apata ipai aimakaan kida wadyuuda-ka'o kawana'ati, usha'apanum kau'an wakaudin-kizi ni'o karikaonan utaa-ka'o wuru'u.'"

Jesus kakudan 10 pidannao

¹¹Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, udobatapaanan Samaria Baara na'iki Galilee Baara

sakodata, wuru'u uwiizai-tinpan kida di'ii'aka. ¹²Umaonapatapaanan pu'u wiizai di'iti, sariapa 10 daonaioranao, kabishoppauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi ikodapan uruu. Mazan munapo ikadishitapan u'ai. ¹³Uruu idi ikadakon u'ati kaikapa'a: "Jesus, Naobanai, pukamunan-kida waunao."

Luke

¹⁴Jesus awunuupan, sariapa utukapan ïdyaun. Uruu idi ukian ï'ati, "Umako faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan umada, utukapa kizi mishi umada saabainan kaiman." Udauna'an ïmako'okan naa, aizii ïmakopaanan pu'u masha'apakiaka ïtukapan pamada saabaina'akan naa.

¹⁵Uruu idi bauda'apa daonai-ora padantan Jesus di'iti. "Kaiman manawun pugaru Tominkaru," ukian diiwa'o ida'an. ¹⁶Ukaawan Jesus di'iti, sariapa ukodoru'ukan maonapa ukidiba ida'a, ukanaapu iti, udauna'an udawukan, uawun imi'i baara iti. "Kaiman manawun õ'ati, pukakudan õgaru," ukian Jesus ati. Aizii wuru'u pidanaz, aonaa Jew mani uruu, mazan Samaria san pa'an.

¹⁷Sariapa Jesus kian, "10 sha'atii pidannao õkakudan. Na'iam naa wuru'u ba'orainauz? ¹⁸Soo bauda'apa karikaonan pidan wa'atin powaa ati ukonaukii-kida'anan Tominkaru, na'iki uruu ba'oraran kaduz pidan padamata." ¹⁹Udauna'an ukian pidan ati, "Pukadishita, pumako kizi'i naa, pumishidan idi'o õgaru wuru'u pukakudanuz," ukian.

Tominkaru naobanai-tinan dau'a'o
(*Matthew 24:23-28, 37-41*)

²⁰Phariseenao pishaan Jesus, “Na'apainim nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz?”

Jesus kian i'ati, “Tominkaru naobanai-tinan dono, aona'o nii utukapa-ka'o. ²¹Aona'o nii pidan kian, putukapa di'i naa ukaawanu'u, oo kindi'ia'a naa ukaawanu'u. Usha'apanum kau'an unao bii a'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.”

²²Udauna'an ukian patomi-napa-kidaniinao ati, “Kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, tuukia'o nii utukapa'azon Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Mazan aona'o nii zii ukaawan na'apain. ²³Uruu dono kaina'a'o nii pidannao kian unao ati, ‘Putukapa. Kindi'ia'a naa uru'u,’ oo ‘di'i naa uru'u.’ Mazan aonaa pa'i pudima'ana'a, oo aonaa pa'i pumako'ona'a idawu'ati, idapada kizi iti pugaru. ²⁴Usha'apanum kau'an o'kaawan dono, ipai'o nii pidannao tukapan o'garu. Na'apa toroanaru pizo-pizowankan kawan di'itanapu kida'a, ipai utukapa-ka'o. Ukau'an na'apa'o nii kapam wuru'u o'kaawanuz. ²⁵Mazan kai, o'pataka'uta-ka'o nii zii na'iki o'baiaapan nii zii tuukii kaziwa'o. Na'iki tuukia'o nii pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz kai, kashadan o'garu. ²⁶Aizii diina'iti'i Noah dono'o kawanu'o nii amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono. ²⁷Na'apa kotua'a naa, Noah dono kaiman pidannao abatinpan,

itoman aroapa-karu, ituzapan, zunnao na'iki daonaioranao kida mazidapan. Atii na'apa Noah paidinan pakanawan zo'iti, pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii na'apain umorotan dono kanawa zo'iti, wunu kaawan tuukii, tuukii. Uruu idi ipai, ipai pidannao mawakan panaraan idi.

²⁸“Na'iki Lot dono'o kawanu'o nii kapam amazada, wuru'u o'kaawanuz diina'iti'i. Lot kakupan dono, kaiman pidannao abatinpan, itoman aroapa-karu, ituzapan, ba'orainao torian diri'i kida aimaakan, ba'orainao selliipan. Ba'orainao kaudinan ipaopan pazakapun kida. Ba'orainao kida toman kabaun. ²⁹Atii na'apa Lot kodita-kida-ka'o Sodom iki, pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii Lot koditan dono manawun, Tominkaru wao-kidan tikazi-tinapa kida'o kuba shorauz aokazi iki, na'apa wunu kaawan kawan. Uruu idi kaiman-daun pidannao mawakan. ³⁰Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, na'apa'o nii kapam amazada ukaawan dono diina'iti'i.

³¹“Aizii na'apain, o'kaawan kamoon dono, kanom sakanatapan an paniba ii, aonaa turuu umorotankan zii padapu nazo iti pasha'apauz dau'ati. Na'iki pidan pazakapun ia'o ukaudinan, na'apain o'kaawan kamoon dono, aonaa turuu upadantankan zii padapu ati. ³²Puaitapa na'apam Lot daiaro sha'apatauzo-ka'o opadantinan idi.

³³“Aizii na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u

pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, upu'a'o nii uwaziwaan ipai wuru'u pamarainapanii kidaz. Mazan aizii na'ia'oram pidan marina'ata'o pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o nii pazowii-ka'o òdikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa kazannaata-ka'o, na'iki karikaonanuo'o nii pa'an umashaa-pan Tominkaru tuma.

³⁴“Òkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan. Na'apain òkaawan dono kaina'a'o nii dya'utam pidannao da'awupan pashimaka wu'u. Bauda'apa'o nii pidan na'aka-ka'o, ba'oran una'an nii uwa'aka-ka'o. ³⁵Na'iki kaina'a'o nii na'apain dya'utam zunnao boodapan maziki. Uruu dono bauda'apa'o nii zun na'aka-ka'o, ba'oran ona'an nii owa'aka-ka'o. ³⁶[Na'iki kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao kaudinan pazakapun ii. Uruu dono bauda'apa'o nii na'aka-ka'o, ba'oran una'an nii uwa'aka-ka'o.]”^w

³⁷Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai. Na'iam nii wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a?”

Jesus kian i'ati, “Uaitapan nii, aona'o nii umainaabanan. Na'iam utukapan an watonao kasaba'uinpan, sariapa uaitapan kaina'a aimaakan mawakan. Ukau'an uaitapan nii kapam amazada kaawan an, aona'o nii umainaabanan.”

*Zuna mawaka'o odaiaru
pishaan pakaminka'uta-ka'o*

18 ¹Uruu dauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapakinai kuwai patominapa-kidaniinao ati. Aizii wuru'u ukowaadanuz kuwai, itominapa-kinaa ni'o toriinapa-karu dau'u. Aonaa kizi isookadan patoriinpan Tominkaru ati. ²Kaikapa'a wuru'u Jesus kuwaaz: “Bauda'apa wiizai di'ii, kaina'a pidan kootowapakidauzo pidannao. Wurru'u pidanz aonaa ukichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa ukarodapan pidan. ³Aizii uruu wiizai di'ii, kaina'a zun mawakaiba'a naa odaiaru. Madukutaka owa'ati'anpan u'ida'ati, oaipan idi ukaminka'utan paugaru. Kaikapa'o wuru'u okianuz u'ati: ‘Kaina'a pidan kashadaputan ògaru aimaakan dau'an. Turuu mani pukaminka'utan ògaru, pusakitapadan ida'an wuru'u aimaakanuz?’ ⁴Aonaa mazan unyukunuupan oo ukaminka'utan oroo sariapa. Uruu idi owa'ati'anpan atii ukashadinan o'ai. Uruu idi ukian paaipan ati, ‘Ògaru aonaa òkichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa òniina-wiitan pidan. ⁵Mazan upu'a'o nii òkaminka'utan wuru'u zunaabaz, òsha'apatan nii wuru'u oaipaniaz òsha'apatan. Òmasha'apatakan an o'atiz, aona'o nii osookapan owa'ati'anpan. Panaadon okarinaadan ògaru pawa'ati'anpan idi.’ ”

Luke

^w 17:36 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

⁶Uruu idi Jesus kian koshan, “Aizii uabata na'apam dikauda'o padamata kootowapa-kidauzo pidannao kian. ⁷Aizii Tominkaru mani, aonaa mani turuu ukamin-ka'utan papidanannao, ipishautan an uruu ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, iaipan idi pakaminka'utakao? Uabatapa mani kotua'iki, aimaakan pishauta-ka'o an pa'ati? ⁸Ōgaru kian, mishi kadimana'o nii ukaminka'utan oo usha'apatan aimaakan upishaa-ka'o kawana'ati. Mazan Daonaiora Aokazi Iki'o kaa-wan dono koshan uikodan nii mani mishida'o manawun pidannao wuru imi'i baara'a'a?”

Pharisee na'iki zaamaapauzo tax puraatannaa daua'o

⁹Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai, wunao ati'i dakotinpainaouz kaikin kaimanainao nii, na'iki dakotin-painaouz kaikin mishidainao nii Tominkaru, ipai ba'oran pidannao ai. ¹⁰Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: “Baukapaiman, dya'utam pidannao makon Tominkaru Dapu iti, itoriinpa'anan Tominkaru ati. Bauda'apa pidan, uruu Pharisee. Ba'oran, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. ¹¹Pharisee toriinpan ukadishitapan di'itanpu'u. Kaikapa'a wuru'u utoriinapanuz mashauda'u panyukunuu ii: ‘Kaiman manawun pugaru ō'ati Tominkaru. Usha'apanum kau'an ōgaru, aonaa ba'orainao kawanu'o mani, aonaa misha'oraru mani ōgaru, aonaa na'apainim ōdikintapauzon kakinaorii oo

ōsha'apatan dikauda kida'o aimaakan. Na'iki aonaa ba'orainao kawanu'o mani ōba'orantapauzon. Kaiman zii ō'ati, aonaa arawu kawanu'o mani ōgaru'u, zaamaapauzo tax puraatannaa. ¹²Ōgaru, bauda'apa sondii ida'a, dya'utam kamo'o nii ōmanikakan ōwanyukunuu ōsandinpan idi pu'ati. Na'iki karikaonan da'i ōbuutauzon 1/10 ōpuraatan na'iki ōpaoriba aka pu'ati.’

¹³“Mazan aizii wuru'u zaamaapauzo tax puraatannaa, munapo ukadishitapan, utoriinpan di'itanpu'u. Aonaa baupapa uawunuupankan aokazi iti. Mazan utoriinpan, uzowian padokori'i na'iki ukian, ‘Tominkaru, ōgaru oia'o pidan, pukamunan-kida shoman ōgaru.’ ”

¹⁴Uruu idi Jesus kian i'ati, “Ōkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, soo zaamaapauzo tax puraatannaa pa'an, Tominkaru mainaabata u'oian. Na'ia'oram pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao.”

Jesus na'iki koraiziannao sodi kida daua'o

(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

¹⁵Bauda'apa kamoo pidannao kaawan Jesus ida'ati ina'akan paudainao sodi kida. Iaipan upishatan na'iki utoriinapa-kidan paudainao.

Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan wuru'u ĩna'akanuz paudainao u'ida'ati, sariapa ĩto'orauan ĩdyaun. ¹⁶Mazan sariapa Jesus dapa-dan koraiziannao pa'ida'ati. Na'iki ukian patominapa-kidaniinao ati, "Marii koraiziannao wa'atin, aonaa umashaata'ana'a ĩwa'atin o'ida'ati. Usha'apanum kau'an, koraiziannao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panaobanaa nii. ¹⁷Mishi, o'kian nii u'ati: Na'ia'oram pidan aona'o uzaamatan Tominkaru panaobanaa nii di'oraz koraidaonaa kawan, aona'o nii utukapan wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatanii wunao ati'i, zaamatainaouz uruu panaobanaa nii."

Pidan kapuraatanu'o na'iki makokaru daua'o aokazi iti

(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

¹⁸Kaina'a pidan, kazowautapa'o pamin-Jewnao pawizi ii. Uruu kian Jesus ati, "Kaimana'o tiichaa, na'apa dii o'sha'apatinan, Tominkaru taa-kinnaa nii o'ati wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu?"

¹⁹"Kandii nii pudakotan o'garu kaimana'o nii?" Jesus kian u'ati, "Mazan mishi aonaa kanom ba'oran kaimana'o nii, soo bauta'apa Tominkaru. ²⁰Puaitapa na'apam kakinaorii kian, tawuru'u Tominkaru taauzonii kidaz Moses ati? Ukian. 'Mana'a puba'orantapa'ana'a, mana'a puzowia'ana'a pidan, mana'a pukoidapa'ana'a, mana'a pumariidina'ana'a puiriban dau'u, na'iki pumarainapa pudaru na'iki pudaro.' "

²¹Aizii pidan kian Jesus ati, "O'koraidaonaan di'iki o'izo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz."

²²Uruu idi Jesus kian u'ati, "Kaina'a bauta'apa'a naa aimaakan pusha'apatan nii. Pusellii ipai pusha'apauzi, putaa kizi wuru'u puraataz pataka'utinainao ati. Pusha'apatan an aimaakan na'apa, kaina'a'o nii umanawun kida'o aimaakan taapa-ka'o pu'ati aokazi ii. Uruu dauna'an turua'a naa puwa'atin o'dawu'ati, putominapa kizi o'idi'iki." ²³Aizii pidan abatan idi wuru'u Jesus na'apanuz, aonaa unadapan paabatanuz, tuukii unyukunuu kasha'oran. Usha'apanum kau'an kapuraatanu'o wuru'u uruuz.

²⁴Jesus tukapan idi wuru'u unyukunuu kasha'oranuz, sariapa ukian, "Kasha'apannaa na'iki dadara manawun kapuraatanii-nao ati Tominkaru naobanaita-ka'o. ²⁵Masha'apanna'o nii pa'an camel podotan akosa awun shaawata, kapuraatanu'o zaamata'azon ai Tominkaru panaobanaa nii."

²⁶Sariapa abatapainao pidannao kian Jesus ati, "Ukau'an aona'o nii bauta'apa pidan kazannaatinan?"

²⁷Jesus kian, "Na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o oo aona'o turuu pidan ka'iitan pasha'apatan, mazan Tominkaru masha'apannaa usha'apata'akan pa'an aimaakan, wuru'u aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan," ukian i'ati.

²⁸Sariapa Peter kian Jesus ati, "Putukapa na'apam waunao, ipai

daunuuda'u wawa'akan aimakaan, na'iki wadapu, wada'anpan idi pugaru, oo watominpa'azon idi pu'idi'iki.”

²⁹Uruu idi Jesus kian u'ati, “Ōkowaadan nii aimakaan mishi'o unao ati. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, paudaiaro, pa'inawuzunao, padaru, padaro, oo paudainao, pakaudina'azon idi manawun Tominkaru ati, ³⁰dobata'o nii zii manawun Tominkaru taan u'ati kaiman kida'o aimakaan kai, na'iki utaan nii u'ati karikaonanu'o kakupa-kinai diina'iti'i.”

Idikinautan naa Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u

(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

³¹Jesus dapadan pa'ida'ati soo wunao karikaonanu'u patominapakidaniinaouz. Ukian i'ati, “Uabata ōparadan aizii. Aizii wuru'u wamakonz Jerusalem iti. Na'ia'o ni'i naa ipai aimakaan sha'apata-kaona'apa tawuru kawana'ati'i kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Daonaiora Aokazi Iki'o dau'ana'oraz. ³²Uzaamata-kaona'ni, udauna'an utaa-kaona'ni Gentilena^x ati. Ībanikiitan nii na'iki idakooapan nii uruu, na'iki idakooapan nii kapam wuru'u ukuwaa kidaz. Na'iki isopiautapan nii uruu. ³³Na'iki ĩba'izian nii uruu, udauna'an ĩzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii pabaaranaa iki.”

³⁴Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram dau'o wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u ukuwaaz, uzowii-kaona'oraz.

Jesus saabaan isha'o pidan awun
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

³⁵Jesus maonapatapaanan pu'u Jericho iti, kaina'a pidan ishaawun sakanatapan maonapa dunapo daawa'a, upishautan puraata pidannao ai. ³⁶Aizii uabatan idi iriba manawun pidannao dobaapan kida padazaba an, sariapa upishaan ĩdyaun. “Kanom kaiwuru'u pidannao sha'apaapaniaz?” ukian.

³⁷“Jesus, Nazareth san dobatapan diida'ana'a,” ĩkian u'ati.

³⁸Sariapa ishaawun kadakon Jesus ati. “Jesus, David Takaan-daun, y pukamunan-kida ōgaru,” ukian.

³⁹Sariapa pidannao kiwiitapanao kida makopaanan to'orauanuzu, ĩaipan umashaadan. Mazan powa'a zii manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David Takaan-daun, pukamunan-kida ōgaru,” kia'o wuru'u ukadakoinanuz.

⁴⁰Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi an, na'iki udyuudan pidannao na'akan pa'ida'ati wuru'u ishaawunuz. Aizii ukaawa-kida-kaodauna'an Jesus dazaba ati, sariapa upishaan uruu. ⁴¹“Kanom puaipan ōsha'apatan pu'ati?”

^x 18:32 *Gentilena*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita token ii, Paradakarua Masha'apannaada-kinao di'ii. ^y 18:38 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bouda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

“Ōnaobanaa, ōtukapa'azon amaza,” ukian Jesus ati.

⁴²Uruu idi Jesus kian u'ati, “Marii mooko putukapan. Pumishidan idi'o ōgaru, wuru'u putukapanuz naa,” ukian. ⁴³Sariapa mishi utukapa'akan kaiman. Na'iki'o uda'anan naa Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Aizii ipai pidannao tukapainao wuru'u ishaawun awun saabaa-kaoz, tuukii kapam ikonaukii-kidan Tominkaru.

Zacchaeus tukapa'azon Jesus

19 ¹Aizii Jesus dobatapaanan pu'u Jericho an, ²kaina'a pidan na'ii kapuraatanu'o, Zacchaeus kia'o u'uu. Uruu kazo-wautapauzo zaamaapauzonao tax puraatananaa. ³Uruu dono tuukii Zacchaeus aipan patukapan Jesus. Mazan uruu madiwau'o pidan, aonaa kowas na'apam utukapan Jesus, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'uinan Jesus daawata. ⁴Uruu idi udiman Jesus na'iki pidannao ua'ati, na'iki uzaidan doko'o atamun kadu iti, Sycamore kia'o u'uu. Usha'apanum kau'an na'ana'o nii wuru'u Jesus dobatanz, na'iki'i naa uawunuutapan.

⁵Aizii Jesus kaawan uzaidapa kizi pa'inamun, sariapa uawunuupan na'iki ukian u'ati, “Zacchaeus, putoka kadiman, usha'apanum kau'an ōsookadinan nii pudapu ii aizii.”

⁶Uruu idi kadiman Zacchaeus toka'akan, na'iki una'akan naa

Jesus padapu iti. Kaiman u'ati, na'iki tuukii unaubaan Jesus sookadinan padapu ii. Uruu idi tuukii manawun ukonaukian. ⁷Mazan pidannao, tuukii idakooapan wuru'u Jesus sookadinanz na'ii. Kaikapao wuru'u ikianuz udau'an: “Aushaa utukapa, usookadinan oia'o pidan dapu ii.”

⁸Aizii padapu ia'a naa, Zacchaeus kadishitan pidannao kanaapu'u, na'iki ukian Jesus ati, “Naobanai, puabata na'apam ōkian aizii: Ōbuutan nii pazikon an ōpuraatan, na'iki pazikon an ōsha'apauz ōtaan nii mapuraataniinao pidannao ati. Aizii na'ia'oram pidan ai ōzaamatauzonii dobata'a naa manawun puraata ōdyuuda-ka'o ai, mazan aizii ōtaan nii i'ati powaa iti wuru'u ōzaamatauzonii kidaz i'ai. Mazan ōtaan nii i'ati dobata ōzaamatauzon ai. Ōzaamatan an 10, ōtaan nii u'ati 40,” ukian.

⁹Sariapa Jesus kian u'ati, “Aizii Tominkaru kazannaatan pidannao pa'oian ai, wuru'u mashaapainao kidaz wuru kabaun ida'a'a. Ukau'an wuru'u pidan kadapu'oraz, Abraham takaan-daun, na'apa ipai waunao kawan. ¹⁰Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o na'apa'o dau'ati'o udyuuda-ka'o, dorota'o nii, na'iki kazannaata'o nii pozawatainao pidannao.”

*Na'apam poitoruinao sha'apatan
puraata taa-kariwai i'ati
(Matthew 25:14-30)*

¹¹Ipai pidannao abatapan wuru'u Jesus kakuwaapatinaanz. Na'iki uruu dono maonapa

za'ora'a naa Jesus Jerusalem iti. Aizii pidannao zauda-kidan Jesus kaawan dono Jerusalem iti, uru'o ni'i naa ĩzauda-kidan patukapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Mazan Jesus aitapa ĩdi'itinpan. Uruu idi ukakuwaapan naa koshan ĩ'ati, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. ¹²Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowadaniaz ĩ'ati: "Kaina'a umanawunu'o pidan, umako'ozon munapo, ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an uzaamata'azoo-kao idi tuubaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii pawizi sannao. Aizii panaobanaita-kao dauna'an, uaipan papadantan powaa ati pawizi ati. ¹³Pamakon ua'ii udapadan 10 papoitorunao pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩkawana'ati bauda'apa kida ĩpuraatan nii, gold idi'o utoma-kao.^z Udauna'an ukian naa ĩ'ati. 'Utiwaa pa'i usha'apatan aimakaan wuru ida'ana'a upuraatan kidaz, atii ōkaawan powaa ati,' ukian. Uruu dauna'an umakon naa.

¹⁴"Mazan tuukii uwiizi sannao to'oran u'ati. Uruu idi ĩdyuudakidan paparadan udawu'ati, tuubaru kidainao pidannao di'iti wuru'u naobanaita'o ni'oraz uruu na'ii. Kaikapa'a wuru'u ĩdyuudanuz paparadan: 'Aonaa waaipan ukazowautapan waunao,' ĩkian. ¹⁵Mazan upu'u uzaamata-kao kazowautapa'o nii pawizi sannao.

"Panaobanaita-kao dauna'an ukiwan naa pawizi iti. Aizii ukaa-

wan dauna'an, udapada-kidan naa papoitorunao, uabata'azon naa kanom ĩsha'apata, na'iki na'apauda'um naa ĩikodan papuraatan kida ida'an. ¹⁶Kiwiini'o upoitoru kaawan, ukian u'ati. 'Naobanai, ōikoda 10 goldtinapa kida'o puraata, tawuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan ō'ati.' ¹⁷'Kaiman, puaitapa mishi pukaiwaan puraata. Kaimana'o manawun poitorui pugaru. Puaitapan idi pusha'apatinan kaiman na'iki puikodan idi dobata aimakaan masakauda'u'o aimakaan taa-kao ida'an, ukau'an aizii ōzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii 10 wiizainao,' ukian u'ati.

¹⁸"Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. 'Naobanai, ōgaru ōikoda baka'iauda'u goldtinapa kida'o puraata wuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan ō'ati,' ukian. ¹⁹Uruu idi naobanai kian u'ati. 'Kaiman, ōzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii baka'iauda'u wiizainao,' ukian.

²⁰"Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. Na'iki ukian. 'Naobanai, dii ōkiwakidan pu'ati pakawan pupuraatan tawuru'u putaaniaz ō'ati. Una'an ōsaabatapanuz, na'iki kaimana'o ōbazobatapanuzu ōlinson idi. ²¹Ōtarian idi'o pu'ai wuru'u ōtaapanuz pupuraatan. Usha'apanum kau'an pugaru aonaa pukarodapazon pidan. Punaudapa puzaamatauzon pidan ai aimakaan

^z 19:13 *puraata, gold idi'o utoma-kao*: Greek ida'an udakota-kao mina. Bauda'apa puraata, idikinauda'u kauzu kaudin-karu winipinaa wuru'u.

aonaa pumizidin kizi mani. Na'iki puikodauzon paoribai aka, aonaa pupaowanii di'iki'o mani,' ukian naobanai ati.

22“Uruu idi naobanai kian u'ati. ‘Pugaru, aonaa pusha'apatinan pudyuuda-kaos kawana'ati. Ukau'an õpataka'utan nii pugaru puparadan kawana'ati. Puaitapan pu'u õmakarodapakan pidan, na'iki õzaamatan aimaakan aonaa õidiwau mani, na'iki õikodan paoribai aka, aonaa õpaonii di'iki'o mani. 23Mazan kandii nii mooko wuru'u, aonaa zoobaba pumuudan õpuraatan puraata taapa-kizinao ii? Aizii dii mani wuru'u õkaawanuz, dobata za'a naa mani padamata õikodan õpuraatan.’

24“Udauna'an naobanai kian wunao ati'i kadishitapainao kidaz udazaba'a. ‘Uzaamata u'ai wuru'u puraataz, utaa kiziz arawu ati'i ikoda'oraz 10 goldtinapa kida'o puraata.’

25“Mazan ikian u'ati. ‘Naobanai, kaina'a'a naa 10 goldtinapa kida'o puraata u'ida'a.’

26“Uruu idi naobanai kian i'ati, ‘Õkowaadan nii aimaakan u'ati: na'ia'oram pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, taa-karu nii powa'a zii aimaakan u'ati. Mazan aizii pidan wuru'u aona'oraz aimaakan nii u'ida'a, zaamata-karu nii u'ai ipai wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan u'ida'a'oraz.’ 27Udauna'an ukian. ‘Aizii pidannao wuru'u aona'oraz iaipan õgaru panaobanaa nii,

una'aka idyaun da'ati'i, uzowii kizi idyaun õkanaapu'u.’”

Jesus maonapatan daua'o

Jerusalem iti

(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11;

John 12:12-19)

28Aizii Jesus ipaian dauana'an pakadakotinan i'ati, uru'u naa imakon Jerusalem iti. Jesus kiwiitapa'o nii pidannao ua'ati. 29Na'iki'i naa imakon, imakon atii imaanapatan naawazi di'iti, dakotapa-kariwaiz Olive Naawa kii. Upa'inamun, kaina'a dya'utam wiizainao, Bethphage kia'o udakotapa-kaos, ba'oran Bethany kia'o udakotapa-kaos. Sariapa Jesus dyuudan dya'utam patominapakidaniinao wiizai di'iti. 30Ukian i'ati, “Umako wiizai di'iti. Aizii ukaawan dono na'iti, uikodan nii na'ii chaakashi^a dani, ko'idinpan, aona'o zii uzaidauzo-kaos. Ubuzuutanaka uruu, na'iki una'aka uruu da'ati'i. 31Aizii pidan kian an u'ati, ‘Kanom ni'o wuru'u ubuzuutanuz õ'uza?’ Ukii u'ati. ‘Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu.’”

32Uruu idi imakon naa, atii ikaawan na'iti. Iikoda ipai aimaakan na'apa ukowaada-kaos kawana'ati i'ati. 33Udauna'an ibuzuutan naa chaakashi dani. Sariapa uka'uzatiki kian i'ati, “Kandii ni'o wuru'u ubuzuutanuz õ'uza?”

34“Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu,” ikian u'ati. 35Udauna'an ina'akan naaz atii

Luke

^a 19:30 *chaakashi*: English ida'an, donkey.

īkaawa-kidanuzu Jesus di'iti. Uruu dauna'an īkadaaradan naa pachaa-kitan kida ubarau iti, Jesus sakanata kizi nii, na'iki īzaida-kidan naa Jesus ubarau iti. ³⁶Aizii umakopaa-nan pu'a'a naa ubarau an, uru'u naa pidannao kadaaradan naa pakamichan kida dunapota Jesus ua'ati.

³⁷Aizii īmaonapatan naa Jerusalem iti, īdaporotapaanan pu'a'a naa dunapota, wuru'u Olive Naawa iki'oraz. Uru'u naa iriba pidannao, wuru'u tominapatinauzonao kidaz Jesus di'iki, tuukii īkonaukian. Na'iki tuukii īkonaukii-kidan Tominkaru diiwa'o ida'an, patukapan idi ipai wuru'u pabi'inaaka kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan Jesus sha'apatauzon pachi'ikapa kizi kawana'ati. ³⁸Na'iki īkian, "Marii Tominkaru kaimanan manawun di'oraz King ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii wakaimanaakan Tominkaru tuma, marii Tominkaru aokazi ia'oraz konaukii-kida-ka'o tuukii manawun, umanawunun idi," īkian.

³⁹Kaina'a pabi'i kida Pharisee-nao pidannao bii'i, īnao kian Jesus ati, "Tiichaa, pudyuuda shoman putominapa-kidaniinao mashaadan kaiwuru'u pakadakoinapanuz."

⁴⁰Jesus kian ī'ati, "Ōkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, pidannao mashaata-ka'o an pakadakoinpan ai, kubanaou'o ni'i naa kadakoin."

Jesus zaadan Jerusalem dau'an

⁴¹Aizii padaporotapaanan pu'u naawazi iki, Jesus awunuupan Jerusalem iti. Utukapa kaimanaiman

wuru'u donoiz. Sariapa uzaadan, ukamunan-kidan idi na'iaainao pidannao. ⁴²Na'iki ukian, "Kaiman zii mani padamata uaitapan an, kai wuru'u pidan kaimanaakakinaaz Tominkaru tuma. Mazan aonaa utukapanuz, na'iki dizapakarawai u'aiaz. ⁴³Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, utarubanao kaawan īmizaataakapa'anan utuma. Ipai'o nii īkoraratan uwiizi na'iki aona'o nii na'itim ukazannaatinan. ⁴⁴Īmainaabatan nii kaiman-daun uwiizi, aona'o nii kanom wa'aka-ka'o u'ida'a. Na'iki ipai unao mashaa-painao na'a, umainaabata-ka'o nii kapam. Usha'apanum kau'an aonaa uaitapa'azon na'iki uzaamata'azon wuru'u Tominkaru dyuudaniaz u'ida'ati, ukazannaatin-kinaa ni'oraz padamata."

Jesus morotan naa Tominkaru

Dapu nazo iti

(Matthew 21:12-17;

Mark 11:15-19; John 2:13-22)

⁴⁵Aizii Jesus kaawan dono Jerusalem iti, umorotan naa Tominkaru Dapu nazo iti. Na'ii uikoda iriba pidannao selliipainao kida uzainao, taa-karu ni'o Tominkaru ati. Uruu idi uwaataabi'ian naa pidannao paselliapa-kizi kida di'iki. ⁴⁶Ukian ī'ati, "Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kian: 'Ōdapu dakota-ka'o nii toriinaapa-kizai dapunaa nii.' Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii," ukian ī'ati.

⁴⁷Ipai kamoo Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Dapu ii.

Luke

Jesus Tominkaru Dapu ia'o (19:45-46)

Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzono Moses kakinaori dau'u, na'iki wuru'u kazowautapainao kidaz pidannao. Ipai ñao, tuukii ãipan pazowian Jesus. ⁴⁸Mazan aonaa ãaitapan na'apam pazowian uruu. Usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao abatapan ukakuwaatinan, na'iki wuru'u pidannao kidaz karikaonan ña'ian Jesus tuma, usha'apanum kau'an aonaa ãipan padobaa-kidan ukuwaa, ãipan paabatan ukuwaa ipai daunuuda'u.

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimakaan kida
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

20 ¹Bauda'apa kamoo Jesus tominapa-kidan dono pidannao na'iki ukowaadapan dono ñ'ati Kaimana'o Kuwai Tomin-

karu Dapu ii. Na'ia'o faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzono Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao na'ia'o kapam. Baokopa ñao wa'atin Jesus ida'ati. ²Na'iki ñkian u'ati, "Pukowaada wa'ati kanom dyuudanii na'iki kanom aipan ati'o wuru'u pukowaadapanuz kuwai na'iki wuru'u pusha'apatanuz aimakaan kaikapa'a?"

³Sariapa Jesus kian ñ'ati, "Õpishaan nii unao bauda'apa aimakaan dau'an, õaiapa udako'atin õparadan. ⁴Kanom dyuudanii John na'iki kanom aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidan aipan ati'o?"

⁵Hãï, aonaa ãaitapan padako'atin uparadan. Sariapa ñpishaan

pairibannao kida. “Na'apam nii wadako'atin kaiwuru'u uparadanuz?” ĩkiitaakapan. “Aizii wakian an Tominkaru aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz, ukian nii wa'ati upu'u zii mooko aonaa umishidan John? ⁶Mazan aizii wakian an u'ati, pidan aipan ati'o karikaonan wuru'u uchikaawunuupanuz. Tuukia'o nii pidannao wuru'u diinaouzu'u, to'oran wa'ati, na'iki ĩzowian nii waunao paboori idi. Usha'apanum kau'an ipai ĩnao, tuukii ĩmishidan Tominkaru prophetin wuru'u Johnaz.” ⁷Uruu idi ĩkian Jesus ati, “Aonaa waaitapan kanom dyuudanii uruu.”

⁸Jesus kian ĩ'ati, “Ōgaru na'apa, aona'o nii kapam ōkowaadan unao ati kanom aipan ati'o wuru'u ōsha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a.”

Awunuutapainao zakapu daua'o
(*Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12*)

⁹Udauna'an Jesus kowaadan naa pidannao ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukowaadaniaz: “Baukapaiman pidan paowan dizookaru kadunaa pa'idiwaru pazakapun ii, grape kia'oraz udakota-ka. Aizii wuru'u pidan upaopan naa pazakapun ii, atii uipaian. Uruu dauna'an uzaamatan naa pidannao awunuutapainao ni'i naa pazakapun pa'aonaan daida. Uruu dauna'an umakon naa. Kotua'iki'o wuru'u umako'onanuz ba'oran wiizai iti. ¹⁰Aizii una'ian pu'u zii ba'oran wiizai ii, upaoriba aka kida dyuuan naa. Uruu idi udyuudan naa papoitoru na'iti, unanaka kizii

naa wuru'u upaoriba aka buutakariwaiz naa u'idiwau nii. Mazan poitorui kaawan na'iti, sariapa taapainao paoribai ba'iziautapan uruu, na'iki ĩdyuudan ukiwan powaa iti kana'apan. ¹¹Udauna'an naobanai dyuudan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan na'apa koshan ĩba'iziinuzu, na'iki ĩantamikitanuzu kakiba'azonna'o ida'an, na'iki ĩdyuudan uruu kana'apan koshan. ¹²Udyuuda koshan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan ĩba'izian uruu, aonaa masakauda'u mani, izai umada ĩba'izin-daun kida. Paba'izian dauna'an uruu, ĩkabootankan naazu zakapu dawun ii. ¹³Udauna'an kapaoriba'o kian. ‘Na'apam nii ōsha'apatinan aizii? Ōdyuudan nii aizii ĩ'idi'iti ōdani, wuru'u ōmarainpaniaz manawun. Ōaitapa aona'o nii pa'an ĩkashadapan uruu.’ Uruu idi udyuudan paudani. ¹⁴Aizii ĩtukapan naa kapaoriba'o dani wa'atin sariapa ĩkian pa'atiaaka kida. ‘Aizii wa'ati'i naa kapaoriba'o dani diina'iki'i. Aushaa, wazowii pa'i uruu wazaamata kizi wuru'u u'idiwau nii kida'oraz aimaakan.’ ¹⁵Uruu idi sariapa ĩzaamatan uruu, na'iki ĩna'akan naaz zakapu dawun iti. Na'ia'a naa ĩzowianuzu.

“Aizii mani,” Jesus kian pidannao ati. “Na'apam ni'i naa uaitapan kapaoriba'o sha'apatan wuru'u taapainaoz upaoriba? ¹⁶Uwa'atin nii ĩ'ida'ati, na'iki uzowian nii ĩdyaun kaiman-daun. Udauna'an uzaamatan nii ba'orainao taapa'o ni'i naa zakapu na'iki upaoriba kida.”

Aizii pidannao abatan idi wuru'u una'apanuz sariapa ikian, “Kandii nii? Aonaa turuu aimakaan sha'apata-ka'o na'apa.”

¹⁷Uruu idi Jesus awunuupan i'ati, na'iki ukian, “Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan saadinpa'o kianuz.

‘Wuru'u kuba tomapauzonao
kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz
itukapan,
uru'u naa mishi'oraiman
umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.’

Kanom dau'ana'o uzauada-kidan wuru'u Tominkaru paradanuz na'apa? ¹⁸Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'ido'okan.”

Tax kawinipinaapa-ka'o dau'o
(*Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17*)

¹⁹Tuukii tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki faadaanao zowaunaanao, to'oran Jesus ati. Tuukia'o padamata iaipan pazaamata-kidan uruu na'ii pakakuwaatin kizi ii. Usha'apanum kau'an iaitata padaua'o wuru'u ukadakotinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Mazan tuukii itarian pidannao ai. ²⁰Mazan upu'u idorotan pazaamata-kidakinaa nii Jesus. Iaipan pazaamatan uruu, udauna'an iaipan papataka'uta-kidanuz tuubaruo naobanai ati, wuru'u Rome iki'oraz uwa'atin. Uruu idi ikawinipinaatan naa pidannao makoinao nii Jesus kakuwaatin

kizi iti, na'apa abata'azoinao kawan ukuwaa. Uruu idi masakauda'u'o nii iaabatan uparadan dikauada sha'ap'oram aimakaan dau'an, uru'o ni'i naa ikowaadankanuz. ²¹Aizii wuru'u pidannao dyuuda-kariwainauz, kian naa Jesus ati, “Tiichaa, waaitapa mishi'o kaiwuru'u puparadan kidaz na'iki pukuwaa kidaz, na'iki sakitapa'o wuru'u putominapa-kidanuz pidannao. Aonaa pudi'itapan sha'apa'oram pidan, kaimanan, oo umanawunun. Mazan mishi pa'an putominapa-kidan pidannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. ²²Na'apa dii pukian waunao Jewnao taan dau'an tax puraatanua tuubaruo naobanai Rome ia'o ati? Wadikintapan Tominkaru di'iki'o kakinaorii wuru'u, oo aonaa?”

²³Mazan Jesus aitapa itiwia'azon karikaonan pazaamatan uruu na'apa kida'o ida'an. Uruu idi ukian i'ati. ²⁴“Aushaa unana'iki mooko wizi'i'o puraata.” Itaan dauna'an puraata ukian naa koshan i'ati, “Kanom awun baara, na'iki kanom uu utukapan saadinpan puraata baara'a?”

“Rome ia'o naobanai,” ikian.

²⁵Uruu idi Jesus kian i'ati, “Ukau'an utaa Rome ia'o naobanai ati wuru'u u'idiwau kidaz. Na'iki utaa Tominkaru ati wuru'u Tominkaru idiwau kidaz,” ukian. ²⁶Aizii wuru'u Jesus dako'atinuz paradaru, iriba'o pidannao kanaapua'o. Mazan wuru'u pidannao kaakapa'azoinaowuz Jesus, aonaa bauda'apa ikodan pazaamata-kinnaa nii uruu. Mazan mashaa iaabatan, na'iki

tuukii ĩdi'itinpan wuru dau'a'a udako'atinuz paparadan na'apa.

Mishi'o nii mani kakupa-karu mawaka-karu dauna'an?

(*Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27*)

27 Kaina'a pabi'i kida Sadduceenao,^b aona'oraz ĩmishidan kadishita-kida-kaonii pidannao pamawaka-kizi iki diina'iti'i. ĩnao wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu kaikapa'a. 28 "Tiichaa, kaikapa sha'atii tawuru'u kakinaorii Moses saadauzonii kianuz wa'ati. 'Na'apainim daonaiora mawakan dono, uwa'akan paudaiaro aonaa zii pu'u okaudanin, marii u'inawuzu mazidan otuma. Aizii kiwiini'o ĩdani daonaiora, taa-karu nii mawaka'o dani nii,' kii tawuru'u parada-karu kiauzonuz. 29 Kaina'a 7 inawuzinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa. 30 Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan na'iki umazidan pa'inawuzu daiarodaun tuma, mazan na'apa koshan umawakan. 31 Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan umawakan aonaa zii okaudanin pu'u, ba'oran mazidan otuma na'apa koshan umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzinao mazidan otuma, mazan ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa ĩnao wa'aka'o nii paudani otuma. 32 Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u

ĩdaiaro daunuz. 33 Aizii pidannao kadishita-kida-kaonii dono pamawaka-kizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazidan otuma," ĩkian.

34 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Daonaioranao na'iki zunnao wuru'u mashaapainao kidaz imi'i baara an, mazida'o nii pa'an ĩdyaun. 35 Mazan aizii wuru'u daonaioranao na'iki zunnao Tominkaru widau-niinaouz, na'iki ukadishita-kidan ni'oraz pamawaka-kizi iki, aona'o nii pa'an ĩkaudaiarun oo ĩmazidan. 36 Usha'apanum kau'an na'apa'o ni'i naa ĩdyaun angelnao kawan. Aona'o ni'i naa powa'a ĩmawakauzon. Ipa'i ĩdyaun Tominkaru dainaou'u naa pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an ukadishita-kidan idi ĩdyaun pamawaka-kizi iki. 37 Moses kuwaa tukapa-kida kaimanaiman mishi'o wuru'u mawakainao kadishita-kida-kaonii pamawaka-kizi iki. Na'apa watukapan usaadinpan Moses dau'an, ukowaadanuz udaru'o tikazi pu'ukapan kaiwada-karu kadunaa ida'a, mazan aonaa bauda'apa uanaba ka'awan. Uruu ida'a watukapan na'apam Moses dakotan Tominkaru, Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarun nii. 38 Wuru'u Tominkaruz kakupainao Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani, uruu idi Tominkaru tukapan pidannao kakupainao pa'idiwaru," ukian ĩ'ati.

^b 20:27 *Sadducee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

³⁹Uruu idi pabi'i kida tiichaa-pauzonao Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati. "Kaimana'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz ĩparadan Tiichaa," ĩkian u'ati. ⁴⁰Uruu dauna'an aona'a naa powa'a Sadduceenao pishaan uruu, usha'apanum kau'an ĩtaria'akan naa udako'atin ai paparadan koshan.

***Kanom kaduz wuru'u
Christ kii-kizaiz***

(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)

⁴¹Jesus kian wunao ati'i tiichaa-pauzonaouz Moses kakinaori dau'u, "Na'apa dii mooko wuru'u Christ,^c dakota-kaoz David Takaan-daun nii? ⁴²⁻⁴³David kian pu'u pasaadani kaarita Psalms ida'a, 'Naobanai Tominkaru kian oNaobanaa ati, pusakanata ođiwa'ora antanapu, atii owaranuitapa-kidan putarubanao pu'ati.' "^d

⁴⁴Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko wuru'u udaniitanuz uruu?"

***Jesus aipan zaudinapa-karu
tiichaapauzonao ai Moses
kakinaori***

(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

⁴⁵Ipai pidannao abatapan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. ⁴⁶"Uzaudinapa pa'i wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. ĩnaudapa pachi'ika'anpan dawuu za'aba'i kida'o kamicha

daara an. Na'iki tuukia'oraz ĩaipan pataapa-kaoumanawun kida'o pidannao nii, pidannao iribainapa kizi ii aka. Aonaa uda'ana'ana'a wuru'u ĩkaduz kidaz. Na'iki naudapainauz pasakanatan umanawun kida'o tabai ida'a, synagogue kida ii. Na'iki ĩnaudapa kapam pasakanatan, umanawunuinao taba ida'a aroapa-kizai ii. ⁴⁷Na'iki ĩnaudapa payaakaratan zunnao, mawakinao ĩdaiarunao, pazaamatan ida'an ĩsha'apauz kida. Na'iki ĩnaudapa paabata-kidan patoriinpan tomunu'iki. ĩnao Tominkaru patak'utan nii tuukii manawun."

Zuna taan daua'o puraata sodi

(Mark 12:41-44)

21 ¹Aizii Tominkaru Dapu nazo ii, Jesus awunuu-tapan, kapuraatan kidainao pidannao taan puraata taa-karu nii Tominkaru ati. ²Na'iki utukapa kapam zun mapuraatanu'o, na'iki mawakaiba'a naa odaiaru, taan na'iki opaidan dya'utam wizi'i sodi kidainao puraata. ³Sariapa Jesus kian pidannao ati, "Ođkoodan nii unao ati, di'oraz zuna'a, dobata otaan puraata ba'orainao ai. ⁴Usha'apanum kau'an ba'orainao taaniaz papuraatan, kaina'a diri'i'o zii ukawa'akun. Mazan aizii oro kowas, pamapuraatanun pu'u, otaan kaimandaun papuraatan pamashaapa-kinnaa sodi'i naa."

Luke

^c 20:41 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii. ^d 20:42-43 Psalm 110:1

***Jesus kowaadan na'apam nii
Tominkaru Dapu kaboo'ii-ka'o***
(*Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2*)

⁵Pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, kadakotin-kidan konaunam patukapan Tominkaru Dapu toma-ka'o. Utoma-ka'o umanawun kida'o na'iki konaunam kida'o kuba idi. Na'iki kaina'a kapam konaunam kida'o aimaakan pidannao taanii kida Tominkaru ati, udapu konaunamada-kinao nii. Jesus kian i'ati. ⁶“Ipai wuru'u konaunam kida'oraz aimaakan utukapan da'a'a. Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, kaiman-dau-nu'o nii ukaboo'ii-ka'o, ipai wuru'u kuba kidaz kadishitapa kida'oraz kabaun.”

***Kichana'iki-kia'o amazada wa'atin
daau'o***

(*Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13*)

⁷Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian, “Tiichaa, na'apainim nii wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a? Kanom ida'ana'o nii waaitapan wuru'u amazada sha'apanuz naa na'apa?” i'kian.

⁸Jesus kian i'ati, “Uzaudinapa pa'i aonaa kizi umariida-ka'o. Kaina'a iriba pidannao dakotinpan o'garu nii. I'wa'atin nii unao ida'ati na'iki i'kian nii, ‘O'garu Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii papidanannao.’ Ba'orainao kian nii unao ati. ‘Aizii amazada ikodan naa patokon.’ Mazan aonaa pa'i umako'ona'a i'dawu'ati. ⁹Na'iki

aonaa pa'i utariidina'ana'a uabatan dono wiizainao mizaataakapan ba'oran wiizai kida tuma, na'iki uabatan dono pidannao kasha-daakapan, i'to'orataakapan atii i'zowiaakapan pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai'o nii zii na'apa kida'o sha'apan kiwiin. Mazan aonaa kadimana'o nii mani wuru'u amazada ikodanuzu patokon uruu dauna'an.”

¹⁰Udauna'an ukian i'ati, “Kaina'a'o nii zii pidannao mizaataakapan ba'oran wiizai ii kida'o pidannao tuma. ¹¹Na'iki kaina'a'o nii zii kichana'iki-kia'o imi'i baara nakainan, na'iki imi'i baara tada'okan nii. Na'iki kaina'a'o nii zii zamazi kaawan, na'iki kaina'a'o nii zii pabi'inaaka kida'o, kichana'iki-kia'o na'iki zaamainba'o rinai kaawan. Na'iki kaina'a'o nii zii utukapan aimaakan kichana'iki-kia'o aidinan aokazi iki.

¹²“Mazan ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan ua'ii kaikapa'a, uzaamata-ka'o nii na'iki uantamikita-ka'o nii unaobanaitapan dikin ii o'garu. Panaadon pabi'i kida unao na'aka-ka'o nii synagogue iti kida, utiwaa-kidapa-ka'o nii, na'iki ukaboota-ka'o nii taraa-kizai iti. Na'iki pabi'i kida unao kadishitakida-ka'o nii oo utiwaa-kidapa-ka'o nii tuubaru kidainao naobanainao kanaapu'u. Ipai'o nii ubaiaapan dikauda kida'o aimaakan na'apa o'garu dikin ii.

¹³“Uruu dono turua'o nii ukowaadan Kaimana'o Kuwai o'dau'ana'o. ¹⁴Ukau'an uaitapa kizii

naa pa'i, diina'iti'i upishaa-kaao an, aonaa kizi udopiidan uaitapa'azon idi na'apam nii udako'atin pidannao paradan. ¹⁵Usha'apanum kau'an o'taan nii uaitapa-kinaa nii uparadan, uaitapa kizi na'apam nii udako'atin iparadan ipishaan dono unao. Uruu ida'ana'o nii i'kaakinpan, aona'o nii i'aitapan na'apam nii powa'a pakian u'ati.

¹⁶“Uruu dono udarunao na'iki udaronao, na'iki u'inawuzunao na'iki ba'oran uiribannao, na'iki upaonarunao zaamata-kidan nii unao, atii pabi'i kida unao i'zowii-kidan nii. ¹⁷Na'iki ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao o'garu dikin ii. ¹⁸Mazan aona'o nii bauda'apa uwaziwaan uzowaud. ¹⁹Ukau'an ma'ozaka utaapa unyukunuu. Aonaa utaria'ana'a usha'apata-kaao ai. Uruu ida'an mishi'o nii pa'an ukakupan diina'iti'i.

***Jesus kowaadan na'apam nii
Jerusalem kaboobi'ii-kaao***

(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰“Aizii na'apainim pa'i utukapan ana'a naa soldyaanao koraratan Jerusalem. Uruu ida'an sariaapa'o nii uaitapan Jerusalem kaboobi'ii-kaao kamoon kaawan naa wuru'u. ²¹Marii kizi pa'i pidannao kawiiizi-tinpainao Judea Baara ii aka kidoopan midukuo iti. Aizii pidannao wuru'u mashaapainaoz donoi ii, marii pa'i i'kidoopan. Aizii wunaou'u mashaapainaoz donoi dawun itinapu kida, aonaa pa'i i'wa'ati'ina'a donoi ati. ²²Usha'apa-

num kau'an Jerusalem sannao pataka'uta-kaao kamoon naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu idi Tominkaru paradan tawuru'u saada-kariwaiz kotua'a naa mishiinan naa wuru'u. ²³Uruu dono kasha'ora'o nii manawun aimakaan sha'apan zunnao ati wuru'u kaudaniinaouz patoba ii. Na'iki wunao ati'i biidapainaoz zii i'dainao. Na'iki uruu kamoo dono kasha'ora'o nii aimakaan baiapa-kaao di'ora'a amazada baara'a. Uruu dono'o ni'i naa Tominkaru pataka'utan wuru'u pidannaouz. ²⁴Pabi'i kida pidannao zowii-kaao nii mizaataaka-kinai marii idi. Ba'orainao zaamata-kaao nii, na'iki i'na'aka-kaao nii poitoruinooz nii ba'oran wiizai kida kawana'ati, na'iki i'kaudinooz nii dadara, mawinipinaadaun. Uruu dono Gentilenaou'o ni'i naa kazowautapa na'iki waranuitapa Jerusalem sannao. I'kazowautapan nii i'dyaun atii Tominkaru aipan kawana'ati na'apam ukotua'ikin i'kazowautapan na'ii.

***Na'apam nii amazada Tominkaru
dani wa'atin dono***

(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

²⁵“Kaina'a'o nii zii pana'a'o na'iki kichana'iki-kia'o aimakaan tukapa-kaao, aona'o utukapauzo-kaao usha'apauzon kamoo ati, kauzu ati na'iki wizinao ati. Ipai pidannao mashaapainaoz imi'i baara an, tuukia'o nii i'tarian i'abatan dono kichana'iki-kia'o wunu paran tururuinan, na'iki i'tukapan nii udaru kida'o wunu paran tominan. ²⁶Tuukia'o nii i'tarian, pidannao

dorauta'o nii patarian idi, usha'apanum kau'an ïaitapa kaina'a'o nii zii kichana'iki-kii kida'o manawun aimaakan sha'apan da'ana'a imi'i baara an. Na'iki ipai'o nii amazada nakainan doko ii, uruu idi ipai'o nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan. ²⁷Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidina'akan ni'i naa, uwa'atin aokazi iki isha'iz bii an, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonaunaman tuma. ²⁸Aizii utukapan ana'a naa na'apa kida'o aimaakan sha'apan, aonaa utaria'ana'a, mishi'oraiman ukadishitapa ma'ozaka, na'iki doko iti uawunuutapa. Usha'apanum kau'an ukazannaata-ka'o kamoon maonapatan naa wuru'u."

²⁹Udauna'an Jesus kowaadan naa ï'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukianuz ï'ati: "Aushaa udi'itapa fig kadunaa kida na'iki ba'oran atamun kadunaa kida. ³⁰Na'apainim utukapan an ukaanaban oo uanaba kida pa'inaadinan, sariapa uaitapan uruu ida'an wawunu donon maonapatan naa wuru'u. ³¹Ukau'an na'apa'o nii kapam uaitapan wuru'u Tominkaru Naobanai-tinan kamoon maonapatanuz, utukapan ana'a naa wuru'u aimaakan kida sha'apanuz kaikapa'a. ³²Ökowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. ³³Mishi mainaabatina'o nii ipai daunuuda'u aokazi na'iki imi'i baara, mazan wuru'u õparadan kidaz aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Zaudinapa-karu

³⁴"Uruu idi zaudinpa'a naa umashaapa. Aonaa umashaapa'ana'a utomapan dau'u karikaonan aroapa-karu na'iki tuzapa-karu. Na'iki aonaa udi'itinpa'ana'a soo usha'apaapa'azon dau'ati karikaonan aimaakan u'ati. Panaadon upadaida'anata-ka'o, na'apa basakara zaamatan kawan kotu'uz. ³⁵Usha'apanum kau'an wuru'u aimaakan sha'apa'o ni'oraz sha'apan nii ipai amazada kawana'ati. ³⁶Uruu idi uzaudinpa'a naa umashaapa. Na'iki karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati, ma'ozaka kizi utapan unyukunuu, utukapan dono'o naa aimaakan kida wuru'u sha'apa'o ni'oraz ubii an, na'iki ma'ozaka kizi kapam unyukunuu ukadishita-kida-ka'o dono diina'iti'i, Daonaiora Aokazi Iki'o kanaapu'u."

³⁷⁻³⁸Uruu kia'o wuru'u Jesus tominapa-kidauzonuz pidannao ipai kamoo, Tominkaru Dapu ii. Na'iki ipai chaapi'iki pidannao makouzon da'i Tominkaru Dapu iti, uruu ïabata'anan naa Jesus kakuwaapatinan. Aizii Jesus, ipai wachuupun da'i umakouzon Olive Naawa iti, na'iki unal'ian nii bouda'apa maruta'o.

Jesus zowia'azoo-ka'o dau'a'o

(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2;

John 11:45-53)

22 ¹Aizii maonapa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-ka'o Kamoon kaawan. Uruu Passover Kamoon kia'oraz udakota-ka'o. ²Faadaanao zowaunaanao

na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii itarian pasha'apatan Jesus pidannao awun za'a. Uruu idi ikadakotin-kidan na'apam nii pazaamata-kidan Jesus, iaipan pazowii-kidanuzu pidannao daida'an.

Judas kaakapaan Jesus

(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

³Sariapa Satan morotinan Judas, Iscariot kia'oraz udakotapa-ka. Uruu tawuru'u 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'oraz. ⁴Sariapa Judas makon faadaanao zowaunaanao di'iti, na'iki kazaanaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao di'iti. Na'ia'a naa Judas kadakotinan ituma, na'iki ukowaadan naa i'ati na'apam nii pazaamata-kidan Jesus. ⁵Tuukii ikonaukian, uruu idi ikian Judas ati, "Wakawinipinaan nii pugaru." ⁶Kaiman Judas ati puraata taa'azoo-ka pa'ati. Uruu dauna'an uabatapan naa na'itim nii Jesus makon. Uruu na'ia'o ni'i naa uaipan pazaamata-kidan Jesus, iribainao pidannao daida'an.

Passover wanyukunuunaa minziiwa-kida-ka

(Matthew 26:17-25;

Mark 14:12-21; John 13:21-30)

⁷Aizii kaawa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-ka Kamoon, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-ka Passover wanyukunuunaa nii. ⁸Uruu idi Jesus dyuudan Peter

na'iki John. Ukian i'ati, "Unao pa'i minziiwa-kida Passover wanyukunuunaa wanikan nii."

⁹"Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidanuzu?" ikian Jesus ati.

¹⁰Jesus kian i'ati, "Umako donoi iti. Aizii ukaawan an na'iti, daonai-ora kapowanka'o wunu moto zo'an ikodapan nii unao. Uda'an uruu padawu'ati, na'iki umorota udawu'ati kabaun nazo iti. ¹¹Na'iki ukii kadapu'o ati na'ii. "Tiichaa pishaa-kidan na'iam dii kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz unika kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa baokopa patominapa-kidaniinao tuma?" ¹²Sariaapa'o nii kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun nazoo doko ia'o kapam, na'iki ipai'ora'a naa uminziiwa-kida-ka aroapa-kizai nii. Ukau'an na'ii usaabaa ipai wanyukunui," Jesus kian i'ati. ¹³Udauna'an imako'okan naa donoi iti. Ikaawan na'iti na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa iminziiwa-kidan Passover wanyukunuunaa.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono

(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26;

1 Corinthians 11:23-25)

¹⁴Aizii kamoo tipitan dauna'an, Jesus na'iki 12 utominapa-kidaniinao sakanatan naa baokopa miisa^e ida'a. ¹⁵Na'ia'a naa Jesus kian i'ati, "Tuukia'o onika'azon unao tuma wuru'u di'oraz Passover

^e 22:14 miisa: English ida'an, table.

wanyukunuunaa õzowii-kaos ua'ii. ¹⁶Usha'apanum kau'an aona'o nii powa'a õnikauzon unao tumazu, atii diina'iti zii'i, Tominkaru tukapakan donoo'oo naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati, na'iki uipaian ana'a naa pasha'apatan ipai wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz.”

¹⁷Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapakan Tominkaru ati. Udauna'an utaan, na'iki udobata-kidan naa wine wuru'u koopo zo'a'oraz ipai wunao kawana'ati'i ¹² utominapakanidaniinaouz. Na'iki ukian i'ati, “Marii ipai unao tuzan di'oraz wine. ¹⁸Aizii õgaru, aona'o ni'i naa powa'a õtuzan wuru'u di'oraz wine, toma-kariwaiz Passover riwunnaa nii, atii diina'iti'o nii zii koshan õtuzan wine, Tominkaru tukapakan donoo'oo naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati.”

¹⁹Udauna'an uzaamatan naa bread, na'iki utoriinapakan Tominkaru ati. Udauna'an udushowan naa bread na'iki utaan naazu patominapakanidaniinao kawana'ati kida. Na'iki ukian i'ati, “Aizii di'i õnanaa wuru'u, õtaaniaz unao dikan ii. Marii kizi pa'i karikaonan unikan bread kaikapa'a, unyukunuitapakinaa nii õgaru.”

²⁰Paarooan dauna'an uzaamatan koshan wuru'u koopoz, paida'o wine idi, na'iki udobata-kidan naa ikawana'atiz. Ukian i'ati, “Di'oraz wine koopo ida'a'oraz kainaabata'o

mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati^f õizain ida'an, umishiinan nii õizain shootan ida'an unao ati.”

²¹Jesus kian, “Mazan wuru'u pidan zaamata-kida'o ni'oraz õgaru õminarooan, kaina'a uruu kaida'a'a.

²²Mazan mishi, Daonaiora Aokazi Iki'o mawakan nii kaikapa'a, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan uzaamata-kidan dikan ii uruu.” ²³Sariapa Jesus tominapakanidaniinao paradan pa'atiaaka kida. Iaitapa'azon na'ia'oram pidan pabi'i wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz uruu.

Jesus kadakotinan naobanaitinapa-karu dau'u

²⁴Uruu dauna'an, Jesus tominapakanidaniinao kashadaakapan naa pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai idyaun iaipinan tuubaru'o pidan nii pamin-kaudinannao ai. ²⁵Uruu idi Jesus kian i'ati, “Aizii kingnao wuru'u kazowautapainaoz ipai pidannao, ipai amazada kawana'ati, ma'ozaka ikazowautapan wuru'u pidannaouz. Na'iki wuru'u naobanai-tinpainao kidaz pidannao, tuukii iaipan pidannao dakotan paugaru kamarainpanu'o naobanai nii. ²⁶Mazan unao, aonaa una'apa'ana'a inao kawan. Mishi'oraiman, na'ia'oram pidan unao bii'i, tuubaru'o utaapinpan, marii utapinan pidan waranuitapa-kidina'o kawan. Na'ia'oram pidan naobanai-

^f 22:20 Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati: uruu dakota-kaos Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apan-naada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

tinpa'o, marii utaapinan poitorui kawan. ²⁷Kanom kaina'a tuubaruo nii pidan? Wuru'u sakanatapa'oraz, zaudapa'oraz aimaakan sha'apata-ka'o pa'ati? Oo wuru'u kaudina'oraz u'ati? Mishu tuubaruo pidan wuru'u sakanatapauzoz. Mazan oġaru kian aonaa una'apan. Usha'apanum kau'an oġaru na'apa poitorui kawan omashaapan, okaudinan unao bii'i. ²⁸Atii di'i aonaa uwa'akan oġaru obaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan. ²⁹Mazan ozaamatan unao kazowautapa'o nii pidannao diina'iti'i. Na'apa odaru zaamatan kawan oġaru kazowautapa'o nii ipai papidanannao. ³⁰Uaropan nii na'iki utuzan nii otuma onobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki usakanatan nii umanawunu'o tabai kida ida'a. Na'iki na'ia'o ni'i naa unao kazowautapan ipai dau-nuuda'u Israel takaan-daunnao,^g wuru'u 12 udainao di'iki'oraz naa iiribainan.”

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru

(Matthew 26:31-35;

Mark 14:27-31; John 13:36-38)

³¹Jesus kian koshan, “Simon, puabata oġaradan. Satan pishaanil'i naa Tominkaru unao dau'an, ukau'an utiwaa-kidapan nii unao, na'apa pidan manaruan kawan zaishi padyukuo ai. ³²Mazan otorii-napani'i naa pugaru ati Simon, punyukunuu ma'ozaka kizi, aonaa kizi pumuudan pumishidapan

oġaru. Na'iki puma'ozakada'a naa pa'i ba'oran mishidainao nyukunuu, pupadantan dono o'ida'ati.”

³³Sariapa Peter kian u'ati, “Naobanai, oġaru, turuu otaraa-kidinan na'iki omawakan putuma.”

³⁴Jesus kian u'ati, “Peter, aizii wuru wamarutan ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, pumariidinan nii idikinau odau'an. ‘Aonaa oaitapan uruu,’ pukian nii odau'an pidannao ati.”

Jesus kakinaowan patominapa-kidaniinao

³⁵Jesus kian 12 patominapa-kidaniinao ati, “Tawuru dono'o, odyuudauzonuz umakon mapuraatan-daun, masaakon-daun, na'iki aonaa una'akan ba'oran udazkidi kida. Kanom ba'oran tuukia'o uaipan uruu dono?”

“Aonaa kanom,” ikian.

³⁶Uruu idi Jesus kian i'ati, “Mazan aizii kanom kaina'a'o upuraatan, na'iki usaakon, marii una'akanuzu. Aizii kanom aona'o mizaataaka-kinai marii nii u'ida'a, marii usellian pachaakitatan patorii-kinaa nii pamarian nii. ³⁷Usha'apanum kau'an, saada-kariwaiz Tominkaru paradan wuru'u odaua'oraz mishiinan ni'i naa wuru'u,” ukian i'ati. “‘Uzowii-ka'o nii na'apa pidannao sha'apaapainao kawan oia'o.’ Aizi'o ni'i naa pa'an wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan, odaua'oraz mishii-ka'o,” Jesus kian.

§ 22:30 *Israel takaan-daunnao: inao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam.*

³⁸Sariapa Jesus poitorunao kian, “Wanaobanaa, putukapa di'i kaina'a dya'utam mizaataaka-kinai marii wa'ida'a.”

“Turua'o nii wuru'u,” Jesus kian i'ati.

Jesus toriinpa'anan

Olive Naawa iti

(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

³⁹Jesus makon naa Olive Naawa iti patominapa-kidaniinao tuma. Ukaduz umako'anpauzon na'iti.

⁴⁰Aizii ikaawan na'iti, Jesus kian i'ati, “Utoriinapa pa'i aonaa kizi ukaakinpan unyukunuu tiwaa-kidapa-kaao an.”

⁴¹Udauna'an umako'okan naa i'ai, na'apa mani umunapon pidan ka'iitan kawana'ati kabootan kuba. Na'ia'a naa Jesus kodoru'ukan na'iki utoriinpan naa. ⁴²Ukian kaikapa'a: “Ōdaru, punyukunuu na'apan an, puzikada shoman ō'ai wuru'u kaziwa'oraz aimaakan baiaapa-kida'azoo-kaao ō'ati. Mazan aonaa ōaipan kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati pa'an.” ⁴³Sariapa angel aokazi iki'o kaawan Jesus ida'ati, uma'ozakada'an nan unyukunuu. ⁴⁴Tuukii Jesus dopian panyukunuu ii, na'iki kaziwa utapan unyukunuu. Uruu idi tuukii utoriinpan padaru ati. Atii umashikan sabian na'apa izai kawan.

⁴⁵Uipaian dauna'an patoriinpan, uru'u naa umakon patominapa-kidaniinao di'iti. Uikoda i'dyaun ipai i'da'awun, panyukunuu kasha'orran idi. ⁴⁶Ukian i'ati, “Kandii nii uda'awupan? Upokoda, na'iki utoriinapa mishi'oraiman, aonaa kizi ukaakinpan utiwaa-kidapa-kaao an,” ukian i'ati.

Jesus zaamata-kaao daua'o

(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

⁴⁷Jesus kadakotinan pu'u zii patominapa-kidaniinao ati, uru'u naa pidannao wa'atin kasaba'u, kasaba'uan Judas dawu'ati. Uruu 12, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Aizii ikaawan, sariapa Judas kissitan Jesus. ⁴⁸Mazan Jesus kian u'ati, “Judas, pukissitan ida'an pukaaka-

Judas kissitan Jesus (22:47-48)

paan Daonaiora Aokazi Iki'o?"

⁴⁹Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan idi wuru'u aimakaan sha'apanuz na'apa, sariapa ikian, "Wanaobanaa, turua'a naa wakaiwaan wamarian aizii?" ⁵⁰Upu'a'a naa mazan bauda'apa pidan Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, so'ota'akan naa marii za'aba'i, na'iki usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain.

⁵¹Mazan Jesus kian i'ati, "Turua'a naa!" Udauna'an upishata'akan naa pidan tain na'iki kaiman usaaba'akan powaa itiz.

⁵²Udauna'an Jesus kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao ati, na'iki kazowautapauzonao Jewnao ati, "Kaikapa uwa'atin o'ida'ati'i, una'akan marii na'iki chipirari za'aba'i kida, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan? ⁵³Ipai kamoo sha'atii otominapa-kidan pidanna Tominkaru Dapu ii, upu'u aonaa uzaamatan o'garu na'ii. Mazan mishi aizii wuru wamarutan ida'a okashaapa-kao na'iki o'taa-kao unao ka'u iti. Usha'apanum kau'an aizi'i naa Satan ma'ozakatinpan kamoon kaawan."

Peter mariidinan daua'o

(Matthew 26:57-58, 69-75;

Mark 14:53-54, 66-72;

John 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Udauna'an i'zaamata'akan naa Jesus, na'iki ina'akan naaz umanawunu'o faadaa dapu iti. Peter na'iti kapam umakon idawu'ati, mazan

munapo uwa'akinpaanan i'ai. ⁵⁵Uruu idi na'ia'a naa tikazi pu'ukada-ka'o panibazoo ii. Na'iki na'ia'a naa pidannao sakanatapan awauta tikazi dazaba an. Peter na'ii kapam usakanatapan ibii ii. ⁵⁶Udauna'an poitoruiaba tukapankan naa uruu, tikazi maodapan pu'u. Uruu idi sariapa oawunuupan uawun baara iti, na'iki okian, "Di'oraz daonaiora'a, uminauda'uitapauzonii kapam Jesus."

⁵⁷Mazan sariapa Peter mariidinan, na'iki ukian o'ati, "Aonaa o'aitapauzon uruu."

⁵⁸Masakauda'u uruu dauna'an, daonaiora tukapankan naa kapam Peter. "Pugaru uminauda'u kaduz kapam," ukian.

Mazan Peter kian u'ati, "Aonaa o'garu mani."

⁵⁹Atii tomunu'iki zaa uruu dau'na'an, ba'oran daonaiora paradan ma'ozaka Peter dau'an. "Mishi'o wuru'u Jesus minauda'u kaduz arawu'u, na'iki uruu Galilee Baara san kapam, aonaa umainaabanan," ukian pidannao ati.

⁶⁰Mazan Peter kian koshan u'ati, "Aonaa o'aitapan kanom daua'o kaiwuru'u pukadakotinanuz." Aonaa zii Peter ipaian pakadakotinan, uruu naa kuruku ka'aranpan. ⁶¹Upu'a'a naa Jesus tanawatinan, na'iki sariapa uawunuupan Peter di'iti. Uruu idi sariapa Peter nyukunuupa'akan uparadan, tawuru'u ukianuz, "Aizii wuru marutan ida'a pumariidinan nii idikinau odau'an kuruku ka'aranpan ua'ii. 'Aonaa o'aitapan uruu,' pukian nii odau'an." ⁶²Uruu

idi sariapa Peter koditan pidannao bii iki, na'iki umakon paniba itinapu. Na'ia'a naa uzaadan tuukii, tuukii.

***Jesus banikiita-ka
na'iki uba'izii-ka***

(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)

⁶³Aizii pidannao wuru'u watchmantapainao kidaz Jesus, ĩbanikiitan naa uruu. Udauna'an ĩtinautapan na'iki ĩta'iautapan naa uruu. ⁶⁴Udauna'an ĩshibatana'iki ĩdo'otan naa uawun baara kamicha idi, na'iki ĩkian u'ati, "Aushaa, pukowaada wa'ati na'ia'oram pidan wuru'u tinika'oraz pugaru?" ⁶⁵Na'iki dikauda kida manawun ĩmanamiki u'ati.

***Jesus na'aka-ka Jewnao
kootowapa-kizi iti***

*(Matthew 26:59-66;
Mark 14:55-64; John 18:19-24)*

⁶⁶Atii wakanadan. Aizii uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman uru'u naa kazowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ipai ĩnao baokopatinan. Udauna'an ĩdapada-kidan naa Jesus pakootowapa-kizi iti. ⁶⁷Na'ia'a naa ĩkian u'ati, "Aizii pukowaada'a naa wa'ati mishi'o wuru'u pugaru Christ?"^h

Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Ōkowaa-dan an u'ati, aona'o nii umishidan ōparadan. ⁶⁸Na'iki ōpishaan an unao, aona'o nii udako'atin ōpara-

dan. ⁶⁹Mazan kadimana'o ni'i naa pa'an Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatan Tominkaru ma'ozaka'o diwa'ora antanapu."

⁷⁰Uruu idi ipai ĩnao kian u'ati, "Ukau'an mishi'o wuru'u pugaru Tominkaru Dani?"

"Una'apan sha'atii kaiwuru'u upishaanuz ōgaru na'apa," ukian ĩ'ati.

⁷¹Udako'atin idi ĩparadan na'apa, sariapa ĩkian, "Kandii nii waaipan zii dikauda'o aimakaan kowaada-ka udau'u, waabatan pu'u kaimanaiman udako iki na'apam ukian padau'an."

Pilate pishaan dau'o Jesus

(Matthew 27:1-2, 11-14;

Mark 15:1-5; John 18:28-38)

23 ¹Uruu idi ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz na'ii kadishia'akan. Udauna'an ĩna'akan naa Jesus Pilate di'iti. Atii ĩkaawa-kidan na'itizu. ²Na'ia'a naa ĩkaakapaan Jesus Pilate ati. "Aushaa puabata wakuwaa di'oraz pidan dau'ana'a, waabatan ukakinaopan pidannao pana'iti karikaonan. Na'iki aonaa uaipan ĩkawinipinaatan tax Rome ia'o naobanai ati. Na'iki tuukii udakotinpan Christ nii. Na'iki udakotinpan king nii Jewnao ati," ĩkian Pilate ati.

³Udauna'an Pilate pishaan naa Jesus, "Mishi pugaru wuru'u king ni'oraz Jewnao ati?"

"Una'apan sha'atii kaiwuru'u

h 22:67 *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

*Pilate taan naa Jesus
soldyaanao ka'u ati (23:3)*

puna'apanuz,” Jesus kian u'ati.

⁴Udauna'an Pilate kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki ipai kasaba'ukinpainao pidannao ati, “Aonaa kanom oikodan dikauda'o nii aimakaan usha'apatan. Uruu idi aonaa kanom dikin ii usha'apata-ka.”

⁵Mazan ma'ozaka pidannao dako'atin uparadan, na'iki ikian u'ati, “Aizii ipai'i naa ukakinaowan pidannao, wuru'u kawii-tinpainao kidaz wawii Judea Baara an. Uruu idi tuukia'a naa pidannao kasha-daakapan, na'iki aona'a naa powa'a imishidan oo isha'apatina'azon wuru kawana'ati'o Rome iki'o naobanai kakinaori kidaz. Galilee Baara iki'o wuru'u usakadanuz pakakinao-

pan pidannao, atii di'i, aizii kaawa'a naa uruu da'ati'i,” ikian Pilate ati.

Herod pishaan dau'o Jesus

⁶Pilate abatan idi ina'apan, sariapa ukian i'ati, “Kanom san uruu, Galilee Baara san?” ⁷Aizii uaitapan idi Jesus wa'atin Herod kazowautapanii wiizai di'iki, sariapa udyuudan una'aka-ka Herod di'iti. Usha'apanum kau'an uruu dono, na'ia'o Herod Jerusalem ii. Uruu dauna'an ina'akan naa Jesus Herod di'iti. ⁸Tuukii Herod konaukii-kidan patukapan Jesus, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa uabatautan Jesus dau'an. Na'iki tuukia'o utukapa'azon aimakaan wuru'u pabi'inaaka kida'oraz Jesus sha'apaapauzon. ⁹Uruu idi, iriba sodi kida upishaan Jesus, mazan aonaa bauda'apa udako'atin uparadan. ¹⁰Mazan upu'a'a naa faadaanao zowau-naanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u maonapadinan Herod dazaba ati, na'iki ikowaada iriba dikauda kida'o aimakaan u'ati, Jesus dau'an. ¹¹Udauna'an Herod na'iki baokopa pasoldyaannao tuma, imakinaotan na'iki ibanikiitan naa Jesus kakiba'azonnaa kida'o ida'an. Udauna'an ikaiwada-kidan naa u'ati naobanainao kamichan kaduz. Uruu dauna'an Herod dyuudan naa koshan uruu powaa iti Pilate di'iti. ¹²Uruu kamoo dono Herod na'iki Pilate kaimanaakan. Uruu ua'ii aonaa ikaimanaakauzon.

Luke

Pidannao aipan Jesus zowii-kaos
(*Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15;*
John 18:39—19:16)

¹³Udauna'an Pilate dapadan naa faadaanao zowaunaanao, na'iki naobanai-tinpainao kida pidannao, na'iki ba'oran pidannao kida. ¹⁴Aizii i'baokopatinan dauna'an, uru'u naa ukian i'ati, "Unao zaamatanii, na'iki ukaawa-kidanii wuru'u di'oraz daonaiora'a. Na'iki ipai unao ukowaadan o'ati, ukakinaopan pidannao pana'iti. Na'iki ipai'i naa amazada kawana'ati pidannao to'oran naobanai Rome iki'o ati. Aizii di'i utukapa na'apam okootowapakidanz, unao abatapan pu'u. Mazan aonaa okodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, unao kowaadan kawan o'ati. ¹⁵Aizii Herod na'apa kapam, aonaa kanom uikodan dikauda'o nii usha'apatan. Uruu idi'o wuru'u udyuudanuz uruu powaa ati da'ati'i. Aonaa kanom dikauda'o nii wuru daonaiora sha'apatanu'u. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kaos. ¹⁶Uruu idi o'ba'izii-kidan nii karikaonan uruu, udauna'an marina'a naa umuuda-kaos." ¹⁷[Passover Kamoon dono, karikaonan da'i Pilate kodita-kidanzon i'ati buda'apa pidan, taraa-kizai iki.]ⁱ
¹⁸Mazan pidannao kadakoinan u'ati aonaa masakauda'u mani. "Marii uzowii-kaos, pukodita-kida pa'an Barabbas wa'ati," i'kiainan

u'ati. ¹⁹Aizii Barabbas, wuru'u utaratapa-kaos, uzauda-kaos idi'o utoman to'orataaka-karu pidannao ati, i'to'ora-kinaa nii Rome iki'o naobanainao ati, wuru'u Jerusalem iainao kidaz. Uruu dono buda'apa pidan zowii-kaos. Uruu idi Barabbas zauda-kaos udikin ii.

²⁰Tuukii padamata Pilate tiwaan pakodita-kidan Jesus, uruu idi na'apa koshan ukian i'ati kiwiini'o kawan. ²¹Mazan ma'ozaka ikadakoinan u'ati. "Marii utauka-kaos cross di'iti! Marii utauka-kaos cross di'iti!" i'kiainan u'ati.

²²Upu'u Pilate tiwaan paparan i'ati. Uruu idikinatan naa uparadan na'apa i'ati. "Kanom mooko dikauda'o nii usha'apata? Aonaa kanom okodan dikauda'o nii usha'apatan. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kaos. Uruu idi o'ba'izii-kidan nii karikaonan uruu na'iki udauna'an marina'a naa umuuda-kaos," ukian pidannao ati.

²³Mazan powa'a zii ikadakoinan u'ati diiwa'o ida'an. "Marii utauka-kaos cross di'iti," i'kiainan u'ati. Ikadakoinan u'ati, atii idikintan uruu. ²⁴Uruu idi na'apa'a naa Pilate dyuudan Jesus sha'apata-kaos, pidannao aipan kawana'ati. ²⁵Na'iki ukodita-kidan naa i'ati pidan wuru'u zauda-kariwaiz umizaataakapa-kidan pidannao, na'iki uzowian pidan. Udauna'an utaa'akan naa Jesus pidannao ka'u iti, marii kizi'i naa isha'apatan uruu Jewnao aipan kawana'ati.

ⁱ 23:17 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Jesus tauka-ka'o cross di'iti*(Matthew 27:32-44;**Mark 15:21-32; John 19:17-27)*

²⁶Udauna'an soldyaanao na'aka'akan naa Jesus. Aizii ĩmakopa-kizi an ĩikodan pidan kaawa'aka'o zii Jerusalem ati. Simon kia'o u'uu, Cyrene san wuru'u pidanaz. Sariapa soldyaanao zaamatan Simon na'iki ĩdyuudan naa uwaodatan Jesus dawu'ati wuru'u cross ni'oraz atamun tu'uz. ²⁷Na'iki iriba, iriba pidannao makon tazatappan Jesus dawu'ati. Aizii zunnao na'ii kapam ĩbii ii, tuukii ĩmuraan Jesus. ²⁸Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Zunnao, Jerusalem sanaabanao, aonaa uzaada'ana'a ōdau'an. Mishi'oraiman uzaada pa'an unao dau'an, na'iki udainao dau'an. ²⁹Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii kamoo kaawan, uruu dono pidannao kian nii. 'Konaukia'o nii pa'an zunnao aona'oraz na'apainim ĩkaudaniizon, aona'oraz ĩbiida-kidauzon koraidaonaa.' ³⁰Uruu dono tuukia'o nii pidannao aipan midukuonao dikitan paugaru, na'iki tuukia'o nii ĩaipan naawazi dizan paugaru. ³¹Aizii di'i wuru'u utukapaniaz dikauda'o aimaakan sha'apata-ka'o ō'ati kaikapa'a, aonaa kanom dikin ia'o mani, aitanii mana'o nii manawun dikauda'o aimaakan baiaapa-kida-ka'o Jerusalem sannao ati, ĩsha'apaapan dikin ii oii kida'o aimaakan."

³²Kaina'a kapam soldyaanao na'akan dya'utam daonaioranao zowii-karu nii, ĩnao zaamata-ka'o

ĩsha'apatan idi dikauda kida'o aimaakan. ³³Udauna'an ĩkaawan naa wuru di'iti'i amazada dakotapa-kariwaiz Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kii. Na'ia'a naa ĩtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam daonaioranao tauka-ka'o udazaba'a. Bauda'apa udiwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu. ³⁴Pataukinapa kizi iki Jesus kian padaru ati, "Ōdaru, pumainaabata wuru'u dikauda'o aimaakan ĩsha'apataniaz ō'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan kanom ni'o wuru'u pasha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a." Udauna'an soldyaanao makinaotinan naa, patukapa-kinaa nii na'ia'oram nii pidan zaamata Jesus kamichan pa'idiwau nii.

³⁵Uruu dono iriba pidannao awunuutapan Jesus tauka-ka'o. Aizii Jewnao naobanaanao, tuukii pa'an ĩbanikiitan uruu. Kaikapa'a wuru'u ĩkianuz. "Uruu kazannaapa'o ba'oran pidannao. Aizii watukapa kizi'i naa mooko, umishiin an uruu Christ, Tominkaru zaamataniaz, na'iki udyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, marii aizii ukazan-naatinan paaipan ati," ĩkian udau'an.

³⁶Aizii soldyaanao na'apa kapam ĩbanikiitan uruu. Udauna'an ĩtaan naa uriwun nii mawinipina'o wine idi. ³⁷Na'iki ĩkian u'ati, "Umishiin an mishi pugaru wuru'u king ni'oraz Jewnao ati, pukazannaatinan nii puaipan ati." ³⁸Aizii atamun ida'a, uzowau paawa'a ĩtaukan pasaadanii. Kaikapa'a wuru'u ĩsaadaniaz: "Dii wuru'u King, Jewnao ati."

³⁹Aizii bauda'apa wuru'u tauka-kariwainauz Jesus dazaba'a, uparadan dikauda'o ida'an Jesus ati. "Umishiin an pugaru Christ,^j pukazannaatina'a naa aizii puaipan ati, na'iki pukazannaata waunao kapam," ukian.

⁴⁰Mazan sariapa uiriban to'orauanuzu. Na'iki ukian u'ati, "Aonaa mooko pukichana'ikin puparadan Tominkaru dau'an kaikapa'a? Aonaa mooko pudi'itapan na'apam pupataka'uta-kaon na'iki pumawakan nii na'apa uruu kawan. ⁴¹Mazan aonaa kanom dikin ia'o mani upataka'uta-kaon, aonaa kanom oia'o nii usha'apatan. Mazan waunao, wapataka'uta-kaon kaikapa'a, washa'apatan idi'o oia'o." ⁴²Udauna'an ukian Jesus ati, "Jesus, punyukunuupa pa'i õgaru punaobanaita-kaon ana'a naa."

⁴³Jesus kian u'ati, "Õkowaadan nii pu'ati mishi'o: aizii na'ia'o nii kapam pugaru õtuma konaukii-kizai aokazi ii."

Jesus mawakan daua'o

(Matthew 27:45-56;

Mark 15:33-41; John 19:28-30)

⁴⁴Aizii sakitapa kamoo, ipai amazada maruta'akan uruu wii-zai di'ii, atii daawadata kamoo. Uruu dauna'an zii koshan amazada kanadan. ⁴⁵Aizii Tominkaru Dapu nazo ii masha'apakiaka kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo

kida,^k kuzuuta'akan pazikon an, doko iki atii uwaranu iti. ⁴⁶Upu'a'a naa Jesus kadako'okan naa diiwa'o ida'an. "Õdaru, puka'u iti õtaan õdorona," ukian. Mazan umawaka'akan naa.

⁴⁷Na'ia'o soldyaanao zowau-naa awunuutapan, uruu idi ipai uabatan, na'iki utukapan na'apam aimakaan sha'apan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru na'iki ukian, "Mishi'o mishi kaimana'o pidan arawu'u," ukian. ⁴⁸Na'iki ipai pidannaon wuru'u awunuutapainao kidaz na'ii, ipai kapam itukapan wuru'u aimakaan kida sha'apanuz. Tuukii idi'itapan na'iki ikasha'oran aimakaan sha'apata-kaon idi na'apa. Udauna'an ikiwan naa. ⁴⁹Aizii pidannaon wuru'u aita-painao kidaz Jesus, na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz u'idi'iki, na'ii kapam iawunuutapan. Na'iki zun-naon wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki, na'ii kapam baokopa ituma, munapo ikadishitapan na'iki iawunuutapan.

Na'apam Jesus dida-kaon

(Matthew 27:57-61;

Mark 15:42-47; John 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Uruu dono na'ia'o pidan, Joseph kia'o u'uu. Arimathea iki'o, Judea Baara ia'oraz wii-zai. Kaimana'o pidan uruu, na'iki sha'apata'o ipai aimakaan Tominkaru aipan kawana'ati.

J 23:39 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **k 23:45** *kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida*: Putukapa kaarita tokon ii 'Tominkaru Dapu' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Na'iki tuukia'o uzauapan Tomin-karu naobanai-tinan kamoon kaawan. Padamata Jewnao, kazowautapaniinao pidannao tuma'o uzaamatipan, mazan upu'u aonaa unyukunuu na'apan iparadan kawana'ati, na'iki aonaa unyukunuu na'apan wuru dau'ana'a ĩsha'apatanuz Jesus kaikapa'a. ⁵²Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an. Na'apa Pilate nyukunuu. ⁵³Uruu idi umakon naa Jesus tauka-kizinao iti, na'iki na'a'a naa utoka-kidan unanaa. Na'iki upapidan naazu baraka'o kamicha mada idi. Kaina'a ukichadanii kuba, mawakainao uun nii, na'iki aona'o zii kapam ukaiwauzo-ka. Na'iti'i naa una'akan Jesus nanaa na'iki na'ia'a naa umuudanuz. ⁵⁴Friday wachuupunin wuru'u udida-kaoz, Jewnao sookapauzon kamoon maonapatan pu'a'a naa.¹

⁵⁵Aizii zunnao wa'atiinaouz Jesus tuma Galilee Baara iki, na'iti ĩmakon baaranai iti. Uruu idi ĩtukapa na'iam naa unanaa muuda-ka. ⁵⁶Uruu dauna'an ĩkiwan naa pamashaadinapa kizi iti, ĩtoma'anan naa kaduunuribai pakaduunuu-kinnaa nii Jesus nanaa. Ba'oran kamoo uruu Sookapa-karu Kamoon wuru'u, uruu idi aonaa kanom ĩsha'apatan uruu kamoo dono, Moses kakinaori kian kawana'ati.

*Jesus kadishitan daua'o
pamawaka-kizi iki*

(*Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8;
John 20:1-10*)

24 ¹Aizii chaapi'ikiiman Sunday dono, zunnao makon baaranai iti. ĩna'akan kaduunuribai, ĩtomanii pakaduunuu-kinnaa nii Jesus nanaa. ²Aizii ĩkaawan baaranai paniinomizinaa di'iti, aona'a naa utaratinpan, zikada'aka-kaoa'a naa udaru'o kuba, baaranai taratapa-kinaoaz. ³Uruu idi sariapa zunnao morota'akan baaranai paniinomizinaa shaawata. Mazan aona'aka'a naa Naobanai Jesus nanaa nii. ⁴Tuukii ĩdi'itinpan, uruu idi ĩkadishitapan

Luke

*angelnao na'iki zunnao
baaranai ia'o (24:4)*

¹ 23:54 Jewnao aitaouz pakamoon sakadinan, kamoo tipitan di'iki, na'iki uipain nii ba'oran kamoo tipitan di'iti.

naa na'ii, aonaa ïaitapan na'apam pasha'apatinan. Upu'a'a naa ïtukapan dya'utam daonaioranao, wizi'i kida'o ïkamichan kadishitapan na'a padazaba'a.

⁵Tuukii ïtarian, upu'u mazan ïmapotinan ï'ati patarian bi'i. Na'iki daonaioranao kian ï'ati, "Kandii nii udorotan kakupa'o pidan mawa-kainao pidannao bii an? ⁶Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'aka'a naazu. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz unao ati, tawuru'u Galilee Baara ia'oraz zii. ⁷'Daonaiora Aokazi Iki'o zaamata-kaonii, udauna'an utaa-kaonii oiainao pidannao ka'u iti, udauna'an utauka-kaonii cross di'iti, atii umawakan. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii pamawaka-kizi iki,' kii sha'atii tawuru'u ukiauzonuz," ïkian ï'ati.

⁸Sariapa mishi zunnao nyukunuua'akan Jesus paradan. ⁹Udauna'an ïkiwa'akan naa atii ïkaawan 11 Jesus tominapa-kidaniinao di'iti. Ipai daunuuda'u ïkowaadan ï'ati na'iki ba'orainao ati na'apa patukapan kawana'ati aimaakan sha'apan. ¹⁰Kaikapau-da'u'o wuru'u zunnaouz, Mary Magdala sanaaba, Joanna, Mary, James daroz, na'iki kaina'a ba'oran zunnao ïtuma. Ipai baokopa ïnao wuru'u kakuwaapainao Jesus tominapa-kidaniinao ati. ¹¹Mazan aonaa ïmishidan zunnao paradan, usha'apanum kau'an ïabatanuz mariidin-karu kawan karikaonan. ¹²Mazan Peter sariapa pa'an udima'akan baaranai iti. Ukaawan

na'iti sariapa uawunuupan baaranai paniinomizinaa shaawata, mazan utukapa soo kamicha mada karikaonan, wuru'u Jesus nanaa shibata-kinaoaz. Udauna'an ukiwan naa, tuukii udi'itinpan patukapan idi aimaakan na'apa.

Jesus chi'ikapan patominapa-kidaniinao daawata

(Mark 16:12-13)

¹³Uruu kamoo dono dya'utam daonaioranao tominpauzonao Jesus di'iki makopaanan wiizai Emmaus iti. Munapo za'o wuru'u wiizaiz Jerusalem iki. ¹⁴Aizii wuru'u daonaioranaouz ïkadakotinaanan pamakopa-kizi an, ipai wuru dau'a'a aimaakan sha'apata-kariwaiz na'iki kowaada-kariwai kidaz Jesus dau'an. ¹⁵Aizii ïkadakotinaanan pu'u, masha'apakiaka Jesus kaawa'akan na'iki uchi'ikapaanan naa ïdaawata. ¹⁶Ïtukapa padamata Jesus, mazan aonaa ïaitapan uruun. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ïaitapan ai uruu. ¹⁷Sariapa upishaan ïdyaun. Ukian, "Kanom daua'o kaiwuru'u ukadakotinaananuz umakopan pu'u?"

Sariapa ïmashaada'akan, na'iki utukapa ïawun baara kasha'ora pa'idiwaru. ¹⁸Bauda'apa dako'atin uparadan, Cleopas kia'o u'uu, ukian u'ati, "Soo bauda'apa pugaru Jerusalem ida'a maaitapa-ka'o wuru dau'ana'a aimaakan sha'apata-kariwai kidaz diiki'i'i?"

¹⁹"Na'apa'oram wuru'u aimaakan kida sha'apata-kariwaiz?" ukian ï'ati.

“Tawuru'u kasha'ora kida'oraz aimaakan sha'apata-kaos Jesus ati, Nazareth sanaz. Tominkaru prophetin uruu. Mishi Tominkaru tukapa-kidan uruu kaimana'o, na'iki umanawunu'o pidan, ipai wuru ida'ana'a usha'apatani kidaz aimaakan na'iki ukakuwaatinan ida'an ma'ozaka. Ipai pidannao na'apa kapam itukapan uruu, kaimana'o, na'iki umanawunu'o mishi pidan. ²⁰Wafaadaannao zowaunaanao, na'iki kazowautapainao Jewnao wuru'u zaamata-kida'oraz uruu. Udauna'an itaan naa uruu Rome iki'o naobanai ka'u iti, itowii-kidan naaz cross paawa'a. ²¹Wa'itiiman shaa uru'o nii wuru'u kazannaata'oraz Israelitenaos patarubanaos ai. Aizii di'i uikoda'aka'a naa idikinanda'u kamoo umawakan dauna'an. ²²Na'iki powa'a zii kaina'a aimaakan di'itinapa-kidan waunao tuukii. Aizii chaapi'iki, waunao bii ikiinao zunnao makonkan ubaaranaa ii. ²³Aona'a naa iikodan unanaa na'ii. Mazan ikaawan powaa ati ikowaadan wa'ati, patukapan dya'utam angelnaos. Na'iki angelnaos kowaadan itati kadishita'aka'a naa Jesus powaa iti. ²⁴Zunnao kaa-wan dauna'an, sariapa waunao bii iki'o daonaioranaos makon kapam baaranai iti. Na'iki ipai itukapan aimaakan na'apa zunnao kowaadan kawan. Mazan aonaa iikodan Jesus na'ii.”

²⁵Udauna'an Jesus dako'atin iparadan na'iki ukian itati, “Maam, na'apa dii manawun umaaitapakan aimaakan, na'iki

kasha'apannaa umishidan tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnoos saadauzonii kidaz? ²⁶Aonaa mooko uaitapan wuru'u Christ, Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, baiaapan nii ipai wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan? Uruu dauna'an umakon nii aokazi iti, na'iki karikaonanuo ni'inaa ukonaukiitin-kida-kaos na'ii,” ukian itati. ²⁷Udauna'an ukowaadan na'iki unyukunuu-kidan itati ipai na'apa'oram manawun tawuru'u Moses na'iki prophetnaos saadanii kidaz padau'an, Tominkaru Paradan ida'ap'oraz.

²⁸Ukadakotinaanan itati, atii na'apa imaanapatan wuru di'ititi pamakopa-kiziz wiizai. Mazan itukapan Jesus sariapa pa'an udobatan. ²⁹Uruu idi tuukii imashaatan uruu. “Puna'a'a naa zii shoman puda'awu aka watuma, wachuupun naa pa'i wuru'u, na'iki taa'azo'o naa wamarutan,” ikian u'ati. Uruu idi umakon ituma. ³⁰Aizii kabau-nu'ia'a naa, uruu iaroopa'azon naa. Uruu idi Jesus sakanatan ituma. Na'iki sariapa uzaamatan bread, udauna'an utoriinapa-kidan naaz. Uruu dauna'an udushowan naa bread ikawana'ati. ³¹Uruu ida'a zii iawun da'ata-kaos itaitapa-kinaa nii Jesus. Iawunuupan u'idi'iti sariapa itaitapa'akan uruu. Mazan upu'a'a naa umainaabatina'akan iawun za'a. ³²Sariapa ikian pa'atiaaka kida, “Ei, uruu idi'o tawuru'u kaimanaiman uparadan pishatan wanyukunuu, ukadakotinaananuz wa'ati dunapota. Na'iki unyukunuu-kidanuzu wa'ati

ipai daunuuda'u na'apam saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kian.”

³³Udauna'an ĩminziwa'akan naa, na'iki ĩpadanta'akan naa koshan Jerusalem iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩkoda wuru'u 11 Jesus tominapa-kidaniinao, kasaba'ukinpan baokopa, ba'orainao kida tuma. ³⁴Na'iki ĩabatan ĩkadakotinan. “Mishi'o wuru'u wanaobanaa kadishitan, na'iki ukakudanuz naa powaa iti. Simon Peter tukapa'aka'a naa kapam uruu,” ĩkian.

³⁵Udauna'an ĩnao kowaadan naa kapam ipai daunuuda'u na'apam Jesus chi'ikapaanan patuma dunapota. ĩkowaadan ĩ'ati aonaa ĩaitapanuz, atii udushowan ida'an zii bread ĩ'ati, ĩaitapan uruu.

Jesus aidinan

patominapa-kidaniinao ati

(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18;

John 20:19-23; Acts 1:6-8)

³⁶Aizii wuru'u dya'utamainauz daonaioranao kakuwaapatinan pu'u zii pairibannao ati, upu'a'a naa Jesus kaawa'akan ĩ'ida'ati masha'apakiaka. Na'iki ukian ĩ'ati, “Marii kaiman-karu mashaapan unao tuma.” ³⁷Mazan tuukii ĩtarian, ĩ'itiiman shaa udoronaa nii karikaonan wuru'u patukapaniaz. ³⁸Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Kandii nii utarian? Na'iki kandii nii aonaa umishidan utukapan oġaru? ³⁹Aushaa utukapa mooko oġka'u di'i, utukapa oġkidiba, mishi oġaru wuru'u. Uwa'ati da'ati'i upishata kizi oġaru, upishata oġmada, utukapa kizi mishi oġaru wuru'u. Aizii doronai aonaa udunaa nii oo uniwa'uz nii, wuru

kawanu'u upishatanuz oġaru,” ukian ĩ'ati. ⁴⁰Uruu idi utukapa-kidan naa ĩ'ati paka'u na'iki pakidiba.

⁴¹Tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩmishidan wuru'u patukapanuz Jesus. Uruu idi ukian ĩ'ati, “Kaina'a aimaakan da'a'a nika-karu nii?” ⁴²Sariapa ĩtaan u'ati kopau waraka-kariwai'i naa. ⁴³Uruu idi uzaamatanuz na'iki uaroopan naa ĩawun za'a.

⁴⁴Udauna'an Jesus kian naa ĩ'ati, “Aizii di'i wuru'u utukapaniaz ipai aimaakan kida sha'apan kaikapa'a. Uru'u naa tawuru'u oġkowaadauzoniaz unao ati, wachi'ikapauzon dono'oraz baokopa. Kaikapa sha'atii tawuru'u oġkiauzonuz unao ati. ‘ĩpai wuru'u Moses saadanii kidaz oġdau'an, na'iki wuru'u Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, na'iki wuru'u saada-kariwai kidaz oġdau'an Psalms ida'a, ipai'o nii zii uruu kida mishii-ka'o,’ kii sha'atii tawuru'u oġkiauzonuz u'ati,” Jesus kian ĩ'ati. ⁴⁵Na'iki utaan naa ĩaitapa-kinaa nii na'apa'oram manawun wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan ida'a. ⁴⁶Udauna'an ukian naa ĩ'ati, “Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan saada-kariwai kida kianuz. ‘Zowii-karu nii wuru'u Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, mazan idikinauda'u kamoo umawakan dauna'an ukakudan nii powaa iti, na'iki ukadishita-kida-ka'o nii pabaaranaa iki. ⁴⁷Marii pa'i kuwai kowaadapa-ka'o u'uu ida'an ipai pidannao ati, ipai imi'i baara an, marii ukowaada-ka'o Jerusalem san-

nao ati kiwiin. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: pidan tanawatinan an pa'oian ai, Tominkaru mainaabatan nii i'oiian.' ⁴⁸Ukau'an odyuudan ukakuwaapan ipai wuru dau'a'a utukapanii kidaz sha'apan o'ati. ⁴⁹Na'iki odyuudan nii unao ida'ati tawuru'u o'daru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati. Mazan una'a'a naa zii pa'i uzaudapa da'a'a Jerusalem ida'a, atii odyuudan aokazi iki wuru'u o'daru dyuuda'azoniaz unyukunuu ma'ozaka-kinnaa nii."

Jesus na'aka-ka'o aokazi iti
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

⁵⁰Udauna'an Jesus na'akan

naa idyaun Jerusalem iki atii Bethany iti. Na'ia'a naa usawadan paka'u i'idi'iti, na'iki utoriinpan Tominkaru ati, marii kizi utaan kaimana'o mashaapa-karu inyukunuu iti. ⁵¹Utoriinapa-kidan pu'u idyaun, uru'u naa usawatina'akan, na'iki una'aka'aka-kaoa'a naa aokazi iti. ⁵²Sariapa ikodoru'ukan u'ati, iawun doko iti. Uruu idi tuukii ikonaukian, udauna'an ikiwa'akan naa konaukii Jerusalem iti. ⁵³Aizii Jerusalem ia'a naa, ipai kamoo imako'anpan Tominkaru Dapu iti, itoriinpan na'iki ikonaukii-kidan Tominkaru.

Luke

*Jesus sawatinan, umakon
naa aokazi iti (24:51)*

John

Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita John saadanii. Uruu Jesus tominapa-kidanii, na'iki apostle kapam uruu. Karikaonan una'auzon Jesus dazaba'a umanawun kida'o aimaakan sha'apan dono. Panaadon aka aonaa Jesus taapadan ba'orainao patominapa-kidaniinao wa'atin patuma, mazan John utaapada pa'an umakon patuma.

John kakuwaapan dono pidannao dau'u ukainaabatan i'dyaun i'uu ida'an kida. Mazan ukakuwaapan dono padau'u, aonaa uaipan patukapa-kao umanawunu'o nii. Uruu idi aonaa usaadan pa'uu ukakuwaapan dono padau'u, mazan udakotinan ba'oran tominapa-kida-kariwaiz, kii da'i. (Putukapa John 18:15 ida'a.) Panaadon udakotinan Jesus marainpaniaz patominapa-kidanii, kii. (Putukapa John 13:21 ida'a.) Usaadan dono John kia'o pidan uu, ba'oran John daua'o wuru'u ukakuwaapanuz, Chikaawunu-pauzo dau'ati'o wuru'u.

John saadan di'ora'a kaarita uaipan pidannao aitapan na'iki imishidan Jesus uruu Christ (Jewnao ati'oraz ukaunamunaatauzo-kao), uruu Tominkaru Dani. Pidannao mishidan dono uruu, na'iki i'zaamatanan idi upidanannao nii, i'ikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. (Putukapa John 20:31 ida'a.)

John kowaada Jesus karikaonanu'o ukakupan. Amazada tominan ua'ii zii kakupa'ora'a naa uruu. (Putukapa John 1:1 ida'a.) Na'iki pabi'inaaka'o ida'an, Tominkaru kainaabatan wa'ati kanom wuru'u Jesus. (Putukapa John 14:9-11 ida'a.) Ukowaada kaimanaiman na'apam pidan mishidan, uikoda kizi karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki ukowaada pidan mishida-kinna ni'o wuru'u Jesus sha'apatanz iriba umanawun kida'o aimaakan. (Putukapa John 3:2 ida'a, na'iki John 10:38 ida'a.) Kaina'a Jesus daua'o ba'oran kaarita kida: Matthew, Mark na'iki Luke. Tuukii ikakuwaapan usha'apatanii kida dau'u. Na'iki ikowaada na'apam utominapa-kidan pidannao mashaapakuu dau'u Tominkaru ati. Mazan John, aonaa ukakuwaapan ipai Jesus sha'apatanii dau'u. Ukowaada aona'oraz ba'oran kaarita kida kowaadan.

John kowaada iriba umanawun kida'o Jesus paradan na'iki usha'apata-nii kida, kainaabata'o uruu mishi'o Tominkaru dani, uruu kakupa-kinai, uruu dunapo, uruu mishi'o, uruu kanada'o, uruu wunu, uruu bread, uruu paoribai kadunaa, na'iki kaznizonao ka'uzatiki.

Kaarita buutinpan kida

Parada-karu tominan pidan nii	1:1-18
John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u . . .	1:19-34
Jesus kakinaopan, na'iki usha'apatanii kida daua'o .	1:35—12:50
Jesus sha'apatanii kida pazowii-ka'o ua'ii	13:1—17:26
Jesus zaamata-ka'o atii uzowii-ka'o	18:1—19:42
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati	20:1-31
Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati Galilee Baara ii	21:1-25

John

Parada-karu Pidantinan

1 ¹Amazada toma-ka'o ua'ii na'a'ora'a naa Parada-karu, uruu Tominkaru tuma'o, na'iki uruu Tominkaru. ²Uruu na'a'ora'a naa Tominkaru tuma amazada toma-ka'o ua'ii.

³Uruu ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimakaan. Aonaa aimakaan tominan sha'apa'oram ida'an karikaonan, soo Uruu ida'an. ⁴Uruu ida'a kakupa-kinai, na'iki wuru'u kakupa-kinaiz uruu kanadapa'oraz pidannao ati. ⁵Kanada'o kanadapan maruta'o-karu'u, aonaa turuu maruta'o makadanuzu.

⁶Kaina'a'o da'i pidan, John kia'o u'uu, Tominkaru dyuudanii. ⁷Ukaawan ukakuwaapa'anan pidannao ati kanada'o dau'u, ukuwaa ida'an kizi ipai iabatan na'iki imishidan kanada'o dau'u. ⁸Aonaa John mani wuru'u kanada'oraz, mazan ukawaan, ukakuwaapa'anan kanada'o

dau'u. ⁹Wuru'u kanada'oraz, kaina'iki uwa'atipan imi'i baara ati, uruu pa'an kanadapa'oraz ipai pidannao.

¹⁰Kaawanka'o Parada-karu imi'i baara ati. Uruu ida'ana'o Tominkaru toman imi'i baara na'iki pidannao, mazan upu'u aonaa iaitapan kanom wuru uruuz. ¹¹Ukaawan pawiiizi ida'ati'o padamata, mazan uiribannao, aonaa inaubaan uruu. ¹²Mazan na'ia'oram pidan nauba'o na'iki mishida'o uruu, utaapada itominan Tominkaru dainao nii. ¹³Aonaa itominan Tominkaru dainao nii koraidaonaa shakatan kawan, oo pidan aipan kawana'ati mani, soo Tominkaru aipan kawana'ati pa'an.

¹⁴Aizii wuru'u Parada-karuz, utominan pidan nii na'iki umashaa-pankan wabii an. Watukapa na'apam uruu mishi'o umanawunun. Usha'apanum kau'an bouda'apauzon Tominkaru dani wuru'u uruuz. Uruu ida'ana'o Tominkaru kinaa-

batan kaimanaiman pakamunanban na'iki uruu ida'ana'o mishi'o kuwai kainaabata-ka'o wa'ati.

¹⁵John kakuwaapan udau'an pidannao ati, ukian diiwa'o ida'an i'ati: "Di'i naa tawuru'u ōkaunamu-naataniaz: Kaini'iki'o nii uwa'atin ōdawu'ati, mazan uruu powa'a'o zii umanawunun ō'ai, usha'apanum kau'an uruu na'a'ora'a naa ōshakatan ua'ii, ōkii-kiziz."

¹⁶Ukamunanun idi manawun, powa'an kida usha'apatan kaiman kida'o aimaakan wa'ati. ¹⁷Tominkaru taa-kidan Moses ida'an pakakinaori; mazan utaan mishi'o kuwai na'iki utukapa-kidan pakamunanun Jesus Christ ida'an pa'an. ¹⁸Aonaa pidan tukapauzon Tominkaru. Soo Udani bauda'apauzoz, karikaonanu'oraz una'an Tominkaru tuma, uruu kaimanaiman ukainaabatan Tominkaru.

*John Chikaawunuupauzo
kowaadan kanom ni'o pakaawan
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8;
Luke 3:1-18)*

¹⁹⁻²⁰Jewnao zowaunaanao Jerusalem iainaouz dyuudan faadaanao na'iki iminka'u Levitena^a pishaa'an nan John kanom kaduz manawun wuru'u uruuz. Ukowaada i'ati kaimanaiman, ipai kizi pidannao aitapan, "Ōgaru, aonaa Christ^b mani," ukian i'ati.

²¹Aizii ikian u'ati, "Ukau'an kanom mooko pugaru? Elijah sha'a pugaru?"

"Aonaa!" John kian i'ati.

"Pugaru sha'a Prophet, tawuru'u kaawa'o ni'oraz?"^c ikian u'ati.

"Aonaa," ukian koshan i'ati.

²²Uruu idi ikian u'ati, "Ukau'an kanom kaduz mooko manawun wuru'u pugaruz? Waaipan wakuwaa nii, wunao ati'o ni'i dyuudainaouz waunao. Pukowaada'aka'a naa kanom kaduz wuru'u pugaruz!"

²³John kian i'ati, "Ōgaru dau'ana'o tawuru'u prophet Isaiah saadauzonuz kaikapa'a:

'Kaina'a'o pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka:

Usaaba'a naa dunapo Naobanai mako kizi nii.'^d

²⁴Phariseenao^e kapam wuru'u dyuuda-kariwai ipishaa'anan John. ²⁵Uru'u naa ikian John ati, "Pukian pu'u aonaa Christ mani pugaru, aonaa Elijah mani, na'iki aonaa Tominkaru Prophetin mani, tawuru'u wazaudapaniaz, mazan kandii nii mooko puchikaawunuupan?"

²⁶Aizii John kian i'ati, "Ōgaru, ōchikaawunuupan wunu idi. Mazan kaina'a ubii'i ba'oran pidan, aona'o uaitapan kanom kaduz uruu. ²⁷Uruu'o ni'i naa tukapa-ka'o umanawunu'o nii ōna'an pu'u zii.

^a 1:19-20 *Levitena*: Israel dani, Levi takaan-daunnao, kaminka'uupauzonao Tominkaru Dapu ii. ^b 1:19-20 *Christ*: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^c 1:21 Deuteronomy 18:18-19 ^d 1:23 Isaiah 40:5 ^e 1:24 *Pharisee*: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Ōgaru aonaa ōturuan ōbuzuutan udazkidi zunaa.”^f

²⁸ John kakuwaapatina-nuz kaikapa'a, Bethany ia'o, waoko ia'oraz Jordan Wa'o ai, uchikaawunuupauzo-kiziz.

So'ota'o pidannao oian

²⁹ Ba'oran kamoo John tukan Jesus wa'atin pa'ida'ati, na'iki ukian pidannao ati: “Di'i naa wuru'u Tominkaru taaniaz Kaznizo-dani kawanu'o ni'oraz, so'ota'oraz pidannao oian! ³⁰ Uruu dau'ati'o tawuru'u ōkianuz, 'Utukapa-ka'o ni'i naa umanawunu'o nii ōna'an pu'u zii, mazan uruu powa'a'o umanawunun ō'ai, usha'apanum kau'an uruu kiwiitapa'o ō'ai.’ ³¹ Ōgaru, aonaa ōaitapan kanom kaduz uruu, mazan ōchikaawunuupan wunu idi,

John kowaadan naa ba'orainao ati Jesus dau'an (1:29-31)

Israelitenao aitapa-kinnaa ni'o kanom kaduz uruu.”

³² John kowaadan kaimanaiman patukapanii dau'u: “Ōtukapanii Kaimana'o Doronaa wa'atin aokazi iki orid kawan, na'iki upakotan uruu ida'a. ³³ Kiwiin zii, aonaa ōaitapan kanom kaduz uruu. Mazan dyuuda'oraz ōchikaawunuupan wunu idi kian ō'ati, 'Putukapan an Kaimana'o Doronaa wa'atin doko iki na'iki umashaadinan dono pidan ida'a, uru'u naa wuru'u chikaawunuupa'o ni'oraz Kaimana'o Doronaa idi.’ ³⁴ Ōtukapan idi usha'apan na'apa, ukau'an, ōkian u'ati, Tominkaru Dani wuru'u di'orazu'u.”

Jesus ikodan kiwiini'o patominapa-kidaniinao

³⁵ Ba'oran kamoo na'ia'o koshan John na'iki na'ia'o utuma, dya'utam utominapa-kidaniinao. ³⁶ Utukapan Jesus dobatapan na'iki, ukian udau'an, “Di'i naa wuru'u Tominkaru taaniaz Kaznizo-dani kawanu'o ni'oraz!”

³⁷ Aizii dya'utamainaouz John tominapa-kidaniinao, ĩabata-nii uparadan na'apa, uru'u naa ĩda'anpa'akan Jesus. ³⁸ Jesus awunuukan powaa iti, utukapa ĩwa'atin padawu'ati. Uru'u naa upishaan ĩdyaun, “Kanom udawatapan?”

Īkian u'ati, “Tiichaa. Na'ia'o dii pumashaadinpan?”

³⁹ “Uwa'ati, utukapa kizi,” ukian ĩ'ati. Uru'u naa ĩmakon utuma na'iki

John

^f 1:27 Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

ĩtukapa na'iam umashaadinpan, (4 o'clock wachuupunin wuru'u) uruu na'ia'a naa ĩchuupudinana utuma.

⁴⁰Aizii wuru'u da'anpa'akai-naouz Jesus, paabatan dauna'an John paradan, bauda'apa'o uu Andrew, uruu Simon Peter inawuzu.

⁴¹Kiwiin zii chaapi'iki, Andrew tukapan pa'inawuzu Simon na'iki ukakuwaapan u'ati, "Waikoda'a naa Messiah!" ukian. (Messiah, kii-karu Christ kia'o kapam wuru'u.)^g
⁴²Uru'u naa una'akan Simon, Jesus di'iti.

Jesus awunuupan u'idi'iti, ukian u'ati, "Pugaru Simon, John dani. Aizii pu'uu Cephas kia'o nii." (Peter kia'o kapam wuru'u, na'iki kuba kia'o wuru'u.)

Jesus dapadan

Philip na'iki Nathanael

⁴³Ba'oran chaapi'iki Jesus di'itinpan umako'ozon Galilee Baara iti. Uikodapan Philip na'iki ukian u'ati, "Puwa'ati otuma, putominapa kizi." ⁴⁴(Philip, uruu Bethsaida san, na'ia'o Andrew na'iki Peter mashaa-pan kapam.)

⁴⁵Uruu dauna'an Philip ikodan Nathanael na'iki ukian u'ati, "Waikoda'a naa tawuru'u Moses na'iki prophetnao saadauzoniaz Kakinaorii Kaaritannaa ida'a udau'an. Uruu Jesus, Joseph dani, Nazareth sanaz."

⁴⁶"Nazareth san!" Nathanael kian, "Na'apa di'i naa aimakaan

kaimana'o sha'apan uruu wiizai di'iki pa'an?"

"Puwa'ati putukapa kizi," Philip kian u'ati.

⁴⁷Aizii Jesus tukapan Nathanael wa'atin pa'ida'ati, sariapa ukian udau'an, "Arawu'u mishi'o Israelite, aonaa na'itim umariidinan."

⁴⁸Nathanael pishaan uruu, "Na'apa dii puaitapan ot dau'an?"

Jesus kian u'ati, "Philip dapadan ua'ii pugaru, otukapanii pugaru paoribai fig waranu ii."

⁴⁹"Tiichaa," Nathanael kian u'ati, "Pugaru Tominkaru Dani! Pugaru King Israelitena'o ati."

⁵⁰Jesus kian u'ati, "Okowaa-dan idi'o pu'ati, 'Otukapan pugaru paoribai fig waranu ii,' uruu idi'o pumishida'akan? Putukapan nii zii umanawun kida'o aimakaan sha'apan wuru aia'a!" ⁵¹Na'iki ukian i'ati, "Mishi'o kaiwuru'u okianuz: Utukapan nii aokazi da'atinan, na'iki Tominkaru angelinna'o mako'anpan doko iti, na'iki iwa'ati'anpan apowa ati Daonaiora Aokazi Iki'o ida'an!"

Jesus pana'adan wunu wine nii

2 ¹Dya'utam kamoo dauna'an kaina'a mazidainao aroopa'azon Cana ii, Galilee Baara ia'oraz donoi. Jesus daro na'ia'o oroo.
²Jesus na'iki utominapa-kidaniinao, na'iti'o idapada-ka'o kapam.
³Aizii riwunii wine ipain idi'i naa, sariapa Jesus daro kian u'ati, "Ipai'i naa iriwun."

^g 1:41 Hebrew paradan ida'an udakota-ka'o Messiah kii, na'iki Greek paradan ida'an udakota-ka'o Christ kii.

4“Kanom nii punyukunuupa'azon õgaru?” Jesus kian o'ati. “Aonaa zii amazada kaawan õsha'apata-kinnaa nii aimaakan.”

5Sariapa udaro kian na'ia'o poitoruinao ati, “Usha'apata pa'i na'apam dono ukian u'ati!”

6Na'ii kaina'a 6 dowada kida, kuba idi'o ïtoma-ka'o. Uruu kaduz dowada kida Jewnao kaiwauzonii wunu kinnaa nii pachikain-kinnaa nii, ïchoochin kakinaorinaa kawana'ati. Uwazoo kida tuubarun 20 oo 30 gallon kida. 7Jesus kian naa poitoruinao ati, “Upaidada wuru'u dowada kidaz wunu idi.” Uru'u naa ïkapowan wunu na'iki ïkawazootan naa dowada kida atii ïpaidan. 8Udauna'an Jesus kian ï'ati, “Aizii ukapota'a naa dowada wazoo, utaa kizi kazowautapa'o aroapa-karu atiz.” Uru'u naa ïna'akan u'idi'iti wuru'u wunuz, 9pana'adina'aka'oraz naa wine nii, na'iki uru'u naa utiwaanuz. Mazan aonaa uaitapan na'iki'oram ukaawa-kida-ka'o. (Soo poitoruinao kapotainaouz wunu, ïaitapa pa'an.) Sariapa udapadan wuru'u mazida'oraz 10na'iki ukian u'ati, “Kiwiini'o padamata kaimana'oraz wine maokodauzo-ka'o. Aizii morowautapainao tuzan dono'o naa kaimanaiman, udauna'an zii turuu sha'apa'oram karikaonan wine maokoda-ka'o. Mazan pugaru pakawan zii putaapan wuru'u kaimana'oraz wine, atii kai!”

11Cana ia'o wuru'u kiwiini'oraz Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan. Na'ii uaida-kidan na'apam paugaru umanawunun. Uruu idi kaimanaimana'a naa utominapa-kidaniinao mishidapan uruu.

12Uruu dauna'an umakon naa dono'i Capernaum iti padaro na'iki pa'inawuzunao tuma, na'iki patominapa-kidaniinao tuma kapam. Mazan aonaa ïna'ian kotua'iki.

Jesus kodita-kidan Tominkaru

Dapu iki puraataapainao

(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17;

Luke 19:45-46)

13Aizii maonapa'a naa Passover Kamoon sakadinan, uru'u naa Jesus makon Jerusalem iti. 14Uikoda Tominkaru Dapu ii, selliipainao tapi'iza, kaznizo, na'iki wakokoonao. Uikoda kapam na'ii pidannao shakataaka-kidauzo puraata.

15Uzaamata'akan do'ooribai paba'izin nii, uru'u naa uwaatan Tominkaru Dapu iki ipai ï'uzanao, kaznizonao na'iki tapi'izanao. Aizii shakataaka-kidauzonao puraatan miisan^h kida, udorau-kida'akan, ïpuraatan zokota'akan kida'a naa ubaara'a kida'o. 16Jesus kian selliipainao ati wakokoonao, “Ukodita-kida wuru kida'a di'iki'ii! Aonaa turuu utaapan õdaru dapu puraataapa-kizai nii.” 17Sariapa utominapa-kidaniinao nyukunuuan Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, “Tuukii manawun õkazi-

John

^h 2:15 *miisa*: English ida'an, table.

wadapan ònyukunuu, òmarainpan idi pudapu.”ⁱ

¹⁸Jewnao zowaunaanao kian u'ati, “Turuu mooko pusha'apatan waawun za'a umanawunu'o aimaakan, wamishida-kinaa nii Tominkaru aipan ati'o wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?”

¹⁹Jesus kian ī'ati, “Umainaabata wuru'u Tominkaru Dapuz, na'iki idikinauda'u kamoo ida'a òkadi-shita-kidan nii powaa itiz.”

²⁰Aizii īkian u'ati, “Di'ora'a Tominkaru Dapu 46 wunu utomapa-ka. Aizii turuu mooko puzauda-kidan pukadishita-kida'akanuzu idikinauda'u kamoo ida'a?”

²¹Mazan Tominkaru Dapu Jesus kianuz, pananaa dau'ati'o wuru'u.

²²Tominkaru kadishita-kidan dauna'an Jesus mawaka-karu di'iki, utominapa-kidaniinao nyukunuitapan wuru'u uparadanuz. Ìmishida wuru'u saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan, na'iki ìmishida Jesus paradan kapam.

²³Una'ian pu'u Jerusalem ii Passover Kamoon dono, iriba pidannao mishidan uruu ìtukapan idi usha'apaapan umanawun kida'o aimaakan. ²⁴Mazan Jesus aitapan idi ipai pidan kaduz, aonaa ukainaabatinan kaimanaiman ī'ati. ²⁵Aonaa kanom nii uaipan pidan kakuwaapan pa'ati pamin-pidanau dau'u, usha'apanum kau'an uaitapanii ipai pidan nyukunuu.

Jesus ikodaakan Nicodemus tuma

3 ¹Kaina'a pidan, Nicodemus kia'o da'i u'uu, kazowautapa'o Jewnao, na'iki Phariseenao tonaazinaa di'iti'o uzaamatimpan. ²Ukaawan aiwaka'an Jesus ida'ati na'iki ukian u'ati, “Tiichaa, waaitapa Tominkaru di'iki'o pukawan putominapa-kida'ananao waunao. Usha'apanum kau'an aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan wuru'u pusha'apaapaniaz, soo Tominkaru kaina'an dono utuma.”

³Jesus kian u'ati, “Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Aonaa turuu pidan tukapan Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi, soo ushakatan an koshan.”

⁴Nicodemus kian u'ati, “Na'apa dii mooko pidan tunarunao shakatan koshan? Aonaa turuu umorotan padaro toba nazo iti ushakata kizi itamau!”

⁵Jesus kian u'ati, “Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Aonaa turuu pidan morotan Tominkaru Naobanaitinapa-kizi iti, soo ushakatan an wunu ida'an na'iki Doronai ida'an. ⁶Padaronao di'iki'o pidan shakatan pananaa zo'o, mazan Doronai ida'ana'o pidan shakatan padoronaa ia'o. ⁷Aonaa pumaaitapaka'ana'a kaiwuru'u, ‘Unao shakata pa'i powa'a koshan,’ òkianuz pu'ati. ⁸Awaru makon pamako'ozoo-kizi iti. Puabata mishi uwa'idan, mazan aonaa puaitapan na'iki'oram uwa'a-

ⁱ 2:17 Psalm 69:9

tin oo na'iti'oram umakon. Na'apa'o kapam wuru'u pidan Kaimana'o Doronaa di'iki'oraz ushakatan.”

⁹Nicodemus pishaan Jesus, ukian, “Na'apa dii mooko turuu na'apa kida'o aimaakan sha'apan?”

¹⁰Jesus kian u'ati, “Pugaru aitapa-kariwai putiichaa-tinpan Israelitena'o ati, mazan na'apa dii pumaaitapakan na'apa kida'o aimaakan? ¹¹Mishi'o kaiwuru'u ōkianuz: Waparadan waaitapanii daua'o, na'iki wakowaadan watukapanii daua'o, mazan upu'u aonaa pumishida'azon wakuwaa. ¹²Ōkowaadan pu'ati imi'i baara'a'o aimaakan kida sha'apan dau'u, mazan aonaa pumishidan. Na'apam nii mooko pumishidan ōgaru, ōkowaadan an pu'ati aokazi ii kida'o aimaakan dau'u? ¹³Aonaa kanom makouzon aokazi iti, soo Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu wa'ati'oraz aokazi iki.

¹⁴“Kotua'a naa mapidantaka'o amazada di'ii, Moses sawatauzon tooro muna'a kowazaz toma-kariwai chipirari idi.^j Na'apa'o nii manawun Daonaiora Aokazi Iki'o sawata-ka'o. ¹⁵Ukau'an, na'ia'oram pidan mishidan dono uruu, mishi'o nii uikodan karikaonanuo kakupa-karu.

¹⁶“Tominkaru marainpan idi manawun pidannao, utaa paudani bouda'apauzon. Ukau'an na'ia'oram pidan mishidan dono uruu, aona'o nii umawakauzon, mazan uikodan nii karikaonanuo kakupa-karu. ¹⁷Tominkaru dyuudan pauDani

imi'i baara ati, aonaa pataka'uta'o ni'o mani pidannao pa'oian dikin ii, mazan ikazannaatin-kinaa ni'o pa'an.

¹⁸“Aona'o nii Tominkaru pataka'utan mishidainaouz uDani. Soo upataka'utan nii wunao pa'ana'a, aona'oraz imishidan ubauda'apauzon udani. ¹⁹Kaikapa'o wuru'u, Tominkaru dakota-kinaaz pidannao oia'o nii: Kaawa'ora'a naa kanada'o imi'i baara ati, mazan pidannao tuukii imarainpan maruta'o wuru aia'a kanada'oraz, Tominkaru di'iki'oraz ukaawan. Isha'apaapan idi soo oia'o pa'idiwaru. ²⁰Pidan sha'apaapa'o oia'o aimaakan kida, aonaa unau-dapan kanada'o na'iki aona'o nii uwa'atin kanada'o ida'ati. Usha'apanum kau'an na'apa'o pidan aonaa uaipan pa'oian kida kainaabata-ka'o. ²¹Mazan pidan mishi'o umashaa-pan Tominkaru ati, utaapada pa'an kanada'o kanadapan paugaru, kanada'o kainaabata kizi wuru'u usha'apaapanuz aimaakan kida uizo'atin idi'o pa'an Tominkaru.”

*John Chikaawunuupauzo
kakuwaapan Jesus dau'u*

²²Uruu dauna'an, Jesus makon Judea Baara iti patominapa-kidaniinao tuma. Tomunu'iki una'ian ituma, na'iki na'ii uchikaawunuukida'akan pidannao. ²³John chikaawunuupa'o kapam pidannao Aenon ii maonapa Salim iti, wunu baoko tuubarun idi kida na'ii. Pidannao kaawa-kaawan

John

kida ïchikaawunuina'anan na'ati. ²⁴(Uruu sha'apan John taraa-kaoua'ia'o zii.)

²⁵John tominapa-kidanii bii ikiinao kashadaakapan ba'oran Jew tuma chikain-karu dau'an choochi kakinaopan kawana'ati'oraz. ²⁶Aizii ïkaawan naa John di'iti, ïkian u'ati, "Tiichaa, puaitapa tawuru'u pidan putuma'oraz Jordan baza ii, tawuru'u pukowaadapaniaz pidanao ati? Mazan aizii kaina'a'a naa uchikaawunuupa-kidan pidannao, na'iki iriba, iriba pidannao makon u'idi'iti!"

²⁷John kian ï'ati, "Aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan aimaa-kan paaipan ati, soo Tominkaru dyuudan an uruu. ²⁸Unao abata sha'atii tawuru'u òkianuz, 'Ogaru aonaa Christ^k mani, ògaru dyuudakariwai karikaonan uruu ua'ati.' ²⁹Mazida-kizai ii, mazida'akaiba pa'an mako'oraz pamin-mazidan tuma. Mazan upu'u zii mazida'aka'o paonaru konaukian uabatan idi mazida'o imodapan, ukonaukian idi paudaiaro dau'an. Na'apa'o manawun wuru'u òkonaukianuz, na'iki aizii òturuuda òkonaukian. ³⁰Uruu mishi'o ni'i naa umanawun-dinan, mazan ògaru, òawutapaanan naa wuru'u."

***Kanom nii Tominkaru
dyuudan paudani***

³¹Kaawa'oraz doko iki uruu umanawunu'o ipai pidan ai. Aizii

wuru'u imi'li baara'a'oraz, uruu imi'li baara san, na'iki ukakuwaapan imi'li baara'a'o dau'u. Wuru'u kaawa'oraz aokazi iki, ³²ukakuwaapan patukapanii na'iki paabatapanii dau'u aokazi ii, mazan aonaa pidan mishidan zoobaba ukuwaa. ³³Kanom mishidan an ukuwaa, na'apa'o ida'an ukainaabatan Tominkaru kuwaa mishiin. ³⁴Wuru'u Tominkaru dyuudaniaz, ukowaada Tominkaru paradan, usha'apanum kau'an kaimanaimana'o Tominkaru taan u'ati Kaimana'o Doronaa. ³⁵WaDaru Tominkaru marainapanii pauDani, na'iki utaa ipai daunuuda'u aimaakan uka'u iti. ³⁶Pidan mishida'o uDani, kaina'a'o karikaonanuo kakupa-karu u'ida'a. Aizii pidan aona'oraz umishidan uDani, aonaa na'apainim nii uikodan karikaonanuo kakupa-karu, mazan karikaonanuo nii ubaiatan Tominkaru to'oran.

***Jesus paradinan
Samaria sanaaba tuma***

4 ¹Phariseenao abata'a naa kuwai Jesus zaamatan-kidan dau'a'o pidannao pa'ida'ati, na'iki uchikaawunuuan iriba pidannao, powa'a zii ïriban John di'iti'o zaamatan ai. ²(Jesus mishi aonaa uchikaawunuupan padamata, soo utominapa-kidaniinao.) ³Aizii Jesus abatan idi na'apam pidannao kakuwaapan padau'u, uru'u naa ukiwan Judea Baara iki, Galilee

k 3:28 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Baara iti. ⁴Umakopan pu'u na'iti, Samaria Baara ana'o nii udobatan.

⁵Aizii udobatan pu'u Samaria Baara an, ukaawan donoi iti, Sychar kia'o u'uu. Maonapa'o na'ii Jacob taazonii zakapu paudani Joseph ati. ⁶Na'ia'o Jacob kichada-kidauzon pakapoo-kizi nii.

Sakitapa kamoo, Jesus mizainan naa kowas pachi'ikapa-kinaa. Usakanatan maonapa kapoo-kizai ii. ⁷⁻⁸Utominapa-kidaniinao mako aka donoi iti itoria'ana'akan wanyukunui. Upu'a'a naa Samaria sanaaba wa'atin okapowa'anan na'ati kapoo-kizai ida'ati.

“Ōtuza'azoo wunu,” Jesus kian o'ati.

⁹“Pugaru Jew, aizii ōgaru Samaria sanaaba, mazan kandii nii pupishaan wunu ō'ai?” okian u'ati. (Ona'apan u'ati, usha'apanum kau'an aona'o turuu Jewnao kaiwaan aimaakan Samaria Baara sannaο kaiwaanii.)^l

¹⁰Jesus kian o'ati, “Puitapan an mani kanom Tominkaru taa'azoonii, na'iki kanom wuru'u pishaa'oraz pugaru wunu dau'ati, pupishaa mani uruu padamata na'iki utaa mani pu'ati wunu kakupa-kinai, aona'o umaarauzon pa'an.”

¹¹Okian u'ati, “Aonaa kanom ida'an mazan pukapotan wunu, usha'apanum kau'an kapoo-kizai ida'a munapo wunu. Na'ikim nii pu'itiiman puikodan wunu aona'o umaarauzon? ¹²Wadokozu-daun

Jacob kichadanii wuru'u wakapoo-kizi ni'oraz. Uruu, udainao na'iki ī'uzanao, na'iki'o ituzan wunu kapam. Powa'a'o zii mooko pugaru umanawunun Jacob ai?”

¹³Jesus kian, “Pidan tuza'o wunu di'ora'a kapoo-kizai di'iki'i, maaradako'o nii uruu koshan; ¹⁴mazan pidan tuza'o pa'an ōtaan ni'oraz wunu, aonaa na'apainim nii umaaradakouzon. Ōtaan ni'oraz wunu, una'an ni'i naa u'ida'a, ikoda'o nii wunu ma'ozaka'oraz ununudapan, taa'o ni'oraz karikao-nanu'o kakupa-karu.”

¹⁵Aizii okian u'ati, “Aushaa putaa mooko uruu wunu ō'ati, aonaa kizi ōmaarakouzon, na'iki aonaa kizi ōkapowa'anan powa'a da'ati'i.”

¹⁶Jesus kian o'ati, “Pudapadanaka pudaiaru na'iki puwa'ati utuma da'ati'i.”

¹⁷“Aona'o mazan ōkaudaiarun,” okian u'ati.

Jesus kian o'ati, “Mishi'o kaiwuru'u, 'aona'o ōkaudaiarun,' pukianuz. ¹⁸Pugaru, baka'iau'ora'a naa pumazidan. Aizii kai'oraz pumin-mashaapan, aonaa mishi pudaiaru mani uruu, ukau'an mishi'o kaiwuru'u puparadanuz.”

¹⁹Okian u'ati, “Aizii ōaitapa! Pugaru Tominkaru prophetin! ²⁰Waunao Samaria Baara sannaο dokozu-daunnao, di'ora'a midukuo ida'a'o īaida-kidauzon pataapan Tominkaru umanawunu'o nii.

John

^l 4:9 Samaria Baara sannaο: īnao kaduz pidannaο, aonaa īnaudapaakan Jewnaο tuma.

Mazan unao Jewnao kian, Jerusalem ii pa'an Tominkaru aipan pidannao aida-kidan itaapan uruu umanawunu'o nii."

²¹Aizii Jesus kian o'ati, "Pumishida o'paradan, kaina'iki kamoo wa'atin, uruu dono aona'o nii pidannao nyukunuitapan di'ora'a midukuo oo Jerusalem, itaaida-kida'azon an pataapan Tominkaru umanawunu'o nii. ²²Unao Samaria Baara sanna, aonaa uaitapan kaimanaiman kanom wuru'u utapaniaz umanawunu'o nii; waunao Jewnao, waaitapa pa'an kanom wuru'u wataapaniaz umanawunu'o nii. Usha'apanum kau'an Jewnao ati'o wuru'u pidan kazannaatinkinaa kainaabata-kaoz. ²³Mazan kaina'iki pa'ina'o kamoo wa'atin, aizii uruu kamo'o naa wuru'u kawa'oraz! Uruu dono, pidannao mishi'oraz manawun itaapan Tominkaru umanawunu'o nii, itaainan nii u'ati padoronaa ii, na'iki mishi'o ida'ana'o nii. Na'apainao wuru'u Tominkaru aipaniapapidanannao nii. ²⁴Tominkaru uruu Doronai. Pidan taapa'oraz uruu umanawunu'o nii, marii utukapa-kidanuz Tominkaru ati, pataainan ida'an padoronaa ii na'iki mishi'o ida'an."

²⁵Aizii Samaria sanaaba kian Jesus ati, "Oaitapanii kaina'iki Messiah wa'atin. (Christ^m kia'o kapam wuru'u.) Ukaawan dono, ukainaabatan nii ipai aimakaan wa'ati."

²⁶Udauna'an Jesus kian, "Ogaru uruu. Uruu paradina'oraz pu'ati."

²⁷Upu'a'a naa Jesus tominapakidaniinao kaawa'akan donoi iki; tuukii idi'itinpan itukapan idi ukadakotinan zunaaba tuma. Mazan aonaa na'ia'oram kian o'ati, "Kanom puaipan u'ai?" oo "Kandii ni'o pukadakotinan otuma?" aonaa ukian u'ati.

²⁸Uru'u naa owa'aka'akan pawunun kinnaa, okiwa'akan naa donoi iti. Na'ia'a naa okakuwaapan pidannao ati. ²⁹"Aushaa uwa'ati, utukapanaka pidan kaidi'ia'a, ukowaada'aka o'ati ipai osha'apatauzonii kida. Uru'u naa sha'a Christ?" okian. ³⁰Uru'u naa pidannao makon donoi iki, itukapananan Jesus.

³¹Upu'u Jesus tominapakidaniinao dapadautan uruu, "Tiichaa, paroopaa naa zii!" ikian.

³²Mazan Jesus kian i'ati, "Ogaru kaina'a wanyukunui onikan ni'o, aona'oraz unao aitapan udau'u."

³³Uruu idi utominapakidaniinao pishautaakan, "Pidan na'akani'i naa sha'a uwanyukunuu nii?" ikian.

³⁴Jesus kian i'ati, "Owanyukunuu pa'an wuru'u osha'apatanuz dyuuda'o ogaru aiapanii osha'apatan, atii oipaianuzu. ³⁵Karikaonan da'i puabatan pidan kian: 'Kaina'iki 4 kauzu, udauna'an paoribai aka karaoda-ka.' Mazan okian u'ati, uawunuapa kaimanaiman zakapu kawana'ati kida. Dyuaa'a naa paori-

m 4:25 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

bai aka, turua'a naa ukaraoda-kaol
³⁶Aizii wuru'u karaodapainauz kawinipinaata-kaola naa ïdyaun. Ìkaraodapaniinao baokopata-kaokarikaonanuo' kakupa-karu di'iti. Paowa'oraz paoribai uuda, na'iki karaoda'oraz paoribai aka baokopa'o nii ìkonaukian.

³⁷"Mishi'o wuru'u kiauuzo-karuz kaikapa'a: 'Bauda'apa'o pidan paowan, ba'oran pidan karaodan.'
³⁸Õdyuudan ukaraodapa'anan paoribai aka zakapu kawana'ati, aonaa ukau dinauzon na'ii padamata; ba'orainao kowas baiaapanii unao ua'ii dadara'o kaudin-kizai, aizii unaou'u naa naubaapa ìkaudin-kizi."

³⁹Iriba Samaria Baara sannao, mashaapainauz donoi ii mishidan Jesus, zunaaba kian idi, "Ukowaada ò'ati ipai aimaakan òsha'apatauzonii."

⁴⁰Aizii Samaria Baara sannao kaawainauz u'ida'ati, ìpishaan uruu tuukii, "Waaipan puna'a'akan watuma," ìkian u'ati. Uruu idi dya'utam kamoo Jesus na'ia'akan ìtuma.

⁴¹Iriba baokoinao mishidan ìabatan idi Jesus kuwaa, ⁴²na'iki ìkian zunaaba ati, "Aizii wamishida, aonaa pukowaadan idi mani wa'ati, mazan waabatan idi sariapa uruu di'iki. Aizii waaitapa uruu mishi wuru'u kazannaata'o ni'oraz ipai pidannao."

*Jesus kakudan naobanai
dani munapo'o pa'ai*

⁴³Una'ia'akan dauna'an dya'utam kamoo, uruu'u naa Jesus

dobatan Galilee Baara iti. ⁴⁴Jesus kian: "Tominkaru prophetin, aonaa utaapauzo-kaoumanawunu'o nii pawiiizi ii." ⁴⁵Galilee Baara iki'o pidannao, makonka'o Passover Kamoon dau'ati Jerusalem ii, ipai ìtukapan Jesus sha'apatanii kida baokopainapa-karu dono na'ii. Ukau'an, Jesus kaawan dono Galilee Baara iti, konaukii pidannao dapapan uruu.

⁴⁶Jesus kaawan naa koshan donoi Cana ati, Galilee Baara ia'oraz, (na'ia'o tawuru'u upana'adan wunu wine nii, kiwiini'o dono.)

Aizii uruu dono Capernaum ii, kaina'a'o wiizai zowaunaa karina'o udani daonaiora. ⁴⁷Uabatan idi kaina'a Jesus kaawan Judea Baara iki Galilee ati, uru'u naa umakon Jesus di'iti. Tuukia'o ida'an upishaan Jesus, "Pumako òtuma Capernaum iti pukakuda kizi òdani; maonapa'ora'a naa umawakan kowas kaiwuru'u!"

⁴⁸Jesus kian u'ati, "Aonaan an unao tukapan umanawun kida'o aimaakan sha'apata-kaou, aona'o nii umishidan."

⁴⁹Aizii pidan karina'oraz udani kian Jesus ati, "Puwa'ati kadiman òtuma Naobanai, mawaka'o ni' naa òdani."

⁵⁰Jesus kian u'ati, "Pukiwa'a naa powaa iti, kakuda'a naa pudani!" Umishida Jesus paradan, uruu idi ukiwa'akan naa powaa iti. ⁵¹Dunapo ii zii upoitorunao ikodapan uruu. Ìkian u'ati, "Kakuda'aka'a naa pudani."

⁵²Uru'u naa upishaan ìdyaun, "Na'iam dii kamoo ukakudan?"

“Munumun, masakauda'u kamoo daawadatan, uruu umada wadidin,” ĩkian u'ati. ⁵³Udaru aitapa na'a'o kamoo wuru'u, “Kakuda'a naa pudani!” Jesus kianuz u'ati. Ukau'an tuukii umishidan Jesus, na'iki baokopa udapu ainao pidannao mishidan kapam.

⁵⁴Uruu itamautannaa Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaa-kan, pakaawan dono Galilee Baara ati koshan, Judea Baara iki.

*Jesus kakudan karinaapa'o
pidan wunu baoko danoma ii*

5 ¹Udauna'an Jesus makon Jerusalem iti Jewnao baokopainpauzon kamoo dau'ati. ²Jerusalem awauribanaa ida'a, kaina'a paniinom, Kaznizo Panii-nomizinaa kia'o udakota-ka. Maonapa udazaba'a kaina'a wunu baoko, Bethzatha kia'o udakota-ka Jewnao paradan ida'an. Maonapa wunu baoko danoma an, kaina'a baka'iauda'u kabaun dikin-dinapakizai kida. ³Aizii dikin-dinapakizai kida nazo ii, kaina'a iriba karina-nao washatinpan kida, ishaawunnao na'iki pabi'inaaka machi'ika-kainao kaduz kida. [Ipai ĩdyaun ĩzaudapan wunu koboinan. ⁴Panaadon kida'o da'i angel kaawauzon, na'iki ukoboan nii wuru'u wunuz. Karinaa-ziiwa kiwiini'o udamotinan ubaoko iti, ukoboo-ka. ⁵Udauna'an aka, uruu kakuda'o nii sha'apa'oram karikaonan parinaa ai.]ⁿ

⁵Kaina'a karinaapa'o pidan na'ii kapati'ora'a naa, ubaiatinan 38

wunu. ⁶Jesus tukapan uruu, uaitapa kotua'ora'a naa ukarinaapan. Jesus kian u'ati, “Puaiapa pukakudan?”

⁷Karinaapa'o kian u'ati, “Aonaa pidan kaminka'uta'o nii ōgaru, ōkaawa kizi wunu baoko iti ukoboo-ka. ⁸Ōtiwaina'akan dono'o naa ōmakon na'iti, ba'oran pidan kaawa'aka'a naa kiwiin ō'ai.”

⁸Sariapa Jesus kian u'ati, “Aushaa, pukadishita! Pumako'o naa, puna'aka'a naa puwashatinapakizi.” ⁹Sariapa uma'ozaka'akan. Ukadishita'akan, uzaamata'akan pawashatinapakizi, na'iki uchi'ika'akan naa.

Aizii uruu dono, Sookapa-karu Kamoon wuru'u. ¹⁰Uruu idi Jewnao zowaunaanao kian pidan kakudakariwai ati, “Aizii Sookapa-karu Kamoon. Pudikintapan wakaki-naorinaa wuru'u puna'akanuz puwashatinapakizi.”

¹¹Mazan ukian ĩ'ati, “Pidan kakuda'oraz ōgaru, ukian ō'ati, ‘Pumako, puna'aka'a naa puwashatinapakizi.’”

¹²Na'iki ĩpishaan uruu, “Kanom mooko wuru'u dyuuda'oraz pumakon na'iki puna'akan puwashatinapakizi?”

¹³Mazan aonaa uaitapan kanom wuru'u kakuda'oraz paugaru, usha'apanum kau'an iriba'o pidannao uruu dono na'ii, na'iki kadiman kapam Jesus mako'okan ĩbii an.

¹⁴Uruu dauna'an, Jesus ikodan naa uruu Tominkaru Dapu ii. Ukian u'ati, “Puabata, aizii ma'ozaka'a naa

ⁿ 5:3b-4 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

pugaru; ukau'an marina'a naa oia'o, panaadon kasha'ora'o aimaakan sha'apan powa'a zii pu'ati."

¹⁵Uru'u naa umako'okan, ukakuwaapa'ana'akan naa Jewnao zowaunaanao ati. Ukian i'ati, "Jesus karikaonan tawuru'u kakuda'oraz õgaru."

¹⁶Jesus sha'apatan idi na'apa'o aimaakan Sookapa-karu Kamoon dono, uruu dikin ii Jewnao dadaradandan naa amazada u'ati. ¹⁷Uruu idi Jesus kian i'ati, "Õdaru, ipai kamoo ukaminka'uupan pidannao. Õgaru na'apa'o kapam uruu kawan."

Jesus mishi'o Tominkaru Dani

¹⁸Jesus kian dikin ii na'apa, powa'a zii Jewnao zowaunaanao dawatan na'apam pazowii-kida-kinnaa nii uruu. Aonaa soo uwazootapan idi mani i'ookapauzon kamoon kakinaorinaa, mazan udakotan idi kapam Tominkaru paDaru nii, uruu ida'an upatumaakadinan Tominkaru tuma.

¹⁹Uruu idi Jesus kian i'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz, aonaa Tominkaru Dani sha'apatan aimaakan paaipan ati, soo usha'apata patukapanii paDaru sha'apatan. Kanom uDaru sha'apatanii, na'apa kapam uDani sha'apatan. ²⁰ÕDarum arainapanii pauDani na'iki utukapa-kida u'ati ipai pasha'apaapanii. Na'iki utukapa-kidan nii u'ati aimaakan powa'a'o zii umawunun kida, unao di'itinapa-kinnaa nii. ²¹Na'apa õDarum kadishitakidan kawan mawakainao na'iki utaan kakupa-karu i'ati, na'apa'o

manawun uDani taan kakupa-karu na'ia'oram ati utaa'azon. ²²ÕDarum, aonaa ukabootan pidan oia'o di'iti oo kaimana'o di'iti. PauDani ati pa'an utaan ipai wuru'u na'apa'oraz sha'apatin-karu, ²³ipai kizi pidannao taapan uDani umawununu'o nii, na'apa i'taapan kawan uDarum. Mazan pidannao aona'oraz i'taapan Tominkaru Dani umawununu'o nii, na'apa kapam aonaa i'taapan mani uDarum umawununu'o nii wuru'u, dyuuda'oraz uruu.

²⁴"Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan abata'o na'iki izo'ati'o õkuwaa, na'iki mishida'o dyuuda'oraz õgaru, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a wuru'u. Aona'o nii upataka'utakao pa'oi'an dikin ii. Aonaa powa'a mawakapa-karu di'itanpu'ora'a naa mani uruu, mazan kaina'a'ora'a naa uruu ida'a karikaonanu'o kakupa-karu. ²⁵Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uruu naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu dono'o ni'i naa mawakainao abatan Tominkaru Dani paradan. Pidan abata'o na'iki izo'ati'o Ukuwaa uruu kakupa'o nii. ²⁶WaDarum di'iki'o kakupa-karu ikoda-kao. Na'apa'o manawun waDarum toman pauDani, uruu di'iki kapam kakupa-karu ikoda-kao.

²⁷"WaDarum kiini'i naa pauDani ati, 'Turua'a naa aizii pubuutan pidannao,' usha'apanum kau'an uruu pa'an wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o. ²⁸Aonaa umaaitapaka'ana'a õkuwaa! Mishi'o, kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'iki uruu

John

dono ipai'o nii pabaaranaa iki kida mawakainao abatan Uparadan. ²⁹Pidannao sha'apata'o kaimana'o, ikadishitan nii na'iki karikaonanu'o nii ikakupan; mazan pidannao sha'apata'o oia'o, ikadishitan nii na'iki pataka'uta-ka'o nii idyaun.

Kakuwaapainao Jesus dau'u

³⁰“Aonaa turuu osha'apatan aimaakan oaipan ati karikaonan. Ōbuutan pidannao soo Tominkaru aipan kawana'ati manawun. Ukau'an sakitapa'o pa'an wuru'u oibuutanuz pidannao isha'apainpan kawana'ati. Usha'apanum kau'an, aonaa otiwaan osha'apatan aimaakan oaipan ati karikaonan, soo dyuuda'oraz ogaru aipan kawana'ati osha'apatinan.

³¹“Ōkakuwaapan an mani o'dau'u, o'lida'a karikaonan, aonaa turuu o'paradan mishida-ka'o. ³²Mazan kaina'a ba'oran kakuwaapa'o o'dau'u, oaitapa mishi'o wuru'u uparadanuz o'dau'an.

³³“Unao, udyuudan pidannao John Chikaawunuupauzo di'iti. Uruu dono ukowaada mishi'o o'dau'an. ³⁴Aonaa oaipan manawun mani pidan kakuwaapan o'dau'an kaiwuru'u; mazan okowaadan unao ati kaikapa kida'ora'a, turuu kizi ukazannaatinan. ³⁵John uruu lamp kawanu'o, ma'ozaka'oraz ukanadapan; aizii unao masakauda'u karikaonan ukonaukii-kidan ukanadapanuzu.

³⁶“Powa'a zii John kuwaa ai umanawunun wuru'u kakuwaapa'oraz o'dau'u: wuru'u osha'apatanii

kidaz o'daru aipan kawana'ati, na'iki wuru'u Uaipaniaz zii osha'apatan, inao wuru'u kakuwaapa'oraz o'dau'u. Na'iki osha'apatanii kida ukainaabata o'daru wuru'u dyuuda'oraz ogaru. ³⁷Na'iki o'daru kapam kakuwaapa'o o'dau'u. Unao, aonaa uabatauzon uparadan oo utukapauzon uruu. ³⁸Aonaa uzaamatan Ukuwaa, usha'apanum kau'an aonaa unao mishidan ogaru wuru'u Udyuudaniaz. ³⁹Utoiminpan padamata kaimanaiman saadakariwaiz kida Tominkaru Paradan dau'u, uzauda-kidan uruu ida'a'o nii unao ikodan karikaonanu'o kakupa-karu, mazan uruu kida kakuwaapa'oraz o'dau'u! ⁴⁰Mazan upu'u aonaa uzaamatina'azon o'lida'ati, turuu kizi uzaamatan karikaonanu'o kakupa-karu.

⁴¹“Ōsha'apatan aimaakan aonaa oaipan idi'o mani pidannao dakotan ogaru umanawunu'o nii. ⁴²Mazan oaitapa unao, aonaa na'ia'oram marainpan Tominkaru kaimanaiman. ⁴³Ogaru, okaawan o'daru uu ida'ana'o, mazan unao, aonaa unaubaan ogaru. Mazan ba'orainao kaawan an paaipan ati karikaonan, inao'u'o nii pa'an unaubaapa. ⁴⁴Upaonarunao naubaan an unao, tuukii ukonaukian, mazan aonaa zoobaba usha'apatan aimaakan Tominkaru bauda'apauzon naubaakinaa nii unao. Ukau'an, na'apam nii mooko umishidan uruu?

⁴⁵“Aonaa ogaru'o nii mani wuru'u kia'o ni'oraz o'daru ati, 'oia'o inao,' unao dau'an. Kaina'a Moses saadauzonii, uru'o nii pa'an

wuru'u 'oia'o ñnao,' kia'o ni'oraz, unyukunuu Moses saadanii dau'atin pu'u padamata. ⁴⁶Umishidan an mani mishi manawun Moses saadanii, umishida mani padamata õgaru. Usha'apanum kau'an, õgaru daua'o wuru'u usaadaniaz. ⁴⁷Mazan umamishidikan pu'u Moses saadauzonii kakinaorii, na'apam nii dii umishidan õparadan?"

Jesus paan 5000 pidannao

(Matthew 14:13-21;

Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

6 ¹Aizii udauna'an Jesus taraukan Galilee Karishiiz baza iti, (Tiberias Karishiiz, kia'o udakotakao kapam.) ²Iriba pidannao da'anpan uruu itupakan idi usha'apantan umanawun kida'o aimakaan, ukakudanuz karinainao. ³Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma naawazi paawa iti, na'ii usakanatan ituma. ⁴Aizii udono, maonapata'o Jewnao Passover Kamoon.

⁵Jesus awunuudanaan, utukapa iriba pidannao wa'atin pa'ida'ati. Sariapa ukian Philip ati, "Na'ikim nii watorian wanyukunui wapaa-kinnaa nii ipai wunaou'a?" ⁶Jesus pishaanuz Philip, utiwaa-kidapan karikaonan uruu, mazan Jesus, uaitapani'i naa na'apam nii pasha'apainpan.

⁷Philip kian u'ati, "8 kauzu pidan kaudinan winipinaa, aonaa turuu utorian wunao aroapa-kinnaa ni'i, utaa-ka'o pu'u mani masakauda'u sodi kida."

⁸Andrew, Simon Peter inawuzuz, uruu kapam Jesus tominapa-kidanii. Ukian Jesus ati, ⁹"Kaina'a koraidaonaa diida'a'a, kaina'a u'ida'a baka'iauda'u barley-ba'i^o na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Mazan na'apam nii mooko masakauda'u sodi'o wanyukunui turuan iriba'o manawun pidannao ati?"

John

daonaiora sodi na'akapanii barley-ba'i na'iki dya'utam kopaunao sodi kida (6:9)

¹⁰Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Marii pidannao sakanatan." Uru'u naa idyuudan pidannao sakanatan naa. Pinidi baawu wuru'u na'ia'oraz amazada. Aizii daonaioranao uikoda mani 5000 idyaun. ¹¹Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki utorinapa-kidan naaz Tominkaru ati, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wanyukunui." Uruu dauna'an udyuudan naa utaabi'ikao sakanatapainao ati, aizii kopau na'apa kapam una'apatan. Ipai

^o 6:9 *barley-ba'i*: barley aka, poroom kawanu'o.

pidan aroopan abaapa kida. ¹²Aizii ïturuudan dauna'an paarootan, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aizii uzawada wanyukunui wa'akun, aonaa uwakuda'ana'az." ¹³Uruu idi baka'iauda'u'oraz barley-ba'i wa'akun di'iki, ïpaidada 12 dazowan kida.

¹⁴Aizii pidannao tukapan idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan, sariapa ïkian, "Di'i naa wuru'u Prophet, saada-kariwai Tominkaru paradan kaunamu-naataniaz uwa'atin nii." ¹⁵Jesus aitapan idi pidannao zaamata'azon naa paugaru King nii aonaan pu'u unyukunuu na'apan, uruu idi umako'okan ï'ai paba'orantin koshan midukuo iti.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(*Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52*)

¹⁶Uruu wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Karishii it. ¹⁷Ïzaamatan kanawa na'iki uru'u naa ïtaraukan Capernaum iti. Maruta'aka'a naa amazada, aonaa zii Jesus kaawan ï'ida'ati.

¹⁸Aizii uruu wamarutan ida'a, ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki kichana'iki-kii utoman wunu paran. ¹⁹Jesus tominapa-kidaniinao poortan pakanawan na'apa'o bii an, 3 oo 4 mile umunapon. Uru'u naa ïtukapan Jesus wa'atin, wunu paawa an uchi'ikapan. Uwa'atin, atii umaonapatan ïkanawan ida'ati. Tuukii ïtarian u'ai. ²⁰Mazan upu'a'a naa uparadan ï'ati, "Mana'a utaria'ana'a!

Ïgaru wuru'u!" ²¹Uparadan dauna'an, ïaipan naa upaidinan patuma kanawa zo'iti, mazan masha'apakiaka ïkaawa'akan naa pamako-kizi iti.

Pidannao dawatinan Jesus dau'u

²²Ba'oran chaapi'iki, pidannao karishii danoma ia'oraz ïwa'akinan, ïaitapanii na'a'o soo bouda'apa kanawa karikaonan. Na'iki ïaitapa kapam aonaa Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma uruu kanawa zo'an, soo ïnao karikaonan mako. ²³Mazan kaina'a ba'oran kanawa kida kaawan Tiberias iki, maonapa Naobanai paa-kizi ii pidannao, utoriinapa-kidan dauna'an wanyukunui. ²⁴Aizii pidannao tukapan idi aonaa Jesus nii, na'iki aonaa utominapa-kidaniinao nii kapam, uru'u naa ïpaidinan kanawa kida zo'iti, na'iki ïmakon naa Capernaum iti, ïdawatina'anan naa Jesus dau'u.

Jesus, uruu wanyukunui aokazi iki'o

²⁵Ïikoda Jesus karishii baza ia'a naa. Uru'u naa ïkian u'ati, "Tiichaa, na'apainim di'i naa pukaawan da'ati'?"

²⁶Jesus kian ï'ati, "Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Udawatinan òdau'u soo uarootan idi'o abaapa karikaonan, aonaa utukapan idi'o mani òsha'apatan umanawun kida'o aimaakan. ²⁷Aonaa ukaudina'ana'a pataka'uinauzo wanyukunui dau'ati. Ukau-din pa'an wanyukunui dau'ati

karikaonanu'oraz kakupa-karu u'ida'an. Uruu wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o taan ni'oraz unao ati, usha'apanum kau'an Tominkaru tukapa-kida mishi panyukunuu kaimanan u'ati."

²⁸Aizii ikian u'ati, "Kanom mooko manawun Tominkaru aiapanii washa'apatan?"

²⁹Jesus kian i'ati, "Tomin-karu aipan soo umishidan o'garu, padyuudaniaz."

³⁰Na'iki ikian u'ati, "Kandii mooko umanawunu'o aimakaan puaida-kidan nii wa'ati, wamishidakinanaa nii wuru'u puparadanuz? ³¹Wadokoza-daunnao, inikauzonii wanyukunui, 'manna' kia'oraz udakota-ka, mapidantaka'o amazada ii. Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a, 'Utaanii i'ati inikan nii aokazi iki'o wanyukunui.'"^q

³²Jesus kian i'ati, "Mishi'o kaiwuru'u okianuz: Aonaa Moses mani wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui u'ati. O'daru pa'an wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui, mishi'oraz kakupakinai. ³³Wanyukunui, Tominkaru dyuudaniaz aokazi iki, uruu pa'an taa'oraz kakupa-kinai manawun, pidannao ati."

³⁴Sariapa pidannao kian u'ati, "Naobanai! Putaa mooko wa'ati uruu wanyukunui, na'iki ipai kamoo pa'i putaa wa'atiz!"

³⁵Jesus kian i'ati, "O'garu wuru'u wanyukunui kakupa-kinai. Na'ia'oram pidan zaamatina'o

o'ida'ati na'iki mishida'o o'garu, aona'o nii uzamaziizon na'iki aona'o nii umaarakouzon.

³⁶"Mazan okii sha'atii u'ati, utukapa'a naa padamata o'garu, mazan upu'u aonaa umishidan o'garu. ³⁷Ipai pidan o'daru taa-niaz o'ati, zaamatina'o nii o'ida'ati. Na'iki pidan wuru'u zaamatina'oraz o'ida'ati aonaa na'apainim nii okashanauan. ³⁸Usha'apanum kau'an o'wa'atin da'ati'i aokazi iki, o'sha'apata'anan dyuuda'oraz o'garu aipan kawana'ati o'sha'apatan. Aonaa o'wa'atin o'sha'apata'anan aimakaan onyukunuu aipan kawana'ati. ³⁹Na'iki dyuuda'oraz o'garu, aonaa bauda'apa uaipan owaziwaan pidan pataaniinaouz o'ati. Mazan uaipan pa'an okadishita-kidan idyaun na'iki o'taan ikakupa-kinanaa nii, Tominkaru Ainaa dono. ⁴⁰O'daru aipan ipai pidan tukapa'oraz na'iki mishida'oraz uDani, zaamatan karikaonanu'o kakupa-karu; na'iki okadishita-kidan nii idyaun karikaonanu'o kakupa-karu di'iti Tominkaru Ainaa dono."

⁴¹Uru'u naa Jewnao kadakotin-kidan uruu na'iki ito'oran naa u'ati, ukian idi, "O'garu wuru'u wanyukunui aokazi iki'oraz kaawan." ⁴²Ukau'an ikian pa'atiaaka, "Aonaa mooko Jesus mani uruu, Joseph daniz? Waaitapanii na'apain udaronao! Na'apa di'i naa mooko kaiwuru'u ukianuz, 'O'garu aokazi iki'o o'wa'atin?'"

⁴³Jesus kian i'ati, "Aona'a naa ukadakoimpa'ana'a na'apa. ⁴⁴O'daru wuru'u dyuuda'oraz o'garu; na'iki

John

aonaa turuu pidan zaamatanin ò'ida'ati, soo òdaru minziwatan dono uruu uzaamat-in-kinaa nii ò'ida'ati. Na'iki òkadishita-kidan nii uruu Tominkaru Ainaa dono. ⁴⁵Na'apa kotua'o prophet saadauzonii kian, 'Ipai'o nii Tominkaru tominapa-kidan pidannao.'^r Ukau'an kanom dyauta'o unyukunuu òdaru paradan dau'ati, na'iki tominpa'o uruu di'iki, zaamatina'o nii ò'ida'ati.

⁴⁶"Mazan aonaa na'ia'oram pidan tukapauzon òdaru, soo wuru'u wa'ati'oraz Tominkaru di'iki, uruu pa'an tukapa'oraz òdaru. ⁴⁷Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Na'ia'oram pidan mishida'o, zaamata'ora'a naa karikaonanano'o kakupa-karu wuru'u. ⁴⁸Ògaru wuru'u wanyukunui kakupa-kinaiz. ⁴⁹Udokozi-daunnao nikauzon pu'u 'manna' mapidantaka'o amazada di'ii, upu'u ìmawakan. ⁵⁰Mazan di'i naa pa'an wuru'u wanyukunui, kaawa'oraz aokazi iki, pidan nika'oraz uruu, karikaonanano'o nii ukakupan. ⁵¹Ògaru pa'an wuru'u wanyukunui, kaawa'oraz aokazi iki, ta'oraz kakupa-kinai. Pidan nikan an wuru'u wanyukunui, uruu karikaonanano'o nii ukakupan. Wanyukunui òtaan ni'oraz u'ati, uruu òdunaa. Uruu òtaaniaz pidannao kakupa-kinaa nii."

⁵²Uru'u naa Jewnao shokorodinan u'ati na'iki ìkian pa'atiaaka, "Na'apam nii mooko arawu itii man pataan wa'ati padunaa, wanyukunui nii?"

⁵³Jesus kian i'ati, "Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Umanikakan an

Daonaiora Aokazi Iki'o dunaa na'iki umatuzakan an uizain, aona'o kakupa-karu nii u'ida'a. ⁵⁴Mazan kanom aroopa'o òdunaa dau'u na'iki tuza'o òizain, uruu karikaonanano'o nii pa'an ukakupan na'iki òkadishita-kidan nii uruu Tominkaru Ainaa dono. ⁵⁵Òdunaa, uruu mishi'o wanyukunui na'iki òizain mishi'o riwunii. ⁵⁶Na'ia'oram pidan aroopa'o òdunaa dau'u na'iki tuza'o òizain, uruu zaamatanpa'o ò'ida'ati, na'iki ògaru zaamatanpa'o uruu ida'ati kapam. ⁵⁷Òdaru Tominkaru taapa'oraz kakupa-karu, uruu wuru'u dyuuda'oraz ògaru. Uruu di'iki'o òikodan kakupa-karu. Ukau'an pidan aroopa'oraz òdau'u, uikodan nii kakupa-karu ògaru di'iki. ⁵⁸Ukau'an di'ora'a wuru'u wanyukunui kaawa'oraz pa'an aokazi iki, aonaa udokozi-daunnao nikauzonii manna kawanu'o mani. Ìnikauzon pu'u padamata manna, mazan upu'u zii ìmawakan. Mazan pidan aroopa'o di'ora'a wanyukunui dau'u, karikaonanano'o nii pa'an ukakupan."

⁵⁹Jesus kakuwaatinanz kaikaapa'a, utominapatin-kidan dono'o pidannao synagoge^s ii.

*Jesus kuwaa ta'oraz
karikaonanano'o kakupa-karu*

⁶⁰Aizii ìabatan idi na'apa'o kuwai, iriba da'anapatinaouuz uruu, kian, "Dadara'o manawun ukuwaa. Kanom turuu uabatapan kaiwuru'u ukuwaaz?"

^r 6:45 Isaiah 54:13 ^s 6:59 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

⁶¹Mazan Jesus, uaitapa na'apam patominapa-kidaniinao kadakotin-kidan pakuwaa. Sariapa ukian ĩ'ati, "Ukaziwaa-kida zii õparadan?" ⁶²Na'apam dii mani ukian utukapan an Daonaiora Aokazi Iki'o sawatinan powaa iti pawa'ati-kizi iti? ⁶³Pudi'itapan an soo nanai daua'o karikaonan, uruu mzanu'o karikaonan wuru'u. Kaimana'o Doronaa pa'an wuru'u kaawa-kida'oraz kakupa-karu. Wururu'u õparadan kidaz, unao ati'oraz, aonaa nanai daua'o mani, mzan doronai daua'o, na'iki ukakupa-kinnao ni'o. ⁶⁴Mazan upu'u zii kaina'a pabi'i kida unao aonaa umishidan." (Jesus aitapanii sariapa patominapa-kidan di'iki'o ĩdyaun, na'ia'oram aona'o nii ĩmishidan. Na'iki uaitapa na'ia'oram nii kaakapaa paugaru tarubainao ati.) ⁶⁵Na'iki Jesus kian koshan, "Kaikapa'o ati'o tawuru'u õkianuz u'ati, aonaa turuu pidan zaamatanan õ'ida'ati, soo õdaru Tominkaru na'akan dono õ'ida'ati ĩdyaun."

⁶⁶Na'iki'ora'a naa iriba utominapa-kidaniinao muudinanaa naa u'ai, aonaa powa'a ĩmakon utuma. ⁶⁷Uruu idi Jesus kian wunao ati'i 12 patominapa-kidaniinaouz, "Unao mani, umuudinana ni'i naa kapam õ'ai?"

⁶⁸Simon Peter kian u'ati, "Nao-banai, kanom di'iti'o nii mooko wamakon? Pugaru ida'a pa'an parada-karu kida taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu. ⁶⁹Na'iki, aizii wamishida na'iki waaitapa pugaru

umanawunu'o, Tominkaru di'iki'o puwa'atin!"

⁷⁰Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru zaamata'oraz 12 unao. Mazan bauda'apa unao, Satan!" ⁷¹Una'apanuz Judas Iscariot daua'o wuru'u (Simon Iscariot daniz); uruu 12 tuma'o uaitinpan, uru'o nii zaamata-kida Jesus.

*Pa'inawuzunao dyuudan Jesus
makon Judea Baara iti*

John

7 ¹Uruu dauna'an, Jesus morowautapan na'ii'aka wiizai kawana'ati, Galilee Baara ii kida'oraz. Aonaa uaipan pachi'ikinan Judea Baara ii aka, usha'apanum kau'an Jewnao zowaunaanao zaudapanii uruu na'ii, ĩaipan pazowiinuzu. ²Na'iki uruu dono maonapata'o Jewnao baokopainpauzon kamoon, ĩkawiiibatinauzon. ^t ³Uruu idi Jesus inawuzunao kian u'ati, "Pugaru mani? Kanom nii aona'a naa pumakon Judea Baara iti, abatauzonao pukuwaa tukapa kizi wuru'u pusha'apaapanii kidaz? ⁴Aonaa na'ia'oram pidan dizapa'o pasha'apaapan aimaakan, uaipan an pidannaõ aitapan kaimanaiman kanom kaduz paugaru. Pusha'apaapan an aimaakan, marina'a naa ipai pidannaõ aitapan!" ⁵(Aizii wuru'u u'inawuzunaouz, aonaa ĩmishidan uruu.)

⁶Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa zii mzan amazada kaawan õ'ati õmako-kinnao nii na'iti. Mazan unao,

^t 7:2 *ĩkawiiibatinauzon*: Putukapa kaarita tokon ii, Jewnao baokopainpauzon kamoon waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii.

turuu umakon na'apainim karikaonan, uaipan kawana'ati. ⁷Aonaa kanom dikin ii pidannao to'orakizaitapan unao. Mazan õgaru ãto'ora-kizaitapanii, õkakuwaapan idi ã'orian dau'u. ⁸Umako'o naa baokopainapa-kizai iti. Mazan õgaru, aona'o nii zii õmakon, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan õ'ati." ⁹Jesus paradan dauna'an na'apa, una'ian zii Galilee Baara ii.

Jesus Jerusalem ii

¹⁰Mazan u'inawuzunao makon dauna'an baokopainapa-kizai iti, uru'u naa Jesus makon kapam. Umakon na'iti dizinapa, aonaa kizi pidannao aitapan na'iam uruu. ¹¹Na'ii, baokopainapa-kizai ii, Jewnao zowau-naanao dawatinan udau'u pidannao bii an, "Aonaa utukapan tawuru'u pidanaz?" ãkian pidannao ati.

¹²Aizii uruu dono, iriba pidannao paradinan mashauda'u kida Jesus dau'u. Ba'orainao kian, "Kaimana'o pidan uruu." Mazan ba'orainao kian, "Aonaa kaimana'o pidan mani uruu, soo umariidapan karikaonan pidannao." ¹³Mazan aonaa na'ia'oram pidan diwadan paparadan, ãtarian idi Jewnao zowaunaanao ai.

¹⁴Aizii 4 kamo'o naa baokopainapa-karu, uruu zii Jesus makon Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan pidannao. ¹⁵Aizii Jewnao zowaunaanao abatan idi utominapa-kidan pidannao kaimanaiman manawun, tuukii

ãdi'itinpan uaitapan dau'an. Sariapa ãkian udau'ati, "Na'apam dii mooko arawu aitapan kaikapa'a naa manawunu'u? Aonaa na'apainim padamata tiichaanao tominapakidauzon uruu!"

¹⁶Jesus kian ã'ati, "Wuru'u õkuwaa kidaz aonaa õtomanii mani. Tominkaru, dyuuda'oraz õgaru, uruu di'iki'o wuru'u õkuwaa kidaz. ¹⁷Pidan minziiwata'o panyukunuu Tominkaru kaudin-kizi dau'ati, uru'o nii pa'an aitapa õkuwaa, Tominkaru di'iki'o, oo õtomanii karikaonan. ¹⁸Pidan kakuwaapan an paaipan ati karikaonan, utiwaan pamanawun-tinan wuru'u. Mazan pidan kakuwaapa'o pamanawunutapa'azon idi dyuuda'o paugaru; uruu kaimana'o pidan, na'iki mishi'o uparadan. ¹⁹Mishi, Moses taanii unao ati ukakinaorinaa. Mazan aonaa na'ia'oram unao mishi'o utakaan wuru'u kakinaoriiz. Mazan kandii nii uzowia'azon õgaru?"

²⁰Aizii pidannao kian u'ati, "Kaina'a oia'o doronai pu'ida'a! Kanom mooko pu'itiiman zowia'azoo pugaru?"

²¹Jesus kian ã'ati, "Kaina'a bada'apa õsha'apatanii umanawunu'o aimakaan Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki tuukii unao di'itinpan udau'u. ²²Mazan upu'u zii, utapaadan udani daonaioranao choota-kaou^u sookapauzo-karu kamoo dono, ãkainaabatan-kinaa Jewnao nii, Moses taan idi na'apa'o kakinaorii.

^u 7:22 *choota-kaou*: Putukapa 'chootin-karu' dau'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

(Mazan aonaa Moses di'iki'o mani wuru'u na'apa'o sakadinanz, uruu dokoza-daunnao pa'an wuru'u saka-da'oraz na'apa'o.) ²³Aizii utaapadan pu'u udani choota-kaos Sookapa-karu Kamoon dono, uruu aonaa kizi unao dikintapan Moses taaniaz kakinaorii. Kandii nii mooko uto'oran o'ati o'saabaan idi pa'an kaimanaiman pidan nanaa Sookapa-karu Kamoon dono? ²⁴Aona'a udi'itapa'ana'a o'sha'apataniaz aimakaan oia'o nii. Mazan udi'itapa wuru'u o'sha'apataniaz aimakaan kaimana'o nii pa'an."

Christ mani wuru'u Jesus?

²⁵Kaina'a Jerusalem sannao bii ikiinao pidannao, ikian Jesus dau'ati pa'atiaaka, "Aonaa mooko arawu'u mani tawuru'u itiwautaniaz pazowii-kidan? ²⁶Aizii di'i naa uparadinan iriba'o pidan ati. Na'iki aonaa kanom wa'atin itowauda'ua'anan uruu! Jewnao zowaunaanao aitapani'i naa sha'a uruu Christ' kii-kizaiz? ²⁷Mazan Christ kaawan dono, aona'o nii pidan aitapan na'iki'oram uwa'atin. Mazan arawu'u, waaitapa na'iki'oram uwa'atin."

²⁸Aizii Jesus tominapatin-kidan pu'u pidannao Tominkaru Dapu ii, ukian diiwa'o ida'an, "Uaitapanii mooko o'garu na'iki na'iki'oram o'wa'atin? Aonaa o'ida'a'o mani o'wa'atin! Dyuuda'oraz o'garu, uruu mishi'o, na'iki uruu di'iki'o o'wa'atin. Unao aonaa uaitapauzon uruu.

²⁹Mazan o'garu o'aitapanii uruu, usha'apanum kau'an uruu di'iki'o o'wa'atin, na'iki uruu pa'an wuru'u dyuuda'oraz o'garu."

³⁰Uru'u naa iaipan pazaamata'akan Jesus sariapa na'ii, mazan aonaa kanom zaamatan uruu, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan uzaamata-kinao nii. ³¹Mazan iriba na'iainao pidannao mishidan uruu, na'iki ikian, "Ba'oran kaawan an, dakotina'o Christ nii, turuu mani mooko usha'apatan powa'a zii umanawun kida'o aimakaan arawu'u sha'apatanii kida aia'a?"

Jewnao zowaunaanao aipan pazaamata-kidan Jesus

³²Aizii Phariseenao abatankan naa na'apam pidannao kian pa'atiaaka, mashauda'u padamata Jesus dau'an. Uru'u naa ibaokopatinan faadaanao zowaunaanao tuma, udauna'an idyuudan naa watchmantapainao Tominkaru Dapu i'zaamatanaka kizi Jesus.

³³Jesus kian, "O'na'an nii zii utuma baukapa'a naa, udauna'an o'kiwan ni'i naa dyuuda'oraz o'garu di'iti. ³⁴Udawatinan nii o'dau'u mazan aona'o nii uikodan o'garu. Aonaa turuu unao makon o'mako'ozoo-kizi iti."

³⁵Uru'u naa Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka, "Na'iti'oram mani umako'ozon, aonaa kizi turuu waikodan uruu? Umako'ozon sha'a Jewnao di'iti, mashaapainauz

John

V 7:26 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Greeknao wiizi ii aka, utomi- napa-kida'anan Greeknao? ^w 36 Na'apa'oram dau'ati'o dii wuru'u, 'Udawatinan nii òdau'u, mazan aona'o nii uikodan ògaru,' na'iki 'Aonaa turuu umakon òmako'ozoo- kizi iti,' ukianuz?' ìkian.

Wunu kakupa-kinai

³⁷ Dawu'itiini'o kamoo baoko- painapa-karuz, uruu umanawunu'o manawun kamoo. Uruu kamoo ida'a Jesus kadishitan na'iki uparadan diiwa'o ida'an, "Kanom maarada- ko'o marii uwa'atin ò'ida'ati, òtaa kizi u'ati utuzan nii. ³⁸ Saada- kariwaiz Tominkaru Paradan kian kawana'ati, 'Kanom mishi- da'o ògaru, uruu di'iki'o nii wunu taa'oraz kakupa-kinaa shootapan.'" ³⁹ Jesus kadakotinanuz, Kaimana'o Doronaa daua'o wuru'u. Uruu wuru'u taa-karu ni'oraz mishidainao ati. Uruu dono aonaa zii Kaimana'o Doronaa taa-ka'o mishidainao ati, usha'apanum kau'an aonaa zii Jesus sawata-ka'o umanawunu'o ida'an.

***Pana'a kida parada-karu
Jesus dau'an***

⁴⁰ Jesus paradan dauna'an, iriba abatainaouz uparadan, ìkian udau'an, "Di'ora'a pidan uru'u naa Prophet, uru'u naa wazaudapaniaz!"

⁴¹ Ba'orainao kian, "Uru'u naa Christ!" Mazan ba'orainao kian, "Aonaa uruu mani wuru'u! Galilee Baara iki'o nii mooko Christ wa'atin? ⁴² Aonaa mooko saada-kari-

waiz kida Tominkaru Paradan kian, David Takaan-daunu'o nii Christ, na'iki ushakatan nii Bethlehem ii, David mashaapauzo-kizi ii?"

⁴³ Uruu pana'a kida pidannao paradan Jesus dau'an. ⁴⁴ Aizii ba'orainao, ìaipan naa padamata pazaamata'akan Jesus, marii kizi utaraa-ka'o, mazan aonaa kanom zaamatan zii uruu.

***Jewnao zowaunaanao
aonaa ìmishidan Jesus***

⁴⁵ Uruu dauna'an watchman- tapainao Tominkaru Dapu (tawuru'u dyuuda-kariwainaoz ìzaamata'a- nan Jesus) ìkaawan naa powaa ati faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao ida'ati. Uru'u naa ìkian, "Kandii nii aonaa una'akan uruu wa'ida'ati?"

⁴⁶ Aizii watchmantapainao kian ì'ati, "Aonaa na'ia'oram pidan para- dauzon na'apa uruu kawan!"

⁴⁷ Uru'u naa Phariseenao kian ì'ati, "Upozawata-kidan naa mooko kapam unao kaiwuru'u? ⁴⁸ Uabatauzo mooko faadaanao zowaunaanao bii iki'o, oo bauda'apa Pharisee mishida'o uruu? ⁴⁹ Mazan wuru'u da'anpainaouz uruu, aonaa ìaitapan Moses taauzonii kakinaorii dau'u. Ukau'an Tominkaru pataka'u- tan nii ìdyaun!"

⁵⁰ Na'a'o ìtuma Nicodemus, uruu Pharisee kapam; uruu makonka'o- raz Jesus di'ii kiwiini'o dono zii. Ukian patumainao ati, ⁵¹ "Wakaki- naorinaa kian kawana'ati, aonaa

^w 7:35 *Greeknao*: pana'ainao pidannao Jewnao ai.

turuu wakabootan pidan oia'o di'iti, wamaabatakan ua'ii zii na'apam ukian na'iki wamaaitapakan ua'ii zii kanom manawun wuru'u usha'apaapanuz.”

⁵²Aizii ikian u'ati, “Pugaru kapam Galilee Baara san, mishii? Putominpan an Tominkaru Paradan saada-kariwai dau'u, putukapan nii, aonaa na'apainim nii prophet wa'atin Galilee Baara iki.”

⁵³[Uruu dauna'an ipai pidannao kiwa'akan kida'a naa padapu iti.

*Zuna kootowapa-kida-
kao oba'orantapan idi*

8 ¹Aizii Jesus, umakon naa Olive Naawa iti. ²Ba'oran kamoo, wakanada'akan zii ukawa'akan naa powaa ati Tominkaru Dapu ati. Pidannao kaawa-kaawan kida'a naa u'ida'ati. Jesus sakanatan na'iki uru'u naa utominapa-kidan koshan pidannao. ³Upu'u tiichaa-pauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kaawa-kida'akan zun, zaamata-kariwai oba'orantapan idi. Oroo'o naa ikadishita-kidan pidannao kanaapu ii.

⁴Udauna'an ikian Jesus ati, “Tiichaa. Di'ora'a zun ikoda-kariwai oda'awupan ba'oran daiaru tuma. ⁵Moses taanii kakinaorii kian, zun na'apa'o, marii ozowii-kao, oboo-kao ida'an kuba idi. Aizii pugaru mani, na'apam dii pukian na'apa'o dau'ati?”

⁶ina'apanuz u'ati, iabata'azon karikaonan na'iam uparadan pana'itin kakinaorii ai, idakoapa-kinaa

nii uruu naobanainao kanaapu ii. Mazan Jesus dawuka'akan pasakanatapa-kizi'i, usaadapa'akan paka'u shuwu idi kaatu ida'a. ⁷ipishautan pu'u zii uruu, Jesus saabaina'akan koshan pasakanatapa-kizi'i. Uru'u naa ukian i'ati, “Na'ia'oram pidan unao bii a'o aonaa na'apaini'oram usha'apatan oia'o. Marii uruu kiwii-ni'o nii boowan oroo.” ⁸Udauna'an udawuka'akan koshan. Na'apa koshan usaadapan paka'u shuwu idi.

⁹Iabatan idi na'apam Jesus kian pa'ati, bauda'apa kida imakon Jesus ai, atii ipai imakon. Tunarunaonao kiwiin imako'okan, udauna'an pa'inainao, iwa'aka'akan naa Jesus. Aizii wuru'u zunaabaz, pakawan zii okadishitapan na'ii. ¹⁰Jesus saabainan pasakanatapa-kizi'i koshan. Uru'u naa ukian o'ati, “Na'iam naa idyaun? Aonaa kanom wa'akinan, kaboota'o nii pugaru oia'o di'iti?”

¹¹“Aonaa,” okian u'ati.

Na'iki Jesus kian o'ati, “Ogaru, aona'o nii kapam okabootan oia'o di'iti pugaru. Pumako'o naa, mazan aona'a naa pusha'apata'ana'a oia'o koshan.”]x

*Jesus kanada'o kawanu'o
imi'i baara sannao ati*

¹²Bauda'apa kamoo, Jesus kakinapan koshan pidannao, ukian i'ati, “Ogaru wuru'u kanadapa'oraz imi'i baara sannao ati. Pidanzamataninan an o'ida'ati, kanada'okaru'a'o nii umashaapan, na'iki aonaa na'apainim nii ubaiaapan

John

x 7:53—8:11 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

maruta'o. Wuru'u kanada'oraz, uruu kakupa-kinai manawun."

¹³Phariseenao kian u'ati, "Pugaru, pu'ida'a'ora'a naa kari-kaonan pukakuwaapan, aonaa turuu puparadan mishida-ka'o."

¹⁴Jesus kian i'ati, "Mishi o'ida'a'o okakuwaapan, mazan upu'u turuu okuwaa mishida-ka'o! Usha'apanum kau'an oaitapa na'iki'oram owa'atin na'iki na'iti'oram omakopan. Unao, aonaa uaitapan na'iki'oram owa'atin oo na'iti'oram omakopan. ¹⁵Unao, udakotan pidan oia'o nii, soo uzau-da-kidan karikaonan. Ogaru, aonaa na'apa mani odakotan pidan oia'o nii. ¹⁶Mazan 'oia'o uruu,' oo, 'kaimana'o uruu,' okian an pidan dau'ati, uruu mishi'o pa'an wuru'u ona'apanuz, usha'apanum kau'an, aonaa oba'orantina'o mani wuru'u ona'apanuz. Odaru dyuuda'oraz ogaru, tuma'o wuru'u ogaruz. ¹⁷Ukainaorinaa kian, 'Dya'utama'o pidannao kakuwaapan an na'apa kida manawun bouda'apa'o aimakan dau'u, uruu aitapa-ka'o mishi'o wuru'u ikuwaaz.' ¹⁸Okakuwaapan odau'u, na'apa manawun odaru, dyuuda'oraz ogaru kakuwaapan kawan odau'u."

¹⁹Ikian u'ati, "Na'iam dii mooko puDaruz?"

Jesus kian i'ati, "Unao, aonaa uaitapan kanom ogaru, ukau'an aonaa uaitapan oDaruz! Uaitapan an mani ogaru, uaitapa mani oDaruz kapam."

²⁰Jesus paradan na'apa utominapa-kidan dono'o pidannao Tominkaru Dapu ii, maonapa

puraata tauzo-kizinao ii, (Tominkaru Dapu tannaa ni'oraz). Mazan aonaa na'ia'oram pidan zaamatan uruu, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan uzaamata-kinao nii.

*Jesus kakinaopan mamishida-
kainao paugaru*

²¹Aizii Jesus kian i'ati koshan, "Omakon ni'i naa di'iki'i. Udawatant nii ogaru, mazan umawakan nii u'oian bii'i. Omako'ozoo-kizi iti, aonaa unao ka'iitan umakon."

²²Ukau'an, Jewnao zowau-naanao kian pa'atiaaka. "Pazowiina'azon dau'ati'o oaitapan wuru'u ukianuz, 'Omako'ozoo-kizi iti, aonaa unao ka'iitan umakon,' ukianuz?"

²³Jesus kian, "Unao, da'a sannao karikaonanuz; ogaru, doko iki'o pa'an owa'atin. Unao imi'i baara sannao! Ogaru, aonaa imi'i baara san mani. ²⁴Uruu idi'o tawuru'u okianuz u'ati, umawakan nii u'oian bii'i. Mishi'o nii umawakan u'oian bii'i, umamishidakan idi ogaru'u naa wuru'u."

²⁵"Kanom mooko pugaruz?" ikian u'ati.

Jesus kian, "Ogaru wuru'u, okowaadaniaz u'ati kiwiin zii. ²⁶'Oia'o,' turua'o okian unao dau'ati, mazan aona'o nii ona'apan, usha'apanum kau'an, oparadan soo dyuuda'oraz ogaru dyuudan kawana'ati, na'iki oaitapa uruu sakitapa'o uparadan. Kanom obatanii uruu di'iki, uruu okowaada pidannao ati da'a'a imi'i baara'a."

²⁷Aonaa ïaitapan uparadinan paDaru aokazi ia'lo daua'lo wuru'u. ²⁸Uruu idi Jesus kian ï'ati, "Usawatant dono'o naa Daonaïora Aokazi Iki'o, uaitapan ni'i naa mishi ògaru'u naa wuru'u. Uruu dono uaitapan nii, òsha'apatan aimakaan aonaa òaipan ati'lo mani, mazan òparadan na'apa manawun òdaru tominapa-kidan kawana'ati ògaru. ²⁹Aizii dyuuda'oraz ògaru, karikaonanuo'lo una'auzon òtuma, aona'lo nii uwa'akauzon ògaru òba'orantin, usha'apanum kau'an ukonaukii-kidanii ipai aimakaan òsha'apatanii."

³⁰Iriba pidannaò mishidan Jesus, ïabatan idi na'apam ukian.

Abraham dainao

³¹Ukau'an Jesus kian Jewnaò ati mishidainaoz uruu, "Karikaonanun an uizo'atipan òkakinaori, uruu mishi'ò òpidanannaò unao. ³²Uaitapan nii mishi'ò kuwai Tominkaru di'iki'ò. Na'iki mishi'ò kuwai muudin-kidan nii unao upoitouruitapa-kaò ai."

³³Ïkian Jesus ati, "Abraham takaa-daunnaò mazan waunao, na'iki aonaa na'apaini'oram ba'oran naobanai poitoruitapauzon waunao. Na'apa'oram ati'ò dii kaiwuru'u, 'mishi'ò kuwai muudin-kidan nii unao upoitouruitapa-kaò ai, pukianuz?"

³⁴Jesus kian ï'ati, "Mishi'ò kaiwuru'u òkianuz u'ati: Pidan sha'apata'ò oia'ò, uruu oia'ò poitoru wuru'u. ³⁵Aonaa karikaonanuo'lo nii mani naobanai taapan papoi-

toru padapu'u. Mazan udani, karikaonanuo'lo nii pa'an utaapakaò naobanai dani nii. ³⁶Ukau'an Tominkaru Dani muudin-kidan an unao upoitouruitapa-kaò ai, mishi'ò nii manawun aonaa poitorui'i naa mani unao. ³⁷Òaitapa Abraham takaa-daunnaò unao. Mazan upu'u zii uzowia'azon ògaru, usha'apanum kau'an, aonaa utaapan kaimanaiman òkuwaa unyukunuu ii. ³⁸Ògaru, òkakuwaapan òDaru tukapa-kidanii daua'ò ò'ati. Unao, usha'apatan aimakaan udaru kian kawana'ati."

³⁹Aizii ïkian u'ati, "Abraham mazan wadaru nii."

Jesus kian ï'ati, "Umishiin an mani Abraham dainao unao, na'apa mani umashaapan uruu mashaapauzon kawan. ⁴⁰Òabatan kawana'ati mishi'ò kuwai Tominkaru di'iki, uruu òkowaada unao ati. Mazan upu'u zii uzowia'azon ògaru. Abraham, aonaa na'apa'ò mani ukaduz! ⁴¹Unao sha'apaapanii kidaz, udaru kaudin-kizi pa'an wuru'u."

Na'iki ïkian u'ati, "Tominkaru, uruu mazan bauda'apa wadaru. Aonaa ba'oran wadaru nii."

Satan dainao

⁴²Jesus kian ï'ati, "Umishiin an mani udaru Tominkaru, umarainapa mani ògaru, usha'apanum kau'an uruu di'iki'ò òwa'atin. Uruu dyuudanii ògaru, aonaa òaipana'ati'ò mani wuru'u òwa'atinuz. ⁴³Kandii nii aonaa uaitapan zoobaba kaiwuru'u òparadanuz? Usha'apanum kau'an aonaa uzaamata'azon òkuwaa.

44 Unao Satan dainao, uruu idi'o usha'apata'azon aimakaan udaru aipan kawana'ati. Uruu, sakadin-kizai iki'o uzowian pidan, na'iki aonaa na'apainim ukonaukii-kidan mishi'o kuwai, usha'apanum kau'an aonaa na'apainim uparadan mishiin. Uruu mariidinauzo na'iki ipai mariidinauzonao tomin-kizi!

45 “Ōgaru, mishi'o pa'an ōkuwaa, mazan uruu idi'o aonaa unao mishidan ōparadan. 46 Na'ia'oram dii pidan kaida'a'a, turua'o ukainaabatan ō'oian? Ōkowaadan pu'u mishi'o, mazan kandii nii aonaa umishidan ōparadan? 47 Tominkaru pidanan, uruu abata Tominkaru paradan. Unao, aonaa uzaamatan Tominkaru paradan kida, usha'apanum kau'an aonaa upidanannao mani unao.”

Jesus paradan padau'an

48 Aizii Jewnao kian Jesus ati, “Waaitapa sha'atii, wakianuz pudau'ati, Samaria san pugaru, na'iki oia'o doronai zaamatanii.”

49 Jesus kian i'ati, “Aonaa oia'o doronai zaamatan ōgaru, aonaa masakauda'u. Ōgaru, umanawunu'o nii ōtaapan ōDaru, mazan unao, aonaa utaapan ōgaru umanawunu'o nii. 50 Ōgaru, aonaa ōaipinan umanawunu'o nii. Mazan kaina'a bauta'apa pa'an, aipa'o ōtaapa-kaomanawunu'o nii, na'iki uru'o nii aitapa na'apam pasha'apatan ōgaru. 51 Mishi'o kaiwuru'u ōkianuz: Pidan izo'atipan an ōkakinaori, aonaa na'apainim nii umawakauzon.”

52 Uru'u naa Jewnao kian u'ati, “Aizii waaitapa, kaina'a mishi oia'o doronai pu'ida'a! Abraham mawaka uruu, prophetnao mawaka i'nao kapam. Mazan upu'u zii pukian, ‘Pidan izo'atipan an ōkakinaori, aonaa na'apainim nii umawakauzon.’ 53 Oo puwazootapanii sha'a wadaru Abraham umanawunun? Uruu mawaka'a naa, prophetnao na'apa kapam. Kanom kaduz mooko pu'itiiman pugaru?”

54 Aizii Jesus kian i'ati, “Ōdakinan an ō'ida'a umanawunu'o nii, madiwautapa-ka'o wuru'u. ŌDaru pa'an wuru'u umanawunutapa'oraz ōgaru. Uruu unao dakotaniaz uTominkarun nii. 55 Unao, aonaa uaitapauzon uruu, mazan ōgaru, ōaitapa pa'an uruu. Aizii ‘Aonaa ōaitapauzon uruu,’ ōkian an, mariidinauzo ōgaru, na'apa unao kawan. Mazan ōgaru, ōaitapanii pa'an uruu, ukau'an ōizo'ati uparadan. 56 Udaru Abraham, tuukii ukonaukian uaitapan idi patukapan nii zii ōkaawan. Na'iki utukapa mishi ōkaawan, uruu idi tuukii ukonaukian.”

57 Jewnao kian u'ati, “Aonaa zii putunarunaoun, y mazan na'apa dii mooko putukapan Abraham?”

58 Jesus kian i'ati, “Mishi'o kaiwuru'u ōkianuz: Ōgaru na'a'ora'a naa Abraham tominan ua'ii.”

59 Uru'u naa i'zaamata'akan kuba kida paboori nii, i'zowia'aka'azon naa uruu. Mazan Jesus dizina'akan i'ai, umako'okan pidannao bii an

Y 8:57 Aonaa zii putunarunaoun oo “Aonaa zii puikodan 50 puwunun?”

aka, na'iki umako'okan naa Tominkaru Dapu iki.

Jesus saabaan ishaawunu'o awun

9 ¹Pamakopan pu'u, Jesus tukan pan pidan pashakatan iki'o u'ishaawunun. ²Sariapa utominapakidaniinao pishaanuzu, “Tiichaa, kanom oian idi'o arawu shakatan ishaawun nii, pa'oian idi'o oo udaronao oian idi'o?”

³Jesus kian i'ati, “Ushakatan ishaawun nii, aonaa pa'oian, oo udaronao oian idi'o mani, mazan u'ishaawunun ida'ana'o nii Tominkaru ma'ozakan kainaa-bata-ka. ⁴Wakanadan pu'u zii, marii washa'apaapa dyuuda'oraz o'garu aiapanii washa'apatan; kainal'iki maruta'o wa'atin, uruu dono aonaa na'itim ni'i naa kaudin-karu. ⁵O'na'an kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, o'garu wuru'u Kanada'oraz imi'i baara ida'a.”

⁶Jesus kian dauna'an na'apa, usopitan pazaadako imi'i baara ati. Udauna'an urau'akanuz imi'i tuma, na'iki uruu idi uzichian naa ishaawun awun. ⁷Ukian u'ati, “Aizii puchikaanaka daari puawun ai Siloam Baoko ii.” (Siloam, kii-karu dyuuda-kariwai kia'o Jewnao paradan ida'an.) Uru'u naa umakon uchikaankan naa paawun. Ukiwan powaa ati kaimana'a naa utukapa'akan.

⁸Aizii umin-dazabazinao, na'iki ba'oran pidannao naudina'oraz naa itukapauzon upishautan aimakaan pidannao ai, ikian pa'ati-aaka, “Aonaa mooko arawu mani

tawuru'u sakanatapauzoz na'iki pishautauzoz pidannao aimakaan kida dau'ati?”

⁹Ba'orainao kian, “Uruu wuru'u,” mazan ba'orainao kian, “Aonaa uruu mani, soo uaidinpan karikaonan na'apa uruu kawan.”

Mazan uruu kian i'ati, “O'garu da'i tawuru'u pishautauzoz pidannao aimakaan dau'ati.”

¹⁰Ikian u'ati, “Mazan na'apa di'i naa puawun saabaina'akan, putukapa-kinnaa nii?”

¹¹Ukian i'ati, “Pidan Jesus kia'o u'uu, utoma'akan daari na'iki udauna'an uzichian o'awun u'idi, udauna'an udyuudan o'chikaankan o'awun Siloam Baoko ii. O'chikaan dauna'an daari o'awun ai, kaimana'a naa otukapa'akan.”

¹²Ipishaan uruu, “Na'iam dii uruu?” ikian.

“Aonaa o'aitapan,” ukian i'ati.

Phariseenao aitapa'azon kanom tukapa-kidanii ishaawun

¹³Udauna'an i'ua'atiitan naa uruu Phariseenao di'iti. ¹⁴Jesus tomanuz daari na'iki usaabaanuz pidan awun, Sookapa-karu Kamoon dono'o. ¹⁵Uru'u naa Phariseenao pishaan koshan uruu, na'apa'oram naa uikodan patukapa-kinnaa nii. Ukian i'ati, “Uzichia'akan daari o'awun ida'an, udauna'an o'chikaan o'awun baara, na'iki'o kaimana'a naa otukapa'akan.”

¹⁶Baokoinao Phariseenao kian, “Pidan sha'apata'oraz aimakaan kaikapa'a, aonaa Tominkaru di'iki'o mani uwa'atin wuru'u, usha'apanum

John

kau'an, kaudin uruu Sookapa-karu Kamoon dono.” Baokoinao kian, “Mazan na'apa dii mooko oia'o pidan turuan pasha'apatan umana-wunu'o aimaakan kida kaikapa'a?” Uruu pana'a sodi kida idi'itinpan.

¹⁷Uru'u naa Phariseenao pishaan uruu koshan, “Pukian usaabaa-nii puawun, ukau'an na'apam dii pukian udau'an?”

Ukian i'ati, “Tominkaru prophetin uruu.”

¹⁸Jewnao zowaunaanao, aonaa imishida'azon ishaawunu'o da'i uruu, uruu idi idapada-kidan naa udaronao. ¹⁹Uru'u naa ipishaan idyaun, “Udani mishi arawu'u? Ishaawunu'o da'i mishi uruu pashakatan di'iki? Mazan na'apa di'i naa wuru'u utukapanuz aizii?”

²⁰Aizii udaronao kian i'ati, “Waudani mishi uruu, na'iki ishaawunu'o ushakatan. ²¹Mazan wuru'u utukapanuz naa, aonaa waaitapan na'apa'oram, na'iki aonaa waaitapan kanom aipan ati'o. Upishaa'a naa uruu, aonaa duusodi'o zii mani uruu, turua'o nii ukowaadan paipan ati.” ²²Aizii udaronao kianuz na'apa, itarian idi'o Jewnao zowaunaanao ai. Usha'apanum kau'an, Jewnao baokopatani panyukunu, kanom kian an, “Jesus, uruu Christ,”^z aona'o ni'i naa powa'a utaapada-ka ubaokopatinan synagogue ii, choochiipauzonao tuma. ²³Uruu idi'o udaronao kian, “Aonaa

duusodi'o zii mani uruu, upishaa'a naa uruu.”

²⁴Powa'a koshan, itamautan-naa aizii idapada-kidan wuru'u ishaawunuz da'i. Ikian u'ati, “Pukowaada Tominkaru awun za'a mishi'o wuru'u puparadanuz! Usha'apanum kau'an waaitapa Jesus kakuda'oraz pugaru, oia'o pidan uruu.”

²⁵Ukian i'ati, “Aonaa oaitapan, oia'o mani uruu oo aonaa. Mazan bauda'apa aimaakan oaitapanii pa'an: kiwiin ishaawunu'o da'i ogaru, mazan aizii kaimana'a naa otukapan.”

²⁶“Na'apa dii mooko usha'apatan pugaru putukapa-kinnaa nii?” ikian u'ati.

²⁷“Okowaada'a naa sha'atii u'ati, mazan aonaa umishidan okuwaa,” ukian i'ati. “Kandii ni'i naa uabata'azon powa'a zii koshan da'i? Oo uaipan sha'a unao kapam utominapa-kidaniinao nii?”

²⁸Uru'u naa idakoopa'akan uruu, ikian u'ati, “Pugaru pa'an wuru'u pumin-na'apaimanan tominapa-kidani, mazan waunao Moses tominapa-kidaniinao pa'an. ²⁹Waaitapa Tominkaru paradani Moses ati pa'an, mazan arawu'u Jesus kii-kizaiz, aonaa waaitapan na'iki'oram uwa'atin!”

³⁰Ukian i'ati, “Mazan na'apam dii mooko? Aonaa mishi uitapan na'iki'oram uwa'atin, mazan usabaa oawun! ³¹Waaitapa aonaa Tominkaru nyukunuupan pidan

^z 9:22 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinno di'ii.

oia'o paradan an pa'ati. Mazan pidan marainpa'o uruu na'iki sha'apatina'o uaipan kawana'ati, uruu mishi'o nii pa'an Tominkaru nyukunuupan uparadan. ³²Na'iki aonaa na'apainim zii uabatauzo-ka'o, pidan pashakatan di'iki'o uawun ishaan, ikodan patukapa-kinnaa nii ba'oran pidan di'iki. ³³Soo mishi uruu pidan wa'atin an Tominkaru di'iki, turuu pa'an usha'apatan na'apa'o aimaakan.”

³⁴Īkian u'ati, “Pugaru oia'o manawun pushakatan, mazan upu'u zii kaikin putominapa-kida'azon waunao?” Na'iki'ora'a naa aona'a naa ĩkashaapan ubaokopatinan powa'a pidannao tuma synagogue ii.

Pidannao ishaawunnao kawanu'o

³⁵Aizii Jesus abatan dono'o naa, aonaa ĩkashaapan umorotan synagogue iti powa'a, uru'u naa umakon u'idi'iti. Ukian u'ati, “Pumishida wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?”

³⁶Ukian u'ati, “Pukowaadan dono na'ia'oram uruu, òmishidan nii uruu!”

³⁷Na'iki Jesus kian u'ati, “Putukapani'i naa uruu, na'iki kai'oraz uruu wuru'u paradina'oraz putuma.”

³⁸Sariapa pidan kian u'ati, “Òmishida, òNaobanaa!” Ukodoru'ukan u'ati na'iki utaan ipai padi'itinpan u'ati.

³⁹Jesus kian, “Òkaawan da'ati'i òtukapa-kida'anan na'apam pidannao oian. Ukau'an ishaawun kawanuinaouz, ĩtukapan nii. Na'iki

dakotinpainaouz aitapainao nii, ishaawunnao kawanu'o nii.”

⁴⁰Kaina'a Phariseenao udaza-ba'a, ĩabata wuru'u uparadanuz na'apa, uru'u naa ĩpishaan uruu, “Waunao mani, ishaawunnao mooko kapam?”

⁴¹Jesus kian ĩ'ati, “U'ishaa-wunun dono mani, aonaa mani na'apam kii-karu u'oian dikin ii padamata. Mazan ukian idi aonaa u'ishaawunun, ukau'an u'oian na'auzon nii karikaonan u'ida'a wuru'u.”

John

Kaznizo daua'o kuwai

10 ¹Jesus kian, “Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Soo koidimikinao na'iki antamikinao wuru'u zaida'oraz kaznizo koraranna paawa an aka. Aonaa ĩmorotan paniinom ida'an korara nazo iti. ²Mazan pidan morota'oraz paniinom ida'an, uruu pa'an kaznizonao ka'uzatiki. ³Uruu ati'o pa'an korara paniinomizinaa taapiki da'atan paniinom. Kaznizonao aitapani'i naa uparadan. Udapadan ĩdyaun udakotan ida'an ĩ'uu bauda'apa kida, na'iki ukiwiitan naa ĩ'ua'ati ukodita-kidan dono ĩdyaun.

⁴“Aizii ukodita-kidan dono'o naa ĩdyaun, uru'u naa umakon ĩ'ua'ati. Kaznizonao da'anan naa uruu ĩaitapan idi'i naa uparadan. ⁵Mazan tawarai aona'o nii ĩda'anan, ĩkidoo-pa'akan nii pa'an u'ai, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan uparadan.”

⁶Jesus kowaadan wuru'u kuwaiz, mazan aonaa Phariseenao aitapan na'apa'oram manawun wuru'u ukuwaaz.

kaznizonao taapa-kizinao (10:1-10)

***Kamarainpanu'o
kaznizo ka'uzatiki***

⁷Ukau'an Jesus kian i'ati koshan, "Mishi'o kaiwuru'u ōkianuz: Ōgaru wuru'u paniinom, kaznizonao dobaapa-kiziz. ⁸Ipai baokoinao kaawainaouz kiwiitapa ō'ai, ĩnao koidimikinao na'iki antamikinao. Mazan aonaa kaznizonao nyukunu-atin ĩdyaun. ⁹Ōgaru wuru'u paniinomizi. Kanom morotan an ōgaru ida'an, uruu kazannaatapa-karu nii. Ōgaru ida'ana'o nii umorotan na'iki ukoditan, na'iki uikodan nii paaroapa-kizi nii. ¹⁰Koidimiki kaawan soo ukoidapa'anan, uzowiibi'ia'anan na'iki umainaabata'anan kaznizonao. Ōgaru, ōkaawan pa'an turuu kizi ĩkakupan, na'iki kaimanaiman kizi manawun ĩkakupan.

¹¹"Ōgaru wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao ka'uzatiki. Aizii wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao ka'uzatiki, turuu pa'an umawakan pakaznizonao dikin ii

ukazannaata kizi ĩdyaun. ¹²Pidan kawinipinaapa-kariwaiz utaa-pan ba'oran pidan uzanao, aonaa kaznizonao ka'uzatiki kawanu'o mani wuru'u, usha'apanum kau'an aonaa u'uzanao mani wuru'u utaa-paniaz. Utukapan an baudokoru wa'atin, ukidoopa'akan nii, uwa'a-ka'akan naa wuru'u kaznizonaouz. Uru'u naa mishi baudokoru zaamata'akan naa kaznizo, aizii ba'orainao dimaadanaa'akan naa. ¹³Kawinipinaapa-kariwaiz kidoopa'akan, ukaudinan idi'o soo puraata dikin ii karikaonan, aona'o umarainpan kaznizonao.

¹⁴⁻¹⁵"Ōgaru kamarainpanu'o kaznizonao ka'uzatiki. Ōdaru aitapanii ōgaru na'iki ōaitapanii ōdaru, na'apa'o manawun wuru'u ōaitapanuz ōkaznizonao na'iki ĩaitapanuz ōgaru kapam; na'iki turuu ōmawakan i'ati ōkazannaata kizi ĩdyaun. ¹⁶Kaina'a ba'oran ōkaznizonao, aonaa di'ora'a tonaa-zinaa di'iki'o mani. ĩnao, ōna'akan nii na'iki ĩmishidan nii ōparadan

kapam, na'iki uruu dono soo bauda'apa'o nii kaznizonao tonaazinaa, na'iki bauda'apa'o nii ĩka'uzatiki.

17“Ōdaru marainpan ōgaru, usha'apanum kau'an ōkashaapinan idi mawaka-karu ati, turuu kizi ōkakupan powa'a iti koshan 18Aonaa kanom turua'o uzowian ōgaru paaipan kawana'ati. Soo ō'ida'a'o karikaonan wuru'u ōkashaapinanuz! Ōka'iita ōtaainan na'iki turuu ōkakudan powaa iti ōdaru aipan kawana'ati.”

19Īabatan idi na'apa'o Jesus kuwaaz, sariapa koshan Jewnao di'itimpan pana'a kida pairiban ai. 20Iriba ĩkian udau'an, “Kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a, uruu idi'o umadoronaa-ziiwan! Kandii nii uabata'azon ukuwaa.”

21Mazan ba'orainao kian, “Turuu mooko pidan kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a kakuwaapan kaikapa'a? Aonaa turuu na'apa'o tukapa-kidan ishaawunu'o pidan.”

Jewnao mamishidakan

22Amazada wadidiizon dono,^a Jesus na'ia'o Jerusalem ii, Tominkaru Dapu Saabauzo-ka'o Kamoon^b konaukii-kida-ka'o dau'ati. 23Jesus chi'ika'anpan waoko itinapu, Solomon's Porch^c kia'oraz udakotapa-ka'o di'ii'aka, Tominkaru Dapu ia'oraz. 24Pidannao wa'atin ĩkasaba'ukinan naa udazaba ati.

Na'iki ĩkian u'ati, “Na'apam nii dii ukotua'ikin wazaudapan pukowaa-dan wa'ati kanom wuru'u pugaruz? Pugarun dono Christ,^d pukowaa-da'aka'a naa wa'ati kai.”

25Jesus kian ĩ'ati, “Ōkowaa-dani'i naa sha'atii u'atizu, mazan aonaa umishidan. Ōsha'apataniaz umanawun kida'o aimaakan, ōdaru dyuudan kawana'ati'o wuru'u, kainaabata'o nii kanom ōgaru. 26Mazan unao aonaa umishidan, usha'apanum kau'an aonaa ōkaznizonnao mani unao. 27Mazan ōkaznizonnao, ĩaitapa pa'an ōparadan na'iki ōaitapa ĩdyaun kapam, na'iki uruu idi ĩda'anan ōgaru. 28Aizii da'anpainaouz ōgaru, ōtaa ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu aonaa kizi ĩmawakauzon. Aonaa turuu ĩkazata-ka'o ōka'u iki. 29ŌDaru taanii ĩdyaun ō'ati, na'iki uruu umanawunu'o ipai ba'orainao ai. Aonaa turuu ĩkazata-ka'o ōdaru ka'u iki. 30ŌDaru na'iki ōgaruz bauda'apa'o.”

31Uru'u naa koshan Jewnao zaamata'akan kuba paboori kida nii, ĩzowia'aka'azon naa uruu. 32Jesus kian ĩ'ati, “Ōsha'apata iriba kaiman kida'o aimaakan unao awun za'a, ōDaru dyuudan kawana'ati. Na'ia'oram dikin ia'o wuru'u uzowia'azonuz ōgaru kuba idi?”

33ĩkian u'ati, “Aonaa pusha'abatan idi'o mani kaiman kida'o

^a 10:22 *amazada wadidiizon dono*: English ida'an udakota-ka'o ‘winter.’

^b 10:22 *Tominkaru Dapu Saabauzo-ka'o Kamoon*: Putukapa kaarita tokon ii Jewnao baokopainpauzon kamoon dau'a'o waranu ii. ^c 10:23 *Solomon's Porch*: dikin-dinapakizai kamoo ai. ^d 10:24 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aimaakan waboowa'azon pugaru, mazan puwazootapa'azon idi'o Tominkaru. Pugaru pidan karikao-nan, mazan upu'u zii pudakotinpan Tominkaru nii!"

³⁴Jesus kian i'ati, "Aonaa mooko Tominkaru kian unao kakinaorinaa saada-kariwai ida'a, 'Unao tominkarunao' kii?^e ³⁵Tominkaru dakotan wuru'u pakuwaa kaawakizinaouz pidannao, 'tominkarunao' kii, na'iki waaitapa, saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan karikao-nanu'o nii umishiin. ³⁶Mazan kandii nii ukian, 'puwazootapa'azon Tominkaru pudakotinpan ida'an Tominkaru dani nii'? Ōgaru, Tominkaru saabaani'i naa na'iki udyuudanii imi'i baara ati. Ukau'an turuu pa'an ōdakota-kaō Tominkaru Dani nii. ³⁷Ōmasha'apatakan an mani ōdaru dyuudanii ōsha'apatan, aonaa kanom nii umishidan ōgaru; ³⁸mazan ōsha'apatan dono ōdaru kaudin-kizi, umamishidakan pu'u padamata ōgaru, turua'o padamata umishidan wuru ida'ana'a ōsha'apatanii kidaz. Uruu ida'ana'o nii uaitapan kaimanaiman ōgaru na'iki ōdaru bauta'apa'o, na'iki na'apa kida'o waunao."

³⁹Īaipan naa koshan pazaamata'akan uruu, mazan sariapa Jesus kidoopa'akan i'ai.

⁴⁰Udauna'an Jesus makon powaa iti Jordan baza iti, John Chikaawunuupauzo-kizi iti. Una'ia'akan pu'u, ⁴¹iriba pidannao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian pa'ati-

aaka, "Aonaa mishi John sha'apatan umanawun kida'o aimaakan, mazan ipai ukuwaa mishiin di'ora'a pidan dau'a'a!" ⁴²Na'iki iriba na'iainao pidannao mishidan uruu.

Lazarus mawakan

11 ¹Kaina'a'o da'i pidan Lazarus kia'o u'uu, ukari-nauzon. Bethany ia'o umashaapan. Dya'utam udadakoonao Mary na'iki Martha kia'o i'uu, na'ia'o ĩmashaapan kapam. ²(Mary ramauda'oraz da'i Naobanai Jesus kidiba kaduunu'o ramau idi, na'iki o'inoonuzu padizo idi. Oroo azu Lazarus wuru'u karina'oraz.) ³Uruu idi udadakoonao dyuudan paparadan Jesus di'iti. Īkian, "Naobanai, pumarainpaniaz pupaonarū, tuukii ukarinaan kai."

⁴Mazan Jesus abatan dono wuru'u kuwaiz, ukian, "Lazarus karinaanuz, aonaa umawaka-kinana'i'o mani wuru'u; mazan Tominkaru ma'ozakan umanawunu'o, kainaabata-kinao ni'o, na'iki na'apa'o ida'ana'o nii pidannao aitakan Tominkaru Dani umanawunun."

⁵Aizii Jesus, umarainapanii Martha, Mary, na'iki Lazarus. ⁶Mazan uabatan pu'a'a naa kuwai Lazarus karinaan dau'u, una'ian zii dya'utam kadoo. ⁷Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aizii, wamako powaa iti Judea Baara iti."

⁸"Tiichaa," ĩkian u'ati, "Diiki'i sha'atii Jewnao zowia'azon pugaru na'ii kuba idi, mazan upu'u zii pumako'ozon powaa iti?"

^e 10:34 Psalm 82:6

⁹Jesus kian ī'ati, “Kaina'a 12 hours wakandan bauda'apa'o kamoo ida'a. Mishii na'apa? Pidan chi'ikap an wakandan pu'u aona'o nii ukaboinan, usha'apanum kau'an kaina'a zii kanadapa'o imi'i baara. ¹⁰Mazan pidan chi'ikap an wamarutan pu'u, ukaboinan nii, usha'apanum kau'an aonaa kanada'o nii u'ida'a.”

¹¹Ukakuwaapan dauna'an, ukian ī'ati, “Da'awu'uka'a naa wapaonar Lazarus, mazan ōmakon nii na'iti ōpokowaua'anan uruu.”

¹²Utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai, kaimana'o wuru'u uda'awunuz, ukakudan nii wuru'u.”

¹³Jesus paradanz Lazarus mawakan daua'o, mazan ī'itiiman mishi'o nii manawun Lazarus da'awun.

¹⁴Uru'u naa Jesus kowaadan ī'ati kaimanaiman, “Mawaka'a naa Lazarus. ¹⁵Mazan kaiman zii, aonaa ōgaru nii na'ii, usha'apanum kau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao mishidan kanom wuru'u ōgaruz. Aizii wamako'o naa u'idi'iti.”

¹⁶Thomas (Shamaan kia'oraz udakotapa-ka) kian pamin-tominpannao ati, “Aushaa, wamako wanaobanaa tuma, marii wazowii-ka utuma.”

Jesus uruu kakupa-kinai

¹⁷Aizii, Jesus kaawan dono'o naa Bethany iti, ukowaada-ka u'ati 4 kamoo dobatan naa Lazarus nanaa na'ian baaranai ii. ¹⁸Bethany maonapa'o Jerusalem iti, aonaa uikodan dya'utam mile. ¹⁹Aizii Lazarus mawakan dauna'an, iriba

pidannao kaawan Judea Baara iki'o, īmorowauta'anan Martha na'iki Mary ida'ati, īkonaukiida'anan īnyukunuu kowas, ī'azu mawakan idi.

²⁰Martha abatan dono'o naa pidannao kian, “Wa'ati'i naa Jesus!” Uru'u naa oikodapa'ana'akan uruu, mazan Mary ona'ian kabaun ii.

²¹Martha kian Jesus ati, “Naobanai, puna'an dono mani da'a'a, aonaa mani ō'azu mawakan padamata! ²²Mazan ōaitapa, pupishaan an Tominkaru kai kanom dau'ati karikaonan, ukawana'ati'o nii usha'apan.”

²³Jesus kian o'ati, “Pu'azu kadishitan nii powaa iti.”

²⁴Martha kian u'ati, “Ōaitapa, ukadishitan nii koshan, kadishitakaru kamoo dono.”

²⁵Jesus kian o'ati, “Ōgaru wuru'u kadishita-kinaiz, na'iki ōgaru wuru'u kakupa-kinaiz. Pidan mishida'oraz ōgaru, kakuda'o nii umawakan pu'u padamata. ²⁶Aizii kanom mishi'o ukakupan, na'iki mishida'o ōgaru, aonaa na'apainim nii umawakauzon. Pumishida?”

²⁷“Oo, Naobanai!” okian u'ati. “Ōmishida kaimanaiman, pugaru wuru'u Christ, Tominkaru Dani, kaawa'o ni'oraz imi'i baara ati.”

Jesus kasha'ora-kidan mawaka-karu

²⁸Martha paradanz dauna'an Jesus ati, okiwa'akan naa powaa iti. Uru'u naa oparadan pa'inaozo Mary ati karikaonan. “Kaina'a'ora'a naa mishi watiichaan, utukapa'a-

John

zon pugaru,” okian o'ati. ²⁹Mary abatan idi kaikapa'ora'a, uru'u naa omako'okan, oikodapa'anan uruu. ³⁰(Aizii Jesus, aonaa zii ukaawan wiizai ati, pakawan zii na'ii Martha ikodapanaka-kizi ii uruu.) ³¹Aizii kabaun nazo iainaouz pidannao, konaukiida'anainaouz onyukunu, itukapan idi Mary kodita'akan dopiauda'u kabaun nazo iki, itii-man omuraapa'anan nii baaranai iti kowas, uruu idi imakon odawu'ati.

³²Aizii Mary ikodapan dono'o naa Jesus, sariapa okodoru'ukan u'ati ukanaapu'u na'iki okian u'ati, “Naobanai, puna'an dono mani da'a'a, aonaa zii mani o'azu mawakan padamata!”

³³Jesus tukapan idi Mary na'iki pidannao otumainaouz zaadinan, sariapa uto'oran panyukunuu ii mazan tuukii ukasha'oran kapam. ³⁴Ukian i'ati, “Na'iam dii ubaaranaa?”

Ikian u'ati, “Puwa'ati da'ati'i, Naobanai, putukapa kizi.” ³⁵Jesus zaada'akan naa. ³⁶Pidannao kian pa'atiaaka, “Aushaa utukapa, tuukia'o umarainpan Lazarus!”

³⁷Mazan baokoinao kian, “Utukapa-kidanii sha'atii ishaawun, mishii? Ukau'an, ukaawan dono mani Lazarus karinaapan pu'u zii, ukakuda mani uruu padamata.”

Jesus kakudan Lazarus

³⁸Powa'a zii koshan Jesus nyukunuu kasha'oran tuukia'o ida'an, uru'u naa umakon na'iki ukaawan naa baaranai ida'ati. Kuba uun ida'a'o wuru'u ubaaranaaz,

na'iki taratapa-kariwai udaru'o kuba idi. ³⁹Uru'u naa Jesus dyuudan pidannao zikadan wuru'u kuba, baaranai taratapa-kinaoaz. Martha kian u'ati, “Naobanai, dyupusha'ora'a naa wuru'u, puaitapanii 4 kamo'o naa udida-ka'o dauna'an.”

⁴⁰Na'iki Jesus kian o'ati, “Aonaa mooko okian, pumishidan an, putukapan nii na'apam Tominkaru umanawunun kainaabatinan?”

⁴¹Uru'u naa pidannao kidu'ukan naa wuru'u kubaz. Udauna'an Jesus awunuppan doko iti na'iki ukian, “Odaru, kaiman mishi manawun pugaru o'ati, puabata da'i o'paraduzon an pu'ati. ⁴²Oaitapa karikaonan da'i puabatauzon o'paradan. Mazan o'paradan pu'ati kaikapa'a, di'oraz pidannao na'an idi'o, marii kizi

Jesus kian, “Lazarus, pukodita da'ati'i!” (11:43)

ĩmishidan pudyuudanii õgaru.”
 43 Utoriiñpan dauna'an, ukian diiwa'o ida'an, “Lazarus, pukodita da'ati'i!” 44 Mawaka'oraz pidan kodita'akan naa. Uka'u na'iki ukidiba watudinapa kida kamicha idi, na'iki uawun baara kamicha idi ubazobatinpan. Jesus kian pidannao ati, “Ubuzuuta kamicha u'ai, marii kizil'i naa umakon.”

Jesus zowia'azoo-kaoo daua'o
 (Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2;
 Luke 22:1-2)

45 Iriba morowautankainaoz Mary ida'ati, tukapainaoz Jesus sha'apatan aimaakan, mishidan uruu. 46 Mazan baokoinao kiwan na'iki ĩkakuwaapan naa Phariseena'o ati, Jesus sha'apatanii dau'u. 47 Uruu idi'i naa Phariseena'o na'iki faadaanao zowaunaanao miitiniipan baokoinao Jewnao zowaunaanao tuma. “Na'apa dii washa'apatan uruu?” ĩkian. “Aushaa udi'itapa, wuru'u pidanz, iriba'a naa usha'apatan umanawun kida'o aimaakan! 48 Wataapadan dono usha'apaapan na'apa kida'o aimaakan, ipai'o ni'i naa pidannao zaamatan u'idi'iti, na'iki udauna'an Romannao wa'atin nii ĩkaboobi'ian nii Tominkaru Dapu na'iki ĩzowia'anan wawiizi sannao!”

49 Bauda'apa ĩbii ia'o, Caiaphas kia'o u'uu. Uruu Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a. Ukian, “Unao pidannao, maaitapin-kainao krikaonan! 50 Aona'a mooko uaitapan, powa'a'o nii ukaimanan bauda'apa'o pidan mawakan an

pidannao dikin ii, wawiizi sannao mainaabata-kaoo ai manawun?” 51 Caiaphas na'apanuz aonaa paai-pan kawana'ati'o mani. Uruu wuru'u Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a. Ukau'an uparada'akanuz na'apa ukowaada'akan naa Jesus wuru'u mawaka'o ni'oraz Jewnao donozinaa ati. 52 Mazan aonaa soo ĩnao ati'o nii mani krikaonan. Umawakan nii Tominkaru pidannao baokopatin-kinaa nii, mashaapainaoz ba'oran wiizai ii aka kida kapam.

53 ĩbaokopatinankan di'iki'ora'a naa, Jewnao zowaunaanao saka-dan pakadakotinan pazowia'azon dau'u Jesus. 54 Uruu idi aona'a naa Jesus chi'ika'anpan kainaabatinapa Jewnao bii an powa'a. Na'iki'ora'a naa umakon Ephraim iti, amazada mapidantaka'o di'itanpu'oraz, na'ia'a naa uruu patominapa-kidaniinao tuma.

55 Maonapa'a naa Passover Kamoo kaawan, na'iki iriba pidannao munapo kida'o ĩmashaapan makon Jerusalem iti, ĩchikaina'an naa Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, turuu kizi ĩbaokopainpan pidannao tuma Passover Kamoon dono. 56 ĩzaudapan Jesus na'iki ĩkian pa'atiaaka udau'an pabaokopatinpan pu'u Tominkaru Dapu ii, “Wa'ati'o nii puzauda-kidan uruu da'ati'i baokopainapa-kizai ati?” 57 Aizii faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseena'o kii akani'i naa pidannao ati, “Kanom aita-pan dono na'iam Jesus, marii pa'i ukowaadan sariapa wa'ati, wazaa-

mata kizi na'iki wakootowapa-kida kizi uruu.”

Mary ramaudan Jesus kidiba
(*Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9*)

12 ¹Aizii 6 kamoo Passover Kamoon ua'ii Jesus makon Bethany iti, Lazarus mashaapa-kiziz, tawuru'u ukakudaniaz pidan. ²Jesus paonarunao konaukii-kidan na'iki ĩaroapa-kidan wuru'u ukaawanuz. Martha maokoda'o nii wanyukunui udono, Lazarus na'iki Jesus sakanatapan pu'u miisa^f di'ii baokoinao tuma. ³Mary zaamatankan poo-tozu zo'a'o kawinipina'o ramau, paoribai nard kiwin idi'o pa'idiwaru utoma-kao, uru'u naa oshootanuz Jesus kidiba iti, udauna'an o'inoan ukidiba padizo idi. Ipai ukaduunua'akan kabaun nazoo.

⁴Sariapa Judas Iscariot, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, kaakapa'o ni'oraz Jesus, uruu kian, ⁵“Kandii nii ramau wakudakao? Turua'o usellii-kao padamata 300 wizi'i kida'o puraata^g dikin ii. Udauna'an uwinipinaa taa-kao pataka'utinainao ati.” ⁶Ukianuz kaikapa'a pakoidimikin idi'o, aonaa umarainpan idi'o mani pataka'utinainao. Uruu wuru'u taapa'oraz puraata, ĩ'ati'oraz taauzo-kao kida, na'iki'o da'i ukaiwa'akauzon patorii-kinaa nii aimakaan pa'idiwau nii.

⁷Jesus kian, “Mana'a putowauda'ua'ana'a oroo! Kaiman zii otaapan ramau, ominziiwata-kinaa

nii õnanaa õdida-kao ua'ii. ⁸Pataka'utinainao karikaonanu'o nii ĩna'an unao tuma, mazan õgaru aonaa karikaonanu'o nii mani õna'an utuma.”

⁹Iriba Jewnao abatan kaina'a Jesus Bethany ii; uruu idi ĩmakon na'iti. ĩmakonuz na'iti Jesus na'ian idi'o, na'iki ĩtukapa'azon idi'o kapam Lazarus, wuru'u Jesus kakudaniaz pamawaka-kizi iki. ¹⁰Uruu idi'i naa faadaanao zowaunaanao di'itinpan na'iki ĩtoman panyukunuu ĩzowii kizi Lazarus kapam. ¹¹Usha'apanum kau'an iriba'a naa Jewnao muudinan ĩ'ai na'iki ĩmishidan naa Jesus, ukakudan idi Lazarus.

Pidannao dapaapan Jesus
Jerusalem ii

(*Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11;*
Luke 19:28-40)

¹²Aizii ba'oran kamoo dono'o naa, wuru'u iriba'oraz pidannao, kaawainaouuz Passover Kamoon dau'ati, ĩabata kaina'iki Jesus wa'atin Jerusalem ati. ¹³Uruu idi ĩdukuan pokoridi anaba kaduz kida na'iki ĩna'akan kida'a naazu, ĩikodapa'anan naa Jesus. ĩkian paimori bii an, “Kaiman manawun wakazannaatiki! Marii Tominkaru kaimanan Naobanai ati, kaawa'oraz uaipan kawana'ati, King ni'oraz Israelitenao ati.”

¹⁴Jesus zaidan chaakashi^h pa'ina'o zii, na'iki uruu barau ana'a naa umakon. Usha'apan na'apa

^f 12:2 *miisa*: English ida'an, table. ^g 12:5 300 wizi'i kida'o puraata: bauda'apa'o wunu pidan kaudinan winipinaa kawana'ati'o wuru'u. ^h 12:14 *chaakashi*: English ida'an, donkey.

Tominkaru Paradan saadauzo-kari-waiz kawana'ati:

15 “Mana'a utaria'ana'a, Jerusalem sannao!

Diina'iki unaobanaa King wa'atini'i,

uzaidapa pa'ina'o chaakashi.”

16 Uruu dono aonaa utominapakidaniinao aitapan na'apa'oram wuru'u kaikapa'oraz aimakaan sha'apan kida'a. Mazan Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki, uruu zii ñnyukunuuan wuru'u saadauzo-kariwai udau'an, na'iki ñnyukunuuan wuru'u pasha'apatanuz kaikapa'o aimakaan u'ati'i.

17 Jesus tumainauz pidannao ukadishita-kidan dono'oraz Lazarus pabaaranaa iki, ñnao kakuwaa-pan naa baokoinao ati aimakaan sha'apa'o dau'u. 18 Īabatan idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimakaan, uruu idi iriba pidannao ikodapa'an nan uruu. 19 Uruu idi Phariseenao kian naa pa'atiaaka, “Aonaa na'itim washa'apatinan! Aushaa utukapa, ipai'i naa pidannao da'anpan uruu!”

Jesus kowaadan pazowii-kao nii

20 Aizii na'ia'o Greeknao wunao bii ia'a makoinauz Jerusalem iti konaukii-kida'an an Tominkaru baokopainapa-karu dono. 21 Īwa'atin Philip ida'ati (Philip Bethsaida san uruu, Galilee Baara ia'oraz). Īkian u'ati, “Kaina'a'o watukapa'azon Jesus, waparada'azon utuma.” 22 Philip kowaadanuz Andrew ati, uruu'u naa ĩmako'okan na'iki ĩkowaadan naa Jesus ati Greeknao parada'azon utuma.

23 Jesus kian ĩ'ati, “Aizii kaawa'a naa amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o tukapa-kinao ni'i naa umanawunu'o nii. 24 Mishi'o kaiwuru'u ōkianuz: Aonaa na'apainim nii bouda'apa'o maziki dako waota'oraz imi'i baara ati iribainan, soo umawakan an. Mazan umawakan idi, uru'o nii zii ukaakan madowaaka. 25 Pidan marainpa'oraz pakakupan, uwaziwaan niiz; mazan pidan aona'oraz umarainpan pakakupan di'ora'a amazada ida'a'a, uruu ati taa-kao nii karikaonanuo' kakupakaru. 26 Na'ia'oram pidan aipan an ōgaru panaobanaa nii, marii uda'anan ōgaru; na'iam dono ōgaru, ōpoitorunao ōtuma'o nii ñnao kapam. Wuru'u pidan naobanaitapa'oraz ōgaru, ōdaru aida-kidan nii na'apam pamarainpan uruu.”

Jesus sawata-kao nii

27 Jesus kian, “Aizii kii'an! Na'apa dii ōkian? Turuu mani ōkian, ‘Ōdaru, aonaa putaapada'ana'a dadara'o manawun kamoo kaawan ō'ati?’ Mazan aonaa turuu ōna'apan. Na'apa'o ni'o wuru'u ōkaawanuz imi'i baara ati, baiaapa'o ni'o kasha'ora'o. 28 Ōdaru, putukapa-kida pumanawunun pidannao ati!”

Udauna'an Parada-karu aokazi iki'o kian, “Ōtukapa-kidani'i naa ōmanawunun, na'iki ōtukapa-kidan nii ōmanawunun powa'a koshan.”

29 Pidannao, na'a'oraz ĩkadishitan abata wuru'u parada-karuz. “Toroanaru!” ĩkian udau'ati. Baokoinao kian, “Angel paradan u'ati!”

30 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa ōmishida-kinaa ni'o mani wuru'u

parada-karu abata-kaoz, mazan unao mishida-kinan ni'o pa'an. ³¹Aizii kaawa'a naa kamoo Tominkaru tiwaa-kinan ni'i naa imi'i baara sannao. Aizi'o ni'i naa di'ora'a amazada baara'a'o naobanai kaboota-ka. ³²Ōsawata-kaoz dono'o naa, na'apa'o ida'ana'o nii ōdapadan ipai pidannao ō'ida'ati." ³³Jesus kianuz kaikapa'a, ukowaadan na'apam nii pamawakan wuru'u.

³⁴Pidannao kian u'ati, "Wakaki-naorinaa saada-kariwai kowaadan wa'ati, Christ karikaonanuo'o nii ukakupan. Mazan na'apa'o dii kai-wuru'u, sawata-karu nii Daonaiora Aokazi Iki'o pukianuz? Kanom mooko wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?"

³⁵Jesus kian i'ati, "Kanada'o nii zii amazada masakauda'u'u naa. Umako'o naa zii sariapa, amazada kanadan pu'u, aonaa kizi ubaiaapan maruta'o. Usha'apanum kau'an, pidan chi'ikapa'o amazada marutan pu'u, aonaa uaitapan na'iti'oram naa pamakon. ³⁶Ukaiwaa wuru'u kanada'oraz, ukaina'an pu'u zii, unao kizi kanada'o sannao nii."

***Iriba Jewnao
mamishida'azookan Jesus***

Aizii Jesus paradan dauna'an i'ati kaikapa'a umako'okan naa i'ai, aonaa kizi iaitapan na'iam uruu. ³⁷Jesus sha'apatan pu'u padamata iriba umanawun kida'o aimakaan iawun za'a, mazan upu'u

zii aonaa imishidan uruu. ³⁸Ipai usha'apan kaikapa'a, Prophet Isaiah kuwaa mishiinan naa wuru'u:

"Naobanai, kanom mishida
paabatanii wakuwaa?
Kanom ati dii Naobanai
aida-kidan pama'ozakan?"ⁱ

³⁹Mazan aonaa imishida'azon, usha'apanum kau'an, kaikapa'o koshan da'i Isaiah kiauzon idau'ana'a:

⁴⁰"Tominkaru ishada'akan
iawun kida,
aonaa kizi itukapan.
Na'iki udadaradan inyukunuu
kida,
aonaa kizi iaitapan.
Aonaa zoobaba iwa'atin
Tominkaru ida'ati,
usaabaa kizi idyaun."^j

⁴¹Isaiah kian kaikapa'a, usha'apanum kau'an aida-kidakarwai u'ati na'apam nii Jesus umanawunun diina'iti'o, na'iki uru'u naa ukakuwapan udau'u.

⁴²Mazan upu'u iriba kaina'a Jewnao zowaunaanao mishida'o Jesus. Mazan itarian idi Phariseenao ai, aonaa kanom nii ikowaadan baokoinao ati pamishidan dau'u, aonaa kizi ikashanau-kaoz pabaokopainpan ai synagogue^k ii. ⁴³Tuukii manawan inaudapan pidannao naubaan paugaru, Tominkaru naubaan ai paugaru.

ⁱ 12:38 Isaiah 53:1 ^j 12:40 Isaiah 6:10 ^k 12:42 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinan di'ii.

*Jesus kaawan ukazannaata'anan
pidannao*

⁴⁴Diiwa'o ida'an Jesus kian, "Ipai pidan mishida'oraz õgaru, aonaa õgaru karikaonan mani wuru'u umishidaniaz, dyuuda'oraz õgaru kapam wuru'u umishidaniaz. ⁴⁵Na'iki ipai pidan tukapa'oraz õgaru, uruu tukapa'o kapam dyuuda'oraz õgaru. ⁴⁶Õgaru, õkaawan kanadapa'o nii imi'i baara sannao ida'ati. Pidan mishidan an õgaru, aona'o nii una'ian maruta'o di'ii. ⁴⁷Na'ia'oram pidan abatan an õkuwaa, mazan aonaa uizo'atin, aonaa õgaru'o nii mani kaboota'oraz uruu oia'o di'iti. Õkaawan da'ati'i aonaa õkaboota'anan mani pidannao oia'o di'iti mazan õkazannaata'anan pa'an ïdyaun. ⁴⁸Pidan kashada'o õgaru na'iki dikintapa'o õparadan, kaina'a'ora'a naa kaboota-kida'o nii uruu oia'o di'iti. Õparadanu'o nii wuru'u kaboota'oraz uruu pataka'utin-karu di'iti, amazada tokon dono'o naa! ⁴⁹Usha'apanum kau'an, aonaa õaipan ati'o mani wuru'u õparadanuz, soo õdaru dyuuda'oraz õgaru, dyuudan kawana'ati'o. ⁵⁰Na'iki õaitapa, wuru'u ukakinaori kidaz uruu karikaonanu'o kakupa-kinai. Õkakuwaapan u'ati, kaikapa'a õdaru dyuudan kawana'ati'o."

*Jesus chikaan patominapa-
kidaniinao kidiba*

13 ¹Aizii baokopainpauzokaru Passover Kamoon

ua'ii zii. Jesus aitapa kamoo kaawa'akan naa aizii wuru'u, umako-kinaa ni'i naa padaru di'iti, di'ora'a amazada di'iki'i. Karikaonan umarainpan papidanannao, umarainapa ïdyaun tuukii, atii na'apa umawakan.

²Wachuupun dono Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma. Satan di'itinapa-kidani'i naa Judas, Simon Iscariot daniz, marii kizi ukaakapan Jesus. ³Jesus aitapanii kaimanaiman Tominkaru taanii pa'ati panyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, paka'iita-kinaa nii pasha'apatan ipai daunuuda'u aimaakan. Uaitapa pawa'atin Tominkaru di'iki'o na'iki ukiwan nii powaa iti Tominkaru di'iti koshan. ⁴Uruu idi Jesus kadishita'akan paaroapa-kizi miisa di'iki, udauna'an unarakadan pachaakitan.¹ Udauna'an uzaamatan towel na'iki upapidanuz pakoon an. ⁵Uruu dauna'an ukapotan wunu basii zo'ati, na'iki uchikaan naa patominapa-kidaniinao kidiba. Udauna'an uinoan ïkidiba kida towel idi, upapidapaniaz pakoon an.

⁶Mazan ukaawan Simon Peter ida'ati, sariapa Peter kian u'ati, "ÕNaobanaa, puchikaan nii õkidiba?"

⁷Jesus kian u'ati, "Pugaru, aonaa puaitapan kai kanom wuru'u õsha'apaapaniaz, mazan puaitapan nii zii diina'iti'i."

⁸Peter kian u'ati, "Õgaru, aonaa na'apainim nii puchikaan õkidiba!"

John

¹ 13:4 *pachaakitan*: kamicha kaudauzo-kariwai, ba'oran paawa ati.

Mazan Jesus kian u'ati, “Aonaan an òchikaan pukidiba, aona'o nii puzaamatinpan powa'a ò'ida'ati.”

⁹Simon Peter kian u'ati, “Naobanai, ukau'an aonaa puchika'ana'a òkidiba karikaonan! Mazan puchikaa mooko òka'u, na'iki òzowau kapam!”

¹⁰Jesus kian, “Pidan kaokopa'ora'a naa, aona'ora'a naa ukaniriban wuru'u. Ukau'an aonaa kanom nii uchikainan powa'a zii, soo uchikaan nii pakidiba'a naa karikaonan. Ipai unao, aona'ora'a naa ukaniriban. Soo kaina'a bauda'apa unao bii'i kaniriba'o.” ¹¹(Jesus aitapani'i naa kanoma'o nii kaakapaa paugaru. Uruu idi'o ukianuz, “Ipai unao, soo kaina'a bauda'apa unao bii'i kaniriba'o.”)

¹²Uipaian dauna'an pachikaan ìkidiba kida, Jesus morokodan naa pakamichan, na'iki usakanatan powaa iti miisa di'iti. Uru'u naa upishaan ìdyaun, “Uaitapa kanom wuru'u òsha'apata'akaniaz u'ati?” ukian. ¹³“Unao dakotan ògaru, ‘Tiichaa’ oo ‘Naobanai’ kii. Na'apa'o mishi manawun wuru'u ògaruz. ¹⁴Ògaru uNaobanaa na'iki uTiichaan. Mazan upu'u òchikaan ukidiba kida. Ukau'an, na'apa'a naa pa'i uchikaa uiriban kidiba kida kapam. ¹⁵Òsha'apatan aimaakan, unao tamakapan ni'o. Na'apa'a naa usha'apata òsha'apatan kawan unao ati. ¹⁶Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Aonaa na'ia'oram poitorui umanawunun panaobanaa ai. Aonaa na'ia'oram pidan dyuuda-kariwaiz ukakuwaapa'anan, umanawunun

Jesus chikaan Peter kidiba (13:14)

dyuuda'o ai paugaru. ¹⁷Aizii uaitapan an kaikapa kida'ora'a, konaukia'o nii manawun unao, usha'apatinan an ukawana'ati.

¹⁸“Mazan òkadakotinanuz aonaa ipai unao daua'o mani. Òaitapanii sha'apa'oram kaduz kida pidan-nao òzaamatanii. Mazan kaina'a saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a: ‘Òminaroopan tominan òtaruba nii.’ Uruu mishiin-kinaa ni'o wuru'u usha'apanuz na'apa. ¹⁹Òkowaadand u'ati kanoma'o nii sha'apa, usha'apan ua'ii zii. Aizii usha'apa'akan dono'o naa, umishidan nii ‘Ògaru wuru'u.’ ²⁰Mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan òdyuudanii, ògaru kapam wuru'u udapaapaniaz; na'iki na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan ògaru, dyuuda'oraz ògaru kapam wuru'u udapaapaniaz.”

***Jesus kowaadan kanoma'o nii
sha'apan pa'ati***

(Matthew 26:20-25;

Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Jesus kian dauna'an na'apa, tuukii udopian panyukunuu ii, uruu idi aona'a naa udizapa'akan paparadan, ukian i'ati, "Mishi'o kai-wuru'u ôkianuz: Bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii ôgaru ôtarubanao ati."

22 Utominapa-kidaniinao awunuu-aakan pa'atiaaka, aonaa ïaitapan kanom dau'ati'o wuru'u una'apanuz. 23 Bauda'apa Jesus tominapa-kidani, tawuru'u umarainpaniaz, Jesus dazaba a'o usakanatapan udono. 24 Ukau'an Simon Peter sawaan paka'u u'ati. "Pupishaa uruu kanom wuru'u sha'apata'o ni'oraz dikauda'o aimakaan kaikapa'a," ukian.

25 Uru'u naa umaonapadan pazowau Jesus ida'ati, na'iki ukian, "Naobanai, kanom dau'a'o manawun wuru'u puparadanuz?"

26 Jesus kian, "Ôdamotan nii bread ka'uz uu di'iti, udauna'an kanom ati ôtaanuzu, uruu wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz ôgaru." Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki udamotanuzu ka'uz uu di'iti, utaanuzu Judas ati, Simon Iscariot daniz. 27 Sariapa Judas zaamatan dono wuru'u bread, Satan morotina'akan naa uruu. Uru'u naa Jesus kian Judas ati, "Kadiman zoobaba pusha'apata wuru'u pusha'apata'azooniaz!"

28 Aizii aroopainauz utuma, aonaa ïaitapan kanom ni'o Jesus na'apanuz u'ati. 29 Judas taapan idi

ïpuraatan, ba'orainao zauda-kidan Jesus dyuudanii utorian aimakaan ïkaiwaan nii Baokopainapa-kizai ii. Ba'orainao itiiman, Jesus dyuudanii utaan aimakaan pataka'utinainao ati.

30 Judas zaamatan dauna'an bread, ukodita'akan naa i'ai paniba iti. Uruu dono amazada maruta'aka'ora'a naa.

31 Judas mako'okan dauna'an, Jesus kian, "Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun aida-kaoa'a naa wuru'u, na'iki uruu ida'ana'o nii Tominkaru umanawunun aidinan. 32 Aizii Tominkaru umanawunun aidinan an Uruu ida'an, ukau'an Tominkaru aidan nii pidannao ati na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun. Na'iki kai'o ni'i naa uaidanuz.

33 "Ôdainao, aona'o ni'i naa ôna'an tomunu'iki unao tuma. Ôkiauzon kawan Jewnao ati, na'apa ôkian u'ati aizii: udawatan nii ôgaru, mazan aonaa turuu umakon ômakopakizi iti. 34 Ukau'an ôtaan unao ati pa'ina'o kakinaorii: umarainpaaka. Na'apa ômarainpauzon kawan unao, na'apa pa'i manawun umarainpaaka. 35 Umarainpaakan an, ipai'o nii pidannao aitapan unao mishi'o ôpidannao."

Jesus kowaadan Peter ati, utaapakidan nii paaitapan paugaru

(Matthew 26:31-35;

Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Simon Peter pishaan uruu, "Naobanai, na'iti'oram pumako'ozon?"

John

Jesus kian u'ati, “Na'iti'oram òmakon, aonaa turuu puda'anpan ògaru aizii, mazan puda'anpan nii zii diina'iti'i.”

³⁷Peter kian u'ati, “Naobanai, kandii nii mazan aonaa turuu òda'anpan pugaru kai? Ògaru turuu òmawakan pugaru dikin ii!”

³⁸Jesus kian u'ati, “Puka'iita mooko pu'itiiman pumawakan ògaru dikin ii? Mishio kaiwuru'u òkianuz pu'ati: Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinaw'o nii pukian pidannao ati aonaa puaitapan ògaru.”

*Jesus uruu dunapo
Tominkaru di'iti'o*

14 ¹Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Aonaa pa'i unyukunuu ukasha'ora'ana'a! Umishidapa Tominkaru; umishida ògaru kapam. ²Kaina'a iriba kabaun nazoo kida òdaru dapu ii. Ukau'an òmakon naa wuru'u òsaaba'anan naa uwiizi nii. Aonaa an mani una'apan, aonaa mani òkowaa-dan u'ati na'apa. ³Aizii òsaabaan dauna'an uwiizi nii, òwa'atin nii koshan unao dau'ati, turuu kizi una'ian òtuma kapam òna'ii-kizi ii. ⁴Unao, uaitapanii dunapo òmakokizi iti'oraz.”

⁵Aizii Thomas kian u'ati, “Wanaobanaa, aonaa waaitapan na'iti'oram pumako'ozon. Na'apam nii mooko waaitapan dunapo na'iti'o?”

⁶Jesus kian, “Ògaru wuru'u dunapoz, ògaru wuru'u mishio'raz, na'iki ògaru wuru'u kakupa-kinaiz. Soo ògaru ida'an turuu kaawa-karu

òdaru di'iti. ⁷Aizii unao, uaitapan an ògaru, uaitapan nii òdaru kapam. Aizii wuru di'iki'i uaitapa'anaa na'iki utukapa'anaa uruu.”

⁸Philip kian u'ati, “Wanaobanaa, putukapa-kida wa'ati puDaru, uruu turua'o nii wa'ati.”

⁹Jesus kian, “Kotua'iki òmashaa-pan unao tuma, mazan upu'u zii mooko aonaa puaitapan ògaru, mishii Philip? Ipai pidan tukapa'oraz ògaru, uruu tukapa'o kapam òdaru wuru'u. Mazan na'apa di'inaa kaiwuru'u, ‘Putukapa-kida wa'ati puDaru,’ pukianuz? ¹⁰Aonaa mooko pumishidan, ògaru na'iki òDaru, bouda'apa'o waunao? Kuwai kida òkowaadaniaz unao ati, aonaa ò'ida'a'o mani òtoman. ÒDaru, mashaapa'oraz ò'ida'a, uruu pa'an wuru'u sha'apaapa'oraz pakaudinkizi kida ògaru ida'an. ¹¹Umishida ògaru na'iki òDaru, bouda'apa'o waunao òkianuz. Oo, umishida pa'i òDaru sha'apataniaz umanawun kida'o aimaakan ògaru ida'an. ¹²Mishio kaiwuru'u òkianuz: Ipai pidan mishida'o ògaru, usha'apatant nii òsha'apaapanii kaduz kida kapam. Na'iki usha'apatant nii powa'a'o zii umanawunun kida, usha'apanum kau'an òmakon naa òDaru di'iti wuru'u. ¹³Upishaan an ògaru kanom dau'ati karikaonan, òpidanannaoun idi unao, òsha'apatant nii u'ati. Na'apa'o ida'ana'o nii uDani aida-kidan pidannao ati paDaru umanawunun. ¹⁴Upishaan an ògaru kanom dau'ati karikaonan, òpidanannaoun idi unao; òsha'apatant nii u'ati.

Jesus taan nii Kaimana'o Doronaa

15 “Umarainpan an õgaru, uizo'atipan nii õkakinaori kida. 16 Õpishaan nii õDaru na'iki utaan nii unao ati ba'oran Minka'ui kakinaota'o nii unao, na'iki karikaonanuo'o nii una'auzon unao tuma. 17 Uruu Kaimana'o Doronaa tominapa-kida'o nii unao mishi'o Tominkaru daua'o. Mazan mami-shida-kainao pidannao, aonaa turuu ãzaamatan uruu paminka'u nii, usha'apanum kau'an aonaa ãtukapan na'iki aonaa ãaitapan uruu. Mazan unao, uaitapa pa'an uruu, usha'apanum kau'an, kaina'a'o uruu unao tuma, na'iki karikaonanuo'o nii una'auzon unao ida'a.

18 “Aona'o nii õwa'akan unao, maudaniiwai wa'aka-kao kawan; õkaawan nii powaa ati u'ida'ati. 19 Kadimana'o ni'i naa pidannao matukapakan õgaru. Mazan unao utukapan nii pa'an, usha'apanum kau'an õkakupan nii powaa iti koshan, ukau'an unao ukakupan nii kapam õkakupan idi. 20 Aizii uruu dono, uaitapan nii õgaru na'iki õdaru bouda'apa'o waunao. Aizii unao na'iki õgaru, na'apa'o manawun bouda'apa'o pidan kawan.

21 “Na'ia'oram pidan abata'o na'iki izo'atipa'o õkakinaori kida, uruu wuru'u marainpa'oraz õgaru. Õdaru marainpan nii pidan marainpa'oraz õgaru; aizii õgaru, õmarainpan nii uruu kapam na'iki õaitapa-kidinan nii u'ati.”

22 Judas kian u'ati (aonaa Judas Iscariot mani), “Naobanai, na'a-

pam nii puaidan pumanawunun waunao ati karikaonan, ba'orainao ati aona'o nii mooko puaida-kidan?”

23 Jesus kian u'ati, “Pidan marainpa'o õgaru, uizo'atipan nii õparadan, na'iki õDaru marainpan nii uruu. Wawa'atin nii uruu ida'ati na'iki wamashaapan nii utuma. 24 Mazan na'ia'oram pidan aona'o umarainpan õgaru, aonaa uizo'atin õparadan kida. Wuru'u kuwai kidaz, unao abataniaz, aonaa õtomanii mani karikaonan, õDaru pa'an wuru'u dyuuda'oraz õkakuwaapan na'apa.

25 “Õkowaadan u'ati kaikapa kida'ora'a õna'an pu'u zii utuma. 26 Wuru'u Minka'ui, Kaimana'o Doronaa, õDaru dyuudan ni'oraz u'ida'ati õgaru aipan ati; uruo' nii pa'an tominapa-kida unao ipai õkuwaa kida dau'u, na'iki unyukunuu-kidan nii unao ati ipai daunuuda'u wuru'u õkuwaa kidaz.

27 “Õwa'akan unao tuma kaimana'o nyukunui; soo õgaru turuu õtaan na'apa'o. Aonaa da'i sannao taan kawanuo' mani õtaan nyukunui kaimanan. Aonaa pa'i unyukunuu kasha'ora'ana'a oo utariidina'ana'a. 28 Õkowaadani sha'atii u'ati, ‘Õmakon ni'i naa õdaru di'iti, mazan õkaawan nii koshan powaa ati.’ Umishiin an mani umarainpan õgaru, ukonaukii mani õmakon idi'i naa õDaru di'iti, usha'apanum kau'an umanawunuo' õgaru ai wuru'u uruuz. 29 Õkowaadan naa u'ati kai kanoma'o nii sha'apa, usha'apan ua'ii zii; aizii usha'apan dono'o

naa uitapan nii ōkuwaa mishiin. ³⁰Aona'o ni'i naa ōparadinan tomunu'iki utuma, usha'apanum kau'an wa'ati'i naa wuru'u di'ora'a amazada baara'a'oraz naobanai. Mazan aonaa uka'iitan pamashaa-tan ōgaru. ³¹Mazan ōsha'apata pa'an ipai aimaakan ōdaru dyuudan kawana'ati ōgaru, pidannao aitapa-kinnaa nii mishi'o ōmarainpan uruu.

“Aizii, wamako'o naa.”

Paoribai kadunaa manawun

15 ¹“Ōgaru wuru'u mishi'oraz paoribai kadunaa, na'iki ōDaru saabaapauzo paoribai baawu. ²Ipai'o nii udukutan paoribai waoda kida aona'oraz ikaakan. Mazan kaka'oraz kida usaabaan nii pa'an, aonaa kizi kazamaka'o nii ukadu'u, na'iki madowaaka kizi koshan ukaakan. ³Unao, saabaa'aka-kariwai'i naa ōkuwaa ida'an. ⁴Pakawan pa'i uzaamatinapa ō'ida'ati, ōzaamatinpan nii u'idi'iti kapam. Aonaa paoribai waoda kaakan paaipan ati karikaonan, soo uzaamatinpan an pakadunaa ida'ati. Unao na'apa'o kapam, aonaa uka'iitan usha'apatan kaimana'o aimaakan uaipan ati karikaonan. Soo uzaamatinpan an ō'ida'ati.

⁵“Ōgaru wuru'u paoribai kadunaa. Aizii unao, uwaoda kida kawanu'o. Pidannao, karikaonanu'oraz ĩna'an ō'ida'a, ōgaru na'apa ōna'an nii ĩ'ida'a, ĩnao sha'apatan ni'i naa dobata kaiman kida'o aimaakan. Unao, aonaa uka'iitan usha'apatan aimaakan u'ida'a kari-

kaonan, soo ōkaminka'utan an unao. ⁶Mazan pidan aona'oraz una'an ō'ida'a, uawu'uta-ka'o ni'i naa, na'iki umaririn ni'i naa amazada ii, na'apa paoribai waoda awu'uta-kariwai maririn kawan. Udauna'an ukasaba'uka-ka'o na'iki ukaboota-kaoa'a naa tikazi wu'iti. ⁷Mazan unao, una'an an pakawan ō'ida'a, na'iki umishidapan an ōparadan kida, turuu utoriinpan kanom dau'ati karikaonan, na'iki utaa-ka'o nii u'ati. ⁸Kaikapa'o ida'ana'o wuru'u ōDaru umanawunun aida-kidaka'oaz: Unao sha'apaapan ida'an dobata kaiman kida'o aimaakan, na'iki na'apa'o ida'an utukapa-kidinan ōpidanannao unao. ⁹Na'apa ōDaru marainpan kawan ōgaru, na'apa ōmarainpan kapam unao. Uzaamatinapa pakawan ō'ida'ati, ōmarainapa kizi unao. ¹⁰Uizo'atipan an ōkakinaori kida, pakawanu'o nii ōmarainpan unao, na'apa ōizo'atipan kawan ōDaru kakinaori kida, na'iki pakawan umarainpan ōgaru.

¹¹“Ōkowaadan u'ati ipai kaikapa kida'ora'a, unao konaukii kizi na'apa manawun ōgaru konaukian kawan, na'iki aonaa kizi kanom towauda'uan ukonaukian.

¹²“Aizii kaikapa ōkakinaori'i, umarainpaaka, na'apa manawun ōmarainpan kawan unao. ¹³Aonaa na'ia'oram pidan kamarainpanu'o powa'a zii wuru aia'a, pidan kashaapa'oraz pazowii-ka'o papao-narunao kazannaatin-kinnaa nii. ¹⁴Ōpaonarunao unao, uizo'atipan an ōkakinaori kida. ¹⁵Aona'a naa ōdakotan unao ōpoitorunao nii,

usha'apanum kau'an poitorui, aonaa uaitapan na'apa'oram panaobanaa sha'apainpan. Mazan òdakotan unao òpaonarunao nii, usha'apanum kau'an ipai òkowaadan u'ati òabatanii kida òDaru di'iki. ¹⁶Aonaa uaipan ati'o mani uzaamatinan ò'ida'ati; ògaru aipan ati'o pa'an unao zaamatinan. Ukau'an ògaru aipan ati'o unao makon usha'apata'anan dobata kaiman kida'o aimaakan. Na'iki karikaonan kizi usha'apaapan na'apa'o aimaakan. Uzaamatinpan idi ò'ida'ati, òDaru taan nii unao ati kanom karikaonan upishaan an u'ati. ¹⁷Ukau'an kaikapa òkakinaori unao ati'i: 'Umarainpaaka.'

*Jesus di'itiinao zaamatinpan
to'ora-kizaitapa-ka*

¹⁸"Pidannao to'ora-kizaitapan an unao, unyukunuitapa na'apa'o òto'ora-kizaitapauzon ògaru. ¹⁹Umashaapan an mani na'apa imi'i baara sannaò mashaapan kawan, òmarainapa mani unao pairibannao nii. Mazan òaipana'ati'o uzaamatinan ò'ida'ati. Ukau'an, aonaa imi'i baara sannaou'u naa mani unao; uruu idi'o pidannao to'ora-kizaitapan unao. ²⁰Udi'tapa òkianuz u'ati kaikapa'a: 'Aonaa na'ia'oram poitorui umanawunun panaobanaa ai.' Kaina'a antamikitainao ògaru, na'apa'o nii òantamikitan unao kapam; mazan kaina'a ba'orainao izo'ati'o òparadan, ukau'an na'apa'o nii òizo'atin uparadan kapam.

²¹"Pidannao sha'apatan nii unao na'apa, usha'apanum kau'an

uzaamatinpan idi'o ò'ida'ati. Mazan ònao, aonaa òaitapauzon wuru'u dyuuda'oraz ògaru. ²²Aonaan an mani òkaawan da'ati'i na'iki aonaan an mani òkakuwaapan ò'ati, aonaa mani ò'orian kainaabatinan padamata. Mazan aizii, 'aonaa waaitapan oia'o wuru'u na'apa'oraz,' aonaa turuu òkian. ²³Pidan to'ora-kizaitapa'o ògaru, òto'ora-kizaitapan òDaru kapam wuru'u. ²⁴Aonaan an mani òsha'apatan òawun za'a òmatukapauzokanii pidan sha'apatan kida, aonaa mani padamata ò'orian kainaabatinan. Mazan aizii, òtukapani'i naa òsha'apatan na'apa'o, mazan upu'u zii òto'ora-kizaitapan baokopa waunao, ògaru na'iki òDaru. ²⁵Mazan na'apa'o ida'an, òkakinaorinaa mishiinan: 'Òto'ora-kizaitapan ògaru madiwautapaka karikaonan,' kia'oraz usaadinpan.

²⁶"Kaawa'o nii Minka'ui, uruu Kaimana'o Doronaa, uruu kainaabata'o mishi'o kuwai Tominkaru daua'o. Òdyuudan nii uwa'atin òDaru di'iki unao ida'ati, na'iki uru'o nii kakuwaapa òdau'an. ²⁷Aizii unao, ukakuwaapan nii òdau'u kapam, usha'apanum kau'an unao na'a'o òtuma òsakadinan di'iki òtominapatin-kidan pidannao.

16 ¹"Òkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a, uruu aonaa kizi umuudina'akan umishidapan ai. ²Uiribannao kashanauan nii unao synagogue kida iki, uchoochiipan ai òtuma. Na'iki kaina'a'o ni'i naa kamoo kaa-wan, uruu dono pidannao zowian an unao, ò'itiiman kaimana'o nii

aimaakan wuru'u pasha'apataniaz Tominkaru ati. ³Pidannao sha'apantan nii unao na'apa, usha'apanum kau'an aonaa ïaitapauzon òDaru, oo ògaru. ⁴Mazan òkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a. Ukau'an uruu kamoo kaawan dono'o naa, unyukunuitapan nii òkuwaa na'apa kida'o dau'oraz. Òsakadinan di'iki òtominapa-kidan unao, aonaa òkowaadauzon u'ati na'apa kida'o, usha'apanum kau'an òna'an idi zii utuma.

Kaimana'o Doronaa kaudin-kizi

⁵“Mazan aizii òkiwan ni'i naa powaa iti dyuuda'oraz ògaru di'iti. Mazan aonaa na'ia'oram zoobaba unao pishaan ògaru na'iti'oram wuru'u òmako'ozoonuz. ⁶Òkowaadan idi zii u'ati kaikapa'ora'a, uruu idi unyukunuu kasha'oran naa. ⁷Mazan mishi'o kaiwuru'u òkianuz: Aona'o nii Minka'ui kaawan u'ida'ati, soo òmakon an. Ukau'an kaimana'o nii manawun unao ati wuru'u òmakonuz. Mazan òmakon an, òdyuudan ni'i naa uruu unao ida'ati. ⁸Aizii ukaawan dono, ukainaabatan nii pidannao ati na'apa'oram manawun oia'o; na'iki, na'apa'oram manawun ïdi'itapan kaimana'o; na'iki na'apa'oram manawun ïdi'itapan Tominkaru kowaadan oia'o pataka'uta-ka. ⁹Pana'iti karikaonan ïdi'itapan oia'o, usha'apanum kau'an aonaa ïmishida'azon ògaru. ¹⁰Pana'iti karikaonan ïdi'itapan kaimana'o, usha'apanum kau'an òmakon nii powaa iti òDaru di'iti, na'iki aona'o

nii powa'a utukapan ògaru. ¹¹Na'iki pana'iti karikaonan ïdi'itapan pataka'utin-karu, usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utani'i naa naobanai di'ora'a amazada baara'a'oraz.

¹²“Kaina'a dobata zii òkowaada'azoonii u'ati padamata, mazan dobata'o ni'i naa manawun wuru'u òkuwaaaz, aona'o nii uka'iitanuz. ¹³Mazan Kaimana'o Doronaa kaawan nii, uruu mishi'o ukuwaa Tominkaru dau'o. Uruu aipan ati'o ni'i naa uaitapan mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii ukakuwaapan pa'ida'a karikaonan, mazan ukakuwaapan nii paabatanii dau'u, na'iki ukowaadan nii unao ati kanom kida'o nii sha'apa diina'iti'i. ¹⁴Uru'o nii kainaabata òmanawun, ukowaadan ida'an kanom dii ògaru, na'iki na'apa'oram wuru'u òkuwaaaz. ¹⁵Òkowaadauzon ipai aimaakan òDaru dau'u, aizii na'apa'o nii kapam Kaimana'o Doronaa kowaadan u'ati ipai ògaru dau'an, na'iki na'apam òkiauon.”

***Kasha'ora-karu
konaukii-karu ua'ii***

¹⁶Jesus kian, “Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan ògaru powa'a, mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii ògaru koshan.”

¹⁷Aizii kaina'a utominapa-kidaniinao bii iki'o, ïkian pairiban ati kida, “Na'apa'oram dau'ati'o ukianuz, ‘Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan ògaru powa'a, mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii ògaru koshan;’ na'iki

na'apa'oram dau'ati'o dii, 'usha'apanum kau'an òmakon naa powaa iti wuru'u òDaru di'iti,' ukianuz?"¹⁸ Aonaa ìmashaadan ìpishautaakan, "Na'apa'oram dau'ati'o dii wuru'u, 'Masakauda'u dauna'an,' ukianuz? Aonaa waaitapan kanom daua'o ukadakotinan," ìkian.

¹⁹ Jesus aitapa ìpishaa'azon paugaru, uruu idi ukian ì'ati, "Òkian kaikapa'a: 'Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan ògaru, mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii ògaru koshan.' Mishii, uruu dau'ati'o upishautakaan?"²⁰ Mishi'o kaiwuru'u òkianuz u'ati: Uzaadan nii na'iki diiwa'o nii umuraapan, ba'orainao konaukian pu'u. Kiwiin zii ukasha'oran nii, mazan uruu dauna'an ukonaukian nii.²¹ Zuna kaudanipa'azon dono, kasha'ora kowas onyukunuu okaziwapan kamoo kaawan idi'i naa, mazan okaudanipan dauna'an, aona'a naa onyukunuitapan pakaziwapauzon. Soo okonaukian naa pa'an, usha'apanum kau'an koraidaonaa sodi shakatan idi.²² Na'apa'o kawanu'o wuru'u unao baiaapaniaz: kai unyukunuu kasha'ora-kida, mazan òtukapan nii koshan da'i unao, na'iki uruu dono ukonaukian nii, na'iki aona'o nii kanom mashaatan ukonaukiitinan.

²³ "Aizii uruu dono, aona'o ni'i naa kanom nii upishaan zii ògaru aimakaan dau'ati. Mishi'o kaiwuru'u òkianuz u'ati: Upishaan an òDaru kanom karikaonan dau'ati, utaan nii u'ati òpidanannaoun idi unao.²⁴ Aonaa zoobaba

upishaan uruu kanom karikaonan dau'ati, òpidanannaoun idi unao. Upishaa, Tominkaru taan nii u'ati upishaanii. Uruu kaimanaiman kizi ukonaukiitinan.

²⁵ "Òkakuwaapauzon u'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an di'ora'a aimakaan kida dau'a'a. Mazan kaina'a'o ni'i naa kamoo kaawan, aizii uruu dono aona'o ni'i naa òkakuwaapan powa'a di'itinapa-kinai kuwai ida'an, mazan òparadan nii sariapa kizi pidannao uaitapan òkuwaa òdaru dau'a'o.²⁶ Uruu dono, turua'o ni'i naa upishaan uruu aimakaan dau'ati, ò'uu ida'an, òpidanannaoun idi unao; aonaa kanom nii òpishaan zii òDaru unao ati,²⁷ usha'apanum kau'an, òDaru marainapanii unao. Umarainpan unao, usha'apanum kau'an unao marainpan idi'o ògaru, na'iki unao mishidan idi uruu di'iki'o òwa'atin.²⁸ Mishi, òwa'atin òDaru di'iki'o, imi'i baara ati. Aizii òmakon ni'i naa imi'i baara iki, òkiwan naa òDaru di'iti."

²⁹ Uru'u naa utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Aizii, uruu zii puparadan kainaabatan, aonaa pukaiwaan di'itinapa-kinai kuwai.³⁰ Aizii watukapa, puaitapa mishi ipai aimakaan; turuu pudako'atin pupishaa-ka'o ua'ii zii aimakaan dau'ati. Ukau'an aizii wamishida puwa'atin Tominkaru di'iki."

³¹ Jesus kian ì'ati, "Uruu zii umishidan? ³² Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uruu kamo'o naa wuru'u kaawa'oraz, uruu dono pana'itinapa kida'o nii umakooda-

nainan, ukidoopan nii ò'ai udapu iti kida, uwa'akan nii ògaru òba'orantin. Mazan aonaa òba'orantina'o manawun mani ògaru, usha'apanum kau'an òDaru karikaonanuo una'auzon òtuma. ³³ Òkowaadan unao ati aimaakan kaikapa kida'ora'a, unyukunuu konaukii-kinaa nii, uzaamatinpan idi ò'ida'ati. Di'ora'a amazada baara'a'a, ubaiaapan nii kasha'ora'o. Mazan uma'ozakadapa unyukunuu! Ògaru, òwazootani'i naa di'ora'a amazada baara'a'o kasha'ora kida'o aimaakan!"

Jesus toriinpan papidanannao ati

17 ¹ Jesus kakuwaapan dauna'an patominapa-kidaniinao ati, uawunuupan doko iti na'iki uru'u naa utoriinpan.

"ÒDaru, aizii kaawa'a naa kamoo. Putukapa-kida pidannao ati puDani umanawunun, utukapa-kida kizi ì'ati pumanawunun kapam. ² Pugaru aipan ati'o ukazowautapan ipai pidannao, utaa kizi karikaonanuo'o kakupa-karu ipai wunao ati'i, puzaamatin-kidaniinaouz u'ida'ati. ³ Kaikapa'o wuru'u karikaonanuo'oraz kakupa-karu ikoda-kao: pidannao aitanan ida'an soo bouda'apa pugaru mishi'o Tominkaru, na'iki ìaitapan ida'an ògaru, Jesus Christ, pudyuudaniaz imi'i baara'a. ⁴ Òtukapa-kida'a naa imi'i baara'a'o pidannao ati pugaru umanawunun, òsha'apatana ida'an ipai pudyuudani òsha'apatana. ⁵ Òdaru, marii

òtukapa-kao umanawunu'o nii aizii, na'apa òtukapauzo-kao kawan pugaru tuma amazada tominan ua'ii zii.

⁶ "Òaitapa-kidani'i naa pukaduz wunao ati'i, putaaninaouz ò'ati di'ora'a amazada baara ainao bii iki. Pupidanannao ìdyaun na'iki putaaninao ò'ati ìdyaun, na'iki ìizo'atipa pukakinaori. ⁷ Aizii ìaitapa'a naa, ipai aimaakan putaanii ò'ati, pugaru di'iki'o wuru'u. ⁸ Òkowaada'a naa pukuwaa ì'ati, na'iki ìzaamata kaimanaiman panyukunuu itiz. ìaitapa òwa'atin pugaru di'iki'o na'iki ìmishida pudyuudani ògaru.

⁹ "Aonaa òtoriinpan ipai pidannao ati, mazan òtoriinpan wunao ati'i putaaninaouz ò'ati, usha'apanum kau'an pupidanannao pa'an ìdyaun. ¹⁰ Ipai òpidannao, pupidanannao kapam ìdyaun. Ukau'an ipai pupidanannao òpidannao kapam ìdyaun. Ìnao ida'ana'o nii òmanawunun aitapa-kao. ¹¹ Aizii, aona'o ni'i naa òna'an imi'i baara'a, kadimana'o ni'i naa òmakon pu'idi'iti. Mazan òpidannao, ìna'an nii zii imi'i baara'a. ÒDaru, kaimana'o manawun, pukazannaatapa pa'i wunaou'u putaapa-kidaniinaouz ò'ati. Ìnyukunuu patumaaka kizi pa'atiaaka, pugaru na'iki ògaru nyukunuu patumaakan kawan. ¹² Òna'an dono zii ìtuma imi'i baara'a, òkazan-naatapa ìdyaun, pakawan kizi

ĩmashaapan pupidanannao nii. Òkazannaatapa ĩdyaun, aonaa na'ia'oram waziwadinan, soo bauda'apa pidan waziwadina'o ni'oraz aita-ka'o, na'apa'o ida'an kizi saada-kariwaiz kida puparadan mishiinan.

13“Aizii kadimana'o ni'i naa òmakon pu'idi'iti. Òtoriiinpan ĩ'ati kaikapa'a òna'an pu'u zii ĩtuma imi'i baara'a, ĩnyukunu konaukii kizi kaimanaiman na'apa ònyukunu konaukian kawan manawun. 14Òkowaa-da'a naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki uruu idi ba'oran pidannao kashanau-kidan ĩdyaun. ĩkashanau-kida-ka'o, usha'apanum kau'an ògaru kawanu'o ĩdyaun, aonaa ĩdi'itinpan ba'orainao di'itinpan kawan. 15Òtoriiinpan, aonaa òaipan mani puso'otan ĩdyaun di'oraz amazada baara iki'i, mazan òpishaan pa'an pukazannaatapan ĩdyaun Satan ai. 16Ògaru, aonaa òdi'itinpan imi'i baara sannao di'itinpan kawan. ĩnao na'apa kapam ĩdi'itinpan ògaru kawan, aonaa imi'i baara sannao kawan mani. 17Pusaabaa ĩdyaun pu'idiwau-nao nii, puaitapa-kidan ida'an ĩ'ati mishi'o manawun puparadan. Puparadan, uruu mishi'o manawun. 18Pudyuudan kawan ògaru imi'i baara ati, na'apa òdyuudan ĩnao kapam amazada kawana'ati. 19Kaimanaiman òtainan pu'ati ĩnao dikin ii, turuu kizi ĩnao kapam taainan kaimanaiman pu'ati.

20“Aonaa ĩnao ati mani kari-kaonan òtoriiinpan, mazan òtoriiinpan ba'orainao ati kapam, mishidainao ni'oraz ògaru, paabatan ida'an òdaua'o kuwai òpidanannao ida'an. 21Òtoriiinpan ĩ'ati, marii kizi ĩbauda'apatapan panyukunu, na'apa pugaru na'iki ògaru bauda'apatapan kawan wanyukunu. ÒDarú, na'apa pugaru bauda'apatapan ògaru ida'ati, na'iki ògaru bauda'apatapan pugaru ida'ati, na'apa kizi ĩnao bauda'apatapan waunao ida'ati, pidannao mishida kizi pugaru wuru'u dyuuda'oraz ògaru. 22Òtaanii umanawun-karu ĩ'ati na'apa putaan kawan ò'atiz, marii kizi ĩbauda'apatapan panyukunu, na'apa pugaru na'iki ògaru bauda'apatapan kawan wanyukunu. 23Kaina'a ĩnyukunu ii ògaru; na'iki kaina'a ònyukunu ii pugaru. Marii kizi kaimanaiman ĩbauda'apatapan panyukunu, ba'oran pidannao aitapa-kinnao nii, pugaru wuru'u dyuuda'oraz ògaru. Na'iki pumarainapanii mishidainaoz ògaru na'apa pumarainpan kawan ògaru.

24“ÒDarú, na'iam ògaru, na'ii òaipan òtuma wuru'u putaaninaoz ò'ati, ĩtukapa kizi òmanawunun, wuru'u putauzoniaz ò'ati pumarainpan idi ògaru amazada tominan ua'ii. 25Kaimana'o manawun òdarú, aonaa pidannao aita-

pauzon pugaru. Mazan õgaru, õaitapanii pugaru, na'iki õtominapa-kidaniinao ãaitapa pudyuudanii õgaru. ²⁶Õkainaa-batani'i naa ã'ati kanom kaduz pugaru, na'iki karikaonanu'o nii õkainaabaapan ã'ati kanom kaduz pugaru. Ìmarainpaaka kizi na'apa pumarainpan kawan õgaru, turuu kizi õzaamatinpan ãnao di'iti kapam."

Soldyaanao zaamata'anan Jesus

(Matthew 26:47-56;

Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

18 ¹Jesus toriinpan dau-na'an paDaru ati, umakon naa patominapa-kidaniinao tuma Kidron Wa'o baza itinapu. Kaina'a'o da'i paoribai baawu na'ii, na'itii' naa Jesus morotan patominapa-kidaniinao tuma. ²Judas, kaakapa'o ni'oraz uruu tarubainao ati, uaitapanii kapam uruu amazada, usha'apanum kau'an, na'itii'o Jesus makouzon patominapa-kidaniinao tuma. ³Ukau'an na'itii' naa Judas makon, una'akan bouda'apa utonazinaa soldyaanao. Na'iki watchmantapainao Tominkaru Dapu bii ikiinao kapam, ãnao faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao dyuudaniinao. Ìna'akapanii mizaa-taaka-kinai kida. Aizii ba'orainao ãna'akapanii palampan kida.

⁴Jesus aitapani'i naa na'apam nii ãsha'apaapan paugaru. Uruu idi uwa'ati'ikan ã'ida'ati, na'iki ukian ã'ati, "Kanom uaipan?"

⁵"Jesus, Nazareth san," ãkian u'ati.

"Õgaru uruu," Jesus kian ã'ati.

(Judas, kaakapa'oraz uruu, na'ia'a naa ãtuma.) ⁶"Õgaru uruu," Jesus kian idi ã'ati, sariapa ãdan-danaa'akan, na'iki ãdorautan imi'i baara iti.

⁷Powa'a koshan Jesus pishaan ãdyaun, "Kanom uaipan?"

"Jesus, Nazareth san," ãkian u'ati koshan.

⁸Jesus kian ã'ati, "Õkii sha'atii u'ati, 'Õgaru uruu.' Umishiin an õgaru udawatapan, ukau'an marina'a wunaou'u õtumainauz." ⁹(Ukian ã'ati na'apa, uparadan mishiin-kinaa ni'o utoriinpan dono'oraz. "Õdaru, aonaa bouda'apa õwaziwaan wuru'u putaaniinaouz õ'ati," ukianuz.)

¹⁰Aizii Simon Peter, una'akapanii marii. Uso'ota'akan pakinnaa aiazu, na'iki sa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain diwa'ora antanpu'o, waota'aka. Malchus kia'o u'uu wuru'u poitoruiz. ¹¹Jesus kian Peter ati, "Pushakada pumarian powaa iti pakinnaa zo'iti! Pu'itiiman aona'o nii õbaiaapa'azon kasha'ora'o, õdaru taaniaz õbaiaapan nii?"

Jesus na'aka-kao Annas di'iti

¹²Aizii, soldyaanaouz na'iki ãzowaunaa, na'iki watchmantapainao Tominkaru Dapu, ãzaamata'akan naa Jesus na'iki ãdo'ota'akan naa uka'u kida. ¹³Ìna'akan uruu Annas di'iti kiwiin zii. Annas, uruu Caiaphas imadokozu. Aizii Caiaphas, uruu Umanawunu'o Faadaa uruu dono, ¹⁴na'iki uruu kia'oraz kiwiin zii Jewnao zowau-

naanao ati kaikapa'a: "Kaimana'o nii manawun bauda'apa'o pidan mawakan an ipai pidannao dikin ii."

Peter kian

aonaa uaitapauzon Jesus

(Matthew 26:69-70;

Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Simon Peter, na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidani, ãda'anpan Jesus. Aizii ba'oraniz, uruu kaimanaimana'o Umanawunu'o Faadaa aitapan. Ukau'an morota kootowapa-kizai iti uruu Jesus tuma, Umanawunu'o Faadaa dapu iti. 16 Mazan Peter, una'ian paniinom ii, aonaa umorotan. Aizii, ba'oraniz Jesus tominapa-kidani, kaimanaimana'oraz Umanawunu'o Faadaa aitapan, umako'okan powaa iti na'iki uparada'akan zunaaba ati, awunuutapaibaz paniinom, na'iki uru'u naa umorota-kidan Peter. 17 Aizii zunaaba, awunuutapaibaz paniinom, okian Peter ati, "Pugaru õaitapan diidi'ia'ora'a pidan tominapa-kidani kapam?"

"Aonaa," Peter kian o'ati.

18 Aizii poitoruinao na'iki watchmantapainao, ãpu'ukada ni'i naa tikazi na'ii, amazada wadidin idi, uruu na'ia'a naa ãkadishitapan ãtanaapan kida. Peter na'ii kapam ukadishitapan utanaapan ãtuma.

Umanawunu'o Faadaa

pishautan Jesus

(Matthew 26:59-66;

Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Uru'u naa Umanawunu'o Faadaa pishaan Jesus, "Kanomnao

putominapa-kida nii? Kanom daua'o putominapa-kidan ãdyaun?"

20 Jesus kian u'ati, "Karikaonan õkakuwaapan, turuu kizi ipai pidannao abatan õkuwaa. Karikaonan õtominapa-kidan pidannao synagogue ii, na'iki Tominkaru Dapu ii. Aonaa na'apainim õdizapan õkuwaa pidannao ai. 21 Kanom nii pupishaan õgaru? Pupishaa pidannao abatainao na'apam õkian. ãnao, ãaitapa na'apa'oram õkiauzon."

22 Jesus paradan idi na'apa, bauda'apa watchman udazaba a'o kadishitapan, uta'ika'akan naa Jesus paawun baara ati. Ukian Jesus ati, "Kanom dyuudan pudako'atin Umanawunu'o Faadaa paradan na'apa."

23 Jesus kian u'ati, "Puaitapan an õparadan pozawatan, pukowaada ipai da'ainao pidannao ati'i. Mazan puaitapan an õparadan sakitapan, kanom ni'i naa puta'ika'akan õgaru?"

24 Udauna'an Annas dyuudan una'aka-kao Caiaphas di'iti, Umanawunu'o Faadaa, pakawan uka'u kida do'otinpan.

Peter powa'atan pakian pidannao ati, aonaa uaitapauzon Jesus

(Matthew 26:71-75;

Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Aizii Peter, pakawan zii ukadishitapan na'ii utanaapan, uru'u naa upishaa-kao koshan, "Aonaa pugaru mani kapam utominapa-kidaniinao tuma'oraz, mishii?"

"Aonaa," Peter kian.

26 Na'a'o pidan, uruu kapam Umanawunu'o Faadaa poitoru,

na'iki uruu iriban tawuru'u Peter sa'ukaniaz utain; ukian Peter ati, "Aonaa mooko pugaru mani tawuru'u ôtukupaniaz utuma paoribai baawu ii, mishii?"

27 "Aonaa," Peter kian koshan. Una'apan dauna'an, uru'u naa kuruku ka'aranpa'akan.

Jesus na'aka-ka

Pilate kanaapu iti

(*Matthew 27:1-2, 11-31;*

Mark 15:1-20; Luke 23:1-5; 13:25)

28 Wakankanaanin Jesus na'aka-kaoa'a naa Caiaphas di'iki, Romannao dapunaa iti'i naa. Aizii Jewnao, aonaa imorotan Romannao dapunaa iti, usha'apanum kau'an aonaa ikaniribaina'azon pakakinaorinaa kian kawana'ati, turuu kizi iaroopan Passover Kamoon dono.^m 29 Uruu idi, Pilateⁿ koditan i'ida'ati na'iki upishaan idyaun, "Kanom mooko oia'o nii di'ora'a pidan sha'apatan, ukootowapa-kidinaa niizu?"

30 Aizii ikian u'ati, "Uruu dikintapauzo kakinaorii, una'apan idi'o wana'akan uruu pu'ida'ati."

31 Pilate kian i'ati, "Usha'apata'a naa uruu uaipan kawana'ati, ukakinaorinaa kawana'ati."

Jewnao kian u'ati, "Waunao, aonaa Rome iki'o kakinaorii taapadan wazowian pidan." 32 Usha'apan na'apa, Jesus paradan mishiin-kinna ni'o, tawuru'u ukowaadanuz na'apam nii pamawakan.

33 Pilate morotan powaa iti Romannao dapunaa iti. Uru'u naa udapada-kidan Jesus na'iki upishaanuz, "Pugaru mishi Jewnao naobanaa king?" ukian.

34 Jesus kian u'ati, "Puaipan ati'o kaiwuru'u pupishaanuz ôgaru na'apa? Oo ba'oran pidannao kakuwaapan idi'o pu'ati ôdau'an?"

35 Pilate kian u'ati, "Ôgaru, aonaa Jew mani. Pumin-Jewnao na'iki faadaanao zowaunaanao pa'an wuru'u na'aka'oraz pugaru ô'ida'ati. Kanom mooko wuru'u pusha'apataniaz, puto'orada-kinnaa nii idyaun?"

36 Jesus, kian, "Ônaobanaitinapanuz, aonaa imi'i baara'a'o kingnao naobanaitinpan kaduz mani. Da'ainao naobanaitinpan kawanun an mani wuru'u ônaobanaitinapanuz, mizaataaka mani ôpidanannao, aonaa kizi Jewnao zowaunaanao zaamatan ôgaru. Mazan aonaa da'a'o nii mani wuru'u ônaobanaitinapanuz!"

37 Pilate kian u'ati, "Ukau'an, king wuru'u pugaruz?"

Jesus kian, "Pugaru, pudakotan ôgaru king nii. Na'apa'o ni'o ôshakatan, na'iki ôkaawan imi'i baara ati, ôkakuwaapa'anan mishi'o dau'u. Na'ia'oram pidan mishi'o ida'antantu'o, uru'o nii zaamata ôparadan."

38 Pilate kian u'ati, "Kanom mooko mishi'o nii?" Udauna'an Pilate koditan koshan Jewnao ida'ati, na'iki ukian i'ati, "Aonaa

m 18:28 Numbers 9:9-11 **n 18:29** *Pilate*: uruu Judea Baara ia'o naobanai udono (uruu Rome iki'oraz)

kanom dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u, òkaboota-kinaa nii uruu oia'o di'iti. ³⁹Mazan ipai wunu Passover Kamoon dono òkodita-kidauzo nii unao aipan kawana'ati bauda'apa taraapa-kariwai pidan. Ukau'an, turuu òmuudan unao aipan ati, Jewnao naobanaa king kii-kizaiz?" ukian i'ati.

⁴⁰Uru'u naa ìkadako'okan diiwa'o ida'an, na'iki ìkian u'ati, "Aonaa arawu mani'i! Mazan waaiapan Barabbas pa'an!" Aizii Barabbas uruu antamiki.

Pilate kashaapa Jesus zowii-kaò

19 ¹Uru'u naa Pilate dyuudan soldyaanao ba'izian tuukii Jesus. ²Soldyaanao tino-kan kaiwada-karu, uruu idi'i naa ìkakowamtan uruu. Udauna'an ìkakamichantan uruu, wuza'o kamicha idi,^o ³na'iki uru'u naa i'wa'ati'anpan u'ida'ati, i'ta'ii'anpan uruu paawun baara ati, na'iki ìkian u'ati, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!"

⁴Pilate koditan koshan, Jewnao kasaba'ukinapa-kizi iti na'iki ukian i'ati, "Aushaa uabata! Aizii òkodita-kidan ni'i naa uruu unao ida'ati, mazan òaipan uaitapan kaimanaiman, aonaa kanom òikodan oia'o nii usha'apatan." ⁵Uru'u naa Jesus kodita-kida-kaò, umorokodapa wuru'u kowamaiz kaiwada-karu idi'oraz utoma-kaò, na'iki wuza'oraz kamicha. Uru'u naa Pilate kian i'ati, "Aizii, di'i naa wuru'u pidanaz!"

⁶Aizii, faadaanao zowaunaanao, na'iki watchmantapainao tukapa'akan naa uruu, sariapa ìkadakon diiwa'o ida'an, "Marii utauka-kaò cross di'iti! Marii utauka-kaò cross di'iti!"

Na'iki Pilate kian i'ati, "Una'aka'a naa uruu, utauka kizi'i naazu cross di'iti. Ògaru, aonaa kanom òikodan oia'o nii usha'apatan."

John

⁷Jewnao kian u'ati, "Waunao, kaina'a wakakinaorinaa, pidan na'apa'o marii uzowii-kaò, udakotinpan idi Tominkaru Dani nii."

⁸Aizii Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, tuukii utarian. ⁹Udauna'an umorota-kidan koshan Jesus Romannao dapunaa iti. Na'ia'a naa upishaan uruu, "Na'ikim san mooko pugaru?" ukian u'ati. Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. ¹⁰Aizii Pilate kian u'ati, "Kanom nii aonaa pudako'atin òparadan? Ògaru, turuu òkazannaatan pugaru puzowii-kaò ai, na'iki turuu òtau-kaò kidan pugaru cross di'iti."

¹¹Jesus kian u'ati, "Aonaa turuu pusha'apata-kidan ògaru, soo Tominkaru taapadan an. Ukau'an, wuru'u pidan na'aka-kida'oraz ògaru pu'ida'ati, powa'a'o zii manawun usha'apatan oia'o pu'ai."

¹²Pilate abatan idi na'apam ukian, utiwaan padamata na'apam pakazannaatan uruu. Mazan Jewnao kadakon u'ati, "Pukazannaatan an uruu, aonaa Caesar paonaruru mani wuru'u pugaruz! Pidan dakotinpa'o king nii, Caesar taruba wuru'u uruuz!"

^o 19:2 wuza'o kamicha: naobanai kamichan kaduz wuru'u na'apa'oraz uwuzan.

¹³Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, uru'u naa ukodita-kidan koshan Jesus i'ida'ati, na'iki uruu dauna'an usakanatan pakootoo-pauzo-kizi tabai ida'a,^p panibazoo di'ii, Kuba Baara^q kia'oraz udakotakao. (Gabbatha, kia'o udakota-kao Hebrew ida'an.) ¹⁴Aizii uruu dono maonapa'a naa sakitapa kamoo, na'iki uruu dono minziiwatin-karu kamoo^r wuru'u Passover dau'ati.

Uru'u naa Pilate kian Jewnao ati, "Di'i naa unaobanaa king!"

¹⁵Uru'u naa ikadako'okan, "Marii uzowii-kao! Marii uzowii-kao! Marii utauka-kao cross di'iti!" ikian.

Na'iki Pilate kian i'ati, "Uaiapa mooko otauca-kidan unaobanaa king cross di'iti?"

Aizii faadaanao zowaunaanao kian u'ati, "Soo Caesar, uruu bada'apa wanaobanaa king!"

¹⁶Uru'u naa Pilate taan Jesus i'ati, marii kizi'i naa soldyaanao taukan uruu cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti

(Matthew 27:32-44;

Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Uru'u naa soldyaanao na'aka'akan naa Jesus, ¹⁷Ukoditakida-kao donoi iki uwaodatapa'a naa pacrossannaa, na'iki una'aka-kao Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kia'o amazada dakota-kao di'iti. (Gol-

gotha, kia'o udakota-kao Hebrew ida'an.) ¹⁸Na'ia'a naa itaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam pidannao tauka-kao udazaba'a, ba'oran cross kida di'iti. Bauda'apa tauka-kao udiwa'ora antanapu, ba'oran tauka-kao uwashabaron antanapu. ¹⁹Pilate saada-kidanii Jesus dau'o paranka daara'a, na'iki utauka-kidanuzuzo cross paawa'a, doko atanapa Jesus zowau ai. "Jesus, Nazareth San, uruu King, Jewnao ati," kia'o wuru'u saada-kariwaiz. ²⁰Iriba pidannao aitaan wuru'u saada-kariwaiz, umaonapan idi donoi ati. Wuru'u usaada-kaoaz idikinauda'u'o parada-karu ida'ana'o, Hebrew ida'an, Latin ida'an, na'iki Greek ida'an. ²¹Jewnao faadaanao zowaunaanao kian Pilate ati, "Aonaa pusaada'ana'a, 'uruu King, Jewnao ati' kii; mazan pusaada kaikapa'a: 'Di'ora'a pidan kian, Ogaru King, Jewnao ati' kii pa'an."

²²Mazan Pilate kian i'ati, "Kanom osaadanii, aonaa turuu upana'adan."

²³Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, i'zaamata'akan naa ukamichan na'iki i'buutanuzuzo pamina'utamkida, soldyaanao zaamata kizi pakawana'ati kida. I'zaamata kapam ushooton za'aba'i; aizii uruu toma-kao aonaa na'iam ukanotinpan. ²⁴Aizii ikian pa'atiaaka, "Di'ora'a

P 19:13 *tabai*: naobanainao sakanatauzo-kizi ikootoopan dono. (Pilate sakanatan na'a, udi'itapan panaadon powa'a zii na'apam nii pasha'apatan Jesus.)

q 19:13 *Kuba Baara*: panibazoo, kuba idi'o utoma-kao. **r 19:14** *minziiwatin-karu kamoo*: Uruu dono'o Jewnao minziiwatauzon panikan ni'o Passover Kamoon dono. Wachuupunin, kamoo tipita'akan dauna'an, inikausonuzuzo.

shooto, aonaa washushuuda'ana'a. Wamakinaotin aka, watukapa kizi kanoma'o nii zaamata pa'anazu." Īsha'apatanuz aimaakan na'apa, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinna ni'o wuru'u:

“Ībuutan ōkamichan kida pakawana'ati na'iki ĩmakinaotina'akan ōshooton dikin ii.”^s

Na'apa soldyaanao sha'apatan aimaakan.

²⁵Na'ia'o Jesus crossannaa dazaba ii, udaro kadishitapan pa'inaozo tuma. Na'ia'o kapam ĩtuma Clopas daiaro Mary, na'iki Mary Magdala sanaabaz. ²⁶Jesus tukapan padaro, na'iki umarainpaniaz patominapa-kidanii kadishitapan odazaba'a. Ukian padaro ati, “Pudani ni'i naa uruu!”

²⁷Udauna'an ukian patominapa-kidanii ati, “Pudaro ni'i naa oroo!” Na'iki'ora'a naa utaapan oroo.

Jesus mawakan

(Matthew 27:45-56;

Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

²⁸Jesus aitapan idi ipai'i naa pasha'apatan wuru'u Tomin-karu aipaniaz pasha'apatan; saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinna nii, ukian, “Ōmaradako.”

²⁹Aizii uruu dono na'a'o boon zo'o pasaata-kariwai kibia'o riwunii. Uruu baoko iti ĩdamotan sponge, na'iki ĩsawadanuz Jesus dako iti, hyssop kadunaa saba ida'an.

³⁰Usoosokanuzu na'iki ukian, “Aizii ipai'i naa ōsha'apatinan!” Aizii una'apa'akan dauna'an, uru'u naa usawiki-kida'akan pazowau, na'iki umanizowanta'akan naa.

Jesus aradu'u dakata-kaao

³¹Aizii Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩaipan tauka-kariwainao na'ian cross paawa ii atii kamoo tipitan di'titi, usha'apanum kau'an uruu di'iki Sookapa-karu Kamoo sakadinan. Na'iki umanawunu'o Sookapa-karu Kamoo, Passover Kamoon wuru'u udono'oraz. Uruu idi ĩpishaan Pilate marii kizi udyuudan cross paawa iainao taba'u kida ramita-kaao ĩmawaka kizi kadiman, uruu dauna'an turuu kizi ĩnanaa kida toka-kida-kaao. ³²Uru'u naa soldyaanao makon, na'iki ĩramita'akan naa Jesus dazaba ainao ĩtauka-kaao taba'u kida. ³³Mazan ĩkaawan Jesus ida'ati ĩtukapan uruu mawaka'a naa, uruu idi aonaa ĩramitan utaba'u. ³⁴Mazan bauda'apa soldyaa dakata'akan uruu paaradu'u ati dimana'o pachipararin idi, sariapa izai na'iki wunu shoota'akan udakata-kizinao iki. ³⁵(Pidan tukapa'oraz kaikapa'o sha'apan, uruu wuru'u kakuwaa-pa'oraz. Ukau'an turuu ukuwaa mishida-kaao. Ukowaadan wuru'u mishi'oraz kuwai turuu kizi unao mishidan kapam.) ³⁶Di'ora'a aimaakan kida sha'apan, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinna ni'o wuru'u: “Aona'o nii bauda'apa

John

^s 19:24 Psalm 22:18

uniwa'uz ramita-kaoy," kia'oraz usaa-dinpan. ³⁷Na'iki kaina'a koshan saada-kariwai Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'ora'a: "Pidannao awunuupan nii padakatanii di'iti," kii.

Jesus dida-kaoy daau'o

(*Matthew 27:57-61;*

Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

³⁸Aizii na'apa kida'o sha'apan dauna'an, Joseph, Arimathea san pishaan naa Pilate Jesus nanaa dau'ati, turuu kizi una'akanuzu na'iki udida-kizi'i naazu. (Wuru'u Joseph, uruu mishida'o Jesus, mazan aonaa ukowaadan ba'oran pidan ati, utarian idi Jewnao zowaunaanao ai.) "Turuu puna'akanuzu," Pilate kian dauna'an u'ati; uru'u naa umakon na'iki una'akan naa Jesus nanaa. ³⁹Aizii, Nicodemus, tawuru'u makonkauzoz aiwaka'an Jesus di'ii, uruu kapam mako Joseph tuma. Una'aka 30 kilogram kasarai, ^tmyrrh na'iki aloes idi'o ukawiki'ita-kaoy. ⁴⁰Inaou'u naa na'aka Jesus nanaa na'iki ipapidan naaz baraka'o kamicha mada^u kasarai-tinpa'o idi. Na'apa'o Jewnao saabauzon mawaka'o, una'aka-kaoy ua'ii baaranai iti. ⁴¹Aizii, Jesus zowii-kizinao ii kaina'a'o da'i paoribai baawu. Na'iki kaina'a'o na'a pa'ina'o kichada-kariwai baaranai, aona'o zii ukaiwauzo-kaoy. ⁴²Jewnao minziiwauzon idi Passover Kamoon dau'ati uruu dono, na'iki baaranai

kaina'an idi na'ii, na'ia'a naa ipaida'akan Jesus nanaa.

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki

(*Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8;*

Luke 24:1-12)

20 ¹Ishawaka zii amazada Sunday chaapi'iki, Mary Magdala sanaabaz kaawa'akan naa Jesus baaranaa ati. Otukapa zikada'aka-kaoy'a naa kuba baaranai tarata'aka-kinaoaz. ²Uru'u naa odima'akan, okowaada'anan Simon Peter na'iki Jesus marainpaniaz patominapa-kidanii ati. Okian i'ati, "Na'aka-kaoy'a naa wanaobanaa nanaa pabaaranaa iki, aizii aonaa waaitapan na'iam naa isha'apatanuzu!"

³Uru'u naa Peter na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidaniaz makon, itukapa'anan Jesus baaranaa. ⁴Baokopa dya'utam idyaun dimapa imakon na'iti. Mazan wuru'u ba'oraniz, ukadimandina'akan naa na'iki ukiwiita'akan Peter ai, ukau'an kiwiin ukaawan Peter ai baaranai iti. ⁵Udawukan, uawunuutaa-kidan ka'unaru nazo iti, utukapa mawaka'o watuu-kinao kamicha mada unazo ii; mazan aonaa umorotan na'iti. ⁶Mazan Simon Peter kaawa'akan udawu'ati, sariapa umorotanaakan unazo iti. Utukapa wuru'u nanai watuu-kinaoaz kida kamicha mada na'ii, ⁷na'iki utukapa kapam wuru'u kamichaz Jesus zowau watuu-kinaoaz. Pakawan

^t 19:39 *kasarai*: pidan mawaka'o kasarannaa. ^u 19:40 *kamicha mada*: linen kia'o udakota-kaoy, kawinipina'o. Uruu idi'o Jewnao watudauzon pidan mawaka'o.

uwatudinpan na'iki pana'itinapu wuru aia'a ba'oran kamicha mada kidaz. ⁸Udauna'an, tominapa-kida-kariwai, kiwiini'oraz ukaawan baaranai ati, umorotan naa kapam ka'unaru nazo iti. Ukau'an utukapa na'iki umishida. ⁹(Uruu dono aonaa zii ãaitapan na'apa'oram saada-kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a'oraz, kadishita'o nii uruu pamawaka-kizi iki, kia'oraz.)

***Jesus aidinan Mary
Magdala sanaaba ati***

(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

¹⁰Uruu dauna'an ãkiwan naa powaa iti pamashaapa-kizi iti, wuru'u tominapa-kida-kariwai-naouz. ¹¹Mazan Mary, ona'ian zii okadishitapan, ozaadinan Jesus baaranaa ii. Pazaadan pu'u, odawukan na'iki omorota-kidan pazowau ka'unaru iti, oawunuutaa-kidan unazoo. ¹²Otukapa dya'utam angelnao na'ii, baraka kida'o ãkamichan. ãsakanatapan Jesus nanaa-daunuz ida'a. Bauda'apa'o sakanatapan uzowau antanapu, na'iki ba'oran sakanatapan ukidiba antanapu. ¹³Ïkian Mary ati, “Kandii nii puzaadinan?”

Okian ï'ati, “Ïna'akan idi ñNaobanaa di'iki'i, aizii aonaa õaitapan na'iam naa ãsha'apatanuzu!”

¹⁴Oparada'akan dauna'an, okiwa-kiwaa'akan padikin iti, otukapa pidan padazaba'a. Jesus padamata wuru'u kadishitapa'oraz, mazan aonaa oaitapanuzu. ¹⁵Jesus kian o'ati, “Kandii nii puzaadinan? Kanom pudawatapan?”

Ozanda-kidan saabaapauzo paoribai baawu wuru'u uruuz. Okian u'ati, “Pugarun an wuru'u zikada'oraz uruu di'iki'i, pukowaada õ'ati na'iam pusha'apatanuzu, õnanaka kizi uruu powaa ati.”

¹⁶Upu'a'a naa Jesus dakotan o'uu, “Mary!” ukian o'ati.

Uru'u naa otanawatina'akan u'ida'ati, na'iki okian u'ati, “Rabboni!” (Hebrew ida'an, “Tiichaa,” kia'o wuru'u.)

¹⁷Jesus kian o'ati, “Mana'a puzaamatina'ana'a õ'ida'ati, usha'apanum kau'an aonaa zii õkiwan õdaru di'iti. Mazan pumako õ'inawuzunao di'iti, pukowaada'an õparadan ï'ati. Pukii ï'ati, ‘Õkiwan naa õDaru na'iki õTominkarun di'iti wuru'u. Uruu ïDaru na'iki ãTominkarun kapam.’ ”

¹⁸Uru'u naa Mary Magdala sanaaba makon Jesus tominapa-kidaniinao di'iti na'iki okowaadan naa ï'ati patukapan Naobanai, na'iki okowaadan naa ï'ati na'apam ukian.

***Jesus aidinan
patominapa-kidaniinao ati***

(Matthew 28:16-20;

Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

¹⁹Uruu Sunday wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao baokopatinan kabaun nazo ii. Ïtarian idi Jewnao zowaunaanao ai ipai ãdadaradapan paniinom kida. Masha'apakiaka Jesus aidinan ïbii ii, na'iki ukian ï'ati, “Kaiman utaapa unyukunuu.” ²⁰Uparadan dauna'an na'apa, utukapa-kidan ï'ati potopotori daunizi paka'u kida ida'a'o,

na'iki paaradu'u dakata-kizinao. Ītukapan idi wuru'u Naobanaiz, tuukii, tuukii utominapa-kidaniinao konaukian. ²¹ Udauna'an Jesus kian ĩ'ati koshan, "Kaiman utaapa unyukunuu. Ōdaru dyuudan kawan ōgaru imi'i baara ati, ukau'an na'apa ōdyuudan kapam unao amazada kawana'ati." ²² Uipaian dauna'an paparadan, upootan panizowan ĩ'ida'ati na'iki ukian ĩ'ati, "Ōtaan Kaimana'o Doronaa u'ati. ²³ Ukau'an turuu ukian pidan ati, 'Marina'ata-kaoa'a naa u'oian,' Tominkaru marina'ata'akani'i naa kapam wuru'u pidan oianuz. Aonaan an umarina'atan pidan oian, aona'o nii Tominkaru marina'atan kapamazu."

Jesus aidinan Thomas ati

²⁴ Thomas (Shamaan kia'o ba'oran u'uu), uruu kapam 12, Jesus tominapa-kidaniin bii iki'o, aona'o uruu nii ĩtuma Jesus aidinan dono ĩ'ati. ²⁵ Īkian u'ati, "Watukapanii Naobanai!"

Thomas kian ĩ'ati, "Aona'o nii ōmishidan utukapan Naobanai, soo ōtukapan an zii potopotori daunizi uka'u kida ida'a, na'iki ōshakadan an zii ōka'u shuwu na'iti, na'iki ōshakadan an zii ōka'u uaradu'u dakata-kizinao shaawa iti."

²⁶ Bauda'apa soondii dauna'an, baokopa'o koshan Jesus tominapa-kidaniinao kabaun nazo ii. Uruu dono, na'a'a Thomas ĩtuma. Paniinom kida dadaradinpan pu'u padamata, Jesus na'ia'a naa uaidi-

nan ĩbii ii. Ukian ĩ'ati, "Kaiman utaapa unyukunuu." ²⁷ Udauna'an ukian Thomas ati, "Putukapa potopotori daunizi ōka'u kida ida'a, putaa puka'u shuwu na'ati; pushakada puka'u ōradu'u dakata-kizinao shaawa iti. Aona'a naa pumamishidaka'ana'a, mazan pumishidapa'a naa pa'an!"

²⁸ Thomas kian u'ati, "Pugaru ōNaobanaa na'iki ōTominkarun!"

²⁹ Jesus kian u'ati, "Thomas, pumishida aizii, putukapan idi ōgaru? Konaukia'o manawun pidan mishida'oraz pamatukapakan pu'u."

Kanom ni'o di'ora'a Kaarita Saada-ka'o

³⁰ Jesus sha'apatanii iriba umanawun kida'o aimakaan patominapa-kidaniinao awun za'a, aonaa usaadinpan di'ora'a kaarita ida'a. ³¹ Mazan di'ora'a saada-ka'o, turuu kizi unao mishidan Jesus, uruu wuru'u Christ, Tominkaru Dani; na'iki uruu ma'ozakan ida'ana'o nii unao kakupan, umishidan ida'an uruu.

Jesus aidinan Galilee Baara ii patominapa-kidaniinao ati

21 ¹ Aizii uruu dauna'an, Jesus aidinan koshan patominapa-kidaniinao ati Tiberius Karishiiz^v danoma ii. Kaikapa aizii uaidinan ĩ'ati'i. ² Aizii 7 utominapa-kidaniinao baokopa'o udono: Simon Peter, Thomas (Shamaan kia'oraz ba'oran u'uu), Nathanael (Galilee

^v 21:1 *Tiberius Karishiiz*: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-ka'o.

Baara ia'o Cana sanaz), Zebedee dainao, na'iki dya'utam ba'orainao Jesus tominapa-kidaniinao. ³Simon Peter kian i'ati, "Ōmak'o-ozon wuru'u, ōsairoopa'anan."

Īkian u'ati, "Wamakon nii putuma." Uru'u naa ĩmakon utuma kanawa zo'an; mazan uruu aiwaka'an aonaa kanom ĩsairotan.

⁴Chaapi'iki, kamoo koditan ua'ii, na'ia'a naa Jesus kadishitapan unaawa ii, wunu danoma'a. Mazan utominapa-kidaniinao aonaa ĩaitapan Jesus wuru'u kadishitapa'oraz. ⁵Jesus kian i'ati, "Ōpaonarunao, usairota kopau?"

Īkian u'ati, "Aonaa kanom wasairotan."

⁶Mazan Jesus kian i'ati, "Ukaboota usairon ukanawan diwa'ora antanapu, usairotan nii kopau." Uru'u naa ĩkabootan pasairon, ĩsairota iriba, iriba kopau. Na'iki aona'a naa ĩka'itan pasawatant pasairon kanawa zo'ati.

⁷Aizii Jesus tominapa-kidaniaz, tawuru'u umarainpaniaz, ukian Peter ati, "Naobanai uruu!" Simon Peter abatan idi Naobanai uruu kii-karu, sariapa umorokada'akan pakamichan (unarakada'akanii pakamichan pasairoopan idi), na'iki uzaka'uta'akan naa wunu baoko iti, umako'ozon idi kadiman Jesus di'iti. ⁸Ba'orainao utumainao kanawa ida'an zii ĩwa'atin, ĩkozootapaanan pasairon paida'oraz kopau idi. Aonaa munapo'ora'a naa mani ĩdyaun wuru'u wunu danoma ai, 100 meters mani umunapon. ⁹Īmaaratinan dono'o

naa, ĩtukapa wizi'i'o tikazi tiriizi na'ii na'iki kaina'a upaawa'a kopau kazimata-kariwai, na'iki kaina'a bread udazaba'a. ¹⁰Jesus kian i'ati, "Una'aka da'ati'i na'apauda'um karikaonan kopau, aizi'oraz uzaamata'akan."

¹¹Simon Peter kiwa'akan powaa iti, na'iki upaidinan kanawa zo'iti. Uru'u naa ukaminka'utan pairibanna kozootan sairo unaawa ati. Paida wuru'u sairoz kopau tu'uz kida idi, 153 ipai'ika'o sairota-kariwai kopau: mazan sairo aonaa udadoobi'innan, kopau iriban pu'u padamata. ¹²Jesus kian i'ati, "Waarooapa'a naa." Aonaa na'ia'oram utominapa-kidaniinao papishaanuzu kanom uruu. Usha'apanum kau'an ĩaitapa kaimanaiman Naobanai Jesus wuru'u. ¹³Jesus zaamatan bread na'iki uru'u naa utaabi'ian ĩkawana'atiz; kopau na'apa kapam utaan ĩkawana'ati.

¹⁴Ukau'an, idikinautan naa aizii wuru'u Jesus aidinanuz patominapa-kidaniinao ati, pakadishitan dauna'an mawaka-karu di'iki.

Jesus pishaan Peter

¹⁵Aizii ĩarooopan dauna'an, Jesus kian Simon Peter ati, "Simon, John dani, mishi'o pumarainpan ōgaru powa'a zii wunao ai'?"

Peter kian u'ati, "Oo, Naobanai; puaitapanii ōmarainpan pugaru."

Jesus kian u'ati, "Puawunuutapa ōpidananna, na'apa kaznizo dainao awunuutapa-ka'o kawan."

¹⁶Powa'a koshan Jesus kian u'ati, "Simon, John dani, mishi'o pumarainpan ōgaru?"

Peter kian u'ati, "Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru."

Jesus kian u'ati, "Putaaapa õpidanannao, na'apa kaznizonao taapa-kaao kawan."

¹⁷Aizii idikinautan naa Jesus pishaan Peter, "Simon, John dani, mishi'o pumarainpan õgaru?"

Sariapa Peter nyukunuu kasha'oran, Jesus pishaan idi paugaru idikinau'u naa manawun, "Mishi'o pumarainpan õgaru?" kii.

Ukau'an Peter kian u'ati, "Naobanai, pugaru puaitapanii ipai aimaakan; puaitapanii õmarainpan pugaru!"

Jesus kian u'ati, "Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizonao awunuutapa-kaao kawan. ¹⁸Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pupa'inan dono zii puaipan ati puminziuwazon, na'iki pumakon pumako'ozoo-kizi iti; mazan putunarunaoun dono'o naa, pusawadan nii puka'u na'iki ba'oran pidannaou'o nii minziikida pugaru na'iki puna'aka-kaao nii, aonaa pumako'ozoo-kizi iti mani." ¹⁹(Jesus paradanuz na'apa, ukainaabatan na'apam nii Peter mawakan. Na'iki na'apa'o ida'ana'o nii uaida-kidan Tominkaru umana-wunun.) Udauna'an Jesus kian u'ati, "Puda'an õgaru!"

²⁰Peter awunuukan powa'a iti, utukapa Jesus tominapa-kidanii umarainpaniaz wa'atin ïdawu'ati.

(Uruu tawuru'u sakanatapa'oraz Jesus dazaba'a aroapa-karu dono, Passover Kamoon dono'oraz, pishaa'oraz Jesus kaikapa'a: "Naobanai, kanoma'o nii mooko manawun wuru'u kaakapa'o ni'oraz pugaru putarubanao ati?") ²¹Peter tukapan idi uwa'atin, uru'u naa upishaan Jesus, "Naobanai, arawu mani'i, na'apam nii usha'apata-kaao?"

²²Jesus kian u'ati, "Na'apa dii pu'ati õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati? Pugaru, puda'an õgaru!" ²³Na'iki'i naa parada-karu iribainan mishidainao kawana'ati, na'iki ïabatan ukowaada-kaao aona'o nii umawakauzon, wuru'u utominapa-kidaniaz. Mazan, "aona'o nii umawakauzon," aonaa Jesus kian udau'ati. Mazan, "Na'apa dii pu'ati õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati?" kia'o ukian.

²⁴Wuru'u Jesus tominapa-kidaniaz, uru'u naa kakuwaapa'oraz di'ora'a aimaakan kida dau'a'a, na'iki uruu kapam saada'oraz di'ora'a kaarita. Na'iki waaitapa mishi'o wuru'u ukuwaa kidaz.

²⁵Kaina'a iriba ba'oran kida aimaakan Jesus sha'apatanii, aonaa usaada-kaao. Usaada-kaao an mani ipai daunuuda'u, aonaa mani udau'a'o saada-kariwai kida kaarita wiizi nii di'ora'a amazada ida'a'a.

Apostlenao Sha'apaapanii Kida Daa'u

Di'oraz kaarita daa'u

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Utotokadan powa'a zii pakuwaa tawuru'u usaadaniaz Theophilus ati ba'oran kaarita ida'a, Luke kia'oraz udakota-ka.

Luke saadan pakaaritan Theophilus ati'o, uaipan idi uaitapan kaimanaiman na'apa'oram wuru'u mishidainao iribainanuz naa Jesus na'aka-kaodauna'an aokazi iti. Kaina'a bouda'apa umanawunu'o parada-karu Acts 1:8 ida'a. Jesus kian, "Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu, ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan o'dau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."

Luke kowaada kapam na'apam Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki utaan pama'ozakan mishidainao ati, na'iki izowaunaanao ati Jerusalem ii, Pentecost Kamoon dono. Uruu idi ma'ozaka mishi Peter na'iki ba'oran mishidainao kakuwaapan pamin-Jewnao ati Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka. Ikakuwaapa kapam Samaria Baara sannao ati, wuru'u maonapa'oraz iwizi Jewnao wiizi dazaba an. Kadiman mishidainao iribainan Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi idyaun.

Kaina'a iriba Luke saadan kapam papaonaruru Paul daa'u: Paul kowadapan daa'u kuwai Jesus daa'u ipai amazada kawana'ati, ba'oran kaduz pidannao mashaapa-kizi ii aka. Wururu'u ba'oran kaduz pidannaouz, inao Jewnao dakotaniaz Gentilenao nii. Mazan iriba inao, imishidan kuwai Jesus daa'u.

Panaadon Luke chi'ikapan na'iki ukaudinan baokopa Paul tuma. Aizii na'apainim Luke ikodaakan an Paul tuma, masha'apakiaka watukapan usaadinpan waunao kii. Waikodan niizu Acts 16:10, 20:5 na'iki 27:2 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

- Minziiwatin-karu kakuwaapa-karu ua'ii 1:1-26
- Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kaodauna'an Jerusalem ii aka . . . 2:1—8:3
- Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kaodauna'an Judea na'iki
- Samaria Baara ii aka 8:4—12:25
- Kiwiitapa'o Paul kakuwaatin-kizi 13:1—14:28

Choochi zowaunaanao miitiniipan Jerusalem ii	15:1-35
Itamautan Paul kakuwaatin-kizi	15:36—18:22
Idikinautan Paul kakuwaatin-kizi	18:23—21:16
Paul zaamata-kaon na'iki utaraapa-kaon	21:17—26:32
Paul dyuuda-kaon Rome iti	27:1—28:31

1 ¹Ōpaonaru Theophilus: Kiwiini'o ōkaaritan ida'a,^a ōkowaadani'i naa sha'atii pu'ati ipai Jesus kaudin-kizi kida dau'u, na'iki ōkowaada ukuwaa, utominapatin-kida-kinaaz pidannao. ²Ipai ōkowaadanuz usakadin-kizi iki atii Tominkaru na'akauzon di'iti uruu aokazi iti.

Mazan Jesus na'aka-kaon ua'ii aokazi iti, ukakinaowan apostlenao Kaimana'o Doronaa ida'an, īnao uzaamataniinaouz kakuwaapatinao naonoo.

³Aizii 40 kamoo pazowii-kaon dauna'an, Jesus aidinan mapuda apostlenao ati, ukau'an ĩtukapa uruu, na'iki usha'apata pabi'inaaka aimaakan, utukapa-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o pakakupan, na'iki ipai ukowaadan ĩ'ati na'apam Tominkaru naobanai-tinan.

⁴Bauda'apa kamoo apostlenao baokopatinpan dono, Jesus kakinawon idyaun, kaikapa'a: "Mana'a zii pa'i umako'ona'a Jerusalem iki, uzaudapa kizi Kaimana'o Doronaa, tawuru'u ōDaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati, na'apa sha'atii tawuru'u ōkiauzonuz u'ati. ⁵John Chikaawunuupauzon soo wunu idi karikaonan, mazan aona'o nii zii

komoo dobatan iriba, Tominkaru chikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an," ukian apostlenao ati.

Tominkaru na'akan Jesus aokazi iti

⁶Aizii apostlenao baokopatinpan dono Jesus tuma Olive Naawa ii, sariapa ĩkian u'ati, "Naobanai, aizi'o ni'i naa puzaamatan powaa iti pidan king nii Israelitenao bii iki, kazowautapa'o ni'i naa waunao Israelitenao?"

⁷Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Soo ōDaru'o nii karikaonan aitapa na'apainim nii pasha'apatan ipai aimaakan paaipan kawana'ati. Unao aonaa turuu uaitapan. ⁸Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu. Ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan ōdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."

⁹Jesus ipaian dauna'an papardinan ĩ'ati na'apa, uru'u naa Tominkaru na'aka'akan naazu aokazi iti. Apostlenao awunuutapan udawu'ati, atii isha'iz dikinida'akan naazu.

^a 1:1 Di'oraz kaarita Luke saadanii koshan.

10 Ìawunuutapan pu'u zii udawu'ati, masha'apakiaka dya'utam daonaioranao, baraka'o ìkamichan kida, aidina'akan na'iki ìkadishitan ìdazaba'a. 11 Sariapa ìparadan apostlenao ati kaikapa'a: "Galilee Baara sannao. Kandii nii uawunuutapan aokazi iti? Wuru'u Jesus, Tominkaru na'akaniaz aokazi iti, na'apa'o nii uwa'atin koshan, utukapan kawan umakon aokazi iti," ìkian.

Judas wadaun zaamata-ka

12 Udauna'an apostlenao padantan naa Olive Naawa iki, Jerusalem iti'i naa. Munapo za'o wuru'u naawazi ìmakonaka kiziz. 13 Aizii ìkaawan naa donoi iti, sariapa ìmakon pasookadinpauzo-kizi iti, kabaun doko'a'o uparanka baaratinpan. Kaikapauda'u ìdyaunu'u: Peter, John, James, Andrew, Philip, Thomas, Bartholomew, Matthew, James (Alphaeus daniz), na'iki Simon (uruu Patriot),^b na'iki Judas (James daniz). 14 Na'ia'a naa apostlenao baokopainpan, na'iki mapuda da'i ìtoriinpan Tominkaru ati. Mary, Jesus daroz, na'ia'o kapam ìtuma, na'iki ba'oran zunnao, na'iki Jesus inawuzunao.

15 Bauda'apa kamoo uruu dono, mishidainao baokopatinan, 120 wuru'u baokopatinpainaouz. Na'iki Peter kadishitan ìnao kanaapu iti, na'iki ukian ì'ati, 16 "Õiribannao, òkia'azon ipai unao ati, marii aizii

saada-kariwaiz Tominkaru paradan mishii-ka, tawuru'u Kaimana'o Doronaa kowaada-kidauzoniaz kotua'a naa David ida'an. Judas dau'ana'o wuru'u una'apanuz, uruu na'aka'oraz pidannao, zaamata'o nii Jesus. 17 Judas wabii iki'o uruu, Jesus zaamatauzonii, kaudina'o nii baokopa watuma." 18 (Taa-kariwai puraata Judas ati, uzaamata-kidan winipinaa Jesus patarubanao ati. Uruu puraata ida'an zakapu toriikao. Na'iki uruu zakapu baara ia'o Judas waotauzon mawaka aka, na'iki tada'oka aka utoba, na'iki ipai uokori kodia'akan. 19 Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem ii aka, abatan wuru'u aimaakan sha'apanuz u'ati na'apa. Uruu idi ìdakotan paparadan ida'an wuru'u zakapu uu, Akeldama kii, "Izaita'o Zakapu," kia'o wuru'u.)

20 "Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz udau'u Psalms ida'a.

'Marii udapu wa'akinan
mawazoo-daun;

Aonaa kizi pidan mashaapan
udapu ii.'^c

Ba'oran koshan David saadanii
Psalms ida'a, ukian,

'Marii kizi ba'oran pidan
zaamatan wuru'u
ukaudin-kiziz.'^d

21 "Ukau'an marii wazaamatan bauda'apa pidan wabii iki, chi'ikapauzo da'i baokopa watuma wakaudinan dono Naobanai Jesus

Acts

b 1:13 *Patriot*: mizaataakapauzoz pawiiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii. **c** 1:20 Psalm 69:25 **d** 1:20 Psalm 109:8

*tikazi pu'ukapan kawan sodi kida'o buu-
tinan pidannao kawana'ati kida (2:1-4)*

tuma, ²² John chikaawunuuan di'iki'o uruu, atii una'aka-kao di'iti wa'ai aokazi iti. Ukau'an na'ia'oram pidan zaamata-kao, uru'o ni'i naa kakuwaapatin waunao tuma Jesus kadishita-kida-kao dau'u pamawaka-kizi iki.” ²³ Uruu idi dya'utam pidannao zaamata-kao, Joseph Barsabbas (Justus kia'oraz kapam udakotapauzo-kao), na'iki Matthias. ²⁴⁻²⁵ Aizii itukapa'azon na'ia'oram nii zaamata-kao. Uruu idi itoriinpan Tominkaru ati kaikapa'a: “Naobanai, ipai puaitapan pidannao nyukunuu, putukapa-kida wa'ati na'ia'oram nii bauda'apa pidan

zaamata-kao kaudina'o nii pu'ati Judas wadaun nii, mako'oraz naa pamashaapa-kizi iti'i naa,” ikian. ²⁶ Uruu dauna'an imakinaotan makinaonii, itukapa'azon kanom di'iti uwaotan. Matthias di'iti uwaotan. Uru'u naa izaamata apostle nii, kaudina'o nii Jesus ati, ba'oran 11 apostlenao tuma.

Kaimana'o Doronaa kaawan dau'o

2 ¹ Aizii Pentecost kamoan kaawan dono'o naa, ipai mishidainao kasaba'ukinan baokopa, bauda'apa'o kabaun nazo ii. ² Masha'apakiaka ibabata aimakaan

wa'atin diiwa aokazi iki, ma'ozaka'o awaru wa'atin kawanu'o. Ipai pidannao, sakanatapainao kabaun nazo ii abatanuz. ³Upu'a'a naa itukapa'akan iriba tikazi pu'ukapan kawan sodi kida'o aimaakan, na'iki itukapan naa ibuutinan ipai pidannao kawana'ati kida. ⁴Uru'u dono Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki uma'ozakadan naa ipai idyaun. Sariapa iparadan pabi'inaaka'o parada-karu kida ida'an, Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati.

⁵Uruu dono iriba'o Jewnao, Tominkaru-tapainao, kasaba'uinpan Jerusalem ii. Inao wa'atin munapo kida'o wiizai di'iki. ⁶Ipai inao, masha'apakiaka ibatan diiwa'o aimaakan wuru di'ia'a mishidainao kasaba'ukinapa-kizi ii. Uruu idi iriba idiman na'iti, itukapa'ananuzu. Uru'u naa mazan ibatan mishidainao paradan paparadan kaduz kida ida'an. ⁷Tuukii id'iitinpan idau'u. Sariapa ikian pa'atiaka kida, "Ei, ipai sha'atii wunaou'u pidannaouz Galilee Baara sannao pa'idiwaru, ⁸⁻⁹mazan na'apa di'i naa mooko waabatan iparadan kaiman, waparadan kaduz ida'an kida? Ipai waunao di'i pana'a kida'o waparadan, na'iki ba'oran wiizai iki kida'o pa'idiwaru wawa'atin. Kaina'a wa'atiinao Parthia Baara iki, ba'orainao Media Baara iki, na'iki Elam Baara iki, ba'orainao Mesopotamia Baara iki, Judea Baara iki, Cappadocia Baara iki, ba'orainao kida Pontus Baara na'iki Asia Baara iki. ¹⁰Kaina'a ba'orainao kida wa'atiinao Phrygia Baara iki

na'iki Pamphylia Baara iki, ba'orainao kida Egypt Baara iki, pabi'i kida pidannao wa'atin Libya Baara iki, maonapa'oraz donoi Cyrene itinapu. Kaina'a kapam Rome ikiinao, ¹¹Jewnao kaawan na'iki ba'oran kaduz pidannao, zaamatinaouznaa Jewnao kaduz di'iti. Na'iki kaina'a kapam Crete Baara na'iki Arabia Baara ikiinao. Ipai waunao wawa'atin ba'oran amazada iki kida'o, mazan upu'u zii waabatan kaimanaiman ikowaadan Tominkaru sha'apatanii, umanawun kida'o aimaakan, waparadan kida ida'an."

¹²Tuukii, tuukii id'iitinpan, aonaa isookadan papishaan pairibannao kida. "Kandii ni'o wuru'u aimaakan sha'apanuz na'apa?" ikian.

¹³Mazan ba'orainao, ibankiitan mishidainao, kaikapa'a: "Ashu, ipo'idin karikaonan wuru'u," ikian.

Peter kuwaa

¹⁴Udauna'an Peter kadishitan naa baokopa wunao tuma'a, 11 apostlenaouz. Na'iki ukian naa i'ati, ma'ozaka'o ida'an, "Oiribannao Jewnao, tawarainao, na'iki Jerusalem sannao. Uabata oparadan. Okowaada'azon u'ati wuru dau'ana'a aimaakan uabataniaz aizii. ¹⁵Unao kian, 'Wunao po'idin wuru'u.' Aonaa wapo'idin, aizii zii wakanada'akan, na'iki waoko ii zii kamoo. ¹⁶Oaipan uaitapan wuru dau'ana'a utukapaniaz sha'apan aizii, tawuru'u naa wuru'u mishiina'oraz, prophet Joel saa-

dauzioniaz kotua'a naa. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz.

17 Tominkaru kian pidannao ati:

'Kaikapa'o nii õsha'apatan
aimaakan diina'iti'i,
amazada tokon ua'ii,
õtaan nii õDoronaa ipai
pidannao ati.

Na'iki udainao daonaioranao
na'iki zunnao,

kowaadapan nii õparadan;
na'iki tominnarunao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o
aimaakan zanda'awunii
ia'o kawanu'o nii.

Aizii tunarunaonao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o
aimaakan ïzanda'awun ii.

18 Uruu dono õtaan nii õdoronaa
õpoitorunao nyukunuu iti,
daonaioranao na'iki
zunnaouz.

Na'iki ïkowaadan nii õparadan
kida.

19 Uruu dono õaidan nii umana-
wun kida'o aimaakan
di'itinapa-kinai ni'o,
doko ii na'iki imi'i baara'a.
Uruu dono pidannao tuka-
pan nii izai, tikazi, na'iki
podidi'o tikazi shan.

20 Uruu dono maruta'o nii
kamoo, na'iki kauzu
wuzo'o nii izai kawan.
Wuru'u aimaakan kida
sha'apan nii kaikapa'a,
umanawunu'o kamoo,
õgaru Naobanai Kamoon
kaawan ua'ia'o nii.

21 Na'ia'oram pidan pishaa'o
Naobanai kazannaatan
paugaru,

kazannaata-karu niiz.' Kia'o
wuru'u Joel saadauzioniaz.^e

22 "Õiribannaõ Israelitenaõ,
uabata õparadan. Kaimanaiman
Tominkaru kainaabatan unao ati
mishi'o uduudanii wuru'u Jesus
Nazareth sanaz, usha'apata-kidan
ida'an u'ati umanawun kida'o
aimaakan. Unao, uaitapa mishi'o
kaiwuru'u õparadanuz, usha'apa-
num kau'an utukapani'i naa
usha'apatan na'apa kida'o aimaa-
kan, da'ana'a uwiizi an. ²³Paaipan
kawana'ati'o wuru'u Tominkaru
zaamata-kidanuz Jesus unao ati.
Uaitapanii kotua'a naa, unao zaama-
tan niizu na'iki uzowii-kidan niizu,
udyuudan ida'an oia'o pidannao
taukanuzu cross di'iti. ²⁴Mazan
Tominkaru kadishita-kida uruu
mawaka-kizai iki. Ukakuda uruu
powaa iti, aonaa mawaka-karu ka'ii-
tan pataratapan uruu mawakainao
bii ii. ²⁵Kaikapa sha'atii tawuru'u
David saadauzioniaz Christ paradan.

'Õaitapa karikaonan kaina'a
Naobanai Tominkaru
õtuma,

maonapa umashaapan
õdazaba'a.

Uruu idi aona'o nii kanom ai
õtarian.

26 Ukau'an tuukii manawun
õkonaukian,
na'iki karikaonanu'o nii
õkonaukii-kidan Naobanai.

^e 2:21 Joel 2:28-32

Õaitapa na'iki òmishida
pukadishita-kidan nii ònanaa
powaa iti.

27 Aona'o nii pukashaapan
òna'ian karikaonan
mawaka-kizai ii.

Na'iki aona'o nii putaapa-
dan kaimana'o manawun
pupoitoru nanaa
dyupushan baaranai ii.

28 Pukowaadauzonii ò'ati,
pukadishita-kidan nii ògaru
powaa iti òmawakan
dauna'an.

Õkonaukian nii mana-
wun putaapan idi ògaru
pudazaba'a,'

kia'o David saadauzon.^f

29“Õ'inawuzunao, òkowaa-
da'azon u'ati kaimanaiman,
wadokozu-daun King David dau'an.
Uruu kotua'a naa umawakan,
kaina'a watukapan ubaaranaa kai-
da'a'a, atii kai. 30Mazan prophet
uruu. Uruu idi uaitapa na'iki
umishida wuru'u Tominkaru
kowaadauzoniaz pasha'apata'a-
zon u'ati. Ukiauzonuz, uzaamatan
nii bauda'apa David takaan-daun
king nii, na'apa'o nii uruu kawan.
31Tominkaru aipan ati, David aitapa
na'apam nii aimakaan sha'apan dii-
na'iti'i. Uruu idi'o ukowaadanuz
Tominkaru kakudan nii Christ
powaa iti pamawaka-kizi iki. Aona'o
nii ukashaapan una'ian mawakainao
bii ii, na'iki aona'o nii ukashaapan
udyupushan baaranai ii. 32Ukau'an
ururu'u naa wuru'u Jesus, Tominkaru

kadishita-kidaniaz pamawaka-kizi
iki. Mishi'o wuru'u ukakudanuz
powaa iti, ipai waunao apostlenao
tukapanuz. 33Tuukii Tominkaru
naubaaan Jesus, uruu idi usaka-
nata-kidanuz padiwa'ora antanapu
Naobanai nii. Na'iki Tominkaru
taa'a naa Kaimana'o Doronaa Jesus
ati, ukowaadauzoniaz pataa'azon
u'ati. Uruu Kaimana'o Doronaa'a
naa wuru'u Jesus taaniaz waunao
mishidainao ati aizii, wuru'u unao
tukapanii kidaz, na'iki unao aba-
taniaz kapam. 34Aonaa David
sawatauzo-kaò aokazi iti. Mazan
upu'u zii ukian.

'Naobanai Tominkaru kian
òNaobanaa ati.

Pusakanata òdiwa'ora
antanapu,

35 atii òwaranuita-kidan
putarubanao pu'ati.'^g

36“Ukau'an, marii ipai unao
na'iki ipai ba'oran Israelitenaò aita-
pan kaimanaiman, tawuru'u Jesus,
unao tauka-kidaniaz cross di'iti,
ururu'u naa Christ, Tominkaru zaama-
taniaz Naobanai nii, kazannaata'o
nii papidanannao.”

37Pidannao abatan dauna'an
ipai wuru'u Peter paradanz
pa'ati kaikapa'a, tuukii ìnyukunuu
kasha'oran. Sariapa ìpishaan Peter,
na'iki ba'oran apostlenao kapam.
“Wairibannao, na'apam nii dii
washa'apatinan aizii?” ìkian.

38Peter kian ì'ati, “Õiribannao,
ipai unao, utanawatìn u'oian ai
na'iki uchikaawunuu-kidina'a naa

^f 2:25-28 Psalm 16:8-11 ^g 2:35 Psalm 110:1

umishidan idi'i naa Jesus Christ, Tominkaru mainaabata kizi ipai u'oi'an. Na'iki Tominkaru taa kizi'i naa u'ati Kaimana'o Doronaa. ³⁹Uruu wuru'u Tominkaru kowaa-dauzoniaz pataa'azon unao ati, na'iki utakaannao ati, na'iki Gentile-nao ati. Mazan soo padapadaniinao pidannao ati'o nii wuru'u Naobanai waTominkarun taanuz Kaimana'o Doronaa.” ⁴⁰Peter kakinaowan i'dyaun kaimanaiman, na'iki powa'a zii koshan uparadan i'ati, kaikapa'a: “Umuuda'a naa oia'o kai, aonaa kizi upataka'uta-ka'o diina'iti'i oiainao pidannao pataka'uta-ka'o dono'o naa.”

⁴¹Uruu idi iriba, iriba pidannao mishidan ukuwaa, na'iki i'chikaa-wunuinan naa kapam. Uruu dono 3,000 pidannao mishidan Jesus, na'iki i'baokopatinan naa wunao bii iti'i mishidapainauz naa. ⁴²Uruu dauna'an karikaonan da'i i'baokopainpauzon. Minziiwa i'tominpan apostlenao di'iki, na'iki ipai i'bauda'apatan panyukunuu Tominkaru dau'ati. I'nikan bread baokopa, i'nyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan, na'iki i'toriinpan baokopa kapam Tominkaru ati.

Mishidainao mashaapan kaiman

⁴³Uruu dono, Tominkaru aipan ati apostlenao sha'apatan umanawun kida'o aimakaan, aona'oraz turuu usha'apatauzo-ka'o. Tuukii pidannao di'itinpan wuru dau'a'a i'sha'apatanii kidaz. ⁴⁴Na'iki mapuda i'baokopainpan ba'oran mishidainao kida tuma. Na'iki

karikaonan da'i i'ka'idiwaakapan pa'atiaaka kida. ⁴⁵Na'ia'oram pidan sellian dono pasha'apauz, utaan nii wuru'u pasha'apauz winipinaaz ipai mishidainao kawana'ati, i'torii-kinaa nii paaiapanii manawun aimakaan. ⁴⁶Ipai kamoo mishidainao baokopatinauzon Tominkaru Dapu ii. Panaadon i'baokopatinan nii mishidainao dapu ii kapam, konaukii i'arooan baokopa, na'iki i'nikan nii kapam bread panyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan. ⁴⁷Karikaonan i'konaukiitin-kidan Tominkaru. Uruu idi tuukii pidannao naudapan wuru'u mishidainauz. Ipai kamoo Jesus kazannaatan pidannao i'oi'an ai. Uruu idi powa'a zii manawun mishidainao iribainan.

Machi'ikaka'o daonaiora

3 ¹Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Peter na'iki John makon koshan Tominkaru Dapu iti, i'toriinpa'anan Tominkaru ati, Jewnao toriinpa'anan kawana'ati. ²Aizii kaina'a daonaiora kaawa-kida-kariwai Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'ii, dakota-kariwaiz Konaunama'o Paniinom kii. Wuru'u daonaioraz aona'o uchi'ikauzon pashakatan iki'o. Ipai kamoo pairibannao na'akauzonuzu Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'iti, upishaa kizi puraata pidannao ai, i'morota'anan pu'u Tominkaru Dapu iti.

³Aizii wuru'u daonaioraz, utukapa Peter na'iki John morota'anan Tominkaru Dapu iti. Sariapa ukian i'ati, “Utaa shoman opuraatan sodi nii.” ⁴Sariapa i'awunuupa'akan

u'idi'iti, na'iki Peter kian, “Puabata.”⁵ Sariapa daonaiora awunuupa'akan i'idi'iti, aonaa upanadankan paawun i'ai, uzauda-kidan itaa'azon puraata pa'ati. ⁶Mazan Peter kian u'ati, “Aonaa opuraatan nii, mazan o'taan nii aimaakan kaina'a'o o'ida'a. Okian pu'ati, puchi'ika Jesus Christ, Nazareth san uu ida'an.”⁷ Uzaamatanuzu paka'u kadu iki ukadishita-kidanuz. Masha'apakiaka daonaiora kidiba na'iki utaba'u kida ma'ozaka'akan, ⁸uru'u naa ukadishitan, na'iki uchi'ika'akan naa kapam. Sariapa umorotan Peter na'iki John tuma Tominkaru Dapu iti. Na'ii uchi'ikaadanaan na'iki uzaka'uudanaan, ukonaukii-kidan Tominkaru. ⁹Aizii pidannao tukapan idi na'iki iabatan idi wuru'u ukonaukii-kidanuz Tominkaru kaimanan pa'ati, ¹⁰sariapa iaitapa'akan uru'u naa tawuru'u sakanatapauzoz Tominkaru Dapu paniinomizinaa ii, pishautauzoz puraata pidannao ai. Tuukii pidannao di'itinpan patukapan idi aimaakan sha'apan u'ati.

¹¹Aizii wuru'u daonaioraz, na'a uzaamatinpan Peter na'iki John kadu iki, Solomon's Porch^h di'ii. Iriba pidannao diman i'ida'ati, itukapa'anan idyaun. Tuukii i'di'itinpan udau'u.

**Peter kakuwaapan
Tominkaru Dapu ii**

¹²Peter tukapan idi iriba pidannao, sariapa uparadan i'ati, kaikapa'a: “Oiribannao, Israelitena,

kanom ni'o uawunuutapan na'iki udi'itinpan wadau'u? U'itiiman wakaimanan ida'ana'o manawun oo wama'ozakan ida'ana'o karikaonan wuru'u wachi'ika-kidanuz di'ora'a daonaiora? Aonaa turuu washa'apatan aimaakan kaikapa'a wa'ida'a!¹³ Mishi wadokozu-daunnao Abraham, Isaac, na'iki Jacob, na'iki ipai wairiban-daunnao Tominkarun. Uruu tuukii pa'an ukonaukii-kidan na'iki unaubaan papoitoru Jesus. Mazan unao, tuukii uaipan uzowii-ka'o, na'iki tuukii ukashadan, na'iki udakooan uruu Pilate kanaapu'u, umuuda'azon pu'u padamatazu. ¹⁴Mazan aonaa unao nyukunuu na'apan, aonaa uaipan wuru'u kaimana'oraz pidan aona'oraz usha'apatan oia'o muuda-ka'o. Soo uaipan pa'an Pilate muuda-kidan zowii-miki pidan. ¹⁵Uruu idi uzowii-kidan wuru'u taa'oraz kakupa-kinai. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida uruu pamawakakizi iki. Ipai waunao watukapa uruu, ukadishitan dauna'an. ¹⁶Uruu Jesus uu ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz machi'ikaka'o, wamishidan idi Jesus tuukii manawun, na'iki machi'ikaka'o mishidan idi kapam uruu tuukii. Ipai unao utukapa aizii di'i ukadishitapanu'u.

¹⁷“Uabata oiribannao! Oaitapa unao na'iki uzowaunaanao sha'apatan Jesus kaikapa'a, usha'apanum kau'an umaaitapakan idi Tominkaru dyuudanii wuru'u uruuz. ¹⁸Tominkaru kowaada-kidani'i

Acts

^h 3:11 *Solomon's Porch*: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

naa sha'atii kotua'a naa prophet-nao ida'an, wuru'u padyuudan nii Christ, mazan pidannao pataka'utan niizu na'iki ĭzowian niizu. Aizii watukapa na'apa'a naa mishi Tominkaru mishii-kidan paparadan.

19-20 "Ukau'an umuuda'a naa na'iki utanawatina'a naa usha'apaapan ai oia'o, umashaapa kizi'i naa pa'an Tominkaru aipan kawana'ati, umainaabata kizi ipai u'oian u'ai. Na'iki Tominkaru tiwaa-kida kizi unao ati kaimana'o na'iki konaunama'o mashaapa-karu unyukunuu ii. Na'iki udyuudan nii koshan Christ da'ati'i unao na'iki waunao ida'ati. Usha'apanum kau'an uruu Jesus, Tominkaru zaamataniaz kazannaata'o nii na'iki kazowautapa'o nii ipai daunuuda'u waunao.

21 "Jesus na'ian nii zii aokazi ii, atii Tominkaru pa'inaadan ipai wuru'u patomanii kidaz aimakaan. Na'apa sha'atii ukowaada-kidauzon kotua'a naa kaimanainao prophet-nao ida'an. 22 Kaikapa sha'atii tawuru'u Moses kiauzonuz Christ dau'an, 'Naobanai waTominkarun zaamatan nii pidan unao bii iki prophet nii, ukowaadapan nii Tominkaru paradan na'apa oġaru kawan. Uabata kizi pa'i ipai aimakaan ukowaadanii u'ati, uizo'ati kizi na'iki usha'apatin kizi uparadan kawana'ati. 23 Na'ia'oram pidan aona'o uabata'azon na'iki aona'o uizo'atin uparadan, Tominkaru

mainaabatan niizu papidanannao bii iki.'ⁱ

24 "Na'apa sha'atii Prophet Samuel kowaadauzon, na'iki ipai ba'oran udawu'ati kidainao prophet-nao, ĭkowaadapauzonii kapam ipai wuru kida dau'ana'a, watukapanii kidaz naa usha'apaapa-ka'o da'ana'a. 25 Uru'u naa tawuru'u prophetnao ida'ana'oraz Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati.^j Ipai waunao Jewnao ati'o kapam wuru'u utaa-kaoz, usha'apanum kau'an ĭdani-daunnao wuru'u waunaouz. Ukiauzon Abraham ati, 'Okamunan-kidan nii ipai pidannao imi'i baara anainao, bauda'apa'o putakaan-daun ida'an.'^k

26 "Aizii Tominkaru dyuudan dono'o naa papoitoru, udyuudan uruu kiwiin waunao Jewnao ida'ati kaminka'uta'o nii waunao, utanawatin-kidan ida'an waunao, washa'apaapan ai oii kida'o aimakaan," Peter kian ĭ'ati.

*Peter na'iki John
kootowapa-kida-ka'o*

4 ¹ Peter na'iki John kadakotinan pu'u zii pidannao ati, upu'a'a naa faadaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu, na'iki Sadduceenao^l kaawa'akan ĭbii ati. Na'iki ĭabata ĭkowaadapan ² mishi'o wuru'u Jesus kadishitanuz

ⁱ 3:23 Deuteronomy 18:15, 18-19 ^j 3:25 Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati: uruu dakota-ka'o covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. ^k 3:25 Genesis 22:18; 26:4

^l 4:1 Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pamawaka-kizi iki. Ukau'an mishi'o nii kapam pidannao, mawakainao kidaz kadishitan pamawaka-kizi iki. Uruu dikin ii ïto'oran tuukii apostlenao ati. ³Sariapa ïzaamata-kidan ïdyaun. Mazan wachuupun idi'i naa ïna'aka'akan naa ïdyaun taraa-kizai iti, na'ia'a naa ïtaraa-kidan ïdyaun. ⁴Mazan iriba, iriba pidannao mishidan, wuru'u abatainaouz apostlenao kuwaa. Uruu idi powa'a zii mishidainao iribadinan, 5000, soo daonaioranao karikaonan aita-kaou.

⁵Aizii ba'oran kamoo ipai kootowapa-kidauzonao pidannao baokopatinan Jerusalem ii: faadaanao zowaunaanaouz, kazo-wautapainaoz Jewnao, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. ⁶Annas, Umanawunu'oraz Faadaa, na'ia'o kapam uruu baokopa Caiphass, John, na'iki Alexander tuma. Na'iki na'ia'o kapam ba'oran faadaanao ïtuma, Annas iribannao kida. ⁷Ipai ïnao baokopatinan, udauna'an ïdyuudan naa apostlenao kadishitan pakanaapu'u. ïpishaan naa ïdyaun kaikapa'a: "Kanom aipan ati'o, oo kanom taanii uma'ozakakinaa nii, wuru'u uchi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a?" ïkian.

⁸Sariapa Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan Peter nyukunuu, na'iki ukian ï'ati, "Öiribannao, wanaobanaanao, na'iki kazowautapainao waunao Israelitenaou. ⁹Ukadishitakidan waunao aizii ukanaapu'u, soo wakamunanun idi na'iki wakamin-

ka'utan idi machi'ikaka'o pidan. Na'iki unao, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u wachi'ika-kidanuz uruu. ¹⁰Aizii öaiapa ipai unao, na'iki ipai Israelitenaou aitan. Jesus Christ, tawuru'u Nazareth sanaz, uruu ma'ozakan ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a. Uruu idi utukapan kaimana'a naa aizii ukadishitapan di'i. Uruu Jesus Christ, unao zowii-kidaniaz, utauka-kidaniaz cross di'iti. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishitakida uruu pamawaka-kizi iki. ¹¹Uruu Jesus dau'ana'o tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-kaou, Tominkaru Paradan kianuz kaikapa'a:

'Wuru'u kuba unao toma-pauzonao kabaun kashadaniaz.

Kaimana'o, na'iki umana-wunu'o kabaun toma-kinao wuru'u,

ipai ba'oran kubanao ai.'^m

¹²"Aonaa ba'oran pidan nii, kazannaata'o nii waunao, di'oraz imi'i baara an, soo bauda'apa Jesus. Uruu Tominkaru dyuudanii, pidannao kazannaatin-kinaa nii, aonaa ba'oran uruu kawanu'o nii."

¹³Tuukii kootowapa-kidauzonao pidannao di'itinpan Peter na'iki John dau'u, usha'apanum kau'an ïtukapa ma'ozaka ïkakuwaapan, aonaa ïtarian. Na'iki ïaitapa aonaa aitapainao pidannao manawun mani ïnao. Udauna'an ïaitapankan naa, Jesus minauda'uitapauzonii ïnao. ¹⁴Mazan ïtukapan idi

kaina'a wuru'u daonaiora chi'ika-kida-kariwaiz kadishitapan na'a Peter na'iki John tuma, aonaa ïaitapan na'apam naa pakian ï'ati. ¹⁵Uruu idi ïdyuudan zii ïkoditakida-kaoo miitiniapa-kizai nazo iki. Udauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kadakotinan naa pa'ati-aaka. ¹⁶Ïkian, "Na'apam nii dii washa'apatan ïdyaun? Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem an aitapan wuru'u ïsha'apatanuz umanawunu'o aimaakan, na'iki aonaa na'itim wamariidin udau'an. ¹⁷Mazan turuu pa'an wamashaatan ïkakuwaapatinan, ïkuwaa iribainan ai ba'oran pidannao di'iti. Wakakinao shoman

ïdyaun, aonaa kizi'i naa ïkakuwaapatinan powa'a Jesus dau'u pidannao ati." ¹⁸Uruu idi ïdapadan ïdyaun powa'a ati. Na'iki ïkian ï'ati, "Wakakinaowan nii unao, aonaa waabata'azon powa'a ukakuwaapatinan pidannao ati Jesus dau'u. Aonaa masakauda'u."

¹⁹Sariapa Peter na'iki John kian ï'ati, "Ïiribannao, kanom paradan uaitapan Tominkaru aiapa izo'ati-kaoo? Unao paradan, oo uruu paradan? ²⁰Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan wuru'u watukapanii, na'iki waabatanii kida aimaakan dau'oraz."

Umanawunu'oraz Faadaa kakinaowan Peter na'iki John (4:18)

²¹Powa'a zii koshan kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan ïdyaun ma'ozaka'o ida'an. Udauna'an ïmuuda'akan naa ïdyaun. Aonaa ïaitapan na'apam pasha'apatan ïdyaun. Usha'apanum kau'an ipai pidannao, tuukii ïkonaukii-kidan Tominkaru, ïtukapan idi wuru'u umanawunu'o aimakaan sha'apata-kaoz machi'ikaka'o ati. ²²Wuru'u pidan chi'ika-kida-kariwaiz, uwazootani'i naa 40 uwunun.

Mishidainao toriinpan Tominkaru ati, utaa kizi ïma'ozaka-kinaa nii

²³Kootowapa-kidauzonao pidannao muudan dauna'an Peter na'iki John, sariapa ïkiwan paminmishidannao di'iti. Na'iki ipai ïkowaadan ï'ati na'apam faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kian pa'ati. Na'iki ïkowaadan ïkakinaowan paugaru ma'ozaka'o ida'an. ²⁴Mishidainao abatan idi na'apa'o parada-karu, sariapa ïtoriinpan Tominkaru ati, kaikapa'a: "Oo Naobanai umana-wunu'o, toma'o aokazi, imi'i baara, paran na'iki ipai wuru'u mashaa-painouuz aokazi ii, imi'i baara'a, na'iki paran baoko ii. ²⁵Kotua'a naa mishi pukaiwaan wadarun, King David, kowaada'o nii puparadan Kaimana'o Doronaa ida'an. Kaikapa sha'atii tawuru'u King David kiauzonuz,

'Kanom dikin ia'o wuru'u
Gentilenaoⁿ to'oranuz?

Na'iki kandii nii pidannao
dakotautan pasha'apatan
ōgaru madiwautapaka?

²⁶Kingnao minziiwan,
ïmizaataakapa'azon,
na'iki ba'oran naobanai-tin-
painao kida baokopatinan
ïtuma,
ïaipan pamashaatan Naobanai
Tominkaru na'iki Christ,
wuru'u puzaamataniaz
kazannaata'o nii
papidanannao.^o

²⁷"Aizii, na'apa'a naa mishi, ukawana'ati watukapan aimakaan kida sha'apaapa-ka. Pontius Pilate na'iki King Herod baokopatinan Gentilenao na'iki Israelitenao tuma, Jerusalem ida'a, ïto'oran dono'oraz Jesus ati. Uruu kaimana'o pupoitoru Christ, uruu puzaamataniaz kazannaata'o nii pupidanannao. ²⁸Mishi pugaru, puwazoota pidan ma'ozakan, mazan soo puaipan kawana'ati'o, na'iki pukashaapan idi'o karikaonan wuru'u pidannao sha'apatanuz Jesus kaikapa'a. Na'iki kotua'ora'a naa pudi'itapan wuru'u pusha'apata-kida'azoonuz uruu kaikapa'a. ²⁹Oo, waNaobanaa, puabata na'apam pidannao dakotan pasha'apatan waunao. Mazan waunao pupoitorunao na'iki pupidanannao, pukaminka'uta waunao, ma'ozaka kizi wakowaadapan puparadan pidannao ati. ³⁰Pukashaapa wakakudan karinainao, kaimana'o pupoitoru,

Acts

ⁿ 4:25 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^o 4:26 Psalm 2:1-2

Jesus ida'an. Na'iki marii kapam washa'apatan Jesus ida'an, umana-wun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatan," ikian.

³¹ Ìpaian dauna'an patoriiñpan Tominkaru ati, sariapa amazada nakainan ìbaokopatinapa kizi ii, na'iki ipai Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan ìnyukunuu. Uruu idi ma'ozaka'a naa ìkowaadapan Tominkaru paradan.

Mishidainao ka'idiwaakapan

³² Ipai wuru'u mishidainaouz, ìmashaapan patumaaka ìtaapan panyukunuu, na'iki na'apa kida ìdi'itinan. Aizii pasha'apauz kida, aonaa ìtaapan soo pa'ati'o nii mani karikaonan. Mazan ìka'idiwatan nii ipai pamin-mishidainao kida u'idi. ³³ Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapan idi apostlenao, ma'ozaka ìkakuwaapan Naobanai Jesus kadishitan dau'u pamawaka-kizi iki. Na'iki kaimanaiman Tominkaru kaminka'utan ipai wuru'u mishidainaouz. ³⁴⁻³⁵ Aonaa kanom aimaakan awuta'o nii ì'ai. Usha'apanum kau'an pabi'i kida mishidainao, kaina'a ìzakapun wiizi kida, na'iki ìdapu kida. Aizii ìsellian an ba'oran pazakapun oo padapu, ìna'akan nii wuru'u uwinipinaa kidaz apostlenao di'iti. Apostlenaou'o ni'i naa buuta wuru'u puraataz mishidainao kawana'ati, wuru'u pataka'utinainauz. Uruu idi aonaa ìbaiaapan pazamazin.

³⁶ Aizii mishidainao bii'i kaina'a daonaiora Cyprus san, Joseph kia'o u'uu, mazan apostlenao dakotan

naazu Barnabas kii, (ma'ozakadapa'o pidannao nyukunuu, kia'o wuru'u u'uuaz).

³⁷ Bauda'apa kamoo, Barnabas sellian pazakapun ba'oran pidan ati. Uzakapun kawinipinaata-kaodauna'an, una'akan naa wuru'u puraataz apostlenao di'iti. Na'apa kizi'i naa koshan ìbuutan puraata, mishidainao kawana'ati.

Ananias na'iki udaiaro Sapphira

5 ¹ Kaina'a daonaiora Ananias kia'o u'uu. Udaiaro uu Sapphira kia'o. Ìaipan kapam pataan puraata mishidainao ati'o nii. Uruu idi ìbuutan pa'amazadati, na'iki ìsellinuz. ² Mazan Ananias na'iki udaiaro bauda'apatan panyukunuu aonaa kizi ìtaan ipai daunuuda'u wuru'u puraataz. Udauna'an Ananias makon naa apostlenao di'iti, utaan naa wuru'u puraataz ipai'o kawan mishi. ³ Sariapa Peter kian u'ati, "Ananias, kandii nii pukashaapan Satan kaiwaan pugaru? Satan aipan ati pubuutan puraata pu'idiwau nii, wuru di'iki'i puraata taa-kariwaiz pu'ati puamazadati winipinaa nii. Kandii nii putiwaan pumariidan Kaimana'o Doronaa? ⁴ Pusellian ua'ii wuru'u amazadaz, pu'idiwau wuru'u, na'iki pusellian dauna'anazu, pu'idiwau padamata wuru'u puraataz. Mazan kandii ni'i naa mooko wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a naa manawunu'u? Aonaa waunao mani wuru'u pumariidaniaz, mazan putiwaan pumariidautan Tominkaru pa'an." ⁵ Ananias abatan idi Peter

paradan na'apa, sariapa udorauta'akan, na'iki umawaka'akan naa. Aizii pidannao, tukapainao na'iki abatainao kida kuwai Ananias mawakan dau'u, tuukii, tuukii itarian. ⁶Sariapa daonaioranao wa'atin, na'iki ibazoobatan naa unanaa kamicha mada idi. Udauna'an ina'akan naazu na'iki idida'ana'akan naa uruu.

⁷Tomunu'iki zaa uruu dau-na'an, Ananias daiaro kaawa'akan naa apostlenao ida'ati, aonaa oaitapan wuru'u paudaiaru mawakanuz. ⁸Sariapa Peter kian o'ati, "Pukowaada o'ati, patumaaka'o wuru'u di'oraz puraata'a? Kaikapuda'u'o wuru'u uamazadati kawinipinaata-kaoz?"

"Oo, na'apa'o wuru'u," okian u'ati.

⁹Uruu idi Peter kian o'ati, "Kandii nii pugaru na'iki pudaiaru tiwaa-kidapan Tominkaru Doronaa? U'itiiman aona'o nii Tominkaru aitapan? Puabata! Kaikin iki'i naa daonaioranao didankainao pudaiaru wa'atini'i. Aizii pugaru'o ni'i naa kapam idida'an." ¹⁰Sariapa odorauta'akan na'iki omawaka'akan naa kapam. Aizii daonaioranao kaawan padidanaka-kizi iki Ananias, itukapan udaiaro mawaka'aka'a naa kapam. Uruu idi ina'akan naa onanaa na'iki ididan naazo paudaiaru dazaba'a.

¹¹Uruu idi tuukii mishidainao, Jerusalem iainouz tarian. Na'iki tuukii kapam ba'orainao pidannao

kida tarian, itabatan idi wuru'u imawakanuz na'apa.

***Umanawun kida'o aimaakan
sha'apata-ka***

¹²Tominkaru ma'ozakan ida'an, apostlenao sha'apata umanawun kida'o aimaakan pidannao awun za'a, aona'oraz turuu pidan sha'apatan. Mapuda da'i mishidainao baokopainpauzon Solomon's Porch^P di'ii, Tominkaru Dapu ia'oraz. ¹³Mazan mamishida-kainao pidannao, tuukii itarian pakaawan mishidainao ida'ati, mazan upu'u inaudapan wuru'u isha'apaapanii kidaz aimaakan, na'iki ipai iparadan kaiman idau'an. ¹⁴Mazan una'apan pu'u iriba daonaioranao na'iki zunnao mishidan naa Naobanai Jesus. Uruu idi baokopa'a naa ibaokopatinan kiwiini'o mishidainao tuma. ¹⁵Apostlenao sha'apaapan idi umanawun kida'o aimaakan, sariapa pidannao na'akan karinainao pairibannao, na'iki imuudan idyaun dunapo daawa an, pada'awupa-kizi baara'a kida. Aizii Peter dobatan an na'an idazaba an, iaipan udikin dobatan ipaawa an, ikakuda kizi. ¹⁶Iriba pidannao kasaba'ukinan apostlenao ida'ati, wa'atiinaouz donoi sodi kida di'iki, wuru'u Jerusalem dazaba an kida'oraz wiizainao. Ina'akan karinainao, na'iki oia'o doronai zaamatapaniinao kida, na'iki ipai irinaa kida so'ota-kaoi'ai.

Acts

P 5:12 *Solomon's Porch*: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

***Apostlenao kodita-kidaka-
kao taraa-kizai iki***

¹⁷Aizii Umanawunu'o Faadaa na'iki uminka'unao, wuru'u Sadduceenaouz,⁹ tuukii ikashauzin apostlenao ati. ¹⁸Uruu idi i'zaamatan idyaun, na'iki itaraa-kidan naa idyaun. ¹⁹Mazan uruu aiwaka'an, angel, Tominkaru di'iki'o da'atan taraa-kizai paniinomizinaa kida i'ati, na'iki ukodita-kida'akan naa idyaun. Ukian i'ati, ²⁰“Umako Tominkaru Dapu iti, ukowaada kizi pidannao ati wuru dau'a'a pa'ina'oraz naa mashaapa-karu.” ²¹Apostlenao izo'ati Angel paradan. Ishawaka zii amazada, inao mako'oka'a naa Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa koshan itominapatin-kidan pidannao.

Aizii Umanawunu'o Faadaa baokopatinan naa paminka'unao tuma, na'iki idapadan naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao miitiniapa-kizai iti. Udauna'an idyuudan naa pidannao taraa-kizai iti, inanaka kizi'i naa apostlenao pa'ida'ati. ²²Mazan dyuuda-kariwainao kaawan taraa-kizai iti, aonaa iikodan apostlenao na'ii, uruu idi ikiwa'akan naa powaa iti. Ikaawan, sariapa ikian kootowapa-kidauzonao pidannao ati, ²³“Wakaawan taraa-kizai iti waikoda ipai paniinom kida dadaradinapa pa'idiwaru, na'iki watchmantapainao taraa-kizai, ipai ikadishitapan paniinom

kawana'ati kida. Mazan wamorotan taraa-kizai nazo iti, aonaa waikodan pidannao na'ii.”

²⁴Faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu abatan idi wuru'u ikowaaz, tuukii idi'itinpan. ²⁵Upu'a'a naa pidan kaawa'akan, kakuwapa'ana'o i'ida'ati. Ukian i'ati, “Uabata okuwaa! Tawuru'u daonaioranao utaraa-kidaniinaouz, kaini'ia'a naa idyaun Tominkaru Dapu ii, itominapatin-kidan naa pidannao.” ²⁶Sariapa watchmantapainnao zowaunaa makon paminka'unao tuma, ina'anan wuru'u apostlenaouz, ikootowapa-kida'azon idyaun. Mazan kaiman i'zaamatan idyaun, usha'apanum kau'an tuukii itarian wunao aia'a abatapainao kidaz ikowaa. Izauda-kidan pazowii-kao paboo-kao ida'an kuba idi, apostlenao dikin ii.

²⁷Apostlenao kaawa-kida-kao dauna'an, ikadishita-kida-kaoa'a naa kootowapa-kidauzonao pidannao kanaapu ati. Na'iki Umanawunu'o Faadaa kian naa i'ati kaikapa'a: ²⁸“Tuukii sha'atii wakakinaowan unao, wakii sha'atii 'aona'a naa waaipan powa'a utominapa-kidan pidannao Jesus dau'u.' Mazan upu'u zii utominapatin-kidan pidannao. Aizii ipai'i naa Jerusalem ii aka ukuwaa iribainan. Na'iki ipai ukowaadan pidannao ati, waunao wuru'u zowii-kida'oraz Jesus.”

²⁹Sariapa Peter na'iki ba'oran apostlenao kian, kaikapa'a:

⁹ 5:17 *Sadducee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

“Waizo'atin nii soo Tominkaru paradan, mazan pidan paradan, aona'o nii waizo'atin. ³⁰Tominkaru, wadokozu-daunnao mishidauzoniaz, uruu kadishita-kidanii Jesus pamawaka-kizi iki, unao zowii-kidaniaz na'iki utauka-kidaniaz cross di'iti. ³¹Mazan Tominkaru zaamatan na'iki umuudan uruu padiwa'ora antanapu, umanawunu'o Naobanai nii, kazannaata'o nii ipai pidannao. Na'iki uruu ida'an kizi waunao Israelitena tanawatinan wa'oian ai, na'iki uruu ida'an kizi wa'oian mainaabata-ka'o wa'ai. ³²Mishi'o wuru'u kuwaiz, waunao waaitapa na'iki watukapa uruu kakupa. Uruu idi'o wakakuwaatinan udau'u. Na'iki Kaimana'o Doronaa, Tominkaru taaniaz ipai mishidainao kawana'ati, uruu kapam kainaabata'o pidannao ati mishi'o wuru'u kuwai Jesus dau'u kida'oraz.”

³³Kootowapa-kidauzonao pidannao abatan idi wuru'u iparadanuz kaikapa'a, tuukii ito'ora'akan. Iaipan naa apostlenao zowiaka-ka'o ³⁴Mazan kaina'a pidan Pharisee-nao^r bii iki'o, Gamaliel kia'o u'uu, na'iki uruu tiichaapauzo Moses kakinaorii dau'u. Ipai pidannao naudapan uruu. Sariapa ukadishitan na'iki udyuudan apostlenao kodita-kida-ka'o zii miitiniapa-kizai iki. ³⁵Udauna'an ukian naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao ati, “Ōiribannao Israelitena, uabata o'paradan. Udi'itinapa zii shoman

kiwiin usha'apatan ua'ii di'oraz daonaioranaou'u. ³⁶Kotua'a naa na'apa sha'atii tawuru'u Theudas kaawauzonuz. Uruu dono udakotinpan umanawunu'o pidan nii, na'iki iriba sha'atii uzaamatan papidanannao nii. Uikoda 400 pidannao zaamatanin u'idi'iti. Mazan bauda'apa kamoo uzowii-ka'o, uruu idi ipai upidanannao makoobi'inaan, atii na'apa karikaonan imainaabatanin.

³⁷“Uruu dauna'an Judas, Galilee Baara san, uaipan pamizaataakapan Rome sanna tuma, isaadapan dono ipai pidannao uu.^s Iriba sha'atii uzaamatauzon papidanannao nii. Mazan na'apa koshan uzowii-ka'o. Aizii upidanannao, ipai imakoobi'inaan kapam.

³⁸“Ukau'an ōkia'azon u'ati, wunao dau'ana'a di'oraz pidannaou'u, aonaa umashaata'ana'a idyaun pakaudin-kizi ai. Umuuda mishi'oraiman idyaun, marii imakon. Aizii isha'apaapan an wuru'u aimaakan kidaz paaipan kawana'ati karikaonan, na'apa'o nii kapam imainaabatanin. ³⁹Mazan aizii umishiin an mishi isha'apaapan wuru'u aimaakan kidaz Tominkaru aipan kawana'ati, aona'o nii uka'iitan umashaatan idyaun. Na'iki utarubai-tinpan ni'i naa Tominkaru ati,” ukian i'ati.

⁴⁰Sariapa mishi uparadan na'apatan inyukunuu. Udauna'an idapadan naa apostlenao powa'a

^r 5:34 *Pharisee*: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^s 5:37 Rome sanna saadan ipai pidannao uu tax puraatannaa zaamata'azoo-ka'o idi.

ati koshan, na'iki ĩba'izii-kidan naa ĩdyaun. ĩba'izii-kaŋ dauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan naa ĩdyaun tuukii. "Aonaa waaipan ukakuwaatinan powa'a Jesus dau'u," ĩkian apostlenao ati, mazaan ĩmuuda'akan naa ĩdyaun.

⁴¹Uruu idi apostlenao kodita'akan naa kootowapa-kidauzonao pidannao bii iki, tuukii ĩkonaukian. Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u kashaapa'oraz ĩantamikita-kaŋ Jesus dikin ii. ⁴²Īpai kamoo apostlenao tominapakidan pidannao, na'iki ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii, na'iki ĩdapu kawana'ati kida. ĩkowaadapan ĩ'ati, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.^t

*Pidannao zaamata-kaŋ
kaudinainao nii*

6 ¹Uruu dauna'an iriba'a naa Jewnao, Israel anainaou, mishidan. Iriba kapam baokoinao Jewnao mishidan, wa'atiinao kidaz ba'oran amazada iki, ĩparadanii-tani'i naa Greek paradan. ĩnao to'orainpan, na'iki ĩkaakapautan pamin-Jewnao, wuru'u Israel an kida'oraz ĩmashaapan. Usha'apanum kau'an ĩpai kamoo wanyukunui oo puraata buutauzo-kaŋ zunnao ati, wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Mazaan ĩkian aonaa ĩtaan patumaaka wanyukunui oo puraata wunao ati'i Jewabanao paradanii-

ta'oraz naa Greek paradan. ²Uruu idi 12 apostlenaou, baokopatin-kidan ĩpai mishidainao, na'iki ĩkian ĩ'ati, "Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan Tominkaru paradan, soo wabuutan dikin ii karikaonan puraata oo wanyukunui. ³Uabata ōiribannao, uikoda mishi'oraiman 7 daonaioranao unao bii iki, Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapaniinao ĩnyukunuu, na'iki aitapaabainao. Marii kizi ĩnao buuta'o nii puraata na'iki wanyukunui. Uru'o ni'i naa ĩkaudin-kizi nii. ⁴Aizii waunao pakawanu'o nii pa'an wakaudin, watoriinpan nii Tominkaru ati, na'iki watominapakidan nii pidannao uparadan dau'u."

⁵Īpai pidannao nyukunuu na'apan apostlenao paradan kawana'ati. Uruu idi ĩzaamatan Stephen, mishida'o manawun Tominkaru uruu, na'iki Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapanii unyukunuu. ĩzaamata kapam Philip, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas na'iki Nicolas Antioch san, uruu Gentile, mishida'o Tominkaru na'apa Jewnao kawan, na'iki uruu mishida'ora'a naa kapam Jesus. ⁶Udauna'an mishidainao na'akan naa wuru'u pidannao pazaamataniinaou, apostlenao di'iti. Uruu idi apostlenao muudan paka'u ĩ'ida'a, na'iki ĩtoriinpan Tominkaru ati, ukamin-ka'uta kizi ĩdyaun.

⁷Udauna'an powa'a zii Tominkaru Paradan abata-kaŋ na'iki

^t 5:42 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

uiribainan naa. Uruu idi Jerusalem ia'o mishidainao iribainan powa'a zii manawun, na'iki iriba kapam na'iainao faadaanao izo'atin Tomin-karu paradan, pamishidan ida'an Jesus.

Stephen kootowapa-kida-ka

⁸Tuukii Tominkaru kaminka'utan Stephen, utaa uma'ozaka-kinaa nii. Uruu ida'an usha'apata pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan, iriba'o pidannao awun za'a. ⁹Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kashadaakapan Stephen tuma, ukuwaa kida dau'an. Inao wuru'u zaamatinpainauz wuru di'iti'i, dakota-kariwaiz, Poitorui-daunnao^u Synagoguegan kii. Inao wa'atinaouz Cyrene iki, ba'orainao Alexandria iki. Pabi'i kida ba'oran pidannao wa'atin wiizai kida di'iki Cilicia na'iki Asia Baara iki kida'o.

¹⁰Mazan Stephen aitapa powa'a zii manawun i'ai, usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaina'an idi utuma. Uruu idi aona'a naa iaitapan na'apam naa padako'atin uparadan. ¹¹Uruu idi i'zaamatan daonaioranao mariidina'o nii Stephen dau'u. Kaikapa'a wuru'u idyuuadanuz imariidinan: "Waabatanii Stephen dakoopan Moses na'iki Tominkaru dikauda'o ida'an." ¹²Sariapa mishi pidannao to'ora'akan, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori

dau'u, tuukii i'to'oran Stephen ati. Udauna'an i'zaamata'akan naazu na'iki ina'aka'akan naazu ipai Jewnao zowaunaanao kanaapu iti. ¹³Na'iki na'ia'a naa koshan idyuu-dan pidannao mariidinan Stephen dau'u kootowapa-kidauzonao kanaapu'u. Kaikapa'a wuru'u pidannao mariidinanuz: "Di'oraz pidana'a, karikaonan da'i udakoopan Tominkaru Dapu, na'iki wakakinaorinaa Moses taanii kidaz wa'ati. ¹⁴Waabatanii ukian, Jesus Nazareth san kaboo'b'ian nii Tominkaru Dapu, na'iki upana'adan nii ipai waunao kaduz, Moses taanii kidaz wa'ati wamashaapa-kinaa nii." ¹⁵Sariapa pidannao, abatapainao, awunupa'akan Stephen awun baara iti, na'iki itukapan uawun baara kanada, ikodanii angel awun baara.

Acts

Stephen kakuwaapan Jewnao zowaunaanao ati

7 ¹Sariapa Umanawunu'o Faadaa kian Stephen ati, "Mishi'o kaiwuru'u iparadan pudau'u kida'oraz?"

²Stephen dako'atin iparadan kaikapa'a: "O'inawuzunao, uabatan nii o'paradan odako iki aizii. Kotua'a naa, Tominkaru umanawunu'oraz manawun aidinauzon wadarun Abraham ati, umashaapan dono'oraz zii Mesopotamia ii. ³Uruu dono sha'atii ukian Abraham ati, 'Pumako di'oraz puwiizi di'iki'i, na'iki puwa'aka puihibanna. O'na'a-

^u 6:9 *Poitorui-daunnao*: Pidannao toriauzo-kariwainao poitorui nii, udauna'an imuuda-kaoa'a naa powaa iti.

kan nii pugaru ba'oran amazada iti.^y

4“Uruu idi Abraham makon, na'iki uwa'akan pamashaapa-kizi tawuru'u Chaldiannao wiizaitapaniaz. Utuzutinan naa Haran iti, na'ii zii ukawiizitinan, na'ia'a naa udaru mawakauzon. Uruu dauna'an sha'atii Tominkaru dyuudan naa koshan utuzutinan wuru ida'ati'i di'oraz amazada'a unao mashaapakiziz naa. 5Mazan uruu dono aona'o zii sha'atii Tominkaru taan amazada Abraham idiwau nii. Mazan ukowaadan Abraham ati, pataan nii u'ati na'iki ipai udainao ati, wuru'u di'oraz amazada'a. Uruu dono aona'o zii Abraham dani nii.

6“Ba'oran dono Tominkaru kian u'ati, 'Pudainao kawiiizitinan nii zii ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka. Na'ia'o ni'i naa ipoitortuitapa-ka'o, na'iki tuukia'o nii ipataka'uta-ka'o atii 400 wunu. 7Mazan opataka'utan nii pidannao wuru'u poitortuitapainauz idyaun. Uruu dauna'an okodita-kidan nii ipai pudani-daunnao Egypt iki, na'iki iwa'atin nii da'ati'i di'oraz amazada ida'ati. Na'a'o ni'i naa pa'an imanawuntapan ogaru,' kia'o wuru'u Tominkaru kiauon u'ati.^w 8Na'iki kaikapa'o koshan Tominkaru kiauon Abraham ati'i:^x 'Oaipan nii pugaru na'iki ipai pudainao daonai-

oranao choota-kidinan,^y na'iki ipai idainao diina'iti'i, na'apa'o nii pa'idiwaru ina'apata-ka'o. Uruu ida'ana'o nii utukapa-kidan opidanannao unao, na'iki mishi uizo'atin oparadan.^z Na'apa'a naa mishi Abraham sha'apatan aimakaan. 8 kamoo udani Isaac shakatan dauna'an, uru'u naa uchoota-kidanuzu Tominkaru dyuudan kawana'ati. Aizii Isaac dani Jacob, na'apa kapam uchoota-kidanuzu. Aizii Jacob dainao 12 sha'atii daonaioranao, ipai inao na'apa kapam ichoota-ka'o. Inao di'iki'o sha'atii wadarunnao tominan.

9“Uruu Jacob dainao sha'atii tawuru'u selliauzoz padawu'ichan Joseph Egypt iti poitorui nii ikishauzin idi u'ati.^a Mazan karikaonan da'i Tominkaru kaminka'utauzon uruu, 10dikauda'o aimakaan sha'apan an u'ati. Aizii tawuru'u king, Egypt san dapada-kidauzon dono'oraz Joseph pa'ida'ati, Tominkaru tukapa-kida king^b ati wuru'u Joseph, kaimana'o na'iki aitapaaba'o pidan. Sariapa king zaamatan Joseph udaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii ipai Egypt Baara sanna'o, na'iki awunuu-tapa'o nii ipai usha'apauz kida.

11“Udauna'an sha'atii zamazi kaawan ipai Egypt ii aka, na'iki ipai Canaan^c ii aka. Tuukii sha'atii pidannao dopian. Na'iki wadarun-

^v 7:3 Genesis 12:1 ^w 7:7 Genesis 15:13-14 ^x 7:8 Tominkaru kiauon Abraham ati'i: uruu dakota-ka'o covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. ^y 7:8 choota-kidinan: Putukapa 'chootin-karu' dau'a'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. ^z 7:8 Genesis 17:10-14
^a 7:9 Genesis 37—50 ^b 7:10 king: ipai pidannao zaamata-kariwai king nii Egypt ii, idakota-ka'o Pharoah kii. ^c 7:11 Canaan: uruu dakota-kariwaiz Israel kii.

nao, tuukii ïdopian kapam, aona'a naa ïikodan pawanyukunuu nii. ¹²Mazan Jacob abata kaina'a pa'an wanyukunui, zaishi kaduz kida selli-apa-kaao Egypt ii. Uruu idi Jacob dyuudan paudainao, Joseph tuunizinao toria'anan wanyukunui Egypt iti. ¹³Ba'oran dono ïmakon koshan, uruu u'itamautannaa ïtoriina'anan na'iti. Uruu dono'o naa sha'atii Joseph kowaadan pa'inawuzunao ati kanom wuru'u paugaruz. Na'iki na'apaini'i naa king abatan Joseph iribannao dau'an. ¹⁴⁻¹⁵Uruu dono'o tawuru'u Joseph dapada-kidauzonuz padaru na'iki ipai pairibannao. ⁷⁵uiribannao baokopatinan, ipai ïmakon Jacob tuma Egypt iti. Na'ia'a naa sha'atii Jacob mawakauzon, na'iki udainao ipai kapam ïmawakan na'ii. ïnao wuru'u wadarunnaouz. ¹⁶Mazan ipai sha'atii ïdandaunnao na'akan ïnanaa kida, da'ati'i wawiizi Shechem ati. Wuru ida'ati'i baaranaiz, Abraham toriauzoniaz Shechem ii, Hamor dainao ai, puraata idi'oraz ukawinipinaatauzon.

¹⁷“Aizii wuru'u kamoo maonapatan dono'o naa, Tominkaru mishia'azoonuz naa paparadan utauzoniaz Abraham ati, uruu dono iriba'ora'a naa utakaan-daunnao Egypt ii. ¹⁸Na'iki na'apain ba'orani'i naa King-tinan Egypt ii, aona'a naa uaitapan Joseph dau'an. ¹⁹Uruu idi udorotan naa pa'antamikita-kinanaa nii wadarunnao. Uruu dono'o naa upataka'utan naa ïdyaun tuukia'o ida'an, uduyudaazonuz ïkabootan

paudainao amazada iti shakatainaouz zii, ïmawaka kizi.

²⁰“Uruu dono'o Moses shakatauzonuz, konaunam sodi'o koraidaonaa. Idikinauda'u kauzu sha'atii padaronao taapan na'iki ïdizapan uruu padapu ii, udauna'an aonaa na'itim naa udiza-kaao. ²¹Uruu idi ïkodita-kidan naazu padapu iki, mazan king dani zunaaba ikoda sha'atii wuru'u koraidaonaaz. Uruu idi ozaamatanuzu na'iki odyaupaitanuz kaiman, na'apa paudani kawan manawun. ²²Kaimanaiman sha'atii tiichaanao tominapa-kidan Moses, ukau'an kaiman-daun uaitapan wuru'u Egypt Baara sanna aitaapanii kidaz. Na'iki uruu paraaba'o manawun, na'iki uaitapa pasha'apatan pabil'inaaka kida aimakaan.

²³“Bauda'apa kamoo, Moses makon uawunuuta'anan pairibannao Israelitenaouz. Uruu dono uikodani'i naa 40 uwunun. ²⁴Ukaawan ïkaudin-kizi iti, utukapa Egypt san ba'iziautapan Israelite. Sariapa Moses kaunaatan wuru'u pairiban ba'izii-kaooz, uruu idi uba'izia'akan naa Egypt san atii umawakan. ²⁵Moses itiiman shaa pairibannao aitaapanii Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru kazannaata'o nii ïdyaun, mazan aonaa ïdi'itinpan na'apa.

²⁶“Ba'oran kamoo, Moses tukapan dya'utam Israelitenaomizaataakapan. Sariapa umakon ï'idi'iti utiwaan pakaimanaakakidan ïdyaun. Ukian ï'ati, ‘Uabata òiribannao, aonaa umizaataakapa'ana'a, oo umashaapa'ana'a uiriban atiaaka kaikapa'a.’

27 “Mazan wuru'u ba'iziautapa'o-raz pairiban, sariapa ukida'uka'akan Moses na'iki ukian u'ati, 'Aonaa puzaamata-ka'o kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan. 28 Puzowia'azon sha'a oġaru, puzowian kawan Egypt san munumun?'^d 29 Moses abatan idi una'apan, sariapa utaria'akan. Uaitapa ba'oran pidannao aita-pa'akani'i naa wuru'u uzowiinuz pidan. Sariapa Moses kidoopan Egypt iki, umakon atii Midian iti. Na'ia'a naa umashaapan, tawarai nii, atii umazidan naa na'ii sanaaba tuma. Dya'utam sha'atii ĩdainao daonaioranao.

30 “40 wunu dauna'an sha'atii, angel aidinauzon Moses ati, tikazi maodapan kazamaka'o ko'ori'o di'iki, mapidantaka'o amazada baara ii, maonapa'oraz midukuo Sinai ii. 31 Tuukii sha'atii Moses di'itinpan, utukapan idi kazamaka'o maodapan udaru. Sariapa umaonapadinan na'iti, utukapa'azonuzu kaimanaiman. Upu'u uabatan Naobanai Tominkaru paradan pa'ati. 32 “Oġaru pudarunnao Abraham, Isaac, na'iki Jacob Tominkarun,' ukian. Tuukii Moses naka-nakaan patarian idi, na'iki aona'a naa uka'iitan paawunuupa'akan tikazi di'iti.^e

33 “Udauna'an Naobanai kian naa Moses ati, 'Puso'ota pudazkida, umanawunu'o baara'a'o wuru'u pukadishitapanuz, oġaina'an idi da'a'a. 34 Mishi oġtukapa

na'apam Egypt Baara sanna'o pataka'utan oġpidanannao udawunu'iti manawun. Oabata ĩdopian tuukii o'ati, uruu idi'o oaidinan pu'ati, oġkazannaata'azon idi ĩdyaun. Aizii oġdyuudan nii pumakon Egypt iti,' kia'o wuru'u Tominkaru kiauzon Moses ati.”^f

35 Stephen kian koshan ĩ'ati, “Uruu Moses tawuru'u kaminka'uta'azo'oraz pairibannao Israelitena'o. Mazan ĩkian sha'atii u'ati, 'Aonaa puzaamata-ka'o kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan.' Mazan paaipan ati Tominkaru dyuudan Moses kazowautapa'o nii, na'iki kazzannaata'o nii ĩdyaun ĩpataka'uta-ka'o ai. Tominkaru zaamatan uruu, angel aidinan ida'an u'ati tikazi maodapa'o di'ii. 36 Ukau'an uruu Moses tawuru'u kodita-kida'oraz wadarunnao Egypt iki. Tominkaru ida'an ma'ozaka sha'atii, Moses sha'apatan pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan pakodita-kida-kinaa nii ĩdyaun Egypt iki, atii utaraukaidan paran ĩ'ati, dakota-kariwaiz Red Sea kii. Na'iki'i naa sha'atii una'akapan ĩdyaun mapidantaka'o amazada baara an. Usha'apata umanawun kida'o aimaakan na'ii'aka, atii 40 wunu. 37 Uruu Moses tawuru'u kiauzoz ĩpai Israelitena'o ati kaikapa'a: 'Tominkaru zaamatan nii pidan unao bii iki prophet nii, na'apa oġaru kawan.’^g 38 Na'iki uruu Moses tuma'o sha'atii

^d 7:28 Exodus 2:14 ^e 7:32 Exodus 3:6 ^f 7:34 Exodus 3:5, 7-8, 10
^g 7:37 Deuteronomy 18:15

tawuru'u wairibannao Israelite kasaba'ukinauzonuz mapidantaka'o amazada baara ii. Uruu dono'o sha'atii angel Tominkaru di'iki'o paradauzonuz Moses ati midukuo Sinai paawa ii. Utaan dono'oraz Moses ati kakinaorii, kaimana'o mashaapa-kinai ni'o, udobata-kidan ni'o wadarunnao ati, na'iki waunao ati'o kapam. ³⁹Mazan upu'u aona'a naa ñaipan Moses pazowaunaa nii, uruu idi aona'a naa ñizo'ati'izon uparadan. Mazan ñnyukunuu Egypt iti pa'idiwaru, tuukii ñkiwa'azon powaa iti.

⁴⁰“Moses na'ian pu'u zii midukuo Sinai ii Tominkaru tuma, uru'u naa pidannao kian Aaron ati, 'Putoma'a naa watominkarunnao nii, kazowautapa'o ni'i naa waunao. Usha'apanum kau'an aonaa waaitapan na'iam naa Moses koditakida'oraz waunao Egypt iki,' ñkian.^h ⁴¹Uruu dono'ora'a naa tawuru'u ñtomauzonuz patominkarun nii, ñtomanuzu na'apa tapi'iza kawan. Udauna'an ñkawaodan naa kaznizo, pataan ni'i naa patominkarun ati. Udauna'an ñkasaba'ukinan naa udazaba an, uruu ñkonaukiitin-kidan naa wuru'u patomaniaz patominkarun nii.

⁴²“Tuukii Tominkaru to'oran ñ'ati. Uruu idi umarina'ata'akan naa ñdyaun. Marii kizi'i naa ñtorinpan patominkarunnao ati kida'a naa karikaonan, wuru'u doko ii kida'oraz, kamoo, kauzu, na'iki wizinao kidaz. Uruu kawana'ati'o tawuru'u

Tominkaru prophetinnao saadauzoniaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadauzonii kianuz:

‘Unao Israelitena, karikaonan da'i utaan na'iki ukawaodauzon uzainao, uchi'ikapauzon dono'oraz 40 wunu, mapidantaka'o amazada ii aka.

Mazan aonaa õgaru ati'o mani da'i tawuru'u ukawodauzonuz uzainao,

⁴³ soo utominkarun Molech ati'o karikaonan.

Uruu unao na'akapauzonii padapunaa tuma.

Na'iki una'akapauzonii kapam ba'oran utominkarun Rephan,

wizi kawanu'oraz utoman.

Ñnao utomanii kidaz

utominkarunnao nii,

ñnao ati'o karikaonan, tawuru'u utoriinpaazonuz.

Uruu idi õkashaapan nii utarubanao zaamatan unao,

marii kizi ñna'akan unao munapo, munapo ba'oran amazada iti,

Babylon dawun itinapu.’”ⁱ

⁴⁴Stephen kian koshan, “Kotua'a naa, wadokozu-daunnao chi'ikapauzon dono'oraz mapidantaka'o amazada di'ii'aka, ñna'akapauzonii patuma Tominkaru kakinaori pakarannaa, padapunaa tuma. Uruu ñnyukunuitapa-kinna Tominkaru

^h 7:40 Exodus 32:1 ⁱ 7:43 Amos 5:25-27

karu kaina'an patuma. Utoma-kaon na'apa Tominkaru kowaadauzon kawana'ati'o, na'iki uaida-kidan kawana'ati'o Moses ati wuru'u ukakinaori pakarannaa dapunaa toma-kaoz. ⁴⁵Kotua'iki uruu dauna'an, Joshua na'akan na'iki ukazowautapan dono'o naa wadokozu-daunnao, taa-kariwai'i naa sha'atii i'ati Tominkaru kakinnaori pakarannaa padapunaa tuma, i'darunnao dobata-kidani'i naa i'ati. Na'iki uruu dono'ora'a naa sha'atii tawuru'u Tominkaru waatauzonuz pawii ai Gentilenaon. Uruu amazada'a naa sha'atii wadarunnao zaamata pawii nii. Na'iki na'iti'i naa ina'akauzon Tominkaru kakinnaori pakarannaa, padapunaa tuma. Na'ia'a naa sha'atii utaapa-kaon atii David king-tinan di'iti. ⁴⁶Kaiman sha'atii Tominkaru nyukunuu David ati, na'iki uruu pishauzoz Tominkaru, uaipan patoman kabaun u'ati, Israelitenaon Tominkarunuz. ⁴⁷Mazan David dani, Solomon atii naa pa'an Tominkaru toma-kidauzon padapu nii.

⁴⁸“Mazan waaitapa, aonaa Tominkaru umanawunu'oraz mashaapan kabaun pidan tomanii nazo'o. Kaikapa sha'atii tawuru'u prophet saadanii kian:

⁴⁹‘Aokazi, uruu onaobanai-tinapa-kizi tabanaa.

Aizii imi'i baara, uruu o'saaba-tapa-kizi karikaonan okidiba. Sha'apa'oram nii mooko kabaun putoma o'ati?’

Naobanai kian.

‘Turuu mooko puaitapan putoman kabaun o'soo-kapa-kizi nii?

⁵⁰ Aonaa mooko otomanii mani oka'u idi ipai wuru'u aimakaan kidaz?’ ”j

⁵¹ Udauna'an Stephen kian koshan kootowapa-kidauzonao pidannaon ati, “Mishi unao dadara unyukunuu. Aonaa umishida'azon Tominkaru, na'iki aonaa uabata'azon uparadan. Na'iki tuukii udikintapan Kaimana'o Doronaa, na'apa manawun unao, udarunnaon kawan. ⁵² Inao ipai i'antamikitan Tominkaru prophetinno. Atii izowiauzo nii wunaou'u kowaadapauzonaouz Tominkaru dyuuda'azon dau'an Kaimana'o Papoitoru. Udyuuda'a naa mishi wuru'u papoitoruz, uru'u naa tawuru'u unao zaamata-kidaniaz na'iki uzowii-kidaniaz. ⁵³ Unao atii'o padamata ipai kakinaorii taa-kaon, tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz angelnao kowaada-kidan udokozu-daunnaon ati. Mazan upu'u aonaa uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz,” ukian.

Stephen zowii-kaon

⁵⁴ Iabatan idi Stephen para-dan na'apa, tuukii i'to'ora'akan u'ati na'iki ikuzowan paudako. ⁵⁵ Mazan ma'ozaka Stephen nyukunuu Kaimana'o Doronaa aipan ati. Uawunuupan doko iti aokazi iti,

utukapa kanada Tominkaru umanawunun kanadapan na'ii, na'iki utukapa Jesus kadishitapan Tomin-karu diwa'ora antanapu. ⁵⁶Uru'u naa ukian kootowapa-kidauzono pidannao ati, "Utukapa! Aokazi da'atinan, na'iki otukapa Daonaiora Aokazi Iki'o^k kadishitapan Tomin-karu diwa'ora antanapu."

Stephen boo-ka, Saul awunuu-tapan pu'u (7:57-58)

⁵⁷Sariapa kootowapa-kidauzono pidannao kadakoina'akan, itaratan pakinao kida uparadan ai. Na'iki izaamata'akan naa uruu. ⁵⁸Udauna'an ikozoota'akan naa uruu wiizai dawun iti. Na'ia'a naa inaraka'akan naa pashooton kida. Kaina'a pidan, Saul kia'o u'uu. Uruu ati'i naa iawunuutapa-kidan pashooton kida. Na'ia'a naa iboowautapan Stephen kuba idi, aonaa masakauda'u mani.

⁵⁹Mazan upu'u Stephen toriipan. Ukian, "Onaobanaa Jesus, puzaamata odoronaa." ⁶⁰Udauna'an

ukodoru'ukan na'iki uparadan diiwa'o ida'an. "Onaobanaa, mana'a pupataka'uta'ana'a idyaun pa'oiian dikin ii," ukian. Uru'u naa mazan umawaka'akan naa.

8 ¹Kaiman Saul ati Stephen zowii-ka.

Saul pataka'utan mishidainao

Stephen zowii-ka dauna'an, powa'a zii manawun mishidainao pataka'uta-ka Jerusalem ii. Uruu idi mishidainao kidoopaabi'inaan Judea Baara iti kida, na'iki Samaria Baara iti kida. Mazan apostlenao aonaa ikidooan pa'an. Ina'ian zii Jerusalem ii. ²Kaina'a pidannao na'ii mishidainao Tominkaru. Tuukii inyukunuu kasha'oran Stephen zowii-ka idi. Udauna'an ididan naazu, na'iki imuraan uruu tuukii. ³Mazan Saul, tuukii uaipan pamainaabatan mishidainao. Uruu idi umakon idapu kawana'ati kida. Uikodan dono mishidainao, daonai-oranao na'iki zunnao, ukozootan nii idyaun padapu iki, na'iki utaraa-kidan ni'i naa idyaun.

Philip kakuwaapatinan daua'o Samaria ii aka

⁴Aizii mishidainao wuru'u kidoopainaouz Jerusalem iki, ikowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati pamakopakizi kawana'ati. ⁵Aizii Philip, umakon donoi Samaria iti, na'ii'aka'a naa ukowaadapan Kaimana'o Kuwai

^k 7:56 *Daonaiora Aokazi Iki'o*: Na'apa'o Jesus kiauzon padau'an. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu masha'apannaada-kinao ida'a.

pidannao ati Christ¹ dau'u. ⁶Iriba da'i pidannao kasaba'ukinan, na'iki tuukii ĩabata'azon Philip kuwaa kaimanaiman. Usha'apanum kau'an ĩtukapan idi Philip sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatauzon. ⁷Iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao di'iki. Na'iki diiwa ĩkada-koinan wuru'u ĩkoditanuz pidannao di'iki. Na'iki iriba uchi'ika-kidan pidannao machi'ika-kainao na'iki tokooza'uupainao. ⁸Uruu dono tuukii pidannao konaukian na'ii.

⁹Aizii Samaria ii kaina'a marunao, Simon kia'o u'uu. Kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pamarunaowiinpan ida'an. Na'iki uruu tuukia'o u'atadinpan na'iki udakotinpan aitapa'o pidan nii. ¹⁰Ipai pidannao Samaria ii, waranuitapa-kariwainao, na'iki umanawun-tinpainao, tuukii ĩmishidan Simon. Uruu idi ĩkian udau'an, "Tominkaru di'iki'o uikodan wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-kinai." ¹¹Tuukii ĩmishidan marunao, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pasha'apaapanii kida aimaakan dau'u pamarunaowiinpan ida'an.

¹²Aizii Philip, ukowaadapan idi'i naa ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki Jesus uruu mishi'o Christ. Uruu idi zunnao na'iki daonaيرانao mishidan Philip kuwaa, na'iki ĩchikaawunuinan naa. ¹³Aizii

Simon, umishida Philip kuwaa, uruu idi uchikaawunuinan naa kapam. Uruu dauna'an karikaonan umakon na'iki uchi'ikapam Philip dawu'ati. Na'iki tuukii udi'itinpan, utukapan idi na'apam Philip sha'apatan umanawun kida'o aimaakan.

***Kaimana'o Doronaa morotinan
Samaria Baara sannao***

¹⁴Aizii apostlenao Jerusalem iainao abata'a naa wuru'u Samaria Baara sannao mishidanuz Tominkaru Paradan, uruu idi ĩdyuudan Peter na'iki John ĩ'idi'iti. ¹⁵ĩkaawan dauna'an, uru'u naa Peter na'iki John toriinapa-kidan mishidainao Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa morotinkizi ĩdyaun. ¹⁶Usha'apanum kau'an Philip chikaawunuuni'i naa ĩdyaun, ĩmishidan idi Naobanai Jesus, mazan aonaa zii Kaimana'o Doronaa nii ĩ'ida'a. ¹⁷Uru'u naa Peter na'iki John muudan paka'u ipai wunao ida'ati'i mishidainauz, sariapa Kaimana'o Doronaa morotinan ipai ĩdyaun.

Simon toria'azon ma'ozaka-kinai

¹⁸Aizii Simon, wuru'u marunao-tinpauzoz, udi'itapan wuru'u Kaimana'o Doronaa morotinanuz mishidainao, apostlenao muudan ida'an paka'u ĩ'ida'a. Sariapa utaa'azon puraata apostlenao ati. ¹⁹Ukian ĩ'ati, "Utaa kapam õ'ati wuru'u ma'ozaka-kinaiz, na'apa kizi kapam Kaimana'o Doronaa morotinan ipai õpishatanii pidannao."

¹ 8:5 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

²⁰Mazan Peter kian u'ati, “Marii Tominkaru mainaabatan pupuraatan putuma. Pu'itiiman toriauzo-kariwai puraata ida'an wuru'u ma'ozaka-kinai, mawinipinaa-daunu'oraz Tominkaru taan? ²¹Aonaa turuu pukaudinan watuma Tominkaru paradan dau'u. Usha'apanum kau'an Tominkaru aitapa punyukunuu, uaitapa pudi'itinpan pana'iti karikaonan. ²²Ukau'an pumarina'ata'a naa wuru'u pudi'itinapanuz oia'o dau'u, putoriinapa na'iki pupishaa Tominkaru, panaadon uso'otan nii wuru'u oia'oraz na'iki dikauda'oraz aimakaan pudi'itapan. ²³Usha'apanum kau'an otukapa tuukii manawun pukishauzin waunao ati, na'iki tuukii manawun pusha'apata'azon oia'o, oia'o zaamatapan idi pugaru kaimanaiman,” ukian.

²⁴Sariapa Simon kian i'ati, “Ōaiapa utoriinpan Naobanai ati odau'an, aonaa kizi dikauda'o aimakaan sha'apan o'ati, pukian kawan.”

²⁵Aizii Peter na'iki John ipaian dauna'an pakowaadapan ipai paabatanii, na'iki patukapanii kida Naobanai Jesus sha'apaapauzon, na'iki ikowaadapan dauna'an uparadan kida, i'kiwan naa Jerusalem iti. Mazan pakiwapa-kizi an ikowaadapaanan naa Kaimana'o Kuwai pidannao ati, iriba wiizainao kawana'ati, Samaria ii aka kida'oraz.

Philip na'iki Ethiopia san dau'a'o

²⁶Bauda'apa kamoo, angel, Tominkaru di'iki'o, kian Philip ati, “Pumako Jerusalem iki'o dunapo di'iti, Gaza iti'oraz mako'oraz mapidantaka'o amazada an.”

Acts

Philip na'iki Ethiopia san sakanatapan tarara zo'o (8:26-31)

²⁷Sariapa Philip minziiwan na'iki umakon naa padyuuda-kizinao iti.

Kaina'a umanawunu'o Ethiopia san, ukiwapaanan patararan ida'an padapu iti. Uruu taapa'o Ethiopia ia'o naobanaiaba puraatan.^m Umakonkan Jerusalem ii, uchoochiipankan Jewnao tuma. ²⁸Pakiwapaanan pu'u, uaitaapaanan kaarita ida'a kotua'o kuwai prophet Isaiah saadan.

²⁹Aizii Philip kaawan naa dunapo iti, padyuuda-kizinao iti. Na'ii Kaimana'o Doronaa kian u'ati, “Pumaonapadin kindi'ia'o-

^m 8:27 Ethiopia ii, udaru'o naobanaiaba oo Queen, odakota-kao Candace kii.

raz tarara di'iti'i, pumako kizi udaawata.”

³⁰Uru'u naa Philip mako'okan naa kadimana'o ida'an. Ukaawan tarara di'iti, uabatan Ethiopia san aitaapan wuru'u prophet Isaiah saadaniaz. Sariapa Philip pishaanuzu. Ukian u'ati, “Puaitapanii na'apa'oram dau'ati'o wuru'u puaitaapaananiazu?”

³¹Sariapa ukian u'ati, “Aonaa õaitapan. Õaitapa mani soo pidan kowaadan an kaimanaiman õ'ati.” Udauna'an udapadan naa Philip, upaidin kizi patuma patararan zo'ati. Uruu idi Philip zaidan na'iki usakanata'akan naa udaza-ba'a. ³²Aizii wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan uaitaapaananiaz kaikapa'ora'a:

“Una'aka-ka'o na'apa
kaznizo na'aka-ka'o
kawanu'o
pazowia'azoo-kizinao iti.
Pidan sokozaan dono
kaznizo dani, aona'o nii
uzaadan,
na'apa'o uruu kapam.
Pidannao sha'apatan pu'u
uruu, aona'o nii na'apam
ukian.

³³Tuukii ïba'azootin-kidanuzu.
Na'iki aonaa ukootowapa-
kida-ka'o sakitapa'o
ida'an.
Uruu dauna'an uzowii-ka'o.
Ukau'an aonaa uwa'akan
pudani oo pawadaun

da'a'a imili baara'a.”

³⁴Udauna'an Ethiopia san pishaan naa Philip, “Turuu mani pukowaadan õ'ati kanom daua'o wuru'u prophet Isaiah saadaniaz? Padaua'o oo ba'oran daua'o?”
³⁵Uru'u naa Philip kowaadan u'ati Tominkaru paradan saadinpa'oraz, na'iki ukowaadan naa u'ati Kai-manana'o Kuwai, Jesus daua'oraz.

³⁶Ïmakopaanan pu'u dunapota tarara ida'an, ïkaawan wunu di'iti. Sariapa Ethiopia san kian Philip ati, “Di'i naa wunu aizi'i. Turuu mani puchikaawunuuan naa õgaru?” ³⁷[Philip kian u'ati, “Turuu, mazan soo pumishidan an tuukii.” Sariapa ukian Philip ati, “Õmishida Jesus Christ, uruu Tominkaru dani.”]ⁿ ³⁸Uru'u naa umashaadin-kidan patararan wunu danoma'a. Udauna'an ïtoka'akan naa tarara di'iki ïmako'okan naa wunu baoko iti. Na'ia'a naa Philip chikaawunuuan naazu. ³⁹Ïmaaratinan dauna'an wunu baoko iki, masha'apakiaka Tominkaru Doronaa na'aka'akan naa Philip ba'oran wiizai iti. Aona'a naa Ethiopia san tukapan Philip powa'a. Pamatukapakan pu'azu, upu'u udobatan konaukii.

⁴⁰Masha'apakiaka Philip kawa'akan naa Azotus^o iti. Na'iki'i naa udobatan Caesarea iti. Umakopaanan pu'u na'iti, ukowadapaanan Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati.

ⁿ 8:37 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. ^o 8:40 Azotus: ba'oran u'tuu Ashdod kii.

Jesus zaamatan Saul

(Acts 22:6-16; 26:12-18)

9 ¹Aizii Saul pakawan zii udako-tautan pazowian wuru'u mishidapainouz Jesus. Uruu idi umakon Umanawunu'o Faadaa di'iti. ²Ukian u'ati, "Ōmako'ozon Damascus iti ōdorota'anan pidannao wuru'u da'anainouz 'Jesus Kaduz'. Uruu idi ōaipan usaadan kaarita ōna'akan nii synagogue kawana'ati kida, Jewnao naobanaano di'iti, ikaminka'uta kizi ōzaamatan ipai daonaioranao na'iki zunnao, wuru'u Jesus pidanannaouz, ōna'aka kizi idyaun da'ati'i Jerusalem ati, na'a kizi itaraa-kaou."

³Aizii Saul makon naa Damascus iti, una'aka'a naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita. Mazan umakopaanan pu'u zii na'iti, na'iki umaonapatapaanan pu'a'a naa kapam, masha'apakiaka aimaakan kanada'akan aokazi iki. Ipai amazada kanada'akan Saul dazaba an kida. ⁴Sariapa Saul waota'akan imi'i baara iti, na'iki uabata parada-karu kian pa'ati, "Saul, Saul, kandii nii pupataka'utan ōgaru?"

⁵Sariapa Saul dako'atinuzu. Ukian, "Ōnaobanaa, kanom dii pugaru?"

Sariapa parada-karu kian u'ati, "Ōgaru Jesus, ōgaru wuru'u pupataka'utaniaz. ⁶Aizii pukadishita, pumako'o naa wuru' donoi di'iti'i, pumako-kiziz. Na'ia'o nii ōpoitoru kowaadan pu'ati kanom pusha'apatan nii."

⁷Daonaioranao makopainouz Saul tuma, na'a ikadishitapan,

aonaa ika'iita'akan paparadan, iabata wuru'u parada-karuz, mazan aonaa kanom itukapan. ⁸Udauna'an Saul kadishita'akan naa imi'i baara iki. Uda'ata'akan padamata paawun, mazan aona'a naa utukapa'akan amazada. Udauna'an uminauda'unao ka'utan naazu, atii ikaawan Damascus iti. ⁹Idikinauda'u kamoo u'ishaawununkan, na'iki aonaa uaroupan, na'iki aonaa kanom utuzan kapam.

¹⁰Na'ii Damascus ii kaina'a mishidapa'o Jesus, u'uu Ananias. Uruu dono Naobanai Jesus aidakidinan na'iki uparadan u'ati, kaikapa'a: "Ananias."

"Di'i ōgaru'u, ōNaobanaa," ukian.

¹¹Naobanai kian koshan u'ati, "Aizii puminziiwa, pumako kizi Judas dapu iti. Kaina'a udapu tawuru di'ia'a dunapo dakotakariwaiz 'Sakitapa'o Dunapo,' kii. Pukaawan dono na'iti, pupishaa pa'i Saul dau'an, Tarsus sanaz. Kai'oraz, utoriinpan ō'ati. ¹²Ōtukapa-kidani'i naa daonaioira u'ati, u'uu Ananias. Utukapa ukaawan pa'ida'ati, na'iki upishatanuz utukapa kizi koshan."

¹³Sariapa Ananias kian, "Ōnaobanaa, iriba'o pidannao kowaadautan aimaakan uruu daonaioira dau'u, ikowaada na'apam upataka'utan tuukii pupidanannao Jerusalem ii. ¹⁴Na'iki ikowaadan wuru'u ukaawanuz da'ati'i Damascus ati, uzaamata'anan ipai pidannao naobanaitapainouz pugaru. Na'iki kaina'a una'akapan kaarita faadaanao zowaunaano

saadanii u'ati uzaamata-kinaa nii wuru'u mishidainauz pugaru.”

¹⁵Sariapa Naobanai kian, “Pumako upu'u u'idi'iti, usha'apanum kau'an ōzaamatani'i naa uruu ōpoitoru nii. Ōdyuudan nii ukaku-waapan ōdau'u Gentilenao ati, na'iki īzowaunaanao ati, na'iki Israelitenaao ati kapam. ¹⁶Na'iki ōkowaadan nii u'ati tuukia'o nii pidannao pataka'utan uruu ōdau'an,” ukian.

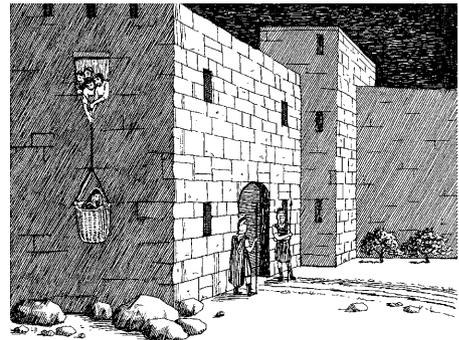
¹⁷Uruu idi sariapa Ananias makon Saul mashaapa-kizi iti. Umorotan dauna'an kabaun nazo iti, sariapa umako'okan Saul di'iti, na'iki upishata'akan naazu, na'iki ukian u'ati, “Ō'inawuzu Saul. Wanaobanaa dyuudanii ōgaru pu'ida'ati. Uruu Jesus, aida-kidina'oraz pu'ati, puwa'atipaanan dono'oraz da'ati'i. Uruu wuru'u dyuuda'oraz ōgaru pu'ida'ati, kaiman kizi putukapan koshan da'i, na'iki Kaimana'o Doronaa ma'ozakada kizi pugaru.” ¹⁸Sariapa aimaakan kopau mada kawan kida'o waowa'akan Saul awun di'iki. Uruu dauna'an, kaimana'a naa utukapa'akan koshan. Udauna'an ukadishita'akan naa, na'iki uchikaawunuu-kaoa'a naa. ¹⁹Saul nikan dauna'an pawanyukunuu, sariapa uma'ozaka'akan powaa iti.

Saul na'ian zii Damascus ii

Saul na'ian zii mishidainao tuma Damascus ii. ²⁰Uruu dono umorotan synagogue kida di'iti. Na'ii ukaku-

waapan Jesus dau'u. Ukowaadan mishi'o wuru'u Jesus, Tominkaru Dani uruu. ²¹Ipai abatainaouz Saul paradan, tuukii īdi'itinpan ukuwaa dau'u. Īkian pa'atiaaka kida, “Aonaa uruu mani mooko tawuru'u zowii-pauzoz Jerusalem iainao pidannao zaamatinpainao kidaz Jesus di'iti? Aizii ukowaada-kaao wuru'u ukaawanuz da'ati'i, uzaamata'an mishidainao, na'iki uaipan pana'akan īdyaun dodotinapa kida Jerusalem iti, faadaanao zowaunaanao di'iti,” īkian. ²²Mazan ma'ozaka manawun Saul kakuwaapan, aonaa Jewnao wuru'u Damascus sannauz aitapan na'apam pakian u'ati. Usha'apanum kau'an kaimanaiman ukowaadan i'ati mishi'o wuru'u Jesus uruu Christ.^p

²³Uruu dauna'an Jewnao zowau-naanao baokopatinan naa, uruu īaipan naa pazowia'akan Saul. ²⁴Uruu idi īzaudapanuzu ipai

Paul toka-kida-kaao dazowan zo'an (9:25)

P 9:22 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ dau'a'o kaarita tokon ii.

donoi awautapa-kinao paniinomizinaa kawana'ati, aiwaka'an na'iki wakanadan pu'u. Mazan kowaada-kao u'ati wuru'u ĩzaudapanuz uruu. ²⁵Bauda'apa maruta'o, pidannao mishidainouz Saul kuwaa, ĩpaidan uruu udaru'o dazowan zo'iti, udauna'an ĩkodita-kidanuzu, donoi awautapa-kinao kuduan shaawata. ĩtoka-kidanuzu atii imi'i baara iti, uruu na'apa ukidoopan patarubanao ai.

Saul kaawan Jerusalem Iti

²⁶Aizii Saul kaawan dono'o naa Jerusalem iti, uaipan naa padamata pabaokopatinan wunao bii iti'i mishidainouz Jesus, mazan tuukii ĩtarian u'ai. Aonaa ĩmishidan wuru'u umishidanuz naa Jesus. ²⁷Udauna'an Barnabas na'akan naazu apostlenao di'iti, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati na'apam Naobanai Jesus aidinan na'iki uparadan kapam Saul ati dunapo ii. Na'iki ukowaadan kapam ĩ'ati na'apam Saul kakuwaapan ma'ozaka Jesus dau'u Damascus ii. ²⁸Uruu dauna'an zii ĩkashaapan Saul baokopatinan patuma. Na'iki karikaonanuu naa ukakuwaapatinan ma'ozaka Jesus dau'u pidannao ati Jerusalem ii. ²⁹Na'ia'a naa koshan ukasha-daakapan Jewnao tuma, wuru'u paradaniita'oraz naa Greeknao paradan. Sariapa ĩto'oran u'ati, na'iki ĩaipan naa pazowia'akanuzu. ³⁰Mazan mishidainao aitapa'aka'a naa wuru'u ĩzowia'azonuz Saul, sariapa ĩna'akanuzu Caesarea iti, na'iki'i naa ĩdyuudan naazu pawii

Tarsus iti, kanawa ida'an.

³¹Uruu dauna'an kaimana'a naa na'iki konaukia'a naa mishidainao mashaapan, wuru'u Judea Baara ii aka kidainouz, na'iki Galilee Baara ii aka kidainouz, na'iki Samaria Baara ii aka kidainouz. Aona'a naa kanom pataka'utan ĩdyaun. Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĩdyaun, powa'a zii ĩma'ozakadinan, na'iki powa'a zii mishidainao Jesus iribainan, na'iki aona'a naa powa'a ĩsha'apata'azon dikauda kida'o aimakaan panaobanaitan idi'i naa Jesus.

Peter makon daua'o Lydda iti, na'iki Joppa Iti

³²Peter chi'ikapan na'iki umorowautapan ipai wiizai kawana'ati. Aizii ukaawan dono'o naa Lydda iti, na'ii umorowautapan mishidainao di'ii. ³³Na'ii uikodan daonaiora machi'ikaka'o, u'uu Aeneas. Wurru'u pidanaz aona'o uzikadinan pada'awupa-kizi baara di'iki, 8 wunu. ³⁴Peter kian u'ati, "Aeneas, Jesus Christ chi'ika-kidan nii pugaru. Pukadishita, pusaabaa wuru'u puda'awupa-kizi baaraz." Sariapa mishi Aeneas kadishita'akan. ³⁵Iriba pidannao, wuru'u mashaa-painao kidaz Lydda ii, na'iki ipai wuru'u Sharon Baara ii aka kida'oraz ĩmashaapan tukapan wuru'u machi'ikaka'o pidan chi'ika-kidakaodz. Uruu idi tuukii ĩmishidan, na'iki ĩzaamatan naa kapam Jesus panaobanaa nii.

³⁶Uruu dono kaina'a zun mashaapa'o Joppa ii. Oroo mishida-

pa'o Jesus; o'uu Tabitha, Dorcas kia'o kaiwuru'u Greek paradan ida'an. Karikaonan da'i okamin-ka'utauzon na'iki okamunanuuzon ipai mapuraatanu'o pidannao ati. ³⁷Na'apaini'i naa okarinaan tuukii, atii omawakan. Onanaa chikanaa-ka'o dauna'an, omuuda-kaoa'a naa doko'o ii, paranka baara-tinpa'o, kabaun nazo ii. ³⁸Maonapa'o wuru'u wiizai Lydda, Joppa iti. Uruu idi mishidainao Joppa sannaouz abatan kaina'a Peter Lydda ii. Sariapa i'dyuudan dya'utam daonai-oranao dapada'anan Peter. Ikaawan u'idi'iti, ikian u'ati, "Kadiman, pumako watuma Joppa iti."

³⁹Sariapa Peter minziiwa'akan, na'iki umako'okan naa ituma. Ukaawan naa i'idi'iti, sariapa imorota-kidanuzu doko ia'o kabaun nazo iti, mawakaiba nanaa muuda-kizinao iti. Iriba zunnao, mawakainao kida'a naa idaiarunao kasaba'uinan Peter dazaba an, izaadand u'ati na'iki itukapa-kidan u'ati ipai kamicha kida, wuru'u Dorcas kanoonii kidaz paziwun dono'oraz zii. ⁴⁰Udauna'an Peter dyuudan ipai pidannao koditan mawakaiba muuda-kizinao nazo iki. Ikoditan dauna'an, sariapa ukodoru'ukan na'iki utoriinpa'akan naa Tominkaru ati. Udauna'an ukian mawakaiba ati, "Tabitha, pukadishita!" Sariapa oda'ata'akan paawun, na'iki otukapa Peter. Uruu idi osakanata'akan naa. ⁴¹Peter zaamatan oka'u, na'iki ukadishita-kidanzu. Udauna'an umorota-kidan naa powa'a ati ipai mishidainao, na'iki mawakainao

kidaz naa idaiarunao. Ikaawan na'iti, itukapa oro kakupa'a naa.

⁴²Uruu dono ipai pidannao mashaapainao Joppa ii abatan kuwai Tabitha kakuda-ka'o dau'u. Uruu idi iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus. ⁴³Uruu dauna'an iriba kamoo Peter na'ian zii Joppa ii, Simon dapu ii, wuzadapauzoz madaid kida.

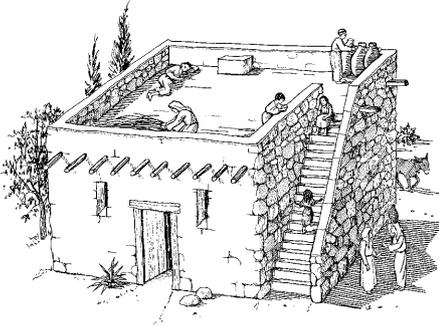
Peter na'iki Cornelius

10 ¹Kaina'a daonaiora mashaapauzo Caesarea ii, u'uu Cornelius. Uruu Rome soldyaannao zowaunaa, Italy ikinaouz. ²Wuru'u Cornelius aonaa Jew mani, mazan upu'u zii uruu, na'iki udapu ainao, na'iki ipai uiribannao kida, Tominkarutapauzonao pa'idiwaru, na'iki ipai isha'apatinauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Karikaonan ukamin-ka'utauzon kapam pataka'utinainao kida Jewnao. Na'iki karikaonan utoriinpauzon Tominkaru ati.

³Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Tominkaru tukapa-kidan pa'angelin Cornelius ati. Kaimanaiman Cornelius tukapanuz. Angel kian u'ati, "Cornelius!"

⁴Sariapa uawunuupa'akan angel di'iti, patarian bi'i. Ukian u'ati, "Kanom puaipan o'ai, onaobanaa?"

Angel kian u'ati, "Tuukii Tominkaru naudapan putoriinpauzon pa'ati, na'iki utukapa na'apam pukaminka'utauzon pataka'utinainao. Uruu ida'an putukapa-kidan mishi putaainan u'ati. ⁵Aizii pudyuuda pa'i pidannao Joppa iti

*na'apa'o kabaun paawa ia'o
Peter toriinpan (10:9)*

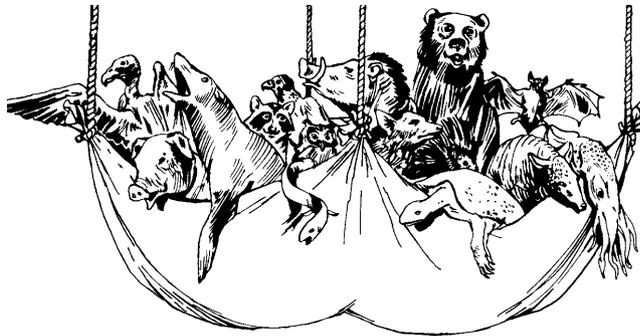
īdapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'oraz u'uu. ⁶Kaina'a uruu tawarai nii Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida. Maonapa'o udapu paran danoma ii.”

⁷Angel mako'okan dauna'an, uru'u naa Cornelius dapada'akan dya'utam papoitorunao na'iki bauda'apa soldyaa karikaonanu'o-raz ukaudinauzon utuma, na'iki uruu Tominkaru-tapauzo kapam. ⁸Ukowaada ī'ati ipai aimakaan patukapaniaz aidinan. Udauna'an udyuuda'akan naa īdyaun Joppa iti.

⁹Atii ba'oran kamoo īmaonapatapaanan naa Joppa iti. Upu'u Peter zaidan kabaun paawa iti, utoriinpa'anan Tominkaru ati. Na'apain saki-tapa kamo'ora'a

naa wuru'u. ¹⁰Uruu idi uabatan pazamazī'i naa. Mazan Simon poytorunao, īwarakinpan zii. Aizii Peter toriinpan pu'a'a naa, masha'apakiaka Tominkaru aida-kidan aimakaan u'ati. ¹¹Peter tukapan aokazi da'atinan na'iki aimakaan wa'atin imi'i baara ati aokazi iki, na'apa kazo'a'o kamicha madanaa zaamatapa-kao kawanu'o padanoma tokon iki kida. ¹²Wuru'u kamicha madanaa zo'o, Peter tukapan pabi'inaaka'o aimakaan, uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz īchi'ikapapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao. ¹³Sariapa parada-karu kian u'ati, “Peter! Aushaa puzowii punikan nii.”

¹⁴Peter kian, “Aonaa turuu, ōNaobanaa. Aonaa na'apainim zii

*pabi'inaaka kida'o aimakaan tukapa-kida-
kao Peter ati uzanda'awun ii (10:9-13)*

ōnikauzon ĩnao kaduz aimakaan, wuru'u aona'oraz waunao kaki-naorinaa taapadan wanikan.”^q

¹⁵Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian u'ati, “Mana'a pudakota'ana'a aimakaan kaniriba'o nii, wuru'u ōgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki ōtomaniaz naa kaimana'o nii.” ¹⁶Idikinau parada-karu na'apan u'ati. Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa aokazi iti.

¹⁷Aizii Peter di'itinpan tuukii, uaitapa'azon kanom manawun wuru'u tukapa-kida-kariwaiz pa'ati. Udi'itinpan pu'u zii kabaun zowau ii, upu'a'a naa Cornelius dyuudani-nao pidannao pishautan naa na'iam Simon dapu, atii ĩkaawan kabaun korarannaa paniinomizinaa ati. ¹⁸“Tosh,” ĩkian. “Kaina'a tawarai da'a'a, Simon Peter kia'o u'uu?”

¹⁹Peter pakawan zii utiwaan paaitapan kanom manawun wuru'u aimakaan aida-kida-kariwaiz pa'ati. Sariapa Kaimana'o Doronaa kian u'ati, “Puabata, kaina'a idikinauda'u daonaioranao kaida'a'a ĩdawatapan pugaru. ²⁰Putoka, putukapa'an kizi ĩdyaun, na'iki pumako pa'i ĩtuma, mana'a putaria'ana'a. Ōgaru wuru'u dyuuda'oraz ĩdyaun.”

²¹Uruu idi Peter toka'akan naa, sariapa utukapan daonaioranao na'iki ukian ĩ'ati, “Ōgaru wuru'u unao dawatapaniaz. Na'apa'oram ukuwaa wuru'u uwa'atinuz?”

²²ĩkian u'ati, “Wanaobanaa Cornelius, soldyaanao zowau-

naaz, dyuudan waunao pu'ida'ati. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o Tominkaru. Uruu aonaa Jew mani padamata, mazan ipai Jewnao nau-dapan uruu. Tominkaru dyuudan pa'angelin u'ida'ati na'iki udyuudan udapada-kidan pugaru padapu iti, uabata kizi pukuwaa,” ĩkian. ²³Udauna'an Peter morota-kidan naa ĩdyaun. Bauda'apa maruta'o ĩda'awu'ukan na'ii.

Ba'oran kamoo Peter min-ziiwan, na'iki umako'okan naa Caesarea iti Cornelius poitorunao tuma. Na'iki pabi'i kida mishidainao Joppa sannaouz mako kapam ĩtuma. ²⁴Ba'oran kamoo ĩkaawan naa Caesarea iti. Aizii Cornelius, uzaudapani'i naa ĩdyaun. Kaina'a'a naa uiribannao, na'iki upaonarunao, udapadaniinao padapu ati. ²⁵Peter kaawan dono'o naa, sariapa Cornelius ikodapanuzu, udawukan na'iki ukodoru'ukan ukanaapu iti. ²⁶Mazan Peter kadishita-kidanuzu. Ukian u'ati, “Ōgaru, soo pidan kari-kaonan na'apa'o pugaru kawan.” ²⁷Upu'a'a naa Peter morotan udawu'ati kabaun nazo iti, pakadkotinaan pu'u utuma. Na'ia'a naa utukapa iriba pidannao baokopatinpan. ²⁸Sariapa ukian ĩ'ati, “Ipai unao, uaitapanii waunao Jewnao kaduz, aonaa wakakinaorinaa kashaapan wamorowautan oo wabaokopatinan unao Gentilenao bii iti. Mazan kaimanaiman Tominkaru kainaabatan ō'ati, aonaa kizi ōdakoopan oo ōdakotan sha'apa-

ram pidan dikauda'o nii. ²⁹Aizii di'i pudapada-kidan oġaru, sariapa oñyukunuu na'apa'akan, minziiwa oñwa'atin pugaru ida'ati. Aizii Cornelius, pukowaada'a naa kanom ni'o pudapada-kidan oġaru da'ati'i."

³⁰Cornelius kian u'ati, "Kotu'iki'i donoiman kaikapaimana'a, otoriinpan oġapu nazo ii Tominkaru ati. Masha'apakiaka daonaiora kadishitan oġkanaapu'u, wizi'i'o ukamichan. ³¹Ukian o'ati. 'Cornelius! Ipai Tominkaru abatan puparadan putoriinpauzion kawana'ati, na'iki utukapa na'apam pukamunanuuzon pataka'utinainao ati. ³²Pudyuuda pa'i pupoitorunao Joppa iti idapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'o u'uu. Kaina'a uruu tawarai nii Simon wuzadapauzoz madai dapu ii, maonapa'o udapu paran danoma ii,' ukian. ³³Uruu idi kadiman oġdapada-kidan pugaru. Kaiman manawun wa'ati puwa'atin da'ati'i. Ukau'an ipai waunao di'i, wazaudapan naa pugaru Tominkaru awun za'a. Waabata'azon ipai na'apa'oram kuwai kida, wuru'u waNaobanaa dyuudaniaz pukowaadan wa'ati."

Peter kakuwaapan naa

³⁴Peter kian i'ati, "Aizii oaitapa'aka'a naa, aonaa Tominkaru mana'idiipan sha'apa'oram kaduz pidan, umarainapa ipai pidannao patumaaka. ³⁵Uzaamata sha'apa'oram kaduz pidan, iizo'atin idi uruu, na'iki imashaapan idi kaiman uaipan kawana'ati. ³⁶Unao, uaitapani'i naa kuwai tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz waunao Israelitena

ati. Kaimana'o Kuwai, pidannao ikoda-kinna ni'o kaimanaaka-karu Tominkaru tuma, Jesus Christ ida'an, dyuuda-kariwaiz ipai pidannao naobanaa nii.

³⁷"Unao, uaitapani'i naa ipai aimaakan Jesus sha'apatani waunao Jewnao wiizi Israel Baaraan. Usakadinan Galilee Baara iki, John kakinaopan dauna'an pidannao itanawatin kizi pa'oi'an ai na'iki iġhikaawunuin kizi. ³⁸Uabatani'i naa na'apam Tominkaru taan Jesus Nazareth san ati Kaimana'o Doronaa na'iki ma'ozaka-karu. Uruu ida'an ma'ozaka ukaudinan, usha'apata kaiman kida'o aimaakan, ukakuda ipai karinainao pidannao. Aizii wuru'u Satan zaamatapaniinaouz, na'iki uantamikitaniinao kidaz, ipai ukakudan idyaun, Tominkaru kaina'an idi utuma. ³⁹Waunao apostlenao, watukapanii ipai aimaakan wuru'u usha'apatani kidaz ipai Jewnao wiizi Jerusalem ii aka na'iki ba'oran iwiizi kida di'ii'aka. Jewnao tukapanii padamata usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, mazan upu'u itaukanuzu cross di'iti, atii izowianuzu. ⁴⁰Mazan Tominkaru kadishita-kida uruu pamawakakizi iki, idikinauda'utan kamoo ida'a. Na'iki utukapa-kida uruu pabi'i kida pidannao ati. ⁴¹Aonaa ipai pidannao ati mani, soo wunao ati'i uzaamataniinaouznaa kakuwaapatina'o nii pasha'apatani kida dau'u. Ukau'an waunao watukapanii uruu, waaropani na'iki watuzanii baokopa utuma, ukadishitan dauna'an pamawakakizi iki. ⁴²Uruu

idi udyuudan wakakuwaapan ipai pidannao ati, na'iki wakowaada kizi kapam, uruu Tominkaru zaamataniaz kootowapa-kida'o nii ipai pidannao, mawakainao na'iki kakupainao. ⁴³Ipai Tominkaru prophetinnao kowaadani'i naa udau'an pakaaritan kida ida'a. Kaikapa'o ikianu'u: 'Ipai pidannao mishidainao uruu na'iki izo'atiinao uparadan, Tominkaru mainaabatan nii i'oi'an imishidan idi Jesus.' ”

***Kaimana'o Doronaa
na'iki Gentilenao***

⁴⁴Peter paradinan pu'u zii, Kaimana'o Doronaa morotina'akan naa ipai pidannao, abatapainaoz ukuwaa. ⁴⁵Mishidainao Jewnao wuru'u kaawainaoz Joppa iki Peter tuma, tuukii id'i'itinpan patukapan idi Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa Gentilenao ati kapam. ⁴⁶Iaitapa Tominkaru di'iki'o wuru'u, usha'apanum kau'an iabatan idi iparadan pana'a kida'o parada-karu ida'an. Na'iki iabatan idi ikonaukii-kidan Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimakaan. Sariapa Peter kian ba'oran mishidainao ati, ⁴⁷“Kanom kaina'a mashaata'o nii di'oraz pidannaou'u, ichikaawunuu-ka'o ai wunu idi? Kaina'a'a naa Kaimana'o Doronaa taa-ka'o i'ati, na'apa utaa-ka'o kawan waunao Jewnao ati,” ukian i'ati. ⁴⁸Udauna'an udyuudan naa ichikaawunuu-ka'o imishidan idi'i naa Jesus Christ. Pachikaa-wunuu-ka'o dauna'an, ipishaan naa Peter marii kizi una'a'akan ituma na'apauda'um kamoo zoobaba.

***Peter kakuwaapan Jerusalem
ii mishidainao ati***

11 ¹Aizii apostlenao na'iki mishidainao Judea Baara ii akainaoz abata'aka'a naa wuru'u Gentilenao mishidanuz naa kapam Tominkaru paradan. ²Aizii Peter kiwan dono'o naa Jerusalem iti Judea Baara ia'oraz, sariapa Jewnao, wuru'u mishidainaoz, dakoopan uruu. Ikian u'ati. ³“Pumorowautapankan Gentilenao bii ii, atii puaroapa zii kapam ituma.”

⁴Uruu idi Peter kowaadan naa i'ati kaimanaiman, ipai na'apa'oram wuru'u aimakaan sha'apanuz pa'ati. Ukian i'ati. ⁵“Otorinpan pu'u Joppa ii, Tominkaru aidan aimakaan o'ati. Otukapa aimakaan wa'atin aokazi iki imi'i baara ati, na'apa kazo'a'o kamicha madanaa zaamatapa-ka'o padanoma tokon iki kida'o kawunu'o. Umashaadan na'a odazaba'a. ⁶Oawunuupan unazo iti otukapa pabi'inaaka aimakaanao: uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ichi'ikapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao. ⁷Upu'u obatan paradakaru kian o'ati. 'Peter! Aushaa puzowii punikan nii.' ⁸Mazan odako'atinuzu. 'Aonaa turuu, o'Naobanaa! Aonaa na'apainim zii onikauzon inao kaduz kaniriba'o aimakaan, wuru'u aona'oraz waunao Jewnao kakinaorinaa taapadan wanikan.' ⁹Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian o'ati. 'Mana'a pudakota'ana'a

aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u Ögaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki òtomaniaz naa kaimana'o nii!' ¹⁰Idikinau wuru'u parada-karu na'apanuz ò'ati. Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa powaa iti aokazi iti.

¹¹“Upu'a'a naa idikinauda'u daonaioranao kaawan kabaun òmashaapa-kizi iti, ñnao dyuudakariwainao òdau'ati Caesarea iki. ¹²Sariapa Kaimana'o Doronaa kian ò'ati. ‘Pumako pa'i ìtuma. Mana'a putaria'ana'a.’ Uruu idi òmakon ìdawu'ati. 6 mishidainao makonkan òtuma. Di'i ìdyaunu'u, wuru'u makonkainaouz òtuma. Ipai baokopa wamorotan Gentile, Cornelius dapu iti. ¹³Uru'u naa ukowaadan wa'ati na'apam angel kaawan-kan pa'ida'ati. Angel kian u'ati. ‘Pudyuuda pupoitorunao Joppa iti, ìdapadanaka kizi Simon Peter. ¹⁴Usha'apanum kau'an ukowaadan nii Kaimana'o Kuwai, Tominkaru kazannaata-kinnaa nii pugaru na'iki ipai puihibanna, pudapu ainao kidaz.’ ¹⁵Uruu dauna'an òkakuwaapan naa ì'ati, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan ñnyukunuu iti, na'apa umorotinauzon kawan waunao kiwiitapa'o dono'oraz. ¹⁶Sariapa ònyukunuu-a'akan wanaobanaa Jesus kiauzon wa'ati. ‘John, uchikaawunuupan wunu idi karikaonan, mazan Tominkaru, uchikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an.’ ¹⁷Ukau'an waaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz Kaimana'o Doronaa Gentilenao nyukunuu iti,

na'apa utaan kawan Kaimana'o Doronaa waunao Jewnao nyukunuu iti, wamishidan idi Naobanai Jesus Christ. Ukau'an aonaa turuu òmashaatan Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan ì'ati!”

¹⁸Aizii Jewnao, wuru'u mishidainao kidaz abatapan dauna'an ipai wuru'u Peter kuwaa kidaz, sariapa ìsookadan padakomikintinan, mazan uruu dauna'an, tuukii ìkonaukii-kidan Tominkaru. Ìkian kaikapa'a: “Aizii waaitapa kaimanaiman, Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Gentilenao, tanawatinanuz pa'òian ai, uaipan idi ìmashaapan karikaonan patuma.”

Antioch sannao daua'o

¹⁹Aizii mishidainao, tawuru'u kidoopainaouz papataka'uta-kaò ai, Stephen zowii-kaò dono'oraz, ìmakon munapo'o wiizai kida di'iti, atii Phoenicia iti, ba'orainao Cyprus iti, na'iki ba'orainao Antioch iti. Na'ia'a naa ìkakuwaapan Jesus dau'u, mazan soo Jewnao ati karikaonan. ²⁰Pabi'i kida kaina'a daonaioranao mishidainao, Cyprus Baara sannao na'iki Cyrene sannao, ñnao makon donoi Antioch iti. Na'ii ìkakuwaapan Jewnao ati na'iki Gentilenao ati kapam. Ìkowaadan naa Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus daua'o. ²¹Tominkaru taan idi pama'ozakan ì'ati, ma'ozaka ìkakuwaapan, uruu idi iriba Gentilenao mishidan ìkuwaa Jesus dau'u kida'oraz.

²²Aizii mishidainao, Jerusalem iainaouz abatan naa iriba Antioch

sannao mishidan naa Jesus, sariapa ïdyuudan Barnabas makon Antioch iti. ²³Ukaawan na'iti, tuukii ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa na'apam Tominkaru taan kaimana'o mishida-karu ïnyukunuu iti. Uruu idi uma'ozakadan naa ïnyukunuu powa'a zii, karikaonan kizi ïizo'atin Naobanai Jesus, na'iki aonaa kizi ïtanawatinan u'ai. ²⁴Barnabas uruu kaimana'o pidan, ma'ozaka'o Kaimana'o Doronaa kaudinan u'ida'a. Na'iki uruu mishida'o Tominkaru. Iriba, iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus, ukakuwaapan idi ï'ati udau'an.

²⁵Uruu dauna'an Barnabas makon naa Tarsus iti, udorota'an Saul. ²⁶Uikodan dauna'an Saul, una'akan naazu patuma powaa iti Antioch ati. Bauda'apa wunu Barnabas na'iki Saul na'ian mishidainao tuma. Karikaonan ïbaokopainpan mishidainao tuma na'ii, ïtominapakidan naa iriba, iriba pidannao Tominkaru paradan dau'u. Uruu dono Antioch ii, uru'o zii mishidainao Jesus dakotauzo-kao Christian kii.

²⁷Uruu dono prophetnao, Jerusalem ikiinao, kaawan Antioch ati. ²⁸Kaina'a bauda'apa Agabus kia'o u'uu. Uruu kadishitan pidannao kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa aipan ati, ukowaadan kaina'iki zamazi wa'atin ipai amazada kawana'ati'o nii. (Claudius kazowautapan dono'o Rome ii aka'o amazada wuru'u zamazi kaawanuz.) ²⁹Sariapa mishidainao di'itinpan, ïbauda'apatan panyukunuu ïaipan

pakaminka'utan ipai mishidainao. Uruu idi ipai mishidainao Antioch sannauz taa'azon puraata sodi kida paka'iitan kawana'ati, pakaminka'uta-kinnaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u kawiiizi-tinpainao kidaz Judea Baara ii aka. ³⁰Ïdyuuda'a naa wuru'u pabaokopantaniaz puraata Barnabas na'iki Saul ida'an, choochi zowaunaanao di'iti Jerusalem iainaouz.

*Peter kodita-kida-kao
taraa-kizai iki*

12 ¹Uruu dono naobanai Herod zaamata-kidan na'iki utaraa-kidan pabi'i kida mishidainao zowaunaanao Jerusalem ii. Uaipan papataka'utan ïdyaun tuukii. ²Sariapa udyuudan soldyaanao zowian apostle James marii za'aba'i idi, John inawuzu uruu. ³Herod tukapan idi tuukii Jewnao konaukian James zowii-kao idi, uru'u naa uzaamata-kidan kapam Peter. Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon dono'o wuru'u uzaamata-kidanuz Peter.

⁴Peter zaamata-kao dauna'an, utaraa-kaoa'a naa. Na'ii 4 soldyaanao tonaazinaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. Kiwiin 4 soldyaanao awunuutapan nii uruu. Uruu dauna'an 4 ba'orainao awunuutapan nii koshan, udauna'an na'apa'o nii koshan, udauna'an na'apa koshan.

Aizii Herod, uaipan nii pakootowapa-kidan Peter ipai pidan kanaapu'u, Passover Kamoon ipain dauna'an. ⁵Uruu idi Peter taapa-

Acts

angel pokowauan Peter taraa-kizai ii (12:7)

kaoa'a naa taraa-kizai ii. Mazan mishidainao toriinpan tuukii, ïaipan Tominkaru kaminka'utan Peter.

⁶Bauda'apa'a naa kamoo, Peter kootowapa-kida-kaoo u'aii, uda'awun dya'utam soldyaanao sakoda'a. Watudinpa'o Peter anoba chain idi, soldyaanao anoba di'iti. Na'iki kaina'a ba'oran soldyaanao watchmantapainao paniinom kida, taraa-kizai nazo ii. ⁷Mazan masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Peter ida'ati, na'iki ipai taraa-kizai nazoo Peter da'awupa-kiziz kanada'akan. Sariapa angel pokowauanuzu, upishatan Peter ma'ozaka'o ida'an. "Pupokoda! Kadiman na'iki pukadishita," angel kian. Sariapa chain kida waota'akan Peter anoba di'iki.

⁸Udauna'an angel kian u'ati, "Pukaiwada pukamichan, na'iki pukaiwada pudazkidi." Kadiman

Peter kaiwadina'akan. "Pukaiwada puchaakitan za'aba'i, na'iki puwa'ati ödawu'ati," angel kian u'ati. ⁹Uruu idi Peter da'ana'akan naa angel. Mazan aonaa Peter aitapan mishi'o wuru'u angel sha'apatanuz aimaakan na'apa. U'itiiman shaa aimaakan tukapa-kida-kaoo nii pa'ati pazanda'awun ii. ¹⁰Sariapa ïdobata'akan soldyaanao watchmantapainao dazaba an, udauna'an ïdobatan ba'oran soldyaanao watchmantapainao dazaba an. Atii ïkaawan paniba itinpu'o paniinom di'iti, chipirari idi'o pa'idiwaru utoma-kaoo. Mazan sariapa paniinom da'atina'akan i'ati paaipan ati, uruu idi ïkodita'akan naa taraa-kizai iki. Na'iki'i naa ïmako'okan naa dunapota, udauna'an angel mainaabatina'akan naa u'ai.

¹¹Uruu zii Peter aitapa'akan mishi'o pakoditan taraa-kizai iki.

Uruu idi ukian, “Aizii òaitapa kaimanaiman, Tominkaru dyuudankan pa'angelin kodita-kidankan ògaru. Mishi ukazannaatanun, Herod antamikitan ai ògaru, na'iki wuru aia'a tuukia'oraz Jewnao tukapa'azon òsha'apata-kaò.”

¹²Uaitapa'akan idi'i naa wuru'u pakodita-kida-kaòaz, sariapa umakon Mary dapu iti, John daroz, Mark kia'oraz kapam u'uu. Iriba'o mishidainao baokopatinpan na'ii uruu dono, itoriinpan, ìaipan Tominkaru kaminka'utan Peter. ¹³Sariapa Peter dau-dauan paniinom. Kaina'a ìpoitoruiaba Rhoda kia'o o'uu. Sariapa omakon na'iti, opishaan kanom wuru'u kaawa'oraz. ¹⁴Oabatankan Peter paradan, tuukii okonaukia'akan. Mazan odima'akan naa powaa iti, “Kaina'a Peter paniba ii, ukadishitapan paniinom di'ii,” okian.

¹⁵“Pumariidinan,” ìkian o'ati.

Mazan okian ì'ati, “Mishi'o kaiwuru'u òparadanuz.”

“Panaadon uangelin mani karikaonan,” ìkian o'ati.

¹⁶Mazan Peter kaina'a kowas udau-daupan paniinom. Udauna'an zii ìda'atinan u'ati. Ìtukapa Peter mishi na'a ukadishitapan, tuukii ìdi'itinpan. ¹⁷Sariapa usawadan paka'u uaipan idi ìparadan mashauda'u. Udauna'an ukowaadan naa ipai na'apa'oram Tominkaru ìNaobanaaz kodita-kidan uruu taraa-kizai iki. Udauna'an ukian ì'ati, “Ukowaada pa'i James ati, tawuru'u choochi zowaunaaz, na'iki ba'orainao mishidainao kida ati

wuru'u òkodita-kida-kaòaz taraa-kizai iki.” Udauna'an udobata'akan naa.

¹⁸Ba'oran chaapi'iki'i naa, soldyaanao wuru'u awunuutapainaoz Peter, tuukii ìdopian, na'iki ìtarian, aonaa ìaitapan na'apam pasha'apatinan. “Na'iam naa Peter? Na'apa dii ukidoopan?” ìkian. ¹⁹Aizii Herod abata'aka'a naa Peter kidoopan, sariapa udyuudan udawata-kaò ipai amazada kawana'ati. Mazan aonaa ìikodanuzu. Uruu idi Herod pishaan naa koshan soldyaanao powa'a zii, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u ukidoopanuz. Tuukii Herod to'oran, uruu idi sariapa uzowii-kidan ìdyaun.

King Herod mawakan daua'o

Uruu dauna'an Herod makon naa Judea Baara iki, umorowautapa'anan Caesarea iti, una'ian kotua'iki zaa. ²⁰Tuukia'o da'i King Herod to'orataakapauzon Tyre na'iki Sidon sannao tuma. Mazan uruu dono sariapa Tyre na'iki Sidon sannao baokopatan pidannao, na'aka'o nii paparadan king di'iti. Ìaipan pasaabaa-kidan pamashaa-pan utuma, usha'apanum kau'an aonaa ba'oran wiizai nii ìtorii-kizi nii pawanyukunuu, soo bauda'apa King Herod wiizi iki.

Aizii pidannao, wuru'u dyuudakariwainaouz kaawan Blastus di'iti, upoitoru, utuma'oraz manawun ukaudinan. Ìparadan u'ati kaimanaiman, atii mishi ukowaadan Herod ati ìparadan. Uruu idi Herod

kowaada'akan naa ï'ati na'apainim nii pamiitiniipan ïtuma.

²¹Aizii pakainaataniaz kamoo dono'o naa, ukaiwadan umana-wunu'o pakamichan na'iki usakanatan umanawunu'o pataba ida'a. Na'iki'i naa uparadan ipai pidannao ati. ²²Tuukii pidannao konaukii-kidan uparadan. Sariapa ïkadakoinan kaikapa'a: "Aizii tominkaru paradan wa'ati, aonaa pidan paradan mani kaiwuru'u," kia'o wuru'u ïkadakoinanuz. ²³Mazan aonaa zoobaba udyuudan ïkonaukii-kidan pa'an Tominkaru umanawunun. Uruu idi sariapa angel Tominkaru di'iki'o karinaada'akan naazu masha'apakiaka, tuukia'o ida'an. Upazaroita'akan naa atii umawakan u'idi.

²⁴Mazan una'apan pu'u powa'a zii manawun Tominkaru Paradan kowaadapa-ka'o na'iki uabata-ka'o, uruu idi powa'a zii ba'oran pidannao mishidan na'iki powa'a zii mishidainao iribainan.

²⁵Aizii Barnabas na'iki Saul ïtaa'a naa puraata wuru'u dyuudakariwaiz ïna'akan mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Uruu dauna'an ïkiwan naa powaa iti Antioch iti. ïna'aka patuma John, Mark kia'oraz u'uu kapam.

*Barnabas na'iki Saul zaamata-
ka'o kaudina'o nii*

13 ¹Kaina'a mishidainao mashaapainao Antioch ii,

Syria Baara ia'oraz. ïnao mishidainao bii'i kaina'a prophetnao,^r na'iki ba'orainao kida tominapa-kidauzo mishidainao. Kaikapauda'u'o wuru'u kaudinainao: kaina'a Barnabas, Simeon miikoroz, Lucius Cyrene sanaz, Manaen, Herod dyaupataniaz, na'iki Saul.

²Bauda'apa kamoo ïchoochiapatinan pu'u na'iki ïsanadinpan^s pu'u Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa kian ï'ati, "Uzaamata shoman Barnabas na'iki Saul kaudina'o nii ò'ati. Kaina'a kaudin-kizai òaiapanii ïsha'apatan ò'ati." ³Uruu idi ïsanadinpan na'iki ïtoriinpan naa koshan. Udauna'an ïtorinapa-kidan naa Saul na'iki Barnabas, na'iki ïmuudan pakau'u ï'ida'a. Udauna'an ïdyuudan naa ïdyaun.

*Saul makon ukowaadapa'anan
Kaimana'o Kuwai*

⁴Aizii Kaimana'o Doronaa dyuudan kawana'ati ïdyaun, ïmakon naa wiizai Seleucia iti paran danoma ia'oraz. Na'iki'i naa ïzaamatan udaru'o kanawa, mako'ozo'o Cyprus iti, uruu udaru'o katonaru, paran zikon ia'o. ⁵John Mark makon kapam ïminka'u nii. ïkaawan dono'o naa wiizai Salamis iti, na'ia'a naa ïkowaadapan Tominkaru Paradan Jewnao ati, synagogue kawana'ati kida.

⁶Uruu dauna'an ïdobatan pakidiba ida'ana'a naa. ïmakon atii ïkaawan ba'oran wiizai di'iti,

^r 13:1 *prophet*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^s 13:2 *sanadinpan*: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Paphos kia'oraz u'uu, uruu katonaru danoma ia'oraz mazan. Na'ia'ia naa iikodan pidan marunao-tinpa'o Bar-Jesus kia'o udakotapa-ka'o, uruu Jew, dakotinpauzo prophet nii kaikini'i. ⁷Aizii wuru'u marunaouz, upaonaruitapanii naobanai wuru'u kazowautapa'oraz ipai amazada na'ii, Sergius Paulus kia'o u'uu. Aitapa'o na'iki kaimana'o udi'itinpauzon wuru'u naobanaiz. Sariapa adapada-kidan pa'ida'ati Barnabas na'iki Saul, uabata'azon idi Tominkaru Paradan. ⁸Tuukii mazan marunao towauda'utan naobanai abatapan ikuwaa, aonaa uaipan umishidan ikuwaa, wuru'u Jesus dau'u kida'oraz. (Elymas kia'o kapam udakotapa-ka'o Greek ida'an wuru'u marunaouz.) ⁹Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan idi Saul, Paul kia'oraz naa u'uu, sariapa uawunuupa'akan ma'ozaka'o ida'an marunao ati. Ukian u'ati, ¹⁰“Pugaru na'apa Satan kawan manawun, usha'apanum kau'an tuukii puawauta'azon ipai wuru'u kaiman kida'oraz kuwai na'iki kaiman kida'oraz mashaapakinai. Pugaru mariidinauzo, puaitapa na'apam pupana'adan na'iki putanawatan Tominkaru paradan dikauda'o nii. ¹¹Mazan Tominkaru sha'apatan nii na'iki upataka'utan nii pugaru aizii, ishawun-karu ida'an, aona'o nii kanom putukapan, aonaa Kanada'o atii diina'iti zii'i.” Sariapa mishi Elymas awun maruta'akan, uruu idi aona'anaa powa'a utukapa'akan aimakaan. Sariapa uchi'ikaadanaan naa udorotan pidan ka'uta'o nii paugaru.

¹²Naobanai tukapan idi aimakaan sha'apata-ka'o na'apa, tuukii umishidan, na'iki tuukii udi'itinpan wuru dau'a'a paabataniaz kaiman kida'o kuwai, Naobanai Jesus daua'oraz.

*Paul kakuwaapan Antioch
ii Pisidia Baara ia'oraz*

¹³Uruu dauna'an Paul na'iki uminauda'unao dobatan naa Paphos iki, wuru'u katonaru ia'oraz wiizai. Na'iki'i naa imakon kanawa ida'an atii ikaawan Perga iti, Pamphylia Baara ia'oraz. Na'ia'ia naa John Mark wa'akan idyaun. Upadantan naa powaa iti Jerusalem iti.

¹⁴Uruu dauna'an idobatan naa pakidiba ida'an atii ikaawan Antioch iti, Pisidia Baara ia'oraz. Na'ii Paulnao morotan naa synagogue nazo iti, Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki isakanatan naa na'ii. ¹⁵Upu'a'a naa synagogue zowaunaanao aitaapan wuru'u kakinaorii Moses saadanii kidaz, na'iki Tominkaru prophetinnoo saadauzonii kidaz kapam. Uruu dauna'an ipishaa-kidan naa Paul na'iki Barnabas. Ukian, “Wa'inawuzunao, ukuwaa kaina'an dono ma'ozakada'o nii wairibannaoy nyukunuu, turuu ukakuwaapan.”

¹⁶Sariapa Paul kadishita'akan na'iki usawadan paka'u i'ati, uaipan idi mashaa pidannao abatapan. Kaikapa'a wuru'u ukianuz i'ati: “Ipa' unao Israelitenaon na'iki unao kapam Gentilenaotaapainao Tominkaru umanawunu'o nii, uabata o'paradan aizii. ¹⁷Wuru'u Israelitenaon Tominkaru-

nuz, uruu tawuru'u zaamata'oraz wadokoza-daunnao kotua'a naa ïmashaapauzon dono zii Egypt ii. Uruu aipan ati'o kapam tawuru'u kadiman ïribainan na'iki ma'ozaka utaapan ïnyukunuu, ïkaudin-kidaka pu'u ba'izi ida'an na'ii. Mishi'o wuru'u Israelitenao Tominkarun ma'ozakanuz manawun. Usha'apanum kau'an pama'ozakan ida'an masha'apannaa uso'otan ïdyaun Egypt iki.

18“Udauna'an una'akapan naa ïdyaun 40 wunu mapidantaka'o amazada baara ii aka. Aonaa ukashadinan ï'ai ïdikintapan pu'u padamata uruu.

19“Na'iki Tominkaru zowii-kida ï'ati ipai daunuuda'u 7 pidannao tonaazinaa, pana'a kida'o ïparadan, Canaan Baara ii aka kida'oraz ïmashaapan. Ukau'an ipai utaan wuru'u amazadaz papidanannao ati ïwiizi ni'i naa. 20Aizii wuru'u aimaakan kida sha'apaapa-kaoaz kaikapa'a, 450 wunu ukotua'ikin.

“Uruu dauna'an, Tominkaru zaamatan naa pidannao kazowautapa'o nii papidanannao, ïdakota-kao Judges kii.

“Uruu dauna'an ïkazowautapan atii Tominkaru zaamatan prophet Samuel kazowautapa'o nii ïdyaun. 21Uruu dono tuukii ïpishaan Samuel, marii kizi uikodan king nii pa'ati. Uruu idi Tominkaru taan naa ï'ati Saul, Kish daniz, Benjamin di'ikiinao kidaz ïribainan. Saul kazowautapan ïdyaun 40 wunu. 22Na'apain ni'i naa Tominkaru muudan uruu.

“Uruu dauna'an Tominkaru zaamatan ba'oran king, u'uu David, Jesse dani uruu. Tominkaru kian David dau'an. 'Aizii òikoda pidan ònaudapanii, na'iki ònyukunuu kawana'ati'o. Usha'apanum kau'an usha'apatan nii ipai aimaakan na'apa òaipan kawana'ati.'

23“Kotua'iki uruu dauna'an Jesus shakatan, uruu King David Takaan-daunu'u naa. Uru'u naa tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii papidanannao Israelitenaouz. 24Jesus sakadan ua'ii pakaudin, John chi'ikapan na'iki ukakuwaapatinan ipai Israelitenao ati. Uduudan ïtanawatinan ipai oia'o ai, na'iki ïchikaawunuin kizi. 25John ipaian ua'ii pakaudin-kizi, ukian pidannao ati. 'Kanom uzaukidan ògaru? Ògaru u'itiiman tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon? Aonaa uruu mani ògaru, mazan kaini'iki'o ni'i naa pa'an uwa'atin. Uruu umanawunu'o manawun pidan. Ògaru aonaa manawun òturuan òso'otan udazkidi u'ati.'

26“Uabata òkuwaa òiribannao, ipai unao Abraham dani-daunnao! Na'iki unao Gentilenaou, taapainnaouz Tominkaru umanawunu'o nii, uabata òkuwaa kapam! Di'oraz kuwai kazannaatin-karu dau'oraz, ipai waunao ati'o uduyuda-kao. 27Jerusalem sannao, na'iki ïzowaunaanao aonaa ïaitapan Jesus wuru'u kazannaatin-kinaiz. Na'iki aonaa ïaitapan na'apa'oram dau'o tawuru'u Tominkaru prophetin saadanii kida kianuz,

tawuru'u ĩabatautaniaz padamata uaita-kaou ipai Sookapa-karu Kamoon dono. Mazan upu'u zii ĩmishian naa tawuru'u prophetnao saadauzonii kidaz, pazowii-kidan ida'an Jesus. ²⁸Aonaan pu'u ĩikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, pazowii-kidanaa niizu. Mazan upu'u zii tuukii ĩdyuudan Pilate zowii-kidan Jesus, atii mishi uzowii-kaou. ²⁹ĩipaian dauna'an pasha'apaapan ipai aimaakan wuru'u Tominkaru paradan kowaadauzoniaz udau'an. Uru'u naa ĩtoka-kidan naa unanaa cross paawa iki, na'iki ĩmuudan naazu pabaaranaa iti. ³⁰Mazan Tominkaru kakuda uruu powaa iti, na'iki ukadishita uruu pabaaranaa iki. ³¹Jesus kadishitan dauna'an, mapuda utukapa-kidinan pidannao ati wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki Jerusalem ati. ĩnaou'u naa kai kakuwaatina'o nii udau'u ipai Jewnao ati.

³²“Aizii di'i oġaru, na'iki Barnabas kaawan, wakaawa-kidan Kaimana'o Kuwai unao ida'ati: Tawuru'u Tominkaru kowaada-kidauzoniaz pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati, aizii kai'i naa umishian wuru'u pasha'apata'azoniaz. ³³Waunao ĩdani-daunnaou'u naa, uruu idi aizii watukapa'a naa mishi umishian paparadan, ukadishita-kidan ida'an Jesus pabaaranaa iki. Kaina'a sha'atii saada-kariwai Jesus daua'o Psalm 2 ida'a, kaikapa'a:

‘Pugaru oġani,
pudaruitan oġaru aizii.’^t

³⁴“Na'iki Tominkaru kian koshan ukadishita-kidan dauna'an uruu pabaaranaa iki, aonaa na'apainim nii umawakauzon powa'a. Kaina'a usaadinpan udau'u kaikapa'a:

‘Mishi'o nii oġaan pu'ati
wuru'u kaimana'oraz
manawun aimaakan,
oġkowaadauzoniaz oġtaa'azon
King David ati.’

³⁵“Na'apa sha'atii tawuru'u saadapa'o Psalms kianuz pasaadanii ida'a:

‘Aona'o nii pukashaapan
wuru'u kaimana'oraz
manawun pupoitoru
dyupushan pabaaranaa ii.’

³⁶“Mishi David kaimana'o ukazowautapan papidanannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan bauda'apa kamoo umawakan. Na'iki unanaa muuda-kaou padarunnao baaranaa ii. Atii udyupushan na'ii. ³⁷Mazan Jesus, wuru'u ukadishita-kidaniaz pabaaranaa iki, aonaa pa'an ukashaapan udyupushan pabaaranaa ii. ³⁸Oġiribannao, oġaipan ipai unao aitapan, Jesus ida'ana'o pidan oian mainaabata-kaou. ³⁹Aonaa turuu pu'oian kida mainaabata-kaou pumishidan ida'an Moses kakinaori kida. Mazan soo pumishidan ida'an Jesus pu'oian mainaabata-kaou, na'iki Tominkaru dakotan pugaru kaimana'o pidan nii. ⁴⁰Uzaudinpa'a naa pa'i, umamishidakan an mishi'o nii aimaakan sha'apan u'ati na'apa

^t 13:33 Psalm 2:7

Tominkaru prophetinnao saadauzo-nii kawana'ati. ⁴¹Tawuru'u ĩkianuz.

'Uabata, unao dakoopainao

Tominkaru,

Tuukia'o nii udi'tinpan.

Kai ōsha'apatan nii umana-wunu'o aimakaan.

Pidan tiwaan an pakowaadanuzu,

upu'u aona'o nii

umishidanuzu,

atii na'apa'o nii umawakan.' ”^u

⁴²Udauna'an Paul na'iki Barnabas ipaian naa pakakuwaapan. ĩkoditan pu'u synagogue iki, pidannao pishaan ĩdyaun, marii kizi ĩwa'atin koshan ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono, usha'apanum kau'an ĩabata'azon powa'a zii wuru'u ĩkuwaa kidaz. ⁴³ĩkoditan dauna'an iriba Jewnao da'anan Paulnao, na'iki iriba kapam Gentilenaο wuru'u mishidainaouznaa Tominkaru Jewnao kawan, ĩnao da'anan kapam Paulnao. Na'ia'a naa Paulnao paradan pidannao ati na'iki ĩkakinaowan naa ĩdyaun. Marii kizi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, panyukunuitapan ida'an Tominkaru kamunanun pa'ati.

⁴⁴Ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono iriba, iriba kawiiizinao wa'atin synagogue ati, ĩabata'anan Naobanai Tominkaru Paradan. ⁴⁵Kaina'a pabi'i kida Jewnao, ĩtukapan idi wuru'u iriba, iriba pidannao kaa-wan, sariapa ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi tuukii ĩdakoopan Paulnao kuwaa na'iki tuukii kapam ĩdakoau-

tapan Paulnao kakiba'azonna'o ida'an. ⁴⁶Mazan ma'ozaka Paul na'iki Barnabas paradan ĩ'ati kaikapa'a: “Unao ati'o mishi'oraiman wakowaada'azon kiwiin wuru'u Tominkaru Paradanuz, mazan tuukii ukashadanuzu. Ukau'an uaipan ati'o karikaonan wuru'u umaaiapanuz karikaonanuo kakupa-kinai. Ukau'an wamakon ni'i naa unao ai, na'iki watuzutinan ni'i naa aizii Gentilenaο di'iti. ⁴⁷Kaikapa sha'atii tawuru'u Naobanai Tominkaru paradan kiauonuz padamata ipai waunao ati. Ukian,

'Ōzaamatan pugaru kanadapa'o nii Gentilenaο ati,

pugaru kizi tukapa-kida kazannaatin-kinai ipai pidannao ati,

ĩkazannaatin-kinaa nii pa'oian ai.' ”

⁴⁸Gentilenaο abatan idi wuru'u parada-karuz na'apa, tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩnaubaan wuru'u Naobanai Tominkaru Paradanuz. Na'iki wunaou'u zaamata-kariwainauz karikaonanuo kakupa-karu di'iti, ĩnao pa'an tuukii ĩmishidan. ⁴⁹Uruu idi kuwai Naobanai daua'o iribainan uruu wiizai baara ii aka.

⁵⁰Mazan Jewnao, wuru'u mamishida-kainaouz kuwai, tuukii ĩto'oran. Uruu idi ĩkimudan naa na'ii sannao, daonaioranao umanawun-tinpainao kidaz, na'iki zunnao, kapuraataniinao kidaz na'iki toriinpauzonaouz Tominkaru ati. ĩkimudan ĩdyaun tuukii, ĩto'ora

kizi Paul na'iki Barnabas ati. Mishi'i naa mishi pidannao to'oradinan Paulnao ati, atii ikashanauan idyaun pawizi iki. ⁵¹Uruu idi Paul na'iki Barnabas wao-kidan kaiman-daun imi'i padazkidi di'iki. Uruu ida'an itukapa-kidan aonaa mishi pidannao aipan na'iki aonaa iabata'azon ikuwaa. Udauna'an imako'okan naa Iconium iti. ⁵²Mazan konaukii pa'an iwa'akan wuru'u mishidainouz na'iki wuru'u zaamatainao kidaz Kaimana'o Kuwai panyukunuu iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa inyukunuu ii.

*Paul na'iki Barnabas
kakuwaapatinan dono'o Iconium ii*

14 ¹Paul na'iki Barnabas kaa-wan Iconium iti. Na'apa koshan aimakaan sha'apan Antiochia'o kawan. Imorotan synagogue iti Sookapa-karu Kamoon dono. Ma'ozaka ikowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu dono iriba, iriba Jewnao na'iki Gentilenao mishidan wuru'u kaimana'oraz kuwai. ²Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao, aona'o pa'an imishidan. Uruu idi ito'oradan tuukii Gentilenao Paul na'iki Barnabas ati. ³Upu'u mazan Paulnao na'ian kotua'iki zaa pidannao tuma. Aonaa itarian, mazan ma'ozaka ikakuwaapan, ipai ikowaadan i'ati Naobanai kamunanun, na'iki ukamarainapanun dau'an. Naobanai Tominkaru aipan idi pidannao aitapan mishi'o wuru'u Paulnao kuwaa kidaz, sariapa uma'ozakadan idyaun. Uruu

idi isha'apata umanawun kida'o aimakaan wuru'u aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan.

⁴Uruu dono, uruu wiizai di'ii aonaa pidannao mishidan patumaaka. Ba'orainao na'apa inyukunuu Jewnao paradan kawana'ati, ba'orainao apostlenao paradan kawana'ati. ⁵Udauna'an pabi'i kida Gentilenao na'iki Jewnao wuru'u to'orainouz, miitiniipan naa ipai pazowaunaanoo tuma. Iaipan pa'antamikitan na'iki pazowian Paulnao, paboowan ida'an idyaun kuba idi. ⁶Mazan Paul na'iki Barnabas abatan idi na'apam pasha'apata'azoo-kaoo, sariapa imakon atii Lystra na'iki Derbe iti, Lycaonia Baara ii aka'oraz wiizainao, na'iki imakon kapam ba'oran wiizainao sodi kida di'iti, maonapai-naouz udazaba an kida. ⁷Na'ii aka'a naa ikowaadapan Kaimana'o Kuwai.

*Na'apam Paulnao taapa-kaoo
Lystra ii*

⁸Lystra ii, kaina'a daonaiora aonaa na'apainim uchi'ikauzon pashakatan di'iki'o. ⁹Aizii Paul kakuwaapatinan dono, na'ia'o wuru'u machi'ikaka'oraz daonaiora sakanatapan, uabatapan wuru'u kaimana'oraz kuwai. Paul tukapa, na'iki uaitapa tuukii umishidan wuru'u kuwaiz, na'iki uaitapa, umishidan idi turua'o nii uchi'ikan. Uruu idi Paul awunuupan sariapa uawun iti. ¹⁰Na'apain ukian u'ati ma'ozaka'o ida'an, "Pukadishita!" Sariapa mishi ukadishita'akan na'iki uchi'ikaadanaa'akan naa.

¹¹Pidannao tukapan idi Paul sha'apatan aimaakan na'apa, tuukii ïdi'itinpan na'iki ïparadan diiwa pa'atiaaka kida, paparadan Lycaonian ida'an. Kaikapa'a wuru'u ïkianuz: "Aaa, watominkarunnao wuru'u kaawa'oraz wa'ida'ati aokazi iki, na'apa pidan kawan ïaidinpan." ¹²Uruu idi ïdakotan Barnabas Zeus kii, patominkarun uu kawan. Aizii Paul Hermes kii ïdakotan, ba'oran patominkarun uu kawan. Usha'apanum kau'an Paul uruu wuru'u kakuwaapatin'oraz manawun. ¹³Kaina'a faadaa, uruu tominkaruniitapa'o Zeus. Kaina'a utominkarun dapu paniba itinapu wiizai ai. Uruu faadaa baokopa pidannao tuma, ïna'akan naa kazotinao na'iki soosoi kida wiizai awautapa-kinao paniinomizinaa di'iti. Uruu ïkawoada'azon naa kazotinao Paulnao ati, na'apa pasha'apatauzon kawan patominkarunnao ati.

¹⁴Paul na'iki Barnabas abatan idi wuru'u ïsha'apata'azoonuz aimaakan kaikapa'a, sariapa ïkuzuuan pakamichan pakasha'oran idi. Udauna'an kadimana'o ida'an ïmako'okan pidannao bii iti. Na'ia'a naa ïkian pidannao ati ma'ozaka'o ida'an. ¹⁵"Kandii nii usha'apata'azon aimaakan wa'ati kaikapa'a? Waunao pidannao kapam na'apa'o unao kawan. Wakaawan da'ati'i wana'akan Kaimana'o Kuwai, umarina'ata kizi na'iki umuuda kizi'i naa oia'o, na'iki wuru'u mazan-kida'oraz karikaonan aimaakan usha'a-

paapan. Utanawatin kizi'i naa pa'an mishi'o Tominkaru di'iti, uruu karikaonanu'oraz ukakupan. Uruu toma'oraz aokazi na'iki imi'i baara, paran na'iki ipai aimaakannao wuru'u mashaapainouuz wunu baoko'o, na'iki imi'i baara an kida'oraz. ¹⁶Kotua'a naa Tominkaru kashaapa pidannao mashaapan na'apam karikaonan paaipan kawana'ati, ¹⁷mazan karikaonan utukapa-kidan pakaina'an ï'ati pakamunan-kidan ida'an ïdyaun.

"Atii di'i, uduyuda wunu unao paoriba kida kaaka-kinaa nii, na'iki utaa pabi'inaaka kida uwanyukunuu nii. Na'iki utaa konaukii-kinai unyukunuu iti," ukian ï'ati. ¹⁸Paul kowaadan pu'u kaikapa kida'o aimaakanu'u, mazan upu'u kasha'apannaa pidannao sookadan wuru'u pakawaoda'azoonuz kazoti Paulnao ati.

¹⁹Kaina'a Jewnao wa'atiinao Antioch iki, Pisidia Baara ia'oraz na'iki ba'orainao wa'atin Iconium iki. ïnao kaawan naa Lystra ati, na'ia'a naa ïkakinaowan pidannao ïto'ora kizi Paulnao ati. Atii mishi pidannao na'apatan panyukunuu ïparadan kawana'ati. Uruu idi ipai baokopa pidannao to'oradinan, na'iki ïboowautapan naa Paul tuukii kuba kida idi. Udauna'an ïkozoota'akan naazu na'iki ïkabootankan naazu donoi dawun itinapu ï'itiiman mawaka'ora'a naa uruu. ²⁰Sariapa mishidainao makon ïtukapa'ananuzu na'iki ïkasaba'ukinan naa u'ida'ati, upu'a'a naa mazan ukadishitan koshan. Udauna'an

ukiwan naa powaa iti donoi iti. Ba'oran kamoo Paulnao makon naa Derbe iti.

***Paul na'iki Barnabas kiwan
Antioch iti***

²¹Derbe ii ikowaadapa'akan Kaimana'o Kuwai, na'iki iriba, iriba pidannao mishidan ikuwaa Jesus dau'u. Udauna'an ikiwan naa koshan Lystra iti, udauna'an Iconium iti, udauna'an Antioch iti wuru'u Pisidia Baara ia'oraz wiizai. ²²Ipai uruu wiizai kida di'ii, ima'ozakadan mishidainao kida nyukunuu, ma'ozaka kizi imishidapan. Kaikapa'o wuru'u ikianuz i'ati: "Ipai waunao wabaiaapan nii kasha'ora kida'o aimaakan, na'iki wapataka'uta-kao nii kaimana'o dikin ii karikaonan. Wabaiatan bii a'o nii kasha'ora'o wuru'u wamoro-tinanuz Tominkaru naobanai-tinapa-kizi."

²³Ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, Paulnao zaamatan naa pabi'i kida mishidainao choochi zowaunaanao nii. Izaamatan dauna'an wuru'u kazowautapainao nii, itoriinpan naa Naobanai Tominkaru ati, marii kizi utaaan idyaun na'iki ukazannaatapa kizi ipai wuru'u mishidainao. Uruu dono isanadinpan Tominkaru ati patoriinpan pu'u.

²⁴Ipaian dauna'an pakaku-waapatinan wiizai kida kawana'ati wuru'u Pisidia Baara ii aka'oraz, imakon naa ba'oran amazada iti

dakota-kariwaiz Pamphylia kii. ²⁵Uruu amazada baara di'ii kainaa wiizai dakotapa-kariwai Perga kii. Na'ii aka'a naa koshan ikowaadapa'akan kuwai Jesus dau'u. Uruu dauna'an idobatan naa koshan atii paran danoma itinpu'u wiizai di'iti, dakota-kariwaiz Attalia kii. ²⁶Na'iki'i naa izaamatan udaru'o kanawa, na'iki ikiwan naa koshan Antioch iti, wuru'u Syria Baara ia'oraz. Na'ia'o sha'atii tawuru'u pidannao toriinapanuz na'iki ipishaanuz Tominkaru, marii kizi ukamunanun na'iki ukaminka'utan Paulnao. Uruu kaudin-kizai'i naa wuru'u iipaianiaz.

²⁷Ikaawan dono'o naa Antioch iti, ibaokopatin-kidan naa ipai wuru'u mishidainao, ikowaadan naa i'ati ipai daunuuda'u na'apam Tominkaru kaiwaan idyaun na'iki na'apam usha'apatan aimaakan kida inao ida'an. Ikowaada kapam na'apam Naobanai Tominkaru taa'a naa aizii Gentilenao mishida-kinnaa nii Kaimana'o Kuwai, uruu idi iriba imishidan. ²⁸Kotua'iki Paulnao na'ian mishidainao tuma.

Mitiniapa-karu Jerusalem ii

15 ¹Uruu dauna'an Judea Baara iki'o daonioranao wa'atin atii Antioch ati. Na'ia'a naa itominapa-kidan mishidainao. Ikiian i'ati, "Aonaa turuu ukazannaatinan u'oian ai, soo uchoota-kidinan^v an Moses kakinaori kawana'ati," ikian i'ati. ²Uruu dikin ii tuukii

^v 15:1 *choota-kidinan*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

Paul na'iki Barnabas kashadaakaan ituma. Sariapa mishidainao di'itipan, na'iki ĩbauda'apatan panyukunuu marii kizi Paul, Barnabas na'iki Antioch ikiinaouz pidannao makon baokopa Jerusalem iti, ĩpishaanaka kizi apostlenao na'iki choochi zowaunaanao na'ii. ĩabatata kizi na'apam ĩkian na'apa kida'o aimaakan dau'an.

³Uruu idi na'apa'a naa mishi mishidainao dyuudan ĩdyaun Jerusalem iti. Aizii pamakopa-kizi an ĩkakuwaapa'akan mishidainao wiizi kawana'ati kida, Phoenicia Baara ii, na'iki Samaria Baara ii kapam, ĩkowaadapa'akan ĩ'ati na'apam Gentilenao zaamatan naa mishi'o Tominkaru panaobanaa nii kapam. Tuukii mishidainao konaukii-kidan wuru'u ĩkuwaa kidaz.

⁴Na'iki'i naa koshan ĩmakon atii ĩkaawan Jerusalem iti. Tuukii mishidainao na'iki apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao, konaukii-kidan ĩkaawan. Ipai ĩnao ati, ĩkowaadan naa na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun na'iki usha'apata-kidan aimaakan kida ĩnao ida'an. ⁵Mazan kaina'a kapam Pharisee-nao mishidainaou'u naa Jesus. ĩnao kadishitan na'iki ĩkian, "Marii mooko pa'i Gentilenao chootinan Moses kakinaori kawana'ati."

⁶Uruu idi apostlenao baokopa choochi zowaunaanao tuma, ĩkadakotinan na'iki ĩdi'itapan tuukii wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan dau'an. ⁷Atii tomu-nu'iki ĩkashadaakaan. Udauna'an Peter kadishitan na'iki ukian ĩ'ati,

"Ōiribannao, unao uaitapa na'apam Tominkaru zaamatan ōgaru kiwiin unao bii iki, kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u Gentilenao ati. Uaipan idi ĩabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai, na'iki ĩmishida kizi'i naa. ⁸Tominkaru, aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu, uruu wuru'u zaamata'oraz Gentilenao. Utukapa-kidan pazaamatan ĩdyaun, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa ĩ'ati, na'apa pataan kawan waunao Jewnao ati. ⁹Tominkaru ati, aonaa ĩnao pidannao pana'an waunao ai. ĩmishidan idi uruu, uchikaan ĩ'oian. ¹⁰Mazan kandii nii mooko ukashadan wuru'u Tominkaru sha'apatanii kidaz, wuru'u utomanuz aimaakan dadara'o manawun Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa? Mishi waunao aonaa waka'iitan washa'apatan na'apa kida'o aimaakan, atii wadoko-zudaunnao ati dadara kapamaz. ¹¹Aonaa wakazannaatinan na'apa kida'o ida'an. Wamishida wakazannaatinan soo Jesus wanaobanaa kamunanun ida'an, na'apa kapam ĩnao mishidan kawan."

¹²Ipai wuru'u kasaba'ukinpainaouz pidannao na'ii, mashaa ĩabatapan Barnabas na'iki Paul kowaadautan na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun usha'apata-kidan idi umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan. ĩsha'apata pabi'inaaka kida aimaakan Gentilenao ati ĩwiizi ii aka. ¹³ĩpaian dauna'an pakadakotinan, uruu'u naa James

kadishita'akan na'iki ukian, “Uabata õparadan õiribannao! ¹⁴Aizii waabata Simon Peter kowaadan na'apam Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun uruu zi'o Gentilenao ati, uzaamatan ida'an ïbii iki papidanannao nii. ¹⁵Na'apa kotu'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kawana'ati manawun, waabatan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz naa kai. Kaikapa'a tawuru'u Tominkaru paradan saadauzo-kaoz:

¹⁶Uruu dauna'an õwa'atin nii koshan,' Naobanai kian.

Õsaabaan nii powaa
iti King David
naobanai-tinapa-kizi,
kaboobi'ii-kariwaiz na'apa
kabaun kawan.

Mazan õsaabaan niiz na'iki
õkadishita-kidan niizu
ma'ozaka powaa iti.

¹⁷Uruu dono ipai pabi'inaaka
kida'o nii pidannao wa'atin
õ'ida'ati.

Pabi'i kida Gentilenao, wuru'u
õzaamataniinaouznaa
õpidanannao nii,
ipai'o nii ïikodinan õgaru.'

¹⁸Kii Tominkaru kiauзон,
kotua'ora'a naa ukowaada-
kidan pasha'apata'azon
wuru'u na'apa kida'oraz
aimaakan.”^w

¹⁹Powa'a zii James kian,
“Ukau'an õiribannao õdi'itipan
kaikapa'a, aonaa õ'itiiman
turuu washa'apata-kidan dadara'o

manawun aimaakan wunao ati'i
Gentilenao, tanawatinainaouznaa
Tominkaru ida'ati. ²⁰Mishi'oraiman
wasaada pa'an kaarita ï'idi'iti, aonaa
kizi ïnikan wanyukunui taa-kari-
waiz ba'oran kaduz tominkaru ati.
Na'iki aonaa kizi daonaiora na'iki
zun kiaapaakan pamamazida-
kan pu'u. Na'iki aonaa kizi ïnikan
izai, oo aimaakan dunaa wuru'u
dyukuruuta-kariwaiz uzowii-kaos.
²¹Usha'apanum kau'an kotua'o-
ra'a naa wuru'u Moses kakinaori
kida aitaapauzo-kaos ipai Jewnao
ati synagoge ii, Sookapa-karu
Kamoon kawana'ati. Ipai'ora'a naa
uruu kakinaorii kida kowaada-kaos,
ipai Jewnao wiizi kawana'ati.”

***Kaarita saada-kaos
Gentilenao ati'o***

²²Uruu dauna'an apostlenao,
choochi zowaunaanao, na'iki ipai
mishidainao wuru'u Jerusalem
iainaouz baokopa ïmiitiniipan,
ïaipan padyuudan daonaioranao
mako'o nii Paulnao tuma Antioch
iti, ïna'aka kizi kuwai mishidainao
di'iti. Uruu idi ïzaamatan Judas,
Barsabbas kia'oraz udakotapa-kaos
na'iki Silas, ïnao ipai mishidainao
aitapanii kaimana'o ïkaduz kida.
²³Ïnaou'o nii na'aka kaarita, kaika-
pa'o usaada-kaosa'a:

“Tosh wairibannao. Di'oraz
kaarita waunao apostlenao
na'iki choochi zowauna-
nao di'iki'o. Wasaadan kaarita

^w 15:18 Aonaa kabaun dau'ana'o mani wuru'u kadakotin-karuz da'a'a, mazan King David takaan-daun naobanai-tinan dau'ana'o pa'an. Uruu ma'ozaka'o nii ukazowautapan powaa iti.

unao wairibannaou Gentilenao ati'o, mishidainaouznaa Jesus, mashaapainaouz Antioch ii, Syria Baara ii aka na'iki Cilicia Baara ii aka'oraz.

24 "Waabata kaina'a daonai-oranao waunao bii iki'o makon unao bii iti na'iki waabatan tuukii itowauda'utan unao pakuwaa ida'an. Aonaa wadyuudan ina'akan na'apa'o kuwai unao di'iti.

25 Uruu idi wabaokopatinan da'a'a, na'iki wakadakotinan na'apa kida'o aimakaan dau'an. Atii mishi ipai wabauda'apatan wanyukunuu, wadyuuda kizi pidannao, kakuwaapa'ana'o nii unao ati. Ukau'an imakon nii Paul na'iki Barnabas tuma wamarainapaniinaouz tuukii.

26 Inao baita'oraz kichana'iki-kii kida'o wanaobanaa Jesus Christ kaudin-kizi dau'an. 27 Ukau'an uabatan nii kaimanaiman Judas na'iki Silas dako iki na'apam wanyukunuu unao dau'an, na'apa'o nii uabatan wakaaritan ida'a'o kawan.

28 "Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, na'apa kapam wanyukunuu, aonaa turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun aimakaan unao ati. Mazan di'i pa'an aimakaan kida wakowaadan aona'o nii turuu unao sha'apatan: 29 Mana'a unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki aonaa

unika'ana'a izai oo aimakaan dunaa dyukuruuta-kariwai uzowii-kaou. Na'iki aonaa turuu daonaiaora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u. Uizo'atin an ipai wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o wuru'u. Uruu ukaduz, atii ba'oran dono,"

kia'o wuru'u isaadanuz kaarita.

30 Udauna'an Paulnao na'iki wuru'u dyuuda-kariwainaouz ituma, makon naa atii ikaawan Antioch iti. Ikaawan dauna'an ibaokopatin-kidan naa ipai mishidainao na'iki itaan naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita i'ati. 31 Na'ia'a naa mishidainao itaitaan wuru'u kaaritz. Tuukii mishidainao konaukian, na'iki inyukunuu ma'ozakadinan powa'a zii paabatan idi wuru'u kaimana'oraz kakinaorii.

32 Aizii Judas na'iki Silas, prophetnaouz, ikakuwaapan naa i'ati na'ii. Tomunu'iki ikadakotinan i'ati, ima'ozakadan inyukunuu, ma'ozaka kizi itaapan pamishidan Tominkaru. 33 Ina'ian zii ituma atii kotua'iki zaa, ba'oran dono zii ikiwan. Ikiwan dono'o naa konaukii mishidainao dyuudan idyaun powaa iti, wunao di'iti'i iribannaou, dyuudainaouz idyaun. 34 [Mazan Silas, una'ian zii pa'an.]^x 35 Aizii Paul na'iki Barnabas na'ii zii pa'an iwa'akinan. Uruu idi baokopa'a naa mishidainao kida tuma ikaudinan na'ii, ikakinaopan na'iki ikowaadapan naa Tominkaru paradan pidannao ati. Atii kotua'iki zaa

Acts

^x 15:34 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

ĩna'ian mishidainao tuma.

Paul na'iki Barnabas buutaakapan

³⁶Uruu dauna'an, Paul kian Barnabas ati, "Wamako koshan ipai wiizai kida kawana'ati, wakowaa-dapa-kiziz Tominkaru paradan. Watukapa kizi na'apam naa mishidainao kida mashaapan." ³⁷Uruu idi Barnabas na'aka'azon John Mark. ³⁸Mazan Paul aonaa unyukunuu na'apan, usha'apanum kau'an aonaa John Mark ipaian pakaudin-kizi utokon iti, ĩkakuwaatinan dono'oraz amazada kawana'ati kida. Pamphylia ii sha'atii uwa'akan ĩdyaun, upadantanuz naa powaa iti Jerusalem iti. ³⁹Uruu dikin ii tuukii ĩkashadaakapan, atii ĩbuutaakapan. Upu'u mazan Barnabas na'akan John Mark na'iki ĩmakon sariapa Cyprus iti. ⁴⁰Mazan Paul, uzaamata pa'an Silas pamin-makon nii. Uruu dono mishidainao, wuru'u Antioch iainaouz toriinpan naa Tominkaru ati, marii kizi ukamunan-kidan Paul na'iki Silas. Uruu dauna'an ĩmakon naa. ⁴¹Na'iki'i naa ĩmoro-wautapan ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, wuru'u Syria Baaran kida'oraz atii Cilicia Baara ii aka. Ipai ĩma'ozakadan mishidainao.

***Timothy makon
Paul na'iki Silas tuma***

16 ¹Na'iki'i naa koshan Paul-nao dobatan atii Derbe iti, udauna'an Lystra iti. Lystra ii kaina'a

mishida'o daonaiora mashaapan, Timothy kia'o u'uu. Udaru Jewaba na'iki mishida'o kapam oroo. Udaru, Greek pa'an uruu. ²Ipai mishidainao Lystra iainao na'iki Iconium iainao kida, kaiman pa'idiwaru ĩparadan Timothy dau'an. ³Paul na'aka'azon Timothy kakuwaapatina'o nii patuma. Mazan ipai Jewnao mashaapainao na'ii aitapanii Timothy daru aonaa Jewmani. Uruu idi Paul choota-kidan^Y Timothy kakinaorii kawana'ati Moses taaniaz Jewnao ati. ⁴Uruu dauna'an ĩmakon naa na'iki ĩkakuwaapatinan naa mishidainao ati dono'i kida kawana'ati. Kaimandaun ĩkowaadan kakinaorii kida dau'an, tawuru'u Jerusalem ia'oraz apostlenao, na'iki choochi zowau-naanao aipaniaz ipai mishidainao kida izo'atin. ⁵Uruu idi tuukii mishidainao ma'ozakadan pamishidan na'iki kadiman kapam ĩribainan.

Paul dapada-ka'o Macedonia iti

⁶Uruu dauna'an ĩmakon naa koshan. Mazan sariapa ĩdobatan Phrygia na'iki Galatia Baaran. Usha'apanum kau'an aonaa Kaimana'o Doronaa kashaapan ĩkakuwaapan Asia Baara ii aka. ⁷Na'iki'o ĩdobatan atii ĩkaawan Mysia Baara sakadin-kizi iti. Na'iki'o ĩtiwaan pamakon Bithynia Baara iti. Mazan Kaimana'o Doronaa, Jesus di'iki'o, mashaatan koshan ĩdyaun, aonaa turuu ĩkakuwaa-

^Y 16:3 *choota-kidan*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pan na'ii'aka. ⁸Uruu idi idobatan naa sariapa Mysia Baara an, atii ikaawan wiizai Troas iti, paran danoma ia'oraz. ⁹Uruu marutan ida'a Paul tukapan pazanda'awun ii Macedonia san kadishitapan baza itinapu na'iki tuukii upishaan Paul marii kizi utaraukan pawiiizi ati. Kaikapa'a wuru'u pidan kianuz: "Puwa'ati da'ati'i Macedonia ati, tuukii waaipan pukaminka'utan waunao!" ¹⁰Paul kowaadan dauna'an pazanda'awun, uru'u naa waminziiwa'akan naa. Usha'apanum kau'an waaitapa Tominkaru aipan wana'akan Kaimana'o Kuwai Macedonia Baara sannao di'iti.^z

*Lydia, Philippi sanaaba zaamatan
Jesus panaobanaa nii*

¹¹Wazaamatan dauna'an kanawa Troas iki, wamakon naa. Uruu dono wasookadin-kida-kao Samothrace ii. Ba'oran kamoo wadobatan naa koshan atii wakaawan Neapolis iti, Macedonia Baara sakadin-kizi ia'oraz. ¹²Udauna'an wadobatan Macedonia Baara an wakidiba ida'an, atii wakaawan umanawunu'o donoi, Philipi iti. Na'iki uruu wiizai di'ii, Rome ikiinao pidannao kazowautapa'o na'ii. Iriba kamoo wana'iipa'akan pidannao tuma.

¹³Sookapa-karu Kamoon dono, wamakonkan donoi dawun ii, wa'ozi danoma itinapu. Waaipan watukapan na'iam Jewnao toriinpauzion. Waikoda zunnao kasaba'ukinpan

toriinpa'anainao Tominkaru ati. Uruu idi na'ia'a naa wasakanatan, na'iki wakakuwaapan naa i'ati. ¹⁴Kaina'a zunaaba abatapainao bii'i, Lydia kia'o o'uu, Thyatira iki'o owa'atin. Oroo selliipauzo kawinipina'o kamicha mada kida. Na'iki oroo toriinpauzion Tominkaru ati. Uruu dono kaimanaiman Tominkaru da'atan onyukunuu, ozaamata kizi ipai wuru'u Paul kuwaa kidaz panyukunuu iti. ¹⁵Na'iki uruu dono oroo, na'iki ipai pidannao mashaapainao otuma odapu ii chikaawunuinan. Ochikaawunuinan dauna'an, ona'akan waunao padapu iti. Okian wa'ati, "Oaipan usookadinankan odapu ii. Umishidan an wuru'u omishidanuz naa Naobanai Jesus, umakon nii odapu iti," okian. Aatii mishi ona'apatan wanyukunuu. Uruu idi wamakon odapu iti.

Paulnao taraa-kao Philippi ii

¹⁶Bauda'apa kamoo, wamakopan pu'u toriinapa-kizai iti, waikodapan poitoruiaba. Oroo oia'o doronai zaamatanpanii. Uruu aipan ati oaitapa pakowaadapan kanoma'o nii sha'apan pidan ati diina'iti'i. Dobata puraata oikodan panaobanaanao ati pakowaadapan ida'an na'apa kida'o aimaakan. ¹⁷Karikaoan oda'anapatinan waunao na'iki okadakoinpan kaikapa'a: "Di'oraz daonaioranaou'u, i'nao mishi'oraz na'iki umanawunu'o Tominkaru poitorunao, ikowaadapan unao ati

^z 16:10 Troas iki Luke baokopatinan Paulnao tuma. Uruu Luke saadanii wuru'u di'oraz kaarita'a. Uruu idi masha'apakiaka watukapan verse 10 ida'a "wa" oo "waunao" kaiwaa-kao.

na'apam nii kazannaatin-karu oia'o ai.”¹⁸ Iriba kamoo wuru'u ona'apainapanuz wadawu'ati atii Paul kashadinan. Sariapa utanawatinan o'idi'iti na'iki ukian oia'o doronai ati, “Jesus Christ ma'ozakan ida'an ökian, pukodita o'idi'iki.” Sariapa mishi oia'o doronai kodita'akan o'ai.

¹⁹ Aizii onaobanaano wuru'u kaiwaapainaoz oroo aitapa'akan naa wuru'u oia'o doronai so'ota'aka-kaoaz naa o'ai na'iki ïaitapa aona'o ni'i naa powa'a paikodan puraata o'ida'an. Uruu idi tuukii ïto'oran, sariapa ïzaamatan Paul na'iki Silas, na'iki ïkoozootan naa ïdyaun koo-towapa-kizai iti. ²⁰ Na'iki ïdyuudan naa ïkadishitan Rome iki'o naobanainao kanaapu iti. Na'ia'a naa ïkaakapaan ïdyaun kaikapa'a: “Di'oraz daonaioranaou'u Jewnao. Aonaa ïkaimanan, ïtomapan dikauda kida'o aimaakan ipai pidannao ati da'ana'a wawiizi an kida. ²¹ ïkowaadapan pana'a kida'o kakinaorii wakakinaorinaa ai. Waunao Rome di'iti'o wazaamatinpan na'iki waizo'ati ipai Rome iki kida'o kakinaorii, uruu idi aonaa turuu wada'anan wuru'u ïnao kaduz kidaz,” ïkiainan. ²² Udauna'an ipai baokopa pidannao to'ora'akan naa Paulnao ati na'iki ïzowiautapa'akan naa ïdyaun. Sariapa naobanainao dyuudan soldyaanao zaamatan Paulnao, na'iki ïdyuudan ïkuzuuan ïkamichan, na'iki marii kizi ïba'izii-kao tuukii. ²³ Uruu idi soldyaanao ba'izian ïdyaun tuukii, tuukii. Uruu dauna'an ïna'akan naa ïdyaun

taraa-kizai iti, na'iki ïdyuudan naa taraa-kizai taapiki taratan ïdyaun na'iki udadarada kizi paniinom kaimanaiman. ²⁴ Padyuuda-kao kawana'ati, taraa-kizai taapiki kabootan naa ïdyaun taraa-kizai nazo iti, uzikonu'ia'o di'ii umuudan ïdyaun. Na'ia'a naa umuudan ïtaba'u kida udaru'o na'iki kimisha'o atamun kida sakoda iti.

²⁵ Tomun-zikon dono Paul na'iki Silas toriinpan na'iki ïkunuitinan Tominkaru ati. Ipai ba'oran taratapa-kariwainao pidannao abatapan ïdyaun. ²⁶ Udauna'an masha'apakiaka imi'i baara nakaina'akan tuukii, ipai unakaa'akan taraa-kizai dapunaa. Uruu idi sariapa taraa-kizai paniinomizinaa kida da'atina'akan kaiman-daun. Na'iki ipai chain wuru'u taraa-kariwainao watudapa-kinao kidaz buzuutina'akan. ²⁷ Sariapa taraa-kizai taapiki pokoda'akan naa. Utukapa ipai paniinom kida da'atinapa pa'idiwaru, tuukii utaria'akan na'iki u'itiiman ipai'i naa taraapakariwainao kida kidoopa'akan. Uruu idi uzaamata'akan naa pamarian za'aba'i uzowiina'aka'azon naa. ²⁸ Mazan Paul kadako'okan u'ati diiwa'o ida'an. “Aonaa puzowiina'ana'a, kaina'a ipai daunuuda'u waunao!” ukian u'ati.

²⁹ Sariapa taraa-kizai taapiki dyuudan lamp na'aka-kao pa'ida'ati. Udauna'an uwa'atin Paulnao ida'ati panaka-nakaan bii'i, na'iki ukodoru'ukan Paulnao kanaapu iti. ³⁰ Udauna'an ukodita-kida'akan naa ïdyaun. Na'iki sariapa

upishaan ĩdyaun kaikapa'a. "Na'apa dii ōsha'apatinan ōkazannaatin-kinaa nii ō'olian ai?"

³¹Īdako'atin uparadan kaika-pa'a: "Pumishida Naobanai Jesus daua'o kuwai, uruu ida'ana'o nii pugaru na'iki ipai pudapu iainao pidannao kazannaatinan."

³²Udauna'an Paul na'iki Silas kakuwaapan naa ĩkowaadan Kai-mana'o Kuwai Naobanai Jesus dau'u taraa-kizai taapiki ati, na'iki ipai pidannao mashaapainao kida udapu ii, ipai ĩabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai. ³³Na'apain uruu wamarutan ida'a taraa-kizai taapiki chikaan naa ba'izi-daun kida Paulnao mada ida'a kida'oraz. Uruu marutan ida'a ipai daunuuda'u ĩchikaawunuinan. ³⁴Udauna'an taraa-kizai taapiki na'akan naa Paulnao padapu nazo iti na'iki utaan naa ĩwanyukunuu nii. Uruu dono tuukii taraa-kizai taapiki na'iki wuru'u udapu iainouz pidannao konaukian pazaamatan idi Tominkaru panaobanaa nii.

³⁵Chaapi'iki'i naa Rome iki'o naobanainao dyuudan naa pamin-ka'unao na'akan paparadan taraa-kizai taapiki di'iti kaikapa'a: "Pubuzuuta'a naa na'iki pukodita-kida'a naa wuru'u daonaioranaouz na'iki marina'a naa ĩmakon," kia'o wuru'u ĩdyuudanuz paparadan. ³⁶Parada-karu kowaada-ka'o daun'an u'ati ukian naa Paulnao ati, "Rome iki'o naobanaanao dyuudan paparadan ō'ati di'oraz paminka'unao ida'an. ĩaipan naa ōkodita-kidan unao taraa-kizai iki, aonaa kizi

upataka'uta-ka'o powa'a. Ukau'an umako'o naa mashauda'u di'iki'i," ukian ĩ'ati.

³⁷Mazan Paul kian dyuuda-kariwainao pidannao ati, "Aonaa kanom ĩikodan dikauda'o nii aimaakan washa'apatan. Waunao Rome di'iti'o kapam wazaamatipan, ukau'an na'apa'o kapam waunao Rome sannao kawan. Mazan kandii nii mooko ĩba'izii-kidan waunao madiwautapaka ipai pidannao awun za'a? Na'iki kandii nii ĩkaboota-kidan waunao taraa-kizai iti? Aizii kandii nii ĩaipan padyuudan waunao mashauda'u? Aonaa turuu ĩkodita-kidan waunao mashauda'u. Marii mishi'oraiman ĩwa'atin da'ati'i ĩkodita-kidanaka kizi waunao."

³⁸Udauna'an dyuuda-kariwainao pidannao kiwan naa Rome iki'o naobanainao di'iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩkowaadan naa ĩ'ati ipai Paulnao paradan. Aizii ĩabatan idi wuru'u Paulnao kianuz, Rome di'iti'o kapam ĩzaamatipan, tuukii ĩtarian. ³⁹Uruu idi sariapa ĩwa'atin Paulnao ida'ati na'iki ĩkian ĩ'ati, "Tuukii wanyukunuu kasha'oran wa'antamikita-kidan idi unao kaikapa'a," ĩkian. Udauna'an ĩkodita-kidan naa Paulnao taraa-kizai nazo iki. Na'iki ĩkian ĩ'ati, "Aizii turua'a naa umakon di'oraz donoi di'iki'i." ⁴⁰Mazan Paul na'iki Silas makon sariapa Lydia dapu iti. Na'ii zii ĩkakuwaapatina'akan, ĩma'ozakadan mishidainao kida nyukunuu powa'a zii. Uruu dauna'an ĩmakon naa uruu donoi iki.

Paul kakuwaapan Thessalonica ii

17 ¹Paul na'iki Silas dobata-paanan wiizai Amphipolis na'iki Apollonia ii aka, udauna'an ikaawan naa Thessalonica ati. Na'ii kaina'a synagogue Jewnao idiwau. ²⁻³Paul kaduz umorotauzon synagogue iti. Uruu idi idikinawu naa umorotan synagogue iti, Sookaparkaru Kamoon dono kida. Uruu dono Paul da'atan na'iki uaitaan naa ipai wuru'u saadinpa'oraz Tominkaru paradan, Christ dau'oraz. Kaimanaiman ukowaadan i'ati mishi'o wuru'u Christ pataka'utakaoaz na'iki uzowii-kaoz, na'iki ukadishitanuzu pabaaranaa iki. "Ukau'an di'oraz Jesus okowaadapaniaz u'ati, uruu wuru'u Christ kii-kizaiz," ukian i'ati. ⁴Pabi'i kida Jewnao tuukii imishidan na'iki ina'apata panyukunuu Paul kuwaa kida dau'ati. Na'iki iriba Greeknao toriinpauzionao Tominkaru ati, mishidan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba kapam umanawun-tinpainao Greek-abanao mishidan.

⁵Aizii Jewnao wuru'u mami-shida-kainauz Jesus, tuukii pa'an ikishauzin Paulnao ati. Uruu idi ibaokopatan naa zoonzionao pidanao, wuru'u chilikinauzonaouz dunapota karikaonan. Na'iki ito'oradan idyaun tuukii Paulnao ati. Sariapa mishi ito'ora'akan mapidankiaka. Uruu idi ikadakoina'akan naa tuukii, aonaa masakauda'u mani atii ito'oradan iriba pidanao. Udauna'an ina'aka'akan naa idyaun sariapa Jason dapu iti. Ikaa-

wan na'iti baupapa ishaazoda'akan Jason paniinomizi. Uruu iaipan naa pakodita-kida'akan Paulnao ipai pidannao kanaapu iti. ⁶Mazan aonaa iikodan idyaun na'ii, uruu idi izaamata'akan naa kowas Jason na'iki ba'oran mishidainao na'iainao utuma. Udauna'an ikozoota'akan naa idyaun atii wiizai zowaunanao kanaapu iti. Ikaawan na'iti pakadakoinan tuma. Ikian, "Di'oraz pidannaou'u dikaudaapauzonao wiizai ipai amazada kawana'ati. Aizii kaawa'a naa idyaun wawiizi ati, ⁷na'iki kaiman Jason taapan idyaun padapu ii. Aizii inao tuukii idikintapan tuubaruo naobanai Caesar kakinaori. Ikian kaina'a ba'oran king Jesus kia'o u'uu." ⁸Sariapa naobanai-tinpainao kida na'iki na'iainao pidannao to'ora'akan tuukii, paabatan idi wuru'u na'apa'oraz parada-karu. ⁹Uruu idi naobanainao kian Jasonnao ati, "Wamuudan nii unao soo utaan an zii ipai puraata wadakotan kawana'ati." Itaan dau'na'an puraata idakotan kawana'ati, uruu zii imuuda-ka.

Paul kakuwaapan Berea ii

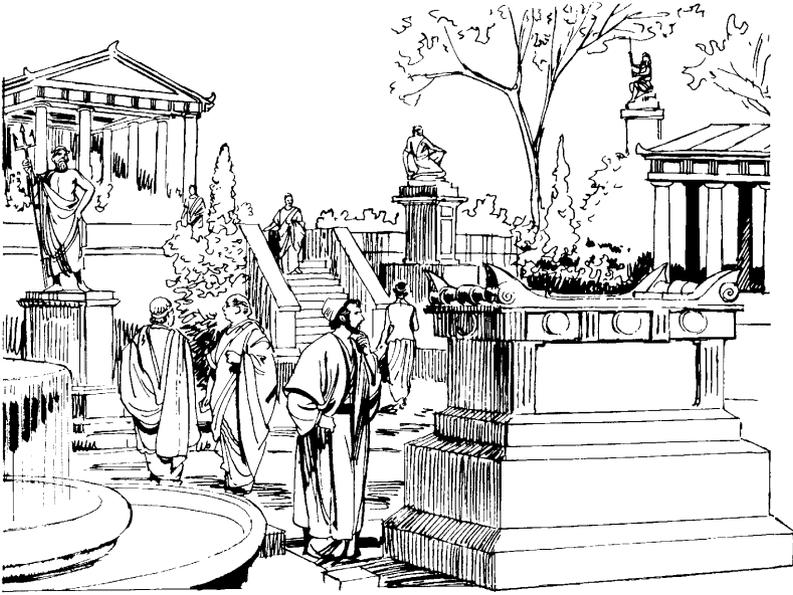
¹⁰Aizii wamaruta'akan, uruu naa mishidainao dyuudan Paul na'iki Silas makon Berea iti. Uruu idi imakon, atii ikaawan na'iti. Na'apa'a naa koshan imorotan na'ii synagogue iti, Jewnao idiwauz, ¹¹na'iki ikakuwaapan naa Jewnao ati. Mazan tuukii pa'an Jewnao wuru'u, Berea sannaouz aipan patominapa-kida-ka Thessalonica iainao ai. Uruu idi minziwa iwa'a-

tin ĩabata'azon idi kaimanaiman Paul kuwaa. Na'iki ipai kamoo ĩawunuutan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan, ĩtukapa'azon Paul na'iki Silas kuwaa mishiin na'iki ĩtukapa'azon una'apan ukawana'ati. ¹²Uruu dono iriba Jewnao mishidan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba Greeknao daonai-oranao mishidan, na'iki iriba kapam umanawun kida'o Greek-abanao mishidan ĩkuwaa. ¹³Aizii Jewnao wuru'u Thessalonica sannaouz abatanan naa Paulnao kowaadapan koshan Tominkaru Paradan Berea ii, sariapa ĩmakon na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti sariapa ĩto'oradan pabi'i kida na'iainao pidannao. Uruu idi baokopa ĩto'oradinan Paulnao ati. ¹⁴Sariapa mishidainao wuru'u Berea sannaouz dyuudan pidannao wa'appa'anan Paul kadimana'o ida'an paran danoma itinapu. Mazan Silas na'iki Timothy aonaa pa'an ĩmakon. ¹⁵Uruu idi Paul makon naa paminauda'unao tuma, atii ĩkaawan Athens iti. Na'iki'i naa uminauda'unao padantan powaa iti. Aizii ĩkaawan powaa iti ĩkowaadan naa Silas na'iki Timothy ati Paul aipan ĩmakon kadiman pa'idi'iti.

Paul kakuwaapan Athens ii

¹⁶Uruu idi Paul na'ian naa uzaudapan Silas na'iki Timothy kaawan Athens iti. Mazan aonaa Paul nyukunuu kaimanan patukapan idi iriba manawun na'ii toma-kariwainao pa'idiwaru tominkarunao nii. ¹⁷Na'ia'a naa koshan Paul morotan synagoge

iti. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati, na'iki Gentilenao ati wuru'u toriinpaouz-naouz Tominkaru ati. Na'iki ipai kamoo umakon pidannao dobaa-pauzo-kizi an. Na'ii ukakuwaapan pidannao ati, dobatainao kida padazaba an. ¹⁸Kaina'a pidannao di'itapauzonao pana'a kida'o kuwai. Epicurean kia'o ĩdakotakao, ba'orainao dakota-ka Stoic kii. ĩnao kashadaakapan tuukii Paul tuma ukuwaa kida dau'an. Sariapa ĩkian kaikapa'a: "Na'apa'o dii kaiwuru'u pidan maaitapin-ka'o kuwaa kidaz kaikini'i?" Ba'orainao kian, "Utominapa-kidan pidannao ba'oran kaduz tominkarunao daua'o." Usha'apanum kau'an ĩna'apan, Paul kakuwaapatinan idi Jesus dau'u, na'iki ukadishitan dau'u pamawaka-kizi iki. ¹⁹Sariapa ĩna'akan Paul pidannao di'iti, wuru'u tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pana'a kida'o kuwai. Areopagus ia'o wuru'u ĩbaokopatinpauzonuz. Na'ia'a naa ĩkian Paul ati, "Waaitapa'azon kanom daua'o na'iki na'apa'oram manawun kuwai wuru'u pa'inaa kida'oraz, pukowaadapan. ²⁰Pabi'i kida pukuwaa, aonaa waabatauzon zii. Uruu idi waabata'azon powa'a na'iki waaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u pukuwaa kidaz." ²¹(Ipai wuru'u Athens sannaouz na'iki ba'orainao mashaapainao kida na'ii, ĩmashaapan soo pakadotin-kidan dau'u karikaonan pa'inaa kida'o parada-karu oo kuwai uruu zi'o uabata-ka.)

Paul tukapan altar: Tominkaru Ati'o Aona'oraz Uaitapauzo-ka (17:23)

²²Uruu idi na'ia'a naa Paul kadishitan pidannao kasaba'ukinpainao kanaapu iti. Na'iki ukian i'ati, "Unao Athens sannao, mishi unao karikaonan da'i utoriinpauzon utominkarunnao ati. ²³Usha'apanum kau'an ipai ōchi'ikaadanaan na'iki ōawunuutan uwiizi. Kaina'a ōtukapan iriba utoman altar kida utominkarunnao ati. Mazan kaina'a kapam ōtukapan utomanii altar, kaikapa'a usaadinpan udaara'a: Tominkaru Ati'o Aona'oraz Uaitapauzo-ka. Mishi utoriinpauzonii Tominkaru ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-ka. Aizii uruu Tominkaru dau'o nii ōkakuwaapan unao ati! ²⁴Uruu Tominkaru toma'o ipai amazada

na'iki utomanii ipai aimakaanoo mashaapainao kida imi'i baara an. Uruu kazowautapanii ipai aimakaan aokazi ii na'iki imi'i baara an kida'o. Aonaa umashaa-pan wuru ida'a'a pidan tomaniaz toriinama-kizai nii. ²⁵Aonaa kanom uaipan pidannao ai, na'iki aonaa uaipan pakaminka'uta-ka. Usha'apanum kau'an uruu pa'an taa'o kakupa-karu ipai pidannao ati, na'iki utaa ipai aimakaan iaiapanii kida.

²⁶"Kotua'a naa Tominkaru toman bouda'apa daoniora. Bouda'apa'o pidan di'iki pabi'inaaka kida pidannao tominan ipai wuru'u mashaapainao kidaz naa imi'i baara an. Patoman ua'ii

pidannao, ipai ubuutan amazada, uaitapanii na'apainim nii pataan na'iki uaitapa kanomanaou'o nii pamuuda uruu amazada kida ida'a. ²⁷Tominkaru toman pidannao na'iki usha'apatan aimaakan i'ati kaikapa'a. Uaipan idi tuukii idorotan paugaru, ipishaadanaatan nii di'ii'aka'a atii panaadon na'apa'o ida'ana'o nii iikodanuzu. Aonaa Tominkaru munapon pu'u mani ai. ²⁸Pidan kiazon kawana'ati: 'Uruu aipan ati'o wakakupan, wazikadinan na'iki wanizoinpan.' Na'apa sha'atii unao iriban, aitaapauzo kiazonuz, 'Waunao na'apa udainao kapam.'

²⁹"Mishi Tominkaru dainao waunao, ukau'an waaitapa, aonaa wuru kawanu'o mani uru'u, tomakariwai kidaz gold idi, silver idi oo kuba kida idi. ³⁰Kotua'a naa aonaa Tominkaru sha'apatan pidannao, isha'apaapan pu'u na'apa kida'o aimaakan. Usha'apanum kau'an aonaa iaitapan uruu. Mazan aizii Tominkaru dyuudan na'iki uaipan ipai, ipai pidannao tanawatinan wuru'u aia'a oii kida'oraz aimaakan pasha'apaapan. ³¹Usha'apanum kau'an uaitapa na'ia'oram kamoo dono'o ni'i naa ukootowapa-kidan ipai, ipai pidannao, mashaa-painao wuru amazada baara an kida'a. Kaina'a'a naa uzaamatanii pidan, kootowapa-kida'o nii idyaun sakitapa, isha'apatan kawana'ati sha'apa'oram kida aimaakan. Umishiian pazaamatan wuru'u pidanaz, ukadishita-kidan ida'an uruu pamawaka-kizi iki," ukian.

³²Aizii iabatankan Paul para-dan mawaka'o kadishita-kida-kaou dau'an, pabi'i kida pidannao tuukii ishaazootin-kidan Paul kuwaa. Mazan ba'orainao kian u'ati, "Waabata'azon powa'a zii kai-wuru'u pukuwaa kidaz." ³³Uruu dauna'an, uipaian naa pakakuwaa-pan na'iki umakon naa wuru di'iki'i miitiniapa-kizaiz. ³⁴Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao da'anan Paul, tuukii imishidan pa'an.

Kaina'a pidan mishida'o Dionysius kia'o u'uu. Uruu zaamatinpauzo wunao di'iti'i, tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pa'inaa kida'o kuwai. Na'iki kaina'a zunaaba Damaris kia'o o'uu. Oroo omishidan kapam, na'iki kaina'a kapam ba'orainao kida mishidainao.

Paul kakuwaapan Corinth ii

18 ¹Udauna'an Paul dobatan naa Athens iki, na'iki umakon atii Corinth iti. ²Aizii Corinth ii kaina'a pidan paudaiaro tuma, Aquila kia'o u'uu, Pontus ia'o ushakatauzon, udaiaro uu Priscilla. Diiki'i'o zii ikaawa'akanu'u Italy iki. Usha'apanum kau'an tuubaru'o naobanai Claudius dyuudan idi ipai Jewnao koditan Rome iki, dono'i Italy ia'oraz. ³Paul sookadinpan Aquilanao tuma. Usha'apanum kau'an ikaudin-kizi soo itomapan na'iki ikanooan madai tent dapunaa kida nii, uruu kaduz daua'o kapam Paul kaudinauzon. Uruu idi na'ia'a naa ukaudin an ituma. ⁴Aizii ipai Sookapa-karu Kamoon dono, Paul morotauzon na'iki ukakuwaa-

pan i'ati synagogue ii. Tuukii uaipan pana'apatan inyukunuu pakuwaa dau'ati. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati na'iki Greeknao ati kapam.

⁵Aizii Silas na'iki Timothy kaawan dauna'an Macedonia iki, Paul kaudinan soo pakakuwaapatinan dau'a'a naa karikaonan. Kaimanaiman ukakuwaapan Jewnao ati Jesus dau'an. Ukian, "Mishi'o uruu Christ, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuudan nii kazannaata'o nii ipai pidannao." ⁶Mazan aonaa imishida'azon, tuukii idakooapan Paul kuwaa dikauda kida'o ida'an. Uruu idi sariapa uso'otan pashooton, na'iki uziianuzu ikanaapu iti, na'iki ukian i'ati, "Tominkaru pataka'utan dono unao u'oian dikin ii, uaipan ati'o wuru'u. Aonaa o'garu aipan ati'o mani. Mazan aizii omuudan nii unao, na'iki omakon ni'i naa Gentilenao di'iti, inao ati'o ni'i naa pa'an aizii okakuwaapan."

⁷Udauna'an umakon naa, usookadina'anan Gentile dapu iti, Titius Justus kia'o u'uu. Uruu toriinpauso Tominkaru ati. Na'iki maonapa'o udapu synagogue dazaba'a. ⁸Mazan kaina'a Jew, Crispus kia'o u'uu. Uruu kazowautapa'o synagogue dapunaa. Uruu tuukii pa'an umishidan Paul kuwaa Jesus dau'a'o. Na'iki ipai pidannao, mashaapainao kida udapu ii, imishida kapam wuru'u kuwai kidaz. Na'iki iriba kapam Corinth sanna abatan Paul kuwaa na'iki tuukii imishidanuzu. Uruu idi ichikaawunuinan.

⁹Baukapaiman, aiwaka'an Tominkaru paradan Paul ati, uzanda'awun ii. Kaikapa'a wuru'u kii-karuz u'ati: "Mana'a putaria'ana'a, na'iki mana'a pusookada'ana'a wuru'u pukakuwaapatinanuz pidannao ati. ¹⁰Aona'o nii omuudapan pugaru, na'iki aona'o nii kanom sha'apatan pugaru. Usha'apanum kau'an di'oraz dono ida'a kaina'a iriba opidanannao." ¹¹Uruu idi Paul na'ian Corinth ii utominapaidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u, bauda'apa wunu pazikon an powa'a.

¹²Na'apaini'i naa Gallio zaamata-ka'o tuubaruo naobanai nii pidannao ati, wuru'u mashaapainao kidaz ipai Achaia ii aka. Uruu dono Jewnao baokopatinan na'iki izaaamatan Paul. Udauna'an ina'akan naa uruu tuubaruo naobanai kanaapu iti, marii kizi ukootowapa-kida-ka'o na'ii. ¹³Ikian Paul dau'an, "Di'oraz pidana'a, uaipan papana'adan pidannao nyukunuu, itoriinapa kizi Tominkaru ati, pana'a'o wakaki-naorinaa ai."

¹⁴Paul parada'aka'azon padamata, upu'a'a naa mazan naobanai Gallio parada'akan Jewnao ati. Ukian, "Di'oraz pidan sha'apatan an mani dikauda kida'o aimakaan, minziiwa mani o'abatapan ukuwaa. ¹⁵Mazan o'abatan kaiwuru'u, soo ukashadaakan parada-karu dau'an, pidan uu dau'an, na'iki unao kakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Marii unao sakitapadan uaipan ati wuru'u aimakaan kidaz. O'garu aonaa turuu okootowapatin-kidan pidan kaika-

pa'o dikin ii karikaonanuu!"¹⁶ Uruu naa mazan uwaata'akan naa pidanao kootowapa-kizai iki. ¹⁷ Sariapa na'ia'inao Greeknao zaamata'akan naa Sosthenes, kazowautapauzo synagogue. Na'iki ĩba'iziatapa'akan naa kowas uruu na'ii, maonapa kootowapa-kizai paniinomizinaa ida'a. Mazan aonaa Gallio nyukunuupan wuru'u ĩba'izimikipanuzu.

***Paul kiwapaanan naa koshan
Antioch iti***

¹⁸ Mazan upu'u Paul na'ian zii kotua'iki zaa Corinth ii, mishidainao tuma. Uruu dauna'an umakon naa udaru'o kanawa ida'an, mako'o Syria iti, Aquila na'iki Priscilla mako'o kapam kanawa ida'an. Cenchreae iki'o wuru'u ĩzaamatanuz kanawa. Mazan pamakon ua'ii Paul madii-kida'akan pazowaud, paipaiian idi'i naa wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.^a ¹⁹⁻²¹ Ephesus ii kanawa sannao mashaadina'akan. Uruu idi na'ii Paul maaratina'akan zii kanawa di'iki. Aizii Priscilla na'iki Aquila na'ia'o ni'i naa pa'an ĩmaaratinan. Uruu idi na'ii Paul miitiniipa'akan Jewnao tuma, synagogue ii. Tuukii padamata ĩaipan Paul na'ia'akan zii tomunu'iki zaa patuma, mazan aonaa Paul nyukunuu na'apan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Tominkaru aipan an ōwa'atin da'ati'i, ōwa'atin nii koshan unao ida'ati," ukian ĩ'ati. Na'ia'a naa pa'an Priscilla na'iki odaiaru

wa'akinan. Aizii Paul udobatan naa koshan kanawa ida'an. ²² Na'iki'o umakon atii ukaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa umaaratinan kanawa di'iki. Na'iki'i naa umakon pakidiba ida'an Jerusalem iti, utukapa'an mishidainao.

Uruu dauna'an udobatan naa koshan atii ukaawan powaa iti Antioch iti. ²³ Masakauda'u una'ia'akan, udauna'an umakon naa koshan. Umakon ipai pakakuwaapatin-kizi kida amazada kawana'ati, Galatia Baara ii aka na'iki Phrygia Baara ii aka. Uma'ozakadan ipai mishidainao nyukunuu na'ii'aka.

***Apollos kakuwaapan
Ephesus na'iki Corinth ii***

²⁴ Uruu dono Jew, Apollos kia'o u'uu, Alexandria ia'o ushakatan, kaawan Ephesus ati. Uruu paraaba'o manawun pidan. Na'iki kaimandaunu'o uaitapan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan. ²⁵ Na'iki kaimanaiman kapam utominapakida-ka'o Naobanai Jesus kaduz kida dau'u. Uruu idi ma'ozaka ukakuwaapan na'iki kaiman utominapakidan pidannao Jesus dau'u, na'iki usha'apaapanii kida dau'an. Mazan chikaawunuupa-karu dau'u, uaitapa soo bauda'apa John chikaawunuupan dau'u karikaonan. ²⁶ Mazan ma'ozaka ukakuwaapan Jewnao ati synagogue ii. Priscilla na'iki Aquila abata wuru'u ukakuwaapanuz. Uipaian dauna'an

Acts

^a 18:18 Na'apa'o pa'an Jewnao kaduz ĩmadii-kidan nii pazowaud ĩpaian an pasha'apatan wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.

pakakuwaapan, sariapa ĩna'akan uruu padapu iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan u'ati kaimanaiman uaitapa-kinaa nii powa'a zii na'apam Tominkaru aipan pamishida-kaos.

²⁷Uruu dauna'an Apollos di'itinkan, ukakuwaapatina'ana'azon Achaia iti. Uruu idi Ephesus ikiinao mishidainao kaminka'utan Apollos, pasaadan ida'an kaarita ba'oran mishidainao di'iti, Achaia iainaouz, marii kizi ĩdapaapan uruu ukaawan an. Aizii ukaawan dauna'an na'iti, kaiman mishi ukaminka'utan mishidainao, wuru'u Tominkaru kamunanun ida'ana'oraz ĩzaamatan Jesus panaobanaa nii. ²⁸Na'iki ma'ozaka Apollos kashadaakapan Jewnao tuma na'ii. Iriba'o pidannao abatapan pu'u, utukapa-kidan i'ati Tominkaru paradan di'iki, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.^b

Paul kakuwaapan Ephesus ii

19 ¹Aizii Apollos kakuwaapatinan pu'u Corinth ii, Achaia Baara ia'oraz, Paul una'ian zii pa'an baza antanapu Asia Baara an. Uwa'atin atii ukaawan Ephesus ati. Na'ii uikodan mishidainao Jesus, ²na'iki upishaan ĩdyaun kaikapa'a: "Kaimana'o Doronaa morotanii unyukunuu iti umishidan dono?"

"Aonaa na'apainim zii waabatauzon Kaimana'o Doronaa dau'an," ĩkian u'ati.

³"Na'apa'oram mooko uchikaawunuu-kaos?" ukian ĩ'ati.

"Na'apa John Chikaawunuu-pauzon kawan, utominapa-kidan kawana'ati pidannao," ĩkian.

⁴"Mazan John chikaawunuan pidannao tanawatinainaou'u naa pa'oian ai, uduyudan idi ĩmishidan wuru'u kaina'iki'oraz uwa'atin padawu'ati. Uruu Jesus, dau'ana'o wuru'u una'apanuz," ukian ĩ'ati.

⁵Pidannao abatan idi uparadan na'apa, sariapa ĩchikaawunuu-kidinan Naobanai Jesus uu ida'an. ⁶Uruu dauna'an Paul muudan naa paka'u ĩ'ida'a, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti.^c Na'iki ĩparadan naa ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an. Na'iki ĩkowaadan naa kuwai Tominkaru di'iki kida'o. ⁷Uikoda mani 12 wuru'u pidannaouz.

⁸Idikinauda'u kauzu Paul na'ian, ukakuwaapatinan pidannao ati synagogue^d ii. Uaipan idi ĩmishidan, ma'ozaka ukakuwaapan, na'iki kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati wuru'u Tominkaru naobanaitanapanuz dau'u. ⁹Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao dikintapa, aonaa ĩmishida'azon Paul kuwaa. Na'iki iriba'o pidannao abatapan pu'u dikauda sodi kida ĩparadan, wuru dau'ana'a da'anainaouz "Jesus Kaduz." Uruu idi Paul na'akan mishidainao pa'idiwaru patuma,

^b 18:28 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^c 19:6 *Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti* oo "Kaimana'o Doronaa kaawan ĩ'ida'ati." ^d 19:8 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

tominpauzo-kizai dapunaa iti, Tyrannus idiwauz. ¹⁰Na'ia'a naa utominapatin-kidan pidannao ipai kamoo, atii dya'utam wunu. Uruu idi ipai, ipai pidannao, Jewnao na'iki Gentilenao, wuru'u mashaa-painao kidaz Asia Baara ii aka abatan wuru'u Paul kowaadanii kidaz Tominkaru paradan, Naobanai Jesus dau'u kida'oraz.

Sceva dainao tiwaan paso'otan oia'o doronainao Jesus uu ida'an

¹¹Tominkaru aipan ati Paul sha'apatan umanawun kida'o aimakaan aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan. ¹²Atii Paul linson, na'iki kamicha pishatapa'o umada, na'aka-ka karinainao di'iti, na'iki ipishata-ka u'idi sariapa ikakudan. Na'iki sariaapa'o nii kapam oia'o doronainao koditan pidannao di'iki.

¹³Kaina'a kapam pabi'i kida Jewnao, chi'ikapan na'iki iso'oopan oia'o doronai kida pidannao ai. Sariapa itamakapan itimaan kapam paso'otan oia'o doronai Naobanai Jesus uu ida'an. Ikian oia'o doronai ati, "Wakian pukodita Jesus tawuru'u Paul kowaadapaniaz uu ida'an," ikian. ¹⁴Sceva dainao wuru'u na'apainpainaouz. Aizii wuru'u idaru Jewnao faadaan zowaunaa uruu, 7 wuru'u udainaouz.

¹⁵Mazan oia'o doronai kian i'ati, "Oaitapanii Jesus na'iki

Paul. Mazan unao, aonaa oaitapan," ukian. ¹⁶Upu'a'a naa mazan pidan, wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz, zaka'utina'akan naa idyaun na'iki uzo'ii bi'ia'akan naa ipai idyaun tuukia'o ida'an, ipai imada izain, na'iki ipai kapam ukuzuua'akan ikamichan kida imada iki. Uruu idi ikidoopan naa udapu iki, na'iki pamada kaziwan bii'i, idima'akan naa u'ai kadimana'o ida'an. ¹⁷Ipai Jewnao na'iki ipai Gentilenao, mashaa-painao kidaz Ephesus ii abatan ipai wuru'u aimakaan sha'apanuz kaikapa'a. Uruu idi tuukii pidannao tarian, na'iki tuukii idi'itinpan. Na'iki kaiman pa'idiwaru pidannao paradan Naobanai Jesus dau'an. "Ei, ma'ozaka'o mishi manawun uruu," ikian. ¹⁸Uruu dono iriba mishidainao kowaadan ipai oii kida'o pasha'apaapauzonii iriba'o pidannao abatapan pu'u. ¹⁹Ba'orainao kida kowaadan na'apam pamarunao-tinpauzon. Mazan uruu dono ipai ina'akan naa pamarunao-tinpan kaaritannaa kida. Uruu idi pidannao kanaapu'u ipai ikawaodan wuru'u pakaaritan kidaz. Aizii itaaitan ipai wuru'u kaarita kida winipinaaz, dobata, dobata, ubaokopatinan uikoda fifty thousand wizi'i kida'o puraata.^e ²⁰Aizii mishidainao tukapan idi ma'ozaka kuwai pishatan pidannao nyukunuu, powa'a zii ima'ozakadinan pakakuwaatinan dau'ati.

Acts

^e 19:19 wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

Uruu idi powa'a zii mishidainao iribainan.

Pidannao to'oradinan Ephesus ii

²¹Aizii ipai wuru'u aimakaan kida sha'apan dauna'an kaikap'a, Paul di'itinpan, na'iki uaipan pamorowautapan wiizai kawana'ati kida wuru'u Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka kida'oraz. Na'iki'o ni'i naa uaitan padobatan atii Jerusalem iti. Paul kian, “Ōkaawan dauna'an Jerusalem iti, ōmakon nii na'iki ōmorowautapa'an nan nii kapam Rome iti.” ²²Uruu idi uduyudan pamin-kaudinannao, Timothy na'iki Erastus kiwiitan Macedonia iti. Aizii Paul una'ia'akan zii pa'an Ephesus ii, Asia ia'oraz.

²³Mazan uruu dono'o naa pidannao to'oradinan Ephesus ii tuukii manawun, usha'apanum kau'an iriba'a naa itukapan pidannao da'anan “Jesus Kaduz.” ²⁴Kaina'a pidan Ephesus ii, Demetrius kia'o u'uu. Uruu tomapauzo iriba, iriba, tominkaruaba Artemis dapunaa dikin kida silver idi. Utomanuzu duusodi kida'a. Na'apa'o ida'an dobata, dobata uikodan puraata pa'ati, na'iki pidannao ati, wuru'u kaudinainao kidaz utuma. ²⁵Uruu idi udapadan na'iki ubaokopatan ipai pidannao kaudinainao patuma na'iki ba'orainao kida na'apa'o kapam ikaudinainao kawan. Na'ia'a naa ukian ipai i'nao ati, “Ōpaonarunao, aizii ōparada'azon u'ati. Ipai unao uaitapa kanom kaduz wakaudin-kizi nii. Na'iki uaitapa dobata, dobata waikodan

puraata watomanii kida ida'an. ²⁶Aizii utukapa, na'iki uabata ukinao idi na'apam Paul dikauda kian wuru dau'ana'a watomanii kidaz aimakaan. Ukian, ‘Wuru'u toma-kariwai kidaz tominkaru nii ka'ui idi'oraz, mazanu'o karikaonan, aonaa mishi'o mani.’ Uruu idi ipai'i naa una'apatan da'ainao pidannao nyukunuu, paparadan kawana'ati, atii ipai di'ii'aka'a Asia Baara kawana'ati kida, iriba'a naa imishidan uparadan. ²⁷Aizii pidannao dakoopan ni'i naa watomapanii kidaz. Na'iki umanawunu'oraz watominkarunuaba Artemis, odapu tukapa-ka'o ni'i naa madiwautapaka'o nii karikaonan. Na'iki aona'o ni'i naa powa'a pidannao dyautan oroo, atii na'apa'o ni'i naa karikaonan omanyukunuuta-ka'o. Ipai unao, uaitapa ipai pidannao toriinpaizon o'ati, da'a'a Ephesus an, na'iki ipai Asia Baara ii aka, na'iki ipai ba'oran amazada kawana'ati kida.”

²⁸Aizii pidannao abatankan idi una'apan, sariapa mishi ito'ora'akan, na'iki ikadakoina'akan naa diiwa, diiwa. “Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban Artemis, da'a'a Ephesus ida'a,” kia'o wuru'u ikadakoinanuz. ²⁹Uruu idi iriba, iriba pidannao kadakoinan diiwa'o ida'an, ito'oradinan naa mapidankiaka uruu wiizai di'ii'aka. Upu'a'a naa ikoda'akan Gaius na'iki Aristarchus. Sariapa i'zaamatan idyaun. I'nao Paul minauda'unao Macedonia iki'o i'wa'atin. I'na'aka'akan naa kowas i'nao pidannao baokopainpauzo-kizi iti. ³⁰Tuukii

padamata Paul mako'ozon na'iti, pidannao kanaapu iti. Mazan aonaa mishidainao kashaapan umakon na'iti. ³¹Kaina'ia'o kapam Paul pao-narunao na'ii, tuubaruu kidainao pidannao. Īnao dyuudan paparadan u'idi'iti, aonaa kizi umakon pidannao baokopainapa-kizi iti. ³²Aizii na'ia'a naa pidannao to'oradinan tuukii, ba'orainao kadakoinan pana'iti sodi kida'a naa karikaonan, usha'apanum kau'an, kaina'a pabi'i kida pidannao aonaa ĩaitapan kanom dau'ati'o manawun wuru'u pawa'atinuz. ³³Aizii Jewnao aipan idi pakazannaatinan, sariapa ĩzaamatan pabii iki Alexander parada'o nii pidannao kanaapu iti, marii kizi ukowaadan ĩ'ati aonaa ipai'o mani wuru'u Jewnao sha'apaapanuz aimakaan kaikapa'a. Soo Paul pa'an wuru'u na'apainpa'oraz. Sariapa Alexander sawadan paka'u, uaipan pidannao mashaadinan na'iki ĩabata kizi uparadan. ³⁴Aizii pidannao tukapankan naa uruu Jew, ipai baokopa ĩkadako'okan patumaaka kaikapa'a: "Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban Artemis da'a'a Ephesus ida'a," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz atii tomunu'iki.

³⁵Upu'u mazan donoi zowaunaa kaawan ĩ'ida'ati, sariapa umashaatan wuru'u ĩkadakoinapanuz. Ukian ĩ'ati kaikapa'a: "Uabata o'paradan Ephesus sannao. Ipai pidannao aitanpan soo wawiizi Ephesus taapa'o wuru'u umanawunu'oraz tominkaruaba Artemis dapunaa. Na'iki ipai pidannao aitanpan kaina'a

kapam wataapan umanawunu'o kuba, oroo kawanu'oraz utomakao, tawuru'u waotauzoz aokazi iki. ³⁶Aonaa turuu pidan kashadan na'iki udakoopan watominkaruaban Artemis. Ukau'an usookada'a naa wuru'u ukaikapainpanuz'u. Mana'a usha'apaapa'ana'a aimakaan madoronaa-daun. ³⁷Unao kaawa-kidanii wuru'u pidannaouz da'ati'i, ĩmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimakaan, aonaa kanom ĩkoidapan watominkaruaban dapu iki, na'iki aonaa ĩdakoo-pan watominkaruaban dikauda'o ida'an. ³⁸Aizii Demetrius na'iki ipai umin-kaudinannao, ĩkaakapaa'azon an pidannao, marii pa'an ĩkaakapaan, na'iki ĩna'akan ĩdyaun Rome iki'o naobanai di'iti, na'ii kizi ĩkootowapa-kida-ka, kootowapakaru kamoona. ³⁹Aizii unao mani, kaina'a zii uparada'azon aimakaan dau'an? Uparada'azon an, marii uabata-kidan wuru'u uparadan kidaz, wuru di'ia'a kabaun toma-kariwaiz kawiiizinao miitiniapa-kizi nii. ⁴⁰Aizii di'i wuru'u wash'apatanz aimakaan kaikapa'a, kichana'iki-kia'o wuru'u, wato'oradinan mapidankiaka manawun. Aizii Rome iki'o naobanai abatan ana'a naa pa'i wuru'u wadikaudainapanuz, sariaapa'o nii upishaa-kidan waunao kanom diki ia'o wuru'u wato'oradinanz kaikapa'a. Aona'o nii waaitapan na'apam wakazannaatinan." ⁴¹Donoi zowaunaa ipaian dauna'an paparadan kaikapa'a, usookada'akan naa miitiniapa-karu.

*Paul morowautapankan dono'o
Macedonia na'iki Achaia Baara ii*

20 ¹Pidannao sookadan dauna'an pato'orainpan, Paul dapada-kidan na'iki ubaokopatan naa ipai mishidainao. Uruu ukowaadina'azon naa i'ati, na'iki uma'ozakadan ñnyukunuu, ma'ozaka kizi kapam i'taapan pamishidan. Pazaamaaka'uan dauna'an mishidainao, umakon naa Macedonia iti. ²Aizii pamakopa-kizi donoi kawana'ati kida, Paul ma'ozakadan pidannao nyukunuu pakowaadapan ida'an kaiman kida'o kuwai i'ati. Atii ukaawan Achaia Baara iti. ³Idikinauda'u kauzu una'ia'akan. Udauna'an uminziwan naa koshan uruu umako'ozon naa atii Syria iti. Upu'u mazan pidannao kowaadan Paul ati, kaina'a Jewnao zaudapan uruu iaipan pazowianuzu. Uruu idi ukiwan powa'a an koshan Macedonia an. ⁴Na'iki kaikapauda'u pidannao makon utuma. Berea iki Sopater, Pyrrhus daniz; Thessalonica iki Aristarchus na'iki Secundus; Derbe iki Gaius; Asia Baara iki Tychicus na'iki Trophimus; na'iki Timothy mako kapam. ⁵Înaou'u naa kiwiita Troas iti, na'ia'o ni'i naa i'zaudapan waunao.^f ⁶Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kaoo Kamoon dauna'an, wamakon naa kapam kanawa ida'an Philippi iki. Atii baka'iauda'u kamoo dauna'an waikodan zii wairibannao Troas ia'a

naa. Bauda'apa sondii wana'ia'akan Troas ii.

*Ubaokapan naa Paul
morowautapan Troas ati*

⁷Saturday dono, kamoo tipitan dauna'an, ipai wabaokopatinan, waaroopa'azon idi baokopa, na'iki wanika'azon idi bread wanyukunuitapa-kinnaa nii Jesus mawakan wa'ati. Paul aitapan idi pawa'aka'azon mishidainao ba'oran kamoo, ukakuwaapatinan i'ati atii tomunzikon di'iti. ⁸Kabaun nazoo dokoalo di'ia'o wuru'u wabaokopatinanuz, na'iki na'ii iriba'o lamp kida maodapan. ⁹Kaina'a pa'ina'o zii daonaiora Eutychus kia'o u'uu, usakanatapan windoo paawa'a. Aizii Paul kakuwaapatinan atii Eutychus da'awununun. Udauna'an uda'awu'ukan naa, atii masha'apakiaka uwaota'akan naa imi'i baara iti. Idikinauda'u'o utara'apaawatinpan paawa iki'o wuru'u uwaota'akanuz. Pidannao dokobatanuzu, mazan mawaka'aka'a naa uruu. ¹⁰Mazan upu'u Paul kaawa'akan u'ida'ati, na'iki udokobata'akan naazu. "Mana'a ukasha'ora'ana'a, kakuda'aka'a naa uruu powaa iti," ukian i'ati. ¹¹Uruu dauna'an i'zaidan naa powaa iti kabaun nazo iti, uru'u naa i'aroonpan naa na'iki ñnikan naa bread baokopa. Uruu dauna'an powa'a zii Paul kakuwaapatinan pidannao ati, atii wakankanaanin. Uruu kii uwa'akauzon i'dyaun. ¹²Aizii wuru'u

^f 20:5 Verse 5 ida'a watukapan Luke saada'oraz di'oraz kaarita'a baokopatinan koshan Paulnao tuma.

waota'oraz daonaiora, ukiwan naa padapu iti pairibannaο tuma, aonaa usha'apan. Aizii uiribannaο kaiman ĩnyukunuu ĩkiwan.

***Paul kowaadinan mishidainao
ati Ephesus iainauz***

¹³Troas iki pakidiba ida'an Paul makon Assos iti. Mazan waunao, kanawa ida'an pa'an wamakon na'iti. Na'ia'o ni'i naa Paul aitan paikodan waunao. ¹⁴Atii na'apa'a naa mishi. Ukaawan dauna'an na'iti, upaidinan naa watuma kanawa zo'iti, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Mitylene iti. ¹⁵Ba'oran kamoo wadobatapa'akan wiizai dazaba an, Chios kia'o u'uu. Ba'oran kamoo ida'a wakaawan Samos iti. Ba'oran kamoo wadobatan koshan atii wakaawan Miletus iti. ¹⁶Aona'a naa Paul aipan patomunu'ikinpan Asia Baara an. Mazan kadimana'a naa pa'an uaipan pakaawan Jerusalem iti, Pentecost ua'ii. Uruu idi aonaa umakon Ephesus iti. ¹⁷Soo udyuuda-kidan pa'an paparadan na'iti, marii kizi choochi zowau-naanao wa'atin u'ida'ati Miletus ati.

¹⁸Aizii ĩkaawan dauna'an u'ida'ati, ukian naa ĩ'ati, "Ipai unao utukapauzonii na'apam ōkaudinan, na'iki utukapa na'apam ōmashaa-pauzon kiwiin da'ana'a Asia Baara an kida. Ōsakadan di'iki'o ōkaudinan da'ana'a, atii di'i, uaitapa na'iki utukapa ipai ōkaduz. ¹⁹Ōbaiatan bii'i tuukii kasha'ora'o, Jewnao dakotautan pu'u pasha'apatan ōgaru, mazan upu'u mashaa, na'iki minziiwa ōsha'apatan ōkaudin-

kizi, ōnyukunuu kasha'oran bii'i. Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorun idi ōgaru. ²⁰Na'iki aonaa kanom ōdizapan na'iki ōtaapakidan unao ai, ipai ōkowaadan u'ati kaiman kida'o kakinaorii tawuru dono'o ōkakuwaapatinan dono'oraz u'ati, udapu ii kida, na'iki iriba'o pidan bii ii. ²¹Aizii Jewnao ati na'iki Gentilenaο ati na'apa pa'idiwaru ōparadan, ōkakinaowan ĩdyaun tuukii, ĩtanawatin kizi'i naa pa'oian ai Tominkaru ida'ati, na'iki ĩzaamata kizi'i naa wanaobanaa Jesus Christ panyukunuu naobanaa nii.

²²"Mazan aizii ōmakon ni'i naa Jerusalem iti, ōizo'atin nii Kaimana'o Doronaa paradan. Aonaa ōaitapan na'apam nii ōsha'apata-kao na'ii. ²³Usha'apanum kau'an ipai donoi, ōkakuwaatin-kizi kawana'ati, Kaimana'o Doronaa kowaadan ō'ati, kaina'a'o nii dikauda'o aimakaan sha'apan ō'ati, na'iki ōtaraa-kidakaο nii na'ii. ²⁴Mazan aonaa usha'apan ōzowii-kao. Kanom tuukia'o ōsha'apata'azon, ōaipan pa'an ōipaian ōkaudin-kizi wuru'u Naobanai Jesus dyuudaniaz ōsha'apatan. Udyuudan ōkowaadan Kaimana'o Kuwai ipai pidannaο ati, Tominkaru kaimanan na'iki ukamunanun dau'u.

²⁵"Aizii ipai'i naa ōkowaadan u'ati Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Aizii wuru dauna'ana'a, aona'o ni'i naa powa'a utukapan ōgaru. ²⁶⁻²⁷Mazan aizii ōkia'azon unao ati, na'apainim unao oo ba'orainao mawakan, pakawan pa'oian bii'i zii, aonaa ōgaru aipan ati'o

mani wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa kanom òdizapan unao ai. ²⁸Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i kaiman kizi'i naa utaapan udorona, na'iki kaiman pa'i kapam ukazannaatapa mishidainao wuru'u Kaimana'o Doronaa taaniaz uawunuutapan nii. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii wuru'u ìnaouz pa'idiwau nii pauDani izain ida'an na'iki umawakan ida'an. ²⁹Õaitapa di'i òwa'akan dauna'an unao, kaini'iki'o nii pidannao kawaan ubii ati, ìmariidan nii na'iki ìpozawaabi'ii-kidan nii unao atii ìtanawatinkidan nii unao umishidan ai Jesus. Ìkaawan nii ma'ozaka, na'apa'o nii to'oraba'o baudokoru pozawaabi'ii-kidan kawan kaznizona atii uzowian ìdyaun. ³⁰Na'iki kaina'a'o nii kapam pidannao unao bii iki'o, ìmariidan nii na'iki ìbuutan nii pabi'i kida mishidainao pa'ida'ati. ³¹Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i, unyukunuitapa na'apam òtominapa-kidan unao, òbaiatan bii'i kasha'ora'o na'iki to'ora-karu bii'i. Mazan upu'u òkakinaotan ipai unao, wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an kida atii idikinauda'u wunu.

³²“Aizii òwa'akan ni'i naa unao Tominkaru ka'u ida'a. Uru'o nii kazannaatapa unao. Na'iki òwa'akan Kaimana'o Kuwai utuma, Tominkaru kamunanun daua'o, uruu kida'o nii ma'ozakadapa unyukunuu. Na'iki uruu kida kuwai ida'ana'o nii uikodan kaimana'o manawun aimakaan, wuru'u Tominkaru aipaniaz pataan

diina'iti'i ipai pidannao ati, ubuutaniinaouz pa'ati.

³³“Ipa'i unao, utukapa na'iki uaitapa òkaduz, aonaa na'apainim òna'azootapan wuru'u konaunam kida'oraz pidannao kamichan, oo wuru'u ìtaapanii kidaz gold oo silver. ³⁴Aonaa òna'azootapan usha'apauz, mazan utukapa na'apam òkaudinanan dadara òka'u ida'an, òikoda-kinanaa nii aimakaan òmashaapa-kinanaa nii, na'iki òmin-kaudinannao atii'o nii kapam. ³⁵Õmashaapan ida'an kaikapa'a, na'iki òkaudinanan ida'an dadara, òtominapa-kidan unao. Na'apa kizi ukaudinanan, na'iki ukaminka'uta kizi kapam pidannao, wuru'u aona'oraz manawun ìka'iitan pakaudinanan. Karikaonan kizi kapam unyukunuitapan tawuru'u Naobanai Jesus kiauzonuz: ‘konaukia'o nii pidan minziwa'oraz utaan aimakaan ba'oran pidan ati, aimakaan taa-ka'o ai pa'ati.’”

³⁶Paipaian dauna'an pakada-koinpan, Paul kodoru'ukan naa pakakinaotaniinao tuma. Na'iki ìtoriiinpan naa Tominkaru ati. ³⁷Uruu dauna'an Paul kowaadinanan naa, ipai ìdokobatan uruu, ìzaadan naa mazan u'ati. ³⁸Ìnyukunuu kasha'oran tuukii usha'apanum kau'an “Aona'o ni'i naa powa'a utukapan ògaru,” ukian idi ì'ati. Udauna'an ìwa'anpankan naa uruu, atii kanawa di'ii.

Paul makon naa Jerusalem iti

21 ¹Wazaamaaka'uan dauna'an mishidainao

zowaunaanao, wamako'okan naa udaru'o kanawa ida'an. Na'iki'o wamakon sariapa Cos iti. Ba'oran kamoo wadobatan naa koshan, Rhodes ii wakaawa'akan, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Patara iti. ²Na'ia'a naa wazaamatan ba'oran kanawa tu'uz mako'o Phoenicia iti, Syria ia'oraz. Wapaidinan dauna'an, wamakon naa koshan. ³Maonapa wadobatan paran baoko a'o katonaru Cyprus danoma an, wa'ashabaron antanapu wataapanuzu. Wamakon atii wakaawan Tyre iti, Syria ia'oraz. Na'ii wamaaratina'akan zii kanawa di'iki. Usha'apanum kau'an na'ia'o nii zii kanawa wazoo kida maaraa-ka. ⁴Uruu wiizai di'ii, waikoda mishidainao Jesus. Uruu idi bauta'apa sondii wana'ia'akan ituma, kanawa sannao tomunu'ikinpan kawana'ati. Uruu dono Kaimana'o Doronaa kowaada-kidan mishidainao ati, na'apam nii Paul sha'apata-ka. Jerusalem ii. Uruu idi tuukii imashaatanuzu, aonaa kizi umakon na'iti. ⁵Mazan na'apaini'o ni'i naa wadobatan kamoon aita-ka. Uruu idi wamakon naa koshan kanawa di'iti. Ipai mishidainao, paudaiaro na'iki paudainao tuma kida ida'an nan waunao atii paran danoma iti. Na'ia'a naa paran danoma ii wakodoru'ukan baikopa na'iki watoriiinpan naa Tominkaru ati. ⁶Izaamaaka'uan dauna'an waunao, wapaidinan naa kanawa zo'iti. Aizii

mishidainao, ikiwan naa kapam padapu iti kida.

⁷Na'iki'i naa koshan wadobatan, atii Ptolemais ii kanawa mashaadinan. Uruu idi na'ii wamorowautapa'akan mishidainao kida di'ii. ⁸Ba'oran kamoo wadobatan, atii wakaawan Caesarea iti, wasookadinan Philip dapu ii. Uruu Philip kowaadapauzoz Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati. Na'iki uruu tawuru'u zaamata-kariwaiz Jerusalem ii, 7 sha'atii iizaamata-ka. Buuta'o nii wanyukunui patumaaka kida. ⁹Kaina'a 4 Philip dainao zunnao, aona'o zii ikaudaiarun kida. Inao prophetiabanao. ^h¹⁰Aizii dobata zaa kamoo wana'a'akan dauna'an, uru'u naa prophet, Agabus kia'o u'uu, kaawan Judea Baara iki. ¹¹Ukaawan wa'ida'ati, sariapa uso'otan Paul zadawu ukonon iki, na'iki uwatudan pataba'u, na'iki paanoba uzadawu idi. Ukian, "Kaimana'o Doronaa kian, kaikapa'o nii Jewnao watudan wuru'u kazadawu'oraz Jerusalem ii, na'iki itaan niizu Gentilenao ati."

¹²Aizii waabatan idi kaikapa'a parada-karu'u, tuukii waunao na'iki ba'orainao kida tiwaan pamashaatan Paul, aonaa padamata wataapadan umakon Jerusalem iti. ¹³Mazan ukian, "Kandii nii uzaadan odau'ati kaikapa'a, ukasha'orada'azon onyukunuu? Owatuda-ka an oo ozowii-ka an na'ii, Naobanai Jesus dikin ii, aonaa usha'apan, mazan upu'a'o nii omakon," ukian. ¹⁴Atii

Acts

§ 21:8 Acts 6:1-6 ^h 21:9 *prophetiabanao*: kowaadapa'o Tominkaru paradan.

aonaa waka'iitan wamashaatanuz. Uruu idi wakian u'ati, "Marii mooko pusha'apata-kaao Tominkaru aipan kawana'ati."

¹⁵Uruu dauna'an waminziwan naa, na'iki wamakon naa Jerusalem iti wakidiba ida'an. ¹⁶Pabi'i kida mishidainao Caesarea iki mako kapam watuma. Uruu idi baokopa'a naa wamakon, atii wakaawan Jerusalem iti. Ñaou'u naa na'aka waunao Mnason dapu iti, wasookapa'azoo-kizi iti. Uruu kotua'o uwa'atin Cyprus iki, na'iki kotua'ora'a naa pa'an uzaamatan Jesus panaobanaa nii. ¹⁷Wakaawan dono Jerusalem iti tuukii mishidainao konaukii-kidan waunao.

Paul morowautapan James di'iti

¹⁸Ba'oran kamoo Paul makon baokopa watuma, utukapa'anan James. Wakaawan na'iti, waikoda ipai choochi zowaunaanao na'ii. ¹⁹Uruu idi tuukii Paul konaukii-kidan ïdyaun. Udauna'an ukowaadan naa ï'ati ipai aimakaan Tominkaru sha'apatanii kida Gentilenao ati, pakaudinan dono ïbii ii aka.

²⁰Ipai wuru'u abatainaouz Paul kuwaa, tuukii ïkonaukian. "Kaimana'o manawun mishi pugaru," ïkian Tominkaru ati. Udauna'an ïkian Paul ati. "Wa'inawuzu Paul, mishi putukapa na'apam iriba, iriba Jewnao ipai amazada kawana'ati mishidan naa naobanai Jesus.

Mazan ïnao, tuukii ïmarainpan na'iki ïizo'atin tawuru'u Moses kakinaori kidaz. ²¹Aizii kaina'a ïabatan dikauda kida'o parada-karu pudau'u. ïabatan putominapakidan na'iki pukakinaotan Jewnao wuru'u mashaapainaoz Gentilenao wiizi ii aka kida, aona'a naa kaikin puaipan ïsha'apatinan Moses kakinaori kida kawana'ati. Na'iki aona'a naa kaikin puaipan ïchoota-kidanⁱ paudani daonaioranao, Moses kakinaori kawana'ati, na'iki aona'a naa kaikin puaipan wuru sha'apata-kaoa'a waunao Jewnao kaduz kidaz. ²²Masakauda'u dauna'an, ïabatan ni'i naa wuru'u pukaawanuz. Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan? ²³Wadi'itinpan kaikapa'a, waaipan pusha'apatinan waparadan kawana'ati. Kaina'a 4 daonaioranao kowaadauzo pamishia'azon paparadan Tominkaru ati.^j Kaina'a'a naa ïdyaun kaida'a'a, ïipaia'a naa pasha'apatan wuru'u ïkowaadauzoniaz pasha'apata'azon. ²⁴Ukau'an turuu pumakon baokopa ïtuma, puchikaina'an kizi ïtuma Tominkaru ati, Jewnao kakinaori kawana'ati. Na'iki pukowaada kizi'i naa pugaru'o nii kawinipinaata uzainao ïtaan nii faadaanao ati. ïipaian dauna'an pachikainan, ïsokozoo-kaao ni'i naa ïtukapa-kidakinaa ni'i naa pamishian paparadan Tominkaru ati. Uruu ida'ana'o nii Jewnao tukapan aonaa mishi'o mani wuru'u pumashaatanuz pidannao

ⁱ 21:21 *choota-kidan*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^j 21:23 Numbers 6:1-20

sha'apatan aimaakan wakakinaorinaa ai. Usha'apanum kau'an, pugaru na'apa kapam pusha'apatan wuru'u wakakinaorinaa aiapanii kidaz usha'apata-ka.

²⁵“Mazan Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa, waunao choochi zowaunaanao saadani'i naa pa'an wakaaritan i'ati, na'iki wataa i'ati idikinauda'u karikaonan kakinaorrii waaipaniaz iizo'atin. Kaikapa'a wuru'u wakianuz wakaaritan ida'a: 'Aonaa unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkarunao ati. Na'iki aonaa unika'ana'a izai, na'iki aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz uzowii-ka. Na'iki aonaa ukashapa'ana'a daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u,' ” kia'o wuru'u ikianuz Paul ati.

²⁶Ba'oran kamoo na'apa'a naa Paul sha'apatinan padyuuda-ka kawana'ati. Una'akan naa wuru'u daonaioranaouz, na'iki na'ia'a naa ichikainan utuma Moses kakinaori dyuudauzon kawana'ati. Uruu daunan Paul makon Tominkaru Dapu iti, ukowaadankan naa faadaanao ati 7 kamoo ida'a iipaian ni'i naa pachikainan Tominkaru ati. Uruu dono'o ni'i naa uzainao kawaoda-ka ikawana'ati kida.

***Paul zaamata-ka
Tominkaru Dapu ii***

²⁷Mazan 7 kamoo isha'apaapan wuru'u pasha'apaapanii kidaz, na'iki iipaian pu'a'a naa kapam. Upu'u Jewnao wa'atiinao Asia iki, tukapan Paul Tominkaru Dapu ii.

Sariapa ikimudan na'iki ito'orandan pidannao kasaba'ukinpainao na'ii. Una'apan pu'u izaamata'akan naa Paul, ²⁸na'iki ikadakoinan naa kaikapa'a: “Unao Israelitenao, ukaminka'uta wazaamatan di'oraz pidana'a. Uruu tawuru'u chi'ikap'oraz ipai amazada kawana'ati, dakoopa'ita'oraz Israelitenao, na'iki dakoopa'o wakakinaorinaa Moses taauzonii kidaz wa'ati, na'iki udakoopan kapam wuru'u di'oraz Tominkaru Dapu'u. Aizii di'i, ukaniribaa-kidan Tominkaru Dapu, una'akan idi Gentilenao unazo ati.” ²⁹(Itoran na'apa usha'apanum kau'an itukapanii Trophimus, Ephesus san, Paul tuma donoi ii. I'tiiman mani kaina'a Paul morotakidan uruu patuma Tominkaru Dapu iti.)

³⁰Uruu dono tuukii, tuukii pidannao to'oradinan uruu wiizai di'ii. I'diman naa di'iki kida'a kasaba'u, kasaba'uan Tominkaru Dapu iti. Imorotan sariapa izaamatan Paul, na'iki ikozoota'akan naazu Tominkaru Dapu iki. Udauna'an itarata'akan naa paniinom. ³¹Aizii wuru'u pidannaouz, iaipan naa pazowia'akan uruu. Upu'u mazan parada-karu kaawan Rome iki'o soldyaanao zowaunaa ida'ati. Kaikapa'a wuru'u parada-karu dyuuda-kaoz: “Ipai, ipai pidannao to'oradinan kai Jerusalem ii, tuukia'o kaiwuru'u ito'oradinanuz.” ³²Soldyaanao zowaunaa abatankan idi na'apa'o kuwai, sariapa una'akan soldyaanao, panaobanaanao tuma kida. Kadimana'o ida'an imako'o-

kan naa pidannao to'oradinainao di'iti. Aizii pidannao tukapankan soldyaanao zowaunaa, pasoldyaanao tuma, sariapa iŝookada'akan pazowiautapan Paul.

³³Soldyaanao zowaunaa kaa-wan na'iti, sariapa uzaamatan Paul i'ai. Udauna'an udyuudan naa uwatuda-ka'o dya'utamtinpa'o chain idi. Na'iki upishaan naa pidannao kaikapa'a: "Kanom kaduz wuru'u di'oraz pidana'a? Kanom mooko usha'apata?" ³⁴Mazan pana'a sodi kida pidannao kadakoinan. Ba'orainao kian, "uruu kaikapa'ora'a," ba'orainao kian, "kaikapa'o uru'u." Atii aonaa soldyaanao zowaunaa aitapan kanom dikin ia'o wuru'u iŝo'oradinanz u'ati. Uruu idi udyuudan naa Paul na'aka-ka'o soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti. ³⁵Mazan iŝmorotan ua'ii kabaun nazo iti, pozai ida'a zii, uru'u naa soldyaanao sawata'akan naa Paul, usha'apanum kau'an tuukia'a naa manawun pidannao to'oradinan. ³⁶Iwa'atin baokopa udawu'ati kasaba'u, kasaba'uan, pakadakoinan tuma. "Uzowii uruu, uzowii uruu," kia'o wuru'u iŝkadakoinanz.

Paul kakuwaapan naa padau'u

³⁷Soldyaanao kaawa-kida'an nan pu'a'a naa uruu padapu nazo iti. Sariapa Paul kian soldyaanao zowaunaa ati Greek ida'an, "Turuu o'paradan pu'ati?"

"Kaa! Puaitapanii sha'a Greek?" ukian Paul ati. ³⁸O'itiiman shaa pugaru Egypt san, tawuru'u toma'oraz mizaataaka-karu diiki'i za'a

Rome ikiinao tuma, na'iki taa-zata-kida'oraz 4000 zowii-mikinao pidannao mapidantaka'o amazada di'iti."

³⁹"Aonaa. O'garu Jew, Tarsus ia'o o'shakatan, umanawunu'oraz manawun wiizai Cilicia Baara ii. Pukashaapa shoman o'paradan pidannao ati," Paul kian.

⁴⁰"Kaiman, turuu puparadan," ukian. Pozai paawa ia'a naa Paul kadishitan na'iki usawadan paka'u, pidannao mashaada-kizi. Sariapa mishi pidannao mashaada'akan. Udauna'an uparadan naa Jewnao ati i'paradan Hebrew ida'an.

22 ¹Kaikapa'a wuru'u ukianuz i'ati: "O'iribannao Jewnao, uabata o'paradan, o'kowaada'azon u'ati, aonaa mishi'o mani wuru'u aimakaan uabataniaz o'dau'u," ukian i'ati. ²Iabatan idi Paul paradan Hebrew ida'an, powa'a zii iŝmashaada'akan. Uru'u naa ukian i'ati: ³"O'garu Jew, o'shakatan Tarsus ii, Cilicia Baara ia'oraz. Mazan o'dyaupain da'a'a, Jerusalem'i. Gamaliel tominapa-kidauzonii o'garu, na'iki kaimanaiman ukakinaotan o'garu, o'izo'ati kizi ipai Tominkaru kakinaori wuru'u wadokozu-daunnao ati'oraz utaa-ka'o kida. Uruu idi tuukii o'izo'atin wuru'u kakinaorii kidaz, na'iki tuukii o'taainan Tominkaru ati kapam, na'apa unao kawan. ⁴O'garu, o'zowiapa-kidauzonii na'iki o'antamikitauzonii pidannao, wuru'u da'anpainaouz Jesus Kaduz. Na'iki o'watuda-kidauzonii na'iki

ōkaboota-kidauzonii taraa-kizai iti zunnao na'iki daonaioranao. ⁵Umanawunu'o Faadaa na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao aitapa kaiman-daun wuru'u ōsha'apatauzonuz aimakaan kida na'apa. Īnao turuu ĩkowaadan unao ati mishi'o kaiwuru'u ōparadanuz. Usha'apanum kau'an ōgaru ida'ana'o ĩdyuudauzon pasaadannii kaarita kida Damascus iainao Jewnao ati'o. Īkowaadan pakaaritan ida'a ōwa'atin, ōzaamata'anan pidannao mishidainauz Jesus. Udauna'an ōna'aka kizi ĩdyaun watudinapa Jerusalem ati, marii kizi kazowautapainao Jewnao antamikitan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii
(Acts 9:1-19; 26:12-18)

⁶“Uruu dono ōmakopaanan pu'u Damascus iti, sakitapa kamoo ōmaonapatan naa na'iti, mazan masha'apakiaka doko iki'o Kanada'o manawun kanadapa'akan ōgaru. ⁷Sariapa ōwaota'akan imi'i baara iti. Na'iki ōabata parada-karu kian ō'ati, ‘Saul! Saul! Kandii nii puantamikitān ōgaru?’

⁸“‘Naobanai, kanom pugaru?’ ōkian.

“‘Ōgaru Jesus, Nazareth iki'oraz, ōgaru wuru'u puantamikitān, ukian ō'ati. ⁹Pidanna, wuru'u ōtumainauz, ĩtukapa kapam wuru'u Kanada'oraz. Mazan aonaa pa'an ĩabatan wuru'u parada-karuz ō'ati.

¹⁰“Uruu idi ōpishaanuzu kaikapa'a: ‘Ōnaobanaa, kanom puaipan ōsha'apata?’

“Naobanai kian, ‘Pukadi-shita, na'iki pumako Damascus iti. Na'ia'o nii ipai ukowaada-kaopu'ati, na'apam nii Tominkaru aipan pusha'apatinan.’ ¹¹Amazada kanadan idi manawun, sariapa u'ishada'akan ōawun. Na'iki aona'anaa kanom ōtukapan. Uruu idi ōminauda'unao ka'utan naa ōgaru Damascus iti.

¹²“Aizii na'ii kaina'a pidan Ananias kia'o u'uu. Uruu mishida'o Tominkaru, na'iki izo'ati'o ipai kakinaorii wuru'u taa-kariwai kidaz wa'ati. Na'iki ipai na'iainao Jewnao naudapan uruu. ¹³Uruu kaawan ō'ida'ati. Ukian ō'ati, ‘Ō'inawuzu Saul, marii putukapan koshan!’ Sariapa mishi ōawun saabaina'akan na'iki kaiman ōtukapa'akan uruu.

¹⁴“Udauna'an ukian ō'ati, ‘Tominkaru, wuru'u wadokoza-daunnao mishidaniaz, uzaamatan pugaru, utukapa-kida'azon idi pu'ati kanom uaiapanii pusha'apatin pa'ati. Na'iki uaipan idi kapam putukapan wuru'u kaimana'oraz manawun papoitoru. Na'iki uaipan puabatan uparadan udako iki manawun. ¹⁵Ukau'an pugaru'o ni'i naa kakuwaapatin udau'u, na'iki na'aka'o nii uparadan. Pukowaadan nii ipai pidanna, ipai wuru'u putukapaniaz na'iki puabatanii kidaz aimakaan. ¹⁶Aizii kanom zii puzaudapan? Kadiman naa, puchikaawunuin kizi'i naa, na'iki puparada'a naa Naobanai ati kai,

marii kizi uchikaan ipai pu'oi'an pu'ai,' ukian ò'ati."

Paul zaamata-ka'o

kakuwaapatina'o nii Gentilenao ati

17-18 Uruu dauna'an òwa'atin naa Jerusalem ati. Na'ia'a naa òmorotan Tominkaru Dapu iti òtoriinpa'anan u'ati. Òtoriinapatinan pu'u òtukapan Naobanai. Ukian ò'ati, "Puminziiwa kadiman, pumako kizi Jerusalem iki, kai, kai. Usha'apanum kau'an aona'o nii da'ainao pidannao mishida'azon pukuwaa òdau'u."

19 Mazan òkian, "Naobanai, ipai ìnao, ìaitapanii ògaru kaimanaiman. Ìaitapanii wuru'u òmakouzonuz synagoge kawana'ati kida, òzaamata'anan ipai pidannao mishidainao kidaz pugaru. Udauna'an òtaraa-kidan na'iki òba'izii-kidan da'i ìdyaun. 20 Aizii tawuru'u Stephen, kakuwaapatinauzoz pudau'u, uruu zowii-ka'o dono, na'ia'o kapam ògaru. Patumaaka'o ònyukunuu zowii-mikinao tuma. Ògaru taapanii ìchaakitan kida ìzowian dono Stephen paboori kuba kida idi."

21 Mazan Naobanai kian, "Pumako di'iki'i, òdyuudan nii pugaru munapo Gentilenao di'iti."

22 Mashaa pidannao abatan Paul kadakotinan. Mazan aizii ìabatankan ukowaadan wuru'u padyuuda-kaoz Gentilenao di'iti, sariapa ìkadakoina'akan diiwa'o ida'an. "Una'aka uruu di'iki'i! Marii uzowii-ka'o! Aonaa turuu utaapaka'o kakupa," ìkiainan. 23 Ìto'oran na'iki ìkadakoinan tuukii. Uruu

idi ìkaboowan pashooton kida doko iti, ba'orainao kida kaboo-wan imi'i doko iti kapam. 24 Sariapa soldyaanao zowaunaa dyuudan Paul na'aka-ka'o soldyaanao mashaapakizi nazo iti. Na'iki udyuudan naa pasoldyaannao ba'iziinuzu, marii kizi ukowaadan ì'ati, kanom dikin ia'o manawun wuru'u Jew-nao to'oradinanz u'ati kaikapa'a. 25 Uruu idi ìdodowan naa Paul na'iki ìba'izia'azon naazu. Mazan upu'u Paul kian soldyaanao zowaunaa ati, wuru'u maonapa'oraz ukadishitapan udazaba'a, "Puaitapanii Rome di'iti'o ò'uu saadinpan? Na'apa dii Rome iki'o kakinaorii kiau-zon, ukashaapa mani òba'izii-ka'o madiwautapaka, òmakootowapaka-kida-kanao pu'u?"

26 Aizii soldyaanao zowaunaa abatan idi wuru'u Paul na'apanuz, sariapa umakon pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, "Na'apam nii pusha'apatinan aizii? Tawuru'u pidan pudyuudaniaz ba'izii-ka'o, Rome di'iti'o u'uu saadinpan."

27 Uruu idi soldyaanao zowaunaa wa'atin Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, "Pukowaada ò'ati, mishi'o Rome di'iti'o pu'uu saadinpan?"

"Oo," ukian u'ati.

28 Soldyaanao zowaunaa kian Paul ati, "Ògaru òsaada-kidan ò'uu Rome di'iti, òkawinipinaatan idi dobata puraata wiizai zowaunaanao ati."

"Mazan ògaru, ò'uu saadinan Rome di'iti òshakatan di'iki'o," Paul kian u'ati.

29 Sariapa soldyaanao, wuru'u ba'izia'azoinaouz Paul, munapo-

dina'akan u'ai. Na'iki soldyaanao zowaunaa, tuukii utaria'akan, uabatan idi kanom kaduz wuru'u Paul, na'iki uwatuda-kidan idi kapamazur chain idi.

Paul kootowapa-kida-ka

³⁰Tuukii soldyaanao zowaunaa aipan paaitapan kanom dau'ana'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz Paul ati. Ba'oran kamoo udyuudan naa Paul, buzuuta-ka. Na'iki udyuudan naa kapam faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidanna baokopatinan. Udauna'an una'akan naa Paul i'idi'iti, na'iki udyuudan naa ukadishitan ikanaapu iti.

23 ¹Uruu idi Paul awunupa'akan sakitapa kootowapa-kidauzonao pidanna di'iti. Na'iki ukian i'ati, "Õ'inawuzunao, karikaonan õmashaapan kaiman Tominkaru ati, na'iki õaitapa aonaa kanom oia'o nii aimaakan õsha'apatan, ba'azootin-kida'o nii õgaru. Õmashaapa kaiman atii kai." ²Sariapa Umanawunu'o Faadaa, Ananias kia'o u'uu, dyuudan Paul dazaba iainao pidanna ta'ikan uruu padako ida'ati. ³Sariapa Paul kian u'ati, "Pugaru kaniriba'o kabaun daarazi kawanu'o, zichida-kariwaiz baraka'o idi. Mishi'oraiman pudako'o nii pa'an Tominkaru ta'ika. Pusakanatapan di'i, putiwaa-kidapan õgaru, kakinaorii aipan kawana'ati. Mazan upu'u zii pudikintapan wuru'u kakinariiz pudyuudan ida'an wunao ta'ikan õdako'o."

⁴Pidanna maonapainao Paul dazaba'a kian u'ati, "Kandii nii puparadan arawu ati kaikapa'a, Tominkaru zaamataniaz Umanawunu'o Faadaa nii?"

⁵Paul kian, "Õ'inawuzunao, kasha'ora õ'ati õna'apan, aonaa pa'an õaitapan Umanawunu'o Faadaa uruu. Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kian, 'Mana'a udakoopa'ana'a pidan kazowautapa'o unao.'"

⁶⁻⁸Sariapa Paul di'itapan wuru'u kootowapa-kidauzonao pidanna. Pabi'i kida utukapa kaina'a zaamatinpainao Sadduceenao di'iti, kaina'a kapam utukapan zaamatinpainao Phariseenao di'iti. (Sadduceenao, aonaa imishidan pidan kadishitan nii pamawakakizi iki. Na'iki aonaa imishidan angel kaina'an, na'iki aonaa kapam imishidan doronai kaina'an. Mazan Phariseenao ipai pa'an imishidan wuru'u na'apa kida'oraz.) Uruu idi Paul kian diiwa'o ida'an, "Õ'inawuzunao, õgaru Pharisee na'apa õdarunao kawan. Õkootowapa-kida-ka, na'iki õkadishita-kida-ka unao kanaapu'u, õmishidan idi kadishita'o nii mawakainao diina'iti'i." Aizii iabatankan wuru'u Paul na'apanuz, sariapa Phariseenao na'iki Sadduceenao kashadaakapan tuukii. Uruu idi ikadakowaakapan naa atii ibuutaakapan. ⁹Na'iki powa'a zii pidanna diwadan pakadakowaakapan. Kaina'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainao Phariseenao di'iti, inao kadishitan na'iki ma'ozaka ipara-

dan Paul dau'an. "Aonaa kanom waikodan dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u. Panaadon mishi'o doronai oo angel paradan u'ati," ĩkian. ¹⁰Mazan kichana'iki-kia'a naa manawun ĩkashadaakapan. Uruu idi soldyaanao zowaunaa dyuudan naa pasoldyaanao makon pidannao bii iti, ĩkazata kizi Paul ĩ'ai, marii kizi ĩna'akan uruu soldyaanao dapunaa nazoo iti.

¹¹Uruu wamarutan ida'a Tominkaru paradan Paul ati uzanda'awun ii. "Mana'a putaria'ana'a. Ipai wuru'u pukowaadaniaz pidannao ati ōdau'an da'ana'a Jerusalem an, ipai ōaipan kapam pukowaadanuz Rome ii aka," ukian u'ati.

Pidannao dakotan pazowian Paul

¹²Ba'oran chaapi'iki, pabi'i kida Jewnao baokopatinan na'iki ĩkadakotinan. Uruu dono ĩbauda'apatan panyukunuu na'iki ĩtaan paparadan Tominkaru ati. ĩkian, "Aona'o nii wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wariwun, atii wazowian dauna'an zii Paul. Marii Tominkaru pataka'utan waunao wamazowiikan an Paul." ¹³Uwazoota 40 daonai-oranao baokopatinan, wuru'u na'apatainaouz panyukunuu. ¹⁴ĩnao wa'atin faadaanao zowaunaanao ida'ati, na'iki Jewnao zowaunaanao ida'ati. ĩkian ĩ'ati, "Waunao, wakiinii Tominkaru ati aona'o nii wanikan wawanyukunuu, na'iki aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul. ¹⁵Uruu idi waipan ipai unao dyuuda-kidan

uparadan soldyaanao zowaunaa di'iti. Umariida kizi uruu, marii kizi udyuudan Paul unao ida'ati. Ukii kizi u'ati. "Waabata'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamatapa-kaoaz.' Aizii waunao, wadizinpan ni'i naa, wazowian nii uruu ukaawan ua'ii da'ati'i unao ida'ati," ĩkian.

¹⁶Mazan Paul chaonain abata ipai wuru'u ĩkadakotinanuz. Uruu idi sariapa umakon soldyaanao dapunaa iti, ukowaadankan Paul ati wuru'u ĩparadan kidaz ĩzowia'azoonuz uruu. ¹⁷Sariapa Paul dapadan bouda'apa soldyaanao zowaunaa, na'iki ukian u'ati, "Puna'aka wuru'u di'oraz daonai-ora'a unao zowaunaa di'iti, kaina'a ukakuwaapa'azon u'ati." ¹⁸Uruu idi soldyaanao zowaunaa na'akan naazu pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, "Paul, taraapa-kariwaiz, dyuudan ōna'akan di'oraz daonai-ora'a pu'ida'ati, usha'apanum kau'an kaina'a ukakuwaapa'azon pu'ati."

¹⁹Sariapa soldyaanao zowaunaa na'aka'akan wuru'u daonai-oraz pana'itinapu pidannao ai. Na'ia'a naa upishaan uruu kaikapa'a: "Na'apa'oram wuru'u pukakuwaapa'azoonuz ō'ati?"

²⁰Ukian naobanai ati, "Kaina'a Jewnao baokopainpan, pazowaunaanao tuma, ipai ĩna'apatan panyukunuu ĩaipan pamariidan pugaru. Uruu idi kaini'iki'o nii ĩdyuudan paparadan pu'ida'ati, ĩaipan pudyuudan Paul wai-kana'an Jewnao kootowapa-kizi dapunaa iti. ĩkian nii pu'ati,

'Kootowapa-kidauzonao pidan-nao aitapa'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamata-kaoz.' ²¹Mazan mana'a pa'i pumishida'ana'a iparadan, aonaa pudyuuda'ana'a Paul i'idi'iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii Jewnao dizinpan izowia'azoonuzu ukaawa-kida-ka'o ua'ii. Uwazootanii 40 daonaioranao wuru'u dizina'azoinaouz. Ipai inao, itaan paparadan Tominkaru ati. Ikian, 'Aona'o nii wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul.' Taa'azo'o naa kaina'iki idyaun, soo pugaru'u naa izaudapan, ibata'azon na'apam pukian."

²²Udauna'an soldyaanao zowauna kian daonaiora ati, "Mana'a pa'i pukowaada'ana'a pidan ati wuru'u pukakuwaapanuz o'ati." Udauna'an udyuuda'akan naa ukiwan powaa iti.

***Paul dyuuda-ka'o
naobanai Felix di'iti***

²³Uruu dauna'an soldyaanao zowaunaa, dapada-kidan dya'utam pasoldyaanao naobanaanao, na'iki ukian i'ati, "Udyuuda 200 soldyaanao minziwan, imako kizi Caesarea iti aizii 9 o'clock, aiwaka'an. Na'iki marii 70 soldyaanao makon kapam kawaro baru an kida. Na'iki marii powa'a zii 200 soldyaanao makon kapam pachipararin za'aba'i kida tuma. ²⁴Na'iki uminziiwa-kida pa'i kapam Paul kawaronnao nii. Kaiman mazan pa'i oaipan una'akan uruu, aonaa

oaipan usha'apata-ka'o, kaiman oaipan ukaawa-kidan uruu naobanai Felix di'iti, wiizainao zowaunaaz," ukian i'ati. ²⁵Udauna'an utaan naa i'ati pasaadanii kaarita naobanai Felix di'iti'oraz. Kaikapa'a wuru'u usaadaniaz:

²⁶"Di'oraz kaarita ogaru Claudius Lysias di'iki'o. Pugaru umanawunu'o naobanai Felix ati'o. Tuukii onaubaan pugaru okaaritan ida'an. ²⁷Jewnao zaamatan wuru'u di'oraz daonaiora'a, na'iki maonapa'ora'ana'a padamata izowianuzu. Oabatan idi u'uu saadinpan Rome di'iti, sariapa okazannaatan uruu osoldyaanao tuma.

²⁸"Oaitapa'azon kanom dikin ia'o wuru'u ito'oradinanz u'ati, uruu idi onakan uruu Jewnao kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti. ²⁹Na'apaini'i naa oabatan wuru'u ito'oranuz u'ati soo pakakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Aonaa turuu pidan zowii-ka'o oo taraa-ka'o, soo na'apa'o dikin ii karikaonan. ³⁰Mazan ukowaada-ka'o idi o'ati izowia'azon naa uruu, sariapa odyuudan uruu pu'idi'iti kadimana'o ida'an. Na'iki odyuuda Jewnao kowaadan pu'ati, kanom dikin ia'o oo kanom wuru'u usha'apantiaz, ito'ora-kinaaz u'ati. Uruu kaduz. Atii ba'oran dono."

³¹Na'apa'a naa mishi soldyaanao na'akan Paul padyuuda-ka'o kawana'ati. Atii ikaawa-kidanuzo aiwaka'an wiizai Antipatris iti.

³²Ba'oran chaapi'iki, soldyaanao, wuru'u pakidiba ida'an kidainaouz, ĩpadantan naa powaa iti pawa'ati-kizi iki, atii padapunaa di'iti. Mazan kawaro barau an kidainaouz, ĩnaou'u naa pa'an dobata Paul tuma, ³³atii ĩkaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa ĩtaan kaarita naobanai Felix ati. Na'iki ĩtaan naa kapam Paul u'ati. ³⁴Uipaian dauna'an paaitaan wuru'u kaaritz, uru'u naa upishaan Paul, na'iki'oram amazada di'iki'o uwa'atin. Ukowaadan pawa'atin wiizai Cilicia Baara ia'o di'iki. ³⁵Uruu idi ukian Paul ati, “Ōzaudapan nii zii wuru'u zowia'azoinaouz pugaru kaawan. Ōabatan dau-na'an na'apam ĩkian pudau'an, uruu ōaitapan ni'i naa na'apam ōsha'apatan pugaru.” Uruu idi udyuudan naa soldyaanao taratan Paul, umanawunu'o kabaun di'ii, naobanai Herod tomauzoniaz, na'iki ĩawunuutapa-kizi uruu na'ii.

*Jewnao kaakapaan Paul
Felix ati*

24 ¹Aizii baka'iauda'u kamoo dauna'an, Ananias, Umanawunu'o Faadaa makon naa Caesarea iti kazowautapainao Jewnao tuma na'iki lawyer^k tuma, Tertullas kia'o u'uu. ĩnao makon naa naobanai Felix di'iti ĩkaakapaa'anan Paul u'ati. ²ĩkaawan na'iti, udauna'an Paul na'aka-kaoa'a naa

ĩ'ida'ati. Na'ia'a naa Tertullas kaakapaan naa uruu kaikapa'a:

“Ōnaobanaa Felix, pugaru umanawunu'o naobanai. Konaukii pidannao mashaapan pukazowautapan idi wawiizi kaiman. Na'iki ipai pusakitapadan wa'ati wuru'u aimaakan kida kasharutapa'oraz waunao wawiizi ida'a. ³Uruu idi kaiman pidannao nyukunuu pu'ati ipai wiizai kawana'ati pukazowautapanii kidaz. ⁴Aonaa ōmashaatapa'azon pugaru tomunu'iki manawun, mazan ōaipan puabatan waparadan masakauda'u. ⁵Di'oraz daonaiaora'a aonaa ukaimanan, kichana'iki-kia'o uruu. Ipai, ipai amazada kawana'ati ukimudautan na'iki uto'orataaka-kidan Jewnao. Na'iki uruu kazowautapa'o Nazareth san pidanannao. ⁶Na'iki uaipan kapam pakaniribaa-kidan Tominkaru Dapu pawazootapan ida'an kakinaorii. Uruu dikin ia'o wazaamatanuzu. [Wakootowapakida'azoo nii padamata uruu wakakinaorinaa kawana'ati, ⁷mazan Lysias, soldyaanao zowau-naa kaawan, sariapa una'akan uruu wa'ai. ⁸Na'iki ukian kanom kaakapaa'azon an Paul, marii uwa'atin pu'ida'ati.] ¹Aushaa, pupishaa mooko uruu, puabatan nii kanom dikin ia'o wuru'u wato'oranuz u'ati.” ⁹Ipai wuru'u abatapainao Jewnao, na'apa ĩnyukunuu uparadan kawana'ati.

^k 24:1 lawyer: uruu kashadaakapauzo kootowapa-karu dono Rome iki'o kakinaorii kawana'ati. ¹ 24:6b-8a Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

“Mishi'o kaiwuru'u uparadanuz,”
 ĩkian.

*Paul kazannaatinan
 Felix kanaapu'u*

¹⁰Uruu idi naobanai Felix sawadan paka'u Paul di'iti. “Pugaru'u naa parada aizii,” ukian. Sariapa Paul kian naobanai ati, “Ōaitapa kotua'o mishi pukazowautapan wairibannao Jewnao, ipai wuru ida'a'a amazada ĩwiizaitapaniaz. Pugaru puaitapanii ipai ĩkaduz. Uruu idi tuukii ōkonaukian, usha'apanum kau'an aizii ōkakuwaapan nii pu'ati. ¹¹Aizii di'i ¹²kamoo dobatan ōkaawan dauna'an Jerusalem iti, ōtoriiinpa'anan idi Tominkaru ati. Turuu pupishaan pidannao pumishida'azon an. ¹²Aonaa Jewnao ikodauzon ōkashadakowaakapan pidan tuma Tominkaru Dapu ii, na'iki aonaa na'iam zii ĩikodan ōto'orataakakidan pidannao synagogue ii oo pawiiizi an kida. ¹³Ukau'an aonaa mishi'o mani kaiwuru'u ĩparadanuz. Aonaa kanom ĩikodan pamishii-kinanaa nii kaiwuru'u ĩkaakapaanuz ōgaru pu'ati. ¹⁴Mazan ōkowaadan nii pu'ati aimakaan ōsha'apatauzonii. Mishi karikaonan ōtoriiinpauzon wadarunnao Tominkarun ati, soo Jesus tominapa-kidan kawana'ati. Mazan ĩkian pana'iti'o karikaonan wuru'u na'apa'oraz. Mazan ipai ōmishidan wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati. Na'iki ipai ōmishidan wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz. ¹⁵Na'apa ōmishidan Tominkaru, wunao mishidan kawanu'u dii-

naouzu'u, na'iki ōmishida kapam bauda'apa kamoo ipai'o nii pidannao, kaimanainao na'iki oiainao kadishita-kida-kaoo nii pabaaranna iki. ¹⁶Uruu idi karikaonan ōtiwautinan, kaiman ōaipan ōtaapinan, aonaa ōaipan ōnyukunuu kasharutinpan pidannao tuma oo Tominkaru tuma.

¹⁷“Dobata wunu ō'aonaankan Jerusalem iki. Ōkaawan powa'a ati ōwa'anan idi'o puraata ōiribannao Jewnao ida'ati. Na'iki ōkawaoda-kida'azon idi kapam uzai Tominkaru Dapu ii. ¹⁸Ōipaiian pu'a'ora'a naa ōsha'apaapan uruu kida aimakaan, na'iki ōipaiian kapam ōchikainan Tominkaru ati, wuru'u ĩikodanuz ōgaru Tominkaru Dapu ii. Aonaa pidannao kasaba'uinpan ōtuma uruu dono, na'iki aonaa pidannao kasharutaakapan uruu dono. ¹⁹Mazan na'ia'o pabi'i kida Jewnao Asia iki'o ĩwa'atin. ĩnao pa'an turuu ĩna'aka-kaoo da'ati'i pukanaapu ati, ĩkowaada kizi kanom dikauda'o aimakaan ōsha'apatan, turuu ĩkaakapaan ōgaru pu'ati. ²⁰Aushaa pupishaa mooko wunaou'u di'oraz Jewnaou'u. Kanom dii ĩikoda dikauda kida'o nii aimakaan ōsha'apaapan, tuubaruu kida'o Jewnao kootowapa-kidan dono ōgaru Jerusalem ii? ²¹Soo kaina'a bauda'apa aimakaan dikin ii ōto'oradan ĩdyaun, ōdako'atin idi ĩparadan ma'ozaka kaikapa'a: ‘Ukootowapa-kidan ōgaru soo ōmishidan idi bauda'apa kamoo mawakainao kadishita-kida-kaoo nii pamawakakizi iki,’ ōkian idi ĩ'ati.”

Acts

²²Felix, uaitapani'i naa "Jesus Kaduz" dau'u. Uruu idi ukian, "Turua'a naa shoman. Ōzaudapan nii zii Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan. Uruu dauna'an ōaitapan nii na'apam ōsha'apatan pugaru," ukian. Udauna'an usookada'akan naa wuru'u kootowapa-karuz, ²³na'iki Felix kian naa soldyaanao zowaunaa ati, "Aonaa ōaipan utaratapa-kaao, marii uawunuutapa-kaao karikaonan. Uiribannaο kamunanu'uzon an u'ati, turuu īna'akan aimakaan uaiapanii kida," ukian.

*Paul paradan Felix
na'iki udaiaro ati*

²⁴Atii dobata kamoo, uruu dauna'an Felix kaawan naa powa'a ati paudaiaro Drusilla tuma. Jewaba wuru'u Felix daiaroz. Īkaawan na'iti, sariapa Felix dyuudan Paul na'aka-kaao pa'ida'ati, uabata'azon ukakinaopan. Uruu idi ipai Paul kowaadan u'ati na'apa'oram wuru'u pidan mishidanuz Christ Jesus. ²⁵Na'iki ukowaada kapam u'ati kaiman kida'o mashaapa-karu dau'u, na'iki ukowaada na'apam pidan ma'ozakadan panyukunuu oia'o sha'apata-kaao ai. Na'iki ukowaada kapam u'ati diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan nii ipai pidanao. Mazan sariapa Felix taria'akan paabatan idi na'apa kida'o kakinaorīi. Uruu idi ukian, "Turua'a naa zii shoman. Ba'oran dono ōturuudinān dono ōdapada-kidan nii koshan pugaru." ²⁶Felix itiiman shaa Paul taan nii puraata pa'ati,

pakodita-kinaa nii. Uruu idi mapuda udapada-kidan Paul, na'iki ukadakotinan nii da'i utuma. ²⁷Mazan dya'utam wunu dauna'an Porcius Festus zaamata-kaao tuubaruo' naobanai nii Felix wadaun nii. Uruu idi Felix muudinān naa. Mazan Paul una'ian naa kowas uwa'akan uruu tarāa-kizai ii, uaipan idi Jewnao kaimanan pa'ati.

*Paul aipan padyuuda-kaao
naobanai Caesar di'iti*

25 ¹Aizii Festus zaamata-kaao dauna'an tuubaruo' naobanai nii, ukaawan naa Caesarea ati. Idikinauda'u kamoo pakaawan dauna'an, umakon Jerusalem iti. ²Aizii Jerusalem ia'a naa, faadaanao zowaunaanao, na'iki Jewnao naobanaanao kaakapaan naa Paul, Festus ati. ³Na'iki tuukii īpishaan Festus kaikapa'a: "Turuu shoman pudyuudan Paul na'aka-kaao Caesarea iki, Jerusalem ati, marii kizi ukootowapa-kida-kaao da'a'a." Wurū'u īaipānuz Paul na'aka-kaao, īaipān pazowii-kidan uruu dunapo ii ukaawan ua'ii Jerusalem ati. ⁴Mazan Festus kian ī'ati, "Aonaa! Marii Paul taapa-kaao na'ii, Caesarea ii, usha'apanum kau'an kadimana'o nii ōkiwan powaa iti. ⁵Marii uzowauanaanao makon ōtuma di'iki'i, umishiin an īaitapan Paul sha'apatan dikāuda kida'o aimakaan, marii īkowaadan na'ii kanom wuru'u dikāuda kida'oraz usha'apatan."

⁶Festus na'ian 8 oo 10 kamoo Jerusalem ii. Uruu dauna'an zii ukiwan powaa iti Caesarea iti. Ba'o-

ran kamoo pakaawan dauna'an, uru'u naa usakanatan kootowapakizai dapunaa nazo ii. Na'iki udyuudan naa Paul na'aka-kaopa'ida'ati. ⁷Uruu una'aka-kaoa'anaa i'ida'ati. Sariapa Jewnao, wa'atiinao kidaz Jerusalem iki, kasaba'ukinan naa Paul dazabaan. Na'iki ikowaadan naa iriba dikauda kida'o aimakaan usha'apaapan. Aizii ipishaa-kaoa'anaa, mazan aona'a naa zoobaba imishian wuru'u paparadan udau'an kida'oraz. ⁸Udauna'an Paul paradan kaikapa'a pakazannaatin-kinanaa nii: "Aonaa okashadan oo odakoo-pan kakinaorii wuru'u taa-kariwaiz waunao Jewnao ati. Na'iki aonaa osha'apatan Tominkaru Dapu, oo osha'apaapan dikauda kida'o aimakaan na'ii. Na'iki aonaa kanom dikauda'o nii osha'apatan udaru'o naobanai Caesar^m tuma na'iki aonaa odikintapan ukakinaori kida," ukian.

⁹Mazan Festus aipan pakaimandan Jewnao nyukunuu pa'ati. Uruu idi upishaan Paul kaikapa'a: "Na'apa punyukunuu, turuu mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pukootowapa-kida-kaoo kanaapu'u wuru dau'ana'a Jewnao kowaadanii kidaz pusha'apatan?"

¹⁰Paul kian u'ati, "Mazan dii okadishitapa-kida-kaoo pugaru kanaapu'u, naobanai Caesar kabootaniaz kaudina'o nii da'a'a. Ukau'an turuu okootowapa-kida-kaoo di'oraz kootowapakizai ida'a. Puaitapa

aonaa kanom dikauda'o nii aimakaan osha'apatan Jewnao ati. ¹¹Dii mani osha'apatan an dikauda'o aimakaan, turuu mani ozowii-kaoo udikin ii, aonaa mani omarainan ozowii-kaoo. Mazan aizii puabatan pu'u aonaa osha'apatan dikauda'o aimakaan, aonaa turuu pudyuudan ogaru i'idi'iti. Mazan ozaamatipan idi Rome di'iti, turuu pa'an pudyuudan ogaru Rome iti, na'ii kizi okootowapa-kida-kaoo naobanai Caesar kanaapu'u," ukian.

¹²Sariapa Festus tanawatinan, na'iki ukadakotinan pidannao tuma, wuru'u kaudinainao kidaz patuma. Udauna'an utanawatinan koshan Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, "Mishi tuukii puaipan pudyuudakaoo naobanai Caesar di'iti, ukau'an na'iti'o ni'i naa pudyuudakaoo," ukian.

Festus paradan King Agrippa ati Paul dau'an

¹³Udauna'an King Agrippa na'iki udadakoo Bernice kaawan Caesarea ati, imorowautapa'ananao Festus ida'ati, na'iki ikonaukii-kida'ananao unaobanai-tinan. ¹⁴Na'apain imorowautapan dono, Festus kowaadan naa King ati ipai dau-nuuda'u Paul taratapa-kaoo dau'an. Ukian, "Kaina'a pidan taratapa-kaoo kaida'a'a, una'an Felix wa'akan. ¹⁵Aizii omakekonkan dono Jerusalem ii, Jewnao faadaanao zowaunanao, na'iki kazowautapa'o Jewnao kaakapaan uruu o'ati, ikowaa-

Acts

^m 25:8 Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

dan usha'apaapan dikauda kida'o aimakaan, na'iki idyuuda özowii-kidan uruu. ¹⁶Mazan ôkian î'ati, 'Waunao Rome sanna, aonaa pa'an wakashaapan pidan sha'apata-ka, oo uzowii-ka sariapa. Waunao, wakaduz kaikapa'a, waaipan nii zii pa'an ukadishita-kida-ka kiwiin wunao kanaapu iti'i kaakapainouz uruu. Waabata kizi na'apam ukian padau'an, ukazannaatin-kinaa nii.'

¹⁷"Înao Jewnao kaawankan dono da'ati'i, aonaa ôtomunu'ikinpan idyaun. Ba'oran kamoo ida'a ôdapada-kida'akan naa Paul na'iki ôkootowapa-kida'akan naaz. ¹⁸Aizii wuru'u Jewnaouz, îkaakapaan naazu, mazan aonaa zoobaba kanom ôabatan îkowaadan usha'apatan dikauda'o nii aimakaan. Ô'itiiman sha'a dikauda'o aimakaan nii wuru'u usha'apataniaz. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-ka. ¹⁹Kanom dikin ii ôabatan îkashadaakapan utuma, soo paTominkarun kakinaori kida dau'an karikaonan. Na'iki pidan mawaka'ora'a naa dau'an, Jesus kia'oraz u'uu, uruu dau'ana'o kapam wuru'u îto'oranuz u'ati. Mazan Paul kian, 'Kakupa uruu!' ²⁰Aonaa ôaitapan na'apam ôsha'apatan wuru'u kaikapa'oraz aimakaan kida'a. Uruu idi ôpishaan Paul, 'Turuu mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pa'an ôkootowapa-kidan pugaru, wuru dau'ana'a aimakaan kida kowaada-kariwaiz pudau'an?' ²¹Mazan ukian, uaiapan soo naobanai Caesar kootowapa-kida'o nii paugaru. Uruu idi ôdyuudan utarata-ka powaa iti, atii kaina'a'o nii

na'apainim ôdyuudan uruu, naobanai Caesar di'iti."

²²King Agrippa kian, "Ôgaru, ôabata'azoo kapam kaiwuru'u ukuwaa kidaz." "Waikana'ana'o nii puabatan ukuwaa," Festus kian.

²³Ba'oran kamoo King Agrippa na'iki udadakoo Bernice wa'atin naa, umanawun kida'o pakamichan îkaiwadan. Baokopa îmorotan kabaun kasaba'uinapa-kizai nazo iti, soldyaanao zowaunaanao tuma, na'iki umanawun kida'o pidannao tuma. Udauna'an Festus dyuudan naa Paul nanaka-ka.

²⁴Ukaawa-kida-ka dauna'an, Festus kian naa, "King Agrippa, na'iki ipai unao pidannao. Dii wuru'u daonaiora da'ainao Jewnao, na'iki Jerusalem ii akainao Jewnao kaakapautaniaz, na'iki tuukia'oraz îaipan uzowii-ka. ²⁵Mazan aonaa zoobaba ôabatan dikauda'o nii aimakaan usha'apatan uzowii-kida-kinoo nii. Na'iki paaipan ati pa'an upishaan padyuuda-ka Rome iti, naobanai Caesar di'iti. Uruu idi ôdyuudan nii uruu Rome iti. ²⁶Mazan aonaa kanom ôikodan, ôsaadan nii naobanai Caesar di'iti udau'an. Aizii di'i ôkadishita-kidan uruu ipai unao kanaapu iti, na'iki pugaru kanaapu ati'o manawun King Agrippa. Puabatan dauna'an uparadan, panaadon puabatan nii kanom dikin ia'o Jewnao to'oratinan u'ati. ²⁷Usha'apanum kau'an aonaa turuu ôdyuudan tarainpa'o pidan, ômasaadakan pu'u kanom dikin ia'o wuru'u utarainpanuz," ukian.

Acts

Paul, King Agrippa kanaapu'o (26:1-32)

Paul kazannaatinan King Agrippa kanaapu'u

26 ¹Uruu idi King Agrippa kian Paul ati, “Puparada'azon an pudau'an, turuu puparadan.” Sariapa Paul sawadan paka'u na'iki uparadan kaikapa'a: ²“Naobanai Agrippa! Kaiman manawun ò'ati pukashaapan òparadan. Aizii òkazannaatinan nii pukanaapu'u Jewnao to'orainpan ai ò'ati, òmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimakaan. ³Pugaru, puaitapanii kaiman-daun Jewnao kaduz kida, na'iki puaitapa ipai kanom dau'ana'o òkashadaakapauzon kapam. Uruu idi òaipan puabatapan òkuwaa kaimanaiman.

⁴“Ipaai Jewnao òaitapanii ògaru, òaitapa òkaduz kida òkoraidoonaan iki'o atii kai. Ìaitapanii na'apam òmashaapauzon òwiizi

ii, udauna'an Jerusalem ii. ⁵Ìnyukunuu na'apan an, marii òkowaadan pu'ati kai na'apam òtukapauzon òmashaapan kiwiin, na'iki marii òkowaadan kanom òmishidanii. Ògaru Phariseenao di'iti'i da'i òzaamatinpauzon. Ìnao tuukia'oraz manawun òizo'atin Jewnao kakinaori kida. ⁶Aizii di'i òkadishitan da'a'a, òkootowapa-kida-kaoo soo òmishidan idi tuukii, wuru'u Tominkaru kowadauzoniaz da'i pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati. ⁷Uruu idi'ò tawuru'u wairibannao, ¹²Jacob dainaouz, na'iki ònao takaan-daunnao, karikaonan da'i òtoriinpan na'iki òtaainan Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki maruta'o. Ìzaudapan idi'i naa kaimana'o taa'azoo-kariwaiz pa'ati. King Agrippa, uruu kapam wuru'u òzaudapaniaz naa,

na'iki uruu dikin ia'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz ò'ati. ⁸Ukau'an ipai unao da'ainaou'u, kandii nii mooko aonaa umishida'azon wuru'u Tominkaru kadishita-kidanuz pidan mawaka'o?

⁹“Ōgaru na'apa'o zii da'i kiwiin, tuukia'o òaipan òmashaa-tan wuru'u pidannao da'ananuz Jesus, Nazareth sanaz. ¹⁰Ōkowaa-dan nii na'apam òsha'apaapauzon da'i aimaakan kida Jerusalem ii. Faadaanao zowaunaanao dyuudan kawana'ati òkaboota-kidauzon mishidainao Jesus taraa-kizai iti. Aizii ìzowii-kaò an, kaiman ò'ati na'apa ònyukunuu ìkawan. ¹¹Ōmakon nii da'i ipai synagoge kawana'ati, òdorotan wuru'u mishidainaoz Jesus, marii kizi ìpataka'uta-kaò. Na'iki tuukii òdyuudan ìdakoopan wuru'u pamishidanuz Jesus. Ōto'oran idi ì'ati tuukii, òmakouzon da'ì ba'oran donoi kawana'ati kida òdorotan ìdyaun.

***Paul kowaadan na'apam
pazaamatan Jesus panaobanaa nii
(Acts 9:1-19; 22:6-16)***

¹²“Bauda'apa kamoo òmakopaanan Damascus iti, òna'akapanii kaarita faadaanao zowaunaanao saadani, ma'ozaka kizi na'iki mabaa'azoo kizi òsha'apatan pidannao uruu ida'an. ¹³King Agrippa, dunapo ii sakitapa kamoo òtukapan aimaakan kanada'o, ukanadapan ògaru na'iki òminauda'unaò. Ukanadapan aokazi iki kanada, kanada powa'a zii manawun kamoo

ai. ¹⁴Ipai wawaota'akan imi'ì baara iti, na'iki òabata parada-karu kian ò'ati Hebrewⁿ paradan ida'an, ‘Saul! Saul! Kandii nii puantamikitan ògaru kaika-pa'a? Puantamikitan idi ògaru na'apa, puikodan kaziwa'o manawun pu'ati.’

¹⁵“ ‘Ōnaobanaa, kanom pugaru?’ òkian.

“Sariapa udako'atin òparadan, ‘Ōgaru Jesus! Ōgaru wuru'u puantamikitaniaz,’ ukian ò'ati. ¹⁶‘Pukadishita! Ōaidinan pu'ati, usha'apanum kau'an òzaamatan idi pugaru aizii òpoitoru nii. Aizii pukowaada'a naa pa'ì pidannao ati ipai, ipai wuru'u putukapaniaz òsha'apatan pu'ati. Na'iki kaina'a'o nii zii òaidan powa'a aimaakan kida pu'ati pukowaadan nii pidannao ati kapam. ¹⁷Ōdyuudan nii pugaru Jewnao na'iki Gentilenao bii iti, na'iki òkazannaatan nii ìsha'apatan an pugaru. ¹⁸Pugaru òaipan tukapa-kida'o nii ì'ati mishi'o kuwai òdau'an. Marii kizi ìkoditan maruta'o-karu iki, kanada'o-karu ati. Na'iki ìmuudin kizi'ì naa panaobanaitapan ai Satan, ìzaamata kizi'ì naa pa'an Tominkaru panaobanaa nii. Aizii ìmishidan an ògaru, mainaabata-karu nii ì'oian, na'iki Tominkaru buutan ni'ì naa ìdyaun papidanannao nii,’ kia'o wuru'u ukiauzonuz ò'ati.

***Paul kakuwaapan
pakaudinan dau'u***

¹⁹“Naobanai Agrippa, òizo'ati wuru'u aokazi iki'oraz parada-karu.

ⁿ 26:14 *Hebrew*: uruu Jewnao mashaapainao Israel ii paradan.

²⁰Kiwiin òkakuwaapan Damascus ii aka, udauna'an Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka òkakuwaapan. Uruu dauna'an òmakon Gentilenao bii ii aka kapam. Òkakuwaapan na'iki òkakinaopan ìdyaun, ìmuuda kizi'i naa pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ìtanawatin kizi'i naa pa'an Tominkaru ida'ati, na'iki ìtukapa-kida kizi'i naa mishi pata-nawatinan pa'orian ai, pamashaapan ida'an kaimana'a naa. ²¹Kaikapa'o dikin ia'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz ò'ati. Tominkaru Dapu ia'o wuru'u ìzaamatanuz ògaru. Na'iki na'apain ìaipan pazowia'akan ògaru. ²²Mazan Tominkaru kazannaatapa ògaru ì'ai, atii di'i òkadishitapanu'u. Ukau'an ipai òkowaadan naa wuru'u òtukapanii kidaz aimaakan ipai pabi'inaaka pidannao ati, na'iki naobanainao ati. Mazan aonaa pa'inaa kida'o aimaakan mani wuru'u òkowaadapaniaz Tominkaru prophetinnao na'iki Moses saadauzonii kida ai. Mishi'oraiman uruu dau'ana'o pa'an tawuru'u ìsaadanii kidaz. ²³Ìkian Christ pataka'uta-kao nii, atii uzowii-kao nii. Mazan uru'o nii kiwiin kadishita pamawaka-kizi iki, kowaada'o nii, na'iki tukapa-kida'o nii kanada'o Jewnao ati na'iki Gentilenao ati.”

²⁴Paul paradan idi na'apa, sariapa Festus kadako'okan Paul ati kaikapa'a: “Paul! Madorona'a naa puzowau, putominapatin-kinaa.”

²⁵Paul kian, “Naobanai, aonaa òzowau madoronan, mishi'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u òparadanuz.

²⁶King Agrippa! Aonaa òkiba'azon òparadan pu'ati, usha'apanum kau'an pugaru, puaitapanii ipai kanom daua'o kaiwuru'u òkadakotinanuz. Usha'apanum kau'an aonaa dizinpa'o mani Jesus sha'apata-kao, ipai uai-tapa-kao. ²⁷King Agrippa! Pumishida wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz udau'an? Òaitapa ipai pumishidanuzu, mishii?”

²⁸Naobanai Agrippa kian Paul ati, “Pu'itiiman pupana'adan nii ònyukunuu aizi'ika'o pukuwaa ida'an?”

²⁹Paul kian, “Aonaa usha'apan puabatan parada-karu aizi'ika'o, na'iki kotua'iki'ora'a naa puabatautan, mazan òtoriiinpan nii Tominkaru ati, marii kizi pugaru na'iki ipai wuru'u abatapainouuz kai, na'apa kizi umishidan ògaru kawan, mazan aona'o nii pa'an uwatudapa-kao ògaru kawan.”

³⁰Udauna'an King Agrippa, na'iki naobanai Festus, na'iki Bernice, na'iki ipai ba'orainao pidannao kadishita'akan na'iki ìkodia'akan naa. ³¹Pakoditan dau-na'an, ìkian pa'atiaaka kida, “Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan, aonaa kanom dikin ii uzowii-kao oo utaratapa-kao.” ³²Sariapa King Agrippa kian Festus ati, “Aonaa mani upishauzon padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, umuudaka'oa'a naa mani padamata aizii wuru'u,” ukian.

Paul dyuuda-kao Rome iti

27 ¹Aizii Paul na'iki ba'oran taraapa-kariwainao

pidannao dyuuda'azoo-kaoo dono'o naa Rome iti, Italy Baara'a ia'oraz, uru'u naa itaa-kaoo'a naa Julius ka'u iti. Uruu kaudina'o tuubaru kidainao soldyaanao tuma, Caesar soldyaannaouz. ²Wapaidin-kida-kaoo'a naa^o udaru'o kanawa zo'iti, wa'ati'o Adramyttium iki, una'akapikinao kiwapaanan naa powaa iti Asia iti. Na'iki imashaadinpaanan nii kanawa mashaadin-kizi kida kawana'ati Asia ii aka kida'oraz. Na'a'o kapam Aristarchus watura, Thessalonica san, Macedonia ia'oraz. ³Ba'oran kamoo wakaawan Sidon iti. Kaiman mazan Julius kamunanun Paul ati, ukashaapa umorowautapan na'ii papaonarunao di'ii'aka, itaa kizi u'ati aimaakan uaiapanii kida. ⁴Na'iki'i naa koshan wamakon, mazan ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan katonaru Cyprus di'iti, wadikindina'azon idi awaru ai ubarau ii aka. ⁵Udauna'an kanawa kora'uka-kida-kaoo baza iti, Cilicia na'iki Pamphylia itinapu, na'ii'aka'a naa wamakon atii wakaawan Myra iti, Lycia ia'oraz. Na'ii wamaaratinkida-kaoo kanawa di'iki. ⁶Na'ia'a naa Julius, soldyaanao zowaunaaz pishaan pamakon ba'oran pidannao kanawan ida'an, Alexandria iki'o iwa'atin, na'iki Italy iti'o imako'onan. Uruu idi wapaidin-kida-kaoo'a naa koshan uruu kanawa zo'iti.

⁷Na'iki'i naa wamakon kona'ii, kona'ii, usha'apanum kau'an ma'o-

zaka manawun awaru wakanaapu iki. Atii iriba kamoo dauna'an, kasha'apanna'o ida'an wamaonapatan padamata donoi Cnidus iti, mazan aona'a naa kanawa zikadina'azon, ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan wadaba itinapu, paran baoko a'o katonaru di'iti, Crete kia'o udakotapa-kaoo. Waaipan wadikindinan awaru ai ubarau ii aka. Maonapa wadobata'akan Solmone an, katonaru dyuo a'oraz. ⁸Mazan kasha'apannaa wamakon katonaru za'an atii wakaawan "Kaimana'o Mashaadin-kizai" di'ii, maonapa'oraz donoi Lasea iti, na'ii mazan uruu katonaru di'ia'oraz.

⁹Aata, iriba'a naa kamoo wawaziwa'akan. Aizii dobata'aka'a naa amazada Jewnao Sanadinpauzon Kamoon, na'iki kichana'iki-kia'o ni'i naa chi'ikapa-karu paran baoko an awaru ma'ozakan idi'i naa. Uruu idi Paul kakinaowan kanawa na'akapikinao. ¹⁰"Aonaa turuu wadobatan kai. Wamakon dono, dikauda'o nii aimaakan sha'apan wa'ati. Panaadon wawaziwaan nii kanawa na'iki uwazoo kida na'iki pidannao kapam." ¹¹Mazan tuukii pa'an kanawa na'akapikinao zowaunaa, na'iki kakanawanu'o dobata'azon. Uruu idi tuukii ina'apatan soldyaanao zowaunaa nyukunuu paparadan kawana'ati. Aonaa umishida'azon Paul paradan. ¹²Na'ii wuru'u kanawa mashaadin-kiziz, aonaa

o 27:2 Da'a'a watukapan Luke, saada'oraz di'oraz kaarita'a, baokopatinan koshan Paulnao tuma.

sookapa-kizai kaimanan amazada wadidiizon dono.^P Uruu idi iriba pidannao kanawa zo'ainao na'apatan panyukunuu. Tuukii ãaipan padobatan, kanawa na'akapikinao zowaunaa paradan kawana'ati. Kaina'a ba'oran wiizibai na'ii, uruu katonaru tokon itinapu, maonapa'oraz donoi Phoenix iti. Na'ii pa'an ãaipan patoman pawiiiziba nii, atii amazada wadidiizon ipain. Na'iki uruu di'ii aonaa awaru zowiauzon tuukii manawun amazada, ukashakarutinpan idi.

Ma'ozaka'o awaru daua'o

¹³Upu'a'a naa awaru kaawan kona'ii wadaba iki, paran baoko ikinapu. Tuukii ãkonaukian, na'iki ãkian, “Turua'o nii wamakon.” Uru'u naa mazan ãkosotan kimisha'o aimaakan wuru'u mashaadinapakida'oraz kanawa. Udauna'an ãkida'ukina'akan naa, maonapa zii kanawa makopaanan Crete danoma an. ¹⁴Kadiman aka uruu dauna'an ma'ozaka'o manawun awaru kawa'akan naa wadaba iki, katonaru di'ikinapa. ¹⁵Sariapa awaru zowitan kanawa padaba iki. Aka, watiwaan naa padamata wasakitapadan kanawa zowau, mazan aona'a naa waka'iitan wana'akan kanawa wamako'ozoo-kizi an. Uruu idi wamuuda'akan naa kanawa, na'iki'i naa awaru kida'uka'akan naazu atii wadaba iti paran zikon iti.

¹⁶Uruu idi kanawa makon atii maonapa ba'oran katonaru sodi, paran zikon ia'o dazaba an, Cauda kia'oraz udakota-kae. Na'ii wadikinda'aka-kae masakauda'u awaru ai. Udauna'an kanawa na'akapikinao saabatan naa kanawa sodi, paminauda'u udaru'o paawa iti, atii kasha'apannaa ãipaian pawatudanuz.

¹⁷Uruu dauna'an kanawa na'akapikinao watuan naa kaimanaiman pakanawan tu'uz ushazodan ai. Tuukii ãtarian, ãzauda-kidan paikodan maanaaba'o, Libya danoma an. Uruu idi ãpowa'adan na'iki ãtoka-kidan naa kamicha mada kida'ukapa'oraz udaru'o kanawa, mazan upu'u zii awaru kidu'ukan wuru'u kanawaz.

¹⁸Aonaa awaru mashaadan, pakawan ma'ozaka uto'oradinan. Ba'oran kamoo ãkaboowan naa kanawa wazoo kida wunu baoko iti. ¹⁹Ba'oran kamoo ida'a uruu ãkaboo-wa'akan naa kanawa sha'apauzinaa kida wunu baoko iti. ²⁰Iriba kamoo aonaa watukapan kamoo oo wizinao. Pakawan awaru ma'ozaka, na'iki kichana'iki kii manawun, aona'a naa waaitapan na'apam naa washa'apatinan powa'a. Wa'itiiman shaa wamawakan naa wuru'u.

²¹Dobata'a naa kamoo, aonaa pidannao nikan pawanyukunuu. Uruu idi, Paul kadishitan ãkanaapu iti na'iki ukian ã'ati, “Uabata õparadan. Uizo'atiizon an mani õparadan,

Acts

P 27:12 amazada wadidiizon dono: English ida'an udakota-kae 'winter.' Kasha'apannaa chi'ikapa-karu kanawa ida'an paran baoko ii aka. Usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru amazada wadidiizon dono. Turuu wuru'u ma'ozaka'oraz awaru zowian udaru'o kanawa, na'iki unaraadanuz pidannao tuma.

kaina'ii zii mani padamata waunao kai Crete ii, aonaa mani dikauda'o aimakaan sha'apan wa'ati kaikapa'a, na'iki aonaa mani padamata wawaziwaan aimakaan kida. ²²Mazan aizii ökia'azon ipai unao ati! Uma'ozakada unyukunuu, aona'o nii bauda'apa pidan mawakan. Soo kanawa'o nii karikaonan wawaziwada. ²³Usha'apanum kau'an aiwaka'an angel kaawankan ö'ida'ati Tominkaru ötaapiki na'iki önaobanaa di'iki'o. Udyuudan pa'angelin paradan ö'ati kaikapa'a: ²⁴'Paul, aonaa putaria'ana'a, aona'o nii pusha'apan. Mishi'o nii pukadishita-kida-kaonabanai Caesar kanaapu iti Rome ii. Tominkaru kaimanan idi manawun, ukazannaatan nii ipai wuru'u putumainaoz pidannao.' ” ²⁵Uruu idi Paul kian i'ati, “Ukau'an uma'ozakada unyukunuu. Ömishida Tominkaru kazannaatan nii waunao, paparadan kawana'ati ö'ati. ²⁶Mazan waua'ii, awaru kidu'ukan nii wakanawan maana'okaru iti, katonaru danoma iti,” ukian i'ati.

***Kanawa zo'ainao tarian
panaraan ai***

²⁷Uruu dauna'an awaru kida'ukapan naa kanawa ipai kamoo na'iki ipai maruta'o Mediterranean baoko ii aka. Aizii tomun-zikon, dya'utam sondiitan ida'a'a naa, kanawa na'akapikinao kian, “Maonapa'o kawanu'ora'a naa aizii wakaawan paran danoma iti.” ²⁸Sariapa iwaota-kidan aimakaan kimisha'o paran baoko iti itukapa'a-

zon idi na'apam wunu kaanan. Uruu idi itukapan wunu kaanan 120 feet. Masakauda'u dauna'an iwaota-kidan naa koshaniz. Uruu idi itukapan powa'a'a naa umaanan, 90 feet. ²⁹Uruu idi tuukii itarian, izauda-kidan naa pakanawan zowiitinan kuba kida di'iti. Sariapa imashadin-kidan pakanawan, iwaota-kidan wunu baoko iti 4 kimisha kida'o manawun chipirari, sukuruu-tinapa kida'oraz kanawa dikapo itinapu. Kadimana'ora'a naa padamata iaipan wakanada'akan. ³⁰Aizii pidannao kaudinainao kanawa zo'ii, itimaan naa pakidooan kanawa udaru'o di'iki. Sariapa iwaota-kidan duusodi'o kanawa wunu baoko iti. Itukapa-kaon ikodanii mishi tawuru'u iwaota-kidanuzu kimisha'o chipirari kanawa zowau iki. ³¹Mazan Paul aitapa, uruu idi ukian soldyaanao ati na'iki izowaunaa ati, “Wuru'u pidannao, kaudinainaoz kanawa zo'o, ikidooan an wuru kanawa di'iki'i, kaiman-daunu'o nii pidan mawakan.” ³²Sariapa soldyaanao dukutan wuru zuna'a, kanawa sodi pidannao toka-kidaniaz, uruu idi uamara'akan naa.

³³Aizii wakanada'anan di'iti'i naa Paul kian ipai pidannao ati, “Akarachii! Dya'utam sondii aonaa kanom unikan, udi'itinnan na'iki utarian idi. ³⁴Mazan aizii öaiapa ipai unao nikan uwanyukunuu uma'ozaka-kinaa nii, na'iki ukakupa-kinaa nii, usha'apanum kau'an ipai waunao, aona'o nii kanom sha'apan wa'ati. Na'iki aona'o nii bauda'apa wawaziwadan

wazowaud,” ukian. ³⁵Paparadan dauna'an ĩ'ati, Paul zaamatan naa bread na'iki utoriinapa-kidan naaz Tominkaru ati. “Kaiman manawun wakian pu'ati di'oraz bread dau'ati,” ukian ipai pidannao kanaapu'u. Udauna'an udushotan naa pawanyukunuu nii na'iki uaropan naa. ³⁶Uruu idi ipai pidannao ma'ozakadan panyukunuu, na'iki ĩnikan naa pawanyukunuu kapam. ³⁷Iriba'o pidannao wuru'u kanawa zo'ainaouz, kaikapauda'u'o wabakopatinanu'u 276. ³⁸Pidannao nikan dauna'an pawanyukunuu, uru'u naa ĩkaboowa'akan naa ipai poroom kida paran baoko iti, ĩaipan idi kanawa shaakadinan.

Kanawa shaazobi'iinan dau'o

³⁹Udauna'an amazada kandan naa, sariapa pidannao tukapan maonapa paran danoma. Mazan aonaa ĩaitapan na'ia'oram wuru'u amazadaz. Na'iki ĩtukapa kapam kashakarutinpa'o amazada, na'iki kaatu baara-tinpa'o paran danoma. “Aushaa, watiwaa wana'akan kanawa na'iti, panaadon turua'o nii usakanatan maana'o-karu ii,” ĩkian. ⁴⁰Uruu idi ĩdukuta'akan naa wuru'u kimisha kida'o sukuruutapakariwaiz kanawa kadu'iki kida, una'ian naa ĩwa'aka'akan kidaz wunu baoko ii. Upu'a'a naa ĩwaotakidan powaa iti udaru'o poora wunu baoko iti, kanawa kadikapotapa-kinaoaz. Udauna'an ĩkazadan naa powaa iti udaru'o kamicha mada doko'o kanawa zowau ida'a, kaiman kizi ĩaipan awaru pootan

wuru'u kanawaz udanoma iti. ⁴¹Aonaa zii ĩkaawan udanoma iti, mazan kanawa kaawa'akan naa maana'o-karu ati, uruu una'ian naa uwaziwainan kaatu baara ii. Aizii wunu paran ma'ozakan idi manawun, sariapa uzowitan kanawa dikapo ma'ozaka'o ida'an. Uruu idi ipai ushazoo-bi'ia'akan kanawa.

⁴²Sariapa soldyaanao zowii-bi'ia'aka'azon naa ipai daunuuda'u wuru'u taraapa-kariwainaoz pidannao. ĩzauda-kidan ĩnyootan unaawa iti na'iki ĩkidoopan pa'ai. ⁴³Mazan tuukii pa'an ĩzowaunaa aipan pakazannaatan Paul, uzowii-ka'o ai. Uruu idi umashaatan ĩdyaun. Na'iki uduyudan naa pa'an nyoobainao kida pidannao zaka'utan kiwiin, marii kizi ĩnyootan unaawa iti. ⁴⁴Udauna'an marii ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩnyooban, ikodan atamun oo paranka idin kida, uruu ida'an kizi'i naa ĩnyootan paran danoma iti. Uruu na'apa'o wanyootauzon unaawa iti, aonaa kanom sha'apan wa'ati.

Paran baoko ia'o katonaru, Malta kia'o u'uu

28 ¹Wamaaratinan dauna'an unaawa ati, ukowaada-kaowa'ati, katonaru Malta Baara'a'o wuru'u wamaaratinanuz. ²Tuukii kawiiiziinao konaukii-kidan patukapan waunao. Upu'a'a naa wunu kaawan, na'iki wadidi amazada. Sariapa ĩpu'ukadan tikazi wa'ati. ³Paul zowaidan naa zowaakaru na'iki udokobatan naazu, na'iki usharawaan naa tikazi. Tikazi wiichan idi,

kowazaz arotan Paul ka'u (28:3)

sariapa kowazaz mawaka-kinai, koditan zowaakaru bii iki, na'iki sariapa uarotan Paul paka'u ida'a, aonaa umuudinan una'an ukazadinpan uka'u kadu iki. ⁴Aizii kawiiiziinao tukapan idi wuru'u kowazaz arotanuz Paul ka'u, sariapa ïdi'itinpan udau'u, na'iki ïkian pa'atiaaka kida, “Ei, zowia'o pidan arawu'u! Aonaa umawakan oo unaraan paran baoko'o, mazan watominkarun, wuru'u sha'apata'oraz pa'an pidan pa'oian dikin ii, mishi'o nii uzowii-kidan uruu kowazaz arotan ida'anazu.” ⁵Sariapa Paul ra'oka'akan kowazaz tikazi wu'iti, mazan aonaa usha'apan paarota-kaopu'u. ⁶Ïzaudapan naa Paul poodan, na'iki ïtukapa'azon naa udorautan masha'apakiaka oo umawaka'akan naa, mazan tomu'u naa uarota-kaodauna'an, aonaa kanom sha'apan u'ati. Uruu idi

ïpana'adan naa padi'itinpan, na'iki ïkian, “Ei, tominkaru pa'i uruu!”

⁷Maonapa wamaaratina kizi amazada iki, kaina'a udaru kida'o zakapu baara, Publius paoriba baawu kida, uruu kazowautapa'o wiizai uruu katonaru baara ii. Wamoro-wautapankan dono udapu ii, tuukii ukonaukii-kidan waunao, idikinauda'u kamoo utaapan waunao padapu ii. ⁸Uruu dono tuukia'o Publius daru karinaan, umada wiichan na'iki utyoodapan izai. Uruu idi Paul morotan uda'awupa-kizi iti, na'iki umuudan paka'u u'ida'a, na'iki utoriinpan, upishaan Tominkaru marii kizi karina'o kakudan, sariapa mishi ukakuda'akan. ⁹Ipai pidannao kawiiizi-tinpainaoz katonaru di'ii abatan wuru'u usha'apatanuz aimakaan na'apa, uruu idi na'apainim ïiribannao karinaan dono, ïna'akan nii ïdyaun Paul ida'ati, na'iki ipai ukakudan ïdyaun. ¹⁰Idikinauda'u kauzu wana'ian ïtuma, kaiman ïtaapan waunao, ïtaa wa'ati aimakaan mawinipinaa-daun kida. Aizii wadobata'azon dono'o naa, iriba pidannao na'akan aimakaan kida wa'ati wakaiwaan nii, na'iki wanikan nii wamakopa-kizi an.

Malta iki'o wamakon Rome iti

¹¹Idikinauda'u kauzu dauna'an, wamakon naa ba'oran kanawa ida'an, “Shamaannao Tominkarunao”^q kia'o u'uu. Wuru'u wiizaiz wamaratin-kiziz, di'ia'a naa kanawa na'akapikinao

^q 28:11 *Shamaannao Tominkarunao*: wuru'u kanawa uu, na'iki na'akapikinao tominkarunnaouz, Castor na'iki Pollus kia'o i'uu kida. Ìnao kawanu'o utoma-kaowuru'u ïmuudaniaz pakanawan zowau ida'a.

mashaadinan amazada wadidiizon dono. Alexandria iki'o wuru'u kanawa na'akapikinao wa'atipaanuz. ¹²Uruu idi baokopa'a naa wamakon ituma atii wakaawan Syracuse iti, idikinauda'u kamoo wana'ia'akan. ¹³Na'iki'i naa koshan wamakopaanan atii wakaawan kanawa sookadinauzo-kizi iti, Rhegium ia'oraz. Ba'oran kamoo wadobatan koshan, uruu dono awaru kaawan wabarau ikinapu. Uruu idi dya'utam kamoo ida'a wakaawa'akan naa donoi Puteoli iti, Italy Baara ia'oraz naa. ¹⁴Uruu wiizai di'ii waikoda mishidainao Jesus. Ipishaan waunao iaipan wana'a'akan zii patuma buda'apa soondii sakodaz. Uruu idi wana'ia'akan zii ituma. Uruu wiizai di'iki wakidiba ida'ana'a naa wamakopaanan Rome iti. ¹⁵Aizii mishidainao Rome iainaouz abata'aka'a naa wuru'u wawa'atipaanuz, sariapa iwa'atin iikodapa'anan waunao. Waikoda pabi'i kida mishidainao zaudapan waunao market ii, Appius ia'oraz. Na'iki'i naa wadobatan baokopa ituma, atii wakaawan wiizai di'iti dakotapa-kariwaiz Idikinauda'u Sookapa-kizai kii. Na'ii ba'oran mishidainao zaudapan waunao. Paul tukapan idi idyaun, tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi powa'a zii uma'ozakadan panyukunu Tominkaru ati. Atii baokopa'a naa wakaawan ituma donoi Rome iti.

Paul kakuwaapan Rome ii

¹⁶Aizii wakaawan dono'o naa Rome iti, aonaa Paul taratapa-kaon na'ii. Kashaapa-kaon umashaapan pa'ida'a, mazan kaina'a soldyaa muuda-kaon awunuutapa'o nii uruu.

¹⁷Idikinauda'u kamoo Paul kaaawan dauna'an, udapada-kidan naa kazowautapainao Jewnao Rome ainao kidaz. Aizii ibaokopatinan dauna'an u'ida'ati, ukadakotinan naa ituma. Ukian, "O'inawuzunao, Jewnao, okia'azon unao ati, aonaa osha'apatan dikauda'o aimakaan wairibannao Jewnao ati, na'iki aonaa opana'adan oo odakoopan waunao Jewnao kaduz kida, wuru'u wadokozu-daunnao dyuudazonii kidaz washa'apatan. Mazan upu'u Jewnao zaamatan ogaru Jerusalem ii, atii itaraa-kidan ogaru Rome iki'o naobanainao ati. ¹⁸Aizii okootowapa-kida-kaon dono'o naa, aonaa kanom Rome ikiinao ikodan dikauda'o nii osha'apatan, ozowii-kida-kinao nii. Uruu idi iaipan padamata omuuda-kaon. ¹⁹Mazan aonaa Jewnao aipan omuuda-kaon. Uruu idi opishaan odyuuda-kaon da'ati'i Rome ati. Mazan aonaa okadakotina'anan mani dikauda oiribannao Jewnao dau'an, soo oparada'azon idi odau'an naobanai Caesar kanaapu'u, da'a'a okootowapa-kida-kaon dono. ²⁰Uruu idi'o odapada-kidan unao, okakuwapa'azon na'iki okowaada'azon idi u'ati kanom dikin ia'o wuru'u ozaamata-kaon. Utukapa di'i, oanoba sukuruutapa-kaon chain idi, aonaa kanom dikin ia'o mani, soo omishidan idi'o Christ, tawuru'u tuukia'oraz naa Israelitenao zaudapan."

²¹Sariapa ikian Paul ati, "Aonaa zoobaba kaarita dyuuda-kaon wa'ati, Judea Baara iki padau'an. Na'iki

aonaa kapam wairibannao kaa-wainao kida na'iki kakuwaapan pudau'an. Uruu idi aonaa kanom dikauda'o nii waabatan pudau'an. ²²Waunao, waabata'azoo kapam na'apa'oram wuru'u pumishidanii kidaz. Usha'apanum kau'an ipai amazada kawana'ati waabatan dikauda kida pa'idiwaru pidannao kadakotinan wuru dau'ana'a pumishidaniaz.” ²³Uruu idi ikainaabatan naa kanom dono'o nii iabata'azon wuru'u ukuwaa kidaz.

Paainaa kamoo dono'o naa, iriba pidannao kaawan Paul mashaapakizi ati. Uruu idi ukakuwaapan i'ati chaapi'iki, atii wachuupun di'iti. Kaimanaiman ukowaadan i'ati na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru naobanaitakaoaz naa. Na'iki kaimanaiman ukowaadan i'ati, ipai aimaakan tawuru'u Jesus sha'apatanii kidaz, na'iki kasha'ora kida'oraz ubaiaapauzon na'apa manawun tawuru kawana'ati'i, Moses na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Christ dau'u. ²⁴Pabi'i kida pidannao tuukii imishidan wuru'u ukuwaa kidaz, ba'orainao aonaa imishidauan. ²⁵Uruu dikin ii tuukii ikashadaakapan pa'atiaaka kida. Mazan ikoditan ua'ii paniba iti, Paul kian i'ati, “Mishi'o mishi tawuru'u Kaimana'o Doronaa kiauazonuz wadokozu-daunnao ati, prophet Isaiah ida'ana'oraz ukowaada-kidauzon. ²⁶Kaikapa sha'atii tawuru'u ukianuz:

‘Pumako di'oraz pidannao di'iti, na'iki pukii i'ati: Uabatautan nii kuwai powa'an kida, mazan aonaa na'apainim nii uaitapan wuru'u parada-karuz. Utukapautan nii aimaakan kida sha'apaapa-kaao, mazan aonaa na'apainim nii uaitapanuzu.

²⁷ Usha'apanum kau'an, tuukii manawun unyukunuu dadaran.

Na'iki tuukii u'inidan ukinao umaabata'azookan idi parada-karu.

Na'iki uawun utarata umatukapa'azookan idi.

Aata utukapa mani, na'iki uaitapa mani padamata wuru'u utukapa'azooniaz.

Na'iki sariapa mani padamata utanawatinan powa'a ati o'ida'ati.

Uruu idi okakuda mani na'iki o'saabaa mani padamata unao,

kia'o wuru'u Tominkaru kiauazonuz.’”^r

²⁸Uru'u naa Paul katokonta'akan naa paparadan kaikapa'a: “Ukau'an, o'aipan unao Jewnao aitapan, Tominkaru dyuuda-kidan parada-karu wuru'u kazannaatinkaru dau'u kida'oraz, Gentilenao ati'o. Usha'apanum kau'an inao, iabata na'iki imishida pa'an wuru'u kuwai kidaz!” ²⁹[Sariapa Jewnao

^r 28:27 Isaiah 6:9-10

kodita'akan ĩabatan idi Paul paradan na'apa, tuukii na'iki ma'ozaka ĩkashadaakapan naa pa'atiaaka kida.]^s

³⁰Dya'utam wunu Paul mashaapan kabaun pakawinipinaapanii di'ii. Ipai umorota-kidan, na'iki unaubaan pidannao morowautapainao kida pa'ida'ati.

³¹Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoz, na'iki ipai ukowaadapan pidannao ati Naobanai Jesus Christ dau'an. Mabaazoo ukakuwaapan na'iki ma'ozaka kapam. Na'iki aonaa kanom mashaatan ukakuwaapatinan.

Acts

^s 28:29 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Paul Kaaritan

Rome Iainao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'ora'a kaarita mishidainao Jesus Christ ati'o, Rome iainaoz ïmashaapan. Aonaa na'apainim zii Paul makouzon Rome iti, mazan kaina'a uaitapanii mishidainao mashaapan na'ii. Na'iki udakotan pamorowautan ïnao di'iti. (Romans 15:22; 16:21)

Di'ora'a pakaaritan ida'a, kaimanaiman Paul kainaabatan Kaimana'o Kuwai dau'an. Na'iki ukowaadan na'apa'oram wuru'u Tominkaru dakotanuz pidan kaimana'o nii. Paul kowaadan, aonaa bauda'apa pidan kaimana'o nii. Soo Jesus Christ, uruu bauda'apa kaimana'o manawun. Wamishidan dono Jesus, waso'ota-kae oia'o kazowautapan ai waunao, na'iki pa'ina'o mashaapa-karu taa-kae wa'ati. Uruu idi kaimana'o ni'i naa wamashaapan Tominkaru tuma.

Paul nyukunuu-kidan pakaaritan ida'an, ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. (Romans 3:23) Soo Tominkaru taa'o kazannaatin-kinai, Jesus Christ mawakan ida'an cross paawa'a. Kaina'a bauda'apa aimaakan ida'an, turuu Jewnao (Abraham takaa-daunnaouz), na'iki Gentilenao (pana'ainaouz pidannao Jewnao ai) ikodan kazannaatin-karu. Ipai ïnao, ïikodan nii pakazannaatin-kinaa nii soo pamishidan ida'an Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Paul sakadan pakakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u . . .	1:1-17
Ipai pidan oia'o, aipa'o pakazannaata-kae	1:18—3:20
Na'apam Tominkaru kazannaatan pidan	3:21—4:25
Kakupa-karu ikoda-kae Jesus Christ ida'an	5:1—8:39
Jewnao na'iki Gentilenao aiapa-kae ïmishidan	
Jesus Christ	9:1—11:36
Na'apam pidan kaduz zaamatanpa'oraz Jesus Christ	
ida'ati	12:1—15:13
Paul katokontan pakakuwaapan	15:14—16:27

1 ¹Di'ora'a kaarita, õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus poitoruz. Tominkaru zaamatan õgaru Christ Jesus apostlen nii, na'iki ubuutan õgaru kowaadapa'o nii pidannao ati uruu di'iki'o Kaimana'o Kuwai. ²Kotua'ora'a naa Tominkaru kowaada-kidan Kaimana'o Kuwai dau'u. Na'apa prophetnao saadan Tominkaru Paradan ida'a. ³UDani daua'o wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Wuru'u udaniz, uruu wanaobanaa Jesus Christ. Ukaawankan dono pidan nii, King David takaa-daun uruu. ⁴Mazan uruu mishi'o Tominkaru, na'iki aonaa usha'apatan oia'o. Umanawunu'o pama'ozakan ida'an Tominkaru kainaabatan pauDani manawun uruu, pakadishita-kidan ida'an uruu mawaka-karu di'iki. ⁵Tominkaru aipan idi ipai pidannao taapan umanawun nii Jesus Christ, uaidan pakamunanun õ'ati Christ ida'an. Uzaamatan õgaru kakuwaa-pa'o nii manawun ipai Gentilenao^a ati, ñizo'ati kizi Christ pamishidan ida'an Tominkaru di'iki'o Kaimana'o Kuwai. ⁶Aizii unao Tominkaru zaamataninao kapam, Jesus Christ pidanannaou'u naa unao.

⁷Ukau'an õsaadan di'ora'a õkaaritan ipai unao mishidainao ati, Rome iainauz, Tominkaru marainapanii unao na'iki uzaamatanii unao papidanannao nii manawun. Õtoriiinpan waDaru Tominkaru ati, na'iki waNaobanaa Jesus Christ ati,

marii kizi ukamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

⁸Aizii kiwiin, kaiman manawun pugaru, õkian Tominkaru ati, Jesus Christ ida'an, ipai unao dau'an. Usha'apanum kau'an ipai'i naa wiizai kawana'ati pidannao kaunamunaatan umishidan Christ. ⁹⁻¹⁰Tominkaru ati'o õkau-dinan kaimanaiman õnyukunuu iki, õkowaadapan pidannao ati Kaimana'o Kuwai, uDani daua'o. Tominkaru aitapanii mishi'o kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a: Karikaonan õtoriiinpan Tominkaru ati õpishaan ukaminka'utan unao, na'iki utaapada kizi'i naa aizii õmorowautan unao di'iti.

¹¹Tuukii manawun õtukapa'azon unao, õkakuwaapa kizi u'ati kaiman kida'o dau'u, Tominkaru sha'apataniaz ipai waunao ati. Õkaminka'uta'azon unao powa'a kizi utaan kaimanaiman unyukunuu Christ ati. ¹²Kaikapa'o dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz: õkaminka'utan nii unao, na'iki unao kaminka'utan nii kapam õgaru, wama'ozakadaaka kizi, wakowaadan ida'an wamishidan daua'o Christ.

¹³Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, karikaonan da'i õdakotautan õmorowautan unao di'iti, mazan

Rom

^a 1:5 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Paradarkaru Masha'apannaada-kinao di'ii.

kaina'a da'i aimaakan kida towau-da'uan õgaru. Õmorowauta'azon u'idi'iti turuu kizi õtominapa-kidan unao, ma'ozaka kizi umishidapan Christ, na'apa õtominapa-kidan kawan ba'oran Gentilena, ba'oran donoi ii kida kapam, ma'ozaka kizi ïmishidapan Christ.

¹⁴Õsha'apatan ni'o Tominkaru aitan wuru'u õkowaadapanuz Kaimana'o Kuwai ipai pidannao ati, donoi sannao ati na'iki wunao ati'i pana'ii kida'oraz ïmashaapan donoi ai. Aitapaabainao ati na'iki maaitapa-kainao ati. ¹⁵Ukau'an tuukii õkowaada'azon Kaimana'o Kuwai unao ati kapam, Rome iainao.

¹⁶Õgaru aonaa õkiba'azoo-kidan Kaimana'oraz Kuwai, usha'apanum kau'an uruu ida'ana'o Tominkaru aidan pama'ozakan, ukazannaatan ipai pidan mishida'oraz Kaimana'o Kuwai. Kiwiitapa, Jewnao bii iki'o pidannao, na'iki aizii ukazannaatan naa kapam Gentilena. ¹⁷Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwaiz, ukainabata na'apa'oram ida'an Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidannao nii, soo mishida-karu ida'an karikaonan. Na'apa kotua'o usaadauzo-ka Tominkaru Paradan ida'a: "Wuru'u pidan Tominkaru dakotaniaz kaimana'o pidan nii pamishidan ida'an, uruu karikaonanuu'o nii ukakupan."^b

***Tominkaru pataka'utan
pidannao oia'o dikin ii***

¹⁸Tominkaru aokazi ia'o kaimaabatanii pato'oran pidannao ati,

sha'apaapainaoz oia'o, aona'oraz kawanu'o Tominkaru nii ï'ati. Ìsha'apaapan ida'an oia'o, ïtowau-da'uu ba'orainao pidannao aitapan Tominkaru daua'o. ¹⁹Tominkaru pataka'utan sha'apatainao oia'o, usha'apanum kau'an ïaitapanii Tominkaru dau'an, kaimanaimana'o ukainaabatan ï'ati padaua'o. ²⁰Tominkaru toman di'iki'o amazada, turua'o pidannao aitapan kaimanaiman uruu, ïtukapan ida'an utomanii kida, ïmatukapauzokan pu'u padamata uruu. Uruu ma'ozaka'o manawun, na'iki uruu umanawunu'o Tominkaru ipai patomaniinao ai. Ukau'an aonaa turuu pidan kian: Aonaa õaitapan Tominkaru, kii.

²¹Ëaitapan pu'u padamata Tominkaru, mazan upu'u aonaa ïtaapan uruu umanawunu'o nii, na'iki aonaa ïkonaukii-kidan umanawunun. Maaitapinaka karikaonan ïdi'itinpan. Aona'a naa ïka'iitan padi'itinpan saki-tapa Tominkaru dau'u, ukau'an panyukunuu na'akan naa ïdyaun oia'o dau'ati. ²²Ëtaapinan aitapaabainao nii, mazan maaitapin-kainao karikaonan ïdyaun. ²³Aona'a naa ïtaapan umanawun nii Tominkaru, wuru'u karikaonanuu'oraz ukakupan, mazan ïtominkaruniitan naa ka'ui idi'o aimaakan kida toma-ka. Ëtoman patominkarun nii pidan kawan, kotu'uz kawan, wuniinao kaduz kida kawan, na'iki kowazaz-nao kawan.

^b 1:17 Habakkuk 2:4

24 Uruu idi'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi oia'o aimaakan kida panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki madoronaa-daun kizi'i naa ĩkiaapaakan. 25 ĩmuudan naa pamishidan wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru daua'o, aizii ĩmishidan naa mariidin-karu. ĩtaapan umanawun nii toma-kariwai kida aimaakan, na'iki ĩtukapa-kida pamarainpan ĩdyaun. Mazan aona'a naa ĩtaapan Tominkaru umanawun nii, toma'oraz ĩdyaun. Uruu pa'an turua'o ukonaukii-kida-kao ipai dono. Amen.

26 Na'apa'o dikin ia'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, marii kizi'i naa ĩkiaapaakan madoronaa-daun, padi'itinpan kawana'ati kakiba'azonna'o aimaakan dau'u. Ukau'an, zunnao upu'u ĩna'apan, aona'a naa ĩaipan paudaiaru Tominkaru aitan kawana'ati, mazan ĩkiaapan pamin-zunan kida'a naa. 27 Aizii daonaioranao na'apa kapam ĩdyaun, aonaa ĩaipan paudaiaro Tominkaru aitan kawana'ati, mazan tuukii ĩaipan pakiaapan pamin-daonaioran. Ukau'an, daonaioranao sha'apaapan idi kakiba'azonna'o aimaakan pamin-daonaioran tuma kida, Tominkaru kawinipinaatan ĩdyaun pataka'utin-karu idi.

28 Na'iki powa'a zii, ĩtaapan idi madiwautapa-ka'o kawan Tominkaru aitapa-kidaniaz padau'o ĩ'ati. Uruu idi'o umarina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi'i naa kakiba'azonnao kida'o aimaakan padi'itinpan kawana'ati. Uruu idi'o ĩsha'apatan naa oia'o aimaakan kida, aona'o-

raz ukaimanan pidan sha'apatan. 29 ĩkaduz ĩsha'apaapan oia'o aimaakan pa'idiwaru: ĩantamikitinan; ĩaipan pasha'apauz nii powa'a zii; ĩnaudapa pakaziwan ba'orainao pidannao; ĩkishauzin, ĩzowian pidan. Aizii na'apam nii ĩparadaakan, soo ĩzunaapaakan; ĩmariidinan; ĩkadakotinan pairiban dau'u; ĩdakoopan ba'oran pidan mashauda'u. 30 ĩmariidinan pairiban dau'u ĩaipan idi uunamunaa abata-kao dikauda. ĩto'ora-kizaitapan Tominkaru; ĩdakomikitinan; ĩatadinpan, na'iki umanawun nii ĩkakuwaa-pan padau'an. ĩdi'itinpan pa'ina'o aimaakan dau'u pasha'apata-kinaa nii oia'o. ĩdikintapan padaronao. 31 ĩdi'itinpan maaitapinaka karikaonan, aonaa ĩmishian paparadan. Aonaa ĩkaminka'utan pairiban, ĩaitapan pu'u ubaiaapan kasha'ora'o. 32 Tominkaru aitapa-kidani'i naa ĩ'ati sakitapa'o pakakinaori: pidannao na'apa'oraz ĩmashaapan, marii ĩmawakan, kia'oraz. ĩaitapan pu'u na'apa'o kakinaorii, mazan upu'u zii ĩsha'apaapan oia'o aimaakan kida. Na'iki ĩkonaukii-kida kapam baokoinao sha'apatan na'apa kida'o oia'o.

Tominkaru di'itapa aimaakan sakitapa

2 1 Aizii pugaru, dakota'oraz ba'oran pidan oia'o nii, na'iki pukian an udau'an: sakitapa'o wuru'u Tominkaru pataka'utanuz uruu. Puda'u'ati'o kapam wuru'u puna'apanuz. Usha'apanum kau'an, na'apa'o kapam pugaru uruu kawan, pusha'apaapanii oia'o. 2 Na'iki

waaitapa Tominkaru pataka'utan nii sakitapa'o ida'an ipai sha'apaapainao na'apa'o aimaakan. ³Aizii pugaru, pudakotan ba'orran pidan oia'o nii, mazan upu'u pusha'apaapan uruu kaduz oia'o aimaakan kida. Pu'itiiman aona'o nii Tominkaru pataka'utan pugaru, upataka'utan dono sha'apaapainao oia'o? ⁴Aonaa mooko pudi'itapan na'apam Tominkaru kamunanun manawun pu'ati? Pusha'apaapan pu'u oia'o, aonaa upataka'utan pugaru sariapa, na'iki utaan dobata amazada pu'ati, upataka'utan ua'ii pugaru? Aonaa mooko puaitapan Tominkaru kamunanunuz manawun pu'ati uaipan idi'o putanawatinan pu'oian ai?

⁵Mazan dikintapa pugaru, aonaa pumuuda'azon pusha'apaapan oia'o. Ukau'an, puaipan ati'o wuru'u puto'oradanuz Tominkaru powa'a zii pu'ati, upataka'uta-kinnaa nii pugaru wuru kamoo dono'o upataka'utanuz naa sha'apaapainao oia'o. Uruu dono, ipai'o nii pidannao aitaapan sakitapa'o ida'ana'o Tominkaru dakotan pidan, oia'o pidan nii, oo kaimana'o pidan nii. ⁶Tominkaru kawinipinaatan nii ipai waunao, washa'apatan kawana'ati aimaakan.

⁷Kaina'a pidannao, aonaa ikashadinan pasha'apaapan kaimana'o aimaakan. Na'apa'o ida'an ikainaabatan mishi'o iaipan Tominkaru naubaan na'iki utaaupan idyaun umanawunnao nii, na'iki utaa kizi i'ati karikaonanu'o kakupa-karu. Inao ati'o nii Tominkaru taan karikaonanu'o kakupa-karu. ⁸Mazan

pidannao sha'apaapainaoz aimaakan panyukunuu aipan kawana'ati, dikintapainaoz mishi'o kakinaorii, na'iki sha'apaapainaoz pa'atiaaka oia'o aimaakan. Inao ati'o nii tuukii Tominkaru to'oran, na'iki tuukia'o nii upataka'utan idyaun.

⁹Ipai pidannao sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan kida, ibaiiaan nii kasha'ora'o na'iki kaziwa'o. Aitaniimana'o nii Jewnao baiiaan kasha'ora'o, na'iki Gentilena, na'apa'o nii ibaiiaan kapam. ¹⁰Mazan pidannao sha'apaapa'oraz kaimana'o aimaakan, inaou'o nii Tominkaru naubaa. Utukapan nii idyaun umanawunnao nii, na'iki utaan nii inyukunuu kaiman-kinnaa nii. Aitaniimana'o utaan Jewnao nyukunuu kaiman-kinnaa nii, na'iki Gentilena, na'apa'o nii utaan i'ati kapam. ¹¹Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati aonaa na'ia'oram pidan powa'a'o umanawunun pairiban ai.

¹²Aizii Gentilena, aonaan pu'u iaitan kakinaorii Tominkaru dyuudaniaz Moses ida'an. Mazan isha'apatan an oia'o, upu'a'o nii Tominkaru pataka'utan idyaun. Aizii Jewnao, iaitanii pa'an wuru'u kakinaoriiz, ukau'an, isha'apatan an oia'o, Tominkaru pataka'utan nii idyaun idikintapan idi paaitapanii kakinaorii. ¹³Usha'apanum kau'an, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii, iaitan idi kakinaorii, mazan iizo'atin idi pa'an kakinaorii. ¹⁴Aizii Gentilena, aona'oraz iaitan Tominkaru kakinaori. Mazan isha'apatan an sakitapa aimaakan panyukunuu

kowaadan kawana'ati, na'apa'o kainaabata ïaitapan panyukunuu ii kaimana'o aimaakan, na'iki oia'o aimaakan. ¹⁵Pidannao na'apa'oraz ïkaduz, kaina'a'o kawanu'o Tominkaru kakinaori saadinpan ïnyukunuu ii. ïnyukunuu kowaada kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz. Usha'apanum kau'an, panaadon ïnyukunuu kowaada ï'ati ïsha'apatan kaimana'o aimaakan, na'iki panaadon, oia'o aimaakan. ¹⁶Ukau'an, ipai'o nii kaikapa kida'o aimaakan sha'apan wuru kamoo dono'o, Tominkaru dyuudanuzu naa Jesus Christ tiwaa-kidapan na'iki upataka'utan pidannao, ïdizapanii kida padi'itinpan kawana'ati. Kaikapa'o wuru'u Kaimana'o Kuwai òkowaadapaniaz.

Jewnao na'iki Tominkaru kakinaori

¹⁷Aizii pugaru, pudakotimpan Jew nii, tuukii punyukunuu kakinaorii dau'ati. Pu'atadinpan, na'iki pukian: waunao Tominkaru pidannao manawun. ¹⁸Puaitapa kanom Tominkaru aiapanii pusha'apatan. Na'iki tominapakida-kariwai pugaru kakinaorii dau'u, pusha'apata kizi sakitapa aimaakan. ¹⁹Puzauda-kidan turuu pukainaabatan na'apam Tominkaru aipan mashaapa-karu, wunao ati'i ishaawun kawanuinaouz. Na'iki puzauda-kidan kanada'o kawanu'o pugaru wunao ati'i maruta'o ida'a'o kawanu'oraz ïmashaapan.

²⁰Na'iki puzauda-kidan turuu pukakinaotan pidannao, maaitapin-kainao kawanu'oraz. Na'iki puzauda-kidan turuu putominapakidan koraiziannao kawanuinaouz pidannao. Usha'apanum kau'an, kakinaorii di'iki'o puaitapan ipai wuru'u aitapa'azoo-kariwaiz Tominkaru dau'u, na'iki mishi'o dau'u.

²¹Mishi putominapakida pidannao Tominkaru kakinaori dau'u. Kandii nii mooko aonaa putominpan puizo'atin wuru'u kakinaorii? Pukian pidannao ati: Aonaa ukoidapa'ana'a. Aizii pugaru, aonaa mooko pukoidapan? ²²Pukian pidannao ati: Aonaa uba'orantapa'ana'a umin-mazidan kaina'an pu'u. Aizii pugaru, aonaa mooko puba'orantapan? Pukachama'idin ba'oran kaduz pidannao tomanii ai patominkarun nii. Aonaa mooko pukoidapan kawinipinaa kida'o aimaakan ïtoriinpauz-kizi dapunaa iki? ²³Pu'atadinpan, Tominkaru taan idi unao ati pakakinaori Moses ida'an. Aonaa mooko pidannao paradan dikauda Tominkaru dau'an, pudikintapan idi ukakinaori? ²⁴Na'apa usaadinpan Jewnao dau'an Tominkaru Paradan ida'a: "Unao sha'apatan idi'o oia'o aimaakan, Gentilenao dakoopan Tominkaru."

²⁵Kaimana'o wuru'u chootin-karuz,^c puizo'atin an Tominkaru kakinaori. Mazan pudikintapan

Rom

^c 2:25 *chootin-karu*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

an kakinaorii, na'apa'o pugaru Gentilenao kawan, aona'oraz iĉhoota-ka'o. ²⁶Ukau'an na'apa kapam Gentilenao, aona'oraz iĉhoota-ka'o padamata, iizo'atin an kakinaorii. Tominkaru tukanii idyaun papidanannao nii na'apa choota-kariwainao kawan. ²⁷Pidan aona'oraz padamata uchoota-ka'o, mazan upu'u uizo'atin Moses saadanii kakinaorii. Īdakotan nii Jewnao oiainao nii, ĩdikintapan idi wuru'u kakinaoriiiz, usaada-ka'o pu'u ĩnao ati, na'iki iĉhoota-ka'o pu'u padamata. ²⁸Usha'apanum kau'an aonaa mishi'o mani Jew uruu, udaru na'iki udaro Jewnaoun idi, oo uchootinpan idi Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. ²⁹Mazan pidan mishi'oraz manawun Jew, uruu wuru'u sakitapa'oraz pa'an udi'itinpan. Ukau'an, mishi'oraz manawun chootin-karu, usha'apata-ka'o pidan nyukunuu ii, aonaa unanaa ida'a mani. Saada-kariwaiz kakinaorii, aonaa upana'adan pidan nyukunuu. Kaimana'o Doronaa wuru'u pana'ada'oraz pidan nyukunuu, na'iki Tominkaru wuru'u nauba'o ni'oraz uruu, aonaa pidan mani.

*Tominkaru kaduz
umishiauzon paparadan*

3 ¹Ukau'an, na'apa'oram ida'an mooko waunao Jewnao wazootapan Gentilenao? Oo

na'apam dii mooko ukaimanan wuru'u pidan chootinanz?^d ²Kaina'a iriba. Umanawunu'o sha'apa'o: Tominkaru tauzonuz pakakinaori waunao Jewnao ati, wataapan ni'o. ³Aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u "washa'apatan nii," ĩkii kiziz Tominkaru ati, ukau'an na'apam ni'i naa aizii? Turua'o nii sha'a Tominkaru marina'atan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii, aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u "washa'apatan nii" ĩkii-kiziz? ⁴Aonaa turuu una'apan! Tominkaru, ukaduz umishiauzon paparadan, ipai pidan mariidinauzon pu'u padamata. Kaikapa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a: "Pugaru Tominkaru, kainaabata-ka'o nii sakitapa'o puparadan. Aizii pidan dakotan dono pumariidinan kootowapa-kizai ii, mazan upu'u aona'o nii na'iam pumariidinan ikoda-ka'o."^e

⁵Mazan washa'apataniaz oia'o kainaabatan an Tominkaru ukaduz usha'apatauzon sakitapa aimakaan, na'apam nii wakian aizii udau'an? Turuu mooko wakian kaikapa'a: "Aonaa usakitapan wuru'u Tominkaru pataka'utanz waunao, washa'apatan dikin ii oia'o." (Kaina'a pidannao na'apa'o ĩdi'itinpan.) ⁶Aonaa turuu una'apan! Aonaan dono mani Tominkaru sha'apatan sakitapa aimakaan, ukau'an aonaa mani turuu ukootowapa-kidan ipai pidannao.

^d 3:1 *chootinanz*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^e 3:4 Psalm 51:4

⁷Mazan kaina'a'o nii panaadon pidan kian kaikapa'a: "Tominkaru pataka'utan waunao, aonaan idi washa'apatan udyuudanii washa'apatan. Na'apa'o ida'an, kaimanaiman uaitapa-ka'o Tominkaru, ukaduz umishiauzon paparadan. Uruu idi utaapa-ka'o umanawunu'o nii. Mazan kandii nii mooko upu'u zii upataka'utan waunao wa'oian dikin ii?" ⁸Putamakapan an na'apa'o di'itinapa-karu, kaikapa'o nii panaadon pukianu'u: "Kaimana'o wuru'u washa'apatanuz oia'o, pidannao konaukii-kida kizi Tominkaru, usha'apatan idi saki-tapa aimaakan," kii. Tominkaru pataka'utan nii idyaun, pidan na'apa'oraz udi'itinpan. Mazan upu'u kaina'a pidannao mariidinan o'dau'u. Ikian, na'apa'o kaikin otominapa-kidan pidannao.

Ipai pidan sha'apata'o oia'o

⁹Ukau'an, kaimana'o mooko waunao powa'a zii Gentilenao ai? Aonaa! Okainaabata sha'atii u'ati, ipai pidan, Jewnao oo Gentilenao, oia'o poitoruitapanii pa'idiwaru. ¹⁰Kaikapa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a'a:

"Aonaa na'ia'oram pidan
kaimana'o Tominkaru
awun za'a,
aonaa bouda'apa.

¹¹Aonaa na'ia'oram pidan
kaimanaimana'o uaitapan
Tominkaru kaduz;

aonaa iaipan paaitapan
Tominkaru dau'u.

¹²Ipai'i naa pidannao padantan
Tominkaru ai;
ipai idyaun madiwautapa-
ka'o karikaonan.

Aonaa kanom sakitapa'o
usha'apatan aimaakan,
aonaa bouda'apa."^f

¹³"Iparadan kachama'idiikii,
na'apa baaranai
dyupushan kawan.

Imariidapan pairiban."^g
"Ikaziwaa pidan paparadan
idi,
na'apa kowazaz arotanii
kawan."^h

¹⁴"Iparadan kashauda'u na'iki
pamanamiki tuma."ⁱ

¹⁵"Kadiman imakon izowia'anan
pairiban.

¹⁶Na'itim karikaonan imakon,
ipataka'uan
na'iki ikasha'oradan
pidannao nyukunuu.

¹⁷Aonaa iaaitapan na'apam
mashaapa-karu kaiman
ba'orainao tuma."^j

¹⁸"Aonaa itarian Tominkaru
umanawunu'o ai."^k

¹⁹Aizii waaitapa, na'apam
Tominkaru kakinaori kian, mashaa-
painao ati'o kakinaorii waranu'u.
Aonaa kizi na'itim pidan paradan
pakazannaatin-kinnaa nii. Na'iki
ipai kizi pidannao kadishitan
Tominkaru kanaapu'u pataka'uta-
karu nii pa'idiwaru, pa'oian

Rom

^f 3:10-12 Psalm 14:1; Psalm 53:1-3 ^g 3:13 Psalm 5:9 ^h 3:13 Psalm 140:3
ⁱ 3:14 Psalm 10:7 ^j 3:15-17 Isaiah 59:7 ^k 3:18 Psalm 36:1

dikin ii. ²⁰Usha'apanum kau'an, aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru dakotan kaimana'o pidan nii, usha'apatan ida'an aimakaan kakinaorii kawana'ati. Mazan kii'an wuru'u kakinaoriiz, soo ukainaabatan wa'ati, ipai waunao oiainao pa'idiwaru.

***Na'apam wadakota-ka
kaimana'o pidan nii***

²¹Mazan aizii Tominkaru kainaabata'a naa na'apa'oram ida'ana'o udakotan waunao kaimana'o pidan nii. Aonaa kakinaorii izo'ati-ka oida'an mani. Kotua'ora'a naa Moses na'iki Tominkaru prophetinao saadauzon na'apa'o dau'u. ²²Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan nii, umishidan ida'an Jesus Christ. Ipai sha'apa'oram pidan mishida'o, aonaa kanom pana'a'o nii. ²³Usha'apanum kau'an ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. ²⁴Mazan Tominkaru dakotan pidan, kaimana'o pidan nii, soo ukamunanun idi manawun. Christ Jesus mawakan ida'an, uso'otan waunao wapataka'uta-ka oia' wa'oian dikin ii. ²⁵Tominkaru taan Jesus Christ mawaka'o nii na'iki shoota'o nii paizain pidanao oian mainaabata-kinao nii, imishidan idi umawakan i'oiian dikin ii. Na'apa'o ida'an Tominkaru kainaabatan, ukaduz usha'apatauzon sakitapa aimakaan. Kotua'a naa, Jesus Christ kaawan ua'ii, aonaa zii upataka'utan pidannao i'oiian dikin ii. ²⁶Mazan aizii, Tominkaru

kainaabatan, ukaduz usha'apatauzon aimakaan sakitapa, udakotan ida'an ipai mishidainao Jesus, kaimana'o pidannao nii.

²⁷Una'apan kau'an, kandii mooko zoobaba wa'atadinapa-kinan nii? Aonaa kanom! Waizo'atin ida'an sha'a Tominkaru kakinaorii? Aonaa! Soo wamishidan ida'an pa'an. ²⁸Ukau'an, Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan nii, wamishidan ida'an Jesus, aonaa washa'apatan ida'an mani aimakaan kakinaorii kawana'ati.

²⁹Jewnao pa'idiwaru Tominkarun mooko wuru'u Tominkaruz? Aonaa mooko Gentilena o Tominkarun mani kapam uruu? Gentilena o Tominkarun kapam wuru'u uruuz. ³⁰Wamishida kaina'a bouda'apa Tominkaru, uru'o nii dakota Jewnao kaimana'o pidannao nii, imishidan ida'an Christ. Na'iki uru'o nii dakota Gentilena o kaimana'o pidannao nii, imishidan ida'an kapam Christ. ³¹Ukau'an turuu mooko wamarina'atan wuru'u kakinaoriiz mishida-karu ida'an? Aonaa turuu! Mishi'oraiman, wataapa wuru'u kakinaoriiz umanawunu'o nii.

***Tominkaru dakotan Abraham
kaimana'o pidan nii***

4 ¹Ukau'an, na'apam wakian Abraham dau'an, waunao Jewnao dokoza-daunuz? Na'apa'oram ida'an Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii? ²Umishiin an mani Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii, usha'apatan

idi kaimana'o aimaakan, turuu mani u'atadinpan. Mazan aonaa turuu u'atadinpan Tominkaru ati, usha'apatan ida'an aimaakan. ³Tominkaru Paradan saada-kariwai kian, "Abraham mishida Tominkaru, uruu idi Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii."

⁴Pidan kaudina'o kanaobanaatinapa, puraata taa-kaono u'ati, ukaudin winipinaa wuru'u, aonaa na'apani'o mani. ⁵Mazan Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii, aonaa pidan sha'apatan idi'o mani aimaakan, soo umishidan idi'o Tominkaru, turua'oraz udakotan oia'o pidan, kaimana'o pidan nii. ⁶Na'apa King David kian pidan konaukian dau'an, Tominkaru dakotan idi uruu kaimana'o pidan nii, aonaa usha'apatan idi mani aimaakan. Ukian:

⁷"Konaukia'o pidan wuru'u
Tominkaru ainaabataniaz
u'oian kida,
aona'oraz powa'a Tominkaru
nyukunuitapan u'oian!"

⁸Konaukia'o pidan wuru'u,
Tominkaru tukapaniaz
aona'o kawan u'oian."^l

⁹Aizii wuru'u konaukii-karu David kii-kiziz, choota-kariwainao^m ati'o mooko karikaonan utaa-kaono, oo aona'oraz ichoota-kaono ati'o kapam? Wakian sha'atii, Abraham mishidan idi Tominkaru, udakotan uruu, kaimana'o pidan nii.

¹⁰Ukau'an, na'apaini'oram mooko

Tominkaru dakotan Abraham, kaimana'o pidan nii? Uchootinan dauna'ana'o, oo uchootinan ua'ia'o zii? Uchootinan ua'ia'o zii! ¹¹Abraham chootinan kainaabata wa'ati Tominkaru dakotan uruu, kaimana'o pidan nii, umishidan idi, pachootinan ua'ii zii. Ukau'an ipai mishidainao Tominkaru, aona'oraz padamata ichoota-kaono, Tominkaru dakotan idyaun kaimana'o pidan-nao nii, imishidan idi. Ukau'an ipai mishidainao, idaru wuru'u Abraham, imishidan idi uruu kawan, aonaan pu'u padamata ichootinan. ¹²Na'iki uruu kapam choota-kariwainao daru, na'apa'oraz kapam imishidan Tominkaru, Abraham mishidan kawan pachootinan ua'ii zii.

¹³Kotua'a naa, Tominkaru kowaadan dono pataan nii ipai imi'i baara Abraham ati na'iki utakaan-daunnao ati, i'idiwau nii, aonaa Abraham izo'atin idi'o mani kakinaorii, mazan Abraham mishidan idi'o pa'an Tominkaru. Umishidan idi, Tominkaru dakotan uruu, kaimana'o pidan nii. ¹⁴Tominkaru kowaadaniaz pataan nii zaamata-kaono an mani pidan izo'atin idi kakinaorii, madiwautapaka mani pidan mishidan Tominkaru. Ukau'an madiwautapaka mani kapam Tominkaru kowaadanuz pataan nii aimaakan Abraham ati. ¹⁵Usha'apanum kau'an wuru'u Tominkaru kakinaoriiiz, uto'orada

Rom

^l 4:7-8 Psalm 32:1-2 ^m 4:9 choota-kariwainao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinano di'ii.

Tominkaru pidannao ati ĩmaizo'atikan idiz. Mazan aonaan dono mani kakinaorii nii, aonaa kanom mani pidan dikintapa.

¹⁶Ukau'an, wazaamatan nii Tominkaru kowaadaniaz pataan nii, soo wamishidan idi Tominkaru. Una'apan kau'an, ipai Abraham dainao, mishi'o nii ĩzaamatan Tominkaru kowaadaniaz pataan nii ĩ'ati, usha'apanum kau'an mawinipinaa-daunu'o Tominkaru taa'azon ĩ'ati wuru'u. Utaa'azoo-ka, aonaa soo taapainao kakinaorii ati'o mani karikaonan, mazan ba'oran kaduz pidannao ati'o kapam, mishidainaouz Tominkaru na'apa Abraham mishidan kawan. Usha'apanum kau'an, Abraham uruu ipai mishidainao daru. ¹⁷Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a Abraham dau'an: "Iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao dakotan pugaru padaru nii,"ⁿ kia'o usaadinpan. Ukau'an, Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii, turuu umishida-ka, usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u na'apa'oraz. Uruu Abraham mishidaniaz. Uruu turua'o ukakudan mawaka'o pidan, na'iki turua'o uparadan ida'an aimakaan kida tominan aona'oraz zii utukapauzo-ka.

¹⁸Abraham mishida na'apam Tominkaru kian patakaannao ni'o dau'an. Aonaa ukashadinan pazaudapan Tominkaru sha'apatan ukowaadaniaz pasha'apatan nii, uaitapan pu'u aona'a naa turuu

patoman paudani nii. Uruu idi'o ba'oran kaduz pidannao dakotan uruu padaru nii, na'apa Tominkaru kian kawana'ati Abraham ati, "Iriba'o nii putakaannao, na'apa wizinao kawan, aona'o nii kanom ka'iitan paaitaan ĩdyaun," kia'o ukian. ¹⁹Pakawan umishidan Tominkaru sha'apatan nii wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii u'ati, uaitapan pu'u aonaa paka'iitan naa patoman paudani nii. Usha'apanum kau'an uruu dono maonapa'ora'a naa 100 uwunun. Na'iki udaiaro Sarah, maskonnaou'u naa kapam, aona'ora'a naa turuu okaudanin. ²⁰Mazan upu'u aonaa Abraham pana'adan panyukunuu pamishidapan ai Tominkaru kowaadanz pataan nii iriba utakaannao nii. Mazan mishi'oraiman, powa'a zii uma'ozakadan pamishidapan, ukau'an ukonaukii-kida Tominkaru umanawunun usha'apata'azoonii dau'an pa'ati. ²¹Abraham aitapa kaimanaiman, turuu Tominkaru sha'apatan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii. ²²Ukau'an Abraham mishidan idi'o, Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii.

²³"Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii," kia'oraz usaadinpan, aonaa Abraham dau'ana'o mani karikaonan. ²⁴Mazan usaada-ka na'apa, waaitapakinana ni'o Tominkaru dakotan nii waunao, kaimana'o pidan nii kapam, wamishidan idi Tominkaru, kakuda'oraz waNaobanaa

ⁿ 4:17 Genesis 17:5

Jesus mawaka-karu di'iki. ²⁵Tominkaru taapadan pidannao zowian Jesus Christ wa'oian dikin ii. Na'iki ukakudan powa'a iti uruu, turuu kizi udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii.

*Tominkaru dakotan waunao,
kaimana'o pidannao nii*

5 ¹Ukau'an, Tominkaru dakotan idi waunao kaimana'o pidannao nii wamishidan idi, aizii kaimanaaka'a naa waunao Tominkaru tuma, wanaobanaa Jesus Christ ida'an. ²Wamishidan idi Christ, una'akan waunao Tominkaru kamunanun ida'ati, na'apa'o ida'a'o wamashaapan kai. Na'iki tuukii wakonaukian, waaitapan idi mishi'o nii Tominkaru taan wa'ati diina'iti'i paugaru kaduz umanawun-karu.

³Mazan turuu kapam wakonaukian wabaiatinan dono, usha'apanum kau'an wabaiatinan tominapa-kida waunao aonaa kizi wakashadinan. ⁴Aizii aonaan idi wakashadinan, kaiman Tominkaru ati. Ukaimanan idi wa'ati, aizii wazaudapan naa utaan ukowaa-dauzoniaz pataan nii wa'ati. ⁵Wuru'u wazaudapaniaz, aona'o nii ukasharutan wanyukunuu. Usha'apanum kau'an mishi'o Tominkaru marainpan waunao. Na'apa ukowaada-kidan wa'ati Kaimana'o Doronaa ida'an, uruu utaaniaz naa wa'ati.

⁶Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati, Christ mawakan oiainao pidannao dikin ii, aonaan pu'u waka'iitan wamuudan oia'o. ⁷Aonaa

kanom ka'iitan pazowii-kidinan pidan kaimana'o umashaapan dikin ii. Kaina'a mani ba'oran pidan turua'o uzowii-kidinan pidan kaimana'o manawun dikin ii. ⁸Mazan Tominkaru, ukainaabata pamarainpan manawun waunao, wa'oian pu'u, udyuuda zii Christ mawakan waunao dikin ii. ⁹Tominkaru dakotan idi waunao, kaimana'o pidannao nii, Christ mawakan ida'an, ukau'an waaitapa mishi'o nii Christ kazannaatan waunao wabaiaapan ai Tominkaru to'oran diina'iti'i, upataka'utan dono'o naa oiainao. ¹⁰Tominkaru tarubanao zii da'i waunao, mazan upaonaruitan waunao pauDani mawakan ida'an. Upaonaruitan idi waunao, waaitapa mishi'o nii ukazannaatan waunao, Christ kakupan ida'an. ¹¹Aonaa uruu mani karikaonan, mazan wakonaukian kapam Tominkaru sha'apatan idi aimaakan wanaobanaa Jesus Christ ida'an. Uruu toma'oraz waunao Tominkaru paonarunao nii.

*Adam ida'an mawaka-karu, mazan
Christ ida'an kakupa-karu*

¹²Bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru, ipai pidannao oian. Na'iki usha'apatan idi oia'o, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an, Adam sha'apatan dono oia'o, ikoda'o nii ipai utakaan-daunnao wuru'u sha'apata'oraz oia'o. ¹³Pidannao sha'apaapanii oia'o, Tominkaru taan ua'ii pakakinaori kida Moses ida'an, mazan aonaa udakotan

īdyaun dikintapainao nii kakinaorii, usha'apanum kau'an aonaa zii utaan pakakinaori uruu dono. ¹⁴Mazan upu'u, Adam dikintapan di'iki'o Tominkaru, atii Tominkaru taan ida'ati pakakinaori Moses ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru, aonaan pu'u padamata īdikintapan sariaapa'o Tominkaru di'iki'o kakinaorii, Adam kawan.

Aizii Adam, Christ kawanu'o wuru'u, kaawa'o ni'oraz udawu'ati zii. ¹⁵Mazan Christ sha'apataniaz kaimana'o aimaakan wa'ati, pana'a'o Adam sha'apatanii oia'o aimaakan ai. Ipai pidan mawakauzon, bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru. Mazan wuru'u Tominkaru kamunanunuz, powa'a'o zii umanawunun, iriba udakotan pidannao, kaimana'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, kamunanun ida'an. ¹⁶Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan, pana'a'o wuru aia'a dikauda'oraz aimaakan sha'apan, bauda'apa'o pidan oian ida'ana'oraz. Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatan idi oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidan, oia'o pidannao nii. Mazan Christ sha'apatan idi kaimana'o aimaakan, Tominkaru dakotan pidannao, kaimana'o pidannao nii, īsha'apatan pu'u iriba oia'o aimaakan kida. ¹⁷Mishi, bauda'apa'o pidan Adam, dikintapan ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru. Mazan bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii ida'an, Tominkaru kamunanun manawun pidannao ati, udakotan

īdyaun, kaimana'o pidannao nii. Na'iki ma'ozaka'o nii īmashaapan oia'o ai.

¹⁸Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatanii ida'an kiwiini'o oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidannao, oia'o pidannao nii pa'idiwaru. Ukau'an na'apa kapam, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii kaimana'o aimaakan ida'an, Tominkaru dakotan ipai pidannao mishidainaouz Christ, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan ī'ati karikaonanu'o kakupa-karu. ¹⁹Tominkaru dakotan kawan ipai pidannao, oia'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan dikintapan idi, ukau'an na'apa kapam udakotan iriba pidannao, kaimana'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan izo'atin idi paugaru.

²⁰Tominkaru taanuznaa kakinaorii, pidannao aitapa-kinaa ni'o oia'o wuru'u īsha'apaapaniaz. Pidannao sha'apaapan pu'u powa'a zii oia'o, mazan Tominkaru, utukapa-kida powa'a zii pakamunanun tuukii manawun. ²¹Kiwiin zii oia'o kazowautapanii ipai pidannao, uruu idi'o īmawakauzon. Mazan aizii Tominkaru kamunan-kidan idi tuukii waunao, uruu idi udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu, waNaobanaa Jesus Christ ida'an.

*Karikaonanu'o kakupa-karu
zaamatinapa-karu idi Christ ida'ati*

6 ¹Ukau'an, marii mooko pakawan washapaapan oia'o, Tominkaru aida kizi powa'an

kida wa'ati pakamunanun?
²Aonaa turuu! Waunao mawaka'o pidan kawanu'ora'a naa oia'o ati. Ukau'an aonaa turuu washa'apaapan pakawan zii oia'o. ³Uaitapanii waunao, chikaawunuu-kariwainou, Tominkaru zaamatan-kidanii Christ Jesus ida'ati. Ukau'an, mawaka'o kawanu'o waunao uruu tuma. ⁴Wachikaawunuu-kaono, wamawakan na'iki wadida-kaono kawanu'o Christ tuma. Ukau'an waDaru Tominkaru kadishita-kidan kawan Christ mawaka-karu di'iki, umanawunu'o pama'ozakan ida'an, na'apa'o nii kapam ukadishita-kidan waunao, pa'ina'o mashaapa-karu di'iti.

⁵Tominkaru bouda'apatan idi waunao Jesus Christ ida'ati wamawakan ida'an uruu kawan, ukadishita-kidan nii kapam waunao ukadishita-kidan kawan Jesus Christ. ⁶Na'iki waaitapanii, kiwini'oraz wakaduz mawakan naa Christ tuma cross di'ii, turuu kizi oia'o ma'ozaka'oraz ukaudinawan wa'ida'a mainaabata-kaono. Uruu aonaa kizi powa'a oia'o poitoruitapan waunao. ⁷Usha'apanum kau'an pidan mawaka'o, aonaa powa'a oia'o poitoruitapan uruu. ⁸Wamawakan idi Christ tuma, wamishida karikaonanu'o nii kapam wakakupan utuma. ⁹Waaitapanii Jesus Christ kadishita-kida-kaono mawaka-karu di'iki, na'iki aonaa na'apainim nii umawakauzon koshan. Aonaa na'apainim nii powa'a mawaka-karu zaamatan uruu. ¹⁰Umawakan baukapa uwazoota-kinaa nii oia'o

aimaakan. Aizii kai kakupa uruu, na'iki umashaapan soo Tominkaru ati'i naa. ¹¹Ukau'an na'apa kapam udi'itinapa udau'u. Unao mawaka'o kawanu'ora'a naa oia'o ati, mazan kakupa'ora'a naa pa'an Tominkaru ati, uzaamatanpan idi Christ Jesus ida'ati.

¹²Ukau'an, aonaa utaapada'ana'a oia'o kazowautapan unanaa, wuru'u mawakauzoz. Aonaa usha'apata-kida'ana'a u'ati usha'apata'azonii oia'o aimaakan. ¹³Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a usha'apauzin kida oia'o ati, aimaakan dikauda'o sha'apata-kinao nii. Mishi'oraiman, utaina'a naa Tominkaru ati sha'apata'o nii kaimana'o aimaakan. Usha'apanum kau'an Tominkaru kakudani'i naa unao mawaka-karu di'iki, pa'ina'o kakupa-karu ida'ati. ¹⁴Aona'a naa unaobanaitapa'ana'a oia'o. Usha'apanum kau'an aonaa umashaapan naa kakinaorii waranu'u, mazan Tominkaru kamunanun ida'a'ora'a naa umashaapan.

*Poitoruinao, sha'apata'o ni'o
 kaimana'o aimaakan*

¹⁵Ukau'an, marii mooko washa'apaapan oia'o, aonaan idi wamashaapan naa kakinaorii waranu'u, na'iki wamashaapan idi'i naa pa'an Tominkaru kamunanun ida'a? Aonaa turuu! ¹⁶Uaitapanii kaimanaiman, pidan taanan dono poitorui nii, upoitoruitapa-kidinan wuru ati'i uizo'atiniaz panaobanaa. Na'apa'o kawanu'o unao, unaobanaitapan dono oia'o, ubuuta-kaono

Rom

karikaonanu'o mawaka-karu di'iti; oo, uizo'atipan dono Tominkaru, udakotan unao, kaimana'o pidanna nii. ¹⁷Mishi, kiwiin zii upoitoruitapa-kidinan oia'o ati, mazan aizii, kaimanaiman unyukunuu iki uizo'atin utominapa-kida-kinao. Uruu idi ōkonaukii-kidan Tominkaru udau'an. ¹⁸Tominkaru muudin-kidani'i naa unao oia'o ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao, kaiman kida'ora'a naa pa'an aimaakan usha'apaapan.

¹⁹Ōkaiwaan parada-karu ipai kamo'o ukaiwauzo-kaō, ōkainaa-bata-kinaa nii Tominkaru daua'o kuwai, udadaran idi u'ati. Kiwiitapa, ukaiwaapan unanaa madoronaa-daun na'iki usha'apatan iriba oia'o aimaakan. Aizii na'apa'a naa utaa unanaa ipai daunuuda'u sha'apata'o nii kaimana'o na'iki sakitapa'o aimaakan, Tominkaru aipan kawana'ati.

²⁰Oia'o poitoruitapan dono zii unao, aonaa usha'apata'azon kaimana'o aimaakan. ²¹Kanom mooko kaimana'o nii uikoda usha'apaapauzonii kida ida'an, ukiba'azoo-kidaniaz naa kai? Na'apa kida'o aimaakan sha'apaapa-kaō ida'an pidan ikoda karikaonanu'o mawaka-karu. ²²Mazan unao, Tominkaru muudin-kidani'i naa oia'o poitoruitapan ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao. Uruu idi'o ukaminka'utan unao, umashaapakinaa nii kaiman na'iki sakitapa, na'iki utaan u'ati karikaonanu'o kakupa-karu. ²³Usha'apanum kau'an oia'o sha'apata-kaō winipi-

naa karikaonanu'o mawaka-karu. Mazan Tominkaru taanii mawinipinaa-daun karikaonanu'o kakupa-karu, wazaamatanpan ida'an Christ Jesus wanaobanaa ida'ati.

Kakinaorii daua'o

7 ¹Aizii unao, ōmin-mishidanao, uaitapanii kakinaorii daua'o. Kakinaorii kazowautapan pidan soo ukakupan dono zii. ²Kaikapa'o kawanu'o kaiwuru'u: kakinaorii kian, zun mazida'o, aonaa turuu omazidan ba'oran daonaiora tuma odaiaru kakupan dono zii. Mazan odaiaru mawakan an, aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan. ³Ukau'an, omashaapan an ba'oran daonaiora tuma, paudaiaru kakupan pu'u zii, “ba'orantapa'o,” kia'o nii kii-karu odau'an. Mazan odaiaru mawakan an, aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan. Turuu omazidan ba'oran daonaiora tuma, aona'o nii “ba'orantapa'o” kii-karu odau'an.

⁴Ukau'an ōiribannaō, na'apa'o kawanu'o kakinaorii taapauzon unao. Mazan uzaamatanpan kau'an Christ ida'ati, mawaka'o kawanu'o unao utuma kakinaorii ai. Aizii, Christ kakuda-kariwaiz mawaka-karu di'iki, tuma'ora'a naa waunao, sha'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati. ⁵Wamashaapan dono zii wanyukunuu aipan kawana'ati, kakinaorii ma'ozakada wanyukunuu ia'o oia'o sha'apata'azoo-kaō, na'iki washapatan naa oia'o, buuta'o ni'oraz waunao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. ⁶Mazan

aizii, wamawakan idi'i naa Moses kakinaori ai, aonaa powa'a ukazowautapan waunao. Ukau'an aonaa powa'a washa'apaapan aimaakan Tominkaru ati, Moses kakinaorii izo'ati-kaoda'an. Mazan pa'ina'o mashaapa-karu ida'ana'ora'a naa, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao.

Oia'o kaiwaan kakinaorii

⁷Ukau'an oia'o mooko wuru'u Tominkaru kakinaoriz? Aonaa na'apa'o mani kaiwuru'u! Mazan mishi'oraiman, kakinaorii wuru'u kainaabata'oraz o'ati oia'o. Aonaa mani oaitapan oia'o wuru'u ba'oran pidan idiwau na'azootapa-kaooz, aonaan an kakinaorii kian: "Aonaa puna'azootapa'ana'a," kii. ⁸Mazan oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiiz, uma'ozakada-kinnaa nii onyukunuu ia'oraz oia'o sha'apata'azoo-kaoo. Aonaan dono mani kakinaorii nii, aonaa mani oia'o ma'ozakadinan.

⁹Kiwiin, omaaitapakan dono zii Tominkaru kakinaori, kaimana'o kawan o'itiiman omashaapan. Mazan oaitapan di'iki kakinaorii, uru'u naa oaitapan oia'o ogaru, karikaonanano'o mawaka-karu ida'atanpu'o. ¹⁰Aizii wuru'u kakinaoriiiz, kainaabata'o ni'oraz padamata, na'apam oikodan karikaonanano'o kakupa-karu, uru'u naa mishi'oraiman buuta ogaru karikaonanano'o mawaka-karu di'iti. ¹¹Oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiiz pamariida-kinnaa nii ogaru, na'iki buuta'o nii ogaru karikaonanano'o mawaka-karu di'iti.

¹²Mazan wuru'u kakinaoriiiz, kaimana'o na'iki Tominkaru di'iki'o,

sakitapa'o na'iki kaminka'uta'o nii pidan mashaapan kaiman ¹³Mazan kaimana'o aimaakan buuta mooko ogaru karikaonanano'o mawaka-karu di'iti? Aonaa na'apa'o mani kaiwuru'u! Oia'o wuru'u kaiwa'oraz kaimana'o aimaakan pabuuta-kinnaa nii ogaru karikaonanano'o mawaka-karu di'iti. Aizii, watukapa na'apam ukichana'iki-kian manawun wuru'u oia'oraz. Ukaiwaan kaimana'oraz Tominkaru kakinaori pasha'apata-kida-kinnaa nii dikauda'o aimaakan.

Rom

Nyukunui ia'o mizaataaka-karu

¹⁴Waaitapa, Tominkaru di'iki'o wuru'u kakinaorii. Mazan ogaru, pidan karikaonan, kapati'o oia'o ati. Oia'o toriinii kawanu'o ogaru papoituru nii. ¹⁵Aonaa oaitapan kandii nii osha'apaapan oia'o aimaakan. Oaipaniaz osha'apatan kaimana'o aimaakan, aonaa osha'apatan. Mazan aona'oraz oaipan osha'apatan, uruu na'apain osha'apaapa. ¹⁶Osha'apaapan kau'an wuru'u aona'oraz osha'apata'azon, na'apa'o kainaabata Tominkaru kakinaori kaimanan o'ati. ¹⁷Ukau'an, aonaa ogaru manawun mani wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. Mazan onyukunuu ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. ¹⁸Aizii oaitapa, aonaa kaimana'o nii o'ida'a, ogaru pidan karikaonan, kapati'o onyukunuu oia'o ati. Oaipan pu'u osha'apatan kaimana'o aimaakan, mazan aonaa oka'iitan osha'apatan. ¹⁹Aonaa osha'apatan wuru'u kaimana'oraz aimaakan oaipaniaz osha'apatan. Mazan osha'apata oia'o aimaakan,

wuru'u aona'oraz òaipan òsha'apatan. ²⁰Aizii, òsha'apatan kau'an wuru'u aona'oraz òaipan òsha'apatan, ukau'an aonaa ògaru manawun mani wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. Mazan ònyukunuu ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u sha'apata'oraz oia'o aimaakan.

²¹Òkowaadan nii karikaonanu'ò usha'apauzon: òaipan pu'u òsha'apatan kaimana'ò aimaakan, òsha'apata soo oia'o aimaakan. ²²Ògaru, ònyukunuu ii, tuukii òkonaukii-kidan Tominkaru kakinaori. ²³Mazan kaina'a pana'a'ò aimaakan ònyukunuu ii, sha'apaapa-kida'ò ò'ati oia'o aimaakan. Tuukii umizaapan wuru'u òsha'apata'azoonuz kaimana'ò aimaakan. Utaapan ògaru taraa-kariwai kawan usha'apaapa-kidan oia'o ò'ati, uruu idi aonaa òka'iitan òizo'atin Tominkaru kakinaorii. ²⁴Kasha'ora'ò òbaiaapan, tuukii òdopian! Kanoma'ò nii kazannaata ògaru wuru aia'a òsha'apata'azoonuz oia'o aimaakan, buutin-kida'oraz ògaru karikaonanu'ò mawaka-karu di'iti? ²⁵“Kaiman,” òkian Tominkaru ati, turua'oraz ukazannaatan ògaru Jesus Christ wanaobanaa ida'an!

Ukau'an, kaiman ò'ati Tomin-karu kakinaori, tuukii òaipan òizo'atinuz, mazan upu'u ònyukunuu ida'a'ò oia'o, sha'apata-kidan ò'ati oia'o aimaakan, aona'oraz padamata òaipan òsha'apatan.

*Kaimana'ò Doronaa ma'ozakan
ida'ana'ò mashaapa-karu*

8 ¹Ukau'an aizii, aonaa kanom nii Tominkaru papataka'u-

tan zaamatinpainao Christ Jesus ida'ati. ²Kaimana'ò Doronaa taani'i naa wa'ati pa'ina'ò kakupa-karu wazaamatinpan idi Christ Jesus ida'ati. Ukau'an aizii, aonaa powa'a wanyukunuu ida'a'ò oia'o poitoruitapan waunao, na'aka'ò ni'oraz waunao karikaonanu'ò mawaka-karu di'iti. ³Moses saadani kakinaorii, aonaa uka'iitan pakazannaatan waunao oia'o ai, wanyukunuu kapatin idi oia'o ati, mazan Tominkaru uka'iita. Ukazannaata waunao, wanyukunuu ida'a'ò oia'o kazowautapan ai, uduyudan ida'an paudani Christ Jesus imi'i baara ati, pataka'utakaru nii wa'òian dikiin ii. Pidan nii ukaawan, waunao kawan unanaa, mazan aona'ò u'òian. ⁴Tominkaru sha'apatan na'apa aimaakan, turuu kizi mashaapainao Kaimana'ò Doronaa aipan kawana'ati, sha'apatan ipai kakinaorii aiapanii sha'apata-kaò, aonaa oia'ò nyukunui aipan kawana'ati mani.

⁵Pidan mashaapa'oraz oia'ò panyukunuu aipan kawana'ati, udi'itinpan soo panyukunuu sha'apata'azoonii dau'u pa'idiwaru. Mazan pidan mashaapa'oraz Kaimana'ò Doronaa aipan kawana'ati, udi'itinpan soo Kaimana'ò Doronaa aiapanii sha'apata-kaò dau'u. ⁶Pidan di'itinpa'oraz oia'ò panyukunuu sha'apata'azoonii dau'u pa'idiwaru, uikodan nii karikaonanu'ò mawaka-karu. Mazan pidan di'itinpa'oraz Kaimana'ò Doronaa aipan kawana'ati, uikodan nii karikaonanu'ò kakupa-karu na'iki nyukunui

kaimanan. ⁷Ukau'an, pidan di'itinpan dono oia'o panyukunu sha'apata'azoonii kawana'ati, Tominkaru taruba wuru'u uruuz. Usha'apanum kau'an aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, na'iki aonaa uka'litan paizo'atinuz. ⁸Pidan mashaapa'oraz oia'o panyukunu aipan kawana'ati, aonaa turuu Tominkaru konaukii-kidan usha'apatani.

⁹Mazan unao, aonaa usha'apaapan oia'o unyukunu aipan kawana'ati. Usha'apaapan aimakaan Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati'o, mashaapa'oraz unao ida'a. Pidana aona'oraz Kaimana'o Doronaa mashaapan u'ida'a, aonaa Christ pidanan mani uruu. ¹⁰Mazan Christ mashaapan an unao ida'a, unanaa mawakan nii mishi padamata diina'iti'i u'oi'an idi, mazan upu'a'o nii udoronaa kakupan, Tominkaru dakotan idi'i naa unao kaimana'o pidannao nii. ¹¹Tominkaru kakudan kawan Christ Jesus mawaka-karu di'iki paDoronaa ida'an, mashaapa'oraz unao ida'a. Na'apa'o nii kapam utaan mawakauzoz unanaa kakupa-kinaa nii, paDoronaa ida'an, mashaapa'oraz unao ida'a.

¹²Ukau'an, õmin-mishidannao, kaina'a pa'i washa'apatan ni'o, mazan aonaa wamashaapan mani oia'o wanyukunu sha'apata'azoonii kawana'ati. ¹³Umashaapan an pakawan zii oia'o unyukunu aipan kawana'ati, Tominkaru buutan nii unao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. Mazan umashaadan an usha'apaapan oia'o, Kaimana'o Doronaa

kaminka'utan ida'an unao, uikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. ¹⁴Ipai pidannao Kaimana'o Doronaa kazowautapaniinaouz, ñnao Tominkaru dainao.

¹⁵Wuru'u Kaimana'o Doronaa taa-kariwaiz unao ati, aonaa utoman unao poitoruinao nii, taria'o nii koshan Tominkaru ai. Mazan utoman unao Tominkaru dainao nii pa'an, na'iki turuu ukian Tominkaru ati aizii: "Pugaru waDaru," kii. ¹⁶Tominkaru Doronaa zaamatan wadoronaa ida'ati, kainaabata'o nii mishi'o Tominkaru dainao waunao. ¹⁷Tominkaru dainoun idi waunao, wazaamatan nii kaiman kida'o aimakaan utaapaniaz naa papidanannao ati. Na'iki wazaamatan nii kapam Christ tuma Tominkaru taapaniaz uruu ati. Wabaiaapan kau'an kasha'ora'o Christ kawan, na'apa'o nii Christ umanawunun kaduz taa-ka'o wa'ati.

***Tominkaru umanawuntan
nii paudainao diina'iti'i***

¹⁸Aizii kai'oraz wabaiatinan, õaitapa aonaa uikodinan wuru'u Tominkaru umanawunta'azoonuz waunao diina'iti'i. ¹⁹Ipai aimakaan Tominkaru tomaniinao, tuukia'a naa ñzaudapan Tominkaru kainaabatan na'ia'oram manawun wuru'u paudainaouz. ²⁰Ipai utomaniinao aimakaan mawakauzo na'iki zaamauzo, aonaa paaipan ati'o mani ñtominan na'apa, mazan Tominkaru aipan kawana'ati'o. Mazan upu'u kaina'a ñzaudapan ²¹Tominkaru so'ota'azoonuz ñdyaun

Rom

diina'iti'i mawakauzo-karu na'iki zaamauzo-karu ai. Na'iki uzaamata'azoonuz ĩdyaun umanawunu'o mashaapa-karu di'iti paudainao tuma. ²²Waaitapa ipai Tominkaru tomaniinao dopitan, atii kai, na'apa zun dopian kawan okaudanipa'azon dono. ²³Mazan aonaa Tominkaru tomaniinao aimaakan mani karikaonan wuru'u dopita'oraz. Waunao kapam, kaina'a'oraz naa Kaimana'o Doronaa, kiwiini'oraz naa utaa-kaowa'ati. Mishi kai wadopitan wazaudapatinan pu'a'a naa Tominkaru kowaadan diina'iti'i ipai patomaniinao ati, udainao wuru'u waunaouz. Na'iki utaan naa wananaa nii mamawakauzoka idi. ²⁴Uru'u naa wuru'u wazaudapaniaz Tominkaru sha'apatan wa'ati, ukazannaatan di'iki waunao. Pidan zaamata'oraz naa aimaakan kowaada-kariwaiz taa-karu nii u'ati, aonaa kanom ni'i naa uzaudapatinan. Aonaa na'ia'oram pidan pakawanu'o zii uzaudapan pazaamatani'i naa aimaakan, kowaada-kariwaiz taa-karu nii u'ati. ²⁵Mazan wazaudapan an aimaakan taa-kaowa'ati aona'oraz zii wazaamatan, aonaa kandii nii wakashadinan wazaudapan.

²⁶Na'apa'o kapam, Kaimana'o Doronaa kaminka'uta waunao wadopian dono. Wamaaitapakan pu'u kanom dau'an watoriinpan, uruu pa'an pishaa Tominkaru kaminka'utan waunao. Upishaan Tominkaru tuukia'o ida'an, aonaa pidan ka'iitan pakowaadan kaimanaiman parada-karu ida'an. ²⁷Aizii Tominkaru, aitapa'oraz

na'apam wadi'itinpan, uaitapa kaimanaiman kanom Kaimana'o Doronaa aiapanii sha'apata-kaowa'ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru aipan kawana'ati'o manawun wuru'u utoriinapanuz Tominkaru pidanannao ati.

²⁸Waaitapa ipai aimaakan, kaimana'o oo kasha'ora'o sha'apan an, Tominkaru kaiwaan niiz kaimana'o nii wunao ati'i marainpainaouz uruu. ĩnao wuru'u uzaamataniinaouz papidanannao nii, usha'apanum kau'an kaina'a'o udi'itapan pasha'apatan ni'o ĩ'ati. ²⁹Tominkaru aitapaniinaouz amazada tominan ua'ii, pazaamatan nii papidanannao nii, ĩnao wuru'u udi'itapan patoman nii pauDani kawan, uruu kizi ĩtuuniz nii. ³⁰Pidannao, kotua'oraz naa udi'itapan patoman paudani kawan, ĩnao wuru'u udapadaniinaouz. Aizii udapadaniinaouz, ĩnao udakota kaimana'o pidannao nii. Aizii udakotaniinaouz kaimana'o pidannao nii, ĩnao'u'o nii utoma umanawunnao nii, paudani kawan.

Aonaa turuu kanom mashaatan Tominkaru marainpan ai waunao

³¹Una'apan kau'an, na'apam wakian aizii? Tominkaru kaminaka'utan kau'an waunao, kanom ka'iita padikintan waunao? ³²Aonaa Tominkaru marainan paudani pataka'uta-kaowa, mazan utaapada pidannao zowian uruu ipai waunao dikin ii. Utaan idi pauDani, waaitapa konaukia'o nii utaan wa'ati ipai aimaakan.

³³Kanom turuu udakooan Tominkaru pidanannao? Tominkaru pa'an wuru'u dakota'oraz idyaun kaimana'o pidannao nii. ³⁴Kanom turuu ukian wadau'an: "oia'o inao, marii ipataka'uta-ka'o"? Aonaa kanom. Usha'apanum kau'an, Christ Jesus pa'an wuru'u mawaka'oraz waunao oian dikin ii, oo powa'a zii manawun, Tominkaru kaku-daniaz umawakan dauna'an. Kai umashaapan umanawun nii Tominkaru diwa'ora antanapu, utoriinpan Tominkaru ati waunao dau'an.

³⁵Ukau'an kandii turuu ubuutan waunao Christ kamarainapanun ai? Aonaa kanom. Wapataka'uta-ka'o pu'u, oo wabaiaapan pu'u dadara'o mashaapa-karu, oo wa'antamikita-ka'o pu'u wamishidan dikin ii, oo wabaiaapan pu'u zamazi-karu, oo aonaan pu'u ba'oran wakamichan nii. Wamashaapan pu'u kichana'iki-kia'o bii'i, oo pidannao zowian pu'u waunao, upu'u umarainpan waunao. ³⁶Na'apa usaadinpan kotua'o Tominkaru paradan ida'a:

"Pupidanannaoun idi waunao, ipai kamoo pidannao aipan pazowian waunao.

Wadi'itapa-ka'o, kaznizonao kawan, zowii-kariwainao ni'oraz."^o

³⁷Mazan na'apa kida'o aimakaan sha'apan pu'u wa'ati, ipai'o nii wawazootan kidaz Jesus Christ, marainpa'oraz waunao kamin-ka'utan ida'an waunao.

³⁸Ögaru, òaitapa kaimanai-man, aonaa kanom ka'iitan pabuutan waunao Tominkaru kamarainapanun ai: kakupa-karu oo mawaka-karu, angelnao oo oia'o doronainao, aimakaan sha'apa'o kai oo sha'apa'o nii diina'iti'i, ³⁹ma'ozaka-tinpainao doko ii oo imi'i baara an. Aonaa na'ia'oram tomakariwai ka'iita'o pabuutan waunao Tominkaru kamarainapanun ai, uaidaniaz Christ Jesus wanaobanaa sha'apatanii ida'an.

Paaipan ati'o

Tominkaru zaamatan pidan

9 ¹Ögaru, Christ ida'ati'o òzaamatinpan, òkowaadan mishi'o aonaa òmariidinan mani. Önyukunuu, Kaimana'o Doronaa kazowautapaniaz kainaabata kapam aonaa òmariidinan mani kaiwuru'u. ²Tuukia'o önyukunuu kasha'oratinan, na'iki karikaonan ödopitan önyukunuu ii, ³ömin-Jewnnao dau'an, aona'oraz imishidan Christ. Öpishaa mani Tominkaru so'otan ögaru Christ di'iki, na'iki ökaboota-ka'o pataka'utin-kizai iti iwadaun nii, na'apa'o turuan an mani ukaminka'utan imishidan Christ. ⁴Inao Israelitenao,^p Tominkaru zaamatanii paudainao nii pidannao bii iki. Inao ati'o utukapa-kidan pamanawunun. Inao ati'o utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan.^q Inao ati'o utaan pakakinaori kida. Inao ati'o ukainaabatan na'apam

Rom

^o 8:36 Psalm 44:22 ^p 9:4 *Israelitenao*: inao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam.

^q 9:4 *utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan*: uruu dakota-ka'o covenant. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mishi'o choochiapa-karu pa'ati. Ñao ati'o ukowaadan pasha'apatan nii kaiman kida'o aimakaan. ⁵Kotua'o ïdokozi-daunnao, umanawun kidainao. ⁷Ñao donozinaa di'iki'o Christ shakatauzonuz. Uruu Tominkaru, kazowautapa'oraz ipai aimakaan, marii karikaonan ukonaukii-kidakao. Amen.

⁶Aonaa uzauda-kida'ana'a, aona'o ni'i naa Tominkaru mishian wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii papidanannao ati. Usha'apanum kau'an, aonaa ipai'o mani Israelite-nao Tominkaru pidanannaoun. ⁷Na'iki, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao Tominkaru pidanannaoun. Tominkaru kian Abraham ati: "Soo Isaac takaan-daunnao òdakotan ni'oraz pudainao nii." ⁸Ukau'an, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao, Tominkaru dakotan paudainao nii. Soo ukowaadaniinaouz pataan nii Abraham dani nii, uruu dainao pa'an mishi'o Abraham dainao. ⁹Kaika-pa'o Tominkaru kian Abraham ati ukowaadan dono pasha'apata'azoonii: "Òkaawan nii powaa ati òaitanii amazada kawana'ati. Uruu dono kaudanipa'o ni'i naa pudaiaro Sarah, daonaiora'o nii odani nii." ^t

¹⁰Aizii wuru'u ïdaniz, uruu wadokozu-daun Isaac. Umazidan Rebecca tuma, na'iki okaudanin shamaannao ^u idi. ¹¹⁻¹²Mazan ïshakatan ua'ii zii, na'iki ïsha'apa-

tan ua'ii zii oia'o, oo, kaimana'o aimakaan, Tominkaru kian Rebecca ati: "Kiwiini'o ushakatan, uru'o nii kaudin padawu'ichan ati." ^v Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan padi'itapan kawana'ati pasha'apata'azoonii. Aonaa uzaamatan pidan usha'apatan idi aimakaan. ¹³Na'apa ba'oran Tominkaru paradan kotua'o saada-ka'o kian: "Òzaamatanii Jacob, mazan Esau, aonaa ònyukunuu-atin." ^w

¹⁴Ukau'an, turuu mooko wakian: "Aonaa Tominkaru sha'apatan saki-tapa aimakaan," kii? Aonaa turuu. ¹⁵Tominkaru kian kotua'a naa Moses ati:

"Òkamunan-kidan nii pidan,
òkamunan-kida'azoonii,
na'iki òkasha'ora-
kidan nii pidan,
òkasha'ora-kida'azoonii." ^x

¹⁶Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan, aonaa pidan aipan ati'o mani, oo usha'apatan idi'o mani aimakaan, mazan Tominkaru kamunanun idi'o pa'an. ¹⁷Kotua'o saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan Tominkaru kian Egypt ia'o naobanai ati: "Ògaru aipan ati'o punaobanai-tinan, òkaiwaa kizi pugaru, òtukapa-kida-kinnaa nii òma'ozakan, na'iki òkainaabata-kinnaa nii pidannao ati ipai amazada kawana'ati, ògaru pa'an mishi'o manawun Tominkaru." ^y ¹⁸Ukau'an Tomin-

^r 9:5 Kotua'o ïdokozi-daunnao uu, Abraham, Isaac, na'iki Jacob. Uruu Jacob, Israel kia'oraz kapam u'uu. ^s 9:7 Genesis 21:12 ^t 9:9 Genesis 18:10, 14

^u 9:10 *shamaannao*: i'uu Esau na'iki Jacob. ^v 9:12 Genesis 25:23 ^w 9:13 Malachi 1:2-3 ^x 9:15 Exodus 33:19 ^y 9:17 Exodus 9:13-19

karu kamunan-kida pidan, pakamunan-kida'azoonii. Na'iki udikintapada ba'oran pidan, udikintapada'azoonii.

*Tominkaru sha'apata
pasha'apata'azoonii*

¹⁹Kaina'a'o nii panaadon pidan kian: “Mazan kandii nii mooko Tominkaru dakotan pidan sha'apatan oia'o? Kanom mooko ka'iita aonaa pasha'apatan Tominkaru aiapanii usha'apatan?”

²⁰Mazan o'garu kian, aonaa turuu pidan dako'atin Tominkaru na'apa. Turuu mooko kubai idi'o aimaakan toma-kao kian toma'o ati paugaru: “Kandii nii putoman o'garu kaikapa'a?” kii. ²¹Pidan tomapauzo aimaakan kubai idi, turuu ukaiwaan kubai paaipan kawana'ati. Pakaiwaapanii kubai di'iki, panaadon dya'utam utoman aimaakan. Bauda'apa utoman dowada sodi, kabaun konaunam-kinaa nii, ba'oran utoman kaiwaa-karu nii ipai kamoo.

²²Na'apa'o Tominkaru, turuu usha'apatan aimaakan paaipan kawana'ati, utukapa-kida-kinaa nii pato'oran, na'iki pama'oza-kan manawun. Mazan upu'u aonaa upataka'utan sariapa aka pato'ora-kizinao, pataka'uta-karu ni'oraz ñaitinpan. ²³Na'iki uaitapakida'azon idi kapam umanawunu'o paugaru pakamunan-kidaniinao ati, uminziwa-kidaniinaouznaa ka'idiwainao nii diina'iti'i pamanawunun

idi. ²⁴Waunao wuru'u Tominkaru dapadaniinaouz, aonaa soo Jewnao bii iki'o mani karikaonan, mazan Gentilenaos bii iki'o kapam. ²⁵Kaika-pa'o Tominkaru kian, prophet Hosea saadanii ida'a:

“Pidannao aona'oraz
ōpidanannao mani kiwiin
zii,
ōdakotan nii ñdyaun
ōpidanannao nii.
Pidannao aona'oraz
ōmarainpan kiwiin zii,
ōdakotan nii ñdyaun
ōmarainapaniinao nii.”^z

²⁶Na'iki ukian koshan:

“Wuru di'ia'a amazada
Tominkaru parada-kiziz
pidannao ati,
'Aonaa ōpidanannao mani
unao,' ukianuz,
na'ia'o nii ñdakota-kao,
'Tominkaru ma'ozaka'o
manawun dainao nii.’”^a

²⁷Mazan prophet Isaiah kian Israelitenaos dau'an:

“Israel takaan-daunnaos iriban
pu'u padamata iriba, iriba,
aonaa kanom ka'iitan
paaitaan ñdyaun,
mazan ñwa'akun sodi'o nii
karikaonan Tominkaru
kazannaatan.

²⁸Usha'apanum kau'an
kadimana'aka'o nii
na'iki baukapa'aka'o nii
wanaobanaa pataka'utan
pidannao pakian
kawana'ati.”^b

Rom

^z 9:25 Hosea 2:23 ^a 9:26 Hosea 1:10 ^b 9:28 Isaiah 10:22-23

²⁹Na'apa Isaiah kian kiwiin zii:
 “Aonaan dono mani
 ma'ozaka'o manawun
 Naobanai
 kawa'akuntan masakauda'u
 watakaan-daunnao,
 kaimanaiman mani
 wamainaabata-ka
 Sodom na'iki Gomorrah
 sannao^c kawan.”^d

***Aonaa Israelitenao mishidan
 Kaimana'o Kuwai***

³⁰Ukau'an na'apam dii wakian aizii? Aonaan pu'u Gentilena
 dawatan Tominkaru dakota-kin
 nii paugaru kaimana'o pidanna
 nii, upu'u Tominkaru dakotan
 idyaun kaimana'o pidanna
 nii, imishidan idi Jesus. ³¹Mazan
 Israelitena, aonaa Tominkaru
 dakotan idyaun kaimana'o
 pidanna nii, itiyaan pu'u
 paizo'atin ipai kakinaorii,
 Tominkaru dakota-kin
 naa nii idyaun kaimana'o
 pidanna nii. ³²Mazan
 kandii nii? Itiyaan idi
 pasha'apainpan kakinaorii
 kawana'ati, Tominkaru
 dakota-kin naa nii idyaun
 kaimana'o pidanna nii,
 aonaa mishida-karu
 ida'an mani. Uruu idi'o
 ikaboinan paponapo'a'o
 kuba di'iki. ³³Kaikapa'o
 prophet Isaiah saadan
 Tominkaru paradan,
 Christ daua'o:

“Aushaa uabata: omuudan
 nii kuba Zion^e ii,
 kasharutapa'o nii
 pidanna nyukunuu,

na'iki uruu di'iki'o
 nii itukurinpan na'iki
 ikaboinan.

Mazan pidan mishida'oraz
 uruu,
 aonaa na'apainim
 nii uba'azootin-kida-ka
 o umishidan diki
 n ii uruu.”^f

10 ¹Om̄in-mishidanna
 o, tuukii oaiapan
 Tominkaru kazanna
 atan om̄in-Israelitena
 on. Na'apa'o otoriinpan
 Tominkaru ati idau'an!
²Ogaru, oaitapanii
 idyaun na'iki turuu
 okakuwaapan idau'u.
 Tuukia'o itiwainan
 pasha'apatan aimaakan
 kaimana'o nii Tominkaru
 ati. Mazan isha'apaapaniaz,
 pana'iti'ora'a naa
 imaitapakan idi na'apam
 Tominkaru kazannaatan
 pidan. ³Aonaa inyukunuu-
 atin na'apa'oram ida'ana'o
 Tominkaru dakotan
 pidan, kaimana'o
 pidan nii. Itiyaan
 pasha'apatan aimaakan
 Kakinaorii kawana'ati,
 ikashadan idi wuru'u
 Tominkaru dakota-kin
 aaz pidan, kaimana'o
 pidan nii. ⁴Mazan
 Christ wuru'u sha'apata'
 oraz pa'an ipai kakinaorii
 aiapanii sha'apata-
 kao. Ukau'an ipai
 mishidainaouz Christ,
 Tominkaru dakotan
 idyaun kaimana'o
 pidanna nii.

***Turuu Tominkaru kazannaatan
 ipai pidan***

⁵Kaikapa Moses saadanu'u,
 Tominkaru dakotan
 dau'an pidan, kaimana'o
 pidan nii, kakinaorii
 izo'ati-ka
 o ida'an: “Pidan

^c 9:29 Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu
 Masha'apannaada-kinao di'ii. ^d 9:29 Isaiah 1:9 ^e 9:33 Zion, oo Jerusalem.
^f 9:33 Isaiah 28:16

sha'apatan an ipai, ipai aimaakan kakinaorii kawana'ati, karikao-nanu'o nii ukakupan.”^g ⁶Mazan kaikapa kii-karu Tominkaru daktan dau'an pidan, kaimana'o pidan nii, umishidan ida'ana'oraz Christ: “Aonaa pukia'ana'a punyukunuu ii, kanoma'o nii mako aokazi iti?” (nanka'o nii Christ imi'i baara ati). ⁷“Na'iki aonaa pukia'ana'a, kanoma'o nii mako mawakainao pidannao wiizi iti?” (nanka'o nii Christ powaa ati).^h ⁸Mazan saadakariwai Tominkaru Paradan kian koshan: “Tominkaru di'iki'oraz kuwai, aonaa kasha'apanna'o mani uaitapa-ka, turua'o pukakuwaapan na'iki pudi'itinpan udau'u.”ⁱ Uruu wuru'u kuwai wakowaadapaniaz, Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan nii, pamishidan ida'an Christ. ⁹Pukian an pidannao ati: “Jesus, uruu umanawunu'o ōNaobanaa,” na'iki pumishidan an punyukunuu iki Tominkaru kakudan uruu umawakan dau-na'an, Tominkaru kazannaatan nii pugaru. ¹⁰Wamishidan idi'o wanyukunuu ii, Tominkaru daktan waunao kaimana'o pidannao nii. Na'iki wakowaadan idi'o Jesus, uruu umanawunu'o waNaobanaa, Tominkaru kazannaatan waunao. ¹¹Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: “Na'ia'oram pidan mishida'o uruu, aonaa na'apainim nii uba'a-zootinan pamishidan dikin ii uruu.”^j ¹²Ipai pidan dau'ati'o kaiwuru'u,

usha'apanum kau'an aonaa Jewnao pana'an Gentilenao ai. Tominkaru, uruu ipai pidannao Naobanaa, na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan ipai pidan ati pishaa'oraz ukaminka'utan paugaru. ¹³Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: “Ipai pidan pishaa'oraz Naobanai Tominkaru kaminka'utan paugaru, ukazan-naatan nii.”^k

¹⁴Mazan na'apam nii mooko ĩpishaan wuru'u pamamishidakaniaz kaminka'utan paugaru? Na'iki na'apam nii mooko ĩmishidan uruu, ĩmaabatakan pu'u udau'a'o? Na'iki na'apam nii mooko ĩabatan udau'a'o, aonaan pu'u kuwai kowaada-kaō ĩ'ati? ¹⁵Na'iki na'apam nii mooko kuwai kowaada-kaō, aonaan pu'u kakuwaapauzonao dyuuda-kaō? Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: “Kaiman manawun wa'ati pidannao wa'atin ĩkowaadapan kaimana'o kuwai.”^l

¹⁶Mazan aonaa ipai pidannao nyukunuu-atin Kaimana'o Kuwai. Isaiah kian Israelitenao dau'an: “Naobanai Tominkaru, aonaa iriba mani pidannao mishidan wakowaadapaniaz kuwai.”^m ¹⁷Ukau'an pidan mishidan, uabatan idi'o Kaimana'o Kuwai. Na'iki uabatan Kaimana'o Kuwai, kakuwaatin-karu idi'o Christ dau'u.

¹⁸Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao abatan wuru'u Christ dau'a'oraz kuwai? ĩabatanii padamata! Tominkaru Paradan saadinpa'o kian:

Rom

^g 10:5 Leviticus 18:5 ^h 10:6-7 Deuteronomy 30:13 ⁱ 10:8 Deuteronomy 30:14
^j 10:11 Isaiah 28:16 ^k 10:13 Joel 2:32 ^l 10:15 Isaiah 52:7 ^m 10:16 Isaiah 53:1

“Ipai na'ia'akam pidannao
abata'a naa kuwai.
Na'iki kuwai kowaada-
kao ipai amazada
kawana'ati.”ⁿ

¹⁹Mazan mishi'o mooko aonaa
Israelitenao aitapan Tominkaru
di'iki'oraz kuwai? Īaitapanii
padamata! Kiwiin, Moses saa-
dan Tominkaru paradan ĩdau'an
kaikapa'a:

“Ōkishauzidan nii unao,
ōsha'apatan ida'an kaimana'o
aimaakan
ba'oran kaduz pidannao ati.
Ōto'oradan nii unao
ōsha'apatan ida'an
kaimana'o aimaakan
pidannao ati,
maaitapin-kainaouz.”^o

²⁰Isaiah, aonaa utarian usaa-
dan Tominkaru Paradan
kaikapa'a:

“Pidannao aona'oraz ĩdawatan
ōgaru,
upu'a'o nii ĩikodan ōgaru.
Pidannao aona'oraz
Īaitapa'azon ōdau'an,
upu'a'o nii ōaitapa-kidinan
Ī'ati.”^p

²¹Mazan Isaiah saadanii ida'a,
Tominkaru kian Israelitenao
dau'an:

“Ipai kamoo ōdapadautan
ōpidanannao
Īpadanata kizi ō'ida'ati,
mazan dikintapa ĩdyaun,
aonaa ĩabata'azon ōgaru.”^q

*Aonaa Tominkaru marina'atan
Israelitenao*

11 ¹Ukau'an, Tominkaru
marina'atan naa mooko
papidanannao Israelitenao wuru'u?
Aonaa! Usha'apanum kau'an, ōgaru
Israelite kapam, Abraham takaan-
daun, Benjamin donozinaa di'iki'o.
²Aonaa Tominkaru marina'atan
papidanannao kotua'oraz uzaama-
tan. Na'apa sha'atii Tominkaru
paradan saada-kariwai kian
Elijah dau'an, ukaakapan dono
Israelitenao: ³“Naobanai Tomin-
karu, ĩzowia'a naa prophetnao
pudyuudaniinao ĩ'idi'iti. Na'iki
ĩkaboobi'ia'a naa altar kida, pidan-
nao kawaodapa-kiziz uzai kida
pu'ati. Ōba'orantina'a naa ōwa'a-
kinan. Aizii ĩtiwaan naa pazowian
ōgaru kapam!”^r

⁴Mazan Tominkaru kian u'ati:
“Kaina'a ōtaapani'i naa ōpidanan-
nao 7,000 daonaioranao. Aonaa
na'ia'oram ĩdyaun taapa'o Baal
umanawun nii, ba'oran pidannao
taapaniaz patominkarun nii.”^s

⁵Na'apa kapam kai, kaina'a
masakauda'u Israelitenao Tomin-
karu zaamatanii papidanannao
ni'o, soo pakamunanun idi
manawun. ⁶Ukau'an aonaa
ĩsha'apatan idi'o mani kaimana'o
aimaakan Tominkaru zaamatan
ĩdyaun papidanannao nii. Mazan
uzaamatan an mani ĩdyaun ĩsha'apa-
tan idi kaimana'o aimaakan, aonaa

ⁿ 10:18 Psalm 19:4 ^o 10:19 Deuteronomy 32:21 ^p 10:20 Isaiah 65:1
^q 10:21 Isaiah 65:2 ^r 11:3 1 Kings 19:10, 14 ^s 11:4 1 Kings 10:18

mani umishiin wuru'u uzaamanuz ïdyaun pakamunanun idi karikaonan.

⁷Ukau'an, aonaa ipai mani Israelitenaο ikodan wuru'u tuukia'oraz ïaipan paikodan. Mazan masakauda'u'oraz ïbii iki Tominkaru zaamatan, ïnao pa'an ikodazu. Mazan baokoinao, Tominkaru dadarada ïnyukunuu. ⁸Na'apa usaa-dinpan Tominkaru Paradan ida'a:

“Tominkaru aipan ati'o
ïmaaitapinkan.

Atii kai pakawan utaratapan
ïawun,

aonaa kizi ïaitapan kanom
patukapanii,
na'iki u'ïnidapan ïkinao kida,
aonaa kizi ïaitapan kanom
paabatanii.”^t

⁹Na'apa kapam king David kian Tominkaru ati Israelitenaο dau'an:

“Marii ïzaamata-kaο
masha'apakiaka
ïkonaukiitinan pu'u,
Marii ïpataka'uta-kaο
pasha'apaapanii winipinaa
nii!

¹⁰Marii ï'ishaawunun, aonaa kizi ïtukapan.

Marii karikaonan ïbaiatan
kasha'ora'o.”^u

¹¹Aizii, Israelitenaο kasharutinan na'iki ïwaotanuz ïmamishidakan idi'i naa Christ, aonaa na'itim mooko ïsaabaa-kaο? Aonaa turuu una'apan! Mishi'orai-man, ïmamishidakan idi, Tominkaru

kazannaatan naa Gentilenaο, Israelitenaο kishauzi-kinaa nii ï'ati. ¹²Israelitenaο mamishidakan idi, umanawun kida'o aimakaan sha'apan ipai pidannaο ati. Na'iki ïwaziwaan idi Tominkaru kamunanun, Gentilenaο zaamatan naa umanawun kida'o aimakaan. Aitaniimana'o nii ukau'an umanawun kida'o aimakaan sha'apan ipai pidannaο ati, Israelitenaο mishidan dono'o naa Christ.

Rom

*Tominkaru kazannaatan
Gentilenaο*

¹³Aizii òparadan u'ati Gentilenaο, mishidainaouz Christ. Tominkaru dyuudan ògaru kakuwaapa'o nii u'ati, na'iki òatadapa wuru'u òkaudin-kizi ni'oraz, ¹⁴òaipan idi òiribannaο Israelitenaο kishauzin unao ati, turuu kizi Tominkaru kazannaatan ïnao bii iki pidannaο. ¹⁵Tominkaru marina'atan idi Israelitenaο, ukaimanaaka-kidan naa ba'oran kaduz pidannaο patuma. Aitaniimana'o nii kaimana'o aimakaan sha'apan ipai pidannaο ati, Tominkaru zaamatan dono'o naa Israelitenaο powaa iti. Na'apa'o nii ukaimanan pidan mawaka'o kakudan kawan powaa iti.

¹⁶Pidan taan dono Tominkaru ati kiwiini'o patomanii bread bada'apa'o poroom-bi'i di'iki, ipai wuru'u poroom-bi'inaaz Tominkaru idiwau'uka'a naa wuru'u. Na'iki pidan taan dono Tominkaru

^t 11:8 Deuteronomy 29:4; Isaiah 29:10 ^u 11:9-10 Psalm 69:22-23

karu ati papaoriba kadunaa, ipai uwaoda kida uidiwau'uka'a naa wuru'u. Na'apa'o kawanu'o wuru'u Israelitenaouz. Tominkaru zaamatan idi kotua'a naa idokozu-daunnao papidanannao nii, ipai itakaan-daunnao Tominkaru zaamatanii' naa papidanannao nii wuru'u. ¹⁷Paowa-kariwai atamun kawanu'o wuru'u Israelitenaouz. Pidan dukutan kawan paoribai waoda kida, udauna'an usakadan iwadaun nii ba'oran atamun waoda idi, amazada ii aka'oraz usodan. Unao Gentilenao atamun waoda kawanu'o, amazada ii aka'oraz ukadunaa sodan. Aizii uzaamatan naa kaimana'o aimakaan Israelitenao zaamatan kawan. Na'apa atamun waoda amazada ii aka'oraz ukadunaa sodan zaamatan kawan paoribai aiba paziwu-kinanai, uishitaba'u di'iki'oraz uwa'atin. ¹⁸Mazan aonaa pa'i utaapinpa'ana'a umanawun nii Israelitena ai, dukuta-kariwai paoribai waoda kida kawanu'oraz. Udi'itapa, unao atamun waoda kawanu'o karikaonan. Aonaa atamun waoda ida'ana'o mani atamun ishitaba'u kakupan. Mazan uishitaba'u ida'ana'o pa'an uwaoda kakupan.

¹⁹Mazan kaina'a'o nii panaadon ukian: "Mazan paoribai waoda kida dukuta-ka'o, turuu kizi waunao sakada-ka'o iwadaun nii." ²⁰Na'apa'o mishi kaiwuru'u: mazan idukuta-ka'o imamishidikan idi'o Christ. Aizii unao Gentilenao, usakada-ka'o iwadaun nii umishidan idi'o. Ukau'an aonaa u'atadinpa'a naa, mazan uzaudina'a naa udukuta-ka'o

ai. ²¹Aonaa Tominkaru karodapa'akan papataka'utan Israelitena'o, paoribai waoda kida kawanu'oraz padamata. Aizii unao mani, u'itiiman ukarodapa'akan nii papataka'utan unao?

²²Ukau'an udi'itapa kaimanaiman na'apam Tominkaru kamunanban, na'iki uto'oraban. Uto'oraban wunao ati'i mami-shida-kainaouz. Mazan unao ati, ukamunanun, karikaonanun an mazan umishidapan. Aonaan dono'o naa umishidapan, na'apa'o nii kapam udukuta-ka'o. ²³Aizii Israelitena'o kapam, isakadan ana'a naa pamishidan, isakada-ka'o nii powaa ati paoribai ida'ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru turua'o usakadan idyaun powaa ati. ²⁴Unao Gentilenao, atamun waoda kawanu'o, dukuta-kariwaiz amazada ii aka'o usodan di'iki, udauna'an usakada-ka'o paoribai waoda nii, aona'oraz turuu uzauda-kida-ka'o una'apata-ka'o. Aizii Israelitena'o, paoribai waoda manawun kawanu'o idyaun, ukau'an powa'a'o nii umasha'apannan Tominkaru sakanan idyaun powa'a ati pakadunaa ida'ati.

***Tominkaru kamunanun
ipai pidan ati***

²⁵Aizii, omin-mishidannao, oaipan uaitapan kaimanaiman mashaa'oraz utaapauzo-ka'o zii kiwiin, aonaa kizi u'atadinpan. Tominkaru aipan ati'o Israelitena'o bii iki'o pidannao dikintapadinan. Mazan idikintapan katokon-tinan

nii, Gentilenao mishidan dono'o naa Tominkaru aitan kawana'ati. ²⁶Uruu dauna'an, ipai'o ni'i naa Israelitenao kazannaata-kaao, na'apa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a:

“Zion^v iki'o nii Tominkaru pidanannao kazannaatiki wa'atin,

uru'o nii so'ota ipai Jacob takaan-daunnao īsha'apaapan ai oia'o.

²⁷ Ōmishian nii wuru'u ōparadanuz, ōsha'apata'azooniaz ī'ati,^w ōso'otan dono'o naa ī'oian.”^x

²⁸ Israelitenao kashadan idi Kaimana'o Kuwai, ukau'an Tominkaru taruba īdyaun, Kaimana'o Kuwai kaawa-kinaa nii unao Gentilenao ida'ati. Mazan Tominkaru zaamatan idi īdyaun kotua'a naa papidanannao nii, pakawan umarainpan īdyaun. Usha'apanum kau'an, na'apa'o ukowaadan īdokoza-daunnao ati, pasha'apatan nii. ²⁹Usha'apanum kau'an, Tominkaru zaamatan an papidanannao nii, na'iki ukian dono ukaminka'utan nii īdyaun, aonaa na'apainim nii upana'adan panyukunuu. ³⁰Kiwiin zii unao Gentilenao, tuukii udikintapan Tominkaru. Mazan aizii, Tominkaru kamunan-kidan unao, Israelitenao dikintapan idi'i naa uruu. ³¹Aizii kai, īnaou'u naa dikintapa Tominkaru, na'a-

pa'o nii kapam ukamunan-kidan īdyaun diina'iti'i, ukamunan-kidan kawan unao Gentilenao. ³²Ukau'an ipai Jewnao na'iki Gentilenao dikintapainao, Tominkaru taratapanii kawanu'o īdyaun, aonaa kizi īkidoopan padikintapan ai uruu, na'apa'o ida'an kizi utukapa-kidan pakamunanun ī'ati.

Tominkaru konaukii-kida-kaao

³³Umanawunu'o mishi Tominkaru kamunanun! Uka'iita mishi padi'itapan pasha'apata'azoonii, na'iki uaitapa kaimanaiman na'apam pasha'apatan pasha'apata'azoonii! Kanom aitapa Tominkaru di'itapan na'iki usha'apata'azoonii? Kandii aitapa na'apam nii Tominkaru sha'apatan wuru'u pasha'apata'azooniaz? ³⁴Kotua'o saada-kariwai Tominkaru Paradan kian:

“Aonaa kanom aitapan na'apa'oram waNaobanaa Tominkaru di'itapan aimakaan.

Na'iki aonaa kanom kakinaotan uruu usha'apata kizi aimakaan.”^y

³⁵ Aonaa na'ia'oram pidan taa'o aimakaan Tominkaru ati, marii kizi ukawadauntanuz.”

³⁶ Ipai aimakaan utomanii na'iki utaapanii pa'idiwaru, na'iki uaipan kawana'ati'o ipai aimakaan sha'apan. Marii karikaonan Tominkaru taapa-kaao umanawunu'o nii. Amen.

^v 11:26 Zion, oo Jerusalem. ^w 11:27 ōsha'apata'azooniaz ī'ati: uruu dakota-kaao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ^x 11:26-27 Isaiah 59:20-21; 27:9 ^y 11:34 Isaiah 40:13

*Marii mishidainao taainan
kaimanaiman Tominkaru ati*

12 ¹Ukau'an õmin-mishi-dannao, Tominkaru kamunan-kidan idi dobata unao, õpishaan tuukii unao: utain kaimanaiman Tominkaru ati, zowii-kariwai aimaakan taa-kaos kawan, mazan unao kakupan pu'u pa'an, usha'apata kaiman aimaakan Tominkaru konaukii-kidan nii. Na'apa'o wuru'u utaapa-kaos umanawun nii.

²Aonaa utamakapa'ana'a udazaba anainao pidannao kaduz, maaitapa-kainaoz Tominkaru. Mazan ukashaapa'a naa Tominkaru pana'adan udi'itinpan, pa'inaa kizi'i naa ukaduz. Na'apa'o ida'ana'o nii uaitapan na'apam Tominkaru aipan mashaapa-karu, wuru'u kaimana'oraz na'iki ukonaukii-kidaniaz na'iki sakitapa'oraz.

³Tominkaru kamunanun idi õ'ati, na'iki uzaamatan idi õgaru, kowaadapa'o nii paparadan, õkian ipai unao ati mishidainao: Mana'a utaapinpa'ana'a umanawun nii powa'a zii uka'iitan ai usha'apatan aimaakan, mazan udi'itapa usha'apatan aimaakan patumaaka wuru kawana'ati'i Tominkaru aipan ati'oraz uka'iitan usha'apatan, umishidan ida'ana'oraz uruu. ⁴Pidan nanaa bauda'apa, mazan iriba usha'apauzin, na'iki pana'a kida ikaminka'utan unanaa. ⁵Ukau'an na'apa'o kapam waunao mishidainaoz. Mishi iriba waunao padamata, mazan Tominkaru bao-

kopatan idi waunao Jesus Christ ida'ati, bauda'apa'o kawanu'o wananaa, na'iki ipai washa'apauzin kida, pana'a kida ikaminka'uaakan.

⁶Pana'a kida Tominkaru taan wa'ati waka'iitanii washa'apatan. Ukau'an marii washa'apata wuru'u waka'iitaniaz washa'apatan. Puka'iitan an pukowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai, marii pukowaadan wuru'u pumishidaniaz. ⁷Puka'iitan an pukaminka'utan pidannao, pukaminka'uta idyaun. Puka'iitan an putominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan dau'u, marii putominapa-kidan idyaun. ⁸Puka'iitan an puma'ozakadan mishidainao nyukunuu, marii puma'ozakadan idyaun. Puka'iitan an puka'idiwatan pidan pusha'apauz idi, marii puka'idiwatan kaimanaiman na'iki konaukia'o ida'an. Puka'iitan an pukazowautapan puribannao, marii pukazowautapan kaimanaiman. Puka'iitan an pukamunan-kidan pidan baiaapa'o kasha'ora'a, pusha'apata punyukunuu konaukian ida'an.

⁹Mishiiman pa'i umarainpaaka. Umuuda oia'o aimaakan. Kaimanaiman uzaamatinaapa kaimana'o ida'ati. ¹⁰Umarainpaaka tuukii na'apa inawuzuinao manawun kawan. Unao kiwiin uaida-kida'a utaapan uiribannao umanawun nii. ¹¹Mana'a uzoono'o na'a, mazan minziiwa na'iki konaukii ukauzin waNaobanaa ati. ¹²Konaukii umashaapa, uzaudapan idi'i naa Tominkaru sha'apata'azoonii u'ati. Mana'a ukashadina'ana'a aimaakan kasha'ora'o sha'apan dono

u'ati. Karikaonan utoriinapa Tominkaru ati. ¹³Kaina'an dono unao bii'i aipa'o pakaminka'uta-ka'o, utaa i'ati aimaakan kaina'a'o u'ida'a. Konaukii udapaapa udapu ati tawarainao.

¹⁴Pidannao antamikitan dono unao, utoriinapa Tominkaru ati, usha'apata kizi kaimana'o aimaakan i'ati, aonaa upishaa'ana'a usha'apatan dikauda'o aimaakan i'ati. ¹⁵Pidannao konaukian dono, ukonaukii ituma. Ba'orainao nyukunu kasha'oran dono, ukasha'ora ituma. ¹⁶Patumaaka utaapa unyukunu umin-mishidannao tuma. Mana'a u'atadinpa'ana'a, mazan ukaudin sha'apatoram karikaonan pidannao tuma. Mana'a utaapinpa'ana'a aita'pa'o nii ba'orainao ai.

¹⁷Usha'apata-ka'o dono oia'o ida'an, mana'a ukauna'ana'a. Udi'itapa pa'an usha'apatan kaimana'o aimaakan ipai pidannao ati. ¹⁸Uturuan an, umashaapa kaiman ipai pidan tuma.

¹⁹Aizii omin-mishidannao, pidan sha'apatan dono dikauda'o aimaakan u'ati, mana'a ukauna'ana'a, marii Tominkaru pa'an kaunaata unao. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinpan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:

“Ogaru'o nii kaunaata;
ogaru'o nii kawinipinaata
powaa iti,”^z

Naobanai kian.

²⁰Mazan kaikapa'o pa'an usaadinpan koshan Tominkaru Paradan ida'a:

“Pidan to'ora-kizaitapa'o
pugaru zamazin dono,
putaa u'ati aimaakan unikan
nii;

umaradakon dono, putaa u'ati
utuzan nii.

Pusha'apatan an na'apa'o u'ati,
uba'azoinpan nii pa'ida'a
pasha'apatanii aimaakan
dau'an.”^a

²¹Mana'a putaapada'ana'a dikauda'o aimaakan sha'apata-kariwai pu'ati sha'apata-kidan pu'ati dikauda'o aimaakan. Mazan pusha'apata mishi'oraiman kaimana'o aimaakan, na'apa'o ida'ana'o nii pudikintan.

Mishidainao

na'iki wiizai zowaunaanao

13 ¹Marii pa'i ipai pidannao izo'atin wiizai zowaunaanao, usha'apanum kau'an, Tominkaru aipan ati'o wuru'u ikazowautapanuz wiizai. Kai'oraz wiizai zowaunaanao, Tominkaru wuru'u zaamata'oraz idyaun kazowautapa'o nii wiizai. ²Ukau'an, pidan dikintapan dono idyaun, udikintapan Tominkaru zaamatanii wiizai zowaunaanao ni'o wuru'u. Na'iki pidan dikintapa'oraz idyaun, paipan ati'o nii upataka'uta-kidinan. ³Pidan sha'apata'o kaiman aimaakan, aonaa kanom nii utarian wiizai zowaunaanao ai. Mazan pidan sha'apata'o dikauda'o aimaakan, taria'o nii umashaapan. Ukau'an, aonaan dono puaipan pumashaa-

Rom

^z 12:19 Deuteronomy 32:35 ^a 12:20 Proverbs 25:21-22

pan tarii wiizai zowaunaanao ai, pusha'apata kaimana'o aimaakan, uruu kaimana'o nii ī'ati. ⁴Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorunao wuru'u īnaouz, sha'apata'o nii kaimana'o aimaakan unao ati. Mazan pidan sha'apatan an dikauda'o aimaakan, taria'o nii umashaapan. Usha'apanum kau'an, īpataka'utan nii pidan usha'apatan dono dikauda'o aimaakan. Tominkaru ati'o wuru'u īkaudinanz, īpataka'utan dono pidan sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan. ⁵Uruu idi, marii uizo'atin wiizai zowaunaanao, aonaa soo īpataka'utan ai mani unao, mazan uaitapan idi kaimana'o wuru'u na'apaz'oraz.

⁶Uruu idi'o marii kapam ukawinipinaatan tax, wiizai zowaunaanao ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati'o īkaudinanz wuru'u, īkazowautapanuz wiizai. ⁷Ukau'an usha'apata wuru'u īaipaniaz usha'apatan. Īaipan dono ukawinipinaatan tax, ukawinipinaata ī'atiz. Kaina'an dono ba'oran tax īaiapanii kawinipinaata-ka'o, marii ukawinipinaatan kapamaz. Utaapa ipai īdyaun umanawunu'o nii.

Wamarainpaaka

⁸Mana'a umawinipinaatapa'ana'a pidan. Soo marainpaaka-karu pa'an umawinipinaatapa uiriban ai. Pidan sha'apatina'o na'apa, izo'ati'o ipai Kakinaorii wuru'u. ⁹Kaikapa'oraz Tominkaru kakinaorii kida'a: Mana'a puba'orantapa'ana'a. Mana'a puzowia'ana'a pidan. Mana'a pukoidapa'ana'a. Mana'a

puna'azootapa'ana'a ba'oran pidan idiwau. Na'iki ipai ba'oran kakinaorii kida, ībaokopatinanz kaikapa'a: "Pumarainapa ipai pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa."

¹⁰Pidan marainpa'o pairiban, aona'o nii usha'apatan dikauda'o aimaakan pairiban ati. Ukau'an pidan marainpa'o pairiban, sha'apatina'o ipai kakinaorii aipan kawana'ati.

¹¹Aizii na'apa'a naa pa'i umashaapa, uaitapan idi umanawunu'o aimaakan sha'apazon dono'ora'a naa wuru'u wamashapanuz kai. Ukau'an, uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an, wakazannaata-ka'o kamoona, powa'ora'a naa umaonapatan wasakadinanz dono'o wamishidan ai. ¹²Maonapa'a naa maruta'o dobatanz, na'iki aizii wakanada'akan naa wuru'u. Mana'a naa washa'apaapa'ana'a aimaakan kida maruta'o dono'oraz usha'apaapauzo-ka'o. Washa'apata'a naa aizii kaimanz kida'o aimaakan wakandanz pu'u. ¹³Kaimana'a naa washapainapa, kanada'o-karu'oraz pidannao mashaapan kawan. Aonaa wamako'ona'a mapidankiika'o baokopainapa-karu di'iti, oo wapo'idi'i na'a. Mana'a naa waba'orantapa'ana'a, oo wakaiwaa'ana'a wananaa madoronaa-daun na'iki kakiba'azonna'o ida'an. Mana'a naa wazunaapaka'ana'a, oo wakishauziaaka'ana'a. ¹⁴Na'iki mana'a naa wadi'itinpa'ana'a washapata'azon dau'u oia'o aimaakan, tuukia'oraz wananaa sha'apata'azon. Mazan mishi'oraimanz, watamakapa'a naa pa'an Naobanai Jesus Christ kaduz.

*Mana'a wadakota'ana'a wamin-
mishidan oia'o pidan nii*

14 ¹Konaukii udapaapa mishidainao aona'oraz zii ïmishidapan ma'ozakan. Mana'a ukashadaakapa'ana'a ïtuma, ïmishidapan idi pana'a unao ai. ²Panaadon kaina'a pidannao, aona'oraz zii ïmishidapan ma'ozakan, ï'itiiman aonaa Tominkaru taapadan dunai nika-ka'o, uruu idi ïnikan soo paowa-kariwai karikaonan. Na'iki kaina'a ba'oran mishidainao, ïaitapa turuu panikan kanom kaduz karikaonan wanyukunui. ³Pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui, aonaa kizi pa'i udakooan wuru'u aona'oraz unikan dunai. Na'iki pidan aona'oraz unikan dunai, aonaa kizi pa'i udakotan oia'o pidan nii, nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui. Usha'apanum kau'an, Tominkaru zaamatanii uruu papi-danan nii. ⁴Kandii nii pudakotan ba'oran pidan poitoru oia'o nii? Unaobana'o nii pa'an kowaada usha'apatan kaiman aimaakan, oo aonaa. Kaimana'o nii usha'apatan aimaakan, usha'apanum kau'an ma'ozaka'o wuru'u wanaobanaa Tominkaruz, turua'o ukaminka'utan usha'apatan kaiman pakaudin-kizi.

⁵Na'apa kapam, kaina'a panaadon mishida'o, utaapan pabi'i kida kamoo umanawunu'o nii ba'oran kamoo kida ai. Mazan ba'oran pidan ati, ipai kamoo na'apa kida pa'idiwaru umanawunun. Marii ipai pidan aitapan kanom

kaimana'o aimaakan pasha'apatan nii. ⁶Pidan taapa'oraz pabi'i kida kamoo umanawun nii, utaapan idi'o Tominkaru umanawun nii wuru'u. Aizii pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui, unikanuz, utaapan idi'o kapam Tominkaru umanawun nii wuru'u. Usha'apanum kau'an utoriinapanii Tominkaru ati panikanii dau'an. Na'apa kapam, pidan aona'oraz unikan pabi'i kida wanyukunui, aonaa unikanuz, utaapan idi'o Tominkaru umanawun nii wuru'u, na'iki utoriinapanii kapam Tominkaru ati panikanii dau'an. ⁷Aonaa na'ia'oram waunao mashaapan wa'ati'o karikaonan. Na'iki aonaa na'ia'oram waunao mawakan wa'ati'o karikaonan. ⁸Wakakupan an, wanaobanaa Jesus Christ ati'o wuru'u wakakupanuz. Na'iki wamawakan an, waNaobanaa ati'o wuru'u wamawakanuz. Ukau'an, wakakupan an, oo wamawakan an, waNaobanaa idiwau waunao. ⁹Uruu idi'o Jesus Christ mawakan na'iki ukakudan powaa iti, uruu kizi ipai pidannao, mawakainao na'iki kaku-painao Naobanaa nii.

¹⁰Aizii pugaru, nika'oraz paowa-kariwai karikaonan, kanom nii pudakotan pumin-mishidan oia'o pidan nii, unikan idi kanom kaduz karikaonan wanyukunui? Aizii pugaru kapam, nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui, kanom nii pudakooan pumin-mishidan, umanikakan idi pabi'i kida wanyukunui? Ipai'o nii waunao kadishitan Tominkaru kanaapu ii

Rom

diina'itili. Uruu'o nii pa'an: "kaiman," oo, "aonaa ukaimanan," kii, washa'apatanii kida dau'an. ¹¹Tominkaru Paradan saadinpa'o kian:

" 'Mishi òkakupan idi,'
Naobanaa kian,
'mishi'o nii ipai pidannao
dawukan òkanaapu ati,
na'iki ipai'o nii pidannao
kowaadan, ògaru wuru'u
Tominkaruz.' " ^b

¹²Ukau'an ipai waunao, wakowaadan nii washa'apatanii dau'u Tominkaru ati.

***Aonaa wawaota-kida'ana'a
wamin-mishidan***

¹³Ukau'an aona'a naa wadako-ta'ana'a wamin-mishidan oia'o pidan nii. Mazan mishi'oraiman, watoma'a naa wanyukunuu aonaa kizi washa'apatan aimakaan poza-wata-kida'o nii ìdyaun oia'o di'iti. ¹⁴Òzaamatanpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati, òaitapa kaimanaiman aonaa na'ia'oram wanyukunui oia'o Tominkaru ati unika-kao an. Mazan pidan zauda-kidan an oia'o Tominkaru ati unika-kao wuru'u wanyukunui, aizii unikan anaz, oia'o wuru'u usha'apataniaz. ¹⁵Pukasha'oradan an pumin-mishidan nyukunuu punikan idi wanyukunui, aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan unika-kao, aonaa pumarainpan mani uruu wuru'u. Aonaa pu'oia'ana'a pumin-mishidan nyukunuu punikan

ida'an wanyukunui aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan unika-kao, uruu dikin ia'o Christ Jesus mawakan. ¹⁶Aonaa putaapada'ana'a kaimana'oraz pu'itiiman pusha'apatan aimakaan, kaunamanaata-kao dikauda'o nii. ¹⁷Usha'apanum kau'an Tominkaru naobanaitapaka, aonaa aimakaan nika-kao, oo tuza-kao di'ii'aka'o mani. Mazan mashaapa-karu sakitapa, kaiman, na'iki konaukii, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao. ¹⁸Pidan kaudinan an na'apa Christ ati, kaimana'o nii Tominkaru ati. Na'iki kaimana'o nii pidannao paradan udau'an.

¹⁹Ukau'an, marii karikaonan watiwaa washa'apatan kaimana'o aimakaan, wamashaapa kizi kaiman wamin-mishidannao tuma, na'iki wama'ozakada kizi ìnyukunuu. ²⁰Aonaa pupataka'ua'ana'a Tominkaru sha'apataniaz mishida'o nyukunuu ii, punikan ida'an wanyukunui. Ipai wanyukunui turua'o unika-kao. Mazan dikauda'o wuru'u pidan nikanuz wanyukunui pawao-ta-kida-kinanaa nii pamin-mishidan oia'o di'iti. ²¹Ukau'an sakitapa'o aimakaan sha'apata-kao: aonaa punika'ana'a wanyukunui, oo putuza'ana'a ma'ozaka'o riwunii, oo pusha'apata'ana'a aimakaan pumin-mishidan waota-kinanaa nii oia'o di'iti. ²²Ukau'an na'apa'oram pumishidanii, soo Tominkaru ati puparada udau'an. Pidana sha'apatan an paaitapanii kaimana'o aimaa-

^b 14:11 Isaiah 45:23

kan, na'iki unyukunuu kowaadan an u'ati aonaa oia'o mani wuru'u usha'apataniaz, konaukia'o pidan uruu. ²³Mazan pidan zauda-kidan an aonaa ukaimanan unika-kaowuru'u wanyukunui, mazan upu'u zii unikanuz, oia'o Tominkaru ati wuru'u na'apa'oraz, unikan idi wanyukunui aona'oraz uzaudakidan ukaimanan. Usha'apanum kau'an, oia'o wuru'u pidan sha'apatanz aimaakan aona'oraz uaitapan kaimanaiman, kaimana'oo oia'o wuru'u pasha'apataniaz.

*Marii washa'apatanz aimaakan
ba'orainao konaukii-kinan nii*

15 ¹Waunao, ma'ozaka'oraz wamishidapan, marii wama'ozakadan wunao nyukunuu'u aona'oraz zii imishidapan ma'ozakan. Aonaa wadi'itapa'ana'a washa'apatanz aimaakan soo waunao konaukii-kinan nii kari-kaonan. ²Mazan mishi'oraiman, marii washa'apatanz aimaakan wairibannao konaukii-kinan nii, wama'ozakada kizi imishidapan. ³Usha'apanum kau'an, Jesus Christ sha'apatanz aimaakan aonaa paugaru konaukii-kinan ni'o mani. Mazan usaadinpan kawan Tominkaru Paradan ida'a: "Pidannao dakoopan dono pugaru, ogaru Tominkaru baiapa iparadan kida."^c ⁴Ipai kotua'o saada-kariwai kida Tominkaru paradan, usaada-kaowatominapakinan ni'o. Na'iki kaminka'uta'o nii waunao, aonaa kizi wadopiidan

kasha'ora'o sha'apan dono wa'ati. Na'iki ma'ozakada'o nii wanyukunuu, aonaa kizi wakashadinan wazaudapan Tominkaru kowaadaniaz pataan nii wa'ati.

⁵Otoriinpan Tominkaru ati, kaminka'uta'oraz waunao wadopiidan ai, na'iki ma'ozakada'oraz wanyukunuu. Marii kizi ukamin-ka'utan udi'itinpan patumaaka umin-mishidannao tuma, utamakapan ida'an Christ Jesus mashaapan kaduz. ⁶Baokopa kizi unao, bauta'apa'o pidan kawan ukonaukii-kidan Tominkaru, waNaobanaa Jesus Christ Daruz.

⁷Ukau'an, konaukii udapaapa umin-mishidannao, na'apa Jesus Christ dapaapan kawan konaukii unao, pidannao konaukii-kida kizi Tominkaru. ⁸O'kowaada sha'atii u'ati, Jesus Christ kaawan Jewnao minka'u ni'o, kainaabata'o nii Tominkaru mishian paparadan, idokozu-daunnao ati'oraz ukowaadan pasha'apatanz nii. ⁹Na'iki turuu kizi kapam Gentilenao konaukii-kidan Tominkaru, ukamunan-kidan idi idyaun. Na'apa usaadinpan kawan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:

"Uruu idi, okonaukii-kidan nii pugaru,
Gentilenao tuma;
okonaukii-kidan nii pugaru,
okunuian ida'an kunui."^d

¹⁰Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:

"Unao, Gentilenao,

^c 15:3 Psalm 69:9 ^d 15:9 2 Samuel 22:50; Psalm 18:49

ukonaukii baokopa
Tominkaru pidanannao
tuma.”^e

¹¹ Na'iki kaina'a koshan saadin-
pa'o kaikapa'a:

“Ukonaukii-kida Naobanai,
ipai unao Gentilenao,
ipai unao pidannao
ukonaukii-kida uruu.”^f

¹² Kaina'a Prophet Isaiah saadanii
kapam kaikapa'a:

“Kaawa'o nii Jesse^g takaan-
daun diina'iti'i,
na'iki uru'o ni'i naa
kazowautapa Gentilenao.
Uruu ida'ana'o nii Gentilenao
zaudapan Tominkaru
sha'apatan
wuru'u ukowaadauzoniaz
pasha'apatan nii.”^h

¹³ Ōtoriinpan Tominkaru ati,
toma'oraz wanyukunuu kazauda-
panu'o nii, marii kizi utaan unao ati
kaimanaiman konaukii-karu na'iki
kaimanaaka-karu, umishidan ida'an
uruu. Uzaudapatinan ma'ozakadin
kizi, Kaimana'o Doronaa ma'ozaka-
kan ida'an.

***Kanom ni'o Paul saadan
di'oraz kaarita'a***

¹⁴ Ōmin-mishidannao, tuukii
ōmishidan usha'apaapan kaiman
aimaakan u'atiaaka. Kaimanai-
man uaitapan Tominkaru aipaniaz
uaitapan, na'iki uaitapa utominapa-
kidaakan udau'u. ¹⁵ Mazan di'ora'a
ōkaaritan ida'a, ma'ozaka ōpara-

dan pabi'i kida aimaakan dau'an,
ōnyukunuu-kidan u'ati utomi-
napa-kida-kinao. Ōsaadan na'apa,
Tominkaru kamunanun idi ō'ati.

¹⁶ Uzaamatan ōgaru kaudina'o nii
Christ Jesus ati, kowaadapa'o nii
Tominkaru di'iki'o Kaimana'o Kuwai
Gentilenao ati, faadaa kaudinan
kawan. Ōtaa kizi i'dyaun kaduunu'o
aimaakan kawan, ukonaukii-kidan
ni'oraz, Kaimana'o Doronaa saabaan
ida'an i'dyaun. ¹⁷ Ukau'an ōtatadapa
wuru'u kaudin-kizai Tominkaru
ati'oraz ōsha'apaapan, ōzaama-
tinpan ida'ana'oraz Christ Jesus
ida'ati. ¹⁸ Ōparadan nii soo Christ
sha'apatanii dau'u ōgaru ida'an,
Gentilenao izo'ati-kinaa ni'oraz
Tominkaru, ōkowaadanii na'iki
ōsha'apatanii kida ida'ana'oraz.
¹⁹ Kaimana'o Doronaa ma'ozakan
ida'an, iriba ōsha'apatan umanawun
kida'o aimaakan. Ukau'an, Jeru-
salem iki'o atii Illyricum iti, ipai
ōmorotinan donoi kida. Aizii ipai'i
naa ōkowaadan na'ii'aka Christ
daua'o Kaimana'o Kuwai.

²⁰ Tuukia'o ōkakuwaapa'azon
donoi kawana'ati, aona'oraz zii
kanom kowaadauzon na'ii Christ
daua'o Kaimana'o Kuwai, uruu
aonaa kizi ōkaudinan ba'oran
pidan sakadanii kaudin-kizai ida'a.

²¹ Na'apa usaadinpan kawan Tomin-
karu Paradan ida'a:

“Wunaou'u, aona'oraz
kakuwaapauzo-karu i'ati
udau'an,

^e 15:10 Deuteronomy 32:43 ^f 15:11 Psalm 117:1 ^g 15:12 Jesse: uruu King David
daru. ^h 15:12 Isaiah 11:10

Īaitapan nii uruu.
Na'iki wunaou'u, aona'oraz
Īabatauzon udau'o kuwai,
Īaitapan nii uruu."ⁱ

***Paul morowauta'azon Rome
iainao mishidainao di'iti***

²²Kotua'iki'i naa ōdakotautan ōmorowautan unao di'iti, mazan aonaa ōturuudinan. ²³Mazan aizii, ōpaia'a naa ōkaudin-kizi ipai wiizai kawana'ati da'ana'a. Ukotua'ikin idi'i naa ōdakotautan ōmorowautan unao di'iti, ²⁴na'ana'o nii ōaipan ōmorowautapa'akan ōmakopan dono Spain iti. Ōkonaukii-tina'akan dauna'an utuma, ōdobatan ni'i naa, na'iki ōaipan nii pa'i ukaminka'utan ōgaru, ōkaawa kizi Spain iti.

²⁵Mazan kiwiin ōmakon nii zii Jerusalem iti ōwanaka'anan taa-kariwai aimakaan kida na'iainao mishidainao ati. ²⁶Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka'o mishidainao, tuukii ĩka'idiwata'azon Tominkaru pidanannao, dada-ra'oraz ĩbaiatan mashaapa-karu Jerusalem ii. ²⁷Panyukunuu aipan ati'o wuru'u ĩkaminka'uta'azoonuz ĩdyaun. Mazan mishi ĩsha'apatan ni'o wuru'u na'apa'oraz, ĩmawinipi-naatapanii kawanu'o Jerusalem ia'o mishidainao. Usha'apanum kau'an, ĩnao Jewnao di'iki'o Gentilenao ka'idiwainan kaimana'o idi, Jewnao kowaadan ida'an ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Jesus dau'oraz. Ukau'an, na'apa'o kapam Gentilenao ka'idiwatanuz Jewnao kaimana'o idi,

pataan ida'an pasha'apauz ĩ'ati. ²⁸Aizii ōtaankan dauna'an ĩ'ati dyuuda-kariwai ĩ'ati, ōmakon ni'i naa Spain iti. Na'ana'o ni'i naa ōmorowautaana'akan Rome an unao ida'an. ²⁹Na'iki ōaitapa, ōkaawan dono unao di'iti, ōkaawa-kidan nii kaimana'o aimakaan Christ di'iki'o, ma'ozakada'o nii wamishidapan.

³⁰Aizii ōmin-mishidannao, wazaamatanpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati, na'iki wamarainpaakan idi Kaimana'o Doronaa ida'an, ōpishaan tuukii utoriinpan ōtuma Tominkaru ati, ōgaru dau'an. ³¹Upishaa Tominkaru, marii kizi ukazannaatan ōgaru mamishida-kainao ai, Judea Baara ii akainaouz. Na'iki upishaa uruu, Jerusalem iainao mishidainao konaukii-kida kizi aimakaan ōna'akaniaz ĩ'idi'iti. ³²Utoriiinapa na'apa, konaukii kizi ōkaawan unao di'iti, Tominkaru aipan an una'apan, wama'ozakadaaka kizi ōna'ia'akan dono unao tuma.

³³Ōtoriiinpan Tominkaru ati, una'a kizi ipai unao tuma, uruu taa'oraz wanyukunuu kaimankinaa. Amen.

***Paulnao dyuudan paparadan
mishidainao ati***

16 ¹Ōkia'azon unao ati wadadakoo Phoebe dau'an, kaimana'o pidan oroo, kaminka'uupa'o mishidainao Cenchreae ii. ²Okaawan dono unao di'iti, konaukii udapaapa oroo,

Rom

ⁱ 15:21 Isaiah 52:15

na'apa mishidainao aiapa-kaokawan ĩnubaan pamin-mishidan, usha'apanum kau'an mishida'o Jesus wuru'u orooz. Oaipan an ukamin-ka'utan paugaru kanom dau'an karikaonan, ukaminka'uta pa'i oroo. Usha'apanum kau'an, iriba'o okaminka'utauzon pidannao, oġaru okaminka'utauzonii kapam.

³Ōparadan pa'i Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, ōmin-kau-dinannaouz Christ Jesus ati. ⁴Īnao kazannaatauzonii oġaru, ĩaitapan pu'u kichana'iki-kia'o wuru'u pasha'apataniaz. Uruu idi kaiman ōnyukunuu ĩ'ati, na'iki ipai mishidainao Gentilenao kaiman ĩ'ati kapam ĩkazannaatan oġaru. ⁵Ōparadan pa'i kapam mishidainao ati, ĩdapu ia'oraz ĩbaokopainpauzon.

Ōparadan pa'i Epenetus ati, ōmarainpaniaz. Uruu kiwiini'o umishidan Jesus Christ Asia Baara ii.

⁶Ōparadan pa'i Mary ati, dadara'oraz okaudinan okaminka'uupan unao. ⁷Ōparadan pa'i Adronicus na'iki Junia ati, ōmin-Jewnnaouz, oġaru tuma'oraz ĩtarauzo-kaokao. Īnao kowaadapa'o Kaimana'o Kuwai, na'iki kaimanaimana'o mishidainao aitapan ĩdyaun. Īnao kiwiini'o ĩmishidan Jesus Christ oġaru ai. ⁸Ōparadan pa'i Ampliatus ati, ōmarainpaniaz uzaamatanpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati. ⁹Ōparadan pa'i Urbanus ati, wamin-kaudinanuz Jesus Christ ati.

Ōparadan pa'i kapam Stachys ati, ōmarainpaniaz kapam.

¹⁰Ōparadan pa'i Apelles ati, tiwaa-kariwaiz na'iki tukapa-kida'oraz mishi'o pamarainpan Christ. Ōparadan pa'i mishidainao ati mashaapainaoz Aristobulus dapu ii. ¹¹Ōparadan pa'i Herodian ati, uruu Jew oġaru kawan.

Ōparadan pa'i mishidainao ati, mashaapainaoz Narcissus dapu ii. ¹²Ōparadan pa'i Tryphena na'iki Tryphosa ati. Īnao zunnao dadara'o ĩkaudinan waNaobanaa Jesus ati. Ōparadan pa'i Persis ati, ōmarainpaniaz, na'iki dadara'oraz okaudinan waNaobanaa ati. ¹³Ōparadan pa'i Rufus ati, kaimana'oraz manawun ukaudinan waNaobanaa Jesus ati. Na'iki ōparadan pa'i kapam udaro ati, taapa'oraz da'i oġaru paudani kawan.

¹⁴Ōparadan pa'i Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas na'iki Hermas ati, na'iki ipai ĩtumainaoz mishidainao ati. ¹⁵Ōparadan pa'i Philologus, Julia, Nereus na'iki udadakoo ati, na'iki Olympas ati. Na'iki ipai ba'orainao ĩtumainaoz mishidainao ati.

¹⁶Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.^J Ipai da'ainao mishidainao Jesus Christ, ĩdyuudan paparadan unao ati.

¹⁷Ōpishaan tuukii unao ōmin-mishidannao: uzaudinpa'a naa wunao aia'a, buutaaka-kida'oraz pidannao, na'iki to'orataaka-kida'o-

J 16:16 Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati, oo pataawu ati, oo panaadon paka'u ati.

raz ĩdyaun pa'atiaaka, na'iki pozawaabi'ita-kida'oraz ĩmishidapan Christ. Na'iki pana'iti'oraz ĩkuwaa unao tominapa-kida-kao ai. Mana'a unyukunuupa'ana'a ĩdyaun! ¹⁸Pidannao na'apa'oraz ĩsha'apantan aimaakan, aonaa waNaobanaa Jesus Christ ati'o mani ĩkaudinan wuru'u, mazan soo panyukunuu aipan kawana'ati'o karikaonan. Konaunam ĩtoman pakuwaa na'iki ĩkonaukii-kida nii kawanu'o pidan, na'apa'o ida'an ĩmariidan pidan. Aona'oraz uzaudinan na'apa'o mariidin-karu ai!

¹⁹Ipai'i naa pidannao abatan unao izo'atipan dau'u Kaimana'o Kuwai, ukau'an tuukii ōkonaukian unao dau'an. Mazan una'apan pu'u, ōaipan uaitapan kaimanaiman kanom kaimana'o usha'apata-kao, na'iki aonaa kizi uturukadinan oia'o aimaakan dau'ati. ²⁰Tominkaru, taa'oraz wanyukunuu kaiman-kinaa wamin-mishidannao tuma, kadimana'o ni'i naa umainaabatan Satan, aonaa kizi powa'a udikintan unao. Ōtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi pakawan waNaobanaa Jesus Christ kamunanun manawun unao ati.

²¹Timothy, ōmin-kaudinan Jesus Christ ati, udyuudan paparan unao ati. Lucius, Jason, na'iki Sosipater, ĩnao Jewnaouz ōgaru kawan, ĩdyuudan kapam paparan unao ati.

²²Aizii ōgaru Tertius, kamin-ka'uta'oraz Paul saadan di'ora'a

kaarita'a. Ōdyuudan kapam ōparadan unao ati, ōmin-mishidannaouz Jesus Christ.

²³Gaius, uruu dapu ia'o ōgaru Paul mashaapan, na'iki uruu dapu ia'o mishidainao choochiipauzon, uruu dyuudan kapam paparan unao ati. Erastus, awunuutapa'oraz wiizai puraatan da'a'a, udyuudan kapam paparan unao ati. Wa'ina-wuzu Quartus, udyuudan kapam paparan unao ati. ²⁴[Ōtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi pakawan waNaobanaa Jesus Christ kamunanun tuukii unao ati. Amen.]^k

Paul katokontan pakaaritan

²⁵Marii wakonaukii-kidan Tominkaru! Uruu turua'o uma'ozakadan wamishidapan ōkowaadanii Kaimana'o Kuwai ida'an, Jesus Christ daua'oraz. Kotu'u, kotu'u, amazada tominan di'iki'o, dizinapa Tominkaru taapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. ²⁶Mazan aizii, Tominkaru prophetinnao saadauzonii kida Tominkaru paradan ida'an uaida-kida kaawa'a naa, Tominkaru karikaonanuo ukakupan dyuudan kawana'ati. Ipai kizi pidannao, ipai amazada kawana'ati ĩmishidan na'iki ĩizo'atin Christ.

²⁷Uruu buda'apa Tominkaru, na'iki uruu paba'orantin aitapa'o ipai aimaakan. Marii kizi ipai waunao, karikaonan wakonaukii-kidan uruu, Jesus Christ kaminka'utan ida'an waunao. Amen.

Rom

^k 16:24 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan

Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita apostle Paul wuru'u saada'oraz. Usaadan di'ora'a kiwii-tapa'o pakaaritan Corinth sannao ati, una'ian dono'o donoi Ephesus ii.

Di'oraz kaarita saada-ka'o mishidainao ati'o, mashaapainouz Corinth ii. Wuru'u Corinth kii-kizaiz, udaru'o donoi. Na'ii kaina'a pabi'inaaka pidannao mashaapan, na'iki pabi'inaaka'o ikaduz kida kapam. Pidannao mashaapainao na'ii pabi'inaaka isha'apatan aimaakan pamashaapa-kinaa nii na'iki ikoda-kinaa nii papuraatan.

Wuru'u pidannao, mashaapainouz donoi Corinth ii iriba'o itominkarunao. Na'iki pabi'inaaka oii kida'o aimaakan sha'apaapa-ka'o na'ii kapam. Aonaa imashaapan Tominkaru aipan kawana'ati.

Aizii Paul saadanuz pakaaritan mishidainao ati, mashaapainouz na'ii, uabatan idi na'apam mishidainao aonaa imashaapan kaiman. Uabata na'apam ibuutaakapan, na'apam ikaakapaakan na'iki ina'akan pamin-mishidannao kootopauzonao di'iti. Kaina'a mishidainao taapan pidan kaminshu'uinpa'o pabi'i, aonaa ikakinaotan wuru'u pidanuz. Uruu idi Paul kakinaotan na'iki utominapa-kidan idyaun na'apam mishidainao aiapa-ka'o imashaapan. Na'iki ukian i'ati marii kizi ikonaukii-kidan Tominkaru ipai aimaakan isha'apatanii ida'an. Na'iki isha'apata kizi ipai aimaakan kamarainpan-karu ida'an, ima'ozakada-kinaa nii pamin-mishidannao. Utukapa-kidan kapam i'ati aimaakan umanawunu'o. Ukian, "Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o nii una'an: uruu wuru'u mishida-karu, na'iki wataapanuz wanyukunuu ma'ozaka Tominkaru sha'apatan ni'o dau'an wa'ati, na'iki kamarainpan-karu. Mazan wuru'u aimaakan umanawunu'oraz wunao idikinauda'uinao bii iki'oraz, uruu wuru'u kamarainpan-karuz pa'an." (1 Corinthians 13:13)

Paul kakinaotan idyaun kapam na'apam kizi ina'akinan ibaokopatinan dono choochi ii. Isha'apata kizi ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa. Marii kizi mishidainao taapan umanawunu'o nii wuru'u panikanuz bread na'iki ituzanuz wine panyukunuitapa-kinaz Naobanai Jesus mawakan. Na'iki

powa'a zii Paul kowaadan i'ati Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u, pidan ka'iita-kinna pasha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati. Na'iki ukakuwaapan kadishita-karu dau'u diina'iti'i. Ukowaadan i'ati Christ mishi'o ukadishita-kida-ka'o mawaka-karu di'iki, ukau'an mishidainao mawakainouznaa kadishita-kida-ka'o nii kapam diina'iti'i. Na'iki ukowaadan na'apam nii wananaa wakadishitan dono diina'iti'i.

Paul kowaada-kidan kapam mishidainao ati, Corinth sannaouz, pamoro-wauta'azon dau'an i'idi'iti.

Paul wuru'u kiwiitapa'oraz ukakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u na'ii sannaou ati. Iabatan ida'ana'o ukuwaa Christ Jesus daua'o, wuru'u imishidanuz.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita Daua'o	1:1-9
Mishidainao buutaakapan daua'o	1:10—4:21
Kaminshu'uinapa-karu na'iki mazida-karu daua'o . . .	5:1—7:40
Toma-kariwai tominkarunao	8:1—11:1
Mishidainao baokopatinan dono	11:2—11:34
Tominkaru taan mishidainao kaudin-kinnaa nii . . .	12:1—14:40
Mishidainao kadishita-kida-ka'o daua'o	15:1-58
Puraata zaamata-ka'o daua'o pataka'utinainao ati	16:1-4
Paul katokontan pakaaritan	16:5-24

1Cor

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, zaamata-kariwaiz Tominkaru aipan kawana'ati apostle nii Christ Jesus ati, na'iki wa'inawuzu Sosthenes di'iki'o kapam. ²Mishidainao Tominkaru ati'o Corinth iainaouz, Tominkaru buutaniinaouz papidanannao nii, na'iki usaabaaniinaouz kaiman pa'ati, papidanannao nii Christ Jesus ida'an. Na'apa uzaamatan kawan ipai pidannao ipai amazada kawana'ati, dopia'oraz waNaobanaa Jesus Christ ati, uruu inao Naobanaa kapam.

³Õtorinpan Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ ati,

marii kizi ukamunanun unao ati na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinnaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru

⁴Karikaonan õkowaadauzon õTominkarun ati na'apam õkonaukian unao dau'an, usha'apanum kau'an usha'apatan idi kaiman kida'o aimakaan unao ati Christ Jesus ida'an. ⁵Ubauda'apatinpan ida'an Christ tuma, Tominkaru taa unao ati uka'iita-kinnaa nii kida usha'apatan iriba aimakaan pa'ati: unao aitapa-kinnaa nii kaimanaiman wuru'u kuwaiz udaua'o na'iki ukowaada kiziz baokoinao

ati. ⁶Uruu ida'ana'o wuru'u Tominkaru aida-kidan unao ati mishi'o wuru'u kuwaiz Christ daua'oraz, wakowaadaniaz unao ati. ⁷Una'apan kau'an, Tominkaru Doronaa taa unao ka'iita-kinaa nii usha'apatan ipai kaudin-kizai, uzaudapan pu'u kapam waNaobanaa Jesus Christ aidinan, uwa'atin dono powa'a ati imi'i baara ati. ⁸Tominkaru taapan nii kapam unao mishidanuzu ma'ozaka atii utokon iti, uruu idi unao, aona'o nii oia'o ikoda-ka'o u'ida'a wuru kamoo dono'o, waNaobanaa Jesus Christ kaawanuz powa'a ati. ⁹Tominkaru, mishi'o nii usha'apatan aimaakan na'apa pakian kawana'ati, uruu wuru'u zaamata'oraz unao ubaokopatinapa-kizi uDani Jesus Christ tuma, waNaobanaaz.

***Mishidainao Corinth ia'oraz
buutaakapan daua'o***

¹⁰Öiribannao, waNaobanaa Jesus Christ dyuudan öparadan u'ati, na'iki tuukii öaipan uabatan öparadan. Patumaaka utaapa unyukunuu umin-mishidannao tuma, uruu aonaa kizi buutaakakaru unao bii an. Kaimanaiman ubauda'apatin, na'apa kida udi'itinapa aimaakan dau'u, na'iki usha'apata'azonii aimaakan kida dau'an. ¹¹Öiribannao, pabi'i pidannao Chloe dapu ikiinaouz kowaadan ö'ati kaina'a pidannao kashadaakapan unao bii an. ¹²Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u ökianuz: pabi'i kida unao, pana'a kida udi'itinpan umin-mishidannao ai. Bauda'apa'o kian, "Ögaru Paul pidanan," ba'oran kian, "Ögaru

Apollos pidanan;" ba'oran kian, "Ögaru Peter pidanan;" na'iki ba'oran kian, "Ögaru Christ pidanan."

¹³Ubuutaakapan ida'an kaikapa'a, ubuutan kawanu'o Christ wuru'u. Paul mooko mawaka'oraz cross ida'a unao ati? Paul uu ida'ana'o mooko wuru'u unao chikaawunuu-kaoz? ¹⁴Kaiman manawun ö'ati, aonaan idi öchikaawunuuwan pidannao unao bii iki, soo Crispus na'iki Gaius öchikaawunuuwanii. ¹⁵Ukau'an aonaa turuu na'ia'oram pidan kian ögaru uu ida'ana'o uchikaawunuwan. ¹⁶(Oo öaitapa, öchikaawunuwanii mishi kapam Stephanas na'iki uiribannao, mashaapainaoz udapu'u; mazan aonaa ö'itiiman öchikaawunuuwan kaina'a ba'oran pidan.) ¹⁷Christ aonaa udyuudan ögaru chikaawunuupa'o nii, mazan kowaadapa'o nii pa'an Kaimana'oraz Kuwai, Christ mawakan daua'oraz. Na'iki ökowaada kiziz masha'apanna'o parada-karu ida'an. Ökaiwaan an mani parada-karu kida pidan aitaapaaban kawana'ati'o, konaunam mani ökuwaa i'ati, mazan aona'a naa mani kuwai Christ mawakan daua'oraz cross ida'a kaiwainan ma'ozaka'o ida'an.

***Tominkaru aitapaaban na'iki
pidan aitapaaban daua'o***

¹⁸Kuwai Christ mawakan daua'oraz Cross paawa'a, madiwautapa-ka'o wunao pidannao tukapanuz, waziwadainpainaouz Tominkaru ai. Mazan waunao ati kazannaatapa-kariwainaoz, uruu

pa'an waaitapa-kinna Tominkaru ma'ozakan. ¹⁹Kotua'oraz Tominkaru Paradan Saada-kariwaiz kian,

“Ōtukapa-kidan nii na'apam
aitapaaba'o pidannao
kakinaori kida
madiwautapa-ka'o.

Na'iki ōtukapa-kidan nii aonaa
mishi'o manawun mani
īaitapan
na'apam padi'itinpan
aimaakan kida dau'an.”^a

²⁰Ukau'an, na'apam wakian pidannao aitapaabainao dau'an? Na'apam wakian kaaritapauzonao dau'an Jewnao kakinaori dau'u? Na'iki na'apam wakian wuru'u imi'i baara ainao pidannao dau'an, aita-painaouz pana'apatan pidannao nyukunuu paparadan ida'an? Tominkaru aida-kida na'apam pidannao aitapaabanuz, madiwautapa-ka'o karikaonan. ²¹Tominkaru aitapaaba'o manawun, uruu idi aonaa utaapadan pidannao aitapan paugaru, wuru ida'ana'a īaitapaabanuz. Mazan kii'an, paaipan ati pa'an ukazannaatan pidannao mishida'oraz Christ, wakowaa-daniaz kuwai ida'an. Uruu kuwai pidannao aitapaabainao dakotaniaz madiwautapa-ka'o nii. ²²Jewnao, īaiapa Tominkaru sha'apatan na'iki uaida-kidan aimakaan umanawunu'o pa'ati, pamishida-kinna nii wuru'u kuwaiz; na'iki Greeknao, īabata'azon kakuwaapa-karu aitapaaba-karu ida'an. ²³Aizii

waunao, wakowaada Christ mawa-kanuz Cross ida'a; uruu kuwai aona'o manawun Jewnao nauda-pan paabatan, na'iki Gentilenaob abatan uruu kuwai madiwautapa-ka'o karikaonan. ²⁴Mazan pa'an wunao ati'i pidannao, Tominkaru zaamataninaouz papidanannao nii, Jewnao na'iki Gentilenao, ipai īnao ati di'oraz kuwai Christ dau'oraz, aida-kida'o pa'an na'apam Tominkaru ma'ozakan manawun, na'iki uaitapaaban manawun. ²⁵Pidannao kian wuru'u kuwai Tominkaru di'iki'oraz madiwautapa-ka'o, mazan uruu kuwai aida-kida Tominkaru powa'a'o zii uaitapaaban īnao aita-paaban ai. Na'iki ikian pu'u wuru'u Tominkaru sha'apataniaz kapatio, mazan kii'an wuru'u Tominkaru sha'apatanii kidaz, powa'a'o zii uma'ozakan īnao ma'ozakan ai.

²⁶Aizii unyukunuitapa kanom da'i unao, ōmin-mishidannao, Tominkaru zaamatan dono'oraz unao: aonaa iriba mani unao aita-paaba'o, pidan aitapaaban kaduz kawana'ati; aonaa iriba mani unao umanawunu'o; aonaa iriba mani unao dokozunnao umanawunu'o naobanainao. ²⁷Mazan Tominkaru zaamata pa'an “maaitapin-kainao” pidannao kii-kiziz. īnao ida'an uaida-kidan aonaa pidan zaamata-ka'o paaitapaaban dikin ii mani. Na'iki Tominkaru zaamatan pidannao aona'oraz īmanawunun, aida-kida'o nii aonaa pidan

1 Cor

^a 1:19 Isaiah 29:4 ^b 1:23 *Gentilena*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaa-rita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii.

zaamata-kaoumanawunun dikiinii mani. ²⁸Tominkaru zaamatan kashada-kariwai na'iki dakota-kariwainou aona'o imanawunun, soa aida-kida'o nii pa'an wunaou'u dakota-kariwainou manawuninoo nii, aonaa mishi'o manawunmani inoo imanawunun. ²⁹Uruu idi aonaa turuu pidan atadinpan Tominkaru awun za'a. ³⁰Mazan Tominkaru ida'ana'o karikaonan unao bouda'apatinapanuz Christ Jesus tuma; na'iki Tominkaru aitaapaaban ida'an Christ kazannaatan waunao. Uruu Christ ida'ana'o Tominkaru dakotan waunao kaimana'o nii, usaabaan waunao kaiman Tominkaru pidanannoo nii, na'iki ukazannaatan waunao wa'oian ai. ³¹Ukau'an marii washa'apatinan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian kawana'ati, "Kanom atadinpa'azon an, marii u'atadinpan Naobanai sha'apaapanii dau'an."

Paul aonaa ukaiwaan parada-karu umanawun kida'o

2 ¹Öiribannoo, uru'oraz zii da'i ökaawan unao di'iti, ökowaa-da'ananuz Tominkaru paradan unao ati, aonaa ökaiwaan dadara kida'o parada-karu na'iki umanawunu'o aitaapa-karu. ²Öna'iankan dono'oraz unao di'ii, ötoman önyukunuu aonaa kizi önyukunupaan aimaakan, soa Jesus Christ na'iki wuru'u umawakanuz cross ida'a. ³Ukau'an ömakonkan dono'oraz unao di'ii, ökapatin bii a'o, na'iki ötarian bii a'o, na'iki tuukii önaka-nakaan.

⁴Na'iki ökuwaa, aonaa ökowaa-danzu parada-karu kida ida'an pidan aitaapaaban kaduz di'iki'oraz, sariaapa'oraz una'apatan pidan nyukunuu. Mazan Tominkaru Doronaa, pama'ozakan ida'an aida-kida mishi'o wuru'u ökuwaa. ⁵Ukau'an unao mishidapanuz aonaa pidan aitaapaaban kaduz ida'ana'o mani, mazan umishidanzu Tominkaru ma'ozakan ida'ana'o pa'an.

Kaimana'o Doronaa aitaapaaban dau'o

⁶Ögaru, ökowaada aitaapaaba-karu dau'u, wunao atili ma'ozaka'oraz naa itaapan panyukunuu pamishidapan ida'a. Mazan wuru'u aitaapaaba-karuz ökowaadaniaz, aonaa pidannoo oo inaobanaanao di'iki'o kaduz mani, katokon-tina'o ni'oraz inaobanaitinpan. ⁷Wuru'u aitaapaaba-karu ökowaadaniaz, uruu wuru'u Tominkaru di'itapanuz pasha'apatan umanawunu'o aimaakan aona'oraz pidannoo aitaapan. Amazada tomakao ua'ii, Tominkaru di'itapani'i naa na'apam kizi ukazannaatan waunao, turuu kizi utaan wa'ati umanawunu'o aimaakan.

⁸Aonaa na'ia'oram naobanainoo kazowautapa'oraz da'a'a imili baara'a aitaapan di'oraz aitaapaaba-karu dau'an. Itaitapan an maniz, aonaa mani itaukan Jesus cross di'iti, waNaobanaa umanawunu'oraz. ⁹Mazan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian,

"Wuru'u umanawunu'o aimaakan Tominkaru

sha'apata'azooniaz
pidannao ati,
marainpainaouz uruu;
aimaakan aona'o pidan
tukapauzon oo abatauzon,
aimaakan aona'o pidan
zauda-kidan sha'apauzon
nii.”^c

¹⁰Mazan waunao ati'o wuru'u
Tominkaru aitapa-kidanz aimaa-
kan kida paDoronaa ida'an.

Kaimana'o Doronaa aitapa ipai
aimaakan, uaitapa dadara kida'o
aimaakan aona'oraz na'apainim
Tominkaru aitapa-kidanz pidan
ati. ¹¹Pidan doronaa, uruu kari-
kaonan aitapa'o ipai aimakaan
pidan nyukunuu ii. Na'apa ukau'an,
Tominkaru Doronaa karikaonan
aitapa'o ipai na'apam Tominkaru
di'itinpan. ¹²Waunao, aonaa wadi'i-
tinpan na'apa pidannao di'itinpan
kawan, mazan taa-kao wa'ati Doro-
nai Tominkaru di'iki'oraz pa'an,
tominapa-kida'o nii waunao
waaitapa-kinnaa nii kaiman kida'o
aimaakan Tominkaru taanii wa'ati.

¹³Ukau'an, aonaa wakaku-
waapan parada-karu kida ida'an
tominapa-kida-kariwai pidan aita-
paaban kawana'ati'oraz. Mazan
wakakuwaapan Kaimana'o Doro-
naa tominapa-kidan kawana'ati'o
waunao, watomina-kidan pidan-
nao Kaimana'o Doronaa kuwaa
dau'u na'apa uaipan kawana'ati.

¹⁴Pidan aona'oraz Kaimana'o
Doronaa nii u'ida'a, aonaa umishi-
dan kuwai Tominkaru Doronaa

di'iki'o, utaapanuzu madiwau-
tapa-ka'o nii. Na'iki aonaa na'itim
uaitapanuzu, usha'apanum kau'an
Tominkaru Doronaa ida'ana'o pa'an
wuru'u pidan aitapanuz Tominkaru
dau'u kida'o aimakaan. ¹⁵Mazan
pidan, kaina'a'oraz Kaimana'o
Doronaa u'ida'a, turuu uaitapan
ipai aimakaan Kaimana'o Doronaa
tominapa-kidanii. Mazan pidan,
aona'oraz Kaimana'o Doronaa nii
u'ida'a, aonaa na'itim uaitapan
pidan dau'u kaina'a'oraz Kaimana'o
Doronaa u'ida'a. ¹⁶Tominkaru Para-
dan saada-kariwai kian kawan,

“Aonaa kanom aitapan
na'apam Tominkaru
di'itinpan,
Aonaa kanom turuu
kakinaopan uruu.”^d

Mazan waunao kaina'a'oraz Kai-
mana'o Doronaa wa'ida'a, na'apa
wadi'itinpan Christ di'itinpan
kawan.

*Waunao apostlenao
Tominkaru poitorunao*

3 ¹Õmin-mishidannao, õmoro-
wautapankauzon dono'oraz
unao di'ii, aonaa turuu õparadan
u'ati, õparadauzon kawan pidan-
nao ati, mashaapa'oraz Kaimana'o
Doronaa aipan kawana'ati. Mazan
õparadan u'ati, õparadauzon kawan
mamishida-kainao pidannao ati,
mashaapa'oraz paaipan kawana'ati.
Usha'apanum kau'an uruu dono,
unao koraidaonaa kawanu'o zii,
wuru ida'a'a umishidapanuz Christ.

1Cor

^c 2:9 Isaiah 64:4 ^d 2:16 Isaiah 40:13

²Ōtaanii dunui u'ati, aonaa ōtaan dunai u'ati, usha'apanum kau'an aona'o zii uka'iitan unikan dunai. Na'iki upu'u zii kai, aonaa uka'iitan unikanuzu. ³Pakawan zii umashaapan pidannao kawan mashaapa'oraz paaipan kawana'ati. Usha'apanum kau'an kaina'a kishauziaaka-karu ubii an na'iki ukashadaakapan. Na'apa'o aida-kida umashaapan pidannao kawan mashaapainaoz paaipan kawana'ati, na'iki aona'oraz ĩaitapan Tominkaru.

⁴Aizii bouda'apa'o unao kian, “Ōgaru Paul pidanan,” ba'oran kian, “Ōgaru Apollos pidanan.”^e Ukian idi na'apa, uaida-kidan umashaapan pidannao kawan aona'oraz ĩaitapan Tominkaru. ⁵Kanom mooko ōgaru, na'iki kanom mooko Apollos? Waunao Tominkaru poitorunao kari-kaonan, wakaminka'utan ida'ana'o unao umishidanuz Jesus Christ. Ipai waunao, washa'apata wuru'u kaudin-kizai Naobanai taaniaz wa'ati. ⁶Ōgaru wuru'u paowa'oraz uudai, na'iki Apollos wuru'u zabia'oraz uudai, mazan Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz usoda-kinnaa nii. ⁷Ukau'an pidan paowa'oraz uudai na'iki pidan zabia'oraz, aonaa ĩmanawunun. Soo Tominkaru pa'an wuru'u umanawunu'oraz, uruu taa'oraz usoda-kinnaa nii. ⁸Pidan paowa'oraz, na'iki ba'oran pidan zabia'oraz, aonaa na'ia'oram ĩnao awutapan ba'oran ai, na'iki ipai ĩdyaun Tominkaru kawinipinaatan nii, wuru kawana'ati'i

kaudin-kizai ĩsha'apataniaz kida. ⁹Waunao kaudinainao Tominkaru ati, wakaudin baokopa; na'iki unao Tominkaru zakapun kawanu'o, na'iki unao Tominkaru Dapu kapam.

¹⁰Tominkaru taan ida'an ōka'iita-kinnaa nii ōsha'apatan ukaudin-kizi, ōgaru wuru'u kiwii-ni'oraz ōsakadan ōkakuwaapan unao ati Jesus Christ dau'u, na'apa pidan kawan sakada'oraz patoman kabaun pasakitan ida'an utoronnaa kida kiwiin, na'iki'i naa ba'orainao kaudinan naa wuru'u kabaun dau'u. Aizii ipai pidan kaudina'oraz na'a marii utoman kaimanaiman wuru'u kabaunuz. ¹¹Usha'apanum kau'an, aonaa turuu pidan sakit-tan ba'oran tooro, pana'a'o wuru aia'a sakita-kariwaiz naa kiwiin. Wuru'u kabaun toronnaa sakita-kariwaiz, uruu Jesus Christ. ¹²Aizii pabi'i kida pidannao, ĩkaiwaan nii gold, silver, oo kawinipina'o kuba kida patoma-kinnaa nii wuru'u kabaunuz; baokoinao, ĩkaiwaan nii atamun, pinidi, oo zi'inaba. ¹³Na'iki kaudin-kizai, ipai pidan sha'apataniaz kaimanaimana'o nii utukapa-ka'o Christ kootoopan kamoon dono'o naa. Tikazi'o nii wuru'u aida-kida'o ni'oraz sha'apa'oram aimakaan wakaiwaanii wakaudin-kizi ida'a. Ukau'an tikazi kawaodan donoz, uru'o nii pa'an aida-kida na'apam uma'o-zakan na'iki ukaimanan. ¹⁴Aizii kaudin-kizai pidan sha'apataniaz tuudan an tikazi, ukawinipinaata-

^e 3:4 Putukapa Acts 18:17—19:1 ida'a, Apollos dau'a'o kapam.

kao nii wuru'u pidanaz. ¹⁵Mazan ukaudin-kizi ka'awan an kaimandaun, aona'o nii ukawinipinaata-kao wuru'u pidanaz; mazan upu'a'o nii ukazannaata-kao, na'apa pidan kawan kidoopa'oraz tikazi maodapa'o bii an.

¹⁶Mishi unao, uaitapanii Tominkaru Dapu wuru'u unaouz, na'iki kaina'a Tominkaru Doronaa mashaapan u'ida'a. ¹⁷Ukau'an na'ia'oram pidan pataka'utan an Tominkaru Dapu, Tominkaru pataka'utan nii uruu tuukia'o ida'an, usha'apanum kau'an Tominkaru Dapu kaimana'o, saabaa-kariwai Tominkaru ati, na'iki unao ukau'an wuru'u Tominkaru Dapuz.

¹⁸Aonaa umariidautina'ana'a. Na'ia'oram pidan unao bii'i zaudakidan an aitapaaba'o pidan wuru'u paugaruz, imi'i baara ana'o aita-paaba-karu kaduz kawana'ati, marii mishi'oraiman utaapinan maaitapin-ka'o nii, uruu mishi kizi pa'an uaitapaaban Tominkaru di'iki'oraz aitapaaba-karu kawana'ati. ¹⁹Usha'apanum kau'an wuru'u aitapaaba-karu di'oraz amazada di'iki'oraz, madiwautapa-ka'o karikaonan Tominkaru awun za'a. Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian kawan, "Pidannao taapinan aitapaaba'o nii manawun, mazan Tominkaru kaiwaan ïaitapaabanuz pakaakinapa-kida-kinaa nii ïdyaun." ²⁰Na'iki kaina'a ba'oran Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian, "Naobanai ati, pidan

aitapaaba'oraz di'itinpan kida madiwautapa-ka'o karikaonan." ⁸
²¹Ukau'an aonaa kizi na'ia'oram pidan atadinpan pidan dau'an pada'anpaniaz. Ipai di'oraz aimakaan Tominkaru taanii unao ati kaminka'uta'o nii unao: ²²ōgaru, Apollos, na'iki Peter; di'oraz amazada; kakupa-karu na'iki mawaka-karu; kai na'iki diina'iti'o, ipai wuru kida'a unao idiwau pa'idiwau, ²³na'iki unao Christ idiwau, na'iki Christ Tominkaru idiwau.

1 Cor

*Waunao apostlenao
kaudina'o Christ ati*

4 ¹Udi'itapa Apollos na'iki ōgaru, waunao Christ poitorunao karikaonan. Tominkaru taanii wkaudin-kizi nii, wakowaada kizi pidannao ati na'apam Tominkaru di'itapanuz pasha'apatan aimakaan, wuru'u aona'oraz uaitapa-kidauzon pidannao ati kotua'a naa. ²Aizii pidan taa-kariwaiz ukaudin-kizi nii, marii usha'apatanuzu mishii-man, panaobanaa aipan kawana'ati. ³Aizii ōgaru ati, aonaa usha'apan pabi'i kida unao oo ba'orainao di'itapan an na'iki kadakotin-kidan wuru'u ōkaudinanz Tominkaru ati. Upu'u ōgaru, aonaa na'apam ōkian ōkaudin-kizi dau'an. ⁴Ōgaru, ōaitapan kawana'ati, kaiman ōsha'apatan wuru'u taa-kariwaiz ōkaudin-kizi nii, mazan aonaa ōkian mani kaiwuru'u ōsha'apata wuru'u ōkaudin-kizi kaiman manawun. Mazan Naobanai'o nii pa'an wuru'u

kowaada'oraz kaiman õsha'apatan õkaudin-kizi oo aonaa. ⁵Ukau'an, mana'a udi'itapa'ana'a na'iki ukadakotin-kida'ana'a na'apam pidan sha'apatan pakaudin-kizi, wuru'u kamoo aita-kariwaiz kaawan ua'ii. Mishi'oraiman uzaudapa Naobanai Jesus kaawan. Aizii ukaawan dono'o naa, ukanadapan nii aimakaan kida dizinpa'oraz maruta'o-karu ii. Na'iki uaitapa-kidan nii kaimanaiman kandii ni'o pidannao sha'apatan aimakaan kida. Na'iki uruu dono Tominkaru naubaan nii ipai pidan wuru kawana'ati'i ikaudinanuz pa'ati.

⁶Õmin-mishidannao, õkaiwaa Apollos na'iki õgaru, õtukapa-kida-kinnaa nii na'iki õtominapa-kida-kinnaa nii unao, na'apa'oram ati'o manawun tawuru'u kii-karuz, "Usha'apata aimakaan soo kakinaorii kida kawana'ati." Uruu aona'o nii uatadapan bauda'apa'o pidan na'iki ukashadan ba'oran. ⁷Kanom tomanii pugaru umanawunu'o nii baokoinao ai? Kanom kaina'a pu'ida'a aona'o Tominkaru taanii mani pu'ati? Ipai aimakaan kida pu'ida'a'oraz Tominkaru di'ikin an, kandii nii pu'atadinpan, utaa-kao pu'u pu'ati mawinipinaa-daun?

⁸Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai aimakaan uaiapanii? Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai aimakaan Kaimana'o Doronaa taaniaz uka'iita-kinnaa nii usha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati? Unao, naobanainao'u naa mooko uzauda-kidan aonaan pu'u zii

waunao naobanai-tinan? Kaiman manawun mani õ'ati umishiin an unao naobanainao'u naa, uruu turuu kizi waunao kapam naobanai-tinpan baokopa unao tuma. ⁹Mazan õtukapanuz, Tominkaru toman waunao apostlenao awutapa manawun ipai pidannao ai. Waunao na'apa'o pidannao kawan na'aka-kariwaiz zowii-karu nii iriba'o pidannao kanaapu'u, ipai pidannao na'iki angelnao awunuutapan pu'u. ¹⁰Waunao, watukapa-kao maaitapin-kainao nii, usha'apanum kau'an waunao Christ poitorunao. Mazan unao, utaapinan aitapaaba'o nii pa'an, uzaamatipan idi Christ ida'ati. Waunao, aonaa wataapaka-o umanawunnao nii, mazan unao, utaapinan umanawunnao nii pa'an. Unao naubaapa-kao, mazan waunao aonaa wanaubaapa-kao. ¹¹Pakawan kai waunao wazamazi na'iki maradako; aonaa wakakami-chanun; waunao, waba'izii-kao; aonaa wadapu nii wamashaapa-kizi nii. ¹²Waunao, dadara wakauidinan wamashaapa-kinnaa nii. Aizii pidannao paradan dono wa'ati kaziwa-kida'o parada-karu ida'an, watoriinpan nii, kaiman kizi pa'an aimakaan sha'apan i'ati. Pidannao pataka'utan dono waunao, wataapada i'sha'apatan waunao, aonaa watiwaan wakaunan. ¹³Pidannao kadakotin-kidan dono waunao dikauda'o ida'an, waunao kaimana'o nii pa'an waparadan idau'an. Pakawan kai, pidannao taapan waunao na'apa aimakaan kawan aona'oraz naa uaiapa-kao.

¹⁴Ōsaadan di'oraz unao ati, aonaa ōba'azootin-kida'azon idi'o mani unao, mazan ōtominapa-kida-kināa ni'o na'iki ōkakinaota-kināa ni'o unao pa'an, usha'apanum kau'an unao, ōdainao kawanu'o ōmarainpan. ¹⁵Utiichaannao kaina'an pu'u mani iriba padamata, tominapa-kida'o unao mashaapaku karu dau'u Christ ati, mazan kaina'a bauda'apa pidan unao daru kawanu'o. Ōgaru wuru'u unao daru, usha'apanum kau'an ōgaru kiwiitapa'oraz ōkowaadan u'ati Kaimana'o Kuwai, na'iki uruu idi'o umishidanuz Christ Jesus. ¹⁶Ukau'an ōpishaan unao umashaapa kizi pa'i na'iki udi'itinapa kizi na'apa ōgaru kawan. ¹⁷Uruu idi'o ōdyuudan Timothy unao di'iti, uruu ōdani kawanu'o ōtaapan na'iki ōmarainapanii. Uruu mishi'o usha'apatan kaudin-kizai Naobanai ati'o. Uru'o nii nyukunuu-kida unao ati na'apam ōda'anan Christ Jesus, na'apa ōtominapa-kidan na'iki ōkakinaopan kawan mishidainao ipai choochi ōmorowauta-kizi kawana'ati.

¹⁸Pabi'i kida unao umanawun nii uabatinpan, uzauda-kidan aona'o nii ōwa'atin ōmorowauta'anan u'ida'ati koshan. ¹⁹Mazan Naobanai aipan an una'apan, ōwa'atin nii u'ida'ati kadiman. Uruu dono'o nii ōaitapan wuru'u atadinpainao pidannao umanawun-tinpan paka-dakotinan ida'ana'o karikaonan, oo mishi'o wuru'u kaina'a ma'ozakakaru i'ida'a, Tominkaru di'iki'oraz. ²⁰Usha'apanum kau'an Tominkaru kazowautapan dono pidannao,

upana'ada ikaduz pama'ozakan ida'an. Pidannao kian an kaina'a i'ida'a Tominkaru ma'ozakan mazan ikaduz aonaa ukaimanan, aonaa Tominkaru kazowautapanii mani wuru'u inaouz. ²¹Aizii ōwa'atin dono, sha'apa'oram kaduz ida'an uaipan ōwa'atin u'ida'ati? Uaiapa ōwa'atin ba'izi tuma, oo uaiapa sha'a ōwa'atin kamarainpanu'o na'iki kaimana'o nyukunui ida'an?

Pidan kaminshu'uinpa'o daua'o

5 ¹Ukowaada-ka'o ō'ati kaina'a kaminshu'uinapa-karu unao bii'i, wuru'u na'apa'oraz aimakaan sha'apaapa-ka'o oia'o manawun wuru'u. Upu'u zii pidannao aona'oraz iaitapan Tominkaru, aonaa ikashaapan uruu kaduz aimakaan sha'apaapa-ka'o pabii an. Ukowaada-ka'o ō'ati kaina'a daonaiora unao bii a'o, udaiaroitapan padaroaba. ²Mazan upu'u unao, utaapinan umanawunu'o nii! Ukasha'ora'oraz mani mishi'oraiman, na'iki wuru'u daonaiora sha'apata'oraz aimakaan na'apa'o, aona'ora'a naa turuu unao taapadan ubaokopatinan unao tuma uchoochiipan dono. ³Ōgaru, ō'aonaan pu'u padamata unao ai, mazan kaina'a ōgaru unao tuma ōdi'itinpan ii. Na'iki ōaitapa'aka'a naa na'apam nii ōpataka'utan wuru'u pidanaz sha'apata'oraz oia'o manawun, na'ia'o kawanu'o manawun ōgaru unao tuma. ⁴Aizii ubaokopatinan dono'o naa wanaobanaa Jesus uu ida'an, na'iki ōgaru, ōbaokopatinan kapam unao tuma ōdi'itinpan ii, waNaobanaa Jesus ma'ozakan

1 Cor

ida'an, ⁵marii pa'i utaan wuru'u pidanaz Satan ati, unanaa oia'oraz pataka'uta-kizinao kizi. Mazan udoronaa kazannaata-kaon nii wuru dono'o Naobanai Jesus kaawanuz powaa ati.

⁶Ukau'an unao atadinapanuz, aonaa kaimana'o mani wuru'u. Uaitapanii tawuru'u kii-karuz kaikapa'a: "Masakauda'u sodi'o yeast, upoodada ipai wuru'u poroom-bi'i."^h

⁷Ukau'an marii uzikadan wuru'u kaminshu'uinpa'oraz pidan unao bii iki. Na'apa Israelitenaon zikadauzon kawan ipai yeast padapu iki kida, itaapan ua'ii Passover Kamoon. Uruu unao pa'ina'o poroom-bi'i ukawanu'o nii, aona'oraz ukawiki'ita-kaon yeast idi. Mishi oaitapa unao, Tominkaru so'otani'i naa u'oian, na'iki utomani unao kaiman. Christ zowii-kaon wa'ati wakazannaata-kinan ni'o wa'oian kida ai, na'apa kaznizo dani kawan Israelitenaon zowiauzoniaz Passover Kamoon dono. ⁸Una'apan kau'an, wamarina'ata'a naa kiwiitapa'o wamashaapauzon kaduz, wuru'u oia'oraz na'iki dikauda'oraz. Mishi'oraiman, waizo'ati'i naa Tominkaru wanyukunuu iki, aonaa wadakotinpan ida'an mani karikaonan, na'apa kizi'i naa pa'an waunao bread kawan, aona'oraz ukawiki'ita-kaon yeast idi, Israelitenaon nikauzonii kawan Passover Kamoon dono.

⁹Osaadani sha'atii kiwiitapa'oraz okaaritan ida'a, oikiinii unao ati aonaa kizi ubaokopatinpan na'iki uminauda'uitapan pidannaon kaminshu'u-shoronaon tuma. ¹⁰Aizii

osaadan dono'oraz na'apa, aonaa pidannaon mamishida-kainan dau'ana'o mani tawuru'u ona'apanuz, na'iki pidannaon oiainpainaouzon pakaminshu'uinpan ida'an, oo na'azootinauzonaouzon, oo koidimikinaouzon, oo tominkarunitapainaouzon toma-kariwai tominkarunaon. Mazan aonaa na'itim umashaapan pana'itinapa i'ai, umashaapan pu'u da'a'a imili baara'a. ¹¹Mazan osaadani unao ati, aonaa kizi ubaokopatinpan na'iki uminauda'uitapan pidan dakotina'oraz pumin-mishidan nii, mazan upu'a'oraz zii ukaminshu'uinpan, oo na'azootinauzon, oo tominkaruniitapa'o toma-kariwai tominkarunaon, oo parada'o dikauda kida'o aimakaan ba'orainan dau'an, oo po'idipauzon, oo koidimiki. Aonaa shaa pa'i uaroopa'ana'a na'apa'o pidan tuma.

¹²⁻¹³Ogaru aonaa okaudin-kizi mani wuru'u odi'itapa kizi na'apam osha'apatan na'iki okakinaotan pidannaon mamishida-kainan. Tominkaru'o nii pataka'uta inao i'oian kida dikin ii. Mazan unao, ukaudin-kizi pa'an wuru'u ukakinaotanuz uminmishidannaon, sha'apaapainaouzon oia'o. Na'apa Tominkaru paradan saadauzon-kariwaiz kian kawan, "Aonaa utaapada'ana'a wuru'u pidan sha'apata'oraz oia'o na'an unao bi'i."ⁱ

***Mishidainan sakitapadan
pakasharutaakan***

6 ¹Aizii na'ia'oram an unao kasharutaakan pumin-mishidan tuma, mana'a pumako'ona'a

^h 5:6 Galatians 5:9 ⁱ 5:13 Deuteronomy 17:7

pukaakapa'anan pumin-mishidan kootoopauzonao ati, aona'oraz ïmishidan Tominkaru. Mishi'oraiman, pupishaa pa'an mishidainao puchoochin ainaouz sakitapadan wuru'u ukasharutaakanuz. ²Mishi, unao uaitapanii diina'iti'i Tominkaru pidanannaou'o nii wuru'u kootowa'o ni'oraz pidannao mashaapa'oraz ipai na'ia'akan. Ukau'an, unao turuu kapam usakitapadan masha'apannaa kida'oraz kasharutaaka-karu kida unao bii ana'oraz. ³Mishi, uaitapanii waunaou'o nii wuru'u kootowa'o ni'oraz angelnao diina'iti'i. Ukau'an, unao turuu kapam udi'itapan na'iki usakitapadan wuru'u kasharutaaka-karu kida kai'oraz mashaapa-karu ida'a. ⁴Una'apan kau'an, na'apainim an pukasharutaakan pumin-mishidan tuma, mana'a pumako'ona'a kootoopauzonao di'iti, aona'oraz ïmishidan Tominkaru. Ñnao aona'o turuu ïsakitapadan ukasharutaakanuz. ⁵Õkian u'ati kaikapa'a õba'azoo-kida'azon unao. Aonaa mooko zoobaba bouda'apa pidan nii unao bii'i aitapaaba'o, ka'iita'o padi'itapan na'iki pasakitapadan mishidainao kasharutaakanuz? Mishi kaina'a'o wuru'u. ⁶Mazan unao, umakon mamishida-kainao di'iti, na'iki ukaakapan umin-mishidan ï'ati, na'iki uaipan ïsakitapadan ukasharutaakanuz.

⁷Aizii wuru'u ukaakapaakanuz, na'iki una'akanuzu umin-mishidannao kootowapa-kizai iti, na'apa'o aida-kida unao aonaa umashaapan mishidainao kawan. Pumin-mishidan sha'apatan an aimakaan dikauda'o

pu'ati, oo uzaamatan an pusha'apauzi, kaimana'o nii zii putuudan an punyukunuu pukaakapaan ai pa'an uruu kootoopauzo ati. ⁸Mazan unao, aonaa ukashaapan una'apata-ka. Mishi'oraiman unaou'u naa sha'apata'oraz dikauda'o aimakaan, na'iki uzaamatan baokoinao sha'apauz ï'ai, na'iki usha'apatan di'oraz aimakaan umin-mishidannao ati'o.

⁹Mishi, uaitapanii wuru'u pidannao sha'apatainaouz dikauda kida'o aimakaan, aona'o nii ïwiizi nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. Aonaa umariidautina'ana'a. Pidannao kaminshu'uinpainao, pidannao tominkaruniitapainao aimakaan kari-kaonan, pidannao kiaapainao aonaa pamin-mazidan mani, daonaiornao kiaapaakauzonaouz pa'atiaaka, ¹⁰pidannao koidimikinao, pidannao na'azootinauzonao, pidannao po'idipauzonao, pidannao parada'o dikauda kida'o aimakaan ba'orainao dau'an, pidannao kazatainao pairiban sha'apauz; wuru'u pidannao sha'apatainaouz na'apa kida'oraz aimakaan, ñnao aona'o nii ïwiizi nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. ¹¹Kiwiitapa, na'apa'o da'i pabi'i unao mashaapauzon. Mazan unao chikaa-kariwai'i naa u'oian ai, Tominkaru buutanii naa pa'idiwau nii. Na'iki udakotani'i naa unao kaimana'o pidannao nii Naobanai Jesus Christ ma'ozakan ida'an, na'iki waTominkarun Doronaa ida'an.

***Ukonaukii-kida Tominkaru
umashaapan ida'an u'ati***

¹²Aizii pabi'i unao mishidainao kian, “Õgaru, kashaapa-ka

ōsha'apatan kanom karikaonan ōaiapanii.” Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimakaan ōsha'apatanii kaimana'o ō'ati wuru'u. Pabi'i unao kian, “Ōgaru, kashaapakao ōsha'apatan kanom karikaonan ōaiapanii,” mazan ōgaru aona'o nii ōkashaapan na'ia'oram aimakaan kazowautapan ōgaru. ¹³Mazan ba'oran kian nii, “Wanyukunui toma-kaō watoba ati'o na'iki watoba toma-kaō wanyukunui ati'o.” Mishi'o wuru'u, mazan diina'iti'i wa'aokazi'ian dono'o naa, aona'o ni'i naa powa'a wanyukunui nii, usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa wananaa aipan wanyukunui. Mazan aonaa kaimana'o mani wuru'u wakaiwaan wananaa kaminshu'uinapa-karu dau'ati. Mishi'oraiman marii washa'apatan aimakaan kida wananaa ida'an, Naobanai Jesus aipan kawana'ati. Na'iki Naobanai Jesus wuru'u kazowautapa'oraz wananaa. ¹⁴Pama'ozakan ida'an Tominkaru kadishita-kidan Naobanai Jesus mawaka-karu di'iki, na'iki ukadishita-kidan nii kapam waunao mawaka-karu di'iki pama'ozakan ida'an.

¹⁵Mishi, unao uaitapanii unanaa zaamatanpa'o Christ nanaa di'iti. Ukau'an aonaa turuu ōzaamatan Christ nanaa na'iki ōbauda'apatanuz kaminshu'u-shoroaba nanaa di'iti. Aonaa turuu, aonaa masakauda'u! ¹⁶Aonaa mooko uaitapan pidan kiaapa'oraz kaminshu'u-shoroaba, ubauda'apatinan otuma wuru'u? Usaadinpan kawan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian, “Daonaiora

kiaapan dono zun, wuru'u daonaiora na'iki zun bauda'apa'o kawanu'o īnanaa.” ¹⁷Mazan pidan zaamatan'oraz Naobanai Jesus di'iti, uruu ubauda'apatinan utuma wuru'u panyukunuu ii.

¹⁸Mana'a ukaminshu'uinpa'ana'a. Ipai ba'oran aimakaan oii kida'o pidan sha'apatanii, aonaa usha'apatan unanaa. Mazan pidan kiaapa'oraz aonaa pamin-mazidan mani, usha'apatan aimakaan dikauda'o manawun pananaa ati wuru'u. ¹⁹Mishi, unao uaitapanii unanaa Kaimana'o Doronaa mashaapa-kizi wuru'u. Uruu mashaapa'oraz unao ida'a na'iki uruu Tominkaru taaniaz unao ati. Ukau'an unao aonaa turuu usha'apainpan uaipan kawana'ati, mazan Tominkaru idiwau unao, ²⁰usha'apanum kau'an Tominkaru toriini'i naa unao. Ukau'an, ipai aimakaan usha'apatanii unanaa kida ida'an aida-kida kizi na'apam ukonaukii-kidan Tominkaru.

***Kakinaorii kaudaiaruinao
na'iki kaudaiaroinao ati'o***

7 ¹Aizii, ōkowaadan nii na'apam ōdi'itinpan tawuru kida dau'ana'a upishaanuz ōgaru, usaadaniaz ukaaritan ida'a. Mishi kaimana'o wuru'u daonaiora mashaapan an maudaiaro-daun. ²Mazan ukaina'an idi iriba manawun kaminshu'uinapa-karu, marii daonaiora mazidan na'iki ukiaapan soo paudaiaro. Zuna na'apa kapam. Marii omazidan na'iki okiainpan soo paudaiaru tuma. ³Na'iki daonaiora, aonaa kizi umaaiapakan paudaiaro oaipan an

uruu, usha'apanum kau'an odaiaru uruu. Zuna na'apa kapam, aonaa kizi omaaiapkan pudaieru uaipan an oroo, usha'apanum kau'an udaiaro oroo. ⁴Na'iki aonaa paba'orani'o mani okazowautapan pananaa, mazan odaiaru wuru'u kazowautapa'o onanaa kapam. Na'apa kapam daonaiora, aonaa paba'orani'o mani ukazowautapan pananaa, mazan udaiaro wuru'u kazowautapa'o unanaa kapam. ⁵Mana'a umaraina'ana'a unanaa udaiaru ai oo udaiaro ai. Soo mishi unyukunuu na'apa kidaakan an, uruu aonaa kizi ukiaapaakan na'apauda'um kamoo sodi karikaonan, uruu turuu kizi utaan amazada utoriinapa-tinkinaa nii. Mazan udauna'an, turua'anaa koshan ukiaapaakan. Aonaa kizi Satan tiwaa-kidapan unao, usha'apanum kau'an unao mazi-dainao aonaa uka'iitan utuudan unyukunuu tomunu'iki manawun ukiaapaakan ai. ⁶Mazan kai-wuru'u ona'apanuz, aonaa otaan mani kakinaorii wuru'u aonaa kizi ukiaapaakan na'apauda'um kamoo karikaonan. ⁷Tuukii zii mani ukaimanan o'ati ipai unao mishidainao mashaapan an paba'oran, ogaru kawan. Mazan Tominkaru taa pabi'i mishidainao ati ika'iita-kinnaa nii pamashaapan mazida'o pidan nii, na'iki ba'orainao mishidainao ati utaa ika'iita-kinnaa nii pamashaapan paba'oran, aonaa imazidan.

⁸Aizii, oparada'azon wunao ati'i, aona'oraz naa ikaudaiarun oo ikaudaiaron, na'iki zunnao ati mawakainaouznaa idaiarunao.

Kaimana'o wuru'u umashaapanuz uba'oran, ogaru kawan. ⁹Mazan aonaan an uka'iitan udadaradapan unyukunuu zun ai oo daonaiora ai, ukau'an kaiman pa'an umazidan koshan, una'azootapan ai zun oo daonaiora tuukii manawun.

¹⁰Aizii, oparadan unao ati mishidainao mazidainaouznaa. (Wuru'u kakinaorii aonaa ogaru di'iki'o mani, mazan Naobanai Jesus di'iki'o pa'an wuru'u kakinaoriiz.) Oparadan unao daiaroinao ati, mana'a pumuuda'ana'a pudaiaru. ¹¹Mazan pumuudan an pudaiaru, ukau'an puba'orantina'a naa pumashaapa, oo puaipan an pumashaapan pidan mazida'o nii, pukiwa pudaiaru di'iti powa'a iti, pukaimanaaka utuma koshan. Na'iki oparadan unao daiaruinao ati kapam, mana'a pumuuda'ana'a pudaiaro.

¹²Aizii, oparadan unao baokoinao mishidainao ati, mazi-dainaouz pidan mamishida-ka'o tuma, (wuru'u kakinaorii ogaru di'iki'o, aonaa Naobanai Jesus di'iki'o mani). Na'ia'oram unao daonaioranao mazida'o zun tuma aona'oraz omishidan Jesus, na'iki pakawan oaipan pamashaapan pumin-mazidan nii, aonaa pumuuda'ana'a oroo. ¹³Na'iki pugaru zun mishidapa'o Jesus, mazida'o daonaiora tuma aona'oraz umishidan Jesus, na'iki pakawan uaipan pamashaapan pumin-mazidan nii, aonaa pumuuda'ana'a uruu. ¹⁴Usha'apanum kau'an wuru'u daonaiora aona'oraz umishidan Jesus, kaiman Tominkaru saabaan uruu

ubauda'apatinan ida'an paudaiaro di'iti, mishidapa'oraz Jesus. Na'iki zun aona'oraz omishidan Jesus, kaiman Tominkaru saabaan oroo obauda'apatinan ida'an paudaiaru di'iti, mishidapa'oraz Jesus. Aonaan an mani umishiin Tominkaru saabaan kaiman pudaiaro, oo pudaiaru aona'oraz zii umishidan, unao dainao aonaa mani Tominkaru saabaan kaiman pa'ati. Mazan umishiin idi, kaiman Tominkaru saabaan unao dainao kapam. ¹⁵Mazan wuru'upidan aona'oraz umishidapan oo omishidapan Jesus muuda'azon an pamin-mazidan mishidapa'oraz Jesus, marii umakon oo omakon. Na'apa'o sha'apan an, pidan mishidapa'oraz, aona'a naa powa'a uruu oo oroo mashaapan mazida'o pidan nii. Mazan Tominkaru zaamatan waunao mishidainouuz Jesus, wamashaapa-kizi konaukii na'iki kaiman ipai pidannao tuma. ¹⁶Panaadon unao daiaroinao mishidapainouuz Jesus, unao ida'ana'o nii udaiarunao mishidan Jesus, na'apa unao kawan. Na'apa kapam unao daiaruinao, mishidapainouuz Jesus, panaadon unao ida'ana'o nii udaiaronao mishidan Jesus na'apa unao kawan.

***Umashaapa uwa'atin dono'o
kawan Tominkaru ida'ati***

¹⁷Di'oraz kakinaorii õtaanii ba'oran mishidainao ati ba'oran wiizai iainao kidaz. Marii ipai

unao mashaapan pakawan wuru'umashaapa-karu kaduz ida'a Naobanai Tominkaru muuda-kiziz pugaru, uzaamatan ua'ia'oraz pugaru mishidapa'o nii Jesus. ¹⁸Kaika-pa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: Aizii pidan choota-kariwaiz^j Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, Tominkaru zaamatan ua'ii uruu, aonaa kizi utiwaan papana'adan pachootakaoaz. Na'apa kapam, Tominkaru zaamatan dono pidan aona'oraz uchoota-kaoo Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, aonaa kizi'i naa uaipan pachoota-kaoo. ¹⁹Usha'apanum kau'an aonaa umanawunu'o aimaakan mani wuru'upidan choota-kaoo oo aonaa uchoota-kaoo. Mazan kanom pa'an umanawunu'o nii, washa'apatan pa'an aimaakan kida Tominkaru aipaniaz washa'apatan. ²⁰Ukau'an ipai unao, pakawan una'a, umashaapauzonuz kaduz ida'a, Tominkaru zaamatan ua'ia'oraz unao mishidapainao nii Jesus.

²¹Aizii pugaru torii-kariwai poitorui^k nii Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, mana'a putaapada'ana'a pupoitoruitapa-kaooz kasharutapan punyukunuu. Mazan na'apainim an pidan toria'oraz pugaru kian pu'ati, "aizii turua'a naa pumakon," pumako'o naa, uruu aonaa kizi pupoitoruitapa-kaoo. ²²Pugaru poitoruitapa-kariwaiz Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, na'apa'o pugaru pidan kawan muuda-kariwaiz naa upoitoruitapa-kaoo ai,

^j 7:18 *choota-kariwaiz*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii. ^k 7:21 *torii-kariwai poitorui*: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

usha'apanum kau'an Naobanai Jesus muudin-kidani'i naa pugaru oia'o poitoruitapan ai. Aizii pugaru na'apa kapam, aona'oraz pidan torian papoitoru nii Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, mazan aizii Christ poitoru'u naa pa'an pugaru. ²³Unao Tominkaru toriini'i naa. Ukau'an mana'a naa upoitoruitapa-kidina'ana'a pidannao ati. ²⁴Õmin-mishidannao, pakawan umashaapa na'apa Tominkaru zaamatan di'iki'o kawan unao, mishidapainao nii Jesus.

*Pidannao aona'oraz zii
ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron*

²⁵Aizii, õparadan nii wuru dau'ana'a upishaanuzuru pidannao dau'an aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron. Aonaa Naobanai Jesus taan kakinaorii uruu dau'an. Mazan Naobanai Jesus, dobata ukaminka'utan õgaru, ukau'an õmishida unao turuu umishidan õparadan. Uruu idi kaikapa'a õdi'itinpan kaimana'o aimakaan dau'an unao sha'apatan ni'o. ²⁶Amazada dadaradinan idi'i naa kai, õ'itiiman powa'a zii ukaimanan pa'an mishidainao, aona'oraz zii ĩkaudaiaron oo ĩkaudaiarun mashaapan paba'oran. ²⁷Mazan aizii pugaru kaina'a'ora'a naa pudaiaro, aonaa pudorota'ana'a na'apam kizi pumuudan oroo. Aizii aonaan an zii pudaiaro nii, aonaa pudorota'ana'a pudaiaro nii. ²⁸Mazan aizii putoman an punyukunuu na'iki pumazidan naa, aonaa oia'o mani wuru'u pusha'apataniaz. Na'iki zun aona'oraz zii okaudaiarun, oتمان

panyukunuu na'iki omazidan naa, aonaa oia'o mani wuru'u osha'apataniaz. Mazan wuru'u pidannao kaudaiaruinao oo kaudaiaroinao, ĩbaiaapan nii dadara'o mashaapakaru na'iki kasha'ora kida'a aimakaan kai'oraz mashaapa-karu ida'a, na'iki aonaa õaipan ubaiaapan na'apa kida'oraz aimakaan.

²⁹Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru dau'ana'a. Wuru'u wamashaapanuz kai di'oraz amazada ida'a, aona'o ni'i naa utomunu'ikin, uruu uikodan naa patokon. Uruu idi'o õkian daonaioranao ati kaudaiaroinaouz: Aonaa utaapada'ana'a ukaudaiaronuz awautapan udi'itinpan usha'apata'azon ai kaudin-kizai Naobanai Jesus ati. ³⁰Na'iki na'apa kapam unao mishidainao zaadinainaouz, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun ukasha'oran dau'u. Na'iki unao mishidainao konaukii-tinainaouz, aonaa udi'itinpa'ana'a soo ukonaukiitinan dau'u karikaonan. Na'apa kapam unao mishidainao toriainaouz aimakaan kida, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun usha'apauz kida dau'u. ³¹Na'iki unao mishidainao sha'apaapainaouz aimakaan kida pamashaapa-kinnaa nii wuru amazada ida'a'a, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun usha'apaapaniaz kida dau'u. Usha'apanum kau'an wuru'u mashaapa-karu kaduz di'oraz amazada ida'a kai, na'iki ipai aimakaan kida pidan sha'apaapaniaz pamashaapa-kinnaa niida'a'a, kadimana'o ni'i naa uikodan patokon.

³²Aonaa òaipan udi'itinpan tuukia'a naa manawun na'apam kizi umashaapan. Daonaiora aona'oraz zii udaiaro nii, unyukunuu pasha'apatan dau'an kaudin-kizai Naobanai Jesus ati, uaipan pasha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati. ³³Mazan daonaiora mazida'oraz, unyukunuu pasha'apatan dau'an aimakaan kida ìmashaapa-kinnaa nii di'oraz amazada ida'a, usha'apanum kau'an uaipan idi pataapan paudaiaro kaiman. ³⁴Uruu idi dya'utam udi'itinpan, uaipan pasha'apatinan Naobanai aipan kawana'ati, mazan ukonaukii-kida'azon paudaiaro kapam. Na'apa kapam, zun mawaka'oraz naa odaiaru oo zun aona'oraz zii odaiaru nii, onyukunuu tuukii osha'apatan dau'an kaudin-kizai Tominkaru ati. Oaipan ipai aimakaan pasha'apatani pananaa ida'an na'iki padi'itinpan ida'an Tominkaru ati pa'idiwara. Mazan zun mazida'oraz, odi'itinpan pasha'apatan dau'an aimakaan kida ìmashaapa-kinnaa nii, usha'apanum kau'an oaipan idi pasha'apatan aimakaan kida paudaiaru nyukunuu kawana'ati. ³⁵Òkianuz unao ati kaikapa'a, òkaminka'uta-kinnaa ni'o unao, udi'itapa kizi kanom kaimana'o aimakaan usha'apatan nii. Aonaa òtiwaan mani òtaan kakinaorii u'ati wuru'u. Mishi'oraiman òkaminka'uta'azon unao umashaapa-kizi kaiman, Naobanai pidanannao mashaapan aiapa-kaokawana'ati. Uruu turuu kizi usha'apatan kaudin-kizai soo Naobanai Jesus ati karikaonan, na'iki aonaa kizi udi'itinpan usha'apatan dau'u ba'oran aimakaan.

³⁶Mazan aizii dii mani pugaru kaina'a zun pudaiaro ni'o, maskonnao-tinpa'ora'a naa, na'iki tuukii puaipan oroo, pud'iitinpan soo pumazidan dau'u otuma. Ukau'an turuu pamazidan, na'iki aonaa oia'o mani wuru'u. ³⁷Mazan aizii putoman punyukunuu aona'o nii pukaudaiaron, na'iki aonaa pidan dyuudan ida'ana'o mani wuru'u pusha'apatanuz aimakaan, na'iki puka'iita pudadaradan punyukunuu puaipan ai zun, kaimana'o aimakaan wuru'u pusha'apataniaz. ³⁸Ukau'an wuru'u pidan mazida'oraz paudaiaro ni'o tuma, kaimana'o aimakaan wuru'u usha'apataniaz, na'iki pidan aona'oraz ukauudaiaron, aimakaan powa'a'o zii ukaimanan wuru'u usha'apataniaz.

***Zunnao mishidainao,
mawakainouznaa ìdaiarunao***

³⁹Aizii zun bauda'apatina'o paudaiaru di'iti ukakupan pu'u. Mazan odaiaru mawakan an, turuu omazidan na'ia'oram pidan tuma oaiapanii. Mazan marii omazidan pidan mishida'o tuma. ⁴⁰Mazan ògaru òdi'itinpan, powa'a'o nii zii pa'an ukaimanan omashaapan an paba'orran, aonaa okaudaiarun koshan. Mazan ò'itiiman kaiman pa'an unao abatan na'apam òkian, usha'apanum kau'an Tominkaru Doronaa kazowautapanii ògaru, unao kawan.

***Uzai dunaa taa-kaoma-
kariwai tominkarunao ati***

8 ¹Aizii òdako'atin nii upishaanuz, waunao mishidainao

nikan daua'oraz dunai, wuru'u taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Waaitapa ipai waunao ida'a kaina'a aitapa-karu. Aitapa-karu toman waunao atadinapa, mazan wakamarainapanun ida'an wama'ozakadan nii wamin-mishidannao pa'an. ²Pidan zauda-kida'oraz paaitapa aimakaan dobata manawun, aona'o zii uaitapan aimakaan wuru'u. ³Mazan mishi, Tominkaru aitapa pa'an pidan marainpa'oraz paugaru.

⁴Ukau'an, kaikapa'a òkianu'u dunai nika-kaò dau'an, taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati: waaitapa aimakaan toma-kariwaiz tominkarunao nii, aonaa mishi'o Tominkaru mani wuru'u, mazan waaitapa kaina'a bauda'apa Tominkaru pa'an. ⁵Mishi, ukaina'an pu'u aimakaan kida dakota-kariwaiz tominkarunao nii aokazi ii, oo imi'i baara'a, (na'iki kaina'a iriba pidan dakotanii tominkarunao nii na'iki naobanainao nii), ⁶waunao ati kaina'a bauda'apa Tominkaru karikaonan, waDaru. Uruu toma'oraz ipai aimakaan kida, na'iki wamashaapan uruu ati'o. Na'iki kaina'a bauda'apa Naobanai karikaonan, Jesus Christ. Ipai aimakaan kida toma-kaò uruu ida'ana'o pa'idiwara, na'iki wamashaapan uruu ida'ana'o.

⁷Mazan aonaa ipai mani pidannao aitapan, aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao. Pabi'i pidannao naudina'ora'a naa ì'ati pamishidan wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao na'iki

ìtaapan ìdyaun kakupainao nii. Ukau'an ìnikan dono dunai, pakawan ìdi'itinpan udau'u, taa-kariwai kawan toma-kariwai tominkaru ati. Uruu idi aonaa ìabatan kaiman panyukunuu ii, ìabatan ìsha'apata aimakaan oia'o. ⁸Mazan wanikan dono wanyukunui, aona'o nii umaonapadan waunao Tominkaru ida'ati. Aizii aonaan dono wanikanuz, aonaa uawutapadan Tominkaru nyukunuu kaimanan wa'ati. Na'iki wanikan dono kapamaz, aonaa utoman waunao kaiman powa'a zii Tominkaru ati.

⁹Mazan pabi'i kida unao, uaitapa aonaa sha'apa'o mani wuru'u dunai nika-kaò taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Mazan uaitapin pa'i, aonaa kizi uwaotakidan umin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, unikan ida'an wuru'u wanyukunui unao kawan. ¹⁰Aizii dii mani pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, utukapan uaroopan tominkarunao dapunaa ii, uruu idi una'apatan panyukunuu, unikan naa dunai taa-kariwaiz tominkarunao ati, ukian pu'u panyukunuu ii "oia'o wuru'u òsha'apataniaz." ¹¹Ukau'an, pugaru aitapan ida'an aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao, pupataka'uin-kidan pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, uruu ati'oraz kapam Christ mawakan. ¹²Ukau'an pu'oian wuru'u, pusha'apata-kidan ida'an pumin-mishidan ati aimakaan uzauda-kidaniaz panyukunuu

ii, aonaa kaimana'o mani. Na'iki na'apa'o ida'an, oia'o aimaakan wuru'u pusha'apataniaz Christ ati. ¹³Ukau'an, õwaota-kidan an õmin-mishidan oia'o di'iti õnikan ida'an dunai, aona'o nii õnikauzon dunai powa'a.

*Aimaakan kida turua'o apostle
zaamatan na'iki sha'apatan*

9 ¹Õgaru turuu õsha'apainpan õaipan kawana'ati. Apostle wuru'u õgaru, usha'apanum kau'an õtukapanii Jesus wanaobanaa, na'iki õkaudinan idi'o uruu ati wuru'u unao mishidanuz Naobanai Jesus. ²Baokoinao pidannao mataapakan pu'u õgaru apostle nii, mazan unao uaitapa apostle pa'an wuru'u õgaruz. Na'iki unao mishidapanuz Naobanai Jesus, uruu kainaabata'o kaimanaiman apostle wuru'u õgaruz, Naobanai Jesus ati.

³Aizii pidannao dakoopan dono õgaru õkaudinan dau'an apostle nii, kaikapa'a õdako'atin idyaun: ⁴Waunao turuu wana'an unao tuma udapu'u na'iki wanikan kapam uwanyukunuu baokopa utuma. ⁵Waunao turuu wana'akan kapam waudaiaronao mishidainaouz, watuma wamakon dono ba'oran wiizai iti kida, na'apa ba'oran apostlenao kawan, na'iki Naobanai Jesus inawuzunao kawan, na'iki Peter kawan. ⁶Oo Barnabas na'iki õgaru'o nii sha'a karikaonan kaudin waikoda-kinaa nii wapuraatan, watorii-kinaa nii wawanyukunuu?

⁷Aonaa na'ia'oram soldyaa kaudina'o pawiiizi ati kawinipinaan pawanyukunuu papuraatan idi. Na'iki aonaa na'ia'oram pidan paowa'oraz grape baawu, madizookan papaoriba grape aka. Na'iki aonaa na'ia'oram pidan ka'uza'o kaznizono oo tapi'iza idi matuzakan pa'uza dunuu.

⁸Wuru'u kuwai kida õkainaa-bata-kinaaz na'apa'oram ati'o õkian pidannao aitapanii kida, mazan aonaa pidan mani karikaonan wuru'u di'itinpa'oraz na'apa. Kakinaorii na'apa ukian kapam. ⁹Wuru'u Kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati kian, "Aonaa puwatudapa'ana'a tapi'iza dako poroom aka udakazaapa-kidaka-o dono u'ati."⁷ Aizii Tominkaru na'apanuz, aonaa tapi'iza dau'ana'o mani karikaonan. ¹⁰Mazan una'apanuz waunao dau'ana'o na'iki usaada-ka-o waunao dikin ia'o. Usha'apanum kau'an pidan kawiiizii-pa'oraz na'iki pidan karaodapa'oraz paoribai aka, ãaitapa panyukunuu ii ãka'idiwainan nii kapam wuru'u paoribai aka idi.

¹¹Wakowaadanuz Kaimana'o Kuwai unao ati, uruu wapaopan kawanu'o paoribai uuda wuru'u. Ukau'an turuu wapishaan unao taan wawanyukunuu nii. ¹²Aizii baokoinao turuu ãpishaan unao kaminka'utan idyaun, ãkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, waunao aita-niiman, turuu manawun wapishaan ukaminka'utan waunao.

¹ 9:9 Deuteronomy 25:4

Mishi waunao turua'o padamata wapishaan aimaakan kida unao ai, wakowaadapan idi kaimana'o kuwai. Mazan waunao, watuuda wabaiapan ipai sha'apa'oram aimaakan kida, upu'u aonaa wapishaan aimaakan kida u'ai. Uruu aonaa kizi washa'apatan aimaakan awauta'o nii pidan umishidan ai Kaimana'o Kuwai, Christ daua'oraz. ¹³Mishi unao, uaitapanii pidannaonao kaudinainouz Tominkaru Dapu ii, iikodan pawanyukunuu nii pakaudin an ida'an na'ii. Na'iki faadaanao kaudinainouz altar, uzai kawaodapa-kizinao di'ii, iikodan panikan nii dunai idi wuru di'iki'i, uzai pidannaonao na'akaniaz pataan nii Tominkaru ati na'ii. ¹⁴Ukau'an na'apa'o kapam Naobanai Jesus kian pidan kowaadapa'oraz Kaimana'o Kuwai, marii kizi pidannaonao abatainaouz ukuwaa taan uwanyukunuu nii.

¹⁵Mazan ogaru, turua'o padamata opishaan owanyukunuu nii okowaadapan idi kaimana'o kuwai, upu'u aonaa na'apainim opishaan utaan aimaakan o'ati. Aizii o'saadanz unao ati, aonaa o'aipan idi'o mani usakadan naa utaan aimaakan kida o'ati. Kaiman zii pa'an o'ati omawakan an, aonaa okazata-kidan o'atadinapanuz, omazaamatakanuz okakuwaapan winipinaa. ¹⁶Upu'u zii okowaadapan dono Kaimana'o Kuwai, aonaa turuu oatadinpan uruu ida'an, usha'apanum kau'an ogaru, Tominkaru dyuudanii kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai. Na'iki

aonaan an okowaadan wuru'u Kaimana'o Kuwai, upataka'utan nii ogaru. ¹⁷Okakuwaapan an mani kaimana'o kuwai dau'u o'aipan ati karikaonan, opishaa mani pidannaonao kawinipinaatan ogaru. Mazan okowaadapanuz kaimana'o kuwai aonaa o'aipan ati'o mani, uruu idi'o pa'an o'sha'apatan kaudin-kizai Tominkaru taaniaz o'sha'apatan nii. ¹⁸Ukau'an kanom owinipinaa nii? Soo wuru'u okowaadapanuz kaimana'o kuwai, na'iki aonaa odakotan uwinipinaa. Una'apan idi'o aonaa opishauzon aimaakan taa-ka'o o'ati, okowaadapan dono Kaimana'o Kuwai oturuuan pu'u opishaan.

¹⁹Aonaan pu'u pidan poitoru mani ogaru, mazan upu'u o'taapinan ipai pidan poitoru kawan. Uruu turuu kizi oka'iitan kawana'ati ona'apatan iriba pidannaonao nyukunuu imishida kizi Jesus Christ. ²⁰Okaudin an dono Jewnao bii an, na'apa omashaapan Jew kawan, turuu kizi ona'apatan inyukunuu imishida kizi Jesus Christ. Na'iki ogaru pidannaonao tuman dono, da'nainainouznaa Jewnao kakinaorinaa, ogaru na'apa kapam inao kawan, oizo'ati wuru'u kakinaorii iizo'atipaniaz, turuu kizi ona'apatan inyukunuu imishida kizi Jesus Christ, aonaan pu'a'a naa padamata o'taapan uruu kakinaorii. ²¹Aizii ogaru Gentilenaonao tuman dono, mataapa-kainainouz Jewnao kakinaorinaa, ogaru na'apa kapam omashaapan Gentile kawan, turuu kizi ona'apatan inyuku-

nuu ïmishida kizi Jesus Christ. Mazan aonaa òkian mani kai-wuru'u aonaa òizo'atin Tominkaru kakinaori. Mishi'oraiman, ògaru, òizo'ati Christ kakinaori. ²²Ògaru mishidainao tuman dono, aona'oraz ïmishidapan ma'ozaka, na'apa kapam òtaapinan ïnao kawan, turuu kizi òma'ozakadan ïmishidapan powa'a zii Jesus Christ. Òkowaa-dapan dono kaimana'o kuwai ipai sha'apa'oram kaduz pidannao ati, na'apa òtiwaan òtaapinan ipai ïnao kawan. Uruu na'apa'o ida'an turuu kizi òkaminka'utan pabi'i ïdyaun ïmishida kizi Christ. ²³Òsha'apatan ipai na'apa kida'oraz aimakaan, pidannao abata kizi Kaimana'o Kuwai. Uruu baokopa kizi mishidainao tuma òka'iidiwainan kaiman kida'o aimakaan idi, Tominkaru kowaadaniaz pataan nii mishidainao ati.

²⁴Unao, uaitapanii dimatin-karu dono ipai pidannao dimainao ni'oraz tiwaakan padimaban ida'an, mazan bauda'apa'o nii pidan ïnao bii iki'o winian nii, na'iki uzaamatan taa'azoo-kariwaiz aimakaan uwinian idi pa'an. Ukau'an na'apa kizi kapam unao pidan dimaba'o kawan, uzaamata kizi Tominkaru taa'azooniaz aimakaan.

²⁵Ipai pidannao dimainao ni'oraz ïsha'apatinan soo patominapa-kida-kaò kawana'ati. Aizii wuru'u ïsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimakaan, ïaipan idi aimakaan taa-kaò pa'ati, aona'o ni'oraz

una'an karikaonan. Mazan waunao mishidainao, washa'apatinan watominapa-kida-kaò kawana'ati waaipan idi aimakaan taa-kaò wa'ati karikaonanu'o ni'oraz una'an pa'an. ²⁶Uruu idi'o òdiman sariapa òdima-kizi tokon iti. Na'iki ògaru, na'apa pidan kawan makinaotina'oraz tiniaaka-karu ida'an, aona'oraz udobaa-kidan patinikan pamin-tiniaakan. ²⁷Ògaru òtominapa-kida ònanaa sha'apata'o nii aimakaan sakitapa'o, na'apa pidan tominapa-kidan kawan pananaa pasha'apatan ida'an dadara kida'o aimakaan dimatin-karu ua'ii. Mishi, ògaru òkowaadapani'i naa kaimana'o kuwai baokoinao ati. Aizii aonaan an òmashaapan wuru kawana'ati'i kaimana'o kuwai òkowaadapaniaz, aona'o nii Tominkaru taan ò'ati utaa'azooniaz.

Wakainao-kaò toma-kariwai tominkarunao ai

10 ¹ Òmin-mishidannao, òaipan unyukunuuan aimakaan kida sha'apa'oraz da'i wadokozu-daunnao ati, da'anpainaouz Moses. Tominkaru na'akapan ïnao padyuudan ida'an isha'iz kazannaatapa'o nii ïdyaun. Ipai ïnao taraukan Red Sea pakidiba ida'an.^m ²Ipai ïnao chikaawunui-nan Moses pidannao nii, wuru ida'ana'a ïmakonuz isha'iz waranu an na'iki ïtaraukan ida'an paran. ³Ipai ïnao, ïnika wanyukunui Tominkaru taaniaz ï'ati aokazi iki.ⁿ

^m 10:1 Exodus 13:21-22; Exodus 14:22-29

ⁿ 10:3 Exodus 16:35

⁴Na'iki ipai ĩnao, ĩtuza kapam wunu Tominkaru taaniaz ĩ'ati kuba di'iki. ĩtuzan wuru'u kuba di'iki Tominkaru aidaniaz ĩ'ati, ĩchi'ikapa-kizi mapidantaka'o amazada di'ii'aka. Aizii wuru'u kubaz, uruu Christ wuru'u.^o ⁵Tominkaru sha'apatan pu'u ĩ'ati na'apa kida'o aimakaan, upu'u zii ipai zaa wadokozu-daunnao, aonaa ĩsha'apatinan Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Uruu idi ĩmawakan ipai mapidantaka'o amazada baara ii aka.^p

⁶Aizii ipai di'oraz aimakaan kida sha'apanuz, watominapa-kinna ni'o wuru'u. Na'iki wakakinaorinaa ni'o, aonaa kizi wana'azootapan oia'o aimakaan kida na'apa ĩnao kawan.^q ⁷Mana'a watominkaruniitapa'ana'a toma-kariwai tominkarunao, pabi'i kida'o wadokozu-daunnao kawan. Usaadinpan kawan ĩdau'an Tominkaru kaaritan ida'a. Ukian, "Wuru'u pidannao aroopan naa na'iki ĩtuzapan naa, na'iki udauna'an ĩkonaupan naa madoronaa-daun."^r ⁸Mana'a wakaminshu'uinpa'ana'a na'iki aonaa wakiainpa'ana'a ba'oran min-mazidan tuma, pabi'i kida ĩnao sha'apatauzonii kawan. Uruu idi Tominkaru to'oran ĩ'ati na'iki 23,000 ĩmawakan bauta'apa'o kamoo ida'a.^s ⁹Mana'a watiwaa-kidapa'ana'a Naobanai Tominkaru,^t pabi'i kida'o wadokozu-daunnao tiwaa-kidapauzon kawan uruu. Uruu idi Naobanai Tominkaru to'oran ĩ'ati na'iki uzowian ĩdyaun, udyuu-

dan ida'an kowazaznao aroa'o nii ĩdyaun.^u ¹⁰Na'iki aonaa ukashada'ana'a na'apam Tominkaru taapan unao, pabi'i kida ĩnao na'apauzon kawan. Uruu idi Tominkaru dyuudan pa'angelin zowian ĩdyaun.^v

¹¹Aizii ipai di'oraz aimakaan kida sha'apanuz ĩ'ati, uruu tukapakida'o nii kanom turuu sha'apan wa'ati, washa'apatan an aimakaan oii kida'o ĩnao sha'apatan kawan. Na'iki usaada-kaokakinaowa'o nii waunao, aonaa kizi washa'apatan na'apa kida'o aimakaan, usha'apanum kau'an waunao wamashaapan maonapa'ora'a naa amazada katon-tina'azon ida'ati.

¹²Ukau'an, na'ia'oram pidan itiiman ma'ozaka'o pamishidapan, marii uzaudinpan, usha'apanum kau'an aonaan an uzaudinpan, uwaotinan nii oia'o. ¹³Aizii na'apainim an putiwaa-kidapa-kaokaimakaan oia'o dau'ati, punyukunuitapa baokoinao pidannao na'apa'o kapam ĩtiwaa-kidapa-kaok. Mazan Tominkaru mishi'o utaapan papardan papidanannao ati. Aona'o nii utaapadan putiwaa-kidapa-kaokuukia'a naa manawun, pumaka'itakan ai. Aizii wuru dono'o putiwaa-kidapa-kaooaz, Tominkaru toman nii pugaru ma'ozaka, uruu turua'o nii putuudan putiwaa-kidapa-kaooaz na'iki aona'o nii putainan oia'o ati.

¹⁴Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a utomin-

1 Cor

^o 10:4 Exodus 17:6; Numbers 20:11 ^p 10:5 Numbers 14:29-30 ^q 10:6 Numbers 11:4
^r 10:7 Exodus 32:6 ^s 10:8 Numbers 25:1-18 ^t 10:9 Ba'oran kaarita di'ii kida
 usaada-kaok Christ kii. ^u 10:9 Numbers 21:5-6 ^v 10:10 Numbers 16:41-49

karuniitapa'ana'a toma-kariwai tominkarunao. ¹⁵ Õparadan unao ati, õparadan kawan aitapinainao pidannao ati. Ukau'an udi'itapa kizi na'apa'oram kaiwuru'u õparadanuz u'ati. ¹⁶ Watuzan dono wine wuru'u watoriinapa-kidaniaz Tominkaru ati, wanyukunuitapan dono'oraz Jesus mawakan wa'ati, baokopa waunao mishidainao, wabauda'apatinan Christ tuma uizain ida'an. Na'iki wanikan dono bread wadusho-waniaz, baokopa waka'iidiwainan Christ nanaa idi. ^w ¹⁷ Wanikan ida'an wuru'u bauda'apa'oraz bread di'iki, ipai waunao wairiban pu'u padamata, baokopa wabauda'apatinan wamin-mishidannao tuma na'iki Christ tuma.

¹⁸ Aushaa udi'itapa mooko tawuru'u Israelitenao. Ìbauda'apatinan, ñikan ida'an dunai, uzai zowii-kariwai di'iki'o, taa-kariwaiz altar paawa'a Tominkaru ati. ^x ¹⁹ Aonaa õkian mani kaiwuru'u, wuru'u wanyukunui taa-kariwaiz toma-kariwai tominkaru ati powa'a'o zii pa'an umanawunun ba'oran wanyukunui ai. Na'iki aonaa õkian mani kaiwuru'u, toma-kariwaiz tominkaru mishi'o ukakupan. ²⁰ Mazan õkian, wuru'u pidannao tominkarunitapainaoz toma-kariwai, ñzowian pa'uzanao na'iki ñtaanuzu oia'o doronainao ati'o karikaonan, aonaa Tominkaru ati'o mani. Na'iki aonaa õaipan unao bauda'apatinan oia'o

doronainao tuma. ^y ²¹ Aonaa turuu utuzan wine wuru'u koopo di'iki, unyukunuitapa-kinaaz Naobanai Jesus mawakan, uaida-kinaa nii ubauda'apatinpan Naobanai Jesus tuma, na'iki utuzan kapam wine ba'oran koopo di'iki, uaida-kinaa nii ubauda'apatinpan oia'o doronainao tuma. Na'iki aonaa turuu unikan bread, Naobanai Jesus mawakan nyukunuitapa-kinao ni'oraz, na'iki unikan kapam wuru'u wanyukunui oia'o doronainao ati'oraz utaa-ka. ²² Washa'apatan an na'apa'o aimakaan wakishauzidan nii Tominkaru, uruu uto'oran nii wa'ati. Waunao aonaa wama'ozakan u'ai. ^z

²³ Pabi'i unao kian, “Õgaru kashaapa-ka. òsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii.” Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimakaan washa'apatanii kaimanan wa'ati. Pabi'i unao kian, “Õgaru kashaapa-ka. òsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii.” Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimakaan washa'apatanii ma'ozakadan baokoinao mishidainao. ^a ²⁴ Ukau'an, aonaa kizi na'ia'oram pidan di'itapan na'iki sha'apatan aimakaan paaiapanii karikaonan. Mishi'oraiman, udi'itapa na'iki usha'apata aimakaan kaminka'uta'o nii ba'oran mishidainao.

²⁵ Turuu punikan sha'apa'oram karikaonan dunai putoriinii dunai selliapa-kizinao iki. Aonaa pupishaa'ana'a na'iki'oram wuru'u

^w 10:16 Matthew 26:26-28; Mark 14:22-24; Luke 22:19-20

^x 10:18 Leviticus 7:6 ^y 10:20 Deuteronomy 32:17 ^z 10:22 Deuteronomy 32:21

^a 10:23 1 Corinthians 6:12

dunaiz. ²⁶Usha'apanum kau'an, Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian, "Imi'i baara na'iki ipai aimaakan kida na'a'oraz Tominkaru idiwau."^b

²⁷Aizii dii mani pidan mami-shida-ka'o na'akan pugaru, aroopa'ana'o nii, pumako pumako'ozon an. Na'iki punika kanom karikaonan umaokodanii pu'ati. Aonaa pupishaa'ana'a na'iki'oram uikodan wuru'u wanyukunuiz. ²⁸Mazan na'ia'oram pidan kian an pu'ati, "Di'oraz wanyukunui taakariwai toma-kariwai tominkarunao ati." Ukau'an aonaa punika'ana'azu, na'iki na'apa'o ida'an, aona'o nii pusha'apatan aimaakan pana'iti'o wuru'u pidan nyukunuu ai. ²⁹Pugaru panaadon pukian punyukunuu ii, aonaa sha'apa'o mani wuru'u unika-ka'o, mazan wuru'u ba'oran pidanaz, panaadon ukian panyukunuu ii, aonaa kaimana'o mani wuru'u na'apa'o nika-ka'o.

Ukau'an pidan mishida'o pishaan nii, "Na'apam aizii, na'iki kandii nii mooko aonaa otaapada-ka'o osha'apatinan onyukunuu kian kawana'ati, ba'oran pidan kian idi panyukunuu ii aonaa kaimana'o mani wuru'u?" ³⁰"Kaiman pugaru," okian an Tominkaru ati owanyukunuu dikin ii, kandii nii mooko ba'oran pidan kian odau'an osha'apatan oia'o onikan idiz?

³¹Ukau'an, puaroopan dono oo putuzan dono, oo kanom kari-

kaonan pusha'apatan, pusha'apata kiziz pukonaukii-kida-kinaa nii Tominkaru umanawunun. ³²Aonaa pusha'apata'ana'a aimaakan waota-kida'o nii na'ia'oram pidan uizo'atipan ai Tominkaru. Panaadon wuru'u pidanaz, uruu Jew, oo uruu aonaa Jew mani, oo uruu mishidapa'o Tominkaru. ³³Ogaru na'apa otiwainan, otiwaa osha'apatan aimaakan pidannao nyukunuu kaiman-kinaa nii, aonaa okasharutakinaa nii mani inyukunuu. Ogaru, aonaa oditapan osha'apatan aimaakan oati karikaonan. Mazan oditapan osha'apatan aimaakan okaminka'uta-kinaa nii iriba baokoinao pidannao, uruu ida'an kizi okaminka'utan inao imishida kizi Jesus na'iki ikazannaatin kizi.

11 ¹Uda'an okaduz na'apa oda'anan kawan Christ kaduz.

Zunnao shibatan daua'o pazowau

²Tuukii okonaukii-kidan unao, usha'apanum kau'an karikaonan unyukunuitapan ogaru, na'iki usha'apatinan idi odobata-kidaniaz kakinaorii kida kawana'ati. ³Mazan oaipan uaitapan Christ kazowautapa'o daonaiora. Na'iki daonaiora kazowautapa'o paudaiaro, na'iki Tominkaru kazowautapa'o Christ. ⁴Ukau'an daonaiora shibata-pa'o pazowau patoriinpan dono Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru paradan baokopatin-karu dono choochi ii,

1Cor

^b 10:26 Psalm 24:1

kakiba'azonna'o wuru'u usha'apantaniaz Christ ati, wuru'u pazowaunaaz.

⁵Na'iki zun, aona'oraz oshibatapan pazowau patorinpan dono Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru paradan baokopatin-karu dono choochi ii, kakiba'azonna'o wuru'u osha'apantaniaz paudaiaru ati, wuru'u pazowaunaaz. Oroo na'apa'o zun kawan ziida-kariwaiz ozowauda. ⁶Aonaan an zun shibatan pazowau, marii ozowauda dukuta-ka. Mazan ukakiba'azonnan idi zun ati wuru'u pazowaud dukuta-ka, oo pazowaud ziida-ka, ukau'an marii oshibatapan pazowau.

⁷Daonaiora aonaa kanom nii uaiapa-ka ushibatan pazowau, usha'apanum kau'an Tominkaru toman daonaiora paugaru kawan. Na'iki daonaiora ida'a Tominkaru umanawunun tukapa-ka. Mazan zun, oroo ida'a daonaiora umanawunun tukapa-ka. ⁸Usha'apanum kau'an daonaiora, aonaa utoma-ka zun di'iki, mazan zun toma-ka daonaiora di'iki. ⁹Na'iki daonaiora, aonaa utoma-ka zun ati, mazan zun toma-ka daonaiora ati'o. ¹⁰Ukau'an, marii zun shibatan pazowau, otukapa-kida-kinnaa nii paudaiaru kazowautapan paugaru, usha'apanum kau'an kaina'a kapam angelnao awunuutapan.

¹¹Mazan waunao mishidainao, wamashaapanuz bouda'apatinapa Naobanai Jesus ida'an, aonaa turuu zun sha'apainpan pa'ida'a karikaonan, na'iki daonaiora aonaa turuu

usha'apainpan pa'ida'a karikaonan. ¹²Mishi zun toma-ka kawan daonaiora di'iki, na'apa kapam daonaiora shakatan zun di'iki. Mazan ipai idyaun Tominkaru di'iki'o pa'an.

¹³Unao, udi'itapa di'oraz aimakan: Kaimana'o mani wuru'u zun toriinapanuz Tominkaru ati, aonaa oshibatapan pazowau baokopatin-karu dono choochi ii? ¹⁴Kainaabatanapa'o na'apa'oram pidan kaduz toma-ka, ukau'an daonaiora kadizo-tinpan an, kakiba'azonna'o aimakaan wuru'u. ¹⁵Mazan zun dizo dawua'oraz, uruu aimakaan konaunama'o wuru'u. Usha'apanum kau'an odizo dawua'oraz taa-ka, ozowau shibarinaa ni'o. ¹⁶Mazan na'ia'oram pidan kashadaakapa'azo'o wuru dau'ana'a, aonaa na'apam okian powa'a, soo kaikapa'a: Aonaa waunao oo ba'oran mishidapainao Tominkaru taapan ba'oran kaduz kakinaorii wuru aia'a, ibaokopatinan dono pachoochin ii kida.

***Naobanai Jesus mawakan
nyukunuitapa-kinoo***

*(Matthew 26:26-29; Mark
14:22-25; Luke 22:14-20)*

¹⁷Aizii di'i okakinaota'azoonuzu unao, aonaa okonaukii-kidan unao. Usha'apanum kau'an ubaokopatinan dono uchoochiapa-kizi ii, soo ukaziwan na'iki ukasha'oradan karikaonan umin-mishidannao nyukunuu. Aonaa usha'apatan aimakaan kaimana'o. ¹⁸Kiwiitapa okia'azon, ukowaada-ka okati kai-

na'a buutaaka-karu unao bii an uchoochiipan dono, na'iki òmishida zaa kaiwuru'u kuwaiz. ¹⁹Mazan mishi, wuru'u buutaaka-karuz unao bii an, uruu ida'an turuu pidan-nao aitapa-kaò mishi'oraz pa'an ìsha'apatan aimaakan sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati.

²⁰Aizii uaroopa'anan dono baokopa, unyukunuitapa'anan Naobanai Jesus mawakan, aonaa mishi'o mani utaapanuzu umana-wunu'o nii. ²¹Usha'apanum kau'an, aroapa-karu dono, pabli' kida unao kiwiita'akan naa na'iki uaroopa'akan naa wanyukunui dau'u,^c aonaa uzaudapan umin-mishidanao. Uruu idi ba'orainao zamazi ìdyaun, baokoinao po'idi ìdyaun. ²²Aonaa mooko udapu nii uaroapa-kizi nii na'iki utuza-kizi nii? Oo kaimana'o sha'a u'ati wuru'u utaapanuz madiwautapa-ka'o nii Tominkaru pidanannao, na'iki uba'azootin-kidan umin-mishidanao wuru'u pataka'utinainaouz? Na'apam uaipan òkian u'ati? Upu'u sha'a òkonaukii-kida unao? Ògaru aonaa òkonaukii-kidan unao, usha'apatan idi na'apa'o!

²³Wuru'u kakinaorii òdobata-kidaniaz unao ati, uruu kakinaorii Naobanai Jesus taniaz ò'ati. Tawuru aiwaka'ana'a Naobanai Jesus zaamata-kida-kaò ua'ii patarubanao ati, uzaamatan

bread, ²⁴na'iki utoriinpan Tominkaru ati udau'an. Udauna'an udushoonuzu, na'iki ukian, "Aizii di'i ònanaa taa-kariwai unao dikin ii. Na'apa pa'i usha'apata unyukunuitapa-kinnaa nii òmawakauzon." ²⁵Ìaroopan dauna'an, na'apa kapam Jesus zaamata'akan koopo kaina'a'oraz wine na'a, na'iki ukian, "Di'oraz wine koopo ida'a'oraz, kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao ati^d òizain ida'an. Na'iki na'apainim dono utuzanuzu, unyukunuitapa òmawakauzon." ²⁶Aizii karikaonan unikan kawana'ati di'oraz bread, na'iki utuzan wine di'oraz koopo di'iki, ukowaadapan Naobanai Jesus mawakan daua'o wuru'u, atii ukawan powaa ati.

²⁷Ukau'an, na'ia'oram pidan nikan dono bread na'iki utuzan wine, aonaan pu'u udi'itapan panyukunuu ii aimaakan umana-wunu'o wuru'u Naobanai Jesus mawakanuz, oia'o wuru'u usha'apantaniaz, usha'apanum kau'an aonaa utaapan umanawunu'o nii wuru'u Naobanai Jesus mawakanuz. ²⁸Ukau'an, marii uawunuutinan kaimanaiman unyukunuu ii kiwiitapa zii, udauna'an turuu unikan wuru'u bread, na'iki utuzan wine wuru'u koopo ida'a'oraz. ²⁹Aizii aonaan an udi'itapan unyukunuu ii

1Cor

^c 11:21 Uruu dono mishidainao aroopauzon baokopa wanyukunui dau'u ìna'akaniaz kida, ìnikan nii kapam poroom-ba'li na'iki ìtuzan nii wine ìnyukunuitapa-kinnaa nii Naobanai Jesus mawakan. ^d 11:25 *Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao ati:* uruu dakota-kaò Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnoo di'ii, 'covenant' waranu'u.

kanom wuru'u Naobanai nanaa kai-naabatapanii, ukau'an unikan dono wuru'u bread na'iki utuzan dono wine, Tominkaru pataka'utan nii unao. ³⁰Uruu idi'o iriba unao kari-naan na'iki ukapatin, na'iki pabi'i kida umin-mishidannao mawakan. ³¹Mazan waawunuutinan an kaimanaiman wanyukunuu ii kiwiitapa zii, aonaa kandii nii Tominkaru pataka'utan waunao. ³²Mazan Naobanai Tominkaru pataka'utan dono waunao, ukakinaotan waunao wuru'u, aonaa kizi wakaboota-kaopataka'utin-kizai iti pidannao tuma mamishida-kainaouz Tominkaru.

³³Uruu idi õmin-mishidannao, ubaokopatinan dono, uaroopa'anan wuru'u wanyukunui dau'u, unyukunuitapa'anan Naobanai Jesus mawakan, uzaudapaaka zii uaroapa kizi baokopa umin-mishidannao tuma. ³⁴Aizii na'ia'oram unao zamazin an, unika'aka uwanyukunuu udapu ii zii. Uruu aonaa kizi Tominkaru pataka'utan unao ubaokopatinan dono.

Aizii upishaaniaz ba'oran aimakaan kida dau'an, õsakitapadan niizu õkaawan dono.

*Kaimana'o Doronaa taanii
waka'iita-kinaa wakaudin*

12 ¹Aizii õmin-mishidannao, õparada'azon tawuru dau'ana'a Kaimana'o Doronaa taanii kidaz, waka'iita-kinaa nii washapa'atan kaudin-kizai Tominkaru ati. Õaipan uaitapan

aimaakan mishi'o udau'an. ²Unao, uaitapanii na'apam da'i umashaa-pauzon aonaan pu'u zii umishidan Tominkaru. Unao pozawatapa-kidakarawai da'i, utominkaruniitapan ida'an toma-karawai tominkarunao, aona'oraz ikakupan. ³Ukau'an, õaipan uaitapan aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru Doronaa kazowautapanii ka'iitan padakoopan Jesus, na'iki aonaa na'ia'oram pidan ka'iitan pakian "Jesus uruu Naobanai," soo Kaimana'o Doronaa^e kazowautapan ida'an uruu.

⁴Kaina'a pabi'inaaka Kaimana'o Doronaa taanii pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai, mazan uruu Kaimana'o Doronaa wuru'u taa'oraz ipai idyaun. ⁵Kaina'a pabi'inaaka kida na'apam pidannao kaudinan, mazan bauda'apa'o Naobanai Tominkaru ati'o wuru'u kaudin-karuz. ⁶Na'iki ipai waunao pabi'inaaka kida washapa'atan kaudin-kizai, mazan uruu bauda'apa'oraz Tominkaru kaudina'oraz wa'ida'an na'iki ukaminka'utan waunao ipai aimakaan washapa'atanii ida'a.

⁷Aizii Kaimana'o Doronaa taanuzu ma'ozaka-kinai wa'ati, waka'iita-kinaa ni'o washapa'atan kaudin-kizai, uruu turuu kizi wakaminka'utan wamin-mishidannao. ⁸Bauda'apa pidan ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pataan kaimana'o kakinaorii aitapaaba-karu ida'an. Ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii

^e 12:3 *Kaimana'o Doronaa*: uruu Tominkaru Doronaa kapam.

dadara'o kuwai Tominkaru di'iki'o. ⁹Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa umanawunu'o mishida-karu. Na'iki ba'oran pidan ati, uruu Kaimana'o Doronaa koshan taa'o uka'iita-kinaa nii pakakudan karinainao pidannao. ¹⁰Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pasha'apatan umanawunu'o aimaakan kida. Na'iki ba'oran pidan ati, utaa uka'iita-kinaa nii pakowaadan kuwai Tominkaru di'iki'o. Na'iki ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii wuru'u kuwaiz Tominkaru Doronaa di'iki'o oo ba'oran doronai di'iki'o karikaonan. Upu'u ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii paparadan pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Na'iki ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pakowaadan na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an. ¹¹Mazan uruu bouda'apa Kaimana'o Doronaa wuru'u sha'apata'oraz ipai di'oraz aimaakan kida; paaipan kawana'ati utaan pidannao ati ika'iita-kinaa nii pasha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati.

***Bouda'apa'o nanai mazan
iriba'o usha'apauzin kida***

¹²Waunao bouda'apa'o wananaa, utoma-ka'o pu'u padamata pabi'inaaka'o wananaa sha'apauzin idi kida. Na'apa'o kapam Christ bouda'apa'o unanaa, na'iki waunao wuru'u unanaa sha'apauzin kidaz. ¹³Pabi'i kida waunao Jewnao, na'iki baokoinao Gentilena. Pabi'i kida waunao poitoruinao, na'iki ba'orai-

nao aonaa poitoruinao mani. Mazan ipai waunao chikaawunu-kariwai bouda'apa'o nanai di'iti, uruu bouda'apa'oraz Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki ipai waunao ati taa-ka'o wuru'u Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti.

¹⁴Wuru'u pidan nanai iriba'o usha'apauzin. ¹⁵Aizii dii mani kidi-bai kian an, "Ōgaru aonaa ka'ui mani, aonaa ōzaamatanpan nanai ida'ati." Ukian pu'u padamata na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatanpakan nanai ida'ati. ¹⁶Na'iki tainii kian an mani, "Ōgaru aonaa awunui mani, aonaa ōzaamatanpan nanai ida'ati." Ukian pu'u padamata na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatanpakan nanai ida'ati. ¹⁷Aizii ipai mani pidan nanai, soo pidan awun kari-kaonan, aonaa na'apam uabatan aimaakan. Na'iki ipai mani pidan nanai, soo pidan tain karikaonan, aonaa na'apam udamaan aimaakan. ¹⁸Mazan wananaa kaina'a iriba usha'apauzin kida, na'iki Tominkaru muudan ipai wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz paaiapa-kizi ida'apa'an. ¹⁹Pidan nanai sha'apauzin bouda'apan an mani karikaonan, aonaa mani pidan nanai. ²⁰Pidan nanai kaina'a iriba usha'apauzin kida, mazan pidan nanai bouda'apa.

²¹Ukau'an, waawun, aonaa turuu ukian waka'u ati, "Aonaa ōaipan pugaru!" Na'iki wazowau, aonaa turuu ukian wakidiba ati, "Aonaa ōaipan pugaru!" ²²Mishi'oraiman, tuukii pa'an waaipan

wananaa sha'apauzin kida kapati'oraz kawan itukapa-ka. ²³Na'iki wananaa sha'apauzin kida wataapaniaz awutapa'o nii imanawunun, inao mishi'oraiman wataapanii kaimana'o ida'an manawun. Na'iki wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz aona'oraz waipan utukapa-ka, kaiman wakakamichantan, ²⁴mazan ba'oran wananaa sha'apauzin kida, aonaa wataapan na'apa wataapan kawan wananaa sha'apauzin kida awutapa'oraz imanawunun. Tominkaru baokopatan ipai wananaa sha'apauzin kida, uruu wananaa sha'apauzin kida aona'oraz imanawunun, inao pa'an kaimana'o ida'ana'oraz manawun wataapan. ²⁵Ukau'an, na'apa'o ida'an kizi aonaa buutaaka-karu nii wananaa ida'a, mazan ipai kizi pana'a kida'oraz wananaa sha'apauzin kida patumaaka itaapaakan. ²⁶Bauda'apa'o wananaa sha'apauzin kaziwan an, ipai ba'oran wananaa sha'apauzin kida kaziwan kapam. Na'iki bauda'apa'o wananaa sha'apauzin konaukii-kida-ka an, ipai ba'oran wananaa sha'apauzin kida konaukian utuma.

²⁷Aizii ipai unao Christ nanaa wuru'u, na'iki unanaa sha'apauzin kida wuru'u ipai unao. ²⁸Na'iki Tominkaru choochin ida'a, wuru'u upidanannaouz: kiwiitapa uzaamata pidannao apostlenao nii, udauna'an prophetnao nii, udauna'an tiichanao nii. Udauna'an pidannao sha'apatainao nii umanawun kida'o aimakaan. Ba'orainao pidannao kakudapauzonao nii karinainao

pidannao; ba'orainao pidannao kaminka'uupauzonao; ba'orainao kazowautapainao nii pamin-mishidannao; ba'orainao pidannao ka'iita'o nii paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. ²⁹Ukau'an aonaa ipai'o mani pidan zaamata-ka apostlenao nii, oo prophetnao nii, oo tiichanao nii. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o aimakaan. ³⁰Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pakakudan karinainao pidannao. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pakowaadan na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an. ³¹Ukau'an utaa unyukunuu di'oraz kaiman kida'o aimakaan dau'ati, uma'ozakada-kinaa nii umin-mishidannao.

Mazan aizii otukapa-kidan nii aimakaan unao ati powa'a'o zii pa'an umanawunun ipai ba'oran kida ai.

Kamarainpan-karu

13 ¹Ōaitapan pu'u mani o'paradan ipai sha'apa'oram kaduz pidannao paradan ida'an, na'iki angelnao paradan ida'an, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii o'ida'a, o'paradan ikoda'o nii tinin dara-daraapa-ka kawanu'o karikaonan. ²Na'iki oka'iitan pu'u mani okakuwaapan Tominkaru di'iki'o kuwai dau'u, na'iki oaitapan pu'u mani ipai dadara kida'o kuwai Tominkaru di'iki'o, na'iki

ōaitapan pu'u mani mishi'o kuwai kida Tominkaru di'iki'o aona'oraz pidan aitapan, na'iki mishida-karu kaina'an pu'u mani ō'ida'a, ōka'iita-kināa nii ōzikadan midukuo kida, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii ō'ida'a, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u ōgaruz. ³Ōtaan pu'u mani ipai ōsha'apauz pataka'utinainao ati, na'iki ōkashaapan pu'u mani ōkawaoda-ka'o ōkakupan pu'u, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii ō'ida'a, madiwautapa-ka'o wuru'u ōsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimakaan.

⁴Pidan kamarainpanu'o, utuuda panyukunuu pato'oran ai pairibanna'o ati, na'iki uruu kamunanba'o; aonaa ukishauzin, aonaa u'atadinpan, aonaa utaapinpan umanawunu'o nii pasha'apatani'ida'an. ⁵Pidan kamarainpanu'o, aonaa umanii-nawiikatinan pairibanna'o ati. Aonaa udi'itapan pasha'apatan aimakaan soo pa'ati karikaonan. Aonaa uto'ora'akauzon kadiman. Aonaa unyukunuitapan aimakaan dikauda'o sha'apata-ka'o pa'ati. ⁶Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukonaukii-kidan aimakaan oia'o sha'apata-ka'o, mazan ukonaukii-kida pa'an aimakaan mishi'o na'iki sakitapa'o usha'apata-ka'o. ⁷Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukashadinan pabaiatinan pu'u. Na'iki karikaonan umishidapan pairiban sha'apatan kaimana'o aimakaan. Na'iki uaitapa pairiban sha'apatan nii aimakaan kaimana'o. Na'iki aonaa na'apainim ukashadinan aimakaan dikauda'o sha'apan pu'u pa'ati.

⁸Kamarainpan-karu, aonaa na'a-painim ukatokonon. Mazan wuru'u taa-kariwaiz pidan ka'iita-kināa nii pakowaadapan Tominkaru di'iki'o kuwai, na'iki wuru'u taa-kariwaiz pidan ka'iita-kināa nii papara-dan parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan, na'iki wuru'u taa-kariwaiz pidan aitapa-kināa nii, ipai'o nii ikatokon-tinan. ⁹Wuru'u aitapa-karu taa-kariwaiz wa'ati, na'iki waka'iitanuz wakowaadan Tominkaru kuwaa, masakauda'u'o karikaonan, aonaa ipai'o mani wuru'u. ¹⁰Mazan diina'iti'i, aitapa-karu taa-ka'o dono'o naa wa'ati, waaitapa-kināa nii ipai aimakaan, wuru'u masakauda'u sodi'oraz waaitapan, aona'o ni'i naa powa'a uaiapa-ka'o.

¹¹Ōkoraidaonaan dono zii da'i, ōparadan na'iki ōdi'itinpan koraidaonaa di'itinpan kawan. Mazan aizii wuru'u ōdyaupainiz naa, aona'a naa powa'a ōdi'itinpan na'iki ōparadan koraidaonaa kawan. ¹²Kai waaitapanuz Tominkaru dau'u, na'apa'o watukapan kawan wadikin ishazaba wana-mari ida'a wuru'u, mazan diina'iti'i watukapan nii Tominkaru pa'an. Aimakaan ōaitapanii kai masakauda'u sodi'o karikaonan. Mazan diina'iti'i ōaitapan nii ipai aimakaan kaimanaiman, Tominkaru aitapan kawan ōgaru kaimanaiman.

¹³Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimakaan karikaonanu'o nii ina'an: mishida-karu, na'iki waaitapanuz mishi'o nii Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimakaan wa'ati, na'iki

kamarainpan-karu. Mazan umana-wunu'oraz manawun, uruu wuru'u kamarainpan-karuz.

*Kadakotin-karu Kaimana'o
Doronaa taanii kida dau'u*

14 ¹Ukau'an utaa unyukunu tuukii manawun kamarainpan-karu dau'ati. Na'iki tuukii kapam utaa unyukunu wuru dau'ati'i Kaimana'o Doronaa taaniaz pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai. Tuukii manawun utaa unyukunu wuru dau'ati'i, uka'iita-kinaa nii ukowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai. ²Usha'apanum kau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, Tominkaru ati'o wuru'u uparadanuz, aonaa pidanao ati'o mani, usha'apanum kau'an aonaa na'ia'oram pidan aitapan na'apa'oram ukian. Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an ukowaadan aimakaan mishi kida'o, mazan aona'o nii kanom aitapan. ³Mazan pidan kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai pidannao aitapanii parada-karu ida'an, ukaminka'utan pa'an pamin-mishidannao, uma'ozakadan inyukunu, na'iki ukonaukiitan idyaun ibaiatitan bii'i. ⁴Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, soo pa'ida'a karikaonan uma'ozakadinan. Mazan pidan kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai, pidannao aitapanii parada-karu ida'an, uma'ozakadan

pa'an na'iki ukaminka'utan baokopa pamin-mishidannao.

⁵Ōnaudapa mani ipai unao paradan pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Mazan tuukii pa'an ōaipan unao kowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai pidannao aitapanii parada-karu ida'an. Usha'apanum kau'an pidan kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai, powa'a umanawunun pidan parada'oraz ai pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Soo mishi pidan kaina'an an kowaada'o nii na'apa'oram wuru'u kii-karuz, uruu na'apa'o ida'an mishidapainao ma'ozakada-ka'o nii.

⁶Ōmin-mishidannao, aizii dii mani ōkaawan u'ida'ati, ōparadan u'ati pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, na'apam nii dii ōkaminka'utan na'iki ōma'ozakadan unao? Mazan aizii dii mani ōkaawan u'ida'ati ōna'akan kuwai Tominkaru aitapa-kidanii ō'ati, oo ōtominapa-kidan unao Tominkaru paradan dau'u, mishi na'apa'o ida'an ōkaminka'utan nii na'iki ōma'ozakadan nii pa'an unao. ⁷Aushaa udi'itapa mooko kuwudii oo shamoro,^f aona'o nii pidannao aitapan sha'apa'oram uaran wuru'u tau-kariwaiz, soo utau-ka'o an kaimanaiman. ⁸Na'iki kuwudii poota-ka'o an, aonaan an uaran kainaaban, aona'o nii na'apam soldyaanao minziwan mizaataaka-karu dau'ati. ⁹Ukau'an na'apa'o nii pukakuwaa-

^f 14:7 *shamoro*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pan an pana'a'o parada-karu ida'an. Aona'o nii pidannao aitapan kanom daua'o wuru'u pukakuwaapanuz. Ukau'an pukakuwaapan amazada ati'o karikaonan. ¹⁰Kaina'a iriba pana'a kida'o parada-karu da'a'a imi'i baara'a, na'iki ipai wuru'u parada-karu kidaz, kaina'a pidannao aitapa'o paparadanuz. ¹¹Mazan õmaaitapakan an pidan paradan, tawarai wuru'u õgaruz u'ati, na'iki uruu tawarai kapam õ'ati. ¹²Unao, uaipan idi tuukii manawun wuru'u Kaimana'o Doronaa taanii kidaz pidan ka'iita-kinaaz pasha'apantan kaudin-kizai, ukau'an utaa unyukunuu powa'a zii wuru kida dau'ati'i, uma'ozakada-kinaa ni'oraz umin-mishidannao.

¹³Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, marii upishaan Tominkaru paaitapakinanaa nii pakowaadan na'apa'oram wuru'u pakianuz. ¹⁴Õtoriiinpan an pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, mishi õdoronaa ida'ana'o karikaonan õtoriiinapanuz, mazan aonaa õaitapan na'apa'oram wuru'u õkian. ¹⁵Ukau'an, na'apam dii õsha'apatinan? Õtoriiinpan nii pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki õtoriiinpan nii õaitapanii parada-karu ida'an kapam. Õkunuitan nii pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, na'iki õkunuitan nii õaitapanii parada-karu ida'an kapam. ¹⁶Pukonaukii-kidan an Tominkaru

putoriiinpan ida'an pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, aonaa na'apam pidannao kian "na'apa mishizi," wuru'u dau'ati'i putoriiinapanuz, ãmaaitapakan idi na'apa'oram pukian. ¹⁷Pukonaukii-kidan pu'u padamata Tominkaru kaimana'o putoriiinpan ida'an, mazan aonaa putoriiinapanuz ma'ozakadauan wuru'u pidannao abatapainaoz putoriiinpan.

¹⁸"Kaiman," õkian Tominkaru ati, õaitapan idi õparadan powa'a zii unao ai pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. ¹⁹Mazan mishidapainao baokopatinpan dono pachoochin ii, kaiman zii pa'an õ'ati õparadan an baka'iauda'u sodi parada-karu pidannao aitapanii ida'an, õtominapa-kida-kinaa nii õmin-mishidannao, õparadan ai dobata'a naa manawun parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan.

²⁰Õmin-mishidannao, aonaa udi'itinpa'ana'a koraiziannao di'itinpan kawan. Na'iki na'apa kizi pa'an unao pa'ishizoinao kawan, aona'oraz ãaitapan oia'o. Mazan udi'itinapa kizi pidan dyaupai'o di'itinpan kawan. ²¹Kaina'a usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian,

"Õparadan nii õpidanannao ati
ba'oran kaduz parada-karu
kida ida'an,
na'iki õparadan nii i'ati
ba'oran kaduz pidannao
paradan ida'an.
Mazan una'apan pu'u,
aona'o nii ãmishidan õgaru."g

1 Cor

Naobanai kian.

²²Ukau'an, utukapa aizii, wuru'u pidan paradanuz pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, tukapa-kida'o nii Tominkaru ma'ozakan pidan-nao ati aona'oraz imishidan Christ. Aonaa mishidainao Christ ati'o mani wuru'u parada-karuz pana'a'o parada-karu ida'an. Mazan Tominkaru di'iki'o kuwai kowaadapa-kaoz, mishidainao ati'o pa'an, aonaa pidannao mamishida-kainao ati'o mani.

²³Aizii dii mani, ipai unao mishidapainao baokopatinan uchoochiipan dono, na'iki wuru'u pidannao aitapainaoz paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, iparadan naa, na'iki kaina'a pabi'i mishidainao kaawan aona'oraz itaitapan pana'a'oraz parada-karu, oo pidannao mamishida-kainao kaawan unao choochiipan ida'ati. Aizii ibatan idi unao paradan na'apa'o parada-karu ida'an, "Madoronaa-ziiwa wunaou'u," ikian nii unao dau'an. ²⁴Mazan ipai unao ukowaadapan an Tominkaru di'iki'o kuwai, wuru'u pidannao mamishida-kainaoz na'iki wuru'u mishidainao, aona'oraz itaitapan pana'a'o parada-karu, aizii ibatan idi na'iki itaitapan idi unao kuwaa, inyukunuu pishaata-kaonii pa'oian kida dau'an. Wuru'u kuwai ibataniaz tukapa-kidan nii na'apa'oram ikaduz. ²⁵Na'iki aimakan kida idizapaniaz panyukunuu ii, ipai'o nii uaitapa-kida-kaon. Uruu idi ikodoru'ukan nii na'iki itoriin-

pan nii Tominkaru ati, ikian nii, "Mishi'o, kaina'a Tominkaru da'a'a unao tuma!"

***Sha'apatin-karu sakitapa
baokopatin-karu dono choochi ii***

²⁶Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u okianuz omin-mishidannao: Aizii ubaokopatinan dono uchoochin ii, marii ukaiwaan wuru'u Kaimana'o Doronaa taaniaz uka'iita-kinanaa nii usha'apatan kaudin-kizai. Kaina'a'o nii pidannao kunuita'o nii, ba'orainao tominapa-kidan unao, ba'orainao kowaadapan kuwai Tominkaru aitapa-kidaniaz itati, ba'orainao paradan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki ba'orainao, marii ikowaadan na'apa'oram wuru'u ikianuz. Marii ipai aimakaan sha'apata-kariwaiz, ma'ozakada'o nii ipai mishidapainao. ²⁷Aizii pidannao parada'azo'o pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, soo dya'utam oo idikinauda'u pidannao paradan taapada-kaon, aonaa powa'a zii mani wuru'aia'a. Iparadan dono, marii iparadan bauda'apa kida. Aizii ba'oran pidan, marii ukowaadan na'apa'oram wuru'u ikianuz. ²⁸Mazan aonaan an pidan nii aitapa'o pakowaadan na'apa'oram wuru'u ikianuz, pidannao paradainaoz pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, aonaa kizi iparadan. Marii iparadan pa'ida'a na'iki Tominkaru ati.

²⁹Marii dya'utam oo idikinauda'u pidannao kowaadapan Tominkaru aitapa-kidaniaz kuwai, na'iki ba'o-

rainao, marii ĩabatapan na'iki ĩdi'itapan wuru'u kuwai, mishi'o wuru'u kuwai Tominkaru di'iki'o oo aonaa. ³⁰Mazan na'ia'oram an pidan abatapa'oraz na'ii, Tominkaru aitapa-kidan an aimaakan u'ati, marii wuru'u pidan kakuwaapatin'oraz mashaadan, turuu kizi pidan abatapa'oraz kowaadan Tominkaru aitapa-kidaniaz aimaakan u'ati. ³¹Marii bauda'apa pidan paradan kiwiin, udauna'an ba'oran paradan udawu'ati. Na'apa ipai abatapainouz tominpan nii na'iki ma'ozakada-kae nii. ³²Pidannao kowaadapa'o Tominkaru di'iki'o kuwai, turua'o ĩzaudapan ba'oran ipaian paparadan, udauna'an uruu, turuu uparadan naa kapam. ³³Usha'apanum kau'an Tominkaru, aonaa uaipan washa'apatan aimaakan na'apam karikaonan wabaokopatinan dono choochi ii, mazan uaipan ipai aimaakan sha'apata-kae kaiman pa'an.

Ukau'an, marii kizi zunnao mashaa ĩdyaun ubaokopatinan dono uchoochin ii. ³⁴Na'apa ipai Tominkaru pidannao sha'apainpan kawan ĩbaokopatinan dono pachoochin di'ii kida, aonaa zunnao taapada-kae ĩparadan. Jewnao kakinaorinaa kian kawana'ati, aonaa kizi ĩkazowautapan baokopatin-karu. ³⁵ĩaitapa'azon an aimaakan dau'an, marii ĩpishaan paudaiarunao padapu ii. Usha'apanum kau'an kakiba'azonna'o wuru'u zun paradan baokopatin-karu dono.

³⁶Unao Corinth sannao itiiman Tominkaru Paradan wa'atin soo unao di'iki'o na'iki unao ati'o kari-

kaonan? ³⁷Na'iki na'ia'oram pidan dakotina'o kowaadapa'o nii Tominkaru di'iki'o kuwai, oo Kaimana'o Doronaa taanii u'ati uka'iita-kinaa nii pasha'apatan kaudin-kizai, marii uaitapan wuru'u ōsaadanii kidaz unao ati, Naobanai Jesus kakinaori wuru'u. ³⁸Mazan aonaa an utaan panyukunuu ati wuru'u kakinaoriiz, marina'a uruu.

³⁹Ukau'an ōmin-mishidannao, utaa unyukunuu tuukii ukowaadapan dau'ati Tominkaru di'iki'o kuwai. Mazan aonaa umashaata'ana'a umin-mishidannao paradan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan. ⁴⁰Marii ipai aimaakan sha'apata-kae kaimana'o ida'an na'iki sakitapa'o ida'an.

*Kaimana'o kuwai Christ
kadishitan dau'a'o*

15 ¹Aizii ōmin-mishidannao, ōnyukunuu-kida'azon u'ati tawuru'u Kaimana'o Kuwai ōkowaa-dauzoniaz u'ati. Uruu sha'atii umishidaniaz na'iki pakawanu'oraz umishidapan umanawunu'o ida'an. ²Uruu Kaimana'o Kuwai kazannaata'o unao, upakawanun an umishidapan ōkowaadan kawan u'ati. Soo mani umamishidakan an, mazanu'o karikaonan wuru'u umishidapanuz.

³Ōdobata-kidan kuwai unao ati, uruu dobata-kida-kariwaiz ō'ati. Wuru'u kuwai umanawunu'o manawun: Christ mawakan dau'ana'oraz wa'oi'an dikin ii, na'apa usaadinpan kawana'ati saada-kariwai Tominkaru Paradan ida'a: ⁴udida-kae,

na'iki idikinauda'utan kamoo ida'a ukadishita-kida-kaō kakupa-karu ida'ati, na'apa usaadinpan kawan saada-kariwai Tominkaru paradan ida'a. ⁵Christ aidinan Peter ati, udauna'an 12 patominapa-kidaniinao ati. ⁶Udauna'an, uaidinan uwazoota 500 baokopatinpa'o mishidainao ati. Iriba inao kakupa zii kai, baokoinao mawaka'a naa. ⁷Na'iki udauna'an uaidinan James ati kapam, na'iki udauna'an ipai apostlenao ati.

⁸Udauna'an, dawu'itin zii uaidinan o'ati kapam, o'garu na'apa'o koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii.^h ⁹O'garu, awutapa'o o'manawunun ipai ba'oran apostlenao ai. Mishi, o'garu, aonaa kanom dikiin ii turuu o'dakotakao apostle nii, usha'apanum kau'an o'garu pataka'uta'oraz da'i Tominkaru pidanannao. ¹⁰Mazan o'apostle-tinan, soo Tominkaru kamunanun idi'o o'ati, na'iki ukamunanunuz o'ati, aonaa madiwautapa-ka'o mani. Usha'apanum kau'an powa'a zii udadaran o'kaudinān ba'orainao apostlenao ai. Mishi aonaa o'garu mani wuru'u sha'apata'oraz aimaakan, mazan Tominkaru pa'an wuru'u kaudi-na'oraz o'garu ida'an pakamunanun ida'an. ¹¹Ukau'an, aonaa usha'apan o'ati, o'garu kakuwaapan oo ba'oran apostlenao kakuwaapan, ipai waunao, wakakuwaapan uruu bouda'apa'oraz kuwai dau'u,

na'iki uru'u naa wuru'u unao mishidapaniaz.

Kadishita-kida-kaō nii mawakainao

¹²Aizii waunao wakakuwaapan pu'u Christ kadishita-kida-kaō dau'u mawaka-karu di'iki, na'apa dii mooko pabil'i unao kian mawakainao, aona'o nii ikadishita-kida-kaō? ¹³Umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-kida-kaō mawaka-karu di'iki, ukau'an Christ, aonaa ukadishita-kida-kaō. ¹⁴Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-kaō mawaka-karu di'iki, ukau'an madiwautapa-ka'o wuru'u wakakuwaapatinanuz, na'iki unao mishidapanuz madiwautapa-ka'o kapam. ¹⁵Na'iki waunao apostlenao, wamariidinan naa karikaonan Tominkaru dau'u, usha'apanum kau'an wakian idi Tominkaru kadishita-kida Christ mawaka-karu di'iki. Aizii umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-kida-kaō mawaka-karu di'iki, ukau'an aona'o Tominkaru kadishita-kidan Christ. ¹⁶Ukau'an umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-kida-kaō, Christ aona'o ukadishita-kida-kaō kapam. ¹⁷Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-kaō, ukau'an unao mishidapanuz Christ madiwautapa-ka'o karikaonan, na'iki aonaa zii unao oian kida so'ota-kaō. ¹⁸Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-kaō, ukau'an pidannao mishidainaoz Christ

^h 15:8 *koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii* oo "koraidaonaa kawan mashakata-ka'oraz kaiman."

mawakainauz naa, aonaa ikazan-naata-ka. ¹⁹Aizii umishiin an mani aona'o nii wakadishita-kida-ka, ukau'an wuru'u wabaiatinanz Christ dikin ii, madiwautapa-ka'o karikaonan. Na'iki waunao, turuu mani wakasha'ora-kida-ka ipai pidannao ai, wamishidan idi mariidin-karu'u naa karikaonan.

²⁰Mazan Christ, mishi'o ukadishita-kida-ka mawaka-karu di'iki. Uruu kiwiini'o ukadishitan pidannao mawakainao bii iki. Ukau'an, uruu ida'ana'o waaitapan mishi'o nii mawakainao kadishita-kida-ka mawaka-karu di'iki. ²¹Pidannao mawakan bauda'apa'o pidan sha'apatan idi'o oia'o aimakaan, na'apa kapam pidannao mawakainao kadishitan nii ba'oran pidan sha'apatan idi kaimana'o aimakaan. ²²Ipai pidan mawakauzon, usha'apanum kau'an Adam kaduz inao. Na'apa'o nii kapam ipai mishidainaoz Christ kadishita-kida-ka. ²³Mazan Christ, uruu kiwiini'o ukadishitan. Aizii uwa'atin dono koshan, pidannao mishidainaoz uruu, ikadishitan nii pamawakakizi iki.

²⁴Uruu dauna'an amazada katokon-tinan nii, Christ katokontan nii ipai oia'o doronainao naobanai-tinpainaoz. Na'iki utaan nii padaru Tominkaru ati, wuru'u pakazowautapanuz. ²⁵Usha'apanum kau'an Christ kazowautapan nii atii Tominkaru waranuita-kidan ipai utarubanao. ²⁶Mawaka-karu,

uruu ukaduzun naa tarubai Christ mainaabatan ni'o. ²⁷Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kotua'o usaadauzo-ka kian, "Tominkaru kazowautapa-kida ipai aimakaan u'ati."ⁱ Mazan aitapa-ka wuru'u parada-karuz "ipai aimakaan" kia'oraz, aonaa Tominkaru tuma'o ati'o mani wuru'u na'apa-karuz, mazan uruu pa'an kazowautapa-kida'oraz ipai aimakaan Christ ati. ²⁸Aizii ipai'i naa aimakaan kida muudaka'o dono Christ kazowautapan nii, udauna'an uruu, Tominkaru Daniz, ukazowautapa-kidinan ni'i naa Tominkaru ati. Uruu taa'oraz ipai aimakaan kida Christ kazowautapan nii. Ukau'an Tominkaru, uru'o ni'i naa kazowautapa ipai aimakaan.

²⁹Aizii umishiin an mani pidannao mawakainao, aona'o nii ikadishita-kida-ka kakupakaru di'iti, kandii nii mooko pidannao chikaawunuinan mawakainao pidannao dikin ii? Kanom wuru'u itiwaaniaz pasha'apatan na'apa'o ida'an? ³⁰Aizii waunao mani? Aonaan an mani umishiin wakadishita-kida-ka nii wawakan dauna'an, kandii ni'o mooko wuru'u wabaiatan aimakaan kichana'iki-kia'o kida ipai kamoo? ³¹Ömin-mishidannao, ipai kamoo öbaiatan aimakaan kichana'iki-kia'o manawun! Mishi'o kaiwuru'u öna'apanuz, na'apa wuru mishiin kawan ö'atadinapanuz unao dau'an, wabauda'apatinpan idi Christ Jesus waNaobanaa ida'ati. ³²Da'a'a,

1 Cor

ⁱ 15:27 Psalm 8:6

Ephesus ida'a, kaina'a pidannao òtarubanao. Tuukii ìkashadaapan òtuma na'iki ìdakota pazowian ògaru. Na'apa ìkichana'iki-kian ò'ati baudokoru kawan. Ukau'an kandii ni'o mooko òbaiatan na'apa kida'o aimaakan umishiin an aona'o nii pidannao mawakainao kadishita-kida-ka? Umishiin an mawakainao aona'o nii ìkadishita-kida-ka, ukau'an kii-karu kawana'ati: "Wakonaukiitina'a naa ipai kamoo. Waaroopa'a naa na'iki watzapa'a naa, usha'apanum kau'an waikana'an wamawakan ni'i naa na'iki aona'o nii powa'a wakadishita-kida-ka."j

³³Aonaa umariida-kidina'ana'a pidannao ati kiainaouz aona'o nii mawakainao kadishita-kida-ka. Usha'apanum kau'an pukamina'utinpan dono pidannao idi, aona'oraz ìkaduz kida kaimanan, ìpataka'uan nii kaimana'oraz pukaduz. ³⁴Usakitapada udi'itinpan, na'iki aona'a naa u'oipa'ana'a. Òkian na'apa òba'azoo-kida'azon unao, usha'apanum kau'an pabi'i unao, aonaa manawun uaitapan Tominkaru.

***Nanai kadishita-kida-karu
ni'oraz diina'iti'i***

³⁵Pidan pishaan nii, "Na'apam nii wuru'u pidannao mawakainao kadishita-kida-ka? Sha'apa'oram kaduzu'o nii ìnanaa kida?" ³⁶Pugaru madiwautapa-ka'o pidan. Kandii nii pupishaan kaikapa'o aimaakan?

Aushaa, putukapa mooko, pupaowan dono uudai, aonaa usoda'akan sariapa, soo udida-ka? an kiwiin. ³⁷Na'iki aimaakan pupaowaniaz soo uudai karikaonan, panaadon poroom aka oo ba'oran kaduz paoribai uuda. Aonaa pupaowan paoribai udaru'ora'a naa. ³⁸Mazan Tominkaru taan ukadunaa nii paaipan kawana'ati, na'iki ipai sha'apa'oram uudai ati utaa ìkadunaa nii, ìkaduz kida kawana'ati.

³⁹Na'iki aimaakan kida kaku-painouuz, pana'a'o ìnanaa kida. Pidannao pana'a ìnanaa, uzainao pana'a ìnanaa, kotu'uz pana'a ìnanaa, na'iki kopau pana'a ìnanaa.

⁴⁰Na'iki aokazi ii aka, kaina'a aimaakan kida, na'iki imi'i baara an, kaina'a kapam aimaakan kida; wuru'u aokazi ii aka'oraz aimaakan kida, pana'a'o ìkonaunaman wuru'u imi'i baara ana'oraz aimaakan kida konaunaman ai. ⁴¹Kamoo pana'a ukonaunaman, kauzu pana'a ukonaunaman, na'iki wizinao pana'a ìkonaunaman; na'iki wizinao, upu'u zii pana'a kida ìkonaunaman ba'oran wizinao ai kapam.

⁴²Ukau'an, na'apa'o nii wuru'u pidannao mawakainao kadishita-kida-ka? dono kakupa-karu di'iti. Pidannao mawaka'o dida-ka? dono, wuru'u unanaa toma-kariwaiz mawakauzo karikaonan, mazan ukadishita-kida-ka? dono'o naa, aona'o ni'i naa powa'a umawakauzon. ⁴³Pidan mawakan dono,

unanaa dida-kariwaiz, aonaa ukonaunaman, na'iki kapati'o wuru'u unanaaz. Mazan ukadishita-kida-ka'o dono'o naa, konaunama'o nii na'iki ma'ozaka'o nii unanaa.

⁴⁴Wuru'u pidan nanaa dida-kariwaiz, uruu nanai imi'i baara ana'o kaduz, mawakauzo karikaonan. Mazan ukadishita-kida-ka'o dono'o naa, karikaonanu'o ni'i naa ukakupan, kakupa-karu Kaimana'o Doronaa taaniaz. Mishi kaina'a nanai mawakauzo karikaonan, na'iki kaina'a nanai Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.

⁴⁵Na'apa saadauzo-kariwai Tominkaru paradan kian, "Kiwiitapa'oraz Adam, utomakao kakupa'o pidan nii"; mazan dawu'itiini'oraz Adam, uruu Christ. Na'iki Christ, uruu Doronai taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu pa'an. ⁴⁶Ukau'an wuru'u nanaiz Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati, aonaa uruu mani wuru'u kiwiini'oraz. Mazan wuru pa'ana'a nanai imi'i baara ana'oraz kaduz, uruu kiwiini'oraz pa'an. Dawu'itin zii pa'an wuru'u nanai Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.

⁴⁷Kiwiitapa'oraz Adam, imi'i idi'o utomakao, mazan dawu'itiini'oraz Adam, uruu aokazi iki'o uwa'atin pa'an. ⁴⁸Ipai pidannao imi'i baara ainaouz, na'apa'o ĩnanaa wuru'u pidan kawan, toma-kariwaiz imi'i idi. Mazan pidannao makoinao ni'oraz aokazi iti, na'apa'o nii

ĩnanaa wuru'u pidan kawan aokazi iki'oraz uwa'atin. ⁴⁹Wananaa tomakao kawan wuru'u pidan nanaa kaduz kawan imi'i idi, diina'iti'i na'apa'o nii wananaa wuru'u pidan nanaa kaduz kaawan aokazi iki'oraz.

⁵⁰Ōmin-mishidannao, kaikapa'o ati'o kaiwuru'u ōkianuz: Wuru'u wananaa, imi'i baara ana'oraz kaduz karikaonan, aonaa turuu umashaapan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii; na'iki wananaa mawakauzoz, aonaa turuu ukakupan karikaonanu'o nii.

⁵¹⁻⁵²Aushaa uabata, ōkowaadan aimaakan aona'oraz uaitapauzokao: aonaa ipai'o nii mani wamawakan, mazan dawu'itiini'o kuwudii^k poota-ka'o dono, ipai'o nii wapana'adina'akan kadiman aka, pidan samuruuankan kawan paawun. Aizii wuru dono'o kuwudii poota-kaoz, pidannao mishidainao Christ mawakainauznaa, ĩkadishitan nii, aona'o ni'i naa ĩmawakauzon powa'a. Na'iki ipai waunao kakupainao, wapana'adina'akan nii kapam. ⁵³Wuru'u wananaa mawakauzoz pana'adaka'o nii nanai kida di'iti, aona'o ni'oraz umawakauzon. ⁵⁴Ukau'an wananaa mawakauzoz pana'adaka'o dono'o naa nanai kida di'iti karikaonanu'o ni'oraz ukakupan pa'an, uruu Tominkaru paradan kotua'oraz usaadauzo-ka'o mishii-nan ni'i naa:

1 Cor

^k 15:51 *kuwudii*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

“Mawaka-karu mainaabata-
kaoa'a naaz
kaiman-daun!”^l

55 “Mawaka-karu, na'ii dii
puka'iitanuz puzowian
pidan?

Mawaka-karu, na'ii dii
puma'ozakan pukaziwaa-
kinaa nii pidan?”^m

56 Mawaka-karu ikodan pama'o-
zakan pakaziwaa-kinaa nii
pidannao, i'oi'an ida'ana'o,
na'iki oia'o ikodan pama'ozakan
wadikintapan ida'an kakinao-
rii, Moses ati'oraz utaa-kao.

57 Mazan “kaiman manawun,”
wakian Tominkaru ati, uruu
taa'oraz wa'ati turuu-kinaa nii
wadikintan oia'o na'iki mawaka-
karu, waNaobanaa Jesus Christ
sha'apatanii ida'an.

58 Ukau'an õmin-mishidan-
nao, õmarainapaniinao, ma'ozaka
ukadishitapa umishidapan ida'a,
na'iki aonaa utaapada'ana'a
aimaakan zikadan unao umishi-
dapanii ai. Karikaonan usha'apaapa
ukaudin-kizi Naobanai Jesus ati,
usha'apanum kau'an uaitapa wuru'u
ukaudinanz Naobanai ati, aonaa
madiwautapa-ka'o mani wuru'u.

*Puraata zaamata-kao
mishidainao ati*

16 ¹Aizii õparadan nii
tawuru'u puraata zaama-
ta'azoo-kaoaz dau'an, Jerusalem
ia'oraz Tominkaru pidanannao ati,

pataka'utinainao, ikaminka'uta-
kinao nii. Usha'apata pa'i õdyuudan
kawan Galatia ia'o mishidapainao
sha'apatani. ²Ipai Sunday kawana'ati,
ipai unao, ubuuta pa'i puraata
sodi wuru'u di'iki'i puraata uiko-
daniaz, na'iki utaapa'a naazu.
Aonaa uzaudapa'ana'a atii õkaa-
wan zii, uruu zii utiwaan uzaamatan
puraata ipai baukapa aka. ³Aizii
õkaawan dono, õsaadan nii kaarita
wuru'u pidannao dau'an, unao zaa-
mataniinao na'aka'o nii puraata
Jerusalem iti, unao di'iki'oraz, na'iki
õdyuudan nii i'dyaun. ⁴Aizii õdi'itin-
pan an kaimana'o nii zii õmakon an
kapam, ukau'an õmako'okan ni'i naa
baokopa ituma.

Paul morowauta'azon

⁵Õwa'atin nii õmorowautaa-
nan unao ida'an, õmakon dauna'an
Macedonia ii aka. ⁶Panaadon
õna'a'akan nii unao tuma na'a-
pau'da'um sondii karikaonan, oo
panaadon õna'ian nii unao tuma
atii amazada wadidin ipain di'iti.
Udauna'an turuu ukaminka'utan
õgaru, õdobatapa'azon dono'o naa
wuru'u amazada di'iti na'iti'oram
nii õmakan na'iki'o dauna'an. ⁷Aonaa
õmorowauta'azon u'ida'ati õdobata-
pan tuma karikaonan. Tomunu'iki'o
õaipan õna'a'akan unao tuma,
Naobanai Tominkaru taapadan an
una'apan.

⁸Õna'an nii da'a'a Ephesus
ida'a atii Pentecostⁿ taapauzo-

^l 15:54 Isaiah 25:8 ^m 15:55 Hosea 13:14 ⁿ 16:8 Pentecost: umanawunu'o kamoo
Jewnao ati.

kao kmoon di'iti. ⁹Usha'apanum kau'an, kaina'a iriba pidannao da'a'a abata'azo'o Kaimana'o Kuwai, na'iki kaimana'o nii manawun òna'an an zii òkakuwaapan i'ati, ukaina'an pu'u padamata iriba pidannao aona'o manawun ìnyukunuu-atin ògaru òkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, na'iki tuukii ìto'oran ò'ati.

¹⁰Aizii Timothy kaawan an unao ida'ati, kaiman pa'i udapaapa uruu. Uruu kaudina'o Naobanai Jesus ati na'apa ògaru kawan. ¹¹Aonaa kizi na'ia'oram pidan kashadan uruu, mazan ukaminka'uta pa'an uruu, udobata kizi kaiman, ukaawa kizi ò'ida'ati. Òzaudapan ukaawan wuru'u, ba'orainao mishidainao tuma.

¹²Aizii, wamin-mishidan Apollos dau'an. Tuukii òpishaan umakon unao di'iti, wuru'u ba'oran mishidainao tuma. Mazan aonaa unyukunuu na'apazan pamorowautapan dau'u kai unao di'iti. Mazan na'apainim dono uikodan amazada pamorowauta-kinaa nii, uruu na'apaini'o nii umakon umorowautan.

Paul katokontan paparadan

¹³Karikaonan uzaudinapa, na'iki ma'ozaka ukadishitapa umishidapan ida'a; ma'ozaka utaapin unyukunuu ii, na'iki aonaa utaria'a naa. ¹⁴Usha'apata ipai aimaakan unyukunuu kamarainpanun ida'an.

¹⁵Uaitapanii sha'atii Stephanas na'iki uiribannao dau'an mashaa-painaoz udapu'u. Ìnao kiwiniinao ìmishidan wakuwaa Jesus dau'o wiizai baara Achaia ii, na'iki tuukii ìtainan pakaminka'utan ida'an Tominkaru pidannao. Òmin-mishidannao, òpishaan unao, ¹⁶uizo'ati kizi pidannao na'apainao ìkazowautapan, na'iki pidan na'apa'o ukaudinan na'iki ukazowautapan ìnao kawan.

¹⁷Tuukii òkonaukian Stephanas, Fortunatus, na'iki Achaicus kaawan dau'an ò'ida'ati; unao aonaan pu'u padamata ò'ai, mazan kaina'a ìnao òtuma. ¹⁸Na'iki ìkonaukiida ònyukunuu, na'apa ìkonaukiidan kawan unao nyukunuu. Utukapa-kida pa'i na'apam unaubaapan, na'iki unyukunuu-atin pidannao ìnao kaduz.

¹⁹Mishidapainao mashaa-painaoz da'a'a Asia Baara an, ìdyuudan paparadan kida unao ati; Aquila na'iki udaiaro Priscilla dyuudan kapam paparadan unao ati, na'iki mishidainao choochii-pauzonaouz ìdapu ii, ìdyuudan kapam paparadan ìbauda'apatinpan idi unao tuma Naobanai Jesus ida'an. ²⁰Ipai mishidainao mashaapainaoz da'a'a dyuudan paparadan unao ati. Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono. °

1Cor

° 16:20 Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ìtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ìdyauun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

²¹ Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an, õnau-baa-kinnaa nii unao.^P

²² Na'ia'oram pidan aonaa umarainpan Naobanai Jesus, marii upataka'uta-kaao. Kai'i naa puwa'ati,

waNaobanaa!

²³ Marii Naobanai Jesus kamunanun unao ati.

²⁴ Õmarainapa ipai unao wabau-da'apatinpan idi Christ Jesus ida'an. Amen

P 16:21 Kaina'a'o dai Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritz Paul ati. Mazan verse 21 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Corinth sannaao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

Itamautan Paul Kaaritan

Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati, Corinth iainaouz.

Usaadan kaarita i'ati usha'apanum kau'an kaina'a ba'oran pidannao kowaadapainao kaikin Tominkaru paradan, mazan dakotinpainao kari-kaonan Christ apostlen nii. Īnao kakinaotan mishidainao apostle Paul ai. Īkian udau'an, "Aonaa mishi'o mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa uka'itauan paparadan na'apa wakanaapu ati." (Putukapa 2 Corinthians 10:1)

2Cor

Uruu idi apostle Paul saadan pakaaritan, ukakinaowan mishidainao ma'ozaka'o ida'an. Unyukunuu-kida i'ati pamakonkauzon dau'an i'idi'ii. Īaitapa na'iki ĩtukapanii ukaduz umakonkauzon dono ĩwiizi ii. Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan na'ii. Aonaa umizidin-kidan ĩdyaun, aonaa udakotan pakaudinan winipinaa i'ati, ukaudin dadara paikoda-kinaa nii aimaakan sodi kida pamashaapa-kinaa nii. Ukian aonaa puraata mani wuru'u uaipaniaz i'ai, mazan uaipan pa'an pakaminka'utan ĩdyaun, ĩaitapa kizi na'apam Tominkaru aipan mishidainao mashaapan, na'iki ĩtaapaakan pamin-mishidannao tuma.

Unyukunuu-kida i'ati puraata taa-kao dau'an mishidainao ati Jeru-salem iainaouz. Mishi kizi ĩsaabaan naa puraata wuru'u ĩkowaadauzoniaz pataa'azon mawanykunui-tainao ati.

Ukakinoo kapam mishidainao, ĩtanawatin kizi pasha'apaapan ai oii kida'o. Īmatanawatinkan an mishi'o nii ukakinaowan ĩdyaun ma'ozaka'o ida'an na'apa pakian kawan pakaaritan ida'a.

Utokon ii Paul kowaadinan naa mishidainao ati, na'iki ukakinaowan ĩdyaun kaimana'o ida'an. Uaipan mishi ĩmashaapan kaiman na'iki konaukii Tominkaru tuma na'iki pamin-mishidannaoun tuma. (Putukapa 2 Corinthians 13:11)

Kaarita buutinpan kida

Paul kaaritan daua'o	1:1-11
Paul kaudin-kizi daua'o	1:12—7:16
Puraata zaamata-ka'o daua'o pataka'utinainao ati . . .	8:1—9:15
Ma'ozaka Paul kakinaowan pidannao	10:1—13:10
Paul katokontan pakaaritan	13:11-113

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamataniaz Christ Jesus apostlen nii, na'iki wa'inawuzu Timothy di'iki'o kapam. Wasaadan kaarita unao ati'o Tominkaru pidannao baokopatin-painouz Corinth ii, na'iki ba'oran upidanannao ati'o mashaapainao kidaz Achaia Baara ii aka. ²Marii Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Marii “kaiman,” wakian Tominkaru ati

³Marii “kaiman,” wakian Tominkaru ati, uruu wanaobanaa Jesus Christ Tominkaru na'iki udaru. Kamunanba'o darui wuru'u Tominkaruz, na'iki uruu karikaonanu'o uma'ozakadapan nyukunui. ⁴Uruu ma'ozakada'oraz wanyukunuu wabaiatan dono aimakaan kasha'ora kida'o. Ukau'an wama'ozakada'a naa pidannao nyukunuu kapam ĩbaiatan an kasha'ora kida'o, na'apa Tominkaru ma'ozakadan kawan wanyukunuu. ⁵Kai'oraz tuukii wabaiatan to'ora-karu Christ dikin ii; mazan Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru

ma'ozakadanuz wanyukunuu tuukii manawun. ⁶Aizii wabaiatanuz dobata kasha'ora kida'o to'ora-karu, unao ati'o wuru'u, usha'apanum kau'an waiipan idi uma'ozakadinan na'iki ukazannaatinan. Waunao, na'apa'o wanyukunuu ma'ozakadauzo-ka'o wabaiatan dono to'ora-karu. Na'apa'o kapam wuru'u wama'ozakadanuz unyukunuu ubaiatan idi kasha'ora kida'o aimakaan. Ukau'an waaitapa aona'o nii ukashadinan, mazan ma'ozaka'o nii utaapan wuru'u umishidapanuz Christ, na'apa waunao kawan. ⁷Waaitapa upataka'uta-ka'o dono waunao kawan, mazan Tominkaru ma'ozakadan nii unyukunuu, na'apa uma'ozakadan kawan wanyukunuu.

⁸Wa'inawuzunao na'iki wadada-koonao, waiipan unao aitapan na'apam wabaiatan kasha'ora'o, to'ora-karu wa'ati wakakuwaatinankan dono Asia Baara ii aka. Mishi tuukii wabaiaapan dadara'o na'iki kasha'ora'o aimakaan kida, wa'itiiman shaa wamawakan ni'i naa. ⁹Ipai waunao wakian wanyukunuu ii “aizii wamawakan naa wuru'u.” Mazan aimakaan sha'apanuz wa'ati kaikapa'a, aonaa kizi wadopian wa'ida'a karikaonan, mazan wadopii

kizi pa'an Tominkaru ati, kadishita-kida'oraz mawaka'o pidan. ¹⁰Mishi Tominkaru kaminka'uta na'iki ukazannaata waunao wazowii-kao ai, uruu idi waaitapa karikaonanu'o nii ukazannaatan waunao na'apa. Na'iki wamishida na'iki waaitapa Tominkaru kazannaatan nii koshan waunao, ¹¹unao kaminka'utan idi waunao utoriinpan ida'an. Tominkaru dako'atin nii wuru'u iriba'oraz toriinapa-karu wadau'an, na'iki ukaminka'utan nii na'iki ukazannaatan nii waunao. Uruu dikin ii iriba'o nii pidannao naubaan na'iki ikonaukii-kidan Tominkaru.

Paul pana'adan panyukunuu pasha'apata'azonii ai

¹²Aizii wa'atadinpa'azon: aonaa kanom washa'apatan ba'azootin-kida'o nii waunao, kaiman wamashaapan na'iki washa'apata aimaakan kaiman, ipai pidannao tuma wachi'ikapa-kizi kawana'ati. Unao tuma powa'a zii wamashaapan kaiman. Ipai washa'apatan aimaakan sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati, aonaa kanom wadizinpan unao ai. Washa'apatinan kaikapa'a aonaa pidan aitapaaban kaduz ida'ana'o mani, mazan Tominkaru kaminka'utan ida'ana'o pa'an waunao. ¹³⁻¹⁴Wasaa-dan dono wakaaritan unao di'iti, aonaa wakaiwaan kasha'apannaa kida'o parada-karu, mazan wasaadanz masha'apanna'o na'iki kainaabana'o ida'an. Uruu idi aizii masakauda'u uaitapan wadau'an, mazan waaitapa powa'a'o nii zii

uaitapan wadau'an na'iki wakaduz dau'an kaimanaiman. Aizii diina'iti'i, Naobanai Jesus kaawan dono, tuukia'o nii unao atadapan waunao, na'apa'o nii wa'atadapan kapam unao.

¹⁵⁻¹⁶Ōaitapa na'apa'o nii unao nyukunuu kapam, umishidan nii kaiwuru ōparadan kidaz. Uruu idi'o ōdakotanuz padamata ōmorowautapa'akan unao di'ii ōmakopaanan dono Macedonia iti. Aizii ōkiwan dono powaa ati ōaipan koshan ōmorowautapa'akan unao di'ii, itamau kizi ukonaukian uabatan idi kaimana'o ōkuwaa. Aizii ōdobatapan dono'o naa unao di'iki, ōaiapanii padamata ukaminka'utan ōgaru utaan ida'an ōaiapanii kida ōkiwa-kinaa ni'i naa Judea Baara iti.

¹⁷Mazan aona'a naa ōmorowautapa'akan unao di'ii ōkian kawana'ati. Aizii mani, na'apam ukian ōpana'adan dau'an ōnyukunuu, na'apa dii uabatanuz, mariidin-karu kawan? Oo pidan kawan toma'aka'oraz padi'itinpan aizii sodi'ika'o karikaonan? "Oo," pakian pu'u, mazan udauna'an "Aonaa" ukia'akan naa. Aonaa na'apa'o mani ōgaru. ¹⁸Tominkaru karikaonan uparadan mishiin. Na'apa'o kau'an wuru'u wakuwaa mishiniz, "Oo" ōkian dono, mishi'o wuru'u "Oo" ōkianuz. ¹⁹Tominkaru Dani Jesus Christ karikaonan da'i uparadan mishiin, aonaa upana'adan panyukunuu. "Oo" ukian dono, mishi'o wuru'u "Oo" ukianuz. Uruu Jesus dau'a'o wuru'u Silas, Timothy na'iki ōgaru kakuwaapatinanuz.

²⁰Ōkian kaikapa'a usha'apanum kau'an ipai tawuru'u Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon na'iki pasha'apata'azon, mishi'i naa usha'apatanuzu Christ ida'an na'apa pakiauzon kawan. Uruu idi'o wakian, "Amen." Wakian kaikapa'a aimaakan sha'apan idi na'apa Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki Christ ida'an tuukii wakonaukii-kidan Tominkaru umanawunun.

²¹Tominkaru ida'ana'o wuru'u ma'ozaka waunao na'iki unao mishidapan Christ, uruu wuru'u zaamata'oraz ipai waunao kaudina'o nii pa'ati. ²²Na'iki kaina'a utaan Kaimana'o Doronaa wa'ida'a. Uruu ukainaabata-kinaa pa'idiwau'u naa wuru'u waunaouz. Na'iki wuru'u utaanuz Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii mishi'o nii utaan wa'ati ipai wuru'u ukowaadanii kidaz pataa'azon diina'iti'i.

²³Aizii ōkowaadan nii unao ati Tominkaru abatapan pu'u kanom ni'o aonaa ōdobatan unao ida'an ōparadan kawana'ati. Wururu' ōmamakokanuz ōkarodapan idi'o unao, ōkakinaowan ai unao kaziwa'o ida'an. ²⁴Mazan aonaa wadyuudan mani umishidapan waparadan kawana'ati. Waaitapa unao tuukii umishidan Christ. Waaipan pa'an wakaudinan baokopa unao tuma, ukonaukii-kinaa nii.

2 ¹Ukau'an ōdi'itinpan, aona'o nii ōmakon unao di'iti kai, aonaa kasha'ora-karu bii a'o mani wuru'u ōmorowautapa'azonuz. ²Aizii ōkasha'oradan an

unyukunuu, kanomanao kaina'a konaukiida'o nii ōgaru? Soo unao ōkasha'oradaniinaouz. ³Uruu idi'o tawuru'u ma'ozaka ōparadan u'ati, ōsaadanii ōkaaritan ida'a, ōaipan idi'o udi'itinpan usha'apaapanii kida dau'u. Aonaa kizi ukasha'oradan ōnyukunuu koshan ōmakon dono unao di'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u konaukiida'o ni'oraz ōgaru. Mazan ōaitapa usha'apatinan nii ōparadan kawana'ati. Uruu idi baokopa'o nii wakonaukian. ⁴Tawuru dono'o ōsaadanuz kaarita unao ati, ōzaadan bii a'o ōsaadan, tuukii ōdopian unao dau'an na'iki kaziwa ōdi'itinpan udau'u. Ōsaadanuz ōkaaritan aonaa ōkasha'orada'azon mani unyukunuu, mishi'oraiman ōaipan pa'an uaitapan na'iki utukapan mishi'o ōmarainpan unao tuukii.

*Pidan sha'apatanii oia'o
marina'ata-kao*

⁵Aizii pidan wuru'u toma'oraz kasha'ora-karu pasha'apatanii ida'an, ukasha'orada'aka mishi ōnyukunuu, mazan unao udawunu'iti ukasha'oradan unyukunuu, panaadon powa'a zii ukasha'orran ō'ai. Mazan aonaa ō'itiiman ukaziwan waunao tuukia'o ida'an manawun. ⁶Aizii turua'a naa upataka'utazu. Aata, upataka'uta'aka'a naazu mishidainao aitan kawana'ati. ⁷Ukau'an aizii umarina'ata'a naa wuru'u usha'apataniaz, kaimana'a naa uparada u'ati. Panaadon unyukunuu kasha'oran ni'i naa tuukii manawun na'iki u'itiiman aona'o

ni'i naa powa'a kaiman-karu pa'ati. ⁸Uruu idi tuukii òaipan utukapakidan ipai umin-mishidannao kanaapu'u mishi umarainpan uruu. ⁹Tawuru'u òsaadanuz òkaaritan unao di'iti, òtukapa'azon umishidan na'iki uizo'atin ipai wuru'u òdyuudanii kidaz usha'apatan. ¹⁰Aizii umarina'atan an wuru'u kasha'ora'oraz aimaakan pidan sha'apataniaz, ògaru na'apa, òmarina'atan nii kapamaz, aonaa udaru'o aimaakan mani wuru'u usha'apataniaz. Christ aitapa na'iki utukapa mishi òmarina'ata'a naa wuru'u kasha'ora'oraz pidan sha'apatan. Na'iki unao ati'o òsha'apatanuz aimaakan na'apa. ¹¹Aonaa kizi Satan waota-kidan waunao, usha'apanum kau'an waaitapani'i naa tuukii Satan tiwautan pawaota-kidan waunao.

Paul dopian dau'ana'o

¹²Aizii òmakonkan dono Troas ii, òkowaadapa'akan dono'oraz Kaimana'o Kuwai Christ dau'u, Naobanai Tominkaru da'ata padamata kaudin-kizai ò'ati, ukashaapa òkowaadapan Kaimana'o Kuwai. ¹³Mazan aonaa ònyukunuu kaimanan, tuukii òdopian usha'apanum kau'an aonaa zii Titus kaawan unao di'iki. Uruu idi òkowaadinan na'iainao ati, udauna'an òdobatan naa Macedonia iti.

Ma'ozaka-karu Christ ida'an

¹⁴Mazan “kaiman,” òkian Tominkaru ati, usha'apanum kau'an uzaamatanii waunao Christ ida'ati

papoitrunao nii. Uruu idi'o Tominkaru kaiwaan waunao na'akapa'o nii na'iki kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai, pidannao aitapa-kinaa nii Christ. Kaduunu'o kawanu'o nii pidannao ati wuru'u kaimana'oraz kuwai. ¹⁵Ukau'an wuru'u wakaudinanuz, wakowaadapanuz kaimana'o kuwai, kaduunu'o Tominkaru ati wuru'u. Uruu kuwai kida po'okinan ipai pidannao kawana'ati, wuru'u kazannaatinainaoz pa'orian ai na'iki makazannaatin-kainaoz pa'orian ai. ¹⁶Mazan pidannao makazannaatin-kainaoz, òdamaan wuru'u wakuwaa kidaz aimaakan mawaka'o dyupushan kawan, usha'apanum kau'an mawakakizai iti'ora'a naa òmakopan. Mazan wunaou'u kazannaatinainaoz pa'orian ai, kaduunu'o kawan òdamaan wuru'u wakuwaa kidaz, usha'apanum kau'an karikaonanu'o nii òmashaapan Tominkaru tuma. Na'ia'oram pidan turua'o usha'apatan na'apa kida'o kaudin-kizai? ¹⁷Waunao aonaa ba'oran pidannao kawan mani wakaiwaapan Tominkaru paradan wazaamaapa-kinaa nii puraata pidannao ai. Mazan Tominkaru zaamatanii waunao kowaadapa'o nii paparadan. Uruu idi uawun za'a ipai wakowaadan uparadan kaiman na'iki sakitapa, Christ poitorun idi waunao.

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

3 ¹Na'apa dii unao kian kaiwuru kida dau'ana'a, udakota sha'a wa'atadinpan karikaonan? Oo

uaiapa zii sha'a kaarita saada-kaao wadau'an, wana'akan nii unao di'iti ba'oran pidannao kawan, oo kaarita saada-kaao unao di'iki wana'akan nii wamako kizi kawana'ati? ²Mazan unao pa'an wakaaritan wana'akapaniaz watuma, saadinpa'o wanyukunuu ii. Pidannao tukapan idi kaimana'a naa unao kaduz, uruu ida'an ñaitapa mishi'o wuru'u wakaudinanz Tominkaru ati. ³Christ kaaritan kawanu'o pa'an wuru'u unaouz, umashaapan idi pana'a'a naa, pidannao tukapa na'iki ñaitapa watominapa-kidan idi'o unao wuru'u upana'adinanz. Aonaa saaribai na'iki ka'ui ida'ana'o mani usaada-kaao wuru'u Christ kaaritanuz, mazan Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan saadanii pa'an padoronaa ida'an. Aonaa kuba baara'a'o mani usaada-kaao, mazan usaada-kaao pidannao nyukunuu ia'o pa'an.

⁴Aizii kaiwuru'u òkianuz unao ati kaikapa'a òaitapan idi turuu Tominkaru sha'apatant aimaakan na'apa Christ ida'an. ⁵Mishi waaitapa aonaa waturuan washa'apatant wa'ida'a wuru'u kaudin-kizaiz, kaimana'o kuwai kowaadapa-kaoz. Mazan Tominkaru taan ida'ana'o pa'an pama'ozakan wa'ati wuru'u wakowaadapanuz kaimana'o kuwai. ⁶Tominkaru wuru'u zaamata'oraz waunao, kowaadapa'o nii paparadan, uruu wuru'u

taa'oraz waka'iita-kinaa nii wakowaadan pidannao ati wuru'u pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatant naa ñ'ati.^a Wururu'u pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatant, aonaa kotua'o Moses saadauzonii kakinaorii kawanu'o mani, mazan padoronaa ida'ana'o pa'an. Usha'apanum kau'an wuru'u kotua'oraz kakinaorii na'aka'o pidan mawaka-karu di'iti; mazan wuru'u Tominkaru sha'apatant padoronaa ida'an, pidan ikoda-kinaa pa'an karikaonanu'o kakupa-karu.

⁷Wuru'u kotua'oraz kakinaorii, saada-kariwaiz kuba kataida'u'o ida'a, ukaawa-kidan pu'u mawaka-karu, mazan umanawun uwizi'ida'akan Moses awun baara utaa-kaao dono u'ati. Aonaa Israelitenao ka'iitan paawunuupa'akan uawun baara iti, uwizi'in idi manawun. Padamata umainaabatint paanan pu'a'ora'a naa ñtukapanuzu. ⁸Aitaniimana'o wuru'u Tominkaru Doronaa kaudin-kiziz, powa'a'o zii umanawunun u'ai. ⁹Upu'u zii kotua'o kakinaorii wuru'u pataka'uta-kida'oraz pidan pa'oiandikin ii, umanawun uwizi'in, aita-niimana'o umanawunun wuru'u kaimanaaka-kida'oraz pidannao Tominkaru tuma. ¹⁰Wuru'u kotua'oraz kakinaorii umanawunu'o na'iki wizi'i'oraz utukapauzo-kaokiwiin, aizii aona'a naa powa'a umanawunun, usha'apanum kau'an wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru

^a 3:6 *pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatant naa ñ'ati*: uruu dakota-kaao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati, powa'a'o zii umanawunun u'ai. ¹¹Wizi'i na'iki umanawun mishi wuru'u kotua'oraz kakinaorii, mazan udauna'an uwizi'in mainaabatanan naa. Aita-niimana'o umanawunun wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati, karikaonanu'oraz nii pa'an una'an.

¹²Wamishidan idi tuukii wuru'u pa'ina'o aimaakan, Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon, ma'ozaka ukau'an wakakuwaapan udau'u. ¹³Aonaa Moses kawanu'o mani waunao, uruu ushibatani paawun baara umaaiapakan idi Israelitenao tukapan wizi'i'o mainaabatanan paawun baara iki. ¹⁴Mazan tuukii ñnyukunuu dadaran, atii kai ñnyukunuu shibatapa-kariwai kawanu'o, na'apa kotua'o kakinaorii aitaizo-ka'o dono'o kawan. Uzikada-ka'o nii soo pidan zaamatanan ida'an Christ ida'ati. ¹⁵Mishi'o wuru'u, atii kai na'apainim kotua'o Moses kakinaori aita-ka'o dono, pakawanu'o kawan zii ñnyukunuu taratapa-ka'o ñaitapan aiazu. ¹⁶Mazan pidan zaamatanan an Naobanai Jesus ida'ati, uruu dono'o nii zii shibatapa'oraz unyukunuu zikada-ka'o.

¹⁷Aizii wuru'u Kaimana'o Doronaaz, Naobanai Doronaa wuru'u. Na'iki pidan kaina'a'oraz Naobanai Doronaa u'ida'a, aona'a naa powa'a kotua'o kakinaorii kazowautapan uruu. ¹⁸Aizii waunao zikada-kariwai'i naa wa'ai wuru'u shibatapauzoz waawun baara.

Kaiman kizi'i naa watukapa-kidan Naobanai Jesus umanawunun, Kaimana'o Doronaa kaudinan ida'an wa'ida'a. Aona'o nii usookadan pakaudinan usaabaapan waunao na'apa Naobanai Jesus kawan, pidannao tukapa kizi powa'a'o zii Jesus umanawunun.

Umanawunu'o kaudin-kizai taakao wa'ati, wakakataimanan pu'u

4 ¹Tominkaru kamunan-kidan idi'o waunao wuru'u, uzaamatanuz waunao kaudina'o nii pa'ati, kowaadapa'o nii umanawunu'o kuwai. Uruu idi aonaa wakashadinan na'iki aonaa wadakotan wamuudan wuru'u kaudin-kizaiz. ²Mishi'oraiman õgaru na'iki õmin-kaudinannao na'apa kida wadi'itinpan, aonaa waaipan wadizapan aimaakan u'ai oo washa'apatan mani aimaakan kakiba'azonnaa kida'o, na'iki aonaa waaipan wamariidapan pidannao wakuwaa ida'an. Tominkaru awun za'a mishi wakowaadapan uparadan sakitapa pidannao ati. Ipai pidannao abatainao kida wakuwaa, ñaitapa na'iki ñtukapa mishi'o wuru'u wakowaadapaniaz kuwai. ³Mazan aizii Kaimana'o Kuwai wuru'u wakowaadapaniaz, umainaabanan an, mazan umainaabanan soo wunao ati'i mamishida-kainaouz, maabata'azoo-kainaouz Kaimana'o Kuwai, uruu idi ñpataka'uta-ka'o nii. ⁴Satan, tominkaru-tinpa'oraz imi'i baara'a, uruu wuru'u awautapa'oraz Kaimana'o Kuwai mamishida-kainao aitapan aiazu. Uruu idi aonaa

ītupakan, na'iki aonaa ïaitapan umanawunu'o ukanadapan ï'ida'ati, wuru'u Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Na'iki aonaa ïaitapan na'apa kida'o Christ umanawunun Tominkaru tuma. ⁵Aonaa wadaua'o mani karikaonan wuru'u wakakuwaatinanuz, mazan Jesus Christ daua'o pa'an, uruu Tominkaru taa-niaz ipai pidannao naobanaa nii. Ukau'an waunao poitoruinaou'u naa karikaonan wakaudinan idi Christ ati. ⁶Aizii Tominkaru, dyuudauzoz Kanada'o tominan maruta'o-karu iki, uruu wuru'u kanadapa'oraz wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii Tominkaru umanawunun kandapa'oraz Christ ida'a.

⁷Ukau'an kaina'a wa'ida'a wuru'u umanawunu'oraz aitapakinai Tominkaru di'iki'oraz, wananaa kakataimanan pu'u, na'apa ka'uz kin kawan toma-kariwai kidaz kubai idi. Uruu ida'an pidannao aitapan nii aonaa wama'ozakan ida'ana'o mani washa'apatinan oo wakowaadapan wuru'u umanawunu'oraz kuwai, mazan Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz wanyukunuu iti umanawunu'o ma'ozaka-kinai. ⁸Mishi tuukii wapataka'uta-kao ipai wamako kizi kawana'ati kida, mazan upu'u aonaa na'apa kida'o mashaatan waunao. Panaadon aonaa waaitapan na'apam naa washa'apatinan, mazan upu'u aonaa wadakotan Tominkaru manyukunuutan waunao. ⁹Wa'antamikita-kao pu'u dikauda kida'o ida'an, mazan upu'u aonaa wawa'akauzo-kao waba'o-

ran. Washa'apata-kao pu'u kaziwa'o ida'an, mazan upu'u aonaa wazowii-kao. ¹⁰Ipai wakakuwaapatin-kizi kawana'ati waaitapa da'i washa'apata'azoo-kao dikauda'o ida'an. Na'apa kida'o ida'an watiwaa wuru'u Jesus baitauzonii kidaz atii na'apa uzowii-kao. Mazan aonaa watarian washa'apata'azoo-kao ai, pidannao aitapa kizi kaina'a Jesus mashaapan wa'ida'a, uruu ma'ozakadapa'oraz waunao. ¹¹Wakakuwaapatinan dikin ii Jesus dau'u, maonapa kida da'i wamawakan, mazan uruu ida'an kizi pidannao aitapan kaina'a Jesus mashaapan wa'ida'a. ¹²Ukau'an kaina'a maonapa mawaka-karu wa'ida'a, tuukii wazowia'azoo-kao mazan aonaa watarian wamawakan ai, waaipan idi unao zaamatan wuru'u karikao-nanu'oraz pa'an kakupa-karu.

¹³Na'apa tawuru'u usaa-dinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a, "ömishidan idi'o Tominkaru wuru'u òkakuwaapatinanuz" Waunao na'apa kapam wamishida Tominkaru, uruu idi'o wuru'u wakakuwaapatinanuz. ¹⁴Waaitapa na'iki wamishida Tominkaru kadi-shita-kidanii wanaobanaa Jesus pamawaka-kizi iki. Ukau'an wamishida na'apa'o nii kapam ukadishita-kidan waunao wamawaka-kizi iki wazaamatinan idi'i naa Jesus di'iti. Na'iki ukadishita-kidan ni'i naa waunao baokopa unao tuma pakanaapu iti. ¹⁵Ipai wuru'u aimaakan wabaiatanii kidaz kaikapa'a unao dikin ia'o, wakaminka'uta'azon idi'o unao.

Uruu ida'an kizi powa'a'o zii iriba pidannao aitapan mishi Tominkaru kaimanan, ïkonaukii-kida kizi uruu, na'iki ïmanawuntapa kizi uruu.

Mishi kizi mishidapa-karu

¹⁶Uruu idi aonaa wakashadinan wakaudinan wananaa mizainan pu'u na'iki ukaakinpan pu'a'a naa. Mazan wadoronaa ii ipai kamo'o wama'ozakadapa-ka'o. ¹⁷Aizii wadi'itapan an wuru'u wabaiataniï kidaz aimakaan kai, masakauda'u'o karikaonan wuru'u, aonaa karikaonanu'o nii mani, mazan wabaiatitan winipinaa nii kaina'a aimakaan umanawunu'o Tominkaru taapanii wa'ati. ¹⁸Usha'apanum kau'an waunao wataapan wanyukunuu aonaa tukapa-kariwai kida aimakaan dau'ati'o mani, mazan soo wuru dau'ati'o aona'oraz utukapa-ka'o. Wurru'u aimakaan wabaiataniï kidaz kai, aona'o nii una'an kotua'iki, mazan wuru'u aimakaan Tominkaru taa'azooniaz aona'oraz utukapa-ka'o, karikaonanu'o nii pa'an una'an.

Pa'ina'o nanai

5 ¹Uruu idi wananaa wiizibai kawanu'oraz, mashaapakizaiz kai, umainaabata-ka'o dono, waaitapa Tominkaru taan nii wa'ati wamashaapa-kizi nii aokazi ii, karikaonanu'o pa'an mashaapakizai, aonaa pidan tomanii mani. ²Mazan kai, wana'an idi zii wananaa zo'o, tuukii wadopitan, na'iki tuukia'a naa wazaudapan, wakananaata-ka'o wuru idi'i pa'ina'oraz nanai aokazi iki'oraz. ³Usha'apanum

kau'an wakananaata-ka'o dono'o naa pa'ina'o nanai idi, aonaa mananaa-daunu'o nii mani wadoronaa. ⁴Mishi'o wuru'u, wana'an idi zii da'a'a wananaa zo'o, tuukii wadopitan. Mazan aonaa wamawaka'azon dau'ati'o mani kaiwuru'u wadopitanuz, mazan waaipan naa pa'an wananaa wuru'u baiatina'oraz pana'ada-ka'o pa'ina'o nanai di'iti aona'oraz umawakauzon. ⁵Mishi na'apa'o wuru'u Tominkaru aipanuz papa'inaadan wananaa. Uruu idi'o uzaamatan na'iki usaabaan waunao. Na'iki Tominkaru taa paDoronaa wa'ati, uruu ida'an kizi waaitapan mishi'o nii wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimakaan na'apa pakian kawana'ati.

⁶Ukau'an ma'ozaka wataapan wanyukunuu, waaitapan idi mishi'o nii utaan pa'ina'o wananaa nii, mazan wamashaapan idi zii wananaa zo'o, aona'o nii zii wamashaapan wanaobanaa Jesus tuma. ⁷Mazan tuukii wamishidapan uruu, wamatukapakan pu'u padamatazu. ⁸Mazan òkian kawan, waaitapa mishi'o nii utaan pa'ina'o wananaa nii, uruu idi kaimana'o nii zii wa'ati waso'otinan di'oraz wananaa aia'a, wamashaapa an kizi'i naa pa'an Jesus tuma aokazi iti. ⁹Ukau'an powa'a zii ipai ba'oran kida ai, waaipan wamashaapan kaimana'a naa u'ati, karikaonan kizi ukonaukiititan wadau'an, wakakupan pu'u zii kai wananaa ida'a, oo wa'aonaan pu'a'a naa wananaa ai, wa'aokazi'ian pu'a'a naa. ¹⁰Usha'apanum kau'an ipai

waunao mishidainao, wakadi-shita-kida-kaonii Christ kanaapu iti ukootowapa-kizi ii. Na'iki ipai'o nii wakawinipinaata-kaon washapatanii kida kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, kaimana'o oo dikauda'o.^b

Kaimanaaka-karu Tominkaru tuma Christ ida'an

¹¹ Tuukii wakichana'ikin washapatan dikauda kida'o aimaakan Tominkaru awun za'a. Uruu idi'o wakakinaotan pidannao tuukii, imishida kizi Tominkaru paradan. Tominkaru, uaitapanii mishi'o wuru'u wakowaadapanuz paparadan unao ati. Na'iki na'apa kapam oaipan uaitapan, mishi'o wuru'u wakaudinanz Tominkaru ati. ¹² Mazan aonaa wa'atadinpan mani oo wamanawun-tinpan mani unao ati kaiwuru'u wana'apanuz. Mazan waaipan pa'an uaitapan na'iki umishidan wakuwaa, u'atadinapa kizi wadau'an, na'iki uaitapa kizi na'apam udako'atin pidannao paradan dakoopainaoz waunao. Tuukia'oraz itadinpan pasha'apaapanii aimaakan kida ida'an, mazan inyukunuu ii aonaa mishi'o mani imarainpan Tominkaru. ¹³ Pabi'i kida inao, ikian wadau'an wazowau madorona'o. Una'apan an mishi, aonaa usha'apan, watukapa-kaon madorona'o kawan, mazan waaipan idi'o pa'an Tominkaru konaukii-kida-kaon. Mazan unao tukapan an aonaa wamadoronan, kaimana'o wuru'u,

unao ati'o mishi wuru'u wakaudinanz, wakaminka'uta'azon idi unao. ¹⁴ Mishi'o wuru'u Christ marainpan waunao udawun iti, uruu idi'o wuru'u wakaudinanz kaikapa'a. Usha'apanum kau'an waaitapa mishi Christ mawakan ipai pidannao oian dikin ii. Uruu idi Tominkaru tukapan ipai waunao mawakainaoz naa oii-karu ai. ¹⁵ Jesus mawakan idi ipai pidannao ati, ukau'an pidannao mishidainaoz uruu, aona'a naa turuu imashaapan paaipan kawana'ati. Mazan isha'apatin kizi soo Christ aipan kawana'ati, uruu mawaka'oraz na'iki kadishita'oraz pamawaka-kizi iki idikin ii.

¹⁶ Ukau'an aizii aona'a naa powa'a wadi'itapan pidan, pidannao mamishida-kainaoz Christ di'itapan kawan pidan. Mishi na'apa kowas wataapauzon Christ kiwiin. Mazan aizii aonaa powa'a wataapan uruu na'apa. ¹⁷ Usha'apanum kau'an pidan zaamatina'o Christ ida'ati, pa'inaada-kariwai'i naa ukaduz, na'iki wuru'u kiwiitapa kida'oraz ukaduz mainaabata-kaoa'a naa. Mazan pa'ina'ora'a naa pa'an kaduzi taa-kaon u'ati. ¹⁸ Soo Tominkaru wuru'u pa'inaada'oraz pidannao na'apa. Uruu Tominkaru wuru'u kaimanaaka-kida'oraz waunao patuma Christ mawakan ida'an. Na'iki uruu zaamatanii waunao kaudina'o nii, kowaadapa'o nii pidannao ati, kaimanaaka-karu dau'an Tominkaru tuma. ¹⁹ Na'iki wakowaada kizi pidannao ati

^b 5:10 Putukapa 1 Corinthians 3:13-15.

Tominkaru kaimanaaka-kida'azon ipai pidannao patuma, Christ mawakan ida'an. Aizii ïnyukunuu na'apan an, ipai'o nii umarina'atant i'orian, na'iki ukaimanaakan nii ituma. Uruu kuwai wuru'u Tominkaru dyuudaniaz wakowadapan pidannao ati. ²⁰Ukau'an waunao wuru'u kadishita'oraz Christ ati, parada'o nii pidannao kanaapu ati. Mishi Tominkaru kaiwaan waunao paparada-kinaa nii ma'ozaka unao ati. Uruu idi Christ aipan kawana'ati, wakia'azon u'ati ma'ozaka'o ida'an umishida wuru'u wakuwaaz, ukaimanaaka kizi'i naa powaa iti Tominkaru tuma. ²¹Tominkaru aipan ati, ipai wa'orian kaboota-kaos Christ di'iti, uruu idi Tominkaru tukapan Christ oia'o kawan, umasha'apatakan pu'u oia'o. Upataka'uta-kaos atii uzowii-kaos, wa'orian dikin ii. Uruu idi Tominkaru tukapan waunao kaimanainao kawan Christ ida'an.

6 ¹Wakaudin an idi baokopa Tominkaru tuma, wakakinawan unao ma'ozaka'o ida'an. Aonaa umanyukunuuta'ana'a Tominkaru kaimananuz u'ati. ²Kaikapa sha'atii Tominkaru parad an saadinpa'o kiazonuu,

“Kaina'a'o nii zii kamoo kaawan.
 Uruu dono upishaan an
 ukaminka'uta-kaos
 utoriinpan ida'an o'ati,
 odako'atin nii unao
 na'iki uruu dono okazannaatan
 nii unao.”

Uabata, aizii kaawa'a naa wuru'u kamooz, kai'i naa Tominkaru

kaminka'uta'azon unao, kai'i naa pa'an ukazannaapan.

³Aonaa waaipan waawautapan pidannao imishidan ai kaimana'o kuwai, washa'apaapan ida'an dikauda kida'o aimaakan. Aonaa wadakoapa-kida'azon kaimana'o kuwai wuru'u wakowaadapaniaz. ⁴Mazan waaipan pa'an watukapa-kidan mishi'o Tominkaru poitorunao waunao, ipai waparadan na'iki washa'apatani kida ida'an: wabaiatan ida'an dadara kida'o aimaakan wakaudin-kizi ii aka, na'iki wabaiatan ida'an kasha'ora kida'o wakaudin-kizi dikiin ii, mazan upu'u aonaa wamarina'atant wakaudin-kizi.

⁵Panaadon waba'izii-kaos, na'iki wakaboota-kaos taraa-kizai iti; panaadon pidannao to'oradinan wa'ati kichana'iki-kia'o ida'an. Na'iki wakaudin an dadara wamazain bii'i. Panaadon aonaa wada'awun wakaudin an wamizainan pu'u. ⁶Watukapa-kida mishi'o Tominkaru poitorunao waunao: wataapinan ida'an kaiman ipai oia'o ai. Na'iki waaitapan ida'an mishi'o kuwai wuru'u Tominkaru di'iki'oraz; na'iki wamadopiidan an ida'an wanyukunuu; na'iki wakaimanan an ida'an pidannao ati; na'iki watukapa-kidan an ida'an wakamarainapanun tuukii. Na'iki Kaimana'o Doronaa kaminka'utan an waunao; ⁷na'iki wakowadapan an ida'an mishi'o kuwai; na'iki Tominkaru ma'ozakadan an ida'an wanyukunuu. Washa'apata ipai aimaakan kaiman, na'apa

Tominkaru aipan kawana'ati, uruu wakaiwaa waawautinapakinanaa nii watarubanao ai, na'iki wamizaataaka-kinanaa nii ituma. ⁸Mazan upu'u wakaudinanao wanaubaa-kaoo pu'u oo wazon-kida-kaoo pu'u; waunamunaa abata-kaoo pu'u dikauda oo kaiman; wakuwaa mishiin pu'u na'iki usakitapan pu'u, mazan upu'u wadakota-kaoo mariidinauzonao nii. ⁹Aitapakarawai waunao na'iki wakuwaa kaimanaiman, mazan upu'u aonaa waunao na'iki wakuwaa kida umishida-kaoo. Wazowia'azoo-kaoo pu'u, mazan upu'u zii wakakupan; waba'izii-kaoo pu'u tuukii mazan upu'u aonaa wazowii-kaoo.

¹⁰Wakasha'oradauta-kaoo pu'u, mazan upu'u wakonaukiitinan. Mapuraatanu'o mishi waunao, mazan upu'u waunao ida'an iriba'o nii pidannao kasha'apauzin Tominkaru di'iki. Aonaa mishi washa'apauzinii da'a'a, mazan upu'u ipai aimakaan Tominkaru di'iki'o wa'idiwau wuru'u.

Umarainapa kizi waunao na'apa wamarainpan kawan unao

¹¹Mishidainao omarainapaniinao, Corinth sannao, mishi'o tawuru'u waparadan kida unao ati'oraz. Wakowaadan unao ati tuukii wamarainpan unao. ¹²Aonaa na'apainim zii wamaudapakan unao, mazan unao pa'an wuru'u manaudapa-ka'oraz waunao. ¹³Aizii o'parada'azon unao ati na'apa odai-

nao ati'o kawan, uda'ata'a naa unyukunuu wa'ati, umarainapa kizi'i naa kapam waunao.

Aonaa kizi mamishida-kainao kaduz tamakapa-kaoo

¹⁴Mana'a ukaminau-da'utina'ana'a wunao idili mamishida-kainao Jesus. Turuu mooko mishidainao Jesus mashaapainaoz naa kaiman patumaakadinan oia'o pidannao tuma, wuru'u naudapainaoz pasha'apaapan oii kida'o aimakaan? Oo turuu mooko kanada'o baokopatinpan maruta'o tuma? ¹⁵Na'apa mooko Christ nyukunuu Satan sha'apaapanii kida dau'ati? Turuu mooko mishidainao nyukunuu na'apataakan mamishida-kainao sha'apaapanii dau'ati? ¹⁶Turuu mooko toma-kariwai tominkaru taapa-kaoo oo na'aka-kaoo Tominkaru umanawunu'oraz dapu iti? Aizii wuru'u waunaoz, Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan, udapu wuru'u wananaaz, umashaapan idi wanyukunuu ii. Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kiauon:

“Omashaapan nii o'pidannao ida'a

na'iki aona'o nii o'muudinpan i'ai.

O'garu'o nii iTominkarun nii na'iki inaou'o nii o'pidannao nii.”^c

¹⁷Uruu idi Naobanai Tominkaru kian i'ati,

^c 6:16 Leviticus 26:12; Ezekiel 37:27

“Umuudina'a naa na'iki
 ubuutina'a naa oiainao ai.
 Mana'a upishata'ana'a oo
 usha'apaapa'ana'a oia'o
 na'iki dikauda kida'o
 aimaakan,
 umasha'apatakan an na'apa
 kida'o, òdapaapan nii
 unao.”^d

18 “Ògaru'o nii unao daru nii,
 na'iki ipai unao
 daonaioranao na'iki
 zunnao, òdainaou'o nii
 unao,
 Naobanai umanawunu'oraz
 kian.”^e

7 ¹Mishidainao òmarainapa-
 niinao, uabata na'apam
 Tominkaru kowaadan pazaama-
 ta'azon waunao paudainao nii.
 Ukau'an aizii wamuuda'a naa
 ipai oia'o wuru'u pataka'ua'oraz
 wananaa oo wadoronaa. Mishi kizi'i
 naa pa'an wamashaapan kaiman,
 na'iki wakichana'iki washa'apaa-
 pan ai oia'o, Tominkaru awun za'a,
 wamashaapa kizi'i naa ma'oiaka-
 daun uaipan kawana'ati.

Paul konaukian

²Ukaimanda'a naa shoman
 unyukunuu wa'ati. Aonaa kanom
 washa'apatan dikauda'o nii unao
 ati. Aonaa wapataka'uan wuru'u
 umashaapanuz kaiman Christ
 ati, na'iki aonaa wakazaapan
 puraata oo aimaakan kida u'ai.
³Aonaa òba'azootin-kida'azon
 mani unao kaiwuru'u òna'apanuz

u'ati. Na'apa òkiauzon kawan u'ati,
 tuukii wamarainpan unao, na'iki
 karikaonanuo'o nii wataapan unao
 wanyukunuu ii, wakakupan pu'u oo
 wamawakan pu'u. ⁴Òaitapa mishi'o
 wuru'u unao mishidanuz Christ,
 uruu idi òkakuwaapan umana-
 wunu'o ida'an umishidapan dau'u.
 Uruu ida'an tuukii uma'ozakadan
 ònyukunuu. Aizii tuukii òkonaukian
 wabaiatan pu'u kasha'ora kida'o
 na'iki to'ora-karu, mazan upu'u tuu-
 kii òkonaukian.

⁵Aizii wakaawan dono'o naa
 Macedonia ati, aonaa wasooka-
 pan kaiman. Ipai wamako-kizi
 kawana'ati wabaiatan to'ora-karu
 na'iki wakakuwaatinan towau-
 da'uta-ka-o. Wanyukunuu
 kasharuapa-ka-o pu'u, kaina'a zii
 kaziwa wadi'itinpan ipai unao
 dau'an. ⁶Mazan Tominkaru konau-
 kiidauzoz pidannao nyukunuu
 ìkasha'oran dono, ukonaukiida
 waunao Titus kaawan idi wa'ida'ati.
⁷Tuukii manawun wakonaukian
 Titus kaawan idi. Mazan powa'a
 zii wakonaukian waabatan idi
 Titus kowaadan kaiman utaaapan
 na'iki udapaapan uruu. Na'iki
 ukowaada ò'ati tuukii unao tuka-
 pa'azon ògaru. Na'iki tuukii unao
 kasha'oran ukasha'oradan dikin
 ii ònyukunuu. Na'iki ukowaada
 kapam tuukii udi'itinpan ukamin-
 ka'uta'azon dau'an ògaru. Uruu idi
 òkonaukian udawun iti manawun.

⁸Òkasha'orada mani mishi unao
 òsaadanii kida òparadan ida'an,

2Cor

^d 6:17 Isaiah 52:11 ^e 6:18 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13

mazan aizii kaiman ò'ati òsaadanuz. Ògaru na'apa kasha'ora'aka'o kapam ònyukunuu òsaadan idi na'apa unao ati. Aizii ukowaada-kao idi ò'ati mishi unyukunuu kasha'ora'akan masakauda'u òkaaritan aita-kao dono u'ati. ⁹Uruu idi aizii tuukii òkonaukian, mazan aonaa òkasha'oradan idi'o mani, mazan òkonaukian ukasha'ora-kidan idi usha'apatan wuru'u oia'oraz aimaakan, na'iki umarina'atan idi wuru'u usha'apaapanii kidaz. Na'apa'o kasha'ora-karu wuru'u Tominkaru aipaniaz, uaipan idi wa'ati-karu pa'ida'ati. Ukau'an aonaa wakaziwan unyukunuu wasaadanii wakaaritan ida'an, mazan wakamin-ka'uta pa'an unao. ¹⁰Pidan mishi'o ukasha'oran pasha'apata-nii oia'o dikin ii Tominkaru aipan kawana'ati, mishi'o nii umuudan na'iki utanawatinan pasha'apaapan ai oia'o. Uruu idi Tominkaru mainabatan nii u'oian u'ai, na'iki ukazannaatan niizu. Ukau'an aonaa turuu wakasha'ora-kidan wuru'u na'apa'oraz kasha'ora-karu. Mazan pidan kasha'ora'o padamata pa'oian dikin ii, mazan upu'u aonaa uwa'atin oo utukapa-kidan zoobaba panyukunuu kasha'oran Tominkaru ati pasha'apaapan dikin ii oia'o, aona'o nii Tominkaru kazaannaatanuz, mazan ukaboota-kao nii karikaonanuo'o pataka'utin-kizai iti pa'oian dikin ii.

¹¹Mazan wuru'u kasha'ora-karu Tominkaru aipan kawana'ati'oraz, pidan ikoda uruu ida'an panyukunuu ma'ozaka-kinnaa nii. Uruu

idi'o wuru'u sariapa unao di'itinpa'akan, na'iki tuukii uaipa'akan usakitapadan wuru'u pidan oia-napanuz. Na'iki sariapa uto'ora'akan umamashaatakan idi wuru'u oia'o sha'apaapa-kaoaz. Sariapa utarian, uaitapa'akan idi'i naa Tominkaru pataka'utan nii pidan umamudakan an pasha'apaapan oia'o. Sariapa uaipa'akan òmorowautapan oo òmakon u'idi'iti. Sariapa uaipa'akan òaitapan tuukii unyukunuitapan ògaru. Uruu idi sariapa mishi upataka'utan pidannao wuru'u sha'apatainaouz oia'o, na'apa òparadan kawana'ati. Wurru'u usha'apatanii kidaz ida'an utukapa-kida mishi'o aonaa ubaokopatinan oia'o sha'apaapa-kao dau'ati. ¹²Aizii tawuru'u òsaadanuz kaarita unao ati, aonaa òaipan mani upataka'utan wuru'u sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan, oo òsaabaa-kinnaa ni'o mani pidan nyukunuu wuru'u kasha'orada-kariwaiz. Mazan òsaadan òkaaritan na'apa, òaipan idi'o udi'itinpan na'iki utukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi umarainpan na'iki uizo'atin waparadan. ¹³Uruu idi tuukii wanyukunuu ma'ozakadinan.

Powa'a zii wakonaukian watukapan idi Titus kaawan konaukii unao di'iki. Kaiman unyukunuu ukawawan dauna'an unao di'iki, aonaa powa'a ukaziwadapan panyukunuu unao dau'an. ¹⁴Umanawunu'o da'i òkowaadapauzon unao dau'an Titus ati. Kaiman ò'ati aonaa uba'azootin-kidan ògaru u'ati. Na'apa wakowaadapauzon kawan

mishi'o kuwai unao ati. Na'apa'o da'i wakowaadauzon Titus ati mishi'o kuwai unao dauna'an. Aizii utukapanka'a naa unao kaduz, na'apa mishi wakowaadan kawan u'atiz. ¹⁵Tuukii Titus marainpan unao, pakawan unyukunuitapan pataapa-ka'o kaiman umanawunu'o Tominkaru poitoru nii, na'iki ipai uizo'atin uparadan na'iki kaiman utakaan uruu umakonkan dono unao di'ii. Uruu idi powa'a zii manawun umarainpan unao. ¹⁶Ōgaru na'apa, tuukii ōkonaukian usha'apanum kau'an ōaitapa na'iki ōmishida kaimana'o nii unao sha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati.

Mishidainao taan puraata

8 ¹Wamin-mishidainao, wakowaada'azon unao ati na'apam mishidainao Macedonia iainao sha'apatinan, Tominkaru kamunanun idi tuukii i'ati. ²Mamishida-kainao to'orainpan pu'u i'ati, mazan upu'u konaukii imashaapan. Na'iki iikodan pu'u masakauda'u puraata mazan upu'u tuukii ikataanu'uzon. ³Ōaitapa na'iki ōtukapa dobata kida itaan puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Aonaa dyuuda-kariwai mani itaan na'apa, soo panyukunuu aipan kawana'ati'o. ⁴Kaziwa ipishaan waunao powa'an kida, usha'apanum kau'an tuukii iaipan pataan puraata pakaminka'uta-kinaa nii mishidainao wuru'u Jerusalem iainauz. ⁵Na'iki aonaa wazauda-kidan itaan dobata kida puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Mishi'oraiman kiwiin

pataan ua'ii puraata, itaainan Naobanai Jesus ati. “Kanom puaiapanii washap'apatan, washap'apatan nii,” ikian. Udauna'an iwa'atin wa'ida'ati, na'apa kapam itaainan wa'ati. Ikian, “Kanom uaiapanii washap'apatan, washap'apatan nii.” Usha'apanum kau'an iaitapa Tominkaru wuru'u aipa'oraz isha'apatinan na'apa.

⁶Tuukii wapishaan Titus makon unao di'iti. Uruu kiwiini'o usakadan patominapa-kidan unao puraata taa-ka'o dau'an. Ukau'an marii kizi'i naa ukaminka'utankan unao baokopatan puraata, tawuru'u unao kowaadaniaz kiwiini'o dono utaa'azon ukaminka'uta-kinaa nii ba'oran mishidainao. ⁷Aizii unao, ipai'i naa uitapan kaiman kida'o aimaakan sha'apata-ka'o dau'u. Tominkaru aipan ati tuukii umishidapan, uitapa ukakuwaapan kaiman. Na'iki kaina'a aitapa-kinai Tominkaru di'iki'o unao ida'a. Na'iki tuukii unyukunuu dyautan usha'apata'azon dau'ati kaiman kida'o aimaakan. Na'iki tuukii umarainpan waunao. Ukau'an na'apa kizi minziwa na'iki konaukii utaan puraata dyuuda-karu nii mishidainao di'iti.

⁸Aonaa ōdyuudan mani utaan puraata kaiwuru'u ōna'apanuz u'ati. Mazan ōtukapa'azon mishi'o wuru'u ukamarainapanuz, ba'oran mishidainao kawan, konaukia'oraz itaan puraata pakaminka'uta-kinaa nii mishidainao Jerusalem iainauz. ⁹Unao, uitapa na'apam wanaobanaa Jesus Christ tuukii ukamunanban na'iki

ukamarainapanun, na'iki kaina'a umanawun aimakaan kida u'ida'a aokazi ii, mazan upu'u uwa'akanuz, umashaapa'anan imi'i baara ati, upataka'utinan uaipan idi pakamin-ka'utan waunao, wazaamata-kinaa nii wuru'u umanawunu'oraz taa'a-zoo-ka'o wa'ati.

¹⁰Ukau'an, òkia'azon unao ati puraata taa-ka'o dau'an: kiwiitapa'o wunu di'ii, unao sha'atii kiwiini'o usakadan utaan na'iki uzaamaapan puraata taa-karu ni'o ba'oran mishidainao ati, uruu dono tuukia'o sha'atii ukataanu'uzon. ¹¹Ukau'an aizii, ubaokopata'a naa ipai wuru'u utaanii kidaz puraata, uipaida kizi'i naa wuru'u usakadaniaz usha'a-paapan kiwiitapa'o wunu di'ii. Utukapa-kida kizi mishi konaukii na'iki minziiwa utaan upuraatan usakadinan iki'o atii utokon iti. Utaa kizi puraata upuraatan diri'in kawana'ati kida. ¹²Aizii utaan an aimakaan konaukii na'iki minziiwa, diri'i'o di'iki oo masakauda'u'o di'iki, na'apa'o wuru'u Tominkaru naubaaniaz. Aonaa Tominkaru zaamatan aimakaan pidan ai u'aonaa pu'u manawun u'ida'a.

¹³Kaiwuru'u òkianuz na'apa, aonaa òdyuudan mani utaan dobata puraata, uruu idi ubaiatan naa mani uzamazin ba'orainao kawanyukunun pu'u. Mazan marii kizi patumaaka oo na'apa kida kizi pidan kawanyukunun. ¹⁴Unao ida'a kai kaina'a dobata aimakaan oo puraata. Ukau'an turuu ukamin-

ka'utan ba'oran mishidainao. Aizii na'apainim umawanyukunuitan dono, na'apa'o nii kapam ikamin-ka'utan unao. Ukau'an na'apa kida'o nii ukaminka'uaakan. ¹⁵Na'apa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a kaikapa'a: "Pidannao kasaba'uka'o diri'i wanyukunui, aonaa itaapan diri'i manawun wanyukunui. Pidan-nao kasaba'uka'o masakauda'u wanyukunui, aonaa wanyukunui awutan ipai manawun i'ai."f

Titus na'iki uminauda'unao

¹⁶"Kaiman manawun," òkian Tominkaru ati Titus dau'an, usha'apanum kau'an Tominkaru aipan ati tuukii umako'ozon na'iki ukaminka'uta'azon unao na'apa ògaru kawan. ¹⁷Uruu idi wadyuudan nii uruu, mazan aonaa wadyuudan idi'o mani karikaonan wuru'u umako'ozoonuz, mazan tuukia'o udi'itinpan pamako'ozon dau'an koshan unao di'iti. Uruu idi tuukii ukonaukian padyuuda'azoo-ka'o idi.

¹⁸Wadyuudan nii bauta'apa mishida'o daonaiora utuma, ipai mishidainao aitapa uruu kaimana'o utominapa-kidan na'iki ukowaadan Kaimana'o Kuwai. ¹⁹Na'iki uruu mishidainao zaamata mako'o nii watuma Jerusalem iti, wana'akan dono'o naa puraata wuru'u unao taanii kidaz. Kaiman waaipan wana'akapan wuru'u puraataz, wakawa-kida-kiziz pakawan na'iki

f 8:15 Exodus 16:18

patumaaka mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Marii kizi ikonaukii-kidan Naobanai Tominkaru, na'iki itukapa kizi mishi tuukii wakaminka'uta'azon idyaun. ²⁰Aonaa waba'azootina'azon wana'akan dono wuru'u dobata'oraz puraata unao di'iki. ²¹Wadi'itapa nii kaimanaiman na'apam nii wana'akan wuru'u puraataz. Kaiman waaipan washa'apatan aimakaan Tominkaru awun za'a na'iki pidannaou awun za'a kapam.

²²Kaina'a zii ba'oran wakowaada'azon u'ati. Wadyuudan nii bouda'apa'a naa daonaiora mishida'o Titusnao tuma. Ipai waunao waaitapanii uruu kaimana'o, na'iki dyauta'o pasha'apatan dau'ati kaiman kida'o aimakaan Tominkaru ati. Tuukii unyukunu ma'ozakadinan uabatan idi unao dyuuda'azon puraata ba'oran mishidainao di'iti. ²³Aizii kanom pishaan an Titus dau'an, ukowaada i'ati uruu kaimana'o pidan na'iki ominkaudinan, kowaadapa'o kaimana'o kuwai otuma ipai amazada kawana'ati na'iki unao di'ii'aka. Aizii pa'i ipishaan dono unao wunao dau'ana'a ba'oran daonaioranaouz, ukowaada i'ati mishidainao zaamatanii idyaun mako'o nii Titus tuma. Usha'apanum kau'an ikaudin-kizi kawana'ati ipai pidannaou konaukii-kidan Christ idau'an. ²⁴Ukau'an, utukapa-kida ukamarainpanun wunao ati'idyuuda-kariwainauouz. Marii kizi ba'oran mishidainao, ba'oran wiizai iki kidainao abatan mishi'o mishi

wuru'u unao kamarainapanun na'apa wakowaadan kawan i'ati.

*Puraata zaamata-kao
mishidainao ati'o Jerusalem ii*

9 ¹Aizii puraata zaamaapa-kao dau'an Jerusalem ia'o mishidainao kaminka'uta-kinou ni'oraz, aonaa kanom ni'i naa o'saadan u'ati udau'an. ²Usha'apanum kau'an otaitapa unao tuukii da'i ukamunanu'uzon, utaa'azon ida'an puraata. Uruu ida'ana'o da'i tuukia'o otatadinpauzon unao dau'an, karikaonan okowaadapan mishidainao ati, wuru'u Macedonia ainaouz, unao taa'azon dau'an puraata. Okowaada i'ati unao Achaia iainao mishidainao, usakada'a naa pa'an uzaamaapan puraata kiwiini'o wunu di'ia'a naa. Iabatan idi unao zaamaapan naa puraata udyuudan nii, sariapa ina'apatan panyukunu kapam puraata taakao dau'an. ³Mazan upu'a'o nii odyuudan Titusnao wamin-mishidannaouz unao di'iti. Panaadon aonaa zii uturuudinun uzaamaapan puraata, okowaadapan pu'a'a naa udau'an ba'orainao ati umanawunu'o ida'an, okowaadan kaina'a'a naa pa'an uzaamatanii puraata kida kiwiini'o wunu di'ii. Ukau'an mishi kizi'i naa uipaian usaabaan wuru'u puraata kidaz na'ii, na'apa okowaadan kawan ba'oran mishidainao ati. ⁴Tuukia'o nii oba'azoipan, unao na'apa kapam powa'a'o nii zii uba'azoinpan, mishidainao Macedonia ikiinno kaawan an otuma unao di'iti, aonaan dono zii uipaian

2Cor

uzaamatan puraata ukowaadaniaz utaa'azon mishidainao Jerusalem iainao ati. ⁵Uruu idi'o wuru'u õdyuuda'azoonuz wamin-mishidannao kiwiitan wa'ua'ati, isaabaa an kizi'i naa ipai puraata wuru'u unao taanii kidaz naa. Uruu ida'an kizi ba'oran mishidainao tukapan mishi'o wuru'u minziiwa utaan puraata, aonaa upishauta-kaao idi'o mani karikaonan.

⁶Unyukunuitapa kizi pa'i di'oraz parada-karu'u: Pidan paowa'o masakauda'u uudai, masakauda'u'o nii kapam upaoriba aka. Mazan pidan paowa'o diri'i uudai, diri'i'o nii kapam upaoriba aka. ⁷Ukau'an ipai unao, uaitapa kizi na'iki udi'itinapa kizi uaipan ati kida na'apam nii utaan puraata, aonaa kizi utaanuzu umarainan bii an oo udyuuda-kaao idi mani karikaonan. Usha'apanum kau'an Tominkaru marainapa pidan wuru'u konaukia'oraz utaaazon aimakaan. ⁸Na'iki Tominkaru turuu utaan dobata aimakaan u'ati. Uruu idi karikaonanuo'o nii aimakaan kaina'an u'ida'a, atii kaina'a'o nii zii uwa'akun kida utaan nii na'iki uka'idiwauta-kinaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u aona'oraz aimakaan nii i'ida'a. ⁹Na'apa usaa-dinpan pidan kataanu'o dau'an Tominkaru kaaritan ida'a:

“Karikaonanuo'o nii utaan
aimakaan dobata
pataka'utinainao ati,
na'iki karikaonanuo'o
nii ukaimanan
na'iki ukamunanun
nyukunuitapa-kaao.”

¹⁰Aizii Tominkaru taa'oraz paoribai uuda pidan paopauzo ati na'iki wanyukunui kida ipai pidannao ati. Na'apa'o nii kapam utaan aimakaan unao ati, na'iki powa'a'o nii zii utaan dobata aimakaan kida unao ati. Na'apa kizi kapam unao dobata kizi ukaminka'utan pidannao, na'iki powa'a'o nii Tominkaru tuubarudan wuru'u kaimana'oraz aimakaan usha'apaapan. ¹¹Karikaonanuo'o nii Tominkaru taan diri'i aimakaan oo wanyukunui unao ati, karikaonan kizi kapam ukamunanun utaan ida'an aimakaan, wunao ati'o aona'oraz kanom i'ida'a. Aizii wakaawa-kidan dono wuru'u utaanii kidaz puraata, iriba'o nii pidannao konaukii-kidan Tominkaru udau'an.

¹²Aizii wuru'u usha'apatanuz aimakaan kaikapa'a, wuru'u udyuudanuz puraata, dya'utam aimakaan sha'apan: ukaminka'utan Tominkaru pidannao, na'iki tuukia'o nii manawun Tominkaru konaukii-kida-kaao. ¹³Usha'apatan ida'an aimakaan kaikapa'a, utukapa-kida mishi'o ukamarainpanun na'iki mishi'i uizo'atin Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Uruu dikin ii tuukia'o nii mishidainao konaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. ¹⁴Uruu idi konaukia'o nii itoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, ukaminka'utan idi dobata idyaun, Tominkaru kamunanun idi unao ati, utaan idi kamunanuaba-karu unyukunuu iti. ¹⁵Na'iki marii kizi wakonaukii-kidan Tominkaru tuukii, usha'apatan idi umanawunu'o

aimaakan wa'ati. Aonaa waaitapan na'apam naa wakian umanawunun dau'an.

Paul pa'an Tominkaru zaamatanii kakuwaapatina'o nii

10 ¹Ōgaru Paul, tuukii ōparada'azon unao ati kaimana'o ida'an, na'apa Christ paradauzon kawan. Aonaa ōto'oran bii a'o mani ōparada'azon unao ati. Mishi kaina'a pabi'i kida unao kian ōdau'an, "Aonaa mishi'o mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa uka'iitauan paparadan na'apa wakanaapu ati," ĩkian.

²Aizii ōkia'azon unao ati ma'ozaka'o ida'an, upana'ada'a naa wuru'u udi'itinapanuz dikauda kida'o dau'u, aonaa kizi ōparadan unao ati ma'ozaka'o ida'an ōkaawan dono u'idi'iti. Mazan na'apa'o ōdi'itinpan ōparada'azon dau'an ma'ozaka'o ida'an wunao ati'i dakotainaouz wamashaapan na'iki washa'apatinan mamishida-kainao kawan. ³Na'apa mishi waunao mashaapan da'a'a imi'i baara'a ipai ba'oran pidannao kawan, mazan aonaa wamizaa-taakapan kadakotin-kidainaouz waunao tuma, mamishida-kainao mizaataakapan kawan. ⁴Wuru'u mizaataaka-kinai wakaiwaapanii kidaz aonaa pidannao imi'i baara sannaoui kaiwauzonii kawanu'o mani, mazan umanawunu'o mizaataaka-kinai Tominkaru di'iki'o. Uruu ida'an turuu wamainaabata-kidan Tominkaru taruba ma'ozakatinapa-

kizi. Na'iki uruu ida'an turuu wamashaatan pana'iti'o kadakotinkaru Tominkaru paradan ai, ⁵na'iki turuu wamainaabatan u'ida'an wuru'u pidannao atadinapa-kinaa kidaz, ĩawautapa-kinaa kidaz pidannao ĩaitapa'azon Tominkaru dau'ana'o kuwai. Na'iki uruu ida'an turuu kapam watanawatan pidannao nyukunuu kashadamikinao, ĩizo'ati kizi Christ paradan. ⁶Aizii unao tukapa-kidan dauna'an mishi'o uizo'atin na'iki uda'ana'azon Christ, uruu dauna'an wakakinaowan nii ma'ozaka'o ida'an wunaou'u aona'oraz ĩizo'ati'lizon Christ kakinaori.

⁷Unao tuukii umishida'akauzon sha'apa'oram pidan paradan, aonaa udi'itapan kiwiin wuru'u ĩparadan kidaz. Unao bii'i kaina'a pidannao, ĩkian ĩnao mishi'o pa'an Christ poitoru manawun. Marii ĩdi'itapan wuru'u pamishidapanuz, ĩtukapa kizi, na'iki ĩaitapa kizi waunao mishi'o kapam Christ poitoru, na'apa ĩnao kawan. ⁸Dobata mishi ōatadinpan Tominkaru taan dau'an umanawunu'o kaudin-kizai ō'ati, mazan aonaa ōkiba'azoo-kidan ōatadinpan. Usha'apanum kau'an utaan ō'atizu ōkaminka'uta-kinaa ni'o unao, umishidapa kizi powa'a zii, aonaa ōwaota-kida-kinaa ni'o mani unao umishidapan ai Christ.

⁹Mazan aonaa ōtarii-kida'azon mani unao kaiwuru'u ōsaadanuz ōparadan kaikapa'a. ¹⁰Kaina'a pabi'i kida unao, ukian ōdau'an, "Tuukii uma'ozakatinpan pakaaritan ida'an, mazan ukaawa'akan dono wabii ati, aona'o nii uka'ii-

tauan paparadan wa'ati ma'ozaka'o ida'an." ¹¹Mazan òaiapa wuru'u pidan na'apa'oraz uparadan aita-pan ipai wuru'u wasaadani kidaz waparadan wakaaritan ida'a, na'apainim wakaawan dono unao di'iti mishi'o nii washa'apatinan na'apa wakian kawan wakaaritan ida'a.

¹²Waunao aonaa wapatumaakadina'azon wakaudin-kizi ida'an wunao tuma'a dakotinpainaoz umanawunu'o Christ poitorunao nii ipai ba'orainao ai. Mazan wuru'u ìdakotinapanuz umanawunu'o Christ poitoru nii, pa'ida'a'o karikaonan, uruu idi ìabatinkan umanawun nii. Mishi'oraiman maaitapin-ka'o pidannao wuru'u na'apa'oraz ìdi'itinkan.

¹³Waunao, aonaa turuu wa'atadinpan na'apa. Aonaa wa'ida'a'o mani wuru'u wakaudinanz, mazan wamakon soo wadyuuda-kizinao di'iti kida'o pa'an. Usha'apanum kau'an wakaudinanz ipai unao wiizi ida'an Tominkaru aitanii kawana'ati'o. ¹⁴Uruu idi aona'o nii wamakon unao wiizi dawun iti, aonaa wa'atadinpa'azon. Aonaan an mani waikodinauzon unao atii uwiizi iti kotua'a naa, turuu mani wadakota-ka'o atadinpainao nii. Mazan waunao sha'atii kiwiini'o wakaawa-kidauzon unao di'iti, Kaimana'o Kuwai Christ dau'oraz.

¹⁵Na'iki aonaa wa'atadinpauzon ba'orainao sakadanii kaudin-kizai kida ida'an. Mazan waaitapa na'iki wamishida unao mishidan nii powa'a zii wuru'u Christ dau'oraz kuwai. Una'apan an udarudina'o nii

wuru'u wakaudin-kizi. ¹⁶Ukau'an turua'o ni'i naa wamakon uwiizi dawun itinapu kida'o wiizai di'ii'aka wana'akan Kaimana'o Kuwai, marii kizi na'ii'akainao pidannao abatanuz. Mazan aonaa pidannao kakuwaapatin kizi di'ii'aka'o nii mani wuru'u wakakuwaapatinanz. Usha'apanum kau'an aonaa wa'atadapa'azon wakaudinanz ba'oranz pidan kaudin-kizi ii aka.

¹⁷Na'apa usaadinpan kawan Tominkaru paradan ida'a: "Na'ia'oram pidan atadinpa'azo'o pakaudin-kizi dau'an, marii pa'an u'atadinpan Naobanai Tominkaru sha'apatinii kida dau'an." ¹⁸Pidan pa'ida'a'o karikaonan udakotinpan umanawunu'o nii, madiwautapaka'o wuru'u, aonaa turuu ukuwaa mishida-ka'o. Mazan pidan wuru'u Tominkaru tukapa-kidaniaz umanawunu'o nii, turuu pa'an ukuwaa mishida-ka'o.

*Dakotinpainao apostlenao nii,
mazan pana'a'o ìkuwaa
Jesus dau'u*

11 ¹Ukashaapa shoman òparadan u'ati òdau'an kapam, na'apa ukashaapan kawan ba'oranz pidannao paradan padau'an. Uabatan pu'u òparadan maaitapin-ka'o kawan karikaonan, mazan upu'u òaipan uabatan òkuwaa, aonaa uzon-kida'ana'a ògaru. ²Tuukii òmarainan unao, na'apa Tominkaru marainan kawan unao. Usha'apanum kau'an aonaa òaipan upataka'uinan, kaimana'o wuru'u òtaa'azoonuz unao Christ ati. Na'apa

darui awunuutapan kawan paudani mawuusa, uaipan idi pataan oroo pakawan kaiman wuru ati'i ominmazidan ni'oraz. ³Mazan tuukii òdopian unao dau'an, òzauda-kidan umariida-kaon nii, na'apa Satan kowazaz-tinpauzoz, mariidan kawan Eve kotua'a naa. Òzauda-kidan upozawata-kida-kaon nii na'apa, na'iki unyukunuu tanawata-kaon kaimana'oraz umishidapan ai, na'iki uizo'atin ai Jesus dau'a kuwai. ⁴Usha'apanum kau'an unao, aonaa ukashanaukii-kidan pidannao kuwaa, pana'a'oraz naa ìkowaadapan Jesus dau'u, aonaa wakowaadapan kawanu'o mani. Na'iki sariapa uaipan uzaamata'akan doronai pana'a'o wakowaadapaniaz Kaimana'o Doronaa ai. Na'iki sariapa umishida'akan ìkuwaa kida ìdakotaniaz kaimana'o kuwai nii, mazan pana'a'o karikaonan wuru'u ìkuwaa kidaz, wuru aia'a wakowaadapanii kidaz Kaimana'o Kuwai, Jesus dau'a'oraz. ⁵Mazan aonaa ò'itiiman umanawunu'o mani ò'ai wunaou'u dakotinpainaouz umanawunu'o apostlenao nii. ⁶Ògaru, aonaa mishi òaitapan òparadan umanawunu'o na'iki konaunama'o ida'an, mazan òaitapa kaimanaiman wuru'u kuwai òkowaadapaniaz. Unao na'apa uaitapani'i naa kapam wuru'u kuwaiz, usha'apanum kau'an wakowaadapani'i naa unao atiz powa'an kida.

⁷Aonaa òpishautan òwinipinaa unao ai òkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai. Uruu ida'an mishi aonaa òtaapinpan umanawunu'o nii,

òaipan idi pa'an unao tukapa-kaon umanawunuinao nii. Oia'o sha'a wuru'u òsha'apatinanz na'apa? ⁸Panaadon òdakota-kaon nii òkazaa-pan puraata ba'oran wiizai iki'o mishidainao ai, òmakaudinkan pu'u ì'ati. Mishi òzaamata ìdyuudanii puraata ò'ati, usha'apanum kau'an òkaudina'azon idi unao ati mawinipinaa-daun. ⁹Na'iki òna'iankan dono unao di'ii, òpuraatan awutauzon, aonaa kanom ida'an òtorian òaiapanii kida. Mazan upu'u aonaa òpishautan puraata u'ai, mazan wamin-mishidannao Macedonia ikiinao pa'an kaawa-kidauzo puraata ò'ati. Aonaa òmizidinkidan unao òpishautan ida'an mani puraata unao ai, na'iki aona'o nii òpishaan puraata unao ai. ¹⁰Christ mishi'oraz uparadan, kaina'a udorona mashaapan ò'ida'a ònyukunuu ii. Ukau'an mishi'o kaiwuru'u òparadanuz. Aizii wuru'u ò'atadinapanuz òparadan ida'an kaikapa'a, aona'o nii òzaamatan puraata u'ai òkianuz, aonaa turuu pidannao mashaapainao Achaia ii aka mashaatan kaiwuru'u òparadanuz na'apa. ¹¹Panaadon uzauda-kidan òna'apainpan òmamarainapakan idi'o unao. Aonaa, Tominkaru aitapa òmarainapa unao tuukii.

¹²Mazan upu'u aona'o nii òzaamatan puraata unao ai. Usha'apanum kau'an aonaa òaipan pidannao dakotinpainaouz apostlenao nii atadinpan pakian ida'an, "Na'apa wakaudinanao ìnao kaudinan kawan." ¹³Mazan ìnao, aonaa Christ dyuudaniinao mani ìkakuwaatinan.

Soo ĩmariidapan karikaonan pidan-nao. ĩmainaabainpan, ĩtukapa-ka-o Christ apostlennao kawan, mazan aonaa mishi'o mani. ¹⁴Na'apa'o manawun ĩnao Satan kawan. Na'apa sha'atii Satan mainaabainpauzon, upana'adinan na'apa Kanada'o angel, Tominkaru di'iki'o kawan. ¹⁵Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u upoitornao mainaabainapanuz, mishi'o kawanu'o ĩdyuuda-ka-o kaminka'uta'o nii pidannao mashaa-pan Tominkaru aipan kawana'ati, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. Mazan diina'iti'i, ĩpataka'uta-ka-o nii pana'apainpan dikin ii.

***Paul pataka'uta-ka-o
pakakuwaatinan dikin
ii Christ dau'u***

¹⁶Ōkia'azon koshan u'ati, aonaa ōaipan utaa-pan ōgaru maaitapin-ka'o kawan. Mazan utaa-pan dono ōgaru na'apa, upu'u ōaipan uabat-pan ōparadan, na'apa uabatapauzon kawan maaitapin-ka'o pidannao paradan ĩatadinpan dono. Aizii ōatadinpa'azon kapam masakauda'u ōdau'an. ¹⁷Wuru'u ō'atadinpa'azoo-nuz ōsha'apaapanii kida dau'an, aonaa Naobanai Jesus paradauzon kawanu'o mani, soo pidan maaitapin-ka'o pa'an paradauzoz na'apa. ¹⁸Mishi kaina'a iriba pidannao atadinpan, soo pasha'apatanii kida dau'an karikaonan. Ōgaru na'apa, ōatadinpan nii kapam ōsha'apaapanii kida ida'an. ¹⁹Aitapa'o mani mishi unao, uruu idi konaukii uabatapan maaitapin-kainao kuwaa kida. ²⁰Aonaa ukashanauan ĩnao,

ĩtaapan pu'u unao na'apa poitorui kawan, ĩzaamaapan pu'u puraata unao ai pakaudinan winipinaa nii unao bii an, ĩdyuudautan pu'u usha'apatan soo paaiapanii kida karikaonan, ĩtaapinpan pu'u umana-wun kidainao nii unao ai. Turuu mani ĩta'ikan unao uawun baara iti, aonaa na'apam ukian ĩ'ati. ²¹Ōgaru tuukii ōkiba'azon, usha'apanum kau'an aonaa mishi ōka'iitan ōtaa-pan unao na'apa ĩtaapan kawan unao.

Aizii ōparadan nii ōdau'an, maaitapin-ka'o paradauzon kawan. Aizii wuru'u apostle-tinpainaouz, ĩdakotinpan umanawunu'o nii. Ōgaru na'apa, ōmanawun-tinpan nii kapam ĩnao kawan. ²²Īkian ĩnao Hebrewnao, ōgaru na'apa Hebrew kapam. Īkian ĩnao Israelitena-o, ōgaru na'apa Israel san kapam. Īkian ĩnao Abraham dani-daunnao, ōgaru na'apa Abraham dani-daun kapam. ²³Īkian ĩnao Christ poitoru-nao, ōgaru na'apa mazan powa'a'o zii ĩnao ai.

Mishi ōparadan kaikapa'a madoronaa-ziiwa paradan kawan. Mazan mishi'o kaiwuru'u ōkianuz, ōgaru powa'a'o zii ōkaudin-pan dadara Christ ati; mapuda da'i ōkabootauzo-ka-o taraa-kizai iti ĩnao ai, uruu dikin ii. Ba'oran dono ōba'izii-ka-o da'i tuukii kida'o ida'an ĩ'ai. Na'iki iriba ōbaiaapan kichana'iki-kia'o ōkaudin-kizi ii aka, maonapa kida ōmawakauzon. ²⁴Iriba'a naa ōbaiaapan ba'izi, baka'iau Jewnao ba'izian ōgaru, ³⁹ba'izi ōbaiaapan baukapa'o ĩba'i-

zian dono õgaru. ²⁵Idikinau Rome ikiinao ba'izii-kidan õgaru atamun idi. Baukapaiman pidannao zowian padamata õgaru, īboowautapan ida'an õgaru kuba kida idi. Idikinau õnaraan paran baoko ii, kanawa zowiitanan na'iki sariapa ushazodan. Baukapaiman kanawa shaazodan, uruu dono õna'ian paran baoko'o bauda'apa maruta'o na'iki bauda'apa kamoo.

²⁶Ipai õkakuwaatin-kizi kawana'ati, õbaiatan kichana'iki-kia'o: õbaiaapa kichana'iki-kia'o wunu tuubarun; na'iki õdobata kichana'iki-kia'o pidannao koidimikinao bii an kida; na'iki õbaiaapa kichana'iki-kii õmin-Jewnao to'oran na'iki Gentilena na'apa kapam. Ódobatan kichana'iki-kia'o bii an dono īi aka; na'iki õdobatan kichana'iki-kia'o mapidantaka'o amazada īi aka; na'iki kichana'iki-kia'o paran baoko an. Ba'oran dono õkaawan pidannao di'iti, mazanu'oraz īdakotinpan mishidainao nii Christ, mazan kichana'iki-kii īto'oran õ'ati. ²⁷Panaadon dadara õkaudinan aonaa õda'awuuzon, õikoda-kinaa nii aimaakan õ'ati. Ba'oran dono õbaiaapa õzamazin, õbaiaapa õmaradakon, aonaa da'i kanom õnikan. Ba'oran dono õbaiaapa wadidi'o, aonaa õkamichan midi kida'o nii. ²⁸Õbaiatan pu'u na'apa kida'o, kaina'a zii kaziwa õdi'itinpan ipai mishidainao Christ dau'an, wuru'u õtominapa-kidaniinaouz pawiizi kawana'ati kida.

²⁹Aizii na'apainim õikodan dono mishida'o pidan, aona'o zii unyukunu ma'ozakan mishidapa-karu dau'ati, kasha'ora utaapan õnyukunu. Aizii õtukapan dono oia'o sha'apata-kida-ka'o mishida'o pidan ati, tuukia'o nii õto'oran wuru ati'i sha'apata-kida'oraz oia'o.

³⁰Aizii õatadinpa'azon an, õatadinpan nii aimaakan kida dau'an tukapa-kida'oraz õkakataimanan. ³¹Tominkaru, wanaobanaa Jesus Daruz, uaitapa na'iki utukapa aonaa õmariidinan mani kaiwuru'u, uruu karikaonanu'o nii unaubaa-ka'o. ³²Baukapaiman õna'ian dono Damascus ii, kaina'a King Arestas muudanii pidan udaru'o naobanai kazowautapa'o nii amazada na'ii. Uruu aipan pazaamata-kidan õgaru. Uruu idi uduyudan pidannao zaudapan, īawunuutapa kizi õkoditan wiizai korarannaa paniinomizinaa an. ³³Mazan mishidainao kidoapa-kida õgaru ī'ai, īpaidan õgaru udaru'o dazowan zo'iti, na'iki ītoka-kidan naa õgaru, dono ī awautapa-kinao kuduan shaawata'o atii imi'i baara iti. Uruu na'apa kowas õkidoopan.^g

Paul kowaadan patukapanii dau'a'o

12 ¹Aizii koshan õatadinpa'azon aimaakan kida sha'apan dau'an õ'ati. Õaitapan pu'u aona'o nii na'apa kida'o kaminka'utan unao, mazan upu'a'o nii õkowaadan umanawunu'o aimaakan dau'u, Tominkaru

aida-kidauzonii na'iki utukapa-kidauzonii. ²Ōaitapa da'i bauda'apa pidan mishidapa'o Christ, kaina'a'o da'i aimaakan sha'apan u'ati. Aizii 14 wunu dobatan naa, una'akan-kauzo-ka'o dauna'an aokazi iti Tominkaru di'ii. (Pananaa zo'a'o mani una'akanaka-ka'o, oo padoronaa ia'o mani, aonaa ōaitapan, soo Tominkaru aitapa.) ³⁻⁴Ōkian nii koshan, mishi'o una'akankauzo-ka'o umanawunu'o Tominkaru wiizi di'ii, pananaa zo'a'o oo padoronaa ia'o mani, soo Tominkaru aitapa. Na'ii uabatan Tominkaru kowaadan umanawun kida'o aimaakan aona'o uka'iita-ka'o ukainaabata-ka'o parada-karu ida'an, na'iki aona'o turuu ukowaada-ka'o ba'oran pidannao ati. ⁵Na'apa'o pidan dau'an, turuu pa'an ōatadinpan. Mazan ōdau'an aona'o nii ōatadinpan, soo aimaakan kida dau'an tukapa-kida'oraz ōkakataimanan. ⁶Mazan ōatadinpan an aimaakan kida sha'apan dau'an ō'ati, aonaa turuu ōdakota-ka'o maaitapinka'o nii, usha'apanum kau'an mishi'o aimaakan kida wuru'u ōkowaadaniaz. Mazan aona'o nii ōatadinpan na'apa kida'o dau'an, usha'apanum kau'an aonaa ōaipan ōtaapa-ka'o oo ōtukapa-ka'o umana-wunu'o pidan nii. Mazan ōaipan pa'an udi'itapan ōgaru uaipan ati, utukapan ida'an ōkaduz, na'iki uabatan ida'an ōkuwaa kida.

⁷Mazan aonaa ōaiapa-ka'o ōatadinpan wuru dau'ana'a umanawun kida'oraz Tominkaru tukapa-kidan na'iki uabata-kida-

nii kidaz ō'ati, uruu idi kaziwa'o kaboota-ka'o ōnanaa ida'a. Ikodan-nii Satan dyuudanii kawanu'o papoitoru antamikitan ōgaru. ⁸Idikinau ōtoriiinpan Naobanai Jesus ati, ōpishaanuzu tuukia'o ida'an uso'ota kizi wuru'u kaziwa'oraz ōbaiatan. ⁹Mazan ukian ō'ati, "Aonaa. Turua'o nii ōkaminka'utan pugaru ōkamunanun ida'an pu'ati, uruu pa'an wuru'u tuukia'o ni'oraz paipan. Usha'apanum kau'an pukakataimanan idi, tuukia'o nii pa'an ōkaminka'utan pugaru, ōtaan nii ōma'ozakan pu'ati." Ukau'an kaiman ō'ati wuru'u ōkakataimananuz, powa'a'o nii zii ōatadinpan u'ida'an, Christ taa kizi powa'a zii pama'ozakan ō'ati. ¹⁰Ukau'an aonaa usha'apan ō'ati wuru'u ōkakataimananuz, na'iki ōdakowaapa-kaoz, na'iki ōbaiatanuz dadara kida'o aimaakan ōkaudin-kizi ii aka, na'iki ōbaiatanuz kichana'iki-kii kida'o to'ora-karu, na'iki wuru'u ōbaiatanuz kaziwa'o na'iki kasha'ora'o ōkaudin dikiin ii Christ ati. Ōgaru aonaa mishi ōma'ozakan, mazan kakataimana'o karikaonan, mazan una'apan idi Christ taan pama'ozakan powa'a zii ō'ati.

***Tuukii Paul nyukunuitapan
mishidainao Corinth iainouz***

¹¹Aizii ōba'azootina'aka'a naa ōkadakotinan ida'an ōdau'an madoronaa-ziiwa kawan. Mazan unao aipan ati'o wuru'u ōkadakotinanuz madoronaa-ziiwa kawan. Aonaa utiwaan zoobaba ukamin-ka'utan ōgaru, ukowaadan ida'an

pidannao ati, õgaru mishi'o apostle. Aonaa umanawunu'o mani õ'ai pidannao wuru'u uatadapaniinaouz, dakotinpainauz umanawunu'o apostlenao nii. Aonaa mani Christ kaminka'utan õgaru, turuu mani mishi õdakota-kaø madiwautapaka'o nii. ¹²Uaitapan pu'u na'iki utukapan pu'u padamata õsha'apatana umanawun kida'o aimaakan sha'apatauzo-kariwaiz soo Tominkaru ma'ozakan ida'an. Ipaì wuru'u õsha'apataniì kidaz tukapa-kida mishi'o Christ apostlen õgaru. ¹³Pana'a mooko õtaapan unao ba'oran mishidainao ai, wuru'u ba'oran wiizai iainao kidaz? Panaadon uzauda-kidan pana'a utaapa-kaø õmazaamatakan idi puraata u'ai. Òkasha'orada sha'a unyukunuu na'apa'o ida'an? Una'apan an, umarina'ata shoman wuru'u õsha'apatanz aimaakan na'apa u'ati.

¹⁴Aizii turua'a naa õmakon unao di'iti. Uruu idikinautan ni'i naa õmorowautapan uwiizi iti. Mazan aonaa õmizidin-kida'azon unao, usha'apanum kau'an aonaa upuraatan na'iki usha'apauz mani wuru'u õaipaniaz, soo õaipan pa'an ukonaukii-kidan õgaru na'ii. Aonaa koraiziannao mani ikoda'o aimaakan padarunao ati, soo daruinoo pa'an ikoda'o aimaakan paudainao ati. ¹⁵Ukau'an õgaru, na'apa konaukia'o nii õtaan ipai unao ati aimaakan kaina'a'o õ'ida'a. Na'iki konaukia'o nii õtaainan õkaminka'utan ida'an unao, utaaìn kizi Tominkaru ati kaimanaiman. Aizii wuru'u õmarainapanuz unao tuu-

kii. Aizii unao mani, masakauda'u'o nii karikaonan umarainpan õgaru?

¹⁶Aizii unao, uaitapa mishi'o aonaa õzaamatan puraata u'ai õkaudinan winipinaa nii. Mazan pabi'i kida unao, ukian "Uzaamaapanii wapuraatan, mazan uaitapa na'apam pamariidan waunao." ¹⁷Aonaa na'apainim zii õkoidapan aimaakan u'ai, oo õkazatan mani puraata udyuudaniaz mishidainao ida'an õdyuudaniinaouz u'idi'iti. ¹⁸Õdyuuda sha'atii Titus unao di'iti ba'oran mishidainao tuma. Titus kaiwauzonii sha'a upuraatan udyuudaniaz u'ida'an? Aonaa, mishii? Mazan unao uaitapanii Titus na'iki õgaru, na'apa kida'o wanyukunuu, kaiman wadi'itinpan unao dau'an, na'iki tuukia'o washa'apata'azon kaiman aimaakan unao ati.

¹⁹Panaadon uzauda-kidan wuru'u wasaadanz waparadan kaikapa'a wakazannaatin-kinaa ni'o karikaonan dakoopainao ai waunao. Mazan aonaa na'apa'o mani wuru'u. Tominkaru abata mishi'o wuru'u waparadan kidaz unao ati, na'iki Christ aipan kawana'ati'o wuru'u waparadanuz unao ati kaikapa'a. Ukau'an õkia'azon unao õmarainapaniinao ati, wuru'u washa'apaapanuz ipai aimaakan kaikapa'a, waaipan pa'an wakaminka'utan na'iki wama'ozakadan unyukunuu. ²⁰Mazan tuukii õdi'itinpan, õzauda-kidan õkaawan dono unao di'iti, aona'o nii õnyukunuu kaimanan, aonaan an umashaapan kaiman õparadan kawana'ati. Unao na'apa,

panaadon aona'o nii unyukunuu kaimanan, aona'o nii unaudapan na'apam òkian usha'apainpan dau'an. Òzauda-kidan òikodan nii unao, ukashadaakapan nii u'atiaaka, ukishauziaakapan nii, kichana'iki-kia'o nii uto'oradinan, ba'orainao aipan nii aimakaan soo pa'ati karikaonan, udakowaa-kapan nii dikauda kida'o ida'an, ukadakotin-kidan nii uiribannao madiwautapaka, udakotinpan nii umanawunu'o nii, na'iki uto'ora-taakapan nii. ²¹Tuukii òdopian ònyukunuu ii, òzauda-kidan òkaawan dono unao di'iti, tuukia'o nii òba'azootinan Tominkaru ati unao dikin ii. Na'iki tuukia'o nii ònyukunuu kasha'oran, òzaadan nii òikodan dono pakawan zii mishidainao sha'apaapan oia'o, wuru'u pasha'apaapauzonii kidaz kiwiin. Na'iki aonaan an zii ìtanawatinan pasha'apaapan ai kakiba'azonnaa kida'o aimakaan, wuru'u daonai-oranao da'awupanuz sunnao tuma pamamazidakan pu'u ìtuma, na'iki ìmashaapan an pakawan madoro-naa-daun.

Baukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

13 ¹Aizii di'i òmakon, òmorowautapan koshan unao di'iti, uruu idikinautan ni'i naa. Ipai'o nii aimakaan sha'apata-ka'o na'apa Tominkaru paradan kawana'ati: Na'ia'oram pidan dakota-kariwai usha'apaapan dikauda'o aimakaan, marii kiwiin uunamunaa abata-ka'o zii dya'utam

oo idikinauda'u'o pidannao dako iki, wuru'u tukapainaoz usha'apatan dikauda'o aimakaan. ²Òkakinaoni'i naa sha'atii unao, na'iki òkowaada sha'atii ipai unao ati na'iki wunao ati'i sha'apaapainaoz oia'o, itamautan ida'a'oraz òmorowautapankan unao di'ii. Aizii òmunapon pu'u òna'apa'azon koshan powa'a zii. Aizii di'oraz òmorowautapa'an na'ida'a òpataka'utan nii unao bii'i na'ia'oram pidannao, aona'o ìmuudan pasha'apaapan oia'o. ³Mishi, unao tuukii uaitapa'azon, mishi'o mani mooko wuru'u Christ kaudinanuz ò'ida'an. Mazan òpataka'utan dono unao u'oiipan dikin ii, uruu ida'ana'o nii utukapan aonaa kakataimana'o mani Christ, mazan ma'ozaka'o nii ukaudinan unao bii an. ⁴Mishi kakataimana'o kawan utaapinpan utauka-ka'o dono cross di'iti, mazan kai kakupa uruu, Tominkaru kadishita-kidan idi uruu powaa iti pama'ozakan ida'an. Na'apa'o kau'an wuru'u ògaruz, kakataimana'o Christ kawan. Mazan kakupa ògaru Christ tuma, Tominkaru taan idi pama'ozakan ò'ati. Ukau'an ma'ozaka'o nii Tominkaru kakinaowan unao ògaru ida'an.

⁵Ukau'an udi'itapa wuru'u umishidapanuz, uaitapa kizi mishi'o wuru'u umishidapanuz Christ. Uawunuutin kaimanaiman na'iki uaitapan nii mishi kaina'a Jesus Christ mashaapanuz u'ida'a. Soo mishi pidan mamishida-ka'o, aonaa Christ nii u'ida'a. ⁶Aizii udi'itapan dono waunao kaimanaiman, utukapan nii na'iki uaitapan nii kapam

mishi'o wamishidan Christ, na'iki mishi'o uapostlen waunao.

⁷Mazan aizii watoriinpan nii Tominkaru ati ukaminka'uta kizi unao, aonaa kizi usha'apatan dikauda'o aimakaan. Aonaa watoriinpan waaipan idi mani pidannao tukapan òkakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an òkiauzon kawan u'ati. Mazan watoriinpan nii Tominkaru ati, unao sha'apata kizi pa'an kaiman kida'o aimakaan. Waaitapan pu'u kaina'a'o wunaou'u dakoopainouuz waunao, ìdakotan nii wamaturuukan aonaan an wapataka'utan unao. ⁸Aizii umishidan an mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz, aona'o nii òpataka'utan unao uruu dikin ii. Soo òkaminka'utan nii pa'an unao uaitapa kizi wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru di'iki'oraz. ⁹Kaimana'o nii wa'ati uma'ozakadan an umishidapan powa'a zii, aona'o nii usha'apan pidannao dakotan an waunao maturuu-kainao nii. Na'apa kida'o dau'ana'o pa'an watoriinpan Tominkaru ati, tuukii waaipan unao sakitapadan umashaapan Tominkaru ati. ¹⁰Uruu idi òsaadan di'oraz kaarita unao ati òkaawan ua'ii, aonaa kizi òkakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an òkaawan dono u'idi'iti. Naobanai Jesus aipan ati'o mishi wuru'u wakaudinanz, uruu idi'o

waaipan wama'ozakadan unao, umishida kizi uruu powa'a zii, aonaa waaipan mani wawaotakidan unao umishidapan ai, uruu kaiwuru'u wana'apanuz.

***Baukapan naa Paul
kowaadinan mishidainao ati***

¹¹Aizii òkowaadinan naa unao ati. Ukau'an òmin-mishidannao, mishi'i naa pa'i umashaapa konaukii, na'iki utiwaa'a naa usaabaan umashaapan Tominkaru tuma na'iki umin-mishidannao tuma. Usha'apata aimakaan òkakinaori kawana'ati, ubauda'apata'a naa unyukunuu kida aimakaan dau'an, umashaapa kaiman konaukii umin-mishidannao tuma. Una'apan an, Tominkaru taa'oraz marainpaakinai na'iki kaimanaaka-kinai, kaminka'utan nii unao.

¹²Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.^h

Ipai mishidainao da'ainaou'u dyuuda-kidan kapam paparadan unao di'iti.

¹³Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun tuukii ipai unao ati, na'iki marii karikaonan Tominkaru marainpan unao, na'iki marii Kaimana'o Doronaa mashaapa'oraz unao ida'a, taan umashaapa-kinaa nii konaukii umin-mishidannao tuma.

2Cor

h 13:12 Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ìtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ìdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Paul Kaaritan

Galatia Baara Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, apostle Paul saadanii Galatia Baara sannao mishidainao ati. Aizii wuru'u Galatia, udaru'o wiizai baara, na'ii'aka'o wuru'u mishidainao mashaapanuz. Paul, uruu Jew, mazan inao, Gentilenao.^a Aizii inao mishidainao'u naa Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz.

Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kaawan mishidainao ida'ati. Inaou'u naa aipan ipai mishidainao sha'apatinan Moses kakinaori kawana'ati, Tominkaru dakota-kinnao nii idyaun kaimana'o pidannao nii.

Mazan apostle Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, ukakinootan idyaun Jewnao ai, aipainaoz mishidainao chootinan^b Moses kakinaori kawana'ati. Uaipan mishidainao aitapan kaimanaiman, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii uizo'atin ida'an Moses kakinaori kida. Mazan udakotan pidan kaimana'o pidan nii soo umishidan ida'an Jesus Christ, aonaa pidan izo'atin ida'an mani Moses kakinaori. (Galatians 2:16)

Ukau'an Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, aonaan idi uaipan imishidan pidannao kuwaa pana'iti'oraz karikaonan. Ukian pakaaritan ida'a, "Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaruo Tikazi wu'iti." (Galatians 1:8)

Aizii wuru'u pidannao aipainaoz mishidainao taapan Moses kakinaori, ikian Paul dau'an, uruu aonaa mishi'o apostle mani, na'iki kuwai kapam ukowaadapaniaz aonaa mishi'o mani. Mazan Paul kian padau'an, "Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, uruu wuru'u zaamata'oraz ogaru pa'an." (Galatians 1:1)

^a *Gentilenao*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

^b *chootinan*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'chootin-karu' daua'o.

Kaarita buutinpan kida

Paul mishi'o apostle	1:1-24
Paul ma'ozaka uparadan kaimana'o kuwai dikin ii	2:1-21
Kazannaatin-karu soo mishida-karu ida'an	3:1—4:31
Mashaapa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an	5:1—6:10
Paul katokontan pakakinaopan6:11-18

1 ¹Di'oraz kaarita, õgaru apostle Paul di'iki'o. Õgaru, aonaa pidannao zaamatanii mani apostle nii, na'iki aonaa idyuudanii mani õapostle-tinan. Mazan Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, ñnao wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an. ²Ipai da'ainao mishidainao, idyuudan kapam paparadan ipai unao mishidainao ati, mashaapai-naouz Galatia Baara ii aka.

³Õtoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun na'iki utaa kizi unao nyukunuu kaiman-kinaa nii. ⁴Aizii wuru'u Jesus, utaa-pada pazowii-kae wa'oian dikin ii, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati, na'iki ukazannaata-kinaa nii waunao wuru aia'a kai'oraz oia'o mashaapa-karu. ⁵Ukau'an marii karikaonan Tominkaru taapa-kae umanawunu'o nii. Amen.

Soo kaina'a bauda'apa Kaimana'o Kuwai

⁶Tuukii õdi'itinpan unao dau'an, utanawatinan idi kadiman aka Tominkaru ai. Uruu zaamata'oraz unao pa'ida'ati Christ kamarainapa-

nun na'iki kamunanun ida'an, mazan aizii, uda'anan naa pana'a'o kuwai pabi'i kida pidannao dakotaniaz kaimana'o kuwai nii. ⁷Aonaa ba'oran kaimana'o kuwai nii, soo pidannao mariidapan karikaonan unao, na'iki ñtanawata'azon mishi'o kuwai Christ dau'a'o pana'iti'i naa karikaonan. ⁸Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kae Tuubaru'o Tikazi wu'iti. ⁹Wakiini'i naa sha'atii kiwiitapa, na'iki õkian nii koshan: na'ia'oram pidan kowaadan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a uabataniaz na'iki umishidaniaz, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kae Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

¹⁰Kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a, õkaimanada'azon idi'o pidan nyukunuu? Aonaa! Mazan õaipan pa'an Tominkaru nyukunuu kaimanan õ'ati. Õaipan an mani pidan nyukunuu kaimanan õ'ati, aonaa mishi'o mani Christ poitorun õgaru.

Paul apostle-tinan dau'a'o

¹¹Õmin-mishidannao, õaipan uitapan wuru'u Kaimana'o Kuwai

ōkowaadaniaz unao ati, aonaa pidannao di'iki'o mani oo pidan tomanii mani. ¹²Aonaa ōikodanuzu pidan di'iki oo aonaa pidan tominapa-kidaniaz mani ōgaru udau'u. Mazan wuru'u ōkuwaaz Jesus Christ di'iki'o na'iki uaida-kidaniaz pa'an ō'ati.

¹³Unao, uabatanii na'apam da'i ōmashaapauzon Jewnao kakinorinaa kida kawana'ati. Uaitapa tuukia'o ōpataka'utauzon mishidainao Jesus. Na'iki ōdakota ōmainaabatan īdyaun ipai daunuuda'u. ¹⁴Na'iki uruu dono ipai ōwazootapan ōmin-daonaioran-nao na'apa kida'o ītunarunawun ōkawan, ōda'anan ida'an na'iki ōizo'atin ida'an wuru'u ōdokoza-daunnao mishidapanii kidaz. ¹⁵Mazan Tominkaru kamunanun idi ō'ati, uzaamatan kowas ōgaru kaudina'o nii pa'ati. Uzaamatan ōgaru ōshakatan ua'ii. Paaipan kawana'ati ¹⁶utukapa-kidan pauDani ō'ati, uaipan idi ōmakon ōkowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai udau'u Gentilena'o di'iti. Aizii uruu aimaakan sha'apan dauna'ana'oraz ō'ati, aonaa ōmakon pidan di'iti ōaipan idi mani ukowaadan kanoma'o nii ōsha'apata. ¹⁷Na'iki aonaa ōmakon Jerusalem iti, ōabata'anan mani na'apam kiwiitapainauz īapostletinian kian ō'ati. Mazan ba'oran amazada iti pa'an ōmakon, Arabia kia'o udakota-ka'o. Uruu dauna'an zii ōkiwan Damascus iti.

¹⁸Idikinauda'u wunu ōtukapan dauna'an Jesus, uruu zii ōmakon Jerusalem iti ōmorowautapa'anan

Peter di'iti. Ōna'ian utuma dya'utam soondii sakodaz. ¹⁹Aonaa ōtukapan ba'oran apostle na'ii, soo James karikaonan, wanaobanaa Jesus inawuzuz. ²⁰Tominkaru aitapa ipai wuru'u ōsaadanii kidaz mishi'o, aonaa ōmariidinan mani. ²¹Uruu dauna'an ōmakon naa Syria Baara na'iki Cilicia Baara ii aka'o wiizai kida kawana'ati. ²²Mazan wuru'u mishidainao Judea Baara iainao kidaz, aonaa zii ītukapauzon ōgaru. ²³Soo īabatan karikaonan pidannao kadakotinan ōdau'u. Īkian, "Tawuru'u pidan pataka'utauzoz da'i waunao, uru'u naa aizii kowaadapa pidannao ati kaimana'o kuwai Christ daua'oraz, utiwaniaz pamashaadan." ²⁴Uruu idi tuukii īkonaukii-kidan Tominkaru ōgaru dikin ii.

*Ba'oran apostlenao kashaapa
Paul kaudinan apostle nii*

2 ¹Aizii 14 wunu dauna'an ōmakon koshan Jerusalem iti, Barnabas mako'o ōtuma, na'iki ōna'aka Titus kapam. ²Wuru'u ōmakonuz na'iti Tominkaru dyuudan idi'o ōgaru. Ōna'ian pu'u, ōmiitiniipan soo choochi zowaunaanao tuma karikaonan. Ōaipan īaitapan wuru daua'a ōkowaadapankianiaz Kaimana'o Kuwai Gentilena'o ati, na'iki ōabata'azon kaiman ī'ati oo aonaa. Usha'apanum kau'an aonaa ōaipan ōkaudin-kizi wuru'u ōsha'apataniaz naa na'iki ōsha'apapaniaz kai makon madiwautapaka. ³Mishi, īna'apata panyukunuu. Uruu idi aonaa īdyuudan ōminau-

da'u Titus choota-kaoc Jewnao kakinaori kawana'ati, Gentile pu'u padamata uruu. ⁴Wakadakotinan wuru dau'ana'a, usha'apanum kau'an pabi'i kida pidannao taapinpainao mishida'o kawan Jesus, morotan idi'o wabii ati. Itukapa'azon idi karikaonan pakawan mani wada'anan Jewnao kakinaorinaa, wazaamatanpan pu'a'a naa Christ Jesus di'iti. Usha'apanum kau'an inao, tuukii iaipan wamashaapan pakawan Jewnao kakinaorinaa waranu'u. ⁵Mazan aonaa waka-shaapinan i'ati, aonaa masakauda'u. Usha'apanum kau'an waaipan idi wakazannaatapan unao ati wuru'u mishi'oraz kuwai, Kaimana'o Kuwai ida'a'oraz.

⁶Na'iki choochi zowaunaanaouz, aonaa na'iam iikodan okuwaa kasharutinpan, uruu idi aonaa ipana'adanuzu na'iki aonaa itotokadanuzu. (Aizii wuru'u itaapakaouz umanawunuinao choochi zowaunaanao nii, aonaa usha'apan o'ati, usha'apanum kau'an Tominkaru aonaa unaubaan bada'apa'o pidan powa'a zii ba'oran ai.) ⁷Mazan iaitata Tominkaru wuru'u taa'oraz okaudin-kizi nii, kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, na'apa utaan kawan kapam Peter ati kaudin-kizai, ukowaadapanuz Kaimana'o Kuwai Jewnao ati. ⁸Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakan ida'an ozaamata-kaou apostle nii Gentile-

nao ati, na'apa Peter zaamata-kaou kawan apostle nii Jewnao ati. ⁹Aizii James, Peter, na'iki John, umana-wunuinao choochi zowaunaanao, iaitata Tominkaru wuru'u taa'oraz kaudin-kizai o'ati. Uruu idi kaiman inyukunuu Barnabas na'iki ogaru kaudinan dau'an na'apa inao kawan. Na'iki powa'a zii ima'ozakadan waunao wakowaadapa-kizi kaimana'o kuwai Gentilenao ati. Aizii inao ikakuwaapatinan nii Jewnao ati. ¹⁰Kaina'a bouda'apa aimaakan iaipan washapapan, pakawan kizi wakaminka'uupan pataka'utinainao, ichoochin ida'a ainaouz. Uruu manawun aimaakan tuukia'oraz osha'apata'azon.

Paul kakinaowan Peter

¹¹Aizii Peter morowautapan kan dono Antioch ii, na'ii o'paradan u'ati ma'ozaka'o ida'an, okaki-naota-kinaa nii uruu sakitapa'o di'iti. O'paradan u'ati pidannao kanaapu'u, usha'apanum kau'an usha'apataniaz aimaakan tuukia'o upana'itin. ¹²Uruu zi'o Peter kaawan dono Antioch ati, karikaonan da'i uaroopauzon Gentilenao tuma, mishidapainouz Jesus. Mazan Jewnao, James di'ikiinaouz kaawan dono'o naa, aona'a naa powa'a uaroopan ituma utaria'akan idi'i naa inao ai, aipainouz Gentilenao choota-kaou. ¹³Uruu idi baokoinao Jewnao mishidainouz Jesus, itamakapa'akan naa Peter, aona'a

Gal

^c 2:3 *uchoota-kaou*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

naa kapam ĩaroopan Gentilenao tuma. Na'iki Barnabas, upu'u zii una'apan kapam ĩnao kawan, ĩaitapan pu'u padamata aonaa sha'apa'o mani wuru'u aroapa-karuz Gentilenao tuma.

¹⁴Ōtukapan idi'i naa aonaa ĩsha'apatinan Kaimana'o Kuwai kawana'ati, wuru'u mishi'oraz kuwai. Uru'u naa ōparadan Peter ati ipai ba'orainao kanaapu'u. Ōkian u'ati, "Jew pugaru, mazan upu'u pumashaapan Gentile kawan, aonaa pusha'apatinan Jew kawan. Kandii ni'i naa mooko aizii puaipan Gentilenao mashaapan Jewnao kawan?" ¹⁵Mishi, pugaru na'iki ōgaru, Jewnao wadaru na'iki wadaro nii, aonaa Gentilenao mani, dakota-kariwainouz 'oiainao' nii. ¹⁶Mazan waaitapa Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Jesus Christ, aonaa waizo'atin ida'an mani Moses kakinaori. Ukau'an waunao, wamishidapanii Christ Jesus, Tominkaru dakota-kizi waunao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Christ, aonaa waizo'atin ida'an mani Moses kakinaori. Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim nii Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii uizo'atipan ida'an Moses kakinaori."

¹⁷Aizii waunao, wadawatan pu'u Tominkaru dakota-kinaa nii waunao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Christ, mazan upu'u Jewnao dakotan waunao oiainao nii kapam, Gentilenao

kawan. Ukau'an Christ aipan ati'o mooko wuru'u wa'oipanuz? Aonaa! ¹⁸Mazan ōkiwinan an powaa iti wuru'u kakinaorii ōmuudaniaz naa, uruu ida'an ōtukapa-kidan ōdikintapan kakinaorii. ¹⁹Ōgaru mawaka'o kawanu'ora'a naa kakinaorii ai. Ukau'an aona'a naa powa'a ōmashaapan kakinaorii waranu'u, ōmashaapa-kizi'i naa pa'an Tominkaru ati. ²⁰Ōgaru, ōmishidan idi Christ, mawaka'o kawanu'ora'a naa ōgaru Christ tuma cross ida'a. Aonaa ōgaru'u naa mani kakupa'oraz, mazan Christ pa'an wuru'u mashaapa'oraz ō'ida'a, na'iki uru'u naa kazowautapa'oraz ōgaru. Ōmashaapanuz naa, ōmishidapan ida'ana'ora'a naa Tominkaru Dani, marainpa'oraz ōgaru na'iki mawaka'oraz ō'ati. ²¹Ōgaru aonaa ōkashadan Tominkaru kazannaatan waunao pakamunanun idi karikaonan. Usha'apanum kau'an umishiin an mani Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan nii waizo'atipan ida'an Moses kakinaori, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u Christ mawakanuz.

*Tominkaru taan Kaimana'o
Doronaa mishida-karu idi*

3 ¹Maam Galatia Baara san-nao, maaitapin-ka'o manawun mooko unao! Kanom wuru'u madoronaada'oraz unao? Kaimanaiman sha'atii ōkakuwaapan u'ati Jesus Christ tauka-ka'o na'iki umawakan dau'u cross ida'a. ²Ōpishaa kizi unao: uizo'atin idi'o mooko Moses

kakinaori uzaamatanuz Kaimana'o Doronaa, oo umishidan idi'o uabataniaz kaimana'o kuwai? ³Na'apa dii manawun umaaitapinkan! Usakadan pu'u umishidan Jesus, Kaimana'o Doronaa ida'an. Mazan aizii kandii ni'i naa utiwaan umashaapan Jesus ati usha'apaapanii kida ida'ana'a naa karikaonan? ⁴Madiwautapaka'o mooko karikaonan ubaiaapanuz tuukii kasha'ora kida'o aimakaan? ⁵Õitiiman aonaa madiwautapaka'o mani! ⁵Aizii Tominkaru taanuz Kaimana'o Doronaa unao ati, na'iki usha'apatanuzu umanawun kida'o aimakaan unao bii an, aonaa uizo'atin idi'o mani Moses kakinaori, mazan umishidan idi'o pa'an uabataniaz kaimana'o kuwai, Christ daua'oraz.

⁶Udi'itapa na'apam kii-karu Abraham dau'an: "Uruu mishida'o Tominkaru, na'iki umishidan idi, Tominkaru dakotan uruu kaim ana'o pidan nii."^d ⁷Ukau'an uaitapa kizi, pidannao mishidainaouz Christ, ñao pa'an wuru'u mishi'oraz Abraham dainao. ⁸Saadauzo-kariwai Tominkaru Paradan kowaadani'i naa kotua'a naa, Tominkaru dakotan nii Gentilenao kaimanainao nii ñmishidan idi. Usha'apatan ua'ii zii na'apa kida'o, ukowadauzonii Kaimana'o Kuwai Abraham ati. Ukianuz "Pugaru ida'ana'o nii õtaan kaiman kida'o aimakaan ipai pidannao ati."^e ⁹Ukau'an ipai mishidainaouz, ñzaamata kaiman kida'o aimakaan na'apa

Abraham zaamatan kawan aimakaan pamishidan idi.

¹⁰Mazan pidannao tiwa'oraz padamata paizo'atin Moses kakinaori pakazannaatin-kinaa nii, upu'a'o nii Tominkaru pataka'utan ñdyaun. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinapanu'u Tominkaru paradan ida'a: "Ipai'o nii Tominkaru pataka'utan pidannao ñmaizo'atikan idi ipai daunuuda'u saadinpa'o Tominkaru kakinaori kaaritannaa ida'a."^f ¹¹Ukau'an aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii utiwaan ida'an paizo'atin Moses kakinaori. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinapanu'u Tominkaru Paradan ida'a: "Tominkaru dakotaniinaouz pidannao kaimanainao nii ñmishidan ida'an pa'an, ñnao karikaonanuo nii ñkakupan."^g ¹²Moses kakinaori, aonaa mishida-karu di'ii'aka'o mani, soo uda'an-ka'o karikaonan. Tominkaru Paradan saada-kariwai kian: "Pidan izo'atipan an kakinaorii, marina'a naa usha'apatanuzu ipai daunuuda'u na'iki umashaapan ni'i naa u'ida'an."^h

¹³Kaikapa'o kapam Tominkaru Paradan saada-kariwai kianu'u: "Pidan kazada-kariwai atamun kadu iti, Tominkaru pataka'utan uruu wuru'u."ⁱ Na'apa'o Christ pataka'uta-kidinanuz atamun kadu iti waunao dikin ii. Uruu ida'an ukazannaatan waunao wuru aia'a Tominkaru dakotanuz papataka'u-

^d 3:6 Genesis 15:6 ^e 3:8 Genesis 12:3; 18:18; 22:18 ^f 3:10 Deuteronomy 27:26
^g 3:11 Habakkuk 2:4 ^h 3:12 Leviticus 18:5 ⁱ 3:13 Deuteronomy 21:23

tan waunao, maizo'ati-kainaouz ipai kakinaorii. ¹⁴Uruu Christ Jesus pataka'uta-kidinan ida'an kizi, Gentilenaο zaamatan kaimana'o aimakaan, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii Abraham ati. Na'iki wamishidan idi'o Jesus Christ, wazaamatan Kaimana'o Doronaa, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii wa'ati.

***Kakinaorii na'iki Tominkaru
taa'azoonii dau'a'o***

¹⁵Aizii ò'inawuzunao na'iki òdadakoonao, òkainaabata kizi mooko u'ati pidannao sha'apa-tauzonii aimakaan ida'an: Dya'utamainao pidannao na'apa-taakan dono panyukunuu aimakaan dau'an, ìsaadan nii pa'uu kida kaarita ida'a kainaabata'o nii ìnyukunuu na'apa kidaakan. Uruu dauna'an aonaa turuu umarina'ata-kaο oo utotokada-kaο. Na'apa'o wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azoonii. ¹⁶Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon, Abraham na'iki utakaan-daun ati'o. "Utakaan-daunnao ati'o," aonaa kia'o mani usaadinpan Tominkaru paradan ida'a, iriba'o pidannao dau'ati'o kawan. Mazan, "utakaan-daun ati'o," kii usaadinpan, bouda'apa'o pidan dau'ana'o, uruu wuru'u Jesus Christ, Abraham takaan-daunuz. ¹⁷Kaikapa'o dau'ati'o kaiwuru'u òkianuz: Kiwiini'o zii wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz

pataan nii aimakaan Abraham ati,^j na'iki ukian mishi'o nii utapan paparadanuz. Ukau'an, Tominkaru taaniaz kakinaorii Moses ida'an 430 wunu dauna'ana'oraz naa, aonaa na'itim upana'adan wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz pataan nii aimakaan Abraham ati, na'iki aonaa turuu umainaabatan wuru'u Tominkaru paradanuz. ¹⁸Tominkaru taa'azooniaz kaimana'o aimakaan zaamata-kaο an mani kakinaorii izo'atipa-kaο ida'an, ukau'an aona'a naa mani turuu wazaudapan Tominkaru taan aimakaan wa'ati pakiauzon kawana'ati. Mazan Tominkaru taanuzu kaimana'o aimakaan Abraham ati, ukowaadan idi'o pa'an pataan nii u'atiz.

¹⁹Kanom ni'o mooko wuru'u kakinaorii taa-kaοaz? Utaa-kaο pidannao sha'apaapauzon idi'o oia'o pa'idiwaru. Kakinaorii kaiwainpan nii atii Abraham takaan-daun kaawan, uruu tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii utakaan-daun nii. Aizii wuru'u kakinaorii, angelnao taanii Moses ati, na'iki uruu ida'ana'o udobata-kida-kaο Israelitenaο ati. ²⁰Mazan aonaa Tominkaru zaamatan pidan dobata-kida'o nii paparadan Abraham ati, mazan sariapa pa'an uparadan u'ati, ukowaadan dono wuru'u pataa'azooniaz u'ati.

²¹Aizii kakinaorii taa-kaο idi, upana'adan ni'i naa mooko wuru'u Tominkaru kowaada-

J 3:17 *Tominkaru kowaadauzon pataan nii aimakaan Abraham ati:* uruu dakota-kaο covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

nii kidaz pataa'azon? Aonaa! Ukau'an umishiin an mani pidan ikodan karikaonanu'o kakupakaru kakinaorii izo'ati-kaao ida'an, kakinaorii ida'an mani Tominkaru dakotan pidan kaimana'o nii. ²²Mazan saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan wa'ati, ipai pidannao oia'o kazowautapanii pa'idiwaru. Ukau'an, wazaamatan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon, soo wamishidan ida'an Jesus Christ.

²³Christ mishidapa-kaao ua'ii zii, waunao taapa-kaao kakinaorii waranu'u, taraa-kariwainao kawan, atii wuru ida'ati'i Christ mishida-kaao kainaabata-kaooz naa. ²⁴⁻²⁵Ukau'an kakinaorii taa-kaao, kazowautapa'o nii waunao, atii Christ kaawan di'iti. Mazan aizii Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidannao nii wamishidan idi'ora'a naa Christ. Aonaa kanom ni'i naa aizii kakinaorii kazowautapan waunao powa'a.

Pidan mishida'oraz Jesus Christ, uruu Tominkaru dani

²⁶Ipai unao Tominkaru dainao umishidan ida'an Christ Jesus. ²⁷Ukau'an, ipai unao chikaawunui-na'oraz na'iki zaamatina'oraz Christ Jesus ida'ati, umorokodan naa Christ kaduz wuru'u. ²⁸Ukau'an aonaa usha'apan pugaru Jew oo aonaa Jew mani; poitorui oo aonaa poitorui mani; daonaiora oo zun, ipai unao na'apa kida'o pa'idiwaru, uzaamatanpan idi Christ Jesus ida'ati. ²⁹Aizii uzaamatanpan kau'an

Christ Jesus ida'ati, unao wuru'u mishi'oraz Abraham takaa-daunnao. Na'iki unao wuru'u zaamata'o ni'oraz kaimana'o aimaakan, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii Abraham ati.

4 ¹Kaikapa'o kaiwuru'u okianuz: Koraidaonaa zaamata'o ni'oraz padaru sha'apauz kida, na'apa utaapa-kaao poitoruinao taapa-kaao kawan, ukoraidaonaan dono zii. Mishi uka'idiwaun pu'a'a naa padamata padaru sha'apauz kida idi. ²Mazan umashaapan nii zii pakazowautapikinao waranu'u na'iki pasha'apauz taapikinao waranu'u zii, atii udaru aitaniai kamoo kaawan di'iti. ³Na'apa'o da'i waunao kiwiin koraidaonaa kawan, wapoitortuitapa-kidinan waizo'atin ida'an kakinaorii kida doronainao di'iki'oraz, kazowautapainaoz imi'i baara sannao. ⁴Mazan Tominkaru aitaniai kamoo kaawan dono'o naa, udyuudan paudani, ushakatan zun di'iki. Umashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u, ⁵ukazannaata kizi waunao, mashaapainaoz kakinaorii waranu'u, turuu kizi Tominkaru zaamatan waunao paudainao nii. ⁶Tominkaru zaamatan idi unao paudainao nii, udyuudan pauDani Doronaa mashaapan unyukunuu ida'a. Uruu Doronai ida'ana'o wuru'u ukianuz Tominkaru ati, "ōdaru Tominkaru," kii. ⁷Ukau'an, aonaa powa'a poitoruinao mani unao, mazan Tominkaru dainao'u naa pa'an. Udainaoon idi unao, ukau'an utaan nii u'ati ipai wuru'u ukowaa-dauzoniaz pataa'azon.

Paul dopii-kidan Galatia
Baara sannao

⁸Kiwiin umaaitapakan dono zii Tominkaru, upoitoruitapa-kidinan tominkarunao ati aonaa mishiinao mani. ⁹Mazan aizii unao, uaitapa'a naa Tominkaru, oo turuu òkian, Tominkaru pa'an aitapa'oraz unao. Kandii ni'i naa mooko ukiwa'azon powaa iti, upoitoruitapa-kidina'azon koshan mazanu'o tominkarunao ati, aona'oraz kanom ísha'apatan? ¹⁰Aizii unao, utamakapan naa Jewnao kaduz utaaan ida'an kamoo, kauzu, na'iki wunu ítaapanii kidaz. ¹¹Tuukii òdopian unao dau'an, ukau'an madiwautapa-ka'o mooko karikaonan wuru'u òkaudinuz unao bii an?

¹²Òmin-mishidannao, tuukii òaipan umashaapan ògaru kawan, aonaa Jewnao kakinaorinaa waranu'u mani. Ògaru na'apa'ora'a naa unao Gentilenao kawan, aona'a naa òmashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u. Kaiman sha'atii da'i utaapauzon ògaru, aonaa unyukunu oian ò'ati. ¹³Uaitapanii òkarinauzon idi'o òkowaadauzonuz Kaimana'o Kuwai unao ati kiwiin. ¹⁴Òkarinaan idi, dobata òmizidinkidan unao, mazan upu'u aonaa uzon-kidan oo ukachama'idin ò'ai. Mazan udapaapan ògaru kaiman, ikoda Tominkaru angelin oo ikoda Christ Jesus dapaapa-ka'o kawan utaaan ògaru. ¹⁵Mazan aizii usha'apanum naa wuru'u, aona'a

naa powa'a ukonaukia'azon òtuma? Òaitapa mishi, òkarinauzon dono'oraz, turuu mani uso'otan uawun kida, na'iki utaanuzu òawun nii. ¹⁶Aizii mani, uto'oran naa sha'a ò'ati wuru'u, òkowaadan idi mishi'o kuwai u'ati?

¹⁷Pidannao wuru'u aipainauz umashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u.^k Tuukii íaipan uzaamatanan pa'idi'iti, mazan aonaa íkaminka'uta'azon mani unao wuru'u, soo íaipan karikaonan pabuutan unao ò'ai, ínao ati kizi'i naa unyukunu. ¹⁸Mishi, kaimana'o wuru'u pidan nyukunu dyautanuz pasha'apatan dau'ati aimaakan, kaimana'oraz mazan aimaakan. Marii karikaonanuu naa usha'apatan aimaakan na'apa, aonaa soo òna'an dono mani karikaonan utuma. ¹⁹Òdainao òmarainapaninao, daroi dopian kawan kaziwa'o idi okaudanipan dono, na'apa'o kawanu'o òbaiatan kaziwa'o unao dau'ati. Òdopitan nii udau'an atii umashaapan an zii kaimanaiman Christ kaduz kawana'ati. ²⁰Kaiman zii mani ògaru na'ii unao tuma kai. Uruu idi kaiman zii mani waabataakan waparadan, na'iki òaitapa mani na'apam òkian u'ati. Usha'apanum kau'an òmunapon idi, aonaa òaitapan na'apam òkian u'ati.

Hagar poitoruiaba, na'iki Sarah
aonaa poitoruiaba mani

²¹Òpisha'azon unao aipainauz pamashaapan kakinaorii waranu'u,

^k 4:17 Putukapa Galatians 1:7

aonaa zii mooko uaitapan na'apam kakinaorii kian? ²²Kaina'a saada-kariwai dya'utama'o Abraham dainao daonaoranao dau'an. Bauda'apa utoman paudani papoituruaba tuma,^l ba'oran utoman paudaiaro tuma,^m aonaa poitorui mani oroo. ²³Udani poitoruiaba tuma'oraz, ushakatan na'apa koraidaonaa shakatauzon kawan. Mazan ba'oran udani, udaiaro di'iki'o. Ooro aonaa poitoruiaba mani, ushakatan na'apa Tominkaru kiauzon kawana'ati pa'an, Abraham ati.

²⁴Di'ora'a dya'utama'oraz zunnao kainaabatan dya'utama'oraz Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati.ⁿ Hagar, poitoruiabaz, oroo kainaabata'o wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati midukuo Sinai ii. Ipaipidannao oroo di'iki'oraz, poitoruinao pa'idiwaru, imashaapan idi kakinaorii waranu'u. ²⁵Na'iki midukuo Sinai, Arabia ia'oraz, ukainaabata-kaao Hagar di'iti. Na'iki kai'oraz dono Jerusalem, oroo di'iti koshan ukainaabata-kaao, na'ii sannao mashaapan idi poitoruinao kawan kakinaorii waranu'u. ²⁶Mazan Sarah, oroo aonaa poitoruiaba mani pa'an, oroo di'iti aokazi ia'oraz Jerusalem kainaabata-kaao, na'iki oroo wadaro kawana'o. ²⁷Kaikapa'a Tominkaru paradan kotua'oraz kiauzonu'u odau'an:

“Pukonaukii

maudaniichiaba,
Pukadako diiwa'o ida'an
pukonaukian idi,
aonaan pu'u
pukaudanipauzon.
Mazan aizii powa'a'o nii zii
pudainao iriban,
aoro aia'a, mazidaibazo.”^o

²⁸Ōmin-mishidannao, unao, na'apa Isaac kawan, Tominkaru dainao'u naa, na'apa Tominkaru kiauzon kawan. ²⁹Mazan uruu dono wuru'u koraidaonaa shakata'oraz koraidaonaa shakatauzon kawan, wuru'u poitoruiaba daniz, uantamikitauzionii Isaac, shakata'oraz Tominkaru Doronaa ida'an. Na'apa kai aimaakan sha'apaapa-kaao wa'ati kotua'o kawan. ³⁰Mazan na'apa dii saada-kariwai Tominkaru paradan kian? “Puwaata wuru'u poitoruiabaz paudani tuma! Usha'apanum kau'an aona'o nii odani zaamatan padaru sha'apauz kida, wuru'u taa'azookariwaiz, aoro dani ati'i aona'oraz poitoruiaba mani.”^p ³¹Ukau'an ōmin-mishidannao, waunao aonaa poitoruiaba dainao mani, mazan aoro dainao pa'an, aona'oraz poitoruiaba mani.

*Christ so'otan kakinaorii
kazowautapan ai waunao*

5 ¹Mishi Christ so'otani'i naa Jewnao kakinaorinaa kida ai waunao, aona'a naa powa'a kakinaorii kazowautapan waunao. Ukau'an ma'ozaka'a naa utaapa unyukunuu,

^l 4:22 Genesis 16:15 ^m 4:22 Genesis 21:2 ⁿ 4:24 Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati: uruu dakota-kaao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^o 4:27 Isaiah 54:1 ^p 4:30 Genesis 21:10

na'iki aona'a naa utaapada'ana'a kakinaorii kazowautapan unao powaa iti.

²Uabata õgaru Paul para-dan, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii pachoota-kidinan^q ida'an Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. Una'apan an, madiwautapa-ka'o wuru'u Christ mawakanuz u'ati. ³Õkaki-naowan nii unao koshan, ukashaapan an uchoota-ka'o Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, ukau'an marina'a naa uizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz. ⁴Aizii na'ia'oram pidan unao bii iki aipan an Tominkaru dakotan paugaru kaimana'o pidan nii paizo'atin ida'an wuru'u kakinaorii, ubuutinan naa mishi'oraiman Christ ai wuru'u, na'iki ubuutinan naa kapam Tominkaru kaimanan ai u'ati. ⁵Mazan waunao, waaitapa Kaimana'o Doronaa ida'an mishi'o nii Tominkaru zaamatan waunao na'iki udakotan nii waunao kaimanainao pidan-nao nii, wamishidan ida'an Christ pa'an. ⁶Aizii wuru'u wazaamatina-nuz naa Christ Jesus ida'ati, pidan choota-kariwai oo aonaa choota-kariwai mani, aonaa itukapa-ka'o pana'a kida, aonaa na'apa kida'o di'itapa-ka'o umanawunu'o nii. Soo kanom pa'an di'itapa-kariwai, pidan mishidan Christ. Na'iki mishidapa-karu ida'ana'o wuru'u marainpaaka-karuz.

⁷Kaiman sha'atii umishidapan

padamata. Kanom wuru'u mashaa-ta'oraz unao uda'anan ai mishi'o kuwai? ⁸Mazan waaitapa Tominkaru, zaamata'oraz unao pa'ida'ati, aonaa uruu mani wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o kuwai ai. ⁹Masakauda'u'o pana'iti'o kuwai kowaada-ka'o, ipai'o nii pidannao mishida'akanuzu. Na'apa masakauda'u'o yeast pooda-kidan kawan ipai poroom-bi'i. ¹⁰Mazan õaitapa na'iki õmishida Naobanai aipan ati, aona'o nii utanawatinan, mazan uda'anan nii pa'an wuru'u õkuwaa kidaz. Aizii pidan wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o kuwai ai, upataka'uta-ka'o nii tuukia'o ida'an.

¹¹Õmin-mishidannao, õkaki-naotan na'iki õdyuudautan an mani pidannao choota-kidinan Jewnao kakinaorinaa kawana'ati ikazannaatin-kinanai nii, aonaa mani õpataka'uta-ka'o. Mazan wuru'u Jewnao pataka'utanuz õgaru, õkowaadapan idi'o pidan-nao kazannaata-ka'o soo Jesus mawakan ida'ana'o pa'an. ¹²Aizii wunaou'u tanawatin-kida'oraz unao, tuukia'oraz iaipan chootin-karu, kaiman zii manawun mani õ'ati imakuuta'aka-ka'o an kaiman-daun, aonaa soo ichootan mani karikaonan pamada.

¹³Unao õmin-mishidannao, Tominkaru zaamatanii unao, uso'otani'i naa unao kakinaorii kazowautapan ai. Mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u uso'ota-kaoz

^q 5:2 *pachoota-kidinan*: Putukapa 'chootin-karu' kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinanai di'ii.

kakinaorii ai, usha'apaapa-kinaa nii dikauda kida'o aimaakan, unyukunuu aipan kawana'ati. Mishi'oraiman ukaminka'uaaka umin-mishidannao tuma umarainpaakan ida'an. ¹⁴Mishi waizo'ati ipai daunuuda'u kakinaorii taakariwaiz Jewnao ati, waizo'atin ida'an wuru'u di'oraz kakinaori'i: "Umarainapa ipai pidan na'apa umarainpan kawan unanaa," kii-karuz. ¹⁵Mazan uto'orataakapan an na'iki udakowaakapan an, utukapa pa'i uwaatan umin-mishidannao na'apa'o ida'an.

***Marii Tominkaru Doronaa
kazowautapan unao***

¹⁶Uruu idi òkian, aizii umashaa-pa'a naa Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati. Una'apan an aona'o ni'i naa usha'apata'azon oia'o, wuru'u unyukunuu sha'apata'azoonii kidaz. ¹⁷Usha'apanum kau'an wuru'u wanyukunuu, tuukii uaipan washapatan oia'o aimaakan, aona'oraz Kaimana'o Doronaa aipan usha'apata-ka. Mazan Kaimana'o Doronaa, uaipan washapatan soo kaiman kida'o pa'idiwaru, wuru'u aona'oraz wanyukunuu aipan usha'apata-ka. Ukau'an kaina'a dya'utam aimaakan mizaataakapan wanyukunuu ii. Uruu idi dadara wa'ati washapatan kaimana'o aimaakan. ¹⁸Mazan aizii pusha'apatinan na'iki pumashaapan idi'i naa Tominkaru Doronaa aipan kawana'ati, aona'a naa powa'a Jewnao kakinaorinaa kida kazowautapan unao.

¹⁹Kanom pidan nyukunuu aiapanii, aonaa umainaabanan. Unaudapa pasha'apaapan di'oraz kaduz kida'a: pakiaapaakan madoronaa-daun; pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan pakiaapan ida'an paminshu'unao; pasha'apata'azon kakiba'azonnaa kida'o usha'apata-ka madoronaa-daun; ²⁰patominkaruniitapan toma-kariwai kida; pamakon marunao di'iti; pato'ora-kizaitapan tuukii pairibannao; pazunaapaakan; na'iki pakishauzin; kichana'iki-kii da'i uto'ora'akauzon; tuukii uaipan pawazoomikipan na'iki padikintinan; pakashadaakapan na'iki pabuutaaka-kidan pidannao; ²¹pana'azootapan pairiban sha'apauz; papo'idipan; pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan tuzapa-kizai ii aka; na'iki pasha'apaapan iriba ba'oran oii kida'o aimaakan. Òkia'azon koshan powa'a zii, na'apa òkian kawan u'ati kiwiin, wuru'u pidannao sha'apaapainouz na'apa kida'o aimaakan, aona'o nii ìwiizi nii Tominkaru naobanaitinapa-kizi ii.

²²Mazan Kaimana'o Doronaa kazowautapan idi waunao, utaan nii wanyukunuu kamarainpanu'o nii, konaukii-tina'o nii, kaiman-kinnaa nii, tuuda-kinnaa nii wabaiatanii kida, kaminka'uabakinnaa nii, kamunanuaba-kinnaa nii, mishidinaaba'o nii, ²³kakarodapanu'o nii, na'iki watuudapa-kinnaa nii wanyukunuu washapata'azon ai oia'o. Umashaapan an kaikapa'a, wuru kida kawanu'u,

Gal

aonaa kakinaorii nii mashaata'o nii unao. ²⁴Pidannao wuru'u zaamatinainaouz Christ Jesus ida'ati, ïmarina'atani'i naa oia'o, ïnyukunu nuu naudapauzoniaz pasha'apaapan, tauka-kariwai kawanu'ora'a naa oia'o ïkaduz kida Christ mawakan dono cross ida'a. ²⁵Kaimana'o Doronaa taan idi'i naa pa'ina'o mashaapa-kinai wa'ati, ukau'an wamashaapa'a naa uaipan kawana'ati. ²⁶Aonaa wamanawun-tinpa'ana'a, na'iki aonaa wato'orataakapa'ana'a, na'iki aonaa wakishauziaakapa'ana'a wa'atiaka.

Kaminka'uaaka-karu dau'a

6 ¹Öiribannao, umin-mishidan waotinan dono oia'o, marii unao mashaapainaoz naa Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati kaminaka'utanuz, uparadan ida'an u'ati kaimana'o ida'an, usakitapada kizi pamashaapan powaa iti Tominkaru aipan kawana'ati. Unao, uzaudina'a naa mazan pa'i uwaotan ai oia'o di'iti kapam. ²Ukaminka'uta umin-mishidannao ïbaiatan an kasha'ora kida'o aimakaan. Na'apa'o ida'an uizo'atin Christ kakinaori wuru'u. ³Na'ia'oram pidan taapinpa'o umanawunu'o nii pa'aonaimanan pu'u, umariidapan karikaonan panyukunuu wuru'u. ⁴Marii ipai pidan di'itapan pasha'apatanii aimakaan, usha'apatanii kaimanan an, turuu ukonaukii-kidan pasha'apatanii. Mazan aonaa kizi uatadapan wuru'u pasha'apataniaz ba'oran pidan sha'apatanii ai.

⁵Usha'apanum kau'an ipai waunao, waaipan ati'o nii washa'apatan wuru'u taa-kariwai kidaz washa'apatani.

⁶Marii na'ia'oram pidan tominapa-kida-kariwai Tominkaru paradan dau'u kaminka'utan patii-chaan, utaan ida'an kaiman kida'o aimakaan u'ati.

⁷Mana'a umariidapa'ana'a unyukunuu, Tominkaru aonaa turuu umariida-ka. Kanom pidan sha'apatanii, na'apa'o nii kapam uwinipinaa. ⁸Aizii pidan sha'apaapa'o oia'o, panyukunuu aipan kawana'ati, pataka'utin-karu'o nii uwinipinaa nii. Mazan pidan mashaapa'o Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, uzaamatan nii karikaonanu'o kakupa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an. ⁹Mana'a wakashadina'ana'a washa'apaapan kaiman kida'o aimakaan, usha'apanum kau'an Tominkaru aitanii kamoo kaawan dono, wazaamatan nii kaimana'o aimakaan aonaan an wakashadinan. ¹⁰Ukau'an, washa'apata kaiman kida'o aimakaan ipai pidannao ati, na'apainim dono watukapan kaimana'o aimakaan sha'apata-karu ni'o, aitaniiiman wamin-mishidannao ati.

Ubaukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

¹¹Aizii utukapa na'apam õsaa-dan udaru diida'a'a, õka'u ida'an. ¹²Wuru'u pidannao tuukia'oraz ïaipan unao choota-kaor^r Jew-

^r **6:12** *choota-kaor*: Putukapa 'chootin-karu' dau'a'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

nao kakinaori kawana'ati, ãaipan karikaonan pidan nyukunuu-atin paugaru. Ìsha'apatanuzu na'apa'o ãmaaiapakan idi'o pamin-Jewnao pataka'utan paugaru, patomi-
napatin-kidan dikin ii pidannao wuru dau'ana'a Christ mawakanuz cross paawa'a ipai pidannao oian dikin ii. ¹³Mazan upu'u zii pidannao choota-kariwainaouz, aonaa ãizo'atin ipai wuru'u Jewnao kakinaori kidaz. Wururu'ũ ãaipanuz unao choota-kaoo soo pa'atadinapa-kinaa ni'o karikaonan, ãaipan patukapa-kidan iriba papidanannao. ¹⁴Mazan õgaru, õatadinpan nii soo wanaobanaa Jesus Christ mawakan dau'u cross ida'a. Christ mawakan idi õ'ati, aona'ana'a powa'a õdyautan wururu'ũ pidannao taapaniaz umanawunu'o nii, mawaka'o kawanu'u naa õtaa-

panuzu. Na'iki õgaru, mawaka'o kawanu'u naa ãtaapan. ¹⁵Aonaa umanawunu'o aimaakan mani wuru'u pidan choota-kaooz oo aonaa uchoota-kaoo. Mazan kanom pa'an umanawunu'o aiapa-kaoo, soo Tominkaru pa'inaadan pidan nyukunuu. ¹⁶Marii Tominkaru taan nyukunui kaiman-kinaa na'iki ukamunan-kidan ipai pidan wuru'u izo'atiinaouz õkuwaa. Ìnao wuru'u mishi'oraz Tominkaru pidannao.

¹⁷Aizii aona'a naa powa'a õaipan pidan towauda'utan oo kimudautan õgaru õkuwaa dau'an, usha'apanum kau'an ipai ba'izi-daun õmada ida'an kida'oraz aida-kidan mishi'o õgaru Jesus poitoru.

¹⁸Õiribannao, õtoriiinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ ma'ozakadan unyukunuu pakamunanun ida'an. Amen.

Paul Kaaritan

Ephesus Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-ka'o mishidainao ati'o Ephesus iainaouz. Paul saadanii wuru'u kaaritam, utaapa-ka'o dono'o taraa-kizai ii, Rome ia'oraz.

Ukowaadan i'ati Tominkaru sha'apata'azonii kida dau'an. Ukowaadan na'apam Tominkaru aipan pabaokopatan ipai patomaniinao, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao. Ubaokopata'azon idyaun Christ ida'an bouda'apa'o choochi nii, uru'o nii izowaunaa nii.

Na'iki Paul kowaadan mishidainao ati kaina'a umanawunu'o aimaakan Tominkaru taa'azon na'iki usha'apata'azon i'ati Christ ida'an; Christ ida'ana'o i'orian kida so'ota-ka'o i'ai, na'iki uruu ida'ana'o Tominkaru zaamatan naa idyaun, paudainao ni'i naa.

Di'ora'a kaarita ida'a kaimanaiman Christ kainaabata-ka'o pidannao ati. Itukapa-kinaa nii ukamarainpanun; itukapa-kinaa nii na'apam umarina'atan oia'o pidan ai; itukapa-kinaa nii umanawunu'o ukamunanun, na'iki ukaimanan.

Kaarita buutinpan kida

Paul kowaadan pasaadan dau'an kaarita	1:1-2
Christ na'iki mishidainao daua'o	1:3—3:21
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'a	4:1—6:20
Paul katokontan paparadan	6:21-24

1 ¹Di'oraz kaarita o'garu Paul di'iki'o Tominkaru aipan kawana'ati'oraz o'apostle-tinan Christ Jesus ati. O'saadan o'kaaritan ipai unao ati, Tominkaru pidanannao, Ephesus iainaouz,

mishidainaouz manawun Christ Jesus. ²Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

***Kaimana'o aimaakan
ikoda-ka'o Christ ida'an***

³Tuukii wakonaukii-kidan Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ Tominkarunuz na'iki uDaruz. Uruu wuru'u kamunanu'oraz wa'ati, utaan ida'an kaiman kida'o aimaakan aokazi iki kida'oraz wadoronaa ati, wamashaapa-kinnaa nii, na'iki washa'apatin-kinnaa nii kaiman. Wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimaakan kida kaikapa'a, uzaamatin-kidan idi'o waunao Christ ida'ati.

⁴Patoman ua'ia'o zii amazada, Tominkaru zaamatan waunao Christ ida'ati; uzaamatan waunao uaipan idi waunao kaimanainao nii manawun paawun za'a, aonaa kizi oia'o ikoda-ka'o wa'ida'a. Umarainpan idi waunao, ⁵kotua'ora'a naa udi'itapan wuru'u pazaamata'azoonuz waunao paudainao nii Jesus Christ sha'apatanii ida'an. Tuukii ukaimanan u'ati wuru'u usha'apatanuz aimaakan na'apa, panyukunuu kawana'ati'o na'iki paaipan kawana'ati'o. ⁶Ukau'an wakonaukii-kidan Tominkaru ukamunanun idi manawun wa'ati. Mishi tuukii manawun utukapa-kidan pakamunanun wa'ati, wuru ida'ana'a udani umarainapanii sha'apataniaz.

⁷Utorian waunao paudani izain shootan ida'an umawakan dono. Na'iki uizain ida'an wa'oian maina-bata-ka'o. Na'apa'o ida'an Tominkaru tukapa-kidan wa'ati umanawunu'o pakamunanun, ⁸na'iki dobata utukapa-kidan pakamunanun

wa'ati, paaitapaaban ida'an na'iki paaitapan ida'an ipai aimaakan.

⁹Aizii paaipan kawana'ati'ora'a naa Tominkaru aida-kidan wa'ati aimaakan wuru'u kotua'oraz utaapa-kidan mashaa panyukunuu ii, usha'apata'azooniaz wa'ati, wuru'u Christ ida'ana'oraz naa usha'apatan. ¹⁰Kaikapa'o wuru'u uaipanuz pasha'apatan aimaakan: Pakainaatanii kamoo kaawan dono ubaokopata'azon ipai daunuuda'u aimaakannao wuru'u aokazi iainao na'iki imi'i baara anainao kidaz bouda'apa'o naobanai waranu'u, uruu wuru'u Christ.

¹¹Aizii ipai aimaakan kida sha'apata-kaooz na'apa Tominkaru aitan kawana'ati'o, na'iki uzaamatinii waunao papidanannao nii uzaamatin-kidan ida'an waunao Christ ida'ati. Usha'apanum kau'an kotua'ora'a naa Tominkaru di'itapan wuru'u pazaamata'azoonuz waunao. Aizii umishia'a naa wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz na'apa paaipan kawana'ati. ¹²Usha'apatan aimaakan kaikapa'a waunao Jewnao ati, mishidainauz naa Christ kiwiin, uaipan idi wakonaukii-kidan pamanawunun. ¹³Na'iki unao pana'ainauz pidannao Jewnao ai, Tominkaru zaamatan'i naa kapam unao Christ ida'ati, uabatan na'iki umishidan dono'oraz mishi'o kuwai, tawuru'u Kaimana'oraz Kuwai Tominkaru kazannaatan daua'oraz unao. Aizii ukainaabatan wuru'u pazaamatanuz unao, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa unao ati, ukowaadauzoniaz padyuuda'a-

Eph

zon papidanannao ida'ati. ¹⁴Uruu Kaimana'o Doronaa, Tominkaru kainaabata-kinnaa mishi'o nii utaan wuru'u ukowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i. Wazaamatan nii wuru'u utaa'azooniaz aimakaan uso'otan dono'o naa waunao kaimanaiman papidanannao nii. Uruu ida'ana'o nii tuukii pidannao konaukii-kidan Tominkaru umanawunun.

*Paul toriinpan Tominkaru
ati mishidainao dau'an*

¹⁵⁻¹⁶Tominkaru kamunanun idi waunao ati, aonaa oosokadan otoriinpan u'ati unao dau'an, na'iki karikaonan da'i kapam okonaukii-kidan uruu unao dau'an, sariapa obatan di'iki'o unao unamunaa. Obata tuukii umishidan Naobanai Jesus, na'iki obata kapam ipai umarainpan Tominkaru pidannao. Uruu idi otoriinpan kawana'ati, otoriinpan Tominkaru ati unao dau'an.

¹⁷Karikaonan da'i otoriinpan Tominkaru ati, wanaobanaa Jesus Christ Tominkarunuz, uruu waDaru umanawunu'o. Otoriinpan marii kizi utaan unao ati uaitapaabakinaa nii manawun, marii kizi ukainaabatan unao ati uaitapa kizi uruu kaimanaiman. ¹⁸Na'iki otoriinpan, marii kizi Tominkaru da'atan unyukunuu kaimanaiman, uaitapa kizi na'apam ukaimanan na'iki umanawunu'o wuru'u aimakaan ukowaadaniaz pataa'azon

papidanannao ati. Uruu ida'ati'o wuru'u udapadanuz unao na'iki uzaamatanuz unao papidanannao nii.

¹⁹Na'iki otoriinpan uaitapa kizi wuru'u umanawunu'oraz ma'ozakakaru wazootapa'oraz ipai aimakaan kida ma'ozakan; uruu ma'ozaka-karu ida'ana'o Tominkaru kaminka'utan na'iki uma'ozakadan waunao mishidainao. Na'iki uruu ma'ozaka-karu ukaiwaanii ²⁰pakakuda-kinnaa nii na'iki pakadishita-kida-kinnaa nii Christ pamawaka-kizi iki, na'iki usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu^a aokazi ii.

²¹Christ, uruu umanawunu'o naobanai na'ii, uwazootapa ipai daunuuda'u wuru'u umanawunuinnao na'iki ma'ozakainao kidaz doronainao, kai, diina'iti'i na'iki karikaonanuo nii. ²²Tominkaru aipan ati, Christ waranuitapan nii ipai aimakaan. Na'iki Tominkaru zaamatan Christ kazowautapa'o nii wuru'u papidanannao mishidainao. ²³Christ uruu mishidainao zowauz, aizii inao unanaa. Christ ida'ana'o wuru'u mishidainao ikodanuz pakakupa-kinnaa nii na'iki pama'ozaka-kinnaa nii. Na'iki uruu wuru'u taa'oraz kakupa-kinai ipai aimakaan-nao ati, ipai amazada kawana'ati.

*Tominkaru kazannaatan
waunao pakamunanun ida'an*

2 ¹Aizii kotua'a naa umamishidakan dono zii Christ, na'apa

^a **1:20** *usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu*: Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai.

unao mawaka'o pidannao kawan umaizo'atikan idi Tominkaru paradan, na'iki usha'apaapan idi oii kida'o aimaakan. ²Tuukii da'i usha'apatauzon dikauda kida'o aimaakan, uda'anan idi oiainao pidannao kaduz. Na'iki tuukii uizo'atiizon Satan paradan, kazowautapa'oraz oia'o doronainao doko ii aka, kaudina'oraz pidannao nyukunuu ii dikintapainaoz Tominkaru.

³Ipai waunao na'apa'o kapam wamashaapauzon kiwiin; tuukii da'i waaipan washap'apatan oia'o aimaakan, na'iki ipai washap'apatan oia'o wanyukunuu aiapanii kidaz washap'apatan. Ukau'an na'apa'o nii padamata wapataka'uta-ka'o wa'oi'an dikin ii ba'oran oiainao kawan.

⁴⁻⁵Mazan Tominkaru tuukii ukamunan-kidan waunao, utukapan pu'u waunao mawakainao pidannao kawan wa'oi'an idi na'iki wadikintapan idi manawun uruu. Mazan umarainpan idi waunao tuukii, utaa wa'ati kakupa-karu Christ tuma. Soo Tominkaru kamunanun idi'o manawun wuru'u ukazannaatanuz waunao. ⁶Na'iki Tominkaru kadi-shita-kidan waunao wamawaka-kizi iki Christ tuma, na'iki usakanata-kidan waunao baokopa Christ tuma aokazi ii. Tominkaru shap'apatan aimaakan wa'ati kaikapa'a uzaamatan idi waunao Christ ida'ati. ⁷Na'iki Tominkaru shap'apatan aimaakan kaikapa'a, uaipan dii-

na'itiinao pidannao tukapan wuru'u pakaimannuz manawun na'iki pakamunanun wa'ati, Christ Jesus ida'ana'oraz usha'apatan. Mishi ukaimanan ipai uwazootapan ba'oran aimaakan kida kaimanan.

⁸Tominkaru kamunanun idi manawun, ukazannaatan unao umishidan idi Christ. Aonaa unao kaimanan idi'o mani wuru'u ukazannaatanuz unao, mazan kana'apani'o karikaonan utaan. ⁹Na'iki aonaa unao shap'apatan dikin ia'o mani kaiman kida'o aimaakan, uruu idi aonaa turuu pidan kian "Ōkaimanan idi'o manawun wuru'u ōkazannaata-ka'oaz." ¹⁰Tominkaru pa'an wuru'u toma'oraz waunao pa'ina'o pidannao nii, shap'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan, wuru'u kotua'oraz naa utaaipan washap'apatan nii. Wazaamata-ka'o idi Christ Jesus ida'ati, turuu washap'apatan kaikapa kida'o aimaakan.

Tominkaru kaimanaaka-kidan Jewnao na'iki Gentilenao

¹¹⁻¹²Unao Gentilenao pana'a'o pidannao udokuzunnao ida'an, Jewnao ai. Na'iki Jewnao dakotan unao machootin-kainao nii, usha'apanum kau'an ĩnao choota-kariwainao^b pa'an. Mazan wuru'u ĩchoota-ka'oaz pidan shap'apatanii karikaonan paka'u ida'an. Mazan uruu dono aona'o zii uzaamatan Christ ida'ati, na'iki tawarainao zii unao, na'iki aona'o zii ukawiizin Tomi-

Eph

b 2:11-12 *choota-kariwainao*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

karu pidanannao kawan. Na'iki uruu dono aonaa unao ati'o mani wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati,^c na'iki uruu dono aonaa kanom uzaudapan sha'apa'o nii u'ati, na'iki aonaa uTominkarun nii. ¹³Mishi kiwiin munapo ubuutapa-ka'o Tominkaru ai. Mazan aizii unao bauda'apatina'oraz Christ Jesus ida'ati, maonapada-kariwai'i naa unao Tominkaru ida'ati Christ izain shootan ida'an umawakan dono'oraz.

¹⁴Christ wuru'u wakaimanaakakinaaz, uruu kaimanaaka-kida'o Jewnao na'iki Gentilenao na'iki bauda'apatina'a naa idyaun. Kiwii-tapa imashaapan kashanau-kidaaka, mazan aizii Jesus zikada'a naa wuru'u awautapa'oraz Jewnao na'iki Gentilenao ikaimanaakan ai. ¹⁵Usha'apata aimakaan na'apa pamarina'ata-kidan ida'an ipai wuru'u Jewnao kakinaorinaa kidaz pamawakan ida'an. Usha'apatan aimakaan kaikapa'a ubauda'apata'azon idi na'iki ubaokopata'azon idi Jewnao na'iki Gentilenao pa'ida'ati. Uruu idi aizii utukapan idyaun bauda'apa'o pidan kaduz nii. Uruu idi aizii kaimanaaka'a naa idyaun. ¹⁶Pamawakan ida'ana'o wuru'u Christ kaimanaaka-kidanuz dya'utama'o pidannao tonaazinaa, ubauda'apatan idyaun na'iki ukaimanaaka-kidan naa idyaun Tominkaru tuma. Ukau'an aonaa

powa'a izoono-kidaakan. ¹⁷Christ kaawanuz imi'i baara ati, ukowaa-dapa'anan Kaimana'o Kuwai kaimanaaka-karu dau'u, ipai pidan ati na'iki unao Gentilenao ati munapoinaouz Tominkaru ai, na'iki waunao Jewnao ati'o kapam, maonapainaouz Tominkaru ida'a. ¹⁸Uruu Christ ida'an turua'a naa aizii waunao Jewnao na'iki unao Gentilenao wa'atin waDaru Tominkaru kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an.

¹⁹Ukau'an unao Gentilenao aonaa tawarainaou'u naa mani oo ba'oran kaduz pidannaou'u naa mani, mazan unao bauda'apata-kariwai'i naa Jewnao tuma. Bauda'apa'o wiizai di'iti'ora'a naa aizii uzaamatanpan baokopa Jewnao tuma, Tominkaru pidanannaouz. Uruu idi aizii baokopatinainaou'u naa unao Tominkaru pidanannao bii iti. ²⁰Ipai unao mishidainao, na'apa kabaun toma-ka'o kawanu'o unao. Aizii wuru'u apostlenao na'iki Tominkaru prophetinnaouz, kabaun orodanaa inao. Aizii Christ Jesus uruu kuba, ma'ozaka'o udiridapan kabaun toronnaa kida. ²¹Uruu wuru'u dadara'oraz uzaamatapan na'iki ukadishitapakidan kabaun, uruu di'iki'o kabaun tominan udaru kaimana'o na'iki umanawunu'o kabaun, soo Nao-banai Tominkaru kaiwaapan ni'o. ²²Unao Gentilenao uzaamatanin idi'i naa Christ ida'ati, baokopa'ora'a

^c 2:11-12 Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati: uruu dakotakao covenant. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

naa uzaamatinpan ba'oran mishi-dainao tuma. Ukau'an unao wuru'u umanawu'oraz kabaun Tominkaru mashaapa-kiziz paDoronaa ida'an.

*Paul kakuwaapatinan
Gentilenao ati*

3 ¹Ukau'an oġaru Paul, otoriinpan Tominkaru ati unao Gentilenao^d dau'an. Di'i oġaru'u taraa-kizai'i oġaraapa-ka, oġowadapan dikin ii kaimana'o kuwai, Christ Jesus dyuudaniaz oġowadandan unao ati. ²Oaitapa uabatani'i naa na'apam Tominkaru kaimanan manawun o'ati, utaan ida'an oġaudin-kizi nii, oġaminka'uta kizi unao. ³Mishi Tominkaru tukapa-kida o'ati pasha'apata'azoo nii aimakaan wuru'u mashaa'oraz utaapauzon. Uruu oġowaadazaaniaz masakauda'u u'ati oġkaaritan ida'a. ⁴Aizii utukapan dauna'an wuru'u oġkaaritanuz, uaitapan nii mishi'o wuru'u Tominkaru tukapa-kidanuz o'ati pasha'apata'azoonii aimakaan, Christ ida'ana'oraz. ⁵Mazan kotu'u, kiwiitapainao pidannao ati, aonaa Tominkaru kowaadan na'iki aonaa utukapa-kidan wuru'u pasha'apata'azooniaz aimakaan. Mazan kai'i naa pa'an ukowaadan na'iki utukapa-kidan naazu wunao ati'i pazaamataniinaouz apostlenao nii, na'iki prophetnao nii. Kaimana'o Doronaa ida'ana'o wuru'u utukapa-kidanuz pasha'apata'azon aimakaan wa'ati. ⁶Kaikapa'o wuru'u mashaa'o-

raz utaapauzon: unao Gentilenao mishidan ida'an Kaimana'o Kuwai Jesus dau'a, na'apa'o nii uzaamatan kapam wuru'u kaimana'o aimakaan Tominkaru taa'azooniaz mishidainao Jewnao ati. Na'iki unao Gentilenao bauda'apatina'ora'a naa aizii Jewnao tuma; ukau'an ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon papidanannao ati Christ Jesus ida'an, unao ipai'o nii kapam uzaamatanuz.

⁷Tominkaru kamunanun idi o'ati tuukii, utaa oġaudin-kizi nii na'iki utaa pama'ozakan o'ati oġowadapa-kinaa nii Kaimana'o Kuwai. ⁸Padamata oġaru awutapa'o umanawun-karu o'ida'a, ipai ba'oran Tominkaru poitorunao ai, mazan upu'u utaan umanawunu'o kaudin-kizai o'ati, oġowaada kizi Gentilnao ati Kaimana'o Kuwai, umanawun kida'o aimakaan ikoda-kaou dau'u Christ ida'an. ⁹Na'iki Tominkaru zaamatan oġaru kowaada'o nii na'iki kainaabata'o nii kaimanaiman pidannao ati na'apam nii umishikao wuru'u usha'apata'azooniaz aimakaan, mashaa'oraz utaapauzon panyukunuu ii. Patoman di'iki'o ipai aimakaan, mashaa Tominkaru taapan wuru'u pasha'apata'azooniaz, aonaa bauda'apa pidan ati utukapa-kidanuz oo ukowaadanuz. ¹⁰Aizii Tominkaru kaiwaa papidanannao, mishidainao, tukapa-kida'o nii mishi'o manawun paaitapaaban, ma'ozaka-tinpainao doronainao ati

Eph

d 3:1 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki ĭzowaunaanao doko ii aka'o-raz ĭmashaapan ati. ¹¹Kotua'ora'a naa patoman ua'ii amazada udi'itapan wuru'u pasha'apata'azoonuz aimaakan kaikapa'a, aizii ukawana'ati'i naa mishi usha'apatan na'apa aimaakan kida Christ Jesus, wanaobanaa ida'an. ¹²Wazaamatanan idi Christ ida'ati na'iki wamishidan idi uruu, mabaa'azoo wawa'atin Tominkaru kanaapu ati, waaitapa unaubaan nii waunao. ¹³Ukau'an ōkia'azon unao ati, aonaa ōaipan ukasha'oradapan unyukunuu ōpataka'uta-kaao idi taraa-kizai'i ōkowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai unao ati. Mishi'oraiman ukonaukii-kida'a naa ōtaraapa-kaao Kaimana'o Kuwai dikin ii.

*Paul toriinpan mishidainao
ati Ephesus iainaoz*

¹⁴Uruu idi karikaonan ōkodoru'ukan waDaru Tominkaru kanaapu ati ōtoriiinpan dono. ¹⁵Uruu wuru'u pabi'inaaka kida'oraz pidannao daru, ipai aokazi iainao na'iki imi'i baara anainao kidaz. ¹⁶Tominkaru umanawunun idi ōtoriiinpan marii kizi utaan umanawunu'o ma'ozaka-kinai unao ati paDoronaa ida'an, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu. ¹⁷Na'iki marii kizi karikaonan Christ mashaapan unao nyukunuu ii, umishidan idi manawun uruu. Na'iki ōtoriiinpan marii kizi unao kamarainapanun tuukii, uruu ida'an kizi uma'ozakadinpan, aonaa kizi ukaakinpan. ¹⁸Uruu ida'an kizi, ipai baokopa Tominkaru pidannao tuma,

waitapa kizi kaimanaiman na'apa'oram wuru'u Christ marainapanuz waunao udawun iti manawun. Mishi kaina'a utaapan dobata umanawunu'o marainpaaka-kinai, aonaa utokon nii. ¹⁹Aonaa mishi pidan aitapan na'apa'oram wuru'u Christ marainapanuz waunao udawun iti manawun, mazan ōtoriiinpan marii kizi ipai unao aitapan wuru'u Christ taapaniaz marainpaaka-kinai. Na'iki marii kizi'i naa unao dyaupain kaimanaiman Tominkaru kaduz di'iti'i naa.

²⁰Tominkaru, turuu usha'apatan umanawun kida'o aimaakan wanyukunuu ii pama'ozakan ida'an, powa'a'o zii umanawunun waiapanii ai oo watukapanii ai. ²¹Tominkaru sha'apatan idi umanawun kida'o aimaakan mishidainao ida'an na'iki Christ Jesus ida'an, marii karikaonan utaapa-kaao umanawunu'o nii. Amen.

*Mishidainao bauda'apatinan
Christ ida'ati*

4 ¹Tominkaru sha'apatan idi kaiman kida'o unao ati Christ ida'an, ukau'an ōgaru taraapa-kariwaiz ōkaudinan dikin ii Naobanai ati, ōkia'azon u'ati, ōaipan umashaapan kaiman zoobaba na'apa Tominkaru aipan kawan papidannao mashaapan. Na'apa'o nii wuru'u udapadanuz unao Christ ida'an. ²Na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a, utaapa uiribannao kaiman na'iki ukarodapa ĭdyaun, na'iki aonaa ukashadina'ana'a ĭ'ai ĭmasha'apatinkan dono kaiman.

Umarainapa ïdyaun una'apan pu'u. ³Na'iki ma'ozaka'a naa utiwain kari-kaonan kizi utaapaakan kaiman, utaapa unyukunuu kaiman Kaimana'o Doronaa bauda'apatapan idi unao. ⁴Ipai waunao mishidainouuz baokopa wazaamatanpan bauda'apa'o nanai di'iti, na'iki kaina'a bauda'apa Kaimana'o Doronaa mashaapa'o ipai wakawana'ati kida. Kaina'a bauda'apa wazaudapanii, tawuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i pazaamataniiinao ati. ⁵Kaina'a bauda'apa waNaobanaa, bauda'apa kaimana'o kuwai wamishidapanii, na'iki ipai waunao bauda'apa'o ida'ana'o wachikaawunuinan. ⁶Kaina'a bauda'apa Tominkaru na'iki uruu bauda'apa ipai waunao Daru. Uruu kazowautapa'o ipai waunao, uruu kaudina'o ipai waunao ida'an, na'iki uruu mashaapa'o ipai wa'ida'a oo wanyukunuu ii.

⁷Aizii Christ kamunanun idi, wakawana'ati kida ubuutan wakaka'iita-kinnaa nii washapapan kaudin-kizai. ⁸Kaina'a sha'atii usaadinpan na'apa Tominkaru kaaritan ida'a, tawuru'u ukianuz:

“Uzaidan dono'oraz doko iti, utaazata-kida patarubanao, ïnao kaakinpainaouuz u'ati. Na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan papidanannao ati.”^e

⁹Na'apa'oram ati'o wuru'u “uzaidan doko iti” kii-karuz? Uwa'atin doko iki na'iki ukaawan powa

ati, imi'i baara ati. ¹⁰Ukau'an wuru'u kaawanka'oraz imi'i baara ati, uru'u naa wuru'u kiwa'oraz powaa iti doko iti aokazi dawun iti manawun. Uruu idi turuu ukazowautapan ipai amazada aokazi ia'o na'iki imi'i baara ana'o.

¹¹Uruu Christ taa'oraz pana'a kida'o kaudin-kizai papidanannao ati. Pabi'i kida papidanannao uzaamata apostlenao nii, ba'orainao uzaamata prophetnao nii, ba'orainao uzaamata kowaadapa'o nii kaimana'o kuwai, ba'orainao uzaamata taapa'o nii papidanannao na'iki tominapa-kida'o nii ïdyaun. ¹²Uzaamatan ïdyaun, ïtominapa-kida kizi Tominkaru pidanannao ïaitapa kizi pasha'apapan pakaudin-kizi Tominkaru ati. Uruu ida'an kizi Christ nanaa, wuru'u mishidainouuz, ma'ozakadinan u'ati na'iki ïma'ozakada kizi pamishidapan powa'a zii. ¹³Atii na'apa'o nii wabauda'apapan wamishidapan na'iki kaimanaimana'o nii waaitapan Tominkaru Dani. Na'iki ma'ozaka'o mishidainou'o nii waunao. Wadyaupain nii kaimana'o mishidainao nii, atii na'apa'o nii waunao Christ kawan, uruu mishi'o ukaimanan manawun.

¹⁴Ukau'an aonaa koraizian-nao kawanu'o nii mani waunao. Aonaa turuu pidannao tanawatan wanyukunuu pana'iti kida'o pakuwaa ida'an, na'apa awaru kidu'ukan kawan kanawa wunu

^e 4:8 Psalm 68:18

baoko an di'itinapa kida'a. ¹⁵Mishi'oraiman, marii kizi'i naa pa'an wakowaadapan mishi'o kuwai wamarainpaakan ida'an, uruu ida'an kizi wadyaupain, na'iki wabauda'apatin kaimanaiman Christ ida'ati, uruu wuru'u wazowauz. ¹⁶Aizii ipai waunao mishidainaouz, unanaa wuru'u waunaouz. Uruu wuru'u zaamataaka-kida'oraz waunao bauda'apa'o nanai ida'ati, na'apa pidan nanaa kawan, ipai udyukoinpan kida kaiman i'zaamataakan na'iki i'zaamatinpan uzowau di'iti. Ukau'an na'apa'o wuru'u wau-naouz, wamarainpaakan an na'iki washa'apatan an wuru'u taa-kariwai kidaz wa'ati washa'apatan nii, baokopa'o nii wadyaupain, Christ ma'ozakan ida'an.

Wapana'ada kizi'i naa wakaduz

¹⁷Aizii òkakinaowa'azon unao Naobanai aipan kawana'ati. Aona'a naa umashaapa'ana'a powa'a Gentilenaò kawan, maaitapa-kainaouz Tominkaru, wuru'u ìdi'itapanii kidaz aimaakan maza-nu'o na'iki madiwautapa-ka'o karikaonan. ¹⁸Aonaa ìaitapanaatan wuru'u mishi'o kuwai Tominkaru di'iki kida'oraz, aonaa i'zaamatan wuru'u pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru taaniaz, usha'apanum kau'an tuukii ìdadaradapan panyukunuu u'ai, na'iki aonaa ìaitapa'azon na'apa kida'o aimaakan dau'an. ¹⁹Uruu idi aona'a naa ìkiba'azoo-kidan pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ìmashaapan soo pasha'apaapan dau'u wuru'u

pananaa na'iki panyukunuu aiapanii kidaz ìsha'apatan. Ìmashaapan pakaminshu'uinpan dau'u, ìsha'apata ipai kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, aonaa ìsokoda'azon pana'apainpan, mazan kii'an powa'a zii ìaipan pasha'apatan oia'o.

²⁰Unao, aonaa utominapa-kidakao na'apa kida'o aimaakan dau'u umishidan dono na'iki uzaamatan dono'oraz Christ unaobanaa nii. ²¹Mazan uabata pa'an Christ dau'an, na'iki uabata kapam mishi'o kuwai, Christ kaduz kida dau'oraz. ²²Utominaapa-kida-kao dono, udyuuda-kao umarina'atan na'iki umuudan kiwiini'o umashaapauzon kaduz, wuru'u unadapaniaz usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan. Wurru'u na'apa'oraz pidan kaduz, soo pataka'uta-kida'o na'iki antamikita-kida'o karikaonan pidan. ²³Ukau'an marina'a naa Tominkaru pa'inaadan unyukunuu, udi'itinapa kizi'i naa pa'an kaimana'o dau'u pa'idiwaru. ²⁴Mishi Tominkaru pa'inaadan unao kaduz na'apa pakaduz kawan, ukau'an ukaiwa'a naa wuru'u pa'ina'oraz kaduzui taa-kao u'ati, mishi kizi'i naa usha'apatinan kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati.

²⁵Ukau'an, aona'a naa powa'a umariidina'ana'a. Marii ipai pidan paradan mishi'o ida'an ipai pidanao ati. Usha'apanum kau'an ipai baokopa waunao bauda'apa'o nanai di'iti'o wazaamatinpan. ²⁶Aizii uto'oran dono, aonaa usha'apata'ana'a oia'o aimaakan, na'iki usookada uto'orainpan na'iki usaabaa-kida

unyukunuu kamoo tipitan ua'ii, ²⁷aonaa ukashaapa'ana'a Satan kaiwaan unao, usha'apatan ida'an oia'o aimaakan.

²⁸Aizii koidimiki pidan, marina'a naa umuudan pakoidimikin. Marii pa'an ukaudinan naa dadara, uikoda kizi aimaakan pa'ati pamashaapa-kinnaa nii, na'iki kaina'a kizi aimaakan utaan nii kapam pataka'utinainao pidannao ati. ²⁹Mana'a ukodita-kida'ana'a dikauda'o na'iki kaziwa'o paradakaruu udako iki. Mazan marii pa'an uparadan kaimana'o ida'an, na'apa'o wuru'u pidannao abata'azoo nii kidaz, uruu ida'ana'o nii ukaminka'utan na'iki uma'ozakadan pidannao nyukunuu. ³⁰Na'iki aonaa ukasha'oradauta'ana'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'oraz. Tominkaru taanii wuru'u Kaimana'o Doronaa wa'ati, uruu ida'ana'o nii waaitapan mishi'o nii Tominkaru so'otan na'iki ukazannaatan waunao ipai oia'o ai diina'iti'i. ³¹Aizii aona'a naa powa'a uto'oradinpauzo'o na'a, na'iki aona'a naa powa'a uto'oraba'ana'a, na'iki aona'a naa uto'ora'akauzo'o na'a. Na'iki aona'a naa powa'a uzunaapaaka'ana'a oo udakoopaaka'ana'a dikauda sodi kida'o ida'an. Na'iki aona'a naa udi'itimpa'ana'a powa'a uantamikita'azon dau'u uiribannao. ³²Mazan usha'apata pa'an kaiman kida'o aimaakan uiribannao ati na'iki ukamunan-kida' idyaun. Na'iki umarina'ata'a naa wuru'u dikauda kida'oraz uiribannao sha'apatauzonii kidaz u'ati, na'apa Tominkaru

marina'atan kawan wa'oian Christ ida'an.

Mashaapa-karu kanada'o ida'a

5 ¹Aizii uda'ana'a naa Tominkaru kaduz, usha'apanum kau'an udainao unao, na'iki umarainapanii unao tuukii. ²Na'iki karikaonanu'u naa umashaapa marainpaaka, na'apa Christ marainpan kawan waunao, utainan atii umawakan waunao dikin ii. Kaiman manawun kaduunu'o kawan udamainan Tominkaru ati umawakan dono. Na'apa uzai kawaoda-kaokawan Tominkaru ati, kaduun udamaanuz.

³Aizii Tominkaru dainau'u naa unao, ukau'an aona'a naa turuu uunamunaa abatauta-kaokukaminshu'uinpan. Na'iki aona'a naa turuu usha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aonaa turuu umisha'orarun. Usha'apanum kau'an aonaa turuu na'apa kida'o abatakaok Tominkaru pidannao dau'an. ⁴Na'iki aona'a naa turuu ukadaktinan kakiba'azonnaa kida'o dau'u, na'iki maaitapin-kainao paradan kawan, oo banikii-tin-karu mani oia'o na'iki dikauda sodi kida'o di'ii'aka. Mishi'oraiman ukonaukii-kida pa'an Tominkaru ipai aimaakan kida dau'an, wuru'u usha'apatanii kidaz unao ati. ⁵Uaitapa kizi mishi'o nii wuru'u, pidan kaminshu'uinpa'o, na'iki sha'apaapa'o kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki misha'oraru, aona'o nii na'apainao pidannao zaamata-kaok Christ na'iki Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, na'iki

Eph

aona'o nii ĩzaamatan wuru'u Tomin-
karu taa'azooniaz. Aizii pidan
aipaabi'ia'o aimaakan soo pa'ati
karikaonan, utominkaruniitapan
aimaakan kida wuru'u.

⁶Mana'a umariida-kidina'ana'a
pidannao ati ĩkowaadapan an maza-
nu'oraz karikaonan kuwai kida.
Usha'apanum kau'an Tominkaru
pataka'utan nii ipai pidannao, wuru
dikin ia'a ĩsha'apaapanii kidaz,
na'iki ĩdikintapan idi Tominkaru.
⁷Ukau'an mana'a ukaminauda'u-
tinpa'ana'a na'apainao pidannao idi.

⁸Mishi kiwiin umashaapan
maruta'o-karu'u, mazan aizii
uzaamatinan idi'i naa Naobanai
di'iti, umorotan kanada'o-karu iti;
ukau'an umashaapa'a naa kaiman
na'apa pidannao kanada'o-karu-
a'o mashaapauzon kawan. ⁹Aizii
pidannao mishi'o ĩmashaapan
kanada'o ida'a, aitapa-ka'o ĩdyaun,
ĩmashaapan ida'an kaiman na'iki
ĩsha'apatinan ida'an sakitapa,
na'iki ĩmashaapan ida'an mishi
paparadan kawana'ati. ¹⁰Ukau'an
utominpa'a naa, uaitapa kizi'i naa
na'apam mashaapa-karu Tomin-
karu aipan kawana'ati. ¹¹Aonaa
usha'apaapa'ana'a oia'o aimaakan
kida wuru'u pidannao sha'apaa-
pauzonii kidaz maruta'o-karu'u.
Mishi'oraiman ukowaada ĩ'ati
aonaa ukaimanan wuru'u na'apa
kida'o aimaakan ĩsha'apaapaniaz.
¹²Tuukii ukakiba'azonnan kadako-
tin-karu wuru dau'a'a dikintapainao
sha'apaapanii kidaz aimaakan
maruta'o-karu'u. ¹³Mazan kanada'o
kanadapan dono ĩdyaun ipai'o nii

ĩkaduz tukapa-ka'o na'iki aitapa-ka'o.
¹⁴Na'ia'oram kanada'o kanadapanii
kainaabana'o ni'i naaz. Kaikapa
sha'atii tawuru'u saada-kariwai
Tominkaru kaaritan ida'a'o kianuz:

“Pugaru da'awupauzo,
pupokoda'a naa,
mawaka'o kawanu'ora'a
naa pugaru, ukau'an
pukadishita
Christ taa kizi kanada'o
punyukunuu iti.”

¹⁵Ukau'an umashaapa'a naa
kaiman na'iki aitapin. Aonaa
umashaapa'ana'a maaitapin-kai-
nao pidannao mashaapan kawan,
mazan aitapinainao mashaapan
kawan pa'an. ¹⁶Na'apainim utuka-
pan an kaina'a kaimana'o aimaakan
sha'apata-karu nii, usha'apata'aka
sariapa, usha'apanum kau'an kai
pidannao mashaapan oia'o dau'u
pa'idiwaru. ¹⁷Ukau'an aonaa umaai-
tapinka'ana'a, mazan uaitapa kizi
pa'an kanom wuru'u Naobanai
aipaniaz usha'apatan, ukawana'ati
kizi'i naa usha'apatinan. ¹⁸Aonaa
upo'idi'i na'a, usha'apanum kau'an
pidan po'idin an, aonaa uaitapan
pasha'apaapan dikauda kida'o
aimaakan. Mishi'oraiman marii
pa'an Kaimana'o Doronaa ma'o-
zakadapan na'iki kazowautapan
unao, umashaapa kizi pa'an uai-
pan kawana'ati. ¹⁹Uma'ozakada
umin-mishidannao nyukunuu
kida ukunuian ida'an Psalms ida'a
kida'o kunui na'iki Tominkaru dau'u
kida'o kunui; konaukii ukunui-
apa unyukunuu iki Tominkaru
ati. ²⁰Karikaonan ukonaukii-kida

waDaru Tominkaru ipai aimaakan kida dau'an, wanaobanaa Jesus Christ ida'an.

Daiaroinao na'iki daiaruinao ati'o

²¹Aizii minziiwa'a naa usha'apatin umin-mishidannao paradan kawana'ati, usha'apanum kau'an unaobanaa Christ umanawunu'o uruu.

²²Unao daiaroinao uizo'ati udaiaru paradan na'apa uizo'atin kawan Naobanai paradan. ²³Usha'apanum kau'an uzowaunaa wuru'u udaiaruz. Na'apa Christ kazowautapan kawan mishidainao, wuru'u unanaaz. Inao ukazannaataniinaouz oia'o ai. ²⁴Ukau'an na'apa mishidainao izo'atin kawan Christ paradan, na'apa'o nii kapam wuru'u daiaroinao kida izo'atinuz paudaiaru paradan.

²⁵Daiaruinao, umarainapa udaiaro, na'apa Christ marainpan kawan tuukii mishidainao, atii ukashaapa zii pazowii-kaos pakazannaata-kinaa nii idyaun, ²⁶uaipan idi pachikaan idyaun kaiman i'oiian ai. Uchikaan idyaun wunu idi na'iki paparadan ida'an. ²⁷Usha'apanum kau'an uaipan idi patukapa-kidan mishidainao konaunam manawun, ikadishitan dono ukanaapu ati diina'itii. Aonaa uaipan patukapan kaniriba'o oo dikauda'o nii i'ida'a. Mazan uaipan idyaun kaimanainao nii na'iki aonaa kizi oia'o ikoda-kaos i'ida'a. ²⁸Na'apa kizi kapam daiaruinao marainpan paudaiaro, imarainpan kawan

pananaa. Na'ia'oram pidan marainpa'o paudaiaro marainpa'o pananaa wuru'u uruuz. ²⁹Mishi aonaa na'iam zii pidan to'ora-kizaitapan pananaa. Mishi'oraiman kaiman pa'an utaapanuzu, kaiman upaanuzu. Na'apa Christ taapan kawan mishidainao kaiman. ³⁰Usha'apanum kau'an Christ nanaa wuru'u waunaouz. ³¹Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a: "Uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai, na'iki ubauda'apatinan paudaiaro tuma. Uruu idi ibauda'apatinan naa pananaa, aonaa dya'utama'ora'a naa mani idyaun." ^f³²Kaina'a mishi'o na'iki umanawunu'o kakinaorii di'oraz parada-karu ida'a. Christ na'iki mishidainao dau'ana'o wuru'u okadakotinanuz da'a'a. ³³Ukau'an na'apa kizi kapam unao, marii kizi ipai daonaioranao marainpan paudaiaro na'apa imarainpan kawan pananaa. Na'iki marii kizi ipai daiaroinao taapan umanawunu'o nii paudaiarunao.

Koraiziannao, daruinao na'iki idaronao ati'o

6 ¹Koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan, usha'apanum kau'an unao mishidainao Jesus, na'iki sakitapa'o wuru'u sha'apatin-karuz na'apa. ²Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a. "Umarainapa udaru na'iki udaro." Uruu kiwiitapa'o kakinaorii

Eph

^f 5:31 Genesis 2:24

kaina'a'o aimaakan taa'azoo-kaou utuma uizo'ati-kaou an. ³Kaikapa'o wuru'u aimaakan taa'azoo-kariwaiz. "Kaimana'o nii puikodan mashaapa-karu, karikaonanu'o nii pukonaukiitinan na'iki kotua'iki'o nii pumashaapan di'oraz imi'i baara'a puizo'atin an pudaru na'iki pudaro paradan."⁸

⁴Aizii unao daruinao, aonaa uto'orada'ana'a udainao, mishi'o-raiman kaiman utaapa i'dyaun, ukakinaota i'dyaun kaimana'o ida'an na'iki utominapa-kida i'dyaun Tominkaru aipan kawana'ati.

***Poitoruinao na'iki
naobanainao ati'o***

⁵Aizii unao torii-kariwaiz poitoruinao,^h uizo'ati unaobanaanao paradan mashaapainaoz da'a'a imi'i baara'a. Aonaa udikintapa'ana'a i'dyaun. Konaukii usha'apata i'kaudin-kiz, uizo'ati i'paradan na'apa uizo'atin kawan Christ. ⁶Uizo'ati unaobanaanao paradan, aonaa i'awunuutapan idi mani karikaonan usha'apatan ukaukin-kizi oo uaipan idi karikaonan i'naudapan unao. Mazan Christ poitorun idi unao, usha'apatin kaiman, unyukunuu kaimanan ida'an na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. ⁷Usha'apata ipai ukaukin-kizi kaiman na'iki konaukii, aonaa pidan ati'o kawan mani, mazan Naobanai Jesus ati'o kawan

pa'an. ⁸Usha'apanum kau'an uitapa Naobanai Tominkaru'o nii wuru'u kawinipinaata'oraz ipai pidannao, poitoruinao na'iki wuru'u aona'oraz i'poitoruinao mani. Ukawinipinaatan nii i'dyaun i'sha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan.

⁹Aizii unao kapoitoru-tinpainao, kaiman kapam utaapa upoitorunao, aonaa udakota'ana'a usha'apatan oo uba'izian i'dyaun. Usha'apanum kau'an ipai unao na'iki upoitorunao, bauda'apa'o uNaobanaa, uruu aokazi ia'oraz. Uruu, utukapa ipai pidannao na'apa kida pa'idiwaru, aonaa na'ia'oram utapan pana'a kida'o nii.

***Mishidainao mizaataakapan
daara ni'o***

¹⁰Aizii da'a'a ubaukapan naa o'kia'azon unao ati, tuukii o'aipan uma'ozakadinan Naobanai Tominkaru ma'ozakan umanawunu'oraz ida'an. ¹¹Umorokoda'a naa ipai wuru'u Tominkaru taanii kidaz mizaataaka-karu daaraⁱ nii, ma'ozaka kizi ukadishitapan, na'iki aonaa kizi ukaakinpan Satan tiwaan an pawaoa-kidan unao pabi'inaaka kida'o aimaakan ida'an. ¹²Aizii wuru'u wamizaataakanuz, aonaa pidannao tuma'o mani, mazan wamizaataakapan oia'o doronainao tuma'o. I'nao ma'ozaka'oraz i'kazowautapan pidannao masha-

⁸ 6:3 Exodus 20:12; Deuteronomy 5:16 ^h 6:5 torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ⁱ 6:11 mizaataaka-karu daara: Kotua'o soldyaanao morokodanii kida pamizaataaka'azon dono: zadawii, pidan dokori'i dikiniribanaa, dazkidii, awautinapa-kinai, kowamai, na'iki mizaataaka-kinai marii. English ida'an udakota-kaou 'armour' kii.

painaouz kai maruta'o-karu'u, wuru amazada baara ana'a. Na'iki wamizaataakapan oiainao manawun doronainao tuma'o, wuru'u ma'ozaka-tinpainao kidaz doko ii aka.

¹³Ukau'an umorokoda'a naa aizii ipai wuru'u Tominkaru taa-nii kidaz mizaataaka-karu daara nii na'iki ukaiwa'a naazu. Aizii na'apainim oia'o na'iki dikauda'o aimaakan sha'apan u'ati, aona'o nii

ukaakinpan u'ati, mazan udikintan nii wuru'u oia'oraz. Aizii uipaian dauna'an umizaataakapan, pakawanu'o nii ma'ozaka ukadishitapan. ¹⁴Ukau'an, ma'ozaka'a naa pa'i ukadishitapa. Umishidapa wuru'u mishi'oraz kuwai. Ukau'an, umorokoda wuru'u mishi'oraz kuwai uzadawu nii. Na'iki umashaapa kaiman Tominkaru aipan kawan, uruu kizi ukaiwaa udokori'i dikiniribanaa nii. ¹⁵Na'iki uminziiwanuz

soldyaanao mizaataakapan daara (6:10-18)

ukowaadapan Kaimana'oraz Kuwai, kaimanaaka-karu dau'oraz Tominkaru tuma, uruu kizi umorokoda udazkidi nii. ¹⁶Kaina'a zii ba'oran: umishidapanuz Christ, uruu kizi ukaiwaa uawutinapa-kinnaa nii, Satan ba'itan an pabairi tikazi-tinapa kida'o. ¹⁷Na'iki wuru'u Tominkaru kazannaatanuz naa unao, uruu kizi umorokoda ukowam nii. Aizii wuru'u Tominkaru Paradanuz, uruu ukaiwaa umarian nii, Kaimana'o Doronaa taaniaz u'ati. ¹⁸Na'iki karikaonan utoriinapa Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an unao. Utoriinpan an Tominkaru ati ukowaada ipai aimaakan dau'an; upishaa u'ati wuru'u tuukia'oraz manawun uaipan ukaminka'uta kizi unao. Ukau'an dyauta utaapa unyukunuu toriinapa-karu dau'ati, na'iki karikaonan utoriinapa ipai Tominkaru pidanannao ati.

¹⁹Karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati ukaminka'uta kizi õgaru õkakuwaapan an, mabaa'azoo kizi õkowaadan Kaimana'o Kuwai wuru'u mashaa'oraz utaa-pauzo-kaoo kotua'a naa. ²⁰Jesus

zaamatanii õgaru kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai; uru'u naa wuru'u õkowaadapaniaz na'iki uruu dikin ia'o wuru'u õtaraapakaooz da'a'a. Ukau'an, utoriinapa Tominkaru ati õdau'an, aonaa kizi õtarian õkowaadapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai dyuuda-kariwaiz õkowaadapan.

Paul katokontan pakaaritan

²¹Tychicus, uruu wa'inawuzuitapanii umishidan idi Christ, na'iki uruu wamarainapanii na'iki kaimana'o ukaudinauzon Naobanai ati. Uru'o nii kowaada unao ati ipai õdau'an, na'iki õsha'apatanii kida dau'an. ²²Õdyuudan nii uruu unao di'iti ukowaada kizi ipai daunuuda'u waunao dau'u, na'iki uma'ozakada kizi unao nyukunuu.

²³Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ taan kaimana'o mashaapa-karu na'iki marainpaaka-karu ipai unao mishidainao ati, na'iki karikaonan kizi umishidapan Christ. ²⁴Marii Tominkaru kaimanan ipai wunao ati'i karikaonan'oraz imarainpan manawun Naobanai Jesus Christ.

Paul Kaaritan

Philippi Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle Paul saadan di'oraz kaarita pataraa-ka'o dono'o Kaimana'o Kuwai dikin ii. (Philippians 1:17) Timothy umin-kaudinán na'ian pu'a'o utuma usaadan wuru'u kaaritam.

Baukapa'o Paul morowautapankauzon Silas tuma Philippi ii. Uruu dono'o wuru'u pidannao abatanuz na'iki imishidanuz Paul kowaadanii Kaimana'o Kuwai. (Acts 16:11-40) 10 wunu imorowautapankan dauna'an, usaadan wuru'u pakaaritanuz.

Aizii usaadan wuru'u kaaritam mishidainao ati'o Philippi iainaouz. Ukowaadan i'ati tuukii ukonaukian ikaminka'utan idi paugaru idyuudan ida'an aimaakan pa'ati na'iki itoriinpan idi Tominkaru ati udau'an.

Paul kowaadan tuukii pakonaukian papataka'uta-ka'o pu'u taraa-kizai ii. Mazan ukian, wuru'u na'apa kida'oraz kaiwainan kaimana'o nii, iriba kaiman kida'o aimaakan sha'apan una'ian pu'u. Na'iki ukowaadan tuukii pakonaukian panyukunuitapan idi mishidainao Philippi iainaouz kamunanun pa'ati.

Pakaaritan ida'a, Paul kakinaowan mishidainao aonaa kizi ikashadinan oo ikaakinpan papataka'uta-ka'o an pamishidan dikin ii Christ. Mazan marii kizi'i naa pa'an ikonaukiitanan karikaonan. Na'iki ma'ozaka kizi itaapan pamishidan na'iki karikaonan kizi ikaminka'uaakan na'iki imashaapan konaukii pamin-mishidannao tuma. Na'iki ukakinaowan idyaun izaudinapa kizi pidannao ai, taapinpa'azoinaouz kaimana'o nii, tuukia'oraz iaipan sha'apatin-karu Jewnao kakinaorinaa kawana'ati.

Tuukii Paul kakinaowan wuru'u mishidainaoz uaipan imashaapan kaiman na'iki idi'itinapa kizi kaiman na'apa Christ kawan.

Phil

Kaarita buutinpan kida

Kaarita daua'o	1:1-11
Paul daua'o utaraapa-kaao dono'oraz	1:12-30
Paul kakinaotan mishidainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u	2:1-18
Paul sha'apatina'azon daua'o	2:19-30
Kaimana'o kakinaorii na'iki kaduzui tukapa-kida-kaao	3:1—4:1
Mishidainao nyukunuu ma'ozakada-kaao, na'iki ĩkonaukii-kida-kaao	4:2-20
Paul katokontan pakaaritan	4:21-23

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul na'iki Timothy di'iki'o, Christ Jesus poitorunaouz. Õgaru Paul, õsaadan di'oraz kaarita ipai unao Tominkaru pidanannao ati'o, Philippi sannaou, mishidainao Christ Jesus, na'iki mishidainao zowaunaanao ati'o kapam, na'iki ipai wunao ati'i kaminka'uupainaoouz unao. ²Marii waDaruru Tominkaru, na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul toriinpan Philippi sannaou ati

³Na'apainim õnyukunuuanon dono unao, tuukii da'i õkonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. ⁴Na'iki karikaonan da'i õtoriiinpauzon konaukia'o ida'an Tominkaru ati unao dau'an. ⁵Usha'apanum kau'an unao kowaadapa'o kapam Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz. Sariapa umishidan di'iki'o usakadan ukakuwaapatinan, atii kai pakawan. ⁶Mishi Tominkaru sakadani'i naa pasaa-

baan unao. Aizii õkian nii unao ati, õaitapa na'iki õmishida pakawanu'o nii wuru'u Tominkaru kaudinanuz na'apa, atii Christ Jesus kaawan dono'o nii zii uipaian pasaabaan unao. ⁷Õdi'itinpan unao dau'u kaikapa'a õmarainpan idi'o unao tuukii manawun. Mishi Tominkaru tukapa-kida pakaimanan ipai baokopa unao ati na'iki õgaru ati, utaapada ukaminka'utan õgaru õkaudin-kizi dau'u, õtaraapa-kaao pu'u oo õkashadaakapan dono pidannao tuma Kaimana'o Kuwai dau'an õtukapa-kida'azon idi umishiin. ⁸Tominkaru tukapa na'iki uaitapa mishi'o wuru'u õtukapa'azonun unao, õmarainpan idi'o unao tuukii, na'apa Christ Jesus marainpan kawan unao.

⁹Õtoriiinpan Tominkaru ati unao dau'an, marii kizi powa'a zii ukamarainapanun, na'iki utaa kizi uaitapa-kinaa nii powa'a zii, na'iki uaitapaaba-kinaa nii manawun. ¹⁰Uruu ida'an kizi uaitapan na'ia'oram kaimana'o na'iki sakitapa'o aimaakan usha'apatan nii na'iki umishidan nii.

Uruu ida'an kizi karikaonan ukaimanan, aonaa kizi oia'o ikoda-kaou'ida'a atii na'apa Christ kaawan di'iti. ¹¹Marii kizi karikaonan usha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimakaan, Jesus Christ taan ida'an pama'ozakan u'ati. Na'apa'o ida'an kizi Tominkaru naubaa-kaou na'iki ukonaukii-kida-kaou.

***Kaimana'o Kuwai abata-kaou
Paul taraapa-kaou pu'u***

¹²Aizii õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, wuru'u dikauda kida'o aimakaan sha'apaapa-kaou pu'u õ'ati kaikapa'a, mazan ukaiwainan kaimana'o nii, na'apa kida'o ida'an mishi'oraiman powa'a zii manawun Kaimana'o Kuwai abata-kaou. ¹³Usha'apanum kau'an ipai'i naa da'ainao pidannao na'iki ipai soldyaanao wunaou'u watchmantapainao kidaz udaru'o naobanai dapu, kaimanaiman ïaitapan wuru'u õtaraapa-kaouz soo õkakuwaapatinan dikin ia'o Christ dau'u. ¹⁴Aizii õtaraapa-kaou idi, powa'a zii mishidainao Christ ma'ozakadinan, uruu idi ma'ozaka ïkowaadapan Tominkaru Paradan, aonaa ïtarian.

¹⁵Kaina'a pabi'i kida mishidainao, ïkowaadapan kuwai Christ dau'u padamata mazan soo pakishauzin idi'o karikaonan õ'ati, ïaipan karikaonan pada'an-kaou. Mazan kaina'a ba'oran mishidainao, ïkowaadapan wuru'u kuwaiz ïkaminka'uta'azon idi'o pa'an õgaru. ¹⁶Na'iki wuru'u ïkakuwaapatinanuz pamarainpan idi'o õgaru, ïaitapa õtaraapa-kaou da'a'a õkowaadapan idi'o pidannao ati wuru'u kai-

mana'o na'iki mishi'o kuwai Christ dau'oraz. ¹⁷Mazan wuru'u ba'orainaoz ïkakuwaatinan Christ dau'an soo ïaipan karikaonan pawazoomikipan, aonaa panyukunuu kaimanan pu'a'o mani õ'ati, mazan soo ïatadinpa'azon karikaonan. Na'iki ïaipan karikaonan pakasha'oradan õnyukunuu wuru pu'a'a õtaratapa-kaouz. ¹⁸Mazan aonaa ïsha'apaapanii kida kasha'oraduan õnyukunuu. Mishi'oraiman kaiman õ'ati wuru'u ïkakuwaapatinanuz Christ dau'u. Na'apa'oram ida'an kakuwaatin-karu kishauzi-karu pu'u oo kaimana'o nyukunui di'iki'o, mazan na'apa'o ida'an ïabata-kidan naa pidannao ati Kaimana'o Kuwai Christ dau'oraz. Uruu idi tuukii õkonaukian.

Na'iki powa'a'o nii zii õkonaukiitinan. ¹⁹Usha'apanum kau'an utoriinpan idi õdau'an Tominkaru ati, na'iki Kaimana'o Doronaa, Jesus Christ di'iki'oraz kaminka'utan ida'an õgaru, õaitapa õkodita-kida-kaou nii di'iki'i. ²⁰Ukau'an tuukii õaipan õtukapa-kidan mishi, aona'o nii õkasharutinan na'iki õba'azootinan õsha'apainpan ida'an. Mazan pakawan õtaapan õnyukunuu ma'ozaka, pakawan kizi õtukapa-kidan mishi Christ umanawunun õsha'apatanii kida aimakaan ida'an, kai õkakupan pu'u, oo õmawakan ida'an. ²¹Usha'apanum kau'an õgaru ati, wuru'u kakupa-karuz mishi'o mashaapa-karu'u naa pa'an kaimanaiman Christ ati. Aizii õmawakan an, powa'a'o nii zii manawun ukaimanan õ'ati.

Phil

²²Aizii òtaapa-kaò an kakupa, dobata'ò nii òsha'apatan kaudin-kizai Christ ati zii. Uruu idi aonaa òaitapan na'ia'oram òaipan, kakupakaru oo mawaka-karu. ²³Aonaa òaitapan na'ia'oram manawun òzamaata. Tuukii òwa'aka'azon wuru'u di'oraz amazada baara'a, òmashaapa'ana'azon idi'i naa Christ tuma, na'ii powa'a'ò zii pa'an ukaimanan mashaapa-karu ai da'a'a imi'i baara'a. ²⁴Mazan òaitapa kaimana'ò nii pa'an unao ati òtaapa-kaò an zii kakupa. ²⁵Ukau'an una'apan an, òaitapa òtaapa-kaò nii zii kakupa, uruu idi pakawanu'ò nii òkaudinanan. Òma'ozakada kizi powa'a zii wuru'u umishidapanuz Tominkaru, na'iki konaukii kizi umashaapan umishidan idi Christ. ²⁶Ukau'an tuukia'ò nii manawun ukonaukii-kidan Christ Jesus, òkodita-kida-kaò an na'iki òkaawan an koshan unao di'iti.

***Mishi'ò mashaapa-karu
Tominkaru aipan kawana'ati***

²⁷Ukau'an kanom sha'apan an ò'ati, kaimana'a naa umashaapa, Kaimana'ò Kuwai kawana'ati Christ di'iki'oraz. Aizii na'apainim òmakon an unao di'iti oo òmamakokan an, mazan upu'a'ò nii òabatan, mishi ma'ozaka umishidapan na'iki bauda'apa utaapan unyukunuu. Na'iki òabatan nii baokopa ukazannaapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai Christ daua'oraz. ²⁸Na'iki aonaa utarian utarubanao sha'apaapan ai unao; uruu ida'an utukapakidan ì'ati mishi'ò nii Tominkaru

pataka'utan ìdyaun, mazan unao ukazannaatan nii pa'an. Tominkaru'ò nii wuru'u sha'apata'oraz aimaakan na'apa. ²⁹Mishi Tominkaru kaimanan unao ati ukashaapa umishidan Christ, na'iki ukashaapa kapam unao baiaapan kasha'ora'ò umishidan dikin ii uruu. ³⁰Ubaiatan kasha'ora'ò, na'apa utukapan kawan tawuru'u òbaiaapanuz kasha'ora kida'ò na'ii, Philippi ii. Atii di'i pakawan zii òbaiatan kasha'ora'ò.

***Mishidainao di'itinapa kizi
Christ Jesus di'itinpan kawan***

2 ¹Aizii uaitapan idi unyukunuu ma'ozakadinan uzaamatinpan idi Christ ida'ati; na'iki uaitapan idi unyukunuu saabainan Christ kamarainapanun ida'an; na'iki uaitapan idi ubauda'apatapan unyukunuu Kaimana'ò Doronaa ida'an; na'iki uaitapan idi marainpaaka-karu na'iki kumunuaaka-karu kaina'an u'ida'a; ²ukau'an umashaapa'a naa na'apa ukawana'ati, òkonaukii-kinanaa nii. Utaapa'a naa unyukunuu patumaaka, na'apa kida udi'itinapa; na'apa kida kapam umarainpaaka; na'iki ubauda'apata unyukunuu usha'apata'azonii aimaakan dau'ati. ³Aonaa usha'apata'ana'a aimaakan u'atadinpa'azon idi karikaonan, oo uaipan idi mani karikaonan utukapa-kaò umanawunu'ò kawan. Aonaa umanawun-tinpa'ana'a, mishi'oraiman utaapa pa'an uiribannaò umanawunu'ò nii u'ai. ⁴Aonaa udi'itinpa'ana'a soo uaiapanii na'iki usha'apaapanii

kida aimakaan dau'u karikaonan, mazan udi'itinapa ukaminka'u-ta'azon dau'u uiribanna kapam. ⁵Ukau'an na'apa'a naa udi'itinapa Christ Jesus di'itinpauzon kawan, usha'apata aimakaan unyukunuu kaimanan ida'an na'apa Christ Jesus kawan.

⁶ Christ patumaakan pu'u padamata Tominkaru tuma

na'iki ikaduz na'apa kidaakan pu'u, mazan upu'u aonaa utiwaan papatumaakadinpan Tominkaru tuma.

⁷ Mishi'oraiman minziiwa uwa'akan umanawun-karu aokazi ii.

Utaapinpan apowa'a na'apa poitorui taapinpauzon kawan.

Ushakatan na'apa pidan kawan.

⁸ Uruu dono apowa'a utaapinpan, uizo'ati Tominkaru pazowii-kidinan ida'an cross paawa'a.

⁹ Uruu idi Tominkaru kadishita-kidan uruu, na'iki uzaamatan uruu umanawunu'o nii, na'iki udakotan u'uu umanawunu'o nii ipai ba'orainao kida uuai ai.

¹⁰ Soo uruu ati bouda'apa Tominkaru aipan, ipai pidannao kodoru'ukan, ipai aokazi iainaouz, imi'i baara anainaouz na'iki ipai mawakainaouznaa.

¹¹ Na'iki ipai'o nii pidannao kian, "Jesus Christ uruu umanawunu'o manawun Naobanai."

Uruu ida'an ipai'o nii pidannao naubaan na'iki konaukii-kidan waDaru Tominkaru.

Mishidainao mashaapa kizi Tominkaru Paradan kawana'ati

¹² Õmin-mishidannao, õmarai-napaniinao, karikaonan da'i uizo'atiizon Tominkaru paradan õna'ian dono utuma. Powa'a zii pa'i uizo'ati Tominkaru paradan õ'aonaan pu'u utuma. Utaapa Tominkaru umanawunu'o nii na'iki ukichana'iki usha'apaapan oia'o uawun za'a, utiwaitina'a naa ma'ozaka umashaapa kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawan pakazannaataniinao mashaapan. ¹³ Usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u kaudina'oraz unao ida'a, uruu aipan ati minziiwa usha'apatan wuru'u udyuudanii kidaz sha'apata-kao pa'ati, na'iki utaan ida'ana'o uma'ozaka-kinnaa nii wuru'u usha'apatanuz kaiman kida'o aimakaan na'apa uaipan kawana'ati.

¹⁴ Aizii usha'apatan an aimakaan, kaiman usha'apatazu, aonaa ukadakoinpa'ana'a udau'u. Na'iki aonaa ukashadaakapa'ana'a ba'orainao tuma usha'apaapanii kida dikin ii. ¹⁵ Aonaa kizi ukadakin-kida-kao na'iki uunamunaa abata-kao dikauda sodi kida, mazan kaiman kizi pa'an unao. Tominkaru dainaoun idi unao, umashaapa

kaiman pa'an oia'o pidannao bii'i, wuru'u sha'apaapainouz dikauda'o na'iki kakiba'azonnaa kida'o manawun aimaakan. Mazan unao, ĩbii ana'o nii pa'an ukanadapan, na'apa wizinao kanadapan kawan maruta'o-karu'u. ¹⁶Ukowaadauta kizii' naa kaimana'o kuwai, kari-kaonanuo kakupa-karu ikoda-kinoo daua'oraz. Aizii usha'apatinan an na'iki umashaapan dono na'apa, tuukia'o nii ōatadinpan unao ida'an, Christ kaawan dono pakamoon dono'o naa. Usha'apanum kau'an uruu ida'ana'o nii ōaitapan aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u ōkaudinanz dadara unao bii an. ¹⁷Usha'apanum kau'an tuukii utaainan umishidan ida'an Tominkaru. Panaadon ōtaainan nii Tominkaru ati ōzowii-ka'o ida'an, na'iki ōizain shootan ida'an, ōipaida kizii' naa Tominkaru ati wuru'u unao taainanz u'ati. Mazan upu'u ōkonaukian na'iki ōkonaukiitinan nii ipai unao tuma. ¹⁸Ukau'an na'apa kizi kapam ukonaukian baokopa ōtuma.

*Timothy na'iki Epaphroditus
dyuuda-ka'o daua'o*

¹⁹Kaina'a'o nii ōaipan ōdyuudan Timothy unao di'titi wanaobanaa Jesus Christ kashaapan an mazan. Tuukia'o nii ōkonaukian ukaawa-kidan dono kuwai unao dau'an. ²⁰Aonaa ōikodan ba'oran pidan Timothy kawanu'o, tuukia'o manawun udi'itinpan unao dau'u. ²¹Kaina'a mishi ba'orainao, mazan ĩdi'itinpan soo pasha'apata'azoonii kida aimaakan dau'u,

aonaa Jesus Christ aiapanii kida daua'o mani. ²²Mazan Timothy, ipai unao utukapanii na'iki uaitapani'i naa ukaduz. Utukapa na'apam ukaudinanz ōtuma, baokopa wakowaadapan Kaimana'o Kuwai, na'apa pidan kaudinanz kawan padaru tuma. ²³Ukau'an ōaipan ōdyuudan uruu unao di'titi, ōaitapa'akan dono'o naa na'apam nii ōsha'apata-ka'o da'a'a. ²⁴Mazan ōaitapa na'iki ōmishida wanaobanaa taapadan nii ōmorowautan kadiman unao di'titi.

²⁵Mazan kai ōdyuudan nii powaa iti Epaphroditus unao di'titi, uruu sha'atii udyuudauzoniaz ō'ida'ati, na'aka'o nii aimaakan kida ukaminka'uta-kinaa ni'oraz ōgaru. Uruu ō'inawuzu kawanu'o ōtaapan, baokopa ukaudinanz ōtuma na'iki ma'ozaka ukazanaatapan kaimana'o kuwai ōtuma. ²⁶Ōdyuudan nii uruu utukapa'azon idi unao tuukii, na'iki kasha'ora'o unyukunuu, usha'apanum kau'an uaitapa tuukia'o unao dopian oo ukasha'oran uabatan idi ukarinaanz. ²⁷Mishi'o wuru'u ukarinaankananz tuukii, maonapa umawakan, mazan tuukii Tominkaru kaimanan u'ati, ukakuda uruu. Mazan aonaa uruu ati mani paba'oran Tominkaru kaimanan, ōgaru ati kapam. Aonaa Epaphroditus mawakan, usha'apanum kau'an aonaa Tominkaru aipan ōkasha'oradan ōnyukunuu powa'a zii, ōbaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan. ²⁸Uruu idi'o tuukii manawun ōdyuuda'azon uruu unao di'titi, ōaipan idi unao konaukian

utukapan dono ukaawan koshan powaa iti. Na'iki õgaru tuukia'o nii kapam õkonaukian õaitapan idi aona'o ni'i naa powa'a unao nyukunu kasha'oratinan udau'ati. ²⁹Aizii ukaawan an unao di'iti konaukii udapaapa uruu, na'apa udapaa-pauzon kawan umin-mishidannao. Na'iki na'apa kizi unaubaan uruu kawanuinao pidannao, ³⁰usha'apanum kau'an minziiwa umakon kichana'iki-kia'o bii iti, na'iki maonapa umawakan pakaudinan dikin ii Christ ati. Ubaiatan wuru'u kaudin-kizaiz, uaipan idi pasha'apatan wuru'u unao sha'apata'azooniaz padamata õ'ati, mazan unao, aonaa uturuudinan, umunapon idi õ'ai.

Paul aipan Philippi sannao da'anan pakaduz

3 ¹Aizii õmin-mishidannao, ukonaukiitina'a naa kari-kaonan, uzaamatipan idi'i naa wanaobanaa Christ ida'ati. Aonaa õkashadinan õkakinaotan unao powa'a an kida. Wurru'u õkaki-naori kidaz kaminka'utan nii na'iki ukazannaatapan nii unao upozawata-kida-kaõ ai. ²Uzaudinapa pa'i oiainaouz pidannao ai, arimaraka kawanuinaouz. Ñnao tuukii ñaipan mishidainao daonaioranao chootakidan pamada Jewnao kaduz kawan. ³Waunao, mishi'o pa'an Tominkaru pidannao manawun. Karikaonan pa'an watoriiinpan Tominkaru ati Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao. Na'iki

wataapa pa'an Christ Jesus umana-wunu'o nii. Aonaa wa'atadapan pidan sha'apaapanii kida aimakaan. ⁴Õgaru, turua'o padamata õmashaa-pan atadinapa õsha'apatanii kida aimakaan ida'an. Aizii ukaina'an an pidannao atadinpa'o pasha'apatanii kida aimakaan ida'an, õgaru pa'an turuu õatadinpan powa'a zii ñ'ai. ⁵Usha'apanum kau'an õgaru choota-kariwai bauda'apa soondii õshakatan dauna'an Jewnao kaki-naorinaa kawana'ati. Na'iki õgaru Israelite manawun, Benjamin takaan-daun. Õgaru Hebrew manawun na'apa õdarunnao kawan. Na'iki õgaru Pharisee,^a uruu idi tuukii õizo'atiizon Moses taanii kida kakinaorii. ⁶Na'iki tuukii õaipan õmashaapan kaimanaiman Tominkaru aipan kawana'ati, uruu idi'o da'i õpataka'utauzon mishidainao Jesus. Aizii õizo'atin idi tuukii wuru'u Jewnao kakinaori kidaz, ipai pidannao tukapan õgaru kaimana'o manawun pidan kawan.

⁷Mazan aizii õatadapanii kidaz kotua'a naa, ipai õtukapan kidaz madiwautapa-ka'o karikaonan, õzaamatinan idi'i naa Christ di'iti. ⁸Powa'a zii õtukapan ipai wuru'u õatadapanii kidaz õkazannaatinkinaa nii mazanu'o karikaonan, wuru aia'a umanawun kida'oraz õikodan, õaitapaakanuz õnaobanaa Christ Jesus tuma. Uruu Christ dikin ii õmarina'atan ipai daunuuda'u wuru'u mazanu'oraz karikaonan õmishidapauzon kiwiin.

Phil

^a 3:5 *Pharisee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

Mazan aizii òtukapanuz aimaakan kaboota-kariwai kawanu'u naa kari-kaonan, òaipan idi òzaamatinpan kaimanaiman Christ di'iti, ⁹na'iki òbauda'apatina'azon idi utuma. Aonaa òsha'apatan ida'ana'o mani Moses taanii kakinaorii kida wuru'u òkaimananuz, mazan òmishidan idi'o pa'an Christ. Ukau'an Tominkaru tukapan ògaru kaimana'o nii soo òmishidan idi'o pa'an Christ. ¹⁰Powa'a zii mishi òaitapa'azon Christ kaimanaiman, na'iki òtiwaa'azon kapam wuru'u Tominkaru ma'ozakan utaniaz Christ ati ukadishita-kidan dono'oraz uruu pamawaka-kizi iki. Na'iki òaipan òkaminauda'utan uruu òpataka'utakidinan ida'an uruu kawan, na'iki na'apa òaipan òmawakan uruu kawan. ¹¹Na'apa kapam òaipan Tominkaru kadishita-kidan ògaru òmawaka-kizi iki diina'iti'i.

***Pidan dimatinauzo diman
atii utokon iti***

¹²Mazan aonaa òkian mani kai-wuru'u, turuudina'ora'a naa ògaru oo kaimana'ora'a naa ògaru òsha'apatan idi na'apa kida'o aimaakan. Mishi'oraiman uruu idi'o pa'an dadara òtiwautinan, òaipan òzaamatan wuru'u Christ Jesus ta'azooniaz; na'apa'o ni'o wuru'u uzaamatanuz ògaru pa'idiwau nii. ¹³Òmin-mishidannao, òaitapa aonaa zii òka'itinan. Mazan kaina'a bauda'apa aimaakan tuukia'o òaipan òsha'apatan. Aona'o nii ònyukunuupan powa'a wuru'u òmarina'ataniaz naa òkaduz kida. Mazan òtaapan nii ònyukunuu soo

bauda'apa wuru dau'ati'i ò'ua'ia'oraz, tuukia'oraz òaipan òikodinan. ¹⁴Na'apa pidan dimaba'o kawan, òdiman nii atii òkaawan utokon iti, òzaamata kizi wuru'u taa'azoo-kariwaiz ò'ati. Na'apa'o dau'ati'o wuru'u Tominkaru dapadanuz ògaru aokazi iti, Christ Jesus mawakan ida'an ò'ati.

¹⁵Ipai waunao ma'ozaka'oraz naa wataapan wanyukunuu wamishidapan dau'ati; na'apa kizi kapam wataapan wanyukunuu wuru dau'ati'i òkadakotin-kizi kidaz. Mazan unyukunuu mana'apakan an, turuu Tominkaru taan kapam unao ati kaimana'o di'itinapa-karu uaitapa-kinnaa nii. ¹⁶Ukau'an pakawan wamashaapa wuru'u kawana'ati'i, wamishidapaniaz mishi'oraz kuwai.

¹⁷Òmin-mishidannao, uda'ana'a naa kaimana'o òkaduz kida baokopa umin-mishidannao tuma. Na'iki udi'itapa kaimanaiman wunaou'u sha'apatinainaouznnaa kaiman, watominapa-kidan kawana'ati idyaun. ¹⁸Mazan kaina'a iriba pidannao, òsha'apaapan ida'an oii kida'o aimaakan, òtukapa-kida patarubai-tinpan Kaimana'o Kuwai ati, wuru'u Christ mawakan dau'o'oraz cross paawa'a. Òkowaadauzoni'i naa sha'atii u'ati kiwiin na'apa'o pidannao dau'an; na'iki powa'a'o nii zii koshan òkowaadan u'atizu ònyukunuu kasha'oran bii'i. ¹⁹Diina'iti'i òkaboota-kao nii Tuubaruo Tikazi wu'iti, usha'apanum kau'an òtaapan idi pananaa patominkarun nii, òsha'apatinan soo panyukunuu aipan kawana'ati karikaonan. Umanawunu'o nii òtaapinpan wuru

ida'ana'a kakiba'azonnaa kida'oraz īsha'apaapan. Īdi'itinpan soo wuru dau'ati'i pidannao naudapanii kidaz pasha'apaapan imi'i baara'a.

²⁰Mazan waunao, aona'a naa turuu wamashaapan na'apa, usha'apanum kau'an aokazi ia'o di'iti'o pa'an wazaamatanpan. Uruu idi tuukia'a naa wazaudapan wakazannaatiki Naobanai Jesus Christ wa'atin aokazi iki. ²¹Pama'ozakan ida'an uzaamatapan na'iki ukazowautapan ipai daunuuda'u wuru'u toma-kariwai kidaz, aokazi ii na'iki imi'i baara an kida'oraz. Uruu ma'ozaka-karu ida'an upana'adan nii wananaa wuru'u kakataimana'oraz, pa'ina'o na'iki umanawunu'o nanai nii, na'apa pananaa umanawunun kawan.

4 ¹Ukau'an ōmin-mishidannao, ōmarainapaniinao, tuukii ōtukapa'azon unao. Unao ida'ana'o ōkonaukiitinan, na'iki ōkaudin nan winipinaa wuru'u unaouz. Pakawan pa'i na'apa umashaapa na'iki ma'ozaka umishidapa Naobanai Tominkaru.

Kaimana'o mashaapa-karu dau'o

²Aizii da'a'a ōkia'azon ōdadakoo-nao Euodia na'iki Syntyche ati, tuukii ōaipan ukaimanaakan, usakitapada'a naa unyukunuu, usha'apanum kau'an ipai unao mishidainaou'u naa Naobanai Jesus. ³Na'iki pugaru ō'inawuzu, ōmin-kaudin manawun, ōaipan pukaimanaaka-kidan wuru'u zun-

naouz powaa iti. Usha'apanum kau'an īnao dadara'o īkaudinauzon na'apa ōgaru kawan wakowaadapan Kaimana'o Kuwai. Clement na'apa kapam na'iki ba'orainao na'apa īkaudinauzon ōtuma. Tominkaru saadani'i naa ipai īnao uu kakupakaru kaaritannaa^b daara'a.

⁴Aizii ōkian u'ati, ukonaukiitina'a naa karikaonan, uzaamatanpan idi'i naa Naobanai Jesus ida'ati. Powa'a ōkia'azon koshan, ukonaukiitina'a naa. ⁵Marii kizi ipai pidannao tukapan unao kaimanainao na'iki kakarodapaniinao nii. Unyukunuitapa kizi maonapa'a naa Naobanai Jesus wa'atin powa'a ati. ⁶Aonaa kizi udopiidinan kanom sodi kida dau'ati karikaonan. Mishi'oraiman ukowaada Tominkaru ati kaziwada-pa'oraz unyukunuu, na'iki upishaa u'ati aimaakan uaiapanii. Na'iki karikaonan "kaiman," ukii u'ati ukamunanun idi unao ati. ⁷Aizii una'apan an, Tominkaru kaimanan umanawunu'oraz na'iki wazootapa'oraz pidan aitapan, uru'o nii kazannaatapa unyukunuu na'iki udi'itinpan, dopii-karu ai, uzaamatanpan idi'i naa Christ Jesus ida'ati.

⁸Aizii ōmin-mishidannao, ōkia'azon u'ati karikaonan udi'itinapa kaiman kida'o aimaakan dau'u, na'iki aimaakan kida tuukia'oraz unaudapa-kao na'iki umarainapaka. Di'i wuru'u aimaakan kidaz: udi'itapa mishi'o aimaakan; na'iki

Phil

^b 4:3 *kakupa-karu kaaritannaa*: Tominkaru pidannao uu saada-kizinao, mashaa-painao ni'oraz karikaonan Tominkaru tuma.

aimaakan wuru'u naubaapa-kariwai kidaz; na'iki aimaakan wuru'u sakitapa'oraz; na'iki aimaakan wuru'u kaimana'oraz pa'idiwaru; na'iki aimaakan konaunama'o; na'iki aimaakan umanawun kida'oraz utukapa-ka'o. Marii kizi udi'itinpan na'apa kida'o dau'u kari-kaonan. ⁹Aizii usha'apatina'a naa otominapa-kidan kawana'ati unao, ipai wuru kawana'ati'i uabatanii kidaz otidi'iki uzaamatanii kidaz naa unyukunuu iti, na'iki ipai utukapan kawana'ati osha'apatinan, na'apa'a naa usha'apatin. Una'apan an, Tominkaru taan nii pakaimanan unao nyukunuu iti, ukaimanaakakinaa nii.

***Paul konaukii-kidan
Philippi sannao***

¹⁰Naobanai Jesus ida'an, tuukii okonaukian, unyukunuitapan idi ogaru koshan kotua'o dauna'an. Mazan mishi oaitapa karikaonanu'o da'i unyukunuitapauzon ogaru, mazan aonaa uaitapan na'apam utukapa-kidan otatizu. ¹¹Mazan aonaa aimaakan aonaan idi'o mani otida'a kaiwuru'u onapanuz unao ati. Usha'apanum kau'an oaitapani'i naa na'apam okaiwainan na'apa'oram aimaakan sha'apan an, aonaa odopian. ¹²Oaitapanii na'iki otawaani'i naa mashaapaku masakauda'u'o aimaakan ida'an. Na'iki otawaani'i naa kapam mashaapaku diri'i'o aimaakan ida'an. Aonaa odopian, oka'iita omashaapan na'apa'oram aimaakan sha'apan bii'i, okawanyukunun

pu'u oo omawanyukunun pu'u, aimaakan diri'in pu'u oo aimaakan masakauda'un pu'u. ¹³Oka'iita na'iki oaitapa osha'apatinan na'apa'oram aimaakan sha'apan an, Christ ma'ozakadapan ida'an ogaru.

¹⁴Kaiman mazan ukamunanun otati, tuukii okonaukian uduyudan idi aimaakan otati da'ati'i opataka'uta-ka'o pu'u. ¹⁵Mishi unao Philippi sannao uaitapa sha'atii, tawuru dono'o uru'oraz zii uabatan Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u. Omakon dauna'an sha'atii unao wiizi iki, Macedonia Baara ia'oraz, aonaa mishidainao ba'orran wiizai di'iki'o dyuudan puraata otati, soo unao karikaonan. ¹⁶Aizii onaian dono zii Thessalonica ii, itamau sha'atii ukaminka'utan ogaru uduyudan ida'an puraata otati. ¹⁷Aonaa oaipan idi'o mani karikaonan uduyudapan aimaakan otati kaiwuru'u onapanuz u'ati, mazan oaipan pa'an Tominkaru taan uwinipinaa nii, ukaminka'uupan idi dobata ogaru. ¹⁸Mishi dobata ukaminka'utan ogaru, oaipan ai manawun, Epaphroditus kaawa-kidan dono'oraz aimaakan kida unao di'iki. Ipai wuru'u utaanii kidaz aimaakan, kaduunu'o kawanu'o Tominkaru ati wuru'u, na'apa uzai kawaoda-ka'o kawan u'ati, kaduun udamainan na'iki kaiman u'ati, na'iki tuukii ukonaukii-kidanuz. ¹⁹Na'iki Christ Jesus ida'an, Tominkaru omishidaniaz taan nii unao ati ipai wuru'u uaiapanii kidaz aimaakan, umanawunu'oraz pasha'apauz di'iki.

²⁰Marii karikaonan wataapan Tominkaru waDaru umanawunu'oni. Amen.

Paul katokontan pakaaritan

²¹Õdyuudan õparadan ipai Tominkaru pidanannao ati, mishidainaouz Christ Jesus. Aizii wa'inawuzunao, õmin-mishidan-

naouz, na'apa kapam ãdyuudan paparadan. ²²Na'iki ipai mishidainaou mashaapainao kidaz da'a'a, ãdyuudan kapam paparadan u'ati. Aitaniiman wunaou'u kaudinainaouz Naobanai Caesar dapu ii, ãdyuudan kapam paparadan u'ati.

²³Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun manawun ipai unao ati.

Paul Kaaritan

Colosse Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kaos Colosse sannao ati'o, mishidainaouznas Jesus. Paul di'iki'o wuru'u kaaritaz, utaraapa-kaos dono'o Rome ii. Tychicus na'iki Onesimus ida'ana'o Paul dyuudan pakaaritan Colosse iti.

Wuru'u Colosse, udaru'o wiizai Asia ii, waoko ia'o Ephesus ai. Aona'o Paul makouzon zii Colosse iti, mazan ukowaadapankauzonii Kaimana'o Kuwai Christ dau'u Ephesus ii aka. Uruu dono'o udyuudauzon patominapa-kidaniinao makon ba'oran wiizai kida kawana'ati, ina'aka kizi Kaimana'o Kuwai na'iki ikowaada kiziz pidannao ati na'ii'aka. Uruu dono'ora'a naa ikakuwaapauzon Colosse ii aka, uruu idi iriba pidannao mishidan na'ii. Uruu idi'o, karikaonan da'i Paul nyukunuitapan idyaun, na'iki karikaonan utoriinpan Tominkaru ati idau'an.

Paul abata kaina'a pidannao tominapa-kidan mishidainao Colosse ii pana'iti'o kuwai dau'u. Tuukii Paul aipan na'iainaouz mishidainao aitanpan na'iki imishidan wuru'u mishi'oraz pa'an kuwai, Christ daua'oraz. Aonaa uaipan ba'oran pidannao pozawata-kidan oo tanawatin-kidan idyaun wuru ida'ati'i pana'iti'oraz karikaonan kuwai. Na'iki aonaa uaipan mishidainao da'anan ikuwaa kida. Usha'apanum kau'an ina'o pidannao, tuukii iaipan pidan izo'atin angel oo oia'o doronainao kakinaori, na'iki iaipan nii pidan izo'atin kakinaorii wuru'u pidannao tomanii kidaz naa karikaonan. Mazan Paul kowaadan pasaadanii ida'a, Jesus Christ ida'ana'o pa'an wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai. Aizii wunaou'u pana'iti'oraz itominapa-kidan pidannao, ipana'aapan naa karikaonan pidannao nyukunuu Jesus Christ ai. Mazan kaimanaiman Tominkaru paradan kowaadan soo Jesus Christ ida'ana'o pa'idiiwaru wuru'u Tominkaru tomanuz ipai amazada, aokazi na'iki imi'i baara. Jesus Christ ida'ana'o kapam wuru'u Tominkaru kaimanaa-kanuz pidannao tuma na'iki wuru'u uzaamatanuz idyaun papidanannao nii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan	1:1-8
Christ ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan . . .	1:9—2:19
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'an	2:20—4:6
Kaarita katokonota-kaos	4:7-18

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamantiaz Christ Jesus apostlen nii, na'iki Timothy, wa'inawuzuitapaniaz di'iki'o kapam. ²Unao ati'o wasaadán, Colosse sannao, buutinainaouznáa Tominkaru ati, ma'ozaka'oraz umishidapan Christ, na'iki wairibaniitapaniinaouz Christ ida'an. Watoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru kamunanun ipai unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kináa nii.

*Paul konaukii-kidan Tominkaru
Colosse sannao dau'an*

³Na'apainim watoriinpan an Tominkaru ati, wanaobanaa Jesus Christ daruz, karikaonan da'i wakonaukii-kidanz unao dau'an. ⁴Usha'apanum kau'an waabatan idi umishidan Christ Jesus, na'iki waabata kapam na'apam umarainpan umin-mishidannao. ⁵Aizii wuru'u umishidanz Christ Jesus, na'iki wuru'u umarainpaakanuz, uaitapan idi mishi'o nii Tominkaru taan u'ati wuru'u pataa'azooniaz, kaina'a'oraz utaapan aokazi ii. Aizii uaitapan wuru dau'ana'a taa'azoo-kariwaiz, Kaimana'o Kuwai di'iki'o, uabatan dono'oraz ukowaada-kaó. ⁶Uruu kuwai wuru'u kowaada-kariwaiz naa ipai amazada kawana'ati, na'iki ma'ozaka ukaiwainan. Uruu idi iriba, iriba pidannao mishidan, na'iki tuukii ñmishida'azon kaimanaimana'a naa. Na'apa tawuru kawanu'u, uru'oraz zii unao abatauzon mishi'o kuwai Tominkaru kamunanun dau'u, tuu-

kii umishidanuzu. ⁷Unao abatan wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru kamunanun daua'oraz, Epaphras kakuwaapan idi'o u'ati. Uruu wamarainapanii, na'iki kaudina'o Tominkaru ati waunao kawan. Minziiwa ukaminka'uupan waunao, ukowaadapan ida'an kaimana'o kuwai, Christ dau'u unao di'ii'aka. ⁸Uruu kowaada'oraz wa'ati na'apam Kaimana'o Doronaa taan marainpaaka-kinai unao ati.

⁹Sariapa waabatan di'iki'o kuwai unao dau'u, aonaa wasookadan watoriinpan Tominkaru ati. Karikaonan wapishaan Tominkaru utukapa-kida kizi unao ati kanom manawun wuru'u uaipaniaz usha'apatan pa'ati. Utaa kizi uaitapaaba-kináa nii, uruu ida'an kizi uaitapan wuru'u udau'u kida'oraz aimaakan. ¹⁰Watoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, usha'apanum kau'an waaipan idi umashaapan kaiman manawun Naobanai aipan kawana'ati. Umashaapan an na'apa, kaimana'o nii manawun Naobanai ati. Waaipan usha'apatinan kaiman ukaminka'uta kizi'i naa pidannao, na'iki uaitapa kizi'i naa Tominkaru dau'u powa'a zii manawun. ¹¹Na'iki wapishaan Tominkaru marii kizi utaan umanawunu'o pama'ozakan unao nyukunuu iti. Ukau'an pakawan pa'i umishidapa Christ, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu udau'ati, aonaa kizi ukashadinan upataka'uta-kaó dono. Mishi'oraiman pakawan kizi ukonaukiitinan, ¹²na'iki karikaonan "kaiman," ukii waDaru Tominkaru ati. Usha'apanum kau'an uruu wuru'u

saabaa'oraz unao, uaipan idi'i naa uzaamatan wuru'u umanawunu'oraz aimaakan usaabaaniaz naa papidanannao ati, kanada'o-karu ia'oraz.

¹³Kiwiin wamashaapan maruta'o-karu'u, Satan kazowautapan idi waunao. Mazan aizii Tominkaru so'otani'i naa waunao u'ai, na'iki uzaamatan naa waunao paudani Jesus Christ pidanannao nii, uruu udani umarainpaniazu. ¹⁴Uruu ida'ana'o uso'otan waunao Satan ai, na'iki uruu ida'an umainaabatan wa'oian wa'ai.

Christ umanawunun dau'a'o

¹⁵Aonaa na'apainim zii pidan tukapauzon Tominkaru, mazan paudani Christ ida'an pa'an utukapa-kidinan. Uruu udani kiwiitapa'o, na'iki uwazootapa ipai, ipai wuru'u toma-kariwainao kidaz aimaakannao. ¹⁶Usha'apanum idi uruu Christ ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan, aokazi ii kida'o, na'iki imi'i baara an kida'o, ipai wuru'u tukapa-kariwai kidaz na'iki ipai wuru'u matukapakaraiwaika kidaz, ipai ma'ozaka kidainaouz angelnao, na'iki doronainao, oiainao na'iki kaimanainao, ipai inaobanaanao na'iki izowaunanao kapam. Ipai wuru'u aimaakan kida toma-kaoaz Christ ida'ana'o, na'iki u'ati'o kapam itoma-kao.

¹⁷Ipai aimaakannao, pidanannao na'iki amazada kida toma-kao ua'ii, Christ una'an naa karikaonan. Uruu ida'ana'o wuru'u pakawan toma-kariwainao mashaapan na'iki

izikadinan Tominkaru toman kawana'ati idyaun. ¹⁸Na'iki uruu wuru'u kazowautapa'oraz pananaa, mishidainaouz. Christ wuru'u mishidainao sakadin-kiziz, uruu di'iki'o ikodanuzu karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki uruu kiwiitapa'o Tominkaru kadishita-kidan mawaka-kizai iki, aonaa na'apainim nii umawakan powa'a. Usha'apanum kau'an uaipan idi soo uruu bauda'apa, umanawunu'o na'iki wazootapa'o nii ipai wuru'u patomaniinao kidaz.

¹⁹Uruu idi kaiman Tominkaru ati na'iki paaipan kawana'ati'o wuru'u umashaapanuz kaiman-daun pauDani ida'a. ²⁰Na'iki Tominkaru muuda wuru'u pauDaniz kaimanaaka-kida'o nii patuma ipai patomaniinao. Uruu ida'ana'o wuru'u ipai toma-kariwainao, pidanannao na'iki ipai aimaakannao imi'i baara an kidainaouz, na'iki aokazi ii kidainaouz kaimanaakan Tominkaru tuma. Aizii wuru'u Tominkaru kaimanaakanuz ipai patomaniinao tuma, ukashaapan ida'ana'o paudani Jesus Christ mawakan cross paawa'a, na'iki uizain shootan ida'ana'o.

²¹Mishi kiwiin aonaa karikaonan unao aitapauzon Tominkaru. Tuukii utarubaitapanuz, usha'apaapan ida'an oii kida'o aimaakan, na'iki udi'tinpan idi oii kida'o dau'u pa'idiwaru. ²²Mazan aizii Tominkaru kaimanaaka-kidan naa pa'an unao patuma, pauDani Jesus Christ mawakan ida'an. Tominkaru sha'apantan aimaakan kaikapa'a uaipan idi patukapan unao pakanaapu'u

kaimanainao nii manawun, na'iki so'otinainao oia'o ai utiwaa-kidapaka-o dono diina'iti'i, na'iki aonaa kizi oia'o ikoda-ka-o unao ida'a. ²³Mishi'o nii kaimana'o aimakaan sha'apan unao ati kaikapa'a, utaapan an ma'ozakaiman wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki uma'ozakadan an umishidan kaimanaiman, na'iki karikaonan kizi'i naa uzaudapan wuru'u Tominkaru kowaadani kidaz pataa'azon, Kaimana'o Kuwai ida'ana'oraz ukowaada-kidan. Unao ipai'i naa uabatan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Uruu kapam kowaadapakarwaiz naa ipai pidannao ati ipai amazada kawana'ati. Ögaru Paul kaudina'o kapam wunao tuma'a kowaadapainaoz kaimana'o kuwai Jesus Christ dau'u.

Paul kaudinan mishidainao ati

²⁴Aizii konaukii önyukunuu usha'apanum kau'an öpataka'utaka-o kaikapa'a ökakuwaapatinan dikin ia'o unao Gentilenao ati. Minziiwa ökashaapan öpataka'uta-ka-o Christ aipan kawana'ati, ökaminka'uta-kinaa nii mishidainao, wuru'u udakotapaniinaouz pananaa nii. ²⁵Ögaru, Christ pidannao poitoru. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii ögaru, kaudina'o nii, kowaada'o nii kaimanaiman paparadan unao Gentilenao ati. ²⁶Wuru'u kuwai oo uparadan udyuudaniaz ökowaadandan, umanawunu'o aimakaan sha'apata'azoo-ka-o dau'a. Kotu'u, kotu'u mashaa Tominkaru taapan ipai pidannao ai wuru'u kuwaiz.

Mazan aizii kaiman-daunu'u naa ukowaada-ka-o Tominkaru pidannao ati, wuru'u mishidainaoz naa. ²⁷Konaukii Tominkaru kowaadan pataa'azon papidanannao ati wuru'u umanawun-karu Christ ida'a'oraz, uaipan papidanannao aitapan unao Gentilenao mishidainaoz naa ati'o kapam utaa'azon. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimakaan ukowaadaniaz pataa'azon, Christ mashaapan dau'ati'o unao nyukunuu ii wuru'u una'apanuz. Uruu ida'an uaitapan mishi'o nii ubaokopatinan Tominkaru tuma umanawunu'o-karu ii diina'iti'i. ²⁸Uruu Christ dau'a'o wuru'u wakakuwaapatinanuz ipai pidannao ati. Kaimana'o ida'an wakakinaowan oo watominapa-kidan pidannao, waaipan idi Tominkaru tukapan idyaun diina'iti'i turuudinainao'u naa pa'idiwaru Christ ati. ²⁹Uruu idi'o dadara ökaudinan, atii kai. Christ taan idi pama'ozakan ö'ati ökaudin-kinaa nii, ma'ozaka ökowaadapan naa wuru'u kaimana'oraz kuwai.

2 ¹Aizii öaipan uaitapan na'apam ötiwautinan dadara, ökaminka'uta'azon idi unao, na'iki wunaou'u mishidainao Laodicea iainaoz, na'iki ipai ba'oran mishidainao aona'oraz zii itukapauzon ögaru. ²Ötiwautinan dadara, öma'ozakada'azon idi ipai unao nyukunuu, umarainpaaka kizi umin-mishidannao tuma, na'apa'o ida'an kizi bauda'apa utaapan unyukunuu. Öaipan uaitapan kaimanaiman kuwai tawuru'u mashaa'oraz Tominkaru taapauzon kiwiin. Christ dau'a'o

Col

wuru'u kuwaiz. ³Uruu Christ ida'a'o wuru'u umanawun kida'o aitapaaba-kinai na'iki aitapa-karu ikoda-kaoz.

⁴Ökowaadan u'ati kaikapa'a, aonaa kizi pidannao mariidan unao pana'iti'o pakuwaa ida'an, ïkakuwaapan an kaimanaiman padamata, mishi'o kawan. ⁵Mazan karikaonanu'o nii kaina'a õgaru utuma õdoronaa ii, õmunapon pu'u padamata unao ai. Na'iki pakawan õkonaukiitinan õabatan idi kaiman umashaapan bauda'apa utaaan unyukunuu, na'iki õabatan idi ma'o-zaka utaaan umishidapan Christ.

Christ mishidainao zowaunaaz

⁶Aizii unao uzaamatani'i naa Christ Jesus unaobanaa nii, ukau'an kaimana'a naa umashaapa upidanannaoun idi'i naa unao. ⁷Ma'ozaka utapa wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki utominpa'a naa kaimanaiman udau'u uikoda kizi uma'ozaka-kinaa nii u'idi'iki, na'apa paoribai ikodan kawan pama'ozaka-kinaa nii pa'ishitaba'u kida di'iki. Pakawan kizi umishidan tuukii wuru'u utominapa-kida-kinooz Christ daua'oraz. Karikaonan kizi'i naa "kaiman manawun pugaru" ukian Tomin-karu ati ukamunanun idi u'ati.

⁸Uzaudinapa pa'i, aonaa kizi pidannao mariidan na'iki zaamatan unao, pakowaadapan ida'an wuru'u pamishidanii kidaz kuwai,

pidan di'itinpan kawana'ati kida'o-raz karikaonan, na'iki aimakaan kida daua'o, aonaa Christ daua'o mani wuru'u ïkuwaa kidaz. ⁹Christ kaawankan dono imi'i baara ati, pidan nii ukaawan, mazan upu'u Tominkaru mashaapan kaiman-daun uruu ida'a. ¹⁰Na'iki kaimanaimana'ora'a naa Christ mashaapan unao ida'a. Uruu idi aona'a naa kanom unao aipan powa'a. Uruu pa'an wuru'u Naobanaiz manawun, kazowautapa'o ipai umanawun-tinpainao na'iki ma'ozaka-tinpainao naobanainao.

¹¹Christ mashaapan idi'i naa unao ida'a, na'apa'ora'a naa unao pidannao kawan, kainaabatinaouznaa Tominkaru ati pachoota-kidan^a ida'an. Mazan waunao, aonaa ka'ui ida'ana'o mani pa'an wuru'u wakainaabatanuz, soo Christ pa'an chootanii na'iki uso'otanii wa'ai, wuru'u wakaduz oia'oraz mashaapan wa'ida'a. ¹²Pudida-kaoz kawanu'o Christ tuma wuru'u puchikaawunuu-kaoz. Na'iki pukadishita-kida-kaoz kawanu'o utuma, pumishidan idi manawun Tominkaru kadishita-kidan Christ pamawaka-kizi iki pama'ozakan ida'an.

¹³Tominkaru tukapan pu'u unao mawaka'o pidan kawan u'oian idi, na'iki umaso'otakan pu'u zii u'ai wuru'u oia'oraz ukaduz, mazan upu'u Tominkaru kadishita-kidan unao mashaapa'o nii Christ tuma.

^a 2:11 *pachoota-kidan*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinooz ida'a.

Ukau'an Tominkaru mainaabatani'i naa ipai wa'oian. ¹⁴Ipai umainaa-batan saadinpa'o wa'oian, wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz padamata waunao, ipai utauka-kaos cross paawa'a Jesus mawakan dono. ¹⁵Uruu dono'o Tominkaru so'otan ma'ozakatinapa-karu oia'o doronainao ai, naobanai-tinpainao kidaz na'iki ma'ozaka-tinpainao kidaz. Utukapa-kida iriba pidannao ati na'apam pawinian idyaun, Jesus mawakan ida'an cross paawa'a.

¹⁶Ukau'an mana'a ukashaapa'ana'a pidannao kazowautapan unao, unikanii oo utuzanii dau'an, oo ubaokopainpauzon dau'an ipai wunu, oo ubaokopainpauzon dau'an kauzu koraudan dono, oo Sookapaku Karu Kamoon dau'an. ¹⁷Uruu kida ida'an ishazaba karikaonan Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati. Mazan aizii kaimanaimana'a naa Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati. ¹⁸Mana'a ukashaapina'a naa pidan dyuudan dono usanadinpan^b na'iki iaipan an utoriinpan angelnao ati na'apa inao kawan. Aizii ikian an "Tominkaru tukapa-kidani wa'ati na'apa kida'o dau'an," mazu'o karikaonan wuru'u ina'apanuz. Aizii usha'apatan an wuru'u isha'apaapanii kidaz, uwaziwaan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Pidannao na'apainao, pabi'inaaka sodi kida idi'itapan aimakaan panyukunu kawana'ati karikaonan, uruu

ida'an tuukii iatadinpan. ¹⁹Pidannao na'apainao, aona'a naa iaipan Christ pazowaunaa nii. Mazan Christ, uruu mishidainao zowauz manawun, uruu taapa'oraz idyaun baokopa na'iki bouda'apatinapa. Na'apa pidan zowau taapan kawan pananaa, bouda'apatinapa nanai, uaziuzon zaamataaka-kidan idizu. Ukau'an na'apa kapam Christ nanaa, wuru'u mishidainaoz, uzaamatapan idi idyaun, idyaupain kaiman Tominkaru aipan kawana'ati.

²⁰Aizii unao, mawakainao'u naa pa'an Christ tuma, na'iki so'otakariwai'i naa unao, uizo'atin ai wuru'u toma-kariwai kidaz karikaonan kakinaorii. Mazan upu'u zii mooko uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz, na'apa wunao kawanu'u mamishida-kainaoz? ²¹Kaikapa'o wuru'u ikakinaotanuz pidannao: "Aonaa puzaamata'ana'a na'apa kida'o aimakaan," "Aonaa punika'ana'a uruu kaduz wanyukunui," na'iki "Aonaa pupishata'ana'a na'apa kida'o aimakaan." ²²Aizii wuru'u kaikapa kida'oraz aimakaan sha'apata-kaoa'a, ipai'o nii mainaabatinan ukaiwaa-kaodauna'an. Usha'apanum kau'an paaipan ati'o karikaonan pidannao toman, wuru'u kakinaorii kidaz. ²³Wuru'u na'apa kida'oraz kakinaorii, uabata-kaos kaimana'o oo mishi'o kawanu'o. Kaina'a iriba ikakinaorinaa toma-kaos pidan sha'apatan ni'o, patukapa-kida-kinaa

^b 2:18 *sanadinpan*: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ni'o kaikin pataainan Tominkaru ati. Uruu kakinaorii dyuuda kapam, pidan pataka'utan pananaa, na'iki sanadinapa-karu dadara'o ida'an. Mazan madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u, aonaa na'apa'o ka'iitan pamashaatan pidannao nyukunuu īsha'apaapan ai oia'o.

*Pa'ina'o mashaapa-karu
Tominkaru aipan kawana'ati*

3 ¹Aizii unao, kadishita-kida-kariwainou'u naa Christ tuma pa'ina'o mashaapa-karu ida'ati. Ukau'an udyautada'a naa unyukunuu, utiwautina'a naa aokazi ii kida'o aimakaan dau'ati, Christ sakanatapa-kizi ia'oraz Tominkaru diwa'ora antanapu. ²Ukau'an udi'itinpa'a naa aokazi ii kida'o aimakaan dau'ati. Aona'a naa udi'itinpa'ana'a karikaonan soo imi'i baara an kida'o aimakaan dau'u. ³Usha'apanum kau'an unao mawakainou'u naa Christ tuma. Ukau'an pa'ina'ora'a naa unao, mazan aonaa pidan tukapanuzu, udikindapaka'o idi Christ ida'a Tominkaru kanaapu'u. ⁴Aizii diina'iti'i Christ kaawan dono'o naa da'ati'i imi'i baara ati, na'apaini'o ni'i naa pa'an unao tukapa-ka'o utuma umanawunu'o na'iki konaunama'o-karu ii. Uruu wuru'u taa'oraz pa'ina'o mashaapa-karu.

⁵Ukau'an marina'a naa ukaduz mawakan, wuru'u naudapa'oraz pasha'apaapan oia'o kiwiin; aona'a naa ukaminshu'u-tinpa'ana'a oo aona'a naa uda'awupa'ana'a zun oo daoniora tuma umamazida-

kan pu'u ituma; aona'a naa powa'a usha'apaapa'ana'a kakiba'azonnaa kida'o aimakaan uminshu'unao tuma; aona'a naa una'azootapaaka'ana'a, na'iki aona'a naa udi'itinpa'ana'a usha'apaapa'azon dau'u oii kida'o aimakaan. Na'iki aonaa uaipaabi'ia'ana'a powa'a zii manawun puraata oo sha'apauzii, ukaina'an pu'a'a naa dobata u'ida'a. Una'apan an utominkaruniitapan kawanu'o wuruzu'u. ⁶Na'apa'o dikin ii Tominkaru pataka'utan nii udawun iti pidannao wuru'u dikin-tapainouuz uruu.

⁷Unao, usha'apaapauzonii uruu kaduz oii kida'o aimakaan kiwiin, umamishidakan dono zii Christ. ⁸Mazan aizii, aona'a naa turuu usha'apaapan powa'a di'oraz kaduz kida aimakanu'u: uto'orauzon oo uto'ora'akauzon kanom sodi dikin ii karikaonan. Aonaa kizi usha'apatan oia'o aimakaan uiribannao ati, soo uto'oran idi karikaonan ī'ati. Aonaa kizi ukadakotin-kidan oo udakooan pidan. Aonaa kizi powa'a ukaiwaan mapidankiika'o parada-karu, aona'a naa turuu na'apa kida'o koditan unao dako iki. ⁹Mana'a naa umariidapaaka'ana'a powa'a. Usha'apanum kau'an unao umuudani'i naa wuru'u kiwiini'o ukaduz, naudapauzoz pasha'apaapan oii kida'o aimakaan.

¹⁰Mazan aizii pa'inaada-kariwai'i naa unao. Tominkaru watomiki, wuru'u saabaapa'oraz na'iki pa'inaada'oraz ukaduz, uaipan idi unao paugaru kawan, na'iki mishi kizi'i naa uaitapan uruu kaimanaiman.

¹¹Uruu idi aonaa na'ia'oram pidan pana'a'o nii itukapa-ka'o, ipai pidan tukapa-ka'o na'apa pa'idiwaru: Jew-nao, wuru'u choota-kariwainaoz,^c na'iki Gentilena'o, aona'oraz i'choota-ka'o, na'iki munapo'o wiizai sanna'o, na'iki to'oraba'o pidanna'o, na'iki torii-kariwai poitoruinao,^d na'iki wunaou'u aona'oraz poitoruinao mani, ipai i'dyaun na'apa pa'idiwaru itukapa-ka'o. Kanom pa'an wuru'u umanawunu'oraz utukapa-ka'o, soo Christ. Uruu wuru'u mashaapa'oraz ipai unao ida'a.

¹²Aizii Tominkaru pidananaou'u naa unao, uzaamatani'i naa unao, kaimana'o pidanna'o nii, pamarainpan ni'o. Ukau'an kaikapa'a naa pa'i umashaapa aizi'i: ukasha'ora-kida pataka'utinainao, na'iki kaiman utaapaaka, aonaa u'atadinpa'ana'a, ukarodapa uiribanna'o na'iki utuudapa unyukunuu usha'apata'azon ai dikauda'o aimakaan; ¹³na'iki udadarada u'to'oran ukasharuta-ka'o an; na'iki umarina'ata'a naa kasha'ora kida'o aimakaan sha'apatauzo-kariwaiz u'ati, na'apa waNaobanaa Jesus marina'atan kawan washa'apatanii kida oia'o. ¹⁴Ipai'o nii unao sha'apatan wuru'u kaikapa kida'orazu'u. Mazan marainpaaka-karu, uruu pa'an wuru powa'a'o zii manawun uaiapa-ka'o utukapa-kidan. Usha'apanum kau'an marainpaaka-karu ida'ana'o wuru'u pidan bouda'apatanuz na'iki baokopatanuz panyukunuu

pamashaapa-kinnao nii kaiman.

¹⁵Marii kaimanaaka-karu Christ di'iki'oraz ma'ozakadapan unyukunuu, na'iki uruu ida'an kizi udi'tinpan kaiman. Usha'apanum idi Tominkaru zaamatani'i naa baokopa unao bouda'apa'o nanai ida'ati, mashaapa'o nii kaimanaaka'a naa umin-mishidanna'o tuma. Na'iki karikaonan "kaiman pukamunanun wa'ati" ukii Tominkaru ati. ¹⁶Marii Christ daua'o kuwai mashaapan kaimanaiman unyukunuu ida'a. Uruu ida'an kizi uaitapan utominapakidaakan, na'iki ukakinaotaakan kaimanaiman. Na'iki uruu ida'an kizi mishi ukonaukii-kidan Tominkaru unyukunuu kaimanan ida'an, ukunui'an ida'an wuru'u Psalms di'iki kida'oraz kunui, na'iki ba'oran kunui Tominkaru dau'u kida'oraz.

¹⁷Na'iki kanom usha'apatanii, uparadan ida'an oo usha'apatinan ida'an, marii ipai usha'apatanuz Naobanai Jesus uu ida'an. Na'iki karikaonan ukonaukii-kida Tominkaru waDaru, "Kaiman pukamunanun wa'ati" ukii kizi u'ati, Naobanaa Jesus ida'an.

*Paul kakinaori
ipai mishidainao ati'o*

¹⁸Unao daiaroinao, mana'a uwazootapa'ana'a udaiarunao, uizo'ati i'paradan, Naobanai Jesus pidananna'o mashaapan aita-ka'o kawana'ati.

¹⁹Unao daiaruinao, umarainapa

^c 3:11 *Choota-kariwainaoz*: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao ida'a. ^d 3:11 *torii-kariwai poitorui*: Putukapa kaarita token ii Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii.

udaiaronao, mana'a uto'orainpa'ana'a i'ati.

²⁰Unao koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan, i'dyuudan an usha'apatan aimakaan. Kaimana'o nii Naobanai ati usha'apatinan an na'apa.

²¹Unao daruinao, mana'a uto'orada'ana'a oo ukasha'orada'ana'a udainao; utaaan an i'dyaun na'apa, ikashadinan ni'i naa pati-wautinan ai.

²²Unao poitoruinao, uizo'ati ipai unaobanaano paradan, usha'apata kaiman wuru'u i'dyuudanii kidaz usha'apatan, mazan aonaa iawunuutapan idi mani karikaonan na'iki uaipan idi mani karikaonan inaudapan unao. Mazan minziiwa usha'apata ukaudin-kizi, umarainpan na'iki uizo'atin ida'an Naobanai Jesus. ²³Kanom usha'apatan an, utiwaa usha'apatanuzu kaiman, unyukunuu kaimanan ida'an; na'apa pidan aipan kawan pasha'apatan kaimana'o aimakaan Naobanai Jesus ati, aonaa pidan ati'o kawan mani karikaonan. ²⁴Ukau'an usha'apata'a naa ukaudin-kizi kaiman, usha'apanum kau'an uaitapani'i naa Naobanai Jesus taan nii ukau-dinan winipinaa nii, wuru idi'i umanawunu'oraz aimakaan usaa-baaniaz naa papidanannao idiwau nii. Ukau'an Naobanai Jesus pa'an wuru'u uNaobanaaz, uruu ati'o pa'an wuru'u ukaudinanz. ²⁵Mazan aizii pidannao sha'apaapan an oii kida'o aimakaan, Tominkaru pataka'utan nii i'dyaun udikin ii, ipai'o nii pidannao pataka'uta-ka-

na'apa pa'idiwaru. Aonaa Tominkaru tukapan pidannao pana'a kida upataka'utan an i'dyaun oia'o dikin ii.

4 ¹Aizii unao, naobanainao kapoitoru-tinpainao, kaiman utaapa upoitorunao. Usha'apanum kau'an uaitapa kaina'a kapam uNaobanaa aokazi ii.

²Na'iki zaudinpa'a naa pa'i umashaapa. Karikaonan utoriinapa Tominkaru ati na'iki "kaiman pukamunanun wa'ati," ukii u'ati.

³Na'iki utoriinapa pa'i kapam waunao ati, Tominkaru kashaapa kizi wakowaadan naa wuru'u kuwai Christ dau'oraz, aona'oraz uaitapauzokao kiwiin. Uruu dau'ana'o wuru'u otaraapa-kaoz. ⁴Utoriinapa pa'i o'ati, okowaada kizi na'iki okainaabata kizi wuru'u kuwaiz kaimanaiman o'dyuuda-kaoz kawana'ati.

⁵Uaitapin pa'i umashaapa, na'iki uaitapa kizi na'apam utaapinan wunao awun za'a'a, pidannao mami-shida-kainaoz Jesus. Na'apainim uikodan pidannao mamishida-ka'o, utiwaa ukaminka'utan i'dyaun, na'iki ukakuwaapa i'ati ina'apata kizi kapam panyukunuu Jesus dau'ati. ⁶Marii kizi karikaonan iabatan ukadakotinan kaiman na'iki konaukii. Na'iki uaitapa kizi pa'i na'apam udako'atin iparadan, ipishaan an unao.

Paul katokontan pakuwaa

⁷Tychicus kowaadan nii unao ati kaiman-daun odau'an. Uruu wamarainapanii, na'iki wa'inawuzu Christ ida'an, uruu karikaonanu'o da'i ukaudinauzon kaiman watuma waNaobanaa ati. ⁸O'dyuudanii

wuru'u uruuz unao di'iti, òaipan idi unao aitapan ipai wadau'an, na'iki wuru'u washa'apaapanii kida dau'u da'a'a. Na'iki òaipan idi uma'ozakadan unao nyukunuu. ⁹Òdyuudan kapam Onesimus utuma, aizii uruu karikaonanuu da'i ukaudinauzon kaiman; wamarainapanii uruu, na'iki wa'inawuzu uruu Christ ida'an. Unao iriban sha'atii wuru'u uruuz, na'iki'o uwa'atiizon unao wiizi iki. Ìkowaadan ni'i naa unao ati, ipai na'apam aimakan kida sha'apan da'a'a watuma.

¹⁰Òmin-tarainpan Aristarchus dyuudan paparadan unao di'iti. Na'iki Mark, Barnabas iribanuz, udyuuda-kidan kapam paparadan unao di'iti, na'iki unaubaan kapam unao. (Wakowaadani'i naa sha'atii unao ati, na'iti'o nii zii Mark makon na'apainim karikaonan, unaubaa pa'iz ukaawan an na'iti.) ¹¹Na'iki Joshua, Justus kia'oraz udakotapa-ka,^e uruu kapam dyuudan paparadan unao di'iti. Soo ñao idikinauda'u Jewnao kaudinainao òmin-kaudinannao bil'i. Ipai baokopa wakaudinan wakowaadapan kuwai, Tominkaru naobanaita-kaou dau'an. Wuru'u Jewnaouz, tuukii manawun ñma'ozakadan ònyukunuu.

¹²Aizii Epaphras, unao iriban, uwiizi iki'oraz uwa'atin, kaudina'o Christ Jesus ati uruu, udyuudan paparadan kapam unao di'iti. Uruu karikaonanuu'o da'i utoriinpauzon

unao ati, upishaan Tominkaru marii kizi uma'ozakadan unao nyukunuu, na'iki udyaupai kizi Tominkaru ati, uaitapa kizi kanom manawun wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apatan pa'ati. ¹³Ògaru òtukapa, mishi uruu kaudinan dadara unao ati, na'iki Laodicea iainao ati, na'iki Hierapolis iainao ati kapam. ¹⁴Aizii wapaonaru Daakataa Luke, wamarainpaniaz, na'iki Demas, ñnao dyuudan kapam paparadan unao di'iti. ¹⁵Na'iki òdyuudan kapam òparadan mishidainao ati, Laodicea iainaoz, na'iki Nympha ati, na'iki ipai mishidainao ati choochiipaouzaouz odapu ii.

¹⁶Uabatan dauna'an pa'i òkaaritan aita-kaou, udobata-kida'a naa pa'izu mishidainao di'iti wuru'u Laodicea iainaoz, marii kizi uaita-kaou ñ'ati na'ii kapam. Aizii unao, utukapa pa'i oo uaita pa'i kapam òkaaritan, wuru'u òsaadaniaz mishidainao di'iti Laodicea iainaoz. ¹⁷Na'iki ukii pa'i Archippus ati na'ii, "Mishi'i naa pa'i pusha'apata na'iki puipai kizi'i naa kaudin-kizai wuru'u Naobanai taaniaz pusha'apatan nii."

¹⁸Aizii di'i òparadan sodi ògaru Paul saadanii òka'u ida'an, ònaubaa-kinaa nii unao.^f Unyukunuitapa pa'i òdiida'anuu'u taraa-kizai'i utoriinpan an Tominkaru ati. Ògaru na'apa'o nii òtoriinpan, marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati.

^e 4:11 *Joshua* kia'o u'uu Hebrew paradan ida'an, mazan Greek paradan ida'an *Jesus* kia'o udakotapa-kaou, na'iki Romannao paradan ida'an *Justus* kia'o udakotapa-kaou.

^f 4:18 Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 18 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Colosse sannaou aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan

Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul kakuwaatinankauzon dono Thessalonica ii, iriba pidannao mishi-dan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu idi iriba pidannao zaamatan Jesus panaobanaa nii. Gentilenao, wuru'u pana'ainaouz Jewnao ai, ñnao manawun iriba ñmishidan. Sariapa Jewnao mamishida-kainaouz kuwai Jesus dau'u to'oran atii ñwaatan Paul pawii'zi iki. (Putukapa Acts 17:1-9 ida'a.) Mazan karikaonan da'i Paul di'itinpan na'iki tuukii unyukunuu kasha'oran pawa'akaniinaouz pidannao dau'an, pa'inainao kidaz zii manawun ñmishidan. Uruu idi udyuudan paminauda'u Timothy, utukapanaka kizi na'apam mishidainao na'ii. Uruu idi'o Timothy makonkauzon na'ii.

Aizii ukaawan ñnao di'iki, ukaawa-kida kaimana'o kuwai ñnao mishidainao dau'u. Uruu idi Paul saadan kaarita ñ'ati, ñtominapa-kinaa nii na'iki ñma'ozakadin-kinaa nii. Na'iki pakaaritan ida'a ukowaada ñ'ati na'apam pakonaukii-kidan Tominkaru tuukii manawun, ñmishidapan idi na'iki ñmarainpaakan idi pakawan. Na'iki unyukunuu-kida kapam ñ'ati pakaduz dau'u na'apam umashaapauzon ñtuma, umakonkauzon dono na'ii. Na'iki ukowaada kapam ñ'ati na'apam nii mishidainao mashaapan.

Na'iki pakaaritan ida'a udako'atin mishidainao pishaanii kidaz Jesus wa'atin dau'an. Na'iki ukakinaowan ñdyaun pakaaritan ida'a, marii kizi pakawan ñmashaapan kaiman, Tominkaru aipan kawana'ati. Ñzaudinapa kizi'i naa Jesus Christ wa'atin ua'ii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan1:1
Konaukii-karu	1:2—3:13
Mashaapa-karu kaiman Tominkaru aipan kawana'ati . . .	4:1-12
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii	4:13—5:11
Kakinaorii taa-kaao	5:12-22
Kaarita katokonota-kaao	5:23-28

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul, Silas na'iki Timothy di'iki'o, ipai mishidainao ati'o, Thessalonica iainaouz, zaamatinpainaouz waDaru Tominkaru di'iti na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti. Watoriinpan marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinna nii.

Mishidainao Thessalonica sannao dau'o

²⁻³Karikaonan da'i, "Kaiman pugaru" wakian Tominkaru ati unao dau'an, na'iki karikaonan kapam watoriinpan waDaru Tominkaru ati unao dau'an. Aizii watoriinpan an, karikaonan wanyukunuitapan ipai wuru'u usha'apatanii kidaz. Umishidan idi Tominkaru, min-ziiwa ukaudinan u'ati. Na'iki dadara mishi ukaudinan ukaminka'uaakan ukamarainapanun idi manawun. Na'iki ma'ozaka mishi utaapan unyukunuu, ubaiatan pu'u kasha'ora'o na'iki dadara kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an uaitapan idi na'iki umishidan idi kaini'iki'o nii waNaobanaa Jesus Christ wa'atin.

⁴Wairibannao, waaitapa tuukii Tominkaru marainpan unao, na'iki mishi'o uzaamatan unao pa'idiwau nii. ⁵Usha'apanum kau'an tawuru dono'o, uru'oraz zii wana'akauzon Kaimana'o Kuwai unao di'iti, tuukii umishidanuzu. Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakadapan idi'o waparadan Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki waaitapa mishi'o wuru'u wakowaa-dapaniaz kuwai, aonaa waparadan

mani karikaonan. Watukapa-kida na'apam wamashaapauzon kaduz wana'iankan dono utuma, waiapan idi kapam umashaapan kaiman.

⁶Aizii na'apa'a naa mishi uda'anan wakaduz utukapan kawana'ati wamashaapan, na'iki ipai kapam uda'anan waNaobanaa kaduz. Umishidan idi wakuwaa, ubaiatan udikauda kida'o na'iki dadara kida'o aimaakan, mazan upu'u konaukii uzaamatan wakuwaa Kaimana'o Doronaa taan idi konaukii-kinai unyukunuu iti.

⁷Umashaapan ida'an kaiman, utukapa-kidan kaimana'o ukaduz ipai mishidainao ati, Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka kidainaouz. ⁸Mazan aonaa bauda'apa mani kaimana'o kuwai Tominkaru dau'u abata-ka'o unao di'iki Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka. Mazan abata-ka'o kapam ipai amazada kawana'ati mishi umishidan Tominkaru manawun. Uruu idi aona'a naa wakuwaa nii unao dau'u powa'a, usha'apanum kau'an ipai'i naa manawun pidannao aitakan kaiman kida'o ukaduz.

⁹Na'iki ipai kapam ikowaa-dan na'apam utaapan waunao kaiman, na'iki tuukii ukonaukii-kidan waunao wamakankan dono na'ii. Na'iki ipai ikowaadan kapam na'apam utanawatinan wuru aia'a toma-kariwaiz karikaonan tominkarunao nii. Na'iki ikowaadan aizii uzaamata'a naa unaobanaa nii Tominkaru, wuru'u mishi'oraz manawun, karikaonanu'oraz pa'an ukakupan. ¹⁰Na'iki ikowaada

1Thes

kapam na'apam uzaudapan naa uDani Jesus kaawan aokazi iki, uruu Tominkaru kadishita-kidauzoniaz pabaaranaa iki, na'iki uruu kazannaata'o ni'oraz waunao wapataka'uta-ka'o ai, diina'iti'i.

*Paul morowautapankan
daua'o Thessalonica ii*

2 ¹Ukau'an wairibannao, ipai unao, uaitapa aonaa madiwautapa-ka'o mani karikaonan tawuru'u wamorowautapankauzonuz unao di'ii. ²Na'iki uaitapa na'apam waba'azootin-kida-ka'o, na'iki wapataka'uta-ka'o tuukii manawun Philippi ii, wakaawan ua'ii unao wiizi Thessalonica iti. Mazan Tominkaru kaminka'uta waunao, uruu idi ma'ozaka wakakuwaapan, wakowaadan Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati. Pidannao, na'ii sannao maaiapakan pu'u, na'iki ãmaabata'azookan pu'u wakuwaa. ³Mazan ipai waparadan kida sakitapa'o, aonaa pana'iti'o mani. Aonaa wamariidapan mani karikaonan unao. Na'iki aonaa waaipan idi'o mani karikaonan aimakaan u'ai. ⁴Mazan wakowaada Kaimana'o Kuwai, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Uzaamatanii waunao kowaadapa'o nii paparan, na'iki uaitapa wakowaadan nii paparan sakitapa. Wawa'atin, aonaa wakaimanda'azon idi'o mani karikaonan pidannao nyukunuu wa'ati. Mazan soo wakaimanda'azon pa'an Tominkaru nyukunuu wa'ati, uruu pa'an aitapa ipai wadi'itinpan.

⁵Mishi unao, uaitapa aonaa na'apainim wakaiman-dakoipau-

zon unao ati, waaipan idi mani ukaimanan wa'ati. Na'iki aonaa na'apainim wakaimandinpa'an unao ati, waaipan idi mani karikaonan puraata unao ai. Kaina'a Tominkaru awunuutapa'o waunao. ⁶Mishi wachi'ikapan na'iki wakowaadapan kaimana'o kuwai, ipai amazada kawana'ati. Mazan aonaa wanaubaa-kidina'azon idi'o mani karikaonan pidannao ati oo unao ati mani, aonaa. ⁷Waaipapan pu'u padamata, Christ dyuudanii waunao kaudina'o nii pa'ati, mazan upu'u aonaa wa'atadinpan. Aonaa wapishautan unao ai aimakaan, oo wanyukunui mani, aonaa. Mazan kaiman pa'an wataapan unao na'apa waudainao kawan manawun. Na'apa daroi taapan kawan paudainao.

⁸Wamarainpan idi unao, minziiwa wakakuwaapan u'ati. Mazan aonaa bauda'apa mani karikaonan wana'akan Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati, mazan waunao kapam, tuukii wataaina'azon na'iki wakamin-ka'uta'azon unao. Usha'apanum kau'an wamarainpan idi unao tuukii. ⁹Utukapa sha'atii wakaduz wamakonkazon dono na'ii, na'iki utukapa na'apam wakaudinanan dadara. Wakowaadapan pu'u Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati, upu'u wakaudinanan ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, watorii-kinanaa nii wawanyukunuu. Usha'apanum kau'an wamaaiapakan idi wamizidin-kidan unao puraata dau'an.

¹⁰Ipai unao, na'iki Tominkaru na'apa kapam, utukapa na'apam wamashaapan unao mishidainao bii an. Wamashaapan kaiman, saki-tapa washa'apatinan, na'iki aonaa wakasharutaakan unao tuma. ¹¹Uaitapa ipai na'apam wataapan unao na'apa pa'idiwaru kida, na'apa darui taapauzon kawan paudainao manawun. ¹²Tuukii wama'ozakadan unao nyukunuu waaipan idi umishidan powa'a zii. Na'iki tuukii wakamunankii-kidan na'iki wakaminka'utan unao, ubaiatan pu'u kasha'ora'o na'iki to'ora-karu, na'iki tuukii waaipan umashaapan kaiman powa'a zii Tominkaru aipan kawana'ati. Uruu Tominkaru dapadauta'oraz unao mashaapa'o nii patuma panaobanai-tinapakizi ii, konaunama'oraz manawun ukanadapan.

¹³Karikaonan watoriinpan kawana'ati, "Kaiman," wakian Tominkaru ati unao dau'an. Usha'apanum kau'an, konaukii na'iki kaimanaiman uzaamatan unyukunuu iti wuru'u Tominkaru paradanz wakowaadaniaz unao ati. Umishida wuru'u uabataniaz wakuwaa, aonaa pidan di'iki'o kawan mani, mazan uabatanuz Tominkaru di'iki'o kawan pa'an, mazan mishi'o Tominkaru paradanz wuru'u. Na'iki mishi'o wuru'u Tominkaru kaudinanuz ma'ozaka paparadan ida'an ipai unao nyukunuu ii, zaamatainaoz Jesus Christ

panaobanaa nii. ¹⁴Mishi unao mishidainaoz Jesus Christ, aonaa uwiizi sannao naudapan unao, tuukii manawun ipataka'utan unao. Na'apa utaapa-kaos mishidainao Judea Baara iainao kawan. Tuukii pairibannao Jewnao pataka'utan idyaun izaamatan idi Christ Jesus panaobanaa nii. ¹⁵Kotua'a naa Jewnao zowiipauzonii Tominkaru prophetinno. Uruu dauna'an Jewnao koshan zowia'o wanaobanaa Jesus. Na'iki kai Jewnao koshan pataka'uta'o waunao tuukii manawun. Tuukii manawun ito'oradan Tominkaru. Aizii ito'oradinan ipai pidannao ati. ¹⁶Tuukii itiwaan pamashaatan waunao, wakowaadapan ai kaimana'o kuwai Gentilenao^a ati. Aonaa iaipan wakowaadan i'ati, wuru dau'ana'a Tominkaru kazan-naata'azoonuz pidannao pa'orian ai. Uruu idi kaina'a itaapan tuubaruo oia'o, pana'apainpan idi. Mazan aizii ibaiaapan ni'i naa Tominkaru to'oran.

1Thes

***Tuukii Paul tiwautan pamakon
koshan mishidainao di'iti***

¹⁷Wairibannao, diiki'i wawa'akan unao, wawaata-kaos idi u'ai. Tuukii wanyukunuu kasha'orran, na'iki tuukii wadi'itinpan watukapa'azon idi koshan unao. Mishi munapo unao wa'ai, mazan wanyukunuu ii, karikaonan wataapan unao watuma. ¹⁸Tuukii padamata watiwautan wakiwan

^a 2:16 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Paradaru Masha'apannaada-kinoo di'ii.

koshan unao di'iti. Õgaruz manawun, Paul, powa'an kida'o padamata õaipan õmakon na'iti. Mazan tuukii manawun Satan awautapan waponaa. ¹⁹Wamako'ozon na'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u wanyukunuu wiizi ni'oraz manawun. Diina'itili, wanaobanaa Jesus kaawan dono, waaitapa ipai unao na'ia'o nii kapam ukadishitan baokopa ba'orainao tuma. Unao ida'ana'o nii wuru'u watukapanuz konaukii-karu. Na'iki unao ida'ana'o nii wama'ozakadinan. Uruu idi mabaa'azo'o nii wakian wanaobanaa ati, "Waunao ida'ana'o wuru'u wunao da'anzu'u, wakowaadan idi ï'ati Kaimana'o Kuwai," wakian nii. ²⁰Mishi unao wuru'u wama'ozakakinaaz na'iki wakonaukii-kinaaz.

3 ¹Aizii wamaka'iitakan idi'i naa manawun wana'an da'a'a, maabataka-daun unao di'iki oo unao dau'an, tuukii wadopian. Wamako'ozon padamata unao di'iti, mazan aonaa turuu wamakon ipai daunuuda'u. Uruu idi dya'utam wawa'akinan da'a'a Athens ida'a. ²Mazan wadyuuda soo paba'oran karikaonan Timothy, wamin-kaudinan, kaminka'uupauzoz wakaudinan Tominkaru ati, na'iki kaminka'uupauzoz wakowaadapan Kaimana'o Kuwai Christ dau'u. Wadyuudan uruu, ma'ozakada'o nii unao nyukunuu, umishida-kinaa nii Christ powa'a zii manawun. ³Usha'apanum kau'an aonaa waaipan aonaa bauta'apa unao kashadinan oo padantan powaa iti, upataka'uta-ka'o idi.

Mazan aonaa umaaitapakanii mani wuru'u, ipai unao, waaitapa Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u, ipai waunao mishidainao baiatan dikauda kida'o aimakaan Christ dikin ii. ⁴Na'apa sha'atii tawuru'u wakuwaaz kiwiitapa, wamakonkan dono unao di'ii. Wakowaada sha'atii u'ati ipai waunao mishidainao, wabaiatan nii dikauda kida'o aimakaan Christ dikin ii. Aizii mishi utukapan ipai aimakaan sha'apan, na'apa manawun waparadan kawana'ati. ⁵Uruu idi'o õdyuudan Timothy unao di'iti. Õmaka'iitakan idi'i naa manawun õna'an da'a'a maabataka-daun unao dau'u, na'iki õabata'azon idi na'apam unao nyukunuu, pakawan zii umishidan oo aona'a naa. Õzaudakidan Satan, wuru'u mariidapauzoz pidannao nyukunuu, tanawatin-kidan unao umishidapan ai Christ. Na'iki õzauda-kidan utanawatin-kidan unao powaa iti. Umishiin an utanawatinan, ukau'an madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u wakaudinanz.

⁶Mazan Timothy kaawan dau'na'an zii unao di'iki, wanyukunuu saabainan, ukowaadan idi wa'ati, pakawan umishidapan Jesus Christ, na'iki pakawan umarainpaakan. Na'iki ukowaadan wa'ati, karikaonan kapam unyukunuitapan waunao kaimana'o ida'an. Na'iki ukowaadan kapam wa'ati tuukii utukapa'azon waunao, na'apa watukapa'azon kawan unao. ⁷Wairibannao, wabaiatan pu'a'o manawun dikauda kida'o aimakaan wuru'u

waabatanuz uunamunaa pakawan umishidapan, na'iki sariapa mishi wanyukunuu wama'ozakadinan.

⁸Aizii sooka'a naa wanyukunuu, waabatan idi pakawan zii ma'ozaka umishidapan Christ. ⁹Tuukii manawun wakonaukii-kidan Tominkaru, "kaiman" wakian u'ati unao dau'an. Na'iki Tominkaru aitapa na'apam ukonaukiidan wanyukunuu, waabatan idi kuwai unao dau'u. ¹⁰Ipai kamoo na'iki ipai maruta'lo wapishautan Tominkaru watorinpan ida'an u'ati, marii kizi uda'atan waponaa nii, wamako-kinanaa nii unao di'iti, waipaida'an kizi'i naa wakuwaa aona'oraz zii wakowaadan u'ati, unyukunuu ma'ozaka-kinanaa nii, na'iki umishida-kinanaa nii Christ powa'a zii manawun.

¹¹Marii Tominkaru, waDaruz na'iki wanaobanaa Jesus da'atan waponaa, wamako-kinanaa nii unao di'iti. ¹²Marii wanaobanaa taan marainpaaka-karu unyukunuu iti, umarainapa kizi ipai uiribannao, na'iki ipai ba'oran pidannao powa'a zii kiwiini'o ai, na'apa wamarainpauzon kawan unao. ¹³Aizii umarainpaakan an mishi powa'a zii, wanaobanaa ma'ozakadan nii unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki Tominkaru waDaru tukapan nii unyukunuu, kaiman kida pa'idiwaru. Uruu idi aona'o nii uba'azootinan, utukapan idi unao kaimainano pidannao nii, ukadishitan dono ukanaapu iti diina'iti'i, wanaobanaa Jesus kaawan dono baokopa papidanannao tuma.

Na'apam nii mishidainao mashaapan Tominkaru ati

4 ¹Wairibannao, mishi watominapa-kidan unao kaiman kida'o mashaapa-karu dau'u, umashaapa-kinanaa nii kaiman manawun, Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Na'apa'a naa mishi umashaapan watominapa-kidan kawana'ati unao. Mazan aizii wanaobanaa Jesus aipan kawana'ati, waaipan umashaapan kaiman, powa'a zii umashaapauzon ai kiwiin. ²Mazan ipai unao uaitapa wanaobanaa Jesus aipan kawana'ati'o, na'iki ukakinaotan kawana'ati'o waunao wuru'u wakakinaotanuz kapam unao.

³Tominkaru aipan ipai unao taapan unyukunuu kaiman pa'idiwaru pa'ati, uaipan upana'adan unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki aonaa uaipan umashaapan madoronaa-daun zunnao tuma, oo daonaioranao tuma. ⁴Ipai unao daonaioranao, Tominkaru aipan umashaapan kadoronaa zoobaba udaiaro tuma. Umashaapa kizi kaiman uawun za'a, na'iki umashaapa kizi kapam kadoronaa zoobaba ipai pidannao awun za'a. ⁵Aonaa uaipan ukiaapan udaiaronao madoronaa-daun, ba'oran pidannao mashaapan kawan, maaitapa-kainauz Tominkaru. ⁶Ukau'an marii umashaapan kapam aitapin ipai uiribannao tuma. Aonaa Tominkaru aipan uantamikiipan oo ukimudautan uiribannao, paudaiaro oo paudaiaru dau'an. Usha'apanum kau'an

1Thes

na'ia'oram pidan antamikiipa'o pairiban na'apa, Tominkaru pataka'utan nii uruu tuukia'o ida'an manawun. Na'apa sha'atii tawuru'u wakakinaopauzonuz unao, ipai wakowaadan u'ati na'apa kida'o dau'an wamakonkauzon dono unao di'ii. ⁷Aonaa Tominkaru zaamatan waunao mishidainao mashaapa'o nii mani madoronaa-daun, mazan uzaamatan waunao mashaapa'o nii kaiman manawun. ⁸Aizii na'ia'oram pidan maizo'atika'o oo dikintapa'o wuru'u di'oraz kakinaori'i, aonaa pidan kakinaori mani wuru'u udikintapaniaz, mazan udikintapan kakinaorii Tominkaru di'iki'o, taa'oraz wa'ati Kaimana'o Doronaa.

⁹Aizii, mishidainao marainpaakan dau'an, ipai'i naa pa'an unao aitapan. Ukau'an aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakakinaowan unao powa'a zii koshan. Usha'apanum kau'an ipai'i naa Tominkaru tominapa-kidan na'iki ukakinaotan unao marainpaaka-karu dau'u. ¹⁰Uruu idi utominapa-kida-kao kawana'ati mishi umashaapan, na'iki ukawana'ati kapam umarainpan ipai mishidainao, wuru'u kawiiizitinpainao kidaz Macedonia Baara ii aka. Mazan wairibannao, tuukii waaipan umarainpan uiribannao, powa'a zii manawun kiwiitapa'o ai. ¹¹Waaipan umashaapan kaiman, na'iki mashaa, uiribannao bii an kida. Mana'a ukadakoinapa-kida'ana'a oo udi'itapa'ana'a uiribannao kaudin-kizi, mazan udi'itapan pa'an ukaudin-kizi kida

dau'u. Mana'a uzoono'ona'a ukaudin ai, ukaudin mishi'oraiman minziiwa, uikoda kizi uaipan ati aimakaan umashaapa-kinnaa nii, aonaa kizi udopian ba'oran pidanna'o ati. Ukau'an usha'apatina'a naa, na'apa wakakinaotauzon kawana'ati unao. ¹²Aizii, mishi usha'apatinan an na'apa, tuukia'o nii mamishidakainao di'itapan ukaduz, tuukia'o nii ikiba'azoo-kidan pasha'apaapan dikauda kida'o aimakaan uawun za'a. Na'iki uikodan nii ipai aimakaan u'ati, aonaa kanoma'o nii uaipan ba'oran pidanna'o ai.

Jesus wa'atin nii

¹³Wairibannao wakowaa-da'azon ipai unao ati, waaipan uaitapan kaimanaiman mawakainao pidanna'o dau'an. Aonaa kizi unyukunuu kasha'oratinan idau'ati, ba'oran pidanna'o kawan, aona'oraz idaitapan kakupa-karu nii karikaoonan Tominkaru tuma diina'iti'i. ¹⁴Wamishida Tominkaru kadishitakidan Jesus pabaaranaa iki, ukau'an wamishida kapam, diina'iti'i na'apa'o nii Tominkaru kadishitakidan ipai mawakainao wuru'u zaamatainnoo kidaz Jesus panaobanaa nii. Na'iki ipai'o nii uzaida-kidan idyaun pa'idi'iti, diina'iti'i Jesus tuma.

¹⁵Aizii watominapa-kida'azon unao na'apa Naobanai Jesus kiauzon kawana'ati. Jesus kaawan dono, aona'o nii wakiwiitan mawakainao ua'ati. ¹⁶Mazan diiwa'o nii wanaobanaa paradan abata-kao, na'iki diiwa'o nii angelnao zowaunaa paradan abata-kao kapam, na'iki

diiwa'o nii Tominkaru kuwudu^b aran abata-ka'o, na'iki wanaobanaa wa'atin ni'i naa aokazi iki. Na'iki mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Christ panaobanaa nii, kadishitan ni'i naa pabaaranaa iki kiwiin. ¹⁷Udauna'an ipai waunao mishidainaoz, wuru'u kakupainao kidaz zii, sawata'aka-ka'o ni'i naa isha'iz bii iti baokopa kadishitainao tuma. Na'ia'o ni'i naa waikodapan wanaobanaa isha'iz bii ii. Uruu dauna'an wamashaapan ni'i naa utuma karikaonan. ¹⁸Ukau'an ukowaada kapam ipai uiribannao ati wuru'u Jesus paradan kidaz, aonaa kizi ikasha'oratinan pairibannao dau'an, wuru'u mawakainao kidaz naa.

*Jesus wa'atin nii kaina'iki
masha'apakiaka*

5 ¹Aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakainaabatan u'ati na'apainim nii manawun wuru'u amazada sha'apanuz kaikapa'a. ²Usha'apanum kau'an ipai unao, uaitapa bauda'apa kamoo wanaobanaa kaawan nii masha'apakiaka, pidannao mazaudinapan pu'u. Na'apa'o nii koidimiki kaawan-kan kawan aiwaka'an pidan dapu iti masha'apakiaka, aonaa pidan zaudinpan pu'u mani. ³Pidannao kadakotinan pu'u pairibannao tuma, "kaiman mishi wawiizi, aonaa kanom towauda'utan wamashaapan," ikiaimpan pu'a'o nii, kichana'iki-kia'o kamoo kaawa'akan. Idopian nii mazan

aonaa na'itim nii isha'apatinan oo ikidoopan u'ai. Na'apa zun kaudani-pa'azon kawan, okaziwaapa'akan masha'apakiaka, aonaa ozaudinpan pu'u mani, mazan aonaa na'itim okidoopan u'ai.

⁴Mazan ipai unao wairibannao, koditainao'u naa pa'an maruta'okaru iki. Ukau'an wanaobanaa kamoon kaawan dono, aona'o nii pa'an upadaida'anata-ka'o, koidimiki padaida'antankan kawan pidan aiwaka'an, umazaudinkan pu'u. ⁵Usha'apanum kau'an ipai unao mishidainao pa'an wanaobanaa Jesus, na'iki unao mashaapainao kanada'o-karu'u, aonaa mashaapainao mani maruta'okaru'u. ⁶Ukau'an mana'a wada'awupa'ana'a, maruta'o sannao na'iki da'awupauzo pidannao kawan. ⁷Mazan marii pa'an waabatapan na'iki wazaudinpan naa, wanaobanaa kaawan ua'ii. ⁷Aizii maruta'o sannaoz ipai isha'apatan aimakaan soo maruta'o bii'i. Ida'awupan nii aiwaka'an, aizii ituzapan nii na'iki ipo'idipan nii aiwaka'an. ⁸Mazan waunao mashaapainaoz kanada'okaru'u, marii pa'an wamashaapan aitapin. Marii wakazannaatimpan wamishidan ida'an powa'a zii, na'iki wamarainpan ida'an Tominkaru na'iki wairibannao, na'iki wamishidan ida'an kaini'iki'o nii wanaobanaa wa'atin, ukazannaata'anan waunao oia'o ai. ⁹Mishi Tominkaru zaamatan waunao, aonaa papataka'utan ni'o

1Thes

^b 4:16 *kuwudii*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mani wa'oi'an diki'n ii. Mazan uai-pan pa'an pakazannaatan waunao wa'oi'an ai, wamishidan ida'an Jesus mawakan wa'ati, na'iki wazaama-tan ida'an Jesus Christ wanaobanaa nii. ¹⁰Uruu mawaka'oraz ipai waunao mishidainao ati. Ukau'an umawakan idi wa'ati, ipai waunao kakupainao na'iki ipai mawakainao, wamashaapan nii baokopa utuma ukaawan dono. ¹¹Ukau'an ipai unao õiribannao, õaiapa pakawan ukaminka'uupan na'iki utominapa-kidan uiribannao, uma'ozakada kizi ñnyukunuu.

***Na'apam nii mishidainao
mashaapan na'iki itaapaakan***

¹²Wairibannao, tuukii waaipan utaapan ukazowautapikinao kaiman manawun. Aonaa ukashadapauta'ana'a ãdyaun. Usha'apanum idi dadara'o wuru'u ñkaudinanz unao bii an. Ñkaudinanz unao ati'o, uaitapa-kinanz nii kaimana'o mashaapa-karu, wanaobanaa aipan kawana'ati. ¹³Ukau'an mana'a ukashadapauta'ana'a ãdyaun. Mishi'oraiman umarainapa ãdyaun powa'a zii, ñtominapa-kidan idi unao kaimana'o aimaakan kida dau'u. Umashaapa kapam kaiman baokopa uiribannao tuma, mana'a uto'orataakapa'ana'a.

¹⁴Wairibannao, tuukii kapam waaipan ukakinaotan zoonzionao, udyuuda ñkaudinanz. Uma'ozakada na'iki utominapa-kida pidannao aona'oraz zii ñnyukunuu ma'ozakan aimaakan sha'apan an ñ'ati. Na'iki ukaminka'uta mishidainao wuru'u

aona'oraz zii ñaitapan oo ñturu'an pamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki aonaa udopiidina'ana'a uiribannao sha'apatinan an kona'ii. ¹⁵Aizii utukapan an uiribannao sha'apatinan dikauda kida'o aimaakan pairiban ati, mana'a ukashaapa'ana'a ñkaunaa-tinan powaa iti dikauda'o ida'an pairiban ati. Utiwaa mishi'oraiman utukapa-kidan kaiman kida'o mashaapa-karu ipai mishidainao ati, na'iki ipai ba'oran pidannao ati, ukaminka'uuaakan ida'an.

¹⁶Umashaapa'a naa konaukii ipai kamoo. ¹⁷Na'iki aonaa usookada'ana'a utoriinpaazon. Utoriinapa ipai kamoo. ¹⁸Karikaonan ukonaukii-kida Tominkaru, aimaakan dikauda'o sha'apan an u'ati, na'iki kaimana'o sha'apan an u'ati. Na'apa'o nii wuru'u Tominkaru aipanuz umashaapan, wuru'u unaobanaitapanuz Christ Jesus.

¹⁹Mana'a umashaata'ana'a Kaimana'o Doronaa kaudinanz unyukunuu ii. ²⁰Mana'a ukashada'ana'a oo udakoopa'ana'a pidannao kuwaa, ñkowaadapan an Tominkaru di'iki'o kuwai. ²¹Uabatapa kaimanaiman, na'iki udi'itapa kaimanaiman wuru'u ñkuwaa kidaz, utukapa kizi ñkuwaa mishiin, umishida kizi na'iki uda'an kizi wuru'u kaimana'oraz parada-karu. ²²Mana'a unyukunuu na'apa'ana'a ipai na'apa'oram oii kida'o aimaakan dau'ati.

²³Marii Tominkaru, taapa'oraz pidan nyukunuu kaiman, saabaan unyukunuu ipai oia'o ai. Marii kizi

utaapan ipai daunuuda'u unanaa, unyukunuu na'iki udoronaa, aonaa kizi uba'azootin-kida-kaao, wanaobanaa Jesus Christ kaawan dono. ²⁴Aizii wuru'u dapadauta'oraz unao, aonaa na'apainim ukasharutinan, ukau'an usha'apatan nii ipai aimaakan na'apa pakiauzon kawana'ati.

²⁵Unyukunuitapa pa'i waunao

utoriinpan kawana'ati Tominkaru ati.

²⁶Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.^c

²⁷Aizii wanaobanaa aipan kawana'ati, wapishaan unao tuukii, marii kizi uabata-kidan ipai mishidainao ati wuru'u di'oraz kaarita wasaadaniaz.²⁸Marii wanaobanaa Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

^c 5:26 Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, itukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an idyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Paul Kaaritan

Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita dau'a'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati wuru'u Thessalonica iainaouz. Usha'apanum kau'an uabatan idi ipozawaabi'iinan naa Jesus kaawan dau'an. Ba'orainao kowaadan kaawa'ora'a naa Jesus. Uruu idi Paul kowaadan i'ati pakaaritan ida'a, aonaa mishi'o mani wuru'u iparadanz, aonaa zii Jesus kaawan. Uruu idi ukowaadan naa i'ati na'apam nii amazada sha'apan Jesus kaawan ua'ii.

Na'iki pakaaritan ida'a Paul nyukunuu-kidan mishidainao ati, marii kizi pakawan itaapan ma'ozaka wuru'u pamishidanz, ibaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan na'iki ipataka'uta-ka'o pu'u. Na'iki unyukunuu-kidan kapam i'ati, marii kizi ikaudinan minziiwa, ikoda-kinnaa nii puraata patorii-kinnaa nii aimaakan oo wanyukunui pa'ati, na'iki pairibannao ati.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1-2
Tominkaru konaukii-kida-ka'o mishidainao dau'an	1:3-12
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii	2:1-17
Mishidainao ma'ozakada-ka'o imashaapa kizi kaiman	3:1-16
Kaarita katokonota-ka'o	:3:17-18

1 ¹Di'oraz kaarita, o'garu Paul, Silas na'iki Timothy saadanii, ipai mishidainao ati, Thessalonica iainaouz. Wur'u zaamatanpainao kidaz waDaru Tominkaru di'iti, na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti. ²Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun

unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinnaa nii.

Pidannao tiwaa-kida-ka'o nii Jesus kaawan dono

³Wairibannao, karikaonanuu'oo nii wakonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. Kaimana'oo wuru'u na'apa-karuz u'ati, usha'apanum

kau'an unao mishidan idi Christ powa'a zii manawun. Na'iki utukapa-kidan idi kapam ukamarainapanun, uiribannao ati powa'a zii. ⁴Uruu idi konaukii, na'iki mabaa'azoo wakakuwaapan unao dau'an ba'oran mishidainao ati, wuru'u ba'oran wiizai ii aka kidainaouz. Wakowaadan i'ati, upataka'uta-kaopu'u, na'iki ubaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan, mazan upu'u aonaa ukashadinan. Mishi'oraiman ma'ozaka utaapan unyukunuu, na'iki pakawan umishidapan Christ.

⁵Mazan wuru'u unao baiatanii kida ida'an, Tominkaru tukapakidan patumaaka na'iki sakitapa pasha'apatan aimaakan. Uruu idi diina'iti'i konaukia'o nii Tominkaru morota-kidan unao pa'ida'ati umashaapa kizi utuma karikaonan unaobanai-tinapa-kizi ii. Una'apan idi'o wuru'u upataka'uta-kaoz kai. ⁶Mazan Tominkaru, usha'apatan nii ipai aimaakan patumaaka na'iki sakitapa, upataka'utan nii kapam ipai wuru'u pataka'utainaouz unao, ⁷na'iki usookadan nii unao ai na'iki waunao ai, ipai wuru'u kai'oraz wapataka'uta-kaopu'u. Ukau'an ipai'o nii Tominkaru sha'apatan aimaakan na'apa, udyuudan dono'o naa Jesus aokazi iki baokopa pa'angelinao tuma, ma'ozaka kidainaouz manawun. ⁸Na'iki uwa'atin nii kaina'iki maodapa'o tikazi bii an, upataka'uta'anan naa ipai pidanao wuru'u dikintapainao kidaz Tominkaru paradan, na'iki wuru'u mamishida-kainao kidaz Kaimana'o Kuwai, wanaobanaa Jesus

daua'oraz. ⁹Ukau'an wanaobanaa pataka'utan nii idyaun dikauda'o ida'an manawun, ukaawan dono. Aona'o nii ukashaapan imaanapadinan padazaba ati, na'iki aonaa na'apainim nii itukapan umashaapakizi, wuru'u konaunama'o na'iki umanawunu'oraz ukanadapan pama'ozakan ida'an manawun. ¹⁰Uruu kamoo dono, ipai'o nii upidanannao kasaba'ukinan u'idi'iti, itukapan niizu konaunam na'iki tuukia'o nii ikonaukii-kidanz, usha'apatan idi i'ati kaiman kida'o manawun aimaakan. Aizii unao ipai'o nii kapam na'ii upidanannao bii ii, usha'apanum kau'an umishidan idi wakuwaa uruu daua'o.

¹¹Uruu idi karikaonan da'i watoriinpaazon Tominkaru ati unao dau'an. Marii kizi usabaan unao kaiman, uzaamata kizi wuru'u kaimana'oraz mashaapakaru, ukowaadaniaz pataa'azon papidanannao ati. Na'iki marii kizi utaan pama'ozakan unao ati, umashaapa kizi kaiman manawun, na'apa umashaapa'azon kawan kaiman. Na'iki watoriinpan marii kizi uma'ozakadan unao, aonaa kizi umuudan ukau'adin-kizi, wuru'u usha'apaapanii kidaz, umishidan idi manawun Jesus, ukau'adin kizi atii utokon iti. ¹²Uruu idi tuukia'o nii Jesus konaukii-kida-kaopu'u, unao mashaapan idi u'ati kaiman manawun. Na'iki unao tuukia'o nii kapam ukonaukii-kida-kaopu'u, usha'apanum kau'an unao Jesus pidanannao. WaTominkarun, na'iki Naobanai Jesus Christ, kamunanun ida'ana'o

wuru'u kaiman kida'o aimaakan sha'apata'azoo-kaoz unao ati dii-na'itili.

Dikintapa'o manawun pidan dau'o

2 ¹Aizii òkowaada'azon unao ati na'apam nii wanaobanaa Jesus Christ kaawan, na'iki na'apam nii ipai waunao mishidainao baokopata-kaò utuma. Òiribannao, tuukii manawun òkia'azon unao ati aizii, ²mana'a utaria'ana'a, oo udopia'ana'a maaitapinaka-daun manawun, uabatan idi wuru'u pidannao kianuz, "Kaawa'a naa Naobanai Kamoon." Na'iki ba'orainao kian idi u'ati, "Na'apa sha'atii Kaimana'o Doronaa kowaadan ò'ati." Aizii ba'orainao kian, "Na'apa sha'atii tawuru'u Paulnao kakuwaapatina-nuz." Na'iki kaina'a ba'orainao kian, "Na'apa sha'atii tawuru'u Paulnao saadanii kaarita kianuz." ³Aonaa waaipan umariida-kidinan. Aona'o nii wanaobanaa kamoon kaawan na'apa. Mazan ukaawan nii, mami-shida-kainao iribainan ana'o ni'i naa manawun, na'iki ìdikintapan ana'o ni'i naa Tominkaru udawun iti manawun. Na'iki kaina'a'o nii zii kapam pidan oia'o manawun aidinan. Uruu dikintapa'oraz manawun Tominkaru, ipai pidannao ai. Mazan diina'itili Tominkaru pataka'utan niizu, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

⁴Aizii uaidinan dono'o naa wuru'u dikintapa'oraz pidan, tuukia'o nii u'atadinpan, udakotinpan nii tuubaru'o nii manawun, ipai wunao aia'a toma-kariwainao kidaz

tominkaru nii, na'iki ipai wunao aia'a pidannao dakotapanii kidaz patominkarun nii. Atii umorotan nii na'iki usakanatan nii Tominkaru, mishi'oraz manawun dapu iti. Na'iki ukian nii padau'an, "Ògaru Tominkaru."

⁵Òkowaada'a naa sha'atii u'ati ipai na'apa kida'o dau'an òmakonkazon dono unao di'ii. ⁶Ukau'an uaitapa kanom wuru'u awautapa'oraz oia'o pidan ukaawan ai kai. Ukaawan nii soo Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati. ⁷Kai kaina'a'a naa Satan, wuru'u tuukia'oraz manawun uaipan pidannao dikintapan Tominkaru, kaina'a ukaudinan wabii an, aonaa uaitapa-kaò, soo Tominkaru ida'an turuu waaitapanuz. Mazan wuru'u awautapa'oraz oia'o pidan, una'ian nii uawautapanuz, atii Tominkaru zikadanuz. ⁸Uruu dono'o ni'i naa pa'an wuru'u oia'oraz pidan aidinan. Mazan na'apainim wanaobanaa Jesus kaawan, ukabootan nii sariapa wuru'u oia'oraz pidan paparadan ida'an, na'iki umainaabatan niizu pakanadan idi manawun.

⁹Aizii wuru'u oia'oraz pidan, wa'ati'o ni'oraz kaina'iki, ukaawan nii ma'ozaka'o ida'an, usha'apanum kau'an Satan taan nii uma'ozaka-kinnaa nii, usha'apatan nii pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz pidannao tuka-pauzon usha'apata-kaò kida. Uruu kida ukaiwaa pamariida-kinnaa nii pidannao. ¹⁰Na'iki ukaiwaan nii pabi'inaaka dikauda kida'o manawun aimaakan, pamariida-kinnaa

nii pidannao, wuru'u Tominkaru pataka'utan niinaouz. Usha'apanum kau'an aonaa ikonaukii-kidan na'iki aonaa imishida'azon Tominkaru paradan, wuru'u mishi'oraz manawun. Ukau'an aona'o nii ukazannaatan idyaun. ¹¹Mazan aizii imamishidakan idi, Tominkaru sharakadan naa inyukunuu, marii kizi'i naa imishidan, wuru'u oia'o pidan mariidapa-kinaa kidaz idyaun. ¹²Ukau'an ipai pidannao aona'oraz imishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, na'iki naudapainaoz pasha'apaapan oii kida'o aimakaan, Tominkaru pataka'utan nii idyaun.

***Unao zaamata-kao
kazannaatina'o nii***

¹³Öiribannao, karikaonanuo'nii wakonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an, wanaobanaa marainapaniinaouz manawun. Mishi Tominkaru so'otan kiwiin unao,^a ba'orainao bii iki kazannaatina'o nii. Ukazannaatan unao Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an unao, Tominkaru pidannao nii, na'iki umishidan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai, Christ dau'oraz. ¹⁴Mishi Tominkaru dapadan unao pa'ida'ati, wuru ida'ana'a Kaimana'o Kuwai wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Na'iki udapadan unao pa'ida'ati, marii kizi baokopa unao konaukii-kida-kao diina'iti'i, wanaobanaa Jesus Christ konaukii-kida-kao dono. ¹⁵Ukau'an öiribannao, ma'o-

zaka'a naa pa'i utaapa unyukunuu, mana'a usookada'ana'a umishidapan wuru'u wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Watominapa-kida-kinaaz unao wamakonkan dono'oraz da'i uwiizi ii, na'iki wuru'u wasaadanii kidaz da'i unao ati wakaaritan ida'a.

¹⁶Aizii watoriinpan unao dau'an wanaobanaa Jesus Christ ati, na'iki Tominkaru waDaru ati. Uruu marainpa'oraz ipai waunao na'iki unao. Na'iki uruu taa'oraz karikaonan wanyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, pakamunan idi manawun waunao ati. Na'iki utaanii mishida-karu wa'ati, karikaonan kizi wazaudapan wuru'u kaimana'o aimakaan, ukowaadaniaz pataa'azon wa'ati. ¹⁷Na'iki watoriinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ, na'iki Tominkaru waDaru ma'ozakadan unyukunuu powa'a zii, ukaminka'uta kizi unao, karikaonan kizi usha'apatan kaiman kida'o aimakaan, na'iki karikaonan kizi ukakuwaapan kaiman kida'o aimakaan dau'u.

***Paul na'iki uminauda'unao
aipan toriinapa-karu pa'ati***

3 ¹Wairibannao, aizii wakato-kontan ua'ii wakaaritan, wakia'azon unao ati baukapa'anaa. Karikaonan waipan utoriinpan wa'ati. Marii kizi powa'a zii kaimana'o kuwai wuru'u wanaobanaa dau'oraz, iribainan kadimana'o ida'an. Marii kizi kapam pidannao

^a 2:13 Tominkaru so'otan kiwiin unao oo "Tominkaru zaamatan unao amazada sakinan iki."

zaamatan wuru'u kaimana'oraz kuwai konaukii panyukunuu iti, na'apa unao kawan. ²Na'iki waaipan utoriinpan Tominkaru ati ukazannaatapa kizi waunao, oiainao pidannao sha'apatan ai waunao. Usha'apanum kau'an, kaina'a ba'orainao aonaa ïmishida'azon wuru'u kaimana'oraz kuwai. ³Mazan wanaobanaa kaimana'o manawun. Karikaonanuo nii utaan unyukunuu ma'ozaka-kinnaa nii. Na'iki ukazannaatapan nii unao, Satan sha'apatan ai unao. ⁴Wanaobanaa taan idi waaitapa-kinnaa nii, waaitapa ipai'o nii usha'apatan aimaakan wakuwaa kawana'ati, na'iki wamishida, pakawanu'o nii usha'apatan ipai wuru'u usha'apatauzonii kidaz aimaakan, wakuwaa kawana'ati. ⁵Watoriinpan unao ati, marii kizi wanaobanaa taan uaitapa-kinnaa nii mishi Tominkaru marainpan unao tuukii manawun. Na'iki marii kizi uma'ozakadan unao nyukunuu, na'iki utuuda kizi ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan. Na'apa Christ pataka'utauzo-ka, ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan.

Kaudin-karu daua'o

⁶Wairibannao, wanaobanaa Jesus Christ aipan kawana'ati, tuukii wakia'azon unao ati aizii. Aonaa ubaokopatina'ana'a mishidainao tuma, wuru'u zoonzionao kidaz, aona'oraz ïmashaapa'azon wakakinaotan kawana'ati ïdyaun. ⁷Usha'apanum kau'an ipai unao, uaitapa ipai'o nii usha'apatinan, na'apa waunao sha'apatinauzon

kawan. Wamakonkauzon dono unao di'ii, utukapa na'apam wakaudinan dadara, aonaa wazoonon. ⁸Aonaa na'apainim wamizidin-kidan unao, na'iki aonaa wazaamatauzon unao ai aimaakan oo wanyukunui mawinipinaa-daun. Mazan karikaonan da'i wakaudinan dadara, ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, aonaan idi waaipan wamizidin-kidan unao. ⁹Turua'o padamata wazaamatan aimaakan kida unao ai. Mazan aonaa wazaamatan aimaakan u'ai, usha'apanum kau'an waaipan idi'o utominpan waunao di'iki, ukaudin-kizi na'apa waunao kawan uikoda-kinnaa nii aimaakan kida u'ati. ¹⁰Kaikapa sha'atii tawuru'u wakiauzonuz unao ati, wamakonkauzon dono na'ii. "Na'ia'oram pidan aona'o ukaudina'azon, aonaa utaa'ana'a uwanyukunuu nii." ¹¹Waparadan u'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an, kaina'a zii waabatan unao bii'i mishidainao, aonaa ïkaudina'azon, paikoda-kinnaa nii aimaakan. ïmashaapa'azon kana'apan karikaonan, soo ïchi'iki-na'azon, ïkashadautan na'iki ïkadakoinapa-kidan karikaonan pidannao kaudinan. ¹²Aizii Naobanai Jesus Christ aipan kawana'ati, wakakinaowa'azon na'iki wadyuudan tuukii ipai zoonzionao pidannao, marii kizi'i naa zoobaba ïmashaapan aitapin, marii ïkaudinan minziiwa na'iki mashauda'u, ïikoda kizi'i naa aimaakan pa'ati, na'iki pairibannao ati.

¹³Aizii unao wairibannao, mana'a ukashadina'ana'a usha'a-

paapan ai wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan. ¹⁴Panaadon kaina'a'o nii pidan unao bii'i, aonaa uabata'azon na'iki umishida'azon wuru'u wasaadaniaz unao ati wakaaritan ida'a. Aizii na'ia'oram pidan dikintapa'o wuru'u parada-karu kidaz, marii ukowaada-kao ba'oran mishidainao ati, aonaa kizi ïkaminauda'utinan u'idi. Marii kizi uba'azoinpan paaipan ati. ¹⁵Mazan mana'a utaapa'ana'a uruu uto'ora kizi ni'i naa karikaonan. Mishi'oraiman ukakinaota uruu kaimana'o ida'an, utukapa kizi wuru'u pa'oianuz. Usha'apanum kau'an unao min-mishidan wuru'u uruuz.

Paul katokontan pakaaritan

¹⁶Aizii watoriinpan wanaobanaa ati, taa'oraz kaimana'o mashaapa-karu wa'ati, marii kizi utaan karikaonan unao ati kaimana'o mashaapa-karu. Na'iki marii wanaobanaa mashaapan karikaonan unao tuma.

¹⁷Ipai òkaaritan tokon ii, karikaonan òsaadauzon òka'u ida'an kaikapa'a: “Ògaru Paul, ònaubaan ipai unao.” Ukau'an aonaa umainaabanan, na'iki aitapa-karu nii, ògaru di'iki'o wuru'u kaarita kidaz. ¹⁸Aizii watoriinpan, marii kizi wanaobanaa Jesus Christ tukapakidan pakamunanun ipai unao ati.

Kiwiini'o Paul Kaaritan

Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita dau'a'o

Timothy uruu pa'ina'o daonaiora, umashaapan Lystra ia'o. Uruu'o zii uabatan dono Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u, tuukii umishidanuzu. Uruu idi uzaamatan Jesus panaobanaa nii.

Aizii itamautan ida'a Paul makon Lystra iti, uru'u naa una'akan Timothy patuma, utominapa kizi u'idi'iki pakowaadapan dau'u Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u. Uruu idi Timothy chi'ikapan ipai wiizai kawana'ati ukaminka'uupan naa Paul kowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Atii kotua'iki ukaudinan utuma.

Uruu dauna'an Paul wa'akan naa Timothy Ephesus ii, utominapa-kida kizi'i naa mishidainao na'ii. Uruu dono pa'ina'o zii Timothy. Upu'u mazan udaru'o kaudin-kizai taa-ka'o u'ati. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan Ephesus ii.

Ukaudinan dono'o naa na'ii, Paul saadan pakaaritan u'ati, uma'ozakada-kinaa nii unyukunuu, kaiman kizi na'iki ma'ozaka kizi usha'apatan pakaudin-kizi. Na'iki ukakinaowan kapam uruu, uaitapa kizi na'apam nii pana'akapan wuru'u pakaudin-kiziz. Tuukii uaipan Timothy kakinaowan pidannao na'ii, wunao aia'a tominapa-kidainaoz pidannao pana'iti karikaonan.

Na'iki ukowaada-kida kapam pakaaritan ida'a, sha'apa'oram pidannao uaipan zaamata-ka'o kazowautapainao nii mishidainao. Na'iki ukakinaowan kapam Timothy, uaipan umashaapan kaiman, kadoronaa. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan mishidainao. Ukowaada kizi i'ati na'apam mishidainao aiapa-ka'o imashaapan. Imashaapa kizi kaiman, karikaonan kizi kapam ikaminka'utan pairibannao.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1-2
Kazowautapainao na'iki kaudinainao choochi ii	1:3—3:16
Kakinaorii Timothy ati'o	4:1—6:21

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul, Christ Jesus apostlen di'iki'o. Tominkaru wakazannaatapiki aipan ati'o ðapostle-tinan na'iki Christ Jesus aipan ati'o, uruu wazaudapaniaz wa'atin. ²Aizii õsaadan wuru'u di'oraz kaarita'a pugaru Timothy ati'o, õdani kawanu'oraz manawun õtaapan, pumishidan idi Christ. Marii Tominkaru waDaru na'iki Christ Jesus wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Timothy kakinao-kaomariidamiki pidannao ai

³Õsaadan kaarita õaipan idi puna'ian Ephesus ii, na'apa õkiauzon kawana'ati pu'ati kiwiin, tawuru dono'o õmakopaanan dono'oraz Macedonia iti. Kaina'a pabi'i kida pidannao na'ii, tominapa-kidainao pidannao Tominkaru paradan dau'u, mazan aonaa sakitapa'o mani wuru'u itominapa-kidanuz ïdyaun. Õaiapa pudyuudan ïsookadan wuru'u pana'apainapanuz. ⁴Na'iki pudyuuda'a naa ïmarina'atan wuru'u ïkowaadapanuz kotuainaonao kuwaa kida, wuru'u madiwautapa-ka'oraz naa karikaonan, na'iki marina'a naa ïsookadan padi'itapan na'iki pasaadapan padokozu-daunnao uu kida. Ipai wuru'u sha'apaapakariwai kidaz aimakaan na'apa, toma'o karikaonan to'orataakakaru na'iki kashadaaka-karu. Soo Christ mishida-kaomariidamiki

pa'an pidan aitapan pasha'apatana aimakaan Tominkaru aipan kawana'ati. ⁵Õsaadan kaikapa'a, õaipan idi ïkamarainapanun manawun, kaimana'o nyukunui di'iki, na'iki kaimana'o di'itinapa-karu di'iki na'iki mishi'o mishida-karu di'iki. ⁶Pabi'i kida pidannao aonaa ïsha'apatinan wuru kawana'ati'ï kakinaorii kidaz. Una'apan idi'ï naa ïpozawatan tuukii, ïmashaapan soo padakoopaakan dau'u, na'iki pakashadaakapan dau'u. ⁷Mishi tuukii ïaipan patominapa-kidan pidannao, Moses kakinaori dau'u. Na'iki ma'ozaka ïkakuwaapan pidannao ati aitapa'o kawan. Mazan upu'u aonaa ïaitapan na'apa'oram dau'a'o wuru'u pakadakotinanuz, oo patominapa-kidanuz pidannao.

⁸Ipai waunao, waaitapa kaimana'o wuru'u Moses kakinaori kidaz, ukaiwaa-kaomariidamiki mazan sakitapa. ⁹Mazan waaitapa wuru'u Moses kakinaori taa-kaomariidamiki aonaa kaimanainao pidannao ati'o mani. Mazan utaa-kaomariidamiki oiainao ati'o, wuru'u dikintapainao kakinaorii kida, na'iki sha'apaapauzonao ati dikauda kida'o manawun aimakaan, na'iki mamishida-kainao na'iki dikintapainao Tominkaru. Na'iki wunao ati'ï, aona'oraz ïaitapan Tominkaru, aona'oraz ïkarodapan paparadan Tominkaru dau'an. Na'iki wunao ati'ï, zowiauzonao kidaz padarunao, padaronao na'iki ba'oran pidannao kida. ¹⁰Na'iki wunao ati'ï, mashaapainao kidaz kana'apan mamazidaaka-daun. Na'iki wunao ati'ï, mashaapainao

1Tim

ba'oran daiaro tuma oo ba'oran daiaru tuma pamazidan pu'a'a naa. Na'iki wunao ati'i kiaapainouuz pamin-daonaioran, na'iki kiaapai-naouuz pamin-zunan. Na'iki wunao ati'i koidapauzonao kidaz pidan-nao pasellian nii. Na'iki wunao ati'i mariidinauzonao na'iki tomapauzonao kidaz karikaonan parada-karu. "Mishi'o waparadan" ikian pamariidinan pu'u. Na'iki wunao ati'i dikintapainouuz kaimana'o parada-karu Tominkaru di'iki'oraz. ¹¹Ipai wuru'u kakinaoriiz, Kaimana'o Kuwai kawana'ati'o wuru'u. Na'iki oġaru dyuuda-kariwai kowaadapa'o nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz manawun kuwai, kaimana'o na'iki umanawunu'o Tominkaru di'iki kida'oraz.

Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun Paul ati

¹²Tuukii manawun oġonaukii-kidan Christ Jesus wanaobanaaz, utaan idi oġnyukunuu ma'ozakakinaa nii, oġsha'apata-kinaa nii ipai wuru'u oġkaudin-kizi kidaz. Na'iki tuukii oġkonaukii-kidanuzu, utukapan idi oġgaru kaimana'o pidan kawan, na'iki uzaamatan idi oġgaru kaudina'o nii pa'ati. ¹³Uaitapan pu'u padamata oġdakoo-pan paugaru, na'iki oġantamikitan pu'u padamata uruu tuukii, na'iki uaitapan pu'u padamata oġsha'apantan iriba dikauda kida'o aimaakan, oġkaziwaa-kinaa nii uruu. Mazan Tominkaru kamunan-kida zii kowas oġgaru, usha'apanum kau'an na'apain aona'o zii oġmishidan

Christ. Na'iki wuru'u oġpataka'utanutuz mishidainao, aonaa oġaitapan u'oi'an. Oġ'itiiman kaimana'o nii wuru'u oġsha'apaapaniaz. ¹⁴Mazan wanaobanaa Christ Jesus, tuukii utukapa-kidan pakaimanan oġ'ati. Atii, utaa zii oġnyukunuu iti mishidakaru, na'iki marainpaaka-kinai, wuru'u taa-kariwaiz ipai waunao ati, zaamatanpainaouuz Christ Jesus di'iti.

¹⁵Aizii di'oraz kuwai mishi'o wuru'u na'iki turuu umishida-kao: Christ Jesus kaawan imi'i baara ati, ukazannaata'anan oiainao. Na'iki oġgaru udawun iti manawun oġ'oi'an ipai ba'oran oiainao ai. ¹⁶Mazan Tominkaru kamunan-kida zii oġgaru, usha'apanum kau'an uaipan idi Christ Jesus kaiwaan oġgaru oia'oraz pidan, utukapakida-kinaa nii mishi pakaimanan. Aonaa usha'apatan oġgaru, oġ'oi'an pu'u padamata udawun iti manawun, na'iki utominapa-kida-kinaa nii ba'orainao diina'iti'i. Īaitapa kizi, na'iki ĩmishida kizi, turuu kapam ukazannaatan ĩdyaun ĩ'oi'an ai, ĩmashaapa kizi utuma karikaonan.

¹⁷Aizii oġkian King dau'an, karikaonanu'oraz unaobanai-tinpan, na'iki aona'oraz umawakauzon, na'iki aona'oraz utukapauzokao, soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru. Marii wataapan uruu umanawunu'o nii, na'iki marii karikaonan kizi wakonaukiitin-kidan umanawunun. Amen.

¹⁸Timothy oġdani, wuru'u oġdyuudanuz pusha'apatinan kaikapa'a, parada-karu kawana'ati'o,

tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz papidanannao kowaadan. Īkowaadan dono'oraz kanoma'o nii pukaudin-kizi nii. Uruu kawana'ati'ora'a naa aizii, wuru'u ōdyuudanuz pugaru. Ukau'an pumishida na'iki pukaiwaa wuru'u parada-karu kidaz, punyukunuu ma'ozaka-kinnaa nii, ma'ozaka kizi puna'akan Tominkaru paradan. ¹⁹Pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki pakawan puda'an wuru'u kaiman kida'oraz pudī'itinpaazon. Kaina'a ba'orainao, aonaa ītaapan pakawan wuru'u pamishidauzonuz, na'iki aonaa īda'an wuru'u kaiman kida'oraz padī'itapaniaz. Uruu idi īwaotan, aona'a naa īaitapan kanom pamishida, īnyukunuu pana'iti'i naa karikaonan. ²⁰Kaina'a pidannao na'apa'o idi'o īwaotan kapam, Hymenaeus na'iki Alexander. Uruu idi ōmuuda'aka'a naa īdyaun Satan ati, marii kizi'i naa uantamikitan īdyaun. Uruu shoman na'apa'o ida'an īaitapinan, aonaa kizi powa'a īdakoopan Tominkaru.

Na'apam mishidainao toriīpan

2 ¹Aizii kiwiitapa ōkia'azon mishidainao ati, tuukii manawun ōaipan utoriinapa-kidan ipai pidannao Tominkaru ati. Ukowaada na'iki upishaa ipai aimaakan Tominkaru ati, ukamunan kizi ī'ati. Na'iki “Kaiman manawun pugaru,” ukii Tominkaru ati, ipai aimaakan

dau'an na'iki pidannao dau'an. ²Na'iki utoriinapa kapam king-tinpainao dau'an, na'iki ipai ba'oran naobanai-tinpainao dau'an. Utorinapa wamashaapa kizi kaiman, aonaa kizi wanyukunuu kasharutapa-kaō, na'iki mashaa kizi kapam wataapan wanyukunuu. Wamishida kizi na'iki wamashaapa kizi soo Tominkaru ati, watukapa-kida kizi uruu ida'an mishi waikodan kaimana'o mashaapa-karu. ³Kaimana'o wuru'u toriīnapa-karuz kaikapa'a, tuukii Tominkaru, wakazannaatapiki naubaan na'apa'o toriīnapa-karu. ⁴Uruu aipa'o ipai pidannao kazannaatinan pa'oiān ai. Na'iki īaitapa kizi ipai wuru'u parada-karu kidaz, mishi'oraz manawun. ⁵Mishi kaina'a buda'apa Tominkaru, na'iki kaina'a buda'apa pidan ida'an wakaimanaakan Tominkaru tuma, aonaa kanom ba'oran ida'an mani, soo buda'apa daonaiora Christ Jesus ida'an. ⁶Uruu taaina'oraz ipai, ipai pidannao wadaun nii, ukazannaata'azon idi īdyaun pa'oiān ai. Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati'o wuru'u Jesus taainanuz naa, utukapa-kidakinnaa nii mishi'o wuru'u Tominkaru aipanuz ipai pidannao kazannaatinan pa'oiān ai. ⁷Uruu idi'o wuru'u ōzaamata-kaōaz, na'iki ōdyuudakaōaz kowaadapa'o nii na'iki tominapa-kida'o nii Gentilenao,^a wuru dau'a'a mishi'oraz kuwai. Tominkaru kazannaata'azoonuz

1Tim

^a 2:7 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii.

ipai pidannao. Mishi'o kaiwuru'u ōkuwaaz, aonaa ōmariidapan mani karikaonan unao.

⁸Ipai choochiapa-karu kawa-na'ati, tuukii ōaipan daonaioranao, wuru'u taa'oraz manawun mishi panyukunuu Tominkaru ati, ōaipan ĩtoriinpan panyukunuu kaimana'o di'iki. Aonaa pato'orainpan bii'i mani, na'iki aonaa pakashadaakapan bii'i mani. ⁹Na'iki ōaipan kapam zunnao aitapan na'apam pakaiwadinpan kaiman. Aonaa kizi ĩkonaunamadan padizo, oo ĩtinokan padizo na'apam karikaonan pakonaunamadin-kinnaa nii. Aonaa kizi ĩtadinpan pakaiwadapan ida'an kashoro, zaanobai, na'iki ishitainii, toma-kariwai kidaz gold idi. Na'iki aonaa kizi ĩkaiwadan kamicha konaunamaa-kariwai sodi kida, na'iki kawinipinaa kida'oraz manawun. ¹⁰Mazan ĩtukapa-kida kizi pa'an kaiman kida'o pakaduz ba'orainao ati. ĩtukapa kizi ĩkaduz ida'an, na'apam zunnao mashaapan, wuru'u mishidainaoz Tominkaru. ¹¹Na'iki marii zunnao abatapan mashaa kakuwaapatin-karu an Tominkaru paradan dau'u, aonaa turuu ĩwazootapan daonaioranao. ¹²Na'iki aonaa ōkashaapan zunnao kakuwaapan oo kazowautapan choochiapa-karu daonaioranao bii ii. Marii mashaa ĩabatapan. ¹³Usha'apanum kau'an Adam kiwiini'o utoma-kao, udauna'an Eve. ¹⁴Na'iki aonaa Adam mani wuru'u mariida-kariwaiz, mazan Eve pa'an wuru'u dikintapa'oraz Tominkaru paradan, omishidan

idi pamariida-kao, uruu idi o'oian. ¹⁵Mazan zunnao kazannaata-kao nii pakaudanipan dono, ĩmishidan an pakawan Tominkaru, na'iki ĩkamarainapanun an, na'iki ĩmashaapan an kaiman, na'iki aita-pin Tominkaru aipan kawana'ati.

*Kazowautapainao
choochi dau'ana'o*

3 ¹Aizii di'oraz parada-karu kida'a, mishi'o na'iki sakitapa'o: Aizii na'ia'oram daonaiora tuukia'o ukaudina'azon pakazowautapan dau'u choochi, kaimana'o kaudin-kizai wuru'u usha'apata'azooniaz. ²Aizii pidan kazowautapa'azo'o mishidainao, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz. Na'iki marii umashaapan buda'apa'o paudaiaro tuma, na'iki marii umashaapan aitapin na'iki kadoronaa. Udi'itapa-kida kizi kaimana'o pakaduz kida ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi konaukii umorota-kidan tawarainao, ĩkaawan an udapu iti. Na'iki marii kizi ma'ozaka na'iki kaiman uaitapan patominapa-kidan pidannao. ³Na'iki aonaa kizi kapam utuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi uto'orauzon oo ukashadakon. Mazan utaapa kizi pa'an panyukunuu kaiman na'iki mashaa. Aonaa kizi unyukunuu soo puraata dau'ati. ⁴Marii kizi kapam ma'ozaka na'iki kaiman ukazowautapan padapu ainao. Aonaa kizi udikintapa-kidinan paudainao ati, mazan ĩkichana'iki kizi u'ai, na'iki

ĩizo'ati kizi ipai uparadan. ⁵Aizii umaka'iitakan an pakazowautapan kaiman padapu ainao, na'apam nii mooko uaitapan pakazowautapan mishidainao? ⁶Na'iki aonaa kizi kapam pidan diiki'i'o zii umishidanu'u, zaamata-kaao kazowautapa'o nii choochi. Panaadon pidan na'apa'o zaamata-kaao an, udi'itinpan nii soo pa'atadinpan dau'u, atii na'apa'o ida'ana'o nii uwaotan na'iki ukaboota-kaao Satan kawan. ⁷Marii kizi mamishida-kainao abatan kaiman uunamunaa. Ukau'an aona'o nii uba'azootin-kida-kaao, na'iki aona'o nii Satan zaamatanuz pamariaariba kida ida'an.

Kaminka'uupauzonao choochi ii

⁸Aizii pidannao kaminka'uupa'o mishidainao, marii ĩmashaapan kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kaao dikauda sodi kida. Marii kizi mishi ĩsha'apatinan paparadan kawana'ati, aonaa ĩkadakoinpan mani karikaonan. Na'iki aonaa kizi ĩtuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi ĩdi'itinpan soo paaipan dau'u puraata. ⁹Na'iki aonaa kizi kanom kasharutapan ĩnyukunuu, mazan ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan, dadara kizi ĩzaamatinpan wuru di'liti'i mishi'oraz kuwai, Tominkaru taaniaz i'ati ĩtominapa-kinnaa nii. ¹⁰Na'iki marii zii ipai ĩkaduz tiwaa-kaao na'iki ĩtukapa-kaao kiwiin. Aizii ĩkaduz tukapa-kaao an kaiman, uruu turua'a naa ĩzaamata-kaao kaminka'uupa'o nii. ¹¹Aizii ĩdaiaronao,^b

na'apa kapam, marii ĩmashaapan kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kaao dikauda sodi kida. Na'iki aonaa kizi kapam ĩkadakotinauzon. ĩmashaapa kizi kadoronaa na'iki aitaipin. Na'iki mishi kizi kapam ĩsha'apatinan paparadan kawana'ati. ¹²Aizii daonaioranao, wuru'u kaminka'uupainauz mishidainao, marii ĩmashaapan bauda'apa'o paudaiaro tuma. Ma'ozaka kizi, na'iki kaiman kizi kapam ĩkazowautapan padapu, paudaiaro na'iki paudainao. ¹³Aizii na'ia'oram pidan kaminka'uupa'o sha'apatinan an ipai pakaudin-kizi kaiman, kaimana'o nii uabata-kidan pounamunaa. Na'iki ma'ozaka'o nii na'iki mabaa'azo'o nii ukakuwaa-pan pamishidan dau'u Christ Jesus.

Tominkaru sha'apatinan kaimana'o manawun aimakaan

¹⁴⁻¹⁵Ōaipan padamata kadiman ōwa'atin pu'ida'ati, mazan ōmakaawakan an kadiman, ōsaa-dan di'oraz kaarita puaitapa kizi na'apam nii waunao mishidainao aiapa-kaao wataapaakan baokopa wamin-mishidannao tuma. Usha'apanum kau'an waunao wuru'u Tominkaru choochiniz. Uruu Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupauzon. Na'iki wamishidan ida'an, dadara wazaamatapan na'iki wakazannaatapan wuru'u kaimana'o, na'iki mishi'oraz kuwai upana'ada-kaao ai. ¹⁶Aonaa turuu pidan kian aonaa mishi'o mani

1Tim

^b 3:11 ĩdaiaronao oo “zunnao, kaminka'uupa'o mishidainao.”

na'iki aonaa umanawunu'o mani Tominkaru sha'apataniaz aimakaan, aona'oraz zii uaitapa-kidauzon kiwiin. Wuru'u uaitapa-kidaniaz wa'ati kai, wamishida-kinaa nii na'iki waaitapa-kinaa nii uruu. Kaikapa'o wuru'u Tominkaru aitapa-kidanuz wa'ati mishi'o aimakaan:

Uaidinan imi'i baara'a, pidan nii.

Kaimana'o Doronaa tukapakidan mishi, kaimana'o manawun uruu,
na'iki mishi usha'apatan ipai aimakaan sakitapa pa'idiwaru.

Na'iki angelnao, itukapa kapam uruu.

Kuwai makon udau'an ipai amazada kawana'ati.

Uruu idi ipai amazada kawana'ati,
pidannao mishidan na'iki i'zaamatan uruu panaobanaa nii.

Udauna'an Tominkaru na'akan naazu aokazi iti.

Mariidapa'o patominapa-kidan pidannao

4 ¹Mishi kaimanaiman sha'atii Kaimana'o Doronaa kowadauzon, diina'iti'i kaina'a'o nii pabi'i kida pidannao, mishidainaouz, marina'atan nii wuru'u pamishidanuz mishi'o kuwai. Na'iki imishidan ni'i naa oia'o doronainao mariidinkinaa kida, na'iki ida'anan ni'i naa wuru'u oiainao tominapa-kidanii kidaz. ²Aizii wuru'u na'apa kida'oraz kuwai, uruu wunao na'akapani'i

mariidamikinao kidaz. Mainaaba-kariwaiz naa kaiman kida'o di'itinapa-karu izowau iki, na'apa chipirari wiichada-kariwai mainabatanii kawanu'oraz naa. ³Aizii wuru'u na'apainauz pidannao, ikian aonaa turuu mazida-karu, na'iki ikian, kaina'a pabi'i kida aimakaan aonaa ukashaapa-kaounika-kaou. Mazan ipai wanyukunui wuru'u aona'oraz ikashaapan unika-kaou, Tominkaru tomanii pa'idiwaru wuru'u nika-karu nii. Mazan mishidainao, wuru'u aitapainauz naa pa'an mishi'o parada-karu, turuu inikan sha'apa'oram wanyukunui, patorinapa-kidan dauna'anazu. ⁴Mishi ipai Tominkaru toman aimakaan kaiman pa'idiwaru. Ukau'an aonaa turuu sha'apa'oram wanyukunui mana'idiapa-kaou. Mazan ipai wuru'u wanyukunui kidaz, unika-kaou nii utoriinapakida-kaou dauna'an. ⁵Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan, na'iki toriinapa-karu ida'ana'o wuru'u, kaiman Tominkaru tukapan sha'apa'oram wanyukunui nika-kaou.

Christ Jesus poitoru manawun

⁶Aizii pukowaadapan an ipai wuru kida dau'ana'a mishidainao ati, mishi'o nii pugaru kaimana'o poitorui Christ Jesus ati. Wuru'u kuwai kida pumishidaniaz na'iki puda'ananiaz ma'ozakadan nii punyukunuu powa'a zii. ⁷Mazan aonaa pa'an oaipan punyukunuupan na'iki puda'anan wuru'u kotu'u kida'oraz kuwai madiwautapa-ka'oraz karikaonan, aonaa

Tominkaru di'iki'o mani. Mishi'oraiman putominapa powa'a zii pusha'apatin kizi pa'an Tominkaru aipan kawana'ati. ⁸Mishi pidan ikoda kaimana'o aimakaan pa'ati, uikoda pama'ozaka-kinan ni, padimatinan na'iki pama'ozakainpan ida'an. Mazan pidan ma'ozakada'o panyukunuu Tominkaru dau'ati, uikodan ni aimakaan powa'a'o zii manawun ukaimanan ipai wuru aia'a ba'oran aimakaan kidaz. Uruu ida'ana'o ni pa'an uikodan kaimana'o mashaapa-karu kai, na'iki diina'iti'i Tominkaru tuma. ⁹Mishi'o wuru'u di'oraz parada-karu kida'a. Marii kizi umishidanuzu kaimanaiman. ¹⁰Mishi kasha'apannaa na'iki dadara wakaudin. Usha'apanum kau'an waaitapa na'iki wamishida tuukii, kaina'a'o ni na'apainim wamakon wamashaapa'anan pa'an Tominkaru tuma, wuru'u karikaonan'oraz ukakupauzon. Uruu wuru'u ipai pidannao kazannaatin-kinan ni'oraz, na'iki kazannaata'oraz ipai wuru'u mishidainouuz Christ.

¹¹Aizii pukowaada'a naa, na'iki putominapa-kida'a naa pidannao ipai wuru dau'a'a parada-karu na'iki kakinaorii kidaz. ¹²Mana'a pukashadapa-kidina'ana'a pupa'inan idi zii. Mishi'oraiman, putukapa-kida kaimana'o pukaduz mishidainao ati, puparadan ida'an kaiman, na'iki putukapa-kida i'ati kaimana'o mashaapa-karu, na'iki putukapa-kida i'ati pukamarainapanun, na'iki putukapa-kida kapam wuru'u pumishidanuz, na'iki putukapa-

kida i'ati na'apam putaapinan kaiman ipai oia'o ai. ¹³Atii okaan na'iti, karikaonan puaitaapa saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan ipai pidannao ati na'ii, ikasaba'uinpan kawana'ati. Na'iki pukowaada i'ati kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karu kida kianuz. Na'iki putominapa-kida kizi'i naa ipai wuru'u pidannouuz, isha'apatin kizi'i naa ipai parada-karu kawana'ati. ¹⁴Mana'a pumarina'ata'ana'a kaimana'o aimakaan tawuru'u Tominkaru taauzoniaz na'apa pukaudin-kinan ni, prophetnao ida'ana'oraz ukowaada-kida-ka, tawuru dono'o choochi zowau-naanao toriinaapa-kidauzon na'iki imuudauzon dono'oraz paka'u pu'ida'ati. ¹⁵Ukau'an putiwautina'a naa na'iki pusha'apatina'a naa na'ii ipai wuru kawana'ati'i, kakinaorii kidaz saada-kariwaiz pu'ati. Marii kizi ipai pidannao tukapan pukaudin-kizi tuubarudinan. ¹⁶Puaitapin pa'i kaiman pumashaapa, pukuwaa na'iki putominapa-kidan kawana'ati pidannao. Pakawan pusha'apatin wuru kawana'ati'i pusha'apaapauzonii kidaz. Usha'apanum kau'an, pusha'apatinan an ipai ukawana'ati, pukazannaatinan ni, na'iki pukazannaatan ni wunaou'u abatainao kidaz pukuwaa.

Kakinaorii mishidainao dau'ana'o

5 ¹Mana'a pukashadakowaua'ana'a tunarunao-tinpa'ora'a naa pidan, putukapan an usha'apatan dikauda'o aimakaan. Mishi'orai-

man puparada na'iki pukakinao uruu kaiman, na'iki kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon kawan pudaru ati. Aizii pa'inainao daonaioranao ati na'apa kapam puparada, kaimana'o ida'an, na'apa puparadauzon na'iki pukakinaowauzon kawan pu'inawuzunao.

²Aizii putukapan an zunnao, maskonnao-tinpainao kida'a naa sha'apatan dikauda'o aimaakan, puparada na'iki pukakinao ĩdyaun kaiman kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon kawan pudaro ati. Aizii pa'inainao zunnao sha'apaapan an dikauda'o aimaakan, na'apa'o nii kapam puparadan ĩ'ati, kaimana'o, na'iki kona'ia'o ida'an. Na'apa puparadauzon, na'iki pukakinaowauzon kawan pudadakoonao kaimana'o ida'an, aonaa madoronaa-daun mani.

³Pukamunan-kida, na'iki kaiman putaapa zunnao wuru'u mawakainaouznaa ĩdaiarunao, mashaapainaoz pa'ida'a na'iki paba'oran manawun. ⁴Mazan aizii mawakaiba odaiaru kaudainaoun an zii, na'iki okatakaannaoun an zii, marii ĩnao kataapan oroo. Marii kizi ĩnao tukapa-kida kiwiin pidannao ati, na'apam mishidainao taapan pairibannao. Na'apa'o ida'an kizi ĩtukapa-kidan na'iki ĩkawadauntan powaa iti wuru'u ĩdaronao na'iki ĩko'okoonnao sha'apatauzonii kidaz ĩ'ati kotua'a naa. Usha'apanum kau'an tuukii Tominkaru konaukii-kidan patukapan na'apa kida'o aimaakan sha'apata-kaao.

⁵Aizii zun mawakaiba odaiaru, mashaapaibazo pa'ida'a na'iki

paba'oran manawun, aonaa kanom ba'oran kaina'a kaminka'uta'o nii oroo. Uruu idi odopian na'iki otaapan panyukunuu soo bau-da'apa Tominkaru ati karikaonan. Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpan kawana'ati, opishaan u'ati pakaminka'uta-kaao. ⁶Mazan aizii zun wuru'u mawakaibazo naa odaiaru mashaapan an madoronaa-daun, mawaka'o kawanu'ora'a naa otukapa-kaao padoronaa ii, okakupan pu'u padamata. ⁷Ukau'an pukowaada ĩ'ati ipai wuru'u di'oraz kakinaorii kida'a. Aonaa kizi ĩsha'apaapan oo ĩtukapa-kidan dikauda kida'o pakaduz, aonaa kizi kapam ĩkadakotin-kida-kaao.

⁸Mazan aizii na'ia'oram pidan mishida'o, aona'o utaa-pa'azon pairibannao, aitaniiman umataapa'azookan an padaro oo pako'okoon manawun, uruu tanawatina'ora'a naa pamishidan ai wuru'u na'apa'oraz pidan. Uruu idi udawun iti'ora'a naa manawun uruu wunao aia'a pidannao mamishida-kainaouz.

⁹Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun tuukii, wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao, aonaa pa'i pa'an pusaada'ana'a ĩ'uu. Soo wunao pa'an pusaada, ikodainaouznaa 60 wunu. Baukapa'oraz omazidauzon, ¹⁰na'iki kaimana'oraz okaduz aitapa-kaao. Na'iki kaimana'oraz kapam odyaupaitan ipai paudainao. Na'iki konaukii-kidauzoz na'iki karikaonanu'oraz onaubauzon tawarainao kaawan padapu ati. Na'iki taapaibazo ipai

mishidainao kaiman, na'iki chikauzoz ïkidiba ïkaawan an odapu ati. Na'iki kaminka'utauzoz pidannao, dopitainao na'iki kasha'oratinainao. Na'iki wuru'u sha'apatauzoz soo kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan.

¹¹ Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ïmaskonnaoun kida tuukii, wuru'u mawakainaouznnao ïdaiarunao, aonaa turuu pa'an ï'uu saada-kaao zii. Panaadon kaina'a'o nii zii ïdi'itinpan daonaiora dau'u na'iki pamazidan dau'u. Na'apa'o ida'an ïtanawatinan Christ ai. ¹² Na'iki uruu ida'an ïtukapa-kidan na'apam ïmariidan karikaonan paparadan, pakiauzon kawana'ati u'ati kiwiin. ¹³ Na'iki aona'a naa kanom ïsha'apata'azon, soo ïchi'ikina'azon karikaonan, na'iki ïkadakotinan ba'orainao dau'u. Na'iki ïaitapa'azon ba'orainao sha'apaapanii dau'an, na'iki ïkadakoinapa-kidan ipai aimaakan pidannao sha'apaapanii kida, wuru'u aona'oraz padamata turuu ïkowaadapan. ¹⁴ Ukau'an òkian, marii pa'an ïmazidan wuru'u aona'oraz zii ïmaskonnaoun tuukii, aizii ïkaudanin an uruu ïtaapan ni'i naa paudainao, na'iki ïtaapan ni'i naa padapu kaiman. Aizii ïmashaapan an na'apa, aona'o nii to'oratinainao wa'ati ikodan dikauda'o pakadakotin-kida-kinnaa nii waunao. ¹⁵ Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa ba'oran zunnao mawakainaouznnao ïdaiarunao, tanawatinan na'iki ïda'anan naa Satan. ¹⁶ Mazan aizii na'ia'oram zun mishida'o, na'iki kaina'a'o oiriban-nao mawakainaou'u naa ïdaiarunao,

marii otaapan oo okaminka'utan ïdyaun. Aonaa kizi ba'oran mishidainao mizidinan ïdau'an. Marii kizi pa'an mishidainao taapan, na'iki kaminka'utan wuru'u mairibanu'oraz na'iki pa'ida'a'oraz manawun ïmashaapan.

¹⁷ Aizii choochi zowaunaanao, wuru'u kaudinainaoz kaiman, pakazowautapan dau'u choochi. Marii kaiman zoobaba ïtaapa-kaao, marii ïkawinipinaata-kaao powa'a zii, aitanii man wuru'u kaudinainaoz manawun dadara, pakowaadapan dau'u Tominkaru paradan, na'iki dadara kapam ïkaudinain ïtomina-apa-kidan pidannao Tominkaru paradan kawana'ati. ¹⁸ Usha'apanum kau'an saada-kariwai Tominkaru paradan kian, "Mana'a udo'otauzo'ona'a tapi'iza dako, poroom aka dakazaapa-kida-kaao an u'ati." Na'iki "Kanom kaudina'o marii ukawinipinaata-kaao." ¹⁹ Mana'a punyukunuupa'ana'a puabatan an pidan kowaadan choochi zowaunaa sha'apatan dikauda'o aimaakan. Soo mishi puabatan an zii na'apauda'um pidannao di'iki, dya'utam oo idikinauda'u pidannao, tukapai-nao manawun, kakuwaapan an zii udau'u. ²⁰ Uruu dauna'an turua'a naa pa'an puparadan oo pukaki-naowan uruu, ipai mishidainao abatapan pu'u. Marii kizi kapam ba'orainao kichana'ikin pasha'apaapan ai na'apa kida'o oia'o.

²¹ Tominkaru, na'iki Christ Jesus na'iki kaimana'o angelnao abatapan pu'u òkia'azon pu'ati. Tuukii manawun òaipan puizo'atin wuru'u

di'oraz kakinaorii kida'a. Aonaa kizi pukazannaatan pabi'i kida pidannao, wuru'u pumarainapaniinaouz, ĩsha'apatan an oia'o. Mazan marii kizi pukakinaowan ipai pidannao patumaaka na'iki sakitapa parada-karu kawana'ati.

²²Mana'a puzaamata'aka'ana'a kadiman manawun pidannao kazowautapa'o nii choochi. Na'iki aonaa pupatumaaka-dina'ana'a pidannao tuma ĩsha'apaapan dono oia'o. Pumashaapa kaiman, aonaa pu'oiipa'ana'a.

²³Mana'a pa'i putuza'ana'a wunu pa'idiwaru, putuza masakauda'u kida wine putoba kaziwan idi. Usha'apanum kau'an mapuda manawun pukarinaapatinauzon.

²⁴Kaina'a pabi'i kida pidannao kaiman-daun ĩ'oiian tukapa-ka, aonaa na'itim udiza-ka. Na'iki ipai pidan aitapan pataka'uta-karu nii ĩdyaun. Mazan kaina'a ba'orainao ĩ'oiian tukapa-ka nii oo uaidinan nii diina'iti zii'i ĩkootowapa-kida-ka dono. ²⁵Na'apa kapam pabi'i kida pidannao wuru'u sha'apatauzonao kidaz kaimana'o pa'idiwaru aimakaan. Kaiman-daun ĩkaimanan tukapa-ka, na'iki ba'orainao aonaa ĩtukapa-kidan pakaimanan, mazan aonaa na'itim ĩdizan wuru'u pakaimannuz.

6 ¹Mishidainao pidannao, torii-kariwainaoz poitoruinao^c nii, marii kaiman ĩmashaapan panaobanaanao tuma. ĩtaapa kizi

ĩdyaun umanawunu'o nii, aonaa kizi ĩkashadapautan oo ĩtaapan ĩdyaun na'apam karikaonan, aonaa kizi waTominkarun uu dakoapa-ka, na'iki aonaa kizi kapam kuwai wuru'u wakowaadapanii kidaz dakoapa-ka. ²Aizii wuru'u torii-kariwaiz poitorui, unaobanaitapan an mishida'o Christ, marii kaiman utakaan oo ukaudinan u'ati. Aonaa kizi udikintapan oo ukashadapan uruu, uaitapan idi mishida'o kapam wuru'u unaobanaaz, na'apa paugaru kawan. Mazan kaiman kizi ukaudinan u'ati powa'a zii. Usha'apanum kau'an ukaudinan na'iki usha'apatinan ida'an kaiman, tuukii ukaminka'utan mishida'oraz panaobanaa umarainpan idi wuru'u panaobanaaz.

***Pidannao aipainao
diri'i sha'apauzii***

Ukau'an putominapa-kida na'iki pukowaadapa ipai wuru'u di'oraz kowaada-kariwai kidaz aimakaan pu'ati. ³Aizii na'ia'oram pidan pana'iti'o utominapa-kidan pidannao, na'iki aona'o umishidan wuru'u mishi'o parada-karu wanaobanaa Jesus Christ di'iki'oraz. Na'iki aona'o umishidan sakitapa'o mashaapa-karu, wuru'u Tominkaru aitanii kawana'ati'oraz. ⁴U'atadinpan udawunu'iti manawun wuru'u una'apanuz, aitapa'o nii manawun utapinpan mazan aonaa kanom uaitapan. Soo uaipan pakasha-

^c 6:1 *torii-kariwai poitorui*: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaadakinoo di'ii.

daakapan, uaipan pato'orataakapan oo padakoopaakan na'apa'oram parada-karu dikin ii karikaonan. Uruu idi utoman kishauziaakakaru, na'iki kashadaaka-karu, na'iki mariidin-karu iribanii dau'u, na'iki dikauda'o di'itinapa-karu iribanii sha'apatanii kida dau'u. ⁵Na'iki utoman kadakowaaka-karu pidan-nao tuma wuru'u aona'oraz kanom ãaitapan, na'iki aona'oraz ãmishidan. ãitiiman pidan kasha'apauzi-kinanaa nii wuru'u mashaapa-karuz Tominkaru aipan kawana'ati.

⁶Mishi, kasha'apauz mani pidan, mashaapa'o Tominkaru aipan kawana'ati, soo uabaapan an taa-kariwaiz pa'ati. ⁷Aonaa kanom wakaawa-kidan wuru amazada baara ati'i. Na'iki aonaa kanom wana'akan wuru amazada baara iki'i. ⁸Ukau'an, wuru'u wawanyukunuu na'iki wakamichan waikodanii kidaz, turua'o wa'ati wuru'u. ⁹Mazan aizii pidan-nao, wuru'u tuukia'oraz ãaipan pakapuraatanun, mariaa-kidina'o nii ãdyaun pabi'inaaka oia'o ati, na'iki ãzaamata-kidinan wuru ati'i panyukunuu sha'apata'azoonii dikauda kida'oraz. Na'apa'o ida'ana'o nii ãwaotan dikauda'o di'iti na'iki pataka'utin-karu di'iti. ¹⁰Aizii wuru'u puraata marainapa-kaoz udawunu'iti manawun, buuda'o ipai pabi'inaaka kida'o oia'o, na'iki oia'o orodanaa manawun wuru'u. Kaina'a pabi'i kida pidannao tuukia'o manawun ãdi'itinpan soo puraata dau'u karikaonan. Uruu idi pana'itil'i naa karikaonan ãnyukunuu, aona'a

naa powa'a ãdi'itinpan mishida-karu dau'u. Uruu idi tuukii manawun ãkasha'oratinan, ipai pabi'inaaka kida'o aimaakan sha'apan idi'i naa ã'ati.

Timothy ati'o kakinaorii

¹¹Aizii pugaru, mashaapa'o manawun Tominkaru aipan kawana'ati, mana'a putaapada'ana'a oii kida'oraz sha'apan pu'ati. Putiwautin pa'an kaiman kida'o dau'ati, wuru'u Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-ka. Na'iki mishi kizi pumashaapan kaiman, ma'ozaka kizi putaapan pumishidan. Na'iki putiwautin tuukii putukapa-kida kizi mishi pusha'apatinan puparadan kawana'ati. Na'iki putukapa-kida pukamarainapanun tuukii. Na'iki putiwaa kizi pudadaradan wuru'u kasha'apanna'o na'iki dadara kida'oraz aimaakan, sha'apa'o ni'oraz kida pu'ati. Na'iki kaiman kizi putaapan punyukunuu ipai pidannao ati.

¹²Ma'ozaka'a naa pa'i putaapa punyukunuu, putukapa-kida kizi mishi pugaru mishida'o manawun Christ. Puzaamata kizi oo puikoda kizi wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-kizai. Uruu ida'ati'o wuru'u Tominkaru zaamatanuz oo udapadanuz pugaru. Tawuru pukowaadauzon dono'oraz ipai pidannao abatapan pu'u na'apam pumishidan Christ tuukii, na'iki puzaamatan uruu punyukunuu naobanaa nii.

¹³Aizii ãkia'azon pu'ati, Tominkaru taa'oraz kakupa-kinai ipai pidannao ati na'iki ipai aimaa-

1Tim

kannao ati, uruu abatapan pu'u òkia'azon pu'ati. Na'iki Christ Jesus ma'ozaka'oraz ukakuwaa-pan padau'u, ukadishita-kida-kaodono'oraz Pontius Pilate kanaapu ii. Uruu abatapan pu'u kapam òkia'azon pu'ati aizii. ¹⁴ Òaiapa ipai putaapan na'iki puizo'atin wuru'u parada-karu taa-kariwai kidaz pu'ati. Mishi kizi pusha'apatinan na'iki pumashaapan kaiman manawun ukawana'ati. Aonaa kizi dikauda'o abata-kaopuda'u atii wanaobanaa Jesus Christ kaawan.

¹⁵ Aizii ukaawan nii kaina'iki Paainaa kawana'ati, Tominkaru aitani kamoon kawana'ati'o nii wuru'u ukaawanuz. Tominkaru wuru'u konaukii-kida-kariwaiz, na'iki uruu bauda'apa umanawun na'iki kazowautapa'o ipai amazada na'iki ipai pidannao. Uruu tuubaruo King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki tuubaruo Naobanai ipai ba'oran naobanainao ai. ¹⁶ Uruu bauda'apa aonaa umawakauzon, umashaapan kanada'o-karu ii manawun, aonaa turuu pidan kaawan na'iti. Aonaa kanom tukapauzon zii uruu, na'iki aonaa kanom ka'iitan patukapan uruu. Marii soo uruu bauda'apa umanawunu'o nii wataapan. Na'iki waaitapa kizi soo uruu bauda'apa ma'ozaka'o nii karikaonan. Amen.

¹⁷ Pukakinoo tuukii wuru'u kasha'apauzi-tinpainao kidaz manawun ìmashaapan kai. Aonaa kizi ìatadinpan pakasha'apauzi-tinpan ida'an. Aonaa kizi ìtaapan panyukunuu soo pakapuraata-

nun dau'ati. Mazan marii pa'an ìtaapan panyukunuu tuukii Tominkaru dau'ati, taa'oraz pa'an ipai aimaakan kaiman kida'o wa'ati, wakonaukii-kinoo nii. ¹⁸ Pukakinoo ìdyaun tuukii, marii kizi pa'an ìsha'apatan kaiman kida'o aimaakan ba'orainoo ati. Na'iki karikaonan kizi ìsha'apaapan kaiman kida'o aimaakan na'iki minziiwa kizi ìtaan aimaakan ba'orainoo ati. Na'iki marii kizi minziiwa ìka'idiwaapan ba'orainoo ati. ¹⁹ Aizii ìmashaapan an na'apa, ìkasaba'ukan nii pa'ati umanawun na'iki kaiman kida'o aimaakan, pasaabaa-kinoo nii pamashaapa kizi ni'i naa diina'iti'i aokazi ii. Udauna'an ìzaamatan nii kakupakinai, wuru'u mishi'oraz manawun kakupa-karu.

²⁰ Timothy, putaapa kaiman wuru'u kakinaorii, taa-kariwai kidaz pu'ati. Na'iki mana'a puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an madiwautapaka sodi kida'o aimaakan dau'u karikaonan. Wuruu pabi'i kida pidannao dakotaniaz kaikin "aitapa-kinai nii manawun." ²¹ Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pabi'i kida pidannao, tuukii ìmishidan na'iki ìda'anan wuru'u dakota-kariwaiz kaikin "aitapa-kinai nii manawun." Aizii ìmishidan idi na'iki ìda'anan idi na'apa kida'o, tuukii ìpozawatan wuru aia'a mishi'oraz padamata pamishidauzon.

Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Itamautan Paul Kaaritan

Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita Timothy ati. Usaadan wuru'u di'oraz kaarita'a, Rome iki'o, utaapa-ka'o dono'o taraa-kizai ii. Na'apain uaitapa aona'o ni'i naa powa'a pakodita-kida-ka'o taraa-kizai iki. Uaitapa na'ia'o ni'i naa pazowii-ka'o. Uruu idi tuukii uaipan pakaminka'utan na'iki pama'ozakadan Timothy nyukunuu. Usha'apanum kau'an, Paul mawakan dauna'an Timothy'o ni'i naa kaudin uwadaun nii, na'akapa'o ni'i naa Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati. Uruu idi'o wuru'u tuukii Paul aipan pakaki-naowan Timothy powa'a zii.

Aizii pakaaritan ida'a, Paul kowaadan naa u'ati na'apam nii choochi kazowautapa-ka'o. Na'iki ukian u'ati, mana'a pukashaapa'ana'a mariida-mikinao tominapa-kidan pidannao, pana'iti'oraz karikaonan ikuwaa kida. Na'iki ukian u'ati, mishi pa'i kaiman pumashaapa, puizo'ati ipai wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, wuru'u kakinaorii taa-kariwai kidaz waunao ati, mishidainaouz Jesus Christ.

2Tim

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1-2
Timothy ma'ozakada-ka'o	1:3—2:13
Timothy kowaadapan mishi'o kuwai	2:14—4:5
Paul saadan padaua'o	4:6-18
Kaarita katokonota-ka'o	4:19-22

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus zaamataniaz apostle nii Tominkaru aipan kawana'ati. Uzaamatan õgaru kowaadapa'o nii, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon

karikaonanu'o kakupa-karu, wuru'u Christ Jesus ida'ana'oraz.

²Õsaadan di'oraz kaarita'a, pugaru Timothy ati'o, õmarainpaniaz, na'iki õdaniitapaniaz. Marii Tominkaru waDaruz, na'iki Christ

Jesus wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru, na'iki utaa kizi punyukunu kaiman-kinanaa nii.

*Paul ma'ozakada'azon dau'o
Timothy nyukunuu*

³“Kaiman manawun pugaru,” òkian Tominkaru ati pugaru dau'an. Uruu ati'o wuru'u òkau-dinanuz, ònyukunuu kaimana'o di'iki. Na'apa'o kapam kotua'a naa òdoko-za-daunnao nyukunuu ìkaudinauzon u'ati. Karikaonan da'i ònyukunuitapan pugaru òtoriinpan kawana'ati Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki ipai maruta'o. ⁴Pakawan kapam ònyukunuitapan tawuru'u puzaadauzonuz òdawu'ati. Tuukii òtukapa'azon pugaru, ònyukunuu konaukii-kinanaa nii. ⁵Karikaonan ònyukunuitapan na'apam putukapa-kidan mishi'o mishida-karu. Mishi puko'okoon Lois tuukii manawun omishidauzon, pudaro Eunice na'apa kapam tuukii omishidan. Na'iki òaitapa na'apa'o kapam wuru'u pumishidanuz ìnao mishidan kawan. ⁶Uruu idi òkia'azon pu'ati, aizii ma'ozakaimana'a naa pa'i pukaiwaa tawuru'u kaimana'o aimakaan Tominkaru taauzoniaz pukaudin-kinanaa nii, òmuudauzon dono'oraz òka'u pu'ida'ati. ⁷Mishi Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa wa'ati, aonaa wakichana'iki-kinanaa ni'o mani. Mazan ma'ozakada'o nii pa'an waunao, ma'ozaka kizi washapa-tan wakaudin-kizi Tominkaru ati. Na'iki wamarainapa-kinanaa ni'o ipai

pidannao, na'iki watuuda-kinanaa nii wanyukunuu washapa-ta'azon ai oia'o.

⁸Ukau'an mana'a putaria'ana'a pukakuwaapan wanaobanaa Christ dau'an. Na'iki mana'a kapam pukiba'azoo-kida'ana'a oo putaria'ana'a pukowaadan wuru'u ògaru, pumin-kaudinatan taratapa-kaoz taraa-kizai ida'a, Christ dikiin ii. Mazan marii kapam pupataka'uta-kaò garu kawan, pukowaadapan dikiin ii karikaonan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Tominkaru taan nii punyukunuu ma'ozaka-kinanaa nii ⁹Uruu Tominkaru wuru'u kazannaata'oraz waunao wapataka'uta-kaò ai wa'orian dikiin ii. Na'iki uruu wuru'u dapada'oraz waunao pa'ida'ati, papidanannao nii. Mazan aonaa washapa-tan dikiin ia'o mani kaimana'o aimakaan wuru'u ukazannaatanuz na'iki udapadanuz waunao pa'ida'ati. Soo paaipan ati'o karikaonan, wuru'u ukaimananuz manawun waunao ati. Mishi kotu'u, amazada sakadinan ua'ii, udakotan wuru'u pakaimannuz wa'ati, padyuudan ida'an Christ Jesus. ¹⁰Aizii di'i, watukapa'a naa umishinan, Christ Jesus wakazannaatapiki kaawan ida'an wuru amazada baara ati'i. Ukaawan umainaabata'anan naa wuru'u wakichana'iki-tinanuz mawaka-karu ai. Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwai, Christ dau'oraz, uruu ida'an waaitapan karikaonanu'o nii pa'an wamashaapan utuma. Wakananaata-kaò nii pa'ina'o idi'i naa diina'iti'i, na'iki aona'o ni'i naa powa'a wamawakauzon.

¹¹Aizii Tominkaru zaamatan ògaru, padyuudan ni'o, na'aka-pa'o nii wuru'u Kaimana'oraz Kuwai ipai amazada kawana'ati. Na'iki kowaadapa'o ni'i naa kaimana'o kuwai Christ Jesus dau'u. Na'iki òtominapa-kida kizi pidannaò uaipan kawana'ati. ¹²Uruu idi òkaudinàn òdyuuda-kaò kawana'ati, mazan uruu dikin ii òpataka'utakao atii di'i òtaratapa-kaò. Mazan aonaa òkiba'azoo-kidan wuru'u òtaratapa-kaòaz da'a'a. Usha'apanum kau'an òaitapa kaimanaiman kanom wuru'u òmishidapaniaz, na'iki òaitapa, mishi'o nii kaiman utaapan ipai wuru'u taa-kariwai kidaz aimakaan ò'ati.^a Utaapan niiz kaiman, atii diina'iti'i pidannaò tiwaa-kidapa-kaò dono'o naa. ¹³Aizii tawuru'u mishi'o kuwai, òkowaadapauzoniaz pu'ati, putominapa-kinaa nii. Mana'a pumarina'ata'ana'a kidaz, ma'ozaka putaapa punyukunuu uda'u'ati, putominpa'a naa u'idi'iki. Na'iki pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki wuru'u pukamarainapanuz puzaamatinan idi'i naa Christ Jesus di'iti. ¹⁴Kaiman pukazannaatapa wuru'u kaimana'o kuwai taa-kariwai kidaz pu'ati, upana'ada-kaò ai. Ma'ozaka pukazannaatapaz, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an pugaru. Uruu mashaapa'oraz wanyukunuu ii.

¹⁵Puaitapa na'apam mishidainao pidannaò, wuru'u Asia iainao kidaz wa'akan ògaru òba'oran,

atii Phygelus na'iki Hermogenes na'apa kapam ìwa'akan ògaru. ¹⁶Òtoriinpan marii kizi wanaobanaa kamunanun ipai Onesiphorus iribannaò ati, wuru'u udapu iainao kidaz. Usha'apanum kau'an, uruu da'i wa'atiizo, ukaminka'utan ògaru, aata mishi òkonaukia'akan. Aonaa ukiba'azoo-kidan ògaru, òtaratapa-kaò pu'u. ¹⁷Aizii ukaawan dono da'ati'i Rome ati, tuukii udorotinan òdau'u, atii uikodan ògaru. ¹⁸Marii wanaobanaa kamunanun tuukii uruu ati diina'iti'i, pidannaò tiwaa-kaò dono'o naa. Puaitapa na'apam tawuru'u ukaminka'utauzonuz kapam ògaru tuukii Ephesus ii.

Pidan kaimana'o usoldyaa-tinpan Christ Jesus ati

2 ¹Aizii pugaru òdani, ma'ozaka pukaudin na'iki ma'ozaka putaapa punyukunuu wuru ida'ana'a Christ Jesus taaniaz puma'ozaka-kinaa nii, pakamunanun idi'oraz manawun utaan pu'ati. ²Aizii tawuru'u puabatanii kidaz òkowaadan iriba pidannaò abatapan pu'u, pukowaada'a naaz pidannaò ati dyautainao kidaz ìnyukunuu Tominkaru paradan dau'ati. Marii kizi ìtominpan kaiman, na'iki ìnao kizi zaamata-kaò, tominapa-kida'o ni'i naa kapam ba'orainao pidannaò, ipai wuru dau'a'a paabatanii kidaz parada-karu. ³Marii pubaiapa pusha'apata-kaò ògaru kawan, Christ Jesus dikin ii. Na'apa kizi

2Tim

^a 1:12 wuru'u taa-kariwai kidaz aimakaan ò'ati oo “wuru'u òtaanii oo òsha'apatanii kidaz aimakaan u'ati.”

pugaru kaimana'o soldyaa kawan. Kaimana'o soldyaa makon nii min-ziiwa, ubaiaapa'anan kasha'ora'o mizaataaka-kizai iti. ⁴Aizii soldyaa kaudin-kizi taa-ka'o an, usha'apatan nii kaiman wuru'u unaobanaa taa-niaz ukaudin-kizi nii. Usha'apanum kau'an kaiman uaipan panaobanaa nyukunuu. Aonaa turuu uturukadinan ba'oran kaduz kaudin-kizai dau'ati, wuru'u pana'a'oraz soldyaa kaudin-kizi kida ai. ⁵Aizii dimaba'o pidan, uaipan an pazaamatan wuru'u konaunama'o aimaakan taa'azoo-kariwaiz, mazan aonaan an udiman kakinaorii kawana'ati, aona'o nii turuu uzaamatan wuru'u taa'azoo-kariwaiz dimaba'o pidan ati. ⁶Aizii pidan wuru'u kaudina'oraz dadara pazakapun ii. Na'iki upaoriba aka dyuuan dono'o naa, uru'o nii kiwiin ka'idiwain wuru di'iki'i papaoriba aka kidaz. ⁷Pudi'itapa kaimanaiman wuru'u aimaakan òkowaadanii kidaz pu'ati. Wanaobanaa kaminka'utan nii pudi'itinpan, na'iki utaan nii puaitapa-kinnaa nii.

⁸Karikaonan punyukunuitapa na'apam Jesus Christ, David takaan-daunuz, kadishita-kidaka'o pabaaranaa iki. Uruu wuru'u òkuwaa ni'oraz, òkowaadapan Kaimana'o Kuwai udau'u. ⁹Aizii òkowaadapan idi wuru'u Kaimana'oraz Kuwai, òpataka'uta-ka'o tuukii udikin ii. Atii òtaapa-ka'o taraa-kizai ida'a watuudinapa, na'apa pidan sha'apata'o kawan dikauda'o manawun aimaakan. Mazan Tominkaru Paradan aonaa

turuu uwatuda-ka'o. ¹⁰Aizii wuru'u òbaiatinanuz kaikapa'a Tominkaru pidanannao dikin ia'o uzaamataniiinao kidaz. Òkowaadapan i'ati kaimana'o kuwai, òaipan idi ìkazan-naata-ka'o pamishidan ida'an Christ Jesus. Na'iki òaipan idi ìmashaa-pan karikaonan Tominkaru tuma umashaapa-kizi ii, wuru di'ia'a konaunama'o na'iki kanada'oraz manawun. ¹¹Aizii di'oraz paradakarua ida'a, mishi'o kiauzo-karu:

Aizii wamarina'atan an
wa'oi'an kaiman-daun,
na'iki wataapinan an
mawaka'o kawan Jesus
tuma, wa'oi'an dikin ii,
mishi'o nii pa'an wakakupan
karikaonan utuma.

¹²Aizii wabaiatan an wuru'u
pidannao pataka'utanuz
waunao.

Mazan diina'iti'i
wakazowautapan nii utuma,
unaobanai-tinapa kizi ii.

Aizii wakian an, "aonaa
mishi'o mani uruu" oo
"aonaa wamishidan uruu,"
na'apa'o nii kapam una'apan
wadau'an, "aonaa òaitapan
inao,"

ukian nii Tominkaru ati.

¹³Aizii wamasha'apatinkan an
waparadan kawana'ati.

Mazan uruu pakawanu'o
nii pa'an usha'apatinan
paparadan kawana'ati.

Usha'apanum kau'an
aonaa na'apainim
umamishiauzokan
paparadan.

***Mishi'o kaudin-karu
kaiman Tominkaru ati***

¹⁴Karikaonan pa'i punyuku-nuu-kida ipai wuru'u parada-karu kidaz, wunao ati'i tominapa-kida'o ni'oraz pidannao. Ma'ozaka pukaki-nao idyaun Tominkaru abatapan pu'u. Aonaa kizi ikashadaakapan sha'apa'oram parada-karu sodi kida dikin ii karikaonan. Aonaa kanom kaimana'o ikoda-ka kashadaakaru an na'apa kida'o parada-karu dau'an. Soo upozawaabi'ii-kidan naa karikaonan ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz kadakotin-karu na'apa.

¹⁵Ma'ozaka putiwain, putukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi kaiman na'iki sakitapa pusha'apantan pukaudin-kizi u'ati. Aonaa kizi puba'azootin-kida-ka pukaudin-kizi dau'an. Mazan mishi kizi pa'an putominapa-kidan pidannao kaiman na'iki sakitapa, wuru dau'a'a, mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.

¹⁶Mana'a pa'i puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an dikauda sodi kida'o parada-karu dau'u, wuru'u madiwaitapa-ka'oraz kari-kaonan. Usha'apanum kau'an pidannao wuru'u kadakoinpainao kidaz na'apa'o dau'an, ina'apainpan nii wuru'u atii itanawatinan powa'a zii Tominkaru ai na'apa kida'o dikin ii karikaonan. ¹⁷Aizii wuru'u itominapa-kidanuz pidannao na'apa, una'itin utubarudinan wuru'u, atii iriba'o nii upataka'uan pidannao. Na'apa'o nii u'udarudinan

bishoi kawan, wuru'u bishoi unikan nii pidan mada atii u'udarudinan.

Kaina'a dya'utam daonaiona-nao wunao bii a'a, na'apainaou'u naa. Hymenaeus na'iki Philetus kia'o i'uu. ¹⁸Na'iki ina aona'a naa powa'a imishidan wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, Tominkaru di'iki'oraz. Uruu idi imariidapan naa pidannao, ikowaadapan naa i'ati, kadishita-kida'aka-kaoa'a naa mishidainao pamawaka-kizi iki. Ikowaadapan idi na'apa kida'o, iriba ipozawaabi'ita-kidan pidannao nyukunuu. Uruu idi aona'a naa itaitapan na'ia'oram naa pamishida. ¹⁹Mazan kaina'a mishi'o parada-karu Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii na'apainim pidan pana'adan wuru'u uparadan kidaz. Kaikapa'a wuru'u uparadan kiauonuz: "Naobanai aitapanii na'ia'oram pidannao zaamataninao pa'ida'ati." Na'iki ba'oran uparadan kian, "Ipai pidannao wuru'u kowaadainauz pazaamatan Christ panaobanaa nii, marina'a naa ipai itanawatinan, na'iki imuudan wuru'u oii kida'oraz aimaakan inaudapauzonii kidaz pasha'apaapauzon."

²⁰Kaina'a umanawun kida'o kabaunnao, unazo ii kaina'a toma-kariwai pabinaaka kida'o boonnoo, kooponao, na'iki parapinao. Pabi'i kida itoma-ka gold idi na'iki silver idi. Ba'orainao kida toma-ka kubai idi na'iki atamun idi. Aizii wuru'u toma-kariwainao kidaz, pabi'i kida ukaiwaa-ka, umanawunu'o aimakaan sha'apaapa-ka dono'o nii. Ba'orainao kaiwaa-ka nii na'apam

2Tim

karikaonan. ²¹Aizii pidan, na'apa kapam. Na'ia'oram pidan saabaan an panyukunuu ipai oia'o ai, Tominkaru kaiwaan niiz umanawunu'o sha'apainapa-karu dono kida, usha'apanum kau'an utaainan idi panaobanaa ati. Na'iki Tominkaru kaiwaan nii uruu sha'apata'o nii kaimana'o na'iki umanawun kida'o pa'idiwaru aimaakan pa'ati.

²²Aizii ipai aimaakan wuru'u punaudapazonii kidaz pusha'apaapan pupa'inan dono, marina'anaa. Mana'a naa putaina'ana'a, na'apa kida'o aimaakan ati. Mishi'oraiman puma'ozakada'a naa punyukunuu, mishi kizi pumashaapan kaiman, na'iki mishi kizi ma'ozaka putaapan pumishidan, na'iki mishi kizi pukamarainapanun, kaiman kizi kapam putaapan punyukunuu pidannao tuma, wunaou'u kaimana'oraz pa'an itaapan panyukunuu. Panyukunuu kaimana'o di'iki'oraz pa'an itoriinpauzon Naobanai Jesus ati. ²³Mazan na'apainim kashadaakarkaru an, parada-karu oo kanom sodi kida dau'an, wuru'u mazanu'o oo madiwautapaka kida'oraz karikaonan, mana'a punyukunuupa'ana'a na'apa kida'o sha'apaapa-ka, munapo pumashaapa na'apa kida'o ai. Usha'apanum kau'an puaitapa kaimanaiman wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan, toma'o karikaonan to'orataaka-karu oo zunaapaaka-karu.

²⁴Aizii pidan, wuru'u Naobanai Jesus poitoruitapaniaz, aona'a naa turuu uzunaapaakan, mazan marii

pa'an ukaimanan ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi utominapa-kidan pidannao kaimanaiman, na'iki aonaa kizi ukashadinan. ²⁵Na'iki uru'o nii kakinaota pidannao, wuru'u dikintapainao, na'iki kashadainao kidaz ukuwaa, ukakinaowan nii idyaun kaiman, kona'ia'o ida'an. Panaadon bouda'apa kamoo Tominkaru aipan ati, ipana'adinan nii zii wuru aia'a pamamishidikanuz, na'iki wuru aia'a padi'itinpanuz pana'iti kida. Uruu dono'o nii zii itaitapan na'iki imishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki kida'oraz. ²⁶Na'iki uruu dono'o nii zii itaitapan udikaudan wuru'u pasha'apaapazonii kidaz aimaakan, Uruu idi ikazatinan ni'i naa Satan mariidapan ai paugaru. Uzaamatapauzonii idyaun kaimanaiman. Na'iki ipai itizo'atiizon wuru'u Satan aipauzonii kidaz usha'apata-ka pa'ati.

*Amazada ikoda'anan di'iti'o
patokon*

3 ¹Aizii puaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, dadara'o ni'i naa na'iki kasha'apanna'o ni'i naa, kaimanainao pidannao ikodan mashaapa-karu, oiainao pidannao bii an. ²Tuukia'o ni'i naa pidannao marainpan pananaa, itaipan nii ipai aimaakan soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao marainpan puraata, itaipan nii puraata soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao atadinpa'azon, pasha'apatanii aimaakan kida dau'an.

Na'iki tuukia'o nii pidannao taa-pina'azon umanawunu'o nii ipai ba'orainao ai. Na'iki pidannao dakomikitinan nii, dikauda kida'o ida'an. Na'iki tuukia'o ni'i naa pidannao dikintapan padaronao oo padarunao. Na'iki aona'o ni'i naa pidannao konaukii-kidan aimaakan taa-kaopati. Na'iki aona'o nii ïdi'itinpa'azon Tominkaru dau'u, na'iki aona'o nii ïkarodapan paparadan udau'an.

³Aona'o ni'i naa pidannao marainpaaka'azon. Aona'o nii ïmanyukunuuta'azon pidan sha'apatan an dikauda'o pa'ati, na'iki aona'o nii ïparadan kaimana'o ida'an u'ati. Tuukia'o nii ïkadakotin-kida'azon oo ïtoma'azon dikauda kida'o parada-karu pairibannao oo ba'oran pidannao dau'u. Aona'o ni'i naa pidannao ka'iitan padadaradan panyukunuu pasha'apatan ai dikauda kida'o aimaakan. Aona'o ni'i naa pidannao kakarodapanun, ïsha'apataakan nii dikauda kida'o ida'an. Na'iki aona'o ni'i naa ïdyautan oo ïnyukunuu-atin kaimana'o aimaakan kida sha'apata-kaopati.

⁴Na'iki tuukia'o nii ïkaakapaamiki-pa'azon, ïkaakapaan nii pairibannao. Na'iki aona'o nii ïdi'itinpan kiwiin pasha'apatan ua'ii aimaakan, mazan ïsha'apatinan nii maaitapinaka-daun. Tuukia'o nii ïatadapan ipai pasha'apaapanii kida aimaakan, uruu kida ida'ana'o nii umanawun ïtaapinpan. Tuukia'o nii ïmarainpan pasha'apaapanii aimaakan kida pamarainpan ai manawun Tominkaru.

⁵Pidannao dakotimpan nii mishi-dainao nii Christ, ïsha'apatan nii

kaikin aimaakan kida'a, ïaipan idi karikaonan patukapa-kaopati mishidainao kawan. Mazan panyukunuu ii, aonaa ïaipan Tominkaru kazowautapan pamashaapan, aonaa ïsha'apatina'azon uaipan kawana'ati. Mana'a pubaokopatinpauzo'ona'a, oo panyukunuupauzo'ona'a na'apainao pidannao. ⁶Kaina'a pabi'i kida na'apainao pidannao, ïnao ïmorotan nii oo ïmakon nii pidannao dapu kawana'ati kida, ïaipan idi pana'apatan pidannao nyukunuu pakuwaa dau'ati. Uruu idi tuukii ïna'apatan pabi'i kida zunnao nyukunuu, maaitapinaka-daun'oraz ïmashaapan. Kasha'ora padamata ïnyukunuu pasha'apaapanii dau'an, mazan aonaa ïaitapan na'apam padadaradan panyukunuu pasha'apaapan ai oia'o, wuru'u tuukia'oraz ïnaudapan pasha'apaapan. ⁷Na'apainao zunnao tuukii ïabata'azon na'iki tuukii ïaipan paaitapan sha'apa'oram kuwai oo aimaakan kowaada-kaopati patominapa-kinan nii. Mazan aonaa na'apainim ïikodan oo ïaitapan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.

⁸Kotua'a naa, tuukii Jannes na'iki Jambres tiwaan pawazootan Moses. Aizii kai na'apa manawun wunaou'u di'oraz pidannaou'u, tominapa-kidainaouz pidannao pana'iti. Tuukii ïaipan padikintan na'iki pawazootan wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, Tominkaru di'iki'oraz. Pidannao na'apainao, aona'ora'a naa ïaitapan padi'itimpan kaimana'o aimaakan dau'u, soo ïtaapan panyukunuu oia'o dau'ati.

2Tim

Tominkaru ati. ¹⁷Uruu ida'an kizi pidan kaudina'o Tominkaru ati ikodan paaitapa-kinaa nii. Uruu ida'an kizi kaiman usha'apatan pakaudin-kizi, na'iki usha'apata kizi ipai kaiman kida'o pa'idiwaru aimakaan Tominkaru ati, uruu kida ida'an.

4 ¹Aizii õparada'azon pu'ati ma'ozaka'o ida'an, Tominkaru abatapan pu'u, na'iki Christ Jesus abatapan pu'u, uruu tiwaa-kidapa'o ni'oraz na'iki pataka'uta'o ni'oraz ipai pidannao pa'oian dikin ii, ipai wuru'u kakupainaouz na'iki mawakainaouz. Uwa'atin idi kaina'iki unaobanai-tina'anan ipai pidannao ati. ²Uruu idi tuukii manawun õkian pu'ati, pukowaada'a naa wuru'u kaimana'oraz kuwai, Tominkaru di'iki kida'oraz. Pukowaada'a naaz ipai sha'apa'oram pidannao ati, abata'azoinao ati oo maabata'azoo-kainao ati, upu'u pukowaadaz. Pukakinao ïdyaun ïsha'apaapan ai oii kida'o aimakaan. Na'iki puto'orau ïdyaun ïsookada kizi pasha'apaapan oii kida'o aimakaan. Na'iki puma'ozakada ïnyukunuu putominapa-kida ïdyaun kaimanaiman, kona'ia'o ida'an. ³Kaina'a'o nii diina'iti'i, uruu aona'o ni'i naa manawun pidannao abata'azon wuru'u kaimana'oraz na'iki mishi'oraz kuwai, wuru'u wakowaadapaniaz. Mazan paipan kawana'ati'o nii, ïzaamatan nii pidannao, tominapa-kidainao nii paugaru, wuru kida dau'a'a tuukia'oraz manawun ïabata'azon. ⁴Mazan aizii wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, aona'o ni'i naa

ïabata'azon. Soo ïturukadinan ni'i naa pa'an paabata'azon dau'ati kotuainao kida kuwai, wuru'u pidannao tomanii kidaz karikaonan. ⁵Mazan pugaru, puaitapin pa'i pa'an na'apam putaapinan, puzaudin na'iki ma'ozaka putaapa punyukunuu pusha'apatan ai na'apa kida'o aimakaan. Mana'a pukashadina'ana'a wuru aia'a pubaiatanuz dadara'o mashaapa-karu, oo pubaiatan to'ora-karu pukowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai. Marii karikaonan pukakuwaapatin. Pusha'apata ipai pakaudin-kizi kaiman na'iki sakitapa, Tominkaru aipan kawana'ati.

⁶Mazan aizii õgaru, maonapata'a naa pa'an õzowii-kaoo kamoona kaawan. Uruu dono'o ni'i naa õtaainan Tominkaru ati. Ukau'an aizii õmakon ni'i naa wuru amazada baara iki'i. ⁷Mazan aata, õka'ii-ta'a naa ipai õkaudin-kizi wuru'u Tominkaru taaniaz õsha'apatan nii. Õsha'apata ipai õkaudin-kizi usakadin-kizi iki, atii utokon iti. Na'iki mishi, ma'ozaka õtaapan õmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, aonaa õpana'adanuz, mazan ipai õkowaadanuz sakitapa udyuudan kawana'ati. ⁸Mazan kai, kaina'a'a naa umanawunu'o kowamai sarakada-karu nii õzowau ati, uruu õsha'apatinan idi'o mishi kaiman na'iki sakitapa Tominkaru awun za'a. Wanaobanaa Christ Jesus, sha'apata'oraz aimakaan sakitapa'o ida'an, uru'o nii taa õ'ati wuru'u kowamaiz diina'iti'i, wuru kamoo dono'o utiwaa-kidapanuz naa ipai

2Tim

pidannao. Mazan aonaa bauda'apa ôgaru ati'o nii mani wuru'u umana-wunu'oraz kowamai taa-ka. Mazan utaa-ka. Nii kapam ipai pidannao ati, wuru'u zaudapatinaouuz ukaawan, konaukia'oraz itaapan panyukunuu patukapa'azon idi ukaawan.

Di'oraz Paul paradan pa'idiwaru

⁹Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman ô'ida'ati. ¹⁰Aizii Demas kashadina'a naa pamashaapan ai Tominkaru ati, tuukii umarainpan aimaakan imi'i baara an kida'oraz. Uruu idi uwa'akan ôgaru, na'iki umakon Thessalonica iti. Aizii Crescens mako pa'an ukau-dina'anan Galatia Baara iti, aizii Titus, Dalmatia Baara iti kapam ukau-dina'anan. ¹¹Soo paba'oran Luke kaina'a ôtuma. Puwa'atin an puna'aka pa'i Mark putuma. Usha'apanum kau'an turuu uruu kaminka'utan ôgaru ôkaudin-kizi dau'u. ¹²Aizii Tychicus, ôdyuuda uruu Ephesus iti. ¹³Aizii puwa'atin an, puna'aka pa'i ôchaakitan, ôwa'akauzoniaz Troas ii. Carpus di'ii sha'atii ôwa'akanuz. Na'apain puna'aka pa'i kapam tawuru'u kaarita kidaz, tawuru manawunu'u saada-kariwai kidaz kaznizo mada baara'a.

¹⁴Alexander, tawuru'u toma-pauzoz aimaakan kida chipirari ida'an, aonaa ukaimanan. Utoma dikauda manawun aimaakan ô'ati, uaipan idi pasha'apata-kidan ôgaru dikauda'o ida'an. Mazan Tominkaru aitapan nii pa'an na'apam pasha'a-

patanuzu, una'apainpan winipinaa nii. ¹⁵Puzaudinapa pa'i kapam u'ai. Usha'apanum kau'an tuukii manawun uto'oran, pamanaudapakan idi wuru'u wakuwaa kidaz.

¹⁶Kiwiin, naobanai-tinpainao pidannao zaamatan ôgaru ôkakuwaapatinan dikin ii, na'iki ipishaan ôgaru wuru dau'ana'a ôkowaadapanii kidaz kuwai. Mazan ôkazannaatin ôaipan ati, aonaa bauda'apa pidan wa'atin kaminka'uta'o nii ôgaru. Ipai imakon ô'ai, iwa'akan ôgaru ôba'oran. Mazan ôtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi umarina'atan wuru'u aimaakan i'isha'apataniaz ô'ati. ¹⁷Mazan waNaobanaa, kaina'a uruu ôtuma, aonaa pa'an uwa'akan ôgaru, uruu taa'o ôma'ozaka-kinaa nii. Uruu idi ma'ozaka ôkakuwaapan Kaimana'oraz Kuwai Gentilenao ati. Uruu idi ipai daunuuda'u iabatan Kaimana'oraz Kuwai. Atii mishi aonaa ôzowii-ka, waNaobanaa kazannaatan idi ôgaru. ¹⁸Mazan karikaonanuo' nii waNaobanaa kazannaatan ôgaru, aona'o nii ukashaapan ôantamikita-ka dikauda'o ida'an manawun. Una'akan nii pa'an ôgaru kaiman aokazi iti, ômashaapa'an kizi'i naa pa'an utuma, unaobanai-tinapa kizi iti. Marii karikaonan pidannao konaukii-kidan soo uruu bauda'apa, umanawunun idi manawun. Amen.

Ubaukapan naa

Paul dyuudan paparadan

¹⁹Ôdyuudan ôparadan Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, na'iki

Onesiphorus ati, na'iki ipai pidanao ati wuru'u mashaapainao kidaz udapu ii. ²⁰Erastus kaina'ii uwa'akinan Corinth ii. Aizii Trophimus kaina'ii ōwa'akan uruu Miletus ii, ukarinaan idi. ²¹Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman zoobaba, amazada

wadidin ua'ii. Aizii di'i, Eubulus, Pudens, Linus, Claudia, na'iki ipai wuru'u mishidainaouz, ãdyuudan kapam paparadan pu'ati. ²²Marii waNaobanaa Christ Jesus mashaapan putuma na'iki marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Paul Kaaritan

Titus Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Titus uruu Paul minauda'uitapauzonii na'iki uminka'u kapam. Panaadon uchi'ikapan nii utuma ipai amazada kawana'ati ukowaadapa-kizi ii aka Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u.

Kaina'a paran baoko a'o udaru'o manawun katonaru, Crete kia'o udakotapa-ka'o. Kaina'a iriba pidannao kawiiizi-tinpan na'ii. Uruu idi Paul na'iki Titus makon na'iti itukapa'anan mishidainao. Dobata sondii ina'ia'akan, uruu dauna'an Paul dobatan naa koshan. Mazan Titus na'ii zii uwa'akan, uaipan idi uzaamatan pidannao kazowautapa'o nii wuru'u na'ii'akainao kidaz choochinao. Na'iki ukaminka'uta kizi na'ianao kazowautapan choochi.

Kotua'iki zaa uruu dauna'an, uru'u naa Paul saadan kaarita Titus ati. Uaipan pakaminka'utanuzu pakowaadan ida'an u'ati na'apam nii ukazowautapan wuru'u choochinao, uawunuutapanii kidaz. Na'iki ukowaada-kidan u'ati na'apam nii pidannao kazowautapa'o choochi taapinan. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan pabi'i kida pidannao choochi ii: wuru'u tunarunao-tinpainao kidaz, pa'inainao daonaioranao, poitoruinao, maskonao-tinpainao, na'iki pa'inainao zunnao. Aizii utokon ii, ukowaada-kidan u'ati na'apam nii ipai mishidainao mashaapan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1-4
Choochi zowaunaanao zaamata-ka'o	1:5-16
Pabi'inaaka kida'o kaudin-kizai choochi ii	2:1-15
Mishidainao ma'ozakada-ka'o na'iki ikakinao-ka'o	3:1-11
Kaarita katokonota-ka'o	3:12-15

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru poi-toruz, na'iki Jesus Christ apostlen. | Õzaamata-ka'o na'iki õdyuudaka'o kaminka'uta'o nii Tominkaru zaamataniinao papidanannao nii,

ōkowaada kizi ī'ati kaimanaiman wuru'u mishi'o na'iki sakitapa'oraz pa'an parada-karu, mishi kizi īmishidan uruu kaimanaiman, īmashaapa kizi na'iki īsha'apatin kizi Tominkaru aipan kawana'ati. ²Uruu parada-karu kida kawana'ati wataapan wanyukunuu, waaipan idi wazaamatan wuru'u taa'azoo-kariwaiz wa'ati, wakakupa-kinnaa nii karikaonan. Mishi Tominkaru aonaa mariidinauzo mani uruu. Kotua'a naa amazada sakadinan ua'ii, udi'itinpan pataan dau'u papidananao ati wuru'u kakupa-kinnaiz. ³Ukau'an paaitanii kamoo kawana'ati'ora'a naa aizii uaida-kidan wuru'u pataa'azooniaz aimakaan, kaimana'o kuwai kowaadapa-kaoda'ana'a naa pidannao ati. Aizii wuru'u kaimana'oraz kuwai taa-kaoda'ogaru ati, ōdobata-kidan nii pidannao ati. Ukau'an ipai parada-karu oo kaimana'o kuwai wuru'u ōkowaadapanii kidaz, Tominkaru wakazannaatapiki dyuudan kawana'ati'o wuru'u ōkowaadapanuz uparadan.

⁴Aizii di'i ōsaadan kaarita pugaru Titus ati'o, ōdaniitapaniaz, pumishidan idi tuukii, wuru'u mishi'oraz kuwai, ōmishidaniaz kapam.

Marii Tominkaru waDaru, na'iki Christ Jesus wakazannaatapiki kamunanun pu'ati, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinnaa nii.

*Titus kaudin-kizi taa-kaoda'ogaru
Crete ii*

⁵Ōwa'akan pugaru Crete ii, pusha'apata kizi na'iki pupatumaa-

kada kizi'i naa wuru'u aimakaan kida aona'oraz zii washa'apatan. Ōaiapa puzaamatan pidannao choochi zowaunaanao nii ipai wiizai kawana'ati, wuru'u kaina'a'oraz mishidainao kida na'ii. Na'iki aonaa pa'i pumanyukunuuta'ana'a tawuru'u ōparadan kidaz, pidan zaamata-kaoda'ana'oraz choochi zowaunaa nii. ⁶Puzaamata kizi pidan kaimana'o umashaapan, aitapa-kariwai ukaduz kaimanan. Na'iki bauda'apa'o udaiaro. Na'iki aitapa-kariwai mishi udainao mishidainao pa'idiwaru, aonaa sha'apaapauzonao mani dikauda kida'o aimakaan, na'iki aonaa dikipanainao mani.

⁷Aizii mishidainao zowau-naa zaamata-kaoda'ana'oraz an, kaudina'o nii Tominkaru ati, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz, na'iki aonaa ma'ozakatinpa'o nii mani, na'iki aonaa to'ora'akauzo mani kanom sodi kida dikipan ii karikaonan. Na'iki aonaa tuzapa-shori mani. Aonaa to'orauzo na'iki mizaataaka-shori mani. Na'iki aonaa kizi udi'itinpan soo paaipan dau'u puraata.

⁸Marii uruu konaukia'o usookapa-kidauzon tawarainao kaawan padapu iti. Na'iki nau-dapauzo pasha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimakaan. Na'iki ma'ozaka'o utaapan panyukunuu pasha'apatan ai aimakaan madorona-daun. Na'iki sha'apata'o ipai aimakaan sakitapa. Na'iki taapa'o panyukunuu ipai Tominkaru ati.

Na'iki aonaa kashaapina'akauzo mani dikauda kida'o aimaakan ati. ⁹Mishi kizi ma'ozaka utaaan panyukunuu wuru dau'ati'i mishi'oraz parada-karu, wamishidaniaz na'iki wakowaadapaniaz. Aizii umashaapan an na'apa, uka'iitan nii pama'ozakadan ba'oran mishidainao kida nyukunuu, pakowaadapan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai. Na'iki uruu kida ida'ana'o nii kapam kaimanaiman ukainaabatan na'iki utukapa-kidan mishi wunao pozawatanu'u, pana'iti'oraz itominapa-kidan pidannao wuru aia'a, mishi'oraz kuwai wakowaadapanii kidaz.

¹⁰Usha'apanum kau'an kaina'a iriba pidannao mishidainao padamata, mazan upu'u ikashadan wuru'u mishi'oraz na'iki sakitapa'oraz kuwai. Tuukii ipana'aapan ba'oran mishidainao kida nyukunuu, ikadakotinan idi soo madiwautapa-ka'o aimaakan kida dau'u karikaonan. Aitaniiman Jewnao, inao manawun aipa'oraz aimaakan sha'apata-ka'o pakaki-naorinaa kawana'ati. ¹¹Ukau'an marina'a naa imashaata-ka'o ikadakoipan ai na'apa kida'o dau'u. Usha'apanum kau'an iriba'a naa kabaun kawana'ati ipozawaabi'itakidan pidannao nyukunuu kida, atii aona'a naa itaitapan na'ia'oram naa kuwai pamishida. Mazan itominapa-kidanuz pidannao soo iaipan karikaonan puraata i'ai.

¹²Kaina'a'o da'i pidan iwiizisan, iprophetin uruu. Kotua'a naa kaikapa'a ukiauzon pawiiizi san-

nao dau'ana'a: "Pidannao wuru'u mashaapainaoz da'a'a Crete ida'a, mariidinauzonao manawun idyaun. Na'iki imashaapan pa'atiaaka kida, aonaa kanom ikarodapan, na'apa baudokoru kawan. Na'iki zoonzionao kapam idyaun. Imashaapan soo paaroapatinan dau'u karikaonan." ¹³Mishi'o wuru'u ikaduz kowaada-kaoz na'apa. Ukau'an pukakinao wuru'u pidannao ma'ozaka'o ida'an, imuuda kizi'i naa wuru'u na'apa kida'oraz pakaduz. Imishida kizi'i naa bauda'apa wuru'u mishi'o, na'iki sakitapa'oraz pa'an kuwai. ¹⁴Aonaa kizi'i naa powa'a inyukunuupan wuru'u kotua'o kuwai, Jewnao tomanii kidaz karikaonan. Na'iki aonaa kizi'i naa powa'a imishidan kakinaorii, wuru'u pidannao tomanii kidaz karikaonan, maaiapa-kainaoz mishi'o kuwai.

¹⁵Pidannao sha'apata'o ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa, kaiman pa'idiwaru Tominkaru tukapan wuru'u isha'apatanii kidaz. Mazan aizii pidannao wuru'u sha'apaapainaoz dikauda kida'o aimaakan, na'iki mamishidakainaoz Christ, ipai aimaakan isha'apatanii aonaa ukaimanan Tominkaru tukapan. Usha'apanum kau'an aona'a naa idilitinpan sakitapa, na'iki aona'a naa itaitapan udikauda'o wuru'u pasha'apaapanii kidaz aimaakan. ¹⁶Tuukii idakotinpan aitapa'o nii Tominkaru, mazan ipai isha'apaapanii wuru'u oii kida'o aimaakan tukapa-kidan aonaa mishi'o mani wuru'u imishidanuz Tominkaru. Kashadamiki inao,

na'iki tuukii ïdikintapan Tominkaru paradan, na'iki aonaa na'iti'i naa ïsha'apatan kaimana'o aimaakan.

**Mishi'o na'iki sakitapa'o
tominapa-kinai**

2 ¹Aizii pugaru, putominapa-kida'a naa pa'i pidannao wuru dau'a'a kuwai mishi'oraz na'iki sakitapa'oraz pa'an. ²Puparada na'iki pukakinaota wuru'u tunarunao-tinpainao kidaz naa, kaiman kizi ïdi'itinpan aonaa madoronaa-daun mani. Na'iki aitapin kizi ïmashaapan. Na'iki ma'ozaka kizi ïtaapan panyukunuu pasha'apatan ai oii kida'o aimaakan. Na'iki ïtukapa-kida kizi tuukii pamishidan wuru'u mishida-kariwaiz kuwai. Na'iki mishi kizi ïtukapa-kidan tuukii pakamarainapanun. Na'iki ïtukapa-kida kizi mishi ma'ozaka ïtaapan panyukunuu, pabaiatan pu'u dadara'o na'iki kasha'apanna'o mashaapa-karu. ³Na'apa'o nii kapam pukakinaotan zunnao, wuru'u maskonnao-tinpainao kidaz naa. Pudyuuda ïmashaapan kaiman, zunnao taapinainao ipai oia'o ai mashaapan kawan. Aonaa kizi ïmashaapan pakadakotin-kidan dau'u pairibannao, na'iki aonaa kizi kapam ïtuzapa-shorin. Mazan marii pa'an ïtominapa-kidan ba'orainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u. ⁴Ïtominapa-kida kizi'i naa wuru'u pa'inainaoz zunnao, daiarui marainapa-kao dau'u, na'iki daniinao

marainapa-kao dau'u. ⁵Na'iki ïtominapa-kida kizi ïdyaun ïdadaradan dau'u panyukunuu, aimaakan sha'apata-kao ai madoronaa-daun. Na'iki ïtukapa-kida kizi kapam na'apam pidan taapan pananaa ipai oia'o ai. ïtukapa-kida kizi na'apam daiaroi taapan padapu, na'iki na'apam daiarui marainapa-kao na'iki uparadan izo'ati-kao. Aizii mashaapa-karu an kaiman na'apa, aona'o nii kanom dakoopan Tominkaru Paradan.

⁶Aizii pa'inainao daonaioranao, putominapa-kida kapam ïdyaun. Marii kizi ma'ozaka ïtaapan panyukunuu, pasha'apatan ai aimaakan madoronaa-daun. ⁷Aizii pugaru na'apa kapam, pumashaapa na'iki pusha'apata ipai aimaakan kaiman, putukapa-kida kizi kaimana'o mashaapa-karu pukaduz ida'an. Na'iki mishi kizi putominapa-kidan pidannao kaimanaiman na'iki ma'ozaka'o ida'an. ⁸Na'iki pukaiwaa sakitapa'o na'iki ma'ozaka'o kakinaorii, aona'oraz turuu udakowapa-kao. Na'apa'o ida'ana'o nii puba'azootin-kidan wuru'u dakomikinaouz, na'iki aona'o ni'i naa ïaitapan kanom ida'an padakoopan waunao.

⁹Aizii pidannao wuru'u torii-kariwaiz poitoruinao^a nii, putominapa-kida ïdyaun marii kizi ïmashaapan kaiman, na'iki marii kizi karikaonan ïizo'atin panaobanaanao paradan. Kaiman kizi ïnaobanaanao nyuku-

Titus

^a 2:9 *torii-kariwai poitorui*: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaadakinoo di'ii.

nuu ĩ'ati, ĩsha'apatan idi ipai aimakaan kaiman. Aonaa kizi kapam ĩdako'atiizon panaobanaanao paradan. ¹⁰Na'iki aonaa kizi ĩkoidapan aimakaan panaobanaanao di'iki. Mazan marii pa'an ĩtukapa-kidan mishi pakaimanan. Aizii ĩsha'apatinan an kaiman na'apa, ĩtukapa-kidan nii mishi'o ukaimanan wuru'u kuwai kowaadapa-kariwaiz Tominkaru wakazannaatiki dau'u kida'oraz.

¹¹Mishi Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun ipai pidannao ati, ukazannaata'azon idi ĩdyaun pa'oiian ai. ¹²Tominkaru kamunanun idi ukakinaowan waunao, wamuuda kizi'i naa ipai oia'o, wuru'u aona'oraz unaudapan washa'apaapan. Na'iki wamuuda kizi'i naa washa'apaapan oia'o, wuru'u mamishida-kainao sha'apaapauzonii kidaz. Na'iki ukakinaowan waunao marii kizi'i naa wadadaradan wanyukunuu wuru aia'a dikauda kida'oraz washa'apaapauzon. Na'iki mishi kizi wamashaapan Tominkaru ati aitapin. Na'iki mishi kizi wamashaapan u'ati kaiman uaipan kawana'ati da'a'a imi'i baara'a'a, ¹³wazaudapan pu'a'a naa umanawunu'o na'iki konaunama'o kamoo kaawan. Uruu na'apaini'o nili naa watukapan umanawunu'oraz waTominkarun na'iki wakazannaatapiki, Jesus Christ kaawan. ¹⁴Uruu Jesus wuru'u taaina'oraz wa'oiian dikin ii, uaipan idi paso'otan waunao washa'apaapan ai ipai wuru'u dikauda kida'oraz aimakaan. Na'iki uaipan idi pasaabaan

waunao kaimanainao pidannao nii, na'iki papidanannao nii. Na'iki sha'apata'azoinao nii kaiman kida'o pa'idiwaru aimakaan. ¹⁵Ukau'an putominapa-kida ipai pidannao wuru dau'ana'a wakowaadani kidaz parada-karu. Na'iki ma'ozaka pukowaada ĩ'ati wuru'u dyuuda-kariwaiz pukowaadapan. Puma'ozakada kizi putominapa-kidaniinao nyukunuu uruu parada-karu dau'ati. Na'iki ma'ozaka pukashadakowau ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩmishida'azon sakitapa'o kakinaowapa-karu. Aonaa pukashadapa-kidina'ana'a pidannao ati.

Na'apam mishidainao aiapa-kaomashaapan

3 ¹Karikaonan panyukunuu-kida putominapa-kidaniinao pidannao ati, marii ĩizo'atin kazowautapainao wiizai paradan, ĩdyuudan an ĩsha'apatinan, na'iki marii kapam ĩsha'apatan wuru'u tuubaruu kidainao naobanainao dyuudani kidaz usha'apata-kaom. Na'iki marii kizi karikaonan ĩtaapan panyukunuu minziiwa pasha'apata'azon dau'ati kaiman kida'o aimakaan. ²Na'iki aonaa kizi ĩkadakotin-kidan pidannao oia'o ida'an. Aonaa kizi ĩzunaapaakan mazan ĩtaapa kizi pa'an panyukunuu kaimanan ipai pidannao tuma. Marii kizi kaiman ĩmashaapan baokopa pidannao tuma. Na'iki aonaa kizi ĩatadinpan ba'oran pidannao ai.

³Mishi kiwiin aonaa kanom waaitapan, ipai washa'apatauzon aimakaan maaitapinaka-daun

karikaonan. Na'iki tuukii kapam wadikintapauzon, na'iki tuukii wamariidapa-kidinauzon. Na'iki tuukii da'i wakashaapinauzon oia'o sha'apaapa-kao dau'ati. Na'iki tuukii da'i wanaudapauzon washa'apaapan ipai pabi'inaaka kida'o aimakaan, aona'oraz ukaimanan kida. Wamashaapauzon kiwiin soo washa'apaapan dikauda kida'o. Wato'oratinan nii da'i wairibannao ati, na'iki wakishauzitanan nii karikaonan i'ati. Panaadon wazon-kida-kao. Waunao na'apa kapam da'i, wazon-kidan i'dyaun. ⁴Mazan una'apan pu'u, Tominkaru wakazannaatapiiki aida-kidan pakaimanan na'iki pakamunanun waunao ati. ⁵Uruu ida'an ukazannaatan waunao wa'oian ai. Aonaa washa'apatan idi'o mani kaiman kida'o aimakaan wuru'u ukazannaatanuz waunao. Soo ukamunanun wa'ati paaipan ati karikaonan. Aizii ukazannaatan waunao, uchikaan na'iki uso'otan ida'an wa'oian wanyukunuu iki. Na'iki upa'inaadan waunao Kaimana'o Doronaa ida'an. ⁶Dobata Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti, Jesus Christ wakazannaatapiiki ida'an. ⁷Ukau'an Tominkaru kamunanun ida'ana'o udakotan waunao kaimana'o pidannao nii, na'iki wazaamata-kinan ni'i naa wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-kinai, karikaonanu'oraz wazaudapauzon. ⁸Mishi'o wuru'u parada-karu kida o'kowaadaniaz pu'ati.

Ōaipan nii pukowaadan kaimanaiman ipai wuru'u puabatani

kidaz parada-karu wunao ati'i mishi'dainao kidaz Tominkaru. Marii kizi karikaonan i'sha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimakaan ba'oran pidannao ati.

Aizii wuru'u saada-kariwai kidaz parada-karu Tominkaru kazannaatan dau'oraz waunao, kaimana'o wuru'u ukaminka'utan nii ipai pidannao. ⁹Mazan mana'a pa'i puturukadinauzo'ona'a kashadaaka-karu an kanom sodi kida dikin ii karikaonan. Na'iki mana'a puturukadinauzo'ona'a saadapaku'ati kotua'o pidannao uu kida. Na'iki mana'a punyukunuu-pauzo'ona'a zunaapaaka-karu. Na'iki mana'a pa'i puturukadinauzo'ona'a to'orataaka-karu an, kotua'o Jewnao kakinaori kida dau'an. Usha'apanum kau'an aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao na'apa kida'o ida'an. Madi-waitapa-ka'o karikaonan aimakaan sha'apaapa-kao wuru'u na'apa kida'o-raz. ¹⁰Marii itamau pukakinaowan pidan wuru'u pana'aapa'oraz ba'orainao nyukunuu imishidan ai mishi'o kakinaorii. Aizii umaabata'azookan an, marina'a naa uruu. ¹¹Usha'apanum kau'an pidan na'apa'o, paaipan ati'o wuru'u umaabata'azookanuz mishi'o parada-karu, na'iki paaipan ati'o wuru'u usha'apaapa'azoonuz oii kida'o aimakaan. Na'iki paaipan ati'o upataka'uta-kidinan.

Paul katokontan pakakinaopan

¹²Aizii o'dyuudan an Artemas oo Tychicus pugaru di'iti, putiwaa pa'i puwa'atin o'ida'ati, Nicopolis ati. Usha'apanum kau'an na'iti'o nii

ōmakon, na'iki na'ia'o nii ōaipan
 ōgaru amazada wadidiizon dono.
¹³Na'iki pukaminka'uta pa'i Apollos
 na'iki Zenas kaudina'oraz kakinao-
 rii dau'u.^b Putaa kizi pa'i ī'ati ipai
 aimaakan īaiapanii kida, īdobatan
 ana'a naa pamakopa-kizi iti. ¹⁴Marii
 ipai mishidainao tominpan kataan-
 karu dau'u, na'iki pasha'apaapan
 dau'u kaiman kida'o aimaakan.

Karikaonan kizi īikodan aimaakan
 pa'ati na'iki ba'oran pidannao ati.
 Aonaa kizi īmashaapan kana'apan
 karikaonan.

¹⁵Ipai pidannao wuru'u ōtumai-
 naouz dyuudan paparadan pu'ati.
 Na'iki pukowaada pa'i waparadan
 wamin-mishidannao ati na'ii.

Marii karikaonan Tominkaru
 kamunanun ipai unao ati.

b 3:13 *kaudina'oraz kakinaorii dau'u*: uruu dakota-kaoy lawyer English ida'an.

Paul Kaaritan

Philemon Ati'o

Di'oraz kaarita dau'a'o

Paul saadan di'oraz pakaaritan Philemon ati taraa-kizai iki'o, utaraapaka-o dono'o Rome ii. Uruu Philemon mishida'o Christ, Colosse sannao min-mishidan uruu.

Kaina'a da'i Philemon poitoru utoriauzonii,^a Onesimus kia'o u'uu. Onesimus kidoopankauzonii da'i panaobanaa Philemon ai. Ukidoopankan dono, uikoda Paul utaapa-ka-o dono Rome ii. Na'apaini'o uabatan Paul kowaadapan Tominkaru paradan Jesus Christ dau'u kida'o. Uruu idi Onesimus mishida Tominkaru paradan, na'iki uzaamatan Jesus Christ panaobanaa nii.

Aizii Paul aitapan idi Philemon toriinii Onesimus papoitoru nii, sariapa udyuudan ukiwan powa'a iti panaobanaa di'iti. Uruu idi usaadan pakaaritan, una'akan nii Philemon di'iti, uaipan Philemon kaimanaakan powaa iti papoitoru tuma. Uaipan unaubaanuzu ukaawan dono powaa iti, na'iki kaiman kizi utaapanuzu, na'apa mishidainao Christ taapaakan kawan. Ñnao ãtaapan pamin-mishidannao na'apa pa'inawuzu kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi1-3
Pilemon ati'o	4-7
Marii kizi Onesimus naubaa-ka-o	8-22
Kaarita katokonota-ka-o	23-25

1 ¹Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o tarainpa'oraz Jesus Christ dikin ii. Õsaadan kaarita pugaru Philemon ati'o. Na'iki Timothy wa'inawuzu, udyuuda-

kidan paparadan na'iki unaubaan kapam pugaru. Mishi pugaru wapaonaruru kaudina'o na'apa waunao kawan. ²Na'iki wadyuudan kapam waparadan Apphia ati,

^a *poitoru utoriauzonii*: Putukapa kaarita tokon ii, 'torii-kariwai poitorui' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wadadakoo omishidan idi'i naa. Na'iki wadyuudan waparadan Archippus di'iti, uruu ma'ozaka'ora raz ukazannaatapan kaimana'o kuwai. Na'iki wanaubaan kapam ipai mishidainao, choochiipauzonnaouz pudapu ii. ³Ōtoriinpan marii kizi Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

***Philemon kamarainapanun
na'iki umishidan daua'o***

⁴Karikaonan ōtoriinpan an, tuukii ōkonaukii-kidan Tominkaru pugaru dau'an, ⁵usha'apanum kau'an ukowaada-kao idi ō'ati tuukii pumishidan Naobanai Jesus, na'iki ōabata na'apam pumarainpan kapam ipai Tominkaru pidanan-nao. ⁶Ōtoriinpan Tominkaru ati marii kizi karikaonan pubaokopatinan mishidainao tuma na'iki pukaminka'uta kizi'i naa idyaun, puaitapan idi'i naa ipai wuru'u kaiman kida'oraz aimakaan taakariwaiz naa wa'ati, wazaamatinan idi'i naa Christ ida'ati. ⁷Ō'inawuzu, tuukii manawun ōkonaukian na'iki tuukii puma'ozakadan ōnyukunuu, usha'apanum kau'an pumarainpan idi mishidainao na'iki puma'ozakadapan idi inyukunuu.

***Paul aipan Philemon zaamatan
papoituru powaa iti***

⁸Aizii ōsaadan di'oraz kaarita ōpisha'azon idi pugaru, na'iki kaina'a ōaiapanii pusha'apatan aimakaan, usha'apanum kau'an

puaitapani'i naa kaimana'o sha'apatin-karu. Turuu ma'ozaka ōdyuudan pusha'apatan aimakaan ōaipan kawana'ati, Christ poitorun idi ōgaru, ⁹mazan wamarainpaakan idi, ōpishaan nii karikaonan pugaru. Ukau'an ōgaru Paul, tunarunao na'iki tarainpa'o Christ Jesus dikin ii, ¹⁰ōpisha'azon pugaru, turuu mani pusha'apatan kaimana'o aimakaan pupoituru Onesimus ati, ōdani kawanu'oraz ōtaapan da'a'a taraakizai'i? Usha'apanum kau'an uruu mishida'ora'a naa Christ ōkakuwaa-pan idi u'ati. ¹¹Ukidoopankan dono pu'ai, madiwautapa-ka'o uruu pu'ati. Mazan aizii, umanawunu'o minka'ui uruu, turuu wakaiwaanuz, kamin-ka'uta'o nii pugaru na'iki ōgaru.

¹²Aizii ōdyuudan uruu powaa iti pu'idi'iti, ōmarainpan pu'a'a naa uruu tuukii. ¹³Na'iki tuukii padamata ōaipan una'an ōtuma, kaminka'uupa'o nii ōgaru ōtaratapaka pu'u da'a'a Kaimana'o Kuwai dikin ii. Usha'apanum kau'an ōaitapa tuukia'o padamata puaipan kapam pukaminka'utan ōgaru. ¹⁴Mazan aonaa turuu ōtaapan uruu ōmaabatakan pu'u zii pu'idi'iki. Soo ōabata'azon zii kiwiin na'apam pukian udau'an. Ōaipan pusha'apatan aimakaan puaipan ati na'iki punyukunuu kawana'ati, aonaa ōpishaan idi mani pugaru. ¹⁵Panaadon kaimana'o wuru'u uwa'akankanuz pugaru, aizii di'i ukaawan powa'a iti pana'a'a naa, na'iki aona'o ni'i naa powa'a uwa'akauzon pugaru, mazan una'an ni'i naa pa'an putuma karikaonan.

¹⁶Aizii di'i ukaawan powa'a iti aonaa poitorui'i naa mani karikao-nan, mazan powa'a'o zii ukaimanan poitorui ai. Pu'inawuzu'u naa manawun uruu aizii umishidan idi'i naa Christ. Tuukia'o õmarainpan uruu, mazan pugaru powa'a'o nii zii pumarainapanuzu pupoitorun idi manawun uruu, na'iki pu'inawuzun idi'i naa kapam uruu.

¹⁷Ukau'an, umishiin an pukaudinan Christ ati na'apa õgaru kawan, mishi'o nii punaubaan ukaawan powaa iti pu'idi'iti, na'apa punaubauzon kawan õkaawan. ¹⁸Aizii usha'apatauzon an dikauda'o aimakaan oo umawinipinaatapan an pugaru, õgaru'o nii kawinipinaatazu. ¹⁹Aizii di'i õsaadan kaarita õaipan ati õka'u ida'an. Uruu idi õkian pu'ati na'apauda'um umawinipinaatapan pu'ai, õkawinipinaatan nii pugaru. Mazan kaina'a õnyukunu-kida'azon aimakaan pu'ati, puaitapanii õgaru ida'ana'o sha'atii wuru'u puikodanuz pa'ina'o mashaapa-karu, ukau'an kaina'a dobata pumawinipinaatapan õgaru.

²⁰Aizii õ'inawuzu õkia'azon pu'ati, turuu shoman pusha'apatan wuru'u õaipaniaz pusha'apatan, usha'apanum kau'an ipai waunao

mishidainaou'u naa pa'idiwaru Christ. Pusha'apatinan an na'apa, tuukia'o nii puma'ozakadan õnyukunu, usha'apanum kau'an ipai waunao, Christ ati'ora'a naa wamashaapan. ²¹Õaitapa puizo'atin nii õparadan, uruu idi'o õsaadan kaarita pu'ati. Na'iki õaitapa powa'a'o nii zii pusha'apatan kaiman aimakaan õdyuudan ai pugaru.

²²Kaina'a bauta'apa'a naa aimakaan õpisha'azon pusha'apatan. Oaipan nii pusaabaan õsookapa-kizi nii pudapu ii. Ozauda-kidan õkodita-kida-kao ni'i naa taraa-kizai iki, unao toriinpan na'iki upishaan idi Tominkaru kodita-kidan õgaru.

***Mishidainao dyuudan
paparadan Philemon di'iti***

²³Epaphras tarainpa'oraz õtuma Christ Jesus dikin ii dyuudan kapam paparadan pu'ati. ²⁴Na'iki ipai wunaou'u kaminka'uupainaouz õgaru da'a'a, inao kapam dyuudan paparadan pu'ati. Kaikapauda'u wuru'u õminka'unaouz, Mark, Aristarchus, Demas, na'iki Luke. ²⁵Õtoriinpan, marii kizi kari-kaonan Naobanai Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

Phm

Kaarita Saada-kariwai

Hebrewnao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Aonaa uaitapa-kaao kanom saadanii wuru'u di'oraz kaarita Hebrewnao ati. Mazan wuru'u pidan saada'oraz aitapa'o na'apam Hebrewnao di'itinpan Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz. Inao dakota-kariwainaoz Jewnao kii na'iki Israelitenao kii kapam.

Aizii Hebrewnao, ïaitapanii ipai wuru dau'ana'a Kiwiitapa'oraz Covenant. Wurru'u Kiwiitapa'oraz Covenant,^a uruu Moses tominapa-kida-kinaaz Israelitenao. Mazan Moses, Tominkaru poitoru karikaonan uruu. Mazan Jesus, uruu Tominkaru dani pa'an. Utominapa-kida pidannao Pa'ina'o Covenant dau'u pa'an.

Joshua na'akan Israelitenao kaimana'o amazada di'iti, Tominkaru taa-niaz i'ati, turuu kizi ïmashaapan kaiman Kiwiitapa'o Covenant kawana'ati. Mazan Jesus na'akan waunao, wamishidapan ida'an, turuu kizi wamashaapan konaukii Pa'ina'o Covenant kawana'ati.

Hebrewnao kaina'a ïfaadaannao Levi takaan-daunnao, Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kawana'ati'o. Umanawunu'o Faadaa zowii uzai kida pidannao oian so'ota-kinoo nii. Uzai kida zowiauzo-kaao ipai wuru. Mazan Jesus, uruu wafaadaan. Baukapa karikaonan uzowii-kaao so'ota'o nii pidannao oian kida. Jesus mawakan Tominkaru taa kizi Pa'ina'o Covenant, powa'a'oraz pa'an ukaimanan. Na'iki kaarita Hebrewnao ati'oraz kamin-ka'uta waunao, waaitapa-kinoo nii kanom ni'o wuru'u Tominkaru taanzuz Pa'ina'o Covenant.

Kaarita buutinpan kida

Kaimanaiman Christ aidan Tominkaru kaduz	1:1-3
Christ, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai	1:4—2:18
Christ, powa'a'o zii umanawunun Moses na'iki Joshua ai	3:1—4:13
Christ, uruu Faadaa Umanawunu'o powa'a'o zii	4:14—7:28
Christ sha'apataniaz aimaakan powa'a'o zii umanawunun	8:1—9:22

^a *Kiwiitapa'o Covenant*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii, 'covenant' waranu'u.

Christ taainanuz powa'a'o zii umanawunun	9:23—10:39
Tominkaru pidanannao umanawunu'o ïmishidapan . . .	11:1-40
Wada'an Jesus kaduz	12:1—13:19
Toriinapa-karu	13:20-21
Ubaukapan naa saada'oraz taan paparadan	13:22-25

*Tominkaru paradan pauDani
ida'an*

1 ¹Kotua'a naa da'i mapuda Tominkaru paradan iriba pabi'inaaka kida'o ida'an wadokoza-daunnao ati, paprophetinnao ida'an. ²Mazan aizii amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, Tominkaru paradan wa'ati pauDani ida'an pa'an. Na'iki uruu ida'ana'o utoman aokazi, imi'i baara na'iki ipai aimakaan kida. Tominkaru zaamata paudani, zaamata'o nii ipai aimakaan pa'idiwau nii. ³Wuru'u udani, na'apa ukaduz Tominkaru kaduz kawan manawun. Wuru'u umanawununuz, aida-kida'o na'apam Tominkaru umanawunun. Uruu zaamatapa'o ipai aimakaan paparadan ma'ozakan ida'an. Na'iki utominan dauna'an wa'oi'an so'otiki nii, usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu,^b umanawunu'oraz manawun aokazi ii.

*Tominkaru dani, powa'a'o zii
umanawunun angelnao ai*

⁴Tominkaru Dani, powa'a'o zii umanawunun anglnao ai. Na'apa u'uu Tominkaru taaniaz, powa'a'o

zii umanawunun angelnao uu ai. ⁵Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim Tominkaru kiauuzon angel ati,

“Pugaru òdani.

Aizii Ògaru'u naa puDaru nii.”^c

Na'iki aonaa na'apainim Tominkaru kiauuzon kapam angel dau'an,

“Ògaru'o nii uDaru nii, na'iki uru'o nii Òdani nii.”^d

⁶Mazan Tominkaru dyuudan dono'oraz umanawunu'o paudani imi'i baara ati, ukian,

“Marii ipai Tominkaru angelinnao umanawuntapan uruu.”^e

⁷Kaikapa'ora'a kapam ukian angelnao dau'an:

“Tominkaru toman

pa'angelinnao awaru nii kida;

na'iki ïnao upoitorunaouz utoman,

tikazi maodapa'o kawan kida.”^f

⁸Mazan pauDani ati ukian pa'an,

“Pugaru Tominkaru,

karikaonanu'o nii

punaobanai-tinpan.

^b 1:3 Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai ^c 1:5 Psalm 2:7 ^d 1:5 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13 ^e 1:6 Deuteronomy 32:43 ^f 1:7 Psalm 104:4

Pukazowautapan nii
pupidanannao sakitapa'o
ida'an.

⁹ Pumarainapanii aimaakan
sakitapa'o,
mazan dikauda kida'o
aimaakan,
tuukii pumanaudapakan.
Uruu idi ukau'an õgaru,
puTominkarun,
õzaamatani'i naa pugaru,
na'iki õtaanii'i naa
pu'ati konaukii-kinai
umanawunu'oraz pa'an,
powa'a zii õtaan pu'atizu, õtaan
ai puminauda'unao ati.”^g

¹⁰ Tominkaru kian u'ati koshan,
“Naobanai, pugaru toma'oraz
imi'i baara amazada
sakadinan dono.
Na'iki puka'u idi putoman
aokazi kapam.

¹¹ Ìmainaabatinan nii, mazan
pugaru, puna'an nii
karikaonan pa'an.
Mazan putomanii kida,
zaama'o nii ìdyaun na'apa
kamicha zaaman kawan.

¹² Kamicha narakada-ka'o kawan,
na'apa'o nii punarakadan
ìdyaun,
Na'iki pumuudan nii ìdyaun
pana'itinapa.
Mazan pugaru aonaa na'apainim
pupana'adinauzon.
Na'iki pukakupanzuz
aona'o nii na'apainim
ukatokon-tinan.”^h

¹³ Tominkaru aonaa na'apainim
ukiauzon angel ati kaikapa'a:
“Pusakanata õdazaba'a
õdiwa'ora antanapu
atii õmuudan putarubanao
puwaranu'.”ⁱ

¹⁴ Mazan angelnao doronai kari-
kaonan ìdyaun na'iki poitoruinoo,
dyuuda-kariwai Tominkaru di'iki,
kaminka'uta'o nii pidannao kaza-
naatina'o ni'oraz.

Umanawunu'o kazannaatin-karu

2 ¹Ukau'an marii wakarodinan
zoobaba, wada'an wuru'u
mishi'oraz parada-karu kaimanai-
man, uruu aonaa kizi wapozawatan
u'ai. ²Usha'apanum kau'an kakinao-
rii, Tominkaru taauzoniaz angelnao
ida'an aida-kida-ka'o umishiin
manawun. Pidan dikintapa'oraz
kakinaorii pataka'uta-ka'o pasha'a-
patanii kawana'ati. ³Mazan wuru'u
kazannaatin-karu powa'a'o zii pa'an
umanawunun. Ukau'an tuukia'o nii
wapataka'uta-ka'o wamashaapan
an ikoda'azo'o tawuru'u aona'oraz
kazannaatin-karu umanawunun.
Wuru'u kazannaatin-karu kaku-
waanaata-ka'o kiwiin Naobanai
Jesus ida'an. Na'iki abatainaouz
uruu, ìaida-kida kapam wa'ati
kaimanaiman, mishi'o wuru'u
kazannaatin-karu daua'oraz. ⁴Uruu
dono Tominkaru aida-kida kapam
umishiin, pasha'apata-kidan ida'an
aimaakan kida matukupauzoka-
kariwai, na'iki umanawun kida'o
aimaakan, aida'o Tominkaru

umanawunun. Na'iki uaida-kida umishiin pataan ida'an pidannaonao kawana'ati ĩsha'apata-kinaa nii pabi'inaaka kida'o aimaakan Kaimana'o Doronaa ida'an, na'apa paaipan kawana'ati.

Christ tominan pidan nii

⁵Aonaa Tominkaru zaamatan angelnao kazowautapa'o nii pa'ina'o amazada wuru'u wa'atipa'oraz, uruu diina'iki'oraz amazada dau'o wuru'u wakakuwaatinanuz. ⁶Mazan usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, kaikapa'a:

“Oo, Tominkaru! Kanom ni'o mooko wuru'u punyukunuu pidannao dau'atinanuz manawun, na'iki putaapanuzu wuru'u daonaioraz kaiman kapam?

⁷Putoman pidannao awutapa za'o nii ĩmanawunun angelnao ai, aonaa kotua'iki'i nii mani, na'iki putaanii konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai ĩ'ati.

⁸Putaa ipai aimaakan kida ĩkazowautapan nii.”^j

Tominkaru taa ipai aimaakan kida pidannao ati ĩkazowautapan ni'o, aonaa kanom kaina'a ĩmakazowautapanii. Mazan kai aonaa zii watukapan ĩkazowautapan ipai aimaakan kida. ⁹Mazan watukapa Jesus, utoma-kao awutapa zaa

umanawunun angelnao ai, mazan aonaa kotua'iki'o mani, umawaka kizi ipai pidannao oian dikin ii Tominkaru kamunanun idi. Aizii taa-kaoa'a naa konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai u'ati, usha'apanum kau'an ubaiatina'akanili naa mawaka-karu di'iti.

¹⁰Tominkaru wuru'u toma'oraz ipai aimaakan kida. Na'iki ipai aimaakan kida ukonaukii-kinaa ni'o. Tominkaru aipan iriba'oraz paudainao ka'idiwainan pamanawunun idi. Tominkaru saabaan Jesus kaiman manawun ubaiatinan ida'an, uruu mishi kizi ukazannaatapan pidannao. ¹¹Aizii Jesus na'iki wunaou'u usaabaaniaz naa, bouda'apa'o ĩdaru. Uruu idi aonaa ukiba'azon padakotan ĩdyaun pa'inawuzunao nii na'iki padadakoonao nii. ¹²Ukian sha'atii Tominkaru ati kaikapa'a:

“Ōkakuwaapan nii pudau'u ō'inawuzunao na'iki ōdadakoonao ati; Ōkonaukii-kidan nii pugaru pupidanannao baokopatinan dono.”^k

¹³Ukian kapam,

“Ōnyukunuu Tominkaru ati'o nii.”^l

Na'iki ukian kapam kaikapa'a:

“Di'i ōgaru'u, koraiziannao tuma,

Tominkaru taaniaz ō'ati.”^m

¹⁴Wuru'u koraiziannao, pidannao ĩdyaun. Ukau'an Jesus na'apa utominan, na'iki utiwaa wuru'u

Heb

ībaiatanii kidaz kapam. Utominan pidan nii, na'iki pamawakan ida'an, umainaabatan ipai Satan ma'ozakanuz, kazowautapa'oraz mawaka-karu. ¹⁵Na'iki kaikapa'o ida'an, Jesus so'otan pidannao, poitoruinao kawanu'oraz imashaa-pan pashakatan di'iki, itaritan idi mawaka-karu ai. ¹⁶Kaimanai-man ukainaabata-kaao, aonaa angelnao mani wuru'u Jesus kaminka'utaniaz, mazan Abraham takaa-daunnao pa'an. ¹⁷Uruu idi'o Jesus tominan pidan nii na'apa manawun pa'inawuzunao kawan, turuu kizi uruu īFaadaan Umanawunu'o nii, kamunan-kida'o ni'oraz īdyaun na'iki mishi'o usha'apatan aimaakan kida Tominkaru ati. Uruu turuu kizi pidannao oian kida so'ota-kaao. ¹⁸Na'iki aizii turuu ukaminka'utan wunaou'u tiwaa-kidapa-kariwainaouz, usha'apanum kau'an tiwaa-kidapa-kariwai'i naa uruu, na'iki ubaiaapa'akani'i naa dikauda'o kapam.

*Powa'a zii Jesus umanawunun
Moses ai*

3 ¹Ukau'an, ōribannao, Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii. Udi'itapa Jesus, uruu apostle na'iki Umanawunu'o Faadaa ipai waunao ati mishidapai-naouz Tominkaru. ²Jesus sha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan, uzaamatan uruu sha'apata'o nii kaudin-kizai, na'apa Moses sha'apatauzon kawan da'i ipai aimaakan dyuuda-kariwai usha'apatan Tominkaru Dapu

ainao ati, wuru'u upidanannaouz. ³Pidan toma'oraz kabaun pamashaapa-kizi nii, powa'a zii manawun unaubaapa-kaao wuru aia'a kabaun utomaniaz. Ukau'an na'apa kapam Jesus, powa'a'o zii manawun unaubaapa-kaao pa'an Moses ai. ⁴Mishi ipai kabaun kaina'a'o utomiki, mazan Tominkaru, uruu pa'an wuru'u toma'oraz ipai aimaakan. ⁵Moses sha'apata ipai aimaakan wuru'u dyuuda-kariwaiz usha'apatan Tominkaru Dapu aino ati, wuru'u upidanannaouz, mazan uruu poitorui karikaonan. Na'iki usha'apaapauzoniaz kainaabatan na'apam nii aimaakan sha'apan diina'iti'i. ⁶Mazan Christ, Tominkaru Danin idi, ukazowautapa Tominkaru Dapu aino wuru'u upidanannaouz, na'iki usha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan ī'ati. Waunao Tominkaru Dapu aino, wazaamatanpan an pakawan wamishidapanii di'iti, na'iki wazaudapan an pakawan ukowaadauzoniaz usha'apatan nii wa'ati diina'iti'i.

*Marii wada'anan
Tominkaru karikaonan*

⁷Ukau'an, Kaimana'o Doronaa kiauzon kawan,
“Aizii kamoo, uabatan dono
na'apam Tominkaru kian,
⁸mana'a udadarada'ana'a
unyukunuu
tawuru dono'o kawanu'u
udikintapauzonuz
Tominkaru,

na'iki utiwaa-kidapauzonuz
 uruu mapidantaka'o
 amazada di'ii.

⁹ Na'ii udokozu-daunnao tiwaa-
 kidapan oġaru,
 itukapauzon pu'a'a naa
 padamata kanom kida
 osha'apaapauzonii 40
 wunu.

¹⁰ Uruu idi tuukii manawun
 oto'oran i'ati,
 na'iki okian: Ikaduz
 imada'ana'azookan oġaru,
 na'iki aonaa manawun
 iaipan paizo'atin zoobaba
 okakinaori.

¹¹ Uruu idi oto'oran bii'i otoman
 parada-karu
 aona'oraz turuu
 ukiwa-kida-kae.
 Okian: Aona'o nii na'apainim
 imorotan
 amazada sookapa-kizai iti,
 osaabaaniaz naa."ⁿ

¹² Oiribannao, ukarodin pa'i,
 aonaa kizi na'ia'oram unao nyuku-
 nuu dikaudan na'iki mamishidakan,
 na'iki unao tanawatinan pana'itii
 naa kakupa'oraz Tominkaru ai.
¹³ Uma'ozakadaaka mishi'oraiman
 ipai kamoo, wuru'u "Aizii Kamoo"
 kia'oraz udakota-kae kaina'an pu'u
 zii, uruu aonaa kizi na'ia'oram unao
 dikintapadinan, umariidapa-kidinan
 ida'an oia'o ati. ¹⁴ Waunao Christ
 tuma'o waka'iidiwainan, wazaama-
 tinpan an kaimanaiman wuru
 di'iki'i wasakadanuz wamishidapan
 atii utokon iti, aonaa wakaakin-

pan. ¹⁵ Wadi'itapa koshan tawuru'u
 usaadinapanuz:

"Aizii kamoo, uabatan dono
 na'apam Tominkaru kian,
 Mana'a udadarada'ana'a
 unyukunuu
 tawuru kawanu'u
 udikintapauzonuz
 Tominkaru."^o

¹⁶ Kanomnao tawuru'u abata'o-
 raz padamata Tominkaru paradan
 mazan dikintapa'oraz uruu? Inao
 Moses kodita-kidaniinaouz Egypt
 iki. ¹⁷ Na'iki kanomnao ati'o Tomin-
 karu to'oranuz 40 wunu? Uto'oran
 wunao ati'ora'a, oia'oraz, mawa-
 ka'oraz naa mapidantaka'o amazada
 ii. ¹⁸ Na'iki kanomnao ati'o Tomin-
 karu kian parada-karu aona'oraz
 turuu ukiwa-kida-kae ida'an, aona'o
 nii na'apainim imorotan amazada
 sookapa-kizai iti? Ukian na'apa
 wunao ati'ora'a, dikintapainauz
 Paugaru.^p ¹⁹ Ukau'an waaitapa
 aonaa imorotan taapada-kae ama-
 zada sookapa-kizai iti, usha'apanum
 kau'an imamishidakan idi'o.

*Kaina'a zii Tominkaru
 pidanannao ati sookapa-karu*

4 ¹ Kaina'a zii Tominkaru
 taauzonii wa'ati mishi'oraz
 paparadan, uruu ida'an kizi turuu
 wamorotan amazada sookapa-kizai
 iti. Marii wakarodinan zoobaba,
 uruu aonaa kizi na'ia'oram unao
 kasharutinan, utukapa pa'i umamo-
 rotakan wuru di'itii'i sookapa-kizaiz.
² Waabatani'i naa kapam Kaimana'o

Heb

Kuwai na'apa ĩabatauzon kawan. Mazan madiwautapa-ka'o karikao-nan ĩ'ati wuru'u kowaada-kariwaiz. Mishi ĩabata padamatazu, mazan aonaa ĩmishidanuzu. ³Aizii waunao mishidainaouznaa morota pa'an, wuru di'iti'i sookapa-kizaiz. Tominkaru kian kawan:

“Ōtoman ōto'oran bii'i parada-
karu aona'oraz turuu
ukiwa-kida-ka. Ōkian:
Aona'o nii na'apainim
ĩmorotan amazada
sookapa-kizai iti,
ōsaabaaniaz naa!”^q

Mishi Tominkaru kaudin-kizi ipain utoman dono'oraz amazada. ⁴Kaina'a usaadinpan 7th kamoo dau'u, kaikapa'a: “Tominkaru sookapan 7th kamoo ida'a ipai pakaudin-kizi kida ai.”^r ⁵Na'iki wadi'itapa koshan usaadinapanuz, Tominkaru kian, “Aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti.”^s ⁶Kiwiiniinaouz ĩabatan Kaimana'o Kuwai, aonaa ĩmorotauan amazada sookapa-kizai iti, usha'apanum kau'an ĩdikintapan idi'o. Kaina'a'o nii baokoinao taapada-kaoo nii ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti. ⁷Ukau'an Tominkaru saabaa ba'oran kamoo, uruu dakota-kariwaiz “Aizii Kamoo.” Ukowaadanuz David ida'an iriba wunu dobatan dauna'an, uruu dau'ati'o tawuru'u kii-karuz kaikapa'a:

“Aizii kamoo, uabatan dono
na'apam Tominkaru kian,

Mana'a udadarada'ana'a
unyukunuu.”^t

⁸Joshua tauzon an mani sookapa-karu ĩ'ati, aonaa kanom nii mani Tominkaru kadakotinan ba'oran kamoo dau'u udauna'an. ⁹Uruu idi, kaina'a zii Tominkaru pidananao ati sookapa-karu, Tominkaru sookapauzon kawan 7th kamoo ida'a. ¹⁰Kanom morota'o sookapa-kizai iti, Tominkaru saabaaniaz, usookapan nii pakaudin-kizi kida ai, na'apa Tominkaru sookapauzon kawan da'i pakaudin-kizi ai. ¹¹Ukau'an marii watiwainan dadara wamorota kizi amazada sookapa-kizai iti. Dadara pa'i watiwain, uruu aonaa kizi kanom pozawatan patamakapan ida'an wunao kaduzu'u, dikintapainauz.

¹²Tominkaru Paradanuz kaku-pa'o, na'iki uka'iita pasha'apatan aimaakan kida. Powa'a'o zii manawun udimanan marii dya'u-tama'oraz udabaazi dimanainpan ai. Atii uchoota waka'azoo iti, wadoronaa na'iki wanyukunuu sakadinapa-kizi iti. Uchoota atii waniwa'uuzi dyukoinpan, na'iki waunanzoo zikon iti. Na'iki Tominkaru paradan aitapa-kida na'apam wadi'itapan na'iki kanom waaipan wanyukunuu ii. ¹³Aonaa kanom kaina'a dizinpa'o nii Tominkaru ai ipai utomaniaz bii an. Ipai aimaakan mashaapan kainaabanaa na'iki da'atinapa uawun za'a. Na'iki u'ati'o nii wuru'u wakowaadanuz ipai na'apam wamashaapauzonuz.

^q 4:3 Psalm 95:11 ^r 4:4 Genesis 2:2 ^s 4:5 Psalm 95:11 ^t 4:7 Psalm 95:7-8

Jesus, uruu Umanawunu'o Faadaa

¹⁴Kaina'a waFaadaan Umanawunu'o manawun mako'oraz naa aokazi iti, uruu Jesus, Tominkaru Daniz. Ukau'an marii pakawan wazaamatanpan wuru di'iti'i wamishidapanuz uruu. ¹⁵Usha'apanum kau'an wuru'u waFaadaan Umanawunu'oraz, uaitapanii na'apa'oram wuru'u wamaturuukanuz. Umashaapankan dono imi'i baara'a, tiwaa-kariwai kapam uruu ipai sha'apa'oram ida'an kida, na'apa waunao kawan. Mazan aonaa na'apainim u'oian. ¹⁶Ukau'an aonaa wataria'ana'a wamaonapadinan Tominkaru kamunanu'oraz ida'ati. Na'ii wakamunan-kida-kao nii na'iki waikodan nii kamunan-karu kamin-ka'uta'o nii waunao, waaipan dono waminka'u nii.

5 ¹Umanawunu'o Faadaa zaamatauzo-kariwai da'i pairibanna'o bii iki, ukau'din-kizi ni'o taa-kao, umakon Tominkaru kanaapu iti pidanna'o ati, utaa kizi kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki uzowii kizi uzainao pidanna'o oian dikin ii. ²Kaiman uruu wunao tuma'a maaitapin-kainaoz na'iki sha'apatainaouz dikauda kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an uruu na'apa'o umaturuukan kapam ñnao kawan. ³Ukau'an pamaturuukan idi, uzowian nii uzainao pa'oian dikin ii kapam, uzowian dono uzai pidanna'o oian dikin ii.

⁴Aonaa pidan Umanawunu'o Faadaa-tinpan paaipan ati kari-kaonan. Soo Tominkaru zaamatan ida'an pidan, wuru'u utominanuz pa'an Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa Aaron zaamatauzo-kao kawan. ⁵Ukau'an na'apa'o kapam Christ, aonaa paaipan ati'o mani wuru'u uzaamatananuz Umanawunu'o Faadaa nii. Mazan Tominkaru pa'an wuru'u zaamata'oraz uruu, ukian dono'oraz u'ati kaikapa'a:

“Pugaru ôdani,
Aizii ôgaru'u naa pudaru
nii.”^u

⁶Na'iki ukian koshan kaikapa'a:

“Pugaru karikaonanu'o nii
pufaadaa-tinpan,
na'apa'o Melchizedek faadaa-
tinpaazon kawan.”^v

⁷Jesus mashaapankan dono imi'i baara'a, utoriinapa Tominkaru ati na'iki upishaa ukaminka'utan paugaru. Utoriinpan diiwa'o ida'an na'iki uzaada Tominkaru ati, turua'oraz ukazannaatan uruu mawaka-karu ai. Na'iki wuru'u utoriinapanuz dako'ati-kao, usha'apanum kau'an utainan idi'o kaiman-daun Tominkaru ati. ⁸Jesus Tominkaru danin pu'u padamata, utominapa izo'atiaaba-karu dau'u pabaiatinan ida'an. ⁹Ubaiaapan idi ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati, uruu'u naa karikaonanu'o kazannaatin-karu ikoda-kinao nii ipai wunao ati'i izo'atiinaouz uruu. ¹⁰Tominkaru

Heb

^u 5:5 Psalm 2:7 ^v 5:6 Psalm 110:4

zaamatan uruu Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa'o Melchizedek^w faadaa-tinpauzon kawan.

*Kakinaorii waota-karu
aia'o mishidapa-karu ai*

¹¹ Kaina'a dobata wakowaa-da'azonii wuru dau'ana'a, mazan kasha'apannaa ukowaada-ka kaimanaiman unao ati, usha'apanum kau'an kona'ii utominpan. ¹² Unao kotua'iki'ora'a naa umishidapan Jesus, mazan upu'u aonaa uka'iitan utominapa-kidan baokoinao, mazan kii'an, ba'oran pidan tominapa-kidan zii unao powaa iti zii koshan wuru dau'a'a kiwiini'oraz tominapa-karu kida Tominkaru kuwaa dau'oraz. Unao koraziannao sodi kida kawanu'o zii, biidapa'o zii dunui karikaonan, maka'iitaka'o zii panikan wanyukunui. ¹³ Pidana mashaapa'oraz zii dunui ida'an karikaonan, pa'ishizo sodi'o zii kawanu'o wuru'u. Aona'o zii uaitapan aimakaan kaimana'o oo aimakaan aona'o ukaimanan. ¹⁴ Mazan pidan nika'o kimisha'o wanyukunui, dyaupai'ora'a naa pa'an wuru'u. Uaitapani'i naa pa'an na'ia'oram aimakaan kaimana'o na'iki aimakaan oia'o.

6 ¹ Ukau'an marina'a naa shoman kiwiin kida'oraz zii da'i tominapa-karu Christ dau'oraz, mazan wamako'o naa mishi'oraiman wuru di'iti'i kakinaorii, wadyaupai-kinna ni'oraz pa'an.

Aonaa wasakadina'ana'a powaa iki wuru di'iki'i, pidannao pa'ina'oraz zii imishidan tominapa-kinnaaz. Tawuru'u tanawatin-karu madiwau-tapa-ka'o sha'apatin-karu kida ai dau'oraz, na'iki Tominkaru mishida-ka dau'oraz zii. ² Na'iki chikaawunuin-karu kida dau'oraz, na'iki pidannao muudan dau'oraz paka'u kida ba'oran pidan ida'ati, na'iki tominapa-karuz mawakainao kadishita-kida-ka dau'oraz diina'iti'i, na'iki karikaonan'oraz pataka'utin-karu dau'oraz. ³ Na'iki Tominkaru taapadan an una'apan, wamakon nii wuru di'iti'i kakinaorii wadyaupai-kinna ni'oraz pa'an.

⁴ Aizii aonaa turuu pidannao padanata-kida-ka powa'a ati koshan Tominkaru ida'ati, wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati.^x Konaukia'oraz da'i itimaan kaimana'oraz aimakaan aokazi iki'o, na'iki ka'idiwaina'oraz Kaimana'o Doronaa idi. ⁵ Na'iki itapani'i naa na'apam Tominkaru padan kaimanan, na'iki itapani'i naa na'apam Tominkaru ma'ozakan, wuru'u ukaiwaan ni'oraz diina'iti'i. ⁶ Mazan imarina'atan an pamishidapan Christ, aonaa turuu ipadanata-kida-ka powaa ati Tominkaru ida'ati. Wururu'u aimakaan isha'apataniaz, Tominkaru Dani tauka-ka kawanu'o wuru'u cross di'iti na'iki iba'azoo-

^w 5:10 Genesis 14:17-20 ^x 6:4 wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati oo "baukapaiman itapani'i naa padamata mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz"

tin-kidan uruu iriba'o pidannao kanaapu iti.

⁷Tominkaru wuru'u kamunan-kida'oraz zakapu kaimana'oraz wunu zabiipan, uruu idi ziwu paoribai sodan kida, paowainao atiz. ⁸Mazan zakapu kaiwada-karu baawuta'o na'iki kazamaka'o baawuta'o pa'idiwaru, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u, uruu idi Tominkaru pataka'utan niizu, na'iki ukawaoda-ka'o nii ipai.

⁹Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, waparadan pu'u padamata unao ati kaikapa'a, mazan waaitapa wanyukunuu ii, usha'apatan nii kaiman kida'o aimaakan, pidan sha'apatauzoniaz pakazannaatinan idi'oraz naa. ¹⁰Tominkaru aona'o nii usha'apatan aimaakan pana'iti. Aona'o nii umanyukunuutan wuru'u unao sha'apataniaz, oo unao aida-kidaniaz ukamarainapanun Tominkaru ati, ukaminka'utan ida'ana'oraz umin-mishidannao, atii kai pakawan zii unao sha'apaapan na'apa kida'o ï'ati. ¹¹Na'iki tuukii manawun waiipan ipai unao pakawan usha'apaapan wuru'u dadara'oraz kaudin-kizai atii utokon iti. Uruu mishi'o nii uikodan wuru'u aimaakan kida uzaudapaniaz. ¹²Aonaa waiipan uzoonon, mazan waaiapa unao tawunao kawan pa'ana'a, mishidainaoz na'iki makashadin-kainaoz, uruu idi izaamata tawuru'u Tominkaru kowaadanii putaan nii ï'ati.

*Tominkaru kian kawana'ati,
mishi'o nii usha'apan*

¹³Tominkaru kaiwaa pa'uu, utukapa-kida-kinaa nii umishian nii wuru'u paparadanuz, ukowadauzon dono'oraz pasha'apatan nii aimaakan Abraham ati. Ukaiwaan pa'uu aonaan idi ba'oran umanawunu'o nii u'ai. ¹⁴Ukian kaikapa'a:

“Mishi'o nii õkamunanun
pu'ati,
iriba'o nii õtaan
putakaannao nii.”^y

¹⁵Abraham aonaa ukashadinan pazaudapan, atii uzaamatan Tominkaru kowaadaniaz pataan nii.

¹⁶Pidannao kaduz ïdakotauzon pidan umanawunu'o pa'ai, ïtukapa-kida'azon idi ïmishian nii wuru'u paparadanuz. Na'iki pidannao abatan dono uruu kaduz parada-karu, aona'a naa powa'a ïmamishida'akan. ¹⁷Aizii Tominkaru aipan patukapa-kidan kaimanaiman aona'o nii upana'adan padi'itipan pasha'apata'azonii ai, uruu idi ukaiwaan pa'uu utukapa-kida-kinaa nii umishiian nii wuru'u paparadanuz, wunao ati'i zaamatainao ni'oraz tawuru'u ukowadauzoniaz pataan nii. ¹⁸Di'ora'a dya'utama'oraz aimaakan kida, aonaa turuu ïpana'adinan: Tominkaru aonaa turuu umariidinan utaan dono mishi'o paparadan, na'iki aonaa turuu umariidinan ukaiwaan dono pa'uu.

Heb

Ukau'an waunao makoinaouznaa Tominkaru di'iti kazannaatin-karu dau'ati, tuukii wanyukunuu ma'ozakada-kaao aonaa kizi wakashadinan wazaudapan kaiman kida'o aimakaan Tominkaru taa'azooniaz wa'ati diina'iti'i. ¹⁹Na'iki wazaudapan idi'i naa Tominkaru taa'azooniaz wa'ati, aonaa kanom awautapan^z waunao Tominkaru ai. ²⁰Jesus mako'o naa u'idi'iti wa'ua'ati, na'iki waunao dikin ia'o umakon, uru'o ni'i naa karikaonanu'o Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa Melchizedek^a faadaa-tinpaazon kawan.

Melchizedek faadaa-tinpan kaduz umanawunu'o

7 ¹Aizii Melchizedek king da'i donoi Salem ii, na'iki uruu faadaa kapam, ukaudinan Tomin-karu umanawunu'o manawun ati. Aizii Abraham papidanannao tuma, ĩmizaataakapan patarubanao tuma, ĩzowii ipai ĩdyaun panaobanaa kingnao tuma kapam. Aizii Abraham kiwapaanan dono'o naa na'iki, Melchizedek ikodapan uruu, na'apain udapadan kaiman kida'o aimakaan sha'apa kizi Abraham ati, Tominkaru di'iki'o.^b ²Aizii Abraham, una'aka ipai aimakaan kida pazaamataniaz pamizaataaka-kizi iki. Uru'u naa ubuutan 1/10 aimakaan kida pazaamataniaz di'iki,

na'iki utaanuzu Melchizedek ati, u'idiwau nii.

Wuru'u Melchizedek uuaz, "Kaimana'o Naobanai" kia'o wuru'u. Na'iki uruu dakota-kaao kopam, "Kaimanaaka-karu Naobanaanaa," usha'apanum idi uwiizi uu Salem, "kaimanaaka-karu" kia'o wuru'u. ³Aonaa Melchizedek daru na'iki daro aitapa-kaao. Na'iki aonaa kapam udokozu-daunnao aitapa-kaao. Aonaa uitapa-kaao na'apaini'oram ushakatan na'iki na'apainim naa umawakan. Melchizedek Tominkaru Dani kawanu'o; ufaadaa-tinpan idi karikaonanu'o.

⁴Aizii utukapa, na'apam Melchizedek umanawunun. Abraham, wadokozu-daunnao tomin-kiziz, ubuuta ipai aimakaan pana'akaniaz na'iki utaa 1/10 Melchizedek idiwau nii. ⁵Na'iki kii-karu kawana'ati Moses kainaori ida'an, Levi takaan-daunnao wuru'u faadaa-tinainaouz, ĩnao zaamata'o nii pa'idiwau nii 1/10 wuru di'iki'i pairibannao buutanii kidaz, (Abraham takaan-daunnao wuru'u ĩribannaouz, mazan upu'u ĩzaamatan aimakaan i'idi'iki). ⁶Mazan Melchizedek aonaa Levi takaan-daun mani uruu, upu'u zii uzaamatan 1/10 Abraham ai. Na'iki upu'u udapadan kaiman kida'o aimakaan sha'apa kizi Abraham

^z 6:19 Tominkaru Dapu Jerusalem ia'oraz, unazo ii kaina'a kazo'a'o na'iki udaru'o kamicha mada. Uruu awautapa'o pidannao, ĩmorotan ai Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti. Soo Umanawunu'o Faadaa, uruu turuu umorotan na'iti baukapa karikaonan ipai wunu. Mazan Jesus, baukapa umawakan na'iki utaan paizain pidannao oian dikin ii. Uruu wuru'u da'ata'oraz aokazi iti'o dunapo.

^a 6:20 Genesis 14:17-20 ^b 7:1 Genesis 14:17-20

ati, uruu ati'oraz sha'atii Tominkaru kowaadauzon usha'apatan nii kaimana'o aimaakan. ⁷Na'iki ipai pidan aitapan: wuru'u pidan umana-wunu'oraz powa'a zii ba'oran ai, turuu udapada-kidan kaimana'o aimaakan sha'apa kizi wuru ati'i ba'oran aona'oraz umanawunun. ⁸Wunaou'u faadaanaouz, wuru'u Levi takaan-daunnaouz zaamata 1/10, mazan ñao mawaka'o nii. Mazan Melchizedek zaamata'oraz 1/10 Abraham ai, karikaonanu'o ukakupan pa'an, saada-kariwaiz kian kawana'ati udau'an. ⁹Na'iki Abraham taan dono'oraz Melchizedek ati 1/10, turuu wakian Levi takaan-daunnao wuru'u zaama-tauzonaouz padamata 1/10; upu'u ñaan kapam Melchizedek ati Abraham ida'an, ¹⁰usha'apanum kau'an Melchizedek ikodapan dono'oraz Abraham; Levi, padokozu-daun Abraham ida'a'ora'a naa uruu na'apain.

¹¹Aizii wuru'u Levi takaan-daunnao faadaanao-tinapauzon kaduzuz turuan an mani usha'apatan ipai aimaakan Tominkaru aiapanii usha'apata-ka, aonaa kanom nii mani ba'oran kaduz faadaa aiapa-ka Melchizedek kawanu'o pa'an, aonaa Aaron^c kawanu'o mani. (Levi takaan-daunnao faadaa-tinapanuz, kakinaorii taa-kariwaiz Moses ati, kawana'ati'o wuru'u ñfaadaa-tinapanuz.)

¹²Na'apainim dono wuru'u faadaa-tinapa-karu kaduzuz pana'ada-ka, ukau'an pana'adina'o nii kapam wuru'u ñkakinaorinaaz. ¹³Na'iki usaadinpan kawana'ati wanaobanaa Jesus dau'an, uruu ba'oran pidan tonaazinaa di'iki'o uwa'atin; na'iki aonaa na'apainim pidan uruu tonaazinaa di'iki'o faadaa-tinpauzon. ¹⁴Kaimanaiman uaitapa-ka wanaobanaa wa'atin Judah tonaazinaa di'iki'o, na'iki Moses aonaa na'apainim ukiauzon uruu tonaazinaa di'iki'o faadaa-tinapa-karu dau'an.^d

*Ba'oran faadaa,
Melchizedek kawanu'o*

¹⁵Aizii turuu waaitapan powa'a zii kaimanaiman, ba'oran kaduz faadaa aidinan, Melchizedek kawanu'o. ¹⁶Ufaadaa-tinan aonaa ushakatan ida'ana'o mani faadaa-tinpauzonao tonaazinaa di'iki; mazan ufaadaa-tinan wuru ida'ana'a kakupa-karu ma'ozakanuz aona'o ni'oraz ukatokon-tinauzon pa'an. ¹⁷Na'apa usaadinpan kawana'ati udau'an, kaikapa'a:

“Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan.”^e

¹⁸Ukau'an kiwiitapa'oraz kakinaorii (Moses ati'oraz utauzoka), aona'a naa ukaiwaa-ka

^c 7:11 *Aaron*: uruu kiwiini'o faadaa, na'iki uruu Levi takaan-daun. ^d 7:14 *Jesus* wa'atin pu'u Judah tonaazinaa di'iki, kii-karu kawana'ati, ipai wuru'u ba'oran Israel tonaazinaa kida bada'apa'o idokozu, Jacob, ba'oran u'uu, Israel.

^e 7:17 Psalm 110:4

powa'a, usha'apanum kau'an umaturuukan idi na'iki madiwau-tapa-ka'ora'a naazu. ¹⁹Wuru'u kakinaoriiz, aonaa usaabaan pidan kaiman. Mazan aizii waaitapa kaina'a'a naa taa-ka'o wa'ati wamao-napadin-kinan nii Tominkaru ida'ati. ²⁰Na'iki powa'a zii, kaina'a Tominkaru paradan pa'uu ida'ana'oraz utoman.^f Aonaa kaikapa'o parada-karu nii, ba'orainao zaamata-ka'o dono'oraz faadaanao nii. ²¹Mazan Jesus faadaa-tinan wuru ida'ana'a Tominkaru taaniaz paparadan pa'uu ida'ana'oraz, ukian dono'oraz u'ati kaikapa'a:

“Ogaru Naobanai toman
parada-karu ò'uu ida'an;
na'iki aona'o nii òpana'adan
ònyukunuu:
'Pugaru karikaonanu'o nii
pufaadaa-tinpan!' ”^g

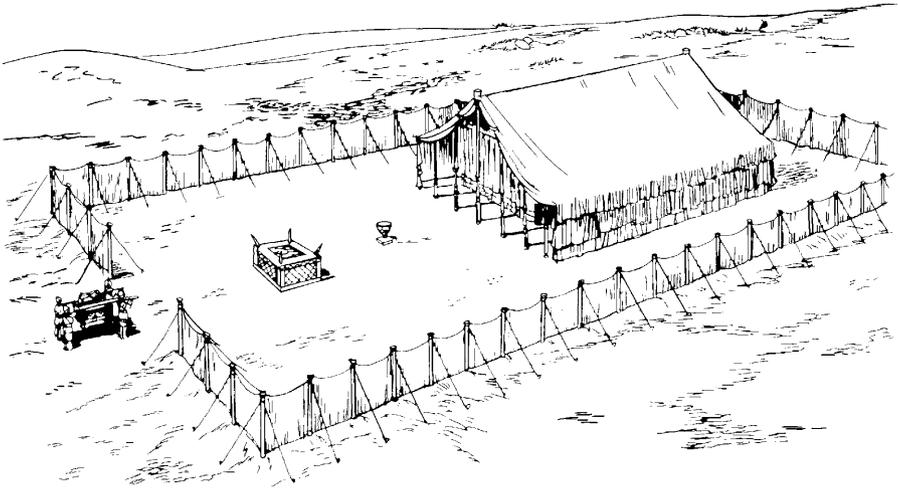
²²Tominkaru toman idi parada-karu pa'uu ida'an, Jesus ida'ana'o umishian wuru'u Pa'ina'oraz Covenant^h Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii pidannao ati, na'iki powa'a'o zii ukaimanan.

²³Kaina'a koshan ba'oran na'apam Jesus faadaa-tinapanuz pana'adinpan: kiwiitapainaoz faadaanao iriba'o ìdyaun, usha'apanum kau'an mawaka'o nii ìdyaun, ukau'an aonaa karikaonanu'o nii mani ìkaudinan faadaanao nii. ²⁴Mazan Jesus, karikaonanu'o ukakupan, uruu idi karikaonanu'o

nii ufaadaa-tinpan. ²⁵Ukau'an turuu ukazannaatan kai, wuru'u pidannao wa'atiinaouz Tominkaru ida'ati paugaru ida'an, na'iki karikaonanu'o nii ukazannaatan, usha'apanum kau'an karikaonan ukakupan na'iki uparadan nii ìdikin ii Tominkaru ati.

²⁶Ukau'an Jesus wuru'u Umanawunu'o Faadaa sha'apata'oraz ipai aimakaan wa'ati. Uruu Tominkaru zaamatanii, aona'o ukasharutinpan na'iki aonaa oia'o nii u'ida'a, usaabaa-ka'o pana'itinapu oiainao ai na'iki usawata-ka'o aokazi iti umanawunu'o nii. ²⁷Uruu idi aonaa kanom nii uaiapa-ka'o utaan uzai kawaoda-kariwai Tominkaru ati ipai kamoo, wunao Umanawun kidainao Faadaanao tauzon kawan uzai kida kawaoda-kariwai Tominkaru ati. Kiwiin ìtaan nii pa'oian dikin ii na'iki udauna'an ipai pidannao oian dikin ii. Uruu taaina'o baukapa pa'an pidannao oian dikin ii pamawakan ida'an na'iki aona'o nii na'apainim utaaianan powa'a koshan. ²⁸Moses kakinaori ida'an pidannao maturuu-kainao zaamata-ka'o Faadaanao Umanawun kida'o nii, mazan kakinaorii taa-ka'o daunan, Tominkaru taan paparadan pa'uu ida'an, uzaamatan pauDani Umanawunu'o Faadaa nii, ka'iita'oraz pasha'apatan ipai aimakaan Tominkaru aipan kawana'ati.

^f 7:20 *pa'uu ida'ana'oraz utoman*: Tominkaru kaiwaan pa'uu uaipan idi pidan aitapan umishiian nii paparadan ukian kawana'ati. ^g 7:21 Psalm 110:4 ^h 7:22 *Pa'ina'oraz Covenant*: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinan di'ii, 'covenant' waranu'u.

*Tabernacle dikin Tominkaru aipan kawana'a-
ti'o Moses toma-kidan (8:5)*

Jesus wuru'u

Umanawunu'oraz waFaadaan

8 ¹Aizii di'i wuru'u òaipaniaz uaitapan, kaina'a Umanawunu'o waFaadaan, sakanata'oraz naa umanawun-tinapa-karu ida'a Tominkaru diwa'ora antanapu aokazi ii. ²Ukaudinanan Umanawunu'o Faadaa nii, wuru nazo'o ia'a mishi'oraz Tabernacleⁱ Tominkaru tomaniaz aokazi ii, aonaa pidan tomanii mani.

³Ipai Umanawunu'o Faadaa taa kaimana'o aimaakan kida na'iki kawaoda'o nii uzai Tominkaru ati. Uruu idi waFaadaan Umanawunu'oraz, utaanii kapam aimaakan

Tominkaru ati. ⁴Umashaapan an zii mani imi'i baara'a, aonaa mani ufaadaa-tinan, usha'apanum kau'an, kaina'a'a naa faadaanao taa'o aimaakan kida Tominkaru ati Kakinaorii kawana'ati. ⁵Wuru'u Tabernacle imi'i baara'a'oraz na'apa'o aokazi ia'oraz kawan, mazan udikin karikaonan. Uruu idi'o Moses kakinao-kao ukadi-shita-kida'azon dono'oraz naa Tabernacle, Tominkaru kian u'ati, "Mishi pa'i putoma ipai aimaakan, na'apa manawun wuru kawana'ati'i òaida-kidaniaz pu'ati midukuo ii."^j ⁶Mazan Jesus kaudin-kizi taa-kao, ufaadaa-tinapanuz, powa'a'o zii umanawunun pa'an wunao

Heb

ⁱ 8:2 *Tabernacle*: uruu toma-kariwaiz Tominkaru Dupu nii, Exodus di'ia'oraz ukowaada-kao kamicha madanaa idi'o. Mazan da'a'a verse 2 ida'a, kaina'a Tabernacle kapam, uruu Tominkaru Dupu manawun aokazi ia'oraz. Putukapa Hebrews 9:1-8 kapam. ^j 8:5 Exodus 25:40; 26:30

kaudin-kizi aia'a, kiwiitapainouz faadaanao. Na'apa ukau'an wuru'u Pa'ina'oraz Covenant^k Jesus ida'ana'oraz umishiinan, powa'a'o zii pa'an umanawunun Kiwiitapa'oraz Covenant ai. Na'iki Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimakaan uruu ida'an. ⁷Aonaan an mani pidannao kasharutinpan Kiwiitapa'oraz Covenant ai, aonaa kanom nii mani ukawadaunutakao. ⁸Mazan Tominkaru tukapan idi papidanannao kasharutinpan pa'ai, uruu idi ukian,

“Kaina'iki kamoo kida wa'atin,” Naobanai kian,
 “Uruu dono'o nii otoman Pa'ina'o Covenant Israelitenao na'iki Judah sannao tuma.

⁹Wuru'u Pa'ina'oraz Covenant otoman ni'oraz, aonaa wuru kawanu'o nii mani'i otaniaz covenant idokozunnao ati.

Ona'akan idyaun okarodapan ida'ana'o, okodita-kidan dono'oraz idyaun Egypt iki.

Aonaan idi iizo'atin wuru'u Covenant otaniaz Moses ida'an,

uruu idi'o aona'a naa onyukunuupa'akan idyaun.

¹⁰Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'o Covenant otoman ni'oraz

Israelitenao tuma diina'iti'i,”
 Naobanai kian,

“Omuidan nii okakinaori kida inyukunuu ii idi'itinapakinanao nii,

na'iki o'saadanao niizu

inyukunuu ida'a

inyukunuitapakinanao niizu.

Ōgaru'o nii iTominkarun nii,

na'iki inaou'o nii

opidanannao nii.

¹¹Aona'o nii pidan tominapakidan pamin-dazabazi oo pa'inawuzu,

ukian ida'an, 'Putominapa Tominkaru dau'u.'

Usha'apanum kau'an ipai'o nii itaitapan o'garu,

pidannao wuru'u aona'oraz

imanawunun na'iki umanawuniinaouz

pidannao.

¹²Ōmainaabatan nii wuru'u

aimakaan dikauda

kida'oraz isha'apatauzon,

na'iki aona'o nii powa'a

onyukunuitapan i'oi'an

kida.”^l

¹³Tominkaru dakotan idi patoman Pa'ina'o Covenant, uruu idi Kiwiini'oraz Covenant, aona'o ni'i naa uaiapa-ka.

Imi'i baara'a'o na'iki aokazi ia'o Tabernacle

9 ¹Aizii kiwiini'oraz Tominkaru toman covenant Israelitenao tuma, kaina'a'o choochiapa-karu

^k 8:6 Pa'ina'oraz Covenant Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaadakinoo di'ii, 'covenant' waranu'u. ^l 8:12 Jeremiah 31:31-34

kakinaorinaa kida na'iki kaina'a imi'i baara'a'o Tabernacle.^m ²Wuru'u Tabernacle kamicha mada idi'o utoma-ka; na'iki dya'utama'o unazoo. Kiwiitapa'o unazoo ida'a kaina'a lamp, miisaⁿ baara na'iki bread upaawa'a; wuru'u kiwiitapa'oraz unazoo, uruu dakota-ka Kabaun Nazoo Kaimana'o.

³Tabernacle nazoo buutapa-ka kamicha mada kazadinpa'o idi, aizii uruu barau itinapu kaina'a ba'oran unazoo, uruu dakota-ka Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun. ⁴Uruu nazoo ida'a kaina'a altar, gold idi'o utoma-ka, incense^o kawaodapa-kizinao. Na'iki kaina'a Moses kakinaori pakarannaa, ipai'o ukamadata-ka gold idi. Aizii pakara nazo'o, kaina'a kamoti gold idi'o utoma-ka, pida'o manna^p idi. Kaina'a kapam Aaron wadookori soda'oraz da'i, na'iki kaina'a dya'utam kuba kataida'u kida'o na'a'oraz Tominkaru Paradan saadinpan. ⁵Aizii pakara paawa'a kaina'a Cherubnao^q kainaabatapa'o Tominkaru kaina'an, ikutuba kida kadamara-dinapa wuru paawa ana'a

oii-karu so'ota-kizinaoaz. Mazan kai aonaa zii turuu wakadakotinan kaimanaiman di'oraz aimakaan kida dau'a'a.

⁶Aizii aimakaan kida minziiwa-kida-ka dono'o naa ipai na'apa, faadaanao morotan nii ipai kamoo kiwiini'oraz unazoo di'ti, isha'apata kizi pakaudin-kizi. ⁷Mazan Faadaa Umanawunu'oraz pa'an, soo uru'o nii morota wuru di'ti'i ba'oran unazooz, kamicha mada kazadinpa'oraz barau itinpu'oraz, na'iki umorotan na'ti baukapa karikao-nan ipai wunu. Na'iki umorotan nii

Heb

Moses kakinaori pakarannaa (9:4)

m 9:1 *Tabernacle*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **n 9:2** *miisa*: English ida'an, table. **o 9:4** *incense*: kaduunu'o shanaribai. **p 9:4** *manna*: uruu Tominkaru dyuudauzoniaz Israelitena; wanyukunuu nii aokazi iki ina'iaakapan dono'oraz mapidantaka'o amazada ii aka. **q 9:5** *Cherubnao*: angel-nao kawanu'o, na'auzo maonapa Tominkaru dazaba'a. Di'ora'a kida Cherubnao dikin toma-kariwai gold idi, kainaabata'o Tominkaru taba wuru'u.

na'iti, soo una'akan an izai patuma utaan ni'oraz Tominkaru ati, pa'oi'an dikin ii na'iki wuru dikin ia'a oii-karu kida pidannao sha'apataniaz maaitapinaka-daun.

⁸Kaimana'o Doronaa kaimanaiman ukainaabatan wa'ati wuru ida'ana'a, aonaa zii na'itim morotakaru wuru di'iti'i Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun, wuru kaina'an kawana'ati zii'i, kiwiitapa'oraz Tabernacle. ⁹Di'oraz aimakaan, kainaabata wa'ati kai kida'o aimakaan dau'an. Utukapa-kida wa'ati kaiman kida'oraz aimakaan taa-ka'o, na'iki uzai kawaoda-ka'o Tominkaru ati, aonaa turuu usaabaan pidan choochiipa'o nyukunuu pa'oi'an ai. ¹⁰Wuru'u kakinaorii kidaz wuru dau'an kida'o karikaonanu'u: aimakaan kida turua'oraz unika-ka'o na'iki utuza-ka'o dau'ana'o, na'iki chikainkaru kida dau'ana'o. Na'apa'oraz kakinaorii kida, nanai ati'o karikaonan, aonaa nyukunui ia'o mani, ukaiwaapa-ka'o nii aita-ka'o atii wuru ida'ati'i Tominkaru tomanuz ipai aimakaan pa'inaa na'iki pana'a.

¹¹Mazan uru'u naa Christ Umanawunu'o Faadaa taa'oraz wa'ati kaiman kida'oraz aimakaan, kaina'a'oraz naa kai. Na'iki umorota Tabernacle iti, powa'a'oraz zii pa'an umanawunun na'iki ukaimanan, aonaa pidan tomanii mani, oo aonaa di'ora'a amazada ida'a'o aimakaan kida idi'o mani utoma-ka'o.

¹²Aonaa umorotan na'iti pana'akan ida'an boogi^r izain, na'iki

tapi'iza dani izain, mazan umorotan paizain ida'an pa'an Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, umorotan baukapa na'iki aona'o nii na'apainim koshan. Uruu idi aonaa utokon nii ukazannaatan waunao oia'o ai.

¹³Aizii wuru'u boogi izain na'iki tapi'iza kazoti izain, na'iki pariti'i kida tapi'iza dani kawaoda-kariwai di'iki'oraz chibii-ka'o ida'an, turuu usaabaan pidan nanaa karikaonan, wuru kawana'ati'i ikakinaorinaaz,^s mazan aonaa inyukunuu ii mani. ¹⁴Pidan saaba-ka'o kaiman kaikapa'o kaduz ida'ana'a, mazan Christ izain powa'a zii manawun usha'apatan aimakaan umanawunu'o, utaa'inan idi Tominkaru ati makasharutinaaka-daun, wuru ida'ana'a Doronai karikaonanu'oraz ukakupan. Uizain saabaan nii wanyukunuu wuru aia'a madiwautapa-ka'o sha'apatin-karu kida ai, turuu kizi wash'a'apatan wuru'u aimakaan, Tominkaru kakupa'oraz aiapanii wash'a'apatan.

¹⁵Ukau'an Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru tomanuz Pa'ina'o Covenant, turuu kizi Tominkaru dapadaniinaouz papidanannao nii zaamatan ukowaadauzoniaz pataan nii, karikaonanu'oraz kaiman kida'o aimakaan. Turuu usha'apan na'apa, usha'apanum kau'an mawaka'a naa Christ, muuda-kida'o nii pidannao wuru aia'a ipataka'utakaoaz pa'oi'an dikin ii, wuru'u isha'apatauzonii kidaz imashaapan

^r 9:12 *boogi*: English ida'an, goat. ^s 9:13 Numbers 19:1-8

dono'oraz zii Kiwiitapa'o Covenant waranu'u.

¹⁶Aizii pidan mawakan an mani, na'iki kaina'a uwa'akan pasaadanii mawaka-karu kaaritannaa, kowaada'o nii kanomnao ati'o nii wuru'u usha'apauz kida taa-ka'o umawakan dono. Aonaa kanom zaamatan wuru'u aimaakan kidaz pa'idiwau nii wuru'u kaarita kawana'ati, soo uaitapa-ka'o dono mishi, mawaka'anaa wuru'u saada'oraz mawaka-karu kaaritannaa. ¹⁷Usha'apanum kau'an wuru'u mawaka-karu kaaritannaaz madiwautapa-ka'o, pidan saada'oraz kakupan an zii; ukaiwainan nii soo umawakan dauna'an.

¹⁸Uruu idi'o kapam Kiwiitapa'oraz Covenant Tominkaru tomaniaz Israelitena'o tuma, kaiwainan soo zowii-kariwai uzai izain kaiwaa-ka'o ida'an. ¹⁹Kiwiitapa'o aimaakan Moses sha'apatan, ukowaadan pidannao ati ipai Tominkaru dyuudaniaz uizo'ati-ka'o, usaadinpan kawana'ati kakinaorii kida ida'a. Udauna'an uzaamatan tapi'liza dainao izain, wunu tuma na'iki wuza'o kaznizo idi, na'iki hyssop waoda ida'an uchibian kakinaorii kaaritannaa, na'iki ipai pidannao. ²⁰Aizii uchibian pu'u, ukian, "Di'oraz izai, uruu kainaabata'o Tominkaru toman covenant unao Israelitena'o tuma, unao izo'atin ni'o."^t ²¹Na'iki na'apa kapam uchibian wuru'u Tabernacle, na'iki ipai aimaakan kida kaiwaapa-kariwaiz choochiapa-karu dono na'ii. ²²Mishi, kakinaorii

kian kawana'ati, marii ipai aimaakan kida saabaa-ka'o kaiman izai ida'an, na'iki Tominkaru so'otan oii-karu kida soo izai shoota-ka'o ida'an.

*Christ mawakanuz
so'ota oii-karu kida*

²³Wuru'u toma-kariwaiz aimaakan kida, aokazi ia'oraz kaduz kawan, saabaa-ka'o kaiman uzai zowiapa-ka'o ida'an. Mazan aokazi ii, uzai zowiapa-ka'o aonaa uturuan. Uaiapa powa'a'o zii aimaakan umanawunu'o pa'an. ²⁴Christ aonaa umorotan Kabaun Nazoo Kaimana'o di'iti, wuru'u pidan tomaniaz aokazi ia'o choochiapa-kizai dikiniz karikaonan, mazan umorotan aokazi iti manawun. Kai ukadishitapan Tominkaru kanaapu'u wadikin ii.

²⁵Jewnao Faadaan Umanawunu'o, umorotan baukapa ipai wunu Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, una'akan uzai izain patuma. Mazan Christ aonaa umorotan aokazi iti utaa'in kizi mani powa'a an kida. ²⁶Una'apauzon an mani, powa'a an kida mani umawakan amazada tominan di'iki. Mazan ukaawankan baukapa karikaonan, amazada ikoda'an an di'iti'inaa patokon, utaa'in kizi pamainabata-kinnaa nii oia'o, pazowii-ka'o ida'an.

²⁷Ipai pidan mawakan nii baukapa, na'iki uruu dauna'an ikootowapa-kida-ka'o nii Tominkaru kanaapu'iti. ²⁸Na'apa ukau'an,

Heb

^t 9:20 Exodus 24:8

Christ taainan baukapa pamawakan ida'an uso'ota kizi iriba pidannao oian kida. Uwa'atin nii koshan, aonaa oii-karu dau'ana'ora'a naa mani, mazan ukazannaata'anan pidannao zaudapainouznaa uruu.

Jesus ida'ana'o kazannaatin-karu

10 ¹Wuru'u Jewnao kakinaorinaa, soo dikinii karikaonan wuru'u, kainaabata'o ishazaba wuru'u kaiman kida'oraz aimakaan wa'atipa'oraz zii. Ukau'an uzai kawaodapa-kaoz Jewnao kakinaori kawana'ati'oraz, aonaa uturuan usaabaan pidannao kaiman, wuru'u taainainaouz Tominkaru ati, uzai taa-kaao pu'u padamata powa'a an kida ipai kamoo, na'iki ipai wunu. ²Aizii wuru'u pidannao taainainaouz Tominkaru ati, umishiin dono mani isaabaa-kaao kaiman manawun pa'oian ai, aonaa kanom nii mani inyukunuu kowaadan kaina'a zii i'oian, na'iki ipai mani uzai zowiapa-kaoz mashaadan. ³Mazan wuru'u uzai zowiapa-kaoz nyukunuu-kida'o nii pidannao oian kida ipai wunu. ⁴Usha'apanum kau'an aonaa tapi'iza kazoti izain na'iki boogi izain ka'iitan paso'otan oii-karu kida.

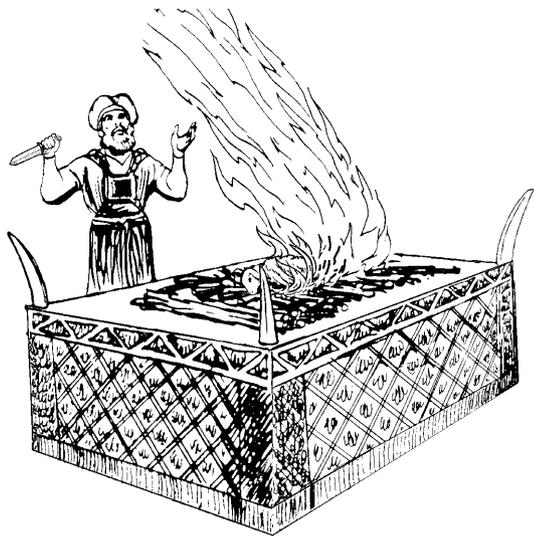
⁵Uruu idi'o ukau'an, Christ kaawan dono'oraz imi'i baara ati, ukian Tominkaru ati,
 “Aonaa puaipan uzai
 zowiapa-kaao
 na'iki kaiman kida'o

aimaakan taa-kaao pu'ati,
 mazan putaa onanaa zowii-
 karu nii pu'ati.

⁶Uzainao kawaoda-kaao,
 oo uzai zowii-kaao kida oii-
 karu kida so'ota-kinao
 ni'oraz,
 aonaa punyukunuu
 konaukian idau'an.”

⁷Udauna'an Christ kian,
 “Di'i ogaru'u, Tominkaru,
 sha'apata'o nii puaiapanii
 osha'apatan,
 na'apa usaadinpan
 kawana'ati odau'an
 kakinaorii kaaritannaa
 ida'a.”^u

⁸Christ kian, “Aonaa puaipan uzai zowiapa-kaao kida na'iki kaiman kida'o aimakaan taa-kaao, oo uzainao kawaoda-kaao na'iki uzainao

*faadaa kawaodan uzai
 oii-karu dikin ii (10:8)*

^u 10:5-7 Psalm 40:6-8

zowii-ka'o oii-karu kida so'otakinao ni'oraz, aonaa punyukunuu konaukian udau'an." Ukian kaikapa'a, uzainao zowiapa-ka'o taa-ka'o pu'u padamata kakinaorii kian kawana'ati. ⁹Udauna'an ukian, "Di'i õgaru'u, Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii õsha'apatan." Ukau'an Tominkaru katokonota wuru'u uzainao zowiapa-ka'oaz, na'iki ukawadauntanuz Christ mawakan ida'an. ¹⁰Usha'apanum kau'an Jesus Christ sha'apatan idi Tominkaru aiapanii usha'apatan, ipai usabaan waunao kaiman Tominkaru ati, wuru ida'ana'a Jesus taanuz pananaa baukapa, na'iki aona'o nii na'apainim koshan utaanuz.

¹¹Ipai faadaa kadishitan na'iki usha'apatan pakaudin-kizi ipai kamoo, na'iki utaan powa'a an kida bauda'apa'o kaduz aimakaan, wuru'u uzai zowiapa-ka'oaz. Aona'oraz na'apainim turuu uso'otan oii-karu kida. ¹²Mazan Christ taa paizain baukapa uzowii-ka'o dono'oraz, na'iki aona'o nii utaan powa'a paizain oii-karu kida dikin ii, udauna'an usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu. ¹³Na'ii kai uzaudapan atii Tominkaru muudan utarubanao uwaranu'u. ¹⁴Pataainan ida'an baukapa, karikaonanuo nii Christ kaimandan pidannao saabaa-kariwainauz Tominkaru ati.

¹⁵Na'iki Kaimana'o Doronaa aida-kida wa'ati mishi'o wuru'u, ukianuz kaikapa'a.

Kiwiin ukian,

¹⁶"Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman ni'oraz ïtuma, diina'iki'oraz zii kamoo kida wa'atipan di'ii, Naobanai kian.

Õmuudan nii õkakinaori kida ïnyukunuu ii ïdi'itinapakinaa nii, na'iki õsaadan niizu ïnyukunuu ida'a ïnyukunuitapa-kinaa niizu."^v

¹⁷Udauna'an ukian, "Aona'o nii powa'a õnyukunuu an ï'oi'an kida na'iki dikauda kida'o aimaakan ïsha'apataniaz."^w

¹⁸Ukau'an wuru'u oii-karu kida so'ota-ka'o dono'o naa, aona'a naa powa'a wuru aiapa-ka'o'a uzai zowiapa-ka'oaz, oii-karu dikin ia'oraz.

Maonapadin-karu Tominkaru ida'ati

¹⁹Ukau'an õiribannao, aonaa watarian, turua'a naa wamakon aizii Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, Jesus izain ida'an.

²⁰Usha'apanum kau'an uda'atan wa'ati dunapo pa'ina'o na'iki kakupa-kinaiz, mako'oraz Tominkaru di'iti manawun. Tawuru'u kamicha mada awautapa'oraz pidan Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun ai, aona'a naa powa'a aizii ubuutapan waunao Tominkaru ai. ²¹Ukau'an, ukaina'an

Heb

idi umanawunu'o waFaadaan kazowautapa'oraz Tominkaru Dapu ainao, wuru'u upidanannaouz, ²²marii wamaonapadinan Tominkaru ida'ati mishi'o wanyukunuu na'iki ma'ozaka'o wamishidapan ida'an, wanyukunuu kida ida'an saabaa-kariwaiz naa wuru aia'a wanyukunuu baiainapanuz oia'o idi, na'iki wananaa kida ida'an chikaa-kariwaiz naa kaimana'o wunu idi. ²³Marii wazaamatanpan kaimanaiman wuru di'iti'i wazaudapaniaz naa Tominkaru sha'apatan wa'ati, waaitapan idi umishian nii ipai aimaakan ukowaadaniaz pasha'apatan nii. ²⁴Marii wadi'itinpan na'apam kizi wama'ozakadan wairibanna, imarainpaaka kizi na'iki ikaminka'uaaka kizi. ²⁵Mana'a wamarina'ata'ana'a wuru'u wabaokopainpauzonuz baokopa wamin-mishidanna tuma, baokoinao marina'atan kawan wuru'u pabaokopainpauzonuz, mazan wama'ozakadaaka mishi'oraiman. Na'iki uaitapan idi'i naa Naobanai kaawan kamoon maonapatan, uma'ozakadaaka powa'a zii.

²⁶Aizii wa'oipan an zii waaipan ati'i naa karikaonan, waaitapan dauna'ana'a naa mishi'o kuwai Christ dau'ana'o, aonaa ba'oran mawakarkaru nii kaina'a so'ota'o nii wa'oian kida. ²⁷Mazan kanom wa'akin kaina'a wazaudapan nii, soo tarii-karu wuru aia'a: Tominkaru pataka'utanuz pidanna na'iki Tuubaru'o Tikazi ai, wuru'u mainaabata'o ni'o-

raz Tominkaru tarubanao. ²⁸Pidan dikintapa'o Moses Kakinaori, aonaa turuu ukazannaatinan pazowii-kaoui, dya'utam oo idikinauda'u pidanna kian dono mishi'o udikintapan. ²⁹Aitaniimana'o nii pidan pataka'uta-kaoui tuukii, ukashadan idi Tominkaru Dani, na'iki utaapan idi madiwautapa-kaoui nii wuru'u izai, kainaabata'oraz Pa'ina'o Covenant, saabaa'oraz uruu kaiman, oia'o ai; na'iki udakooapan idi Kaimana'o Doronaa aida'oraz kamarainpankaru. ³⁰Waaitapa Tominkaru kiinii sha'atii, "Ōpataka'utan nii wunaou'u sha'apatainaouz oia'o aimaakan. Ōkaunaatinan nii i'ati."^x

Na'iki ukian kapam, "Naobanai'o nii pataka'uta papidananna wuru kawana'ati'i isha'apataniaz."^y ³¹Tominkaru kakupa'oraz pataka'utan dono pidan, kichana'iki-ki'a'o manawun wuru'u.

³²Mazan unyukunuitapa tawuru'u kiwiini'oraz kamoo kida, utominpan dauna'ana'oraz zii mishi'o kuwai dau'u. Ubaiaapa iriba kasha'ora kida'o aimaakan, mazan upu'u aonaa ukaakinpan wuru ati'i ubaiainapanuz. ³³Panaadon kida da'i parada-karu udau'an dikauda'o ida'an, na'iki uantamikitaka-kaoui iriba'o pidanna kanaapu'u, na'iki panaadon kida da'i minziiwa ukaminka'utan ba'orainao antamikita-kariwainao unao kawan kapam. ³⁴Unao na'apa kapam ubaiainpan wunao tuma'a kabootakariwainauz taraa-kizai iti. Na'iki

^x 10:30 Deuteronomy 32:35 ^y 10:30 Deuteronomy 32:36

usha'apauz kida kazata-kaonano dono'oraz ipai u'ai, upu'u ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa kaina'a aimakaan u'idiwau powa'a'o zii umanawunun pa'an, na'iki kari-kaonanu'o ni'oraz una'an.

³⁵Ukau'an aonaa pa'i umarina'ata'ana'a wuru'u ukadishitapanuz ma'ozaka, usha'apanum kau'an kaina'a uwinipinaa umanawunu'o. ³⁶Aonaa pa'i ukashadina'ana'a, uruu turuu kizi usha'apatan Tominkaru aiapanii sha'apata-kaonano, uzaamata kizi wuru'u ukowaadauzoniaz pataan nii. ³⁷Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,

“Aona'o ni'i naa utomunu'ikin, arawu'u wa'atipa'oraz kaawan nii; aona'o nii utomunu'ikidapan pawa'atinuz.

³⁸Ōpidanan mashaapa'oraz sakitapa kakupan nii mishidapa-karu ida'an, mazan utanawatinan an powaa iti ō'ai,

aona'o nii ōnyukunuu-atin.”^z

³⁹Waunao aonaa pidannao padantinainao mani powaa iti, na'iki waziwadinainao mani, mazan waunao mishidapainao, na'iki kazannaata-kariwainao pa'an.

Mishidapa-karu

11 ¹Na'apa'oram ati'o wuru'u mishidapa-karuz? Uruu wuru'u waaitapanuz wanyukunuu ii mishi'o nii aimakaan kida sha'apan wuru'u wazaudapaniaz naa.

Na'iki waaitapan aimakaan mishiin aonaan pu'u padamata watukapanuzu. ²Pidannao mashaapainaoz kotua'a naa, kaiman Tominkaru nyukunuu ituma imishidan idi. ³Wamishidan ida'an, waaitapa ipai amazada toma-kaonano Tominkaru paradan kawana'ati, wuru'u tukapakariwaiz aimakaan kida tominan, aonaa tukapa-kariwai aimakaan di'iki'o mani.

⁴Abel mishidan ida'an, utaan Tominkaru ati kaimana'o pakawaodanii Cain taanii ai. Tominkaru kian kaiman unyukunuu aimakaan kaimana'o dau'an Abel taaniaz. Ukau'an umishidan idi, udakota-kaonano kaimana'o pidan nii. Abel mawaka'a naa, mazan pamishidan ida'an pakawan zii ukakuwaapan.

⁵Enoch mishidan ida'an, una'aka-kaonano aokazi iti, aonaa utiwaan mawaka-karu, na'iki aonaa turuu pidan ikodan uruu, usha'apanum kau'an Tominkaru na'akan idi uruu.^a Una'aka-kaonano ua'ii, Tominkaru Paradan kian, Tominkaru naudapa patukapan umashaapanuz. ⁶Ukau'an aizii uaitapa, aonaan an pidan mishidan, aonaa na'apam Tominkaru nyukunuu konaukii-kida-kaonano. Sha'apa'oram pidan wa'atin an Tominkaru ida'ati, marii umishidan kaina'a Tominkaru, na'iki marii umishidan Tominkaru'o nii kawinipinaata wunaou'u mishi'oraz idorotan uruu.

⁷Noah mishidan idi, uizo'ati Tominkaru paradan, Tominkaru

Heb

^z 10:37-38 Habakkuk 2:3-4 ^a 11:5 Genesis 5:24

kakinaowan dono'oraz uruu aimakaan kida dau'an aona'oraz zii padamata utukapan; na'iki utoma udaru'o kanawa ukazannaata-kinan nii pairibanna. Paizo'atin ida'an, Noah aida-kida pidanna oian, mashaapainauz wuru'u amazada baara'a. Na'iki umishidan kau'an, Tominkaru dakotan Noah kai-manano' pidan nii.

⁸ Abraham mishidan ida'an, uizo'ati Tominkaru paradan, udapada-kaono'oraz umako kizi ba'oran wiizai baara iti, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii u'ati. Uwa'aka pawiiizi aonaan pu'u uaitapan na'iti'oram wuru'u pamakonuz. ⁹ Abraham mishidan ida'an, umashaapan tawarai kawan wuru'u wiizai baara ii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan nii u'ati. Utoman pamashaapa-kizi nii, umashaapan wiizibai ida'a kida kari-kaonan. Isaac na'iki Jacob na'apa kapam imashaapauzon, zaamatainao ni'oraz kapam amazada baara pawiiizi nii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan nii i'ati. ¹⁰ Usha'apanum kau'an Abraham zaudapan wuru'u donoiz, karikaonanu'oraz nii una'an, donoiz Tominkaru tomaniaz paaitaan kawana'ati.

¹¹ Abraham mishidan ida'an, utunarunaoun pu'a'a naa padamata, na'iki Sarah maskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u okaudanin. Umishida Tominkaru mishiian nii

wuru'u paparadanuz.^b ¹² Abraham tunarunaou'u naa manawun, ikoda'o nii mawaka'azo'ora'a naa. Mazan iriba utakaan-daunnao tominan, na'apa wizinao iriban kawan aokazi ii aka'oraz, na'apa kaatu kawan paran danoma an kida'oraz, aona'oraz uka'iita-kaono' uaita-kaono'.

¹³ Ipai di'oraz pidannao mawa-kan pamishidapan bii'i. Aonaa i'zaamatan wuru'u aimakaan kida Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii i'ati, mazan itukapanuzu munapo pa'ua'ii na'iki ikonaukii udau'an. Na'iki ikowaadan paugaru morowautapainao na'iki tawarainao imi'i baara'a.

¹⁴ Pidannao kaikapa'oraz iparadan, i'aida-kidan kaimanaiman idorotapan pawiiizi ni'i naa manawun. ¹⁵ Idi'itinpan dono mani pawiiizi dau'u i'wa'akaniaz, ikiwa'a naa mani powaa iti. ¹⁶ Mazan inyukunuu tuukii pa'an kaimana'oraz wiizai dau'ati, wuru'u aokazi ia'oraz. Ukau'an Tominkaru, aonaa ukiba'azoo-kidan padakota-kaono' Tominkarun nii, usha'apanum kau'an usaabaa donoiz imashaapa-kizi nii.

¹⁷⁻¹⁸ Abraham mishidan ida'an, utaa Isaac zowii-karu nii, Tominkaru tiwaa-kidapan dono'oraz uruu. Abraham ati'o sha'atii tawuru'u Tominkaru kiauazonuz: "Isaac ida'ana'o nii wuru'u pukata-kaan-daunnaounuz."^c Mazan upu'u

^b 11:11 Abraham mishidan ida'an, ... Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz oo "Sarah mishidan ida'an, omaskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u zii okaudanin omishidan idi Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz."

^c 11:17-18 Genesis 21:12

Abraham minziiwa utaan paudani bouda'apauzoz zowii-karu nii Tominkaru ati, ¹⁹Abraham mishida Tominkaru ka'iita pakadishita-kidan Isaac umawaka-kizi iki. Na'iki ukawana'ati mishi usha'apan, turuu kii-karu, Abraham ikoda Isaac powaa ati umawaka-kizi iki.

²⁰Isaac mishidan ida'an, udapada-kidan kaiman kida'o aimakaan Tominkaru di'iki sha'apa'o nii paudainao Jacob na'iki Esau ati, na'iki itakaan-daunnao ati diina'iti'i.

²¹Jacob mishidan ida'an, upishaan Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimakaan Joseph dainao ati, pamawakan ua'ii. Udawukapan utoriinpan Tominkaru ati udiridinpan pawadookori paawa'a.

²²Joseph mishidan ida'an, umawakapan dono'oraz naa, uparadan Israelitenaon makon dau'an Egypt iki, na'iki ukian i'ati marii kizi ina'akan uniwa'uz.^d

²³Moses daronao mishidan ida'an, ushakatan dauna'ana'oraz, idizan uruu idikinauda'u kauzu, usha'apanum kau'an itupakan idi uruu koraidaonaa konaunam sodi'o; na'iki aonaa itarian king dyuuzaa ai.

²⁴Moses dyaupain dono'oraz naa, Naobanai Pharaoh dani zunaaba dyaupaitan pu'u padamata uruu; umishidan ida'an aonaa uaipan padakotapa-kaon Pharaoh takaan nii. ²⁵Mishi'oraiman uaiapa pa'an pabaiatan kasha'ora kida'o

aimakaan Tominkaru pidanan-nao tuma, una'azootapan ai oii kida'o aimakaan, aona'o ni'oraz una'an tomunu'iki. ²⁶Udi'itapan baiatin-karu Christ ati powa'a pa'an umanawunun ka'idiwau-karu ai ipai wuru'u umanawun kida'oraz aimakaan idi Egypt ia'oraz. Usha'apanum kau'an udi'itinpan pawinipa dau'u diina'iti'oraz Tominkaru taan ni'oraz u'ati. ²⁷Moses mishidan ida'an, uwa'akan Egypt Baara, aonaa utarian king to'oran ai. Moses aonaa ukaakinpan, ikoda'azo'o utukapanii Tominkaru aona'oraz turuu utukapa-kaon. ²⁸Na'iki Moses

izai zichii-kaon paniinom toronnaa kida ida'a (11:28)

^d 11:22 Joseph mishida upidanannao kiwan nii Israel iti, Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki ukian ina'aka kizi unanaa idida kiziz Israel ii. (Genesis 50:25)

Moses na'iki pidannao taraukan Red Sea pakidiba ida'an (11:29)

mishidan ida'an, utaapa wuru'u
Passover Kamoon na'iki uduyuda
izai chibii-kaou, uruu aonaa kizi
Mawaka-karu Angelin zowian
Israelitenao dainao daonaoranao,
wuru'u kiwiitapainaoz ishakatan.^e

²⁹Pidannao mishidan ida'an,
itaraukan Red Sea, na'apa arada'o
baara ana'o kawan, mazan
Egypt Baara sannao tiwaan pata-
rauka'akan na'apa, baukapa
inaraada'aka-kaou. ³⁰Israelitenao
mishidan ida'an, donoi Jericho
awauribanaa kida dorautan,
Israelitenao kora'uupan dauna'an
ubarau ii aka 7 kamoo, ikora'u-
ankanuzu baukapa ipai kamoo.
³¹Rahab, kaminshu'u-shoroaba,
mishidan ida'an, aonaa ozowii-
kaou wunao tuma'a dikintapainaoz
Tominkaru, usha'apanum kau'an
konaukii odapaapan tawunaou'u

Israelitenao awunuuta'ana'oraz na'a-
pam amazada aidinpan.

³²Turuu zii onaitidan okaku-
waapan, mazan aonaa amazada
turuuan manawun okowaada-
kinaa nii Gideon, Barak, Samson,
Jephthath, David, Samuel, na'iki
prophetnao dau'u. ³³Di'oraz pidan-
nao, ipai imishidan Tominkaru,
ukau'an ikaliita pamizaataakapan
na'iki pakaakinapa-kidan ba'oran
wiizai ikiinao soldyaannaou. Isha'a-
pata aimaakan sakitapa'o na'iki
izaamata Tominkaru kowaadaniaz
utaan nii i'ati. Itarata baudo-
korunao dako kida, ³⁴imakada
tuubaruu kida'o tikazi, ikidoapa
pazowia'azoo-kaou ai marii idi. Inao
kakataimana'o mazan itoma-kaou
ma'ozaka; umanawun imizaataaka-
pan mizaataaka-kizai ii, na'iki
kaakinapa itarubanao i'ati.

^e 11:28 Exodus 12:21-30

³⁵Zunnao mishidan ida'an, itupakan paudainao kadishita-kida-kae powaa iti mawaka-karu di'iki. Baokoinao antamikita-kae kaziwa'o ida'an atii imawakan, aonaan idi imuudan pamishidan. Usha'apanum kau'an iaipan idi pakadishita-kida-kae kakupa-karu ida'ati kaimana'oraz pa'an. ³⁶Aizii ba'orainao banikiita-kae na'iki ba'izii-kae, na'iki ba'orainao do'oo-kae na'iki ikaboota-kae taraa-kizai iti. ³⁷izowii-kae iboo-kae ida'an udaru kida'o kuba idi, isaasata'aka-kae pazikon an, izowii-kae marii idi. ikai-wadinpan kaznizo mada oo boogi mada kida ida'an karikaonan kowas; aonaa isha'apauz nii, ipataka'uta-kae kaziwa'o ida'an, na'iki iantamikita-kae.

³⁸ina'iaakapan mapidantaka'o amazada di'ii'aka, na'iki midukuo baawu ii aka; imashaapan kuba'un kida ida'a na'iki ka'unaru shaawa ii kida. Wuru'u mishidainauz, kaiman manawun idyaun wuru'u imi'i baara sannao ai, aonaa turuu imashaapan ituma.

³⁹Ipai wunao pidannao, kaiman Tominkaru nyukunuu ituma imishidan idi, upu'u aonaa bauda'apa idyaun zaamatan ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz utaan nii. ⁴⁰Mazan waunao ati powa'a'o zii Tominkaru aipan pasha'apatan aimakaan kaiman wa'ati, uruu baokopa kizi waunao inao tuma saabaa-kae kaiman manawun diina'iti'i, Tominkaru aipan kawana'ati.

Na'apam Tominkaru tominapakidan paudainao

12 ¹Aizii wuru'u iriba'oraz pidannao, wadi'itinapakinana ni'o. Imashaapauzon kaduz aida-kida wa'ati na'apa'oram ati'o mishidapa-karu. Ukau'an marii wamarina'atan ipai aimakaan wuru'u awautapa'oraz waunao, na'iki oia'o zaamatanpa'oraz wa'ida'ati. Na'iki ma'ozaka wataapa wanyukunuu, aonaa wakashadina'ana'a, na'apa pidan dimatina'o kawan dimatin-karu ida'a. ²Marii waawunuutapan soo Jesus di'iti, uruu ida'ana'o wamishidanuz, na'iki wamishidapanuz karikaonan uruu ida'ana'o. Jesus baiaapa mawaka-karu cross ida'a, aonaa unyukunuupan na'apam ukakiba'azonnan. Usha'apatan di'oraz aimakaan uaitapan idi Tominkaru taan nii konaukii-karu utokon ii. Na'iki kai usakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu. ³Udi'itapa na'apam Jesus tuudan ipai wuru'u oia'o pidannao sha'apataniaz dikauda kida'o aimakaan u'ati. Ukau'an mana'a ukashadina'ana'a na'iki ukaakinpa'ana'a. ⁴Wuru ida'ana'a utiwainanuz dadara umasha'apata'azookan idi oia'o ubaiaapan kasha'ora'o, mazan upu'u aonaa na'apainim zii uzowii-kae umishidapan dikin ii. ⁵Umanyukunuuta'a naa mooko tawuru'u Tominkaru paradan kida ma'ozakada'oraz unyukunuu? Udakotan unao paudainao nii. Ukian,

Heb

“Ōdani, aonaa putaapa'ana'a
madiwautapa-ka'o nii
karikaonan wuru'u,
Naobanai kakinaotanuz
pugaru dadara'o na'iki
kaziwa'o ida'an,
na'iki aonaa pukashadina'a-
ka'ana'a Naobanai
kakinaotan dono pugaru.

⁶ Usha'apanum kau'an Naobanai
kakinaota wunaou'u
pamarainpaniinaouz.
Na'iki ukakinaota ipai
paudainao.”^f

⁷ Ukau'an utuudapa wuru'u
ubaiatinanuz, usha'apanum kau'an
darui kakinaotan kawanu'o unao
wuru'u. Tominkaru taapan unao
paudainao nii. Ipai daniinao, ĩdaru-
nao kakinaota ĩdyaun. ⁸ Tominkaru
kakinaota ipai paudainao, ukau'an
aonaan an ukakinaotan unao, aonaa
mishi'o mani udainao unao. ⁹ Ipai
waunao kaina'a wadarunao, imi'i
baara'a kakinaota'o waunao. ĩkaki-
naotan dono waunao wazaamata
wuru'u ĩkakinaori kidaz. Ukau'an
powa'a'o nii zii ukaimanan mana-
wun wazaamatan an waDaru aokazi
ia'o kakinaori kidaz, uruu idi kai-
na'a'o nii kakupa-karu wa'ida'a.
¹⁰ Wadarunao, imi'i baara'a'oraz
kakinaota waunao wapa'inan dono
zii. ĩkakinaotan waunao wuru
kawana'ati'i ĩaitapanuz wakaki-
naota-ka'o aiapa-ka'o. Mazan
Tominkaru kakinaotan waunao
kaminka'uta'o nii waunao, mishi
kizi wanaudapan wamashaapan

Tominkaru aipan kawana'ati.
¹¹ Aonaa wakonaukii-kidan wakaki-
naota-ka'o dono kaziwa'o ida'an.
Kaziwa pidan kakinaota-ka'o, mazan
diina'iti'i, watominpan dauna'ana'a
naa wakakinaota-ka'o idi, kai-
man wanyukunuu na'iki kaiman
wamashaapan.

*Na'apam pidannao aiapa-ka'o
imashaapan*

¹² Unao kapati'ora'a naa, ukau'an
uma'ozakada'a naa unyukunuu
koshan. ¹³ Umashaapa sakitapa'o
mashaapa-karu kaduz ida'a, uruu
baokoinao mishidainaouz kapa-
tinaouznaa ma'ozakadinan nii, uruu
aona'o nii ĩkapatin powa'a'a naa
manawun. ¹⁴ Utiwaa umashaapan
kaiman ipai pidannao tuma, na'iki
utaain Tominkaru ati, umuudina'a
naa kaimanaiman oia'o ai. Na'ia'o-
ram pidan aona'o utaaianan, aona'o
nii utukapauzon Naobanai Tomin-
karu. ¹⁵ Ukarodin pa'i aonaa kizi
na'ia'oram unao padantinan powaa
iti Tominkaru kamunanban ai.
Ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram
unao to'orapa'o unyukunuu. Na'a-
pa'o pidan turuu upataka'uan ipai
unao. ¹⁶ Ukarodin pa'i aonaa kizi
na'ia'oram unao da'awupan aonaa
pamin-mazidan tuma mani. Na'iki
ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram
unao Esau kawanun, madi'itinapa-
ka'a Tominkaru dau'u. Esau, uruu
Isaac dani kiwiitapa'o, na'iki uru'o
nii zaamata padamata ipai aimaa-
kan padaru ai. Mazan Esau taa

^f 12:6 Proverbs 3:11-12

wuru'u pa'ati'oraz aita-kaō, bauda'apa paraapi sodi'o wanyukunui dikin ii. ¹⁷Unao, uaitapanii sha'atii Esau sha'apatan dauna'an wuru'u aimakaan, upu'u zii uaipan padaru dapadan kaiman kida'o aimakaan sha'apan pa'ati.^g Kaziwa upishaan pazaadan bii'i, mazan aonaa udaru taa'azoonuzu u'ati. Usha'apanum kau'an Esau, aonaa uikodan kanom ida'an papana'ada-kināa nii wuru'u pasha'apataniaz aimakaan.

¹⁸Unao, aonaa uwa'atin midukuo Sinai ida'ati,^h turua'oraz upishata-kaō na'iki ka'awapa'oraz tikazi idi. Uruu midukuo ida'a kaina'a maruta'o, kasha'ora-karu na'iki awaru kawaoru. ¹⁹Kaina'a kuwudiiⁱ aran na'iki parada-karu. Israelite-nao abatan dono'oraz parada-karu, kaziwa ipishaan aonaa kizi iabatan powaa'az. ²⁰Aonaa iabata'azon wuru'u kichana'iki-kia'oraz parada-karu. Wuru'u parada-karu kian, "Na'ia'oram pidan oo uzai pishatan di'oraz midukuo, boo-kaō nii kuba idi atii umawakan." ²¹Wuru'u aimakaan itukapaniaz tuukia'o ukichana'iki-kian. Uruu idi Moses kian, "Ōnaka-nakaan ōtarian idi."

²²Mazan unao, uwa'atin Zion Naawa ati pa'an, na'iki kaku-pa'oraz Tominkaru wiizi ida'ati, wuru'u Jerusalem aokazi ia'oraz. Unao wa'atin wunao angelnao ida'ati iriba'oraz manawun, konaukia'o ida'ana'oraz i'baokopatinpan. ²³Uwa'atin wunao baokopainpan

ida'ati dakota-kariwainaoz Tominkaru dainao nii, kiwiitapa'oraz i'shakatan.^j I'uu kida saada-kariwai'i naa aokazi ii. Unao wa'atin Tominkaru ida'ati, di'itapa'oraz ipai pidan kaimanan oo oian. Na'iki uwa'atin Tominkaru pidanannao doronaanao ida'ati, mawakainaoz mazan saabaa-kariwaiz naa idyaun kaiman. ²⁴Uwa'atin Jesus ida'ati, uruu ida'ana'o Tominkaru toman Pa'ina'o Covenant. Uwa'atin Jesus izain ida'ati, chibii-kariwaiz wa'oian chikaa-kināo nii, umanawunu'oraz pa'an Abel izain ai.^k

²⁵Ukau'an ukarodin na'iki aonaa utarata'ana'a ukinao Tominkaru paradan dono. Baokoinao itarata pakinao u'ai aonaan idi iabata'azon uparadan. Ukakinaowan dono'oraz idyaun imi'i baara'a, mazan aonaa idobatan papataka'uta-kaō ai. Ukau'an powa'a'o nii zii manawun wabaiaapan pataka'utin-karu wamaabata'azookan an Tominkaru, kakinaowa'oraz waunao aokazi iki! ²⁶Tawuru dono'o uparadauzonuz kiwiitapa, nakaina'aka imi'i baara, mazan aizii ukian kainaaba'o ida'an, "Baukapa'a naa koshan ōnakaan nii imi'i baara, mazan aonaa uruu mani karikaonan, ōnakaan nii aokazi kapam." ²⁷Parada-karu kida, "Baukapa'a naa koshan," kia'oraz, kaimanaiman ukainabatan wa'ati ipai aimakaan toma-kariwaiz nakaa-kaō nii

Heb

^g 12:17 Genesis 27:30-40 ^h 12:18 Exodus 19:16-25 ⁱ 12:19 *kuwudii*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kināo di'ii. ^j 12:23 Ipai Tominkaru dainao kiwiitapa'oraz udani shakatan kawanu'o. ^k 12:24 Genesis 4:10

na'iki ĩmuuda-kaon nĳi pana'itina-
napu pawĳiizi ai, soo aimaakan
kida aona'oraz na'itim ĩnakaa-
kaon na'an nĳi pa'an. ²⁸Ukau'an
marii wakonaukian Tominkaru
ati, usha'apanum kau'an kaina'a
wawĳiizi ni'o, aona'oraz turuu
unakaa-kaon. Marii wakonau-
kĳi-kidan Tominkaru na'iki
wamanawuntapan uruu, wakicha-
na'ikin ida'an u'ai, ²⁹usha'apanum
kau'an waTominkarun tikazi kawa-
nu'o, kawaoda'oraz aimaakan
kaiman-daun.

*Na'apam wakonaukĳi-kidan
Tominkaru wamashaapan ida'an*

13 ¹Pakawan umarainpaaka
umin-mishidannaon tuma.
²Aonaa umanyukunuuta'ana'a
udapaapan tawarainao udapu
ida'ati, usha'apanum kau'an pabi'i
kida pidannaon dapaapa tawarainao
padapu ati, aonaan pu'u ĩaitapan
ĩnaon angelnaon. ³Unyukunuupa
pidannaon taraa-kizai ia'oraz,
utarainpa'o kawan ĩtuma. Unyuku-
nuupa baiatinainao, ubaiatina'o
kawan ĩtuma.

⁴Marii ipai pidan taapan
mazida-karu kaimana'o nĳi mana-
wun. Na'iki daiarui na'iki daiaroi,
aonaa kizi ĩpataka'uan pamazi-
danuz, ĩdawatan ida'an ba'oran
pamin-mashaapan nĳi. Tominkaru
mishi'o nĳi upataka'utan wuru'u
pidannaon kiaapaakainaouz madoro-
naa-daun, na'iki ba'orantapainaouz.

⁵Aonaa umarainpa'ana'a
puraata. Uturuuda wuru'u aimaa-
kan u'ida'a'oraz. Tominkaru kiinii,
“Aona'o nĳi ōwa'akauzon
pugaru,
aona'o nĳi ōmanyuku-
nuutauzon pugaru.”^l

⁶Ukau'an waaitapan idi kaimanai-
manazu, turuu wakian,
“Aona'o nĳi ōtarian, usha'apa-
num kau'an kaina'a
Naobanai ōminka'u nĳi.
Aonaa turuu pidannaon
sha'apatan ōgaru.”^m

⁷Unyukunuitapa uzowaunaanaon
tominapa-kidauzoz unao Tomin-
karu Paradan kida dau'u. Udi'itapa
kaiman kida'oraz aimaakan sha'a-
pan ĩmashaapan idi Tominkaru ati
atĳi ĩmawakan. Ukau'an ma'ozaka
umishidapa ĩnaon kawan. ⁸Jesus
Christ, aonaa upana'adinauzon,
pakawan uruu munumunu'o kawan,
na'iki aizii, na'iki karikaonanu'o nĳi.

⁹Mana'a utaapada'ana'a
ipai pabi'inaaka kida'o kakinao-
rii na'akan unao pana'iti'i naa.
Marii mishi'oraiman unyukunu
kida ma'ozakada-kaon Tominkaru
kamunanban ida'an, aonaa kakinao-
rii kida izo'ati-kaon ida'an mani
wanyukunui daua'oraz, aona'oraz
ukaminka'utan pidannaon izo'ati'o-
raz uruu kaduz kakinaorii.

¹⁰Mazan ōaipan pa'an wadi'i-
tinpan wuru dau'a'a taa-kariwaiz
Tominkaru ati, wuru'u chikaa'oraz
wa'oian. Na'iki wuru'u kaudinai-
naouz Tabernacle di'ii, aonaa turuu

^l 13:5 Deuteronomy 31:6 ^m 13:6 Psalm 118:6

ĩnikan wuru'u taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinaoaz.ⁿ

¹¹Umanawunu'o Faadaa, una'au-kauzonii uzainao izain Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, utaa kizi oii-karu kida dikin ii. Mazan wuru'u uzainao nanaa kida kawaoda-kao paniba ii, Jewnao kawiiizibitinapa-kizi ai. ¹²Ukau'an Jesus paniba ii umawakan donoi ai kapam, usaabaa-kinaa nii papidananao kaiman manawun oia'o ai paizain ida'an. ¹³Ukau'an wamako Jesus di'iti paniba iti Jewnao kawiiizibitinapa-kizi ai, waka-shaapa washa'apata-kao, na'iki wabaiaapa kapam uruu kaduz aimakaan kakiba'azonna'o uruu baiaapaniaz kaduz. ¹⁴Aonaa kari-kaonanuo donoi nii da'a'a imi'i baara'a wa'ati, mazan waunao, tuukii wazaudapan donoi wuru'u wa'idiwau ni'oraz diina'iti'i pa'an.

¹⁵Ukau'an aizii Jesus ida'an, marii watainan Tominkaru ati wakonaukii-kidan ida'an uruu, wakowaadan ida'an wuru'u kaiman kida'o aimakaan usha'apataniaz. ¹⁶Aonaa umanyukunuuta'ana'a usha'apatan kaimana'o ba'orainao ati, na'iki uka'idiwaaka ĩtuma, usha'apanum kau'an na'apa kida'o pa'an aimakaan taa-kao, Tominkaru konaukii udau'an.

¹⁷Uizo'ati uzowaunaanao na'iki unaubaapa wuru'u ĩkaudinanz. ĩnao awunuutapa'o unao, usha'apa-

num kau'an ĩnaou'o nii kowaada na'apam ĩsha'apatan pakaudin-kizi Tominkaru ati. Uizo'ati ĩdyaun, konaukii kizi ĩsha'apatan pakaudin-kizi. Aonaan an uizo'atin, ĩsha'apatan nii pakaudin-kizi kasha'ora-karu ida'an, na'iki aona'o nii kanom unao ikodan na'apa'o di'iki.

¹⁸Aonaa usokoda'ana'a utoriinpan wa'ati. Waaitapa aonaa kanom dikauda'o nii washa'apaapan, mazan karikaonan washa'apata'azon kaiman kida'o aimakaan. ¹⁹Tuukii manawun õpishaan utoriinpan õ'ati, marii kizi Tominkaru dyuudan õgaru powaa ati kadiman unao ida'ati.

Kaarita katokon-tinan

²⁰⁻²¹Aizii marii Tominkaru konaukii-kida-kao, uruu taa'o wanyukunuu kaiman-kinaa. Ukadi-shita-kida waNaobanaa Jesus mawaka-karu di'iki. Na'iki marii Jesus konaukii-kida-kao, uruu umanawunu'o kaznizo taapiki. Uruu izain ida'ana'o Tominkaru toman Pa'ina'o Covenant, aona'o ni'oraz na'apainim ukatokonon. Aizii marii Tominkaru taan ipai kaimana'o aimakaan unao sha'apata-kinaa nii aimakaan paaipan kawana'ati. Na'iki marii usaabaan waunao paaipan kawana'ati, Jesus Christ ida'an, na'iki marii utaapakao umanawunu'o nii karikaonan. Amen.

²²Õiribannao, tuukii manawun

ⁿ 13:10 Faadaanao, turuu ĩnikan dunai wuru di'iki'i taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo wuru'u uzainao taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinao nii, aonaa turuu ĩnikan udunaa. ĩkawaoda pa'an ipai wuru'u uzai nanaa paniba ii, munapo Jewnao kawiiizitinapa-kizi ai.

ōpishaan unao, uabatapa kizi kaimanaiman di'oraz kuwai ōsaadaniaz ōma'ozakada-kinaa ni'oraz unao; wuru'u ōkaaritanuz, aonaa udawuan manawun. ²³Ōkowaada'azon u'ati wa'ina-wuzu Timothy kodita-kida-kaoa'anaa taraa-kizai iki. Ukaawan an

kadiman, baokopa'o nii wawa'atin watukapa'anan unao. ²⁴Ukowaada pa'i waparadan kida ipai uzowau-naanao ati, na'iki ipai Tominkaru pidanannao ati. Wairibannao Italy ikiinao dyuudan kapam paparadan unao ati. ²⁵Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

James Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

James, uruu Jesus inawuzu. (Matthew 13:55; Galatians 1:19) Upa'inan dono zii aonaa umishidan Jesus Tominkaru di'iki'o, mazan umishidan dau-na'an, uru'u naa choochi zowaunaa nii Jerusalem ii. (Acts 15:13; 21:18)

Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki na'iki ukiwan dauna'an aokazi iti, utominapa-kidaniinao kowaadapan Kaimana'o Kuwai wuru'u Jesus daua'oraz. Kiwiin ikowaadanuz Jewnao ati, Israelitenaouz. Aizii Tominkaru pidanannao zowiipauzo-ka'o dono, imishidan dikin ii Jesus, iriba mishidainao kidoopan ba'oran wiizai kida di'iti. Uruu idi James saadan pakaaritan ipai mishidainao ati. Mazan kiwiini'o verse ida'a usaadan kaikapa'a: "ipai 12 Israelitena'o tonaazinaa kida ati, ipai wiizai kawana'ati."

James kakinaotan idyaun, mishi kizi itukapa-kidan pamishidan Jesus, pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan.

James kakinaowan idyaun powa'a zii: marii kizi ikonaukian papataka'utakao pu'u, oo pamapuraatanun pu'u. Usha'apanum kau'an pataka'utinainao, umanawunu'o Tominkaru ati inao. Na'iki kapuraataniinao pidannao, marii pa'i ikarodinan. Usha'apanum kau'an inao tuukia'o nii ito'oradan Tomin-karu, isha'apatan ida'an aimaakan dikauda kida'o papuraatan ida'an.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1
Mishida-karu na'iki aitapaaba-karu	1:2-8
Pataka'utin-karu na'iki kapuraatan-karu	1:9-11
Baiatin-karu na'iki tiwaa-kidapa-karu	1:12-18
Abatapa-karu na'iki sha'apatin-karu	1:19-27
Aonaa pidan taapa-ka'o umanawunu'o nii ba'oran ai	2:1-13
Mishidapa-karu na'iki sha'apatin-karu	2:14-26
Na'apam wakaiwaan waninoba na'iki waparadan	3:1-12
Dya'utama'o aitapaaba-karu kaduz	3:13-18
Mishidainao kodita kizi oia'o pidannao bii iki	4:1—5:6
Mishidainao ma'ozakada-ka'o powa'a zii	5:7-20

Jms

1 ¹Ōgaru James, Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ poitoru. Ōdyuudan ōparadan ipai 12 Israelitenaon tonaazinaa kida ati, makoodanainauz ipai wiizai kawana'ati.

*Mishida-karu
na'iki aitapaaba-karu*

²Ōiribannao, ukonaukii pa'i na'apainim dono ubaiaapan pabi'inaaka kida'o pataka'utin-kinai. ³Usha'apanum kau'an uaitapa utiwaa-kaoz na'apa, umishidan ma'ozakan tiwaa-kaoz wuru'u. Aizii upakawanun an ukadishitapan utiwaa-kaoz dauna'an, aona'o nii ukashadinan ba'oran dono ubaiatinan pu'u padamata. ⁴Ukau'an marii pa'i umakashadin-kanuz na'iki umakaakinapakanuz mashaapan ma'ozaka, uruu aona'o nii ukaakinpan, na'iki aona'o nii ukasharutinpan udi'itinpan ida'an.

⁵Mazan na'ia'oram pidan unao bii'i, aona'o uaitapan padi'itinpan, marii upishaan Tominkaru, utaa kizi u'ati aitapaaba-karu; usha'apanum kau'an Tominkaru, konaukii utaan na'iki aonaa ukashanauan pidan pishaa'o paugaru. ⁶Mazan upishaan an Tominkaru, marii upishaanuz pamishidan ida'an, aonaa pamamishidakan bii an mani. Usha'apanum kau'an, pidan pishaan an aimakaan pamamishidakan bii an, uruu na'apa'o wunu paran kawan, paran baoko ia'oraz, ma'ozaka'o awaru pootaniaz na'iki ukida'uupaniaz di'itinapa kida'a. ⁷⁻⁸Na'apa'o pidan, dya'utamatapa'o panyuku-

nuu na'iki aona'o uaitapan na'apam dii pasha'apatinan, aonaa turuu uzaudapan Tominkaru taan pa'ati aimakaan upishaaniaz.

*Pataka'utin-karu
na'iki Kapuraatan-karu*

⁹Ukaina'an an Tominkaru pidanan pataka'utina'o, marii ukonaukian, usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a umana-wunu'o uruu. ¹⁰Mazan pidan kapuraatanu'o, marii ukonaukian, usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a uruu pataka'utina'o. Kapuraatanu'o pidan, umainaabatanan nii na'apa amazada san soosoi kawan. ¹¹Kamoo koditan dauna'an, uwiichan wiicha, wiicha, na'iki sariapa ukadunaa wuzada'akan; usooso waotan, na'iki ukonau-namanuz mainaabatina'akan naa. Ukau'an na'apa'o nii pidan kapuraatanu'oraz mainaabatanan kapam, upuraataapatinan pu'u.

¹²Konaukia'o pidan, wuru'u tuudapa'oraz pabaiatan kasha'ora kida'o aimakaan. Aizii utuudapan idi pabaiatinan, aonaa ukaakinpan, uzaamatan nii pawinipa nii, karikaonanu'o kakupa-karu idi, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon marainpainao ati paugaru.

¹³Aizii pidan tiwaa-kidapa-kaoz dono pasha'apata'azon dau'ati oia'o, aonaa turuu ukian: "Tominkaru wuru'u tiwaa-kidapa'oraz ōgaru ōsha'apata kizi oia'o." Usha'apanum kau'an Tominkaru, aonaa na'apainim utiwaa-kidapan pidan

oia'o dau'ati; na'iki Tominkaru, aonaa na'apainim usha'apatan oia'o utiwaa-kidapa-ka'o dono. ¹⁴Mazan pidan tiwaa-kidapa-ka'o dono pasha'apata'azon dau'ati oia'o, unyukunuu oia'o dau'atin idi'o kari-kaonan wuru'u, ukozoota-kidinan paaipan ati'o, aonaa udikintan wuru'u oia'oraz. ¹⁵Aizii unyukunuu na'apan idi oia'o dau'ati, uru'u naa usha'apata'akanuz, oia'o shakatan naa wuru'u, na'apa koraidaonaa shakatan kawan. Na'iki oia'o dyaupain dono'o naa kaimanaiman, uru'u naa mawaka-karu shakatan kapam.

¹⁶ Õ m i n - m i s h i d a n n a o , òmarainapaniinao, mana'a umariidapa-kidina'ana'a. ¹⁷Ipai aimakaan kaiman kida'oraz, taa-kariwaiz mawinipinaa-daun, aokazi iki'o wuru'u, Tominkaru di'iki'o, toma'oraz kamoo, kauzu na'iki wizinao. Tominkaru aonaa upana'adinazon, na'iki aonaa na'apainim utanawatinkauzon pana'iti wa'ai, na'iki aonaa uwa'akauzon waunao maruta'o-karu'u. ¹⁸Paaipan kawana'ati'o wuru'u udaniitanuz waunao pakaki-naori mishi'o ida'an, uruu idi tuukii ukonaukii-kidan waunao ipai ba'oran patomaniinao ai.

**Abatapa-karu
na'iki Sha'apatin-karu**

¹⁹ Õmin-mishidannao òmarainapaniinao, unyukunuitapa wuru'u òkakinaori kidaz: Marii ipai pidan abata'azo'o nii kadakotin-karu, mazan aonaa uparada'ana'a maaitapinaka-daun, na'iki udadarada

unyukunuu uto'oran ai. ²⁰Usha'apanum kau'an pidan to'oran an aonaa turuu usha'apatan aimakaan kaiman kida'o Tominkaru aipan kawana'ati.

²¹Ukau'an umuuda'a naa ipai oia'o na'iki dikauda kida'o aimakaan usha'apatauzoniaz. Aonaa u'atadinpa'ana'a, mazan ukashaapa Tominkaru Paradan utaaniaz unyukunuu ii, uruu wuru'u ukazannaatin-kinna ni'oraz.

²²Aonaa umariidapa'ana'a unyukunuu, uabatapan ida'an karikaonan Tominkaru Paradan. Mishi'oraiman, usha'apatina'a naa pa'an wuru kawana'ati'i uabataniaz.

²³Na'ia'oram pidan abatapauzo Tominkaru paradan mazan aonaa usha'apatinan ukawana'ati, uruu, na'apa'o pidan kawan awunuuta'oraz paawun baara wanamari di'iti.

²⁴Uawunuutan padikin kaimanaiman na'iki udauna'an umako'okan naa, sariapa umanyukunuuta'akan na'apa'oram paaidinpan. ²⁵Mazan pidan di'itinpan an kaimanaiman kuwai kaimana'oraz dau'u, wuru'u muuda-kida'oraz pidannao oia'o ai, na'iki utaapan an panyukunuu karikaonan kaimana'o kuwai dau'ati, aonaa umanyukunuutan paabatanii, mazan usha'apatinan pa'an ukawana'ati. Uruu idi kanom usha'apatanii kida, kaimana'o nii usha'apan Tominkaru ida'an.

²⁶Ukaina'an an pidan unao bii'i Tominkaru-tapa'o utaapinpan, mazan aonaa utuuda'akauzon dikauda kida'o paparadan, umariidapan panyukunuu karikaonan

wuru'u, na'iki uTominkaru-tapanuz madiwautapa-ka'o karikaonan. ²⁷Mazan pidan, mishi'o uchoochi san-tinpan Tominkaru waDaru aipan kawana'ati, uruu pa'an wuru'u karikaonanu'oraz ukaminka'utauzon maudaniiwainao na'iki zunnao pataka'utinainao mawaka'oraz naa idaiarunao, na'iki uruu aona'o nii uaipan papataka'uinan oia'o idi. Na'apa'o choochi-santinapa-karu kaimana'o, na'iki aona'o ukasharutinpapan Tominkaru awun za'a.

***Pataka'utinainao
na'iki Kapuraataniinao***

2 ¹Öiribannao, mishidainaoz umanawunu'o wanaobanaa Jesus Christ, aonaa unauba'ana'a bouda'apa'o pidan ba'oran ai. ²Aizii pidan kapuraatanu'o kaawan an mani uchoochin ida'ati, kaiwadinpapo'o kawinipina'o kamicha idi na'iki uka'u saba nii gold; aizii ukaawan pu'u, ba'oran pidan kaawan kapam, pataka'utina'o, ukamichan uzaama'ora'a naa kowas. ³Aizii unao, unyukunuu wuru dau'ati'i pidan kaimana'oraz ukaiwadinpapan manawun na'iki usakanata-kidan uruu kaimana'o tabai ida'a. Mazan aizii pidan pataka'utina'o ati unao kian, "Turuu pukadishitapan na'ii," oo "Pusakanata da'a'a imi'i baara'a." ⁴Usha'apatan an na'apa'o aimakaan, ubuutaakapan karikaonan wuru'u. Aonaa utaapa'ana'a bouda'apa'o pidan kaimana'o nii ba'oran ai.

Na'apa'o aonaa kaimana'o mani wuru'u, na'iki unao di'itinpan aonaa usakitapan.

⁵Ömin-mishidannao ömarainapaniinao, aushaa uabata! Tominkaru zaamatanii wuru'u pidannao pataka'utinainaoz, umanawunu'o mishidapa-karu ida'ati. Inao inaobanaitapan nii Tominkaru na'iki i'zaamatan nii kaiman kida'o aimakaan, tawuru'u Tominkaru kiauzo-kiziz utaan nii marainpainao ati paugaru. ⁶Aizii unao, tuukii uzon-kidan pataka'utinainaoz. Mazan wuru'u pidannao kapuraataniinaoz, inao mishi'oraiman na'aka'oraz unao kootowapa-kizai iti, i'zaamata kizi usha'apauzi. ⁷Inao wuru'u parada'oraz oia'o ida'an kaimana'o uNaobanaa Jesus dau'an.

⁸Kaiman zii manawun uizo'atin an waNaobanaa kakinaori, saadakariwaiz Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a: "Pumarainapa pidannao na'apa pumarainpan kawan punanaa." ^a⁹Mazan utaapan an bouda'apa pidan kaimana'o nii ba'oran ai, oia'o aimakaan wuru'u usha'apantaniaz, ukau'an unao dikintapainao kakinaorii. ¹⁰Pidan dikintapa'o bouda'apa'o kakinaorii, uruu dikintapa'o ipai ba'orainao kakinaorii kida wuru'u. ¹¹Tominkaru kian, "Mana'a puba'orantapa'ana'a." Uruu wuru'u kia'oraz kapam, "Aonaa puzowia'ana'a pidan." Aizii aonaan pu'u puba'orantapan^b padamata,

^a 2:8 Leviticus 19:18 ^b 2:11 *puba'orantapan*: zun kiaapa-kidinan ba'oran daonaiora ati pakaudaiaron pu'u oo daonaiora kiaapan ba'oran zun pakaudaiaron pu'u.

mazan puzowian pidan, pugaru dikintapa'o kakinaorii wuru'u. ¹²Ukau'an uparada sakitapa, na'iki umashaapa aitapainao nii na'iki izo'atiinao nii Kakinaorii, wuru'u muuda-kida'oraz pidannao oia'o ai. Wuru'u kakinaorii, uaida-kidan nii na'apam wamashaapan, kaiman oo aonaa ukaimanan. ¹³Usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utan dono pidannao, aona'o nii ukamunan-kidan pataka'utainaouz pairiban, aona'oraz ïaidan pakamarainapanun; mazan pidannao aida'oraz pakamarainapanun, aona'o nii ïpataka'uta-ka'o pa'an.

***Mishidapa-karu
na'iki sha'apatin-karu***

¹⁴Öiribannao, ukian umishida Tominkaru. Mazan aonaan an uaidan umishidan usha'apatan ida'an kaiman kida'o aimakaan, madiwautapa-ka'o wuru'u una'apanuz. Na'apa'o mishidapa-karu aonaa turuu ukazannaatan unao. ¹⁵Aizii puiriban makamichanun an mani na'iki umawanyukunuun an. ¹⁶Mazan aonaa putaan u'ati uaiapanii, soo pukian u'ati karikaonan: "Kaiman! Marii shaa pa'i Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimakaan pu'ati! Kaiman kizi pukaiwadinp-an, na'iki kaiman kizi puaroopan!" Madiwautapa-ka'o wuru'u puna'apan an na'apa. ¹⁷Ukau'an na'apa'o wuru'u mishidapa-karuz: Mishidakarukaiwaa-ka'o an paba'oran, aonaan dono kaimana'o sha'apata-

kao utuma, madiwautapa-ka'o wuru'u.

¹⁸Mazan panaadon ba'oran pidan kian nii, "Pabi'i pidannao mishida Tominkaru, na'iki ba'orainao sha'apata kaiman kida'o aimakaan pa'an." Mazan ögaru, ödako'atinuzu, "Na'apa dii mooko turuu puaida-kidan ö'ati pumishidan aonaan pu'u pusha'apatan kaiman kida'o aimakaan? Ögaru, öaidan nii pu'ati ömishidanuzu ösha'apatan ida'an kaiman kida'o aimakaan pa'an." ¹⁹Pumishidan an kaina'a bauda'apa Tominkaru, kaimana'o wuru'u! Mazan upu'u zii oia'o doronainao ïmishida kapam, na'iki tuukii ïnaka-nakaan ïtarian idi u'ai.

²⁰Pugaru madiwautapa-ka'o pidan! Puaiapa mooko öaida-kidan pu'ati wuru'u mishidapa-karuz, madiwautapa-ka'o karikaonan kaimana'o sha'apatin-karu aonaan an u'ai? ²¹Pudi'itapa wadokozudaun Abraham. Tominkaru kian udau'an "Kaimana'o pidan uruu," soo usha'apatinan ida'ana'o Tominkaru paradan kawana'ati: tawuru'u utaan dono'oraz paudani Isaac altar paawa'a, kawaoda-karu nii Tominkaru ati. ²²Aizii puaitapa, pamishidan ida'ana'o uizo'atin Tominkaru. Na'iki pasha'apatinan ida'an uaidan na'apam manawun pamishidan Tominkaru. ²³Na'iki saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiinan, kaikapa'oraz ukianu'u: "Abraham mishida Tominkaru, uruu idi Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii." ^c Udakotan

Jms

Abraham papaonaru nii kapam. ²⁴Aizii uaitapa, Tominkaru aonaa udakotan pidan kaimana'o nii, soo ukian idi karikaonan “Ōmishida Tominkaru.” Mazan udakotan pidan kaimana'o nii, usha'apatan ida'an kaiman kida'o aimakaan kapam.

²⁵Na'apa sha'atii Rahab, kaminshu'u-shoroaba, odakota-kaao kaimana'o pidan nii osha'apatinan ida'an, tawuru'u odapaapan dono'oraz padapu ati Joshua dyuudaniinao, na'iki odyuudan ĩdyaun ba'oran dunapota'a naa tarubainao ai. ^d ²⁶Aizii pidan nizowan aonaan an unanaa ai, uruu pidan mawaka'o wuru'u; ukau'an na'apa kapam, kaimana'o sha'apatin-karu aonaan an mishidapa-karu ai, mawaka'o wuru'u.

Niinobai daua'o

3 ¹Ōiribannao! Aonaa uaipina'ana'a ipai tiichaanao nii, usha'apanum kau'an waunao tiichaanao, tuukia'o nii wapataka'uta-kaao manawun, ipai ba'orainao ai, wakasharutinan dikin ii. ²Mishi ipai waunao kasharutina'o iriba aimakaan ida'an. Mazan pidan aona'o ukasharutinauzon paparadan ida'an, uruu kaimana'o pidan manawun na'iki uka'iita pakazowautapan ipai pananaa.

³Wamuudan kawaro daktannaa udako iti, uizo'ati kizi waunao, uruu idi waka'iita wana'akanuzu na'itim karikaonan waaipan kawana'ati. ⁴Oo udi'i-

tapa paran san kanawa: u'udarun pu'u, na'iki ma'ozaka'o awaru kida'ukapan pu'u padamatazu, turuu una'aka-kaao poora sodi ida'an na'itim karikaonan uaiapa-kaao kawana'ati. ⁵Na'apa ninobai kapam: uduusodin pu'u padamata, turuu u'atadinpan tuubaruu kida'o aimakaan dau'u. Aushaa! Udi'i-tapa na'apam tikazi tiriizi sodi, turuu udanomaitan kanoko baawu udaru'o. ⁶Wuru'u ninobaiz, na'apa'o tikazi kawan, umanawun utaapan oia'o. Uruu idi ipai dau-nuuda'u upataka'uan wananaa oia'o idi. Utoma udaru'o tikazi wananaa ida'a, atii ukawaoda na'iki umainaa-bata kaiman-daun wadi'itinpan, na'iki wuru'u wakakupanuz. Tuubaruu'o Tikazi di'iki'o wuru'u tikazi tominanuz.

⁷Pidan ka'iita pamaawaadibaan pabi'inaaka to'ora kida'o aimakaan-nao, kotu'uznao, atoru na'iki kowazaz kaduz, na'iki aimakaan-nao mashaapainaoz paran baoko ii. ⁸Mazan aonaa na'ia'oram pidan ka'iitan pamaawaadibaan paninoba. Niinobai oia'o na'iki dikintapa'o, utaapan pa'idiwaru mawaka-kinai.

⁹Ninobai ida'an wakai-waa kaiman kida'o parada-karu waNaobanaa Tominkaru waDaru ati. Na'iki waninoba ida'an wakai-waa dikauda kida'o parada-karu wairibannao ati, ĩtoma-kaao pu'u Tominkaru aidinpan kawan. ¹⁰Uruu bauda'apa'o dakoi di'iki parada-karu kaimana'o na'iki dikauda

^d 2:25 Joshua 2:1-23

kida'o koditan! Õiribannao, aonaa washa'apata'ana'a na'apa'o aimaakan! ¹¹Aonaa turuu kaimana'o na'iki kuzuba'o wunu shootapan bauda'apa'o wunu nunudapa-kizi di'iki. ¹²Õiribannao, aonaa turuu fig kadunaa kaakan olive nii, oo grape kadunaa kaakan fig nii, na'apa ukau'an kuzuba'o kapookizai, aonaa turuu kaimana'o wunu ikoda-ka'o u'idi'iki.

*Aitapaaba-karu Tominkaru
di'iki'oraz*

¹³Ukaina'an dono pidan unao bii'i aitapaaba'o utaapinpan, marii uaidan wuru'u paaitapaabanuz pamashaapan ida'an kaiman na'iki pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan, aonaa pa'atadapan ida'an mani wuru'u paaitapaabanuz. ¹⁴Mazan kishauzi-karu mashaapan dono punyukunuu ii tuukii manawun, na'iki puaipan aimaakan sha'apan soo pu'ati pa'idiwaru; aonaa pu'atadinpa'ana'a puaitapaaban dau'an, usha'apanum kau'an puna'apan an, pana'atanpu'o pumashaapan wuru'u mishi'oraz kakinaorii ai. ¹⁵Kaikapa'oraz aitapaaba-karu, aonaa Tominkaru di'iki'o mani wuru'u, mazan imi'i baara iki'o karikaonan, pidan sha'apata'azon kaduz oia'o karikaonan na'iki oia'o doronainao aipan ati'o karikaonan. ¹⁶Na'iki na'iam dono kaina'a kishauziaakakaru, na'iki pidan nyukunuu ii tuukii uaipan aimaakan sha'apan soo pa'ati karikaonan, kaina'a'o nii to'orataakakaru na'iki pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-ka'o.

¹⁷Mazan Tominkaru taan an aitapaaba-kinai pidan ati, aona'o nii ukasharutinpan, uruu idi aona'o nii umizaataakapan oo ukadako-waakapan, aona'o nii udikintinan, aona'o nii udikintapan, tuukia'o nii uabata'azon na'apam kii-karu kida pa'ati. Kamunanuuba'o nii na'iki pabi'inaaka kida'o nii usha'apatan kaiman kida'o aimaakan, uaitapan nii aimaakan sakitapa'o, aonaa mazanu'o mani ukadakotinanuzu, mazan mishi'o pa'an uparadan. ¹⁸Umashaapan an wuru kawanu'u, paoribai uuda paowa-ka'o kawanu'o wuru'u. Uaidan dono pakamarainapanun pairibannao ati, ukaraodan nii kaimana'o akai udikin ii, uruu wuru'u kaimana'oraz mashaapakaru Tominkaru awun za'a.

*Oii kida'o aimaakan
na'azootapa-ka'o*

4 ¹Na'iki'oram dii wuru'u mizaataaka-karu kida na'iki to'orataaka-karu kida unao bii ana'oraz wa'atin? Íwa'atin wuru'u di'iki'o mizaataaka-karu unanaa ida'a'oraz, una'azootapan idi imi'i baara ana'o aimaakan kida karikaonan. ²Puaipan aimaakan kida padamata pu'idiwau nii, mazan aonaa uka'idiwaun u'idi, uruu idi uzowiimikipa'aka'azon naa. Umaka'iitakan idi uikodan aimaakan kida, una'azootapaniaz tuukii manawun, uruu idi uto'orataakapan na'iki umizaataakapan naa. Umaikodakan aimaakan wuru'u uaipaniiaz, umapishaakan idi'o Tominkaru udau'an wuru'u.

Jms

³Upishaan pu'u padamata Tominkaru aimaakan kida dau'ati, mazan upu'u aonaa utaan u'atiz, usha'apanum kau'an udi'itinpan idi'o oia'o dau'u; upishaan aimaakan soo ukaiwaa'azonuzu ukonaukii-kinaa ni'o karikaonan.

⁴Unao, mamashaapa-kainao Tominkaru aipan kawana'ati! Aonaa mooko uaitapan unyukunuu-atin dono oia'o sha'apaapa-kariwaiz imi'i baara an, pugaru Tominkaru taruba wuru'u? Uruu idi na'ia'oram pidan aipan an pamashaapan imi'i baara ana'o mashaapa-karu kaduz kawana'ati karikaonan, utominan Tominkaru taruba nii wuru'u. ⁵Madiwautapa-ka'o mooko uaitapan wuru'u saada-kariwai Tominkaru Paradan, kia'oraz kaikapa'a? "Kaimana'o Doronaa, Tominkaru muudaniaz wanyukunuu ii tuukii manawun uaipan waunao pa'ida'antanapu." ⁶Mazan Tominkaru taa powa'a zii ma'ozaka-karu manawun wa'ati, usaadinpan kawan,

"Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu atadinpa'o pidan ai, mazan ukamunan-kida pidan aona'o u'atadinpan."^e

⁷Ukau'an uizo'ati Tominkaru. Mana'a ukashaapina'ana'a Satan ati, Satan kidoopan nii u'ai. ⁸Umaonapadin Tominkaru ida'ati, Tominkaru maonapadinan nii u'ida'ati kapam. Unao oiainao, umuuda'a naa usha'apaapan oia'o! Unao pidannao pozawata-

painao kaimana'o ai, usaaba'a naa unyukunuu kida! ⁹Ukasha'ora mishi'oraiman, na'iki tuukii uzaada. Marii upana'adan ushazootinanz kasha'oratin-karu di'iti; na'iki ukonaukianuz, kasha'ora-karu di'iti. ¹⁰Aonaa utaapinpa'ana'a umanawunu'o nii Tominkaru awun za'a, uruu unaubaan nii unao.

***Aonaa ukashada'ana'a
umin-mishidan***

¹¹Öiribannao, aonaa ukadakotina'ana'a uiriban dau'u oia'o ida'an. Kanom kadakotinan dono pairiban dau'u oia'o ida'an na'iki kashadan uruu, udakoopan na'iki ukashadan Tominkaru kakinaori wuru'u. Pukashadan dono ukakinaori, aonaa puizo'atin mani ukakinaori wuru'u, mazan punaobanai-tinpan kakinaorii ati wuru'u. ¹²Mazan Tominkaru pa'an wuru'u kakinaorii Naobanaaz na'iki uaitapa na'apam pasha'apatid pidan sakitapa'o ida'an. Uruu turuu pa'an ukazannaatan pidan oo ukabootan pidan pataka'utin-kizai iti. Ukau'an, pugaru, aonaa turuu pukian pidan dau'an, "Uruu kaimana'o," oo "Uruu oia'o" kii.

***Aonaa u'atadinpa'ana'a
usha'apata'azonii dau'u***

¹³Aushaa uabata na'apam ökian aizii, unao kiauazonaouz kaikapa'a: "Aizii oo waikana'an wamakon nii uruu wiizai di'iti, wana'ian nii bauda'apa wunu, watoman nii sha'apauzii toriapa-kizinao nii

^e 4:6 Proverbs 3:34

na'ii, waikoda-kinaa nii dobata puraata.” ¹⁴Unao, aonaa uaitapan kanoma'o nii sha'apa waikana'an. Wuru'u ukakupanuz na'apa'o tawuru kawanu'u chaapi'iki'oraz amazada kishananuz; una'a'akan masakauda'u, udauna'an umainaabatina'akan naa. ¹⁵Kaikapa mishi'oraiman ukia'a: “Tominkaru taapadan an una'apan, kawanu'o nii wakakupan, na'iki washa'apatinan.” ¹⁶Mazan aizii utaapinpan umanawunu'o nii, na'iki u'atadinpan ukadakotinan ida'an; ipai kaikapa kida'o atadinapa-karu aonaa kaimana'o mani wuru'u. ¹⁷Ukau'an, kanom aitapa'o pasha'apatant kaimana'o, mazan aonaa usha'apatanzu, u'oian wuru'u.

James kakinaowan pidannao kapuraataniinao

5 ¹Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao pidannao kapuraataniinao! Tuukii uzaada diiwa'o ida'an. Usha'apanum kau'an kaina'iki kasha'ora kida'o manawun aimaakan wa'atin unao ati. ²Upuraatan kidaz madiwautapa-ka'o nii na'iki ukamichan kida basharao nikan nii. ³Utaapan dobata'o puraata u'idiwau nii, amazada katokon-tina'azon pu'a'a naa. Upuraatan gold na'iki silver, ipai'inaa uwuzaaritan. Wuru'u iwuzaaritanuz aida-kidan nii na'apam unao pidannao dikaudan, na'iki wuzaru nikan nii unanaa na'apa tikazi kawan. ⁴Aonaa ukawinipinaatan karaodapauzonao kaudinan uzakapun ii. Uabata! Umanawunu'o

Naobanai abata wuru'u upoitorunao dopian unao zakapun ii. Puraata utaapaniaz aida-kida Tominkaru ati, unao sha'apatant dikauda'o aimaakan umakawinipinaata'azookan ida'an i'dyaun. ⁵Umashaapanuz da'a'a imi'li baara'a soo ukaiwaapan upuraatan ukonaukiitin-kinaa nii pa'idiwaru, na'iki uaipan ati ukakiwindinan. Na'apa unao uzainao taapa-kariwai kawan ata'azo'oraz naa i'zowii-ka'o. ⁶Ukian pidan kaimana'o dau'an, “Dikauda'o uruu, wazowii-kida uruu.” Mazan uruu, aonaa utiwaan pamashaatan unao.

Mashaapa-karu makashadinakadaun na'iki toriinapa-karu

⁷Uruu idi, õiribannao, aonaa ukashadina'a naa uzaudapan Naobanai Jesus Christ kaawan. Udi'itapa na'apam pidan zakapuupauzo, aonaa ukashadinan pazaudapan papauriba kaakan umanawunu'oraz u'ati. Na'iki aonaa ukashadinan pazaudapan wawunu donon. ⁸Na'apa pa'i unao kapam, aonaa ukashadina'ana'a na'iki ma'ozaka ukadishitapa. Usha'apanum kau'an Naobanai Jesus Christ ata'azo'o naa ukaawan. ⁹Õiribannao, aonaa uparada'ana'a dikauda uiribannao dau'u, aonaa kizi ukaboota-ka'o pataka'utin-kizai iti. Pataka'utin-kida'o ni'oraz pidannao ata'azo'o ni'li naa ukaawan.

¹⁰Õiribannao, udi'itapa prophetnao paradauzoz da'i Naobanai uu ida'an, aonaa ikashadinan pabaia-tinan pu'u. ¹¹Wadakotan i'dyaun konaukia'o nii, i'tuudan idi pabaia-tinan. Uabatanii sha'atii na'apam

Jms

Job dau'an aonaa ukashadinan, na'iki waaitapa na'apam Tominkaru sha'apatanz kaiman kida'o aimaakan u'ati utokono'ia'a naa. Usha'apanum kau'an, Tominkaru ukaduz ukamarainapanun na'iki uruu kamunanba'o.

¹²Mazan unyukunuitapa pa'i di'oraz manawun õiribannao, uai-pan an uparadan mishida-ka, utaan dono uparadan, aonaa udakota'ana'a aokazi oo imi'i baara oo sha'apa'oram aimaakan uu kari-kaonan, uma'ozakada-kinnaa nii uparadanuz. Mazan ukian dono "Oo," mishi'o wuru'u "Oo" ukianuz. Aizii ukian dono "Aonaa," mishi'o wuru'u "Aonaa" ukianuz. Uruu aona'o nii ukaboota-ka pataka'utin-kizai iti, wuru diki ia'a u'oiinuz uparadan ida'ana'oraz.

¹³Ukaina'an dono pidan unao bii'i baiata'o kasha'ora kida'o aimaakan, marii utoriinpan. Ukaina'an dono ba'oran konaukia'o, marii ukunuitan Tominkaru ati. ¹⁴Ukaina'an dono ba'oran karina'o, marii udapada-kidan choochi zowaunnaano, na'iki marii ïtoriinpan u'ati na'iki ïzichian uruu olive kiwin idi Naobanai uu ida'an. ¹⁵Wuru'u toriinapa-karu mishida-karu ida'ana'oraz kakudan nii wuru'u

karina'oraz pidan; Naobanai taan nii ukakuda-kinnaa nii koshan, na'iki ukaina'an dono oia'o kida usha'apatanii, so'ota-ka, oia' ai. ¹⁶Ukau'an, ukowaada u'oiian kida u'atiaaka na'iki utoriinapa-kidaaka Tominkaru ati, ukakuda-kinnaa nii unao. Pidan sha'apatina'o Tominkaru aipan kawana'ati, utoriinpan ida'an mishi'o nii umanawunu'o aimaakan sha'apan utoriinpan kawana'ati.

¹⁷Elijah, uruu na'apa'o waunao kawan. Utoriinpan aonaa kizi wunu kaawan uruu amazada ii. Uruu idi mishi aonaa wunu kaawan idikinauda'u wunu na'iki 6 kauzu powa'a. ¹⁸Uruu dauna'an utoriinpan koshan, uruu idi wunu kaawan naa, uzabian amazada na'iki paoribai sodan kida'a naa.

¹⁹Õiribannao, bauda'apa'o unao makon dono pana'iti mishi'o kuwai ai, na'iki ba'oran kiwakidan uruu powa'a ati mishi'o kuwai ida'ati, ²⁰marii uaitapan wuru'u: kanom kaawa-kidan dono pidan powa'a ati upozawatapakizi iki, usha'apaapan ai oia'o, ukazannaata-kidan uruu karikaonanu'oraz mawaka-karu ai, na'iki uso'ota-kidan wuru'u iriba'oraz u'oiian kida u'ai kapam.

Kiwiini'o Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita kiwiitapa'o Peter kaaritan. Usaadanii mishidapainao Jesus ati'o, mashaapainaoz Asia Minor Baara ii aka kida'oraz. Peter, uruu 12 Jesus apostlennao bii iki'o.

Uruu dono mishidapainao, Asia Minor iainaoz pataka'uta-ka'o pamishidapan dikin ii Jesus, Tominkaru daniz. Uruu idi Peter saadan pakaaritan i'ati uma'ozakada-kinna nii idyaun. Peter nyukunuu-kidan i'ati na'apa'o Jesus baiatanii tuukii, inao dikin ii. Ukau'an marii kizi ida'an Jesus kaduz pama'ozakadapan ida'an panyukunuu. Na'iki pataan ida'an panyukunuu ati, pamishidapan Tominkaru. Peter na'apanuz i'ati kaikapa'a, Tominkaru zaamatan idi idyaun papidanannao nii. Na'iki Jesus baiainpan na'iki umawakan idi i'ati, marii imashaapan Tominkaru aipan kawana'ati'i naa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1-2
Tominkaru kazannaatan daua'o pidannao	1:3-12
Kakinaowapa-karu kaimana'o mashaapa-karu dau'u	1:13—2:10
Baiainapa-karu Jesus Christ kawan	2:11—4:19
Mishidapainao Christ sha'apatan ni'o	5:1-11
Kaarita katokon-tinan	5:12-14

1 ¹Di'oraz kaarita o'garu Peter di'iki'o. O'garu Jesus Christ apostlen. O'saadan di'oraz kaarita Tominkaru zaamatanii papidanannao nii ati'o, makoinaoz imashaapa'anan tawarainao kawan di'itinapa kida'a ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka kida: Pontus ii aka, Galatia Baara ii aka, Capadocia ii aka, Asia Baara ii aka

na'iki Bithynia ii aka. ²Wuru'u waDaru Tominkaru zaamatanuz unao, udi'itapani'i naa kotua'a naa pazaamata'azon dau'u unao. Ukau'an Kaimana'o Doronaa saabani'i naa unao kaimanaiman, uruu ida'an uizo'atin naa Jesus Christ na'iki uchikaa-kaoa'a naa u'oi'an ai uizain ida'an.

Marii Tominkaru kamunanun

1Pet

u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii tuukii manawun.

***Zaudapa-karu mishi'o
sha'apa'azo'o dau'u***

³Wakonaukii-kida Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ daruz. Ukamunanban idi manawun, utaan wa'ati pa'ina'o mashaapa-karu pakadishita-kidan ida'an Jesus Christ pamawaka-kizi iki, uruu idi'o wamashaapan zaudapatina'a naa. ⁴Wazaudapan naa wazaamata'azooniaz wa'idiwau nii kaimana'o aimaakan Tominkaru taapaniaz wa'ati aokazi ii. Na'ii aona'o kanom ka'iitan pamainaabatan oo papataka'uanuz. ⁵Unao, umishidapan idi Tominkaru, utaapan unao pama'ozakan ida'an atii uzaamatan kazannaatin-karu, ata'azo'oraz naa uaida-kaoo amazada tokono dono'o naa. ⁶Ukau'an ukonaukia'a naa tuukii udau'ati, ukasha'oratinan pu'u padamata, na'iki ubaiatan iriba dikauda kida'o aimaakan. ⁷Mazan na'apa kida'oraz sha'apan, umishidan tiwaa-kaoo wuru'u, na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-kaoo mishi'o wuru'u umishidapanuz. Aizii gold kawaoda-kaoo tikazi di'iti, utukapa'azoo-kaoo idi mishi'o uruu gold, mazan upu'a'o nii umainaabata-kaoo. Mazan wuru'u umishidapanuz, powa'a'o zii umanawunun gold ai. Uruu idi'o utiwaa-kaoo utukapa'azoo-kaoo uturuan. Uturuudinan dono, Tominkaru konaukii-kidan nii unao, na'iki utukapan nii unao umanawunu'o nii, na'iki unaubaan

nii unao Jesus Christ tukapa-kaoo dono'o naa.

⁸Aonaa utukapanii mani uruu, mazan upu'u umarainapanuzu. Kai, aonaa zii utukapanuzu mazan upu'u umishidanuzu. Uruu idi'o wuru'u umashaapanuz kai konaukii. Ukonaukian umanawunu'o konaukii-karu ida'an, aonaa pidan aitapan na'apam pakian udau'an. ⁹Umishidan idi uruu, uturuudinan naa uzaamatan kazannaatin-karu, upataka'uta-kaoo ai u'oian dikin ii.

¹⁰Wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai, uruu Tominkaru prophetinao di'itapanii kaimanaiman kotua'a naa. Tuukii ñaipan paaitapan udau'an, uruu ñkowaadaniaz sha'apatina'o ni'oraz Tominkaru kamunan-kinaaz, wuru'u utaaniaz unao ati. ¹¹Christ doronaa da'i prophetnao ida'a'oraz, uruu ida'ana'o ñaitapan pakowaadan aimaakan sha'apa'o nii dau'an usha'apan ua'ii zii. Uruu idi'o ñkowaadapanuz Christ baiaapan ni'o dau'ati na'iki udauna'an umanawunuta-kaoo ni'o dau'ati. Na'apa kida'o dau'an prophetnao kaudinan dadara ñtiwaan padi'itapan na'apainim nii na'iki na'apam nii usha'apainpan wuru'u Christ doronaa kowaadauta-kidaniaz ñ'ati. ¹²Tominkaru kainaabatan ñnao prophetnao ati wuru'u ñkaudinkiziz ñkowaadautaniaz, aona'o nii ñtukapan usha'apan, mazan unao ati'o nii pa'an wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. Ukau'an uruu naa kakuwaapainao kowaadaniaz naa u'ati, Kaimana'oraz Kuwai,

Kaimana'o Doronaa dyuuda-kariwaiz aokazi iki ma'ozakan ida'an. Aimaakan kida kaikapa'oraz usha'apainpanu'u tuukia'o angelnao aipan paaitapan udau'ati.

***Marii mashaapa-karu
kaimana'a naa***

¹³Ukau'an, aizii udi'itinpa'a naa sakitapa usha'apata'azoonii kida dau'ati. Na'iki zaudinapa umashaapa, na'iki utaapa unyukunu kaimanaiman uzaudapanii kida dau'ati, wuru'u Tominkaru kamunan-kida'azoonuz unao, Jesus Christ kaawan dono'o naa. ¹⁴Uizo'atiaba umashaapa Tominkaru ati, Tominkaru dainaoun idi unao. Aona'a naa umashaapa'ana'a pakawan usha'apaapan dau'u oia'o, wuru'u unaudapanii kidaz usha'apaapauzon kiwiin, umaaitapakan dono'oraz zii mishi'o parada-karu Jesus dau'u kida'oraz. ¹⁵Mazan aizii kaimana'a naa pa'i umashaapa, aonaa u'oia'ana'a usha'apatanii kida ida'an, usha'apanum kau'an Tominkaru zaamata'oraz unao, kaimana'o uruu aonaa oia'o mani. ¹⁶Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwai ida'a. Tominkaru kian, "Kaimanainao pidannao pa'i unao, aonaa oiainao nii mani, usha'apanum kau'an kaimana'o õgaru, aonaa oia'o mani."^a

¹⁷Utoriinpan dono, "waDaru" ukiauzon Tominkaru ati. Ukau'an ukichana'iki pa'i usha'apatan oia'o Tominkaru awun za'a, umashaa-

pan kawana'ati zii da'a'a imi'i baara'a. Usha'apanum idi aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru taapan panaudapanii manawun, mazan ipai pidannao uaitapa na'apam nii papataka'utan isha'apaapanii kida kawana'ati. ¹⁸Uaitapani'i naa Tominkaru kawinipinaatan pazaamatan unao, pakazannaata'azon idi unao, mazanu'o umishidapauzonii kida ai, utamakapaniaz kotua'o udokozu-daunnao mishidapauzonii kidaz. Aizii wuru'u ukawinipinaata-kinaaz pakazannaatan unao, aonaa pataka'uina'aka'o nii mani gold oo silver kawan, ¹⁹mazan Christ izain umanawunun ida'ana'a. Na'apa'o uruu Christ, pa'ina'o kaznizo zowii-ka'o kawan, aona'oraz na'iam udikaudan, taauzo-kariwaiz Tominkaru ati. ²⁰Kotu'u amazada sakadinan ua'ii zii, Tominkaru zaamatan Christ. Aizii kai amazada ikoda'anan di'iti'i naa, patokon uaidan naa uruu unao ati. ²¹Uruu Christ ida'ana'a naa umishidan Tominkaru. Tominkaru kadishitakida'oraz uruu pamawaka-kizi iki, na'iki taa'oraz umanawun-karu u'ati. Una'apan idi'o wuru'u unao mishidanuz tuukii Tominkaru, na'iki uzaudapan naa wuru dau'ana'a Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i.

²²Aizii kaimana'ora'a naa uchikainan u'oian ai, uizo'atin ida'an mishi'oraz parada-karu Christ daua'oraz. Uruu idi mishi'o umarainpaakan umin-mishidan-

1Pet

^a 1:16 Leviticus 11:44-45; Leviticus 19:2; Leviticus 20:7

nao tuma. Umarainpaaka tuukii unyukunuu iki kida manawun. ²³Unao, pa'inaada-kariwai'i naa pa'an, aonaa mawakauzo udarunao di'iki'o kawanu'o mani, mazan aona'oraz umawakauzon di'iki'o pa'an. Tominkaru paradan karikaonanu'oraz umashaapan ida'ana'o pa'an upa'inaada-ka. ²⁴Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwaiz kida kian:

“Ipa'i pidannao pinidi
kawanu'o
na'iki imanawun-tinpan
na'apa soosoi kawan.

Wuru'u pinidiz
mawaka'akauzo
na'iki soosoi waota'akauzo
pakadunaa ai.

²⁵Mazan parada-karu Naobanai di'iki'oraz, karikaonanu'o nii una'an.”^b

Uruu wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kowaadapa-kariwaiz u'ati.

2 ¹Ukau'an umuuda'a naa oii kida'o, wuru'u umariidinauzonuz, utaapinpauzonuz mishi'o kawan ukaimanan, ukishauzi-shorinuz, na'iki ukadakotinauzonuz uiriban dau'u. ²Umashaapa na'apa pa'ina'o koraidaonaa shakata'akan kawan, zamazi'oraz na'iki aipa'oraz soo padaro dunuu karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa uzamazi Tominkaru paradan dau'ati. Uruu koraidaonaa daro dunuu kawanu'o u'ati. Kaimana'o nii udyaupain u'ida'an, na'iki ma'ozaka'o nii umishidapan Tominkaru, na'iki

ukazannaatinan nii. ³Usha'apanum idi utiwaani'i naa na'apam Naobanai kaimanan na'iki na'apam ukamunanban.

Kakupa'o kuba kawanuinao

⁴Uwa'ati Naobanai Christ ida'ati, kakupa'oraz kuba ida'ati. Pidannao kashadaniaz, mazan Tominkaru zaamata uruu umanawunu'o nii. ⁵Uwa'ati kakupa'o kubanao kawanu'o nii kapam, ukaiwaa-kizinao kizi Tominkaru Dapunaa toma-kinoo nii Kaimana'o Doronaa ida'an. Na'iki ukaudin-kizi kaimana'o faadaanao nii Tominkaru ati, na'iki taaina'o nii Tominkaru ati uaipan kawana'ati, Jesus Christ ida'an. ⁶Usha'apanum kau'an kaikapa'a saada-kariwai Tominkaru paradan kianu'u:

“Utukapa, òmuudan kuba
Zion^c ii,

zaamata-kariwaiz
umanawunu'o kuba kabaun
kadishita-kida-kinoo.

Aizii kanom mishida'o uruu,
aona'a nii uba'azootin-kida-
kao umishidan dikin ii
uruu.”^d

⁷Unao mishidainoo ati umanawunu'o wuru'u kubaz. Mazan mamishida-kainoo ati,

“Wuru'u kuba tomapauzonoo
kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz
itukapan,
uru'u naa mishi'oraiman
umanawunu'o kuba

^b 1:25 Isaiah 40:6 ^c 2:6 Zion, oo Jerusalem. ^d 2:6 Isaiah 28:16

ipai ba'oran kubanao ai.”^e
⁸Ba'oran saada-kariwai kian kapam.

“Uruu kuba tukurutin-kida'o pidannao,
 na'iki uruu kuba kaboina-kida'o ĩdyaun.”^f

Ītukurutan pamamishidakan idi'o uruu daua'o parada-karu. Mishi'o mazan Tominkaru aitan kawana'ati wuru'u na'apa'oraz sha'apan ĩ'ati.

⁹Mazan unao Tominkaru zaamataniinao pa'an papidanannao nii, kaudinainao nii faadaanao nii, uruu Naobanai ati, na'iki unao Tominkaru buutanii kaimana'o pidannao nii. Tominkaru idiwau unao, kakuwapa'o nii umanawunu'o usha'apatanii kida dau'ati. Unao Tominkaru so'otanii umashaapa-kizi maruta'o bii iki, konaunama'o pakanadan ida'ati. ¹⁰Kiwiitapa aonaa Tominkaru pidanannao mani unao, mazan aizii upidanannao unao. Kiwiitapa aonaa Tominkaru kamunan-kidan da'i unao, mazan aizii Tominkaru kamunan-kida'a naa unao.

¹¹Ōmarainapanii ōiribannao, ōparada'azon u'ati, umashaapan idi tawarainao nii di'ora'a amazada ida'a'a. Ukau'an aona'a naa usha'apaapa'ana'a dikauda kida'o aimakaan una'azootapanii kida, na'apa kida'o pataka'uan nii unao umashaapan ai kaiman. ¹²Karikao-nanu'u naa umashaapa kaiman mamishida-kainao Tominkaru bii'i. Īdakotan pu'u usha'apaapan dikauda'o aimakaan, mazan ĩtukapa kizi

pa'an usha'apatan kaiman kida'o aimakaan, uruu idi ĩmishidan nii Tominkaru. Aizii Tominkaru kaa-wan dono'o naa, ĩkonaukii-kidan nii umanawunun.

Naobanai-tinpainao paradan izo'ati-ka

¹³Naobanai Christ aipan ati, uizo'ati pidannao paradan taakariwainaoz wanaobanaanao nii. Uizo'ati king, umanawunu'oraz unaobanai-tinpan. ¹⁴Na'iki uizo'ati wuru'u king waranu ainaouz naobanainao governornao paradan, usha'apanum kau'an king dyuudanii ĩdyaun pataka'uta'o nii maizo'atikainao paparadan. Mazan izo'atiinao uparadan, kaimana'o nii ĩtaapa-ka. ¹⁵Tominkaru aipan unao sha'apatan kaiman kida'o aimakaan, umashaata kizi maaitapin-ka'o pidannao, ĩparadan ai maaitapinaka-daun unao dau'an. ¹⁶Unao, aona'ora'a naa upoitoruitapa-ka, mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u umashaapanuz na'apa udizapa-kinaa nii usha'apaapan oia'o, mishi'oraiman umashaapa Tominkaru poitorunao ni'i naa. ¹⁷Utaapa ipai pidannao umanawunu'o nii. Umarainapa umin-mishidannao. Ukichana'iki Tominkaru ai, na'iki utaapa umana-wunu'o nii pidan naobanai-tinpa'o.

Mashaapa-karu kaiman naobanainao ati

¹⁸Poitoruinao, utaapa unaobanaanao umanawunu'o nii na'iki

1Pet

^e 2:7 Psalm 118:22 ^f 2:8 Isaiah 8:14

uizo'ati iparadan, aonaa unaobanaanao kamunaniinao ati mani karikaonan, mazan to'orabainao unaobanaanao ati kapam. ¹⁹Aizii unao, uaitapanii kanom Tominkaru aiapanii usha'apatan, ukau'an utuudan nii kaziwa'o ubaiaapan uantamikita-kaoo dono umasha'apatakan pu'u oia'o, mazan uruu ida'ana'o nii Tominkaru nyukunuu kaimanan u'ati. ²⁰Kanom u'itiiman kaimana'o aimaakan uikodan nii utuudan dono uzowiautapa-kaoo usha'apatan dikin ii dikauda'o aimaakan? Mazan Tominkaru nyukunuu kaimanan u'ati utuudan dono ubaiaapan dikauda'o aimaakan usha'apatan dikin ii kaimana'o aimaakan. ²¹Kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru dapadanuz unao, usha'apanum kau'an baiainpa'a naa Christ unao dikin ii. Uruu pakaduz wuru'u Christ wa'akaniaz u'ati, ukau'an uda'ana'a naa ukaduz usha'apainpan ida'an uruu kawan. ²²Uruu Christ, aonaa usha'apatauzon oia'o, aonaa na'apainim umariidinauzon. ²³Aizii udakowapa-kaoo dono, aonaa udakoopan powaa iti pidannao dakoopainaoz paugaru. Upataka'uta-kaoo dono, aonaa ukaunaan powaa iti pidannao ati antamikitainaoz paugaru. Mazan ipai utaan pasha'apatakaooz Tominkaru ati. Uruu pa'an wuru'u aitapa'o ni'oraz na'apam nii pasha'apatan pidannao isha'apatanii kida kawana'ati. ²⁴Uruu Christ baiaapa'o wa'oian winipinaa, pamawakan ida'an cross paawa'a, wamuudin kizi'i naa oia'o ai,

na'iki wamashaapa kizi'i naa kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Ubaiaainpan ida'an, ukakudan waunao. ²⁵Kiwiin unao, kaznizoonao kawanu'o umakon pana'itili' naa uka'uzatiki ai. Mazan aizii ukaawan powaa ati uka'uzatiki ida'ati. Uruu taapa'oraz unao.

Daiaroinao na'iki daiaruinao

3 ¹Unao na'apa kapam zunnao kaudaiaruinao, umashaapa kaiman izo'atiaaba udaiarunao ati. Udaiarunao mamishida'azookan an Tominkaru paradan, imishidan nii, uaida-kidan ida'an kaimana'o ukaduz i'ati. Aonaa uparadinan pu'u mani padamata i'ati, mazan upu'a'o nii utanawatin-kidan idyaun Tominkaru ida'ati, ²umashaapan idi kaiman Tominkaru paradan aipan kawana'ati. ³Aonaa uaida'ana'a ukonaunaman umaodinpan ida'an mani karikaonan, oo ukaiwadapan ida'an mani karikaonan wizi'i kida'o aimaakan, na'iki ukaiwadan ida'an mani karikaonan konaunamada-kariwai ukamichan. ⁴Mazan marii pa'an uaidan ukonaunaman kaimana'o umashaapan ida'an unyukunuu iki'o, na'iki kadorona'o mashaapa-karu ida'an. Na'apa'o konaunama-karu aonaa na'apainim nii uawutan, na'iki na'apa'oraz konaunama-karu tuukia'o Tominkaru naudapan. ⁵Na'apa'o konaunama-karu kotua'o kaimanainao zunnao aidanii. Imishidapan Tominkaru na'iki kaiman imashaapan izo'atiaaba paudaiarunao ati. ⁶Utukapa Sarah daua'o, oroo izo'a-

ti'o paudaiaru Abraham, uruu idi odakotapan uruu panaobanaa nii. Unao zunnao, Sarah dainao wuru'u unaouz, umashaapan dono usha'apaapan dau'u kaimana'o aimakaan kida oroo kawan, aonaa kanom aia'a naa utarian.

⁷Unao na'apa kapam daonai-oranao kaudaiaroinao. Utaapa udaiaronao kaimana'o ida'an na'iki ukarodapa ĩdyaun, usha'apanum kau'an uaitapanii aonaa na'apa kida'o mani ĩma'ozakan unao kawan. Mazan na'apa kida'o nii unao tuma ĩzaamatan Tominkaru kamunan-kinna kakupa-karuz. Umashaapan dono na'apa, kaimana'o nii utoriinpan baokopa, aona'o nii kanom kasharutapa'o nii unao.

Ipai mishidainao Jesus ati'o

⁸Aizii baukapa'akan naa ōkian, ipai unao na'apa kida utaapa unyukunuu u'atiaaka uiribannao tuma. Umarainpaaka umin-mishidannao, na'iki ukamunanuaaka na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a. ⁹Aonaa ukaunaatina'ana'a dikauda'o idi usha'apata-ka'o dono dikauda'o ida'an, oo aonaa uzunaapina'ana'a powaa iti uzunaapa-ka'o dono. Mishi'oraiman ukaunaatin kaimana'o uparadan ida'an, upishaan ida'an Tominkaru kaimanan ĩ'ati. Usha'apanum kau'an Tominkaru kian utaa'azon kaiman-karu wuru'u udapadanuz unao. ¹⁰Saada-kariwai Tominkaru paradan kian,

“Kanom mashaapa'azo'o konaukii

na'iki tukapa'azo'o kaimana'o aimakaan sha'apan pa'ati, marii aonaa ukadakotinauzon dikauda'o ida'an, na'iki marii umashaatan pamaridinauzon.

¹¹Marii umuudan naa oia'o pakaduz, usha'apatan naa kaimana'o, udorotan naa kaimana'o mashaapa-karu, na'iki utiwaan naa pamashaapan kaiman pairibannao tuma.

¹²Usha'apanum kau'an Tominkaru awunuutapanii kaimana'o pidannao, na'iki uabata ĩtoriinpan dono pa'ati, mazan pidannao sha'apaapainao oia'o, aonaa manawun unaudapan.”

Mishidainao Christ pataka'utakao kaimana'o dikin ii

¹³Kanoma'o nii sha'apata dikauda'o unao ati usha'apaapan an kaiman kida'o aimakaan? ¹⁴Konaukia'o nii unao, upataka'uta-ka'o an usha'apaapan dikin ii kaimana'o aimakaan, ukau'an aonaa udopi'ana'a, na'iki aonaa utaria'ana'a pidannao sha'apata'azon an dikauda'o ida'an unao. ¹⁵Mazan utaapa Christ kaimana'o unaobanaa nii unyukunuu ii, na'iki karikaonanuu naa uminziiwa-kidapa uparadan nii, uaitapa kizi na'apam udako'atin pidannao, ĩpishaan dono unao

umishidapan dau'an Tominkaru sha'apata'azoniaz u'ati. ¹⁶Na'iki udako'atin dono ĩdyaun, kaiman uparada ĩ'ati. Na'iki kaiman utaapa unyukunuu, uaitapanii aonaa usha'apatan aimaakan dikauda'o. Uruu ida'ana'o nii, pidanna'o ba'azoinpan dakoopainauouz umashaapan mishidainao nii Christ.

¹⁷Panaadon Tominkaru kashaapan nii baiatin-karu kaimana'o sha'apaapa-ka'o dikin ii. Mazan kaimana'o wuru'u baiatin-karu ai oia'o sha'apaapa-ka'o dikin ii. ¹⁸Na'apa Christ, aonaa oia'o mani uruu, mazan upu'u utaaian pamawakan ida'an baupapa, aonaa powa'an kida mani wa'oian dikin ii. Uruu kaimana'o pidan, umawakan dikauda'o pidanna'o dikin ii. Christ sha'apatan kaikapa'ora'a una'aka kizi waunao Tominkaru ida'ati. Unanaa zowii-ka'o, mazan ukakuda-ka'o powaa iti Tominkaru Doronaa ida'an.

¹⁹Uruu Tominkaru Doronaa ida'ana'o Christ kakuwaapan doronainao ati ĩtaraapa-kizinao ii. ²⁰Īnao maizo'ati-kainauouz Tominkaru paradan, Tominkaru zaudapan pu'u kotua'iki ĩtanawatinan pa'oian ai, na'iki ĩizo'atin paparadan, Noah tomapan pu'u pakanawan. Uruu dono 8 sodi pidanna'o paidinan kanawa zo'iti. Uruu ida'an ĩkazannaata-ka'o wunu tuubaru'o ai, naraada'oraz ipai imi'i baara. ²¹Uruu wuru'u kainaabata'oraz chikaawunuin-karu, wuru'u kazannaatin-karuz Jesus Christ kadishita-kida-ka'o ida'an pamawaka-kizi iki. Aizii chikaa-

wunuin-karu, aonaa pidan nanaa chikaa-ka'o kaniriba'o ai mani kari-kaonan, mazan wapishaan pa'an Tominkaru usaabaa kizi wanyukunuu oia'o ai.

²²Jesus Christ mako'oraz naa aokazi iti, kai na'ii uruu Tominkaru diwa'ora antanapu, umanawunu'o unaobanai-tinpan ipai angelnao ati, na'iki ipai doronainao umanawun kidainao ĩnaobanai-tinpan ati.

Mashaapa-karu Tominkaru ati

4 ¹Christ baiaapan idi kaziwa'o, ukau'an na'apa'a naa unao uruu kawan kapam, na'iki uma'ozakadapa'a naa unyukunuu ubaiainpa'azon dau'ati. Usha'apanum kau'an, na'ia'oram unao baiaapa'o kaziwa'o pamishidan dikin ii Christ, aona'o ni'i naa usha'apaapa'azon oia'o. ²Ukau'an, aizii aona'a naa una'azootapa'ana'a oii kida'o usha'apaapauzonii, mazan una'an kawana'ati uizo'atipa'a naa Tominkaru. ³Unao kotua'iki'o usha'apaapauzon oia'o, maaitapakainao Tominkaru naudapanii kidaz pasha'apaapan. Unaudapa ukiaapaakan kakiba'azonna'o ida'an, unaudapa upo'idipan, unaudapa umakon madoronaa-daunu'o tuzapa-kizai ii aka, na'iki utominkaruniitapanuz toma-kariwainao karikaonan. ⁴Uruu idi umin-sha'apaapauzon oii kida'o aimaakan, tuukii ĩdi'itinpan unao dau'an, aonaa ĩaitapan kanom nii aona'a naa usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan powa'a. Una'apan idi'i naa ĩdakoopan unao. ⁵Mazan

īdako'atin nii na'apa kida'a dau'an Tominkaru ati, uruu aitapa'o ni'oraz na'apam pakawinipinaatan ipai pidannao kakupainao na'iki mawakainao kapam. ⁶Kaikapan idi'o Kaimana'o Kuwai kowaadauzo-kaoaz mawakainao pidannao ati īkakupan pu'u zii. Inanaa pataka'uta-kao mawaka-karu ida'an na'apa ipai pidannao pataka'uta-kao kawan mawaka-karu idi, mazan upu'u karikaonanu'o nii īkakupan na'apa Tominkaru kawan Kaimana'o Doronaa ida'an.

***Marii Tominkaru taanii kaiwaa-
kao kaimana'o ida'an***

⁷Ipai aimakaan kida ata'azoo īkatokon-tinan. Ukau'an aitapina'a naa umashaapa, karikaonan kizi udi'itinpan kaiman, turuu kizi utoriinpan kaiman Tominkaru ati. ⁸Na'iki powa'a'o zii umanawunun wuru'u marainpaaka-karu an, mishi'o ida'an. Usha'apanum kau'an kamarainpan-karu marina'ata-kida ipai oia'o. ⁹Udapaapa umin-mishidannao udapu ati, na'iki ukataan ī'ati, mazan aonaa unyukunuu oian bii an mani. ¹⁰Ipai unao kawana'ati Tominkaru taanii uka'iita-kinnaa ni'i usha'apatan aimakaan umin-mishidannao ati. Ukau'an ukaminka'utaaka'a naa u'ida'an, na'iki ukaudina'a naa kaiman Tominkaru taanii u'ati ida'an. ¹¹Utaan an u'ati uka'iita-kinnaa nii ukakuwaapan, ukowaada'a naa wuru'u Tominkaru di'iki'oraz kuwai. Aizii utaan an u'ati uka'iita-kinnaa nii ukaminka'utan pidannao,

ukaminka'uupa'a naa wuru ida'ana'a ma'ozaka-karu Tominkaru taaniaz u'ati. Na'apa kizi ipai aimakaan kida sha'apata-kao Tominkaru konaukii-kida-kinnao nii Jesus Christ ida'an. Uruu Tominkaru karikaonanu'o ni'oraz umanawunun na'iki uma'ozakan. Amen.

Baiainapa-karu Christ dikin ii

¹²Ōmarainapanii ōmin-mishidannao! Aonaa ukia'ana'a unyukunuu ii, “Kandii ni'o aimakaan sha'apan ō'ati kaikapa'a,” utiwauta-kao an ubaiatan ida'an kaziwa'o. ¹³Mazan tuukii ukonaukii, usha'apanum kau'an ukaminauda'utan Christ wuru'u, upataka'uta-kao ida'ana'oraz na'apa Christ pataka'uta-kao kawan. Uruu powa'a zii kizi ukonaukian utukapan dono'o naa Christ umanawunun aida-kao, ukaawan dono'o naa. ¹⁴Konaukia'o nii unao, udakowapa-kao dono umishidan dikin ii Christ, usha'apanum kau'an umanawunu'o Doronai, Tominkaru di'iki'oraz kaina'an idi unao ida'a. ¹⁵Na'ia'oram unao pataka'uta-kao dono, aonaa kizi pa'i uzowian dikin ii mani pidan, oo ukoidimikitinan dikin ii mani, oo usha'apatan dikin ii mani dikauda kida'o aimakaan, oo ukimudautan dikin ia'o mani ba'oran pidannao īsha'apatin kizi kida dau'ati. ¹⁶Aizii upataka'uta-kao an umishidan dikin ii Christ, aonaa kanom dikin ii ukiba'azoo-kidanuzu, mazan ukonaukii-kida Tominkaru uaitapa-kao idi umishidapan Christ. ¹⁷Usha'apanum kau'an kaawa'a

naa amazada pidannao tiwa'azoo-
kao kamoon, na'iki Tominkaru
pidannao wuru'u kiwiini'o ni'o-
raz itiwaa-kao. Aizii umishiin dono
waunao mishidainao tiwaa-kao
kiwiin, na'apam nii dii pidannao
sha'apata-kao aona'oraz iizo'a-
tin Kaimana'o Kuwai Tominkaru
di'iki'oraz? ¹⁸Saada-kariwai Tomin-
karu paradan kian,

“Aizii mani suduupa'o ida'an
kaimanainao pidannao
kazannaata-kao,
aitaniimana'o nii
dikaudainao na'iki oiainao
pidannao,
na'apam ni'i naa dii
isha'apata-kao?”^g

¹⁹Ukau'an, upataka'uta-kao
an Tominkaru aipan kawana'ati,
pakawan usha'apaapa wuru'u
kaimana'oraz na'iki sakitapa'o-
raz aimakaan. Na'iki pakawan
utaapa unyukunuu Tominkaru ati,
toma'oraz unao, uruu mishi'o nii
usha'apatan aimakaan paparadan
kawana'ati.

*Kazowautapainao
Tominkaru Choochin*

5 ¹Aizii õparada'azon choo-
chi zowaunaanao ati. Õgaru
choochi zowaunaa kapam, na'iki
õtukupazonii Christ pataka'uta-
kao, na'iki õgaru ka'idiwaina'o
nii kapam ukonaunaman na'iki
umanawunun idi, uaida-kao dono
ukaawan dono'o naa. ²Kaiman
utaapa Tominkaru pidannao

utaapa-kidaniinaouz u'ati, na'apa
kaznizo taapiki awunuutapan
kawan pataapanii kaznizonao.
Uawunuutapa iðyaun minziiwa
na'iki konaukia'o ida'an Tomin-
karu aipan kawana'ati usha'apatan.
Aonaa uaipan idi mani uikodan
aimaakan u'ati karikaonan, mazan
utaan idi'o manawun unyukunuu
uawunuutapa'azon dau'u iðyaun.
³Aonaa unaobanai-tinpa'ana'a
wunao ati'i, taapa-kida-kariwai-
naouz u'ati, mazan uaida-kida
kaimana'o sha'apatin-karu na'iki
mashaapa-karu i'ati. ⁴Aizii Christ,
kaznizonao taapikinao zowau-
naa kawanu'oraz kaawan dono'o
naa, utaan nii unao ati aimaa-
kan konaunama'o, aona'o ni'oraz
ukonaunaman mainaabatinauzon,
uruu wuru'u umanawunu'o uidi-
wau ni'oraz.

⁵Aizii unao pa'inainao
daonaioranao, uizo'ati tunarunao-
tinpainao paradan. Na'iki ipai unao,
na'apa kida utaapinapa, aonaa u'ata-
dinpa'ana'a, ukaminka'uaaka pa'an
u'atiaaaka. Usha'apanum kau'an
Tominkaru paradan saada-kariwaiz
kian,

“Pana'iti Tominkaru taan
panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan.”^h

⁶Ukau'an aonaa u'ata-
dinpa'ana'a Tominkaru
umanawunu'oraz taapan pu'u
unao, kaiman kizi uzaamatan

unao umanawunu'o nii diina'i-ti'i paaitanii kamoo kaawan dono. ⁷Utaa Tominkaru ati ipai aimaakan kimudauta'o na'iki kasha'oradauta'o unyukunuu. Usha'apanum kau'an utaapanii wuru'u unaouz.

⁸Zaudinapa umashaapa utaruba Satan ai. Kaina'a uruu, uchi'ika'anpan na'apa zamazi'o baudokoru ka'arantina'o kawan, dorotapa'oraz pawanyukunuu nii. ⁹Aonaa ukashaapina'ana'a u'ati, mazan ma'ozaka umashaapa umishidapanii ida'a. Uaitapan idi umin-mishidannao mashaapainao ipai na'ia'akan di'oraz amazada ida'a, na'apa'o ibaiatinan unao kawan kapam. ¹⁰Mazan aonaa kotua'iki'o nii mani ubaiatinan dauna'an, uru'o ni'i naa kamunan-ba'oraz Tominkaru, zaamata'oraz unao Christ ida'an ka'idiwaina'o nii karikaonanu'o pakonaunaman na'iki pamanawunun idi. Usaa-baan ni'i naa unao powaa iti, na'iki uma'ozakadan nii unao kaimanaiman, mishi kizi umishidapan, aonaa kizi ukashadinan. ¹¹Marii

karikaonan umanawun-karu uruu ati'o nii. Amen.

Peter kowaadinan naa

¹²Ōsaadan di'oraz madiwau'u ōkaaritan unao ati, Silasⁱ kamin-ka'utan ida'ana'o ōgaru. Uruu kaimana'o ōmin-mishidan. Wururu' ōsaadanuz ōkaaritan unao ati, ōaipan idi'o ōma'ozakadan unao na'iki ōtaan ōparadan mishi'o na'iki ōaitapanii aimaakan dau'ana'o. Wururu' di'orazu'u mishi'o kamunan-karu Tominkaru di'iki'o. Ukau'an, ma'ozaka umashaapa, uruu kamunan-karu ida'a.

¹³Umin-mishidannao Christ, mashaapainao da'a'a Babylon ida'a,^j Tominkaru zaamataninaouz papidanannao nii unao kawan, idyuudan paparadan unao ati. Na'iki Mark, ōtaapaniaz ōdani kawan, udyuudan kapam paparadan unao ati. ¹⁴Konaukii unaubaaka umin-mishidannao tuma ubaokopatinan dono.^k

Marii Tominkaru taan unyukunuu kaiman-kinan nii unao mishidainao Christ.

ⁱ 5:12 *Silas*: Greek paradan ida'an, Silvanus kia'o wuru'u. ^j 5:13 *Babylon*: Rome dakotapa-kinan. ^k 5:14 Peter dono'o mishidainao baokopatinan dono, itukapakidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an idyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, itamautan Peter kaaritan mishidapainao Jesus Christ ati'o.

Aizii usaadan dono wuru'u pakaaritanuz ĩnao di'iti, na'apain zaudina'o ĩmashaapan wunao mariidan ai ĩdyaunu'u, pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao kuwai dau'u. Uruu idi Peter kowaadan ĩ'ati di'oraz pakaaritan ida'a, na'apam nii ĩsha'apatinan ĩkashadapa-kinaa nii wunaou'u pana'iti'oraz naa ĩkowaadapan kuwai. Ukian ĩ'ati uaipan ĩtominpan, powa'a zii ĩaitapa kizi mishi'o kuwai dau'u, na'iki marii ĩsha'apatinan mishi'o kuwai kawana'ati.

Di'oraz pakaaritan ida'a Peter kowaadan mishidapainao ati, Tominkaru mainaabatan nii mariidapa'o patominapa-kidan pidannao. Na'iki ukakinaotan mishidapainao marii kizi ĩmashaapan kaiman Tominkaru ati ma'oiaka-daun, atii Naobanai Kamoon kaawan.

Kaarita buutinpan kida

Usakadin-kinaa	1:1-2
Tominkaru dapadaniinao dyaupai'o nii udoronaa ida'an	1:3-21
Mariidapainao patominapa-kidan pidannao	2:1-22
Christ kaawan powaa ati	3:1-18

1 ¹Di'oraz kaarita, oġaru Simon Peter di'iki'o, oġaru Jesus Christ poitoru na'iki uapostlen. Wuru'u oġkaaritanuz unao ati'i, mishidainaoz Jesus Christ na'apa waunao kawan. Jesus Christ, waTominkarunuz na'iki wazannaaz kaimanan ida'an. ²Marii powa'a zii Tominkaru kamunanun u'ati, na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii,

waitapan ida'an Tominkaru na'iki wanaobanaa Jesus.

Mashaapa-karu mishi'o mishidainao nii Jesus Christ

³Pama'ozakan ida'an, Tominkaru taan naa wa'ati ipai aimaakan waaiapanii kida wamashaapa-kinaa nii kaiman u'ati, waaitapan idi'i naa uruu. Uruu wuru'u zaama-

ta'oraz waunao pamanawunun na'iki pakaimanan ida'an. ⁴Na'iki umanawunu'o pama'ozakan ida'an, Tominkaru taan wa'ati ipai umanawun kida'o aimakaan, tawuru'u ukowaadaniaz pataan nii. Tominkaru taanuz papara-dan pasha'apatan ni'o aimakaan kida dau'u, uruu ida'an kizi aonaa una'azootapan usha'apatan dikauda kida'o aimakaan, sha'apaapa-kari-waiz di'oraz amazada ida'a'a. Mazan uruu ida'an kizi pa'an uzaamatan Tominkaru kaduz kida.

⁵Ukau'an, aizii umishidan idi Christ, mishiimana'a naa utiwaa umashaapan kaiman. Umashaapan idi'i naa kaiman, mishiimana'a naa umashaapa aitapaaba'o pidannao nii. ⁶Aizii umashaapan idi'i naa aitapaaba'o pidannao nii, mishiimana'a naa utuudapa unyukunuu usha'apata'azon ai oia'o. Utuudapan idi'i naa unyukunuu usha'apata'azon ai oia'o, mishiimana'a naa utuudapa wuru'u ubaiatanuz kasha'ora kida'o aimakaan. Utuudapan idi'i naa wuru'u ubaiatanuz kasha'ora kida'a aimakaan, mishiimana'a naa umashaapa Tominkaru aipan kawana'ati. ⁷Aizii umashaapan idi'i naa Tominkaru aipan kawana'ati, mishiimana'a naa ukamunanaa aka umin-mishidannao tuma. Ukamunanaa akan idi'i naa umin-mishidannao tuma, mishiimana'a naa umarainapa ipai pidannao. ⁸Aizii umashaapan an usha'apaapan dau'u powa'a zii kaikapa kida'oraz aimakanu'u, aonaa mazanu'o nii mani wuru'u uaitapanuz wanao-

banaa Jesus Christ, na'iki uruu ida'an ma'ozaka'o nii ukaudinan u'ati. ⁹Mazan aizii na'ia'oram pidan aona'o umashaapan wuru kida kawana'ati'i, na'apa'o uruu pidan kawan aona'oraz utukapan kaiman oo ishaawun kawanu'o uruu. Na'iki pidan aona'oraz umashaapan wuru kida kawana'ati'i, umanyukunuu-tan naa Tominkaru so'otani'i naa pa'oian kida.

¹⁰Ukau'an õmin-mishidannao, mishiimana'a naa utiwain dadara'o ida'an, uaida kizi'i naa mishi'o Tominkaru dapadan naa na'iki uzaamatan naa unao papidannao nii. Aizii karikaonan dono usha'apaapan kaikapa kida'ora'a, aona'o nii uwaotan umishidapan ai Tominkaru. ¹¹Kaikapa'o ida'ana'a kaimanaimana'o nii udapaapakao karikaonanu'oraz wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ naobanai-tinapa-kizi iti.

¹²Uruu idi karikaonanu'o nii powa'an kida õkakuwaapan, õnyukunuu-kida-kinanaa nii u'ati wuru'u mishi'oraz kuwai. Mishi uaitapan pu'a'a naaz kaimanaiman, na'iki uzaamatan pu'a'a naaz kaimanaiman na'iki ma'ozaka umishidapan wuru'u mishi'oraz parada-karu. ¹³Mazan õdi'itapanuz, kaimana'o wuru'u õnyukunuu-kidanz u'ati na'apa kida'o, õkakupan pu'u zii. ¹⁴Usha'apanum kau'an õaitapa ata'azo'o naa õmawakan, na'apa wanaobanaa Jesus Christ kainaabatan õ'atiz. ¹⁵Uruu idi'o wuru'u õtiwainanuz dadara õka'iitan kawana'ati õkowaadan u'ati

kidaz, karikaonan kizi unyukunui-tapan kidaz òmawakan dauna'an.

*Peter kowaadan mishi'o
kuwai Jesus Christ dau'ku*

¹⁶Wakowaadaniaz u'ati, wanaobanaa Jesus Christ wa'atin umanawunu'o ida'ana'o nii dau'ana'oraz, aonaa toma-kariwai kuwai di'iki'o mani waabatan, mazan watukapanii waawun idi kaimanaiman na'apam mishi'o Christ umanawunun. ¹⁷Usha'apanum idi na'ia'o waunao udaru Tominkaru naubaan dono'oraz uruu, na'iki utaan dono'oraz u'ati umanawunkaru. Waabata umanawunu'oraz Tominkaru paradan u'ati, ukian, "Di'i òdani'i, òmarainapanii manawun, sha'apatina'o ònyukunuu kawana'ati." ¹⁸Na'ia'o waunao Jesus Christ tuma umanawunu'oraz midukuo paawa ii, Tominkaru paradan dono'oraz u'ati aokazi iki.^a

¹⁹Uruu ida'ana'o waaitapan kaimanaiman mishi'o wuru'u Tominkaru prophetinnao kowaadanzoniaz sha'apa'o nii. Ukau'an utaa'a naa kaimanaiman unyukunuu ati parada-karu prophetnao kowaadaniaz sha'apa'o nii dau'an. Wuru'u ìkuwaaz na'apa'o lamp kanadapan kawan maruta'o-karu'u. Ukanadapan nii atii Christ kaawan, na'iki umanawunun kanadapan naa unao nyukunuu ii. ²⁰Powa'a zii òaipan uaitapan, aonaa pa'ida'a'o mani Prophetnao aitapan saada-kariwaiz Tominkaru Paradan, sha'apa'o nii

dau'an. ²¹Na'iki aonaa pidan aipan kawana'ati'o mani ukowaada-kaowuru'u parada-karu sha'apa'o ni'oraz. Mazan prophetnao kowaadanuz Tominkaru paradan, Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'o kainaabatan ida'ana'o i'ati na'apam nii ìkian.

*Mariidapainao
patominapa-kidan pidannao*

2 ¹Kotua'a naa, kaina'a'o da'i Tominkaru pidannao bii'i dakotinpainao prophetnao nii. Na'apa'o nii kapam kai, kaina'a'o nii mariidapainao patominapakidan pidannao kaawan unao bii ati. Itominapa-kidan nii unao mishi'o kawan wuru'u mishidakaru dau'u, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. Na'apa kida'oraz kuwai pataka'uin-kinai dikauda'o di'iti. Ukau'an wuru'u mariidapainao patominapa-kidan pidannao, aonaa ìmishidan Naobanai Christ kawinipinaata'oraz pazaamatan ìdyaun. Uruu idi paaipan ati'o nii ìpataka'uta-kidinan, na'iki masha'apakiika'o nii ìpataka'utakao. ²Iriba'o nii pidannao da'anan wuru'u dikauda'oraz itominapakidanii kida, kakiba'azonna'oraz usha'apata-ka'o. Ìmashaapan idi'i naa na'apa, ba'orainao dakoopan ni'i naa mishi'oraz Tominkaru paradan. ³Pana'azootapauzon idi puraata, ìtoman nii pakuwaa sodi kida nii, paikoda-kinaa nii puraata unao di'iki. Mazan kaina'a'ora'a

^a 1:17-18 Matthew 17:1-5; Mark 9:2-7; Luke 9:28-35

naa ĩpataka'uta-kinao ni'o min-ziiwa-kidapa-kae kotua'a naa, na'iki ĩpataka'uta-kinao kamoon kaawa'an nan naa wuru'u.

⁴Na'apa da'i kotua'a naa, aonaa Tominkaru dobata-kidan angelnao sha'apaapainao oia'o, mazan ukaboota ĩdyaun maruta'o ka'azo iti, ĩna'ii kizi ĩtaratapa-kae, atii oiainao pataka'uta-kae kamoon kaawan di'iti. ⁵Aonaa Tominkaru dobata-kidan kiwiitapa'o dono'oraz amazada, unaraadan dono'oraz ipai oiainao pidannao. Mazan ukazannaata Noah kakinaopauzoz pidannao kaimana'o mashaapa-karu dau'u Tominkaru aipan kawana'ati, na'iki ukazannaata ⁷ba'oran pidannao utuma.^b ⁶Na'apa da'i Tominkaru pataka'utauzon donoi kida, Sodom na'iki Gomorrah,^c pakawaodan ida'an kidaz ipai dau-nuuda'u, atii upariti'i-tinan. Na'apa kida'o ida'an ukainaabatan na'apam nii pidannao sha'apata-kae mamashaapa-kainao kaiman Tominkaru ati. ⁷Mazan Lot kaimana'o umashaapan Tominkaru ati, ukau'an Tominkaru kazannaata uruu pa'an Sodom iki. Uruu Lot kashadina'ora'a naa paabatautan ai, na'iki patukapautan ai kakiba'azonna'o pidannao sha'apaapanii kida.^d ⁸Mishi, uruu Lot kaimana'o umashaapan Tominkaru aipan kawana'ati, uruu idi aona'a naa unyukunuu kaimanan umashaapan na'apainao bii ii. Ukaziwaa-kida'a naa patukapau-

tan na'iki paabatautan ipai kamoo ĩsha'apaapan oii kida'o. ⁹Ukau'an Tominkaru aitapa na'apam nii pakazannaatan wuru'u pidannao izo'atiinaouz paparadan ĩdopian an. Na'iki na'apa kapam, uaitapa na'apam pataapan pidannao wuru'u maizo'ati-kainaouz paparadan, upataka'utan nii ĩdyaun, atii oiainao pataka'uta-kae kamoon kaawan. ¹⁰Aitaniimana'o nii upataka'utan wunaou'u sha'apaapainaoouz oia'o manawun, marainpainaouz pasha'apaapan kakiba'azonnae kida'o aimakaan, na'iki aona'oraz ĩnaudapan mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati.

ĩnao kashadamikinao na'iki atadinpainao, uruu idi aonaa ĩtarian kanom pasha'apatan. Una'apan idi, aonaa ĩtarian na'apam paparadan dikauda aokazi iainao umanawunuinao dau'an. ¹¹Upu'u zii angelnao powa'a'o ĩma'ozakan padamata wunao aia'a mariidapainao patominapa-kidan pidannao, mazan upu'u aonaa ĩparadan dikauda aokazi iainao dau'an Tominkaru kanaapu ati. ¹²Mazan wuru'u mariidapainaoouz pidannao, ĩdakoapa zii aimakaan pamaaitapakanii. Na'apa'o ĩnao, wuniinao maaitapin-kainao kawan, ĩsha'apatinan panyukunuu aipan kawana'ati'o karikaonan, na'iki ĩtoma-kae soo kozita-kae ni'o na'iki zowii-kae ni'o. Ukau'an na'apa'o nii ĩzowii-kae na'iki ĩmainaabata-kae.

2Pet

b 2:5 Genesis 6:1—7:24 **c** 2:6 *Sodom na'iki Gomorrah*: Putukapa kaarita token ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **d** 2:7 Genesis 19:1-16

¹³Ībaiaimpan nii tuukii, na'apa'o idi'o nii ĩkawinipinaata-kaō ĩbaia- napa-kidan idi ba'oran pidannao.

Īnao pidannao, ĩkonau- nam-dinan patuzapatinan na'iki pasha'apaapan ida'an dikauda'o na'iki kakiba'azonnaa kida'o wakanadan pu'u ipai kamoo. Īroopauzon dono utuma, ubaoko- painpauzo kizi ii, ĩkonaunam-dinan paabatan, mazan dikauda'o ĩaidin- pan ubii ii, ĩpataka'uupan unao pasha'apaapan ida'an kakiba'azon- naa kida'a. ¹⁴Aonaa kanom dau'an ĩdi'itinpan soo paba'orantapan dau'an, ukau'an aonaa na'apainim ĩsookodan pasha'apaapan oii kida'o. Uruu idi ĩna'apatan pidan- nao nyukunuu pasha'apaapanii kida dau'an, aona'oraz zii ĩtaan dadara panyukunuu mishi'oraz pamishida- panii parada-karu dau'ati. Tuukia'o ĩna'azootapan ipai aimaakan kida ĩaipan pa'ati'o nii pa'idiwara. ĩna'a- pan idi, pataka'uta-karu nii ĩdyaun. ¹⁵Īmakon pana'iti'i naa sakitapa'o makopa-karu ai, ĩda'anan naa Balaam kaduz, uruu Boer daniz. Balaam, umarainapanii puraata pasha'apatan winipinaa udikauda'o. ¹⁶Una'apan idi u'uza chaakashi,^e aonaa kaparadanu'o mani, parada zii pidan kawan u'ati, usha'apaa- pan idi pana'iti'o aimaakan. Uruu dono zii prophet Balaam sookadan pamadoronaa-dinan, pasha'apata'a- zon ai dikauda'o.^f

¹⁷Wuru'u ĩnao tiichaanaouz, ĩkaudinan mazanu'o karikaonan,

aonaa kanom kaimana'o ikoda-kaō ĩtominapa-kidanii di'iki. Na'apa ĩdyaun wunu nunudapauzo-kizi aradan kawan, na'iki maruta'o wunu wa'atin kawan, aona'oraz ukaawan awaru mainaabata'akan idiz. Ukau'an kaina'a ĩwiizi ni'o taapa-kaō kichana'iki-kia'o maruta'o di'ii. ¹⁸Īparadan dono ĩatadapa- nii na'apa'oram pakian, mazan mazanu'o ĩkuwaa karikaonan. Tuukia'o ĩmizidan pidannao, ĩaipan ĩna'apatan panyukunuu patomi- napa-kidanii oia'o kakiba'azonnaa kida'o sha'apaapa-kaō dau'an. Atii ĩna'apatan pidannao nyukunuu, wuru'u pa'ĩnainaouz zii ĩmuudan pasha'apaapan oia'o pamaaitapa- kan dono'oraz zii Tominkaru. ¹⁹Īkowaadan pidannao ati aonaa usha'apan ĩsha'apainpan na'apam paaipan kawana'ati. Mazan upu'u zii ĩnao, ĩpoitoruitapa-kidinan oia'o ati, usha'apanum kau'an kanom aona'o pidan ka'iitan pawazootapan, uruu ati'o nii upoitoruitapa-kidinan. ²⁰Īaitapankan dono wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ, na'apain sodi ĩso'otinankan oia'o sha'apaapa-kaō ai, maaitapa-kainao Tominkaru sha'apaapauzonii kidaz. Mazan udauna'an powaa iti ĩzaa- mata-kidinan na'iki ĩna'aka-kidinan oia'o di'iti, uruu powa'a zii ĩdikau- da'akan kiwiitapa'o ai. ²¹Kaiman zii mani padamata ĩmaaitapakan an mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan ĩaitapan pu'a'a naaz, upu'u aona'a naa ĩizo'ati'i-

^e 2:16 *chaakashi*: English ida'an, donkey. ^f 2:16 Numbers 22:4-35

zon Tominkaru kakinaori ī'ati'oraz utaa-kaō padamata. ²²Na'apainao pidannao dau'ana'o mishi'o kakinao-wapa-kinai kida kianuz: “Arimaraka nikauzonii powaa iti pataitaanii,”^g na'iki “Kooshi, pachikaa-kaō dau-na'an, ukiwauzonii padaarinapa-kizi iti.”

*Naobanai Jesus kaawan nii
powaa ati*

3 ¹Ōmarainapanii ōmin-mishidannao, di'orazu'u ō'itamautan ōsaadan ōkaaritan u'ati. Ipai dya'utama'o ōkaaritan ida'a ōtiwaan ōma'ozakadan unao kaiman kizi udi'itinpan, uruu idi ōnyukunui-kidan u'ati kidaz. ²Aonaa umanyukunuuta'ana'a parada-karu kotua'oraz Tominkaru prophetinnoo kowaadapauzon, na'iki parada-karu wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus taaniaz waunao apostlenao ida'an.

³Powa'a zii manawun ōaipan uaitapan, diina'iti'i Jesus Christ wa'atin ua'ii powaa ati, kaina'a'o nii dakomikinao pidannao, īdakoopan nii mishi'oraz parada-karu, na'iki īmashaapan nii oia'a naa panyukunu u aipan kawana'ati. ⁴Īkian nii, “Na'iam naa mooko Jesus kaawan, ukian pu'u ukaawan nii powaa ati? Aata, kotua'a naa wadokozu-daunnao mawakan, mazan ipai aimaakan pakawan karikaonan, amazada sakadinan iki'o kawan.” ⁵Mazan pa'ida'a'o wuru'u īmanyukunu-

tanuz, Tominkaru paradan ida'ana'o wuru'u aokazi na'iki imi'i baara tominanuz. Na'iki wunu di'iki'o, na'iki wunu ida'ana'o, imi'i baara aidinan. ⁶Wunu idi'o koshan upataka'uan ipai kiwiitapa'oraz amazada. ⁷Aizii kai'oraz aokazi na'iki imi'i baara, Tominkaru paradan ida'ana'o koshan una'an, diina'iti'i ukawoandan nii tikazi idi kidaz, wuru kamoo dono'o upataka'utan dono'o ni'oraz pidannao mamashaapa-kainaoz paparadan kawana'ati.

⁸Ōmarainapanii ōmin-mishidannao, bauda'apa kaina'a aimaakan aonaa umanyukunuuta'ana'a. Bauda'apa'o kamoo na'apa'o kotua'iki'o amazada^h kawanu'o Naobanai Tominkaru ati, na'iki kotua'iki'o amazada na'apa'o bauda'apa'o kamoo kawanu'o u'ati. ⁹Aonaa Naobanai Tominkaru kona'iachin mani wuru'u umamishiikanuz zii paparadan, ba'orainao pidannao di'itapan kawanuzu. Mishi'oraiman ukazaudapanun wuru'u unao dau'ati, umaaiapakan idi'i aonaa na'ia'oram pidan maina-bata-kaō. Mazan uaipan ipai pidan tanawatinan pasha'apaapan ai oia'o. ¹⁰Masha'apakiika'o nii Naobanai Kamoon kaawan, na'apa koidimiki kaawankan kawan. Na'apain kawa'idanu'o nii aokazi mainaabatanan. Ipai'o nii aokazi ia'o aimaakan kida mainaabatanan paka'awan idi. Na'iki ipai aimaakan imi'i baara an kidainao, ipai'o nii īmainaabatanan tikazi idi.

2Pet

^g 2:22 Proverbs 26:11 ^h 3:8 kotua'iki'o amazada: English ida'an, ukian “one thousand years.”

¹¹ Aizii ipai'o nii aimakaan kida mainaabata-kaokapa'a, ukau'an na'apam nii uaipinan umashaapan? Umashaapa'a naa ukau'an kaiman, na'iki umashaapa Tominkaru aipan kawana'ati. ¹² Uzaudapan pu'a'a naa Naobanai Kamoon kaawan, utiwaa'a naa ukadimanata-kidan naa ukaawan.ⁱ Uruu dono aokazi ka'awan nii na'iki ipai na'ii kida'o aimakaan mainaabatinan nii panunudan idi tikazi wiichan idi. ¹³ Mazan waunao, pakawan wataapan uparadan tawuru'u ukowaadauzonuz patoman nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara. Na'ii ipai pidannao sha'apatinan nii Tominkaru aipan kawana'ati. Uruu'u naa wuru'u wazaudapaniaz.

¹⁴ Ukau'an omarainapanii oiribannao, uzaudapan idi'i naa kaikapa'oraz kida'a: utiwaina'a naa umashaapan kaimanaiman, uikoda-kaokazi kaiman umashaapan, aonaa u'oipan Tominkaru awun za'a. Na'iki utaapa'a naa unyukunuu kaimanaaka Tominkaru tuma. ¹⁵ Utukapa na'apam wanaobanaa kazaudapanun paaipan idi ipai pidannao kazannaatinan. Wamarainapanii wa'inawuzu Paul saadanii u'ati na'apa kida'o dau'ana'o kapam, ukaiwaan Tominkaru taanii pa'ati aitapaaba-karu. ¹⁶ Na'a-

pa'o kapam usaadan pakaaritan kida ida'a ukadakotinan dono kaiwuru kida dau'ana'a. Paul saadaniaz pakaaritan kida ida'a, kaina'a dadara kida'o, kasha'apanna'o uaitapa-kaok. Uruu idi pidannao matominapa-kainao kaiman, na'iki aona'oraz itaan panyukunuu ati kaimanaiman pamishidapan mishi'oraz parada-karu. Inao, ipana'adan pana'iti wuru'u parada-karuz, na'apa ina'apatan ba'oran parada-karu saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan ida'a kida'oraz. Ukau'an ipatakata-kidinan nii paaipan ati Tominkaru ati.

¹⁷ Aizii omarainapanii oiribannao, uaitapani'i naa kaiwuru kida dau'ana'a. Ukau'an zaudinpa'a naa pa'i umashaapa, aonaa kizi upozawatan pidannao kashadamikinao pana'adanii parada-karu di'iti. Aizii umishidan dono idyaun, ukasharutinan nii umishidan ai mishi'oraz kiwiitapa kida'oraz umishidapauzon kida. ¹⁸ Mazan uaitapa kizi powa'a zii wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ kamunanun u'ati, na'iki uaitapa kizi'i naa uruu dau'u powa'a zii manawun. Marii kizi utaapa-kaok umanawunu'o nii kai na'iki karikaonan. Amen.

ⁱ 3:12 utiwaa'a naa ukadimanata-kidan naa ukaawan oo "umashaapa, kadiman kizi'i naa uaipan ukaawan".

Kiwiini'o John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadanii di'ora'a kaarita pamin-mishidannao ati'o. Uruu na'iki ba'oran apostlenao chi'ikapa'o Jesus tuma umashaapankan dono imili baara'a. Ukau'an itukapanii uruu na'iki itabatanii uparadan. Di'ora'a pakaaritan ida'a, aonaa utominapa-kidan manawun mani mishidainao pa'ina'o aimaakan dau'u. Mazan uaipan pa'an itzaudinpan pidannao ai mariidapainaoz mishidainao. (1 John 2:26) Na'iki uaipan itaitapan mishi'o itzaamatan karikaonanu'o kakupa-karu. (1 John 5:13) Uruu idi'o uma'ozakadan itnyukunuu karikaonan kizi imashaapan Tominkaru ati.

John nyukunuu-kida pidannao ati na'apa'oram Tominkaru: uruu kanada'o, aonaa na'itim oia'o diza-ka'o u'ai; uruu kamarainpanu'o, udyuuda paudani mawakan waunao dikin ii; uruu mishi'o, aonaa na'apainim umariidinan.

John kowaadan kaimanaiman na'apam pidan aitapan kaina'a pa'ida'a Tominkaru di'iki'oraz karikaonanu'o kakupa-karu.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi	1:1-4
Kanda'o-karua'o na'iki maruta'o-karua'o	1:5—2:29
Tominkaru dainao na'iki Satan dainao	3:1-24
Mishi'o na'iki aona'o umishiin	4:1-6
Marainpaaka-karu	4:7-21
Oia'o wazoota-ka'o mishida-karu ida'an	5:1-21

John aitapanii manawun kakupa-kinai

1 ¹Di'oraz kaarita, Parada-karu kakupa-kinai daua'o, uruu na'a'oraz naa amazada toma-ka'o ua'ii. Waunao apostlenao abatanii uparadan na'iki watukapanii uruu

pa'idi'iti; wapishatanii uruu waka'u idi. ²Watukapanii wuru'u Kakupa-kinaiz ukaawankan dono pidan nii. Uruu idi'o wakakuwaapan udau'u unao ati. Wakowaadan u'ati, uruu karikaonanu'o kakupa-kinai, uruu karikaonanu'o una'auzon Tominkaru tuma, na'iki uruu aidina'oraz

1Jn

pidannao ati. ³Wakowaadan u'ati watukapanii daua'o, na'iki waabatanii daua'o uruu dako iki, waaipan idi unyukunuu na'apa kidaakan kapam waunao tuma. Waunao, na'apa kidaaka'o wanyukunuu waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ tuma. ⁴Ōsaadan di'ora'a kaarita ōaipan idi'o wakonaukian baokopa unao tuma.

***Mashaapa-karu daua'o
kanada'o-karu'u***

⁵Aizii kaikapa'o wuru'u kuwai waabataniaz Christ di'iki, na'iki uruu wuru'u wakowaadaniaz u'ati: Tominkaru, uruu kanada'o, aonaa maruta'o nii u'ida'a. ⁶Ukau'an, wakian an, “Ōgaru, na'apa'o ōnyukunuu Tominkaru tuma,” mazan wamashaapan an pakawan zii maruta'o-karu'u, wamariidinan karikaonan wuru'u. Aonaa wamashaapan mishi'o kuwai kawana'ati. ⁷Mazan wamashaapan an kanada'o-karu'u, na'apa Tominkaru mashaapan kawan kanada'o-karu'u, uruu mishi'o pa'an wanyukunuu na'apa kidaakan wamin-mishidannao tuma. Na'iki uDani Jesus izain chikaa ipai dau-nuuda'u wa'oiان.

⁸Aizii wakian an, “Aonaa oia'o mani ōgaru,” wamariidapan karikaonan wanyukunuu wuru'u, na'iki aonaa wataapan mishi'o kuwai. ⁹Mazan wakowaadan an wa'oiان Tominkaru ati, umainaabatan nii wa'oiان kida, na'iki uso'otan nii wa'ai ipai washa'apatanii kida oia'o. Usha'apatan nii aimakaan

sakitapa na'apa pakian kawana'ati. ¹⁰Ukau'an wakian an, “Aonaa ōsha'apatan oia'o,” wadakotan Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, na'iki aonaa uparadan nii wanyukunuu ii.

2 ¹Ōsaadan di'ora'a kaarita unao ati, ōdainao kawanuinao ōmarainpan, aonaa kizi usha'apatan oia'o. Mazan usha'apatan an oia'o, kaina'a bauda'apa pidan parada'o nii Tominkaru ati waunao dikin ii, uruu Jesus Christ, karikaonanu'oraz usha'apatan sakitapa aimakaan Tominkaru awun za'a.

²Uruu kashaapa'oraz pazowii-kao, na'iki baiapa'oraz waunao dikin ii mawaka-karu, wabaiaapan ni'oraz padamata aita-kao wa'oiان idi. Una'apan kau'an, turuu Tominkaru mainaabatan aonaa waunao oiان mani karikaonan, mazan ipai pidannao oiان kida kapam.

³Waizo'atipan an Tominkaru kakinaori kida na'apa'o ida'ana'o nii waaitapan, waunao wuru'u aitapainauz Tominkaru. ⁴Aizii pidan kian an, “Ōgaru, ōaitapanii Tominkaru,” mazan upu'u aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori kida, umariidinan wuru'u, na'iki aona'o utaapan mishi'o kuwai. ⁵Mazan pidan izo'atipan an Tominkaru kakinaori, umarainpan kaimanaiman Tominkaru wuru'u. Aizii, kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wazaamatinpan Tominkaru ida'ati: ⁶wakian an, “Ōgaru, Tominkaru ida'ati'o ōzaamatinpan.” Ukau'an na'apa pa'i kapam wamashaapa Jesus Christ mashaapan kaduz kawan.

**Kanada'o sannao, aonaa turuu
ito'ora-kizaitapaakan**

⁷Ōsaadan u'ati ōmarainapanii ōmin-mishidannao, aonaa pa'ina'o kakinaorii daua'o mani, uruu kakinaorii unao taapaniaz, usakadinan di'iki'oraz umishidapan, uruu kakinaorii unao abataniaz naa. ⁸Mazan kaina'a aimakaan pa'ina'o kapam uruu kakinaorii ida'a. Kaimanaiman Jesus mashaapan kaduz kainaabatanuz, na'iki unao mashaapan kaduz kainaabatan kapamaz. Usha'apanum kau'an taa'azo'o naa maruta'o mainaabatanan, na'iki aizii ma'ozakadina'a naa kanada'o unao ati.

⁹Aizii pidan kian an, “Ōgaru, kanada'o ida'a'o ōmashaapan,” mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan pairiban, pakawanu'o zii umashaapan maruta'o ida'a wuru'u. ¹⁰Mazan pidan marainpan an pairibannao, kanada'o ida'a'o umashaapan wuru'u, na'iki aona'o nii ukasharutin-kidan pairiban oia'o di'iti. ¹¹Mazan pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan, maruta'o ida'a'o wuru'u uruuz. Na'apa'o pidan pozawatapa'o wuru'u, usha'apanum kau'an maruta'o ishaawunudu aka ni'i naa wuru'u uruuz.

¹²Ōsaadan u'ati, ōmarainapanii koraiziannao,^a
usha'apanum kau'an
Tominkaru mainaabatani'i
naa u'oian kida

Jesus Christ sha'apatanii
ida'an.

¹³⁻¹⁴Ōsaadan u'ati daruinao,^b
usha'apanum kau'an
zaamatinpa'ora'a naa unao
Jesus Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-
kao ua'ii.

Ōsaadan u'ati kapam
pa'inainao,^c
usha'apanum kau'an
udikinita ni'i naa Satan.

Ōsaadan u'ati koraiziannao,
usha'apanum kau'an unao
zaamatinpa'ora'a naa
waDaru Tominkaru ida'ati.

Ōsaadan u'ati daruinao,
usha'apanum kau'an
zaamatinpa'ora'a naa unao
Jesus Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-
kao ua'ii.

Ōsaadan u'ati pa'inainao,
usha'apanum kau'an aonaa
ukashadinan;
pakawan utaapan Tominkaru
Paradan unyukunuu ii,
na'iki udikinita ni'i naa
Satan.

¹⁵Mana'a umarainpa'ana'a oia'o sha'apaapa-kao, na'iki oia'o aimakaan kida di'ora'a amazada ida'a'o. Usha'apanum kau'an, pidan marainpan an oia'o aimakaan di'ora'a amazada ida'a'o, aonaa umarainpan mani waDaru Tominkaru wuru'u. ¹⁶Usha'apanum kau'an wuru'u oia'oraz mashaapa-karu: pidan

1Jn

^a 2:12 *koraiziannao*: pa'inainao zii itominpan Jesus dau'u. ^b 2:13 *daruinao*: kotua'ora'a naa imishidapan Jesus. ^c 2:13 *pa'inainao*: ma'ozakainao ikaudinan Tominkaru ati.

aipan pasha'apatan oia'o panyukunu kawana'ati; pidan na'azootapan patukapanii kida; pidan atadinpan pairiban ati pasha'apauz ida'an. Na'apa kida'oraz oia'o di'itinapaku aonaa waDaru Tominkaru di'iki'o mani utominan wuru'u, mazan oia'o mashaapa-karu nau-dapa-kao aipan ati'o karikaonan. ¹⁷Di'ora'a amazada, na'iki ipai na'a'oraz oia'o kida tuukia'oraz pidannao na'azootapan, katokontina'o nii wuru'u. Mazan pidan sha'apaapa'o aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati, karikaonanu'o nii pa'an ukakupan.

¹⁸Ōmarainapanii koraiziannao, aizii maonapata'a naa amazada tokon. Wakowaadanii sha'atii u'ati kaawa'o nii Christ taruba, aizii kai iriba'a naa Christ tarubanao kaawan. Ukau'an, waaitapa maonapa'a naa amazada tokon. ¹⁹Aizii wuru'u Christ tarubanaouz, watuma'o kiwiin ībaokopainpauzon, udauna'an īwa'akan waunao. Mazan wuru'u īnaouz, aonaa mishi'o mani īmishidan waunao kawan. Īmishidan dono mani waunao kawan, aonaa īwa'akan waunao, pakawan mani ībaokopainpan watuma. Īwa'akan idi waunao, waaitapa aonaa mishi'o mani īmishidan waunao kawan.

²⁰Mazan unao, kaina'a'ora'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa u'ida'a, ukau'an uaitapani'i naa wuru'u mishi'oraz kuwai. ²¹Ōsaa-

dan u'ati, aonaa umaaitapakan idi'o mani mishi'o kuwai, mazan uaitapan idi'o pa'anazu. Na'iki uaitapan kapam aonaa na'iam mariidinkaru Tominkaru di'iki'oraz mishi'o kuwai ida'a. ²²Pidan kia'oraz aonaa mishi'o mani Jesus, uruu Christ,^d mariidinauzo wuru'u. Aizii pidan na'apa'oraz ukian, uruu Christ taruba'a naa wuru'u, aonaa umishidan waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ. ²³Pidan aona'oraz umishidan Tominkaru Dani, umamishidakan kapam waDaru Tominkaru wuru'u. Mazan pidan mishida'oraz pa'an Jesus Tominkaru Danin, zaamatanpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u.

²⁴Ukau'an kaimanaimana'a naa pa'i utaapa unyukunuu ii wuru'u kuwai kidaz, uabataniaz usakadan di'iki umishidapan. Unyukunuu-atin an pakawan wuru'u kakinaoriiz, pakawanu'o nii unao zaamatanpan Jesus, Tominkaru Dani ida'ati, na'iki Tominkaru, udaru ida'ati. ²⁵Wazaamatanpan idi Tominkaru ida'ati, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu wa'ida'a, Christ kowaadaniaz pataan nii wa'ati.

²⁶Ōsaadan na'apa kaarita unao ati, uzaudin kizi pidannao ai tiwauta'oraz pamariidan unao. ²⁷Mazan unao, kaina'a'ora'a naa Kaimana'o Doronaa u'ida'a, ukau'an aonaa kandii nii uaipan zii ba'oran pidan tominapa-kidan unao mishi'o kuwai dau'u. Usha'apanum kau'an

^d 2:22 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Kaimana'o Doronaa tominapa-kidani'i naa unao ipai kakinaorii dau'u, mishi'o wuru'u kuwai kidaz, aonaa mariidin-karu mani. Ukau'an pakawan pa'i uzaamatinapa Christ ida'ati, Kaimana'o Doronaa kaki-naotan kawana'ati unao.

*Na'apa'oram dau'ati'o
Tominkaru dainao kii-karu*

²⁸Ukau'an, òmarainapanii korai-ziannao, pakawan pa'i uzaamatinapa Christ ida'ati, aonaa kizi waba'azootinan u'ati, ukaawan dono koshan, na'iki aonaa kizi watarian waikodapan uruu. ²⁹Unao, uaitapa Christ sha'apatanii kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan Tominkaru awun za'a. Ukau'an uaitapa pa'i, pidan sha'apaapa'o kaimana'o aimaakan Tominkaru awun za'a, Tominkaru dani uruu.

3 ¹Utukapa na'apam waDaru Tominkaru marainpan manawun waunao, turuu wadakota-ka Tominkaru dainao nii: mishi'o udainao waunao. Mazan pidan-nao, imi'i baara'a kida'o aimaakan dau'oraz karikaonan ìdi'itinpan, aonaa ìaitapan uruu, ukau'an aonaa ìaitapan Tominkaru dainao waunao. ²Òmarainapanii òmin-mishidannao, mishi Tominkaru dainao'u naa waunao, mazan aonaa zii ukainaabatan na'apam nii waunao diina'iti'i Christ wa'atin dono. Mazan waaitapa, ukaawan dono uruu kawanu'o nii waunao, usha'apanum kau'an watukapan nii na'apa'oram manawun uruu. ³Ukau'an pidan zaudapa'oraz naa

patominan Christ kawan diina'iti'i, marii pa'i udadaradan naa panyukunu oia'o ai, usha'apanum kau'an aonaa oia'o nii Christ ida'a.

⁴Ipai pidan sha'apaapa'oraz oia'o, dikintapa'o Tominkaru kakinaori wuru'u. Usha'apanum kau'an oia'o wuru'u kakinaorii dikintapa-kaoz. ⁵Uaitapanii Jesus kaawankan so'ota'o nii wa'oiian kida. Aizii uruu, aona'o u'oiian. ⁶Ukau'an pidan zaamatinpa'o Christ ida'ati aona'o ni'i naa usha'apaapan oia'o. Mazan pidan pakawan'oraz zii usha'apaapan oia'o, aona'o uaitapauzon na'iki aona'o uzaamatinpan Christ ida'ati wuru'u.

⁷Òmarainapanii korai-ziannao, mana'a utaapada'ana'a pidan pozawata-kidan unao: pidan kaimana'o, usha'apata kaimana'o aimaakan, na'iki kaimana'o Tominkaru awun za'a wuru'u uruuz, na'apa Jesus Christ kawan. ⁸Mazan pidan sha'apaapa'oraz oia'o, ukainaabatan Satan dani wuru'u uruuz, usha'apanum kau'an Satan, ukadz usha'apaapauzon oia'o, amazada sakadinan di'iki'o. Mazan Tominkaru Dani kaawankan mainaabata'o ni'o Satan kaudin-kizi kida. ⁹Tominkaru dainao, aonaa ìsha'apaapan naa oia'o, usha'apanum kau'an Tominkaru kaduzu'u naa wuru'u ìnao ida'a'oraz. Aonaa turuu ìsha'apaapan naa oia'o, Tominkaru daniitan idi'i naa ìdyaun. ¹⁰Ukau'an aizii, kaikapa waaitapan kanomnao Tominkaru dainao nii, na'iki kanomnao Satan dainao nii: pidan aona'oraz usha'apatan

kaimana'o aimaakan, na'iki aona'oraz umarainpan pairiban, aonaa Tominkaru dani mani uruu.

Marainpaaka'o Tominkaru dainao

¹¹Usakadinan di'iki'o umishidapan uabatautan di'ora'a kakinaorii: wamarainpaaka pa'i, kia'oraz. ¹²Aonaa pa'i Cain kawan man waunao, tawuru'u Satan poitoruz, zowia'oraz pa'inawuzu. Cain, ukaduz usha'apaapauzon oia'o, mazan u'inawuzu Abel, kaimana'o pidan uruu, uruu idi Cain zowian uruu. ¹³Ukau'an õmin-mishidannao, zaudinapa pa'i umashaapa. Kaina'a'o nii pidannao, imi'i baara'a'o sha'apaapa-ka'o daua'oraz ïdi'itinpan, to'ora-kizaitapan unao. ¹⁴Waaitapa, aonaa mawakakaru ida'antanpu'ora'a naa mani waunao, mazan kakupa-karu ida'antanpu'u pa'an. Usha'apanum kau'an marainpaaka'o waunao. Pidan aona'oraz umarainpan pamin-mishidan, pakawanu'o zii mawaka-karu ida'antanpu'u uruu. ¹⁵Pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan, zowia'o pairiban kawanu'o wuru'u uruu. Na'iki waaitapa, pidan zowia'o pairiban, aonaa u'ida'a karikaonanu'o kakupa-karu.

¹⁶Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz marainpaaka-karu: Jesus Christ taapada pazowii-ka'o waunao dikin ii. Ukau'an marii pa'i wataapadan wazowii-ka'o wamin-mishidan dikin ii. ¹⁷Aizii aimaakan kaina'an dono pidan ida'a umashaapa-kinaa nii kaimanaiman, na'iki kaina'a uaitapanii pairiban dopia'o paaipan idi

aimaakan sodi pamashaapa-kinaa nii kapam, mazan upu'u aonaa zoobaba ukaminka'utan wuru'u dopia'oraz. Pidan na'apa'o aonaa turuu udakotan pamarainpan pairiban na'apa Tominkaru marainpan kawan pidannao. ¹⁸Õmarainapanii koraiziannao, aonaa wamarainpaaka'ana'a waparadan ida'an karikaonan, mazan wakaminka'utan ida'an wairibannao, na'iki mishi'o ida'an.

Tominkaru dainao mabaa'azoo ïkaawan Tominkaru ida'ati

¹⁹Wamarainpan ida'an wamin-mishidannao, waaitapan nii Tominkaru ida'atanpu'o waunao, ukau'an mabaa'azo'o nii wawa'atin Tominkaru ida'ati. ²⁰Waabatanan pu'u padamata wanyukunuu ii oia'o waunao, mazan Tominkaru powa'a'o zii umanawunun wanyukunuu ai, na'iki uaitapa ipai daunuuda'u aimaakan. ²¹Õmarainapanii õmin-mishidannao, waabatanan an wanyukunuu ii kaiman Tominkaru kanaapu'u, aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin U'ida'ati. ²²Tominkaru taan nii wa'ati ipai aimaakan wapishaanii u'ai, usha'apanum kau'an waizo'atipan idi Ukakinaori kida na'iki wamashaapan idi Unyukunuu kawana'ati. ²³Aizii kaikapa'o wuru'u Tominkaru kakinaoriz: Marii pa'i waminshidan Jesus Christ Tominkaru Danin, na'iki marii pa'i wamarainpaakan, na'apa Christ kakinaotauzon kawan waunao. ²⁴Pidan izo'atipa'o Tominkaru

kakinaori, zaamatanpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u, na'iki Tominkaru zaamatanpa'o uruu ida'ati. Tominkaru taaniaz wa'ati Kaimana'o Doronaa, uruu kainaabata wa'ati kaina'a Tominkaru mashaapan wa'ida'a.

*Na'apam Tominkaru Doronaa
pana'an oia'o doronai ai*

4 ¹ Õmarainapanii õmin-mishidannao, mana'a umishida'ana'a ipai pidannao dakota'oraz Tominkaru Doronaa kaina'an pa'ida'a. Mazan utiwaa-kidapa pa'an kaimanaiman idyaun, uaitapa kizi mishi'o Tominkaru Doronaa wuru'u i'ida'a'oraz. Usha'apanum kau'an iriba'a naa dakotinpainao prophet nii makon ipai wiizai kawana'ati. ² Kaikapa'o ida'ana'o nii uaitapan Tominkaru Doronaa kaina'an pidan ida'a: pidan mishida'oraz Jesus Christ kaawankan pananaa zo'o, Tominkaru Doronaa wuru'u uruu ida'a'oraz. ³ Mazan pidan aona'oraz umishidan Jesus Christ kaawankan pananaa zo'o, aonaa Tominkaru Doronaa mani wuru'u uruu ida'a'oraz. Mazan Christ taruba di'iki'o doronai wuru'u uruu ida'a'oraz. Uabatazonii kaini'iki'o nii uwa'atin, wuru'u oia'oraz doronai, aizii kai, kaina'a'a naa pidannao bii an uruu.

⁴ Mazan unao, õmarainapanii koraiziannao, Tominkaru dainao pa'an unao. Kaakinapa u'ati madiwautapa-ka'oraz idakotinpan prophet nii, usha'apanum kau'an ma'ozaka'o manawun unao ida'a'o-

raz Kaimana'o Doronaa, wuru aia'a Satan di'iki'oraz doronai kazowautapa'oraz pidannao imi'i baara an. ⁵ Aizii madiwautapa-ka'oraz idakotinpan prophetnao nii, aonaa iaitapan Tominkaru, ukau'an ikakuwaapan na'apa maaitapa-kainao Tominkaru kawan. Ukau'an pidannao maaitapa-kainaoz Tominkaru, imishida ikuwaa. ⁶ Mazan waunao, Tominkaru dainao pa'an, ukau'an pidannao aitapainaoz Tominkaru, kaiman i'ati wakuwaaz. Mazan pidannao, aona'oraz Tominkaru dainao mani idyaun, aonaa inaudapan wakuwaa. Na'apa'o ida'an waaitapan Kaimana'o Doronaa kainaabata'oraz mishi'o kuwai Tominkaru daua'o kaina'an pidan ida'a, oo oia'o doronai, mariidapa'oraz pidannao.

*Marainpaaka-karu
Tominkaru aipan ati*

⁷ Õmarainapanii õmin-mishidannao, pakawan pa'i wamarainpaaka, usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u wamarainpaaka-kinaaz. Ukau'an, pidan marainpa'oraz pamin-mishidannao, Tominkaru dani uruu, na'iki uaitapanii Tominkaru. ⁸ Pidani aona'oraz umarainpan pamin-mishidannao, aona'o uaitapan Tominkaru, usha'apanum kau'an Tominkaru, uruu kamarainpanu'o. ⁹ Kaikapa Tominkaru aidan wa'ati na'apam pamarainpan pidannao: Uduyudan paudani bauda'apauzon imi'i baara ati, turuu kizi waikodan uruu ida'an karikao-nanu'o kakupa-karu. ¹⁰ Kaikapa'o

wuru'u kamarainpan-karuz: Aonaa waunao marainpan kaduz mani Tominkaru, mazan Tominkaru marainpan kaduz pa'an waunao. Uruu idi uduyudan pauDani mawakan waunao dikin ii, turuu kizi wa'oian kida mainaabata-ka. ¹¹ Ōmarainapanii ōmin-mishidannao, Tominkaru marainpan kau'an waunao tuukii manawun, na'apa pa'i ukau'an wamarainpaaka kapam. ¹² Aonaa bauda'apa pidan tukapauzon pu'u padamata Tominkaru, mazan wamarainpaakan an, Tominkaru kaina'an wa'ida'a wuru'u. Na'iki wamarainpaakan ida'ana'o nii ukamarainapanun ikodinan ba'orainao pidannao, na'apa uaipan kawan manawun.

¹³ Waaitapa Tominkaru ida'ati'o wazaamatanpan, na'iki kaina'a'o uruu wa'ida'a, usha'apanum kau'an utaani'i naa wa'ati Kaimana'o Doronaa. ¹⁴ Tominkaru dyuudan pauDani Jesus Christ kazannaata'o nii ipai pidannao i'oian kida ai. Watukapanii uruu, na'iki aizii, wakakuwaapan udau'an ba'orainao ati. ¹⁵ Na'ia'oram pidan kowaadan an Tominkaru Dani wuru'u Jesus, Tominkaru kaina'an uruu ida'a wuru'u, na'iki Tominkaru ida'ati'o uzaamatanpan. ¹⁶ Waaitapa na'apam Tominkaru marainpan waunao, ukau'an u'ati'ora'a naa wanyukunuu.

Tominkaru kamarainpanu'o uruu. Ukau'an pidannao karikao-nanu'oraz ikamarainapanun, Tominkaru ida'ati'o i'zaamatanpan, na'iki i'nao ida'ati'o Tominkaru zaamatanpan. ¹⁷ Uruu idi'o wuru'u

wamarainpaakanuz uruu kawan manawun: ukau'an wamarainpaakan idi na'apa, aona'o nii watarian wuru kamoo dono'o Tominkaru kootowapa-kidannuz pidannao. Usha'apanum kau'an Christ kawanu'ora'a naa wamashaapan da'a'a imi'i baara'a. ¹⁸ Waaitapan idi Tominkaru marainpan waunao, aonaa kandii nii watarian u'ai. Tominkaru kamarainapanun ikodinan idi ba'orainao pidannao waunao marainpaakan ida'an, na'apa manawun uaipan kawan, ukau'an aonaa kandii nii watarian Tominkaru ai. Pidan tarian Tominkaru ai, uaitapan idi'o Tominkaru pataka'utan nii paugaru, wuru kamoo dono'o Tominkaru tiwaa-kidaapanuz naa pidannao. Pidan taria'oraz, uaitapan idi'o aonaa pakamarainapanun Tominkaru aipan kawana'ati.

¹⁹ Wamarainpaakan, usha'apanum kau'an kiwiini'ora'a naa Tominkaru marainpan waunao. ²⁰ Aizii pidan kian an, "Ōgaru, ōmarainapanii Tominkaru," mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan pamin-mishidan, uruu mariidinauzo wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa umarainpan pamin-mishidan patukapanii padamata, ukau'an aonaa na'itim umarainpan Tominkaru, aona'oraz utukapauzon. ²¹ Na'iki kaikapa'o Tominkaru kakinaori waunao ati'o: Pidan marainpa'o Tominkaru, marii pa'i umarainpan pamin-mishidannao kapam.

*Turuwa'o Tominkaru kakinaori
kida izo'ati-ka'o*

5 ¹Ipai pidan mishida'oraz Christ^e wuru'u Jesus, uruu Tominkaru dani. Na'iki pidan marainpa'o waDaru Tominkaru, umarainapa kapam udainao. ²Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wamarainpan Tominkaru dainao: wamarainpan ida'an Tominkaru, na'iki washa'apaapan ida'an udyuudaniaz sha'apata-ka'o. ³Umishiin an wamarainpan Tominkaru, washa'apaapan nii udyuudaniaz sha'apata-ka'o. Na'iki aonaa kasha'apanna'o mani wuru'u udyuudaniaz sha'apata-ka'o, ⁴usha'apanum kau'an ipai Tominkaru dainao, turuu idikintan oia'o. Na'iki iwazootanuz pamishidapan idi Jesus Christ. ⁵Aonaa kanom ka'iitan padikintan oia'o, soo pidan, mishida'oraz Tominkaru Dani wuru'u Jesus.

Tominkaru Dani daua'o

⁶Jesus Christ, uruu kaawa'oraz aokazi iki, uruu chikaawunuu-kidina'oraz wunu idi, na'iki uruu shoota'oraz uizain umawakan dono. Aonaa soo wunu ida'an mani karikaonan ukainaabata-ka'o Christ wuru'u uruuz, mazan uizain shootan ida'an kapam. Na'iki Kaimana'o Doronaa kainaabata kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz aimakaan kida. Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa, ukaduz ukainaabatau-

zon mishi'o aimakaan Tominkaru di'iki'o. ⁷Ukau'an kaina'a idikinauda'u aimakaan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o [aokazi ii: waDaru Tominkaru, Parada-karu, na'iki Kaimana'o Doronaa; ipai idikinauda'u idyaun, ikainaabata bouda'apa'o aimakaan Jesus dau'u. ⁸Na'iki kaina'a idikinauda'u aimakaan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o imi'i baara'a:]f Kaimana'o Doronaa, na'iki uchikaawunuu-kidinan wunu idi, na'iki uizain shootan umawakan dono; ipai idikinauda'u idyaun, ikainaabata bouda'apa'o aimakaan Jesus dau'u.

⁹Pidan kakuwaapan an paaitapanii dau'u, wamishida'aka ukuwaa. Ukau'an Tominkaru kuwaa umanawunun idi pidan kuwaa ai, wamishida pa'i ukainaabataniaz aimakaan kida wa'ati. Aitaniiman ukuwaa umanawunun, usha'apanum kau'an uruu Tominkaru, na'iki pauDani daua'o wuru'u ukakuwaapanuz. ¹⁰Ukau'an pidan mishidan an Jesus, Tominkaru Danin, uaitapa mishi'o wuru'u Tominkaru kuwaa kidaz. Mazan pidan, aona'oraz umishidan Tominkaru kuwaa, udakotan Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, usha'apanum kau'an, aonaa umishidan Tominkaru kuwaa pauDani daua'oraz. ¹¹Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: Tominkaru taani'i naa wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu, na'iki wazaamatanuzu Tominkaru Dani ida'an. ¹²Pidan

1Jn

^e 5:1 *Christ*: Tominkaru dyuudanii aokazi iki kazannaata'o nii waunao.

^f 5:7-8 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

zaamatinpa'o Tominkaru Dani ida'ati, kaina'a'ora'a naa karikaonanano'o kakupa-karu u'ida'a. Mazan pidan, aona'oraz uzaamatanpan Tominkaru Dani ida'ati, aonaa karikaonanano'o kakupa-karu nii u'ida'a.

Karikaonanano'o kakupa-karu

¹³Ōsaadan di'ora'a kaarita unao ati, mishidainao Jesus Tominkaru Danin, uaitapa kizi kaina'a'ora'a naa karikaonanano'o kakupa-karu u'ida'a. ¹⁴Ukau'an aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin Tominkaru ida'ati, waaitapan idi unyukunuupan nii waunao na'apainim dono wapishaan aimakaan u'ati, unyukunuu aipan kawana'ati. ¹⁵Waaitapan idi unyukunuupan nii waunao, wapishaan dono aimakaan u'ati, waaitapa utaan nii wa'ati wapishaaniaz.

¹⁶Aizii bauda'apa unao, utukapan an mani umin-mishidan sha'apatan oia'o, mazan aonaa tawuru kaduz oia'o mani'i, buuta-kida'oraz pidan karikaonanano'o mawaka-karu di'iti, marii upishaan Tominkaru kazannaatan wuru'u sha'apata'oraz oia'o, Tominkaru taan nii u'ati karikaonanano'o kakupa-karu. Kaiwuru'u ōna'apanuz, pidannao sha'apatainao oia'o dau'ati'o, mazan aonaa tawuru kaduz oia'o mani'i buuta-kida'oraz pidan karikaonanano'o mawaka-karu

di'iti. Kaina'a mishi oia'o, uruu buuta-kida'o pidan karikaonanano'o mawaka-karu di'iti. Mazan aonaa ōkian mani, upishaa kizi Tominkaru kazannaatan sha'apata'oraz uruu kaduz oia'o. ¹⁷Ipai aimakaan sha'apata-kariwaiz pana'iti Tominkaru aipan ai, oia'o wuru'u. Mazan kaina'a oia'o kida, aonaa ubuuta-kidan pidan karikaonanano'o mawaka-karu di'iti.

¹⁸Waaitapa, Tominkaru dainao, aona'a naa īsha'apaapan oia'o, usha'apanum kau'an Tominkaru Dani, Jesus Christ, kazannaatapani'i naa īdyaun, ukau'an aonaa Satan ka'iitan pakaziwan īdyaun. ¹⁹Waaitapa, Tominkaru dainao waunao, mazan ipai pidannao aona'oraz īaitapan Tominkaru, Satan kazowautapanii īdyaun. ²⁰Waaitapa mishi'o Tominkaru Dani kaawan imi'i baara ati, na'iki ukainaabata aimakaan kida wa'ati, turuu kizi waaitapan wuru'u mishi'oraz Tominkaru. Wazaamatanpan mishi'o Tominkaru ida'ati, usha'apanum kau'an uDani, Jesus Christ ida'ati'o wazaamatanpan. Soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru, na'iki uruu bauda'apa karikaonanano'o kakupa-kinai. ²¹Ukau'an ōkian u'ati ōmarainapanii koraiziannao, uzau-din, mana'a utaaaina'ana'a wuru atil'i tanawata'o ni'oraz pana'iti unyukunuu mishi'o Tominkaru ai.

Itamautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita zunaaba na'iki odainao ati'o. Mazan pabi'i kida pidannao di'itapanuz, usaada-ka'o pa'an mishidainao baokopa'o i'choochiipan ati'o.

Pakaaritan ida'a apostle John ma'ozakadan mishidainao, i'izo'ati kizi Tominkaru paradan pamarainpaakan ida'an. John kakinaotan mishidainao, pidannao ai pana'iti'oraz i'tominapa-kidan pidannao Jesus dau'u. Na'iki uaipan mishidainao marina'atan idyaun, na'iki wuru'u pana'iti'oraz i'tominapa-kida-kinaa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi1-3
Izo'ati-karu na'iki kamarainpan-karu	4-6
Zaudin-karu mazanu'o tiichaanao tominapa-kida-kinaa ai	7-11
Kaarita katokon-tinan	12-13

1 ¹ Õgaru, choochi zowaunaa, òsaadan di'ora'a kaarita pu'ati zunaaba, Tominkaru zaamataniaz papidanani nii, na'iki pudainao ati'o kapam. Mishi'o òmarainpan unao. Aonaa òba'orantina'o mani òmarainpan unao, ipai pidannao aitaapainaoz mishi'o kuwai, i'marainapanii kapam unao. ² Wamarainpan unao waaitapan idi mishi'o kuwai, na'iki karikaonanuo' nii wataapan wuru'u mishi'oraz kuwai. ³ Òtoriinpan, karikaonan kizi waDaru Tominkaru na'iki udani Jesus Christ kamunanun wa'ati,

na'iki ukamunan-kida kizi waunao, na'iki utaa kizi wanyukunuu kaiman-kinaa nii, waizo'atipan ida'an mishi'o, na'iki wamarainpaakan ida'an.

Wamarainpaaka

⁴ Tuukii òkonaukian òabatan idi pabi'i kida pudainao, pakawan i'izo'atipan mishi'o kuwai, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati. ⁵ Aizii òkia'azon pu'ati òmarainapanii zunaaba; marii wamashaapa marainpaaka wamin-mishidannao tuma. Aonaa

2Jn

pa'ina'o kakinaorii mani wuru'u òkowaadaniaz u'ati, uruu tawuru'u waabataniaz wasakadan di'iki'oraz wamishidapan. ⁶Aizii wuru'u marainpaaka-karu òkianuz, waizo'atin dau'ati'o Tominkaru kakinaori, na'iki wamashaapan dau'ati'o ukawana'ati. Ukakinaotan waunao, wamarainpaaka kizi pakawan waabatan kawan ukakinaori wasakadinan di'iki'oraz wamishidapan.

⁷Iriba'a naa pozawatapa-kida'o pidannao makon ipai amazada kawana'ati. Ìkian, aonaa mishi'o mani Jesus Christ kaawan pananaa zo'o imi'i baara ati. Pidan na'apa'o, mariidinauzo na'iki Christ taruba wuru'u. ⁸Ukau'an uzaudin, aonaa kizi uwaziwaan ukaudinan winipinaa, Tominkaru taa kizi ipai u'atiz. ⁹Pidan pana'iti'oraz ukakinaopan Christ kakinaori ai, aona'o uzaamatinpan Tominkaru ida'ati wuru'u. Mazan pidan

karikaonanu'oraz umishidapan Christ kakinaori, uruu pa'an Tominkaru na'iki uDani ida'ati'o uzaamatinpan. ¹⁰Aizii pidan kaawan an unao ida'ati, pana'iti'oraz ukakinaopan Christ di'iki'o ai, mana'a udapaapa'ana'a uruu udapu ati. Aonaa unauba'ana'a uruu. ¹¹Pidan dapaapa'oraz na'apa'o pidan, ukaminka'utan naa ukaudinan oia'o dau'u wuru'u, padapaapan ida'an uruu.

¹²Kaina'a dobata zii aimakaan òkowaada'azoonii u'ati, mazan aonaa òaipan òkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan. Usha'apanum kau'an òaipan nii òmorowautan kadiman unao di'iti, òkakuwaapa kizi u'ati òna'ian pu'u. Uruu aonaa kizi kanom towauda'uan wakonaukian.

¹³Pu'inaozo, Tominkaru zaamataniaz kapam papidanan nii, odainao dyuudan paparadan pu'idi'iti.

Idikinautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita choochi zowaunaa Gaius ati'o. Pakaaritan ida'a, John kowaadan kaiman panyukunuu Gaius kaudinan dau'an. Ukonaukii-kidanuzu ukaminka'utan idi ba'orainao mishidainao. John kakinaowan Gaius, Diotrephes ai. Mazan Demetrius dau'an, kaiman pa'an uparadan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa	1
Gaius konaukii-kida-kao	2-8
Diotrephes sha'apatanii daua'o	9-10
Demetrius sha'apatanii daua'o	11-12
Kaarita katokon-tinan	13-15

1 ¹ Õgaru, choochi zowau-naa, òsaadan di'ora'a kaarita pu'ati, òpaonaru Gaius, mishi'oraz òmarainpan.

² Òpaonaru, òtoriiinpan Tomin-karu ati marii kizi punanaa mashaapan ziwu, na'iki ipai kizi aimaakan sha'apan kaiman pu'ati, na'apa pumashaapan kawan kaiman pudoronaa ii. ³ Tuukii òkonaukian òabatan idi wa'inawuzunao kakuwaapan wa'ati, pumashaapan dau'u Tominkaru kakinaori kawana'ati. Na'iki òabata kapam karikaonanu'o pumashaapan

mishi'o kuwai kawana'ati. ⁴ Tuukii manawun òkonaukian òabatan dono òdainao kawanuinao òtaapan^a mashaapan mishi'o kuwai kawana'ati.

⁵ Aizii òkia'azon pu'ati òpaonaru, kaimana'o kaudin-kizai wuru'u pusha'apaapaniaz Tominkaru ati, pukaminka'uapanuz morowautapa'o wa'inawuzunao, kowaadapainauz kaimana'o kuwai. Pumaaitapauzokan pu'u padamata ba'orainao, mazan upu'u pukaminka'utan ìdyaun. ⁶ Ìkowaada'a naa da'ainao mishidainao ati'i, na'apam pukamarainapanun, pusha'apata kaiman

3Jn

^a 1:4 òdainao kawanuinao òtaapan: òkakinaotauzoniinao

kida'o aimaakan ĩ'ati. Na'apa pa'i pukaminka'uta ĩdyaun kaiman kizi ĩdobatan pakaudin-kizi dau'ati. Kaimana'o Tominkaru ati wuru'u na'apa'oraz pusha'apaapan. ⁷Īkaudinan idi'o Jesus Christ ati wuru'u ĩkakuwaapatinanuz na'iki ĩchi'ikapanuz, na'iki aonaa ĩpishaan, oo ĩzaamatan aimaakan mamishidainao ai. ⁸Ukau'an waunaou'o nii wuru'u kaminka'uta'oraz ĩdyaun, na'apa'o ida'ana'o nii wakaudinan ĩtuma, ba'orainao abata kizi mishi'o kuwai.

⁹Ōdyuudani'i naa ōkaaritan na'iti mishidainao ati na'apa'o dau'a'o, mazan Diotrefhes, aonaa uabata'azon waparadan. Usha'apanum kau'an karikaonan uaipan pakazowautapan mishidainao pa'ida'a karikaonan. ¹⁰Ōkaawan dono unao di'iti, ōkowaadan nii kanom usha'apaapanii, na'apam umariidinan tuukii wadau'u. Aonaa soo uruu mani karikaonan usha'apaapan, mazan aonaa kapam udapaapa'azon wa'inawuzunao, wuru'u mako'anpainaouz na'iki kowaadapainaouz kaimana'o kuwai. Na'iki umashaata mishidainao dapaapa'azon ĩdyaun. Aizii ĩdapaapan an ĩdyaun, aona'o ni'i naa utaapadan ĩbaokopatinan baokoinao mishidainao tuma.

¹¹Ōpaonarū, mana'a putamaka-pa'ana'a pidannao sha'apatainaoz oia'o aimaakan, mazan putamaka-pa'an sha'apatainaoz kaimana'o aimaakan. Pidan sha'apata'oraz kaimana'o aimaakan, uruu Tominkaru pidanan. Mazan pidan sha'apaapa'oraz oia'o, uruu aonaa uaitapauzon Tominkaru. ¹²Aizii ipai mishidainao, aitapainaoz Demetrius, ĩkian udau'an kaimana'o pidan uruu. Umashaapa mishi'o kuwai kawana'ati, ukau'an na'apa'o kainaabata kaimana'o pidan wuru'u uruuz. Aizii waunao, "kaimana'o uruu," kii wakian udau'an kapam, na'iki unao, uaitapa mishi'o wuru'u waparadanuz na'apan dono wakian pidan dau'ati.

¹³Kaina'a dobata zii aimaakan ōkowaada'azoonii padamata pu'ati, mazan aonaa ōaipan ōkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan. ¹⁴Ōaipan nii ōmorowautan kadiman zoobaba pu'idi'iti, ōparada kizi pa'an pu'ati.

¹⁵Marii kizi pa'i Tominkaru taapan punyukunuu kaiman. Wamin-mishidannao da'ainaou'u, ĩdyuudan paparadan pu'idi'iti. Wadyuudan waparadan ipai na'ainao mishidannao ati.

Jude Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Jude saadanii mishidainao Jesus Christ ati'o. Ukaki-naowan i'dyaun mariidinauzonao tiichaanao kakinaori ai, oo pana'iti'o itominapa-kidanii kida ai. Ukowaadan mishidainao ati, wuru'u mariidinauzonao tiichaanao, aonaa bauda'apa mani itominapa-kidan pana'iti'o parada-karu Jesus Christ dau'an, mazan itominapa-kidan naa pidannao mashaapa'o ni'i naa oii. Inao aia'o kapam Peter kakinaowanuz mishidainao itamautan pasaadanii ida'a.

Jude kowaadan kapam da'a'a pakaaritan ida'a na'apam nii Tominkaru pataka'utan na'iki umainaabatan tikazi idi wuru'u mariidinauzonaouz tiichaanao, na'apa umainaabatan kawan oiainao kotua'a naa, saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kowaadan kawan.

Kaarita buutinpan kida

Sakadin-kinai	1-2
Mariidinauzo tiichaanao dau'ana'o	3-16
Mishi kizi ma'ozaka mishidapa-karu	17-23
Tominkaru umanawunun konaukii-kida-ka'o	24-25

1 ¹Di'oraz kaarita o'garu Jude saadanii. Jesus Christ poitoru wuru'u o'garuz na'iki James inawuzu o'garu.

O'saadan di'oraz kaarita ipai pidannao ati'o, waDaru Tominkaru dapadaniinaouz, mashaapa'o nii pakamarainapanun ida'a, na'iki Jesus Christ taapaniinaouz kaiman.

²Marii powa'a zii kamunan-karu, kaiman-karu nyukunui ii,

na'iki kamarainpan-karu na'an unao ida'a.

Mariidapa'o patominapa-kidan pidannao

³Omarainapanii o'min-mishidannao, tuukia'o da'i o'saada'azon o'kaaritan u'ati, tawuru dau'ana'a kazannaatin-karuz oia'o ai, baokopa'oraz wamishidapauzon. Mazan aizii o'saadan nii o'ma'ozakada-kinaa nii unao, ma'ozaka kizi

Jude

ukazannaatapan wuru'u umishidapanuz, mishi'o kuwai Tominkaru taaniaz naa papidannao ati. Kari-kaonanu'o nii una'an, aonaa turuu upana'ada-ka. ⁴Ökian kaikapa'a, usha'apanum kau'an kaina'a oiainao pidannao zaamatanin ubii iti, aona'o ïaitapa-ka. Ìnao pana'ada'o kaimana'o kuwai Tominkaru kamunanun dau'oraz. Ìpana'adan wuru'u parada-karuz kaimana'azoo ïsha'apaapan oia'o, kakiba'azonnaa kida'o, na'iki ipai aimakaan dikauda kida'o usha'apaapa-ka. Na'iki aona'a naa ïnyukunuuatin Jesus Christ, buda'apa'oraz na'iki umanawunu'oraz wanaobanaa. Mazan na'apainao pidannao pataka'uta-kinao ni'o dau'ana'o, tawuru'u saadauzo-kariwaiz kotua'anaa, Tominkaru paradan ida'a.

⁵Ökakuwaapa'azon u'ati uaitapan pu'a'a naa padamata kidaz, òaipan idi'o unyukunuitapan uruu wanaobanaa kazannaata'oraz papidanannao Israelitena'o Egypt iki. Mazan udauna'an, umainaabata ipai mamishida-kainao pidannao ïbii iki. ⁶Na'iki unyukunuitapa, na'apam pabi'i kida angelnao, aonaa ïna'ian wuru di'ia'a Tominkaru taaniaz kaimana'o ïwiizi nii na'iki ïkaudinkiz nii, mazan ïmarina'atan kaimana'o pamashaapa-kizi. Ìnao kaina'a'a naa Tominkaru taapan maruta'o ka'azo ii chaintinapa, atii oiainao pataka'uta-ka kamoan kaawan di'iti. ⁷Unyukunuitapa kizi

kapam, Sodom na'iki Gomorrah,^a na'iki ïdazaba an kida'o wiizai, na'ii pidannao kiaapaakauzon madorona-daun, na'iki daonaioranao kiaapaakan pa'atiaaka kida. Uruu dikin ii Tominkaru mainaabatan wuru'u donoi pakawaodan ida'an kidaz. Aimaakan sha'apanuz kaikapa, ukainaabatan kaina'a'o tikazi karikaonanu'o una'an, pidannao sha'apaapainao oii kida'o pataka'uta-kizinao ni'o.

⁸Na'apa kida'o ida'an pidannao pataka'uan pananaa, zaamataninaouz unao bii iti, ïmishida na'apam pazanda'awun ia'o patukapan karikaonan. Uruu idi'o tuukii ïdikintapan Tominkaru paradan, na'iki ïparadan dikauda aokazi iainao umanawunuinao dau'an. ⁹Upu'u zii angel Michael, umanawunu'oraz ba'orainao angelnao bii'i, aonaa na'apam ukian Satan ati, aonaa udakoopanuzu, ukadako-waakan dono utuma Moses nanaa dau'an. Mazan ukian Satan ati, "Önaobana'o nii pa'an kashadakowau pugaru."

¹⁰Aizii wuru'u pidannaouz, ïdakoapa zii pamaaitapanii aimakaan kida. Ìnao na'apa'o wuniinao maaitapinkan kawan, sha'apatina'oraz panyukunuu aipan kawana'ati karikaonan. Ukau'an ïsha'apatan oii kida'o aimakaan panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki ïsha'apatanii kidaz, uru'o nii wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz

^a 1:7 *Sodom na'iki Gomorrah*: Putukapa kaarita token ii Parada-karu Masha'apan-naada-kinao di'ii.

ĩdyaun. ¹¹Kasha'ora'o nii manawun ĩbaianpan! ĩda'anan idi Cain kaduz, Cain zowiauzoz pa'inawuzu. ^bNa'apa ĩnao Balaam kawan, tuukii manawun ĩaipan puraata, uruu idi ĩsha'apatan pana'iti'o aimaakan. ^cNa'iki Korah kawanu'o ĩkashadamikin, na'apa'o nii uruu kawan ĩmainaabata-ka'o pakashadamikin idi. ^d

¹²Aizii ubaokopainpauzon dono uaroapa-kizi ii, kakiba'azonna'o nii ĩarooapan dono utuma, ĩtuzapan na'iki mabaa'azoo ĩsha'apatan oii kida'o ubii ii. ĩnao ĩaipan aimaakan soo pa'ati karikaonan. ĩnao na'apa'o wunu wa'atin kawanu'o maruta'oraz utomina'akan, mazan aonaa ukaawan uzabia'azon amazada aradan, mazan sawata'aka'oraz udobatapan isha'iz nii awaru mainaabata'akan idiz. ĩnao na'apa'o dizoo-karu kadunaa kida kawan makaaka-ka'oraz, ba'oran dizoo-karu kadunaa kida kaakapaan dono. Mawaka'o manawun rokoda-kariwai pa'ishitaba'u tuma kawanu'o ĩdyaun. ¹³Ĩnao na'apa paran ia'o wunu kaparanun kichana'iki-kian kawan, ĩbozoodapan kaniriba'o kakiba'azonnaa kida'o pasha'apaapanii. ĩnao na'apa zikainpa'o wizinao kawan, aona'oraz turuu pidan aitapan pakainaabatan na'itim pamakon ĩ'ida'an. Uruu idi kaina'a'a naa ĩwiizi nii taapa-ka'o, uruu maruta'oraz manawun, na'iki karikaonanu'o nii ĩna'ian.

¹⁴Kotua'a naa Enoch kowaa-dan aimaakan sha'apa'o nii dau'u ĩdau'an. Wuru'u Enoch, 7 udokozudaunnao Adam di'iki'o. Uruu Enoch kiauzoz:

“Utukapa! Naobanai wa'atin iriba'o pa'angelinnao tuma.

¹⁵Uwa'atin uwidaua'anan naa ipai pidannao.

Upataka'uta'anan ipai pidannao dikintapainauz Tominkaru, ĩmashaapan idi oii, na'iki ĩdakoopan idi Tominkaru dikauda'o ida'an.”

¹⁶Ĩnao pidannao, ĩnaudapa paparada-paradaapan panyukunu oian idi, na'iki ĩparadan oii ba'orainao dau'an. ĩmashaapan naa panyukunu aipan kawana'ati'i naa, oipa'a naa. ĩnao pidannao, umana-wun nii ĩkakuwaapan padau'an. ĩparadan konaunam, ĩkaimandakoinpan pidannao ati, ĩaipan idi pa'ati'i karikaonan kaiman-karu.

Jude kakinaowan pasaada-kizinao pakaaritan

¹⁷Ōmarainapaniinao! Aonaa umanyukunuuta'ana'a wanaobanaa Jesus Christ apostlennao kowaadauzonii, diina'iti'o nii usha'apanu'u. ¹⁸Īkian unao ati, “Diina'iti'i amazada katokon-tina'anan di'iti, kaina'a'o nii pidannao dakoopa'o nii Tominkaru na'iki upidanannao. ĩnao pidannao, sha'a-

Jude

^b 1:11 Genesis 4:3-8 ^c 1:11 Numbers 22:1-35 ^d 1:11 Numbers 16:1-35

paapa'o oia'o panyukunuu na'akan kawana'ati paugaru.” ¹⁹Na'apa'o pidannao toma'oraz buutaaka-karu unao bii'i. Īsha'apaapan aimakaan panyukunuu na'akan kawana'ati'o paugaru karikaonan, na'iki aonaa Tominkaru Doronaa nii ĩ'ida'a.

²⁰Mazan unao ōmarainapaniinao, marii karikaonan umashaapan uma'ozakadaaka, powa'a zii uma'ozakada umishidapan kakinaorii kida, Tominkaru di'iki'oraz. Utoriinpauzo Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an unao. ²¹Umashaapa'a naa Tominkaru kamarainapanun ida'a, uzadapatinan pu'a'a naa wanaobanaa Jesus Christ kamunanu'unan, pataan ida'an u'ati karikaonanu'o kakupakaru. ²²Ukamunan-kida na'iki uma'ozakada umin-mishidannao, aona'oraz naa ĩaitapanaatan na'ia'oram pamishida. ²³Na'iki ukazannaata kapam ba'orainao,

ukazatan ida'an ĩdyaun ĩna'aka-kaio ai tikazi di'iti. Na'iki ba'orainao, ukamunan-kida ĩdyaun, mazan uzaudin ĩkaduz ai, aonaa kizi ukaiwadan ĩkamichan kaduz, kaniriba'oraz naa ĩ'orian idi.

*Jude konaukii-kidan Tominkaru
umanawunun*

²⁴Uruu Tominkaru ka'iita'oraz pataapan unao uwaotan ai oia'o di'iti, na'iki uruu kadishita-kida'o ni'oraz unao kaimana'o pidannao nii, na'iki konaukiainao nii, umanawunu'o pakonaunaman kanaapu ati. ²⁵Wakonaukii-kida uruu, soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru, uruu wazan-naa, waNaobanaa Jesus Christ ida'an. Soo bauda'apa uruu ida'a konaunama-karu, umanawun-karu, ma'ozaka-karu, na'iki udaru'o naobanai-tinapa-karu, kotua'a naa amazada sakadinan iki, kai, na'iki karikaonan. Amen.

Jesus Aida-kidanii

John Ati

Di'oraz kaarita daua'o

*Di'ora'a kaarita apostle John saadanii, udyuuda-kaao dono'o munapo pidannao ai, paran zikon ia'o amazada Patmos iti, upataka'uta-kaao utomi-
napatin-kidauzon idi'o pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz.*

*John saadan di'ora'a kaarita'a mishidainao Jesus ati'o, pataka'uta-
kariwainaouz pamishidan dikin ii Jesus, ĩaitapa kizi Tominkaru wuru'u
kazowautapa'oraz ipai aimaakan sha'apa'oraz kida ĩ'ati.*

*Usaadan di'ora'a Jesus aida-kidanii u'aqti, uzanda'awun ia'o kawa-
nu'o utukapan, diina'iti'i daua'ora'a. John tukapanii kida kowaadan Jesus
kazowautapa'o nii ipai pidannao na'iki aimaakannao, na'iki uru'o nii
buuta na'iki pataka'uta pidan oia'o. Di'ora'a kaarita aida kapam mishidai-
nao ati Jesus, na'iki na'apam di'ora'a imi'i baara katokon-tinan nii. Uaida
kapam kaina'a'o nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara. Na'ia'o nii
mishidainao mashaapan Tominkaru na'iki Jesus tuma karikaonan, aonaa
na'apainim nii utokon.*

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa	1:1-8
Umanawunu'o aimaakan aida-kida-kaao John ati	1:9-20
Choochinao ati'o	1:1—3:22
Scroll na'iki 7 usakibadapa-kinoo kida	4:1—8:1
7 kuwudiinao	8:2—11:19
Dragon na'iki dya'utam kichana'iki-kia'o pana'aokazinao	12:1—13:18
John tukapan pana'a kida'o aimaakan sha'apan	14:1—15:8
Tominkaru to'oran shoota-kaao	16:1-21
Babylon na'iki Satan wiinii-kaao	17:1—20:10
Pidannao buuapa-kaao daua'o	20:11-15
Pa'ina'o aokazi, imi'i baara, na'iki Jerusalem	21:1—22:5
Jesus wa'atin nii	22:6-21

Rev

1 ¹Di'ora'a kaarita ida'a Jesus Christ aida-kidan aimakaan kida aona'oraz uaitapauzo-ka. Tominkaru aida-kidan Jesus ida'an papoitorunao ati kanom sha'apa'azon maonapa'a naa. Jesus dyuudan pa'angelin papoitoru John di'iti. Uaipan John aitapan ipai aimakaan, ²na'iki John kowaada kizi ipai kanom patukapanii. Di'i wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru Paradan di'iki'oraz Jesus Christ aida-kidaniaz. ³Konaukia'o nii wuru'u pidan aitaapa'oraz di'ora'a kaarita'a na'iki konaukia'o nii wunaou'u abatainaouz na'iki taapai-naouz ukuwaanaa, usha'apanum kau'an maonapata'a naa usha'apan kamoon.

*John dyuudan paparadan
7 choochi kida ati*

⁴Parada-karu kida John di'iki'o, 7 choochi^a kida ati'o Asia Baara ia'oraz.

Marii Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinnaa nii. Uruu na'auzoz amazada toma-ka. Ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an. Na'iki 7 doronainao di'iki'o mashaa-painaouz Tominkaru Taba kanaapu ii, ⁵na'iki Jesus Christ di'iki'o kapam. Uruu karikaonanu'o ukuwaa mishiin, na'iki uruu kadishita'oraz kiwiin pamawaka-kizi iki, na'iki

uruu Naobanai ipai kingnao ati imi'i baara'a.

Jesus Christ marainpan idi waunao umawakan wa'ati, uso'otan wa'oian paizain ida'an. ⁶Utoman ipai waunao Faadaanao nii pa'idiwaru, na'iki taainainao nii Tominkaru uDaru ati. Marii kizi utaapa-ka. Umanawunu'o nii na'iki ma'ozaka'o nii, karikaonan na'iki karikaonan. Amen!

⁷Uabata, utukapan nii
uwa'atin isha'iz tuma,
ipai'o nii pidannao tukapan,
atii wunaou'u dakatainaouz
uruu chipirari idi kapam.
Ipai'o nii pidannao zaadan
da'a'a imi'i baara'a
itukapan dono uruu.

Na'apa'o nii mishizi! Amen!

⁸“Ōgaru Alpha na'iki Omega,”^b
Naobanai Tominkaru umana-
wunu'oraz kian padau'an, “Ōgaru
na'auzoz amazada toma-ka. Ua'ii,
atii kai, na'iki karikaonanu'o nii
ōna'an.”

Christ aidinan John ati

⁹Ōgaru John unao inawuzu wamishidan idi Jesus kaimanai-man baokopa, watuudan nii ipai kasha'ora kida'oraz baiaapa-ka. Ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an. Na'iki 7 doronainao di'iki'o mashaa-painaouz Tominkaru Taba kanaapu ii, ⁵na'iki Jesus Christ di'iki'o kapam. Uruu karikaonanu'o ukuwaa mishiin, na'iki uruu kadishita'oraz kiwiin pamawaka-kizi iki, na'iki

^a 1:4 7 choochi: mishidainao Jesus ati'o na'apa-karuz. ^b 1:8 Alpha na'iki Omega: A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokontan Omega di'iti. Tominkaru toma'oraz ipai aimakaan kida utoma-ka. Ua'ii, na'iki uruu katokonta'oraz ipai aimakaan kida.

zon idi Tominkaru Paradan, na'iki òkakuwaapan idi Jesus dau'u. ¹⁰Naobanai kamoon dono'o, Tomin-karu Doronaa kazowautan ògaru, na'iki òabata diiwa'o parada-karu na'apa kuwudii^c pootapa-kariwai aran kawan kadakotinan òbarau ikinapu.

¹¹Parada-karu kian, “Ipai pusaada putukapanii kida, udauna'an pudyuuda'a naazu 7 choochinao di'iti, di'ora'a donoi kida di'ia'oraz ati, Ephesus, Smyrna, Pergamum, Thyatira, Sardis, Philadelphia na'iki Laodicea ia'oraz.”

¹²Uruu dauna'an aka òtanawatina'akan naa òtukapa'azon kanom wuru'u kadakotina'oraz ò'ati, òtukapa 7 lamp saabatinapa-kizi kida toma-kariwai gold idi. ¹³Ìbii'i òtukapa pidan kawanu'o, kaiwada-pa'o dawuu za'aba'i'o kamicha kaawa'o atii ukidiba di'iti, na'iki zadawii kawanu'o toma-kao gold idi ukaiwadapaniaz padokori'i ida'an, didimai morokoda-kao kawan. ¹⁴Uzowaud baraka, baraka na'apa kinaridi baraka'oraz kawan, na'iki uawun pururu'ukappan na'apa tikazi kawan. ¹⁵Ukidiba wizi'i, na'apa tawuru kawanu'u chipirari tikazi wizi'idaniaz. Na'iki uparadan abata-kao na'apa tozowan shaokodappan kawan. ¹⁶Uzaamatan 7 wizinao padiwa'ora antanpu'o paka'u ida'a, na'iki marii dimana'o dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan kodita'akan udako iki. Uawun baara kanadan, kanada

na'apa kamoo kanadan kawan, saki-tapa kamoo dono'oraz.

¹⁷Òtukapan idi'i naa uruu, òwashatina'akan naa òawun baara iki ukanaapu'u ukidiba dazaba'a ikoda tawuru'u mawaka'oraz naa. Upu'u mazan upishatan ògaru padiwa'ora antanpu'o paka'u idi, ukian ò'ati, “Mana'a putaria'ana'a! Ògaru kiwiitapa'oraz na'iki dawu'i-tiini'o, ¹⁸na'iki karikaonanu'o nii òkakupan. Ògaru mawakauzoz da'i, mazan aizii òkakupan nii karikaonan na'iki karikaonan. Kaina'a òma'ozakan òwazoota-kinaa nii mawaka-karu na'iki òtaa-kinaa nii kakupa-karu mawakainao ati kapam. ¹⁹Aizii pusaada'a naa ipai aimaakan putukapanii kida, sha'apa'o ni'oraz kai na'iki diina'iti'i. ²⁰Òkainaabatan nii pu'ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao, wuru kida dau'orazu'u: wuru'u 7 wizinao òzaamataniaz òdiwa'ora antanpu'o òka'u ida'a, na'iki wuru'u 7 lampanao saabatinapa-kizi kidaz toma-kariwaiz gold idi. Aizii wuru'u 7 wizinaouz, Angelnau wuru'u, ìnao wuru'u awunuutapa'o nii 7 choochinaouz, na'iki wuru'u 7 lamp saabatinapa-kizi kidaz, ìnao wuru'u 7 choochi kidaz.”

Kaarita choochi ati'o
Ephesus ia'oraz

2 ¹Udauna'an ukian ò'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Ephesus ia'oraz:

^c 1:10 Kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a, zaamatapa'oraz 7 wizinao, padiwa'ora antanpu'o paka'u ida'a, na'iki uruu chi'ika'anpa'oraz wunao bii ana'a 7 lampanao saabatinapa-kizi, toma-kariwaiz gold idi.

²“Ōaitapa ipai kanom unao sha'apaapanii. Ōaitapa dadara ukaudinan na'iki utuuda ipai kasha'ora kida'o sha'apa'o u'ati, na'iki aona'o nii uaipan oiainao pidannao kakinaopan unao, na'iki ōaitapa utiwaa-kidapanii mariidinazonao apostle-tinpa'azoinao, utukapa'azon idi ikuwaa mishiin. Mazan aonaa umishidan ikaki-naori. ³Ōaitapa utuuda kasha'ora kida'oraz ubaiaapaniaz ōdikin ii na'iki aonaa ukashadinan. ⁴Mazan kaina'a ōkowaada'azon u'ati aona'o ōnaudapan usha'apantan. Aona'a naa umarainpan ōgaru aizii, umarainpauzon kawan da'i ōgaru kiwiin. ⁵Udi'tapa na'apam umarainpan ōgaru kiwiin. Aizii aona'a naa umarainpan ōgaru na'apa. Ukau'an utanawatina'a naa u'oiian ai, usha'apata kizi'i naa usha'apatauzonii kida da'i kiwiin. Mazan umatanawatinkan an u'oiian ai ōzikadan nii wuru'u ulampan saabatinapa-kizi pawiiizi iki.

⁶“Mazan ōaitapa kaina'a bada'apa aimaakan usha'apatanii kaimana'o, aonaa unaudapan Nicolaitannao^d sha'apaapaniaz, ōgaru aonaa ōnaudapan kapamazu.

⁷“Puabatan an na'apam ōkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, ōtaapadan nii unikan wuru aka'a paoribai taa'oraz kakupakinai, Tominkaru di'ia'oraz.”

***Kaarita choochi ati'o
Smyrna ia'oraz***

⁸Udauna'an ukian ō'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Smyrna ii:

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru'u kiwiitapa'oraz na'iki dawu'itiini'oraz di'iki'o, uruu mawaka'oraz na'iki kakuda'oraz powaa iti koshan.

⁹“Ōaitapa pataka'utinainao unao, aonaa ukasha'apauzin, mazan unao kapuraatanu'o udoronaa ii! Ōaitapa oiaiman kida wunao kabootan papara-dan u'ati'i taapinpa'azoinaouz Jewnao nii, aonaa Jewnao mani i'dyaun. Īnao baokopa Satan di'iti'o i'zaamatinpan. ¹⁰Mana'a pa'i utaria'a naa aimaakan kida ai maonapa'o ni'oraz naa ubaiaapan. Uabata! Satan tiwaa-kidapan nii unao, utaraa-kidan ida'an ubii iki pidannao, na'iki ubaiaainpan nii 10 kamoo. Pakawan pa'i umishida ōgaru, atii uzowia'azoo-kao di'iti ōdikin ii, na'iki ōtaan nii kakupa-kinai uwiniipa nii.

^d 2:6 Nicolaitannao: sha'apaapauzonao pana'antanpu'o aimaakan Tominkaru Parandan ai.

11 “Puabatan an na'apam òkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, aona'o nii ubaiaapan wuru'u itamautanuz mawaka-karu.”

***Kaarita choochi ati'o
Pergamum ia'oraz***

12 Udauna'an ukian ò'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u awunuutapa'oraz choochi Pergamum ii:

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a taapa'oraz marii dimana'o, dya'utama'oraz udabaazi kida dimanainpan. 13 Òaitapanii wuru'u unao mashaapa-kiziz, na'ia'o Satan naobanai-tinpan. Upu'u pakawan unao da'anpan ògaru na'iki aonaa umarina'atan umishidan ògaru, atii tawuru dono'o Antipas kakuwaapatinauzon dono òdau'u na'iki aonaa umarina'atan pamishidan ògaru, atii uzowiauzo-ka'o na'ii Satan naobanai-tinapa-kizi ii.

14 “Mazan kaina'a masakauda'u aimakaan aonaa ònaudapan usha'apatan: kaina'a pabi'i kida pidannao unao bii'i da'anpainao Balaam kiki-naori; uruu dyuuda'oraz Balak sha'apata-kidan oia'o kida Israelitenao ati, ìnikan ida'an wanyukunui kida taa-kariwaiz

ba'oran tominkarunao ati, na'iki udyuudan ida'an ìkiaapakan madoronaa-daun kapam. 15 Na'apa kapam kaina'a pabi'i kida pidannao ubii'i da'anpainao Nicolaitannao kakinaori. 16 Aizii, utanawatina'a naa u'oian ai, mazan umatanawatingan an, kadimana'o ni'i naa òwa'atin u'ida'ati, òmizaa-taaka'anan wunao tuma'a matanawatin-kainaouz. Òmizaa-taakan nii wuru ida'ana'a, marii dya'utama'oraz udabaazi dimanainpan, kodita'oraz òdako iki.

17 “Puabatan an na'apam òkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, òtaan nii u'ati diza-kariwaiz manna.^e Òtaan nii kapam ipai ìkawana'ati baraka'o kuba, na'a'o nii upaawa'a pa'ina'o uuai saadinpan. Aona'o nii ba'oran pidan aitapanuz, soo wuru'u zaamata'o ni'oraz pa'an aitapazu.”

***Kaarita choochi ati'o
Thyatira ia'oraz***

18 Udauna'an ukian ò'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u awunuutapa'oraz choochi Thyatira ii:

“Dii wuru'u kuwaiz Tominkaru Dani di'iki'o, uruu tawuru'u

Rev

^e 2:17 *diza-kariwaiz manna*: uruu kotua'oraz Tominkaru tauzon papaa-kinnaa nii papidanannao, ìkoditan dono'oraz Egypt iki.

pururu'ukappa'oraz uawun tikazi kawan, na'iki wizi'i'oraz ukidiba chipirari wizi'ii-kariwai kawan. ¹⁹Ōaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Ōaitapa pakawan utaapan umarain-paakan, umishidan ōgaru, ukamunan-kidaakan u'atiaaka na'iki utuuda kasha'ora kida'o ubaiaapanii. Ōaitapa powa'a zii usha'apatan kaimana'o kiwiitapa'o ai.

²⁰“Mazan kaina'a ōkowaa-da'azon aimakaan u'ati aona'o ōnaudapan usha'apaapan: utaapada zii wuru'u zun Jezebel kakinaopan unao. Oroo, mariidapa'oraz pakowaa-dapan Tominkaru paradan ōpidanannao ati. Okakinao-pan ōpoitorunao pana'iti'o karikaonan, odyuudan ida'an ĩkiaapaakan madoronaa-daun, na'iki ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran tomin-karunao ati. ²¹Ōdyuudauzoni'i naa otanawatinan pa'oian ai, kotua'iki ōzaudapan, mazan aonaa omuuda'azon pakaduz.

²²“Ukau'an, ōkarinaadan nii oroo tuukii pabedin paawa'a, na'iki wuru'u ba'orantapai-naouz odau'u, ōbaiaapa-kidan nii ĩ'ati kaziwa'o tuukii, mazan ĩmarina'atan an ipai wuru'u oii kida'oraz pasha'apaapan otuma, aona'o nii ĩbaiaapanuzu. ²³Ōzowian nii kapam ipai da'anpainao okakinaori kida, pidannao aitapa kizi ipai choochi kida kawana'ati ōgaru

wuru'u aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu na'iki ĩdi'itinpan. Ōpataka'utan nii ipai pidannao wuru kida kawana'ati'i, oii kida'oraz ĩsha'apatan.

²⁴“Mazan kaina'a ba'oran pidannao Thyatira ii, aonaa ĩda'anpan wuru'u oia'oraz kakinaorii, uruu wuru'u aitapa-kida-kariwaiz pabi'i kida'o pidannao ati, ĩdakotaniaz Satan kakinaori kida nii. Ōkian u'ati, aona'o nii ōtaan ba'oran kakinaorii u'ati, ²⁵mazan dadara'a naa pa'i uzaamatinapa umishidan di'iti atii ōkaawan.

²⁶“Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, na'iki taa-pa'o ōdyuudanii usha'apatan atii amazada tokon di'iti, ōtaan nii u'ati ma'ozaka-karu ukazowautapa-kinnaa nii ipai amazada kawana'ati. ²⁷Na'iki ukazowautapan nii ĩdyaun, ipai pama'ozakan ida'an, ukaraa-bi'ian ĩdyaun na'apa aimakaan toma-kariwai kubai idi'o karaa-bi'ii-ka'o kawan duuza'u, na'apa ōDaru taan kawan ōma'oza-kan ōkazowautapa-kinnaa nii. ²⁸Na'iki ōtaan nii u'ati wizi chaapi'iki'oraz utukapauzo-ka'o.

²⁹“Puabatan an na'apam ōkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!”

*Kaarita choochi ati'o
Sardis ia'oraz*

3 ¹Udauna'an ukian ō'ati, “Pusaada pukaaritan Angel

ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Sardis ii:

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kazowautapa'oraz 7 doronainao Tominkaru kanaapu iainaouz, na'iki zaamatapa'oraz 7 wizinao paka'u ida'a.

“Ōaitapa ipai kanom usha'a-paapanii. Ōaitapa kakupa'o kawanu'o utukapa-kaopadamata, umawakan pu'a'a naa. ²Ukau'an upokoda'a naa, na'iki uma'ozakada'a naa wuru'u kaina'a sodi'oraz zii u'ida'a umawakan aia'a naa manawun. Usha'apanum kau'an ōaitapa usha'apata-nii kidaz aona'o zii uturuan ōTominkarun ati. ³Unyukunuitapa ukau'an na'apam da'i utominapa-kidauzo-kaouabatauzoniaz dau'u. Uizo'atizu, na'iki utanawatina'a naa u'oian ai. Umapokodakan an, ōwa'atin nii u'ida'ati koidimiki kawan, na'iki aona'o nii uaitapan na'apainim nii ōkaawan. ⁴Mazan kaina'a masakauda'u pidannao ubii'i Sardis ii aona'o ūkaniriban pakamichan. Ūchi'ikapan nii ōtuma, ūkaiwadan nii baraka'o kamicha, usha'apanum kau'an kaiman ūmashaapan uaiapa-kaokawana'ati. ⁵Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, kaiwada-kida-kaonii u'ati baraka'o kamicha, na'iki aona'o nii ōmainaabatan u'uu wuru di'iki'i

kakupa-karu kaaritannaaz;^f ōkowaadan nii ōDaru na'iki Angelnao kanaapu'u, uruu ōda'anpiki.

⁶“Puabatan an na'apam ōkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!”

***Kaarita choochi ati'o
Philadelphia ia'oraz***

⁷Udauna'an ukian ō'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Philadelphia ii:

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kaimana'oraz na'iki mishi'oraz ukuwaa. Uruu wuru'u zaamatapa'oraz David keyan. Na'apainim uda'atan an paniinom, aonaa turuu pidan taratan; na'iki utaratan dono paniinom, aonaa turuu pidan da'atanuzu.

⁸“Ōaitapa ipai kanom usha'a-paapanii. Utukapa! Kaina'a ōmuudan ukanaapu'u da'atinpa'o paniinom, aona'o turuu pidan taratan. Ōaitapa kaina'a masakauda'u uma'ozakan na'iki upu'u zii mazan utaa-pan ōkakinaori na'iki aonaa umarina'atan ōgaru. ⁹Na'iki utukapa, wunaou'u zaamatinpainaouz Satan di'iti, ūnao mariidinauzonao, taapinpa'azoinaouz kapam Jewnao nii, aonaa Jewnao mani idyaun. Ōdapadan

Rev

^f 3:5 *kakupa-karu kaaritannaaz*: Tominkaru pidannao uu saada-kizinao, ūmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

nii ĩdyaun u'ida'ati ĩdawuka kizi u'ati ukanaapu ikinapu ukidiba dazaba'a, na'iki ĩaitapan nii ōmarainpan unao. ¹⁰Utaapan idi ōkākinaori, utuudan ida'an ipai kasha'ora kida'o ubaiaapaniaz, ōkazannaatan nii unao kichana'-iki-kii kida'o ai, kaawa'azo'oraz naa imi'i baara ati tiwaa-kidapa'azo'oraz naa ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a.

¹¹“Kadimana'o ni'i naa ōwa'atin. Dadara pa'i uzaamatapa kaina'a'oraz u'ida'a, aonaa utaapada'ana'a pidan koidapan u'ai wuru'u uwinipaz ōtaa'azooniaz. ¹²Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o ōtoman nii uruu na'apa ma'ozaka'o tooro kadishitapa'oraz Tominkaru Dapu ia'oraz kawan, aona'o nii na'apainim ukoditan unazo iki. Ōsaadan nii umuna'a ōTominkarun uu, na'iki donoi ōTominkarun idiwauz uu, wuru'u pa'ina'oraz Jerusalem, wa'ati'o ni'oraz aokazi iki ōTominkarun di'iki. Ōsaadan nii kapam umuna'a pa'ina'oraz ō'uu.

¹³“Puabatan an na'apam ōkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!”

***Kaarita choochi ati'o
Laodicea ia'oraz***

¹⁴Udauna'an ukian ō'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati

wuru'u awunuutapa'oraz choochi Laodicea ii:

“Dii wuru'u kuwaiz Amen^g di'iki'oraz, uruu kaimana'o pidan, mishi'o ukuwaa Tominkaru dau'a'o, uruu ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimakaan.

¹⁵“Ōaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Ōaitapa aonaa uwadidin oo uwiichan. Ōaipan unao bauda'apa'o ida'a oo ba'oran di'ii mani padamata! ¹⁶Mazan uwiichan idi masakauda'u sodi karikao-nan, na'iki aonaa uwadidin oo uwiichan, ōporikadan nii unao ōdako nazo iki. ¹⁷Usha'apanum kau'an ukian, ‘Ōgaru kasha'apauzi'o manawun, ipai kanom ōaiapanii kaina'a ō'ida'a, aona'a naa kanom ōaipan powa'a.’ Mazan aonaa uaitapan unao pataka'utinainao na'iki aonaa aimakaan nii u'ida'a, unao masha'apauzi'o, ishaawun na'iki makamichanu'o. ¹⁸Ōkākinaotan unao ukau'an, utorii gold ō'ai kaimana'oraz naa usaabaa-kaotikazi idi, ukasha'apauz kizi. Utorii kapam baraka'o kamicha ukamichan nii, udiza kizi wuru'u kakiba'azonna'oraz umakamichanun. Utorii kapam kasarai uzichii-kinaa nii uawun kida utukapa kizi kaiman.

¹⁹“Ipai ōkākinaotan na'iki ōpataka'utan ōmarainapaniinao.

^g 3:14 *Amen*: Jesus dakotan paugaru ‘Amen’ nii.

Jesus dau-daupan paniinom (3:20)

Ōaipan idi iizo'atin ōparadan pa'an, ukau'an mishi'i naa pa'i umarina'ata u'oian. ²⁰Dii ōgaru'u, ōkadishitapan panii-nom ida'a, ōdau-daupanuz; na'ia'oram pidan abatan an ōparadan na'iki da'ata'o panii-nom, ōmorotan nii u'idi'iti na'iki ōarootan nii utuma.

²¹“Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, ōtaapadan nii usakanatan ōtuma ōtaba ida'a, na'apa ōwazootan kawan oia'o na'iki ōsakanatan kawan ōDaru

tuma utaba di'ii.

²²“Puabatan an na'apam ōkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochi-nao ati!”

Taain-karu Tominkaru ati aokazi ii aida-kida-kaō

4 ¹Uruu dauna'an ōtukapa aokazi ii paniinom da'atinpa'o! Na'iki ōabatan tawuru'u kiwiini'oraz uparadauzon da'i ō'ati, diiwa'o kuwudii aran kawan'oraz da'i uparadan. Ukian, “Puwa'ati da'ati'i, ōaida kizi pu'ati kanoma'o nii sha'apa diina'iti'i.” ²Sariapa Tominkaru Doronaa kazowautan ōgaru. Ōtukapa aokazi ii umanawunu'oraz manawun tabai,^h kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a!ⁱ ³Pidan sakanatapa'oraz upaawa'a aidinpan kanada na'apa jasper na'iki carnelian kawan, na'iki kaina'a kiwari'i^j awauta uawautapan wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai, na'apa uaidinpan emerald kawan.^k

⁴Kaina'a ba'orainao, 24 manawun kida'o tabainao, awauta iawautapan wuru'u bauda'apa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai. Na'iki wuru ida'a'a umanawun kida'oraz tabainao, kaina'a 24 kazowautapainao^l sakanatapan,

h 4:2 *umanawunu'oraz manawun tabai*: Tominkaru taba wuru'u, udakota-kaō 'throne' kii English ida'an. **i** 4:2 Wururu'u pidan sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uruu Tominkaru. Putukapa verse 11. **j** 4:3 *kiwari'i*: oo kuwari'i; English ida'an udakota-kaō rainbow. **k** 4:3 *jasper, carnelian na'iki emerald*: kawinipinaa kida'o kuba, kanuunu'o, mazan wuza'o oo ko'ori'o kapam. **l** 4:4 *kazowautapainao*: umanawuniinao, foomaannaō kawanu'o.

īkaiwadapanii baraka'o kamicha kida, na'iki king kowam kida, gold idi'o utoma-kao. ⁵Na'iki umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, toroanaru turuinan na'iki kan-kan-kia'o. Na'iki umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u 7 lamp kida maodapan. Īnao wuru'u 7 doronainao Tominkaru di'ikiinaouz. ⁶Na'a kapam umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u, paran kawanu'o, ikoda glass taidada, na'iki kanuunu'o crystal^m kawan.

Na'iki awauta wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai daba'a antanapu kida, kaina'a 4 kakupa'o aimaakannao kida, kaina'a ĩawun pananaa an kida, ĩkanaapu ikinapu na'iki ĩbarau ikinapu. ⁷Bauda'apa aimaakan aidinpan na'apa lionⁿ kawan; ba'oran aidinpan na'apa tapi'iza kazoti kawan; ba'oran aidinpan pidan awun baara kawanu'o uwun baara; na'iki ba'oran aidinpan na'apa udaru'o kokoi zuutapa'o kawan. ⁸Ipai wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakan kida, kaina'a 6 ĩkutuba kida, ipai ĩkutuba ida'a kaina'a ĩawun kida upaawa iki na'iki uwaranu iki kida. Ipai kamoo na'iki maruta'o karikaonan ĩkunuitinauzon kaikapa'a:

“Kaimana'o, kaimana'o,
kaimana'o
Naobanai Tominkaru
umanawunu'oraz,

uruu na'auzoz amazada toma-kao ua'ij,
atii kai, na'iki karikaonanuo
nii una'an.”

⁹Na'apainim 4 kakupa'oraz aimaakannao kunuuan kunui kida, ĩkonaukii-kidan, na'iki ĩkowaadan pataapan uruu umanawunu'o nii. Na'iki kaiman ĩkian wuru ati'i Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uruu wuru'u kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. ¹⁰Uruu dono wuru'u 24 kazowautapainaouz, ipai ĩwashatinan wuru kanaapu'a'a sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, ĩmanawuntapan uruu kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. Ipai ĩtaan pakowam king kowam kaduz kida wuru kanaapu ati'i, umanawunu'oraz manawun tabai. ĩkunuuan naa kaikapa'a:

¹¹ “WaNaobanaa Tominkaru!

Soo pugaru konaunama'o,
umanawunu'o,
na'iki ma'ozaka'o
karikaonan,

usha'apanum kau'an
putomanii
ipai aimaakan.

Puaipan ati'o ĩtominan na'iki
ĩkakupan.”

*Kaznizo-dani^o zaamatan
scroll^P Tominkaru di'iki.*

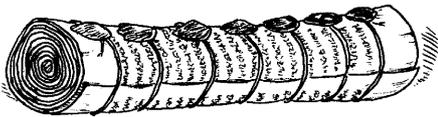
5 ¹Uruu dauna'an otukapa
wuru'u Sakanatapa'o-

^m 4:6 *crystal*: kawinipina'o kuba, kanuunu'o.

ⁿ 4:7 *lion*: udaru'o baudokoru.

^o 5:1 *Kaznizo-dani*: Putukapa John 1:29 ida'a. ^P 5:1 *scroll*: Putukapa kaarita tokonii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

raz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uzaamatapan scroll padiwa'ora antanpu'o paka'u idi. Ipai saada-kariwai kida kaina'a ubarau an na'iki unazo ikinapu, na'iki kaina'a 7 usakibadapa-kinao kida umuna'an. ²Na'iki otukapa umanawunu'o Angel, na'iki obata ukian diiwa'o ida'an. "Kanom kaimana'o manawun, turua'o uso'otan wuru'u scroll sakibadapa-kinao kidaz, na'iki uda'atanuzu?" ³Mazan aonaa bauda'apa aokazi iki'o, oo imi'i baara iki'o, oo imi'i waranu iki'o turuan pada'atan scroll, oo tukapan unazo ia'o. ⁴Uru'u naa ozaadan tuukii, usha'apanum kau'an aonaa kanom ikoda-kaao kaimana'o nii turua'o uda'atan scroll, oo utukapan unazo ia'o saada-kariwaiz.

sakibadapa-kariwai zii (5:4)

⁵Upu'u bauda'apa kazowautapainao bii iki'o kian o'ati, "Mana'a puzaada'ana'a. Putukapa! Wurru'u dakota-kariwaiz umanawunu'o Lion nii, Judah takaan-daunuz, na'iki uruu kapam David takaan-daun, uruu wazoota'oraz oia'o, na'iki turuu uso'otan 7 sakibadapa-kariwai scroll di'iki, na'iki uda'atanuzu."

⁶Udauna'an otukapa Kaznizodani kadishitapan maonapa

umanawunu'oraz manawun tabai dazaba'a wunao sakodaitapaniaz 4 kakupa'o aimaakannao, na'iki kazowautapainao. Wurru'u Kaznizodaniz zowiauzo-kariwai kawanu'o uaidinpan. Kaina'a 7 u'ozoo kida na'iki 7 uawun kida. Inao tawuru'u 7 doronainao Tominkaru di'ikii-naouz, dyuudauzo-kariwainaoz ipai amazada kawana'ati da'ati'i imi'i baara ati. ⁷Kaznizodani makon uzaamatan scroll Sakanatapa'o umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o di'iki, udiwa'ora antanpu'o uka'u di'iki.

⁸Uzaamatan dauna'ana'a naazu uru'u naa wurru'u 4 kakupa'oraz aimaakannao na'iki 24 kazowautapainao, ipai iwashatinan wurru'u kanaapu itil'i Kaznizodaniz. Ipai i'zaamatapan shamoro⁹ kida na'iki boon kida gold idi'o utoma-kaao paida'o shanaribai idi, uruu wurru'u Tominkaru pidanannao toriinpan kidaz. ⁹Udauna'an ikunuuan pa'ina'o kunui:

"Pugaru kaimana'o,
puturuuda mishi
puzaamatan scroll,
na'iki puso'otan
usakibadapa-kinao kida.
Usha'apanum kau'an pugaru
zowiauzo-kariwai.
Pumawakan ida'an,
pukazannaatan pidannao
Tominkaru ati
ipai amazada kida di'iki,
ipai wiizai kida di'iki,
ipai bakadun kida iparadan,

Rev

⁹ 5:8 *shamoro*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki ipai pana'a kida'o
pidannao.

Aizii ipai itaainan Tominkaru
ati.

¹⁰ Putoman idyaun Faadaanao
nii pa'idiwaru,
taainainao nii Tominkaru
ati.

Na'iki inaou'u nii kazowautapa
da'a'a imi'i baara'a.”

¹¹ Uruu dauna'an koshan
ōawunuupan, ōtukapa angelnao,
iriba'o manawun idyaun aonaa
īaita-kaō kawana'ati, awauta
īkadishitapan īzikonuitapan
wuru'u umanawunu'oraz tabai, 4
kakupa'oraz aimaakannao na'iki
wuru'u 24 kazowautapainao kidaz.
¹² Na'iki ōabata angelnao kunui-
pan naa diiwa'o ida'an. Kaikapa'a
īkunuunu'u:

“Wuru'u Kaznizo-dani
zowiauzo-kariwaiz,
kaimana'o uruu.

Marii kizi mishi ukonaukii-
kida-kaō umanawunun idi,
ukasha'apauzin idi,
uaitapaaban idi, uma'ozakan
idi, ukamarainapanun idi,
ukanadan idi,
na'iki turuu kizi kaiman
kii-karu u'ati.”

¹³ Uruu dauna'an aka ōaba-
tan ipai aimaakan kida kunuipan,
aokazi ia'o, imi'i baara'a'o, imi'i
waranu ia'o na'iki paran baoko ia'o,
na'iki ipai aimaakannao mashaapai-

nao ipai amazada kawana'ati. Ipai
īkunuipan kaikapa'a:

“Wuru ati'i Sakanatapa'oraz
umanawunu'oraz
manawun tabai ida'a,
na'iki wuru ati'i
Kaznizo-daniz.

Marii kizi turuu kaiman kii-karu
ī'ati, na'iki īmarainapa-kaō.

Marii kizi kakuwaapa-karu
īmanawunun na'iki
īma'ozakan dau'u,
karikaonan na'iki
karikaonan.”

¹⁴ Wuru'u 4 kakupa'oraz aima-
kannao kian “Amen!” Uru'u naa
kazowautapainao washatina'akan
naa paawun baara ukinapu imi'i
baara iti, itaainan naa Tominkaru
ati na'iki Kaznizo-dani ati.

*Kaznizo-dani so'otan sakibadapa-
kariwai kida scroll di'iki*

6 ¹ Ōawunuutapan pu'u Kaznizo-
dani so'otan kiwiitapa'o
scroll^r sakibadapa-kinao. Ōabata
bauda'apa, 4 kakupa'o aimaakan-
nao bii iki, parada-karu turuinan
diiwa toroanaru kawan. Ukian,
“Da'ati'i!” ² Ōawunuupa'akan, na'ii
ōtukapa baraka'o kawaro. Kaina'a
zaidapa'o ubarau'u, kabairi'o, na'iki
ōtukapa kowamai taa-kaō u'ati, king
kowam kaduz idi. Uruu umakon naa
umizaataakapaanan, ipai uzowian
mizaataakapainao patuma, ipai
utarubanao kaakinpan u'ati, uruu

^r 6:1 *scroll*: kaarita katoridau'u upapidapa-kaō oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-
kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon
da'i bouda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi.

ukau'an ma'ozaka'o nii manawun ĭ'ai.

³Uruu dauna'an Kaznizo-dani so'otan 2nd sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Ōabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, "Da'ati'i!" ⁴Ba'oran kawaro aidina'akan, wuza'o pa'an. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, taa-kao ma'ozaka-kinai u'ati, umizaataaka-kida-kinaa nii imi'i baara'a pidannao pa'atiaka, na'apa'o ida'an kizi ĩmawakan. Uruu idi udaru'o marii taa-kao u'ati, mizaataaka-kinai marii, dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan.

⁵Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 3rd sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Ōabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, "Da'ati'i!" Ōawunuupan, na'ii ōtukapa podidi'o kawaro. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, uzaamatapa dya'utam kimisha'o aitaaribanaa paka'u ida'a. ⁶Na'iki ōabata parada-karu wunao bii iki'o kawanu'u 4 kakupa'o aimaakannao. Kaikapa'a kii-karu'u: "Bauda'apa'o kamoo pidan kaudinan winipinaa ida'an turuu utorian soo bauda'apa kilogram poroom, oo turuu utorian soo idikinauda'u kilogram barley. Mazan aonaa pa'i pudokooda'ana'a olive oil na'iki wine winipinaa."^s

⁷Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 4th sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Ōabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, "Da'ati'i!" ⁸Ōawunuupan, na'ii ōtukapa kidai'o kawaro. Kaina'a

zaidapa'o ubarau'u, u'uu Mawakakaru, na'iki kaina'a Mawakainao Wiizi da'anpan uruu. Ipai ĩnao ati ma'ozaka-karu taa-kao ĩzowii-kinaa nii 1/4 pidannao da'a'a imi'i baara'a. Wuru kida idi'o nii pidannao mawakanu'u: mizaataaka-karu idi, zamazi-karu idi, karinaa-karu bakadun kida rinai idi, na'iki kichana'iki-kii kida'o aimaakannao zowian nii ĩdyaun.

⁹Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 5th sakibadapa-kariwai scroll di'iki, na'ii ōtukapa altar dazaba'a, pidannao doronaa kida, zowiauuzo-kariwainaoz ĩmishidan idi manawun Tominkaru Paradan na'iki ĩmamashaada'azookan idi pakakuwaapan udau'u. ¹⁰Diiwa'o ida'an ĩkian, "Umanawunu'o Nao-banai, kaimana'o na'iki mishi'o! Mana'a naa puzaudapa'ana'a powa'a! Kai'i naa pupataka'uta wunaou'u imi'i baara ainaouz zowiauzonaouz waunao, pukaunaata'a naa waunao." ¹¹Uruu dauna'an ipai ĩkawana'ati baraka za'aba'i kida'o kamicha taa-kao ĩ'ati. Udauna'an ĩdyuuda-kao ĩsookapa'anan masakauda'u, atii ba'oran mishi-dainao, kaudinainaoz Jesus ati, zowii-kao na'apa ĩnao zowii-kao kawan, ĩaita-kao kawana'ati.

¹²Uruu dauna'an ōtukapa Kaznizo-dani so'otan 6th sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Na'iki ōtukapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an, na'iki kamoo marutan podidi'o kamicha kawan, na'iki kauzu

Rev

^s 6:6 Zamazi dono, kawinipinaa wanyukunui sellii-kao.

tukapa-ka'o wuza na'apa izai kawan. ¹³Wiizi kida waotan imi'i baara ati na'apa ma'ozaka'o awaru waotakidan kawan pa'ishizo'o akai kida pakadunaa di'iki. ¹⁴Aokazi papidinan na'apa scroll kawan, na'iki umainaabatanan. Midukuo kida na'iki imi'i baara paran ii kida'o, ipai'o nii ïzikada-ka'o pawiiizi iki kida.

¹⁵Uruu idi ipai kingnao da'a'a imi'i baara'a, ipai kazowautapainao na'iki ipai soldyaanao zowaunaanao, na'iki kapuraataniinao na'iki ma'ozakainao na'iki ipai poitoruinao na'iki aonaa poitoruinao mani, ipai'o nii ïdizinan udaru'o kuba uun nazo ii kida na'iki kuba tuu'uz kida oroda an midukuo ii. ¹⁶Diiwa'o ida'an ïkian midukuo kida na'iki kuba kida ati, "Uwaota wa'ida'ati udiza kizi waunao Sakanatapa'o umana-wunu'oraz manawun tabai ida'a'o ai, na'iki Kaznizo-dani pataka'utan ai waunao. ¹⁷Uruu kichana'iki-kii kida'o pataka'utin-karu kamoo kaawan naa wuru'u: kanoma'o nii tuudazu?"

144,000 Israelitenao kainaabata-ka'o Tominkaru ati

7 ¹Uruu dauna'an otukapa 4 angelnao kadishitapan 4 imi'i baara shakaru kida di'ii, ïzaamatapan awaru kida, aonaa kizi awaru nii imi'i baara'a oo paran ii oo atamun baawu an. ²Udauna'an otukapa ba'oran angel wa'atin waoko iki, una'akapa kakupa'o Tominkaru kinaariba. Uparadan diiwa'o ida'an wunao ati'i 4 angelnaouz,

utaan ma'ozaka-karu ï'ati, ïpataka'uu-kinnao nii imi'i baara na'iki paran. ³Angel kian ï'ati, "Aonaa zii ukaziwa'ana'a imi'i baara, paran oo atamun kida atii wakainaabatan dauna'an zii waTominkarun pidanannao, ïtawu kida ida'a."

⁴Aizii wuru'u Tominkaru pidanannao kainaabata-kari-wainaouz pataawu kida ida'a kowaada-ka'o ot'ati ïiriban 144,000. ïnao wuru'u 12 Israel takaandaunnao tonaazinaa bii iki'oraz ïzaamata-ka'o. ⁵⁻⁸12,000 zaamata-ka'o bouda'apa'o tonaazinaa kida di'iki, wunao kida di'iki'i: Judah, Reuben, Gad, Asher, Naphtali, Manasseh, Simeon, Levi, Issachar, Zebulun, Joseph, na'iki Benjamin di'iki.

Iriba'o pidannao baokopatinpan

⁹Uruu dauna'an otukapa iriba'o manawun pidannao baokopatinpan aona'o turuu ïaita-ka'o! Kaawainaouz na'ati wa'atin ipai bakadun wiizai kida di'iki, na'iki ipai bakadun ïdoko-zu-daunnao tonaazinaa kida di'iki, na'iki ipai bakadun ïmada kida di'iki, na'iki ipai bakadun ïparadan kida di'iki. Na'a ikadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai na'iki Kaznizo-dani kanaapu'u. ïkaiwadapa dawuu za'aba'i kida'o kamicha baraka'o, na'iki ïzaamatapan pokoridi anaba kawan kida'o paka'u kida ida'a. ¹⁰Diiwa'o ida'an ïkian,

"Pugaru waTominkarun na'iki Kaznizo-dani kazannaata'oraz waunao.

Pugaru sakanatapa'oraz
umanawunu'o manawun
tabai ida'a."

¹¹Ipai daunuuda'u angelnao kadishitan, awauta ĭzikonuitapan wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai, ipai kazowautapainao, na'iki 4 kakupa'o aimaakannao. Uruu dauna'an ipai ĭwashatinan, ĭawun baara kida apowa iti wuru kanaapu ati'i umanawunu'oraz manawun tabai, na'iki ĭtaainan naa Tominkaru ati.

¹²ĭkian,

"Amen!

Marii kizi Tominkaru
konaukii-kida-kao
umanawunun idi,
na'iki uaitapaaban idi,
na'iki ukaimanan idi;
marii kizi umarainapa-kao
unaobanain idi,
na'iki uma'ozakan idi
karikaonan na'iki
karikaonan! Amen!"

¹³Udauna'an bauda'apa kazowautapainao bii iki'o pishaan oġaru. Ukian, "Kanom kaduznao wuru'u pidannaouz kaiwadapai-naouz baraka'o kamicha za'aba'i kida? Na'iki'oram ĭwa'atin?"

¹⁴"Ōnaobanaa, aonaa ōaitapan, soo pugaru pa'an aitapa," ōkian u'ati.

Uruu dauna'an ukian ō'ati, "Ipai wunaou'u dobatainaou'u naa kichana'iki-kii kida'o aimaakan kida baiaapa-kariwai. Ipai'ora'a naa ĭchikaan pakamichan za'a-

ba'i kida baraka, Kaznizo-dani izain idi.

¹⁵"Uruu idi ĭkadishitanpan Tominkaru taba kanaapu'u kaudinainao nii u'ati uwiizi ii ipai kamoo na'iki maruta'o; na'iki wuru'u Sakanatapa'oraz umanawunu'o manawun tabai ida'a una'auzon ni'i naa ĭtuma utaaan ĭdyaun. ¹⁶Aonaa na'apainim nii ĭzamaziizon oo ĭmaarakon, aonaa na'apainim nii ĭbaiaapan kamoo wiichan powa'a, ¹⁷Usha'apanum kau'an, Kaznizo-dani mashaapa'oraz maonapa umanawunu'oraz manawun tabai dazaba'a, utaaan nii ĭdyaun na'apa kaznizo taapaka-kawan, una'akan nii ĭdyaun nunudapa'o wunu di'iti, taa'oraz kakupa-kinai. Na'iki Tominkaru inoan nii kapam ĭawun uu kida ipai ĭawun iki."

*Kaznizo-dani so'otan 7th
sakibadapa-kariwai scroll^t di'iki*

8 ¹Kaznizo-dani so'otan dono wuru'u 7th sakibadapa-kariwai scroll di'iki, sariapa amazada mashaadina'akan mashaa aokazi ii, ikoda mani pazikon an hour. ²Udauna'an ōtukapa 7 angelnao kadishitapan na'a Tominkaru kanaapu'u, na'iki taa-kao ĭkawana'ati, bauda'apa kida kuwudii. ³Ba'oran angel kaawan ukadishitan maonapa altar dazaba'a, uzaamatapanii shanaribai kinnaa gold idi'o utoma-kao. Diri'i kaduunu'o

Rev

^t 8:1 scroll: kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi.

aimaakan kida taa-kaoshanaribai nii u'ati, ukawaodan nii Tominkaru ati upidanannao toriinpan tuma, na'iki umuudan naazu altar, gold idi'oraz utoma-kaos paawa ii, wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu ia'oraz. ⁴Angel zaamatapaniaz shanaribai ka'awapa'o shan makon doko iti Tominkaru di'iti, Tominkaru pidanannao toriinpan kida tuma. ⁵Uruu dauna'an angel paidadan shanaribai kinnaa wizi'lo tikazi tiriizi idi altar paawa iki, udauna'an ukaboota'akan naazu imi'i baara iti, sariapa na'ii kankan-kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an.

7 *kuwudiinao*

⁶Wuru'u 7 angelnao zaamatapanaouz pakawana'ati kuwudii kida minziawan naa ipoota'azon naa kidaz. ⁷Kiwiitapa'o angel pootan pakuwuda, sariapa dadara kida'o wunu, kuba kawan, na'iki tikazi, izai tuma'o waotan imi'i baara ati. Uruu idi 1/3 imi'i baara ka'awan, na'iki ipai atamun na'iki pinidi na'a kida'o ka'awan.

⁸Udauna'an ba'oran angel pootan pakuwuda, sariapa aimaakan udaru'o midukuo ka'awapa'o kawanu'u, kaboota-kaos paran baoko iti. Uruu idi 1/3 paran baoko tanawatinan izai nii, ⁹na'iki ipai mashaapainao na'a ubaoko'o mawakan, na'iki kanawa tuu'uz kida na'a'o, ipai imainaabata-kaos.

¹⁰Udauna'an 3rd angel pootan pakuwuda. Sariapa udaru'o na'iki

kanada'o wizi waotan doko iki, wa'ozinao na'iki wunu nunudapan di'iti. ¹¹Wizi uu "Kibia'o Manawun," uruu idi 1/3 ukibiidan wa'ozinao na'iki wunu nunudapa-kizi kida, na'iki iriba pidannao mawakan ituzan idi wuru'u wunu kibia'oraz manawun.

¹²Udauna'an 4th angel pootan pakuwuda. Sariapa 1/3 kamoo, kauzu, na'iki wiizinao zowita-kaos, uruu idi 1/3 kida ikanadan makadakaos. Na'iki 1/3 bauda'apa kamoo ida'a, aonaa ukanadan; na'iki na'apa kapam 1/3 bauda'apa'o maruta'o ida'a, aonaa ukanadan.

¹³Uruu dauna'an dawunuupan, otukapa udaru'o kokoi zuutapa'o doko ii. Ukian diiwa'o ida'an, "Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii manawun sha'apan ipai pidannao ati mashaapainaoz da'a'a imi'i baara'a, wuru poota-kaos dono'o idikinauda'u'oraz kuwudiinao, idikinauda'u'o angelnao pootan ni'oraz!"

9 ¹Udauna'an 5th angel pootan pakuwuda, otukapa wizi waotauzoz doko iki imi'i baara ati, na'iki key taa-kaos u'ati, ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa. ²Wizi da'atan dono wuru'u ka'unaru aona'oraz utokon nii, kishana'o koditan bodo'okappan, na'apa tuubaru'o tikazi ka'awapa'o shan kawan. Uruu idi udikinidan kamoo, na'iki maruta utapan amazada. ³Aonaa masakauda'u mani manorunao koditan tikazi shan di'iki imi'i baara ati, na'iki ima'ozakan taa-kaos na'apa kankoorun ma'ozakan kawan. ⁴Aonaa

ītaapada-kaō īkaziwan pinidi oo ata-
mun kida oo sha'apa'oram paoribai,
mazan turuu īkaziwan pidannao
pa'an, aona'oraz Tominkaru kaina-
riba nii ītawu kida ida'a. ⁵Wuru'u
manorunaouz aonaa ītaapada-kaō
īzowian pidannao sariapa, mazan
ībaiatin-kidan nii īdyaun baka'iauda'u
kauzu. Wuru kaziwanu'u īchiianiaz
na'apa kankoorun chiinii kawan.
⁶Uruu dono pidannao aipan nii
padamata pamawakan, mazan aona'o
nii īmawakan; īaipan pamawakan,
mazan aonaa īmawakan.

⁷Wuru'u manorunaouz aidin-
pan na'apa kawaronao kawan
minziiwapa'oraz naa mizaataa-
kapa-karu dau'ati; īzowau paawa'a
kida kaina'a īkaiwadapan kowa-
mai kawanu'o Gold idi'o utoma-kaō,
na'iki īawun baara kida aidinpan
na'apa pidan awun baara kawan.
⁸īzowaud kida dawuan na'apa
zun zowaud kawan, īudako kida
na'apa lion dako kida kawan. ⁹Kai-
na'a īdokori'i dikiniribanaa kida
chipirari idi'o kawanu'o, na'iki
īkutuba aran kida tururukadappan
na'apa tawuru kawanu'u iriba'o-
raz kawaronao kozootapainaoz
chariot^u kida mizaataakapa-kizai
iti'o kawan. ¹⁰Kaina'a īdyuo kida
ida'a īchiimikitin-kinaa na'apa kan-
koorun kawan, na'iki uruu idi'o
wuru'u īkaziwaanuz pidannao
ībaiatin-kidan nii īdyaun baka'i-
auda'u kauzu. ¹¹Kaina'a īnaobanaa
king kazowautapa'o īdyaun, Hebrew

ida'an u'uu dakota-kaō Abaddon,
na'iki Greek ida'an u'uu dakota-kaō
Apollyon, (“Pataka'utauzo” kia'o
wuru'u). Uruu angel awunuutapa'o-
raz ka'unaru aona'oraz utokon nii.

¹²Wuru'u di'ora'a, kiwiitapa'o
kasha'ora-karu baiaapa-kariwaiz
kaiwainpa'aka'oraz naa shaabatapan
naa wuru'u, kaina'iki dya'utama'a
naa kasha'ora-karu kida kaiwain-
pa'o nii zii.

¹³Uruu dauna'an 6th angel poo-
tan pakuwuda. Ōabata parada-karu
wa'atin 4 altar shakaru kida di'iki,
gold idi'oraz utoma-kaō, Tominkaru
kanaapu ia'oraz. ¹⁴Parada-karu
kian angel ati, “Pumuuda wuru'u
4 angelnao dodotapa-kariwai-
naouz udaru'o wa'ozī Euphrates
dazaba ia'oraz!” ¹⁵Uruu 4 angelnao
taapa-kaō minziiwapa'a naa; wuru
kamoo dau'ati'i aita-kariwaiz naa,
uruu dono īzowian nii 1/3 pidan-
nao. ¹⁶Soldyaanao zaidapainaoz
kawaronao, ōabata īdiri'in kowaada-
kaō 200,000,000 īdyaun.

¹⁷Kaikapa'o wuru'u ōtukapan
kawaronao na'iki zaidapainaoz
ībarau'u kida: wunaou'u zaida-
painaouz, kaina'a īkaiwadapan
padokori'i dikiniribanaa kida,
īaidinpan wuza tikazi kawan, blue
sapphire^v kawan, na'iki yellow
sulfur^w kawan. Kawaronao zowau
kida aidinpan na'apa lionnao zowau
kawan kida, na'iki īdako kida di'iki
kodita tikazi, kashana'o na'iki
pizo-pizowa'o sulfur. ¹⁸Na'iki 1/3

Rev

^u 9:9 chariot: soldyaanao tararan ^v 9:17 sapphire: uruu konaunama'o kuba.

^w 9:17 sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pidannao zowii-ka'o da'a'a imi'i baara'a, wuru idi'i idikinauda'u'oraz pataka'utin-kinai kida: tikazi, kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur kodita'oraz kida kawaronao dako iki. ¹⁹Wuru'u kawaronaoz ĩma'ozakan taa-ka'o uruu dono ĩdako na'iki ĩdyuo kida ida'a'o, uruu kida idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz pidannao. ĩdyuo kida kazowau'o na'apa kowazaz zowau kawan.

²⁰Aizii ipai pidannao, aona'oraz ĩmawakan na'apain wuru idi'i kichana'iki-kii kida'oraz pataka'utin-kinai kida, pakawan aonaa ĩmarina'atan patomanii aimakaan kida. Aonaa ĩmashaadan patorinpan oia'o doronainao ati, na'iki wunao ati'i ĩtomaniáz aimakaan kida gold idi, wizi'i'o chipirari idi, isha'o chipirari idi, kuba idi na'iki atamun idi, aona'oraz kanom ĩtukapan, ĩabatan oo aona'oraz ĩchi'ikan. ²¹Na'iki aonaa ĩmarina'atan pazowiipann pairibannao, na'iki ĩsha'apaapan oia'o doronai ida'an aimakaan di'itinapa-kida'o pidannao, na'iki madoronaa-daun ĩkiaapaakan, na'iki ĩkoidimikin.

Angel na'iki duusodi'o scroll^x

10 ¹Uruu dauna'an otukapa ba'oran umanawunu'o angel wa'atin aokazi iki. Ukaiwadapanii kawanu'o isha'iz kamicha kaiwaadapa-ka'o kawan. Na'a'o kapam kiwari'i uzowau paawa an, uawun baara kanada'o

na'apa kamoo kawan, na'iki utaba'u kida na'apa doko'a'o tikazi kida maodapan kawan ĩaidinpan, ²paka'u ida'a uzaamatapa duusodi'o scroll da'atinpa'o. Udauna'an umuudan padiwa'ora antanpu'o pakidiba paran paawa iti, na'iki umuudan pa'ashabaron antanpu'o pakidiba imi'i paawa iti. ³Na'iki ukadakon diiwa'o ida'an na'apa lion kadakon kawan. Uruu dauna'an sariapa 7 toroanarunao dako'atinuzu, oaitapa na'apa'oram wuru'u ĩparadan kianuz. ⁴Maonapa'ora'a naa o'saadan padamata na'apam ĩkian kida, upu'u mazan o'abatan parada-karu kian aokazi iki o'ati, "Pumashaapa zii! Mana'a pusaa-da'ana'a na'apam toroanarunao kian."

⁵Uruu dauna'an umanawunu'oraz angel, kadishitapa'oraz paran paawa ii, na'iki imi'i paawa'a sawadan padiwa'ora antanpu'o paka'u aokazi iti. ⁶Uaipan idi paparadan mishida-ka'o, ukaiwaan Tominkaru uu, uruu karikaonanu'oraz ukukupan, toma'oraz aokazi na'iki ipai aimakaanao unazoa'oraz, uruu toma'oraz imi'i baara na'iki ipai aimakaanao unazoa'oraz, na'iki uruu toma'oraz paran na'iki ipai aimakaanao ubaoko'ia'oraz. Angel kian, "Aona'o ni'i naa Tominkaru zaudapan powa'a! ⁷Mazan 7th angel pootan dono'o naa pakuwudu, umishian ni'i naa pasha'apata'azoonii, na'apa ukowaadauzon kawana'atizu kotua'a naa, uruu

^x 10:1 scroll: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wuru'u kuwaiz, aona'oraz uaita-pauzo-ka, ukowaadauzoniaz papoitorunao, prophetnao ati.”

⁸Udauna'an ōabata parada-karu aokazi iki'o kian ō'ati koshan, “Pumako puzaamata'an wuru'u da'atinpa'oraz scroll, angel ka'u di'iki, kadishitapa'oraz paran paawa ii na'iki imi'i paawa'a.”

⁹Uruu idi ōmakon angel di'iti ōpishaan naa u'ai wuru'u duusodi'oraz scroll. Ukian ō'ati, “Puzaamatazu na'iki punika'a naazu. Pudako ii putiwaan niiz bishoo, mazan pudyokorautan dauna'an ukaawan nii putoba nazo iti katama'a naa.” ¹⁰Uruu idi ōzaamatan naa wuru'u duusodi'oraz scroll angel ka'u iki ōnikan naazu! Ōdako ida'a ōtiwaanuz bishoo, mazan ukaawan ōtoba nazoo iti, sariapa ukataman.

¹¹Udauna'an kii-karu ō'ati, “Pukowaada'ana'a naa koshan kanom Tominkaru aiapanii pasha'apatan ipai pidannao ati, bakadun kidaz iwiizi, īmada, īparadan, na'iki ipai kingnao ati.”

*Dya'utama'o prophetnao
Tominkaru dyuudanii*

11 ¹Uruu dauna'an aitaaribai atamun taa-ka ō'ati na'iki kii-karu ō'ati, “Pumako puaita'an kizi na'apam Tominkaru Dapu na'iki altar udarun, na'iki puaita na'apauda'um kaina'a pidannao choochiipainao unazo ii. ²Mazan

aonaa puaita'ana'a na'apam Tominkaru Dapu panibazooti udarun, usha'apanum kau'an taa-kariwai'i naa wuru'u ba'oran pidannao ati, aona'oraz īmishidan Tominkaru. Īchi'ikaadanaan nii ipai donoi nazo an Tominkaru pidannao mashaapa-kiziz, na'iki īpataka'utan niizu 42 kauzu.^Y ³Na'iki ōtaan nii ma'ozaka-karu dya'utama'o ōprophetinnao ati īkakuwaapakinnaa nii mishi'oraz ōkuwaa dau'u, wuru dono'o 1,260 kamoo kidaz. Uruu dono īkaiwadan nii kamicha kasha'ora-karu daara īaida-kidakinnaa nii pakasha'oran pidannao oian dau'ati.”

⁴Wuru'u dya'utama'oraz Tominkaru prophetinnao, īnao wuru'u dya'utama'oraz olive kadunaa kida ni'oraz,^Z na'iki dya'utama'oraz lamp saabatinapa-kizi kida ni'oraz kapam kadishitapa'oraz Naobanai kanaapu ii, uruu kazowautapa'oraz ipai amazada. ⁵Na'ia'oram pidan tiwaan an pasha'apatan dikauda'o aimakaan ītuma, īkodikidan nii tikazi padako iki kida, uruu idi'o nii īzowian patarubanao. Ukau'an na'apa'o ida'ana'o nii pidan mawakan utiwaan an pasha'apatan dikauda'o aimakaan ī'ati. ⁶Kaina'a'o nii īma'ozakan taa-ka ō īmashaatapa-kinnaa nii wunu ukaawan ai, wuru dono'o īkakuwaapatinanuz Tominkaru paradan dau'u. Kaina'a kapam īma'ozakan taa-ka ō ītanawata-kinnaa nii wunu

Rev

^Y 11:2 42 kauzu: na'apa'o wuru kawanu'o verse 3 ida'a'oraz 1,260 kamoo kidaz, na'apa'o kapam wuru kawanu'o Revelation 12:14 ida'a'oraz 3 1/2 wunu kawan.

^Z 11:4 Zechariah 4:3

izai nii, na'iki turuu īsha'apatan bakadun pataka'utin-kinai kida imi'i baara'a na'apainim karikao-nan paaipan kawana'ati.

⁷Īpaian dauna'an pakaku-waapan pidannao ati, wuru'u kichana'iki-kia'o pana'aokazi kodita'o ni'oraz imi'i waranu iki, mizaataakan nii ĩtuma, uzowian nii ĩdyaun mawaka. ⁸Mawaka'o prophetnao na'ian nii mapudu'o dobaapa-kizai dunapo ii, umana-wunu'oraz donoi nazo ii. Na'ia'o kapam ĩnaobanaa Jesus taukauzokao cross di'iti. Uruu wuru'u donoiz dakota-kariwaiz kapam Sodom oo Egypt nii, usha'apanum kau'an pidannao na'ii sannao mashaapan idi oii, na'apa Sodom oo Egypt Baara sannao kawan. ⁹Pidannao ipai wiizai kida di'iki, bakadun ĩdokoza-daunnao kida di'iki, bakadun ĩparadan kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩmada di'iki, ipai'o nii ĩtukapan Prophetnao mawakainouz washatinpan 3 1/2 kamoo, na'iki aonaa ĩaipan ĩdida-kao. ¹⁰Tuukia'o nii pidannao konaukian Prophetnao mawakan idi, usha'apanum kau'an kiwiin ĩpataka'utin-kidauzon ĩdyaun tuukii manawun. Uruu idi ĩkonaukiitinan nii, ĩdyuudan nii aimaakan kida pa'atiaaka kida.

¹¹Mazan 3 1/2 kamoo dauna'an, Tominkaru kakudan nii ĩdyaun powaa iti koshan, uruu idi ĩkadishitan, na'iki ipai tukapainao ĩdyaun tarian. ¹²Uruu dauna'an dya'utama'oraz Prophetnao abatan diiwa'o parada-karu aokazi

iki'o kian ĩ'ati, "Uwa'ati da'ati'!" kii. ĩmakon naa aokazi iti isha'iz ida'an, pidannao manaudapa-kainao ĩdyaun awunuutapan pu'u.

¹³Sariapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun, na'iki 1/10 kabaunnao tonnaa kaboobi'ii-kao. 7000 pidannao mawakan wuru idi'i imi'i nakainanuz, ba'orainao wa'akinainao aona'o ĩmawakan, tuukii ĩtarian, uruu idi ĩkian, "Tominkaru aokazi ia'o, pugaru ma'ozaka'o manawun."

¹⁴Di'ora'a 2nd kasha'ora-karu kida, kaiwainpa'aka'oraz naa kida, shaabatapan naa wuru'u. Kaina'iki bauda'apa'a naa kasha'ora-karu, kadimana'o ni'i naa ukaiwainpan di'ora'a kida dauna'an.

7th angel pootan pakuwuuda

¹⁵Uruu dauna'an uru'u naa 7th angel pootan pakuwuuda, na'ii ōabata diiwa'o ida'an parada-karu kida aokazi iki'o kian:

"Aizii di'ora'a dauna'an,
soo wanaobanaa Tominkaru
na'iki wuru'u
uzaamataniaz Christ,
kazowautapan ni'i naa ipai
pidannao.
Tominkaru kazowautapan nii
karikaonan
na'iki karikaonan!"

¹⁶Sariapa 24 kazowautapainao sakanatapainouz pataba kida ida'a Tominkaru kanaapu'u, ipai ĩwashatinan paawun baara ikinapa imi'i baara iti, ĩtaainan naa u'ati. ¹⁷Īkian:

"Wanaobanaa Tominkaru

umanawunu'o,
pugaru na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanuo' nii
puna'an.

'Kaiman' wakian pu'ati,
puaidan idi mishi'o
puma'ozakan,
na'iki pusakadani'i naa
pukazowautapan!

¹⁸ Ipai mamishida-kainao to'oran
tuukii pu'ati,
kaawa'a naa aizii puto'oran
kamoon,
pubuupan mawakainao
kamoon kaawan naa.

Kaawa'a naa kamoo
pukawinipinaata-kinaa nii
pupoitorunao,
wuru'u prophetnaouz,
na'iki ipai pupidanannao
taapainaoz pugaru
umanawunu'o nii,
manawun-tinpainao na'iki
pataka'utinainao.

Kaawa'a naa kamoo
pumainaabatan
ipai pidannao zowiainao
ba'oran pidannao da'a'a imi'i
baara'a."

¹⁹ Uruu dauna'an aka Tominkaru
Dapu aokazi ia'o da'atinan na'iki
na'ii otupakan kaimana'oraz pakara
Tominkaru paradan pakarannaaz.
Udauna'an na'a kan-kan-kia'o,
toroanaru turuinan, imi'i nakainan
na'iki dadara tuu'uz kida'o wunu
waotan.

Zuna na'iki Dragon^a

12 ¹Uruu dauna'an otukapa
umanawunu'o di'itinapa-
kinai aimaakan aidinan aokazi ii:
Zuna kakamichantimpa'o kamoo
idi, na'iki kauzu okidiba waranu'u,
na'iki kaina'a okaiwadapan king
kowam kaduz, upaawa'a kaina'a 12
wizinao. ²Kaudani'o wuru'u orooz,
odani shakata'azon idi'i naa ozaa-
dan na'iki okadakoinan ukaziwan
idi.

³Otukapan koshan ba'oran
umanawunu'o di'itinapa-kinai
aimaakan aokazi ii: na'ii otukapa
udaru'o wuza'o Dragon, kaina'a'o 7
uzowau na'iki 10 u'ozoo kida, na'iki
ipai uzowau kida kawana'ati kaina'a
king kowam kaduz kida. ⁴Padyuo
idi uto'otan doko iki 1/3 wizi-
nao, udauna'an ukabootan idyaun
imi'i baara ati. Dragon kadishitan
zun kanaapu'u, unika'azon odani,
ushakatan dono.

⁵Uru'u naa okaudanipa'akan
naa daonaiora odani nii, uruu
wuru'u kazowautapa'o ni'o-
raz ipai pidannao da'a'a imi'i
baara'a, pama'ozakan ida'an.
Mazan koraidaonaa na'aka-kao
masha'apakiaka Tominkaru na'iki
utaba di'iti. ⁶Na'iki wuru'u zunaz,
okidoopa'akan naa munapo pidan
mashaapa-kizi ai, amazada iti,
Tominkaru minziiwatanii di'iti,
na'ii kaimana'o nii otaapa-kao
1,260 kamoo kawana'ati.^b

^a 12:1 *Dragon*: uruu oia'o doronai zowaunaa, udakota-kao Satan. ^b 12:6 Putukapa
footnote Revelation 11:2 saada-kao 1,260 kamoo daua'oraz.

⁷Uruu dauna'an mizaa-taaka-karu aokazi ii. Michael, pa'angelinnao tuma mizaapan Dragon, na'iki Dragon pa'angelinnao tuma mizaapan powaa iti Michael. ⁸Mazan winii-ka Dragon pa'angelinnao tuma, na'iki aonaa turuu imashaapan naa powa'a aokazi ii. ⁹Uruu idi udaru'oraz Dragon na'iki uangelinnao kaboota-kaoa'a naa aokazi iki imi'i baara ati, uruu wuru'u dakota-kariwaiz kowazaz nii kotua'a naa, na'iki Devil oo Satan kii, uruu wuru'u sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati umariidapan ida'an idyaun.

¹⁰Sariapa obatan aokazi ii parada-karu kian diiwa'o ida'an kaikapa'a: "Aizii waTominkarun kazannaatan papidanannao kamoon kaawan naa! Aizii uaidan pamanawunun pakazowautapan ida'an king kawan, na'iki Christ, uzaamataniaz naobanai nii aidan pamanawunun kapam utuma. Usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa powa'a Satan kadishitan Tominkaru kanaapu ii, ukaboota-ka Dragon na'iki aokazi iki imi'i baara ati. Uruu wuru'u kowaadapauzoz da'i kiwiin Tominkaru ati kanom wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao sha'apatanii oii kida'oraz aimakaan ipai kamoo na'iki maruta'o Tominkaru ati. ¹¹Mazan wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao winii Satan, Kaznizo-dani izain ida'an na'iki ikakuwaapan ida'an kaimana'o kuwai dau'u udau'oraz, na'iki aonaa itarian pazowia'azoo-ka ai. ¹²Ukonau-

kii, unao mashaapainaoz aokazi ii, mazan unao mashaapainao imi'i baara'a na'iki paran baoko ii, ubaiaapan nii kasha'ora-karu tuukii, Satan kaawan idi'i naa unao ida'ati. To'ora uruu, uaitapan idi aona'a naa amazada turuuan usha'apata-kida-kinaa nii oia'o."

¹³Dragon aitapan idi'i naa pakaboota-ka Dragon imi'i baara ati, uru'u naa udawatan zun shakata-kida'oraz da'i daonaiora. ¹⁴Mazan dya'utam udaru'o kokoi kutuba kawan kida'o taa-ka o'ati, ozuuta-kinaa nii pawiiizi iti amazada iti munapo'o pidan mashaapa-kizi ai. Na'ii kaimana'o nii otaapa-ka Dragon ai 3 1/2 wunu kawana'ati.^c

¹⁵Uruu dauna'an Dragon kodita-kidan wunu padako iki, kadimana'o ushootan wa'ozii kawan zun dawu'ati uaipan wunu na'akan oroo munapo. ¹⁶Mazan imi'i kamin-ka'uta wuru'u zunaz, uda'atinan ida'an utoman ka'unaru, uruu idi ipai wunu morotan ushaawata. ¹⁷Uruu idi Dragon to'oran zun ati na'iki umakon umizaataaka'anan ba'oran odainao tuma mishidainaoz Tominkaru paradan na'iki taapainaoz Jesus kuwaa.

¹⁸Udauna'an Dragon kadishitan paran danoma ii.

Dya'utam pana'aokazinao

13 ¹Udauna'an otukapa bau-da'apa kichana'iki-kia'o pana'aokazi koditan paran baoko iki. Kaina'a 10 u'ozoo na'iki 7

^c 12:14 Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-ka, 3 1/2 wunu dau'oraz.

uzowau; ipai u'ozoo kida kawana'ati kaina'a king kowam kaduz kida, na'iki ipai uzowau kida kawana'ati kaina'a uuai saadinpan dakoopa'o Tominkaru. ²Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi aidinpan na'apa baudokoru kitannaaru kawan, ukidiba kida udaru na'apa bear^d kidiba kida kawan, na'iki udako na'apa lion dako kawan. Dragon taan naa wuru'u kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati pataba na'iki pama'ozakan na'apa kizi ukazowautapan paugaru kawan kapam. ³Bauda'apa kichana'iki-kia'o pana'aokazi zowau, tuukia'o uzowiauzo-kao, mazan manaka'a naa powaa itiz. Uruu idi ipai pidannao imi'i baara ainaouz tuukii idi'itinpan, na'iki ida'anan naa wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi. ⁴Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u Dragon, utaan idi pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati. Na'iki umanawun nii kapam itaapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi. Ikian, "Aonaa kanom ma'ozaka'o nii uruu kawan. Kanom ka'iita pawiniinuz, pamizaataakan ida'an utuma?"

⁵Uruu dauna'an wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi ma'ozakan taa-kao u'atadinapakinanaa nii na'iki na'apa'o kida ida'an udakooan Tominkaru. Ukazowautapan taa-kao 42 kauzu. ⁶Udakooan Tominkaru,

u'uu, umashaapa-kizi na'iki ipai mashaapainao aokazi ii. ⁷Taa-pada-kao umizaapan Tominkaru pidannao na'iki uwinii idyaun pama'ozakan ida'an. Na'iki taapada-kao ukazowautapan ipai pidannao, ipai bakadun kidaz idokozu-daunnao kida, iwiizi, iparadan na'iki imada. ⁸Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u kichana'iki-kia'o pana'aokazi. Inao wuru'u pidannao aona'oraz i'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritan-naa^e ida'a amazada toma-kao ua'ii. Wuru'u kaaritz zowiauzo-kariwai Kaznizo-dani kaaritan wuru'u.

⁹Puabatan an na'apam okian, ukau'an puabata'a naa kaiwuru'u parada-karuz. ¹⁰Na'ia'oram pidan aiapa-kariwai utaraa-kao, mishi'o nii utaraa-kao; na'ia'oram pidan aiapa-kariwai uzowii-kao marii idi, mishi'o nii uzowii-kao marii idi. Ukau'an marii kizi Tominkaru pidannao tuudan papataka'utakao na'iki marii kizi pakawan imishidapan uruu.

¹¹Uruu dauna'an otukapa ba'oran kichana'iki-kia'o pana'aokazi koditan imi'i ka'azo iki. Kaina'a dya'utam u'ozoo kaznizo dani kawan, na'iki uparadan na'apa Dragon paradauzon kawan. ¹²Na'iki na'apa koshan uma'ozakan kiwiitapa'o kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan na'iki na'apa usha'apatan aimaakan kida uaipan kawana'ati.

^d 13:2 *bear*: udaru'o na'iki to'ora'o. Ukaiwaanii pabazi za'aba'i kida pazowii-kinanaa nii aimaakan. Kaina'a udikin Parada-karu Masha'apannaada-kinanao di'ii.

^e 13:8 *kakupa-karu kaaritan-naa*: Tominkaru pidannao uu saada-kizinao, imashaa-pan nii Tominkaru tuma karikaonan.

Uruu idi udyuudan ipai imi'i baara anainao pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi, kaku-da'oraz naa pazowii-ka'o dauna'an tuukii. ¹³Na'iki uaidan umanawun kida'o aimakaan di'itinapa-kida'o pidannao atii uwaota-kida zii tikazi aokazi iki imi'i baara ati ipai ĩawunuutapan pu'u. ¹⁴Na'iki ipai upozawata-kidan pidannao mashaapainaoz imi'i baara'a uaidan ida'an wuru'u umanawun kida'oraz aimakaan, kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi awunuutapan pu'u. Na'iki udyuudan ĩtoman aimakaan na'apa'o kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan uaidinpan, uruu tawuru'u zowiauzo-kariwaiz tuukii, na'iki kakuda'oraz naa powaa iti. ¹⁵Udauna'an uma'ozakan taa-ka'o unizoin-kidan wuru'u toma-kariwaiz aimakaan, na'iki turuu kizi uparadan kapam. Uruu idi udyuudan ipai pidannao aona'oraz ĩdawukan pa'ati zowii-ka'o.

¹⁶Tuukii kichana'iki-kia'o pana'aokazi^f dyuudan ipai pidannao, pataka'utinainao na'iki manawun-tinpainao, kapuraatanu'o na'iki mapuraatanu'o, poitorui na'iki aonaa poitorui mani kinaabata-kidinan padiwa'ora antanpu'o paka'u kida ida'a oo pataawu kida ida'a. ¹⁷Na'iki aonaa turuu pidan toriinan oo selliipan sha'apauzii, kinaaribai aonaan an u'ida'a, uruu wuru'u kiwiini'oraz kichana'iki-

kia'o pana'aokazi uuaz, na'iki uruu wuru'u u'uu aitaapa-kinaoz.

¹⁸Da'a'a uaiapa aitaapaaba-karu, kanom aitaapaaba'o marii kizi uaitapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi uu aitaaribanaa, usha'apanum kau'an uruu kainaabata'oraz pidan uu kapam, wuru'u 666 kia'oraz.

*Kaznizo-dani na'iki pidannao
ukazannaataniinao*

14 ¹Uruu dauna'an ōawunuupan koshan ōtukapa Kaznizo-dani kadishitapan Zion naawa'a, na'iki kaina'a utuma 144,000 pidannao, ĩnao wuru'u kaina'a'oraz u'uu na'iki udaru uu saadinpan ĩtawu kida ida'a. ²Na'iki ōabata parada-karu aokazi iki'o na'apa tozowan shaokodappan kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Wuru'u ōabataniaz tauapatinainao kawanu'o shamoro^g kida ida'an. ³Uruu 144,000 pidannao kunuuan naa pa'ina'o kunui umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u, na'iki 4 kakupa'o aimakaanoo kanaapu'u, na'iki 24 kazowautapainao kanaapu'u. Aonaa turuu ba'oran pidannao kunuuan wuru'u kunuiz, soo wuru'u 144,000 pidannao pa'an, ĩnao wuru'u Tominkaru kazannaataniinaouz. ⁴ĩnao wuru'u aona'oraz na'apainim ĩkiitauzon zun, uruu idi kaiman ĩtaapan pananaa. ĩnao wuru'u da'ana'oraz Kaznizo-dani umakon dono na'itim karikaoan. ĩnao wuru'u kiwiitapa'oraz

^f 13:16 *kichana'iki-kia'o pana'aokazi*: uruu kowaada-kariwaiz verse 11 di'ii.

^g 14:2 *shamoro*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩkazannaata-kaŋo imi'i baara'a, ĩnao taa-kariwaiz Tominkaru na'iki Kaznizo-dani ati. ⁵Aonaa na'apainim ĩmariidinauzon, na'iki aonaa ĩsha'apatauzon oia'o.

Idikinauda'u'o angelnao

⁶Uruu dauna'an ōtukapan buda'apa angel zuutapan doko ii, ukowaada'azon Kaimana'o Kuwai karikaonanu'oraz umishiin Tominkaru di'iki'o ipai pidannao ati, mashaapainaoz ipai amazada kawana'ati kida da'a'a imi'i baara'a, bakadun kidaz ĩwiizi, ĩdoko zunnao, ĩparadan, na'iki ĩmada. ⁷Ukian diiwa'o ida'an, "Utaapa'a naa Tominkaru umanawunu'o nii na'iki ukonaukii-kida'a naa uruu." Kaawa'a naa kamoo aita-kariwaiz, ubuuapa-kinaa nii ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a. Utaapa'a naa Tominkaru umanawunu'o nii, uruu wuru'u toma'oraz aokazi, imi'i baara, paran na'iki wunu nunudapa kida'oraz.

⁸Udauna'an 2nd angel aidiinan kiwiitapa'oraz angel dawu'ati. Ukian, "Mainaabata-kaŋo'a naa! Mainaabata-kaŋo'a naa Babylon umanawunu'oraz donoi. Babylon sha'apatanii madoronaa-daun kida'oraz oia'o, ipai owaota-kidan ba'oran wizainao kida da'a'a imi'i baara'a, otaan kawanu'o wine ĩtuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz wine okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun. Ona'apan idi'o Tominkaru pataka'utan oroŋ."

⁹Uruu dauna'an ōtukapa 3rd angel aidiinan kiwiitapainao dawu'ati. Ukian diiwa'o ida'an, "Ipa pidannao taapainao kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii, na'iki toma-kariwai uruu kawanu'oraz, na'iki ipai kaina'a'o ukainaariba kida ĩtawu kida ida'a oo ĩdiwa'ora antanpu'o ĩka'u kida ida'a, ¹⁰ipai'o nii kapam ĩtuzan wine wuru'u Tominkaru to'oranuz. Uruu ma'ozaka'oraz manawun wine Tominkaru shootan ni'oraz pato'oran kooponnaa nazo iti ĩtuzan nii. Di'ora'a pidannao pataka'uta-kaou'o nii ĩdyaun, ka'awapa'o sulfur^h idi, angelnao na'iki Kaznizo-dani awunuutapan pu'u. ¹¹Wuru'u tikaziz pataka'uta'o ni'oraz ĩdyaun, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan, aonaa na'apainim nii ĩbaiatinan shaabatan. ĩnao wuru'u taapainaoz kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii na'iki toma-kariwai uruu kawan, na'iki kaina'a'oraz ukainaaribanaa u'uuaz ĩ'ida'a."

¹²Ukau'an marii kizi Tominkaru pidanannao ma'ozakadinan ĩtuuda kizi papataka'utakaŋo. Pakawan kizi ĩizo'atin Tominkaru kiki-naori kida na'iki ĩda'anan Jesus p a m i s h i d a n tuma.

*dimana'o
soopara korau-
baba (14:14)*

Rev

^h 14:10 sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

¹³Uruu dauna'an òabatan aokazi iki'o parada-karu kian, “Pusaada di'ora'a: Wunaou'u mishidainouuz Naobanai Jesus, konaukia'o nii ìdyaun ìmawakan an di'ora'a dauna'ana'a.” Udauna'an Kaimana'o Doronaa kian, “Mishi'o wuru'u. Ìsookapan ni'i naa dadara kida'o pakaudin-kizi ai, ipai aimaakan kaiman kida'oraz ìsha'apatan aitapa-kida-ka'o nii.”

*Kasaba'uapa-karu paoribai
aka imi'i baara'a*

¹⁴Udauna'an òawunuupan òtukapa baraka'o isha'iz. Kaina'a pidan kawanu'o sakanatapan isha'iz paawa'a. Kaina'a king kowam kaduz gold idi'o utoma-ka'o uzowau paawa'a, na'iki kaina'a uzaamatapan dimana'o soopara paka'u ida'a. ¹⁵Uruu dauna'an ba'oran angel koditan Tominkaru Dapu aokazi ia'o di'iki. Diiwa'o ida'an ukian wuru ati'i sakanatapa'oraz isha'iz paawa ia'o ati, “Aizii pusa'uka'a naa paoribai kadunaa kida pusoo paran idi, ipai paoribai aka kida da'a'a imi'i baara'a'oraz dyuua'a naa kidaz, kaawa'a naa kamoo turuu kizi'i naa ìkasaba'uu-ka'o!” ¹⁶Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz isha'iz paawa'a kaudina'akan naa pasooparan ida'an. Ipai ubaokopatan paoribai aka da'a'a imi'i baara'a.

¹⁷Uruu dauna'an òtukapa ba'oran angel koditan Tominkaru Dapu aokazi ia'oraz di'iki, kaina'a u'ida'a

dimana'o soopara kapam.

¹⁸Na'a'o ba'oran angel, ukoditan altar dazaba iki, uruu wuru'u taapa'oraz tikazi. Ukian diiwa'o ida'an angel zaamatapa'oraz dimana'o soopara ati, “Pukaiwa'a naa pusooparan, pudukuta'a naa grape kida pakadunaa kida di'iki da'a'a imi'i baara'a, usha'apanum kau'an ozoka'a naa grape kida.” ¹⁹Uru'u naa ukaudina'akan naa pasooparan ida'an imi'i baara'a, ipai udukutan grape kida pakadunaa kida di'iki. Udauna'an umuudan naa kidaz grape dakazaa-kizinao nazo iti,ⁱ uruu wuru'u Tominkaru to'oranuz. ²⁰Grape kida dakazaa-ka'o na'iki u'uu sararoo-kaoz paniba ia'o wii-zai ai. Grape uu sararoo-ka'o dono'o naa, izai kodita na'iki, ushootan wa'ozi kawan, umakon munapo 200 miles mani, na'iki baka'iauda'u feet mani ukaanan.

*Angelnao na'iki dawu'itiini'o
pataka'utin-kinai kida*

15 ¹Uruu dauna'an òtukapa ba'oran umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan aokazi ii. 7 angelnao zaamatapan 7 pataka'utin-kinai kida, uruu ìkaduzunnaa. Ìkaiwainan dauna'an kida aona'o ni'i naa Tominkaru to'oran powa'a.

²Udauna'an òtukapa paran, glass taidada tikazi tuma'o kawanu'o. Na'iki na'a udazaba'a òtukapa kapam taonawu'u winiainaouz da'i kichana'iki-kii kida'o pana'aokazi, ìmadawuka'azookan ida'an toma-

ⁱ 14:19 Kuba ida'a'o ka'unaru kichada-ka'o udaru'o, udakota-ka'o 'winepress' kii.

kariwai uruu kawanu'o ati na'iki aona'o ïtaapadan pakainaabata-kaao ukainaariba idi uruu wuru'u u'uu aitaaribanaaz kapam. Na'iki ïzaamatananii shamoro^j kida, Tominkaru taaniaz ï'ati. ³Na'iki ïkunuuan naa Moses kunu, Tominkaru poitoruz, na'iki Kaznizo-dani kunu kapam wuru'u. Kaikapa'a ïkunuuanzu'u:

“Naobanai Tominkaru pugaru umanawunu'o,
pusha'apata umanawun
kida'o aimaakan
di'itinapa-kinai kida.
Pugaru King nii ipai wiizai
kida ati,
ipai wuru kida'a
pusha'apatanii kidaz
ipai ukaimanan na'iki
umishiin.

⁴Kanom aona'o nii utarian
pu'ai, Naobanai.
Ipai pidannao
kowaadan nii pugaru
umanawunu'o.
Pugaru puba'oran kaimana'o.
Ipai pidannao ipai wiizai kida
di'iki
wa'atin nii pu'ida'ati,
ïdawuka'anan pu'ati.
Usha'apanum kau'an ipai
kanom pusha'apatanii
kida,
ipai usakitapan na'iki
umishiin.”

⁵Uruu dauna'an òtukapa Tomin-
karu Dapu aokazi ia'o, Tabernacle^k

da'atinan. ⁶Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaoz 7 pataka'utin-kinai kida koditan Tominkaru Dapu nazo iki, ïkaiwadapanii maniriba'o kamicha wizi'i kida'o, na'iki ïkaiwadapanii zadawii kawanu'o gold idi'o utoma-kaao, didimai kaiwada-kaao kawanu'o padokori'i kida paawa an. ⁷Uruu dauna'an bouda'apa, 4 kakupa'o aimaakannao bii iki'o, taan 7 angelnao ati, 7 boon kida gold idi'o ïtoma-kaao paida kida'o Tominkaru to'oran idi, uruu mashaapa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. ⁸Sariapa Tominkaru Dapu nazoo kashana'akan tuukii, Tominkaru umanawunun na'iki uma'ozakan na'an idi'i naa, aonaa turuu pidan morotan unazo iti, atii 7 pataka'utin-kinai kida ipain, wuru'u 7 angelnao zaamatapaniaz kida.

*7 boonnao paida kida'o
Tominkaru to'oran idi*

16 ¹Uruu dauna'an òabatan diiwa'o parada-karu Tominkaru Dapu'u iki'o kian 7 angelnao ati, “Umako ushoota'ana'a naa wuru'u 7 boon zo'o kida'oraz Tominkaru to'oranzuz, imi'i baara iti.”

²Kiwiitapa'o angel makon ushootan naa paboonan wazoo imi'i baara iti. Sariapa kachama'idiikia'o kaziwa'o kabisho-karu kaawan wunao ida'ati'i, kaina'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi, kainaariba kida ï'ida'a, na'iki

Rev

^j 15:2 *shamoro*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
^k 15:5 *Tabernacle*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

dawukainaouz toma-kariwai uruu kawanu'o ati.

³Udauna'an 2nd Angel shootan paboonan wazoo paran baoko iti. Sariapa wunu tanawatinan mawaka'o pidan izain kawan uaidinpan, na'iki ipai aimaakannao mashaapa'o paran baoko'o mawakan.

⁴Udauna'an 3rd Angel shootan paboonan wazoo wa'ozinao na'iki wunu nunudapainao kida di'iti, ipai itanawatinan izai nii. ⁵Ōabata Angel taapa'oraz wunu kian,

“Pugaru kaimana'o
Tominkaru,
pugaru na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii
puna'an.
Sakitapa'o mishi wuru'u
pupataka'utanuz pidannao
kaikapa'a.

⁶Īnao wuru'u zowia'oraz
pupidanannao
na'iki puprophetinnao,
uruu idi'o ukau'an
putuza-kidan izai ī'ati
īwinipinaa nii.”

⁷Uruu dauna'an ōabata paradaru altar di'iki'o kian.

“Oo Naobanai Tominkaru,
pugaru mishi
umanawunu'o nii
manawun,
sakitapa na'iki kaiman
pusha'apatan aimaakan
pupataka'utanuz īdyaun.”

⁸Udauna'an 4th angel shootan paboonan wazoo kamoo di'iti, kamoo wiichan, wiicha manawun uwiichauzon ai, ukawaodan ipai

pidannao pawiiichan idi. ⁹Ipai pidannao kawaoda-kariwainao uwiichan idi, oiaiman kida īparadan Tominkaru ati, utaapadan idi wuru kida sha'apanu'u pataka'utin-kinai kidaz. Upu'u mazan aonaa itanawatinan pa'oian ai, na'iki aonaa īdakotan Tominkaru umana-wunu'o nii.

¹⁰Udauna'an 5th angel shootan paboonan wazoo kichana'iki-kia'o pana'aokazi taba paawa iti, ipai amazada marutan ukazowautapakizi ii, na'iki ipai upidanannao kuzowan paninoba kida, ībaiaapan idi kaziwa'o kabisho-karu. ¹¹Oiaiman kida īparadan Tominkaru aokazi ia'o dau'an, pamada kida kabishon na'iki ukaziwan idi tuukii manawun. Upu'u aonaa īkasha'oran na'iki aonaa itanawatinan Tominkaru di'iti pa'oian kida ai.

¹²Udauna'an 6th angel shootan paboonan wazoo udaru'o wa'ozi Euphrates iti, sariapa wa'ozi maaran arada, kingnao pasoldyaannao tuma, wa'ati-kizi nii waoko iki. ¹³Udauna'an ōtukapa idikinauda'u oia'o doronainao, kibaronao kawanu'o īaidinpan kida, bauda'apa koditan Dragon dako iki, ba'oran koditan kichana'iki-kia'o pana'aokazi dako iki, na'iki ba'oran koditan mariidinauzo prophet dako iki. ¹⁴Wuru'u oia'o doronainaouz kaina'a'o īma'ozakan taa-kao īsha'apata-kinnaa nii umanawun kida'o aimaakan. Īmakon nii ipai kingnao kawana'ati imi'i baara ainaouz ībaokopa-

ta'azon ĭdyaun mizaataaka'o nii Tominkaru umanawunu'o tuma, ukamoon kaawan dono. Na'apai-ni'o nii Tominkaru winian ĭdyaun tuukii.

¹⁵Jesus kian, “Puabata! Ōwa'atin nii koidimiki kaawan kawan, konaukia'o nii pidan mashaapa'oraz pokodapa na'iki taapa'oraz pakamichan minziiwapa'a naa, aonaa kizi uchi'ika'anpan makamichan-daun, udauna'an uba'azootinan pidannao ati.”

¹⁶Udauna'an oia'o doronainao baokopatan ipai kingnao amazada ida'ati dakota-kariwaiz Hebrew ida'an Armageddon kii.

¹⁷Udauna'an 7th angel shootan paboonan wazoo doko iti. Diiwa'o ida'an parada-karu koditan umana-wunu'oraz manawun tabai di'iki, Tominkaru Dapu'u ia'o di'iki. Ukian, “Aizii ipai'i naazu.” ¹⁸Sariapa kankan-kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i baara nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun. Aonaa na'apainim imi'i baara nakainauzon ma'ozaka'a naa manawun di'ora'a kawanu'u, kiwiini'o pidannao toma-kao di'iki'o ai. ¹⁹Imi'i nakainan idi umanawunu'oraz donoi Babylon tada'okan idikinauda'u, na'iki uruu idi kapam ipai ba'oran donoinao imi'i baara'a'oraz mainaabatanan. Aonaa Tominkaru manyukunuutan Babylon, uruu idi utuza-kidan naa ipai wine wuru'u pato'oranuz pakooon zo'iki o'ati. ²⁰Ipai imi'i baara paran ii kida'o mainaabatanan, na'iki ipai midukuo kida mainaabatanan kapam. ²¹Dadara

tu'uz kida'o wunu kuba kawan, waotan imi'i baara ati pidannao paawa ati kida, ĭkimishan kida 100 pounds. Tominkaru pataka'utan idi pidannao tuukii, wuru idi'i uwaotakidanuz dadara tuu'uz kida'oraz wunu ĭpaawa ati, tuukii ĭdakoautapan uruu.

*Donoi zun kawanu'o ikoda'o
puraata pananaa ida'an*

17 ¹Udauna'an bouda'apa angel, 7 angelnao bii iki'o kaawan ō'ida'ati, ĭnao tawuru'u zaamatapauzonaouz 7 boon kida paida'oraz da'i pataka'utin-kinai kida idi, na'iki ukian ō'ati, “Da'ati'i, ōaida-kida kizi pu'ati na'apam nii Tominkaru pataka'utan wuru'u umanawun-tinpa'oraz zun ikoda'oraz puraata pananaa ida'an. Oroo wuru'u umanawunu'oraz donoi mashaapa'oraz maonapa iriba'o wa'ozinao dazaba'a. ²Ipai kingnao, imi'i baara ainao, iriba ĭsha'apatan oia'o ĭkiaapan ida'an oroo, na'iki ipai pidannao imi'i baara ainao po'idin otaanii wine idi, uruu wuru kawanu'orazu'u okiaapa-kidinan madoronaa-daun ĭ'ati.”

³Tominkaru Doronaa kazowautan idi ōgaru, angel na'aka'akan naa ōgaru amazada mapidantaka'o di'iti. Na'ii ōtukapan zun sakanatapan wuza'o kichana'iki-kia'o pana'aokazi paawa'a, na'iki kaina'a saadinpa'o uuai kida ipai umada ida'an dakoopa'o Tominkaru. Wururu'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi kaina'a 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo. ⁴Wuru'u

Rev

zunaz okaiwaadapanii kamicha kida wuza za'o na'iki wuza'o, na'iki okonaunamadan pakamichan, na'iki pamada gold idi'o utoma-ka'o kida idi, kawinipina'o kuba kida pabi'inaaka'o ĩtaan kida idi, na'iki pearls^l kida idi. Paka'u ida'a ozaamatapan koopo gold idi'o utoma-ka'o, paida'o wine idi, uruu wuru'u kachama'idiikii kida'oraz osha'apatan kida okiaapa-kidinuz pabi'inaaka'o daonaioranao ati. ⁵Kaina'a otawu ida'a uuai saadinpan aona'o uaitapa-ka'o. Kaikapa'ora'a: "Manawunu'o donoi Babylon, pugaru selliipauzonao pananaa, na'iki sha'apaapainao oia'o tuukii manawun daro, da'a'a imi'i baara'a." ⁶Na'iki otukapa opo'idin Tominkaru pidannao izain idi, na'iki wunao izain idi'i zowiauzo-kariwainaouz pamishidan idi Jesus.

Ötukapan idi osha'apatan aimakan kaikapa'a, tuukii öd'iitinpan. ⁷Angel kian ö'ati, "Kanom nii pud'iitinpan tuukii? Ökowaadan nii pu'ati aona'oraz uaitapauzo-ka'o wuru dau'a'a zunaz na'iki wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi ozaidapaniaz, uruu wuru'u kaina'oraz 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo. ⁸Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi putukapaniaz kakupauz da'izu kiwiin, mazan aizii aona'a naa ukakupan, maonapa'o ni'i naa ukoditan ka'unaru aona'oraz utokon

nii nazo iki upataka'uta-kidina'anan naa. Kaina'a pidannao mashaapainao da'a'a imi'i baara'a, aona'o ĩ'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritanna^m ida'a amazada toma-ka'o ua'ii, tuukia'o nii ĩdi'itinpan wuru dau'a'a kichana'iki-kia'oraz pana'ao-kazi, ukakupauzon idi da'i kiwiin, aizii aona'a naa ukakupan, mazan uwa'atin nii powaa ati koshan.

⁹"Da'a'a uaiapanii aitapaabakaru. Wuru'u 7 kichana'iki-kia'o pana'aokazi zowau, 7 naawaz wuru'u. ĩnao paawa'a kida'a wuru'u zun sakanatapanuz. ĩnao 7 kingnao kapam: ¹⁰baka'iauda'u ĩdyaun mawaka'a naa, bauda'apa kaina'a ukazowautapan kai, ba'oran kaini'iki'o nii zii uwa'atin. Ukaawan dono aona'o nii ukazowautapan kotua'iki. ¹¹Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi kakupa'oraz da'i kiwiin, aizii aona'a naa ukakupan, uruu kapam wuru'u 8th king ni'oraz. Uking-tinpan nii itamau, uruu 7 kingnao bii iki'o kapam. Uruu dauna'an upataka'uta-ka'o ni'i naa.

¹²"Wuru'u putukapaniaz 10 u'ozoo, ĩnao wuru'u 10 kingnaouz, aona'oraz zii ĩkazowautapan, mazan ĩma'ozakan taa-ka'o dono'o naa, ĩkazowautapan nii masakauda'u karikaonan, kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi tuma. ¹³Ipai'o nii ĩbauda'apatan padi'itinpan, ĩtaan nii baokopa pama'ozakan na'iki pakazowautapan kichana'iki-kia'o

^l 17:4 *pearls*: kawinipina'o kashoro kida. ^m 17:8 *kakupa-karu kaaritanna*: Tominkaru pidannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

pana'aokazi ati. ¹⁴Baokopa'o nii kingnao na'iki kichana'iki-kia'o pana'aokazi mizaapan Kaznizodani, mazan Kaznizo-dani na'iki udapadaniinao, uwidauniinao, na'iki uda'angepikinao mishidainaouz uruu, winian nii idyaun, usha'apanum kau'an uruu ma'ozaka'o Naobanai nii ipai ba'oran naobanainao ai, na'iki umanawunu'o king nii ipai ba'oran kingnao ai.”

¹⁵Angel kian ò'ati kapam, “Wuru'u iriba'o wa'ozinao, zun selliipauzoz pananaa sakana-tapa kiziz, ñao wuru'u pidannao, mashaapa'oraz ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i baara'a. ¹⁶Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki 10 ozo kida putukapaniaz, to'ora-kizaitapan nii wuru'u zun selliipauzoz pananaa. Ipai'o nii ñzaamatan osha'apauz kida na'iki ñwa'akan niizo makamichan-daun, na'iki ñnikan nii odunaa na'iki ñkawaodan nii oroo tikazi idi. ¹⁷Tominkaru taan nii ñ'ati ñdi'itinapa-kinaa nii ñsha'apata kizi uaiapanii, uruu idi baokopa ñtaan pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati ukazowautapa-kinaa nii, atii Tominkaru paradan mishii-nan. ¹⁸Wuru'u zunaz putukapaniaz, oroo wuru'u udaru'oraz donoi kazowautapa'oraz ipai kingnao imi'i baara'a.”

*Umanawunu'oraz donoi
Babylon mainaabata-ka*

18 ¹Kiwiini'o aimaakan kida sha'apan dauna'an, na'a òtukapan ba'oran umana-

wunu'o angel wa'atin aokazi iki koshan, na'iki ukanadan, kanadapan ipai amazada. ²Ukian diiwa'o ida'an “Mainaabata-kaoa'a naa, mainaabata-kaoa'a naa wuru'u umanawunu'oraz donoi Babylon. Mazan aizii oia'o doronainao na'iki kotu'uznao, aona'oraz ñnikauzokao mashaapan ni'i naa na'ii. ³Babylon dakota-kariwaiz zun nii, taan wine ipai pidannao tuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz wine, okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun ñ'ati. Ipai kingnao imi'i baara ainao sha'apatan oia'o ñba'orantapan ida'an odau'u. Na'iki ipai selliipauzonao pasha'apauz kida da'a'a imi'i baara'a, ipai ñkapuraatan-dinan powa'a zii otoriiipauzon idi da'i iriba kawinipinaa kida'o aimaakan ñ'ai.”

⁴Uruu dauna'an òabatan ba'oran parada-karu aokazi iki'o kian, “Ukodita'a naa o'ai, òpidanannao, mana'a utompa'ana'a oia'o okawan, aonaa kizi Tominkaru pataka'utatan unao oroo kawan. ⁵O'oian kida kasaba'uka-kaoko doko'o atii kaawa aokazi iti, aonaa Tominkaru manyukunuutan wuru'u oii kida'oraz osha'apatan. ⁶Utaapa'a naa oroo na'apa otaapauzon kawan unao. Utaa'a naa uwinipinaa nii o'ati, powa'a zii manawun upataka'uta oroo, opataka'utauzon ai unao. Upaidada okoopon riwunii idi powa'a'oraz zii uma'ozakan otomanii ai. ⁷Marii kizi ubaiaapakidan o'ati tuukii kaziwa'o na'iki kasha'ora-karu, wuru wadaun ni'i na'a o'atadapanuz pakasha'apau-

zin. Okian padau'an, 'Ōgaru Queen, ōsakanatapan ōtaba ida'a, aonaa na'apainim nii ōkasha'orauzon, zun kasha'oran kawan mawaka'oraz naa odaiaru.⁷ '8Ukau'an bauda'apa kamo'o nii Tominkaru pataka'utan oroo, di'ora'a pataka'utin-karu kida idi'i: mawaka-karu, kasha'ora-karu na'iki zamazi-karu kidaz. Na'iki kawaoda-kao nii oroo tikazi idi, usha'apanum kau'an Tominkaru umanawunu'oraz papataka'utan nii oroo paaipan kawana'ati."

⁹Ipai kingnao imi'i baara'o, kiaapainauz oroo na'iki kaiwai-nao osha'apauz, ipai'o nii īzaadan na'iki īkasha'oran odau'ati, ītukapan dono tikazi shan bodo'okapan kawaodapa'oraz oroo. ¹⁰Īkadishitapan nii munapo donoi ai ītarian idi, aonaa ībaiaapa'azon kaziwa'o wuru'u obaiaapaniaz. Īkian nii, "Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o manawun sha'apan pu'ati, pugaru umanawunu'o donoi. Masha'apakia'o Tominkaru pataka'uta'akan pugaru."

¹¹Pidannao imi'i baara ainoo toriipauzonao na'iki selliipauzonauz sha'apauzii, tuukia'o nii īzaadan Babylon dau'ati, usha'apanum kau'an aona'a naa kanom toria'o nii īsha'apauz kida powa'a. ¹²Aonaa kanom torian naa īsha'apauz kida powa'a, wuru'u gold, silver, kawinipinaa kida'o kuba kida, pearls.ⁿ Na'iki aonaa kanom torian kawinipinaa kida'o kamicha

mada, wuzuza'o na'iki wuza kida'o, na'iki silk idi'o kamicha mada toma-kao. Na'iki aonaa kanom torian aimakaan kida toma-kariwaiz kaduunu'o udamainan atamun idi, ipai aimakaan toma-kariwaiz ivory^o idi, kawinipina'o atamun kida idi, chipirari kida idi, na'iki marble^p idi. ¹³Na'iki aonaa kanom torian cinnamon, spice, incense, myrrh na'iki frankincense, ipai wuru kida'a kawinipina'o kaduunuribai toma-kariwai oil nii na'iki paodaa nii. Na'iki aonaa kanom torian wine na'iki olive oil, poroom aka boodinpa'o na'iki aona'o zii uboodinpan. Na'iki aonaa kanom torian tapi'iza kida na'iki kaznizoo, kawaro kida na'iki itararannaa kida, na'iki īsellii kapam pidannao poitoruinao nii, mazan aizii aona'a naa kanom torian ī'ai kidaz.

¹⁴Pidannao selliipauzonauz pasha'apauz kian nii o'ati, "Ipai aimakaan kida puaipaniaz tuukii pu'ati mainaabatina'a naa, na'iki ipai puwaziwaan kawinipina'o na'iki umanawun kida'o pusha'apauz. Na'iki aonaa na'apainim nii pukasha'apauzin na'apa'o aimakaan kida idi powa'a." ¹⁵Wuru'u pidannao selliipauzonauz da'i pasha'apauz, kapuraatan-dinan īsellipauzon idi da'i pasha'apauz kida donoi ii, ipai'o nii īkadishitapan munapo donoi ai aonaa ībaiaapa'azon wuru'u obaiaapaniaz. Tuukia'o nii īzaa-

ⁿ 18:12 *pearls*: kawinipina'o kashoro kida. ^o 18:12 *ivory*: aimakaan toma-kariwaiz elephant dako za'aba'i kida di'iki. ^p 18:12 *marble*: kawinipina'o kuba.

dan, ¹⁶na'iki ikian, “Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o manawun sha'apan pu'ati umanawunu'o donoi, konaunam kida'o kamicha kida pukaiwaadapauzon wuza za'o na'iki wuza'o, pukonaunamadan pakamichan, na'iki pumada gold idi'o utoma-ka'o kida idi, kawinipina'o kuba kida idi pabi'inaaka'oraz itaan kida, na'iki pearls. ¹⁷Na'iki masha'apakiaka puwaziwaan ipai wuru kida'a pukapuraatan-din-kinaa kidaz.”

Ipai na'akapainao udaru kida'o kanawa, na'iki wa'atiinao inazo'o kida, kaudinainao kanawa kida ida'a na'iki ipai baokoinao pidannao ikoda'o papuraatan soo paselliipan ida'an pasha'apauz kida kanawa ida'an ipai wiizai kida kawana'ati, ipai ikadishitapan munapo donoi ai. ¹⁸Na'iki itzaadan nii itukapan dono tikazi shan bodo'okapan kawaodapa'oraz oroo. Ikian nii, “Aonaa ba'oran donoi umanawunu'o nii wuru kawanu'o.” ¹⁹Imuudan imi'i unuba kida pazowau paawa iti kida itaida-kinaa nii na'apam pakasha'oran tuukii manawun. Tuukia'o nii itzaadan, na'iki ikian nii, “Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o manawun sha'apan pu'ati'i umanawunu'o donoi. Ipai kakanawaniinao udaru'o kanawa kida idi chi'ikapauzonaouz ipai wiizai kawana'ati selliipauzo oo toriipauzonaouz sha'apauzii kida, ipai ikapuraatan-dinan otoriipauzon idi isha'apauz kida okapuraatanun idi manawun. Na'iki masha'apakiaka owaziwaan ipai pasha'apauz kida.”

²⁰Ukonaukii ipai mashaapainao aokazi ii, Tominkaru pataka'utan idi'i naa Babylon. Ukonaukii Tominkaru pidannao na'iki apostlenao na'iki prophetnao, Tominkaru pataka'utan idi'i naa oroo, aimakaan osha'apatanii kidaz unao ati'o wadaun ni'i naa.

²¹Udauna'an umanawunu'o angel zaamatan udaru'o kuba na'iki ukabootanuzu paran baoko iti. Ukian, “Kaikapa'o nii umanawunu'oraz donoi Babylon kaboota-ka'o ma'ozaka'o ida'an na'iki aonaa na'apainim nii otukapauzo-ka'o powa'a. ²²Aonaa na'apainim nii shamoro aran kida abata-ka'o, na'iki aonaa pidannao kunuutinauzonao abata-ka'o, na'iki aonaa tauapatinauzonaouz da'i flute na'iki trumpet kida ida'an abata-ka'o punazo ii powa'a. Aona'o nii kaudinauzonao nii punazo ii, na'iki aona'o nii poroom aka booda-kariwai nii punazo ii. ²³Aonaa na'apainim nii lamp kanadapan tukapa-ka'o punazo ii, aonaa na'apainim nii mazidainao paradan abata-ka'o punazo ii powa'a. Pupidanannao selliipauzonao sha'apauzii kida umanawunu'o nii itaapinpan da'a'a imi'i baara'a, na'iki isha'apata oia'o doronai ida'an umanawun kida'o aimakaan kida di'itinapa-kida'o pidannao, na'apa'o ida'an imariidapan idyaun.”

²⁴Babylon pataka'uta-ka'o Tominkaru prophetinnao na'iki upidanannao na'iki ipai zowiauzo-kariwainao imi'i baara'a izain ikoda-ka'o idi'o na'ii.

“Wakonaukii-kida waTominkarun”

19 ¹Ipai wuru kida sha'apan dauna'ana'a, òabata iriba'o pidannao paradan kawanu'o aokazi ii. Diiwa'o ida'an ìkian, “Wakonaukii-kida waTominkarun! Uruu kazannaatin-kinai, umanawunu'o na'iki ma'ozaka'o. ²Sakitapa'o na'iki kaimana'o wuru'u usha'apataniaz, upataka'utanuz umanawun-tinpauzoz zun, selliipauzoz pananaa. Osha'apata-kidan ida'an oia'o ipai pidannao ati da'a'a imi'li baara'a, Tominkaru pataka'utan oroo, ozowiauzon idi'o upoitorunao.” ³Powa'a koshan iriba'oraz pidannao aokazi ia'o kian, “Wakonaukii-kida waTominkarun! Tikazi kawaodapa'oraz oroo, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan, aonaa na'apainim nii umashaadan.”

⁴Sariapa 24 kazowautapainao na'iki 4 kakupa'o aimakannaoz kida,^q ipai ìwashatinan paawun baara ikinapu, ìtaainan naa Tominkaru ati, sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a ati. Ìkian “Amen! Wakonaukii-kida waTominkarun!”

Kaznizo-dani mazidan daua'o

⁵Udauna'an parada-karu kian umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, “Ukonaukii-kida waTominkarun, ipai unao upoitorunao, pataka'utina'o na'iki manawun-tinpa'o, taapainaoz Tominkaru umanawunu'o nii.”

⁶Udauna'an òabatan iriba'o kawanu'o pidannao kadakoinpan, na'apa tozowan shaokodappan kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Ìkian, “Wakonaukii-kida Tominkaru, usha'apanum kau'an uruu wanaobanaa, umanawunu'o King. ⁷Wakonaukii tuukii, wakonaukii-kida Tominkaru umanawunun, Kaznizo-dani mazidan kmoon kaawan naa, na'iki udaiaro ni'o minziwapa'a naa oroo. ⁸Taa-ka'o o'ati maniriba'o wizi'l'o kawinipina'o kamicha okaiwadan nii.” (Wuru'u kawinipina'oraz kamicha, uruu wuru'u kaiman kida'oraz Tominkaru pidannao sha'apatani kida.)

⁹Udauna'an angel kian ò'ati, “Pusaada di'ora'a: konaukia'o nii wunaou'u dapada-kariwainaoz mazida'o Kaznizo-dani aroapa-kizi ati.” Powa'a zii angel kian, “Di'ora'a mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o.”

¹⁰Òwashatina'akan naa ukanaapu'u ukidiba dazaba'a òawun baara ikinapu, òtaapa'azon naa uruu umanawunu'o nii, mazan upu'u ukian ò'ati, “Mana'a pusha'apata'ana'a na'apa'o, ògaru Tominkaru poitoru kapam, na'apa pugaru na'iki pumin-mishidannao kawan, ìnao wuru'u kowaadapauzoz pamishidan Jesus, ukau'an soo Tominkaru pa'an turuu putaapan umanawunu'o nii.” Wuru'u kuwai Jesus kainaabataniaz, mishi'o pa'an, uruu wuru'u ma'ozakada'oraz pidannao, ìkakuwaapan dono Tominkaru paradan dau'u.

^q 19:4 Putukapa wuru'u aimakannao kida dau'u Revelation 4:6-8 ida'a.

***Baraka'o kawaro na'iki
zaidapa'oraz ubarau'u***

¹¹Uruu dauna'an òtukapa aokazi da'atinan, kaina'a baraka'o kawaro na'ii, na'iki kaina'a zaidapa'o ubarau'u udakota-kaò “Kaimana'o pidan, mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o.” Sakitapa'o wuru'u upataka'utanuz pidannao pa'oiàn dikin ii, na'iki umizaataakanuz patarubanao tuma. ¹²Uawun kida kanadan na'apa tikazi pururu'ukappan kawan, na'iki ukaiwadapanii iriba king kowam kaduz kida pazowau paawa'a. Kaina'a u'uu saadinpan unanaa ida'a, mazan soo uruu pa'an aitapa na'apa'oram wuru'u saada-kariwaiz. ¹³Dawuu za'aba'i'o kamicha ukaiwadapanii izaita'o, na'iki u'uu “Tominkaru paradan,” kii. ¹⁴Iriba soldyaanao aokazi ikiinao makon udawu'ati, ìzaidapanii baraka'o kawaro kida na'iki ìkaiwadapanii baraka'o maniriba'o kamicha kida. ¹⁵Dimana'o marii dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan kodita'akan udako nazo iki, uruu ida'ana'o nii uwinian ipai wiizainao kida. Ukazowautapan nii ìdyaun pama'ozakan ida'an, na'iki udakazaan nii ìdyaun grape kawan, grape uu sararoo-kizinao ij, uruu wuru'u umanawunu'oraz Tominkaru to'oranuz. ¹⁶Ukamichan za'aba'i ida'a, uokoba pa'inamun, kaina'a u'uu saadinpan. “Uruu umanawunu'o King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki ma'ozaka'o Naobanai ipai ba'oran naobanainao ai.”

¹⁷Udauna'an òtukapan bau-da'apa angel kadishitapan kamoo paawa ii. Diiwa'o ida'an ukadakon kotu'uznao ati, zuutapainauz doko ii aka, ukian, “Uwa'ati da'ati'i, ubaokopatin kizi aroapa-kizai ida'ati, Tominkaru taan ni'oraz ida'ati. ¹⁸Uwa'ati da'ati'i, unika'an kizi wunao dunaa kida'a: kingnao, soldyaanao na'iki ìzowaunanao na'iki wunao dunaa kida'a kawaronao na'iki ìzaidapikinao, na'iki ipai bakadun kida pidannao dunaa, wuru'u poitoruinao na'iki ba'orainao aonaa poitoruinao mani, umanawun-tinpa'o na'iki pataka'utina'o.”

¹⁹Uruu dauna'an òtukapa kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki ipai kingnao imi'i baara ainaouz na'iki ipai ìsoldyaanao baokopatinan, ìmizaataaka'azon wuru tuma'a zaidapa'oraz baraka'o kawaro na'iki usoldyaanao tuma. ²⁰Mazan zaamata-kaò wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi, baokopa mariidinauzo prophet tuma, uruu wuru'u aida-kida'oraz umanawun kida'o aimakaan, kichana'iki-kia'o pana'aokazi aipan kawana'ati, uaidan idi na'apa kida'o aimakaan pidannao mishida uruu, ìnao wuru'u kaina'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kinaariba kida ìtawu kida ida'a na'iki ìnao dawuka'oraz toma-kariwai aimakaan uruu kawanu'o ati. Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki mariidinauzo prophet, ipai dya'utam ìkaboota-kaò kakupa, Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awa-

pa'oraz sulfur^r tuma. ²¹Wuru'u zaidapa'oraz baraka'o kawaro kaiwaan marii kodita'oraz padako iki, dya'utama'oraz udabaazi kida dimanainpan, pazowii-kinnaa nii ipai isoldyaannao, na'iki ipai kotu'uznao nikan mawakainao dunaa atii abaapa kida idyaun.

1,000 wunu

20 ¹Uruu dauna'an otukapa angel wa'atin aokazi iki, uzaamatapanii key ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa, na'iki toromaro'o chain. ²Uma'ozakan idi uzaamatan wuru'u dragonuz, uruu tawuru'u kotua'oraz kowazaz dakota-kariwaiz Devil oo Satan kii, udauna'an udo'ota'akan naa uruu chain idi, umashaapan nii na'apa 1,000 wunu kawana'ati. ³Udauna'an angel kabootan uruu ka'unaru aona'oraz utokon nii nazo iti, dauna'an utarata'akan naaz na'iki udadarada'akan naaz, uruu aonaa kizi powa'a Satan sha'apata-kidan oia'o ipai pidannao ati umariidapan ida'an idyaun atii 1,000 wunu ipain. Uruu dauna'an umuuda-kao nii masakauda'u karikaonan.

⁴Udauna'an otukapa tabai kida, na'iki pidannao sakanatapainaoz ipaawa'a kida kaina'a ima'ozakan taa-kao ikazowautapa-kinnaa nii. Na'iki otukapa kapam wunao doronaa kida'a dukuta-kariwainaoz ikanau kida, ikakuwaapatinauzon idi Jesus na'iki Tominkaru paradan dau'u. Inao wuru'u aona'oraz

ikodoru'ukan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati, na'iki toma-kariwai aimaakan uruu kawana'ati, na'iki aonaa itaapadan pakainaabata-kao ukainaariba idi pataawu oo paka'u kida ida'a. Ipai'o nii ikakudan powa'a iti koshan na'iki ikazowautapan nii 1,000 wunu Christ tuma. ⁵Di'ora'a kiwiitapa'o kadishita-karu powa'a iti mawaka-karu di'iki wuru'u. (Baokoinao mawakainao aona'o ikadishitan uruu dono, diina'iti'o nii zii pa'an ikadishitanu'u 1,000 wunu ipain an.) ⁶Konaukia'o nii manawun wunaou'u kadishitainaoz kiwiitapa'o kadishita-karu ida'a, aona'o nii ibaiapan pataka'utin-karu wuru'u baiapa-kariwai ni'oraz u'itamautan mawaka-karu di'ia'oraz. Mazan ikaudinan nii faadaanao ni'i naa Tominkaru na'iki Christ ati, na'iki ikazowautapan nii utuma 1,000 wunu kawana'ati.

Satan winii-kao daua'o

⁷Aizii 1,000 wunu kida ipain dauna'an, Satan kodita-kida-kao nii pataratapa-kizinao iki. ⁸Umakon nii ipai wiizai kida kawana'ati, usha'apata-kidan nii oia'o umariidapan ida'an ipai pidannao, mashaapai-naouz da'a'a imili baara'a, inao wuru'u wiizai kida dakota-kariwainaoz Gog na'iki Magog kii. Satan kasaba'ukan nii ipai idyaun mizaa-taaka-kizai ati. Iriba'o nii manawun idyaun, na'apa kaatu diri'in paran danoma ana'o kawan. ⁹Imakoo-

^r 19:20 sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinno di'ii.

danan ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, na'iki awauta ïmashaapan ïzikonuitapan wuru'u Tominkaru pidanannao mashaapakiziz donoi, umarainpaniaz. Mazan tikazi waotan aokazi iki ipai ukawaodan ïdyaun.

¹⁰Udauna'an wuru'u Satan mariidapauzoz ïdyaun, ukabootakaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz pizo-pizowa'o sulfurtuma. Na'iti'o wuru'u ïkabootaunuz kichana'iki-kia'o pana'aokazi na'iki mariidinauzo prophet. Na'ia'o ni'i naa ïbaiatan tikazi ipai kamoo na'iki maruta'o, karikaonan na'iki karikaonan.

*Tominkaru buupan
daua'o pidannao*

¹¹Udauna'an òtukapa udaru'o umanawunu'oraz manawun tabai baraka'o na'iki kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a. Sariapa imi'i na'iki aokazi ïmainaabatinan ukanaapu iki, aona'a naa ïtukapa-kaopowa'a. ¹²Na'iki òtukapa mawakainao pidannao, umanawun-tinpainao na'iki pataka'utinainao, na'a ïkadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u. Na'iki òtukapa kaarita kida da'ata-kaoa'a naa. Uruu dauna'an ba'oran kaarita da'ata-kaokakupa-karu kaaritannaa.^s Mawakainao pidannao pataka'uta-kaoa'a naa ïsha'apatanii kida kawana'ati, usaadinpan kawana'ati

kaaritanao ida'a. ¹³Wuru'u mawakainao pidannao paran baoko ii, ïmakon naa Tominkaru kanaapu iti. Mawaka-karu na'iki Mawakainao Wiizi, sharakadan naa mawakainao makon Tominkaru kanaapu iti, na'iki upataka'utan naa ipai ïdyaun ïsha'apatanii kida kawana'ati. ¹⁴Uruu dauna'an Mawaka-karu na'iki Mawakainao Wiizi kabootakaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Di'ora'a, uruu u'itamautan mawaka-karu wuru'u. ¹⁵Ipai pidannao, aona'o ï'uu kida saadinpan Kakupa-karu Kaaritannaa ida'a, ipai'o nii ïkabootakao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

*Pa'ina'o aokazi na'iki
pa'ina'o imi'i baara*

21 ¹Uruu dauna'an òtukapa pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara, kiwiitapa'oraz aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'a naa, na'iki paran mainaabatina'a naa kapam. ²Na'iki òtukapa kaimana'o donoi, pa'ina'oraz Jerusalem, wa'atin apowa ati aokazi iki Tominkaru di'iki, wuru'u donoiz na'apa'o zun kawan kaiwadapa'oraz naa pamazidan daara paudaiaru ni'o kaawan ua'ii.

³Òabata diiwa'o parada-karu kian umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, "Aizii di'ora'a dauna'an Tominkaru mashaapan ni'i naa papidanannao tuma, na'iki ïnaou'o nii upidanannao nii, na'iki

Rev

^s 20:12 *kakupa-karu kaaritannaa*: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ïmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

una'an nii ĩtuma, na'iki uru'o nii ĩTominkarun nii. ⁴Ipai'o nii uinoan ĩawun uu kida, aona'o ni'i naa powa'a pidan mawakan, oo kasha'oran, oo zaadauzon oo baiapan kaziwa'o. Usha'apanum kau'an kiwiitapa'oraz oia'o sha'apatauzo-kariwai kidaz mainaabata-ka'o idi'i naa."

⁵Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a kian, "Aizii ipai'i naa o'pa'inaadan aimaakan kida!" Ukian koshan o'ati, "Pusaada di'ora'a parada-karu kida'a, mishi'oraz, na'iki marii kizi ĩmishida-ka'o kida." ⁶Udauna'an ukian koshan, "Aizii ipai naazu! O'garu Alpha na'iki Omega,^t wuru'u sakadin-kizaiz na'iki utokonnuz. O'taan nii maradakoinao ati wunu ĩtuzan nii, wuru di'iki'i wunu nunudapa'oraz taa'oraz kakupa-kinai mawinipinaa-daun. ⁷Na'ia'oram pidan ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, uzaamatan nii di'ora'a aimaakan kidaz o'idi'iki, na'iki o'garu'o nii ĩTominkarun nii, na'iki ĩnaou'u nii o'dainao nii. ⁸Mazan pidannao tariainao pada'anan Jesus, pidannao muudinainaouznaa pamishidan ai Jesus, pidannao sha'apaapainao oia'o tuukia'a naa manawun, pidannao zowainao ba'oran pidannao, pidannao madoronaa-daunu'o ĩkiaapaakan,^u pidannao marunao-tinpainao, na'iki

mariidinauzonao. Ipai'o nii ĩpataka'uta-ka'o karishii kawanu'o tikazi ka'awapan sulfur^v tuma'o nazo ii. Di'ora'a uruu u'itamautannaa mawaka-karu wuru'u."

Pa'ina'o Jerusalem

⁹Bauda'apa angel kaawan o'ida'ati, tawunao bii iki'ora'a, ⁷angelnao zaamatapauzonaouz ukaduzunuz naa pataka'utin-kinai kida. Ukian o'ati, "Puwa'ati da'ati'i, o'aida kizi pu'ati zun Kaznizo-dani daiaro ni'oraz." ¹⁰Tominkaru Doronaa kazowautan idi o'garu, angel na'aka'akan naa o'garu doko'a'o midukuo powaa iti. Na'ii uaidan o'ati kaimana'oraz donoi Jerusalem wa'atin aokazi iki Tominkaru di'iki, ¹¹na'iki Kanada, Kanada donoi Tominkaru umanawunun idi. Donoi konaunaman uwizi'in, na'apa kawinipina'o kuba wizi'in kawan, na'apa jasper kawan na'iki kanuunu'o crystal kawan. ¹²Wuru'u donoiz kaina'a'a ukorarannaa doko'a'o na'iki kaina'a ¹²upaniinomizinaa kida, ipai ĩkawana'ati kaina'a bauda'apa angel awunuutapa'o. Ipai paniinom kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa Israel dani-daun uu saadinpan. ¹³Kaina'a idikinauda'u paniinom kida bauda'apa'o donoi korarannaa daba'a antanapu: idikinauda'u waoko ikinapa, idikinauda'u wakadapu ikinapa,

^t 21:6 *Alpha na'iki Omega*: A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-tinan Omega di'ii. ^u 21:8 Daonaioranao kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan daonaiora ati mamazidaaka-daun; mazida'o daonaiora kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan mazida'o daonaiora ati, aonaa omin-mazidan mani. ^v 21:8 *sulfur*: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki idikinauda'u kida ba'orainao udabaazi kida ida'antanapu. ¹⁴Wuru'u donoiz, ukorarannaa toma-kaao 12 kubanao kida paawa'a'o, na'iki ipai kuba kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa Kaznizo-dani apostlen uu saadinpan. Īnao wuru'u 12 apostlenaouz.

¹⁵Angel parada'oraz ō'ati zaamatapanii aitaaribai gold idi'o utoma-kaao atamun kawanu'u, uaitaa-kinnaa nii na'apam dii donoiz udarun, upaniinomizinaa na'iki ukorarannaa kapam. ¹⁶Na'apa kida'o udawuan wuru'u 4 donoiz dabaazi kidaz. Angel aitaan naa wuru'u donoiz paaitaariba idi, 1500 miles udawuan, na'apa kapam ukazoan na'iki udoko'an udawuan kawan. ¹⁷Angel aitaa kapam ukorarannaa, udoko'an 216 feet. Na'apa pidan aitaapa-kinnaa kawanu'o wuru'u angel kaiwaaniaz paaitaapa-kinnaa nii. ¹⁸Donoiz korarannaa toma-kaao jasper idi'o, na'iki ipai aimaakan kida donoiz nazoo ia'oraz gold idi'o pa'idiwaru utoma-kaao kida, kanuunu'o glass kawan. ¹⁹Wuru'u donoiz korarannaa wiizi paawa kidaz, kawinipina'o kuba kida idi'o utoma-kaao wuru'u. Konaunama'o utoma-kaao di'ora'a kuba kida idi'i: jasper, sapphire, agate, emerald, ²⁰onyx, carnelian, quartz, beryl, topaz, chalcedony, turquoise, amethyst. ²¹Wuru'u 12 paniinom kidaz, 12 pearls kida wuru'u, bauda'apa paniinom toma-kaao bauda'apa pearl idi. Kazowa'o dunapo mapudu'oraz ukaiwaapa-kaao donoiz nazo ia'oraz, gold idi'o

pa'idiwaru utoma-kaao, turuu putukapan aimaakan unazo'o ia'o glass nazo'o ia'o kawan.

²²Aonaa ōtukapan Tominkaru Dapu nii donoiz nazo ii. Aona'o nii uaiapa-kaao Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz na'iki Kaznizo-dani mashaapan idi'i naa na'ii. ²³Aonaa kamoo oo kauzu aiapa-kaao kanadapa'o nii donoiz, Tominkaru'o nii pa'an kanadapaz pamanawunun idi, na'iki Kaznizo-dani'o nii kanadapa unazo ii. ²⁴Ipai amazada kawana'ati pidannao mashaapan nii donoiz kanadan ida'an, na'iki ipai kingnao imi'i baara ainao na'akan nii umanawun kida'o pasha'apauz donoiz nazo ati. ²⁵Aonaa na'apainim nii upaniinomizinaa taratauzo-kaao, usha'apanum kau'an aona'o nii amazada marutauzon na'ii. ²⁶Ipai konaunam na'iki umanawun kida'o pidannao sha'apauz kida na'aka-kaao nii donoiz nazo ati, ipai amazada iki kida. ²⁷Mazan ipai aimaakan kida aona'oraz ukaimanan, aona'o nii umorota-kida-kaao donoiz nazo iti. Oo pidannao oipainauz, dawukainauz toma-kariwai tominkarunao ati, mariidinauzonaouz, aona'o nii ĩmorotauzon donoiz nazo iti. Soo wunaou'u nii pa'an morotakida-kaoa'a, kaina'a'oraz i'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritannaa ida'a, Kaznizo-dani kaaritanuz.

Wa'ozii taa'oraz wunu kakupa-kinai

22 ¹Udauna'an angel aidan ō'ati wa'ozii taa'oraz wunu kakupa-kinai, kanuunu'o crystal kawan, kodita'oraz na'iki

shootapa'oraz Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba di'iki, ²wa'ozi shootapan kazowa'o dunapo mapudu'oraz ukaiwaapa-kaao zikon an donoi nazo an. Wa'ozi danoma antanapu kida, kaina'a paoribai kida taa'oraz kakupa-kinai kaakapauzo da'i ipai kauzu kida kawana'ati. Na'iki ipai pidannao imi'i baara ainaouz kaiwaan paoribai anaba kida pakasarain-kinaa nii. ³Aimaakan kida aona'oraz ukaimanan Tominkaru ati, aona'o nii umorotakida-kaao donoi nazo iti. Mazan Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba na'a'o ni'i naa pa'an donoi nazo ii, na'iki Tominkaru poitorunao, itaapan ni'i naa uruu umanawunu'o nii. ⁴Itupakan nii Tominkaru awun baara, na'iki kaina'a'o nii u'uu saadinpan itawu kida ida'a. ⁵Aona'o nii amazada marutauzon na'ii. Aona'o nii iaipan lamp kida oo kamoo kanadapa'o nii, usha'apanum kau'an Naobanai Tominkaru'o nii kanadapa idyaun na'iki ikazowautapan nii King kawan karikaonan na'iki karikaonanuo'o nii.

Jesus wa'atin daua'o

⁶Udauna'an angel kian o'ati, "Ipai wuru'u parada-karu kidaz puabataniaz naa kida mishi'o wuru'u, na'iki marii kizi umishidakao. Na'iki Naobanai Tominkaru taa'oraz padoronaa paprophetinnao ati, dyuudan pa'angelin, uaida-kida kizi papoitorunao ati kanom sha'apan nii kadimana'a naa."

⁷"Uabata!" Jesus kian, "Kadimana'o ni'i naa o'wa'atin. Konaukia'o

nii wunaou'u izo'atiinaouz ipai parada-karu kida, saada-kariwai kidaz di'oraz kaarita ida'a'a, kai'o na'iki diina'iti'o daua'oraz kida'a."

⁸Ogaru John, abata'oraz na'iki tukapa'oraz ipai wuru'u aimakaan kida sha'apa'oraz. Oipaian dau-na'an oabatapan na'iki otupakan kidaz, owashatinan oawun baara ikinapa, angel aida'oraz o'ati ipai aimakaan kida kanaapu'u, ukidiba dazaba'a, otaapa'azon idi'i naa uruu umanawunu'o nii. ⁹Upu'u mazan ukian o'ati, "Mana'a pusha'apata'ana'a na'apa'o! Ogaru poitorui karikaonan na'apa pukawan, na'iki pu'inawuzunao prophetnao kawan, na'iki ipai pidannao kawan izo'atiinaouz saada-karawaiz di'ora'a kaarita ida'a'oraz. Tominkaru pa'an putaapa umanawunu'o nii."

¹⁰Udauna'an ukian o'ati, "Mana'a pa'i putaapa'a naa mashaa wuru'u saada-kariwaiz, di'ora'a kaarita ida'a'orazu'u, kadimana'o ni'i naa usha'apan kida. ¹¹Ukau'an ipai pidannao sha'apaapa'o oia'o, marii kizi pakawan isha'apaapan oia'o, na'iki pidannao sha'apaapa'o dikauda kida'o kachama'idiikii kida'o aimakaan kida aona'oraz ukaimanan kida, marii kizi pakawan isha'apaapan kidaz. Na'iki pidannao sha'apata'o kaiman kida'o aimakaan, marii kizi pakawan isha'apatan kaiman kida'o aimakaan. Na'iki ipai pidannao kaimanainao, marii kizi pakawan imashaapan kaiman."

¹²"Uabata!" Jesus kian, "Kadimana'o ni'i naa o'wa'atin! Ona'akan nii

ōwinipa kida ōkawinipinaata-kinaa nii ipai pidannao īsha'apatanii kida kawana'ati. ¹³Ōgaru Alpha na'iki Omega, wuru'u kiwiini'oraz, sakadin-kizaiz na'iki utokonnuz."

¹⁴Konaukia'o nii wunaou'u chikainaouz pakamichan za'abali kida kaiman. Turuu ukau'an īmorotan paniinom kida ida'an Donoi nazo iti na'iki turuu īnikan akai wuru di'iki'i paoribai taa'oraz kakupa-kinai. ¹⁵Mazan wunaou'u, aona'o nii īmorota-kida-kaō Donoi nazo iti, madoronaa-daunu'oraz ītaapan pananaa, wunaou'u maru-nao-tinpainaouz. Na'iki pidannao kiaapaakainao mamazidaakadaun, pidannao zowiainao ba'oran pidannao, pidannao dawukainao toma-kariwai aimaakannao ati, na'iki ipai pidannao mariidinauzonao sha'apaapauzonaouz oia'o.

¹⁶"Ōgaru, Jesus, tawuru'u dyuuda'oraz da'i ō'angelin kakuwaapa'o nii ipai wuru kida dau'a'a unao ati, ipai choochi kida kawana'ati. Ōgaru David Takaan-daun na'iki ōgaru chaapi'iki'o wizi kanada'oraz."

¹⁷Doronai na'iki Daiaroi^w kian, "Puwa'ati'i naa!" Ipai pidannao abatainao di'ora'a, marii kizi kapam īkian "Puwa'ati'i naa!" Na'ia'oram pidan maaradako'o, marii uwa'atin uzaamata kizi mawinipi-

naa-daun wunu wuru'u taa'oraz kakupa-kinai.

Ubaukapan naa kakinaowapa-kinai kida kowaada'azoo-kaō

¹⁸Ōgaru John, kaimanaiman ōkakinaowan ipai pidannao abatainaouz kuwai kida kai'oraz na'iki diina'iti'o ni'oraz zii usha'apan kida daua'oraz, ōsaa-daniaz di'ora'a kaarita ida'a: Na'ia'oram pidan pana'ada'o powa'a zii kidaz, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan uruu, wuru idi'i 7 pataka'utin-kinai kidaz, kowaada-kariwai da'a'a kaarita ida'a. ¹⁹Na'iki na'ia'oram pidan so'ota'o bauda'apa saada-kariwai di'ora'a kaarita di'iki'i, aona'o nii Tominkaru taapadan unikan akai utaa'azooniaz, paoribai taa'oraz kakupa-kinai akaz, na'iki aona'o nii utaan pidan wiizi ni'oraz utaa'azon kaimana'o donoi nazo ia'oraz, uruu kida wuru'u kowaada-kariwaiz di'ora'a kaarita ida'a.

²⁰Pidan kakuwaapa'oraz wuru kida dau'a'a kian, "Mishi, kadimana'o ni'i naa ōwa'atin!"

Amen! Puwa'ati'i naa, wanaobanaa Jesus!

²¹Marii kizi Naobanai Jesus aidan pakamarainapanun ipai papidanannao ati. Marii kizi una'apan karikaonan.

Rev

^w 22:17 *Daiaroi*: Kaznizo-dani daiaro ni'o wuru'u.

Parada-karu Masha'apannaada-kinao

Abraham

Uruu Tominkaru pidanannao tomin-kizi.

Tominkaru zaamatan na'iki udyuudan Abraham pawiiizi iki. Abraham izo'ati Tominkaru paradan, na'iki una'akan naa paudaiaro ba'oran wiizai di'iti. Tominkaru taan paparadan Abraham ati pataa'azon dau'an amazada u'ati. Ukowaadan u'ati ipai wuru'u amazadaz u'idiwau ni'o, na'iki ukowaadan u'ati iriba'o nii manawun utakaannao diina'iti'i. Īnaou'o nii Tominkaru pidanannao nii.

Abraham tunarunaoun pu'a'a naa, na'iki udaiaro Sarah maskonnaoun pu'a'a naa, Sarah kaudanin Tominkaru aipan ati, daonaiora odani nii. U'uu Isaac.

Isaac tominnaruan dono'o naa, umazidan Rebecca tuma. Okaudanipan dono, daonaiorannao odainao nii, Shamaannao, ĩ'uu Esau na'iki Jacob. Mazan Tominkaru zaamatan soo Jacob dainao, 12 daonaioranaouz, na'iki ipai ĩtakaannao, papidanannao nii. Na'iki Tominkaru pana'adan Jacob uu, Israel kii.

Wuru'u 12 Jacob dainaouz, ĩnao di'iki'o 12 pidannao tonaa-zinaa tominan. Īnao dakota-kaou Jewnao kii, oo Israelitenao kii, oo Hebrewnao kii.

amazada wadidiizon dono [winter]

Ba'oran wiizai ii, amazada wadidin dono, udakota-kaou winter. Kichana'iki-kii manawun chi'ikapakaru amazada wadidiizon dono. Na'iki kasha'apanna chi'ikapakaru kanawa ida'an paran baoko ii aka. Usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru amazada wadidiizon dono. Turuu wuru'u ma'ozaka'oraz awaru shazowan udaru'o kanawa, na'iki unaraadanuz pidannao tuma.

amen

Na'apa mishizi, oo na'apa kizi usha'apan kia'o wuru'u Wapichan ida'an.

angelnao

Īnao kaimana'o doronainao, mazan na'apainim an ĩtukapa-kidina'azon, turuu ĩkananaatina'akan pidan kawan. Īnao Tominkaru dazaba a'o ĩmashaapan. ĩkaudinan Tominkaru ati awunuutapa'o nii upidanannao. (Puawunuuta Acts 12:6-11 ida'a; na'iki 27:23 ida'a; na'iki Hebrews 1:14 ida'a.) Panaadon Tominkaru dyuudan ĩdyaun na'aka'o nii umanawunu'o paparadan bauda'apa'o pidan ati. ĩzowaunaa uu Michael. (Puawunuuta Jude 9 ida'a.) Ba'oran umanawun angel, u'uu Gabriel. (Puawunuuta Luke 1:19 ida'a.)

apostle

Pidan, Jesus Christ zaamatanii na'iki udyuudanii kakuwaapatina'o nii ba'oran pidannao ati. Aonaa pa'ida'a'o mani pidan apostle-tinan. Jesus zaamatauzonii 12 pidannao, patominapa-kidaniinao bii iki, kaudinainao nii patuma. Na'iki ñaou'u naa kowaadapa Kaimana'o Kuwai udau'u. (Puawunuuta Matthew 10:1-4 ida'a; na'iki Mark 3:13-19 ida'a.) Paul, uruu apostle kapam. Naobanai Jesus zaamatanii na'iki udyuudanii uruu kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai padau'u, Gentilenao ati. (Puawunuuta 1 Corinthians 1:1 ida'a.)

bear

Uruu udaru'o na'iki to'oraba'o. Na'apa ukaiwaan pabazi tamanawaa

bear

kawan, pazowii-kinaa nii aimakaan.

Beelzebul

Uruu Satan, ipai oia'o doronainao zowaunaa.

Benjamin

Uruu Jacob dani. Jacob dainao 12 daonaioranao. Aizii Benjamin, uruu idawu'ichan. Ñnao di'iki'o 12 Jewnao donozinaa tominan. Aizii Benjamin, uruu bauda'apa ñnao tuma'o aitinpan. Ukau'an uruu di'iki'o kapam Jewnao donozinaa tominan. (Puawunuuta Acts 13:21 ida'a; na'iki Revelation 7:8 ida'a.) Paul, Benjamin donozinaa di'iki'o uruu. (Puawunuuta Romans 11:1 ida'a; na'iki Philipians 3:5 ida'a.)

Caesar

Na'apa'o ipai naobanainao dakotapa-ka'o kazowautapauzonao wiizai Rome ii. Jesus shakatan dono, Caesar Augustus kazowautapa'o ipai wiizainao Rome zaamatapanii.

camel

Uzai zaidauzo-kariwai, kawaro kawan. Dowauta'o kimisha'o. Panaadon u'idi idi'o kamicha toma-ka'o.

camel

chikaawunuupan [baptizing]

John Chikaawunuupauz chikaawunuupan kawan.

chootin-karu [circumcision]

Tominkaru aipan kawana'ati'o ipai Jewnao daonaoranao chootinan. Uaipan ipai Abraham takaandaunnao choota-kidan patyuu dako mada. Bauda'apa Soondii koraidaonaa shakatan dauna'an, uchoota-kao ni'i naa. Uruu ida'ana'o Jewnao kainaabatan Tominkaru pidanan paugaru. (Puawunuuta Acts 7:8 ida'a; na'iki Genesis 17:9-14 ida'a.)

Christ

Jesus dakotapa-kinao, Tominkaru zaamatan idi uruu sha'apata'o nii kaudin-kizai pa'ati. Uruu Tominkaru kowaadauzoniaz padyuudan nii papidanannao kazannaatiki nii. Uruu Jewnao zaudapaniaz ukawan, umanawunu'o panaobanaa nii.

Christ kia'oraz, uruu Greek paradan ida'ana'o wuru'u. Messiah, uruu Hebrew paradan ida'ana'o.

covenant

Dya'utam pidannao paradaakan na'iki ina'apataakan panyukunuu pasha'apata'azon dau'ati umanawunu'o aimakaan, udakota-kao covenant. Na'ia'oram pidan aona'o umishian paparadan, ubaiaapan nii uwini pinaa. Na'apa'o wuru'u pidan mazidanuz. Udakota-kao 'marriage covenant' English ida'an.

Tominkaru kowaadauzonii pasha'apatan nii aimakaan pabi'i kida pidannao ati Old Testament

ida'a. Udakota-kao covenant kapam. Wunao ati'o kawanu'u: Noah, Abraham, Moses, David. (Puawunuuta Luke 1:73-74 ida'a; na'iki Acts 2:30 ida'a; na'iki Acts 3:25 ida'a.)

Kiwiitapa'o Covenant [Old Covenant oo First Covenant]

Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii aimakaan Israelitena'o ati, Moses ida'an, Midukuo Sinai ia'oraz. Uruu Kiwiitapa'o Covenant. Na'ii Tominkaru taan paparadan Israelitena'o ati. Ukowaadan i'ati uzaamatan nii na'iki utaapan nii inao papidanannao nii, na'iki uru'o nii iTominkarun nii, mazan soo iizo'atin an ipai kakinaorii utaaniaz i'ati. (Puawunuuta 2 Corinthians 3:14 ida'a; na'iki Hebrews 8:7 ida'a.)

Pa'ina'o Covenant [New Covenant]

Tominkaru kowaadaniaz pa'ina'o pasha'apata'azon aimakaan papidanannao ati: na'ia'oram pidan mishidan dono Jesus Christ, Tominkaru dakotan nii inao kaimanainao pidannao nii. Na'iki uzaamatan inao paudainao nii. Ukau'an Kiwiitapa'o Covenant ida'a, pidan aiapaka'o uizo'atipan ipai kakinaorii. Pa'ina'o Covenant ida'a, pidan aiapa-kao umishidapan Jesus. (Puawunuuta Matthew 26:28 ida'a; na'iki Mark 14:24 ida'a; na'iki Luke 22:20 ida'a; na'iki 1 Corinthians 11:25 ida'a;

na'iki 2 Corinthians 3:6 ida'a;
na'iki Hebrews 8:8 ida'a.)

cross

Jesus tauka-kizinao. Rome sannao na'apa'o ïkaduz. Pidan sha'apatan dono aimakaan dikauda'o manawun, naobanai Rome iki'o dyuudan nii soldyaanao zaamatan uruu na'iki ïtaukan nii oo ïkazadan nii uruu cross ida'a atii umawakan. Jewnao ati kakiba'azonna'o wuru'u pidan zowiauzo-kaoaz na'apa. (Puawunuuta Galatians 3:13 ida'a.)

Daonaiora Aokazi Iki'o [Son of Man]

Jesus kadakotinan dono padau'u, Daonaiora Aokazi Iki'o, kii ukiauzon. Na'iki una'apanuz, tukapa-kida Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru aokazi iki. Na'iki una'apanuz, tukapa-kida mishi'o pidan paugaru, na'iki uruu Tominkaru kapam. Kotua'a naa na'apa'o prophet Daniel kakuwaapan udau'an, Daniel 7:13-14 ida'a. Uruu wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuudan nii kazowautapa'o nii ipai pidannao.

di'itinapa-kinai Kuwai [parable]

Jesus Christ na'anakan dono'oraz imi'i baara'a, iriba ukakuwaapan di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Jesus naudapa pakakuwaapan kuwai kida ida'an, na'iki ukaiwaan pakuwaa ida'a pidan sha'apatauzonii kidaz ipai kamoo. Panaadon ukakuwaapan paowapa-karu dau'u (puawunuuta Matthew 13:3-9 ida'a), oo ukakuwaapan kopautapa-karu dau'u (puawunuuta Matthew 13:47-50

ida'a), oo pidan uza waziwadinan dau'u (puawunuuta Luke 15:3-7 ida'a). Wuru'u kuwai kidaz tominapa-kida'o nii waunao Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki na'apam kizi wamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati.

dragon

Uruu udaru'o na'iki ma'ozaka'o pana'aokazi, uaidinpan na'apaatoru kawan. Revelation ida'a Satan dakota-kao dragon, oia'o doronaa zowaunaa. Kichana'iki-kia'o pana'aokazi uruu.

faadaa [priest]

Jewnao faadaanna, ïnaou'u taa'o aimakaan Tominkaru ati, pidannao aipaniaz pataan u'ati. ïkaudinan Tominkaru Dapu ii, Jerusalem ia'oraz. ïnao, Aaron takaan-daunnao di'iki'o ïzaama-tauzo-kao pa'idiwaru. Aaron, uruu Levi takaan-daun. Levi, uruu Abraham takaan-daun.

faadaanao zowaunaanao [chief priests]

Ïnao kazowautapainao na'iki kaudinainao kapam Tominkaru Dapu ii, na'iki iribainao ïdyaun. Ïnao zaamatinpa'o kapam koto-wapa-kidauzonao pidannao tuma.

Umanawunu'o Faadaa [High Priest]

Uruu paba'orani'o, Umanawunu'o Faadaa. Soo uruu morotauzo baukapa ipai wunu Tominkaru Dapu nazo iti, wuru di'iti'i kamicha mada awautapaniaz, dakota-kariwaiz 'Kabaun

Nazoo Kaimana'oraz Manawun,' kii, English ida'an 'Most Holy Place,' kii. Pamorotan ua'ii na'iti, ukawaodauzon uzai kida Tominkaru ati pa'oi'an dikiin ii na'iki pidannao oian dikiin ii. Uruu dono una'akan wuru'u uzai izainiz na'iti.

Kaarita saada-kariwaiz Hebrewnao ati'o ida'a, Jesus Christ kowaada-ka'o uruu Umanawunu'o Faadaa, taaina'o-raz wa'oi'an dikiin ii pa'an.

Gentile

Ipai pana'ainao pidannao Jewnao ai, ipai amazada kawana'ati. Aizii Jewnao, ĩnaudapa pa'ata-dinpan Tominkaru zaamatan idi ĩnao papidanannao nii. Uruu idi ĩto'ora-kizaitapan ipai ba'oran kaduz pidannao.

grape

Paoribai, turua'o u'aka dizoo-ka'o, na'iki usararoo-ka'o riwunii nii. Turua'o kapam u'aka aradada-ka'o na'iki utaapa-ka'o kotua'iki.

*grape aka kida na'iki
ukadunaa*

Hebrew

Hebrew, ĩnao Jewnao kia'oraz ĩdakota-ka'o kapam. ĩnao Abraham takaan-daunnao. ĩparadan Hebrew kia'o udakota-ka'o kapam.

Herod

New Testament ida'a kaina'a 4 pidannao Herod kia'o ĩ'uu.

1. King Herod, uruu dakota-kariwaiz "Herod the Great" kii. Uruu king ni'o Judea Baara ii Jesus shakatan dono. Na'iki uruu tiwa'oraz pazowian Jesus ukoraidaonaan dono'oraz. (Puawunuuta Matthew 2:1-22 ida'a; na'iki Luke 1:5 ida'a.)

2. Herod Antipas: uruu naobanai ni'o Galilee ii Jesus kakuwaapatinauzon na'iki usha'apatauzon dono'oraz da'i umanawun kida'o aimakaan. Uruu Herod zaamata'oraz Herodias paudaiaro nii. Na'iki uruu dyuuda'oraz John Chikaawunuupauzo kanau dukuta-ka'o. Jesus zowii-ka'o ua'ii, uruu kanaapu ati'o Jewnao na'akanuz uruu. (Puawunuuta Mark 6:14-29 ida'a; na'iki Luke 23:6-12 ida'a.)

3. King Herod Agrippa 1st: uruu pataka'utauzoz kiwiiniinao ĩmishidan Jesus. Uruu zowia'oraz James, John inawuzu. (Puawunuuta Acts 12:1-23 ida'a.)

4. King Herod Agrippa 2nd, dakota-kariwaiz King Agrippa. Uruu kanaapu ati'o apostle Paul kadishitan, ukowaadan kanom

ni'o pataraa-ka'o, governor dyuudan ua'ii Paul Rome iti, na'ii kizi Caesar kootowapa-kidan uruu. (Puawunuuta Acts 25:13—26:2 ida'a; na'iki 26:19 ida'a, na'iki 27-32 ida'a.)

Israel

Na'apa'o Tominkaru pana'-dan Jacob uu. (Puawunuuta Genesis 32:28 ida'a.) Uruu Abraham takaanuz. Puawunuuta 'Abraham' dau'u di'oraz Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Aizii iwiizi na'apa'o kapam udakota-ka'o, 'Israel' kii. Na'iki panaadon Israel takaan-daunnao dakota-ka'o 'Israel sannao' kii. English ida'an idakota-ka'o 'people of Israel' kii.

Israelitenao

Ipai Jacob takaan-daunnao dakota-ka'o 'Israelitenao' kii. Uruu Abraham takaanuz. Na'iki 'Jewnao' kii kapam idakota-ka'o. Ba'oran dono, Old Testament ida'a, panaadon idakota-ka'o 'Hebrewnao' kii kapam.

Jewnao

İnao Abraham takaan-daunnao, mazan soo utakaan Jacob takaan-daunnao. Puawunuuta 'Abraham' dau'u na'iki 'Israel' dau'u di'oraz Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Kiwiin zii, soo Judah takaan-daunnao dakota-ka'o 'Jewnao' kii. Mazan udauna'an, ipai'i naa Jacob takaan-daunnao dakota-ka'o 'Jewnao' kii.

Jewnao baokopainpauzon kamoon kida [feast days of the Jews]

Kaina'a iriba pabi'inaaka aimaakan dau'ati da'i Jewnao baokopainpauzon ipai wunu Jerusalem ii. Wuru'u i'baokopainpauzon Tominkaru dyuudan kawana'ati'o idyaun, inyukunuitapan kanom Tominkaru sha'apatauzonii pa'ati.

Jewnao kawiiibatinauzon kamoon [Feast of Tabernacles oo Feast of Shelters]

Uruu dono'o Jewnao konaukii-kidauzon paipaian padukutapan na'iki pasaabaan papaoriba aka kida. Na'iki uruu dono'o itomauzon pawiiiziba kida nii Jerusalem ii, na'iki ina'ian nii bouda'apa Sondii sakodazi pawiiiziba ida'a. (Puawunuuta John 7:2 ida'a.) Na'apa'o ida'an inyukunuitapan na'apam da'i padokozu-daunnao mashaapauzon wiizibai sodi kida ida'a, ina'iaakapauzon dono'oraz mapidantaka'o amazada baara ii aka 40 wunu. (Puawunuuta Leviticus 23:33-43 ida'a.)

Mawiki'ina'o Bread Nikauzokao Kamoon [Feast of Unleaven Bread]

Uruu dono'o Jewnao baokopainpan nii 7 kamoo. Di'oraz taapa-ka'o sariapa Passover Kamoon taapa-ka'o dauna'an aka. Uruu dono Jewnao nikan nii bread oo poroom-ba'i aonaa yeast tuma'o mani utoma-ka'o. Uruu ida'an inyukunuitapan na'apam da'i Jewnao wa'atii-

zon Egypt iki dopiauda'u, aonaa turuu ikaiwaan yeast poroom di'iti, patomunu'ikinpan ai. Aonaa turuu iminziwan kona'ii, usha'apanum kau'an iwa'akan naa Egypt wuru'u. (Puawunuuta Exodus 12:15-20 ida'a; na'iki Matthew 26:17 ida'a; na'iki Mark 14:1 ida'a; na'iki Luke 22:1 ida'a; na'iki Acts 12:3 ida'a.)

Passover Kamoon [Feast of Passover]

Uruu umanawunu'o kamoo Jewnao ati. Uruu dono'o i'baokopainpauzon inyukunuitapan na'apam kotua'a naa Tominkaru kazannaatan inao ipoitoruitapa-ka'o ai Egypt ii. Uruu dono Tominkaru kowaadan udyuudan nii angel zowia'o nii ipai daonaioranao kiwiitapainauz ishakan, ipai Egypt baara an. Mazan ukakinaowan Jewnao, marii kizi izowian kaznizo dani na'iki izichii kizi uizain papani-nomiz toronnaa ida'an kida. Uruu idi na'apa isha'apatan aimakaan. Ukau'an angel tukapan dono wuru'u izaiz, sariaapa'o nii udobatan wuru'u kabaunuz na'iki aona'o nii uzowian wuru'u daonaiora kiwiini'oraz ushakan. Na'iki'o uruu di'iki, karikao-nanu'u naa Jewnao taapauzon Passover Kamoon. Ipai kabaun kawana'ati Jewnao zowian nii kaznizo dani na'iki ikazimatan niiz. Udauna'an inikan ni'i naazu baokopa padapu ainao tuma. (Puawunuuta Exodus 12:1-13

ida'a; na'iki Matthew 26:2 ida'a; na'iki Mark 14:11 ida'a; na'iki Luke 2:41 ida'a; na'iki John 2:13 ida'a; na'iki Acts 12:4 ida'a; na'iki 1 Corinthians 5:7 ida'a.)

Pentecost Kamoon [Feast of Pentecost]

Pentecost kii-karu '50' kia'o wuru'u. Ukau'an 50 kamoo Passover Kamoon dauna'an, Jewnao taapan di'oraz kamoo. Itaapanuzu pakonaukii-kidakinaa ni'o paipaian padukutapan papaoriba wheat. Acts ida'a usaadinpan, Pentecost Kamoon dono'o sha'atii Kaimana'o Doronaa kaawauzonuz mishidainao ida'ati. (Puawunuuta Acts 2:1 ida'a; na'iki 1 Corinthians 16:8 ida'a.)

Tominkaru Dapu Saabauzokao Kamoon [Feast of Dedication]

Uruu dono'o Jewnao baokopatinan na'iki inyukunuitapan na'apam itarubanao pataka'uan Tominkaru Dapu isha'apatan ida'an oii kida'o aimakaan na'ii. Na'iki inyukunuitapan na'apam Judas Maccabaeus saabauzon Tominkaru Dapu, kaimana'o nii powaa iti ukaiwaa-ka'o Tominkaru ati. (Puawunuuta John 10:22 ida'a.)

Kaimana'o Kuwai [Gospel]

Tominkaru kuwaa paudani Jesus Christ daua'o. Ukowaadan padyuudan bauta'apauzoz paudani imi'i baara ati, umawaka kizi pidannao

oian dikin ii. Na'iki ukazannaata kizi pidannao ĩpataka'uta-kaŋo ai pa'oian dikin ii. Na'iki ĩmishidan ida'an uruu, turuu Tominkaru dako-tan ĩnao paudainao nii.

kaznizonao taapiki [shepherd]

Awunuutapa'o kaznizonao; una'akan nii kaznizonao ko'ori'o pinidi kawana'ati ĩaroapa kizi na'ii. Una'ia'akan nii uawunuutapan ĩdyaun, uruu idi kaimanaiman uaitapan ipai kaznizonao. Utoman ĩkorarannaa kaimanaiman, na'iki una'akan nii ĩdyaun unazo iti ĩda'awu'anan, aonaa kizi kanom sha'apatan ĩdyaun aiwaka'an. Aizii uruu, uda'awun nii ĩkorarannaa paniinomizinaa ida'a, aonaa kizi koidimiki morotinan ĩdyaun.

Tominkaru Paradan ida'a, Jesus Christ kian padau'an, uruu kaznizonao taapiki kawanu'o. Na'iki pidannao, mishidainaouz uruu, ukaznizonnao kawanu'o.

kichana'iki-kia'o bishoi [leprosy]

Bishoi, aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Pidannao karina'o u'idi, aonaa ĩtaapada-kaŋo ĩmashaapan ziwuinao pidannao tuma. Na'iki aonaa turuu ĩbaokopatinan ĩtuma ĩchoochiapa-kizi iti. (Puawunuuta Leviticus 13:1-46 ida'a.)

kootowapa-kidauzonao pidannao [Council; Sanhedrin]

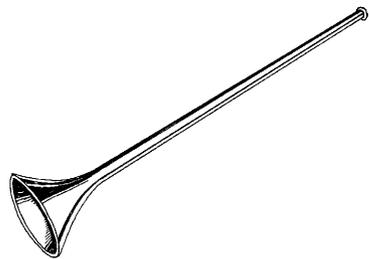
ĩnao miitiniipauzo ĩaitapa-kizi na'apam nii pasha'apatan pidan, wuru kawana'ati'i kotua'oraz usaa-dauzo-kaŋo Tominkaru Paradan ida'a,

na'iki wuru kawana'ati'i ĩtaapauzo-niaz pakaduz. ĩnao, turua'o ĩkian pidan dau'an: aonaa turuu umakon pidannao tuma ukonaukia'anan Tominkaru Dapu iti.

ĩnao wuru'u faadaanao zowau-naanaouz, kazowautapainaouz Jewnao, na'iki tiichaapauzo-naouz Moses kakinaori dau'u. Umanawunu'o Faadaa, uruu kazowautapa'o ĩdyaun kootowapaku'karu dono.

kuwudii [trumpet]

Aimaakan upoota-kaŋo tapi'iza ozoo potauzo-kaŋo kawan. Ukaiwaa-kaŋo pidan dapaapa-kinao nii.

kuwudii

Messiah

Putukapa Christ daua'o.

mizaataaka-karu daara [armour]

Kotua'o soldyaa morokodanii kida pamizaataaka'azon dono: zadawii, pidan dokori'i dikiniribanaa, dazkidii, awautinapa-kinai, kowamai, na'iki mizaataaka-kinai marii. Na'apa'o kawanu'o wuru'u aiapa-kariwaiz mishidainao morokodan ĩmizaataaka-kinaa nii pataruba Satan tuma. (Puawunuuta Ephesians 6:10-13 ida'a.)

Moses Kakinaori [Laws of Moses]

Kaina'a 10 kakinaorii Tominkaru taanii Moses ati midukuo Sinai ii. Utaa-kaos Moses kodita-kidan dauna'ana'o Israelitenao Egypt iki. Wuru'u kakinaorii kidaz usaada-kaos dya'utam kataida'u'o kuba daara'a. Uruu wuru'u Tominkaru aipaniaz Israelitenao taapan oo izo'atin. (Puawunuuta Exodus 20:1-17 ida'a.)

Kaina'a kapam baka'iauda'u kaarita Moses saadanii Old Testament ida'a: Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, na'iki Deuteronomy. Na'iki uruu kida ida'a kaina'a kakinaorii Tominkaru di'iki kida'o Israelitenao taapan ni'o.

olive

Olive kii-karu atamun ati'o. U'aka uu olives kapam. Uruu idi'o Jewnao toman kiwinii, pawanyukunu wiki'inaa nii, na'iki paramauzi nii, na'iki kaina'a ba'oran tannaa kida nii ikaiwaanuz. (Puawunuuta Romans 11:17 ida'a; James 3:12 ida'a; Revelation 11:4 ida'a.)

Olive Naawa [Mount of Olives]

Wuru'u Olive Naawa waoko'o antanpu'o Jerusalem ai. Udoko'an kowaada-kaos 2,723 feet. Udakotakaos Olive Naawa nii, u'olive baawutan idi'o. Na'iti'o Jesus makouzon apostlenao tuma utominapa-kidauzon dono idyaun na'apauda'u sodi pidannao ai. Na'ia'o Jesus zaamata-kida-kaos patarubanao ati. Na'iki na'iki'o Jesus kiwanuz naa aokazi iti.

Passover Kamoon

Putukapa "Jewnao baokopainpauzon kamoon kida" di'ii.

Pentecost Kamoon

Putukapa "Jewnao baokopainpauzon kamoon kida" di'ii.

Pharisee

inao Jewnao, taapa'o pakaduz na'iki kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati. Umanawunu'o pidannao taapan idyaun. Ipai iaipan pidannao da'anan kakinaorii kida Tominkaru taauzoniaz Moses ati. Mazan kaina'a ba'oran kakinaorii kida itomanii, uruu kida kapam idyuuda pidannao da'anan. Atadinpa'o inao kapam, itaapinpa'azon kaimana'o nii.

prophet

Pidan kowaadapauz kuwai Tominkaru di'iki'o. Uruu ati'o nii Tominkaru paradan, udauna'an udobata-kidan ni'i naa dyuudakariwaiz ukowaadan. Ukowaadan nii aimaakan sha'apa'o ni'o dau'u. Isaiah, uruu prophet, ukakuwaa-pauzonii Jesus shakata'azon dau'u na'iki uzowia'azoo-kaos dau'u. Ipai ukuwaa mishiinan. Na'iki kaina'a ba'orainao uruu kawanuinao prophetnao, ba'oran ikowaadanii kida mishiina'a naa kotua'a naa, ba'oran ikowaadanii kida diina'iti'o nii zii umishiinanu'u.

Kaina'a ba'orainao dakotinpanao prophetnao nii. Ikuwaa aonaa mishi'o mani. Inao mariidinauzonao, na'iki inao aonaa Tominkaru prophet-tinnao mani.

puraata

New Testament saada-ka'o dono, wizi'i'o puraata kaiwaa-ka'o, utoma-ka'o silver idi. Greek paradan ida'an udakota-ka'o denarius oo drachmas. Bauda'apa denarius, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa wuru'u.

Kaina'a kapam ba'oran ãpuraatan, utoma-ka'o gold idi. Greek paradan ida'an udakota-ka'o mina. Bauda'apa mina, idikinauda'u kauzu kaudin-karu winipinaa wuru'u.

Rome

Umanawunu'o dono, wiizai Italy ia'o. Na'ia'o umanawunu'o naobanai Caesar mashaapan.

saducee

Ïnao Jewnao, mishida'o Tominkaru na'apa ipai ba'oran Jewnao kawan, mazan aona'o ïmishidan pidan kadishitan nii pamawaka-kizi iki diina'iti'i.

Samaria Baara san [Samaritan]

Samaria Baara, turuu utukapa-ka'o amazada dikin ida'a, kaarita sakadin-kizi iki, north antanpu'o Judea Baara ai. Judea Baara na'iki Galilee Baara sakoda'a'o wuru'u Samaria Baaraz. Na'ii sannao wuru'u dakota-kariwai-naouz 'Samaria Baara sannao' kii, oo 'Samaritans' kii English ida'an.

Jesus kaawankan dono, Samaria Baara sannao, aonaa Jewnao manawun mani ïdyaun. Usha'apanum kau'an kotua'o ba'oran kaduz pidannao, na'aka-kariwainao ba'o-

ran wiizai kida iki, kaudina'o nii na'ii. Aizii wuru'u ba'oran kaduz pidannaouz, ïtominkaruniatapan ba'oran tominkarunao. Ïnao kaudaiarun kida'a naa na'iki ïmazidan kida'a naa Jewnao tuma. Uruu idi Jewnao manawun, Judea Baara ikiinao na'iki Galilee Baara ikiinao, aonaa ïnaudapan Samaria Baara sannao.

sanadinpan [fasting]

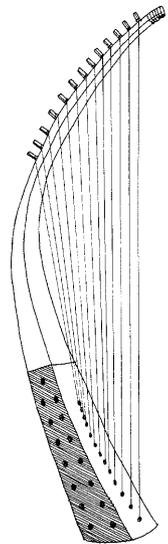
Uruu zamazidin-karu. Tominkaru pidannao Jewnao, na'apa'o ïnao kaduz ïsanadinpan dono, aonaa ïnikan pawanyukunu oo ïtuzan wunu na'apam utomunu'ikin paaitaan kawana'ati. Na'apa'oraz usha'apata-ka'o, 'sandinapa-karu' kia'o udakota-ka'o, oo 'fast' English ida'an. Ïsha'apatinan ida'an na'apa ïtukapa-kidan mishi ïtanawatinan pa'oiian ai, mishi ïkasha'oran, na'iki aonaa ïmanawunun Tominkaru awun za'a.

scroll

Kaarita oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-kariwai saadapa-kizai nii kotua'a naa. Papidinpa'o utaa-pauzo-ka'o. Panaadon sakibadinpa'o utaapaka'o kida.

shamoro [harp]

Uruu tauapa-kinai guitar kawan.

shamoro

Sodom na'iki Gomorrah

Ĩnao donoi kida, Tominkaru mai-naabataniinao, na'iki uzowian ipai pidannao mashaapainao na'ii, ĩsha'apaapan idi oia'o pa'idiwaru aimakaan. (Puawunuuta Genesis 19:1-28 ida'a.)

Sookapa-karu Kamoon [Sabbath]

Jewnao Sookapauzon Kamoon sakadinan Friday, kamoo tipitan dauna'an, atii Saturday di'iti, kamoo tipitan dauna'an. Uruu dono'o ipai'o nii Jewnao sookapan pakaudin-kizi kida ai. ĩuzanao na'iki ĩpoitorunao aona'o nii ĩkaudin kapam. Genesis di'ii ukowaada-ka, Tominkaru toman ipai aimakaan 6 kamoo ida'a. 7th kamoo ida'a usookapan.

Jewnao iriba ĩtoman pakaki-naori sodi kida na'apam kizi Sookapa-karu Kamoo taapa-ka. ĩkian, aonaa kizi pidan sha'apatan aimakaan udono. Uruu idi'o ĩto'oran Jesus ati ukakudan dono'oraz pidan karina'o Jewnao Sookapauzon Kamoon dono.

sulfur

Uruu yellow aimakaan. Uka'awan dono, wiicha na'iki kanada'o uaidinpan, na'iki dyupusha udamainan.

synagogue

Kabaun, ipai'o Jewnao wiizi kida kawana'ati'o, ĩbaokopainpauzo-kizi pasookapauzon kamoon dono. Na'ia'o Tominkaru Paradan aitaapauzo-ka na'iki abatauzo-ka. Na'iki na'ia'o pidannao toriinpan Tominkaru ati, na'iki ĩtominapakidauzo-ka kakinaorii kida dau'u Tominkaru taaniaz Moses ati.

Na'ia'o kapam pidannao miitiniipauzon; na'ia'o kapam koraiziannao tominapa-kida-ka. Panaadon na'ia'o nii kootowapa-karu.

Tabernacle

Wiizibai korara-tinpa'o, Tominkaru dyuudan kawana'ati'o Moses toma-kidan. Tominkaru kainaabatapa-kinaa pakaina'an ĩtuma. Unazo ii kaina'a kabaun sodi toma-ka. Ipai kabaun sodi pakorarannaa tuma, kamicha mada idi'o na'iki uzainao mada idi'o utoma-ka.

Wuru'u wiizibaiz, turua'o uso'oobi'ii-ka Tominkaru aipan kawana'ati Israelitena, Na'iki una'aka-ka ba'oran amazada iti. Na'ia'o ni'i naa koshan ukadishita-kida-ka.

Uruu wiizibai ida'a'o da'i Israelitena kawaodan uzai kida Tominkaru ati, atii King Solomon toman di'iti Tominkaru Dapu.

Tiichaa [teacher oo Rabbi]

Jewnao kaduz, ĩdakotan aitaapa'o pidan 'Tiichaa' kii. Na'apa'o Jesus dakotinan, "Tiichaa" kii. (Puawunuuta Matthew 26:18 ida'a; na'iki Luke 22:11 ida'a.) Ba'orainao dakotan uruu Tiichaa kapam. (Puawunuuta Mark 5:35 ida'a; na'iki Luke 8:49 ida'a.) Hebrew paradan ida'an, 'Rabbi' kii.

tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u [Teacher of the Law; Scribe]

Tominapa-kidauzonao pidannao kakinaorii dau'u Tominkaru taazoniaz Moses ati.

Tominkaru Dapu [Temple]

Umanawunu'o toriinapa-kizai Tominkaru ati Jerusalem ia'o. Soo na'ii Jewnao zowiauzon uzai pakawaodan nii Tominkaru ati. Na'iki na'ia'o ĩbaokopainpauzon ĩtaapauzon dono umanawun kida'o kamoo.

Tominkaru Dapu nazo ii kaina'a kazo'a'o na'iki udaru'o kamicha mada. Uruu awautapa'o pidan-nao, ĩmorotan ai Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti. Soo Umanawunu'o Faadaa, uruu turuu umorotan na'iti baukapa karikaonan ipai wunu.

Tominkaru naobanai-tinan [Kingdom of God / Kingdom of Heaven]

Pidan zaamata'o Jesus panaobanaa nii, na'apainao ati'o Tominkaru naobanai-tinan.

torii-kariwai poitorui [slave]

Pidan torii-kariwai poitorui nii, karikaonanu'o nii ukaudinan panaobanaa ati, mazan aona'o nii ukaudinan kawinipinaata-kao.

Tuubaru'o Tikazi [hell]

Karikaonanu'o pataka'utin-kizai, na'iki tikazi, aona'o umakadauzon. (Puawunuuta Mark 9:47-48 ida'a; na'iki Revelation 20:10 ida'a.)

wheat

Paoribai zaishi kaduz. Upaowa-kao dono u'uuda kaboo-kao oo pararaa-kao zakapu baara an. Uwuzadan dono'o naa uruu udukuta-kao ni'i naa. Udauna'an udodota-kao nii kida, na'iki u'aka

ba'izita-kao nii, udauna'an ukasaba'uka-kao ni'i naa. Udauna'an ushiri na'iki ukadunaa zuu-kida-kao nii, na'iki umanaruu-kao ukaunuban ai. Udauna'an ubooda-kaoa'a naa poroom nii.

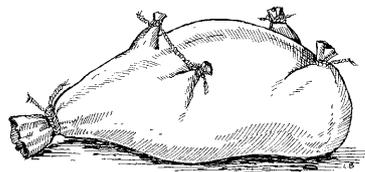
Uruu di'iki'o poroom toma-kao. English ida'an udakota-kao wheat.

wine

Wine toma-kao grape aka ozoka'o idi'o. Jewnao riwun kaduz wuru'u wine.

wine kinnaa [wineskin]

Grape sararoo-kao dauna'an, u'uu paida-kao ni'i naa, pakinnaa zo'iti toma-kariwai kaznizo oo boogi mada idi.

wine kinnaa, madai idi'o utoma-kao

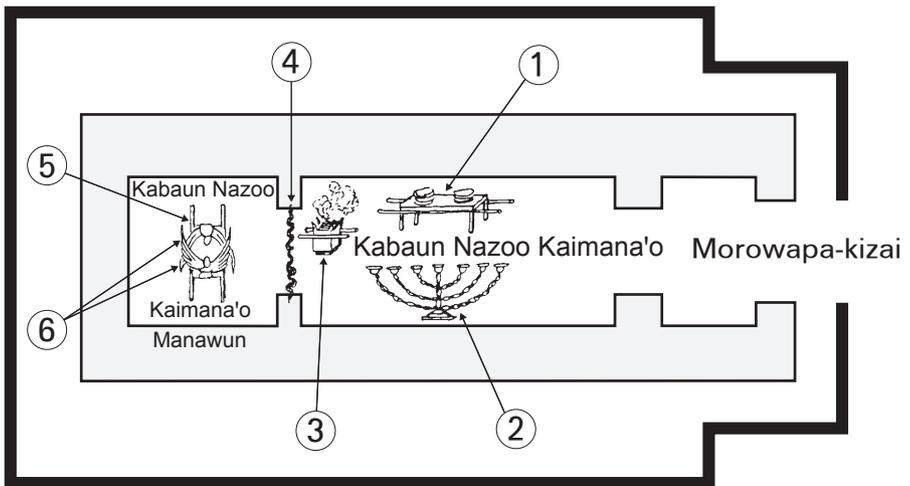
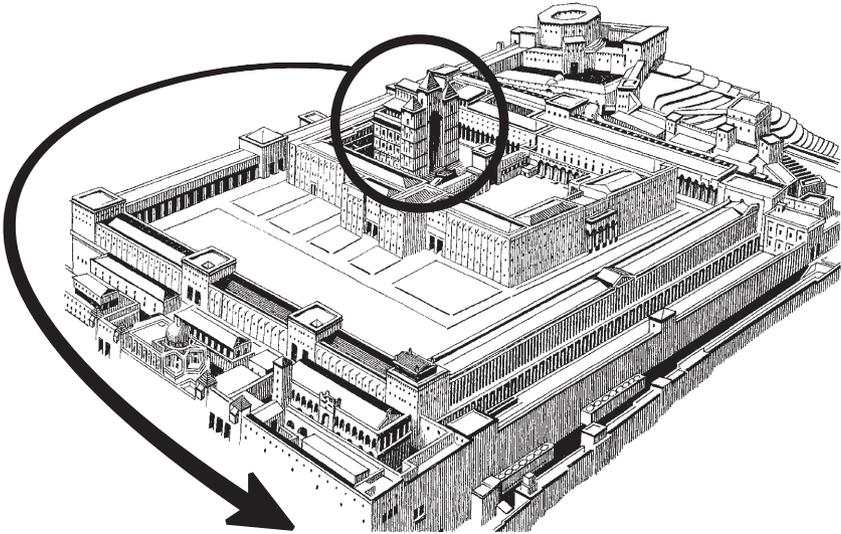
zaamaapauzo tax puraatannaa
[tax collector]

Ĩnao Jewnao, mazan ĩkamin-ka'uta Romannao zaamaapan puraata pairiban Jewnao ai. Wuru'u puraataz taa-kao nii Rome zowaunaanao ati. Na'apain Romannao wuru'u zaamatapa'o Jewnao wiizi, na'iki ĩkazowautapan Jewnao ma'ozaka'o ida'an.

Uruu idi aonaa Jewnao nau-dapan zaamaapauzonao tax puraatannaa.

Na'iki zaamaapauzonaouz tax puraatannaa powa'a zii da'i ĩpishaauzon dobata puraata tax puraatannaa zaamaapa-kao ai, uruu ĩzaamatan ni'i naa puraata dobatapanuz pa'idiwau ni'i naa. Uruu idi'o aonaa ĩnaudapa-kao.

Tominkaru Dapu na'iki panibazoo tuma'o

1. Miisa baara na'iki bread kida upaawa'a
2. Lampnao saabatinapa-kizi, gold idi'o utoma-kaao
3. Altar, gold idi'o utoma-kaao, incense kawaodapa-kizinao
4. Kamicha mada kazadinpa'o, Tominkaru dapu nazoo
buutapa-kinao
5. Moses kakinaori pakarannaa
6. Angelnao, idakota-kaao Cherubnao, gold idi'o itoma-kaao